BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXIV
C
35
NAPOLI

C. 35

Digitized by Google

Digitized by Google

XXIV
C. 35.

Digitized by Google

BENEDICTI PERERII SOCIETATIS IESV,

De communibus omnium rerum naturalium principiis & affectionibus,

LIBRI QVINDECIM.

Qui plurimum conferunt, non tantùm ad eos octo libros, qui de Phyſico auditu inſcribuntur: ſed etiam multos alios difficillimos Ariſtotelis locos intelligendos:

Adiecti ſunt huic operi, præter nouam diligentem locorum citationem, tres Indices, v
Capitum ſingulorum librorum,
Quæſtionum; tertius
Rerum.

COLONIÆ,
Sumptibus Lazari Zetzneri Bibliop. Arg.
M. DC. III.

BENEDICTI PERERII
SOCIETATIS IESV, IN ſuos de principiis & affectionibus rerum naturalium libros

PRÆFATIO.

Hoc noſtrum opus de communibus omnium rerum naturaliũ principijs & affectionibus, primam & generalem continet totius Phyſiologiæ partem, quam Ariſtoteles, octo libris Phyſicorum explicatam nobis reliquit. In duas autem partes opus diuiſum eſt: prior pars, quæ eſt de p[illegible], [illegible]nus cauſſis rerum naturalium, nouem l[illegible] [illegible]ter hendit[ur]. Poſterior reliquos ſex lib[illegible] tur, in quibus generales quædam [illegible] communes ſunt omnium rerum n[illegible] iuſmodi ſunt; Quantitas, Locus, [illegible] tus, explicantur. Ac licèt nobis m[illegible] quas hoc loco exponere non eſt [illegible] non fuerit, Commentarios in Ariſt[illegible] re, quibus eius ſententias & verba [illegible] terpretaremur, ſedulò tamẽ curauim[illegible] quid Ariſtoteles iis de rebus, quas hoc op[illegible] mus, vſquam ſenſit, & ſcriptum reliquit, ex libris eius colligentes, ſuo quodq; loco, perſ[illegible]ctaremus. Quorum autem ſcriptorum veſtigia in huius operis molitione perſequuti ſimus, quid

etiam de Philoſophorum lectione atq; imitatione ſentiamus, quoniam ea ex re intelligi poteſt, quã nos philoſophandi viam & rationem maximè probemus ac ſequamur, nunc paucis exponemus. Græcos Ariſtotelis interpretes, Alexandrum, Themiſtium, & Simplicium, in Ariſtotelicis ſentẽtiis & verbis explanandis, præter cæteros, ſecuti ſumus. Hos enim extra controuerſiam eſt, omnium optimè Ariſtot. intellexiſſe, & in eius ſcriptis interpretandis, diligentiſſimos & accuratiſſimos fuiſſe. Horum fontibus, fateor, me hos meos hortulos irrigaſſe, hoc eſt, ex doctiſſimis eorum commentariis, multa quæ interiorem quãdam & reconditam habent Peripateticæ diſciplinæ cognitionem, in hos libros tranſtuliſſe. Latinos verò Philoſophos, præſertim autem Theologos Scholaſticos, propter ingenij acumen & vbertatem, propter diſſerẽdi ſubtilitatem, deniq; propter incredibilem vim atq; copiam argumentorum, quibus de omni re propoſita in vtramq; partem diſputare ſolent, equidem ſemper ſum admiratus: in hoc aũt opere, non rarò etiam imitatus. Quorũ diſputationibus has meas commẽtationes neruoſiores & robuſtiores factas eſſe non dubito. Sed D. Tho. eximium Philoſophiæ decus, & ſplendidiſſimum Theologiæ lumen, firmiſſimumq; columen, præ cæteris miramur & colimus: cuius diuini ingenij monimentis, quantum nos adiuti & locupletati ſimus, hæc noſtra qui legent, facilè intelligent. Inter Arabes, Auicenna ſuos quoq; amatores & ſectato-

ctatores habet. Quem ego in Philoſophia, nec magnoperè laudo, nec planè contemno. Fuit is præſtantiſſimus Medicus, fuit etiam (quorundam iudicio) peracutus Metaphyſicus; ſed eum doctrinæ Ariſt. (quam omnibus Philoſophiæ ſtudioſis maximè probatam & cognitã eſſe oportet) nec valde ſtudioſum, nec admodum intelligentem fuiſſe conſtat. De Auerroe, quoniam de eo varias multumq́ diſcrepantes hominũ ſententias eſſe video, dicam breuiter, vt ſentio. Ego, ſicut eos nõ laudo, qui Auerroem faſtidioſè contẽnunt, conuitiis lacerant, & veluti peſtẽ ingeniorum, omnibus fugiendum eſſe clamant: ſic cõtrà, quoſdam eſſe, qui eum laudibus in cœlum efferant, & quaſi Deum quendã Philoſophiæ colant, eiusq́ ſententias tanquam oracula diuinitus ædita in veneratione habeant, grauiter doleo, moleſteq́ fero. vtrunq́ profectò in vitio eſt, ſed illud minus, habet enim v... excuſationem ignorantiæ, vel etiam ſpeciẽ quandam & vmbram pietatis atq́ religionis; hoc autẽ cuiuis Philoſopho turpe eſt, Chriſtiano autem Philoſopho etiam infame. Quid enim turpius, quàm vnius hominis, qui labi potuit (& verò in rebus magni momenti non ſemel lapſus eſt) decreta omnia pugnaciter defendere, ac mordicus tenere, & quaſi tempeſtate delatos, ad eius doctrinam, tanquam ad ſaxum aliquod adhæreſcere? Quid fœdius? quàm multas Auerrois ſententias, & quæ vocant, commenta, tertio quoq́ verbo vſurpantes, ſeſe iactare, & in his puerilibus nugis,

primas ſapientiæ ſuæ partes collocare. Sed dicent: Auerroem fuiſſe acri ingenio, iudicio graui, & ſingulari ſtudio ac diligentia, multa ſubtiliter & doctè ſcripſiſſe, omnes penè libros Ariſtotelis eruditis commentariis illuſtraſſe, deniq; de Peripatetica diſciplina eſſe optimè meritum. Sint iſta vt dicunt: negari tamen non poteſt, Auerroem, interpretando Ariſtotelem, ob ignorationem linguæ Græcæ, mendoſosq; codices, & bonorum interpretum penuriam, multifariam hallucinatum eſſe. De rebus quoq; naturalibus, humanis & diuinis, opiniones eum habuiſſe certum eſt, complures quidem falſas, quaſdam verò etiã impias & abſurdas. Quid igitur magis à Philoſophiæ grauitate, dignitateq; remotum, & alienum eſſe poteſt, quàm Philoſophum, id eſt, amatorem ſapientiæ, quem ad hanc rerum omnium vniuerſitatem animo perluſtrandam atq; contemplandã, ſolutum & liberum eſſe decet, vnius hominis, non omnium mortalium ſapientiſſimi, quaſi vile mãcipium, &, vt Poeta quidam ait, ſeruum pecus effici? verùm de Auerroe hactenus. Illud autem ſtudioſos Philoſophiæ diligenter intelligere volumus, ſi magno cum fructu, nulloq; veritatis atq; pietatis detrimento philoſophari cupiunt, duos ipſis, hominum de Philoſophia malè ſentientium, errores, vtrumq; ſanè, meo iudicio, valde pernicioſum, eſſe fugiendos. Sunt enim nonnulli, qui propter pauca, quæ in libris Philoſophorum reperiunt, à decretis ſanctitateq; noſtræ religio-

nis aliena, non modò cætera quamplurima verè & vtiliter ab illis tradita reiiciunt, ſed omnem etiam Philoſophiæ cognitionem damnant, & tanquam certam animorū peſtem, ex hominum, præſertim Chriſtianorum, ſocietate exterminandam putant. Videlicet iſti Philoſophiæ rudes, omniſq; liberalis doctrinæ expertes, omnes ſui ſimiles eſſe cuperent, quò minùs in multitudine ipſorum appareret inſcitia. Ac olim quidem Iulianus Auguſtus, quò tectior & callidior, eò acrior atq; pernicioſior Chriſtianorum hoſtis, nulla re putauit magis ſe Chriſtianis obeſſe, eorumq; religionem vehementiùs labefactare poſſe, quàm ſi eis omnium bonarū artium ſtudia interdixiſſet. Huc quoq; ſpectat Hæreticorum noſtri temporis artificioſa calliditas, Philoſophiā, reconditioreſq; diſciplinas, Chriſtianis hominibus repudiandas, & execrandas eſſe clamantium, quò nimirū faciliùs homines indocti ac ſimplices, argumētis quibuſdam ipſorum, in ſpeciem modò probabilibus, captioſiſq;, circumuēti atq; irretiti, in eorum errores pertrahātur. In quo videntur mihi quidem Hæretici ſimiliter facere, vt feciſſe quondam Philiſtæos diuinæ literæ prodiderunt: qui omnes fabros ferrarios, armorumq; opifices Hebræis abſtulerunt, vt inermes, nec bellum illis vltrò auderent inferre, nec illatum ab illis facilè propulſarent. Sed aiunt iſti, erraſſe Philoſophos: errarunt ſanè. ſed ſunt illi quidem errores Philoſophorum, non Philoſophiæ: hoc eſt, hominum,

nõ ſcientia. Et illos ipſos errores, qui Philoſophiã norunt, refellere poterũt, qui non norunt, nõ poterunt. Non eget fides noſtra Philoſophiæ præſidiis; nõ ea tamen reiicit. Non deſiderat humanæ ſapientiæ ornamenta, ſed ea prorſus non aſpernatur. Sua vi tuta & munita eſt, ſuaq́; luce ſplẽdet: ſed quæ docere & hominibus perſuadere ſtudet, ea ſi rationibus, exemplis, & ſimilitudinibus è Philoſophia petitis, quaſi aſperſa & condita ſunt, iucundiùs audiuntur, faciliùs intelliguntur, creduntur promptiùs, conſtantiùs retinentur. Ac ego quidem mirari ſoleo, quenquam eſſe Chriſtianorum hominum, qui Philoſophiam, tanquã rem Deo inuiſam, ſacris literis cõtrariam, & noxiam iis qui Chriſtianam doctrinam profitentur, vituperare audeat. An non ſacris literis proditum eſt, Deum qui (vt Iſaias inquit) eſt Deus docens vtilia, quo ſuam erga Salomonem beneuolentiam & liberalitatem magis illuſtrem teſtatamq́; faceret, ampliſſimam ei omnium rerum naturalium ſcientiam dediſſe? Nonne cernimus, multos diuinæ ſcripturæ libros, Philoſophicarum rerum eſſe plenos? quos indocti legentes, non intelligunt: docti, quia intelligunt, magno cum fructu & voluptate legũt. Quid clariſſima illa Chriſtianæ Theologiæ lumina, Baſilium dico, Dydimum, duos Gregorios, Nazianzenum & Niſſenum, D. Auguſtinum, Hieronymum, & in primis D. Thomam Aquinatem: vt nunc omittam Iuſtinum & Lucianum martyres, Clementem Alexandrinum, Ori-

genem,

*genem,Tertullianum, Arnobium,alioſq́; quàmplu-
rimos, quò plus Chriſtianis prodeſſent, magiſq́;
Chriſtianam diſciplinam munirent,augerent &
exornarent, libros à ſe de rebus diuinis ſcriptos,
quàm multa,quàm varia,quàm recõdita & ex-
quiſita,Philoſophiæ omniumq́; doctrinarum co-
gnitione referſerunt? Verùm,contra iſtos Philo-
ſophiæ vituperatores,& nunc dictum ſit ſatis,&
aliàs fortaſſe dicetur vberius. Sunt contra non-
nulli,qui diuina,vt vocant,Platonis & Ariſtote-
lis ingenia,vberrimáq́; cunctarum rerum ſcien-
tiam cum excellenti eloquentia cõiunctam, vſq́;
eò ſunt admirati & amplexati,vt eos,veluti nu-
mina Deoſq́; Philoſophiæ colerent,eorumq́; decre
ta Philoſophica, tanta animi aſſenſione comple-
cterentur,vix vt crederent quicquam eſſe poſſe
probabile,quod improbaretur ab illis, aut quod
ab illis probaretur,improbabile. Fuit hæc quon-
dã Pythagoreorum vanitas atq́; ſuperſtitio, qui-
bus inſtar omnium rationum erat, præceptoris
auctoritas,& vt quid vis facilè promptéq́; crede
rent,ſatis erat,id dixiſſe Pythagoram,nefaſq́; pu
tabant,cur illud ita eſſet,velle requirere.*

O miſeras hominum mentes, ô pectora cæca!

*Quid enim vilius & abiectius,aut quæ maior a-
nimi cæcitas eſſe poteſt, quàm nihil per ſe ſapere,
nihil iudicare,totũ ex alieno ſenſu iudicioq́; pen-
dere. Nulla duci ratione, ſed quaſi pecudes,alio-
rum ſententia, nutuq́; tantùm, moueri ac regi?
Theologus,cuius ſcientia,Dei,à quo profecta eſt,*

auctoritate nititur atq; fulcitur, nec rationum eſ get præſidijs, humanas tamen rationes non contemnit aut reijcit: Philoſophus, cuius doctrina ex ratione, ortum, incremẽta, robur, omnemq; vim ſuam atq; dignitatem habet, omni ratione poſthabita, in vnius hominis multarum rerum ignari, multiſq; vitæ & doctrinæ ſordibus inquinati, auctoritate conquieſcet? Ego multum Platoni tribuo, plus Ariſtoteli, ſed rationi plurimum. In explicandis Philoſophiæ quæſtionibus, diſceptãdiſq; controuerſiis, equidem quid Ariſtoteles ſenſerit diligenter conſidero, ſed multò magis, quid ratio ſuadet mecum ipſe perpendo. Si quid Ariſtotelis doctrina congruens & conueniens eſſe intelligo, probabile duco: ſi quid aũt rationi cõſentaneum eſſe video, verũ certumq; iudico. Itaq; in Phyſiologia, primas iudicio ſenſuũ, longa experientia & diligenti obſeruatione explorato atq; cõfirmato, ſecundas rationi, auctoritati Philoſophorum poſtremas defero. In legendis aũt Philoſophorum libris temperatum quoddam ac ſalutare iudicium adhibeo. Etenim pauca illa, quæ religioni aduerſantur, repudio: alia verò quamplurima, cùm ad vſum vitæ perutilia, tum ad agnitionem animi pulcherrima, probo ac retineo: & viros humanarum & diuinarum rerum ſcientia excellentes, libenter ſequor, qui Philoſophiam cum ſacris literis coniungentes, incredibiles vtilitates, maximumq; decus Christianæ religioni attulerunt. Si Agar & Iſmael, Sara & Iſaac concordes & obe-

dientes eſſe velint, maneant in domo Abrahæ; ſin autem inſoleſcant & repugnent, rixaſq; & iurgia excitent, domo eijciantur & exulent: ſic Philoſophi hactenus legendi & probādi ſunt, quo ad veritati & pietati conſenſerint atq; inſtruxerint; ſin aũt quid effutierint, diuinis decretis alienum, deſerendi ſunt ac reijciendi. Nec mirandum cuiquã accidat, Platonem & Ariſtotelem, cæteroqui ſapientes viros, Philoſophorũ principes, nonnunquam grauiter & turpiter erraſſe: videlicet, homines fuerunt, quorum erant fallaces ſenſus, anguſta ingenia, infirma iudicia, vita multis flagitijs inquinata, mens humana inſcitiæ circumfuſæ tenebris, & cœleſti lumine deſtituta. Quin potius nos immortales Deo gratias agamus, qui ea nobis clariſſimè patefecit, quæ acutiſſimos Philoſophos latuerunt. Nec ſolum in ijs quæ tradit Philoſophia, quid nobis probandum ſequendumq;, quid contra repudiandum & fugiendum eſſet, omnium errorum diſcuſſa caligine, indicauit: ſed etiam earum rerum, quæ omnem humanæ intelligentiæ vim & facultatẽ ſuperant, cognitionem, ad quam Philoſophia aſpirare non poteſt, liberaliter impertiuit. Atq; hæc quidem eſt noſtra de ſtudio Philoſophiæ, Philoſophorumq; lectione, & imitatione ſententia: quã initio huius operis præfari & prædocere voluimus, vt quam nos Philoſophiæ formam maximè probemus, quodue philoſophandi genus in his libris ſecuti ſimus, notum omnibus teſtatumq; faceremus.

IN-

INDEX LIBRORVM, QVOS HOC OPVS complectitur.

PRimus liber eſt de Philoſophia.
II. De Philoſophia naturali.
III. De via & ordine doctrinæ Phyſicæ.
IIII. De antiquis Philoſophis, & variis eorum, circa principia rerum naturalium, opinionibus.
V. De materia & Priuatione.
VI. De forma.
VII. De Natura.
VIII. De Cauſsis.
IX. De Fortuna, Caſu, & Contingentia.
X. De Quantitate.
XI. De Loco.
XII. De Tempore, Æternitate, & Æuo.
XIII. De Natura Motus.
XIIII. De Varietate & præcipuis diuiſionibus Motus.
XV. DE Motus & Mundi Æternitate.

INDEX

INDEX CAPITVM, QVÆ IN SINGVLIS LIBRIS HVIVS OPERIS continentur.

Capita primi libri de Philoſophia.

Cap. I. DE nomine Sapientis & Philoſophi, & quid ſit Sapientia, & Philoſophia? quale item deceat eſſe Sapientem atq; Philoſophum.

II. Ponitur diuiſio Philoſophia in ſpeculatiuam & practicam: & declaratur ſignificatio illorum vocabulorum (practicum & ſpeculatiuum.)

III. Explicatur primo, ratio ſupradictæ diuiſionis: deinde cuiuſmodi ſint ſcientiarum differentiæ (practicum & ſpeculatiuum.)

IIII. Declaratur, vtra pars magis mereatur nomen ſcientiæ, & vtra ſit prior, certior, ac nobilior.

V. Traditur diuiſio Philoſophiæ ſpeculatiuæ in Phyſicã, Metaphyſicam, & ſcientias Mathematicas.

VI. Explicantur aliquot dubitationes.

VII. Soluitur alio modo tertia dubitatio.

VIII. Quid de eo quod tangitur quarta dubitatione, nõnulli Philoſophi opinentur.

IX. Explicatur quinta dubitatio.

X. Contra ea quæ dicta ſunt ponuntur nonnullę dubitationes.

XI. An ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de illis tribus, Phyſica, Metaphyſica, & Mathematicis diſciplinis.

XII. Scientiam ſpeculatiuam non dici vniuocè de Mathematicis diſciplinis, & alijs, quoniam doctrina Mathematica non eſt propriè ſcientia.

XIII. Reliquas ſcientias propriè ſubalternari Metaphyſ. opinio quorundam.

XIIII. Contraria opinio magis probatur.

XV. Prædocentur quædam neceſſaria ad ſolutionem rationum prioris opinionis, & ſoluuntur rationes.

XVI. Quæ illarũ trium ſcientiarũ ſit nobiliſſima & certiſſima.

XVII. Quæ illarum trium ſcientiarum ſit prima.

XVIII. Exponitur diuiſio Philoſophiæ practicæ.

Capita

Capita libri II. De Philoſophia naturali.

Cap. I. Quod ſit ſubiectum Phyſicæ, opinio D. Thomæ.

II. Exponuntur aliæ opiniones de ſubiecto Phyſicæ.

III. Ponitur quinta opinio, ſubiectum Phyſicæ eſſe corpus mobile ſeu naturale, quæ magis probatur.

IIII. Differentia inter Medicum & Phyſicum: & an Medicina ſubalternetur Phyſicæ, & cuius ſit ponere diſcrimen inter ſcientias.

V. Memorantur cauſæ, & principia, affectiones item, & ſpecies corporis naturalis.

VI. Inter ſpecies corporis naturalis, quæ ſit omnium præſtantiſſima.

VII. Enumeratio partium Philoſophiæ naturalis.

VIII. De Quarto libro Meteorologico.

IX. De utilitate, & iucunditate Philoſophiæ naturalis.

X. Declaratur inſcriptio octo librorum Phyſicorum, quæ eſt περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de naturali auditu: & diſputatur de libris Acroamaticis & Exotericis.

Capita libri III. De via & ordine doctrinæ Phyſicæ.

Cap. I. Agitur de ſignificatione illorum trium vocabulorũ (principium, cauſa & elementum.)

II. Quæ genera cauſarum tractet Phyſicus.

III. An ſcientiæ Mathematicæ tractent vllum genus cauſæ.

IV. An præſtantiſſima illa demonſtratio, quæ ab Ariſtotele deſcribitur priori libro Poſter. vel ſolùm, vel maximè reperiatur in diſciplinis Mathematicis.

V. An cognitio omnium cauſarum, neceſſaria ſit ad perfectam ſcientiam rerum naturalium: & primò agitur de cognitione ſubſtantiæ.

VI. Explanatio textus ſecundi primi libri Phyſicorum.

VII. Confutantur, qui aliter exponunt (notum ſecundum naturã) & docetur, cur via procedendi à notioribus ſecundum nos, dicatur eſſe nobis innata, vel naturalis.

VIII. In rebus naturalibus permulta reperiri, quæ ſint nota nobis ſimul, atq; ſecundum naturam.

IX. An demonſtrationes Mathematicæ maxima ex parte conſtẽt ex his, quæ ſunt nota nobis, & ſecundum naturam.

X. Expenditur interpretatio ſecundi textus, & aliorum ſequentium, tradita à D. Thoma & Alexandro Aphrodiſæo.

XI. Ex-

XI. *Explanatio texti quarti: Quapropter ex vniuerſalibus ſingularia procedere oportet.*
XII. *Cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora, & quomodo hic ſumatur nomen vniuerſalis.*
XIII. *Explicantur dubitationes duæ, circa id quod dictum fuit (magis vniuerſalia eſſe notiora nobis.)*
XIIII. *Introducitur quæſitio (de primo cognito) & exponitur opinio Scoti.*
XV. *Diſcutitur opinio Thomiſtarum, qui volunt primò cognitum eſſe ens.*
XVI. *Opinio aliorum, qui volunt ſingulare eſſe primò cognitum.*
XVII. *Secundum propriam opinionem oſtenditur, ſingulare per ſe diſtinctè cognoſci ab intellectu.*
XVIII. *Quibus rationibus oſtendant aliqui, ſingulare non cognoſci per ſe, ac primò, ab intellectu noſtro.*
XIX. *Soluuntur ſupradictæ rationes.*

Capita libri IIII. De antiquis Philoſophis.

Cap. I. *QVàm ſit vtilis conſideratio variarum opinionum.*
II. *De varijs ſectis Philoſophorum.*
III. *Explicatur, quo tempore floruerint nonnulli ex præcipuis Philoſophis, ſed prius agitur de ratione Olympiadum, quarum cognitio ad exponenda illorum Philoſophorum tempora mirificè confert.*
IIII. *Exponitur duodecim clariſſimorum Philoſophorum Chronographia.*
V. *Opinio eorum, qui dicentes omnia eſſe vnum ens immobile, omnem principij rationem de medio tollunt.*
VI. *Opinio eorum, qui faciunt vnum principium omnium rerum naturalium.*
VII. *Opinio eorum, qui faciunt principia multa quidem, ſed finita, præcipuè autem Pythagoreorum.*
VIII. *Declaratur opinio Anaxagoræ.*
IX. *Opinio Democriti, Leucippi, & Epicuri.*
X. *Reprehenditur Simplicius, qui conatur oſtendere, omnes ſupradictas opiniones veterum Philoſophorum, veras eſſe atque inter ſe conſentientes.*
XI. *Refellitur ab Ariſt. opinio eorum, qui dicunt omnia eſſe vnum ens immobile.*
XII. *Rationes Xenophanis ſoluuntur ſecundum Ariſtotelem.*
XIII. *Soluuntur rationes Meliſſi.*
XIV. *Refutatur ab Ariſt. argumentatio Parmenidis.*

XV. Explicatur ſententia Platonis de non ente.
XVI. Defenditur opinio Parmenidis, Xenophanis, & Meliſſi.
XVII. Contra eos, qui faciunt vnum aliquod corpus principium rerum.
XVIII. Contra eos, qui multa, ſed finita faciunt principia.
XIX. Refellitur opinio eorum, qui faciunt infinita principia: & primum Anaxagoræ, deinde Democriti.
XX. Vniuersè indicantur errata veterum Philoſophorum, quibus tamen ignoſcere, quin etiam gratias agere oportet.

Capita libri V. de Materia & Priuatione.

Cap. I. De laudibus Ariſtotelis.
II. Quæ Ariſtoteles de principijs rerum naturaliũ, & quibus locis, ſcripta reliquerit.
III. De varijs ſignificationibus, & vocabulis Materiæ, apud Philoſophos vſitatis.
IIII. An ſit neceſſaria Materia in rebus naturalibus.
V. De creatione.
VI. An vis creandi in ſolo Deo inſit, ita vt nulli creaturæ communicari queat.
VII. An creatio admittenda ſit ſecundum Ariſt. doctrinam, & an lumine naturali cognoſci poſſit.
VIII. Ponuntur quædam obiectiones contrà ea, quæ dicta ſunt de creatione.
IX. De materia cæli opinio Egidij.
X. Refellitur opinio Egidij.
XI. Quid ſit Materia.
XII. Refellitur inſignis quorundam error, qui dixerunt Deum eſſe materiam primam.
XIII. Materiam ex ſe habere exiſtentiam, propter quam eſt in rebus.
XIV. Opinio eorum, qui inducunt formam corporeitatis materiæ coæternam.
XV. Hanc opinionem eſſe contra Auerroem & Ariſt.
XVI. Opinionem de forma corporeitatis eſſe contra veritatem.
XVII. Explicantur tres dubitationes.
XVIII. Quantitatem interminatam immediatè inhærere materiæ primæ.
XIX. Opinio & argumenta eorum, qui contrà ſentiunt, & oppugnant dimenſiones interminatas.
XX. Soluuntur ſupradictæ rationes.
XXI. Propter quid ſit materia, & de potentia eius duplici.
XXII. Dubitationes contra ea quæ dicta ſunt de potentia materiæ.

XXIII. De Priuatione.
XXIV. Soluuntur & explicantur ſupradictæ octo dubitationes.

Capita libri VI. De forma.

Cap. I. De formæ nominibus, & varietate.
II. An ſit & quid ſit forma.
III. Qualis ſit forma naturalis.
IV. De forma relata ad materiam.
V. De forma relata ad compoſitum, & primò an forma ſit prior & nobilior compoſito.
VI. Secunda quæſtio. An forma ſit tota quidditas rei compoſitæ.
VII. Altera opinio veterum Peripateticorum, dicentium totã quidditatem rei in forma eius rei contineri.
VIII. Soluuntur rationes prioris ſententiæ, & ſententia auctoris aperitur.
IX. Exploditur opinio eorum, qui putant diſtinctionem numericã prouenire à quantitate.
X. Non eſſe principium indiuiduationis illam Scoti Hæcceitatẽ.
XI. Principium indiuiduationis non eſſe materiam ſignatam quantitate.
XII. Vnitatem & diſtinctionem indiuiduorum principaliter eſſe à forma ſubſtantiali.
XIII. De forma relata ad ſuos effectus, ac primùm de exiſtentia, quæ eſt effectus formalis ipſius.
XIIII. Quarta quæſtio. An exiſtentia diſtinguatur realiter ab eſſentia, & primùm exponitur opinio D. Thomæ.
XV. Refellitur ſupradicta opinio, & demonſtratur exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia.
XVI. Soluuntur rationes, quibus probatur exiſtẽtiam re diſtingui ab eſſentia.
XVII. De altero effectu formæ, qui eſt operatio.
XVIII. An ſit aliqua forma Phyſica ſeparabilis à materia, & de immortalitate animæ rationalis ſecundum doctrinam Platonis.
XIX. Animum noſtrum eſſe immortalem etiam ſecundum doctrinam Ariſtotelis.
XX. Probatur immortalitas animæ rationalis rationibus Philoſophicis.
XXI. Animam rationalem eſſe veram & naturalem formam hominis.
XXII. Exponitur ſecunda ratio, qua ſimpliciter probatur animam rationalem nullo modo eſſe aſſiſtentem.
XXIII. Explicatur tertia ratio, qua contra Aſſiſtentiam animæ rationalis quàm Auerroiſtæ finxerunt, acriter diſputatur.

XXIIII. *Refellitur opinio Platonicorum de numero quodam definito Animarum rationalium à principio mundi conſtituto.*

Capita libri VII. De Natura.

Cap. I. *Declaratur nomen naturæ, & quot modis dicatur eſſe aliquid naturale.*
II. *De differentijs inter res naturales, & artificiales.*
III. *An forma artificialis ſit principium alicuius motus: & an re differat à ſubiecto in quo efficitur, & inhæret.*
IIII. *Declarantur particulæ definitionis Naturæ.*
V. *Explicantur quatuor Dubitationes.*
VI. *Prima quæſtio, An definitio Naturæ conueniat Cœlo.*
VII. *Explicatur vera ſententia refellendo ſupradictas opiniones, & demonſtrando motum cœli eſſe naturalem.*
VIII. *Refelluntur qui putant Intelligentiam eſſe veram formam & naturam cœli.*
IX. *Soluuntur rationes primæ ſententiæ eorum, qui negant definitionem naturæ conuenire cœlo.*
X. *Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.*
XI. *An definitio naturæ conueniat animæ, præſertim autem animæ rationali.*
XII. *An anima rationalis ſit natura.*
XIII. *In quibus rebus naturalibus, & reſpectu quorum motuum Natura ſit principium actiuum, & paſſiuum.*
XIIII. *In quibus rebus natura ſit principium actiuum alterationis.*
XV. *An natura in Elementis ſit principium actiuum motus localis, quo ipſa naturaliter mouentur.*
XVI. *Secunda ſententia, quòd nimirum elementum moueatur à ſe, tanquam probabilior confirmatur.*
XVII. *An natura quæ hic definitur, ſit non ſolum forma ſed etiã materia, & an vtriq; nomen naturæ conueniat vniuocè.*
XVIII. *An in compoſito naturali, præter materiã & formam, ſit quædam alia tertia natura re diuerſa à partibus.*
XIX. *Exponitur ſecunda opinio ponentium diſtinctionem realem inter totum & partes.*
XX. *Tertia opinio eorum, qui negant totum re diſtingui à ſuis partibus.*
XXI. *Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.*
XXII. *Soluuntur rationes tertiæ opinionis.*

Capita libri VIII. De Cauſsis.

Cap. I. *De numero cauſarum.*
II. *Explicantur definitiones & cauſſalitates ſingularum cauſarum.*

Expli-

III. Explicantur tres Dubitationes.
IV. An in ijs quæ agunt per intellectum, finis cauſet prout habet eſſe in anima, an prout habet eſſe extra animam in ipſis rebus.
V. An inter cauſam efficientem & finem ſit neceſſaria connexio.
VI. An omnes cauſæ ſint inuicem neceſſariò connexæ.
VII. An cauſa vniuerſalis, præſertim autem prima quæ eſt Deus, neceſſariò concurrat actu cum cauſa particulari, ad quemlibet eius effectum & operationem.
VIII. Exponitur, & probatur opinio D. Thomæ, quæ eſt vera.
IX. Soluuntur argumenta contraria.
X. Explicantur duæ Dubitationes.
XI. An accidens poſſit producere ſubſtantiam.
XII. Explicatur opinio D. Thomæ, accidens in virtute ſubſtantiæ poſſe producere ſubſtantiam.
XIII. Tertia opinio probabilior cæteris ponitur, & ſoluuntur rationes contrariæ.
XIV. Enodantur quatuor aliæ dubitationes.
XV. An idem numero effectus à multis cauſis poſſit effici.
XVI. Quæ generantur ex ſemine, & ex putri materia, an ſint eiuſdem ſpeciei. Ac primò examinatur opinio Auicennæ.
XVII. Declaratur ſecunda opinio, quæ eſt Auerrois.
XVIII. Explicatur tertia opinio.
XIX. An poſſit verum aurum effici per artem alchymiſticam: ac primo quod non poſſit effici opinio multorum exponitur.
XX. Declaratur opinio eorum, qui defendunt Alchymiam.
XXI. Explicatur breuiter opinio auctoris.

Capita libri IX. De Fortuna, Caſu, & Contingentia.

Cap. I. Refellitur opinio eorum, qui penitus auferunt de rebus fortunam, & caſum.
II. Soluuntur rationes ſupradictæ opinionis.
III. An in rebus ſublunaribus aliquis effectus naturalis poſſit caſu contingere reſpectu cæli.
IIII. Opinio aliorum qui negant vllum effectum ſimpliciter naturalem, caſu euenire poſſe reſpectu cæli.
V. An fortuna ſit diuinum aliquod numen, vt vulgo putatur.
VI. Exponitur definitio Fortunæ.
VII. Exponitur vltima pars definitionis Fortunæ, & expenditur opinio Auicennæ aientis fortunam verſari in ijs quæ ſunt ad vtrumlibet.
VIII. Ponuntur dubitationes contra definitionem Fortunæ.

XXIIII. *Refellitur opinio Platonicorum de numero quodam definito Animarum rationalium à principio mundi conſtituto.*

Capita libri VII. De Natura.

Cap. I. *DEclaratur nomen naturæ, & quot modis dicatur eſſe aliquid naturale.*
II. *De differentijs inter res naturales, & artificiales.*
III. *An forma artificialis ſit principium alicuius motus: & an re differat à ſubiecto in quo efficitur, & inhæret.*
IIII. *Declarantur particulæ definitionis Naturæ.*
V. Explicantur quatuor Dubitationes.
VI. Prima quæſtio, An definitio Naturæ conueniat Cælo.
VII. Explicatur vera ſententia refellendo ſupradictas opiniones, & demonſtrando motum cæli eſſe naturalem.
VIII. *Refelluntur qui putant Intelligentiam eſſe veram formam & naturam cæli.*
IX. *Soluuntur rationes primæ ſententiæ eorum, qui negant definitionem naturæ conuenire cælo.*
X. *Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.*
XI. *An definitio naturæ conueniat animæ, præſertim autem animæ rationali.*
XII. *An anima rationalis ſit natura.*
XIII. *In quibus rebus naturalibus, & reſpectu quorum motuum Natura ſit principium actiuum, & paſſiuum.*
XIIII. *In quibus rebus natura ſit principium actiuum alterationis.*
XV. An natura in Elementis ſit principium actiuum motus localis, quo ipſa naturaliter mouentur.
XVI. *Secunda ſententia, quòd nimirum elementum moueatur à ſe, tanquam probabilior confirmetur.*
XVII. *An natura quæ hic definitur, ſit non ſolum forma ſed etiã materia, & an vtriq; nomen naturæ conueniat vniuocè.*
XVIII. An in compoſito naturali, præter materiã & formam, ſit quædam alia tertia natura re diuerſa à partibus.
XIX. Exponitur ſecunda opinio ponentium diſtinctionem realem inter totum & partes.
XX. *Tertia opinio eorum, qui negant totum re diſtingui à ſuis partibus.*
XXI. *Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.*
XXII. *Soluuntur rationes tertiæ opinionis.*

Capita libri VIII. De Cauſsis.

Cap. I. *DE numero cauſarum.*
II. *Explicantur definitiones & cauſſalitates ſingularum cauſarum.*

Expli-

III. *Explicantur tres Dubitationes.*
IV. *An in iis quæ agunt per intellectum, finis cauſet prout habet eſſe in anima, an prout habet eſſe extra animam in ipſis rebus.*
V. *An inter cauſam efficientem & finem ſit neceſſaria connexio.*
VI. *An omnes cauſæ ſint inuicem neceſſariò connexæ.*
VII. *An cauſa vniuerſalis, præſertim autem prima quæ eſt Deus, neceſſariò concurrat actu cum cauſa particulari, ad quemlibet eius effectum & operationem.*
VIII. *Exponitur, & probatur opinio D. Thomæ, quæ eſt vera.*
IX. *Soluuntur argumenta contraria.*
X. *Explicantur duæ Dubitationes.*
XI. *An accidens poſſit producere ſubſtantiam.*
XII. *Explicatur opinio D. Thomæ, accidens in virtute ſubſtantiæ poſſe producere ſubſtantiam.*
XIII. *Tertia opinio probabilior cæteris ponitur, & ſoluuntur rationes contrariæ.*
XIV. *Enodantur quatuor aliæ dubitationes.*
XV. *An idem numero effectus à multis cauſis poſſit effici.*
XVI. *Quæ generantur ex ſemine, & ex putri materia, an ſint eiuſdem ſpeciei. Ac primò examinatur opinio Auicennæ.*
XVII. *Declaratur ſecunda opinio, quæ eſt Auerrois.*
XVIII. *Explicatur tertia opinio.*
XIX. *An poſſit verum aurum effici per artem alchymiſticam: ac primo quod non poſſit effici opinio multorum exponitur.*
XX. *Declaratur opinio eorum, qui defendunt Alchymiam.*
XXI. *Explicatur breuiter opinio auctoris.*

Capita libri IX. De Fortuna, Caſu, & Contingentia.

Cap. I. *Refellitur opinio eorum, qui penitus auferunt de rebus fortunam, & caſum.*
II. *Soluuntur rationes ſupradictæ opinionis.*
III. *An in rebus ſublunaribus aliquis effectus naturalis poſſit caſu contingere reſpectu cæli.*
IIII. *Opinio aliorum qui negant vllum effectum ſimpliciter naturalem, caſu euenire poſſe reſpectu cæli.*
V. *An fortuna ſit diuinum aliquod numen, vt vulgo putatur.*
VI. *Exponitur definitio Fortunæ.*
VII. *Exponitur vltima pars definitionis Fortunæ, & expenditur opinio Auicennæ aientis fortunam verſari in iis quæ ſunt ad vtrumlibet.*
VIII. *Ponuntur dubitationes contra definitionem Fortunæ.*

IX. Soluuntur ſupradictæ dubitationes.
X. De caſis, vel potius de Monſtris, quæ vulgo putantur caſu euenire.
XI. De contingentia.
XII. Probatur eſſe in rebus contingentiam.
XIII. Soluuntur rationes negantium contingentiam.
XIIII. Quæ ſit cauſa contingentiæ ſecundum alios ſcriptores.
XV. Quæ ſunt veræ ac propriæ cauſæ cuiuſlibet contingẽtiæ, quæ in rebus naturalibus reperitur.

Capita libri X. De Quantitate.

Cap. I. An quantitas re diſtinguatur à ſubſtantia.
II. Ponitur alia opinio, eorum qui negant quantitatem re diſtingui à ſubſtantia.
III. De ſuperficie, linea, & puncto, an ſint extra animam, & an ſint inter ſe realiter diſtincta.
IV. Quod puncta, lineæ, ſuperficies, ſint entia poſitiua, & inter ſe realiter diſtincta.
V. Declaratur opinio aliorum, qui contrà ſentiunt.
VI. Soluuntur ſupradictæ rationes ſecundæ opinionis, & aperitur auctoris ſententia.
VII. Demonſtratur non eſſe in rebus infinitum ſecundum multitudinem aut magnitudinem.
VIII. Ponuntur octo dubitationes contra id quod concluſum fuit.
IX. Soluuntur ſupradictæ Dubitationes.
X. An infinitum poſſit effici à Deo.
XI. Ponitur propria opinio, & ſoluuntur argumenta Gregorij.
XII. An continuum ſit diuiſibile in infinitum.
XIII. Viginti rationibus oſtenditur continuum non componi ex indiuiſibilibus, & eſſe in infinitum diuiſibile.
XIIII. Soluuntur rationes contrariæ, quibus tollebatur infinita cõtinui diuiſibilitas.
XV. De infinitate continui ſecundum diuiſionem, & additionem.
XVI. Dubitationes aliquot circa textus. 67. 68. & 69. libri tertij Phyſicorum explicantur.
XVII. De abſtractione Mathematicæ quantitatis.
XVIII. Explicatur altera ſententia eorum, qui aiunt quantitatẽ Mathematicam ſimpliciter abſtractam eſſe ab omni ſubſtantia, & præfertur priori ſententiæ.
XIX. De quadratura circuli, an ſit ſcibilis, vel poſſibilis.
XX. Refellitur opinio Zimaræ, & eorum, qui negant Quadraturam circuli poſſibilem eſſe.
XXI. Soluuntur rationes contrariæ.
XXII. De Maximo & Minimo.

Po-

XXIII. *Ponuntur nonnullæ propoſitiones, quibus explicatur quæſtio de Maximo & Minimo.*

Capita libri XI. De Loco.

Cap. I. *Explicantur quinq; proprietates loci, quæ ſunt; continere locatum, trahere ad ſe, conſeruare, dare vnitatem & diſtinctionem motui locali, & eſſe immobilem.*

II. *Quomodo locus ſit immobilis ſecundum opiniones aliorum.*

III. *Exponitur, & confirmatur alia ſententia de immobilitate loci, quæ videtur cæteris probabilior.*

IIII. *Explicatur opinio eorum, qui cenſent locum eſſe quoddam interuallum.*

V. *Refellitur opinio eorum, qui exiſtimarunt locum eſſe interuallum.*

VI. *Ponuntur multæ obiectiones contra id, quod dicit Ariſtoteles, nimirum, locum eſſe ſuperficiem.*

VII. *Soluuntur ſupradictæ obiectiones.*

VIII. *Quis ſit locus primi & ſupremi cæli, variæ Philoſophorum opiniones, ponuntur & refutantur.*

IX. *Exponitur propria opinio de loco cæli.*

X. *An ſi eſſet vacuum, in eo motus localis in tempore fieri poſſet.*

XI. *Exponuntur octo hypotheſes, quæ ad defenſionem & confirmationem ſententiæ Ariſtotelis de vacuo plurimum conferunt.*

XII. *Probatur motum localem non poſſe fieri in vacuo.*

Capita libri XII. De Tempore, Æternitate, & Æuo.

Cap. I. *Diſputatur contra eos, qui putant tempus non eſſe ens reale: & contra eos, qui cenſent eſſe ens reale, realiter diſtinctum à motu.*

II. *Explicatur definitio illa temporis;* Numerus motus ſecundum prius & poſterius, *& primo loco exponitur illa prima particula,* Numerus.

III. *Non eſſe addendum in definitione temporis, ipſum eſſe numerum motus & quietis.*

IIII. *Declarantur duæ aliæ particulæ definitionis, nimirum,* Motus, *&* ſecundum prius & poſterius.

V. *Quid ſit Duratio.*

VI. *De varietate durationis, quæ naſcitur ex varietate ipſius exiſtentiæ.*

VII. *De varietate durationis, quæ oritur ex quantitate ipſius exiſtentiæ.*

VIII. *De Æternitate. & primùm de variis ſignificationibus huius vocis,* AEternum.
IX. *Declaratur quid ſit æternitas.*
X. *An æternitati conueniat ratio menſuræ.*
XI. *De Æuo.*
XII. *Refellitur opinio D. Bonauenturæ.*
XIII. *In quo ſit ratio Æui, ſecundum D. Thomam, & ſecundum Scotum.*
XIIII. *An ſit vnum æuum omnium æuiternorum, an multa, recenſetur opinio D. Thomæ.*
XV. *Explicantur eadem de re opiniones Henrici, Scoti, Ocham, Durandi.*
XVI. *Exponitur ſententia auctoris.*
XVII. *De tempore diſcreto, opinio Thomiſtarum.*

Capita libri XIII. De Natura Motus.

Cap. I. *IN quo genere ſeu categoria ſit motus.*
II. *Explicatur definitio motus tradita ab Ariſt. 3. Phy. t. 6.*
III. *Soluuntur ſupradictæ quatuor dubitationes*
IIII. *Exponuntur reliquæ particulæ definitionis motus.*
V. *Explicantur decem magni momenti dubitationes, quæ circa definitionem motus exiſtunt.*
VI. *An actio & paſſio re differant inter ſe, an ratione tantùm.*
VII. *Actionem non eſſe in agente, nec re diſtingui à paſſione.*
VIII. *Soluuntur rationes Scotiſtarum.*
IX. *De terminis Motus tractantur decem celebres quæſtiones.*
Quæſt. I. *An omnis motus requirat terminos.*
II. *An omnis motus requirat duos terminos.*
III. *An in vno motu poſſint eſſe plures termini quàm duo.*
IIII. *An termini motus debeant eſſe diuiſibiles.*
V. *An termini motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe.*
VI. *An terminus à quo, debeat ſpecie differre à termino ad quē.*
VII. *An abiectio termini à quo, & acquiſitio termini ad quem ſint vnus motus numero.*
VIII. *Ab vtro termino ſumenda ſit vnitas motus.*
IX. *Vnde petenda ſit contrarietas motuum.*
X. *An motus re differat à termino ad quem.*

Capita libri XIIII. De Variis diuiſionibus Motus.

Cap. I. *GEnerationem & corruptionem non eſſe motus propriè dictos.*
II. *De tribus ſpeciebus motus propriè dicti, hoc eſt, de augmentatione, motu locali, & alteratione.*

Tracta-

III. *Tractatur ſecunda diuiſio motus, in naturalem & violentum.*

IIII. *De cauſſa motus violenti eorum quæ proiiciuntur.*

V. *Refellitur opinio faciens cauſſam motus proiectorum, virtutem quandam impreſſam proiectis.*

VI. *Exponitur tertia diuiſio motus in partes eius quantitatiuas, & agitur de continuitate motus.*

VII. *De duplici genere partium motus, altero ſecundum extenſionem, altero autem ſecundum ſucceſſionem.*

VIII. *An continuatio & ſucceſſio ſit de eſſentia motus, an potius ſint eius accidentia.*

IX. *De variis modis incipiendi & deſinendi, quos habent res naturales.*

Capita libri XV. De Motus & Mundi Æternitate.

Cap. I. *Ponuntur duo fundamenta, quibus maximè nititur ſolutio argumentorum, quæ ſunt pro æternitate mundi.*

II. *Exponuntur & refelluntur argumenta duodecim, quibus Ariſtoteles vtitur ad æternitatem mundi & motus comprobandam, ex variis eius locis deprompta.*

III. *Reſpondetur ad argumenta Ariſtotelis.*

IIII. *Viginti argumenta Procli pro æternitate Mundi, & ſolutiones eorum.*

V. *An Plato ſenſerit Mundum ortum eſſe, & aliquando cœpiſſe: an potius ſempiternum eſſe, atque ortu interituq́; carere*

VI. Duodecim *argumenta Auerrois pro Mundi æternitate.*

VII. *Soluuntur Auerrois argumenta.*

VIII. Duodecim *alia argumenta pro æternitate Mundi.*

IX. *Supradictæ rationes ſoluuntur.*

X. *An Mundus potuerit eſſe ab æterno, variæ Theologorum opiniones, ac prima omnium Henrici, & Philoponi, æternitatem creaturæ repugnare aientium, opinio explicatur.*

XI. *Secunda opinio* Durandi, *æternitatem repugnare rebus corruptibilibus, non autem incorruptibilibus.*

XII. *Tertia opinio D. Thomæ, & Nominalium, omnem creaturam potuiſſe fieri ab æterno.*

XIII. *Exponitur Authoris ſententia.*

DE PHILOSOPHIA
LIBER PRIMVS.

De nomine ſapientis, & Philoſophi: & quid ſit ſapientia, & Philoſophia: qualem item deceat eſſe ſapientem atque Philoſophum. CAPVT I.

Qui dicebantur olim ſapientes.

SAPIENTES olim dicebantur, quicũq; contemptis rebus his, quas vulgus maximè concupiſcit & admiratur, & à rerum ciuilium adminiſtratione remoti; ſe totos ad ſtudium veri cognoſcendi & admirabilium occultarumq; rerum inquiſitionem atque perceptionem contuliſſent. Hoc autem Ariſtoteles libro ſexto Ethic. cap. 7. apertè declarat his verbis: *Anaxagoram, Thaletem, cæteroſq; tales veros ſapientes quidem eſſe dicunt: prudentes verò minimè: cùm videant eos quæ ſibi vtilia ſunt ignorare: atq; fatentur eos recondita, eximia, admirabilia, & diuina quædam tenere, ſed inutilia, quia humana bona non quærunt.* In eandem ſententiam multa præclarè ſcribit Plato, cuius verba refert Euſebius lib. 12. de præparat. Euangelica c. 20. Verùm, quoniam multi gloriæ aut quæſtus cupiditate, profitebantur & prædicabant ſe ſapientes eſſe, qui veræ ſapientiæ non ſolidam & expreſſam effigiem, ſed vmbram tantum & imaginem tenebant, primus omnium Pythagoras, vt taliũ hominum comprimeret arrogantiam, & oſtenderet arduam eſſe adeptionẽ poſſeſſionemq; ſapientiæ, noluit σοφὸς id eſt ſapiens, ſed φιλόσοφος hoc eſt ſapientiæ ſtudioſus appellari. Hac autem de re ſermonẽ, quem Pythagoras habuiſſe dicitur cum Leonte Phyliaſiorum Principe, eleganter Cicero preſcripſit in quinta Tuſculana fol. 229. Hoc igitur diſcrimen Philoſophi & Sapientis ſecuti tàm Platonici quàm Stoici, aliter ſapientiam definierunt atq; Philoſophiam. Plato quidem vult ſapientiam eſſe perfectam Dei cognitionem, cum puro eius cultu & religione coniunctam: Philoſophiam autem variè deſcribit, nunc ſecundum etymologiam nominis appellans eam ſtudium ſapientiæ; interdum ſolutionem animi à corpore, ſeu commentationem mortis; nonnunquam etiam conuerſionem animi ad ea quæ vera ſunt & diuina. Stoici (authore Plutar. in 1. lib. de placitis Philoſophorum cap. 1.) definierunt ſapientiam eſſe diuinarum &

Variæ deſcriptiones ſapientiæ ac Philoſophiæ, ſecundum varias Philoſophorum ſectas.

humanarum rerum ſcientiam: Philoſophiam autem accommodatæ ad vitam artis meditationem; atq; hanc vnam eſſe & eandem ſummam virtutem. Ariſtot. Philoſophiam ait eſſe ſcientiam contemplatricem veritatis, ita ſcribens in 2. lib. Metaphyſic. cap. 1. text. 3. *Rectè ſe habent Philoſophiam ſcientiam veritatis contemplatricem appellare.* Idem auctor eſt in lib. 6. Ethicorum c. 7. nomen ſapientiæ aliquando tam latè patere, vt attribuatur etiam artib⁹ mechanicis. Etenim Phydiam & Polycletum, ſapientes dicimus; illum lapidum ſculptorem, hunc fictorem ſtatuarum. Attamen propriè tale nomen non conuenit, niſi in ſcientiam omnium limatiſſimam & abſolutiſſimam, quæ verſatur in rebus præclaris, atq; diuinis: nec modò conſiderat ea, quæ manant ex principijs, ſed etiam ipſorum principiorum, vim & rationem edocens, omnium ſcientiarum quaſi fontes aperit. Hanc ſapientiam Ariſtoteles in libris Metaphyſicis proprio nomine vocat primam Philoſophiam eaq; à Philoſophis dicitur Metaphyſica, quæ eſt ſcientia declarans primas cauſas, primaq; principia entis, vt ens eſt, ac eorum quæ tali enti per ſe inſunt; & primas, perpetuas, immutabileſq; ſubſtantias, quæ à ſenſibus intelligentiæq; noſtra remotiſſimæ ſunt, mortalibus pateſaciens. Quantùm verò laudis & honoris deferendum ſit ſapientiæ, & Philoſophiæ, præclarè oſtendit Ariſt. multis locis, nam in 1. Metaph. lib. ca. 2. ait hanc vnam omnium ſcientiarum eſſe verè liberam, & ſui gratia, eiuſque poſſeſſionem humanam eſſe, ſed diuinam: hanc ſolam Deum perfectè habere, eamq; ſolam de Deo agere: alias diſciplinas fortaſſis vtiliores & magis neceſſarias eſſe poſſe, præſtantiorem verò nullam. In 6. Metaph. cap. 1. text. 2. inquit ſcietias ſpeculatiuas præſtare alijs, ſpeculatiuarum autem hanc eſſe præſtantiſſimam. In ſectione 30. Problem. 10. ſcribit ideò veteres non ſtatuiſſe præmium aliquod ſapientiæ veluti certaminibus. quoniam propter eximiam ſapientiæ præſtantiam, nec idoneus iudex eius reperiri, nec ſatis dignum præmium conſtitui poteſt. In 9. li. Ethic. c. 1. affirmat Philoſophiam tanti eſſe, vt his à quibus eam accepimus, nec honorem, nec mercedem vllam parem referre poſſimus, non ſecus ac dijs & parentibus. Ac mihi quidem videtur, ſi cuiuſuis ſcientiæ præſtantia, ex rebus ei ſubiectis potiſſimùm æſtimari debet, quãtũ Deus, intelligentiæq; præſtant cæteris rebus, tantum planè ſapientiã, dignitate reliquis ſcientijs anteire. Verùm, quia de ſapientia ſatis dictum eſt, deinceps qualis eſſe debeat ſapiens & Philoſophus, exponamus.

De præſtantia philoſophiæ.

Qualis eſſe debeat ſa

Plato in 5. & 6. de Rep. vult eum qui futurus eſt Philoſophus, ſic informatum eſſe à natura, vt habilis & idoneus ſit ad perci-

Digitized by Google

percipiendas omnes diſciplinas : excellens ingenio , memoria & iudicio. Deinde vt vehementer oderit , atque horreat mendacium, quippe cùm futurus ſit defenſor, magiſter, & interpres veritatis: Tum , vt habeat ſedatas omnes perturbationes, & appetitũ rationi obedientem, qui niſi perdomitus fuerit, & veluti iniecto fræno in gyrum rationis ductus, magnam partem animi ſæpe detorquet & à contemplatione cognitioneq; veritatis abducit: Ad hæc oportet eum eſſe amantem tẽperantiæ , liberalitatis , & iuſtitiæ; nam qui eſt vitiorum ſordibus inquinatus , indignus eſt qui in puriſſimum ſapientiæ domicilium admittatur : Ad extremum, non debet animi ſtudium atque intelligentiam ponere in rebus ſingulis quæ in generatione, interitu, alijſq; mutationibus continentes verſantur, ſed defigere mentis aciem & vim in propriam cuiuſque rei formam & ideam , non conſiderare quæ ſunt talia participatione, ſed quod eſt per ſe tale in vnoquoq; genere , vt ſi quæratur quid ſit bonum aut pulchrum , non attendere animum ad eas res quæ vulgo dicuntur bonæ aut pulchræ, ſed ideam pulchritudinis, hoc eſt rationem eius, quaſi per ſe cohærentem, animo contueri. Atque huic documento Platonico, id valde congruit quod Ariſt. ait in Problem. Sectione 18. Problem. 5. & ſectione 30. Problem. 9. ſcribens, Philoſophum ea re diſtingui ab Oratore, quòd ille conſiderat quid ſit iuſtitia, aut tyrannis; hic autem cogitat an hic vel ille homo ſit iuſtus , & tyrannus : ille ſpecies & formas rerum ſpeculatur; hic verò perſcrutatur tantummodo eas res, quæ talium formarum ſunt participes. Sapientem autem Stoicum Cicero ſcitè depingit in oratione pro Murena f. 138. ad hunc modum: *Fuit quidam ſummo ingenio vir, cuius inuentorum æmuli, Stoici nominantur. Huius ſententiæ ſunt & præcepta huiuſmodi : ſapientem gratia nunquam moueri : nunquam cuiuſquam delicto ignoſcere : ſolos ſapientes eſſe, ſi diſtortiſſimi ſint, formoſos: ſi mendiciſſimi, diuites : ſi ſeruitutem ſeruiant reges: ſapientẽ nihil opinari: nullius rei pœnitere: nulla in re falli : ſententiã mutare nunquã.* Ariſt. in li. Metaph. c. 2. pulchrè declarat cuiuſmodi oporteat eſſe ſapientem. *Oportet, inquit, ſapientem noſſe omnes res quoad eius fieri poſſit, non quidem ſpeciatim, ſed vniuersè: tũ, ſcire difficillima quæq; & occultiſſima: nã quæ ſenſibus ſubiectæ ſunt & patent omnibus cognoſcere, non facit hominem ſapientem: deinde habere nõ popularem & adumbratam notitiam rerum, ſed exquiſitam & omnibus numeris ſuis abſolutam, quam & ipſe quàm rectiſſimè teneat & alios ritè docere valeat* Ad hæc, proprium eſt ſapientis, imperare & præſcribere alijs, quid facere cõueniat: ſapientiam aũt oportet eſſe ſcientiam, quæ non propter aliud expetatur , vti ſunt hæ diſciplinæ quæ in actione effectioneq; verſantur, ſed

piens ſecundum Platonem, Ariſtotelem, Stoicos & alios,

Digitized by Google

quæ per ſe & ſolius cognitionis gratia quæratur. Alij putant triplex eſſe munus ſapientis, vnum de quauis re ſubtiliter & aptè diſputare poſſe: Alterum eorum quæ in vnaquaq; re inſunt, cauſas omnes non modò proximas, ſed etiam maximè generales & primas, perſpectas atque cognitas habere: Tertium aperire primos fontes omnium dubitationum, earumq; ſolutionem ritè tradere. Quid igitur ſit ſapientia, & Philoſophia; vnde item manarit nomen ſapientis, & Philoſophi; & qualem eſſe deceat vtrunque, ita dictum ſit. Nos autem deinceps vniuersè agemus de Philoſophia, quæ continet ſcientias ſpeculatiuas & practicas, cuius prima & maximè generalis diuiſio, primo loco tractanda eſt.

Ponitur diuiſio Philoſophiæ in ſpeculatiuam, & practicam, & declaratur ſignificatio illorum vocabulorum (practicum) & (ſpeculatiuum) CAP. II.

Diuiſio Philoſophiæ ſecundum Platonicos, Stoicos & Peripateticos.

TRipartita illa diuiſio Philoſophiæ in naturalem, moralem, & logicam, hoc eſt rationalem ſeu ſermocinalem, eſt ſanè peruetus à Platonicis, Stoicisq; profecta; vt videre licet apud Ciceronem 1. Academ. q. f. 42. Plutarchum lib. 1. de placitis Philoſophorum cap. 1. Alcinoum in lib. de doctrina Platonis cap. 3. Diogenem Laertium in vita Platonis, D. Aug. lib. 8. de Ciuitate Dei c. 4. Euſeb. de præpar. Euang. lib. 11. cap. 1. vbi citat pulcherrimum quendam locum Ariſt. in huius diuiſionis Platonicæ commendationem ex lib. 7. de Philoſophia, quod opus nunc non extat; & ſequenti cap. affirmat talem diuiſionem manaſſe ex Hebræis. Hæc tamen diuiſio Peripateticis non probatur, quippe qui Logicam ſubmouent à partibus Philoſophię, eamq; cenſent non tam eſſe ſcientiam, aut Philoſophiæ partem, quàm modum ſciendi & inſtrumẽtum Philoſophiæ, de qua re nos infra dicemus. Quamobrem nos qui horum diſciplinæ conuenienter philoſophari ſtudemus, primam & generalem Philoſophiæ diuiſionem bimembrem facimus in ſpeculatiuam & practicam, quam Ariſt. innuit 2. Metaph. c. 1. tex. 3. Cur autem Ariſt. & Theophraſtus ita diuiſerint bipartitò Philophiam, exponit Plutarchus eo loco, quem ſuprà poſui. Vt igitur diuiſio hæc planè intelligatur, primùm explicanda eſt ſignificatio illorum vocabulorum (practicum & ſpeculatiuum) poſtea dicẽdum eſt, vnde talis diuiſio ortum habeat; tum cuiuſmodi ſint differentiæ ſcientiarum; ad extremum, tractanda eſt comparatio inter Philoſophiam practicam & ſpeculatiuam. Ac de practico quidem & ſpeculatiuo multa diſſerunt Theologi circa Prologum ſententiarum, multa item Philoſophi ſuper 6. lib. Metaph. Ariſtot. ſed nos ea tantùm,

quæ

quæ olent doctrinam Peripateticam, nec ſunt aliena inſtituto noſtro, paucis exponemus.

Speculatiua ſcientia (vt nunc ruditer dicam) ea eſt, quæ res ſibi ſubiectas docet nos tantummodo ſcire & contemplari, vt Phyſica, cœlū; Geometria, Triangulum; Methaphyſica Deum. Vnde ſpeculatio eſt actio intellectus, cuius finis ſola cognitio eius rei circa quam verſatur: vel quę in ſola cognitione veri cōſiſtit, nec vlterius progreditur, aut per ſe dirigitur, ad aliquam actionem ſeu opus; quo circa Ariſtoteles in 9. Ethic. cap. 2. & 3. de Anima cap. 9. text. 46. inquit mentem ſeu intellectum ſpeculatiuum nihil mouere, quoniam non intelligit ea quæ poſſint cadere ſub appetitum & actionem noſtram: quare principia noſtrarum actionum & motuum, ſunt appetitus & intellectus practicus. Scientia verò practica eſt, quæ res circa quas verſatur, non ſolùm docet nos ſcire, ſed præcipuè operari vel facere, vt finis ſcientiæ practicæ non ſit ſcire, aut cognoſcere verū, ſed actio ſeu opus aliquod. Nonnulli Arabes, in quibus eſt Algazel 1. lib. ſuæ Philoſophiæ cap. 1. definiunt doctrinam practicam eſſe ſcientiam earum rerum, quæ fiunt à nobis: quæ definitio, niſi quid aliud addatur, vitioſa eſt, vt pote quæ conueniat etiam in aliquam ſcientiam ſpeculatiuam, vti eſt ſcientia animæ, quæ ſpeculatiua eſt: tamen agit de operationibus animæ quæ efficiuntur à nobis, cuiuſmodi ſunt, ali, ſentire, intelligere, appetere. Quamuis ergò, tam ſpeculatiuæ ſcientiæ, quàm practicæ, proximus & proprius actus ſit ſcire & intelligere (quæ enim poteſt eſſe alia operatio ſcientiæ quàm ſcire, & intellectus quàm intelligere?) tamen in eo eſt diſcrimen, quòd ipſum ſcire, qui eſt actus ſpeculatiuæ ſcientiæ, per ſe intenditur ac expetitur, nec refertur aliò: ſcire autem quod proficiſcitur à ſcientia practica non expetitur per ſe, ſed propter aliud, ad agendum. n. faciendúmve aliquid totū planè refertur, vt in Philoſophia morali, Medicina & artibus mechanicis perſpicuum eſt. Praxis autem, nomen (vnde practica nomen inuenit) latè patens, complectitur actionem & effectionem. Quid autem inter actionem & effectionem interſit, Ariſt. declarat in 1. li. magnorum moralium c. 35. & in 6. Ethic. c. 5. vbi agit de arte & prudētia. Actio. n. eſt operatio, poſt quam nullū exiſtit opus, vt omnes actiones morales virtutum. Effectio verò eſt operatio relinquens aliquod opus: vel per quam perficitur aliquod opus: quod, expleta finitaq; operatione manet & extat, vt cernimus in exædificatione domus. Eſt autem praxis, operatio hominis non quælibet, ſed quæ ſubeſt voluntati & arbitrio eius, & cùm ſubiaceat errori, indiget habitu quodam, qui inſidens & inhærens in intellectu practico fit tanquam norma & regula à

Quid ſit ſciētia ſpeculatiua & practica.

qua praxis dirigatur. Hic autem habitus, ſeu regula, in praxi quidem quæ eſt operatio moralis, eſt prudentia; in ea verò quæ eſt in mechanica, & in qua non ineſt per ſe ratio virtutis aut vitij, eſt ars ſiue ſit mechanica ſiue liberalis, vt eſt Muſica practica. Actio autem quæ ſubeſt voluntati, triplex eſt. Vna, quæ elicitur ex ipſa voluntate, vt electio. Altera, quæ producitur quidem ab alia potentia: tota tamen imperatur à voluntate, & dirigitur ab aliquo habitu practico, vt operationes eius facultatis animæ ſenſitiuæ, quæ dicitur iraſcibilis & concupiſcibilis. Tertia, quæ ſecundum quid ſubeſt voluntati, & dirigitur ab intellectu practico, vt ſunt operationes intellectus ſpeculatiui, quæ per ſe, & (vt vulgò dicunt) ſecundum ſpecificationem, non ſubſunt voluntati aut prudentiæ: earum tamen vſus & exercitatio, id eſt, hoc tempore, vt tandiu, vel hoc modo, vel his aut alijs circumſtantijs fiant, ſubijcitur voluntati & prudentiæ. Quatenus igitur tales operationes propter circumſtantias, ſecundum quas exercentur, poſſunt eſſe moraliter, vel bonæ, vel malę, diriguntur à prudentia, quæ eſt habitus practicus: quo modo etiam poſſunt vocari praxes, ſimpliciter autem minimè. Operationes autem animæ vegetatiuæ, neq; per ſe, neq; ſecũdum vſum & exercitium, ſubiacent arbitrio & voluntati hominis, niſi forte ex accidenti & indirectè, quatenus in actionibus animæ vegetatiuæ magna exiſtit varietas ob quantitatē, qualitatémve alimenti, cuius aſſumptio & moderatio, eſt in noſtra poteſtate. Quamobrem, peccata quæ in ſupradictis functionibus alentis animæ contingunt, plerunq; nobis vitio verti ſolent. Quin etiam affectus naturalis, quodammodo ſubijcitur noſtræ poteſtati: quatenus in nobis eſt explicare (vt aiunt) actiua paſſiuis: ex quo tales effectus exiſtunt. Actio autem voluntatis, quæ naturaliter tendit & refertur in vltimum finem, non eſt praxis: quia neque pendet à libero arbitrio, & omni vacat errore: vt non egeat vllo habitu practico à quo dirigatur: nam ſicut intellectus ſpeculatiuus non poteſt errare circa prima principia ſpeculatiua (quis enim, vt inquit Ariſt. 2. Metaph. cap. 1. t. 1. aberrabit à ianua?) ita voluntas non poteſt errare circa vltimum finem, quanquam in eo deſignando, & conſtituendo peccare poſſit, vt ſi voluntas, aut diuitiæ, aut honos ſtatuatur & expetatur tanquam vltimus finis. Ex his quæ diximus manifeſtum eſt quid ſit praxis, quam ita multi definierunt, vt ſit operatio alterius potentiæ ab intellectu, naturaliter poſterior intellectione, apta fieri conformis intellectui recto. Heruæus Quodlibeto primo quæſt. 3. paulò aliter definit praxim, quàm definitionem, & alia quæ ſcribit de praxi, ne lon-

Quæ actiones ſubijciãtur voluntati quæ non. Noſtræ & quæ non.

Digitized by Google

ne longior ſim, hic prætereo. De ſignificatione igitur illorum vocabulorum (Practicum) & (Speculatiuum) hæc dicta ſint.

Explicatur primò ratio ſupradictæ diuiſionis: deinde cuiuſmodi ſint ſcientiarum differentiæ (practicum) & (ſpeculatiuum.) Cap. III.

Bonam eſſe diuiſionem Philoſophiæ in practicam & ſpeculatiuam probatur rationibus ſeptem.

RAtio & vt vocant, ſufficientia ſupradictæ diuiſionis, ex multis rebus cognoſcitur. Primò, quia Philoſophia, vt veteres ſapiēter dixerūt, eſt medicina animi, ſanans eius morbos: quorum duo ſunt genera, vnum pertinēs ad intellectum, quæ eſt ignoratio veri: alterum ad effectum: cuius ægritudo ex vitijs, morumq; corruptela proficiſcitur, contra priorem morbum, comparata eſt Philoſophia ſpeculatiua: aduerſus verò poſteriorem inſtituta fuit practica. Tum: omnis homo naturaliter ſcire deſiderat, primùm quidem ea, quæ conferunt ad tuendam, degendamque vitam, tum priuatam, tum etiam ciuilem, quæ nobis ſuppeditant partim artes mechanicæ, partim Philoſophia moralis: poſteà verò etiam eas res, quæ licet nihil conducant ad actiones humanas & ciuiles: tamen quia habent pulcherrimam contemplationem veritatis, vehementer expetuntur ab intellectu noſtro: quarum rerum ſcientiam largitur nobis Philoſophia ſpeculatiua. Deinde ſubiectum ſcientiæ eſt intellectus, qui duplex tantùm eſt, vnus ſpeculatiuus, alter practicus, vt docet Ariſtot. 6. Ethic. cap. 1. & 3. de anima cap. 9. t. 46. & cap. 10. t. 49. quare ſcientia quoque & Philoſophia duplex erit, vna practica, altera ſpeculatiua. Poſtea: Philoſophia refertur ad dirigendam vitam hominis, eiusq; felicitatem comparandam: vitam autem, & fœlicitatem hominis Ariſtot. 10. Ethic. cap. 7. duplicem facit, actiuam & ſpeculatiuam. ergò Philoſophia etiam duplex erit, ſpeculatiua & practica. Præterea omnis doctrina eſt propter aliquod bonū & finem, vt ſcribitur in principio 1. lib. Ethicorū: talis autem finis, vel eſt ſola cognitio, quā doctrina præbet, ſicut fit in ſcientijs ſpeculatiuis: vel præter cognitionē aliud pro fine intenditur, ſiue ſit alia quædā operatio hominis, ſiue aliquod opus externū, veluti cernimus in doctrinis practicis. Ad hæc: omnis doctrina cōparata eſt ad dirigendas eas operationes hominis quæ ſubſunt arbitrio noſtro, & poſſunt prauè ac vitioſè fieri. Vnde ad regendas actiones animæ vegetatiuæ, & ſenſuum tam interiorum quàm exteriorum, nulla ferè videtur eſſe inuēta & inſtituta doctrina. Sūt igitur tria genera humana

rum actionum, q̃ à doctrina poſſunt dirigi; Primi generis, ſunt operationes intellectus, ad quas dirigẽdas & perficiẽdas, ordinantur ſciẽtiæ ſpeculatiuæ; Secundi generis, ſunt operationes appetitus, tàm rationalis quàm ſenſitiui, in quibus verſantur habitus vitiorum & virtutum; harum autem operationum gratia inſtituta eſt Philoſophia moralis; Tertij generis, ſunt plurimæ aliæ operationes hominis, ſiue in membris eius inhærentes, vt ſunt currere & ſaltare; ſiue tranſeuntes in opera aliqua externa, vt ędificare, pingere, & fabricari naues: ad quas operationes moderandas riteq; obeundas, inuentæ ſunt omnes artes, tàm mechanicæ quàm quæ vulgò dicuntur liberales. Poſtremò, vnitas & diſtinctio ſcientiæ, ſumitur ex vnitate diſtinctioneq; obiecti; obiectum autem ſiue materia ſcientiæ, ſunt res quæ tractantur: quas duplici genere contineri neceſſe eſt; aut enim eiuſmodi ſunt, vt in actionem, effectionemque noſtram cadant: aut ſolùm in cognitionem: omne enim ens aut eſt tantùm ſpeculabile, aut non ſolùm eſt ſpeculabile, ſed etiam agibile vel factibile. Bonam igitur eſſe bimembrem illam diuiſionem Philoſophiæ in practicam & ſpeculatiuam, ex his perſpicuum eſt.

Quales differentiæ ſint practicum & ſpeculatiuum.

Quales verò ſcientiarum differentiæ ſint practicum & ſpeculatiuum, breuiter etiam dicamus. Primò ſunt differentiæ eſſentiales, non enim accidit ſcientiæ eſſe practicam, vel ſpeculatiuam, cùm id conueniat ei tùm ex parte obiecti, tùm ex parte finis, vnde Ariſtot. nunquam tradit aliam Philoſophiæ diuiſionem. Sed dicet aliquis, ſcientia cùm ſit habitus, & contineatur in prima ſpecie Qualitatis, eſt ens abſolutum: practicum autem & ſpeculatiuum, ſunt entia reſpectiua, nullum autem reſpectiuum poteſt eſſe differentia eſſentialis vllius abſoluti: ergò non poteſt ſcientia vel Philoſophia diuidi eſſentialiter per practicum & ſpeculatiuum. Verùm hoc ita ſoluitur, ſcientia vt eſt habitus perficiens intellectum, eumq; aptum & promptum reddens ad intelligendum, eſt ens abſolutum, ea verò ratione, vt confertur cum obiecto ſuo ſcibili, habet ad ipſum relationem quandam, quæ vulgò dicitur ſecundum dici, propter quam eſt ens relatiuum, eaq; ratione diuiditur eſſentialiter per practicum & ſpeculatiuum. Scientia igitur non vt quid abſolutũ, ſed vt quidpiam relatiuum & vt habet relationem ad obiectũ vel finem ſuũ, diuiditur per practicũ & ſpeculatiuũ eſſentialiter. Quamuis aũt practicũ & ſpeculatiuum non diuidãt ſecundum re intellectum (idem enim numero intellectus eſt practicus & ſpeculatiuus) nec ſemper diſtinguãt ſecundũ rem obiectũ ſcientiæ; (poteſt enim idẽ ſecundũ diuerſam rationẽ ſubijci practicæ & ſpeculatiuæ ſcientiæ; etenim de operationibus

bus animæ ſentientis & intelligentis, & de his quæ vulgo vocantur paſſiones animi, veluti ſunt gaudere, dolere, ſperare, metuere, agit Philoſophus moralis & phyſicus) habitus tamen ſcientificos diuidunt ſecundum rem, adeò, vt impoſſibile ſit vnam eandemq; ſcientiam verè practicam & ſpeculatiuam eſſe. Excipio Theologiã, de qua D. Thom. in 1. parte, q. 1. art. 4. ſic ſcribit: *Licet in ſcientijs Philoſophicis, alia ſit ſpeculatiua, alia practica: ſacra tamen doctrina comprehendit ſub ſe vtramq;, ſicut & Deus eãdem ſcientia ſe cognoſcit, & ea quæ facit: magis tamen eſt ſpeculatiua quàm practica, quia principalius agit de rebus diuinis, quàm de actibus humanis, de quibus agit ſecundum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionem, in qua æterna beatitudo conſiſtit.* Scio non probari hoc alijs Theologis, ſed nobis id curæ non ſit, qui hoc loco de ſcientijs magis loquimur.

Duplex dubitatio.

Verùm duplex hoc loco exiſtit dubitatio: Vna eſt, quoniam ſolet communiter diuidi Medicina in practicã & ſpeculatiuã, ergo vna eademq; ſcientia, poteſt eſſe practica & ſpeculatiua: Altera eſt, quia ſi aliquis diſcat Medicinam tantùm vt cognoſcat & ſciat quæ in ea tractantur, illi erit ſpeculatiua; ſin autem alius diſcat eam propter opus, illi erit practica: ex quo efficitur eiuſmodi differentias non diſtinguere ſecũdum rem ſcientias, ſed conuenire ipſis per accidens. Ad primam reſpondet D. Thom. ſuper Boetiũ de Trinitate in quæſt. de diuiſione ſcientiæ ſpeculatiuæ art. 1. in reſpõſione ad quartum, dicẽs aliter ſe habere practicum & ſpeculatiuum cùm diuidunt Philoſophiam & ſcientias inter ſe, quàm cùm vna ſcientia, veluti Medicina, diuiditur in practicam & ſpeculatiuam: priori enim modo, talis diſtinctio attenditur penes vltimum finem ſcientiæ, vt ea dicatur practica, cuius finis vltimus ſit præter cognitionem, actio vel opus aliquod; ſpeculatiua verò, cuius finis eſt ſola cognitio. Poſteriori autẽ modo, non ſic attenditur, tota enim Medicina, ſi vltimũ finem eius ſpectes, practica debet appellari: Sed quoniam in his, quæ tractat Medicina, quædam ſunt remotiora à praxi, accepta ex ſcientijs ſpeculatiuis, vt quid ſit morbus, vel ſanitas, quid, quale, & quotuplex ſit elementum; alia verò propinquiora ſunt actioni, vt quòd talibus morbis, tales curationes & remedia ſunt adhibenda (cuius generis eſt tota per ſe doctrina Aphoriſ. Hipocratis) ideo pars Medicinæ, quæ ſuperiora illa docet, appellatur ſpeculatiua: quę verò tractat poſteriora hæc dicitur practica. Ad poſteriorem dubitationem dicendũ eſt, finem ſcientiæ non eſſe ſpectandũ ex intentione & voluntate diſcentis, quæ eſt contingens, incerta, & multiplex, ſed ex eo ad quod per ſe ordinatur ſcientia, & propter quod inuenta & inſtituta fuit, & cõmuniter diſcitur. Quã-

Solutio prioris dubitationis.

Solutio poſterioris dubitationis.

uis igitur poſſit aliquis diſcere Medicinam, non intendens mederi, tamen hoc eſt per accidens, nec obſtat quominus Medicina dicenda ſit practica, quippe quæ medēdi cauſſa communiter diſcatur, & propter id inuenta & cōparata fuerit. Vide quæ in hanc ſententiam pulchrè ſcribit D. Thom. 1. parte, q. 14. art. 16. faciens triplicem ſcientiam ſpeculatiuam, vnam propriè, quæ eſt de rebus non operabilibus: duas reliquas ſecūdū quid; alteram quidem ex modo ſciēdi quo res operabiles tātùm ſpeculatiuè conſiderantur, definiendo eas & diuidendo, atq; vniuersè tantùm cōtemplando; alteram verò ex fine, vt ſi quis doctrinam rerum operabilium, non ad operationem, ſed ad nudam & ſolam earum cognitionem referat.

An practicum & ſpeculatiuum ſumantur ex obiecto, an ex fine ſcientiæ.

Sed controuerſum eſt inter nonnullos Philoſophos, an tales differentiæ ſumi debeant ex obiecto, an potius ex fine: quam controuerſiam puto facilè dirimi poſſe; nam proximè ſumuntur ex fine, finium tamen diſtinctionem pariunt obiecta. Sicut enim obiectum eſſe factibile, non ſatis eſt ad conſtituendam ſcientiam practicam (intelligo autem per factibile quidquid ſubeſt, praxi, ſiue ſub actionem, ſiue ſub effectionem cadat) cùm circa tale obiectum poſſit etiam verſari ſcientia Animæ; ita diſtinctio finium, oritur neceſſariò ex diſtinctione obiectorum, nam cauſſa quare finis practicæ ſit operatio vel opus eſt, quia obiectum eius eſt quidpiam operabile, non autem contra: ſimiliter contingit in Speculatiua: quare principium & veluti radix huius diſtinctionis hæret in obiecto, complementum autem in fine. Quocirca Ariſt. in 2. quidem Meta. cap. 1. tex. 3. diſtinctionem Philoſophiæ practicæ, & ſpeculatiuæ, ſumit ex fine vtriuſq;, in 6. autem Metaph. cap. 1. t. 1. & 11. Metaph. videtur eam petere ex obiectis. Deinde, ſciēdum eſt has differentias manare per omnes ſcientias, vt nulla ſit quæ non exiſtat vel practica vel ſpeculatiua. Neque quiſquam mihi opponat Logicam, quam vt libenter concedo eſſe non practicam aut ſpeculatiuam; ita nego eſſe propriè ſcientiam, quod infra planius explicabitur. Patent autē latius prædictæ differentiæ, quàm ſcientia; & intellectus ſunt habitus ſpeculatiui, ars & prudentia practici, qui tamen omnes differunt à ſcientia, vt perſpicuum eſt ex his quæ ſcribūtur 6. Ethic. Quocirca eſſe Practicum, & Speculatiuum, non ſunt differentiæ adæquatæ ipſius ſcientiæ, cùm his etiam rebus conueniant, quæ non ſunt ſcientiæ, videlicet habitui principiorum, arti, & prudentiæ: Ergo quod proximè & adæquatè diuiditur in Practicum & Speculatiuum, id non eſt ſcientia vel Philoſophia, ſed eſt habitus intellectus, quo verum certò cognoſcitur. quod perſpicuè intelligere licet ex his quæ ſcribit Ariſt.

In lib. 6. Ethic. Verùm deinceps has Philoſophiæ differentias inter ſe comparemus; & primum videamus an nomen & ratio ſcientiæ ac Philoſophiæ æqualiter vtriq; conueniat, deinde vtra ſit prior, certior, ac nobilior.

Declaratur vtra pars magis mereatur nomen ſcientiæ, & vtra ſit prior, certior, ac nobilior. CAP. IV.

HAE differentiæ, non vniuocè, ac æqualiter diuidũt ſcientiam & Philoſophiam: ſpeculatiua enim, per ſe ac principaliter dicitur Philoſophia & ſcientia; practica verò non niſi ſecundum quid & propter aliud, quod poteſt oſtendi & confirmari his argumentis. Primò, Ariſt. in 2. Metaph. cap. 1. text. 3. volens oſtendere Philoſophiam eſſe ſcientiam veritatis, probat ex eo, quia Philoſophiæ ſpeculatiuæ finis eſt veritas, practicæ autem opus; nam licet practici conſiderent veritatem, non tamen per ſe, ſed in ordine ad operandum, quæ probatio non valeret, niſi putaret Ariſtot. ſpeculatiuam ſcientiam, aut tantùm eſſe Philoſophiam, aut certè principaliter. Verba Philoſophi ſunt hæc: *Rectè ſe habet Philoſophiam veritatis contemplatricem appellaſſe: ſpeculatiuæ etenim finis, veritas: practicæ autem opus: etenim ſi quomodo ſe habeant conſiderant, non cauſam per ſe ſed ad aliquid, & eo in tempore practici ſpeculantur.* Præterea, ex communi modo & conſuetudine & ſentiendi & loquendi: Philoſophos enim & ſapientes, eos communiter putamus & appellamus, qui verſantur in ſcientijs ſpeculatiuis; eos autem qui excellunt in rebus gerendis, non Philoſophos, ſed prudentes vocamus. Deinde, quia ſcire, qui eſt finis ſcientiæ, per ſe competit ſpeculatiuæ, practicæ autem non niſi propter opus: quod ſi doctrina practica eſt & vocatur ſcientia, hoc ei accidit, prout aliquo modo diſſimilatur ſpeculatiuæ, & continet aliquas ſpeculationes. Ad hæc; Philoſophia eſt perfectio hominis, ſed ſpeculatiua per ſe perficit hominem circa ſpeculationem; intellectus enim noſter tunc eſt ſimpliciter perfectus circa ſpeculationem, cùm perfectè habet ſcientias ſpeculatiuas, ſcientia autem practica tantùm ſecundum quid perficit hominem circa praxim, v. g. vt homo moraliter & practicè perfectus ſit, minimã partem confert ſcientia moralis, ſed hoc præſtat tum prudentia, tum virtutes morales: ſimiliter ad perficiendum opus artificioſum præter ſcientiam artis, maximè opus eſt peritia quadam, & exercitatione, quæ eſt habitus quidam inhærens membris corporis. Poſtea, obiectum ſcientiæ debet eſſe certum, & immutabile, vt habetur 1. Poſt. c. 7. t. 21. ſed doctrina practica, veluti eſt Philoſophia moralis & mecha-

Scientiam & Philoſophiã principalius dici de ſpeculatiua quam de practica.

mechanicæ, verſantur circa res cõtingentes & mutabiles, vt ſignificat Ariſt. l. 1. Eth. c. 3. & l. 2. c. 2. & l. 6. c. 4. Neq; verò dicat aliquis hoc intelligendum eſſe de cognitione practica, quæ verſatur circa ſingularia, non autem de ea quæ traditur de vniuerſalibus præceptis & regulis praxeos: nam Ariſt. 2. Eth. c. 2. ait nõ ſolùm particulares, ſed etiam vniuerſales ſermones de rebus moralib. eſſe parum certos & exquiſitos: immò cognitio practica, quò propior eſt reb. ſingularib. & magis accedit ad actionem, eò perfectior eſt atq; vtilior, tunc autẽ eſt maximè incerta: vnde in reb. moralibus multa relinquuntur prudentiæ, & arbitrio boni, & prudentis viri, quia non poſſunt vniuerſè certò præſcribi, nec aliqua ſcientia cõprehendi. Porro, ſciẽtia non dicitur vniuocè, de ſubalternante & ſubalternata, quia ſubalternata, cum accipiat principia à ſubalternãte, pendet eſſentialiter ab illa, nec põteſt ſine adminiculo eius, ſcientiæ nomẽ & rationem obtinere: at omnes ſcientiæ practicæ ſubalternãtur ſpeculatiuis, vt omnes ferè artes mechanicę pendẽt à ſcientijs Mathematicis, & Medicina pẽdet à Philoſophia naturali, ſciẽtia moralis magna ex parte pendet à ſciẽtia animæ: nam diuiſio habituum, & virtutũ moraliũ, pẽdet ex diſtinctione potentiarũ animæ. Diſtinctio etiã paſſionum, & quæ de fœlicitate tradũtur, ſupponũt multa ex Philoſophia naturali. Vnde Ariſt. ſub finẽ primi Eth. c. 14. ait ſi elegãtiores Medici, qui oculũ vel aliã partem corporis probè curaturi ſunt, multũ ſtudij & operæ in animi cognitione ponere cõſueuerunt, multo magis oportere Philoſophũ ciuile, qui in morbis animorũ curãdis ſanandiſq; verſari debet, habere cognita ea, q̃ pertinẽt ad ſcientiã animæ. Auer. quoq; ait in 1. de Anima com. 2. ſcientiam de Anima dare multa principia Philoſophiæ morali. Maneat igitur ſciẽtiam non dici vniuocè de practica & ſpeculatiua.

Scientiæ practicas ſubalternari ſpeculatiuis.

Priores eſſe ſpeculatiuas ſcientias practicis.

Sed nunc videamus vtra ſit prior, certior & nobilior. Ac prior quidem ſecundùm naturam eſt ſpeculatiua quàm practica. Primò quia intellectus ſpeculatiuus natura prior eſt quàm practicus, prior enim eſt cognitio ſimpliciter, quàm cognitio practica, & verum ſimpliciter, quàm verum practicum. Tum quia prior eſt res ſecundum naturam ſuam, quàm prout cadit ſub actionem & effectionẽ noſtram, & priora ſunt quæ à Deo naturaq; fiunt, quàm quæ fiũt à nobis. Ad hæc, qa ſcientia ſubalternans prior eſt quàm ſubalternata: at ſcientiæ practicæ ferè ſubalternantur ſpeculatiuis, vt ſuprà diximus. Præterea, hoc patet ſi comparemus ſcientias ſpeculatiuas, vt Metaphyſicã & Philoſophiam naturalem, cum ſcientijs practicis, ſecundum res quas tractant: nam in Metaphyſica agitur de Deo & intelligentijs, in Phiſica, de cælis & elementis, quas

res

res natura priores eſſe his rebus , quas tractant ſcientiæ practicæ, per ſe manifeſtum eſt. An verò ſcientiæ ſpeculatiuæ ſint priores ſecundum nos, hoc eſt, an prius fuerint à nobis inuentæ & excultæ, quàm practicæ, non eſt ita certum. Sed videtur mihi ita diſtinguendum eſſe, vt ſciētiæ practicæ, quæ pertinent ad incolumitatem & dignitatem vitæ ciuilis tuendam & cōſeruandam, prius inuentæ tractatæq; fuerint quàm ſcientiæ ſpeculatiuæ, quod perſpicuè docet Ariſtot. 1. Metaphy. cap. 1. ſcribens: *Inuentis iam & inſtitutis ſcientijs quæ ad neceſſitates vel voluptates vitæ humanæ pertinebant, poſtea fuiſſe inſtitutas illas ſcientias ſpeculatiuas, quę neque ad degendam voluptariæ ſunt, neq; ad neceſſaria cōducunt & in illis locis primò, vbi vacabant. Quare circa Aegyptum Mathematicas artes conſtitutas eſſe, quia illic gens ſacerdotum vacare permittebatur.* Scientia autem moralis videtur inuenta fuiſſe poſt ſcientias ſpeculatiuas: nam cùm ante Socratem memorentur excelluiſſe in ſcientijs ſpeculatiuis plurimi, vt Thales Mileſius, Anaxagoras, Empedocles, Democritus, Pythagoras; primus tamen ipſe dicitur cœpiſſe docere tractare ſtudium Philoſophiæ moralis, cui rei fidem facit Cic. 1. Acad. quęſt. f. 4 r. his verbis: *Socrates mihi videtur, id quod conſtat inter omnes, primus à rebus occultis & ab ipſa natura inuolutis, in quibus omnes, ante eum Philoſophi occupati fuerunt, auocauiſſe Philoſophiam, & ad vitam humanam adduxiſſe, vt de virtutibus & vitijs, omninoque de bonis rebus & malis quæreret, cœleſtia autem, vel procul eſſe à noſtra cognitione cenſeret, vel ſi maximè cognita eſſent, nihil tamen ad bene viuendum conferre.* Idem in quinta Tuſ. f. 230. ſic ait: *Ab antiqua Philoſophia vſq; ad Socratem, numeri motuſq; tractabātur, & vnde omnia orirētur quò re reciderēt, ſtudioſeq; ab his ſyderum magnitudines, interualla, curſus requirebantur, & cuncta cœleſtia. Socrates autem primum Philoſophiam deuocauit è cœlo, & in vrbibus collocauit, & in domos etiam introduxit, & cœpit de vita & moribus rebuſq; bonis & malis quærere.* Et in Bruto f. 167. ſic ait: *Ex vberrimis ſermonibus Socratis, extiterunt viri doctiſſimi, primumq; tum Philoſophia non illa de natura, quæ fuerat antiquior, ſed hæc in qua de bonis & malis rebus, deque hominum vita & moribus diſputatur, inuenta dicitur.* Quibus conſonant quæ ſcribit Ariſtoteles primo de partibus animalium capite primo, Socratis temporib. indagationem rerum naturalium deſijſſe; & omne Philoſophandi ſtudium, ad virtutem ciuilemq; vſum translatum eſſe: Et in 1. Methaphyſ. cap. 6. t. 5. *Socrates*, inquit, *de moralibus quidē tractauit, de tota verò natura nihil.* Cur autem id Socrates fecerit pulchrè diſputat D. Aug. l. 8. de Ciuit. Dei, c. 3. illud quoq; certum eſt, ſciētias ſpeculatiuas ordine doctrinæ priores eſſe Philoſophia morali, ſi non omnes, ſaltem Mathema-

Digitized by Google

thematicas: vnde Ariſt. 1. Ethicorum ca. 3. ait iuuenem nō eſſe idoneū auditorem philoſophiæ moralis, quem tamē conſtat aptum eſſe ad intelligendas Mathemat. diſciplinas: & in 6. lib. Ethicorum cap. 8. ſcribit: puerum euadere poſſe Mathematicum, non tamē Phyſicum aut prudentem: Non quòd præcepta moralia non poſſint capi, & intelligi à iuuene, ſed quia vſum eorum: qui eſt verus finis Philoſophiæ moralis, ob ardorem perturbationum, & humanarum rerum imperitiam, refugit: nec ita faciēdum eſſe vt præcipitur, ſibi perſuadet. Plutarchus in lib. de Contrarietatibus Stoic. ait Chryſippum in li. 4. de vitis, voluiſſe vt primò diſceretur Logica, tum moralis, deinde naturalis, vltimò ſcientia diuina, vnde Græci tractationes de Dijs, vocabant τελετάς. Quod autem Simplicius ait in procemio ſuo ſuper categorias Ariſt. ſpeculatiuas ſcientias diſcendas eſſe poſt Logicam & diſciplinam moralem, ſic intelligendum eſt: puerum antè bonis moribus per diſciplinam & inſtitutionem moralem imbutum eſſe debere, quàm addiſcat reliquas ſcientias. Loquitur igitur Simplicius de inſtitutione morali, non quæ percipitur ex ſcientia morali, ſed ex bona parentum aut magiſtrorum educatione. Vſus tamen Philoſophiæ moralis videtur antiquior fuiſſe quam vſus ſcientiarū ſpeculatiuarum, neq; enim humana ſocietas aut coaleſcere aut conſeruari potuiſſet ſine gubernatione politica & œconomica, ſine obſeruantia legum, deniq; ſine vſu virtutum. Aliud eſt igitur loqui de ſcientia rerum moralium, quæ certis regulis & præceptionibus comprehenditur, & aliud de vſu ipſarum.

Certiores eſſe ſpeculatiuas ſcientias practicis & nobiliores.

Certiorem autem eſſe ſpeculatiuam ſcientiam quàm practicam, manifeſtū eſt, tum ex eo quòd obiectū practicæ eſt contingens & mutabile, ſpeculatiuæ autem minimè: tum etiam, quia certior eſt ſcientia, quæ declarat propter quid cuiuſcunq; rei, quàm quæ tantū docet quòd res ſit, vt eſt apud Ari. 1. Poſt. c. 23. t. 42. Scientiæ autem practicæ, vt plurimum ſupponūt illud propter quid, declaratum in ſpeculatiuis ſcientijs, quippe cū, vt antè diximus, practicæ ferè ſubalternantur ſpeculatiuis. Planū etiam fit hoc, ſi quis cōſideret ſigillatim ſcientias ſpeculatiuas, eaſq; conferat cum practicis. Porrò maiorem nobilitatem, & præſtantiam eſſe in ſpeculatiuis quàm practicis, nemini dubium eſt. Ariſt. enim in 6. Meta. ca. 1. tex. 2. ait ſcientias ſpeculatiuas præponendas eſſe alijs omnibus, idemq; ſignificat in 1. Met. c. 2. & ratio eſt. Primò, quia ſpeculatiua eſt gratia ſui, practica verò propter aliud, hoc eſt propter opus. Deinde, illa per ſe ſola perficit hominem in ſuo genere, & finē ſuum citra alterius auxiliū aſſequitur & præſtat homini: Practica verò non poteſt cōſequi per ſe finē ſuum, ſed eget auxilio virtutum mora-

moralium, vel aliorũ habituum. Præterea, illa perducit ad fœlicitatem ſpeculatiuam, & hominem perficit in ordine ad Deũ & intelligentias; hæc autem ad fœlicitatem actiuam, & in ordine ad ſocietatem hominum. Demum, idem patet ex eo, quòd inter ſpeculatiuas eſt aliqua, nimirum Metaphyſica, quę longè ſuperat omnes practicas: inter practicas autem non reperitur aliqua, quæ ſuperet omnes ſpeculatiuas. Sed dicet aliquis, Philoſophiam moralem practicam eſſe, quæ tamen videtur eſſe præſtantior quàm diſciplinæ Mathematicæ, quæ ſunt ſpeculatiuæ: nam illa agit de homine, de virtutibus & fœlicitate, hæ verò tantùm de quantitate. Sed reſpondendum eſt: vnam ſcientiã eſſe meliorem alia, vel ratione obiecti, quia verſatur in rebus nobilioribus: vel ratione medij & modi procedendi, hoc eſt, quia ſeruat meliorem methodum, & vtitur potioribus demonſtrationibus. Doctrinæ igitur Mathemat. licet priori modo ſint ignobiliores diſciplina morali, tamen poſteriori modo prẽſtãtiores ſunt. Adde, quòd Mathematica cognitio eſt ſui gratia, quo nomine melior eſt quàm moralis, quę dirigitur aliò, cuius nobilitas, non tam pendet ab ipſo ſcire, quàm operatione. Sic igitur explicata ſit prima diuiſio Philoſophiæ, in practicam & ſpeculatiuam. Deinceps diuiſionem Philoſophiæ ſpeculatiuæ in diſciplinas Mathematicas, Metaphyſicam & Phyſicen, exponamus.

Dubitatio an philoſophia moralis ſit nobilior diſciplinis Mathematicis.

Traditur diuiſio Philoſophiæ ſpeculatiuæ in Phyſicam, Metaphyſicam, & ſcientias Mathematicas. Cap. V.

ARiſt. 6. lib. Metaph. cap. 1. tex. 2. Philoſophiam ſpeculatiuam tripartitò diuidit, in Phiſicam, diſciplinas Mathematicas, & Metaphyſicam, quæ diuiſio à veteribus primò approbata fuit, deinde in ſcholis adhuc retenta & celebrata eſt: cuius ratio hæc communiter redditur; Scientia ſpeculatiua eſt cognitio rerum, quarum tria ſunt genera; nam quædam ſunt extra materiam, quarum cognitio conſtituit Metaphyſicam: aliæ ſunt in materia, id quod bifariam contingit; nam quædam ita exiſtũt in materia, vt ſine ipſa tamen definiri & ſciri poſſint, cuiuſmodi eſt quantitas & quæ inſunt in ea, vt eſt vel continua vel diſcreta, quas res pertractandas ſibi ſumunt diſciplinæ Mathematicæ: Aliæ verò res penitus hærent in materia, vt non modò re ſeparari non poſſint ab ipſa, ſed neque cogitatione: Itaque quemadmodum natura non poteſt eiuſmodi res perficere ſine motu & materia, ſic etiam ſine illis non poſſunt in ſcientia perfectè declarari, quarum rerum ſcientia nominatur Phyſica.

Ratio vulgaris huius diuiſionis & maximè probabilis.

Schola-

Ratio Scholaſticorum Philoſophorum. Scholaſtici Philoſophi modo ſuo declarant ſufficientiam huius diuiſionis ad hunc modū. Scientia ſpeculatiua eſt perfectio intellectus noſtri, qui eſt immaterialis, quapropter obiectum ſcientiæ debet eſſe aliquo modo abſtractum à materia: triplex autem eſt abſtractio rei à materia; Vna tantùm à materia ſingulari, quam ipſi vocant materiam ſignatam, vt qui dicit animal vel hominem, ſignificat ea quidem abſtracta ab hoc vel illo corpore, & ab his vel illis carnibus aut oſſibus, non tamen à corpore & à carne ſimpliciter & abſolutè, ſicut qui dicit ſimum, dicit curuitatem abſtractam ab hoc vel illo naſo, ſed nō ſimpliciter à naſo: Altera eſt abſtractio rei à materia, nō ſolùm ſingulari, ſed etiam vniuerſali, non quidem ſecundum rem, verùm tantummodo ſecundum rationem & cognitionem, vt licet quantitas non poſſit naturaliter exiſtere, niſi aut in cœlo aut in elementis aut in mixtis, tamen poteſt ſine his conſiderari ac ſciri; qui enim ait triangulum habere tres angulos, æquales duobus rectis, conſiderat per ſe triangulum non quatenus eſt in cœlo, aut in alijs corporibus. Tertia eſt abſtractio rei ab omni materia, tam ſecundum rem, quàm ſecundum rationem; quam abſtractionem cernimus in Deo, & intelligentijs. Prima igitur abſtractio facit ſcientiam Phyſicam; ſecunda Mathematicam, tertia Metaphyſicam.

Ratio Scotiſtarum. Quidam autem Scotiſtæ; aiunt ea quæ poſſunt cadere ſub ſcientiam ſpeculatiuam tantùm eſſe tria, vnum quidem ens, prout ens eſt, quod tractatur in Metaphyſica: Alterum ſubſtantiam corpoream, quæ dupliciter conſiderari poteſt, vel vt ſubijcitur tãtum quantitati, quomodo facit ſcientias Mathematicas, vel prout ſubijcitur omnibus alijs accidentibus, & habet in ſe principia motuum & operationum naturalium, quo pacto conſtituit Philoſophiam naturalem. Quod ſi quæras ab iſtis cur prætermiſerint ſubſtantiam incorpoream, vti eſt Deus & intelligentiæ; reſpondent, quia talis ſubſtantia non poteſt à nobis naturaliter & ſcientificè cognoſci ſecundū propriam naturam & proprietates eius, ſed tantummodo ſecūdum proprietates communes entis & ſubſtantiæ. Quorum ſententia videtur mihi duplici nomine eſſe reprehendenda; primum quia faciunt ſubiectum Mathematicæ doctrinæ ſubſtantiam corpoream, cùm tamen Mathematicus tantùm conſideret ea quæ inſunt quantitati vel figuræ, nullam faciens mentionem aut tradens cognitionem ſubſtantiæ corporeæ. Et ſanè ſi Mathematicus haberet pro ſubiecto ſubſtantiam corpoream, deberet vtique conſiderare principia, ſpecies & paſſiones illius. talia enim & tot conſiderari à ſcientia circa ſubiectum ſuum Ariſt. docet in 1. Poſt. cap. 23. t. 42. ſed Mathematicum abſtra-

abſtrahere ab omni ſubſtantia 10. lib. huius operis à nobis explicandum eſt. Deinde ſubſtantias incorporeas non poſſe ſciri à nobis niſi ſecundum proprietates communes entis & ſubſtantiæ, cùm Ariſt. in 12. lib. Metaph. tradat ſpecialem earum ſcientiam, demonſtrans multa attributa propria ipſarum, perſpicuè falſum eſt.

Ratio Alberti Magni. Albertus Magnus in principio ſuæ Philoſophiæ naturalis inquit, alias res eſſe per ſe intelligibiles ſecundum naturam, de quibus eſt Metaphyſica; alias intelligibiles & imaginabiles, vt eſt quantitas circa quam verſantur Mathematicæ diſciplinæ; poſtremò alias imaginabiles, intelligibiles & ſenſibiles, vt ſunt res naturales quas Phyſica tractat. quantitas.n. non videtur per ſe primò ſenſibilis eſſe, quippe quæ niſi coniuncta proprijs ſẽſibilibus à nullo ſenſu percipiatur, ab imaginatione verò ſic eã apprehendi nihil prohibet. Hæc Albertus. Quæ mihi non valde probantur. nam quo pacto quantitas nõ eſt ſenſibilis, cùm ſit ſenſibilis per ſe ab omnib. ſenſib. quid? quod ſi eſt imaginabilis, ergo ſenſibilis, nam imaginatio deſcribitur ab Ariſt. in fine 2. li. de Anim. ſiue li. 3. c. 3. t. 161. motus factus à ſenſu ſecundum actum; & qui ab ortu caret ſenſu aliquo, non poteſt ea quæ ſub illum ſenſum cadunt per imaginationem propriè imaginari, nam proprium cuiuſuis rei phantaſma exprimitur ex propria ſpecie ſenſibili vel ex motu proprio ſenſuum exteriorum, qui ex rebus obiectis efficitur. Sed valeant hæc quantum poſſunt, ſi non per ſe ſaltẽ ꝓpter auctoritatem Alberti Magni.

Explicantur aliquot dubitationes. Cap. VI.

Quinque dubitationes. VErùm circa prædictam diuiſionem exiſtunt multæ dubitationes, quæ niſi diligenter explicentur, non poteſt res de qua agitur, certò & perſpicuè cognoſci. Prima dubitatio eſt. Qualis nam ſit ſupra dicta diuiſio, an generis in ſpecies, an totius in partes, an ſubiecti in accidentia. Secunda dubitatio; ſi quantitas eſt poſterior natura & definitione quàm ſubſtantia, Ariſt.n. in 7. Metaph. c. 1. tex. 4. ait ſubſtantiam tempore, natura &c. definitione priorem eſſe accidenti, qui fieri poteſt, vt à Mathematico quantitas ſecundum rationem abſtrahatur à ſubſtantia? quod.n. poſterius eſt, nõn poteſt abſtrahi à priori, præſertim ab eo à quo per ſe dependet. Tertia dubitatio eſt; Videtur falſum eſſe abſtractionem Metaphſiycam ſolã eſſe eam quæ fit à materia ſecundũ rem & rationem, etenim multa conſiderat Metaphyſicus, quæ tali abſtractione minimè continentur, agit.n. de ente, bono, vero, actu & potẽtia, quæ nõ ſunt abſtracta ſecundũ rẽ à materia, quippe cum inſint quoq; in rebus materialibus. Præterea, decem quoq; Prædicamenta tractantur à Metaphyſico, vt perſpicuũ eſt ex his quæ ſcribuntur in 4.

Metaph. Prædicamenta verò non poſſunt à materia ſeparari ſecundum rem; nam ſubſtantia prædicamentalis eſt compoſita ex materia & forma: Quantitas item non reperitur niſi in rebus quæ conſtant materia, ſed quid opus eſt argumentis ad id oſtendendum? cùm Ariſtot. in 7. Metaph. vſq; ad text. 38. ſubtiliter & copiosè diſſerat de ſubſtantia generabili & corruptibili, quam luce clarius eſt non poſſe abiungi à materia ſecundum rem. Quarta dubitatio; Sicut eſt vna ſcientia Phyſica, quæ conſiderans corpus naturale pertractat omnes ſpecies eius, cur non itidem erit vna ſcientia tantùm quæ conſideret ens vt ens, & omnes ſpecies entis, ita vt reuera vna ſolùm ſit ſcientia, reliquæ vero quæ appellantur ſcientiæ, non tàm ſint inter ſe diuerſæ ſcientiæ quàm partes vnius; ſicut ſcientia animalium & plantarum ſunt partes Phyſicæ. Atq; vnam eſſe ſcientiam talem, qualis nunc à nobis breuiter eſt deſcripta, videtur ipſemet Ariſt. innuere in 4. lib. Metaph. c. 1. text. 2. his verbis: *Sicut Grammatica, vna exiſtens, omnes voces ſpeculatur, ita vnius ſcientiæ eſt: entis ſpecies & ſpecierum ſpecies ſpeculari.* Quinta dubitatio eſt de Anima rationali; Nam ſi ipſa eſt immortalis & vera forma hominis (vt verè eſt) non poteſt contineri abſtractione Phyſica, ſecundum quam formæ naturales, nec re, nec ratione poſſunt ſeparari à materia. Quare, vel anima rationalis non pertinebit ad Phyſicam, vel erunt quatuor genera abſtractionum. Etenim ponendum erit quartum genus oppoſitum abſtractioni Mathematicæ, quo anima rationalis poteſt abſtrahi à materia ſecundum rem, quia eſt ſeparabilis à corpore, non autem ſecundùm rationem, quia definitur eſſe actus corporis, quod genus quartum abſtractionis ſi pertinet ad Phyſicam non continebitur tota Phyſica vno illo genere (quod ante poſuimus) abſtractionis, atque hæc quidem circa prædictam diuiſionem dubitari poſſunt.

Solutio primæ dubitationis.

Prædictarum autem quinq; dubitationum priores quidem duas facilè eſt ſoluere, cæteras autem minimè. Ad primã igitur dubitationem reſpondemus, illam diuiſionẽ non eſſe generis in ſpecies: qa genus ſignificat naturã quandam diuerſam à naturis ſpecierũ, & habet proprietates diuerſas, & eſt prius atque vniuerſalius quã quælibet ſpecies eiꝰ, at nõ exiſtit aliqua ſcientia ſpeculatiua generalis diuiſa ab illis tribꝰ, habens ſubiectum diuerſum, principia item atq; paſſiones, & quæ ſit prior & vniuerſalior quã Metaphyſica. Deinde tota natura generis continetur in qualibet ſpecie; at vniuerſa cognitio ſpeculatiua non cõtinetur in vnaquaq; ſciẽtia, alioquin quælibet ſpecularetur oẽs quæ poſſunt cadere ſub ſpeculationem. Adhæc ſi ponatur eſſe talis ſcientia proculdubio de illa & de alijs tribus dice-

tur

tur ſcientia ſpeculatiua vniuerſè ſumpta : nam illa eſt ſcientia ſpeculatiua , quare præter illam generalem eſſet alia generalior , & ſic in infinitum & ſemper exiſteret eadem dubitatio. Sed hæc nunc tanquam probabiliter dicta accipiantur, paulò enim infrà oſtendemus quo pacto ſcientia ſpeculatiua poſſit dici vniuocè, ſaltem de Phyſica & Metaphyſica. Non eſt etiam hæc diuiſio ſubiecti in accidentia, quia ſubiectum non prædicatur de accidente; hæc enim prædicatio, album eſt homo, non eſt bona, niſi per accidens: at Philoſophia & ſcientia ſpeculatiua rectè prædicatur de Phyſica & Metaphyſica : & quia hoc eſt per ſe clarum, ſuperſedebo afferre alias rationes. Neq; verò eſt totius in partes, totum enim non prædicatur de parte ſua , ſicut hic fieri videmus; nam quod poteſt opponi de totis homogeneis, in quibus pars accipit appellationem totius, repellitur ea ratione , quia eiuſmodi partes homogeneæ ſunt vnius naturæ, non differentes eſſentialiter inter ſe, at illæ tres ſcientiæ ſpeculatiuæ eſſentialiter differunt inter ſe. Reſtat igitur, vt talis diuiſio ſit ſuperioris quidem in ſua inferiora, ſed ita vt illud ſuperius non ſit genus, aut vniuocum quidpiam: ſed nomen ab vno ad vnum, quod vulgò appellatur analogũ, quod non ſignificat naturam diuerſam ab analogatis, ſed tantum rationem quandam communem, ſeu (vt vocant) conceptum formalem diſtinctum ab alijs , quo modo ens affectum eſt ad ſubſtantiam & accidens. Itaq; cùm vniuerſè pronunciamus hoc nomen (ſcientia ſpeculatiua) non ſignificamus aliquam ſcientiam diſtinctam ab alijs, ſed illis verbis explicamus rationem quandam communem ſcientiæ ſpeculatiuæ, quæ inuenitur in omnibus doctrinis ſpeculatiuis; talis autem ratio non eſt aliud quàm eſſe ſcientiam cuius finis ſit ſola cognitio veritatis; quemadmodum hoc nomen ens, non ſignificat naturam quampiam diuerſam à ſubſtantia & accidente; omnem enim naturam neceſſe eſt alterutro illorum duorum contineri; ſignificat igitur rationem quandã communem, quæ eſt habere eſſe, vel eſſe actu, quæ ita communis eſt ſubſtantiæ & accidenti, vt non priùs conueniat alicui ſuperiori, ſed immediatè inſit in ipſis, cum quadam tamen proportione; nam accidenti conuenit propter ſubſtantiam.

Ad ſecundã dubitationẽ reſpondendũ eſt, quantitatẽ poſſe conſiderari bifariã, vno modo, vt eſt ens reale & accidẽs materiæ primæ & ſic partim eſt prior, partim eſt poſterior ſubſtantia. Materia. n. poſterior eſt quantitas, non duratione aut tẽpore, ſed tantùm natura : Forma verò ſubſtantiali & cõpoſito prior eſt tempore, ponimus. n. quantitatem coæuam materiæ atq; immediatè ei inhærentẽ ante formas ſubſtãtiales, quã de *Solutio ſecundæ dubitationis.*

re poſtea latiùs agetur in hoc opere. & hoc modo, neque poteſt ſimpliciter abſtrahi ab omni ſubſtantia, neq; ſic conſideratur à Mathematico, ſed à Methaphyſico: Altero modo poteſt accipi per ſe in ordine ad eas paſſiones quæ conueniunt illi, vt quantitas eſt, non autē reſpectu ſubſtantiæ cuius eſt accidens; quas proprietates cōſiderat Mathematicus, & eas de quantitate vel figura demonſtrat, ſicut eſſe æquale, vel inæquale, eſſe cōmenſurabile; nam quòd triangulum habeat tres angulos ęquales duobus rectis, non accidit ex eo quia ſit figura alicuius ſubſtantiæ vel corporis naturalis, ſed quia eſt talis figura. Quoniā igitur Mathematicus omnes ſuas theorias reſoluit vſq; ad figuram, vel quantitatem, ibiq; ſiſtit, nullius ſubſtantię cōſiderationem aut mentionem faciens, idcirco dicitur abſtrahere quantitatem à ſubſtantia. ſed de abſtractione Mathematica alio huius operis loco agetur copioſè. Præter illas autem duas conſiderationes quātitatis, quarum prior eſt Metaphyſica, poſterior Mathematica, eſt alia quæ pertinet ad Phyſicum, ſecundum quām conſideratur quātitas vt eſt affectio rei naturalis, cōferens ad motus & operationes Phyſicas quam cōſiderationem docet Ariſtot. 2. Phyſic. c. 2. tex. 18. ergo Phyſicus à nulla materia abſtrahit quantitatem, Metaphyſi. abſtrahit eam à ſubſtātia Phyſici, ſed non Metaphyſicè ſumpta: Mathematicus autem ab omni ſubſtantia. quantitas nanq; ea ratione vt conſideratur à Mathematico, nullo modo pendet ex ſubſtantia.

Solutio tertia dubitationis. Ad tertiam dubitationem, quidam reſpondent abſtractionem Metaphyſicam quæ ſecundum rem & rationem fit à materia, duplicem eſſe, vnam per eſſentiam, qualis cernitur in Deo & intelligentijs, alteram per indifferentiam, quæ conuenit in prædicata tranſcendentia: vti eſt, bonum, verum, ens, quæ dicuntur ſecundum rem ſic abſtracta eſſe à materia, quoniam indifferenter reperiuntur tàm in rebus materialibus quàm immaterialibus. Prædicamenta verò aiunt non tractari à Metaphyſico, niſi quatenus ſunt partes entis, & in ipſis inſunt prædicata tranſcendentia. Quòd ſi Ariſtot. in Metaphyſica verba facit de ſubſtantia corruptibili, hoc eſſe per accidens, vel repetendo ea quæ dicta fuerant ab eo in libris Phyſicis, vel vt liquidò appareat diſcrimen inter ſubſtantiam corruptibilem & incorruptibilem; ad cuius cognitionem in primis cōtendit nos perducere Metaphyſicus: Hæc illi. Quorum reſponſum, quoniā videtur parū & veritati & doctrinæ Ariſt. cōſentaneū, paucis refutabo, primùm. n. illa duplex abſtractio Metaphyſica, ſecundum eſſentiā & ſecundum indifferentiam nunquā traditur aut nominatur ab Ariſt. ſed tota fuit ab ipſis adinuēta, vt ita euadere poſſet multas & graues difficultates,

Refellitur abſ. actio à materia ſecundum indifferentiam.

quibus

quibus vehementer premebantur. Deinde rationi conſentaneũ non eſt dicere tranſcẽdentia eſſe Metaphyſica & immaterialia, & abſtracta ſecundũ rem & rationẽ à materia, quia non ſolùm inueniuntur in rebus materialib. ſed etiam in his quæ vacant materia : nam propter eandem cauſam diceret aliquis ea prædicata eſſe Phyſica & materialia ; quandoquidem non ſolùm inſunt in rebus carentibus materia : ſed in his quæ materiam habent. An non redargueremus eum qui affirmaret animal vniuerſè ſumptũ quòd per ſe indifferens ſit ad rationale & irrationale, eſſe potiùs rationale, quàm irrationale ? nã quod eſt indifferens ad aliqua, non magis referri debet ad vnũ illorum quàm ad alterũ, ſi ens eſt indifferens ad res materiales & immateriales, non ideò fit, vt ſit abſtractum ſecundum rem à materia, ſed ab vtroq; genere rerum abſtrahi poterit tantùm ſecundum rationem, nõ ſecus atq; animal tantum ratione ſeparari poteſt ab homine atq; bruto. Quòd autem aiunt de prædicamentis, ea non per ſe ac propriè conſiderari à Metaphyſico, adeò rationi diſſentaneum eſt, vt non egeat refutatione: nam cùm Ariſtot. in 4. Metaph. c. 2. tex. 2. ſcribat non ſolùm conſiderari à Metaphyſico ens, vt ens eſt, ſed etiam paſſiones eius & ſpecies, quæ ſunt ſubſtantia & accidens: principaliter tamen quæri principia & cauſas ſubſtantiarum: idq; declarat exemplo ſenſus & Grammaticæ: vnus enim ſenſus, vt viſus, percipit colores, & omnes ſpecies eius; Grammatica item vna exiſtens, omnes voces ſpeculatur : quare inquit Ariſt. terminans illũ textum : *Entis quoq; quot ſpecies ſunt & ſpecies ſpecierum ſpeculari, vnius ſcientiæ genere eſt* ; & ibidem in fine c.2.tex.6. ita dicit, *Quòd igitur vnius ſcientiæ eſt ens prout ens eſt, & quæ ei prout enti inſunt ſpeculari, manifeſtum eſt, & quòd non ſolum ſubſtantiarum, verùm etiam eorum quę ſubſtantijs inſunt eadem ſpeculatiua eſt.* Præterea, cùm in lib. 6. Metaphyſ. c.2.t.5. remoueat à conſideratione Metaphyſici tantùm ens per accidens, & quod ſignificat verum & falſum, relinquat autem ei tres diuiſiones entis, vnam in decem categorias, alteram in vnum & multa, tertiam in actum & potentiam: Adhæc cùm in 5. Metaph. diligenter explanet ſignificationes eorum quæ pertinent ad decem categorias, & initio ſeptimi & duodecimi libri aſſerat Metaphiſici eſſe potiſſimum agere de ſubſtantia, cũ reliquę accidentium categoriæ ſint ꝑpter ſubſtantiam. Cùm hæc igitur Ariſt. tam multis in locis tàm apertè ſcripta teſtataq; reliquerit, quis non videt eos qui cõtrà ſentiunt, Ariſt. repugnare? Veteres etiam Peripatetici aiunt accuratã ſcientiam prædicamentorum tractandam eſſe à Metaphyſico, ſicut videre potes in commentariis eorum qui interpretati ſunt catego-

Refelluntur qui aiunt Metaphyſicum non conſiderare per ſe decem Categorias.

rias Ariſtot. Poſſumus etiam redarguere aduerſarios ad hunc modum. Omnis ſcientia (auctore Ariſt. 1. Poſt c. 23. t. 42.) tria conſiderat circa ſubiectum ſuum; principia, paſſiones, & ſpecies eius: ſi ens ponitur ſubiectum Metaphyſicæ, ergo Metaphyſica diſtinctè conſiderabit ſpecies entis, ſicut Philoſophia naturalis propriè & ſcientificè declarat ſpecies corporis mobilis: Atqui proximæ ſpecies entis ſunt decem prædicamenta, illorum igitur cognitio per ſe attinebit ad Metaphyſicam: nam ad quam obſecro aliam ſcientiam pertinere poteſt? cùm in nulla tradatur aut tradi poſſit, vt perſpicuum eſt perluſtranti animo omnes ſcientias, & ratio entis prædicamentalis excedat materiam cuiuſlibet particularium ſcientiarum. Iam verò quid magis inſulſum & ineruditum eſſe poteſt, quàm quod iſti aiũt Ariſt. in Metaphy. agere de ſubſtantia corruptibili per accidẽs, cùm videamus eum ad explicandam vim & naturam eius totum librum ſeptimum, & octauum, & bonam partem duodecimi, contuliſſe? Cùm igitur dubitatio ab his ſoluta non fuerit, doceamus nos quo pacto illi ſit occurrendum.

Solutio dubitationis tertiæ ſecũdum auctorem.

Ego ſic ſtatuo, tres partes eſſe Metaphyſicæ, ac proinde triplicem eſſe conſiderationem eius: Vna eſt principalis & qua ſi finis cæterarum (propter quam talis ſcientia dicitur Metaphyſica, Theologia, & omnium nobiliſſima) in qua tractantur res ſeiunctæ à materia ſecundum rem & rationem, cuiuſmodi ſunt intelligentiæ, & Deus: Altera eſt pars in qua declarantur tranſcendentia, vt ens vnum, verum, bonum, actus, potentia; propter quam partem, Metaphyſica dicitur vniuerſaliſſima, & habere ius & imperium in cæteras ſcientias: Tertia pars eius complectitur decem prædicamenta. Sed quid nam cauſæ eſt, dicet aliquis, cur hæc tria in Metaphyſica tractentur? An quia omnis ſcientia (vt antè diximus) conſiderat principia, ſpecies, & paſſiones ſubiecti ſui? Metaphyſicæ autem ſubiectum eſt ens, vt ens, cuius primæ cauſæ ſunt intelligentiæ; paſſiones maximè communes, vnũ, verum, bonum; ſpecies proximæ ſunt decem categoriæ, quare non eſt mirum hæc omnia cõplexu vnius Metaphyſicæ contineri; & quãuis hæc tria vſq; eo diuerſa ſint inter ſe, vt videatur nihil eſſe cõmune intelligẽtijs, tranſcendentib. & decẽ Prędicamentis, nihilominus tamen poſſunt rectè cõprehendi vna ſcientia, quatenus in ea tractantur, prout habent ordinem & attributionem ad vnum, quod præcipuè in ea ſcientia ſpectatur, hoc autem in Metaphyſica, eſt doctrina intelligentiarum; ſicut ens & vnum quidpiam, quia licèt immediatè ſignificet multas res, tamen ſignificat eas per attributionem ad vnum, nimirum ad ſubſtantiam. Non. n. ea ſola quæ ſunt vnum quidpiam vel ſpecie vel genere cadunt ſub

ſub vnam ſcientiam, ſed etiam quæ Ariſtoteles vocat ab vno ad vnum, vt ipſe docet 4. lib. Metaphy. cap. 2. tex. 2.

Soluitur alio modo tertia dubitatio. CAP. VII.

QVanquã tertia dubitatio eo modo quo dixim⁹ ſatis benè ſolui poteſt, nobis tamen eandẽ rem acriori ſtudio, maioriq; diligentia conſiderantibus (non enim in prædicta reſponſione planè conquieſcebamus) viſum eſt eidem dubitationi alia ratione melius atq; probabilius occurri poſſe. Et vt quod docere volumus facilius explicetur atq; intelligatur; ponemus tres concluſiones, in quib. explicatio ſententiæ noſtræ continebitur. Prima concluſio: oportet eſſe aliquam ſcientiam vniuerſalem diuerſam à ſciẽtijs particularibus, quæ agat de trãſcendentibus, & ijs quæ ſparſa ſunt, per omnes diſciplinas (cuiuſmodi ſunt decem Prædicamenta, & generales diuiſiones entis) ita vt ſubiectũ eiuſmodi ſcientiæ ſit ens vt ens, principia eius ſint dignitates quædam generales; (quarum princeps eſt illa. Quodlibet eſt vel non eſt) ſpecies proximæ, ſint decem Prædicamenta. Secunda concluſio: prædicta ſcientia vniuerſalis non debet agere de intelligentijs per ſe, & vt ſunt ſpecies entis, ſed tantũ fortaſſe in ordine ad ſuum ſubiectum, nimirũ vt ſunt generalia principia & vniuerſales cauſſæ omnium entiũ. Tertia concluſio. Neceſſe eſt eſſe duas ſcientias diſtinctas inter ſe; Vnam, quæ agat de tranſcendentibus, & vniuerſaliſſimis reb⁹: Alteram, quæ de intelligentijs. Illa dicetur prima Philoſophia & ſciẽtia vniuerſalis hæc vocabitur, ꝓpriè Metaphyſica, Theologia, Sapiẽtia, Diuina ſcientia. Sed has tres concluſiones ratione nib. etiam cõfirmemus. Prima concluſio ſic probatur; Ens vt ens, cum ſuis paſſionib. & proximis ſpeciebus aliiſq; generalibus attributis, eſt aliquid ſcibile, ergo conſideratio eius, & tractatio pertinet ad aliquam ſcientiam, ſed non ad aliquam ex ſcientijs particularibus: tum quia vel ad omnes, & hoc eſt abſurdum, idem enim ſæpius repeteretur, vel ad vnam aliquam earum. at cur potius ad hanc quàm ad illam, cum tale ſubiectum vniuerſale communiter inſit in omnibus? tum etiam, quia cùm quælibet earum ſit particularis ſi aſſumeret ſibi tractationem entis vniuerſaliter ſumpti tranſiret fines ſuos & ex particulari ſcientia euaderet vniuerſalis: ergo tractatio & conſideratio entis vniuerſaliter ſumpti, & eorũ quæ tali enti conueniunt pertinet ad aliquam ſcientiam vniuerſalem diſtinctam à ſcientijs particularibus. Secunda concluſio ita probatur: cùm ſubiectum prædictæ ſcientiæ vniuerſalis, ſit indifferens ad omnes ſpecies entis particulares, ſiue materiales ſiue immateriales, non debet ſcientia conſiderãs ens vniuerſaliter ſumptum deſcendere

Neceſſariam eſſe aliquam ſcientiam vniuerſalem quæ tractet tranſcendentia & ea quę per omnes res ſunt ſparſa.

Aliam eſſe ſciẽtiam quæ agit de tranſcendentibus & aliam quę agit de intelligentijs.

ad tractationem & cõſiderationem omnium ſpecierum eius particularium: nam vel deſcẽdet ad conſideratione͂ omnium ſpecierum, & ſic ſcientia vniuerſalis efficietur etiam particularis: immo tollentur omnes ſcientiæ particulares & vna tantùm erit ſcientia omnium entium: vel deſcendet ad ſpecies entium immaterialium, non autem rerum materialium; at id eſt contra rationem: cùm enim ens, vt ens indifferenter ſe habeat ad ens materiale, & immateriale, & cõmuniter de vtroq; dicatur, aut non debet ſcientia agens de ente vt ens eſt, deſcendere ad conſiderationem entis ſiue materialis ſiue immaterialis vt ita ſeruet modum ſuæ conſiderationis, aut ſi transgrediens modum ſui ſubiecti & ſuæ conſiderationis, deſcendit ad inferiora & particularia entia, nulla ratio autem eſſe poteſt cur potius deſcendat ad conſiderationem rerum immaterialium quàm materialium. Tertia concluſio facilè probatur ex iam dictis, nam ſi quæ conueniunt intelligentijs per ſe, & vt ſunt ſpecies entis, ſunt ſcibilia in aliqua ſcientia & non in illa vniuerſali vt oſtenſum eſt, ergo in alia ſcientia diſtincta & diuerſa, quare neceſſe eſt duas eſſe ſcientias diuerſas, quarum vna de intelligentijs per ſe agat, altera de ente vniuerſaliter ſumpto. Ex his liquet quomodo reſpondendum ſit tertiæ dubitationi: conſideratio enim tranſcendentium & Prædicamentorum, & item conſideratio intelligentiarum non pertinet ad vnam aliquam ſcientiam, quod tamen in tertia dubitatione ſupponebatur.

Dubitationes. Verùm hoc loco exiſtent duæ dubitationes: Vna eſt. Cur ſi ita res habet vt diximus, Ariſt. tamen vna ſcientia eſt complexus doctrinam tranſcendentiũ & intelligentiarum? Altera eſt, ſi quæ dicta ſunt cõcedimus, neceſſe etiã eſt quatuor eſſe ſcientias ſpeculatiuas. Vnam Phyſicam: alteram. Mathem. diſciplinas: Tertiã eam quæ agit de intelligentijs: Quartam illã vniuerſalem quę agit de ente vniuerſaliter ſumpto: at ponere quatuor ſcientias ſpeculatiuas, videtur Commentator inferre & habere pro abſurdo in 1. Met. ca. 7. com. 47. diſputans contra ideas Platonis.

Solutio prioris dubitationis. Ad priore͂ dubitatione͂ reſpondemus pauciſſima eſſe quæ de intelligentijs ſecundum ſeipſas, & prout ſunt ſpecies entis ſcientificè cognoſci & probari poſsũt cognitione naturali ex ſenſibus vel per ſenſus acquiſita: quamobre͂ noluit Ari. tale͂ intellige͂tiarũ doctrinam propter eius inſigne͂ paruitatem ſeorſim tradere, ſed alicui aliarum ſcientiarum adiũgere: non eſt aũt ei viſum alij ſcientiæ commodius adiungi poſſe quàm illi vniuerſali quæ agit de tranſcẽdentibus: propterea quod in ea neceſſariò agẽdum eſt de intelligentijs prout ſunt cõmunia principia & vniuerſales cauſſæ omniũ entiũ: Ex qua cognitione de-

ne deuenitur in notitiã eorum quæ intelligentijs conueniunt ſecundum ſeipſas: Etenim cognitio intelligentiarum, prout ſunt ſpecies entis, & earum rerum quæ per ſe ac propriè illis conueniunt, non alia via naturaliter à nobis parari & haberi poteſt, quàm ex cognitione earundem intelligẽtiarum, principia entium. Quocirca Ariſt. 12. Metaphyſic. non alia via inueſtigat & colligit attributa intelligentiarum, quam ex eo quia æternum motum efficiant. Ariſt. igitur docendi commoditatem ſecutus & amplexus doctrinam intelligentiarum coniunxit cum doctrina illa vniuerſali, quę agit de ente vniuerſaliter ſumpto.

Ad poſteriorem dubitationem reſpondemus, non debere videri abſurdum ſi ponatur quarta ſcientia ſpeculatiua, cùm ad id nos manifeſta & neceſſaria ratio, vt diximus cogat & impellat: Auer. autem non ſimpliciter negat quartam ſcientiam ſpeculatiuam: ſed talem tantùm, qualis deberet eſſe illa de Ideis Platonis ſiquidem ea partim eſſet Metaphyſica, partim Phyſica: nam ideæ quatenus ſunt immateriales & immobiles ſunt res Metaphyſicæ; quatenus autem ſunt quidditates rerum naturalium, eiuſdem rationis cum illis, vt volebat Plato, ſunt res Phyſicæ: atque ita ſunt mediæ inter res diuinas & naturales, quod Auer. ducit abſurdum: nam in eodem lib. 1. Metaphyſicæ cap. 7. com. 39. ita ſcribit, *Notum eſſe per ſe, quòd nulla natura eſt media inter abſtractum & materiale; hæc enim duo contraria, æternum & corruptibile, manifeſtum eſt quòd ſunt immediata.* Sed hoc dictum Auerr. ſi vt ſonant verba ſimpliciter intelligatur, falſum eſt, vt manifeſtè patet in anima rationali; quæ media eſt inter formas omnino abſtractas, & formas omnino materiales. Non ſolùm autem non eſt abſurdum ponere quartam ſcientiam ſpeculatiuam; ſed etiam qui poneret quintã quandam hoc eſt ſcientiam Dei, ſecundũ ea quæ poſſunt de eo naturaliter cognoſci, diſtinctam à ſciẽtia intelligentiarum, is iudicio noſtro non peſſimè ſentiret. Nam in diſtinctione ſcientiarũ duo conſiderari ſolent, nimirum diuerſitas obiectorũ, & diuerſitas rationis formalis ſeu modi cõſiderandi, vel ſecundũ alios, diuerſitas abſtractionis, ex qua putãt pręcipue petendam eſſe ſcientiarum diſtinctionem; ſed vtrunq; horum declarat maiorem eſſe diſtinctionem inter ſcientiam Dei, & ſcientiam intelligentiarum, quàm eſt inter ſcientiam intelligentiarum, & ſcientiam rerum naturalium. Cùm igitur hæ duæ poſteriores ſcientiæ inter ſe diſtinctæ ſint, multo magis erit diſtincta ſcientia Dei, à ſcientia intelligentiarum. Minor ita probatur: Maior eſt diſtantia & diuerſitas inter Deum & intelligentias, quàm inter has, & res naturales, ſiquidem

Quomodo Auerroes negat eſſe quartam ſcientiam ſpeculatiuam.

Videri ſcientiam quæ eſt de Deo, diuerſam eſſe debere ab ea quæ eſt de intelligentijs.

maior eſt diſtantia inter finitum & infinitum, quàm inter duo finita. Præterea, plura ſunt communia intelligẽtijs & alijs creaturis, quàm Deo & intelligentijs, & ea in quibus Deus diſtinguitur ab intelligentijs ſunt plura & inſigniora. Quare ſi ſpectetur diuerſitas obiectorum, liquidò cernitur maior diuerſitas inter ſcientiam Dei, & ſcientiam intelligentiarum, quàm inter hanc & ſcientiam rerum naturalium. Similiter etiam idem perſpicuum erit ſi ſpectetur diuerſitas abſtractionis; nam res naturales ſunt penitus immerſæ materiæ ſenſibili: res Mathematicæ ſunt abſtractæ à materia ſenſibili ratione tantùm: intelligentiæ ſecundum rem & rationem, veram habent in ſe materiam quandam ſpiritualem & Metaphyſicam; Etenim eſſe in potentia, eſſe mutabile, eſſe imperfectum, eſſe limitatum, eſſe compoſitum, ſubijci, recipere, participare, dependere, multiplicari, hæc inquam omnia, neſcio quid ſapiunt materiæ & potẽtialitatis. Deus autem ab omni ratione materię, qualiſcunq; ea ſit, eſt purus & liber. Cùm igitur longè alia ſit in Deo abſtractionis ratio quàm intelligentijs, neceſſe erit ſcientiam Dei etiam hanc ob cauſam, diuerſam eſſe à ſcientia intelligentiarum, non minus quàm hæc eſt diuerſa à ſcientia rerum naturalium. Atq; hæc quidem probabiliter à nobis dicta ſint: nam ea ſubtilius conſideranda & rectius dijudicanda alijs relinquantur. Proximum eſt vt quartam dubitationem enodemus.

Eſſe in intelligentijs aliquid materialitatis & potentialitatis.

Quid de eo quod tangitur quarta dubitatione nonnulli Philoſophi opinentur. CAP. VIII.

Antonius Mirandulanus de euerſione ſingularis certaminis li. 13. ſect. 6. & 7.

QVidam ætatis noſtræ non contemnendus Philoſophus in quodam opere ſuo Philoſophico affirmat vnam tantùmmodo eſſe ſcientiam rerum omnium, cuius ſubiectum ſit ens vt ens, complectens in ſe omnia tanquam paſſiones, vel modos, vel ſpecies entis; eas verò quæ appellantur ſcientiæ, vt Phyſica, Metaphyſica, Mathematica, non tam eſſe ſcientias inter ſe diuerſas, quàm vnius ſcientiæ partes; non ſecus, atque doctrina animalium, plantarum, & metallorum, ſunt partes vnius Phyſiologiæ; Diuiſio autem ſcientiarum inducta eſt non propter varietatem ſcibilium, ſed propter maiorem commoditatem diſcendi, ne multitudo ſcibilium, confuſionem afferret, & anguſtam atq; infimam ingenij humani vim captumq; obrueret. Sicut enim vaſa anguſtioris magnam aliquã aquæ copiam ſimul infuſam reſpuunt, guttatim autem inſtillatã totam recipiunt; ſic anguſtiæ humani ingenij quæ ſimul coniũcta non accipiunt, ea variè diuiſa & diſtincta non ægrè percipiunt. Atq; hoc ipſum eleganter docet Craſſus apud Cicer. in l. 3. de Oratore, affirmans primùm quidẽ fuiſſe vnũ quaſi fontem ſapientiæ, cum autem poſtea ceu in multos ſcien-

ſcietiarum riuulos deriuatum ac diductum fuiſſe, vt quæ ſimul complicata & coniuncta, ægrè poterant ab hominibus addiſci, ea variè diſiuncta & diſpertita, commodius & facilius perciperentur. Hanc autem opinionem ſuam Philoſophus ille conatur perſuadere his argumentis. Primò, Ari. 4. Metaph. c. 2. t. 2. ait, ſicut vnus ſenſus v. g. viſus, percipit omnes colores ſibi ſubiectos, & vna doctrina Grammaticæ cõſiderat omnes voces, ita eſſe vnius ſcientiæ, ens vt ens, & omnes ſpecies entis, ac ſpecierum ſpecies ſpeculari. Secundo, ens vt ens, & vt in ſe continet omnia entia, eſt ſcibile per vnam ſcientiam, quippe cùm ſit vnum, ſaltem ſecundũ vnitatem analogicam, vel potius ſecundum eam quæ dicitur ab Ari. ab vno ad vnũ, quę vnitas ſufficit ad rationẽ ſcietiæ, ſicut vna eſt ſcietia Phyſica conſiderans corpus naturale & omnes eius ſpecies, affectiones, cũctaq; quæ in illo cõtinentur, quare ſicut eſt vna ſcietia omniũ rerum naturalium, ita eſſe poterit atq; erit vna ſcientia omniũ entium. Tertiò, ſi quid obſtaret quominus poſſet eſſe vna ſcietia omnium entiũ, id eſſet fortaſſe, vt multis placet, varietas abſtractionũ à materia, quæ cernitur in rebus ſcibilibus, & vulgò putatur neceſſaria eſſe ad cõſtituendam vnitatẽ & diſtinctionem ſcietiæ. Etenim longè aliam abſtractionem à materia, res Metaphyſicę quàm Mathematicæ & Phyſicæ habent, ſed hoc nihil eſt, ergò nulla cauſa eſt cur non poſſit eſſe vna ſcientia omnium entiũ: Minor probatur, nam ſi diuerſitas abſtractionum faceret diuerſas ſcientias, non poſſet vna ſcientia cõplecti diuerſas abſtractiones, at Metaphyſica continet in ſe omnia tria genera abſtractionum, ſiquidem abſtractio ſecundum rẽ & rationem à materia, reperitur in intelligentijs, abſtractio ſecundum rationem tantùm inuenitur in tranſcendentib. & in quantitate, abſtractio Phyſica, quæ eſt tantùm à materia ſignata, reperitur in ſubſtantia prædicamentali, & in ſubſtantia generabili & corruptibili, de qua copioſè agitur in 7. & 8. Met. Adde, quòd Geometria & Arithmetica habentur inter ſe diuerſæ ſcientiæ, quæ tamen vno genere ac modo abſtractionis continentur. Quartò, facultas quę ponit diſcrimen inter aliquas res debet eaſdem res cognoſcere, ſic enim de ſenſu communi argumentatur Ari. 2. de Anima, ſiue l. 3. c. 2. t. 145. ſed eſt aliqua differentia inter res Metaphyſicas, Mathematicas & Phyſicas, eaq; differẽtia eſt ſcibilis per vnam aliquam ſcientiam, ergò illa eadem ſcientia, tàm res Metaphyſicas quàm Phyſicas atq; Mathematicas conſiderabit, quare omnes res ſubijcientur vni ſcientiæ. Hæc pro opinione illius Philoſophi.

Diuerſitas abſtractionum non facit diuerſas ſcientias. Refellitur ſupradicta opinio.

Verùm hęc ſcietia nõ eſt ꝓbanda: 1. quia tollit veram diſtinctionẽ ſcientiarũ tot iam ſæculis ab omnib. probatam, receptã & ab Ariſt. in 6. Metaph. alijſq; in locis traditã, declaratam, atq;

confirmatam. 2. Ari. in primo Poſt. cap. 23. t. 43. docet nos cognoſcere, ac dijudicare quæ ſcientia ſit vna, & quæ ſcientiæ ſint inter ſe diuerſæ, ſcribens, eam eſſe ſcientiam vnam, quæ vnius ſubiecti propria principia, ſpecies, & affectiones conſiderat, eas verò ſcientias eſſe diuerſas inter ſe, quarum principia ita ſunt diuerſa, vt principia vnius non ſint ſub principijs alterius, nec principia vtriuſq; ſint ſub principijs alicuius ſcientiæ ſuperioris, at clarum eſt ita ſe habere principia Phyſica, Mathematica, & Metaph. id quod manifeſtius erit ex ijs, quæ inferius dicemus de ſubalternatione: & ſanè doctrina illa Ari. de vnitate, & diuerſitate ſcientiarum, planè ſuperuacanea & inanis eſſet, ſi nulla eſſe poſſet diuerſitas ſcientiarũ, & omnia comprehenderentur vnica ſcientia. 3. Diuerſas eſſe tres ſcientias illas ſpeculatiuas, quiuis in Philoſophia exercitatus, clarè perſpiciet, ſi conſiderat quàm ſit diuerſus modus vniuſcuiuſq; ſcientiæ in demonſtrãdis, tractandisque reb. ſibi ſubiectis. Nam Phyſicus procedit ex cauſis, vel ex effectibus, vel accidentibus, vel ſignis, vel alijs rebus: quæ ſenſibus, experientiaque perceptæ & exploratæ ſunt, & nunquam quoad eius fieri poteſt à ſenſu & experientia, vel latum (vt dicunt) vnguem diſcedit. Metap. quia circa res vniuerſales, & abſtractas verſatur, procedit ex principijs quibuſdam, atq; propoſitionibus maximè generalibus, & naturali lumine rationis manifeſtis. Mathematicus autem in conficiendis ſuis demonſtrationibus, non ſpectat eſſentias rerum, neque proprietates, prout manant ex eſſentia, neq; curat an medium quod aſſumit ad demonſtrandum, ſit cauſa rei demonſtrãdæ, vel effectus, per ſe, an per accidens: propriè, an communiter ei coniunctum ſit: neque robur ſuarum demonſtrationum capit ex ſenſibus & experiẽtijs (loquimur autem hic de puris Mathematicis quales ſunt Geometria, & Arithmet. nam perſpectiua & Aſtronomia nituntur etiam ſenſibus & experientijs) ſed hoc vnum curæ Mathemat. eſt vt mediũ habeat neceſſariũ, euitetq; connexionem cum quæſtione quæ demõſtranda eſt. Verùm hac de re latiùs infrà dicturi ſumus. Tanta igitur diuerſitas modi procedendi in demonſtrandis, tractãdiſq; reb. apertiſſimè declarat, teſtaturq; nullo modo fieri poſſe, vt vna tantum ſit rerum omniũ ſcientia: atque hinc patet ſolutio quartæ dubitationis.

Vnaquæque ſcientia ſpeculatiua, habet peculiarem modum procedendi & demonſtrandi.

Reſtat nunc, vt ad argumẽta pro illius Philoſ. opinione allata breuiter reſpondeamus. Ad primũ reſpondetur. Ari. loqui eo in loco de Meth. vt perſpicuum eſt conſideranti antecedentia & conſequentia: dicit autem Metaph. conſiderare ſpecies omnes entis non ſimpliciter & abſolutè, ſed cum adiunctione illius particulæ (quot ſunt) quo verbo innuit Methaphyſ. conſide-

Soluuntur rationes illius opinionis. Quomodo cõſideratio en-

tis natura vel mo... is partium ſi. Metaphyſica & paruus phyſica.

ſiderare ſpecies entis ſecundũ numerũ, diſtinctionẽ, ordinem vel ſubordinationem earum inter ſe: nimirum, quia ſunt genera quædam, & gradus entis, in quos ens per primas, & generales diuiſiones diſtribuitur. Ergo corpus naturale exempli gratia, quia eſt genus quoddam, & gradus entis (ens enim diuiditur in ens naturale, mobile, & immobile) quidditatiuè conſideratur à Metaphyſico, quatenus eſt talis gradus entis, & ab alijs gradibus diſtinguitur; nam qui conſiderat diuiſionem aliquam, idem conſiderare debet, & id quod diuiditur, & membra diuidentia; quare ſi Metaphyſici eſt tractare diuiſiones generales entis, eiuſdem erit declarare & tractare ea, in quæ diuiditur ens: ex quo fit vt Metaphyſici ſit declarare quid ſit corpus naturale, & demonſtrare quòd ſit, ſiquidem opus id fuerit; quam rem Ariſt. inſinuat 6. Metaph. ca. 1. tex. 1. at corpus naturale, non vt eſt ſpecies quædã, & gradus entis, ſed vt eſt genus quoddam in ſe continens omnes res naturales, non pertinet ad Metaphyſicum, ſed ad Phyſicum. is enim agit de corpore naturali in particulari, ſecundùm omnia quæ in ipſo continentur: Signum autem eorum, quæ diximus, illud eſt, quòd Metaphyſicus generàtim tantùm agit de corpore naturali, nec ad vllam eius ſpeciẽ in particulari tractandam deſcendit, Phyſicus autem ipſum conſiderat non in communi, nec vſquam declarat quid illud ſit; ſed totus occupatur circa ſpecies eius, vel circa principia & affectiones, vt pertinet ad motũ, & ſenſibus atq; experientijs ſubijciuntur.

Ad ſecundam & tertiã reſpondemus, cauſam, cur non poſſit eſſe vna ſcientia entis & omnium, quæ continentur in ente, ſicut eſt vna ſcientia corporis naturalis, & omnium, quæ in eo continentur, paulò ſupra fuiſſe à nobis expoſitam, in ſecunda & tertia ratione, quibus vſi ſumus ad aſtruendam diuerſitatem ſcientiarum: nempe maxima diuerſitas tum principiorum, tum modi procedendi & demonſtrandi, quem ſibi proprium vendicat vnaquæq; ſcientia, non patitur omnia vnius ſcientiæ amplexu comprehendi.

Quomodo intelligendum ſit id, quod ponit diſcrimen inter duas aliquas res, ipſum debere vtraſq; cognoſcere.

Ad quartam reſpondemus à Metaphyſico poni diſcrimen inter ſubiecta ſcientiarũ particularium, eaque ab illo cognoſci eo modo, quo dictum eſt in ſolutione primi argumenti. Vel aliter; ſicut ſenſus communis ponit diſcrimen inter album, & dulce, cognoſcit vtrumq;, non per vnicam ſpeciẽm: ſed per aliam ſpeciem cognoſcit album, & per aliam dulce; ſic idem intellectus, qui ponit diſcrimen inter res diuerſarum ſcientiarum, eas cognoſcit: non per vnicum habitum ſcientiæ, ſed per diuerſos habitus, alioquin, ſi diſcrimen inter duas ſcientias ſemper referri deberet ad vnam aliquam ſciẽtiam com-

munem, atq; diſtinctam, res perfectò abiret in infinitũ; nam etiam diſcrimen inter illam ſcientiam communem, & alias pertineret ad aliam ſcientiam: vt item diſcrimen inter illam, & cæteras, pertineret ad aliam, & ſic deinceps in infinitum. Verùm cùm de quarta dubitatione, ſatis ſuperq; dictum ſit, veniẽdum eſt ad enodationem quintæ dubitationis, quę & grauior eſt, & non minus difficilis ad explicandum.

Explicatur quinta dubitatio. CAP. IX.

Solutio quintæ dubitationis.

DE anima rationali, quid ſenſerit Ariſt. ſunt tres opiniones apud Peripateticos: Vna eſt Alexandri, qui vult eam eſſe formam naturalem hominis, generabilem, corruptibilem: Altera eſt Auer. qui negat eam eſſe formam dantem eſſe naturale homini, ſed tantummodo aſſiſtentem corpori, & in eo operantem, quo modo etiam communiter dicitur intelligentia eſſe forma, & anima cæli: Tertia eſt. D. Tho. qui arbitratur animum noſtrum, etiam ſecundùm Ariſtotelem, & immortalem eſſe, & verã atq; naturalem formam corporis: quorum opinionum perſpicue conſtat ſolam tertiam eſſe veram; quænam autem ꝓpior, & congruentior ſit doctrinæ Ari. ſumma Philoſophorum diſſenſione certatur. Sed vtcunque ſit (neq; enim hoc loco talis controuerſia dijudicanda eſt) illud certè affirmari poteſt, ſecundũ opinionẽ Alexandri, ſcientiam animæ rationalis eſſe penitus Phyſicam, nõ minus quã cuiuſlibet aliarum formarũ naturalium; ſecundũ verò opinionem Auerr. eatenus eſſe Phyſicam, quatenus eſt forma aſſiſtẽs corpori, & in eo exercẽs functiones intelligendi; ſimpliciter autem & ſecũdum ſuam quidditatem, eſſe Phyſicã, quemadmodum intelligentia, prout aſſiſtens orbi cœleſti largitur ei ſempiternum motum, cognoſcitur à Phyſico: per ſe autem, & (vt dicũt) quidditatiuè, à Metaphyſico ſciri debet tota: igitur difficultas exiſtit, ſecundùm tertiam opinionem. Quamobrem ego ſic ſtatuo, etiam, ſi Ariſtot. ſenſerit (quod nos pro certo habemus) animam rationalem eſſe immortalem, & verum actum corporis; nihilominus tamen ſcientiam eius non poſſe à Phyſico perfectè cognoſci ac tradi, ſed tantummodo aliqua ex parte. Hoc autem ita confirmo. Si anima rationalis ſimpliciter ſcitur à Phyſico; aut cognoſcitur ex proprijs cauſis eius, aut ex proprijs effectibus & operationibus ipſius, ſed neutro modo perfectè cognoſci poteſt à Phyſico, ergo, &c. Maior per ſe patet, nam bifariam tantùm contingit aliqd demonſtrare vel ſcire, aut à priori, id eſt, ex cauſſis, aut à poſteriori, id eſt, ex effectibus; Minor autem probatur, primò oſtendendo cauſas animæ rationalis ſciri non poſſe à Phyſico: poſtea demonſtrando, neq; proprias operationes eius ab eo cognoſci-

Probatur animam rationalem non poſſe perfectè cognoſci à Phyſico.

gnoſci poſſe. Cauſa efficiens proxima animæ rationalis eſt Deus, ex nihilo ꝓducens eam, non per motum Phyſicum, ſed per creationem. vtens virtute infinita ad eam creãdam; at neq; Phyſicus poteſt cognoſcere fieri aliquid ex nihilo, neq; aliquid de nouo immediatè produci à Deo, neque eſſe aliquam productionẽ, quæ non ſit motus, vel mutatio Phyſica; neque in natura exiſtere aliquod agens quod habeat infinitam vim ſecundũ vigorem. Hæc enim vt poſſint naturali lumine cognoſci, attamen non queunt rationib⁹ Phyſicis percipi & demonſtrari. Finis autem animæ rationalis vltimus quidẽ, in quo ſolo poteſt animus conquieſcere, eſt ſupernaturalis, conſiſtens in clara viſione Dei. Media itẽ quib. opus eſt ad conſequendũ illum finẽ ſupernaturalia ſunt, finis aũt nõ vltimus; ſed qui poteſt contingere in hac vita, duplex eſt: vnus ſpeculatiuus, conſiſtens in perfecta cognitione rerũ diuinarũ; alter actiuus, qui poſitus eſt in vſu atq; functionib. virtutũ moralium & ciuiliũ. Clarum aũt eſt neutrius finis cognitionem à Phyſico percipi, aut tradi poſſe: oporteret. n. eum tenere ſcientiam rerum diuinarũ, in qua eſt finis ſpeculatiuus, aut virtutũ moraliũ, in qua eſt actiuus: Phyſicus etiam docet eundem eſſe finẽ vltimum partis, atq; totius, cùm non poſſit eſſe perfecta pars remota à toto. at cùm animus ſit immortalis, homo autem mortalis, impoſſibile eſt, Phyſicè loquẽdo (neq; enim Phyſico cognita eſſe poteſt reſurrectio mortuorum) vltimum finem & perfectionem vtriuſq; eandem eſſe: Forma verò, ſeu proprius gradus formalis, per quem anima rationalis differt & ab intelligentijs & à cæteris formis naturalibus, continet duo. vnum eſt, ipſam eſſe formam materiæ cui dat eſſe, quare differt ab intelligentijs, alterum eſt non eſſe formam eductam ex potentia materiæ, atq; ſeparabilem eſſe & immortalem: qua nota ſecernitur ab alijs formis naturalibus. atque hoc poſterius, quod eſt præcipuum & magis attingit quidditatem animæ, non poteſt ſciri à Phyſico. formæ enim omnino Phyſicæ, vt ſupra diximus & Ariſtot. confirmat. 2. lib. Phyſ. cap. 2. t. 19. ſunt minus abſtractæ quàm Mathematicæ, quippè cùm ſint (veluti ſimum) re atque ratione inſeparabiles à materia. Cui rei fidem etiam facit D. Thom. Lect. 4. in 2. Phyſi. ſuper cap. 2. text. 26. his verbis. *Quomodo ſe habet anima rationalis ſecundum quod eſt ſeparabilis, & ſine corpore exiſtere potens, & quia ſit ſecunda ſuam eſſentiam ſeparabile, hoc determinare pertinet ad Philoſophũ primum:* Idẽ ſcribit atq; iiſdem propemodũ verbis Scotus in ſuis cõmentarijs (ſiquidem ipſius ſunt) ſuper Metaphy. Ariſtot. in 6. l. exponens cap. 1. textũ 2. Præterea ſi operatio animæ rationalis aut eſt per ſe corporea aut non eſt ſine corpore, non eſt ipſa anima ſeparabi-

Quas res Phyſicus vt Phyſicus eſt, nõ poteſt cognoſcere.

parabi-

Digitized by Google

parabilis à corpore; ſed Phyſicus non poteſt cognoſcere animam, niſi prout operans in corpore depēdet ab obiecto corporeo, hoc eſt à phantaſmate, ergo non poteſt cognoſcere illam vt eſt à corpore ſeparabilis: Hæc manifeſta ſunt ex his quæ ſcribit Ariſt. tum 1. de Anima ca. 1. text. 13. tum in 3. li. ca. 8. textu 39. Porrò materia de qua Phyſicus agit, ea tantùm eſt de cuius potentia per tranſmutationem Phyſicam formæ naturales extrahuntur in actum, & ſemper ex æquo reſpondet formæ cuius eſt materia. Nam cùm materia & forma numerentur, in his quæ ſunt ad aliquid, inter vtramque eſſe debet certa quædam & rata proportio, vt quanta eſt potentia paſſiua materiæ, tanta quoque ſit potentia formæ, & quod in vna poſſibile eſt, ſit etiam poſſibile in altera: alioquin, cùm neque materia ſine forma, neque ſine materia forma poſſit cohærere (hoc enim ingenium eſt relatiuorum, vt ſi ponatur aut tollatur vnum, alterum quoque vnà poni aut tolli neceſſe ſit) ſi potentia paſſiua materiæ amplior eſſet (quamuis informatiua ipſius formæ) aut contrà, hæc latior quam illa, neceſſariò alterutra ſuperuacanea eſſet nec vllum vſum haberet. Cùm igitur anima rationalis neque habeat materiam, ex cuius potentia educatur, vt quæ à Deo procreatur ex nihilo; neq; eam, quæ ſit omnino par, & æquè reſpondens illi; nam ſi eſt immortalis, habet ſuapte natura vim & facultatem ad informandam materiam infinito tempore; cùm tamen nulla materia, aut corpus exiſtat, quod infinito tempore poſſit ab ea informari. Itaque datur informatiuum quidem infinitum, informabile verò minimè, & homo eſt immortalis ratione animæ rationalis, ex parte verò corporis nequaquam. Cùm igitur hæc ita ſe habeant, perſpicuum eſt nullam cauſam animæ rationalis à Phyſico ſciri poſſe.

Sed de cauſis ſatis, veniamus ad effectus & operationes. Duo ſunt quæ manant ex natura animæ rationalis, vnum quidem, duæ illæ potentiæ (ſiue re differant inter ſe, ſiue non) intellectus, & voluntas, alterum verò actiones, quæ ab his potentijs proficiſcuntur, cuiuſmodi ſunt intelligere & velle; horum autem nihil per ſe ac ſimpliciter pertinet ad ſcientiam Phyſicam. Nam illæ duæ potentiæ ſunt incorporeæ, & abiunctæ à materia, quæ non manant ex anima rationali, vt eſt forma Phyſica, quæ vnita materiæ, exiſtit actus & perfectio corporis: cuius ſignum eſt, quòd tales potentiæ inſunt animæ rationali, etiam cùm ſeparata eſt à corpore; & quamuis in eodem inſtanti temporis, anima crectur, & ſimul vniatur corpori, tamen prius natura eſt, eam creari, & habere eſſe per ſe, quàm informare materiam. in illo autem priori ſigno naturæ, iam

Intellectus & voluntas, non ſunt per ſe potentia Phyſica.

Digitized by Google

iam inſunt in ea prædictæ potentiæ. Intelligere autem neq; ſubiectiuè, neq; effectiuè, neq; formaliter, neq; terminatiuè, ſeu obiectiuè, eſt quidpiam Phyſicum. Non ſubiectiuè, quia talis actio recipitur tanquam in ſubiecto in potentia intellectiua, quam oſtendimus non eſſe Phyſicam, cùm nullius corporis ſit actus; non effectiuè, quia talis operatio efficitur ab anima rationali, vt eſt immaterialis, & per ſe ſubſiſtens, atq; ſeparabilis à corpore; alioquin eſſet actio communis animæ & corpori, veluti eſt ali & ſentire, quòd manifeſtè falſum eſt, & contrarium his quæ ſcribit Ariſt. in 2. lib. de Gen. Animal. cap. 3: Præterea, ſi animus intelligit quoniam eſt coniunctus & conſociatus corpori; ergo ab eo ſolutus & diſtractus, nihil poſſet intelligere. Nec formaliter ipſum intelligere eſt aliquid Phyſicum. etenim per ſe, non eſt motus Phyſicus, ſed potius actio quædã immaterialis; ac propè diuina. Neq. poſtremò terminatiuè; nam obiectum intellectus ad quod terminatur actio eius, trãſcendit fines Phyſiologiæ: quippe cùm contineat multa, quæ nullo modo ſunt res Phyſicæ, vt intelligentias & Deum. Ac licet modus intelligendi quem habet animus noſter dum eſt in corpore ſit quodam modo Phyſicus, quia ſit cum diſcurſu qui aſſimulatur motui Phyſico, & pendet obiectiuè à phantaſmatib. quæ ſunt res Phyſicæ, atq; hanc ob cauſam à Phyſico, & poſſit & verè debeat conſiderari, idem tamen ob eas quatuor cauſas quas proximè antè expoſui, non eſt Phyſicus: & certè modus intelligendi, quem habet animus noſter à corpore ſeiunctus, quin is Phyſicus non ſit, nec ad Phyſiologiæ doctrinã pertineat, negari non poteſt. Iam verò operatio volũtatis, quæ eſt velle, cũ nullius corporis, aut motus Phyſici legib. teneatur; nec per ſe ſubiaceat ipſi cœlo, à quo tamẽ Phyſici docẽt omnes res naturales neceſſariò pendere, nullo modo debet, aut numerari in reb. Phyſicis, aut ſcientia naturali comprehendi. Sed video me differendi ſtudio, & huius diſputationis ſitauitate ac iucunditate captum, longius quàm vellem proceſſiſſe; quare pedem referamus, & ad paucas propoſitiones reuocemus eã; in quibus eſt poſita ſolutio propoſitæ dubitationis, & noſtræ opinionis explicatio.

Sit igitur prima propoſitio. Scientia animæ rationalis, non eſt ſimpliciter & omnino Phyſica. Hoc non eget probatione, cùm accurratè, copioſeq; demonſtratum fuerit in præcedenti cap. Secunda propoſitio. Scientia animæ non eſt omnĩ ex parte Metaphyſica: Multa. n. ſunt, quæ de anima rationali tractari debent à Phyſico, quæ autem ſint eiuſmodi breuiter declarandum eſt. Primò, quòd productionis animæ rationalis, ſicut cæterarum formarum naturalium ſit naturaliter fixum, ra- *Breuis enodatio quæſt.*

Digitized by Google

Quæ res tra-ctet Phyſi-cus de anima rationali.

tum & præfinitum tempus: nam quemadmodum aliæ formæ producuntur ſimul atque materia rite præparata & diſpoſita fuerit; ſic etiam anima rationalis: adeò vt poſſit dici eſſe finis generationis humanæ non quidem internus, hoc eſt, qui per diſpoſitiones præcedentes educatur ex potentia materiæ; ſed externus, id eſt, qui in eodem inſtanti, in quo materia diſpoſita eſt producatur à Deo, & copuletur materiæ. Secundò quia vnio animæ rationalis cum materia eſt naturalis, partim, quia reſpectu materiæ efficitur, propter diſpoſitiones Phyſicas inductas ab agente naturali; partim etiam, quia talis vnio fit ad modum formarum naturalium, hoc eſt, non per ſolam aſſiſtentiam aut operationem, ſed per veram & naturalem informationem, dando eſſe materiæ. Tertiò: Quia eſt ἐντελέχεια prima corporis naturalis & organici, ipſum viuificans, conſeruans, mouens & regens. Quartò quia conſtituit hominem in certa quadam ſpecie viuentium, ita vt homo quà homo, & ſit, & numeretur in rebus naturalib. propter animam rationalem. Quintò, quoniam cùm vna tantum anima ſit in homine: cæterarum tamen animarum facultatib. mirabiliter inſtructa, & adornata eſt, earumque functiones & munera ita explet, vt homo melius alatur, & ſentiat excellentius per vnam animam rationalem, quàm vel planta per animam vegetatiuam, vel brutū per ſenſitiuam. Sextò, quia per animam rationalem homo intelligit, & vult; ſicut enim animaduertimus nos ſentire, ita deprehendimus nos eſſe qui intelligimus, & volumus, quod neutiquam accideret, ſi anima rationalis non eſſet vera, & naturalis forma hominis. Septimò, quia intellectus per ſe eſt in pura potentia ad intelligendum, quia intelligere eſt quoddam pati, quia homo in intelligendo dependet à phantaſmate; quia intellectio fit per diſcurſum & menſuratur tempore, quia intellectus practicus & voluntas, ſunt principia motuum, & actionum humanarum. Hæc igitur, & ſi quę ſunt alia his ſimilia, tractabit Phyſicus de anima rationali. Tertia propoſitio. Nonnulla ſunt, quæ neque Phyſicè, neque Metaphyſicè, neq; per vllam ſcientiam humanam ſciri poſſunt de anima rationali; ſed habentur cognita ex ſacris literis, & per lumen fidei nobis diuinitus infuſum, cuius generis ſunt hæc. Primò, quis ſit vltimus finis ſimpliciter animæ rationalis, & quæ ſint neceſſaria ad talē finē conſequendū. Secūdò, quis ſit ſtatus animæ rationalis poſt mortē hominis, an maneat apud nos: an potius cōcedat aliò: an oēs animæ in vnū locū conueniant, vel aliæ in aliū. quæ ſit & vbi talis varietas locorum; quid intelligāt quid agant, & quomodo: an perpetuæ erūt ſpoliatæ corpore; an reuerſuræ ſint ad corpus, & num ad idem, an ad diuerſa;

Quæ ſunt ea quæ non poſſunt de anima ratio-nali certò co-gnoſci niſi per lumen fi-dei.

diuerſa; quomodo poſſit fieri eiuſmodi reuerſio, & quando. Tertiò, Si animus eſt immortalis, quonam cõſilio iunxit illum Deus cum mortali corpore? videtur enim monſtroſa talis coniunctio, nam licet prædictæ obiectioni occurri poſſit dicendo: Deum à principio cùm hominẽ cõdidit, immortalitatẽ, quam natura denegauerat, corpori per gratiam dediſſe, ita vt ſi præceptis eius obediret homo illo ſingulari munere adiutus & cõſeruatus, mortis penitus expers vitam ageret immortalem. licet inquam, hoc verè poſſit reſponderi, tamen hoc naturaliter cognoſci nequit, ſed ex ſacris literis acceptum, fide tenemus. Non eſt igitur dubium, quin multa de anima rationali cognita habeamus, quæ à nulla ſcientia humana diſcere potuimus, ſed ſacroſanctæ Chriſtianæ fidei referre accepta debemus. Quarta propoſitio. Hinc neceſſariò efficitur, vt perfecta ſciẽtia eorum omnium quæ conueniunt animæ, ſit mixta ex trib. doctrinis; nam partim eſt Phyſica, partim Metaphyſica, partim eſt doctrina reuelata. ex quo fit, vt ſciẽtia illius ſit maximè difficilis, præſtans & admirabilis, vt vel hac de cauſſa veriſſimè dictum fuerit illud à Regio & diuino vate: *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam.* Sed quia hęc quæ diximus non vacant difficultatibus; eas nunc breuiter expediamus.

Contra ea quæ dicta ſunt, ponuntur nonnullæ dubitationes. CAP. X.

DOctrinam alicuius rei bene fuiſſe conſtitutam illud eſt indicio, quòd ex ea, quæcunque exiſtunt difficultates paruo negotio ſolui, & explicari poſſunt. Quocirca, vt appareat quæ ſupra diximus, ea vera & firma eſſe ponemus hic nonnullas dubitationes, quibus explicatis, veritas ſententiæ noſtræ illuſtrior exiſtet. Prima dubitatio. Si doctrina animæ rationalis non eſt Phyſica, cur eam Ariſtot. tractauit in Phyſica hoc eſt in tertio de anima? Aut cur de anima noſtra ſeparatim non ſcripſit, & diuerſam doctrinam inſtituit? Secunda dubitatio: Si doctrina animæ non pertinet ad Phyſicam, ad quam ergo ſcientiam aliam pertinere poteſt? Si ad Metaph. cur eam Ariſt. in ſua Metaph. ne attigit quidem? & ſanè formæ Metaph. ſunt omnino immateriales, hoc eſt, re, & ratione ſeparatæ a materia, qualis non eſt anima rationalis. Non poſſe aũt hanc ſcientiã referri ad Mathematicas diſciplinas, manifeſtius eſt, quam vt probari debeat. Tertia dubitatio. Si doctrina animæ rationalis non eſt Phyſica tantùm, nec Metaph. nec Mathematica, ergo dubitabitur quarta ſciẽtia ſpeculatiua, quare nulla erit tripartita illa diuiſio ſcientiæ ſpeculatiuæ primum tradita ab Ari. pòſt ab omnib. Peripateticis recepta

Octo dubitationes.

& celebrata. Quarta dubitatio. Illa forma ſubijcitur ſcientiæ naturali, cuius generatio eſt naturalis, ſed generatio hominis eſt naturalis: ergo forma eius, quæ eſt anima rationalis, comprehenditur ſcientia naturali, Minor probatur partim ex eo, quia ſol & homo generant hominem, vt ſcriptum eſt. 2. Phyſi. c. 2. t. 26. partim etiam quoniam Ari. latiſſime diſſerit de generatione hominis in l. de Gen. anim. etiã reſpectu animæ rationalis, vt licet videre in 2. lib. illius operis c. 3. Quinta dubitatio. Is agit quidditatiuè de aliqua re, qui dat eius definitionẽ, definitio. n. explicat naturam, & quidditatem rei quæ definitur: ſed Philoſophus naturalis tradit definitionem communem omni animæ, etiam rationali: ergo quidditatiuè, ac ſimpliciter conſiderat eã: Minoris veritas perſpicitur, ex his quæ Ari. 2. de Anim. c. 1. t. 7. ſcribit hoc modo: *Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere, erit vtiq; primus actus corporis naturalis, instrumentalis, &c* Sexta dubitatio. Ari. in 12. Metaph. c. 4. & 5. à t. 21. ad 26. multis verbis oſtẽdit eiuſdem eſſe perſcrutari materiam & formam: cùm materia & forma ſint in his, quæ vocãtur ad aliquid: ſed Philoſophus naturalis agit de materia propria animæ rationalis, hoc eſt de humano corpore cuius illa eſt ἐντελέχεια. ergo tractabit etiam de anima rationali. Septima dubitatio. Homo, vt homo, eſt res quædã naturalis, quæ ad nullã aliam ſciẽtiam referri poteſt, quàm ad Phyſiologiã: ſed homo eſt homo propter animam rationalem, ergo cognitio eius pertinebit ad eandem diſciplinam. Octaua dubitatio. Illa definitio hominis, animal rationale; vel animal corpore & anima rationali conſtans, Phyſica eſt, ergo ſimiliter partes ipſius erũt Phyſicę; quarum partium vna, & quidem principalis, eſt anima rationalis. Sed ad has dubitationes ita reſpõderi poteſt. Ad primã, Ari. in libris Phyſicis agit de anima rationali quatenus ea habet aliqua

Solutio dubitationum. Phyſica, & communia cũ alijs formis Phyſicis: Sed quæres, vbi Ari. expoſuit cætera attributa animæ rationalis, quæ non ſunt Phyſica? an ea tractare ſuperſedit, quia fortaſſe nõ poſſunt lumine naturæ liquidò cognoſci & demonſtratiuè probari? an ea tractauit in lib. Exotericis de Anima? quorum mentionem ipſe facit in fine 1. l. Ethici, c. 13? vel in ijs quæ de Anima ſcripſit ad Eudemum, cuius operis meminit Themiſt. in 3. de anima c. 37? Habuiſſe autem in animo Ari. poſt libr. de anima & li. Me-

Nota. taphy. tractare nonnullas grauiores, & obſcuriores q. de anima rationali videtur ipſemer innuere in 3. de Anima c. 7. t. 36. & in 12. li. Meta. cap. 5. tex. 17. Ad 2. Ad quas ſcientias pertineat abſoluta cognitio animæ rationalis, declaratum fuit in præcedenti cap. propoſitione 4. nimirum, partim ad Phyſicam, partim ad Metaphyſicam, partim etiam ad doctrinam reuelatam.

Ad

Digitized by Google

Ad 3. Diuerſam eſſe debere ſcientiam animæ, ab alijs ſcientijs ſpeculatiuis,eamq; non ſimplicem eſſe, ſed variam & multiplicem, ex tribus nimirũ doctrinis concretam, ſatis perſpicuè demonſtratum eſt in præcedenti cap. nec ſi quis ſcientiam animæ rationabilis ab alijs ſcientijs ſpeculatiuis diuerſam faceret omnino aberraret, quanquam ego non video, quomodo talis ſcientia partim Phyſica, partim Metaphyſica, partim etiam ex reuelatione pendens, vna & ſimplex ſcientia dici, aut eſſe poſſit. Ad 4. Nos vltrò concedimus, animam rationalem pertinere ad Phyſicum, ea ratione vt eſt terminus generationis humanæ, & vt procreatio eius fit certo quodam tempore naturaliter conſtituto, non aliter atq; productio cæterarum formarũ naturalium. Et quia reliquæ dubitationes eodẽ tendunt, nimirum vt oſtendant Phyſicum agere de quidditate animæ rationalis, & de operationibus eius, quod nos, ſi abſolutè intelligatur, apertè negamus; ſin autem aliqua ex parte, non abnuimus; idcirco earum dubitationum facilis eſt & in promptu ſolutio. Placet enim nobis animam rationalem, vt eſt actus corporis & differentiam hominis conſtituens, cùm in certo gradu, & ſpecie rerum naturalium, & vt ad intelligendum eget opera facultatum ſentientium, cognoſci & tractari à Phyſico;ſed quia præter hæc, ſunt alia plurima quæ conueniunt animæ rationali ea ratione, vt eſt ſeparabilis à corpore, immortalis & diuina quædam ſubſtantia, quæ proculdubio ſuperant facultatem Phyſiologiæ; idcirco nõ temere diximus perfectam eius ſcientiam à Phyſico percipi, & tractari non poſſe. Ex ijs autem quæ adhuc explicata fuerunt de cognitione animæ rationalis,facilè intelligitur quomodo ſolui debeat quinta dubitatio, dicendum enim eſt animam rationalem,ea ratione,vt eſt forma corporis, & pars eſſentialis hominis, efficiens actiones partim omnino Phyſicas, vt ſunt alere & ſentire. partim aliquo modo Phyſicas, cuiuſmodi eſt intelligere per phantaſmata,eſſe inſeparabilem à materia ſecundum rem, & rationem; atque eo modo verè ac propriè conſiderari & tractari à Phyſicó; Sed ea ratione vt eſt immaterialis, per ſe ſubſiſtens, habens multa cum intelligentijs communia, eam ſeparabilem eſſe ſecundum rem à materia, neq; cognitionem eius,quà talis eſt, Phyſicam eſſe, ſed partim Metaphyſicam, partim Theologicam,atq; propter hanc fortaſſe cauſam Ari. in 6.lib.Metaph.cap.1.tex.1.non dixit Phyſiologiam ſpeculari circa ſubſtantiam omnino, & ſimpliciter inſeparabilem à materia, ſed ait circa ſubſtantiam (vt plurimum inſeparabilem) innuens aliquam eſſe ſubſtantiam Phyſicam aliquo modo ſeparabilem,qualem nos ponimus animam rationalem; Ve-

Non eſt ſciẽt a animæ rationalis, vna & ſimplex, ſed varia & multiplex.

Quomodo doctrina animæ rationalis partim ſit Phyſica, partim verò nõ.

rum de hac q. ſatis dictum ſit. Quare ad diuiſionem ſcientiæ ſpeculatiuæ reuertamur.

An ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de illis tribus, Phyſica, Metaphyſica, & Mathematicis diſciplinis. Cap. XI.

Expoſita diuiſione Philoſophiæ ſpeculatiuæ in Phyſicam, Metaphyſicam & Mathematicam, nunc declarandum eſt an ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de illis tribus, & quæ illarum ſit prima, certiſſima & nobiliſſima.

Opinio quorundam de ſcientiæ ſpeculatiuæ ratione.

Quidam putant rationem ſcientiæ ſpeculatiuæ, non poſſe æqualiter atque vniuocè conuenire in illas tres ſcientias; propterea quòd ita ſe habent ſcientiæ, vt res quæ ſubijciuntur illis: ſed doctrina Mathematica agit de quantitate, quæ eſt accidens; Phyſica verò de corpore mobili, quod eſt ſubſtantia; ſimiliter Metaphyſica agit de Deo; reliquæ duæ de reb. creatis ab illo. Cùm igitur neque ſubſtantiæ & accidenti neque Deo & creaturis, ſit aliquod commune & ſuperius vniuocè, relinquitur huiuſmodi ſcientias non poſſe contineri ab aliquo vniuoco.

Opinio aliorum.

Alij confirmant idem ſic. Scientia non dicitur vniuocè de ſubalternante, & ſubalternata; ſed Phyſica & ſcientiæ Mathematicæ ſubalternantur Metaphyſicæ, ergo ſcientia non dicitur vniuocè de his.

Refutantur ſupra dictæ opiniones.

Sed neutra ratio multum roboris habet, peccat.n. prior ratio, quia ſubiecta ſcientiarũ ſpectat vt res ſunt, quo pacto verum eſt nihil eſſe vniuocum commune illis. Non debent autem ſic conſiderari; ſed prout ſunt ſcibilia, & participant ratione ſcientiæ, quæ eſt cognoſcere rem per cauſam, propter quam res eſt, vt dicitur in 1. Poſt.c.2.t.5. Quæcunque igitur ſcientiæ fuerint, & qualiumcunq; rerum, ſi in illis tractandis teneant atq; ſeruent prædictam ſcientiæ rationem, ſimpliciter, & vniuocè cenſeri debent ſcientiæ: alioquin nec Phyſica vniuocè diceretur de ſuis partibus. Etenim alia pars eius agit de ſubſtantia, vt homine & equo, & alia de accidentibus vt de colore, ſapore, motu; quin etiam Geometria, etſi agat de accidenti, tamen non vnius categoriæ, ſed diuerſarum, vt de magnitudine, figura, proportionibus: quorum primũ pertinet ad categoriam quantitatis, ſecundum qualitatis, tertium relationis. Quanquam ſi propriè loqui velimus ſcientia nõ eſt, niſi accidentium. nam eſt demonſtrationis effectus, demonſtratio verò non eſt ſubſtantiæ, ſed accidentium. Etenim ſubſtantię cognitio, quam definitio parit, propriè nõ eſt ſcientia, ſed refertur ad habitum principiorum, qui vocatur intellectus. Poſterioris aũt rationis vitium in eo eſt, quia ſumit ꝑ certo, ꝙ apud Philoſophos habetur dubium, & incertũ. quinetiam nobis videtur falſum eſſe, ſed infra oſtendemus alias ſcientias propriè

propriè ſubalternari Metaphyſicæ. Ex aduerſo autem ſunt nõnulli, qui putant ſcientiam dici vniuocè de illis tribus, idque probare contendunt hoc argumento, quia ſcientia ponitur in categoria qualitatis; in categorijs autem nec æquiuocum, nec quod vulgo dicitur, analogum, habet locum; ſed quidquid in ſerie prædicamentali locatum dicitur de multis neceſſe eſt aut genus, aut ſpeciem eſſe. ergò ſcientia, quæ dicitur de multis nõ tantum numero differentibus, erit quidpiam vniuocum & genus illorum. Cæterum ratio iſtorum nihil nos mouere debet. Nam longè aliud eſt, conſiderare ſcientiam, vt eſt quidam habitus & qualitas ægrè mobilis à ſubiecto, quomodo prædicta ratio procedit, & aliud, prout habet ordinem ad ſubiectum, id eſt, ad res quas tractat, & prout attenditur ſecũdum propriam rationem ſcientiæ, quæ conſiſtit in eo, vt faciat cognoſcere rem per propriam cauſſam eius, quod ſcitur: quo pacto non oportet ſcientiam dici vniuocè de omnibus ſcientijs, alioquin ſi quam vim haberet illa ratio, cogeret etiam nos confiteri ſcientiam dici vniuocè de Logica, & ſcientijs realibus: de ſubalternante, & ſubalternata de ſcientia, quæ eſt à priori, & ea, quæ à poſteriori. Scientia igitur reſpectu ſubiecti cuius eſt habitus firmus, & diſpoſitio ægrè mobilis, vniuocè dicitur de omnibus ſcientijs, reſpectu autem obiecti, & rerum, quas tractat & reſpectu modi procedendi & demonſtrandi non dicitur vniuocè de omnib⁹ ſcientijs. Alexander Aphrodiſæus in ſuo pœmio ſuper lib. Priorum, videtur ſentire ſcientiã ſpeculatiuam principaliter dici de Metaphyſica, ſumens argumẽtum ad id confirmandũ ex Etymologia verbi Græci θεωρεῖν. quod verbum è verbo ſi reddas latinè, ſonat diuina inſpicere; ex quo fit vt ſciẽtia theorica, quam nos latinè vocamus ſpeculatiuã, ea, ꝓpriè ſit, quæ verſatur in explicatione rerum diuinarum, hãc verò vel ſolam vel maximè omniũ conſtat eſſe Metaphyſicã, vt aperte docet Ariſt. 1. Meta. c. 2. proximè autẽ ſecundum Metaphyſicã, id nominis Phyſica meretur, propterea ꝙ res naturales ſunt effectus diuinarum mentium in quibus extant diuinitatis quædã impreſſa veſtigia: quibus inſiſtentes, veſtigamus, & venamur ſcientiam rerũ diuinarũ. Diſciplinis verò Mathematicis idem nomen vltimo loco impertitur, tum quia ſuppeditant adiumenta quã plurima Phyſicæ & Metaphyſicæ: Phyſicus enim in tractandis multis rebus, vtitur abſtractione Mathematica, vt cum agit de infinito, cõtinuo, & motu. Metaphyſica etiam multa ſumit ex rationib. Aſtronomicis, cui rei fidem facit 18. l. Meta. Ariſt. tũ maximè quoniã doctrinę Mathe. exercẽt mentem noſtrã in cognoſcendis rebus quę ſunt aliquo modo immateriales: qua ratione eã ꝑparant & aſſuefaciunt ad

Duplex conſideratio ſciẽtiæ.

Opinio Alexandri Aphrodiſæi.

Quomodo doctrina Mathematica cõducat Phyſicæ & Metaphyſicæ.

perſpiciendas res diuinas quæ vacant penitus materia. Hæc ab Alexandro verè ac ſapienter ſcripta ſunt. Quibus conſona ſunt quæ Auerr. in ſuo prologo Phyſicæ ſcribit his verbis. *Scientiæ ſpeculatiuæ ſunt duobus modis, vnus eſt propter exercitium, ſicut Mathematica: alius propter perfectionem propter quam ipſa exercitium eſt, & eſt ſcientia naturalis, & diuina.* Vidi etiam quæ ſcribit Proclus de vtilitate Mathematicæ ſcientiæ cap. 8. primi commentarij ſui in Euclidem. Hæc igitur accipimus ab alijs circa propoſitam dubitationē, quæ vt declarentur enucleatius, addam quædam quæ huius dubitationis ſolutionem continent.

Scientiam ſpeculatiuam non dici vniuocè de Mathematicis diſciplinis, & alijs, quoniam doctrina Mathematica non eſt propriè ſcientia. Cap. XII.

Doctrinam Mathematicam non eſſe propriè ſcientiam.

MEa opinio eſt, Mathematicas diſciplinas non eſſe propriè ſcientias: in quam opinionem adducor, tum alijs, tum hoc vno maximè argumento. Scire eſt rem per cauſſam cognoſcere propter quam res eſt; & ſcientia eſt demonſtrationis effectus: demonſtratio autem (loquor de perfectiſſimo demonſtrationis genere) conſtare debet ex his quæ ſunt per ſe, & propria eius quod demonſtratur; quæ verò ſunt per accidens, & communia, excluduntur à perfectis demonſtrationibus: ſed Mathematicus neque conſiderat eſſentiam quãtitatis, neque affectiones eius tractat prout manant ex tali eſſentia, neque declarat eas per proprias cauſſas: propter quas inſunt quantitati, neque conficit demonſtrationes ſuas ex prędicatis proprijs, & per ſe; ſed ex communibus, & per accidens, ergò doctrina Mathematica non eſt propriè ſcientia: Maior huius ſyllogiſmi non eget probatione, etenim apertè elicitur ex his quæ ſcripta ſunt ab Ariſto. 1. Poſt. cap. 23. t. 42. Confirmatio Minoris ducitur ex his quæ ſcribit Plato in l. de Rep. f. 442. dicens Mathematicos ſomniare circa quantitatem, & in tractandis ſuis demonſtrationibus non ſcientificè, ſed ex quibuſdam ſuppoſitionibus procedere, quamobrem non vult doctrinam eorum appellare intelligentiam, aut ſcientiam, ſed tantùm cogitationem. In quam ſententiam multa ſcribit Proclus in 1. lib. ſuorum commentariorum in Euclidem. Verùm tametſi neque Platonem neque Proclum neque alios Philoſophos graues haberemus auctores huius ſententiæ, tamen id per ſe manifeſtum fit cuiuis, qui vel leuiter attigerit eruditum illum Mathematicorum puluerem. Nam ſi quis ſecum reputet atque diligenter conſideret demonſtrationes Geometricas quę continentur libris Elementorum Euclid. planè intelliget eas ſic eſſe effectas, vt ante diximus. Ac vt de multis v-

Quid ſenſerit Plato de Mathematicis.

num, aut alterum proferam exemplum, Geometer demonſtrat triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, propterea quòd angulus externus qui efficitur ex latere illius trianguli producto ſit æqualis duobus angulis eiuſdem trianguli ſibi oppoſitis: Quis non videt hoc medium non eſſe cauſam illius paſſionis quæ demonſtratur? cùm prius natura ſit triangulum eſſe, & habere tres angulos æquales duobus rectis, quàm vel produci latus illius, vel ab eo latere fieri angulum æqualem duobus internis? Præterea, tale medium habet ſe omnino per accidens ad illam paſſionem; nam ſiue latus producatur, & fiat angulus externus; ſiue non, imò tametſi fingamus productionem illius lateris effectionemque anguli externi eſſe impoſſibilem, nihilominus tamen, illa paſſio ineſſet triangulo; at quid aliud definitur eſſe accidens, quàm quod poteſt adeſſe & abeſſe rei præter eius corruptionem? Ad hæc, illas propoſitiones. Totum eſt maius ſua parte, æquales eſſe lineas quæ ducuntur à centro ad circumferentiam; illud latus eſſe maius, quod opponitur maiori angulo, & id genus alia, quam crebro vſurpat in demonſtrando? in quam multis demonſtrationibus eas pro medio adhibet & inculcat Mathematicus? vt neceſſe ſit ex his demonſtrationibus, quæ conſtant prædicatis communibus non gigni perfectam ſcientiam. Verùm hæc accipiantur nunc tanquàm perfunctoriè dicta, quæ ſubtiliùs atque vberius pertractanda ſunt in tertio libro huius operis. Cùm igitur Mathematicus negligat ea; quæ maximè attingunt vim & rationem demonſtrationis; & ſcientiæ, tantumque illud curet, & attendat, vt medium habeat neceſſarium, & euidentem connexionem cum eo, quod demonſtratur, qualecunque fuerit medium reſpectu conclusionis, ſiue cauſa, ſiue non, ſiue per ſe, ſiue per accidens: nemo erit qui non vnà nobiſcum ſentiat, & dicat diſciplinam Matematicam non eſſe propriè ſcientiam. Phyſica autem, & Methaphyſica, licet non ſemper demonſtrent per cauſſas: neque ad explicandas omnes res adhibeant perfectas demonſtrationes: tamen faciunt id ſæpe, videlicet quàtum licet, vel per obſcuritatem inſtabilitatemque rerum quas tractant, vel per infirmitatem ingenij humani; & certè ſtudent atque contendunt id præſtare quod non eſt curæ Mathematico: & ſaltem in ſuis demonſtrationibus non adhibent, niſi ea quæ per ſe, ac propriè inſunt rebus, & ſine quibus res ipſæ nullo modo conſiſterent, at quæ ſunt communia, vt plurimum; quæ autem ſunt per accidens omnino rejiciunt. Ex his igitur planum eſt, ſcientiam ſpeculatiuam non dici vniuocè de diſciplinis Mathematicis, & de Phyſica ac Metaphyſica

An ſcientia dicatur vniuoce, & æqualiter de Phyſica & Metaphyſic.

quippe cùm propria ſcientiæ ratio, quæ docetur & traditur in 1. lib. Poſt. non inſit in illis, ſicut in his cernitur ineſſe. An verò ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de Phyſica, & Metaphyſica, breuibus oſtendamus. Si Metaphyſicam conferamus cum Phyſica difficile eſt iudicare, an ſcientia vniuocè dicatur de illis, nec ne, partim enim videtur dici vniuoce, quoniã Phyſicus affectiones naturales demonſtrat de rebus ſibi ſubiectis per proprias cauſas earum, non ſecus atq; Metaphyſicus, & vtitur perfectis demonſtrationibus, quæ prout ſunt demõſtrationes, & habent vim gignendi ſcientiã Phyſicam, non pendent à Metaphyſica. Cum enim Phyſicus oſtendit terram naturaliter ferri ad ima loca, quoniam eſt grauiſſima omnium corporũ; motum eſſe continuum, & fieri ſucceſſiuè, quia eſt actus entis in potentia, prout in potentia; hominem natum aptum eſſe ad ridendum, quia eſt rationis compos: adeò bene demonſtrat p̄dictas affectiones naturales per proprias cauſas illarum; vt illas neque melius, neque aliter Metaphyſicus, demonſtrare poſſet, Partim videtur nomẽ ſcientiæ præcipuè tribuendum eſſe Metaphyſicæ. Primò propter eam cauſam quam ex Alexandro adduxi ſupra f. 39. c. 11. Deinde quia ſcientia ſpeculatiua eſt ſui gratia, vt inquit Ariſt. 1. Metaph. c. 2. Hoc autem potiſſimũ conuenit in Metaphyſicam, ad quam tandem referuntur cæteræ ſcientiæ, & in qua magna ex parte conſiſtit naturalis fœlicitas hominis. Præterea, Metaphyſica habet patrociniũ aliarum diſciplinarum, defendendo eas, contra proteruos, & ſophiſtas; & ſuam cuiq; ſcientiæ materiam præſcribit, in qua verſetur: & cùm agat de his quæ vocantur tranſcendentia, quæque latiſſimè patent atque permanant ad omnes ſcientias, videntur reliquæ diſciplinæ ſæpenumero egere præſidio, & adiumento Metaphyſicæ. Ad hæc, Plato, cùm in Philebo, tum in 7. Dialogo de Rep. tantum concedit Metaphyſicæ (quam ibi appellat, & ſignificat nomine Dialecticæ) vt præ illa, non dignetur appellatione ſcientiæ alias diſciplinas: ſed libet apponere verba Platonis ex l. 7. de Rep. f. 626. vbi ita ſcribit: *Cæteræ artes, aut opiniones hominum, cupiditatesque reſpiciunt, vel ad generationes, & compoſitiones, vel ad culturam earum, quę generantur, & corrumpuntur, ſpectant. Reliquæ verò, quas diximus verarum rerum quoquomodo participes eſſe (Geometria ſcilicet, eiusque comites) circa ipſam eſſentiam quodammodo ſomniant: ſincerè autem quidquam ab illis cernere impoßibile eſt, tantiſper dum ſuppoſitionib. hærent, easq; ratas & immobiles adeo ſeruant: vt illarum rationem reddere nequeant. Nam vbi principium quidem ponitur id quod eſt ignotum, finis autem, & media ex ignoto tracta inuicem connectuntur, collectam inde aſſertionem quo nam pacto ſcientiam vocemus? Nullo. Dialectica verò ſola*

Sententia Platonis de præſtantia Metaphyſicę

ſubla-

ſublatis ſuppoſitionibus omnibus ad ipſum principiū, vt compertū habeat, pergit, & re vera animi oculum cœno barbarico obrutum paulatim ſurſum trahit, ac ducit. tanquam adiutricib. ac, miniſtris quibuſdam vtens his artibus, quas narrauimus. eas porrò nos ſæpè ſcientias propter conſuetudinem nominauimus, indigent aũt alio nomine, clariore quidẽ, quàm ſit opinio, obſcuriore verò quã ſcientia. Cogitationem certè nos in ſuperioribus, earũ notionem cognominauimus, neq; tamen eſt de nomine controuerſia inter eos, quibus de rebus tantis, quantis nobis ad præſens eſt diſceptatio, ſermo eſt. Plato igitur, quemadmodum ſupra primam partem vocare ſcientiam ſecundam cognitionẽ: tertiam fidem: poſtremam imaginationẽ, vel aſſimulationem: & ambo illa ſimul opinionem quidem circa generationem, intelligentiam verò circa eſſentiam eſſe. Quod autem eſt eſſentia ad generationem, id ad opinionem intelligentia: quódve intelligentia ad opinionem, id & ad fidem ſcientia, & ad imaginationem denią; cogitatio. Et paulò pòſt, *An ergò videtur tibi doctrinis omnibus Dialectica* (intelligit autem primã Philoſophiam) *velut apex propoſita, nec vlla doctrina vlterior ac eminentior reperiri?* Proclus autem c. 4. primi commentarij ſui in Euclidem, Metaph. præſtantiam declarat, atq; commendat his verbis: *Hæc eſt omnium ſcientiarum capaciſſima, & ab illa cæteræ ſibi omnes ſua ſumunt principia: ſemper namq; ſuperiores, inferioribus primas demonſtrationum ſuppoſitiones præbent. illa autem, quæ ſcientiarum omniũ perfectiſſima eſt omnibus ex ſe principia largitur, alijs quidẽ magis vniuerſalia, alijs verò particularia magis.* Et paulò infra, *vna igitur ſcientia omnes ſcientias præcellit, quippe quæ cõmunia & per omnia genera permanentia cognoſcat, cunctiſq; Mathematicis ſcientijs principia ſuppeditet.* Idem atq; iiſdem propè verbis ſcriptum reliquit magnus Syrianus initio ſui commentarij ſuper 3. l. Metaph. Ariſt. Ex quib. verbis tam Procli, quàm Platonis, & his quæ dicta ſunt initio huius capitis, perſpicuum fit, quid reſpondendum ſit quæſtioni propoſitæ. etenim breuiter dicendum eſt. Scientiam, ſi cõſideretur propria ratio eius, (quę eſt eſſe potiſſimæ demonſtrationis effectum, & declarare ſubiectas ſibi res per proprias earum cauſas) vniuocè dici de Metaph. & Phyſica; ſin autem ſpectetur excellentia Metaphyſicæ, & ſingulares quædam prærogatiuæ quas conceſſu omnium habet ſupra cæteras ſcientias, iure optimo nomen ſcientiæ attribuendum eſſe magis principaliter Metaphyſicæ quàm reliquis diſciplinis. Simpliciter igitur ſcientia vniuocè dicitur de Metaphyſica, & Phyſica: ſecundum quid autem minimè, ſed hoc ex ijs quæ infra dicentur, planius erit. Verùm, quia multi pro certo habent alias ſcientias verè ſubalternari Metaphyſicæ, ex quo putant neceſſariò effici, vt ſcientia ſpeculatiua non dicatur vniuocè de illis tribus, ideò videtur non alienum

De eodem ſententia Procli.

eſſe

eſſe ab hoc loco, quinetiam permagni referre ad pleniorem atq; vberiorem ſuſceptæ diſputationis intelligentiam, vt etiam hac de re ſententiam noſtram aperiamus.

Reliquas ſcientias propriè ſubalternari Metaphyſicæ, opinio quorundam. CAP. XIII.

...quiri ...alternationem Scientiarum.

QVi opinantur omnes alias ſcientias verè ſubalternari Metaphyſicæ, his ferè rationib. conantur perſuadere alijs opinionem ſuam. Prima ratio eſt hæc: Tria ſunt quæ neceſſariò concurrere debent ad perficiendam ſubalternationem ſcientiarum, vt apertè colligitur ex his, quæ ſcribuntur 1. Poſt c. 7. t. 20. & 23. & c. 10. t. 30. Vnum eſt, vt ſubiectum vnius ſcientiæ cõtineatur à ſubiecto alterius: Alterum eſt, vt eiuſmodi ſubiecta ſint diuerſa inter ſe, non quidem eſſentialiter, ſed accidentariè; nam inferior ſcientia ſuperioris ſubiectum contrahit per differentiam quandam accidentariam, & ſic ipſa quoque vtitur eo tanquam ſubiecto ſuo: quemadmodum Geometria agit de linea: Perſpectiua verò quæ ſubalternatur illi, agit de linea vt eſt viſibilis; eſſe autem viſibile, non per ſe ſed per accidens, ineſt lineæ qua ratione linea eſt: Tertium eſt, vt principia inferioris ſcientię, quamuis demonſtrabilia ſint, tamen ſupponantur in ea ſcientia veluti quæ debeant declarari atq; demonſtrari in ſcientia ſubalternante. Hæc igitur tria in quibus ſcientijs inſunt, faciunt eas ſubalternas; ſed inſunt alijs omnibus reſpectu Metaphyſicæ, ergò aliæ omnes ſcientiæ ſubalternantur Metaphyſicæ: Minor ita probatur. 1. Ens de quo agit Metaphyſicus, continet ens mobile, quantitatem, & alias res in quibus verſantur cæteræ ſcientiæ, vnde in 4 Metaph. c. 1. t. 1. dicitur Metaphyſica ſpeculari vniuersè ens prout ens, reliquę autem diſciplinæ ſumunt ſuam quæque partem entis, ceu abſcindentes aliquem ramum ex vniuerſa arbore. Deinde, eſſe mobile, vel eſſe quantum (quod Phyſica & Mathematica diſciplina adiungunt ad ipſum ens) ſunt differẽtiæ accidentariæ; nam enti, vt ens eſt, accidit eſſe mobile, vel eſſe quantum, ſicut Ari. docet in 2. li. Topic. c. 2. li. 7. per accidens eſſe vt triangulum ſit æquilaterum. Poſtremò, principia reliquarum ſcientiarum declarantur, atq; probantur à Metaphyſicæ, cuius rei auctor eſt Ariſt. tum in 1. Phyſ. c. 2. t. 8. tum in 1. Poſt. c. 7. t. 23. ſcribens nullam ſcientiam poſſe probare ſua principia, ſed eorum probationem eſſe reijciendam ad Metaphyſicam, quæ eſt ſcientia communis, & tanquam Domina Reginaq; omnium habet ius atq; imperium in alias ſcientias. Idem quoq; ſcriptum reliquit Auerr. 3. l. de Cœlo com. 4. dicens Metaphyſici eſſe verificare atq; defendere ſubiecta ſcientiarum particularium. atque hæc quidem

quidem eſt prima ratio; quam, quia multas partes continet, aliquanto latiùs expoſuimus. Altera ratio quæ affertur ad confirmandum eandem opinionem hæc eſt; Proprium eſt ſcientiæ ſubalternatæ non poſſe perfectè declarare ſubiectas ſibi res ſine auxilio ſubalternantis, vti cernimus in Perſpectiua & Geometria; ſed quæ ſubijciuntur alijs diſciplinis, non poſſunt cognoſci perfectè ſine Metaphyſica; ergo aliæ ſcientiæ ſubalternantur Metaphyſicæ: Minoris veritas per ſe manifeſta eſt, nam cùm Metaphyſicus agat de hìs rebus quæ per ſe inſunt in omnibus alijs (cuiuſmodi ſunt ens, vnum, verum, bonū, ſubſtantia, accidens, &c.) qui fieri poteſt, vt niſi eiuſmodi prædicata Metap. perfecta & cognita habeamus, ſcientiam aliarum rerum conſequamur? Adhæc, ſi nihil poteſt perfectè ſciri, niſi cognoſcantur quæcunq; per ſe inſunt illi, vſq; ad prima & immediata, vt docet Ariſt. 1. Poſt. cap. 2. tex. 5. & 1. Phyſ. cap. 1. tex. 1. ergo non poterit cognoſci, v. g. homo, niſi cognoſcantur prima & vniuerſaliſſima prædicata quæ inſunt in illo; hæc autem ſunt Metaphyſica, vt ens, ſubſtantia, corpus &c. & ſi quod eſt aliud. Quare Phyſicus non poteſt dare perfectam ſcientiam hominis ſine ſubſidio & opera Metaphyſici. Præterea tritum eſt illud ſermone omnium Philoſophorum, quemadmodum res ſe habet ad eſſe, ſic ſe habere ad veritatem & cognitionem; ergo ſicut cauſæ particulares non poſſunt operari ſine cauſis vniuerſalibus, & aliæ res non poſſunt exiſtere ſine reb⁹ Metaphyſicis (nam formaliter pendent ab alijs prædicatis tranſcendentibus, effectiuè autem ab intelligentijs & ab ipſo Deo) ita quoq; ſcientia aliarum rerum non poterit abſolutè percipi ſine cognitione Metaphyſicæ. Tertia ratio nititur teſtimonijs Philoſophorum, qui videntur aſtipulari huic ſententiæ; & primùm quidem citant Ariſt. in his locis, quæ ſupra ex 1. Phyſ. & 1. Poſt. in medium protuli, & 11. lib. Metaph. cap. 4. ſumm. 2. cap. 2, ait ſcientiam Mathematicam & Phyſicam, eſſe partes Sapientiæ, hoc eſt Metaphyſicæ: Deinde Themiſtium, qui in ſua Paraphraſi ſuper libr. 1. Poſt. cap. 20. explanans 23. tex. ita ſcribit: *Sed quæro ſit hoc in exorabile, vt principia Geometriæ, Arithmeticæ, Muſicæ, cæterarum artium demonſtrari non poſſint? an poſſint quidem illa, ſed non in ea ſcientia, cuius ſunt principia, & quæ ijs vt principijs vtitur: nam ſi ita ſit, tunc ſcientiæ aliæ principia ſuis principijs facerent, ſed ratio hæc primæ Philoſophiæ commiſſa mandataq; eſt, cuius ambitu omnes doctrinæ cinguntur, ita enim demum obire ſcientias omnes poteſt ſi amplexa omnes ſit quemadmodum Geometria Perſpectiuam, alioquin impoſſibile arbitror: quandoquidem neceſſe eſt demonſtrationem aut ex proprijs, aut ex cognatis & finitimis confici. Atq; hæc illa eſt præ-*

Themiſtij ſententia de poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias ſcientias.

dicatione

dicatione omnium celebrata Sapientia, quam ſimpliciter & maximè ſcientiam appellare oportet. Vna hæc cauſas rerum non omnes, ſed principes & optimates attingit; principes & optimates cauſas nuncupamus, quarum nulla ſuperior cauſa ſit. Hæc Themiſtius. Præterea idem videtur Simplicius, exponens 8. textum, primi Phyſicorum, ſignificare his verbis: *Porrò autem prima quoq; Philoſophia demonſtrabit omnia principia, quocirca & ars artium & ſciētia ſcientiarum celebratur.* Item D. Tho. in opuſculo de natura generis, inquit Phyſicam ſubalternari Metaphyſicæ. Sed videtur mihi maximè omnium huic opinioni fauere atq; ſuffragari, tū Plato in 7. lib. de Repub, tum apertiſſimè Proclus. 1. li. eorum commentariorum, quos ſcripſit in Euclidem cap. 4. quorum verba, quoniam in præcedenti capite commemorauimus, non attinet hoc loco repetere. Quæ igitur afferri poſſunt ad declarandam communiendamque prædictam opinionem, à nobis ferè ſunt explicata.

Contraria opinio magis probatur. CAP. XIIII

Phyſicam nō ſubalternari Metaphyſicæ probatur ſeptem rationibus.

HAnc ſententiam, quia nonnulli graues & docti viri ſequuntur, eaq; nititur ſatis multis & veriſimilibus argumentis, non aſpernor equidem aūt condemno, ſed neq; probo tamen, atq; amplector. Rationes autem, quæ non ſinunt me aſſentire prædictæ opinioni, & cogunt opinari alias ſcientias non propriè ſubalternari Metaphyſicæ, ſeptem nunc afferam. Prima ratio eſt hæc; principia ſcientiæ ſubalternatæ non ſunt per ſe immediata & indemonſtrabilia, ſed Phyſica habet principia per ſe immediata, & indemonſtrabilia: ergo Phyſica per ſe non ſubalternatur Metaphyſicæ; Maior huius ſyllogiſmi manifeſta eſt ex his, quæ paulò antè docuimus pertinere ad ſubalternationem ſcientiarum; Minor autem ita probatur: principia Phyſica ſunt, vt naturam eſſe principium motus & quietis; Motum eſſe actum entis in potentia, vt in potentia, hominem eſſe animal rationale, & alia his ſimilia. Hæc autem non poſſunt demonſtrari à Metaphyſico, niſi forte demonſtratione quæ ducit ad impoſſibile, vel quæ procedit ex communibus: nam propoſitio, in qua prædicatur definitio de ſuo definito apud omnes cenſetur eſſe prima, immediata, & indemonſtrabilis: quare prædictæ definitiones Phyſicæ, ſunt per ſe indemōſtrabiles. Præterea, ſi quæ tractat Metaphyſicus: cōmunia ſunt tàm rebus Phyſicis quàm non Phyſicis, quī fieri poteſt vt demonſtratio, quæ de rebus Phyſicis à Metaphyſico conficitur ex illis prædicatis communibus, aut ſit, aut dicatur perfecta demonſtratio? quippe quæ conſtare debeat ex proprijs & ex ijs quæ in alias res conuenire non poſſint. 2. Ratio. Ariſt. in 1. Poſt. c. 7. t. 23. ponit hoc diſcrimen inter ſubal-

terna-

ternatã & ſubalternantem ſcientiam, qđ ſubalternata tantùm declarat & demonſtrat quòd res ſit, ſubalternãs aũt propter q̃d ſit, quorum verborũ germanus intellectus hic eſt, non ꝙ ſubalternata aliquando non declaret propter quid, & cauſam eorũ, quæ demonſtrat, ſed quia in his rebus quas ſubalternata demõſtrat tãtùm eas eſſe, ſubalternans demõſtrat ꝓpter quid ſint; vt Perſpectiuus ſæpe demõſtrat tantùm aliquid ineſſe alteri, cuius cauſam & ꝓpter quid oportet petere à Geometra: vel ꝗa licet ſubalternata non nunquã declaret ꝓpter quid, nõ tamen reſoluit demonſtrationẽ vſq; ad vltimu propter quid vel ad primas cauſſas, hoc enim propriũ eſt ſubalternãtis. Cùm igitur hoc ſit diſcrimẽ inter ſubalternatã & ſubalternantem ſcientiã, ſi Phyſica demõſtrat ipſum propter quid, affectionũ naturalium cauſſ ꝓprias & primas cauſas docens, non petens eas à Metaphyſica; perſpicuum erit Phyſicam propriè non ſubalternari Metaphyſicæ; Phyſicum autem dare primas cauſſas affectionũ naturalium, teſtatur Ariſt. in principio Phyſicæ ſcribens, Phyſici eſſe agere de cauſis omnium rerum naturalium, maximè primis, propterea quòd tunc arbitramur ſcire vnumquodq; cùm cognoſcimus primas cauſas, primaq; elementa. Idem quoque oſtendi poteſt multis exemplis, de quibus ꝓferam in medium vnum aut alterum: Quæritur, cur terra motu ſuo naturali petat infimum locum mundi, Phyſicus reddit hanc cauſam, quia eſt corpus grauiſſimũ; qua cauſa, neq; Phyſicus, neq; Metaph. poteſt priorem, aut magis propriam aliam reddere: Similiter, ſi quæratur à Phyſico, cur terra obtineat figuram rotundam, & partes eius conglobentur in orbem reſpondet Phyſicus, quia cùm omnes partes terræ propter inſitam æqualem vim grauitatis, contendant æquè appropinquare centro, tanquam loco ſuo naturali, non poſſunt id omnes æquè conſequi, niſi æqualiter ſe inuicem premendo & trudendo, efficiant figuram rotundam. An Metaphyſicus afferet vnquam magis idoneam aut propriam cauſſam? Immo verò Ariſt. irridet atq; increpat eos, qui effectuũ naturalium ſtudent afferre cauſas non naturales, vt videre licet apud ipſum tum alibi, tum lib. 3. de Cœlo c. 7. tex. ſexageſimo primo. 3. Ratio. in 1. Poſt. c. 7. tex. 23 ſcriptũ eſt, paſſiones quas demõſtrat ſciẽtia ſubalternata, non eſſe paſſiones per ſe ſubiecti ſui, verũ ſuperioris ſubiecti circa ꝙ verſatur ſciẽtia ſubalternãs, at paſſiones naturales quas Phyſic⁹ explicat, non conueniunt per ſe ſubiecto Metaphyſicæ, vt clarũ eſt conſideranti affectiones naturales, ergo Phyſica non ſubalternatur Metap. 4. Ratio, ait Ari. in 1. de Anima c. 1. tex. 11 definitionẽ eſſe caput ſcientiæ, & principium omnis demõſtrationis, ſiue hoc intelligatur de definitione ſubiecti, ſiue paſ-

ſionis

ſionis; ſed definitiones naturales ex quib⁹ cõſtat Phyſica, & ex quibus conficiuntur demonſtrationes affectionum naturalium, non conſiderantur aut traduntur à Metaphyſico, ſed omnes dantur & declarantur à Phyſico, ergo Phyſica per ſe eſt ſcientia perfecta, non pendens à Metaph. ceu ſubalternata pẽdet à ſubalternante. 5. Ratio, Ariſt. ait 1. Poſt. ca. 23. 43. *Vnam ſcientiam eſſe quæ eſt vnius generis, quæcunq; ex primis componuntur, & partes ſunt aut paßiones horum, per ſe: alteram verò ſcientiam eſſe ab altera, quarumcunq; principia, neq; ex ijſdem, neque altera ex alteris ſunt. huius autem ſignum, cùm ad indemonſtrabilia venerit.* Ex quibus verbis colligimus ſcientiam ſubalternatam, per ſe ac eſſentialiter non differre à ſubalternante, quoniam principia illius pendent ex principijs huius, quare ſi omnes ſcientiæ ſubalternantur Metaph. non dabuntur duæ aliquæ ſcientiæ per ſe primò diuerſæ, ſed vna tantùm erit ſcientia, nempe Metaph. quod videtur planè aduerſari Ariſt. qui in 6. Metaph: facit tres ſcientias ſpeculatiuas, eaſque diſtinguit ſecundum diuerſos modos abſtractionis vel per diuerſam rationem definiendi, quæ diſtinctio videtur eſſe per ſe ac eſſentialis ſcientiæ. 6. Ratio. Metaph. eſt ſubalternans, aliæ verò ſcientiæ ſubalternatæ, ergò Metaph. ordine doctrinæ deberet præcedere alias ſcientias, & à nobis diſci ante omnes diſciplinas: conſequens abſurdum eſt & ferè contra omnes, Metaphyſ. enim, tum quia omnium difficillima, tum quia præſupponit aliarũ ſcientiarum notitiam, conſtat eſſe vltimam ſecundum nos: Conſequẽtia autem per ſe patet. nam cùm ſubalternata in ratione ſcientiæ pendeat à ſubalternante, non poteſt ſine cognitione ipſius, ſcientificè diſci aut teneri. 7. Ratio. perfecta demõſtratio debet conſtare ex primis & immediatis, vt colligitur ex ijs quæ Ariſt. ſcribit 1. Poſt. c. 2. tex. 5. ergo ſi aliæ ſcientię ſubalternantur Metaphyſicæ, non conficient demonſtrationes, ſed in ſola Metaphyſica, quod eſt contra opinionem omnium, etiam ipſorum qui illud tenent.

Prædocentur quædam neceſſaria ad ſolutionem rationum prioris opinionis, & ſoluuntur rationes. CAP. XV.

RELiquum eſt, vt diluamus argumenta contrariæ opinionis. ſed quò planius intelligatur quod dicturi ſumus, altiùs repetendum eſt. Omnis ſcientia, quæ alij ſcientiæ ſubalternatur, neceſſariò etiam ſubijcitur ei, non tamen retro commeat, vt quæcunq; ſubijcitur, continuò etiam ſubalternetur, etenim ſcientia hominis ſubijcitur ſcientiæ animalis, non ſecus atque homo ſubijcitur animali, nemo tamen dixerit illam ſubalternari huic. Quocirca declarãdum eſt quot modis con-

contingat vnam ſcientiam ſubijci alteri; & quis modus eorum conſtituat veram ſubalternationem; ſic enim remota omni ambiguitate, perſpicuum erit in quas ſcientias conueniat propria ratio ſubalternationis. Dupliciter poteſt vna ſcientia ſubijci alteri; vel ſecundum ſe totam, vel ſecundum aliquam partem tantùm: priori modo perſpectiua ſubijcitur Geometriæ; poſteriori autem, Phyſica perſpectiuæ, in eo quod tractat de iride; ſicut videre poteſt. 1. Poſt. cap. 10. text. 30. Rurſum poteſt vna ſcientia ſubijci alij; vel ſecundum naturam ſuam, quia per ſe ab illa pendet: ſicut Muſica ab Arithmetica, vel ſecundum nos, quomodo Metaphyſica ſubijcitur Phyſicæ, vt pote à qua accipit Deum & intelligentias eſſe, & pleraq; ac potiora eorum quæ docet, & declarat rationibus Phyſicis. Nobis in præſentia ſermo futurus eſt de ſcientia, quæ ſecundum ſe totam, & ſecundum naturam ſubijcitur alteri; quo item pacto contingit vnam diſciplinam ſubijci alteri; vel ratione finis, vel ratione ſubiecti, vel ratione principiorum: ratione finis dupliciter; vel ex parte ſcientis, & ſic aliæ ſcientiæ ſubijciuntur Metaphyſicæ ratione finis: nam cùm vltimus finis naturalis ipſius hominis conſiſtat magna ex parte in cognitione rerum diuinarum, quam ſuppeditat Metaphyſica, ideo reliquas diſciplinas ad vnam illam refert atque ordinat: Ex parte autem ſcientiæ, cùm vna ſcientia eſt quaſi adminiſtra & inſtrumentaria alterius, vt ea ſublata illa ſuperuacanea eſſet, qua ratione Ariſtot. 1. Ethic. cap. 1. docet artem frænefactoriam ſubijci equeſtri, hanc verò imperatoriæ facultati; ſi enim equeſtris atque imperatoria facultas tolleretur, ſuperuacanea & inanis eſſet ars conficiendi fræna; atque hoc modo etiam Logica ſubijcitur Philoſophiæ, cùm munus & finis Logicæ non ſit alius quàm præbere Philoſophiæ omnia inſtrumenta, quæ neceſſaria ſunt ad conſequendam ſcientiam omnium rerum. Ratione autem ſubiecti, tunc vna ſcientia ſubijcitur alij, cùm vnius ſubiectum continetur à ſubiecto alterius, id quod fieri poteſt duobus modis; nam ſubiectum inferius, vel per ſe, vel per accidens ſubijcitur ſuperiori; per ſe, cùm ſubiectum contrahitur per aliquam differentiã per ſe, ac eſſentialem; ſicut animal per rationale; per accidens, cùm limitatur per differentiam accidentariã, vt animal per eſſe album, & linea per eſſe viſibilem. Vnde ſciẽtia hominis eſt ſub ſcientia animalis ratione ſubiecti priori modo, poſteriori autem perſpectiua eſt ſub Geometria. ratione verò principiorum, dupliciter vna ſcientia eſt ſub alia; vel quia vnius principia non ſunt per ſe nota; ſed declarantur & per ſe demonſtrantur in ſuperiori; veluti perſpectiua multa

Quot modis contingat vnam ſcientiã ſubijci alij ſcientiæ.

ſupponit, quorũ declaratio atq; demõſtratio petẽda eſt à Geometria: vel licet principia alicuius ſciẽtiæ ſint per ſe nota & per ſe indemonſtrabilia, tamen ſi fortè negantur & impugnantur ab aliquibus, defenduntur à ſcientia ſuperiori & ſic Metaphyſica dicitur demonſtrare principia omnium ſcientiarum, non proprio & perfecto genere demonſtrationis, ſed eo tantùm quod ſumitur ex rebus communibus, vel quod ducit ad impoſſibile. Atq; his quidem poſitis & perceptis, facile eſt nunc occurrere argumentis contrarijs.

Solutio argumentorum, quibus probatur Phyſicam ſubalternari Metaphyſicæ.

Ad primam igitur rationem reſpondeo; Eorum trium quæ poſita fuerint pertinere ad ſubalternationem ſcientiarum, tertium hic deficere, nam principia ſcientiæ ſubalternatæ, ſunt eiuſmodi, vt ſint per ſe ignota, & per ſe demonſtrabilia, eorumq; propria demonſtratio tractetur in ſcientia ſubalternante: quod valde remotum eſt a principijs Phyſicis, vt antè diximus; quæ, ſi quando vſu venit, vt probentur à Metaphyſico, id fit contra ſophiſtas à quibus oppugnantur, vt quodammodo redarguantur atq; conuincantur: non quòd talia principia vlla egeant probatione, aut quod poſſint à quoquam ex priorib. atq; proprijs cauſis eorum demonſtrari. Ad ſecũdam dicendũ eſt, hominem verbi gratia (ſit. n. idem argumenti & ſolutionis exemplum) poſſe dupliciter conſiderari: vno modo abſolutè ac ſecundum omnia prædicata quæ in eo inſunt: altero modo, vt ſolùm eſt res quædã naturalis ac ſecundũ omnia prædicata Phyſica quæ habet: priori quidem modo, non poteſt Phyſica perfectè declarare hominẽ ſine Metaphyſica, nec verò Metaphyſica ſine auxilio Phyſicæ; ſiquidẽ eorum quæ inſunt in homine, quædam ſunt prædicata Metaphyſica, quædam verò Phyſica; poſteriori aũt modo Phyſica poteſt tradere perfectam ſcientiam hominis, non ſimpliciter, ſed Phyſicè, non omni ex parte, ſed quà eſt corpus quoddã naturale. Præterea, duplex eſt reſolutio, vna rei in omnia prædicata quæ in ea inſunt, altera effectus in ſuas cauſas: prior non poteſt perfectè fieri in Phyſico circa res naturales, poſterior autem poteſt: id quod planum fiet exemplo terræ, hanc. n. non poteſt Phyſicus, vt Phyſicus eſt, reſoluere vſq; ad vltima & immediata prædicata quæ dicuntur de terra, vti eſt ſubſtantia, ens, & alia eiuſdẽ generis: quippe cùm ſint planè Metaphyſica. Illum aũt effectum naturalem terræ, qui eſt proprio & naturali motu ferri deorſum, Phyſicus reſoluet in propriam & perfectam eius cauſam, videlicet quòd ſit corpus ſimplex omniũ grauiſſimum: vltra quam cauſam non poteſt Metaphyſicus afferre aliquid, quod ſit vel cauſa, vel certè ſit ꝓpria cauſa illius effectus. nam ſi expoſita tali cauſa rurſum quiſpiam quærat, cur terra ſit

Digitized by Google

ſit corpus grauiſſimum, vel quid ſit terra, aut grauitas, vel cur terra ſit ſubſtantia, aut corpus, grauitas autem qualitas & accidens, quærat item aliquis quid ſit aut quam vim habeat vnum quodq; horum; profectò talium quæſt. explicatio, vt maximè conferat ad perfectam atq; abſolutam cognitionē terræ, atque grauitatis, minimè tamen neceſſaria eſſe videtur ad demonſtrãdum & cognoſcēdum illum effectū terræ. Quamuis igitur Phyſica non poſſit res ſibi ſubiectas declarare ſecundū omnia prædicata quæ habent, poteſt tamen explicare effectus naturales ſecundùm omnes cauſas naturales eorum, etiam vſq; ad primas & immediatas: Ex quo intelligitur, cætera quæ adiuncta fuerunt ſecundo argumēto, nullius eſſe momenti; non enim concludunt aliud, quam res naturales abſolutè & ſecundū omnia prædicata, ex quibus conſtant, non poſſe declarari à Phyſico, quod nos vltrò damus; ſed negamus conſtanter, hoc facere Phyſicam ſubalternatam Metaphyſicæ. Vera enim ſubalternatio in eo poſita eſt, vt non poſſint concluſiones ſeu effectus in ſcientia ſubalternata reſolui vſque ad principia immediata, & indemonſtrabilia cauſasq; primas. Ad tertiam rationem reſpondendum eſt, quoniam cæteræ diſciplinæ multis modis ſubijciuntur Metaphyſicæ, nimirum ex parte finis, ſubiectorum & principiorum, eo modo, quo declaratum fuit à nobis; ideò habent ſpeciem & ſimilitudinem quandam ſubalternationis, ex quo factum fuit, vt veteres Philoſophi ſignificauerint alias ſcientias ſubalternari Metaphyſicæ, aliquanto latiùs vſurpantes vocabulum ſubalternationis. Verùm ſi propius accedamus ad contemplandam propriam vim & rationem ſubalternationis, planè intelligemus (id quod ſatis, vt opinor, luculenter oſtenſum eſt) neq; Phyſicam, neque cæteras doctrinas propriè ſubalternari Metaphyſicæ. ſed reuertamur ad pertractandam comparationem inter ſcientias ſpeculatiuas.

Cur nonnulli Peripatetici ſignificauerint alias ſcientias ſubalternari Metaphyſicæ

Quæ illarum trium ſcientiarum ſit nobiliſſima, & certiſſima.

CAP. XVI.

Eſt concors ſententia omnium, Metaphyſicam dignitate antecellere reliquis diſciplinis, propter ſummam nobilitatem earum rerum, quas tractat; agit enim de Deo & intelligentijs, quapropter vocatur prima Philoſophia, Metaphyſica, Sapientia, Theologia, hoc eſt ſcientia Dei; vel quoniã hanc propriè ſolus Deus habet, vel quia hæc ſola cōtinet ſcientiã rerum diuinarū. Ac licèt perexigua ſit ea cognitio diuinitatis, quam nobis reliquit Ari. quámve poſſunt mortales adipiſci; tamen propter excellentiam rerum quæ cognoſcuntur longè ante-

Primo loco nobiliſſima omnium eſt Metaphyſica.

ponenda eſt etiam limatiſſimis & abſolutiſſimis ſcientijs aliarum rerum: Quam rem Ariſt.lib.1.de Partib.anim.c.5.pulchrè docet, his verbis. *Res illas ſæpe tores tame ſi leuiter attingere poſſumus, tamen ob eius cognoſcendi generis excellentiam amplius oblectamur, quam cùm hæc nobis iuncta, omnia tenemus.* Secũdum locum dignitatis obtinet Phyſica. extremũ autem doctrinæ Mathematicæ; etenim Phyſicus diſſerit de ſubſtantijs & corporibus naturalibus, in quibus ſunt ſtirpes, animãtes, homo & cœlum, quibus rebus nihil eſt infra intelligentias excellentius atq; nobilius: Mathematicæ autem diſciplinæ in ſola cognitione accidentium occupantur, agunt enim de quantitate, & his quę in quantitate inſunt affectionibus. Excipio Aſtrologiam, quæ verſatur in contemplatione corporum cœleſtium, de qua ita ſcribit Ari. 12. Metaph. ca. 8. tex. 44. *Pluralitatem verò lationum ex peculiariſſima Philoſophia Mathematicarum ſcientiarum, videlicet ex Aſtrologia, conſiderandum eſt, hæc enim de ſubſtantia ſenſibili quidem, ac ſempiterna ſpeculatur, cæteræ verò de nulla quidem ſubſtãtia, veluti quæ circa numeros & quæ circa Geometriam.* Quanquam ſi rem ſubtiliter expendamus, ne ipſa quidem Aſtrologia attingit ſubſtantiam cœli, ſed tantummodo occupatur in quantitate, figura & proportionib. motuum cœleſtium, non Phyſico, ſed Mathematico modo pertractandis.

Phyſica nobilior eſt Mathematicis diſciplinis.

Certitudo autem ſcientiæ duplex eſt; vna ſpectatur ex firmitate ac immutabilitate rerum quæ docentur, eaq; tanto maior eſt, quanto res quæ cadunt ſub ſcientiam, ſunt magis immateriales & expertes potentiæ; quo fit vt Metaphyſica maximè certa hoc nomine cenſeri debeat; propterea quòd agit de rebus diuinis, quæ à materiæ, potentiæq; concretione penitus ſegregatæ, omni ex parte immutabiles, ſempiterno æuo perſeuerant: de quibus Ariſt. 1. lib. de Cœlo cap. 9. text. 100. hæc verba ſcribit: *Extra autem cœlum, quod neq; eſt, neq; contingit eſſe corpus non enſum eſt, manifeſtum igitur, quod neq; locus, neq; vacuum, neq; tempus eſt extrinſecus: quapropter neq; quæ illic ſunt, nata ſunt in loco eſſe, neque tempus ipſa facit ſeneſcere, neque vlla tranſmutatio vllius eorum eſt, quæ ſupra extima diſpoſita ſunt latione, ſed inalterabilia & impaßibilia, optimam habentia vitam & per ſe ſufficientißimam, perſeuerant toto æuo* Et paulò pòſt ait, *Omne diuinum neceſſe eſt inalterabile eſſe.* quod ſumptum fuit ex Platonis Timæo Politico, & 10. lib. de Legibus. At Plato quidẽ huiuſmodi certitudinem ſcientiæ cõſiderans, ſæpenumero ait ſolã Metaphyſicam, ſcientiam eſſe, quoniam verſatur in rebus diuinis quæ ſunt omninò neceſſariæ atq; immutabiles. Altera certitudo ſcientiæ naſcitur ex vi firmitateq; rationum ac demonſtrationũ, quibus nititur ſcientia, quarum maior copia eſt in alijs ſcien-

Certitudo ſcientiæ duplex.

Metaphyſica certiſſima ratione obiecti.

ſcientijs quàm in Metaphyſica, propter ſummam difficultatem carum rerum quas tractat. quod ſignificat Ariſt. in 1. Metaph. ca. 2. ita ſcribens: *Ferè autem & difficillima hominibus cognitu ſunt ea, quæ maximè vniuerſalia ſunt, ſiquidem remotiſsima ſunt à ſenſib.* & in 2. ca. 1. Metaph. tex. 1. *Quemadmodum veſpertilionum oculi ad lumen diei ſe habent, ita & intellectus animæ noſtræ ad ea quæ manifeſtiſſima omnium ſunt* Et in 1. de Partib. Anim. c. 5. *Sed partem illam æternam ac proinde nobilem, ac diuinam minùs contemplari licet, quòd admodum pauca illius ſenſui patent, quorum beneficio, tum de ea ipſa parte diuina, tum de ijs, quæ noſſe cupimus facultas nobis cogitandi indagandiq; ſuppeditatur, res mortales atq; caducas, vt ſtirpes & animantes, quòd eas ſocias familiareſq; habemus, noſſe vberius poſſumus, quippe cùm multa ineſſe quoq; in genere percipere poſsint, quicunq; n .n laborem recuſant.* Simile ferè ſcribit de Cœlo in 2. lib. c. 3. tex. 17. & c. 12. t. 60. Si autem natura cœli, quod tamen ſub aſpectum oculorũ cadit, tam difficilis eſt ad intelligẽdum, quid exiſtimandum eſt de intelligentijs? quæ non modo exuperant comprehenſionem omnium ſenſuum, ſed etiã intellectus noſtri facultatẽ captumq; multum excedunt.

Quam difficilis ſit rerũ Metaphyſicarum cognitio

Si autem Phyſicam cum Mathematicis diſciplinis conferamus ſecundum certitudinem, comperiemus doctrinas Mathematicas certiores eſſe quàm Phyſicam tribus de cauſis. Primò quia Mathematicæ nũquam vtuntur niſi rationib. demonſtratiuis, probabiles autem nunquam adhibent ad docendum. vndè Ariſt. 1. li. Ethic. c. 3. ait nihil intereſſe vtrũ Mathematicum probabilib. rationibus vtentẽ feras, an ab Oratore demonſtrationes poſtules. Deinde ſi aliquid patet ſenſui, Phyſicus non curat id amplius demonſtrare, quin immò docet eſſe valdè abſurdum & ridiculum, qđ euidens eſt id argumentari velle. Vnde Ariſt. 2. Phyſic. c. 1. tex. 6. ait ridiculum eſſe ſi quis tenet demonſtrare naturam eſſe, quoniam hoc per ſe manifeſtum eſt; & in 8. Phyſ. cap. 3. tex. 22. ait in his, quæ ſenſibus perſpecta & cognita ſunt, rationem quærere dimiſſo ſenſu, infirmitatem quandam eſſe intellectus. & in lib. 3. de Gener. anim. cap. 10. ait credendum eſſe magis ſenſui quàm rationi: & rationi tunc credendum eſſe, cùm ea cõſentit cum ſenſibus: vnde manauit illud Auerrois, experimentum verorum ſermonum eſſe, ſi conſentiant cum rebus ſenſatis, at Mathematicus non curans euidentiã, quę eſt ſecundum ſenſus, eorumq; iudicia, licèt clara & certa contemnens, omnia, vt aiunt, reuocat ad calculos, cunctaq; ad exactiſſimam ſcientiæ normam exigens, nihil prætérit ſine firma demonſtratione.

Doctrina Mathematica certior quàm Phyſica.

Poſtremò tametſi Phyſica interdum vtatur rationibus neceſſarijs, tamen vis atq; firmitas rationum Mathematicarum eſt multo clarior ac euidentior intellectui; ex quo fit, vt ſi

Quanta ſit firmitudo & euidentia de-

monſtratio-num Mathematicarum demonſtratio Mathematica bene percepta fuerit, eximat omnem ſcrupulum dubitationis, nullumq́; relinquat diſſentiendi locum: quin etiam plerunq́; fit, vt Theoremata quædam Mathematica antequam demonſtrentur, videãtur incredibilia atque adeò impoſſibilia; poſtquam autem eorum veritas à Mathematico demonſtrata atq́; patefacta eſt, ita creduntur, vt euidenter cognoſcatur, oppoſitum eorum eſſe falſum & impoſſibile. Propter has igitur cauſas, ſcientiæ Mathematicæ vincunt certitudine Philoſophiam naturalem. Quamobrem cùm Ari. vult ſignificare genus aliquod docendi limatum, firmum, exquiſitum, & omnibus numeris abſolutum, appellat illud Mathematicum, vt apud eum videre licet in 1. Ethic. ca. 3. & in fine 2. li. Metaph. c. 3. t. 16. & in 3. de cœlo c. 7. tex. 65. vocat certiſſimas diſciplinas Mathematicas, Auer. quoq́;, in eandem ſententiam ſcribens 2. Metaph. comm. 16. hæc ait. *Demonſtrationes Mathematicæ ſunt in primo ordine certitudinis, & demonſtrationes naturales conſequuntur eas in hoc* Ceterùm Phyſica poteſt dici ſecundum quid certior Mathematicis, vel quoniam agit de ſubſtantia, quæ eſt certior accidente, vtpote quod videatur ſuſtentari atq́; ſtabiliri in ſubſtantia ab ea dependens in eſſe; vel quia vtitur potiori genere demonſtrationis, faciens ſcire per proprias cauſas, propter quas res ſunt, & per ea quæ per ſe, primoq́; inſunt in rebus quæ demonſtrantur; quod non facit Mathematicus: Verùm hoc partim fuit à nobis ſuperiùs explicatum, partim aliàs vberiùs explicabitur. Reliquum eſt vt videamus, quænam illarum trium ſcientiarum ſit prima.

Quomodo Phyſica poſſit dici certior Mathematicis diſciplinis.

Quæ illarum trium ſcientiarum ſit prima. CAP. XVII.

BIfariam contingit vnam ſcientiam eſſe priorem alia, vel ſecundum naturam, ſi verſatur in rebus ſuaptè natura prioribus, vel ſecundum nos, ſi tractat eas res, quæ à nobis prius atque faciliùs cognoſcuntur. Quæ verò ſint priora, & notiora ſecundum naturam & ſecundum nos, breuiter quidem indicat Ariſtot. 1. Poſt. c. 2. tex. 5. diligentiùs autem pertractat in 6. lib. Topic. cap. 3. t. 13. nos autem propriè agemus hac de re in 3. huius operis lib. Ex his perſpicuum eſt, Metaphyſicam ſecundùm naturam eſſe omnium primam, quoniam agit de prædicatis, cauſiſq́; omnium primis & generaliſſimis, hoc eſt de tranſcendentibus & intelligentijs: quamobrem vocatur prima Philoſophia. Secundum nos verò poſtremam omnium eſſe, homines. n. iam cognitis & perceptis alijs rebus tandem ad extremum perueniunt ad notitiam rerum diuinarum, propter ſummam earum difficultatem & remotionem à ſenſibus noſtris (quæ omnia manifeſta ſunt ex his, quæ paulò

Quomodo Metaphyſica ſit omnium ſcientiarum prima & poſtrema.

paulò antè diximus) & quoniam in multis præſupponit cognitionem aliarum ſcientiarum, præſertim autem Phyſicę. Qđ autem quidam aiunt, Metaphyſicam etiam ordine doctrinæ priorem eſſe cæteris diſciplinis, propterea quòd quæ alijs ſcientiis ſubiecta ſunt, non poſſint ſcientificè percipi ſine cognitione rerum Metaphyſicarum, quæ per omnes res pertinent, atque peruadunt, & quæ ſunt ſuperiora & per ſe dicuntur de ſubiectis aliarum ſcientiarum, cuiuſmodi ſunt transcendentia, decem prędicamenta, &c. nullius momenti eſt, eiuſque refutatio in promptu eſt ex ijs quæ tractata ſunt in præcedenti c. 15.

Vtra ſciētia ſit prior, phyſica an Mathematica.

Si autem contentio fiat inter Phyſicam & Mathematicas diſciplinas, dubitatio exiſtit vtri Sientiæ principatum deferri oporteat. Nos, vt planè intelligatur quod docere volumus, ſubijciemus duas propoſitiones. Prima eſt hæc; Mathematicæ ſecundum nos ſunt priores Phyſica. hoc patet ex duobus; primùm quia principia Mathematica ſunt per ſe & ſecundum nos manifeſta, nec vt cognoſcantur & credantur indigent longa experientia, qua tamen & multa, & diligenti opus habent principia Phyſica. Hac etiam de cauſſa abſolutè appellantur diſciplinæ, quoniam facillimæ ſunt ad diſcendum, licet aliam cauſſam ponat ex Platone Proclus in 1. ſuper Euclidem. Deinde, quia ſcientiæ Mathematicæ (loquor de puris Mathematicis, Geometria inquam & Arithmetica, nam in alijs, vti eſt Aſtrologia, & Perſpectiua, non ita manifeſtum eſt quod dicimus) facillimè addiſcuntur etiam à pueris & rudibus aliarum diſciplinarum; Quocirca olim Mathematicæ primæ omnium exponebantur. Ariſt. item in 6. Ethi. c. 8. ſcribit puerum poſſe euadere Mathematicum, prudentem verò aut Philoſophum minimè. Cæterùm Albertus in 1. Tract. ſuo Phyſico c. 1. vult Phyſicam priorem eſſe Mathematicis ſecundum nos, quoniam agit de proprijs obiectis ſenſuum, quæ ſunt magis ſenſata, ac proinde notiora quàm ſit quantitas, quæ eſt tantùm ſenſibile commune. Sed pace Alberti dictum ſit, licet quantitatis non ſit proprium ſenſibile, tamen, quia omnibus ſenſibus vſurpatur, atq. percipitur, hac ratione notior erit quàm quoduis ſenſibile proprium. Præterea, dictum Alberti ſi quidquā valeret, illud tantùmmodo concluderet, res Phyſicas notiores eſſe cognitione craſſa, quæ eſt ſecundum ſenſus, ſecundū quos res tantū cognoſcitur (vt aiunt) quoad eſſe, non autem cognitione diſtincta & ſcientifica, quæ eſt per cauſſas & principia; hæc enim conſtat notiora nobis eſſe (vt diximus) in Mathematicis quā in Phyſicis. Altera propoſitio eſt hæc; Mathematicæ ſecundū naturā videntur priores Phyſica. Ratio eſt, quoniā Mathematicæ conſiderant quantitatem vt quantitas eſt, Phyſi. verò res prout

Digitized by Google

ſunt mobiles, atque ſenſibiles, ſed eſſe mobile & ſenſibile præſupponit quātitatem, ergò prior natura eſt materia Mathematicæ doctrinæ, quæ eſt quantitas quàm Phyſicæ quæ eſt ens mobile. quare tametſi ſubſtantia ſit prior quantitate, quæ eſt accidens, tamen ſubſtantia vt mobilis vel ſenſibilis, eſt poſterior, hoc autem modo etiam Phyſicus conſiderat; nam prior contemplatio ſubſtantiæ, vt ſubſtantia eſt, ad Metaphyſicam pertinet. Hoc item perſpicuum fit ex eo, quia res Mathematicæ ſunt magis abſtractæ à materia quàm Phyſicæ, ex quo fit, vt ſint quoque priores natura; nam prius poteſt abſtrahi à poſteriori, non autem contra, ſed quantitas abſtrahitur à rebus Phyſicis, vt Phyſicæ ſunt: hæ verò, vt tales, non poſſunt ab ea ſeparari, ergò, &c. Idem confirmari poteſt teſtimonio Ariſtot. qui in 1. Poſt. cap. 23. text. 42. ait eam ſcientiam eſſe priorem quæ non agit de ſubiecto aliquo, hoc eſt, vt interpretantur omnes de re materiali & ſenſibili: Præterea, inquit illam ſcientiam priorem eſſe, cuius ſubiectum eſt magis ſimplex, & cui altera ſcientia addit aliquid, ſicut perſpectiua addit lineæ, eſſe viſibilem, & Muſica numero, eſſe ſonorum, ſed Mathematicus agit de quantitate abſtracta à materia, Phyſicus autem de rebus quæ ſunt coniunctæ motui & materię; Phyſicus item conſiderat quantitatem ex additione, hoc eſt non agit de quantitate vt quantitas eſt, ſed vt quantitas materialis, mobilis & ſenſibilis, ergo Phyſica eſt poſterior ſecundum naturam Mathematicis: Sed quia nonnihil hac in re latet difficultatis, id breuiter explicandum eſt.

Duplex dubitatio.

Duplex hoc loco dubitatio exiſtit, vna eſt hæc; Ariſtot. in 6. Metaphyſi. text. 3. inquit, ſi non eſſent ſubſtantiæ abſtractæ, fore, vt Phyſica eſſet prima Philoſophia; & in 7. lib. Metaphyſic. cap. 11. tex. 39. inquit Phyſicam eſſe ſecundam Philoſophiam; ex quibus verbis intelligitur Phyſicam eſſe proximam Metaphyſicæ, ac proinde ſecundam inter ſcientias ſpeculatiuas, ergo eſt natura prior Mathematicis diſciplinis. Altera dubitatio eſt hæc; Mathematica quantitas abſtrahitur à rebus Phyſicis, ergo eſt poſterior illis, prius enim eſt talem quantitatem fuiſſe Phyſicam, quàm eſſe abſtractam ab intellectu à rebus Phyſicis; ſed vt eſt abſtracta, conſideratur à Mathematico; conſideratio igitur quantitatis Mathematica, erit poſterior cognitione Phyſica eiuſdem quantitatis. Ad primam dubitationem reſpondent quidam Scotiſtæ, ſi tollerentur de medio intelligentiæ, non remanſuram Metaphyſicam diſtinctam à Phyſica & diſciplinis Mathematicis, quia tunc ſola Philoſophia naturalis ageret de ſubſtantia, quæ eſt prima omnium entium, idcirco Phyſica meritò diceretur tunc prima Philoſophia:

Vtrum ſublatis intelligentijs omnino

ſophia: hoc autem ita confirmant, Metaphyſica differt à Phyſica & Mathematicis per abſtractionem, quæ ſecundum rem & rationem fit à materia, ſed ſublatis intelligentijs nullo modo remaneret talis abſtractio, ergo neque remaneret Metaphyſica. Sed hi Philoſophi dupliciter meo iudicio falluntur; primùm enim falſum eſt, ſublatis intelligentijs non eſſe remanſuram Metaphyſicam, nam tunc remanerent res naturales & res Mathematicæ, quibus eſſent aliqua prædicata communia, vt ens, verum, accidens, prius, poſterius, totum, & pars, idem, diuerſum, & alia permulta his ſimilia, quæ cùm ſint communia vtrique ſcientiæ (nimirum Phyſicæ & Mathematicæ) neutra poſſet ſibi ſumere & vendicare peculiarem eorũ tractationem, ſed id pertineret ad ſcientiam quampiam ſuperiorem & magis communem, quæ non poteſt fingi eſſe alia quàm Metaphyſica. Deinde, illud quoque procul eſt à vero totam Metaphyſicam contineri illa abſtractione quæ eſt ſecundum rem, & rationem à materia, cùm Metaphyſicus agat de multis rebus, quæ minimè cadunt ſub prædictam abſtractionem. de qua re, quoniam ſatis, ſupra dictum fuit ca. 6. & 7, nihil attinet in præſentia plura verba facere. Nos igitur reſpondemus illum locum Ariſtot. tametſi perdifficilis ſit, plurimumque negotij faceſſat his qui nobiſcum ſentiunt, tamen ſic eſſe interpretandum, vt Ariſtot. ſignificare velit Phyſicam tunc futuram fuiſſe primam Philoſophiam, primam inquam, dignitate atque præſtantia: quoniam ſola ageret de ſubſtantia, quæ præſtantior eſt accidentibus, non autem primam, vel ſecundum naturam, vel ſecundum nos; quanquam & hac etiam ratione quodam modo prima eſſe & dici poſſet; ſublatis enim intelligentijs omnique ſubſtantia incorporea & immobili, tunc non eſſet alia ſubſtantia, quàm naturalis; Phyſicus igitur non ſolùm conſideraret ſubſtantiam, vt eſt naturalis: ſed abſolutè etiam, vt ſubſtantia eſt, ac proinde natura præcederet ſcientias Mathematicas: Et quamuis etiam ſublatis intelligentijs relinqueretur quædam ſcientia conſiderans, vt antè dixi, nonnulla prædicata comunia rebus naturalibus & Mathematicis, tamen quoniam talis ſcientia perexigua eſſet, non numeraretur tanquam diſtincta ab alijs duabus, ſed eam complecteretur Philoſophia naturalis tanquam partem aliquam ſui: Quemadmodum non eſt dubium quin ſit aliqua ſcientia Mathematica communis, quæ debeat ſpeculari affectiones communes magnitudini & numero, quę tamen ſcientia à Mathematicis non nũmeratur diſtincta à Geometria & Arithmetica. Ergo quia ſublatis intelligentijs, Phyſica non ſolùm ageret de ſubſtantia vt eſt mobilis & ſen-

tollerentur Metaphyſica, et tunc Phyſica eſſet prima Philoſophia.

Explicatur locus difficilis Ariſtot.

ſibilis, ſed etiam abſolutè, vt eſt ſubſtantia, & tractationem eorum quæ rebus Phyſicis & Metaphyſicis communia ſunt, ſibi ipſa ſumeret, quod nunc non facit, ideò tunc cenſeretur prior Mathematicis, & prima Philoſophia. Sic igitur ſit occurſum priori dubitationi.

Ad poſteriorem autem dubitationem Proclus in 1. Cōmentario ſuo in Eucli. ca. 6. reſpondet, negando res Mathematicas habere eſſe per abſtractionem à rebus naturalibus, ſed eſſe inſitas in anima, ab eaque genitas & multo priores eſſe materia Phyſica. Quomodo enim (inquit Proclus) rationes Mathematicæ in eſſe pendent à rebus Phyſicis, cùm ſint certiores illis, & gignant firmiorem limatioremque ſcientiam? Verùm, quia hoc Procli reſponſum olet magis doctrinam Platonis quam Ariſt. idcirco conuenienter Philoſophiæ peripateticæ reſpondentes propoſitæ dubitationi, dicimus illud argumentum nihil valere: illo enim pari ratione confici poſſet, vniuerſalia ſingularibus & ſuperiora ſuis inferioribus poſteriora eſſe, quoniam ab his abſtrahuntur illa; quamuis enim quantitas prius exiſtat in re Phyſica quàm ſit actu abſtracta ab intellectu: tamen prior eſt quantitas per ſe ac ſecundùm rationem ſuam, quàm eadem prout eſt Phyſica, & conceptus atque ratio quantitatis vt quantitas eſt; & vt conſideratur à Mathematico, prior eſt quàm conceptus quantitatis, vt eſt in rebus naturalibus, & vt conſideratur à Phyſico. Neque verò aliud eſt intellectum abſtrahere quantitatem a materia Phyſica, quam conſiderare illam ſine conſideratione huius, quod procul dubio arguit quantitatem per ſe priorem eſſe, & non pendere à rebus naturalib⁹. prius enim à poſteriori, non autem è contrario poſterius à priori poteſt abſtrahi.

Exponitur diuiſio Philoſophiæ practicæ.

Cap. XVIII.

Quoniam ſatis diligenter (niſi fallor) explanata ſunt quæcunque pertinere videbantur ad intelligendam diuiſionem Philoſophiæ ſpeculatiuæ, conſequens eſt, vt de Philoſophia practica aliquid etiam dicamus: ſed libet hic breuem eſſe; feſtinamus enim ad alia maiora, & quæ magis propria ſunt huius operis. Scientia igitur practica, ſi latè ſumatur hoc vocabulum (practicum) complectitur ſcientiam actiuam & factiuam; nomen actiuæ tametſi latiùs patet, tamen fere (ſic vſus iam obtinuit) vſurpatur pro Philoſophia morali, factiua autem continet omnia genera artium. Rurſum nota & peruulgata eſt tripartita diuiſio Philoſophiæ moralis, in Ethi-

Diuiſio Philoſophiæ moralis.

in Ethicam, Politicam & Oeconomicam, quarum partium, ſi animum attẽdas ad ordinem doctrinæ, prima eſt Ethica, quippe quæ continet principia & quaſi fundamenta reliquarum partium, agens de paſſionibus ſeu affectionibus animi, de vitijs & virtutibus, earumq; actionibus, deniq; de ſummo bono, & vltimo fine hominis, quibus rebus non antè cognitis, atque conſtitutis, facultas Oeconomica & Politica ne digitum quidem progredi poſſent: Sin autem ſpectes excellentiam atque pręſtantiam, proculdubio primas tenet Politica, etenim ad hãc cæteræ tanquàm extremum & finem, referuntur; vnde Ariſt. in 1. li. Ethic. & in principio Magnorum moralium, ca. 1. ſcientiã morum (quæ Græcè dicitur Ethica) ſubijcit Politicæ, eiuſque partem quandam facit. Ac licèt facultas Oeconomica natura ſit prior ciuili diſciplina (veluti pars eſt prior toto; & vnum multis) tamen quoniam Oeconomica, hoc eſt adminiſtratio rei familiaris, non poteſt bene deſignari & doceri, niſi ante deſcripta & conſtituta fuerit ratio adminiſtrationis Politicæ, hac vna re inductus eſt Ariſt. vt facultati Ethicæ proximè ſubiungeret doctrinã Politicam, quod planè liquet ex vltimis verbis eius in 10. lib. Ethicorum ca. 9. Artes autem mechanicas, nemo, qui bene ſentiat, potuerit partes Philoſophiæ, quis enim fabrum ærarium, aut lignorum appellet Philoſophum? ſed ſunt quaſi famulæ & adminiſtræ facultatis Politicæ, in id comparatæ, vt ſocietas ciuilis, illis inſtructa, nullum deſideret, vel præſidium, vel ornamentum ad bene beateque viuendum. Harum artium varietatem indicat Ariſt. 3. Phyſic. cap. 2. tex. 24. & 25. & ca. 8. text. 79. Plato item in 10. lib. de Repub. Verùm ſubtiliorem, atque pleniorem diuiſionem artium, eleganter, & copioſè perſequitur Plato in Dialogo, qui dicitur Sophiſta, ſeu de ente.

Politicam ordine doctrinæ eſſe priorem Oeconomica.

De artibus mechanicis.

Cæterùm meritò quiſpiam mirari poſſet, & à nobis requirere, cur Logica prætermiſſa fuerit in diuiſione Philoſophiæ, quam Platonici, & Stoici, in Philoſophiæ partibus numerarunt? Verùm huic poteſt dupliciter reſponderi: Primùm quidem Logicam prætermitti, propterea quod illa generali diuiſione Philoſophiæ, Philoſophi voluerunt diuidere tantùmmodo ſcientiam & Philoſophiam (vt vocant) realem, hoc eſt, quæ tractat genus aliquod entis realis; qualem conſtat non eſſe Logicam. Deinde, poteſt etiam dici, à Peripateticis prætermitti Logicam in diuiſione Philoſophiæ, quòd ipſi exiſtiment, Logicam non tam eſſe ſcientiam & partem Phyloſophiæ, quàm modum ſciendi, & (vt ita loquar) omnium ſcientiarum, cunctarumque Philoſophiæ partium inſtrumentum. Vide Ammonium, & Simplicium in præfa-

Dubitatio, cur Logica non fuerit numerata in partibus Philoſophiæ.

præfatione ſuper categorias Ariſtotelis, Philoponum in Proœmio Priorum, Alexandrum ibidem, & 1. Topic. cap. 9. Albert. in principio Poſteriorum, & in 1. Metaphyſi. tract. 1. ca. 1. & in fine ſecundi libri Metaphyſic. D. Thom. in Opuſc. ſuper Boetium de Trinitate, in quæſtione de diuiſione ſcientiæ ſpeculatiuæ, artic. 1. ſub finem, Egidium Romanum in principio Poſt. qui omnes negant, Logicam, ſi propriè ac ſubtiliter dę ſcientia & Philoſophia ſentire ac loqui volumus, eſſe ſcientiã aut partem Philoſophiæ. Ac mihi quidem cùm inter Philoſophos noſtri temporis diſputatur an Logica ſit ſcientia, vel pars Philoſophiæ, videtur huiuſmodi controuerſia, & Philoſophorum diſſentio, non tam eſſe in rebus quàm in verbis vel in modo loquendi, alijs nimirum Philoſophiæ & ſcientiæ nomen latiùs, alijs verò anguſtiùs, & magis propriè ſumentibus. Sed iam finis ſit huius primi libri.

FINIS PRIMI LIBRI.

DE PHI-

DE PHILOSOPHIA NATVRALI.

LIBER SECVNDVS.

PRimo libro diſputatum eſt de diuiſione Philoſophiæ in ſpeculatiuam & practicam, & ipſius ſpeculatiuæ in diſciplinas Mathematicas, Phyſicam & Metaphyſicam. Sed quia hoc opus quod in manibus habemus, totum planè dicatum eſt docendis tractandiſq; rebus Phyſicis; de ipſa Phyſiologia, omiſſis alijs Philoſophiæ partibus, deinceps agendum eſt. Ac primum quidem ſtatuendum eſt, quæ ſit eius materia vel ſubiectum: tum ipſius ſubiecti, principia, ſpecies, & paſſiones indicandæ: deinde, de partibus Philoſophiæ naturalis, earumque inter ſe connexione, ac ordine diſſerendum; poſtremò explicanda eſt inſcriptio præfixa octo libris Phyſicorum Ariſtotelis, vt quale ſit hoc genus doctrinę quod nunc explicare ingredimur meliùs intelligatur.

Quod ſit Subiectum Phyſicæ, opinio D. Thomæ. CAP. I.

QVæ poſſent huc afferri ex Logica de varia ſignificatione ac proprietatibus ſubiecti, conſultò prætermittentes, primùm exponemus præcipuas aliorum Philoſophorum opiniones de ſubiecto Phyſicæ: tùm aperiemus quid nobis hac de re magis probetur. Ab opinione igitur D. Tho. ordiamur. D. Thomas in ſuo Procemio Phyſico videtur aſſerere, ſubiectum Phyſicæ eſſe ens mobile, ſcribens his verbis, *Cuius* (ſcilicet Phyſicæ) *ſubiectum eſt ens mobile ſimpliciter, non dico autem corpus mobile, quia omne mobile, eſſe corpus probatur in iſto libro, nulla autem ſcientia probat ſuum ſubiectum; & ideo ſtatim in principio de Cælo quæ ſequitur ad iſtum, incipitur à notificatione corporis.* Hæc ille & licet D. Thom. in procemio ſuo ſuper li. de Cœlo ſcriptum reliquerit, ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſſe corpus mobile, Thomiſtæ tamen priorem ſententiam defendunt, & ſuadent his ferè argumentis. Primò, ſubiectum Phyſicæ, aut eſt corpus mobile, aut ens mobile (nam de his duob. præcipuè dubitatur inter Philoſophos) ſed non eſt corpus mobile, ergò eſt ens mobile: Minor ſic probatur; ſubiectum eſſe, ſupponitur in ea ſcientia, cuius eſt ſubiectum, ſed Phyſicus probat corpus mobile

Opinio Diui Thomæ, ens mobile eſſe ſubiectum Phyſicę, probatur quatuor rationibus.

bile eſſe, ſiquidem Ariſt. in 6. Phyſ. c. 3. t. 32. demonſtrans omne mobile eſſe diuiſibile, ſimul etiam demonſtrare videtur, omne mobile eſſe corpus (nã eſſe diuiſibile, conuenit mobili quia eſt corpus) quia autem oſtendit omne mobile eſſe corpus, aliquo modo etiam probatũ relinquit, corpus mobile eſſe: cũm enim probatur eſſe coniunctio aliquarũ partiũ quæ faciũt aliquod totum, videtur etiam aliquo modo probari illud totum eſſe; Ari. igitur demõſtrans coniunctionem mobilis cum corpore, ſimul etiam demonſtraſſe videtur corpus mobile eſſe: quare hoc non poteſt eſſe ſubiectum Phyſicæ. Deinde, idem eſt ſubiectum ſcientiæ, & præcipuæ paſſionis quæ de ipſo demonſtratur in tali ſcientia; ſed ſubiectum motus vel mobilitatis, quę eſt præcipua paſſio Phyſica, nõ eſt corpus ſed ens, ſiquidem cùm ſubiectum ponatur in definitione propriæ paſſionis. Ariſt. in 3. Phy. ca. 2. tex. 6. definit motum non per corpus ſed per ens, dicens: *Motus eſt actus entis potentia prout in potentia.* Poſtea, ſubiectum (vt vocant) adæquatum debet complecti omnia quæ tractantur in ſcientia, ſed multa ſunt mobilia, quæ non ſunt corpora: materia enim mutatur ad ſubſtantiam, quantitas item, & qualitas producuntur per motum, conſtat autem huiuſmodi res, non eſſe corpora, cùm tamen ſint entia; Adæquatum igitur ſubiectum Phyſicæ eſt ens mobile. Poſtremò, Ariſtoteles in 6. Metaphyſic. ca. 1. tex. 1. & Auerr. 4. Metaphyſic. ca. 1. com. 1. aiunt Phyſicam verſari circa ens quod habet in ſe principium motus & quietis, quibus verbis ſignificant ſubiectum Phyſicæ eſſe ens mobile: Ne videatur autem eſſe repugnantia in verbis D. Thomæ, ſcribentis in principio Phyſicæ ſubiectum eius eſſe ens mobile, & in lib. de Cœlo aſſerentis eſſe corpus mobile, quidam Thomiſtæ aiunt duplex eſſe ſubiectum, vnum adæquatum, & hoc in Phyſica eſſe ens mobile, alterum principale, & hoc eſſe corpus mobile; de illo D. Thom. locutum eſſe in Phyſicis, de hoc autem in lib. de Cœlo. Alij, qui volunt re idem eſſe ens mobile & corpus mobile, dicunt D. Thom. in Phyſica loqui de ſubiecto formaliter ſumpto; in lib. autem de Cœlo, de eo materialiter accepto. Hæc pro ſententia D. Thom.

Egidius refellit opinionem D. Thomæ, ſed non bene.

Hanc opinionem Egidius in principio Phyſicæ dupliciter confutat. Primò, ſi ens mobile eſſet ſubiectum Phyſicæ, ipſa Phyſica ſubalternaretur Metaphyſicę (quod tamen falſum eſſe oſtenſum à nobis eſt in primo libro) nam ens mobile continetur ab ente quod eſt ſubiectum Metaphyſicæ, eique addit ipſum mobile, quod cùm ſit inferius ente, nec fluens ex principijs eius, eſt quodammodo differentia accidentalis reſpectu entis; cùm igitur hæc duo faciant vnam ſcientiam ſubal-

ternari

ternari alij, ambo autem cõueniant in Phyſicam, ſi ea pro ſubiecto habet ens mobile, relinquitur Phyſicã ſubalternari Metaphyſicæ. Deinde, ſequeretur Phyſicam eſſe partem Metaphyſicæ, cum enim Metaphyſica, vt ſcriptum eſt in 4. Metaphyſicæ cap. 1. t. 1. conſideret ens & ſpecies entis, omnisq; ſcientia conſiderans aliquod commune, etiam conſideret differentias & modos, per quos illud commune proximè diuiditur; ens autem proximè diuiditur in ens mobile & immobile, ſicut in ens finitum & infinitum, in contingens & neceſſarium. Metaphyſica conſiderans ens, etiam conſiderabit ipſum ens mobile, quare Phyſica, quæ agit de ente mobili, erit pars Metaphyſicæ. Hæc Egidius contra D. Thomam. Sed rationes Egidij parum firmæ videntur ad euertendam hãc opinionem. Nam prior eius ratio in eo deficit, quòd relinquit tertiam proprietatem, quæ in primis requiritur ad faciendam ſubalternationem in ſcientijs, nimirum vt principia inferioris ſcientiæ per ſe demõſtrentur in ſuperiori, quia per ſe ſint ignota & demonſtrabilia; hoc autem non conuenire in Phyſicam, probatum fuit in primo libro. Ad poſteriorem autem eius rationem, Thomiſtæ reſponderent dupliciter, primùm quidem concedendo, conſiderari à Metaphyſica ſpecies entis non quidem oẽs, ſed eas tantùm quæ continentur abſtractione Metaphy. Eſt autem abſtractio Metaphyſ. quæ fit ſecundum rem & rationem à materia & motu, in qua abſtractione perſpicuum eſt ipſum ens mobile non poſſe contineri. Deinde dicerent eſſe Metaphyſ. generatim & vniuersè conſiderare generales ſpecies, modos, & gradus entis, ſed propriam atque plenam tractationem eorum modorum qui alieni ſunt à Metap. relinqui ſcientijs particularibus. Quocirca licet Metaph. diuidat ens in mobile, & immobile, & vtriuſq; differentiam generatim exponat, ſingularium tamen explicationem rerum mobilium, non ſibi ſumere, ſed totam Phyſico relinquit, ex quo intelligitur Phyſicam non eſſe partem Metaphyſicæ.

Oppugnatur alter opinio D. Thomæ.

Sed opinionem D. Thomæ valentiori fortaſſe ratione oppugnare quis poſſet ad hunc modum. Subiectum cuiuſlibet ſciẽtiæ, vt eſt apud Auerr. 1. Poſt. c. 23. cõmen. 179. habet duas partes, vnam veluti materiã, quæ eſt res ipſa quæ tractatur in ſcientia; alteram veluti formam, quæ eſt ratio & modus ſecundùm quem prædicta res tractatur, inter has autem partes oportet talem eſſe proportionẽ, qualis cernitur in rebus inter materiam & formam, ita vt vnicuiq; formæ reſpondeat propria materia; ſed inter ens & mobile, non ſeruatur talis proportio: nam eſſe mobile non conuenit rebus quà ſunt entia, alioquin omne ens eſſet mobile, ſicut non conuenit rebus quatenus

ſunt

ſunt animantes, ſic enim fieret, vt præter animal, nihil eſſet mobile; quærendum igitur eſt proprium aliud ſubiectum cui primò inſit mobile, & propter quod etiam competat alijs rebus; hoc autem quodnam ſit, facile reperiemus ſi ponamus nobis ante oculos ſeriem eorum quæ numerantur in categoria Subſtantiæ, exempli gratia:

Ens
Subſtantia
Corpus
Viuens
Animal
Homo
Petrus.

Ex hac ſerie quidquid ſumpſeris infra corpus, non propriè reſpondet mobili, quoniam eſt anguſtius & minus late patēs; de pluribus enim rebus dicitur mobile, quā quodlibet eorum quæ numerantur ſub corpore; ſin autem ſumas aliquid eorum quę ſunt ſupra corpus, id profectò amplius erit atq; latius quā mobile; non enim omne ens aut omnis ſubſtantia, eſt mobilis. Ex his igitur intelligitur, eſſe mobile non eſſe coniungendum cum vllo eorum quæ ſunt præter corpus; quare non rectè ſtatuitur ſubiectum Phyſicæ, ens mobile. Præterea, ſi quis ita loqueretur, animal componitur ex materia prima & anima, verè quidem ſed impropriè loqueretur; nā propriè materia animæ; non eſt materia prima, ſed corpus organicum; etenim anima definitur actus corporis organici; ſimiliter ſi quis ita definiret hominem, homo eſt ſubſtantia rationis compos, non benè definiret, quia rationale, non eſt proxima differentia ſubſtantiæ, ſed animalis, quamobrem in definiendo homine, rationale nō debet coniungi cum ſubſtantia ſed cum animali: Vnde Ariſt. in 6. Top. cap. 3. t. 18. reprehendit eas definitiones quibus res definiuntur per genus remotum; ergo pari ratione abſurdum videri debet, ſi quis ponat ſubiectum Phyſicæ, ens mobile, cùm mobile non conueniat enti vt ens eſt, ſed potius vt eſt corporeum non ſecus atq; ſi quis faceret ſubiectum Medicinæ, ens ſanabile, ac non potius corpus humanum ſanabile. Verùm, quid pro opinione D. Thomæ, & quid contra eam dici poſſit, ita ſit explicatum.

Solutio rationum opinionis D. Thomæ. Si cui aūt opinio D. Thomæ nō maximè probatur, is poſſet ad rationes, q̄ pro confirmatione eius ſupra poſitæ ſunt, hoc modo reſpōdere. Ad primā rationē reſpōderi poteſt, nuſquam demōſtrari ab Ari. corpus mobile eſſe, neq; verò poſſe demonſtrari à Phyſico: Etenim demonſtratio adhibetur ad faciēdam fidē de rebus obſcuris & dubijs, nō autē certiſſimis & maximè perſpi-

Digitized by Google

perſpicuis, vti eſt in Phyſica, corpus mobile eſſe; & Ariſt. ſignificat hoc ſupponendum eſſe in Phyſica, ſcribens in 1. Phyſicorum cap. 2. tex. 11. ad hunc modum: *Nobis autem ſupponatur, ea quæ ſunt natura, aut omnia; aut quædam moueri: manifeſtum eſt autem ex inductione.* Deinde ſi ridiculum eſt demonſtrare naturam eſſe, vt ſcriptum eſt in 2. Phyſic. cap. 1. tex. 6. quantò magis ridiculus eſſet Phyſicus; ſi tentaret demonſtrare corpus mobile eſſe, cùm manifeſtius ſit eſſe corpora mobilia, quàm naturam eſſe: Præterea, Phyſicus non debet neque poteſt demonſtrare motum eſſe, vt pulchrè docet Ariſt. 8. Phyſic. cap. 3. text. 22. ſed corpus mobile, eſt notius nobis quàm motus, ergo Phyſicus nullo modo poteſt demonſtrare corpus mobile eſſe. Minor patet tum ex his, quæ ſunt apud Ari. 4. Phy. c. 11. tex. 104. vbi ſic ait: *Etenim motus notus eſt per id quod mouetur, & latio per id quod fertur: Hoc aliquid enim eſt id quod fertur, motus autem non:* tum ex his, quæ ſcribit Themiſtius in 3. Phyſ. ſuper tex. 16. hoc modo: *Accedit, quòd notius eſt mobile aliquanto quàm motus; nõ enim idem eſt noſſe motum eſſe, & qu d ſit motus exploratum habere; Nam vt ſit motus, neminem latet, quid autem ſit, vel nos quoque nunc quærimus; at verò motum eſſe; res motæ nobis oſtendunt, hæc autem ſunt, quæ nos mobilia nuncupamus, quare is qui in motu definiendo admonitionem habet rei mobilis, affert rem magis planam, & notam ad docendum, id quod erat ignotius.* Non igitur Thomiſtæ bene concludunt cùm ita ratiocinantur; Ariſtoteles demonſtrat omne mobile eſſe diuiſibile; vel eſſe corpus; ergo demonſtrat corpus mobile eſſe; nam illud poteſt demonſtrari; quoniam eſt dubium; etenim Scotus putat Angelos verè mobiles eſſe, cùm tamen non ſint corpora, & Democritus, Leucippus, & Epicurus faciebant atomos mobiles, & indiuiſibiles, hoc autẽ, cùm ſit per ſe notum; non poteſt cadere ſub demonſtrationem; aliud igitur eſt; omne mobile eſſe diuiſibile; quod cùm non ſit per ſe notum, probatur à Phyſico, & aliud eſt; corpus mobile eſſe; quod cùm ſit manifeſtiſſimum ſenſibus; non poteſt à Phyſico probari. Ad ſecundam: ens dupliciter ſumitur, vel tanquàm nomen quoddam tranſcendens, vel tanquam participium verbi ſubſtantiui, ſum, vt idem valeat, atque id quod exiſtit. in definitione motus ponitur ens; non vt nomen tranſcendens, ſic enim faceret definitionem vitioſam; nam Ariſt. 2. poſt. cap. 14. tex. 17. & in 6. Top. cap. 2. t. 8. vetat adhiberi in definitionibus eiuſmodi nomina tranſcendentia; propterea quòd quidquid ponitur in definitione alicuius rei, debet eam ſeparare ab alia quapiam re. Itaque illud: *Entis in potentia,* idem valet, atque ſi dixiſſet, motus eſt actus eius quod exiſtit in potentia. Sed dices, cur non loco entis poſuit (corporis) quando-

quidem corpus eſt proprium ſubiectum motus? An quia nondum erat notũ omne mobile eſſe corpus, idq; poſtea demonſtraturus erat in 6. Phy. Ad tertiam, eſt quidem mutatio in formis tam ſubſtantialib. quàm accidentarijs, tanquam in terminis inter quos, & circa quos fit mutatio, eſt quoq; in materia prima tanquã in eo quod ſubſternitur, & ſubijcitur mutationi, verùm propriè motus eſt in toto compoſito; ſi n. quæratur quid eſt quod generatur aut corrumpitur, quid item eſt quod alteratur; qui diceret materiam aut formam generari, & corrumpi, non benè profectò reſponderet, etenim totum compoſitum eſt quod generatur, corrumpitur, alteratur ſecundũ qualitatem, mouetur ſecundum locum, cæteriſq; mutationum generib. afficitur. Vnde Ari. in 1. Phy. c. 7. t. 63. dicit, omne quod fit ſemper eſſe compoſitũ. Ad quartam, cùm idẽ planè ſit corpus mobile, atq; ens mobile, & ſubſtantia naturalis vel ſenſibilis, Ari. & Auer. non admodum ſoliciti de vocabulis fuerunt, & varijs nominib. deſignant ſubiectum Phyſicæ, nunc hoc, nunc alio vocabulo appellantes. Quòd ſi tantũ tribuant verbis Ari. vt ab his negent temerè diſcedendum eſſe, cur non animaduertunt Ariſt. in 6. Metaph. cap. 1. t. 1. proximè ante eum locum, quem ipſi citant, ſcribere Phyſicam verſari circa ſubſtantiam quæ habet in ſe principium motus & quietis? quare hinc liceret concludere, ſubiectum Phyſicæ eſſe ſubſtantiam mobilem. Cur item non repetunt memoria, quæ ſcripta ſunt ab Auerr. in 12. Metaph. & in principio Phyſicæ? etenim illic ait ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſſe corpus mobile, hic autem; eſſe res ſenſibiles prout ſunt tranſmutabiles: cùm igitur tam variè locuti fuerint de ſubiecto Phyſicæ, non ſunt eorum verba, argumenti loco trahenda ad vnam aliquam certam opinionem aſſerendam & aſtruendam.

Exponuntur aliæ opiniones de ſubiecto Phyſicæ. CAP. II.

Opinio Scotiſtarum eſſe ſubſtantiam naturalem.

SCotiſtæ arbitrantur ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſſe ſubſtãtiam naturalem, idq; probant ad hunc modum. Primum, quoniam Ari. id aperte ſignificat in 6. Metap. c. 1. t. 1. his verbis quæ paulò ante commemorauimus. Deinde, ſi ſubiectum Phy. non eſt ſubſtantia naturalis, aut igitur erit ens mobile, aut corpus mobile, ſed neutrum poteſt eſſe: Minorem ita probant: non poteſt eſſe ſubiectum, ens mobile, duas ob cauſas, tum quia ſic Phyſica ſubalternaretur Metaphyſicæ, quod ipſi confirmant ſimiliter vt Egidius, cuius rationes ſuperius expoſui, tum etiam, quia mobile, cùm ſignificet motum, ſeu mobilitatem quæ eſt paſſio quædam Phyſica, non poteſt eſſe ratio formalis ſubiecti, nam paſſio vna cum ſubiecto facit

ens

ens per accidens, & poſterior eſt ſubiecto, ita vt citra paſſionem ſubiectum poſſit perfectè cognoſci ſecundum quidditatem ſuam, & poteſt paſſio demonſtrari de ſubiecto ſuo, ſicut mobile de ente naturali demonſtrari poteſt, hoc modo; Omne ens quod habet in ſe principium motus & quietis, eſt mobile, ſed omne ens naturale eſt tale, ergo eſt mobile. Hæc autem omnia repugnant rationi formali alicuius ſubiecti. Præterea, quòd non poſſit eſſe ſubiectum Phyſicæ corpus mobile, ſic oſtendunt; nam Angeli ſunt mobiles motu Phyſico, qui tamen non ſunt corpora; Angelos autem moueri poſſe ex vno loco ad alium tametſi latuit Ari. tamen nos qui Chriſtianæ doctrinę præceptis imbuti ſumus, ex ſacris literis certum atque perſpectum habemus. Hæc illi.

Refellitur ſecunda opinio.

Sed tres ob cauſas non probatur nobis hæc ſententia. Primò, quia ſicut ſupra docebamus mobile non bene coniungi cum ente, quia multò latius patet ens, quàm mobile, ſic nunc contra iſtos dici poteſt, mobile non bene ac propriè congruere cum ſubſtantia, ſiquidem non omnis ſubſtantia eſt mobilis motu Phyſico. Deinde, falsò exiſtimant, eos qui ponunt ſubiectum Phyſicæ corpus aut ens mobile vſurpare ipſum mobile, pro paſſione aliqua Phyſica, ac non potius per id vocabulum ſignificare velle idem quod ipſi vocant naturale, hoc eſt id, quod habet in ſe principium motus & quietis: non ſecus atque cùm dicimus; animal rationale eſſe definitionem hominis, non ſumimus rationale, pro quadam poteſtate ratiocinandi, quæ eſt qualitas accidentalis, ſed eo vocabulo innuimus atque denotamus proprium gradum & differentiam eſſentialem hominis. Poſtremò, falſum eſt Angelos eſſe mobiles motu Phyſico: etenim motus Angeli, vel potentia paſſiua eius ad motum, non poteſt à Phyſ. non dico ſcientificè comprehendi; ſed ne coniectura quidem, aut ſuſpicione aliqua percipi. Præterea, ſi Angelus mouetur Phyſicè, ergo vel ab alio vel à ſe: ſed non ab alio, vt clarum eſt, nec à ſe, quia haberet duas partes, quarum vna moueret, altera moueretur: niſi fortè dicant ſecundum idem mouere, & moueri, quod ſimpliciter abſurdum eſt. Deinde, ſi Angelus mouetur Phyſicè, ergo habet in ſe principium motus, ſed quæ ſunt huiuſmodi, per ſe ac ſimpliciter pertinent ad ſcientiam naturalem; hanc enim regulam reliquit nobis Ariſt. 2. Phyſ. cap. 7. text. 71. ad dignoſcendas eas res quæ cadunt ſub ſcientiam Phyſicam, ab his quæ non pertinent ad ipſam, quæcunque, inquit, mouent & mouentur, quoniam habent in ſe principium motus quod eſt natura, ſunt verè Phyſica, & propriè pertinent ad ſcientiam naturalem. Neceſſe igitur eſt, Scotiſtas con-

Angelos moueri ſecundum locum, non Phyſ. nec modo Phyſico, probatur multis argumentis.

Digitized by Google

fiteri Phyſici eſſe, agere de Angelis ſimpliciter, & vt vocant, quidditatiuè. Ad hæc, ſi Angelus Phyſicè non eſt in loco, nec poteſt moueri Phyſicè ſecundum locum; ſed non eſt Phyſicè in loco; nam quod ſic eſt in loco, coæquatur ei, & ab eo continetur, & alias proprietates habet, quas de loco Phyſico tradit Ari. in 4. li. Phy. c. 4. t. 30. Adde, quòd cùm Angelus ſit ſubſtantia immaterialis & incorporea, nullam habet proportionem ad locum Phyſicum nec ad motum. His accedit quod Ari. in 6. li. Phyſicè probat omne mobile Phyſicum eſſe diuiſibile & habere partes quantitatiuas: & alio loco confirmat, cuncta quæ mutantur Phyſicè, habere materiam, & nullũ indiuiſibile poſſe moueri Phyſicè ſecundum locum, aliud igitur eſt Angelos moueri ex vno loco ad alium, quod neq; nos neq; vllus Theologus negabit, & aliud eſt Angelos moueri ſecundum locum Phyſicè, eo nimirum modo quo mouentur mobilia Phyſica, quod pleriq; omnes Theologi inficiantur.

Tertia opinio quod ſit res ſenſibilis, refellitur.

Quidam recentiorum Philoſophorum, faciunt materiam Phyſicæ; ſubſtantiam ſenſibilem, moti verbis Auerrois, quæ ſcripta ſunt ab eo in prologo Phyſico, vbi ait ſubiectum huius artis non eſſe aliud quam res ſenſibiles; Sed qui volunt ſubſtãtiam ſenſibilem, quatenus eſt ſenſibilis, eſſe materiã Phyſicæ, dupliciter errant; primùm quia ex eo fieret, vt libri de Anima continerent vniuerſam Phyſiologiam; nam ſi bona eſt ratiocinatio Ariſtotelis, qua ipſe vtitur in 1. de Partibus animalium c. 1. ad oſtendendum, ſcientiam animæ intellectiuæ non pertinere ad Phyſicam, quæ ſic habet. Si Phyſica ageret de intellectu, ſimiliter etiam deberet agere de omni intelligibili; ergò pari ratione liceret nobis in præſentia ſic argumentari: in li. de Anima agitur de ſenſu, ergo ibidem debet tractari de omni ſenſibili, quã ſenſibile eſt; ſed eſſe ſenſibile ſecundum illos eſt ratio formalis ſubiecti Phy. ergo li. de Anima cõtinent vniuerſam materiam Phy. ac proinde totã ſcientiam naturalem. Deinde, ſi eſſe ſenſibile, eſt ratio & cauſa, cur aliquid ſubijciatur ſcientiæ naturali, ergo cui talis ratio per ſe conueniet, id per ſe ac ſimpliciter tractabitur in Phyſic. cui verò competet ſecundum quid atque per accidens, id quoque per accidens & ſecundum quid pertinebit ad Phyſicam, ſed eſſe ſenſibile per ſe conuenit accidentibus, per accidens autem ſubſtantiæ (vt clarum eſt ex his quæ traduntur in 2. lib. de Anima cap. 6. text. 65.) Phyſic. igitur per ſe aget de accidentibus, per accidens autem de ſubſtantia, quod perſpicuè falſum eſt. Adde quòd ſubiectum Phyſic. oportet eſſe quidpiam abſolutum, cuius ratio formalis non poteſt eſſe vt vocant, reſpectiua, ſed eſſe ſenſibile habet in ſe reſpectum & relationem ad aliud, ergo non poteſt

teſt

Digitized by Google

teſt eſſe propria ratio ſubiecti Phyſ. Neq; verò debuit eos mouere auctoritas Auerr. quippe q non tā ſubtiliter, de re ipſa loquens variè deſcripſit materiam Phy. vt ſuprà diximus. Non deſunt etiam qui putēt ſubiectum Philoſophiæ naturalis, eſſe res generabiles & corruptibiles: quam opinionem corroborāt his duobus argumētis. Primum eſt hoc: Ari. in octo li. Phy. tradit principia & affectiones cōmunes omnium rerū naturaliū; ſed non exponit niſi principia & affectiones rerum corruptibilium; ergo in Phyſica tantum agitur de reb. corruptibilib. Maiorem ita probant, Ari. initio Phyſic. proponit ſe velle tractare de principijs maximè vniuerſalib. idemq; pręcipit tum ibi, tum in 1. de Partib. anim. c. 1. priùs explicanda eſſe q̄ ſunt cōmunia quā quæ ſunt ꝓpria, & q̄ ſunt magis vniuerſalia, quàm q̄ minùs. Deinde ſi in 8. lib. Phyſicis non tractantur principia communia omnium rerum naturalium, ergo aut tradūtur alibi, aut nuſquam; manca igitur & imperfecta eſſet doctrina Ariſt. alibi verò nec Ariſt. egit, nec potuit agere ſine vitio: Etenim doctrina talium rerum poni ac explicari debuit in veſtibulo Philoſophiæ naturalis. Minorem autem confirmant hoc modo. Ari. 1. Phyſ. agit de materia, forma & priuatione; quæ tria propriè non inſunt niſi in rebus corruptibilib⁹, nam quib. rebus priuatio accidit, in eas neceſſariò aliquando cadit interitus: Prætereà, hoc apertiſſimè declarat Ariſt. in 1. Phy. c. 7. t. 68. vbi quaſi faciens epilogum eorum quæ antè docuerat, ait ſe dixiſſe de principijs eorum quæ generantur & corrumpuntur. Poſtea, in 2. Phy. c. 1. t. 3. definit naturam eſſe principium motus & quietis; quam definitionem perſpicuum eſt non conuenire niſi in naturam corruptibilem, cœleſtis. n. natura ſempiterno & irrequieto motu cietur. Ad hæc; motus eſt actus entis in potentia, & circumſcribitur duob⁹ terminis, quorū vnus dicitur terminus à quo, alter ad quem, quod de motu cœli verè dici non poteſt. Ad extremum, eſſe in loco & in tempore, tantummodo competit in res corruptibiles, ergo, &c. Alterum verò argumentum quo hanc opinionem communiunt eſt hoc; Tota Phyſiologia occupatur & conſumitur in explicandis reb. corruptibilib. exceptis modò duob. libris de Cœlo, in quib. tamen non agitur de Cœlo per ſe, nec vt eſt ſpecies ſubiecti Phyſic. ſed quatenus eſt principium mouens ac efficiens rerum corruptibilium: quod ita eſſe ex eo perſpicuum eſt, quia eiuſdem eſt tractare de forma atque de materia alicuius rei, vt docet Ariſt. in 2. Phy. c. 2. à 21. ad 26. quare ſi Phy. ageret de materia Cœli, eundem quoque oporteret diſſerere de forma eius quæ eſt intelligentia, quod palā eſt & ab Ari. doctrina, & à veritate plurimum abhorrere. Non igitur Phyſic. conſiderat Cœlum, niſi

Quarta opinio; ſubiectū eſſe res generabiles et corruptibiles.

prout eſt cauſa mouens & efficiens rerum ſublunarium.

Refutatur quarta opinio. Horum ſententia licet in ſpeciem probabilis ſit, tamen ſi bene perpendatur, falſa eſt: Primùm, quoniam Ari. 3. de Cœlo cap. 1. tex. 1. in 8. Metaph. c. 4. tex. 12. & in 12. Metap. c. 1. tex. 5. & in 1. de partib. anim. c. 5. numerat cœlum inter ſubſtantias naturales, & vult ſcientiam eius Phyſicã eſſe. Vnde cùm in 12. Metaph. c. 1. tex. 5. tripartitò diuiſiſſet ſubſtantiam, in mobilem & immobilem, rurſus mobilem in ſempiternam & corruptibilem, inquit ſubſtantiam mobilem, ſiue fuerit æterna ſiue corruptibilis, pertinere ad Philoſophum naturalem; immobilem autem minimè. At ſi cœlum tantummodo pertinet ad Phyſicum, vt eſt principium mouens, & efficiens, cur Ariſt. cœlum refert ad ſcientiam naturalem, intelligentias autem minimè, cùm ſint etiam ipſæ cauſæ mouentes, efficientesq; rerũ naturalium? Deinde, in 2. Phy. c. 7. tex. 71. Ariſt. ait quæcunq; mota mouent, ſiue corruptibilia ſint, ſiue incorruptibilia, eſſe Phyſica & ſpectare ad negocium Phyſicum, ſed cœlum mouet & mouetur, ergo, &c. Amplius, Ariſt. in lib. de cœlo, non tantùm agit de cœlo, vt eſt principium harum rerum inferiorum. ſed abſolutè. & vt loquuntur nunc Philoſophi quidditatiuè; demõſtrat. n. naturam cœli diuerſam eſſe à naturis elementorũ, eámq; ingenerabilem atque incorruptibilem; nec vſquam indicat quidditatiuam cognitionem cœli requirendam eſſe ex alia ſcientia. Præterea, cœlum habet naturam, quæ eſt principium motus, vt docet Ariſt. 1. lib. de Cœlo, c. 2. text. 5. propria item operatio eius, quæ eſt motus circularis, eſt planè Phyſica, ergo cœlum erit corpus Phyſicum. Poſtrẽmò, ſi pfecta cognitio cœli non traditur à Phyſico, à quo igitur petenda eſt? Nunquid à Mathematico? Atqui Aſtronomus, qui vnus de cunctis Mathematicis ſolùm verba facit de cœlo, non perſcrutatur ſubſtantiam eius, vt egregiè oſtẽdit Simplicius in 2. Phyſic. ſuper. c. 2. t. 18. Num à Metaphyſico? Sed neque Ariſt. talem ſcientiam dedit in ſua Metaphyſica, nec ibi profitetur aut ſignificat eiuſmodi doctrinam eſſe Metaphyſicam.

Solutio rationum 4. opinionis Cæterùm diſſoluamus rationes ipſorum. Ad primam reſpondeo, in 1. lib Phyſ. ſolùm tradi principia rerum generabilium, in lib. autem de Cœlo declarari principia cœli: cauſa autem, cur non primùm dederit principia communia vtriſq; rebus corruptibilib. nimirum, & cœlis, duplex afferri poteſt, vna eſt quoniam corpus naturale analogicè dicitur de cœlo & rebus ſublunaribus, non autem vniuocè, ſaltem loquendo Phyſicè; analogum autem, ſeu (vt cum Ariſt. loquar) id quod dicitur ab vno ad vnum, nõ ſignificat naturam aliquam diuerſam ab analoga. is, ſed proximè ſignificat omnia analogata, vnum

tamen

tamen eorum principaliter, alia verò prout ſunt aliquo modo affecta ad illud & habent ordinem ſeu proportionem quandam ad ipſum; Ex quo fit, vt bene declarato principali analogato, facilis ſit cognitio & reliquorum analogatorum, & ipſi⁹ analogi, quod eſt commune omnibus. Quamobrem vſu venit, vt Ariſt. & alij Philoſophi, interdum poſthabito communi analogo, præcipuè commorentur in explicando principali analogato; Vnde Ariſt. in lib. Metaph. pauca ſcripſit de accidente, de ente verò pauciſſima, ſed omnem operam ſuam contulit ad docendam, explanandamque ſubſtantiam quæ eſt principale analogatum entis. Altera cauſa eſt, quoniam pauciſſima ſunt communia cœlo & rebus corruptibilibus: quanto enim interuallo diſtant inter ſe materia, forma, motus, locus, deniq; menſura durationis corporum cœleſtium, atque corruptibilium? Quamobrem quoniam ea quę videntur eſſe communia, perpauca ſunt, eaque perobſcura & perdifficilia cognitu, niſi antè perſpectam habeamus naturam vtriuſque corporis, ideo ſatius fuit quæ propria ſunt vtriuſque corporis, ſeorſim & diſtinctis operibus edocere; quemadmodum videmus factum fuiſſe ab Ariſto. Exorſus autem fuit ſcientiam naturalem à doctrina rerum corruptibilium, quoniam hæc facilior eſt ad perdiſcendum, multumque adiumenti præbet ad perueſtigandam & cognoſcendam naturam cœli. Ad ſecundam rationem, dicendum eſt ipſos falsò exiſtimare intelligētiam eſſe veram formam cœli, cum ſit tantum forma (vt aiunt) aſſiſtens, nō autem dans eſſe cœlo; quod luculenter confirmarem, niſi hoc alienū videretur inſtituto noſtro (pertinet enim talis diſceptatio ad li. de Cœlo) & hac de re infra lib. 7. huius operis, nonnihil attingemus. Verùm quia ſatis ſuperq; alienas opiniones refutauimus, reſtat vt ſententiam noſtram deinceps exponamus.

Pulchra doctrina de analogo, ſeu eo quod dicitur ens ab vno ad vnum.

Ponitur quinta opinio ſubiectum Phyſicæ eſſe corpus mobile ſeu naturale, quæ magis probatur. CAP. III.

Mihi quidem probatur maximè, & ad veritatis ſimilitudinem videtur eſſe propenſior opinio Auic. Linconienſis, Alberti, Egidij & aliorum grauium atque præſtantium Philoſophorum, qui exiſtimant ſubiectum Philoſophiæ naturalis, eſſe corpus mobile ſeu naturale. Sed vt probabilitas huius opinionis cunctis perſpecta exploratàq; ſit quædam antè declaranda ſunt. Primum igitur ſciendum eſt, triplex eſſe corpus, vnum Phyſicū alterum Mathematicū, tertium autē Metaphyſicum, etenim trina dimenſio, quæ continet longitudinē, latitudinem & craſſitiē, & propter quā aliquid eſt atq; nominatur

Triplex vel quadruplex conſideratio.

corporis: Phiſica, Mathematica & Metaphyſica

corpus, tribus modis ponderari poteſt, vel præciſè & ſeorſim ab omni materia, & ſic facit corpus Mathematicũ: vel vt ineſt in ſubſtantia compoſita ante motum & qualitates ſenſibiles, atq; hoc modo conſtituit corpus Metaphyſicum; nam ſi Metaphyſicus ſpeculatur decem categorias, neceſſe eſt eum quoque agere de ſubſtantia compoſita & de quantitate; ex quo neceſſariò efficitur, vt tractet etiam de corpore: vel vt eſt affectio ſubſtantiæ mobilis & ſenſibilis, neceſſaria cùm ad ſuſcipienda ſuſtinendaque cætera accidentia, tum ad exercendos motus & actiones naturales; atq; propter huiuſmodi quantitatem ſic affectam, appellatur corpus Phyſicum; qua ſignificatione corporis, nos in præſentia vtimur, cùm facimus ſubiectum Phyſicæ corpus mobile.

Dubitatio.

Sed dicet aliquis, neq; Auerr. neq; Ariſt. agnoſcere hoc noſtrũ corpus Metaphyſicum; illũ quidem, quia in 3. Metaph. c. 5. com. 17. ſcribit, duplex tantummodo eſſe corpus, Phyſicum & Mathematicum: hunc autem quoniam 3. Phyſ. c. 3. t. 40. & item aliis locis innuit, ſolùm duo genera corporum, vnum intelligibile, hoc eſt Mathematicũ, alterum ſenſibile, hoc eſt Phyſicum; Et in 2. de Anima. c. 1. t. 3. ait corpora naturalia eſſe principia aliorum corporum, quod verum non eſſet, ſi exiſteret aliquod corpus Metaphyſicum, hoc enim non eſſet poſterius corpore Phyſico, ſed potiùs eſſet natura prius.

Solutio dubitationis.

Verùm, huic dubitationi occurri poteſt ad hunc modum: non poteſt negari, quin (vt antea diximus) triplex ſit & ad tres ſcientias pertinens conſideratio corporis, ſed Ariſtoteles & Auerroes partim quia corpus Metaphyſicum, & phyſicum re non differunt, partim ſequuti cõmunem modum loquendi vſitatum in ſcientiis, tantum faciunt duplex corpus? vnum Phyſicum, alterum Mathematicum. In 2. autem l. de Anima Ariſtoteles loquitur de corporibus quę re vera exiſtunt, & ſub ſenſus noſtros cadunt, non quæ ſola cogitatione cohærent, cuiuſmodi eſt corpus Metaph. & Mathematicum. Illorũ autẽ corporum quæ exiſtunt in natura, duo genera ſunt, vnum naturale, vt lapis & planta, alterũ verò artificioſum, vt menſa, vel lectus; & quia formæ artificiales habẽt pro ſubiecto in quo inhærent & à quo ſuſtentantur, ipſum corpus naturale, idcirco Ariſt. ait corpus naturale eſſe principium, videlicet tanquam materiam aliorum corporum nimirum artificialium. Eſt quoque quarta conſideratio corporis prout eſt artificiale; nam quãtitas, vt verè figuratur & determinatur per artẽ mechanicã, facit corpus artificiale, quod prioribus tribus poſterius eſt, & vocari poteſt corpus artificioſum. Deinde, memoria repetendum eſt id quod ſupra diximus, cùm diſcuteremus opinionem Scoti, illud vocabulum

(mobi-

Digitized by Google

(mobile) non ſignificare aliquam paſſionē, nam paſſio ſubie-ᶜti, nō poteſt eſſe ratio formalis eius, vt ibi oſtendimus: ſignificat igitur mobile, idem prorſus atq; naturale, & quod habet in ſe principium motus. Cùm enim ille gradus & ratio corporis quæ præcisè conſideratur à Phyſico, nobis occulta ſit & careat proprio nomine, idcirco exprimitur & declaratur ex comparatione ad motū, qui eſt effectus & paſſio eius, cunctis notiſſima. Itaq; apud nos idem omnino valent hæc omnia, corpus mobile, naturale, habens in ſe principium motus, & ſi quod aliud nomē eſt eiuſdem generis. Quocirca materiā Phyſicæ varijs nominibus deſignauit Auer. Nam in prologo Phyſicę, ait eſſe res ſenſibiles prout ſunt tranſmutabiles; at in 12. Metap. com. 5. ſcribit eſſe corpus mobile, & in 4. Metaph. com. 1. ens mobile, vt vel inde perſpicuum ſit, non debere Philoſophum, vbi res manifeſta eſt, valde ſolicitum eſſe de verbis; pulchrè enim illud à Platone dictū eſt, ſi verba vbi opus eſt contemneremus, prudentia eruditionéq; ditiores eſſemus. Ac his quidem poſitis, facilè & breuiter cōfirmari poteſt opinio noſtra de ſubiecto Phyſicæ, hoc modo: illud eſt ſubiectū alicuius ſcientiæ, cuius quæcunq; per ſe tractātur in ſcientia, ſunt vel principia vel paſſiones, vel ſpecies, hęc enim tria, vt eſt in 1. Poſt. omnis ſcientia perſcrutatur circa ſubiectū ſuū, ſed tale eſt corpus mobile, ergo, &c. In promptu eſt Minoris probatio; nam materia, forma & natura, ſunt proxima principia corporis mobilis; Itē quantitas, motus, locus & tēpus, ſunt affectiones naturales, quæ per ſe ac primò cōueniūt corpori mobili; deniq;, cœlum, elementa mixta in anima, ſtirpes, animantes, homo, ſunt ſpecies corporis mobilis. Adde, quòd mobile ſeu naturale, propriè & (vt vocāt) adęquatè, nec enti, nec alij ſubiecto conuenit præterquā corpori, quod quia ſuprà fuſiùs explicauimus, hoc loco ſimpliciter & breuiter attingimus. maneat igitur, ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſſe corpus mobile ſeu naturale. Sed ex his quæ de ſubiecto Phyſicæ dicta ſunt, exiſtunt nonnullæ dubitationes quas nunc enodare oportet. 1. Dubitatio. Cur facimus tantùm ſubiectum Phyſicæ corpus mobile, & non addimus etiam vt ita loquar, quieſcibile; cū natura definiatur eſſe principiū motus & quietis? 2. Cur dicimus corpus mobile, & non mouens, cùm mouere ſit nobilius quàm moueri? 3. Cur non ponimus ſubiectū Phyſicæ, corpus quantum, vel figuratum? nam ſicut neceſſe eſt omne corpus naturale aliquo motu preditum eſſe, vt ſcribit Ariſt. 1. de Cęlo. c. 7. t. 57. ſic etiam debet eſſe affectum quantitate & figura. 4. Phyſicus agit de intelligentijs, & vt videre eſt in 8. Phyſ. agit item de formis tam ſubſtantialibus quā accidētarijs,

Demōſtratio quòd ſub e-ctum Phyſicæ ſit corpus mobile vel naturale.

Ponuntur decem dubitationes.

harum autē rerū nulla eſt corpus mobile,ergo,&c. 5. Ariſt.in 1. Phy.c.2.t.11.ait ſupponēdum eſſe ea quæ natura conſtant,aut omnia,aut quędam moueri;ergo his verbis innuit eſſe aliquas res naturales quę non ſint mobiles,non igitur erit adæquatum ſubiectum Phyſicę,corpus mobile.6. Corpus mobile continet res generabiles & corruptibiles,ſed huiuſmodi rerum non poteſt eſſe ſcientia,etenim Ariſt. ſcribit in 1.Poſt.c.7.t.21.& 22.res corruptibiles,neq; ſub demonſtrationē neq; ſub definitionem cadere poſſe; quibus duobus inſtrumentis omnis ſcientia perfecta continetur.7. Multa tractat Ariſt. in lib. Philoſophiæ naturalis, quæ non videntur attinere ad corpus mobile, quin etiam ei repugnare:cuiuſmodi ſunt caſus,fortuna, infinitum & vacuum. 8. Meritò etiā dubitari poteſt,an cognitio rerum naturalium,quam nobis reliquit Ariſt. ſit verè ſcientia? 9. Si ſubiectum Phyſicę eſt corpus mobile,ergo Phyſicus non conſiderabit res niſi prout habent reſpectum ad motum, quare non erit Phyſici conſiderare puras quidditates rerum naturalium; nam quidditas,exempli cauſſa,hominis præciſè ſumpta, non includit motum neq; reſpectum ad motum:ad rationem enim quidditatiuam eius quod eſt ens abſolutum,&ſubſtantiā,non poteſt vllo modo pertinere vel accidens vel reſpectus aliquis; quòd ſi Phyſicus non conſiderat tales quidditates, vix dici aut fingi poteſt,à quo alio cognoſci aut declarari debeant. 10. Si ſubiectum Phyſicæ eſt corpus mobile, ergo Aſtrologia & Medicina erunt partes Phyloſophiæ naturalis, quoniam tractant illa quidem de cœlo,hæc autem de humano corpore,quę ſunt ſpecies corporis mobilis. Verùm ad has obiectiones facilè reſponderi poteſt ad hunc modum.

Solutio dubitationum.

Ad 1. Reſpondemus,Quia omne corpus naturale eſt mobile,non tamen omne capax eſt quietis,vt in cœlo manifeſtū eſt, & quia motus eſt veluti habitus, quies autem tanquam priuatio,priuatio autē ex habitu cognoſcitur,idcirco diximꝰ corpus mobile eſſe ſubiectum Phyſicæ,non addentes quieſcibile.Huc accedit,quòd Ariſt.in 8.Phy.c.3.t.23. ait motū eſſe quiddā magis Phyſicū,quàm quietē,his verbis ſcribens: *Fere autē & omnia dicere moueri falſum quidem eſt,minus autem hoc præter methodum, poſita eſt enim natura in naturalibus principiū, ſicut motus & quietis, tamen Phyſicum magis eſt motus.* Addunt præterea quidam, motum eſſe perfectiorem quiete, quod in corporibus quidem animatis verum eſt, nō autem in ſimplicibus vt ſunt elementa, quorum perfectio non eſt motus, ſed potius quies in ſuo loco naturali. Vnde Auerr.4.libr.de Cœlo ca.4.t.26. ait definitiones corporum ſimplicium quæ aſſignantur per quietes, eſſe perfectiores,quoniā declarant naturalem ſtatū,&diſpoſitionem talium

liũ corporũ, corpus enim ſimplex ideo mouetur, quia eſt extra ſuã naturalẽ diſpoſitio n ẽ, & ideò mouetur vt motu perueniat ad ſuũ locum in quo quieſcat, itaq; quies eſt finis motus. Ad 2. Res aliqua non dicitur aut eſt naturalis, quia mouet naturaliter, alioquin intelligẽtiæ eſſent res naturales & Phyſicæ, quippe quæ cœlũ moueãt motu Phyſico, ſed vocatur aliqua res naturalis, propterea ꝙ naturaliter mouetur; etenim natura definitur eſſe cauſa, vt id in quo ineſt, moueatur & quieſcat: Vnde Ariſt. in 2. Phy. c. 7. t. 71. ait duplex eſſe ſe mouẽs Phyſicè. vnum quod etiã mouetur, alterum ꝙ mouet & non mouetur, illud & Phyſicum eſt & pertinet ad ſcientiã naturalẽ, hoc aũt minimè. Ad 3. Licet quantitas & figura ſint affectiones cõmunes omniũ rerũ naturalium, tñ non ſunt ita Phyſicæ vt motus, neq; ita declarãt naturã cuiuſq; rei naturalis. Quamobrẽ Ariſt. ex varietate motuũ naturaliũ ſolet indagare varios gradus & ordines rerum naturaliũ. Ad 4. Phyſicus agit de intelligentijs, non abſolutè, ſed vt mouẽt Phyſicè orbes cœleſtes, formæ aũt ſubſtãtiales & accidẽtales, etſi non ſunt corpora mobilia, tamẽ ſunt principia vel affectiones eius: neq; enim oportet quæcunq; tractantur in ſcientia eſſe ſpecies ſubiecti, ſed vel ſpecies vel principia, vel paſſiones eius. Ad 5. Ariſt. nõ ſubiũxit illa verba (aut quedã) propter polos mundi, aut centrũ, aut animã rationalẽ, aut formas ſubſtantiales, ſeu accidentales, in quib. non videtur ineſſe motus, quoniam prędictæ res nõ conſtãt natura, vt ipſe ibi dicit; hoc enim proprium eſt corporũ, neq; illud dixit quaſi dubitaret an eſſet aliquod corpus naturale, quod non eſſet mobile, id enim apud ipſum eſt impoſſibile. Sed Ariſt. pronuntiauit illa verba, quia licèt omnia corpora naturalia ſint mobilia, tamen hoc apertiſſimum eſt in quibuſdam, vt in animalibus & cœlo, in alijs verò ſubobſcurum eſt, vt in elemento terræ; ſatis autem erat Ariſt. ad oſtendendum non poſſe demonſtrari motum eſſe, docere per ſe manifeſtum eſſe aliqua corpora naturalia moueri. Ad 6. Rerum corruptibilium vt ſunt corruptibiles, hoc eſt vt ſunt ſingulares, non eſt ſcientia, tamen in huiuſmodi rebus intellectus noſter reperit prædicata quædam vniuerſalia & neceſſaria, quę colligit & reuocat ad rationem ſcientię; etenim licet homo ſit corruptibilis, tamen hoc ipſum, nimirum hominem eſſe corruptibilem, eſt quidpiam incorruptibile; ſimiliter Petrum ſedere, eſt contingens, tamen illud eſſe contingens, eſt neceſſarium; res item ſublunares ſunt mutabiles, ſed ipſas eſſe mutabiles, eſt prorſus immutabile; & quamuis res naturales non ſemper ac perpetuò contingant eodem planè modo, ſed interdum à naturali ſtatu & ordine ſuo deficiãt, tamẽ hoc ipſum nõ fugit, aut latet Phy. etenim Phyſicus docet

Quomodo ſcientia rerũ corruptibilium;

rerum caducarũ atq; mortaliũ hoc eſſe ingeniũ, vt licet ferè ita eueniant, tamẽ aliquãdo à fine & ſcopo ſuo naturali aberrent; quod, quomodo, quando, cur, aut in quibus rebus contingat, idem Phyſicus verè ac diligenter explanat: ita fit, vt res naturales per ſe quidem ſint commutabiles, & non neceſſariæ, tamen quod de huiuſmodi rebus Phyſicus nos docet, eſt penitus neceſſarium atque immutabile. His conſentanea ſunt quæ ait D. Thom. 1. p. q. 86, art. 3. ſcribens, ſi conſiderentur rationes vniuerſales rerum ſenſibilium, omnes ſcientiás eſſe de neceſſarijs, nedum Phyſicam. Ad 7. Phyſicus in docenda Philoſophia naturali (id quod etiam in alijs diſciplinis tradendis eodem modo contingit) quædam tractat per ſe, hæc autem ſunt, vel principia, vel ſpecies, vel affectiones ſubiecti adæquati: alia tractat per accidens, demonſtrans ea falſa eſſe, & redarguens eos qui de talibus rebus malè ſentiunt; cuius generis ſunt, quæ diſputantur ab Ariſt. de caſu & fortuna, vacuo, & infinito; nonnulla etiam ſub aliena perſona, vel Metaphyſici, vel Mathematici, à Phyſico pertractantur; diſputatio enim de vno, & ente aduerſus Parmenidem in 1. libr. Phyſicorum, Metaphyſici eſt: quæ autem de continuo Ariſtot. in libr. 6. differit, non tàm redolent doctrinam Phyſicam, quàm repræſentant abſtractionem Mathematicam. Denique multa vel digrediendi, vel ordinandi & amplificandi cauſa intexerunt in tractandis diſciplinis, quæ videntur eſſe remota & aliena proprio ipſarum inſtituto. Ad 8. Doctrina rerum naturalium quam nobis ſcriptam reliquit Ariſto. ſi quis velit bene ſentire & propriè loqui, non poteſt dici abſolutè & in totum ſcientia. Primùm, quia æternitas materiæ, motus, mundi, intelligentiarum, neceſſitas Dei in agendo, finita virtus eius, & id genus alia, quę ſunt præcipua fundamenta atq; firmamẽta Philoſophię Ariſt. perſpicuum eſt falſa eſſe. Ex quibus principijs falſis, cùm ab eo texatur & nectatur magna quædam ſeries aliarum rerum, neceſſe eſt magnam partem Phyſicæ Ariſtot. non eſſe ſcientiam. Deinde, eas res, quæ veræ ſunt, plerunq; leuiter ac molliter tractat, non eas confirmans firmis neceſſarijsq; rationib⁹ ſed tantùm Dialecticis ac probabilibus, vt ipſemet Ariſtoteles confiteri videtur, lib. 2. de Cœlo. cap. 3. textu 17. & cap. 12. t. 60. cùm igitur pars Phyſicæ Ariſtotelis ſit falſa, pars autem topicam tantùm & probabilem doctrinam continens, non poteſt Phyſica Ariſtotelis ſimpliciter & abſolutè appellari ſcientia. Verùm, ne ingrati videamur in principem & parentem Philoſophiæ, cõſtanter affirmamus, eum præter cæteros Philoſophos, dignum eſſe laude & admiratione, eiuſque diſciplinam longè præferẽdam eſſe doctrinis aliorum Philoſophorum. Primùm,

An Phyſicæ doctrina quã nobis reliquit ſcriptam Ariſtoteles, poſſit appellari ſcientia.

quia vnus Ari. plura ſcripſit de rebus naturalibus, quàm omnes alij Philoſophi ſimul, quorum extent opera; Deinde, quia vſus eſt meliori methodo; tum quoniam adhibuit genus orationis maximè accommodatum ad tractandas & docendas res Philoſophicas. Ad hęc, quoniam primus ferè in declarandis rebus naturalibus omnia quatuor genera cauſarum tàm prima & remota, quàm proxima patefecit, & vnamquamq; rem declarauit non ex communibus & alienis principijs, ſed ex proprijs atq; germanis cauſis. Poſtremò, cùm tam multa, & tam varia ſcripſerit, minimè tamen omnium Philoſophorum à veritate aberrauit: Et qui ſunt errores eius, hi nec multi ſunt, nec ita ridiculi & abſurdi, vt aliorum Philoſophorum.

An Metaphyſicus conſideret quidditates omnium rerum in particulari.

Ad 9. Dubitationem hoc modo reſpondendũ eſt. Cùm ponitur ſubiectum Phyſicæ corpus mobile, non ſic intelligẽdum eſt, vt putemus Phyſicum non aliter conſiderare res naturales, quàm prout habent reſpectum ad motum, ſed quia omnium rerum naturalium quidditates ſunt huiuſmodi, vt ipſas neceſſariò ac per ſe conſequatur motus; & quoniam Ari. per motum inueſtigat eſſentiam rerum naturalium, & cùm non prẹſto adſunt differentiæ eſſentiales, quæ profectò magna ex parte nos latẽt, earũ loco adhibere conſueuit proprios motus & operationes naturales, idcirco Philoſophi ſtatuerunt materiam Phyſicæ corpus mobile, ſignificantes per mobile, non reſpectũ ad motum, ſed rationem & gradum eſſentialem corporis, ex quo per ſe oritur motus, & reſpectus ad motum, ita vt eas omnes res comprehendat ſubiectũ Phyſicæ, quæ per ſe ſunt Phyſicè mobiles, atq; mutabiles. Non eſſe aũt Metaphyſici, perſcrutari quidditates rerum naturalium, vt quibuſdam viſum fuit, ex his quæ mox dicam perſpicuum erit. Primò, Ari. in 1. Metap. ca. 2. ait ſapientem omnia noſſe, nõ ſingulariter, ſed vniuerſaliter: & in 11. li. ſum. 2. c. 2. ita ſcribit, *Philoſophia vero de particularibus qui de prout vnicuiq; horum aliquid accidit, non conſiderat, circa verò ens, prout ens vnumquodq; horum ſpeculatur.* Deinde falſum eſſet ſubiectum Metap. eſſe ens prout ens, quod tamen pluſquã millies inculcat Ariſt. in libris Metaph. Etenim Metap. ſi cognoſceret quidditates rerum naturalium, conſideraret hominem non ſolùm, vt ens, ſed vt eſt homo, & leonem item, idemque contingeret in alijs rebus. Præterea, rueret ea diſtinctio ſcientiarum ſpeculatiuarum, quam Ariſt. in 6. Metaph. cap. 1. t. 1. tradit & colligit ex diuerſa definiendi ratione. Ad hæc in libris Metaphyſicis Ariſt. non explicatur ſcientia quidditatum naturalium, ſed in 7. libro Metaph. vniuerſè tantùm agitur de quidditate, nuſquam autem de quidditatibus Phyſicis, ergo hoc eſt indicio, eiuſmodi quidditatum cognitionem non eſſe Meta-

ſe Metaphyſicam. Amplius reliquæ ſcientiæ ſuperuacaneæ eſſent, nam perfectiſſima cognitio ea eſt, qua cognoſcitur quidditas rei, vt eſt apud Ariſt. in 3. Metaph. cap. 2. text. 3. & 7. lib. cap. 1. tex. 4. hæc autem cognitio quidditatum omnium rerum eſſet Metap. ergo &c. Quod ſi quis dicat, reliquas ſciẽtias ſpeculari paſſiones earum rerum, quarũ Metaphyſicus contemplatur quidditates, atq; hac ratione locum aliquem relinqui cæteris ſcientijs, hic profectò vehementer fallitur; eiuſdem enim ſcientiæ eſt conſiderare cauſam & effectum, principium & concluſionem, medium & extrema demonſtrationis; vt ex his quæ ſcribuntur ab Ariſt. 1. Poſt. cap. 7. tex. 20. & 23. conſpicuum eſt; ſed quod quid eſt, eſt cauſa paſſionum, eſt caput ſcientiæ, eſt principium atq; medium demonſtrationis, ergo non poteſt conſideratio definitionum, vel quidditatum pertinere ad Metaphyſicam, & conſideratio paſſionum, quæ fluunt ex illis quidditatibus, ad alias ſcientias. Et in 2. lib. Phyſ. cap. 2. tex. 17. ait Ariſt. *Inconueniens eſſe ſi Phyſicus ſcit quid ſit ſol & luna, nullum autem accidens eorum determinat.* Significans his verbis; vtrumque declarandum eſſe ab eadem ſcientia. Item, hoc pacto aliæ omnes ſcientiæ ſubalternarentur Metaphyſicæ, quod ſupra exploſum eſt: Nam principia demonſtrationum; quæ ſunt definitiones ſupponerentur ex Metaphyſica ſicut facit Perſpectiua reſpectu Geometriæ. Dicitur autem Metaphyſicus tractare ipſum quod quid eſt omnium rerum, non quidem ſpeciatim, ſed vniuerſè, vel quia tractat ea, quæ attingunt quidditates omnium rerum, vti ſunt, ens, ſubſtantia, vel accidens, actus, & potentia; vel quia docet quale eſſe debeat ipſum quod quid eſt, ex quibus rebus conſtet, quo pacto differat quod quid eſt ſubſtantiæ, à quod quid eſt, accidentis, vt videre eſt apud Ariſt. in 7. lib. Metaphyſicæ, vel quia cùm ipſum quod quid eſt, ſit principium cuiuſlibet ſcientiæ particularis, ſupponitur in eâ, vel declaratur leuiter per inductionem, ſicut ait Ariſt. in 6. Metaph. ca. 1. tex. 1. Si autem neceſſe ſit contra ſophiſtas tueri & confirmare ipſum quod quid eſt, & oſtendere id bene conſtitutum eſſe, id profectò iam pertinet ad Metaphyſicam. Sed dicet aliquis Ariſt. 4. Metaph. ca. 2. tex. 5. *Dubitatio.* ſignificare primi Philoſophi eſſe ſpeculari de omnibus rebus etiam in particulari; nam ſubdit, illius eſſe cõſiderare an Socrates & Socrates ſedens, ſint idem, an diuerſa: Sed ad hoc dicitur, ſententiam illorum verborum hanc eſſe, primum Philoſophũ conſiderare illa prædicata tranſcendentia, idem & diuerſum, ita vt an Socrates, & Socrates ſedens ſint idem an diuerſa; non poſſit cognoſci ſine doctrina Metaph. hoc igitur quod de Socrate dicitur ab Ariſtotele, non ſimpliciter dicitur, ſed tantùm exem-

exempli cauſa, nulla.n.ſcientia, nedum Metaphyſica, conſiderat Socratem aut vllum aliud ſingulare.

Ad decimã dubitationem licet reſpondere ad hũc modum: Etſi de cœlo agit Phyſicus & Aſtrologus, tamen diſſimilis eſt vtriuſq; tractatio: differentiam autem Phyſicæ & Aſtrologiæ, pulchre tradit Geminus, cuius longã hac de re orationẽ refert Simplicius in 2. Phyſicorum ſuper textu 17. Multa item Auerroes ſcribit, tùm in 1. Metaphyſicorum com. 19. tùm in 2. de cœlo com. 59. Quorum verba ſuperſedeo hic adſcribere, ne longior ſim in re minimè neceſſaria. Equidem reor inter Phyſicam & Aſtrologiam, ſex differentias conſtitui poſſe. 1. differẽtia eſt hæc: Phyſica conſiderat ſubſtantiam cœli & aſtrorum, an ſit ingenerabilis & incorruptibilis, an ſit ſimplex, vel compoſita, an ſit elementaris, an potiùs quinta quædam eſſentia: Aſtrologia autem hæc minime cõſiderat. 2. Phyſicus circa cœlum perſcrutatur omnia genera cauſarum, vt an cœlum habeat cauſam efficientem nec ne, an habeat materiam, an intelligentia quæ mouet ipſum, ſit anima & forma eius, quis ſit finis cœli & operationum eius; quæ res non cadunt ſub Aſtrologi contemplationẽ. 3. Aſtrologus de accidentibus cœli maxime conſiderat magnitudinem, figuram, & motum, quatenus in his accidentib. reperiuntur rationes quædam Mathematicæ, verbi gratia ratio maioris, minoris, æqualis, diſtantis, propinqui, proportionis, ſeu proportionalitatis: Phyſicus aũt peruestigans omnia cœli accidentia, etiam ea quæ tractantur ab Aſtronomo, longè diuerſa ratione conſiderat, nimirum prout fluunt ex natura cœli, prout congruunt illius ſubſtãtiæ, prout ſunt neceſſaria illi ad operationes Phyſi. perficiendas, deniq; prout ſunt coniuncta cum materia ſenſibili. 4. Aſtrologus non curat quærere & ponere veras cauſas & quæ conſentiant cum natura rerũ, ſed tantùm eiuſmodi per quas poſſit vniuerſè, aptè, non conſtãter rationẽ eorum omnium quę apparent in cœlo; quo fit vt plerũq; ſtatuat ea principia, quæ videtur pugnare cum natura & recta ratione, cuiuſmodi putãtur eſſe eccentrici, epicicli, motus inæqualitatis & trepidationis, & alia his ſimilia. de quib. vide quid ſentiat & ſcribat D. Th. p. 1. q. 32. ar. 1. in reſp. ad ſecundum. 5. Phy. tametſi tractat eaſdem res atq; Aſtrologus, tamen ille demõſtrat eas à priori, hic autem ſæpenumero à poſteriori; verbi gratia Phyſicus dicet terram eſſe rotundã, quia cùm omnes partes eius ſint æquè graues ac proinde appetant æqualiter appropinquare centro, comprimunt & conglobant ſe in figuram rotundam; Aſtron. autem dicet terram eſſe rotundam, quoniam ecclipſis Lunæ quæ fit ob interpoſitum terræ rotunde & circulariter efficitur. 6. Si quando euenit vt ambo

Sex differentiæ inter Phyſicam & Aſtrologiam.

ambo reddāt cauſam eiuſdē rei, tamen Phyſ. exponet proprias & naturales cauſas, Aſtrol. autem cōmunes & Mathematicas: vt ſi quæſtio ſit, cur cœlum ſit rotundum, Phyſ. dicet, quia nec graue eſt neq; leue; ſed aptum moueri in orbem; Aſtrologus autem reſpondebit, quoniam cœlum omni ex parte æqualiter diſtat à terra, quod eſt centrum eius.

De differentia inter Medicum & Phyſicum, & an Medicina ſubalternetur Phyſicæ, cuius ſit ponere diſcrimen inter ſcientias. CAP. IIII

INter Medicinam autem & Phyſicam (nam hoc etiam in decima dubitatione tangebatur) hoc intereſt, quòd Phyſic. agit de homine vt eſt ſpecies corporis naturalis; Medicus autem, vt poteſt curari arte Medicinæ. Similiter Phyſicus tractat de morbo & ſanitate, vt ſunt affectiones naturales hominis, & ortum habent ex principijs cauſiſq; naturalibus; Medicus autem, quatenus corpus humanum arte Medicinæ iuuari poteſt ad depellendos morbos, & ſanitatem recuperandam atque conſeruandam. Verùm, hoc loco dubitari poſſet, an Medicina verè ſubalternaretur Phyſicæ. Etenim multi putarunt Medicinam ſubalternari Philoſophiæ naturali; tum quia Ariſtoteles videtur id ſentire, in principio libri de ſenſu & ſenſili; ſcribens Phyſicum prima cognoſcere principia ſanitatis, & infirmitatis, & Phyſicū deſinere in ea, quæ ſunt Medicinæ; Medicum autem incipere ab ijs; quæ ſunt de natura: tùm etiam, quoniam ea tria, quæ in primo libro diximus requiri ad efficiendam veram, propriamque ſubalternationem ſcientiarum, perfectè conueniunt Medicinæ comparatione Philoſophiæ naturalis: nam corpus humanum, quod ponitur ſubiectum Medicinæ, continetur à corpore naturali quod eſt ſubiectum Phyſicæ, & contrahitur per differentiam accidentalem, quæ eſt eſſe ſanabile per artem, & prima principia Medicinæ demonſtrantur & tractantur in Phyſica, vt manifeſtum eſt ex verbis Ariſt. proximè citatis. Hæc iſti. Sed cur ego hanc opinionem non maximè probem, dicam breuiſſimè. Etenim duos habitus in perfecto Medico eſſe oportet, vnum quo hic cognoſcit pcepta Medicinæ & res ei facultati ſubiectas: alterū, quo poteſt benè & pmpte operari, ſeruatis circūſtātijs ſingularibus, quæ ad benè medendum concurrunt. Hos duos habitus diſtinctos eſſe, perſpicuum ſit, eò quòd vnus poteſt eſſe ſine altero; ſunt enim non pauci, qui ſcientiam Medicinæ in ſcholis didicerunt, ſed vſum eius nullum habent, ſunt etiam è contrario multi, qui nullam quidem Medicinæ ſcientiam habent, vſu tamen & experientia, vt benè medeantur, conſequuti ſunt. Intereſt verò inter prædictos habitus. Primò quidem

An Medicina ſubalternetur Phyſicæ, ſubtilis et docta inquiſitio.

Duos habitus eſſe oportet in perfecto medico.

quòd

quòd prior ille ſpeculando acquiritur, & ſine vllo medendi vſu ab alijs percipi poteſt: poſterior autem experiendo tantùm & operando acquiritur: Tùm, ille verſatur circa vniuerſalia, hic autem totus occupatur in rebus ſingularibus. Deinde quamuis alter ſine altero ſit imperfectus, tamen ille ſine hoc, propè nihil, hic etiam ſine illo non parum, vterq; autem ſimul quàm plurimum valent ad medendum, vide Ariſt. 1. lib. Metaphy. c. 1. Porrò, prior ille habitus qui nihil aliud eſt quã ipſa ſcientia Medicinæ in duas partes diſtribuitur, vnam, quæ continet generalia præcepta & notitias à praxi remotas, vocant Medici ſpeculatiuam, alteram, quæ iam attingit praxim, & viam atq; rationem benè operandi tradit, practicam appellant. His poſitis facile erit nunc oſtendere Medicinam non ſubalternari Philoſophiæ naturali. Nam poſterior ille habitus nõn ſubalternatur Phyſicæ; vtpote qui totus conſtet praxi, praxis autem non ſubalternatur ſpeculationi; cùm ſint res diuerſi ordinis, & differant eſſentialiter, doctrina autem ſubalternata non differat eſſentialiter à ſubalternante. prioris autem habitus pars ea quæ eſt practica, ſecundum rationes & cauſas eorum quæ tractat, pendet ex altera illa parte Medicinæ quæ eſt ſpeculatiua, hæc verò non ſubalternatur Phyſicæ, quia tota eſt prorſus Phyſica, & eſt pars ipſius Phyſiologiæ, hõ ſecus atq; doctrina animalium & plantarũ. Tria enim ſunt quæ præcipuè tractat Medicina ſpeculatiua. Primò quidem corpus humanum cum omnib. eius partib. temperamentis, facultatib. & operationib. quas res nemo neſcit eſſe Phyſicas: Deinde, ſanitas & morb. cõſiderantur in Medicina, quæ ſunt affectiones Phyſicæ, prouenientes ex principijs Phyſicis. Poſtremò alimenta & medicamenta, quorũ facultates & actiones conſtat eſſet Phyſicas, vires enim herbarũ, lapidũ, omniũque medicamentorum, quib. Medici morbos pellunt & ſanitatẽ fouent ac roborant, Phyſicę ſunt & ad Phyſicã pertinẽt, non ſecus ac proprietates & motus elementorũ. Sed cur Medici hanc doctrinam ſibi aſciuerunt & à Phyſica ſepararunt? An quia ſi Medicina tantùm contineret habitum illũ practicum qui eſt eius proprius, nimis tenuis & ignobilis futura erat; adiunctione autem illius doctrinæ, quæ alioquin magno vſui & ornamento eſt Medicis, facultas Medicinæ, locupletior, ornatior & perfectior extitit? Medicinam verò ſpeculatiuam eſſe Phyſicã, illud eſt indicio, quòd qui inter Medicos illam norunt & tractant, eos vulgò appellant Phyſicos, itaque quidquid eſt in Medicina cognitionis ſcientificæ, id totũ eſt Phyſicum, executio autem illius cognitionis & applicatio ad opus, ea demum eſt quæ conſtituit habitum quendam Medicinæ diuerſum à Phyſica.

Medicina nõ ſubalternatur Phyſicæ.

Quæſtio cu- [illegible] ſit trade- [illegible] imen [illegible] ẽtias

Sed quoniam de differentia quæ eſt inter Phyſicum, Aſtrologum, & Medicum; verba fecimus, volumus hic, quaſi digredientes paululum ab inſtituto, breuiter explicare cuius nam ſit tradere atq; docere diſcrimen quod eſt inter ſcientias; Exempli cauſa, nos hoc loco declarauimus differentiam Phyſicæ & Aſtrologiæ, quam etiam Ariſt. pertractauit in 2. Phyſi. c. 2. te. 18. poteſt igitur in dubiũ verti, an id fecerit Ariſt. tanquam Phyſicus; vel potius tanquam Metaphyſicus, aut Logicus. Auerr. in 2. Phyſ. comm. 16. cùm dixiſſet propoſitum Ariſt. ibi eſſe dare diſcrimen inter Phyſicam & Aſtrologiam, ſubiungit hæc verba, *Et iſta perſcrutatio licèt pertineat ad Logicam tamen mos eſt vt illud quod eſt commune omnibus artibus dicatur in Logica, & illud quod eſt proprium vnicuiq; arti dicatur in illa arte.* Quibus verbis ſignificat hoc munus diſtinguendi ſcientias, vniuersè quidem pertinere ad Logicam, ſpeciatim autem ad vnam quamq; ſcientiam particularem. Quod, quia breuiter & ſubobſcure dictum eſt ab Auer. à nobis latius & enucleatiùs declarandum eſt. Primùm igitur affirmamus, tradere diſcrimen inter duas ſcientias, non pertinere ad aliquam ſcientiam particularem, vt verbi gratia tradere diſcrimẽ inter Phy. & Mathematicam doctrinam, nec pertinet ad Phyſicam, nec ad Mathematicam doctrīnā; cuius rei cauſa hæc eſt, quoniam is qui ponit diſcrimen inter duo, debet vtrumq; cognoſcere, vt innuit Ariſt. 2. de Anima. c. de ſenſu communi; ergò qui ponit diſcrimen inter ſubiecta duarum ſcientiarum, debet vtrumq; cognoſcere: nulla autem ſcientia particularis cognoſcit ſubiectum alterius ſcientiæ ſed tantùm noſcit & explicat ſuum proprium ſubiectum; Phyſicus enim non cognoſcit niſi res Phyſicas, nec poteſt ſibi vſurpare cognitionem rerũ Mathematicarum, quia nulla ſcientia poteſt tranſire fines ſui ſubiecti adæquati. Quocirca non poteſt Phyſ. cognoſcere aut docere diſcrimen, quod eſt inter res Mathematicas & res Phyſicas; ſed hoc pertinet ad facultatẽ cõmunem & generalem omnib. ſcientijs: Hæc autẽ facultas duplex eſt, vna Logica altera Metaph. Logica. n. tradit generale modũ ſciẽdi omnes res; quo fit, vt Logiens doceat differentiam ſcientiarum.

Diſtinctio ſcientiar pertinet ad Logicam & Metaphyſicam.

Nam cùm duo ſint modi ſciendi, definitio & demonſtratio, ſcientia, quæ paratur definitione, diuerſa erit ab ea, quæ acquiritur demonſtratione: Deinde, cùm demonſtratio ſit multiplex, ſcientiæ quoque erunt multiplices ſecundum varietatem demonſtrationum. Prætereà cùm ſcientia habeat principia, ſubiectum, paſſiones, & ſpecies, diuerſæ ſcientiæ erunt, quæ habebunt diuerſa vel omnia, vel ſolùm aliqua. Poſtremò, cùm in omni ſubiecto ſcientiæ duo reperiantur, res

quæ

quæ ſcitur & modus ſciendi, diuerſæ ſcientiæ erunt, vel quæ habent vtrumq; diuerſum, vel ſaltem quæ alterum; vt quamuis in eiſdem rebus verſentur, diuerſa tamen ratione eas tractent. Atq; hoc modo Logica tradit diſcrimen & diſtinctionem ſcientiarum; Metaphyſica autem, quoniam agit de ente vt ens eſt, diuidit & declarat omnia genera entium, verbi gratia: quòd aliæ res ſint tantùm ſpeculabiles, aliæ factibiles, & aliæ agibiles; rurſum aliæ ſunt omnino immateriales, aliæ penitus materiales, aliæ verò mediæ, partim ſcilicet materiales, partim immateriales. Ex qua diſtinctione rerum, naſcitur diſtinctio ſcientiarum, vt aliæ ſint ſpeculatiuæ, aliæ actiuæ, aliæ factiuæ: ſpeculatiuarum autem, alia ſit Metaphyſica, alia Phyſ. & alia Mathem. doctrina. Tradere igitur diſcrimen inter ſcientias, eſt Logici & Metaphyſici: particularis autem artifex, cuiuſmodi eſt Phyſicus vel Mathematicus, non poteſt id facere quà talis eſt, niſi fortè ſuſcipiat aut gerat perſonam vel Logici vel Metaph. quomodo Ariſt. in 2. lib. Phyſ. tradit diſcrimen inter Phyſ. & Mathematicas diſciplinas: omnis igitur ſcientia particularis, quemadmodum ſupponit ſubiectum ſuum eſſe, ita quoq; ſupponit diſtinctionem eius ab omnibus ſubiectis aliarum ſcientiarum: Metaph. autem quamuis diſtinguat ſubiecta ſcientiarum particularium, non idcirco tamen perfectè cognoſcit ipſa; alioquin reliquæ ſcientiæ ſuperfluæ eſſent, ſed tantùm cognoſcit ipſa, prout ſunt gradus & genera entis diuerſa inter ſe.

Memorantur cauſæ & principia, affectiones item & ſpecies corporis naturalis.

CAP. V.

QVoniam conſtitutum eſt ſubiectum Philoſophiæ naturalis, doctrinæ noſtræ ordo depoſcit, vt cauſas, affectiones & ſpecies huius ſubiecti generatim exponamus; ſic enim lector poterit formam totius operis quaſi in tabella quadam adumbratam & ante oculos ſuos expoſitam, intueri. Cauſæ rerum naturalium quatuor ſunt, materia ex qua fiunt; efficiens à quo fiunt; finis, cuius gratia fiunt; forma propter quam ſunt id quod ſunt. Materia duplex eſt, vna rerum ſublunarium, altera corporum cœleſtium; has enim materias inter ſe diuerſas eſſe apertè docet Ariſt. in 8. Metaph. cap. 4. text. 12. & in 12. libro, cap. 2. text. 10. Materia rerum ſublunarium, alia prima, quæ communis eſt earum omnium rerum; quarum mutua eſt commutatio, alia ſecunda, quæ multiplex eſt, nam elementa ſunt materia mixti, & partes ſimilares partium diſſimilariũ, & diſſimilares, totumq; corpus organicũ: eſt ma- *De varietate materiæ.*

teria animalis. Forma eſt duplex, vna ſubſtantialis quæ faciens ſimpliciter, & hoc aliquid, & vbique definitur ab Ariſtotele; *Quod quid erat eſſe rei*, quoniam vel eſt tota quidditas rei, vel certè principalis pars quidditatis. Quatuor autem gradus ſunt formæ ſubſtantialis, vnus eius quæ dat tantùm eſſe rei, qualis eſt forma elementorum & mixtorum quę carent anima; Alter, qui præterea tribuit vitam, vt forma plantæ: Tertius, qui præter hæc largitur vim ſentiendi: Quartus, qui ad hæc omnia, impertitur vim rationis & intelligentiæ, atque hæc eſt propria forma hominis, obtinens principem locum inter formas naturales; de qua Themiſtius in 2. lib. de Anima ſuper textum 32. eleganter ſcribit his verbis: *Ab anima vegetali ad altas ordine iubeundum eſt, vſquedum ad poſtremam & nobiliſſimam aſcendamus, ea eſt rationalis, quæ quamquam vltima orta eſt, tamen poteſtate, & dignitate cognoſcitur princeps; Illuc progreſſa natura mortalis, receptui canit, nec procedit vltra.* Altera eſt forma accidentalis, cuius munus triplex eſt; primò, atque præparare & inſtruere materiam ad accipiendam formam ſubſtantialem, tum, eam conſeruare & tueri ab his quæ vim habent vitiandi ipſam, atque corrumpendi; Poſtremò, eſſe quaſi inſtrumentum quoddam naturale, per quod ſubſtantia operetur, non enim poteſt ſubſtantia quidquam agere ſine accidentibus, quòd apertè indicat Ariſtoteles in libr. de Senſu, & ſenſili; vbi agit de ſapore, ſcribens hoc modo: *Quà igitur ignis, vel qua terra, nihil natum eſt agere vel pati, quà autem ineſt contrarietas in eis, hæc omnia agunt. & patiuntur.* Efficiens aliud vniuerſale, aliud verò particulare; illud rurſus duplex, quoddam mouens quidem Phyſicè, ſed nō exiſtens Phyſ. hoc eſt mouens, non motum, veluti eſt intelligentia; quoddam autem, quod mouet Phyſ. & eſt Phyſicum quia mouet & mouetur; tale autem eſt cœlum, quod ſecundum Peripateticos agit in hæc inferiora per motum & lumen. Hoc autem quod eſt agens particulare, triplex eſt, etenim vel ſemper eſt ſimile effectui, quod bifariam cōtingit, aut enim eſt eiuſdem ſpeciei cum effectu, vt homo ſemper gignitur ab homine; vel eiuſdem generis, vt mulus procreatur ab equo; vel ſemper eſt diſſimile ſuo effectui, huius generis ſunt omnes animantes quæ ſolùm ex materia putreſcente gignuntur; vel partim eſt ſimile, partim diſſimile ſui effectus, quod perſpicuè cernitur, tum in alijs tum in generatione ignis, quem videmus interdum effici ab igne, aliquando verò etiam ab alijs cauſis, hoc eſt vel à lumine vel à motu. Solent autem Latini Philoſophi & Theologi cauſas efficientes in æquiuocas & vniuocas diuidere, quod tamen in idem recidit: Finis duplex eſt, vnus generationis, alter rei genitæ; quæ diſtinctio per

De varietate formæ.

De varietate efficientis.

De varietate finis.

vulga

vulgata eſt apud Philoſophos,& traditur ab Auer. 4.de Cœlo com.22.Ille,eſt forma quæ per generationem acquiritur. Vnde Ariſtot. in 1.de Gene.cap.7.tex.55. ſic ait: *Habitibus præſentibus, non amplius generatur, ſed eſt tamſformæ autem & fines habitus quidam ſunt.* Et in 2.Phyſic.cap.7.text. 70. inquit formam & finem eſſe idem numero. Hic autem finis rei genitæ eſt perfecta operatio eius,de quo fine Ariſtot.loquitur in 2.de Cœlo cap.3.tex.17.ſcribens,eorum,quorum eſt aliquod opus vnum quodque eſſe gratia operis: & in 1.libr. Ethic. vltimum finem hominis collocat in perfecta operatione virtutis. Rurſus finis alius eſt cuius gratia, alius cui, vt finis qui intenditur à Medico eſt ſanitas, cui autem talis finis procuratur, eſt ægrotus: hanc diſtinctionem finis innuit Ariſt.2.Phy.c.2.tex.24.& 2. de Anima c.4.t.37.Præterea,alius finis acquiritur per motum qui eſt Phyſicus,& eſt finis rerum naturalium,hic autem in 2.Phy. c.2.t.23.ab Ariſt. deſcribitur his verbis : *Quorum enim continuo motus exiſtente, eſt aliquis finis ipſius motus, hic vltimum eſt & id cuius cauſa.* Alius finis eſt propter quem res agunt, nõ vt ipſum producant, ſed vt aſſimilentur ei, quomodo Deus eſt finis omnium rerum;priorem finem Ariſt.in 3.Metaph.c.2.t.3.negat eſſe in rebus immobilibus, vti ſunt intelligentiæ vel res Mathematicæ; poſteriorem autem finem in 12.Metaph.c.7. t. 37. affirmat reperiri etiam in rebus immobilibus velut in ipſis intelligentijs.Porrò quæ agunt propter finem, quædam extrinſecus & ab alio mouentur ad ipſum, quemadmodũ corpora ſimplicia dicuntur ab Ariſtot.tum in 8.Phyſ.c.4.t.32. tum in 4. lib.de Cœlo c.3.tex.25.vel à generante vel à remouente prohibens, moueri ad ſuum locum naturalem, qui eſt finis huiuſmodi corporum: Alia mouent ſe ad finem ſuum, ſed nullo modo cognoſcunt eum; eius generis ſunt viuentia, quorum finis eſt generare ſibi ſimile vt Ariſtot. indicat 2. lib. de Anima ca.4.tex.34.ad quem finem ipſamet ſua vi & poteſtate naturali ſe prouehunt atque perducunt,veluti cernere licet in plantis: Alia mouent ſe ad finem & cognoſcunt tam finem,quàm media, quæ conducunt ad finem, ſed non cognoſcunt hæc (vt loquar more noſtrorum Philoſophorum) formaliter, verum tantùm materialiter; hoc eſt cognoſcunt rem quæ eſt finis & cognoſcunt media, ſed non prout eſt finis, aut medium: hoc genere continentur omnia bruta, quæ videntur impulſu quodam naturali trahi ad expetendum finem ſuum, & quærenda media neceſſaria ad aſſequendum illum: Alia denique cognoſcunt perfectè finem ſuum & media quæ ducunt ad ipſum, & liberè agunt,ita vt in ipſis poſitum ſit agere & non agere. Hunc ſupremum gradum agẽtium vnus omnium animantiũ

Digitized by Google

Quæ ſint in Phyſica principia cognoſcendi & præcipua quædã pronunciata.

tenet homo; qua etiam de cauſa dicitur eſſe dominus ſuarũ actionum. Sed de cauſis rerum naturalium ſatis. Sunt in Phyſica quædam alia principia quæ in ſcholis Philoſophorũ vocari ſolẽt principia complexa, vel principia cognoſcendi, quę nihil aliud ſunt, quàm ſententiæ quædã generales notiſſimæ ac tritiſſimæ, quæ crebrò vſurpantur ab Ariſt. & ad res Phyſicas explicandas probandáſq; ſępenumero adhibentur. Huius generis ſunt hæc. 1. Motũ eſſe. 2. Eſſe multitudinẽ & diuerſitatẽ in rebus naturalib. 3. Tria eſſe principia generationis rerum naturaliũ, materiam, formã, & priuationę. 4. Quatuor eſſe genera cauſarũ materiam, formam, efficiens & finem, 5. Ex nihilo nihil fieri, ſed in omni productione Phyſica, opus eſſe ſubjecto aliquo & materia. 6. Per ſe nõ generari materiam aut formã, ſed totum compoſitũ. 7. Naturam eſſe principiũ mot⁹ in eo in quo eſt. 8. Naturã operari alicuius gratia. 9. Naturã nihil fruſtra facere. 10. Naturã ſemper, cũ poſſibile eſt, facere quod eſt melius. 11. Quæ natura fiunt, aut ſemper aut vt plurimũ ita fieri, quę autẽ præter hæc accidũt, nõ fieri ſecundũ naturam. 12. Naturam fugere infinitũ & inordinatum; ſemper.n. natura quærit finem, & eſt omnib. cauſa ordinis. 13. Motũ eſſe actum entis in potentia prout in potentia. 14. Quatuor eſſe ſpecies motus generationẽ & corruptionem; augmentationẽ & decretionę; alterationem, & motũ localem. 15. Omne quod mouetur ab alio moueri 16. Moueri à ſe ꝓprium eſſe animatorũ, 17. Eſſe formam ſubſtantialẽ. 18. Formam ſubſtantialẽ eſſe pręſtantiorem materia; & mouens mobili, & agens patienti. 19. Natura eligit potius vnũ quàm multa & pauciora quã plura, niſi quid obſtet. 20. Continuũ eſſe diuiſibile in infinitum. 22. Contrariorũ eſſe cõtrarias cauſas, effectus atq; ꝓprietates. 2. Omnium natura conſtantium, eſſe certum magnitudinis & paruitatis terminũ. 23. Remiſſionem & debilitationem vnius contrarij fieri propter admixtionẽ alterius cõtrarij. 24. Idem vt idem, ſemper aptũ eſſe facere idem. 25 Omni actui, propriã & determinatam potentiam, & omni formæ, propriam & determinatã materiam reſpondere. 26. Nihil præter naturã exiſtens, aut violentũ, eſſe perpetuum. 27. Actus actiuorũ, in patiente & diſpoſito recipiuntur. Ex quo natũ eſt illud multorum ſermone tritũ pronunciatum. Quidquid recipitur, per modum recipiẽtis recipitur. 28. Quod eſt in rebus naturalib. euidens ſecundũ ſenſus, id nõ eſſe in quæſt. vocandũ, nec rationib. ꝓbandum. Hæc atq; horum ſimilia, quæ ſparſa in ſcriptis Ariſt. reperiũtur, ſunt quaſi fundamẽta & firmamẽta quędã, quibus eius tota propè Philoſophia naturalis nititur atq; fulcitur, eaq; paſſim occurrũt vt pote quæ in pleriſq; demõſtratio-

ſtrationibus& probationib. Phyſ. inſeruntur. Sed veniamus ad affectiones & ſpecies corporis naturalis.

Affectiones communes omnium rerum naturalium, præſertim corruptibilium, quatuor ſunt; Quantitas, Locus, Tempus, & Motus. Quantitas eſt duplex, vna magnitudo; altera numerus: etenim corpus naturale quà eſt mobile, debet eſſe præditũ magnitudine, quà verò eſt ſpecie multiplex, neceſſe eſt ipſum diuidi in multas & varias ſpecies rerum. Magnitudini autẽ eſt adiuncta figura; nam cùm omnis magnitudo naturalis, ſit corpus finitum, terminus autem corporis eſt figura, neceſſe eſt omne corpus naturale affectum eſſe aliqua figura: locus abſolutè quidem debetur corpori naturali, quia eſt corpus longum, latum, & craſſum; hic autem, vel ille locus, hoc eſt, vel ſuperior, vel inferior, debetur ei quatenus habet grauitatem vel leuitatẽ. Loco autem cognatus eſt ſitus vel poſitura, quæ ex circumſcriptione loci & locati corporis exiſtit; cuius differentiæ ſunt, ſupra, infra, ante, retro, dextrum, ſiniſtrum. Motus eſt præcipua affectionum naturalium, & quæ maiori ſtudio, cura & diligentia tractatur à Phyſ. quàm aliæ, cuius quatuor ſunt ſpecies, generatio & corruptio, accretio, & decretio, alteratio, & motus localis. Tempus non modò eſt menſura omnium motuum naturalium, ſed etiam metitur durationem rerum corruptibiliũ. Species verò corporis naturalis ſeptem ſunt, cœlum, elementa, mixta imperfecta, vt nix & grando: mixta perfecta, quæ carent anima, vt metalla, plantæ, bruta, homo, quanquam mixta imperfecta (quoniam non habẽt formam ſubſtantialẽ diuerſam ab elementis ex quibus conſtant; ſed ſunt accidentaria quædã eorum completio & coagmentatio) non debent tanquã ſpecies quædam corporis naturalis diuerſa ab elementis recenſeri. Harum autem ſpecierum quæ ſit præſtantiſſima paucis explicandum eſt.

Inter ſpecies corporis naturalis, quæ ſit omnium præſtantiſſima. CAP. VI.

ARiſtoteles multis in locis haud obſcurè docet cœlum dignitate anteire reliquis corporibus naturalibus. Nam in lib. 6. Ethic. cap. 7. vbi loquitur de ſapientia, ita ſcribit: *Neque verò quidquam ad rem attinet, quòd homo reliquorũ animalium quiddam ſit quàm optimum, ſunt enim & alia homine multo diuiniora, vt ea quæ omnibus maximè ſunt in conſpectu, ex quibus hic mundus coagmentatus eſt.* Deinde in 2. Phyſ. cap. 4. tex. 45. & 1. de Partibus anim. cap. 1. reprehendit eos Philoſophos, qui aiebant plantas & animalia effici à ſuis quæque cauſis, cœlum autẽ & ſidera, caſu & fortuito extitiſſe; *abſurdum,* inquit, *eſt cauſa & diuin-*

Digitized by Google

niſſima ſenſibilium, ſubijcere temeritati fortunæ: Tum, in 1. de Cœlo cap. 2. tex. 13. inquit: *Manifeſtum eſt eſſe aliam ſubſtantiam præter eas quæ hic ſunt, priorem ac diuiniorem his omnibus*. Loquitur autē de cœlo. Præterea 1. lib. de Cœlo cap. 8. tex. 100. ait cœlum eſſe corpus immortale & diuinū, ex quo & alijs corporib. pendet eſſe & viuere, his quidem exactius his autem obſcurius. Amplius, in 2. de Cœlo. c. 2. tex. 16. ſic ait. *Quaproptèr ex omnibus his, aliquis ratiocinando crediderit, quòd eſt aliquod, præter corpora quæ hic & circa nos ſunt, aliarum ſeparatum, tantò nobiliorem habēs naturam, quanto plus diſtat ab his quæ hic ſunt* Adhæc in 1. de Partibus animalium c. 5. ait, res naturales ęternas, vt ſunt cœli, tantùm præſtare alijs rebus naturalibus, vt cognitio illarum, vel minima & tenuiſſima multis partibus pręſtabilior ſit, quàm harum rerum ampliſſima & accuratiſſima ſcientia. Poſtea, in 1, li. Meteorologico, c. 2. inquit hunc mundum inferiorem, continentem atque coniunctum eſſe cœlo, vt omnis virtus eius per motus cœleſtes conſeruetur & gubernetur; Hoc etiam eſt valde conſentaneum rationi, etenim ſubſtantia cœli eſt ſimplex, ingenerabilis, & incorruptibilis; forma à qua mouetur, & quæ eſt finis ipſius, eſt intelligentia; motus eius eſt circularis, qui eſt primus & nobiliſſimus omnium motuum naturalium, figura eſt rotunda, quæ antecellit cæteras ſpecies figuræ; virtus eius & efficientia eſt maximè generalis, vtpote per quā omnia quæ ſunt infra lunam, procreantur, reguntur, conſeruantur, & quodammodo perpetuantur, videtur igitur eſſe cœlum omni alio corpore naturali præſtantius.

Tres dubitationes.

Sed hoc non videtur carere difficultate: quoniā Ariſt. in proœmio librorum de Anima, ſignificat ſcientiam animæ, dignitate antecellere reliquis diſciplinis, ergò anima vel animal, erit nobilius cœlo. Deinde, videtur homo eſſe nobilior cœlo, quippe cū habeat animū participem rationis immortalē & diuinum, ſimilem Dei & parem propemodum intelligentijs, quin etiam Ariſt. in 2. Phyſ. c. 2. te. 24. inquit hominem eſſe finem omnium rerum, hoc modo ſcribens: *Et vtimur tanquam propter nos, omnibus quæ ſunt, ſumus enim quodammodo & nos finis*. Præterea, animatum eſt nobilius inanimato, ſed formica verbi gratia eſt animata cœlum autē non, ergo formica eſt nobilior cœlo. Verùm paruo negotio occurrere poſſumus his obiectionib. Ad primā dubitationem reſpondemus. Cùm Ariſt. ibi commendat ſcientiam animæ, tum ob certitudinem, tum ob excellentiam rerum quas tractat, non affirmat eam primam eſſe omnium diſciplinarum, ſed eſſe ponendam in primis, hoc eſt numerandam eſſe inter primas & clariſſimas ſcientias; quod profectò verum eſt, nam poſt doctrinam intelligentiarum & ſcientiam

cœli

cœli, primum ac ſummum locũ ſibi ſuo iure vendicat ſcientia animæ. Ad 2. obiectionẽ reſponderet Ariſt. cœlũ poſſe conſiderari duobus modis, vel vnà cum intelligentia, hoc eſt pro toto quodam ꝙ exiſtit ex orbe & intelligentia, cuius motu, ac efficientia continentur omnes res ſublunares, vel præciſè & citra intelligentiã, prout eſt corpus quoddã ſimplex & naturale, & quod perpetuò mouetur in orbem; Similiter diceret Ariſt. hominem bifariam accipi poſſe, vel vt eſt corpus quoddã naturale, habens eſſe Phyſicũ, & operationes Phyſicas, vel ex ea parte qua eſt immortalis, intelligens & particeps diuinitatis. His poſitis, facillimè diſſolueret dubitationẽ propoſitam ad hunc modum; Cœlum ſumptũ priori modo proculdubio nobilius eſt homine, poſteriori aũt modo non; vincit quidem dignitate hominẽ priori modo acceptũ, vincitur tamẽ ab eo ſi homo poſteriori modo conſideretur. Vel aliter, anima rationalis pendet à cœlo ratione corporis, ꝙ informat, & vnionis cum eo ex qua exiſtit homo, & ratione operationis, quatenus ea pendet à phantaſmate & vſus eius poteſt impediri ob deprauationẽ inſtrumẽti ſenſitiui, per ſe aũt & ſimpliciter, ea ratione vt animus noſter eſt immaterialis, omnia intelligẽs, & liberũ habens arbitrium, non pendet à cœlo. Sicut igitur homo quodã modo eſt dependens à cœlo, quodã modo non; ita quodãmodo eſt eo nobilior, quodã modo verò non; quãuis propter nobilitatem hominis (quam poſt reſurrectionem animo & corpore adepturus eſt, & quia eius gratia cœlos creatos eſſe in S. ſcriptura legimus, tum alibi, tũ Deuteronomij 4.) idcirco verius dici poteſt hominem eſſe ſimpliciter præſtantiorem cœlo. Ad eum autem locum qui ex 2. Phy. adductus eſt, duobus modis reſpondere poſſumus: vno modo, ſi dicamus Ariſt. ibi facere hominẽ finẽ omniũ rerũ, non naturaliũ, ſed artificialiũ. nã de huiuſmodi rebus ibi loquitur Ariſt. omnes enim artes cõparatæ ſunt ad vſus & commoditates hominis: præſertim, vt ait Albertus, hominis ciuilis, nã homo ſoliuagus agens vitã ſolitariã, non eget tam multis artibus, atq; hoc modo prædictum locũ Ariſto. interpretantur Simplicius, Auer. & B. Tho. eſt igitur homo finis omnium rerũ artificialium, quin etiã hominem finẽ eſſe omnium rerum naturaliũ quæ ſunt infra lunã Ariſto. docet 1. Pol. c. 5. Altero modo, poſſumus etiam dicere hominẽ dici finẽ omnium rerum non abſolutè, ſed quodammodo, quam particulã ponit ibi Ariſt. cœlũ enim primaria intẽtione, eſt ꝓpter Deum & intelligentiã, quodam modo aũt, hoc eſt ſecundaria intentione, eſt propter generationem & conſeruationem harum rerum inferiorum, maximè autem hominis. Sed dicet aliquis Ariſtotelem in 9. libr. de Hiſto. animal. ca. 1. ita ſcribere de ho-

Quomodo cœlum partim ſit nobili⁹ homine, partim verò non.

An homo ſit finis omniũ rerum naturalium.

Obiectio.

Digitized by Google

mine: *Quorum veſtigia morum, cùm in omnib. ferè inſunt, tum vel maximè in perfectiorib. & maximè in homine, hic enim natura perfectiſſima eſt, & ob eam rem habitus iſti conſpectiores in ipſo continentur.* Et in 2. lib. de Partib. animalium c. 10. *Habēt,* inquit, *quædam animal.a etiam bene viuendi rationem: quale hominum genus eſt, quippe quod aut vnum ex nobis cognitis diuinitatis particeps ſit aut omnium maximè.* Quibus verbis ſignificat hominem dignitate excellere omnes res naturales. Verùm hoc facile ſoluitur, nam Ariſt. nō loquitur de homine abſolutè, ſed facta comparatione cum alijs animantibus mortalibus; id quod ex eius verbis liquidò cognoſcitur. Ad 3. dubitationem dici poteſt, comparationem fieri debere in his quæ ſunt eiuſdem generis vel ordinis. Quocirca in mortalibus, animatum nobilius eſt inanimato, ſed animatum mortale non eſt nobilius inanimato incorruptibili, quale eſt cœlum; quod (tum quia eſt incorruptibile, tum quia eſt cauſa vniuerſalis omnium corruptibilium, in fieri, in eſſe, & in operari) cenſeri debet nobilius cunctis rebus corruptibilibus. Quanquam D. Tho. videtur paulò aliter ſentire in 1. parte qu. 70. art. 3. in reſp. ad 2. ſcribens animal ſimpliciter eſſe nobilius cœlo propter animam: cœlum autem ſecundùm quid eſſe nobilius animali, tum quia forma eius in totum perficit materiā, ita vt non ſit amplius in potentia ad aliam formam, quod non facit anima in animali, tum etiam propter motum cœleſtem qui fit à nobiliori motore.

Solutio.

Non ſemper animatū eſt nobilius inanimato.

Enumeratio partium Philoſophiæ naturalis.

CAP. VII.

QVod ſit ſubiectum Philoſophiæ naturalis & quæ huius ſubiecti principia, affectiones & ſpecies oſtenſum eſt; ſequitur, vt principes Phyſicæ partes, earumque partium inter ſe ordinem, indicemus. Ariſtot. in 3. lib. de anima, ca. 8. tex. 38. auctor eſt, ſcientiam ita ſecari & diuidi, vt res diuiduntur, in quibus ſcientia verſatur; ex quo fit, vt, quoniam ſupra indicauimus varietatem rerum naturalium quæ ſubijciuntur Phyſicæ, nunc facillimum nobis futurum ſit colligere ac explicare omnes partes Philoſophiæ naturalis. In principio operis Meteorologici Ariſtoteles partim repetens quæ antè docuerat, partim ea proponens quæ deinceps tractaturus erat, pulchrè ante oculos ponit omnes partes Philoſophiæ naturalis, earumq; diſpoſitionem & ordinem. Commemorat autem ibi ſex partes Phyſicæ. Vnam de primis cauſis naturæ & de omni motu naturali, quæ continetur octo primis libris Phyſicis: Alteram, de cœlo, quam complectuntur quatuor libri de Cœlo & Mundo: Tertiam, de mutua tranſmutatione elementorum, & vni-

Septē partes Phyſicæ.

& vniuerſè de generatione & corruptione, quæ docetur in libro de Generatione & corruptione: Quartam, de rebus Meteorologicis, quam Ariſtoteles expoſuit tribus, vel vt alijs placet, quatuor libris: Quintam, de animalibus, qua comprehendit Ariſtoteles omnia quæ pertinent ad doctrinam animaliũ, hoc eſt libros de Hiſtoria animalium, de Partibus animalium, de anima, de Generatione animalium, & quæ vulgò nominãtur Parua naturalia: Sextam, de plantis de quibus pollicetur Ariſtoteles ſe velle cõſcribere aliquod opus, tum hic (tum in libro de Senſu & ſenſili, vbi agit de ſaporibus) & in fine libelli de Longitudine & breuitate vitæ; ſed neque nunc extat aliquod opus eius de plantis neque extabat tempore Alexandri, vt ipſe ſcribit in ſuis Commentarijs, de libro de Senſu & ſenſili, loco ſupradicto; duos autem libros de Plantis, qui nũc circumferuntur nomine Ariſtotelis viri doctrinæ Ariſtotelicę periti, exiſtimant falsò adſcribi Ariſtoteli: cui rei fidem faciunt, inuentio, diſpoſitio & elocutio rerum quæ tractantur in illis libris, quippe cùm nihil planè oleant lucernam Ariſt. His ſex partibus Phyſicæ, adiungenda eſt ſeptima de mixtis perfectis & inaminatis, vti ſunt metalla, quam prætermiſit quidem Ariſt. in hac enumeratione ſed in fine tertij Meteorologici, c. 7. expreſſit, nam cùm de metallis generatim quædam attigiſſet ampliorem & diligentiorem explicationem pollicetur his verbis: *Cõmuniter igitur dictũ eſt, de omnib. his ſigillatim aũt conſiderandũ eſt intendẽtib. circa vnumquodq; genus* Hęc igitur eſt diuiſio vniuerſę Philoſoph. naturalis, à Peripateticis memorię ꝓdita.

Cæterùm, quoniam nonnulli ætatis noſtræ Philoſophi p̄ſtantes ingenio & ſcientia Philoſophiæ Ariſtotelicæ, pugnaciſſimè contendunt octo libros Phyſices (in quibus agitur de principijs & affectionibus rerum naturalium) omnino remouendos eſſe à partibus Phyſicæ, & referendos eſſe ad Metaphyſicam, initium autem Philoſophiæ naturalis ſumendum eſſe ex libris de Cœlo, age hanc etiam opinionẽ obiter refellamus. Multa ſunt quæ huic opinioni maximè aduerſantur. Primò, titulus horum librorũ, qui eſt de Phyſico auditu. Tum quoniã Ariſt. citans alibi hos libros appellat eos Phyſicos, veluti in 8. Phyſ. c. 1. t. 4. Poſtea, quia omnes interpretes Ariſtot. concordiſſimè agnoſcunt hos libros Phyſicos, & primam partem Philoſophiæ naturalis. Deinde, quòd duo primi libri ſint Phyſici, oſtendit Ariſtoteles in procœmio, dicens enitendum eſſe Phyſico, primùm omnium docere cauſas & principia rerũ naturaliũ. Quòd autem reliqui ſex libri ſint etiã Phyſici, apertè indicat Ariſtoteles in principio tertij libri ſcribẽs: *Quoniam Phyſica tractat de natura quę eſt principium motus, motus autem eſt continuus, ac proinde poteſt infinitè diuidi: & ſine loco*

Antoni⁹ Mirandulanus, in li. 15. de Euerſione ſingularis certaminis.

ac tempore eſſe nequit, ob id Phyſico diſſerendum eſſe de motu infinito, loco, & tempore Ad hæc, Ariſtoteles in. 1. de Partibus animal. ca. 1. præcipit: in omnibus diſciplinis exponendis atque tractandis, primùm docenda eſſe quæ ſunt maximè communia, ſed quæ declarantur in octo libris Phyſicis ſunt maximè communia omnium penè rerum naturalium; ergò, &c. His accedit, quòd omnis ſcientia vt eſt in 1. Poſteriorum, tria ſpeculatur circa ſubiectum ſuum, principia, ſpecies, & affectiones eius, quare phyſica ſpeculari debet principia & affectiones ſui ſubiecti, quod eſt corpus naturale; huius autem corporis principia & affectiones, traduntur in octo libris Phyſicis, ergo tales libri non poſſunt à Phyſica remoueri. Poſtremò, vnius ſcientiæ eſt, vt ſcribitur in 1. Poſteriorum c. 23. t. 43. docere ſubiecti ſui principia, ſpecies & affectiones; ſi Metaphyſic. igitur conſiderat principia & affectiones corporis naturalis, de quibus agitur in octo libris Phyſicis, eadē profectò conſiderabit ſpecies corporis naturalis; ex quo neceſſariò efficitur, vel nullam eſſe Phyſicam, vel ſi qua eſt certè ſuperuacaneam eſſe: cùm quidquid attinet ad perfectam cognitionem rerum naturalium, id totum ſibi ſumat & arroget Metaphyſica, quare abſurdum eſt octo libros de Phyſico auditu, remouere à doctrina Phyſicę. omiſſa igitur hac opinione, pergamus ad alia, & de ſupradictarum partium Phyſicæ ordine diſſeramus.

De ordine quarundam partium Phyſicæ conuenit inter omnes, etenim certum eſt octo libros Phyſicorum primum tenere locum, quippe cùm principia & quaſi fundamenta totius Philoſophiæ naturalis, rerumque maximè communium doctrinam contineant, Vnde Auerr. in ſuo prologo Phyſico loquens de his libris ſic ait; *Proportio iſtius libri ad ſcientiam naturalem, eſt ſicut proportio elementorum rei ad rem, quia iſte liber comprehendit res, quæ ſunt principia & radices vniuerſales illorum, de quibus vult loqui Naturalis.* Hos libros proximè ſequuntur duo libri de Cęlo; Cęlum enim, quoniam eſt maximè ſimplex, perfectum, immortale, & cauſa efficiens, regēs atque conſeruans omnium rerum ſublunarium, optimo iure ſibi vendicat primum locum inter ſpecies corporis naturalis: Tertius locus tribuendus eſt elementis, quipe cùm ſint corpora ſimplicia & principia omnium rerum mixtarum. Doctrinam autem elementorum Ariſtot. quidem inchoauit in extremis duobus libris de Cœlo; in libris verò de Generatione penitus abſoluit, vt inquit Alexander in principio operis Meteor. & Philop. in Procœmio li. de Generatione. Porrò quæcunque ſcribuntur in libris de Generatione pertinere ad ſcientiam elementorum, eoq; referri ab Ariſtot. ex his quæ ſubijciam, manifeſtum erit.

Totum

Totum opus quod inſcribitur de Generatione & corruptione, diuiſum eſt in tres partes; in prima igitur præcipue de Generatione & corruptione; in ſecunda, quæ incipit à ca.6.t.43. 1. lib. de Tactu, Actione, & Mixtione; in tertia quæ continet ſecundū librum, agitur de elementis. Ad has tres partes diſtinguendas, Ariſt. vſus eſt trib. procemijs, vt cuiuis licet videre in principio cuiuſque partis. Has igitur partes affirmamus Ariſt. inſtituiſſe atq; pertractaſſe elementorū cauſa; ac de vltima quidem, hoc eſt de 2. lib. nemini dubium eſt. Nā & Ariſt. initio huius lib. proponit ſe velle agere de elementis, & principalem partē lib. conſumit in explicatione illorū; & alibi citans hunc librū, appellat eum de elementis, vt in 2. de Anim. cap.11.t.117. & in libello de Senſu & ſenſili, vbi differit de ſaporib. Secundam aūt partem operis, etiām referri ad doctrinam elementorum, planum facit Ariſt. in procem. eius, ſcribens ibi c.6.t.43. quia de elemētis ſermonem inſtituit neceſſario itē agendum eſſe de tactu, actione & mixtione. De prima verò parte, quæ eſt de generatione & corruptione, licet id maximè obſcurum eſſe videatur (propterea ꝙ Ariſt. ſignificat in procem. eius, ſe agere velle non tantùm de generatione & corruptione elementorū, ſed vniuersè ac ſimpliciter de generatione omniū quæ natura conſtant) idē tamē ſentiendum eſt. Etenim Ariſt. tum in procem. 2. lib. de Generatione, tum apertiſſimè in 3. lib. de Cœlo ca.1. t.1. indicat ſe aggredi ad tractandū de Generatione & Corruptione, elementorum cauſa; ſic enim ſcribit in 3. de Cœlo. *De primo igitur elementorum dictum eſt, & quale, id eſt, ſecundum naturam, & ꝙ incorruptibile, atq; ingenerabile. Reliquum eſt autē de duobus dicere, ſimul autē accidet de his dicentibus, & de generatione & corruptione conſiderare; generatio enim aut omnino non eſt, aut ſolùm in his eſt elementis, aut in ijs quæ ex his ſunt:* Ex quo intelligitur vltimos duos li. de Cœlo; & item duos de Generat. facere vnū opus, quo perfecta elemētorum doctrina continetur. De ordine igitur harum partium Phyſ. quas memorauimus, omnes conſentiunt: At de 4. lib. Meteor. de libris de Anima. ac de Plantis, quo loco cenſeri & numerari debeant, magna controuerſia & diſſenſio eſt inter expoſitores Ariſt. de qua re quod nobis videtur maximè probabile, in præſentia breuiter explicabimus.

Principalis materia, quæ tractatur in libris de Generatione & corruptione ſunt elementa

De quarto libro Meteorologico.

CAP. IIX.

Ego ſic exiſtimo, cum librum qui vulgò inſcribitur quartus Meteorologicus, nihil attinere ad doctrinam Meteorologicam, nec cum alijs tribus prioribus libris cohærere, ſed potius libris de Generatione & corruptione ſubiungendum eſſe.

Liber, qui dicitur quart⁹ Meteorum non pertinet

Ad doctrinã Meteor. nec poſt tres libr. Meteor. loca-ri debet, ſed poſt libros de Generat. & corruptione.

eſſe, in quam opinionem adducor his rationibus. Primò, quia nec inſcriptio operis Meteorologi, conuenit in hunc librum; nec materia rerum Meteorologicarum, quæ eſt duplex halitus, vnus calidus & humidus, alter calidus & ſiccus, vt eſt apud Ariſt. in principio primi, & fine tertij libri Meteorologici. Etenim quæ continentur hoc libro (ſiue is ſit ſeparatus ab alijs & per ſe cohærens, vt quibuſdam viſum eſt, ſiue ſit pars ſeu additamentum eius operis, quod eſt de elementis) neque gignuntur in ſublimi, nec duplici ex halitu efficiuntur. Deinde, Ariſt. in prooemio Meteoro. exponens vniuerſam materiam pertractandam in libris Meteor. ſolum enarrat ea quæ docentur in tribus libris, de quarto autem nullum verbum facit; mox ſubdit: *Cùm autem, inquit, pertranſiuerimus, de his ſpeculabimur de animalibus & plantis.* ex quo perſpicitur, inter tres libros Meteor. ac eos qui ſunt de Animalibus non eſſe interponendum hunc librum. Præterea, inter libros tres Meteor. apparet magna euidenſq; connexio, quam Ariſt. apertiſſimis verbis facit & declarat primis extremiſque verbis cuiuſq; libri; at inter hunc librum & priores tres Meteor. nec eſt, nec fit ab Ariſto. vlla connexio, nam in fine tertij libri proponit agendum eſſe de metallis, in principio autem huius libri reuocat in memoriam quæ tractata fuerunt in 2. lib. de Generatione, de primis qualitatibus elementorum, & proponit ſe velle docere non nullas affectiones, quæ ex actione perpeſſioneq; harum qualitatum exiſtunt; vt vel ex hoc vno loco clariſſimum ſit, hunc librum connexum eſſe non cum Meteorologicis, ſed cum his qui ſunt de Generatione. Ad hæc, cauſa quæ mouet alios, vt hunc lib. proximè ſubiungant alijs Meteorologicis, futilis eſt; ſiquidem aiunt in alijs tribus libris dictum eſſe de mixtis imperfectis, in hoc autem agi vniuersè de mixtis perfectis, quod profectò falſum eſt; nam neq; hic declarantur principia mixtorum, quæ ſunt quatuor elementa: nec eorum ſpecies, quæ ſunt metalla & lapides, nec effectiones, quæ ſunt tum aliæ, tum in primis qualitates ſenſibiles; ſed in hoc libro ſcopus Ariſtot. eſt (cùm in 2. lib. de Generatione docuiſſet eſſe quatuor primas qualitates, earumque duas eſſe actiuas, alteras verò duas paſſiuas) declarare ea, quæ tam ex actione quàm paſſione talium qualitatum accidunt mixtis, ex actione enim caloris & frigoris, prouenit generatio, putrefactio, concoctio, & inconcoctio, earũq; ſpecies, vti ſunt maturatio, cruditas, elixatio, inquinatio, aſſatio, & toſtio: Ex perpeſſione verò humoris & ſiccitatis, proficiſcuntur, mollities, durities, concretio, liquefactio, incraſſatio tũ præter hæc, flexibile, friabile, frangibile & alia horũ ſimilia: vt nemo ſit licet parũ acutè videat, qui cernens animo princi-

pium

pium, finem, totumq; contextum huius libri, non animaduertat eum diſſentaneum eſſe libris Meteorologicis:his autem qui ſunt de elementis ſeu de Generatione, planè conſequentem. His denique accedit locupletiſſimum teſtimonium Alexandri, quem nos huius ſententiæ ducem & auctorem libenter ſequimur:is enim in præfatione ſua ſuper hunc librum ſic ait: *Liber hic qui quartus inſcribitur Meteorologicorum, Ariſt. quidem eſt, verùm ad Meteorologicum negotium non attinet; nam quæ in ipſo pertractantur, huiuſce theoriæ propria non videntur, ſed magis quantum ex his, quæ in ipſo dicuntur, ratiocinari poſſumus, conſequi habet ad lib. de Generatione & corruptione: cũ n. in ipſis pertractauerit de quatuor virtutib. tangibilibus caliditate, frigiditate, humiditate, & ſiccitate, oſtendens ex combinatione harum virtutum elementa fieri, quin etiam aliquas ipſarum actiuas eſſe, aliquas verò paſſiuas, in præſenti modo libro, quænam ſint ea declarat, quæ vnaquaq; dictarum virtutum facit aut patitur, & quæ ab ipſis geruntur ac fiunt.* Hæc Alexander.

Sed dicet aliquis. Hic liber inſcriptus & habitus eſt Meteorologicus, etiam ante tempora Alexandri. Eſto: ſed Alexander improbat talem inſcriptionem, nec eſt inuſitatum vel adornare libros falſis inſcriptionibus, vel eos adſcribere alienis auctoribus. Sed cur, inquies, Ariſt. non meminit huius libri in enumeratione, quam fecit in procemio operis Meteor. An quia eum comprehendit ſub opere de elementis & de Generatione? An potius, quoniam cùm inſtituiſſet generalem diuiſionem Philoſophiæ naturalis in principales partes eius, ſicut omiſit opus de metallis, ita non eſt mirandum hunc vnũ librum fuiſſe ab eo prætermiſſum. Illud verò quod nonnullos deducit ab hac ſententia, infirmum ſanè eſt. Aiunt quidam, hunc librum non poſſe coniungi cum his qui ſunt de Generat. propterea quòd Ariſt. extrema parte ipſius, ſignificat huic libro proximè ſuccedere libros de partibus animalium, ſcribens: *Quoniam hic dictum fuit generatim de conſtitutione naturâque partium ſimilarium, deinceps agendum eſſe ſigillatim de vnaquaque ipſarum, tum de partibus diſſimilaribus, ad extremum de animalibus quæ conſtant ex huiuſmodi partibus.* Sed hoc argumentum, nec obeſt nobis, nec prodeſt his, qui contrà ſentiunt; non enim illis verbis Ariſto. indicat connexionem ſucceſſionemque librorum, ſed potius ſeriem, atque ordinem rerum cognoſcendarum, quaſi diceret; Cùm hic declaratæ fuerint nonnullæ affectiones quæ inſunt partibus animalium, eum qui vellet totam hanc materiam ad extremum vſque proſequi, oporteret ſpeculari hæc vel alia quæ ibi proponuntur, alioquin ſi hic liber proximè anteit libros de Partibus animalium, ergo ſubſequi-

Solutio triũ dubitationũ.

Digitized by Google

ſequitur libros de Metallis & de anima, quoniam iſti volunt libros de anima præire eos, qui ſunt de Partibus animalium: Cùm autem contendunt hunc librum proximè cõiungi cum alijs Meteorologicis, hinc neceſſariò concluditur libros de Metallis, & de anima, priores eſſe libris Meteorologicis, quod nemo non videt falſum, & abſurdum eſſe. Sed de his ſatis, veniamus ab libros de anima & de Plantis.

De ordine librorum qui pertinent ad doctrinam animalium.

De ordine quo libri qui pertinent ad ſcientiam animalium, ab Ariſtotele ſcripti aut euulgati fuerint; ponam in medio q̃ potui ex varijs locis eius coniectura conſequi. Primus locus aſſignari debet libris de Hiſtoria animalium, quibus Ariſtoteles tradidit rudem & adumbratam notitiam animalium, quam quia non demonſtrando, ſed veluti narrando expoſuit, appellauit hiſtoriam: Secundus locus dandus eſt libris de partibus animalium: Tertius, libello de Inceſſu animalium: Quartus, libris de anima: Quintus, libro de Senſu & ſenſili; de memoria & reminiſcentia; de ſomno & vigilia; de ſomnijs, de diuinatione per ſomnum; de communi motu animalium: Sextus, libris de Generatione animalium: Septimus, libro de Longitudine & breuitate vitæ; & de iuuẽtute & ſenectute; vita & morte, ac reſpiratione. Quòd libri de Hiſtoria animalium primi omnium locari debeant, ex eo manifeſtum eſt, quòd mos eſt Ariſtoteli primùm generalem & craſſam notitiam rerũ, quas diligẽter tractare vult, proponere: tum ſubtilem & accuratam earundem cognitionem tradere. Deberi autem ſecundum locum libris de Partibus animalium, declarat epilogus illius operis & libri qui eſt de Motu animalium, vbi Ariſtoteles, repetens, quæ ab eo tractata fuerunt de animalibus, ſemper memorat primo loco libros de Partibus animalium. His autem proximè ſuccedere libellum de Inceſſu animalium indicat Ariſt. extremis verbis quarti libri de Partibus animalium, ſcribens: *Quoniã actum ſit de partibus animaliũ ſequitur, vt de his quæ inceſſui animalium deſeruiunt, diſſeratur.* Huic libello conſequẽs eſſe opus de anima, declarant vltima verba huius libelli quæ ſic fere habent: *De partibus cùm alus, tùm his quæ faciunt ad inceſſum animalium, hoc ſe habet modo; ijs autem ſic determinatis, proximum eſt de anima contemplari.* Hos libros de anima ſubſequitur liber de Senſu & ſenſili; quod oſtendit Ariſtoteles in principio eius, coniungens ipſum cum libris de anima. Huic lib. de Senſu & ſenſili adnectendus eſt liber de Memoria & reminiſcentia; vt videre licet ex fine libri de Senſu & ſenſili. Porrò, librum de Memoria & reminiſcentia, ſequũtur hi qui ſunt de Somno & vigilia, de Somnijs, de Diuinatione, & de communi motu, poſt quos proximè numerantur libri de Generatione animi-

animalium, id ꝙ liquidò perſpicitur ex epilogo libri de motu animalium, qui ſic habet: *De partibus igitur vniuſcuiuſq; animalium, & de anima, præterea de ſenſu & memoria, & ſomno & communi motu diximus: reliquum autem eſt de Generatione dicere.* Quòd autem liber de iuuentute & ſenectute, de longitudine & breuitate vitæ, de vita & morte atq; reſpiratione, extremum locum teneant, apertè docet Ariſtot. extrema parte libri de longitudine & breuitate vitæ, vbi ſic ait: *Dicta eſt cauſa de magnitudine & breuitate vitæ, reliquum autem nobis conſiderare de iuuentute & ſenectute, vita & morte, his enim determinatis, finem vtiq; habebit, quæ de animalibus methodus.* Si igitur hi libri terminant doctrinam animalium, neceſſe eſt his anteire eos qui ſunt de Generatione animalium. Hoc igitur ordine videtur Ariſtot. eos libros qui continent ſcientiam animalium, aut ſcripſiſſe, aut in publicum edidiſſe.

Libros de Anima, ordine doctrinæ, poſteriores eſſe ijs libris, qui ſunt de Partibus animalium.

Sed quæret aliquis: An ordine doctrinæ libri de anima præponendi ſint his, qui ſunt de partibus animalium, nec ne? Equidem vehementer aſſentior Alexandro, qui cenſet libros de Partibus animalium ordine doctrinæ prius explicādos eſſe, quàm libros de anima, huius viri auream orationem hic adſcribem⁹; ſic enim ait in primo libro ſuo de anima capit. 2. *Ferè autem aſſecuturum ea quæ de anima traduntur, & rationes quæ ad eius ſubſtantiam pertinent, tractaturum; animaduertere præter cætera opus eſt id, quod in natura ambitioſè elaboratum eſt. Cùm enim qualis & quæ res ſit natura didicerimus, nobiſq; perſuaſerimus quocunque opere, vel admirabili, quod intercedente arte confectura ſit, longè maiori admiratione digna eſſe effecta naturæ: facilè fidem præſtabimus ijs, quæ à nobis de animæ ſubſtantia recenſenda ſunt: Nihil enim magis in cauſa eſt, vt cùm de anima diſſeritur, ambiguis difficultatibus inuoluamur, quàm quòd difficillimum eſt illius poteſtates functioneſque ijs quæ de ipſa dicuntur conſentanea, & concordi ratione coniungere, quaſi omni corporea virtute diuiniora, & maiora eſſe exiſtimentur. Quare ſi ea quæ commodè & aptè de animæ ſubſtantia proferuntur, contradictionibus implicare non volumus, primo loco ipſe poſſidentis animam corporis apparatus contemplandus eſt: & internarum inuicem externarumque partium cum ipſo venuſtatis & pulchritudinis concentus, lex & diſpoſitio conquirenda. Simul enim atque hæc ipſa ſpeculati fuerimus, haudquaquam vlterius admirabile, & noſtra opinione maius eſſe videbitur, vt in corpore ſupra quàm opinari poſſumus, mirabiliter atque ambitioſè diſpoſito, anima tot in ſe motionum principia poſſidens, contineatur.* Auerroes idem ſenſit & ſcriptum reliquit in principio Meteororum: idem quoque recta ratio ſuadet; nam ſi anima eſt actus corporis organici, ergo corpus organicū ordine generationis eſt prius quam anima; ac proin-

de prius declarari ac cognoſci debet. Deinde ſi in explicandis diſciplinis incipiendum eſt ab his quæ ſunt magis nota & manifeſta nobis, corpus autem organicum cùm cadat ſub ſenſus noſtros, eſt nobis magis cōſpicuum & familiare quàm anima, cur non doctrina corporis animati & partium eius præponenda erit ſcientiæ animæ? & Ariſt. in 1. de Par. ani. c. 1. diſputat an ſit Phyſici agere de omni anima, qua re innuit doctrinam animæ non ab eo fuiſſe præpoſitam libris Part. anim. ſed magis poſtpoſitam. Sed Auicenna, à nobis diſſentiens, vult libros de anima priores eſſe his, qui ſunt de partibus anim. tribuens eis ſextum locum inter partes Philoſophiæ naturalis, eo maximè argumento, quòd anima ſit perfectior corpore & finis eius: & ſicut eſt præcipua cauſa ipſius animalis, ita in eo cognoſcendo priorem atq; potiorem eſſe debere, verùm dupliciter peccat Auicenna, primùm, quia putat in docendis reb. perpetuò tenendum eſſe ordinem naturæ ac perfectionis, cùm Ariſt. clamet in 5. Metaphy. c. 1. t. 1. non à primo & rei principio aliquando inchoandum eſſe, ſed vnde quis facilius diſcat. Deinde quoniam facit ſcientiam animæ partem quandam Phyſicæ diuerſam à doctrina animalium, cùm Ariſt. velit eſſe vnam methodum animalium, quæ comprehendat lib. de anima & de Partibus anim. & alios quos ſupra enumerauimus, vt apud eum videre licet in Procœmio Meteororum, & in fine libr. de Longitudine & breuitate vitæ.

Opinio Auic. refellitur.

De plantis autem ita dicendum eſt, Ariſt. priùs tractaſſe de anim. quàm de plantis. vbi enim commemorat hos libros, ſemper anteponit libros de animalib. his qui ſunt de Plantis, vt poteſt cognoſci ex his quæ ſcribit ipſe in procœmio Meteororum, in lib. de Senſu & ſenſili, vbi loquitur de ſaporibus, &. in fine de Longitudine & breuitate vitæ: idq; Ariſtot. non temerè, ſed conſultò fecit: etenim ordine doctrinæ priores ſunt libri de animalib. quàm de Plantis, nam licet plantæ quâ ſunt corpora magis ſimplicia, videantur eſſe natura priores animantibus, tamen horum doctrina antegredi debet, propterea quòd facilior & manifeſtior eſt, & multum præbet adiumenti ad expreſſam ſcientiam plantarum: operationes enim animæ, partes item & inſtrumenta plantarum, deprehenduntur, cognoſcuntur & nominantur per analogiam quandam ad ea quæ cernuntur in animalibus. hoc autem perſpicuum fit ex verbis Theophraſti, quæ in 1. de Hiſtoria plantarum ſic habent. *Nec illud latere nos decet, quid proportione intelligi debeat, vt in in malium genere, ad ea ſcilicet redigenda, quæ quàm ſimillima perfectiſſimaq; continentur, ad ſummam omnium quæ in plantarum genere ſpectantur, ſimilitudo petenda ex ijs eſt quæ in animalibus inſunt, quoad fieri poſſit. Igitur hæc*

Libri de Animis præcedunt ordine doctrinæ libros de Plantis.

ita determinare libeat. De partibus igitur Philoſophiæ naturalis, earumq; partium ordine ac diſpoſitione ita dictum ſit, nunc pauca de vtilitate ac voluptate, quæ ex Phy. ſtudio capitur, ſtrictim attingamus.

De vtilitate & iucunditate Philoſophiæ naturalis. CAP. IX.

ETſi Phyſica quoniam eſt ſcientia ſpeculatiua, non propter aliud, ſed per ſe ſuiq; gratia quærenda & expetenda eſt, nihilominus tamen plurimas atq; maximas commoditates & ornamenta præbet omnibus diſciplinis. Primùm, vtilis eſt Metaphyſicæ, propter cognitionē primi motoris, & intellectus humani, & propter cognitionem atq; contemplationem motuū cœleſtium; quæ viam ſternit Metaphyſico ad peruestigandam ſcientiam intelligentiarum. Tum Medicinæ, propter doctrinā elementorum, facultatum naturalium, ſtirpium, & corporis humani, & quia Phyſi. aperit primas cauſas naturales ſanitatis & ægritudinis, quod pulchrè docet Ariſt in lib. de ſenſu & ſenſili, c. 1. ſcribens his verbis: *Naturalis autem eſt, & de ſanitate, & infirmitate prima cognoſcere principia: nec enim ſanitatem, nec infirmitatem poſſibile fieri carentibus vita. Quare fere naturalium plurimi, & Medicorum qui magis Philoſophicè artem proſequuntur, illi quidem finiunt ad ea, quæ de Medicina, hi verò ex iis quæ de natura, incipiunt quæ de Medicina.* Poſtea conducit diſciplinis Mathematicis, Aſtronomiæ quidem propter ſcientiam luminis, coloris, ac eorum quæ attinent ad aſpectum; Muſicæ verò, propter intelligentiam ſoni, vocis, eorumq; quæ ſpectant ad facultatem auditus. Deinde Philoſophiæ morali, propter ſcientiā hominis, potentiarū eius, affectuum & operationum, quocirca Ariſt. in tractandis rebus moralib. multa ſumit ex .. Phyſ. præſertim ijs qui ſunt de Ani. Deniq; multum ſeruit Theologiæ; etenim multa ſunt in lib. Geneſeos, Eccleſ. Iob. & Pſalmorum, planè Phyſica, quæ ignarus Phyſicæ, bene intelligere non poterit, in Theologia etiam ſcholaſtica, quàm plurimas tractari quæſtiones Phyſicas manifeſtum eſt. Poſtremò, vtilis eſt cunctis artibus, tum quia omnis ferè ars in id cōparata eſt, vt vel imitetur naturam, vel eam adiuuet, & perficiat ea quæ natura per ſe non poteſt efficere, tum etiam quia ſubiectum & materia omnium formarum artificialium, eſt corpus naturale. Sed immenſum eſſet non modò dicendo amplificare, ſed numerando percenſere Phyſicæ vtilitates, quæ latiſſimè ad omnes diſciplinas & omnes humanæ vitæ commoditates vſusq; permanant.

De voluptate aūt, quæ eorum animos afficit qui verè pureq; philoſophantur, quis pro eo, ac res eſt, dignè eloqui valeat?

Vtilitates Philoſophiæ naturalis.

Quanta voluptas ſit in

Studio Philoſophiæ naturalis. Ariſt.in 1.Part.de ani.c.5.multis verbis egregiè declarat quantas voluptates adferat Phyſica, his qui rerum naturalium cauſas ſtudioſè accurateq; contẽplantur: quem locum hortor omnes vt totum diligenter legant, admirabiles enim in animis legentium amores erga ſtudium cultumq; Philoſophiæ naturalis excitabit: & in 10.lib.Ethic.c.7.ita ſcribit: *Videtur Philoſophia mirab les quaſdam tum ſinceritate, tum ſtabilitate continere voluptates.* Cic.etiam in 2.lib.Acad.q.cùm dixiſſet res Phyſicas nõ firma comprehendi ſcientia, ſed varijs Philoſophorũ opinionib. huc atq; illuc probabiliter agitari, ſubiungit hæc, f.32. *Neq; tamen iſtas quæſtiones Phyſicorum exterminandas puto: eſt enim animorum ingeniorumq; naturale quoddam quaſi pabulum, conſideratio contemplatioq; naturæ, erigimur, elatiores fieri videmur, humana deſpicimus cogitantesq; ſupera atq; cæleſtia, hæc noſtra, vt exigua, & minima contemnimus, indagatio ipſa rerum, tum maximarum tum etiam occultiſſimarum, habet oblectationem: ſi vero aliquid occurret, quod veriſimile videatur, humaniſſima completur animus voluptate.* Sed quoniam expoſita ſunt quæ generatim & vniuerſe pertinere videbantur ad diſciplinam Philoſophiæ naturalis, nunc propiùs accedentes ad ea quæ in hoc opere tractare conſtituimus, pauca quædam explanabimus, quæ proximè attingunt doctrinam 8. lib. Phyſ. & primùm omnium declaranda eſt inſcriptio horum 8.librorum quæ ſic habet, περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de Phyſico auditu.

Declaratur inſcriptio octo librorum Phyſicorum, quæ eſt περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de naturali auditu, & diſputatur de libris acroamaticis & exotericis. CAP. X.

QVid ſignificet hæc inſcriptio, & cur præcipuè attributa fuerit octo libris Phy. quales itẽ ſint libri exoterici & acroamatici, non ſatis conuenit inter omnes interpretes Ariſto. Ego primùm quidẽ exponam opiniones aliorum, tum etiam ſententiam meam adſcribam. *Opinio Auerrois.* Auer.ait poſitum fuiſſe (de naturali auditione) pro eo quod eſt, de naturali ſermone, ſed quia accidit ſermoni vt audiatur, per Metaphoram, loco ſermonis dictum eſt de auditione. Nam plerunq; vt eſt apud Ariſtot.in 3.lib.Rhethoricorum, maior quædam vis ac ſuauitas eſt in verbis tranſlatis quàm in proprijs: ac tamen etſi naturales ſermones non modò his octo libris, ſed alijs etiam omnibus explicentur, tamen his præcipuè hoc nomen tribuitur, quoniam ſunt quaſi ianua ad cæteros, vt quibus contineatur veluti radix & fundamentum vniuerſæ Philoſophiæ naturalis; itaque vt habent ſe elementa ad alia corpora, ſic etiam huiuſmodi libri ad reliquos huius diſciplinæ. Hæc Auerr. Sed multis non prob

Oppugnatur Auerroes.

probatur hæc interpretatio Auerr. talem enim metaphoram, non ſolùm non putant venuſtam & iucundam eſſe, verùm etiam máximè duram inſuauémq;, vt nõ ſit veriſimile Ariſt. qui ab omni propemodum, in doctrinis tradendis genere tranſlationum abhorreat, earumq; vſum in ſcientijs non ſemel reprehendat, tranſlatione tam rudi & inuſitata vſum eſſe in principio & inſcriptione huius operis: Quis enim ferret eum qui ſic loqueretur, de naturali viſu, vel odoratu, vel guſtatu, ſignificare volens de colore, odore aut ſapore? Sed expoſitionem Auerr. non eſſe penitus abſurdam & remotam à ratione, perſpicuum erit ex his quæ dicturi ſumus extremo loco.

Opinio Alberti.

Albert. Mag. tract. 1. Phyſ. c. 4. de inſcriptione huius operis ita ſcribit: *Dicitur autem liber Phyſicorum; eò quòd ipſe in vniuerſali totum complectatur negotium Phyſicum, Dicitur etiam de Phyſico auditu, quia ibi tanguntur ea quæ auditu plus quàm demonſtratione ſciuntur de Phyſicis, hoc eſt principia Phyſica vniuerſalia, ex quibus habent probari alia, propter quod aliquando intitulatur de principijs Phyſicis.* Hæc Albertus. In cuius expoſitione, non video cur dicat quæ de principijs traduntur in his libris, ſciri magis auditu quàm demonſtratione.

Refellitur Albertus.

An non Ariſtot. ea quæ pertinent ad principia firmiſſimis atque pulcherrimis confirmat atq; communit rationibus? vt quòd non ſint infinita; quòd non vnum tantummodo: quod inter ſe contraria; quòd opus ſit præter duo contraria, tertiũ quaſi ſubiecto vtriuſque; quòd materia ſit ingenerabilis & incorruptibilis; quòd natura agat propter finem. Deinde, cur præcipuè auditu ſciuntur principia, ac non etiam per alios ſenſus? Poſtea, hic titulus (de Phyſico Auditu) non tantùm pertinet ad duos primos libros, ſed etiam ad alios ſex, in quibus diſputatur de motu, maximè in 6. lib. in quo multa certiſſimis & exquiſitiſſimis demonſtrationibus explicantur, vt eas Proclus, ob euidentiam & neceſſitatem concludendi, quodam libello reuocarit ad formulam rationum Mathematicarum.

Opinio D. Thom.

D. Tho. initio ſuorum Comm. quid ſentiat de huiuſmodi inſcriptione, exponit his verbis: *Hic autem eſt liber Phyſicorum, qui etiam dicitur de Phyſico auditu, quia per modum doctrinæ ad audientes traditus fuit.* Hæc ille. Sed meritò quiſpiam dixerit, tradi per modum doctrinę audientibus eſſe commune alijs libris, vt etiam in libros Logicos, Phyſ. & Methaph. conuenire poſſit; niſi quis inſcienter contendat hos duntaxat 8. lib. ab Ariſt. doceri & in ſcholis explicari ſolitos fuiſſe: qui poteſt igitur quod eſt commune omnibus cauſa eſſe ſingularis & propriæ inſcriptionis horum librorum? Sed neque hanc D. Tho. interpretationem procul eſſe à verò, ex ijs quæ infrà dicemus, perſpicuum erit.

Opinio Græcorum de diuiſione librorum Ariſtotelis, in acroamaticos & exotericos.

Alia eſt opinio Græcorum interpretum, peruulgata illa quidem & probata omnibus propè melioris notæ ſcriptoribus, duo fuiſſe genera librorum Ariſt. vnum, eorum quos ἐξωτερικοὺς vocant, quales ſunt Hiſtoricæ, Poeticæ, ac Rhetoricæ cōmentationes, demum ea quæ leuiter & populariter ſcripta ſunt, nec ad tenue elimata: Alterum, eorum quos appellant ἀκροαματικοὺς, Latinè auſcultatorios, diligentioris atq; limatioris operæ, quibus grauior atq; ſubtilior Philoſophiæ diſciplina continetur; quos ideo putant ſic dictos eſſe, quia ſint tam difficiles ad intelligendum, vt ſine voce operaq; magiſtri vix percipi & comprehendi poſſint. Ex horum numero habetur hoc opus, vt ob id etiam talem acceperit inſcriptionem. Hanc de ſcriptorum Ariſt. diuiſione ſententiam, plurimi & clariſſimi viri memoriæ prodiderunt: Galenus in fragmento de ſubſtantijs naturalium facultatum, Plutarchus in vita Alexandri, Cic. in 5. lib. de finib. Ammonius in Logica: Simplicius in Prooemio Phyſicę, Aulus Gellius lib. 20. c. 4. Clemens Alexandrinus in 5. lib. Stromatum, & Alexander in 1. Topicorum libro. Themiſtius (ſiue auctor illius prooemij vt ante dixi, Simplicius fuerit) hæc ſcribit; *Cùm autem ſcriptorum commentationumq; ſuarum ſpecies duas haberet, vnam eorum quæ exteriora nominabat, quales erant Hiſtoricæ, & Rhetoricę meditationes; demum omnia ea, quæ minus tum curæ ac diligētiæ, tum intentionis ac ſtudij requirebant: Alteram eorum quæ auſcultatoria nuncupabant, in quibus Philoſophia remotior ſubtiliorq; agitabatur, ex quorum numero habetur hoc opus, cui titulus eſt de Phyſica auditione: in auſcultatorijs data opera voluit obſcurus eſſe, ratus hunc in modum obiter poſſe rudiora ingenia ab huiuſmodi ſtudio quaſi reijci deterreriq;, vtpote quibus futurum ſit perinde, ac ſi neq; ſcripta quidem vnquam fuiſſent.* Simplicius in 4. Phy. t. 87. vbi Ariſt. ait Phyſico agendum eſſe de tempore, his verbis. *Primùm bene habet dubitare de ipſo per exteras rationes, &c.* Exponens illa verba (exteras rationes) *Externa*, inquit, *dicuntur quæ ſunt communia, & concluduntur per probabilia, non autem demonſtratiua, nec acroamatica, hoc eſt, non ex accuratioris doctrinæ auditione deſumpta.* Et in 1. de Cœlo ſuper t. 100. vbi Ariſto. citat ἐγκύκλια φιλοσοφήματα. Simplicius interpretatur exoterica, hoc eſt ſcripta popularia: Auerroes quoq; eundem locum interpretans, ita ſcribit; *Et intendit per extraneos, Logicos, ſermones enim Logicos vocat ſermones extraneos: & Philoſophiam, quæ componitur ex iſtis, vocat Philoſophiam extraneam.* Quid multa? Euſtratius, ſub finem 1. lib. Ethicorum exponens illa Ariſtotelis verba (*Dicuntur etiam de ipſa in extrarijs diſputationibus nonnulla*) in hanc ſententiam ſcribit: *Ex operibus Ariſtotelis, alia ad diſcipulos eius ſcripta ſunt, qui ad eum audiendum ſimul conueniebant, quę ipſe in publicis ſcholis coram diſſerebat &*

Quales putet Euſtratius

expo-

exponebat, aliam priuatim ad aliquos extrinſecos illi argumento accõmodata, quod vnuſquiſq; requiſierat: Illa ἀκροαματικὰ, hoc eſt auditoria vel auſcultatoria appellantur, quippe quæ ad eos qui eum publicè audiebant, fuerunt conſcripta: Hęc autem ἐξωτερικὰ vocantur, quaſi dixeris extraria, ſiue extranea, quia vnum quodq; ipſis, ad priuatum aliquem extra publicum auditorium conſcriptum fuit. Hæc Euſtratius. Ex cuius verbis licet intelligere, diuiſionem librorum Ariſto. in Acroamaticos, & exotericos, fuiſſe Euſtratio cognitam & probatam, eumq; paulò aliter quàm cæteros, quales fuerint libri acroamatici, quales item exoterici, interpretari. Manifeſtum igitur eſt, diuiſionem illam ſcriptorum Ariſt. in acroamatica & exoterica, & vetuſtate illuſtrem, & eorum auctoritate qui eam tradiderunt, eſſe probabilem.

fuiſſe libros Ariſtotelis acroamaticos & exotericos

Vnus memoria noſtra Ioannes Sepulueda vir doctus ac diſertus, huic tam veteri & receptæ opinioni diſſentire & repugnare auſus eſt: Etenim in quibuſdam ſcholijs quæ ſcripſit in libros Politicorum Ariſt. à ſe conuerſos Latinè, lib. 3. cap. 4. huiuſmodi partitionem librorum Ariſt. reprobat his rationibus. Primùm, quoniam Ariſt. interdum vocat exotericos libros omnium diffi cillimos, vt in extremo 1. lib. Ethic. ad Nicomach. verba faciens de partibus ſeu poteſtatibus animi, citat hoc nomine libros de anima; & in 1. lib. de Moribus ad Eudemum in q. de ideis, eo nomine citat libros Metaph. his verbis: *Sed de hac q. multifariam diſputatum eſt in exotericis ſermonibus qui que habiti ſunt de Philoſophia*: ſignificans proculdubio nomine Philoſophiæ, Metaphyſicam, quæ per excellentiam vocari ſolet & prima Philoſophia & ſimpliciter Philoſophia; in cuius 1. 7. 13. & 14. li. copioſè diſſeritur de ideis. Non igitur libri exoterici apud Ariſtot. ſunt libri populariter ſcripti, cum eo nomine, qui ſunt ſubtiliter & accurate ſcripti, ab Ariſto. cenſeantur. Ad hæc, Diogenes Laertius in vita Ariſt. ſubtiliter commemorans libros ipſius, eorumque diuiſionem proſequens diligentiſſimè, nullam huius partitionis memoriam facit, vt ea res magno argumento ſit, illam non fuiſſe prætermittendam à Laertio, ſi Ariſtotelica fuiſſet. Præterea, ſi acroamatici libri ſunt, quicunque politiorem & ſecretiorem Philoſophiæ doctrinam continent, cur id nominis tantum aſcribitur his 8. libris Phy. ac non etiam his, quos de anima aut Metaphy. Ariſto. ſcripſit accuratiſſimè? Hæc Sepulueda.

Opinio Ioannis Sepuluedæ.

Ego autem (vt meum quoque hac de re iudicium interponam) cenſeo non temerè diſcedendum eſſe à ſententia tam grauium, & illuſtrium Philoſophorum, quippe quę ſi ſpectes auctoritatẽ eius atq; vetuſtatẽ ab Ariſt. profecta, & deinde quaſi per manus omnium Peripateticorum tradita ad nos vſq; per-

Vetus Græcorum opinio defenditur.

contra Sepuluedam.

veniſſe videatur, præſertim cùm rationes Sepulvedæ non ſint eiuſmodi, vt nos ab ea debeant abducere. Nam loca Ariſto. ex primo Ethicorum ad Nicomachum, & primo moralium ad Eudemum, vbi citans exotericos libros videtur Sepuluedæ Ariſtoteles ſignificare libros de Anima & libros Metaphyſicæ, multò ſecus interpretanda ſunt. Etenim Ariſto. (quod facilè cognoſci poteſt ex ijs quæ ſcribit Laertius librorũ eius pertexens catalogum) de eâdem re multos ac varios libros conſcripſit, vt de Bono, de Repub. de Anima, de Ideis, nonnullos quidem pingui Minerua & populariter accomodatéque ad ſenſum captúmque etiam hominum vulgarium: alios verò preſſiori & limatiori opera, quibus diligenter exponit, maximè reconditas & arcanas Philoſophiæ ſententias, vt hac varietate ſcriptorum omni propè hominum generi ſatisfaceret, earundem rerum tenuem quidem notitiam impertiens vulgo, perfectam autem explicationem & ſcientiam, ſuis modò reſeruans auditoribus. Primo igitur libro Ethicorum cap. 13. per exotericos, non intelligit Ariſto. libros Philoſophicos de Anima, quos nunc habemus acutè, copioſè, doctéque ſcriptos, ſed alios, magis populariter, & ruditer cõpoſitos, quod non obſcurè indicant verba Ariſto. quæ ſic habent: *Inquirere exactius* (videlicet de anima) *magis operoſum eſt, quàm conueniat rebus ſubiectis: dicuntur autem de ipſa etiam in exotericis ſermonibus ſufficienter quadam & vtendum eſt ipſis.* Accuratam igitur cognitionem animi, negat eſſe neceſſariam Philoſopho ciuili, mediocrem verò ſatis eſſe, & peti poſſe ex libris exotericis, in quibus etiam dicuntur de anima quædam ſufficienter. Illud etiam oſtendit Ariſtotelem ſcripſiſſe de Anima non vnos libros, ſcilicet Philoſohicos, ſed etiam quoſdam exotericos, qui ſatis eſſe poſſint ciuili ad cognoſcendum de anima, quæ ſint ipſi neceſſaria. Illa quoque verba (*ſufficienter*) & (*quædam*) non poſſunt commodè referri ad libros de anima, qui nunc extant, in his enim non quædam tantùm, ſed plurima non ſufficienter aut ruditer ſed copioſè ſubtilitérque diſputantur. Vel fortaſſe per ſermones exotericos de anima, innuit dialogum eius de anima ſcriptum ad Eudemum Cyprium familiarem ſuum, cuius meminit Cicero primo libro de Diuinatione, Plutarchus in vita Dionis, & in Conſolatoria ad Apollonium, & Themiſtius in Paraphraſi ſuper tertium de anima capite trigeſimoſeptimo. Locus autem ex primo ad Eudemũ, peruersè accipitur à Sepulueda, nam Ariſtoteles illis verbis (*in exotericis*) & (*qui ſunt ſecundum Philoſophiam*) non ſignificat eoſdem libros, non enim congrueret cum eo quod proximè dixerat, multifariam à ſe diſputatum eſſe de ideis, ſed

Dialogus Ariſt. de Anima ad Eudemum.

indicat diuerſos libros, quoſdam exotericos & populares, alios autem Philoſophicos. Hos manifeſtè ſignificat Ariſtot. in. 13. lib. Metaph. vbi de ideis in principio lib. ſcribens ita ait, *Plurima namq; diuulgata ſunt de ipſis etiã in exotericis ſermonibus.* Per libros autem de Philoſophia, fortaſſe non Metaphyſicos ſignificat, ſed exotericos libros, qui ſic inſcribebantur, quos tres fuiſſe ſcribit Laertius in vita Ariſtot. ſed vel alios eâdem inſcriptione ab Ariſt. diuulgatos eſſe, vel illos quos memorat Laertius, plures tribus fuiſſe, colligi poteſt ex ijs quæ ſcribit Euſebius in 11. lib. de Præparatione Euangelica, cap. 1. citans quendam locum Ariſt. ex 7. lib. eius de Philoſophia. Huiuſmodi autem libros populares fuiſſe, cognoſci poteſt ex his quæ ibi affert Euſebius, & Cice. lib. 1. de Natu. Deorum & in 2. lib. eiuſdem operis citans tertium li. Ariſt. de Philoſophia. Vel forte indicare vult duos lib. de ideis, quos ſeparatim ſcripſit Ariſto. vt refert Syrianus in extremo ſuo commentario, quo explanauit librum decimumquartum Metaphyſicę Ariſtotelis. Prætermiſſam autem eſſe huiuſmodi partitionem à Diogene, non tanti æſtimandum eſt, vt ob id planè repudianda ſit, quin etiam ſi Laertius negaret eſſe Ariſto. tamen deberet apud nos præponderare maior atque grauior auctoritas tot præſtantium virorum, qui contrà ſentiunt. Titulum verò illum περὶ τ̃ φυσικῆς ἀκροάσεως præfixum octo libris Phyſicorum, equidem reor non eſſe Ariſto. ducor autem coniectura minimè (vt mihi equidem certè videtur) contemnenda: Etenim ſi Ariſto. talem hiſce libris dediſſet inſcriptionem, certè aliquando eos citaret hoc nomine, vbi de his ſermonem habet; at cùm facit mentionem illorum, nunquam hoc titulo ipſos nominat, ſed appellat vel de cauſis & principijs, innuẽs primos duos: vel vniuerſales ſermones de motu, aut ſimpliciter de motu, ſignificans reliquos ſex. Putarem igitur hunc titulum affixum eſſe huic operi à diſcipulis Ariſto. vel qui eum poſtea ſubſecuti ſunt; aut quia hi libri, tum propter multas magnáſq; difficultates, tum quia continent principia totius Phyſicæ, ſoleret ab Ariſto. præcipuè doceri, & ab alijs audiri: aut fortaſſe, vt ſignificarent huiuſmodi libros, quoniam ſunt quaſi ianua & aditus ad cæteros eſſe neceſſariò audiendos & perdiſcendos à magiſtro. Atque hoc modo interpretatur, Pſellus in principio Phyſicorum. Porrò ſcripta exoterica, tum alijs de cauſis, tum etiam, quia Peripatetici ea fortaſſe parui penderent facile omnia fere interciderunt; cùm enim populariter & non Philoſophicè eſſent compoſita, eámque ob cauſã à Peripateticis haud magno ſtudio & diligentia conſeruarentur, quid mirum eſt, ea penè omnia excidiſſe? Acroa-

Qui fuerint libri Ariſtot. de Philoſop.

Titulum illũ de Phyſico Auditu, præfixum octo libris Phyſicorum non eſſe Ariſt.

matici autem libri (quanquam ne hi quidem omnes) maiori ſtudio & diligentia conſeruati, ad nos peruenire potuerunt; quorum tamẽ nuſquam video Ariſt. facere mentionem, præterquam in epiſtola, quam auctore Plutarcho, reſcripſit Alexandro querenti cum ipſo de huiuſmodi librorum editione. Itaque quotieſcunque vnum aliquem de acroamaticis nominat, non hoc communi nomine, veluti exotericos, ſed ſuo & ſingulari quemuis titulo appellat, vt libros de Anima, de Cœlo, &c. Verum de inſcriptione huius operis ſatis dictum eſt.

Quàm variè citet Ariſt. octo lib. Phy.

Quonam autem modo Ariſt. ſoleat appellare hos octo libros Phyſicorum: quoniam videtur res cognitione digna, ex varijs libris eius, breuiter indicandum eſt. In 1. de Cœlo cap. 3. tex. 20. citans primum librum Phyſicum, inquit: *Quemadmodum in primis dictum eſt ſermonibus.* In 8. Phyſi. cap. 3. tex. 23. volens ſignificare ſecundum librum Phyſicorum, ait: *Poſita enim eſt natura in naturalibus principium ſicuti motus & quietis.* In eodem li. cap. 1. tex. 4. & cap. 10. tex. vltimo, eodem modo nuncupat tertium librum Phyſicorum ſcribens: *Sicut prius dictum eſt in Phyſicis*, quanquam eundem librum aliter deſcribit in primo de Cœlo, cap. 6. tex. 54. dicens: *Sicut oſtenſum eſt in his quæ circa principia dicta ſunt à nobis:* In 2. lib. de Generatione & corruptione cap. 10. tex 61. loquens de 4. lib. Phyſi. ſic ait: *Quemadmodum in his qui in principio ſermonibus determinatum eſt.* Sextum porrò librum Phyſicorum variè deſignat ſcribens ſicut dictum eſt, *vel, in vniuerſalibus de motu*, vt ſecundo lib. Poſt. cap. 12. tex. 14. *vel in primis de motu ſermonibus*, vt in 8. Phyſi. cap. 8. tex. 68. *in his quæ de motu*, vt primo de Cœlo cap. 5. tex. 38. vel *in ſermonibus de motu*, vt 3. de Cœlo cap. 1. tex 5. & in lib. de Senſu & ſenſili, c. 6. vel *in his quæ vniuerſaliter de natura*, vt libro Phyſicorum octauo, cap. 5. tex. 40. Poſtremò, in 4. de Cœlo, ca. 4. text. 28. indicare volens octavum lib. Phyſicorum, ait: *Quemadmodum dictum eſt in primis ſermonibus.* At in 1. de Generat. cap. 3. tex. 14. ſermonem habens de eodem libro, inquit, *Sicut dictum eſt prius in de motu ſermonibus.* Duorum autem librorum, hoc eſt quinti & ſeptimi libri Phyſici, nuſquam reperio mentionem factam eſſe ab Ariſt. Ex his autem quæ memorata ſunt, quiuis facilè intelligit, illam appellationem (*de motu*) Ariſt. tantummodo attribuere 6. & 8. lib. Phyſi. Illam autem (*Primos ſermones*) communem eſſe omniũ octo librorum: At eam quæ eſt (*in Phyſicis* vel (*in his quæ à principio*) aut (*circa principia*) propriè dari quatuor prioribus libris Phyſicis, vt non ſine cauſſa veteres Peripatetici (vt refert Simplicius in Proœmio 5. & 6. lib. Phyſi.) (bipartito diuiſerint octo libros Phyſ. affirmantes in primis quinque libris, vel vt placet alijs, in quatuor, tractari de his quæ

ueni-

Digitized by Google

pertinent ad principia rerum naturalium; in cęteris autem poſterioribus, de his quæ ſpectant ad motum. Priores autem quatuor pertinere ad doctrinam principiorum veriſimile eſt, nam in tertio & quarto libro agitur de infinito, loco tempore, & vacuo, motus gratia; de motu autem propter pleniorem cognitionem naturæ, in cuius definitione poſitum fuerat eam eſſe principium motus, id quòd apertè indicat Ariſtoteles, initio tertij libri Phyſicorum. De quinto libro, vtrum prioribus quatuor, an tribus poſterioribus annumerari debeat, incertum eſt. Mihi quidem videtur aggregari debere ad tres poſteriores, tum quia totus eſt in explicando motu, tum etiam quia ſextus liber incipit à deſcriptionibus eorum vocabulorum, quæ declarata fuerant in quinto libro. Sed huius ſecundi libri hic finis eſto.

FINIS SECVNDI LIBRI.

DE VIA ET ORDINE DOCTRINAE PHYSICAE LIBER TERTIVS.

QVæ ad generalem & rudē quandā, tum vniuerſæ Philoſophiæ, tum huius quam tractare volumus Phyſiologiæ præcognitionē pertinebant, ea ſunt, non, vt opinor, indiligēter ſuperiorib. duob. libris explicata. Hoc autē qui illos proximè ſequitur 3. lib. propoſitum nobis eſt explanare Procemiū Ariſt. quod ponitur initio eius operis, quod inſcribitur de Phyſico auditu, ſic enim nobis perſuaſimus, quemadmodum illud Procemiū eſt tanquam illuſtre quoddam veſtibulum, & magnificus quidam aditus ad ea, quæ illis octo lib. Phyſicis edocentur, ita fore, vt eius Procemij diligens accurataq; interpretatio, aperiat quaſi ianuam, & facilem det introitum ad ea quæ hoc opere tractanda ſuſcepimus. Quæ autem hoc 3. lib. tractantur, vt hinc, velut intento digito lectori præmonſtrentur, hæc ferè ſunt. Primùm quid Ariſt. per illa tria vocabula, principia, cauſas, & elementa, ſignificare voluerit. Secundò, an omnes ſciētiæ tractent omnia quatuor genera cauſarum, & quæ ex his conſideret Metaphyſicus, quæ Mathematicus, quæ Phyſicus. Tertiò, an ad perfectā cuiuſlibet rei naturalis cognitionem, neceſſaria ſit omniū cauſarum, quas ea res habet, præcognitio. Quartò, quid ſit notius ſecundum nos & ſecundum naturam, & cur via procedendi à notioribus ſecundum nos, dicatur innata nobis. Quintò, an idem notius ſecundum nos & ſimul ſecundum naturam, reperiatur frequentius in Mathematicis diſciplinis, quàm in ſcientia Phyſiologiæ. Sextò, an quæ ſunt magis vniuerſalia ſint etiam magis nota ſecundum nos. Septimò, quæſtio de primo cognito latè tractabitur.

TEXTVS PRIMVS.

Quarum ſunt principia, aut cauſæ, aut elementa.

Agitur de ſignificatione illorum trium vocabulorum (principium) (cauſa) & (elementum.) CAP. I.

QVæ ſunt in his quinq; primis textibus primi libri Phyſicorum, continent Procemium, non quidem omnium octo librorum, ſed priorum tātùm duorum, in quo procemio Ariſt. non

non incipit à commendatione Philoſophiæ naturalis, oſtendens dignitatem aut vtilitatem eius, quomodo orſus eſt Metaphyſicam & ſcientiam Animæ; ſed primo textu, ait Phyſico dicendum eſſe primo loco de principijs rerum naturalium; tũ 1 quia talia principia ſunt nobis obſcura & occulta; ſecundo & tertio textu, dat rationem peruestigandi, demonſtrandi, & pernoſcendi ea ipſa principia. Ad extremum, quoniã in principijs, alia ſunt priora, alia poſteriora, & alia magis cõmunia, alia verò minus, præcipit 4. & 5. tex. in tractatione illorum eũ ordinem atq; methodum ſeruare, vt à primis maximéq; communibus, initium ſumatur. Verùm, quid ſignificare voluerit Ariſt. illis tribus vocabulis. Principia, Cauſę, & Elementa, non conuenit inter eius expoſitores. Eudemus & Alexander, vt refert Simplicius, per Principium, exponunt efficiens, quoniã definitur primum principium vnde motus: per Cauſam, finem quia eſt cauſa cauſarum, à qua pendent cæteræ cauſæ; & formam, quæ in idem numero recidit cum fine: per Elementum materiam, vtpote ex qua cùm inſit, res naturales fiunt; quę eſt definitio elementi: Hanc interpretationem etiam D. Thomas ſequitur. Sed cõtra hos dici poteſt, ſi finis eſt prima omnium cauſarum, & primum mouens, cur non etiam vocetur principium, potiùs quàm efficiens? Præterea, Deus ſecundum Eudemum & Alexandrum, eſt principium omnium rerum etiam cœlorum & intelligentiarum, non quidem vt efficiens, ſed vt finis, ergo nomen principij magis videtur conuenire fini, quã efficienti: & Ariſt. 1. Metaph. c. 2. ita ſcribit: *Deus etenim tum cauſa omnib. videtur eſſe, tum quoddam principium.* Porphyrius vult nomen principij & cauſæ, æquè patere ac viciſſim reciprocari. Sed non rectè, nam punctum eſt principium lineæ; & terminus à quo eſt principium motus, at neutrum propriè dici poteſt cauſa lineæ aut motus. Licèt igitur omnis cauſa poſſit dici principium, non tamen contrà, omne Principium poteſt rectè appellari cauſa. Simplicius putat nomen principij vniuersè poſitum fuiſſe pro omnibus quatuor cauſſis, & poſtea per nomen cauſſæ diuiſum eſſe in cauſſas externas, efficientem & finem; per nomen autem Elementi, in cauſſas internas, materiam & formam. Verùm ſi nomen Cauſſæ etiam dicitur vniuersè de quatuor, cur potius vocabulum Principij generatim poſitum fuit pro omnibus quatuor: Cauſſæ verò tantùm pro duobus externis? Auerroes quem Albertus hoc loco ſequutus eſt, vna re tantùm differt ab Alexandro, quòd formam non Cauſſæ, ſed Elementi vocabulo ſignificari vult. Sed peccat dupliciter, primùm, quoniam hanc ſuam expoſitionem attribuit Alexandro, quem, ex his quæ antea dicta ſunt;

Opinio Eudemi & Alexãdri.

Opinio Porphyrij.

Opinio Simp.

Opinio Auer. & Alberti.

ſunt, & referuntur à Simplicio, conſtat aliter fuiſſe interpretatum: Deinde quia non conſtat ſibi in explanatione illorum vocabulorum; nam 12. Metaph. comm. 23. inquit Ariſtot. hoc loco, per nomen cauſſæ, ſignificaſſe communiter omnia genera cauſſarum, in 6. autem Metap. com. 1. vbi Ariſt. ſimul etiã vſurpat prædicta tria vocabula, Auerr. vult Principiũ dici de omnibus quatuor, Cauſſam interdum etiam de omnibus, ſed maximè de agente & fine; Elementum autẽ, non niſi de cauſſis internis, hoc eſt, materia & forma. Idem deniq. in 5. Meta. in com. 4. ſcribit hæc tria nomina eſſe propemodum Synonyma, ſolere tamen ita diſtingui, vt elementum dicatur de internis cauſis, potiſſimùm autẽ de materia; Principium verò, maximè de cauſſis externis: hoc eſt, efficiente & fine, latiùs tamẽ patere nomen Principij quàm Cauſæ; quoniam illud dicitur etiam de principijs tranſmutationis, hoc autem minimè. Hæc Auerr. ex quibus intelligitur non ſemper eum idem ſenſiſſe de ſignificato illorũ nominum. Aduerſus autem omnes has interpretationes illud meo iudicio multum valet; quod Ariſt. 1. lib. Phy. vbi agit de materia, forma & priuatione, indifferenter appellat hæc, vel Principia vel Cauſas, vel elementa.

Ego igitur vt aperiam quod ſentio, altiùs repetam. Plato in Philæbo, vult cauſam & efficiens idem eſſe re, tantùm voce differre, vt omnis cauſa ſit efficiens & viciſſim omne efficiẽs ſit cauſa; In Timæo autem, citra vllum diſcrimen videtur vti his tribus vocabulis: quanquam Plutarchus in 1. lib. de Placitis Philoſophorum cap. 3. ſcribat veteres nomen principij & elementi non diſtinxiſſe vt poſtea fecerunt Plato & Ariſt. apud quos principiũ, & ſimpliciter primum non ex alijs rebus conflatum vt materia & forma; elementũ verò eſt primum quidem in genere compoſitorum corporum, ſed conſtat ex alijs prioribus initijs vt ignis, aer, aqua & terra, idem quoque ait Galenus in primo de Elementis. Simplicius autem hic nominat Eudemum, qui ſcribit nomen principij fuiſſe antiquiſſimum, elementi verò nomen à Platone inuentũ, & ante alios vſurpatũ eſſe. Ariſt. lib. 12. Metaphy. tex. 23. inquit elementa eſſe ea, quæ inſunt in re quæ generatur, cauſas verò & principia, eſſe tũ hæc, tũ ea quæ ſunt extra rem, vti eſt efficiens ita, vt elementa ſint tria, cauſę autẽ & principia, quatuor: Principia enim interna generationis, ſunt materia, forma, & priuatio, his accedit extrinſecus efficiens, nã finis idẽ numeratur cum forma. At ex his quæ ſcripta ſunt in quinto Meta. de diſtinctione horũ vocabulorũ, cognoſcim⁹ Elemẽtum dici de cauſſis internis; nomen Cauſæ, & de his, & externis; vocabulũ autẽ Principij, & de his omnib. & de eo quod eſt primum in vnaquaq; re, ſiue ſit

cauſſa

cauſſa illius,ſiue non,vt de puncto comparatione lineæ,& de termino à quo,ratione motus. In principio libri 6.Metaphyſicæ ſcribens Ariſt.tam in Mathematicis diſciplinis, quàm in alijs ſcientijs,eſſe quædam principia,cauſſas & elementa,videtur accipere nomina hæc pro initijs doctrinæ,quæ ſunt propoſitiones quædã primæ & immediatæ,quæ,Græcè dicuntur *ἀξιώματα*, Latinè effata,vel dignitates;non enim poſſunt illa vocabula, ibi ſignificare quatuor genera cauſarum, quippe cùm res Mathematicæ, aut nullum propriè agnoſcant genus cauſæ,vt paulò infrà dicetur,aut certè(quod inter omnes ferme conuenit) careant materia,efficiente ac fine. Initia igitur ſcientiarum(cuiuſinodi eſt in Mathematicis :Totum eſſe maius parte:& in Phyſicis: Naturã eſſe principiũ motus & quietis)dicuntur principia, quia ſunt prima & immediata : Vnde Ari. 1.Poſt.t. 5.Idẽ ait,*dico primũ & principiũ Principij,aũt eſt de monſtrationis propoſitio immediata,immediata verò, qua non eſt alia prior.* Vocãtur etiam cauſæ ratione concluſionis quã inferũt. & cuius pariunt ſcientiam. deniq; appellantur elementa,quoniam ex illis componuntur demonſtrationes,in eaq; tandem retexuntur atque reſoluuntur. In tertio autem l.de anima,t.17. videtur ponere nomen cauſæ, ſimpliciter pro efficiente,ſcribens in omni natura eſſe aliquid tanquam materiam,& alterum tanquam cauſam,& factiuum. & paulò infrà t.19.ponit nomen principij pro forma vel efficiente, ſcribens ſemper honorabilius eſſe agens patiente,& principium materia, Ariſt.4. lib.Metaph. tex.tertio,ita ſe habere inquit vnum ad ens,vt ſe habet principium ad cauſam,nam hæc inter ſe diſtingui ratione,non re.ſed quo pacto differant ratione,ibi non dicit,vide tu ibi Alexand. At in 5.l.Metap. t. 1.ſcribit propriũ eſſe principij,eſſe primum,vnde aut eſt,aut fit, aut cognoſcitur aliquid. Hoc autem loco,equidẽ arbitror tria hæc vocabula pro eodem fuiſſe poſita, vt verborum Ariſt.hic ſit germanus intellectus: In ſcientijs, quarum ſunt aliqua initia,vel quæ tractant de rebus habentibus initia, ſiue voces ea Cauſas, ſiue Principia, ſiue Elementa (veteres enim alij alio modo hæc appellabant), primùm omniũ agẽdũ eſt de illis initijs. Huic interpretationi certiſſima fides fit ex eo quod in hoc 1.lib. Phyſico. in quo agitur de materia, forma & priuatione, hæc interdum vocat cauſſas,aliàs principia,nonnunquam elementa. quod apertè intelliget,qui conſiderabit text. 48.& 65.primi Phyſici, quanquam ex toto proceſſu libri id manifeſtum fit. Neque verò nos mouere debet,quod hoc loco inquit Auerroes, nimirum verba ſynonyma non adhiberi in doctrina demonſtratiua; id enim ſi prorſus fiat ſine cauſa vitioſum eſt, ſin autem

vt res de qua agitur, magis perſpicuè, diſtinctè, grauiter, & ornatè declaretur, & licet vti verbis ſynonymis; & quidem perſæpe vſus eſt Ariſt. Dixit autem Ariſt. illud (*quarum ſunt principia*) indicans, vt videtur ferè omnibus Expoſitoribus, non omnia cauſarum genera tractari in omnibus ſcientijs, ſed in quibuſdam omnia, in alijs autem minimè: Quæ res, vt melius intelligatur, latiùs explicandum eſt, quæ cauſarum genera ad vnamquamq; ſcientiarum ſpeculatiuarum pertineant; atque id quidem conſiderandum eſt primùm in Phyſica, tum in Metaphy. poſtremò in Mathematicis diſciplinis.

Quæ genera cauſarum tractet Phyſicus. Cap. II.

Phyſicus cõſiderat omnia quatuor genera Cauſarũ

PHyſicus conſiderat omnia quatuor genera cauſſarum: ſic enim Ariſtot. ſcribit in 2. lib. Phyſicorum text. 70. *Cùm autem cauſæ quatuor ſint, de omnibus eſt Phyſici cognoſcere, & ad omnes reducens ipſum propter quid aſſignabit Phyſici, materiam, formam, ipſum mouens, & id cuius gratia.* Idem in 8. Metaph. te. 12. *Cùm,* inquit, *aliquis quænam ſit cauſſa quærat, quoniam multipliciter cauſſæ dicuntur, omnes cõtingnetes cauſſas dicere opo: tet, vt puta hominis quæ cauſſa, vt materia? nempe menſtrua: quæ vt mouens? ſemen: quæ vt forma? quod quid erat eſſe: quæ vt huius gratia? finis (fortaſſis autem hæ ambæ idem ſunt) in naturalibus igitur & generalibus ſubſtantijs, neceſſe eſt ita procedere, ſi quis rectè procedet: ſiquidem hæ totq; cauſæ ſunt, & oportet cauſas cognoſcere.* Auerr. item in 2. Phy. comm. 70. idem confirmat ex eo, quoniam res Phyſicę habent materiam, vbi autem materia eſt, ibi neceſſe eſt omnes alias cauſſas eſſe. Id quod ſecundum Auerroem, verum eſt in rebus Phyſicis duntaxat corruptibilibus, nam in cœlo, ſicut negat Auerroes, propriè materiam eſſe, ita non vult eſſe aliquam formam cœli, aut efficiens Phyſicum. Quòd autem perfecta cognitio rerum naturalium requirat notitiam omnium cauſarum, oſtendi poteſt hoc argumento. Qualis eſt natura cuiuſque rei, talis debet eſſe cognitio eius, ſed res naturales cùm ſint generabiles & corruptibiles, indigent omnibus cauſſis (materia quidem, quoniam eſt ſubiectum motus: forma quia eſt terminus illius, & propter quam res actu eſt id quod eſt: efficiente, propterea quòd eſt primum principium vnde fluit motus: finis autem, re, ac numero idem eſt cum forma) ergo cognitio rerum naturalium requirit cognitionem omnium quatuor cauſarum. Deinceps autem videndum eſt, cùm in vnoquoque genere cauſſæ ſit aliquid primum (vt pulchrè oſtendit Ariſtot. in 2. libro Metaphyſicæ) an Phyſicus ſpeculetur omnes primas cauſas cuiuſque generis. De materia prima, non dubium eſt, quin agat Phyſicus, vtpote de qua & Ariſtotel. tractet in 1. de Generat.

(propriè

(propriè autem atque copioſè in primo Phyſicorum) & materia prima non exiſtat niſi in rebus Phyſicis, neque vis, & (vt loquuntur alij) cauſſalitas eius ad alias res pertinere atque permanare poſſit quàm ad res Phyſicas. Tota igitur poteſtas & amplitudo materiæ primæ, licet eà pateat latiſſimè, tamen naturæ rerumque naturalium finibus circumſcripta eſt: De prima verò forma; vltimo fine; primo quoque efficiente, ſecus eſt: Etenim cùm tria hæc ſint idem re, atque Deus (de quo Phyſicus, aut nihil, aut valde tenuiter agit) perfectam eius comtemplationem deferens atq; reliquens Metaphyſico, non poſſunt illæ tres primæ cauſæ tractari perfectè à Phyſico. Dicitur autem Deus prima forma, quoniam eſt prima ſubſtantia, primusque & puriſſimus actus, expers omnis materiæ, ac potentiæ, primumque intelligibile, & quia ſicut forma ei materiæ in qua ineſt, ita Deus toti mundo cui aſſiſtit, largitur eſſe, incolumitatem, diſtinctionem, vim agendi, ornamentum atque perfectionem: Vocatur primum efficiens, quoniam ab ipſo efficiuntur, conſeruantur, & reguntur omnia, & cunctis rebus impertitur eſſe, quibuſdam incorruptibile, & immediatè, & ſine motu, alijs verò corruptibile per cauſas ſecundas, motuſque Phyſicos: Appellatur denique vltimus finis, quoniam illius tandem gratia omnia fiunt, exiſtunt, & agunt. Phyſicus igitur primam formam non attingit, quoniam ratio eius penitus abiuncta eſt, non ſolum à motu Phyſico, ſed etiam ab omni reſpectu talis motus: quanquam in 8. Phy. Ariſt. exponat quædam attributa quæ videntur propria eſſe primæ formæ, vt eſſe æternum, vnum, expers materiæ & magnitudinis, ſed ea Phyſicus pertractat, quatenus æternitas motus oſtendit primum motorem ijs rebus ſeu attributis neceſſariò præditum eſſe debere. De primo efficiente agit Phyſicus, vt eſt primum mouens, à quo ceu primo perennique fonte manant omnes motus Phyſici, & cœlum, naturaque dependet. Vnde cùm Phyſicus agit de ordine naturalium mouentium, vel de perpetuitate motus, ſolet perducere diſputationem vſque ad primum motorem, vt videre licet apud Ariſt. in 8. Phyſ. & in extremo 2. lib. de Gener. De vltimo fine nonnihil ſcribit in 2. de Anima, te. 34. & 35. & in 2. de Gener. 59, affirmans, omnibus rebus innatum eſſe appetitum quendam perpetuitatis, vt ſic valeant aſſimilari Deo, eiuſque Diuinitatis quodammodo participes fieri; ſed quia res naturales ſunt à Deo valde diſiunctæ & remotę, non locorum ſpatijs, ſed infinito nobilitatis perfectioniſque interuallo, hinc fieri, vt obtinere nequeant perfectam, hoc eſt, vnam eandemque numero indiuiduorum æternitatem, ſed contendant æternitatem ſpeciei, perpetua generatione pro-

An Phyſicus conſideret primam formā, primum efficiens, & vltimum finem.

pagationeq; indiuiduorum, conſequi & retinere. Verùm ad Metaphyſicam veniamus.

[illegible] quibus ca[illegible] agit [illegible]

Principio, Metaphyſicus (vt eſt apud Auer. 2. Metaph. cõm. 6. & Albertum 3. Metaph. tra. 3. c. 1. & lib. 12. Metaph. tra. 1. c. 3.) vniuerſè agit de omnib. cauſis. Nã cauſa & cauſatum, ſunt generales differentiæ vel modi entis vt ens eſt, ſiquidẽ omne ens aut eſt cauſa aut cauſatum, ratio item cauſæ latius patet, quàm Phyſiologia; quippè cùm non modo cadat atq; conueniat in res naturales, ſed etiam in res cœleſtes. Hoc licet cõtemplari in Metaph. Ariſt. in qua non ſemel ſed ſæpius de cauſis diſſerit. Etenim in 1. Metap. diſcutit opiniones antiquorum de cauſis & principijs: In 2. lib. agit de nexu, & ordine cauſarum, docens in vnoquoq; genere reperiri primum & vltimum, omneſque cauſas principio & fine circumſcriptas eſſe; alioquin fore, vt cauſę procederent in infinitum; quæ tamen infinitudo, neceſſariò euertit ac penitus tollit omnem vim rationemq; cauſæ: In 5. lib. exponit ſignificata cauſę, genera, modos, definitiones, & proprietates vniuſcuiuſque. Vnde Ariſt. trãſtuliſſe videtur ad Phyſicam, quæ ſcripta reliquit de cauſis in lib. 2. Phyſ. De quatuor autem primis cauſis; nullam prætermittit Metaphyſicus, nam de primo efficiente, prima forma, & vltimo fine; non obſcurè tractat Ariſt. in 12. Metaphy. Ratio autem primæ formæ; tota planè Metaphyſica eſt, cum ſit primus actus, primumq; intelligibile. De primo autem efficiente, & vltimo fine agit Metaphyſicus, modo quodam magis generali & ſublimi, quàm Phyſicus; hoc eſt, non ſolùm reſpectu rerum naturalium, ſed omniũ rerum omniumq; modorum quibus pendent à Deo; nam Phyſicus conſiderat primum efficiens, vt dat eſſe de nouo; per cauſas ſecundas & per motum, rebus Phyſicis; at Metaphyſicus, vt dat eſſe omnibus, ſiue corruptibilibus ſiue non, ſiue de nouo, ſiue ab æterno, ſiue mediatè, ſiue immediatè, ſiue per motum Phyſicum, ſiue alio modo. De prima verò materia, tametſi Phyſicus tractat; vt eſt primum ſubiectum tranſmutationum naturalium, nihilominus tamen etiam Metaphy. agit prout eſt ſubſtantia incompleta, & pars ſubſtantiæ perfectæ, & ens in potentia. Cùm enim Metaph. diſputet de actu, & potentia; & de ſubſtantia prædicamentali, materia autem prima, ſit ens in potentia; atq; adeò vt more loquar aliorum, radix omnis potentialitatis, ſitq; pars ſubſtantiæ prædicamentalis, non potuit ea præteriri & negligi à Metaph. nàm quod aliqui ſibi perſuadent ea tantummodo per ſe tractari à Metaphy. quæ ſunt cogitatione req; ſeparata à materia & motu, ſuperiori libro confutatum eſt, atq; ſententiam hanc noſtram expreſſam ab Auerroe inuenies in 7. Metaphy. comm. 9. & 12. lib. comm. 6. Verùm quid o-

[illegible] ph. con[illegible] om[illegible] quatuor ge[illegible] cauſa[illegible] & primã cu[illegible]; gene[illegible] cauſam.

pus

pus eſt tribus teſtib. in re tam aperta? cum Ariſt. multa ſcribat de materia prima in lib. Meta. maximè verò in 7. & priori parte 12. Sed dices cur igitur Auerr. in ſuo prolo. Phyſico ait contemplationem primæ materiæ, & primi mouentis, eſſe Phyſicam: primæ autem formæ, & vltimi finis, eſſe Metaph. An quia rationes, & cauſalitates illarum ſunt magis Phyſicæ, & coniunctæ cum motu, harum verò ſunt potius Metaphy. & plus remotæ à motu? An etiam, quia res Metaph. hoc eſt intelligentiæ, cùm ab omni materia motuq; penitus ſegregatæ ſint, propriè non habent niſi duas cauſas, nempe primam formam, & vltimum finem? nam licet Deus ſit efficiens earum, non tamen Phyſicum eſt efficiens, hoc eſt per motum, ſed per creationem ex nihilo, quæ ratio efficiendi non eſt Phyſica. An potius, quia Phyſicus demonſtrat per motum Phyſicum primam materiã eſſe, & primum mouens exiſtere, quibus declaratis, atq; patefactis, deinde Metaphyſicus introducit nos ad cognoſcendam & contemplandam primam formam, atque vltimum finem. Sed de his ſatis. Reſtat, vt dicamus de cauſis in quibus verſantur diſciplinæ Mathematicæ.

Dubitatio. Solutio dubitationis.

An ſcientiæ Mathematicæ tractent vllum genus cauſæ.

Cap. III.

RES Mathematicæ ea ratione vt ſunt Mathematicæ, & in doctrina Mathematica tractantur; (ſi de cauſis propriè loqui volumus) nullum habent genus cauſæ. Nam eas carere fine ac efficiente, auctor eſt Ariſt. in 3. Meta. tex. 3. Eaſdem porrò abiunctas eſſe à materia, ſcriptum eſt in 2. Phy. 18. & 6. Metaph. tex. 2. ſublata verò materia formam quoq; auferri neceſſe eſt, cùm ambæ ſint ad aliquid. Deinde, forma ſeu cauſa formalis, definitur ab Ariſt. 2. Ph. *quod quid erat eſſe rei*: at quantitas quæ tractatur à Mathematico, non eſt forma quidditatiua rei, quinimo nec conſideratur ab illo vt eſt accidens ſubſtantiæ, nec Mathematicus ſpeculatur eſſentiam quantitatis, aut proprias & naturales affectiones eius; quatenus fluunt naturaliter ex natura quantitatis; cuius rei certum argumentum eſt, quòd definitiones Mathematicæ non ſunt definitiones eſſentiales, ſed deſcriptiones quædam accidentariæ, & affectiones, quæ demonſtrantur in huiuſmodi ſcientijs, magna ex parte ſunt reſpectus & relationes quædam extrinſecus aduenientes quantitati vel figuræ, quod non eget probatione, quoniam eſt per ſe manifeſtum conſideranti definitiones demonſtrationeſque Geometricas atq; Arithmeticas. Neq; verò medium, quod ponitur in demonſtrationibus Mathematicis dici poteſt eſſe cauſa formalis ratione concluſionis ſeu affectionis, quæ

In diſciplinis Mathematicis (propriè loquendo de cauſis) nullũ genus cauſæ conſiderari.

demonſtratur: Etenim oportet ipſum eſſe vnum tãtummodo, & proprium, & per ſe ratione paſſionis; hæc enim tria conueniunt in verã cauſam formalem, at vſu venit q̃ ſæpiſſimè apud Mathematicos, vt ad demonſtrandam affectionẽ quampiam, accõmodentur multa & diuerſa media, & contrà, vnũ idemq; medium adhibeatur ad demonſtrandas multas paſſiones. Præterea, ſepe accidit, vt medium Mathematicũ habeat ſe omnino per accidens ad paſſionem. An in prima demonſtratione Euclidis, vt oſtendatur triangulum ſuper lineam datam deſcriptũ eſſe æquilaterum, nõne prorſus eſt per accidens, quod pro medio aſſumitur? nimirum latera illius triãguli eſſe lineas ductas à centro ad circumferentiam, quas conſtat æquales eſſe inter ſe ex definitione circuli? Quid? in trigeſimaſecunda demonſtratione, produci latus trianguli, ex eoq; fieri angulum externum, nonne planè accidit triangulo? & eſt quiddam externum & aduentitium comparatione eius affectionis, quæ ibi demonſtratur de triangulo, nimirum habere tres angulos æquales duob. rectis? Hæc qui videt, non poteſt fieri quin etiam videat talia media non eſſe verè formas, ſeu cauſas formales reſpectu concluſionis. Sed nullum genus cauſæ propriè tractari in diſciplinis Mathematicis, poteſt etiam confirmari ratione & teſtimonio Ariſt. Ratio ſit hæc. Res Mathematicæ abſtractæ ſunt à motu; ergo ab omni genere cauſæ: Antecedens per ſe clarum eſt; conſequentia patet ex eo quia omnes cauſæ ſunt connexæ aliquo modo cum motu; id q̃ apertè declarat definitio cuiuſq;. Materia enim eſt id ex quo res fit: Efficiens, vnde eſt primum principiũ motus: Finis cuius gratia fit aliquid, vel terminus ſeu extremum motus naturalis non impediti; Forma aũt, re idem eſt quod finis, nec poteſt conſtare ſine materia. Teſtimonium Ariſtotelis & quidem luculentiſſimum ad oſtendendum id de quo agimus, depromptum eſt ex 2. li. Moralium ad Eudemum cap 7. vbi ait in rebus Mathematicis, verè ac propriè non inueniri cauſas vel principia, ſed tantùm ratione quadam & ſimilitudine, quia ſicut ex cauſa manat effectus, & remota cauſa neceſſariò tollitur effectus, ſic apud Mathematicos, initio ſcientiæ ponuntur quædam generales propoſitiones, ex quibus poſtea deducuntur demonſtrationes, & illis ſublatis neceſſe eſt omnes demonſtrationes conuelli & penitus euerti: ſcribit autem Ariſtot. his verbis. *Immobilia autem vt in Mathematicis, non per ſe, ſed ſimilitudine quadam, principia appellantur, hic enim ipſo principio labefactato, lab. fieri omnes quæ ab illo principio fluxere demonſtrationes oportet, cùm ipſæ inter ſe demonſtrationes, altera alterã tantiſper non euertãt, quantiſper illa communis ſuppoſitio vnde lucem iſta ſuam habent, non euertitur.*

Verùm

Verùm quæ à nobis dicta ſunt, non vacant dubitationibus, quas hoc loco ponere & diluere oportet. 1. Dubitatio eſt hæc, Ariſtot. initio 6. lib. Metaphyſicæ ait in ſcientijs Mathematicis eſſe principia, cauſas, & elementa, ergo, &c, 2. Ariſto. in 2. Phy. text. 68. ait in Mathematicis ipſum propter quid reduci ad quod quid erat eſſe, hoc eſt ad cauſam formalem, ergo in Mathematicis eſt cauſa formalis. 3. Idem in 3. Poſt. tex. 11. ait Mathematicos demonſtrare per cauſam materialem, quod oſtendit, exemplo anguli, qui fit in ſemicirculo, qui demonſtratur eſſe rectus, propterea quòd eſt dimidium duorum rectorum, quæ demõſtratio ducta eſt ex cauſa materiali; nam partes ſunt tanquam materia totius, eaſque Ariſt. 2. Phy. tex. 31. reuocat ad cauſam materialem. 4. Mathematicus demõſtrat aliquos duos angulos eſſe æquales duobus rectis, quia fiunt à linea recta cadente in aliam lineam; ſimiliter oſtendit aliquem angulum eſſe rectum, quia efficitur à linea recta, quæ perpendiculariter incidit in aliam lineam rectam, ergo Mathematicus vtitur genere cauſæ efficientis. 5. Bonum, & finis conuertuntur, ſed in Mathematicis eſt bonum & pulchrum: etenim in 13. lib. Metaphyſ. cap. 3. ita ſcriptum eſt. *Qui dicunt Mathematicas ſcientias nihil de bono vel pulchro dicere, falſum dicunt, dicunt etenim & maximè oſtendunt, nam etſi non nominant, cùm tamen opera & rationes oſtendunt, nonne dicunt de eis? pulchri namque maximè ſpecies ſunt, ordo, commenſuratio, & definitum, quæ maximè oſtendunt Mathematicæ ſcientiæ.* Hæc ibi Auerr. in 3. Metaph. comm. 3. inquit hunc locum indigere perſcrutatione; videtur enim pugnare cum his quæ ſunt apud Ariſto. in 3. Metaphyſicorum, vbi ait in Mathematicis nõ eſſe finem, aut bonum; qua de cauſa Ariſtippus Sophiſta, tales diſciplinas contemnebat, eaſque poſtponebat cunctis artibus, etiam ſordidis & illiberalibus. 6. Simplicius tum initio 1. lib. Phyſic. tum in 2. Phyſic. ſuper tex. 68. contendit oſtendere diſciplinas Mathematicas habere finem, nimirum vel vſum, & commoditatem, quæ ferè pendet ex Mathematicis demonſtrationibus, vel exercitationem atque præparationem mentis ad diuinas abſtractiones. 7. Demonſtrationes & ſcientiæ Mathematicæ, ſunt limatiſſimæ & exquiſitiſſimæ, ergo procedunt ex cauſis. nam 1. Poſt. tex. 5. definitur ſcire, cognoſcere rem per cauſam propter quam res eſt; & Demonſtratio, Syllogiſmus conſtans ex cauſis concluſionis, ergo in Mathematicis ſcientijs debet tractari & conſiderari aliquod genus cauſæ. Hæc ferè ſunt, quæ dubitationem afferre poſſent, ad quæ tamen facillimè reſponderi poteſt ſigillatim, hoc modo.

Septem dubitationes.

Locus Ariſt. conſideratione dignus.

Ad 1. Res Mathematicæ dicuntur habere cauſas & principia

Digitized by Google

Solutio dubitationum. non, vt aiunt, eſſendi; ſed cognoſcendi; hoc eſt habẽt quædam axiomata, quæ ſimilitudinem & conuenientiam habent cum veris & naturalibus cauſis, vt ex verbis Ariſt. paulò antè oſtendimus. Ad 2. Demonſtrationes Mathematicæ dicuntur reduci ad ipſum quod quid eſt, quoniam reſoluuntur tandem in illas generales dignitates quæ magna ex parte ſunt definitiones: definitio autem & partes definitionis pertinent ad quod quid, & cauſam formalem, vt traditur 2. Phyſic. tex. 28. Idipſum autem, quod nunc dictum eſt de rebus Mathematicis, non obſcure indicat Ariſtot. 2. Phy. 68. hoc pacto ſcribens. *Aut enim ad ipſum quid eſt, reducitur ipſum propter quid vltimum in immobilibus, vt in Mathematicis: ad definitionem enim recti, aut commenſurabilis aut cuiuſpiam alterius, reducitur vltimum.* Ad 3. Nomẽ materiæ dupliciter ſumitur, vno modo propriè, & ſignificat materiam naturalem, quæ ſimul cum forma conſtituit ſubſtantiam rei, & talis materia verè facit cauſam materialẽm; hæc autem non inuenitur in rebus Mathematicis: Altero modo, nomen materiæ latiùs accipitur, nam & ſubiectum dicitur materia earum paſſionum quæ inſunt in ipſo, & omnis pars componens aliquod totum, qualiſcunque fuerit ea compoſitio, ſiue ſenſibilis & Phyſica, ſiue tantum intelligibilis & abſtracta dicitur materia reſpectu totius; atque hoc pacto non eſt negandum reperiri materiam etiam in rebus Mathematicis, nam quantitas Mathematica vocatur materia intelligibilis ab Ariſt. in 7. Metaphy. 35. videlicet; quoniam ſcientiæ Mathematicæ verſantur circa illam; & affectiones quas demonſtrant, inhærent in ipſa; pari ratione quoniam res Mathematicæ ſunt diuiſibiles in partes, quæ, vt diximus, ſunt materia totius; mirandum non eſt, cur demonſtrationes quæ ſumuntur à partib. dicãtur ſumi à cauſa materiali. Huiuſmodi autem materiam etiam in rebus Methaphy. reperimus, etenim dicimus definitionem conſtare ex genere & differentia, tanquam ex materia & forma. Ad 4. ſicut Mathematicus vſurpat multa vocabula, vt lineas produci, ſecari, concurrere, quæ ſignificant motum, non quidem verum & naturalem, ſed tantummodo imaginarium & intelligibilem; ſic etiam vtitur verbis ſignificãtibus efficientiam quandam, quæ tamen in ſola informatione animi cogitationeque conſiſtit, etenim efficientia quæ pertinet ad veram cauſam efficientem, ſemper eſt coniuncta cũ motu Phyſico. Ad 5. Ordo, & commenſuratio, prout applicantur rebus, & inhærent in ipſis, reddunt eas bonas & pulchras, verũ ſi ratio ordinis & commenſurationis, præcisè & ſeorſim à rebus atq; per ſe conſideretur, non habent rationẽ boni aut pulchri; bonũ n. & pulchrum, cùm moueant appetitũ & amorem,

debent

debent actu ineſſe in rebus,& non ſola intelligentia contineri: Quocirca Mathematicus, qui de ordine & commenſuratione agit: abſtrahendo ea à rebus, non ſecus atque intellectu abſtrahit quantitatem & affectiones Mathematicas, non poteſt dici propriè agere de bono & pulchro, niſi quatenus agit de his quæ adiuncta rebus, faciunt eas bonas & pulchras. Ad 6. Aliud eſt loqui de ſcientia Mathematica, quæ eſt habitus quidam inhærens in intellectu; eúmque perficiens, cuius finis internus, ſicut cæterarum ſcientiarum ſpeculatiuarū, eſt cognitio veritatis, externus autem, vt placet Simplicio, vel vſus artium mechanicarum vel præparatio mentis ad Theologicas contemplationes: Aliud verò eſt loqui de rebus Mathematicis, qua tales ſunt, quæ cùm abiunctæ ſint à materia, & (vt loquuntur) ab actuali exiſtentia, non poteſt aut ratio boni, aut vis cauſſæ vllius in eas conuenire. Ad 7. Hæc dubitatio magnam continet difficultatem; valde enim obſcurum eſt, nec ſatis adhuc diligenter explicatum, an ſpecies & forma demonſtrationis & ſcientiæ, quam Ariſt. deſcribit 1. Poſt. reperiatur magis expreſſa in diſciplinis Mathematicis, quàm in reliquis ſcientijs, ita vt demonſtrationes Mathematicæ haberi debeāt præſtantiſſimæ omnium. Quocirca quid videatur nobis hac de re, paulò fuſius & accuratius explanandum eſt.

An præſtantiſſima illa demonſtratio, quæ ab Ariſtotele deſcribitur priori libro Poſt. vel ſolùm vel maximè reperiatur in diſciplinis Mathematicis.

Cap. IIII.

MVltorum eſt opinio, illud genus demonſtrationis potiſſimæ, quod traditur in 1. Poſt. aut nuſquam, aut certè in diſciplinis Mathematicis potiſſimum inueniri. Quæ opinio nititur atque corroboratur his rationibus. Prima ratio eſt hæc, Ariſt. in 1. Ethic. cap. 5. & 2. Metaphyſic. tex. 15. ſignificat demonſtrationes Mathematicas eſſe omnium limatiſſimas & exquiſitiſſimas, & cùm vult indicare genus aliquod docendi certum & politum, vel aliquam rationem demonſtrandi firmam atque robuſtam, cōſueuit eam appellare Mathematicam, ergo, &c. 2. Auerroes 2. Metaphy. com. 15. ait demonſtrationes Mathematicas eſſe in primo ordine certitudinis. 3. Demonſtratio potiſſima, debet procedere ex his, quæ ſunt notiora nobis & naturæ, ſed talia nō reperiuntur niſi in ſcientijs Mathematicis, ergo: Maiorē & Minorē huius ſyllogiſmi, nō ſolùm Auerr. concedit, ſed etiā inculcat multis locis. 4. Ari. 1. Poſt. t. 31. volens oſtēdere primā figurā eſſe maximè ſciētialem, id eſt accōmodatam ſcientiæ, oſtendit eo argumento

Opinio eorū qui cenſent demonſtrationes potiſſimas præcipuè reperiri in Mathematicis, probatur ſex rationibus.

quod Mathematicæ demonſtrationes atque ſcientiæ, vtuntur hac figura. 5. Doctrinæ Mathematicæ appellantur per excellentiam reſolutiuæ & diſciplinæ; præcipuus autem finis reſolutionis eſt demonſtratio potiſſima, quæ gignit perfectam diſciplinam. 6. Præſtantia demonſtrationis, conſiſtit in certitudine & euidentia ipſius; hæc autem vtraq; excellit plurimùm in Mathematicis demonſtrationibus cuius ſignum eſt, in demonſtrationibus Mathematicis, non eſſe eam varietatem, atq; diſſenſionem opinionum, quæ reperitur in Phyſicis & MetaPhyſicis demonſtrationibus. Hæc dicta ſint in confirmationem huius ſententiæ.

Opinio illa refellitur, et quinq; rationibus probatur, non inueniri in Mathematicis præſtantiſſimũ illud demonſtrationis genus.

Cæterum licèt hæc opinio ſit per vulgata & à multis recepta, mihi tamẽ nullo modo probari poteſt: Cenſeo enim demonſtrationem potiſſimam quæ depingitur ab Ariſt. 1. Poſt. aut nullo modo, aut vix reperiri in ſcientijs Mathematicis: quam ſententiam confirmo his argumentis. Prima ratio, medium demonſtrationis potiſſimæ, debet eſſe definitio, ſiue ſit ſubiecti ſiue paſſionis, vt eſt apud Ariſt. in. 1. lib. de Anima t. 11. &. 2. lib. Poſt. compluribus locis, ſed in demonſtrationibus Mathematicis non aſſumitur pro medio vel ſubiecti vel quæſiti, definitio, vt patet conſideranti demonſtrationes Mathematicas, vt quæ ſunt apud Euclidem, vel Theonem, Archimedem, Campanum, & alios, ergo, &c. Quòd ſi in aliquibus demonſtrationibus adhibetur definitio, vt videtur ſignificare Ariſt. 1. lib. de anima, tex. 11. &. 1. lib. Poſt. tex. 29. tamen id fit perraro, & non ſumuntur definitiones internæ, hoc eſt ſubiecti, vel paſſionis, in quibus verſatur demonſtratio, ſed externę & quæ extrinſecus attingunt id quod demonſtratur. Secunda, ſignum huius rei eſt, quòd in Mathematicis ſcientijs repeRiuntur quamplurimæ demonſtrationes ducentes ad impoſſibile, quæ non ſunt demõſtrationes ſimpliciter, ſed ſecundum quid, vt ait Ariſt. 4 Metaph. tex. 9. Sunt item eiuſdem theorematis complures demonſtrationes, quarum vna non eſt melior altera, niſi fortè quatenus eſt breuior, & paucioribus medijs rem conficit, vt inquit Proclus 1. lib. ſuper Euclidem; at potiſſima demonſtratio vna tantùm eſt, ſicut etiam definitio: vt ſcribit Philoſophus 6. lib. Topicorum, quæ omnibus alijs demonſtrationibus multis partibus antecellit. Tertia, demonſtratio debet conſtare ex proprijs, non ex principijs communibus, quæ in alias demonſtrationes transferri queant; at Mathematici, idem principium eandemq; propoſitionem vſurpant in multis & diuerſis demonſtrationibus: etenim quam ſæpe adhibentur pro medio ad conficiendas demonſtrationes illæ propoſitiones, Totum eſſe maius ſua parte: Si ab æqua-

æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt ęqualia: Lineæ á cētro ad circumferentiam ſunt ęquales, & huius generis alię quamplurimæ? Quarta, potiſſima demonſtratio conſtat ex his quæ ſunt per ſe, & Mathematici demonſtrant multa ex his quæ accidunt, vt patet in prima demonſtratione Euclidis, vbi oſtendit latera trianguli extructi ſeu erecti ſuper datā rectam lineam eſſe æqualia inter ſe, propterea quòd ſint lineæ ductæ à centro circuli, ad circumferentiam, accidit autem lateribus trianguli æquilateri, eſſe lineas ductas à centro circuli ad eius circumferentiam. Quinta, demonſtratio potiſſima gignit ſcientiam perfectam, quæ eſt cognitio rei per cauſſam propter quam res eſt, at Mathematicus non demonſtrat ſua theoremata per huiuſmodi cauſſas; nam medium quod aſſumitur in prima demonſtratione Euclidis non eſt cauſſa theorematis quod demonſtratur: ſimiliter in illa celebri demonſtratione quæ eſt 32. primi libri, oſtendit Euclides triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, ex eo quia angulus externus qui fit ex latere producto, ſit æqualis duobus angulis illi oppoſitis: conſtat autem hoc non eſſe cauſam illius paſſionis: nam tametſi talis angulus non eſſet, & priuſquam efficiatur ille angulus, iam triangul⁹ eſt triangulus, & habet prędictam paſſionem; poſſet idem declarari pluribus exemplis Mathematicis, quæ ne longior ſim enumerare ſuperſedeo. Si autem quę ſuprà primo libro cap. 12. de diſciplinis Mathematicis diſputauimus, oſtendentes perfectam ſcientię rationem eis nequaquam conuenire, coniungantur cum his quæ hoc loco docuimus, magnam opinioni noſtræ fidem aſtruent.

Argumenta verò quibus contraria nititur ſententia diluuntur hac diſtinctione: In medio demonſtrationis aut conſideratur certitudo & euidentia concludendi & demonſtrandi ſecundum nos, & hæc vtraque virtus maxima eſt in demonſtrationibus Mathematicis, quamobrē appellantur pręſtātiſſimæ & exquiſitiſſimę ab Auerr. & alijs Philoſo. vel in medio cōſideramus alias ꝓprietates, quæ magis attingūt & conſtituunt naturam demonſtrationis potiſſimæ, nimirum vt ſit primum & immediatū, vt ſit proprium & per ſe, & vt ſit cauſſa non tantum cognoſcendi, ſed etiam vt vocant, eſſendi. quæ cum non inſint, neque cernantur in medijs demonſtrationum Mathematicarum, vt oſtenſum fuit: idcirco iudicantur à nobis non eſſe potiſſimæ. Quòd autem ex ſententia Auerrois dictū fuit, demonſtrationem potiſſimam procedere ex notioribus nobis & naturæ, negandum eſt, nam demonſtratio potiſſima vt auctor eſt Themiſtius, non quid ipſi poſſimus attendit, ſed rectam tenet ad veritatem viam, naturam rei conſiderans &

Solutio rationum prioris opinionisquę tota nititur pulchra & ſubtili quadā diſtinctiōe

explorans, quamuis illa nobis ignota inconſpectáque ſit. qua de re alio loco à nobis diſputabitur. Quòd ſi dicas Themiſtiũ 2. Poſt. cap. 2. ſuæ paraphraſeos velle demonſtrationem potiſſimam declarare & quòd res ſit & propter quid ſit (quod tamen ſolæ demõſtrationes Mathematicæ pręſtare videtur) reſpondeo omnem demonſtrationem quæ aperit veram & propriam cauſſam rei, etiam ſimul declarare eſſe illius rei; quippe eſſe cuiuſq; rei vt pendet à ſua cauſſa, ita propter illam per ſe declaratur & cognoſcitur: Sed quoniam interdum accidit, vt rem eſſe, nobis notum ſit antequam cauſſam eius cognoſcamus, hinc fit per accidens, vt demonſtratio quæ poſtea procedit ex cauſſa, non dicatur declarare eſſe rei, vtpote quod antea notum eſſet, ſed tantùm propter quid ipſius rei, quod nobis erat ignotum. Appellantur autem Mathematicæ ſcientiæ, per αὐτονομάσιαν diſciplinæ, non propter excellentiam demonſtrationum, ſed ob maximam facilitatem diſcendi, & ob pulcherrimum ordinem atque mirabilem connexionem demonſtrationum inter ſe. Sunt autem demonſtrationes Mathematicæ certiſſimæ, euidentiſſimæ, & facillimæ ratione ſubiecti, nempe quantitatis: quantitas enim eſt maximè ſenſata, quippe quæ percipiatur omnibus ſenſibus; & media ſeu principia demonſtrationum Mathematicarum poſſunt exponi & declarari, ita vt vel ſenſibus ipſis pateant, quod fieri non poteſt in rebus naturalibus aut diuinis. Præterea, principia Mathematicæ non exigunt longam experientiam & diligentem obſeruationem, quemadmodum principia Phyſicæ vel Medicinæ. atq; hanc cauſſam affert Ariſt. in 6. Ethicorum, propter quam pueri poſſunt euadere Mathematici, non autem Phyſici aut prudentes. Poſtremò, res Mathematicæ habent facillimam abſtractionem à materia, propterea quòd quantitas non eſt alligata & pendẽs ab aliqua certa & determinata materia, ſicut alia accidẽtia Phyſica, quocirca facilè poteſt abſtrahi & concipi ab intellectu. Hinc quoq; fit, vt res Mathematicæ nominentur ab Ariſt. entia ex abſtractione, videlicet ob facilitatem abſtractionis, quòd autem facilè abſtrahitur à materia, facilè etiam intelligitur. Relinquitur igitur, vt his de cauſis demonſtrationes Mathematicæ ſint certiſſimæ, euidentiſſimæ & facillimę nobis, quamobrẽ vocantur à Philoſophis pfectæ, & abſolutæ demõſtrationes. loquimur autem in pſentia de diſciplinis purè Mathematicis qualis eſt Geometria & Arithmetica, nam in Aſtrologia, Perſpectiua, & alijs quę vocantur medię vel mixtę, ſecus res habet. Sed de pſenti quæſtione hæc ſatis ſint. Deinceps videndum eſt an cognitio omnium cauſarum quas res habet, ad eius rei ſcientiam ſit neceſſaria.

Cur diſciplinę Mathematicæ ſint nobis facillimè

An cog-

An cognitio omnium cauſarum neceſſaria ſit ad perfectam ſcientiam rerum naturalium, & primò agitur de cognitione ſubſtantiæ. CAP. V.

SEntentia huius primi textus videtur tota contineri hoc ſyllogiſmo: Omnis doctrina, quæ habet principia, vel quæ agit de rebus habentibus principia, debet primo loco ea declarare, ſed talis eſt ſcientia naturalis, ergo debent in ea primò explicari principia: Cuius ſyllogiſmi Ariſtoteles hic non exprimit Minorem, ſed de probatione ipſius dicam in extremo hoc capite; ponit autem Concluſionem & Maiorem, cuius etiam confirmationem adiungit his verbis: *Tum enim putamus cognoſcere vnumquodque cùm cauſas primas cognouerimus, & principia prima vſque ad elementa*: hoc eſt, cùm cognouerimus omnes cauſſas tam externas quàm internas, tam proximas quàm remotas. Quæ verba magnam habent difficultatem, etenim viri docti in dubium vocare ſolent, an in cognoſcendis rebus naturalibus neceſſe ſit tenere omnes cauſas earum. Quę nodum vt nos faciliùs diſſoluamus, quædam antè declaranda ſunt. Primùm hæc quæſtio poteſt dupliciter intelligi, vel an cuncta genera cauſarum pernoſcenda ſint, hoc eſt materia, forma, efficiens & finis: vel an in vnoquoq; genere omnes cauſæ ab infima vſque ad ſupremam tenendæ ſint. Deinde res quæ cognoſcitur, aut eſt ſubſtantia aut accidens: ſubſtantia, vt talis eſt, per ſolam definitionem perfectè cognoſcitur; Accidens verò ſi per ſe ſumatur, etiam cognoſcitur per definitionem; ſin autem vt eſt affectio ſubſtantiæ inhærens in ea, per demonſtrationem: Ad hæc perfecta cognitio duobus modis ſumitur, vel abſolutè, & omni ex parte, quæ tunc contingit, cum in re propoſita cognita ſunt quæcunque poſſunt cognoſci, & quocunque modo poſſunt: Vel non ſimpliciter perfecta, ſed tantummodo ſecundum materiam ſubiectam, aut ſecundum eam rationem, quæ tractatur in aliqua ſcientia, vt dicatur perfecta, vel Phyſicè, vel Mathematicè, vel Metaphyſicè, ita vt in tali ſcientia perfectior cognitio nec requiri debeat, nec poſſit inueniri. Exempli gratia; Hominis perfecta cognitio ſimpliciter erit, ſi omnia quæ ſunt in homine & de eo dicuntur, ſiue Phyſica ſiue Metaphyſica ſiue Theologica fuerint, perfectè cognoſcantur: at Phyſicè perfecta hominis cognitio erit, ſi omnia quæ homini non quidem omni modo, ſed Phyſico modo conueniunt, perfectè cognoſcantur. Poſtremò, in ſubſtantia naturali poteſt conſiderari eſſentia illius, vel præciſè, ac ſincerè, hoc eſt, ſolùm vt eſt nuda & pura quidditas, vel prout generatur, exiſtit, & corrumpitur. His poſitis venio ad ex-

Dupliciter cognitio alicuius rei dicitur perfecta.

ad explicationem quæſtionis. Si quidditas rei naturalis præciſè definiatur, poteſt ſciri perfectè ſine cognitione aliarum cauſſarum, quàm materiæ & formæ: quippe cùm hæ duæ cauſæ ſint tantùm eſſentiales ac internæ: efficiens autē & finis non attingunt ſubſtantiam niſi extrinſecus, nec ab illis pendet, niſi cùm ſit aut exiſtit. Ac de efficiente quidem, hoc apertè ſentit, & ſcriptum reliquit Ariſtot. in 7. Metaphyſ. t. 56. dicens: *Quando cauſſa quæritur, interdum quæri eam quæ eſt forma, & quod quid erat eſſe, aliquando verò eam, quæ eſt vt efficiens & primum mouens.* Et poſt hæc ſubdit: *Cauſſa namque etiam hoc, ſed talis quidem cauſa quæritur, dum quippiam fit vel corrumpitur, illa verò etiam dum eſt.* De fine idem iudicandum eſt, qui in ſubſtantijs naturalibus re idem eſt quod forma, ſed differt ratione; dicitur enim finis prout eſt terminus generationis, atque motus naturalis non impediti. Sic enim definitur ab Ariſtot. 2. Phyſic. 23. & 1. de Partibus animal. cap. 1. in his autem, quæ ſunt inſtrumenta ad aliquem vſum comparata, ſiue à natura, vt ſunt partes animalium, ſiue ab arte, vt malleus, ſecuris & ſerra, videtur finis diſtingui à forma, quæ conſtituit huiuſmodi res, & inhæret in ipſis, v. g. finis ſerræ eſt ſecare, forma autem eius eſt figura quæ cernitur in ſerra, vel facultas ſecandi; quanquam Ariſtot. ſæpe conſueuit in talibus rebus, finem appellare formam & rationem, vocans definitiones quæ ducuntur à tali fine, vocans, inquam, eas à forma & ratione, vt videre quiſq; poteſt apud eum tum in 1. de Anim. 16. tum in extremo libro 4. Meteorologico: Vnde ſi huiuſmodi inſtrumenta careant vſu, nec queant præſtare id propter quod inſtituta fuerunt (vt ſi ſerra ſecare nequeat aut oculus videre) quanquam retineant eandem naturam & ſubſtantiam, tamen ſolent ab eo dici æquiuocè talia. Vniuersè autem finis ita deſcribitur ab Ariſt. *Cuius gratia aliquid fit.* ex quo apparet, neque finem neque efficiens aliter pertinere ad ſubſtantiam rei, niſi prout verſatur in generatione motuque naturali. Poteſt idem confirmari hoc argumento: legimus apud Ariſt. in libris Poſteriorum, definitionem non ſignificare eſſe, aut non eſſe; & quæſtionem, quid eſt res, diſtingui ab ea qua quæritur an res ſit, & item eſſe cuiuſcunque rei, differre à ſubſtantia eius; ex quibus ſententijs neceſſariò conficitur, vt quoniam definitio declarat eſſentiam rei nudam & abiūctam à motu ſeu exiſtentia, tantùm continere debeat eas cauſſas quę talem eſſentiam conſtituunt: Efficiens autem & finis, cùm non pertineant ad eſſentiam, niſi prout fit vel exiſtit, remoueri debeant à definitione.

Sed dicet aliquis, etiam in pura quidditate rei naturalis continentur aliqua prædicata Metaphyſica, vt actus vel potentia,

tia, ſubſtantia vel accidens, quæ ſi Phyſicus conſideret, tranſibit fines ſubiecti ſui, ſin autem omittat & ignoret, non perfectè definiet quidditatem naturalem. Verùm ſoluitur hoc, nam ſi Phyſicus in definienda re naturali, expoſuerit omnia prædicata eſſentialia eius quæ ſunt Phyſica, tametſi prætermittat alia quæ non ſunt Phyſica, tamen perfunctus erit munere ſuo, nec ab eo quicquam præterea iure deſiderari poterit, talisque definitio cenſenda erit perfecta, non quidem ſimpliciter, ſed Phyſicè; nam abſolutè & omni ex parte eſſe non poterit; niſi cognita & explicata fuerint quæcunque inſunt in quidditate; quod fieri non poteſt ſine ſcientia Metaphyſicæ, ſine cuius opera nulla res poteſt in alijs ſcientijs perfectè cognoſci; quamobrem vocatur regina ſcientiarum; & omnes diſciplinæ pendent ab ipſa; tum quia docet primas cauſas, hoc eſt intelligentias & Deum, à quibus manant & pendent res omnes; tum etiam quia declarat attributa quædam fuſa per cunctas res, vt eſt ens, ſubſtantia, accidens, actus, potentia. Sed de his latius diſputatum fuit ſuperiori libro. Atque hanc ego puto cauſſam eſſe, cur Plato in 7. libr. de Republ. ſcribat cæteras doctrinas non ſimpliciter demonſtrare, ſed procedere ex multis ſuppoſitionib. ſolam autem Dialecticam, hoc eſt Metaphyſicam, ſimpliciter; & ſublatis cunctis ſuppoſitionibus, res ipſas contemplari atque demonſtrare. Quas ergo cauſſas requirat cognitio puræ quidditatis, ſatis oſtenſum eſt. Si autem conſideretur quidditas rei naturalis vt verſatur in generatione; exiſtentia, cæteriſque motibus & affectionibus Phyſicis, quemadmodum ita pendet ab omnibus cauſſis internis iuxtà & externis, ſic etiam non niſi per omnes perfectè cognoſci & explicari poteſt; generatio enim & interitus, ſine materia conſtare non poſſunt, vbi autem materia eſt (quod antè confirmauimus teſtimonio Auerr.) neceſſe eſt alias cauſſas etiam requiri; ac vt de exiſtentia loquar, ea profectò indiget forma; à qua proximè, intimè & continenter fluit; materia, qua nititur & ſuſtentatur; efficiente, à quo primùm manauit, vel à quo extrinſecus conſeruatur; denique fine, cuius gratia conſtat; qui finis eſt perfecta operatio; congruens ei naturæ quæ ſic exiſtit; & quia Phyſicus non contemplatur eſſentiam rerum naturalium purè ac præcisè (hoc enim videtur potius eſſe quiddam Metaphyſicum quàm Phyſicum) ſed cõſiderat eam mobilem, ſenſibilem, exiſtentem in rebus; hinc fit, vt in definiendis rebus naturalibus, inferat etiam cauſſas externas, motum, & affectiones Phyſicas.

Explicatio ſententiæ Platonis.

Ad id autem de quo addubitari ſolet, an in cognoſcenda qualibet re ſint pernoſcendæ cauſæ primæ, vt prima forma, vltimus

An primas cauſas cuiuſ

quæ generis cauſarum in qualibet re pernoſcenda ſcire oporteat

vltimus finis; & primum efficiens, expeditè reſpondendum eſt, ſi loquamur de cognitione perfecta, non ſimpliciter, ſed de ea, quam poteſt & debet quælibet ſcientia tradere, non eſſe id neceſſarium; nam Mathematici in rebus ſibi ſubiectis explicandis & demonſtrandis accuratè verſantur, ſine vlla prænotione aut etiam mentione primarum cauſarum, hoc eſt Dei, & intelligentiarum. Quòd ſi Phyſicus interdum ſermonem habet de DEO, id ſanè facit, quia Deus eſt primum mouens, à quo proficiſcuntur & pendent omnes motus naturales. Sin autem loquamur de cognitione rerum, quæ ſit omnibus expleta partibus cunctiſque numeris abſoluta, proculdubio affirmandum eſt, ſicut quælibet res habet eſſe à prima cauſſa, ita ſine cognitione eius perfectè ſciri non poſſe: quòd facilè concedet, qui attendet animum ad definitionem ipſius Scire, quæ traditur ab Ariſtot. hoc modo: *Scire eſt rem per cauſſam cognoſcere, propter quam res eſt.* non minus autem, quinetiam magis, quælibet res ſuum eſſe acceptum referre debet cauſſis vniuerſalibus & primis, quàm particularibus & proximis. Verùm de cognitione ſubſtantiæ hæc dicta ſint, deinceps agendum eſt de accidentibus.

De cognitione accidentis perfecta.

Definitio accidentis duplex eſt: vna eſſentialis, altera cauſalis; illa continet genus accidentis & proprium ſubiectum eius, cuius generis ſit hæc definitio, Eclipſis, defectus luminis in luna; vel Tonitru, ſonus qui fit in nube: Hæc autem quæ dicitur cauſalitas, ſumitur ex cauſis externis, vt priori definitioni adiungas, ob interpoſitum terræ, poſteriori autem, ob extinctionem ignis. Cenſetur autem à Philoſophis perfecta definitio accidentis, quæ complectitur eſſentialem & cauſſalem, hoc eſt, quæ continet omnes cauſſas per ſe illius accidentis, nam cùm accidens non intrinſecè ac per ſe ſubſiſtat ceu ſubſtantia, ſed à multis cauſſis extrinſecus pendeat, rectè faciunt, qui tales cauſſas adhibent in definiendis accidentibus. Vnde Ariſt. 8. Metaphyſ. te. 13. ſcribit rationem accidentis, quæ eſt definitio eſſentialis, ſine cauſſa non eſſe manifeſtam: Cauſſæ verò à quibus pendet accidens, vt minimum ſunt tres, materia quæ eſt ſubiectum in quo ineſt; forma, hoc eſt genus, vel categoria ad quam pertinet; efficiens, à quo efficitur & conſeruatur. Non deſunt etiam quædam accidentia, quę ab omnibus cauſſis pendent, quare in perfecta definitione eorum, omnes pariter cauſæ cognoſcendæ & explicandæ ſunt; quod videtur Galenus in definiendo pulſu egregiè præſtitiſſe ad hũc modum: Pulſus eſt actio peculiaris, primum cordis, deinde arteriarum, quæ diſtẽſione & cõtractione mouetur à facultate vitali, vt caloris innati mediocritas conſeruetur, & ſpiritus animales

les gignantur in cerebro. De accidentium autem demonſtratione, quid ſentiendum ſit, facilè eſt ex his, quæ nunc dicta ſunt, intelligere. Etenim cùm Ariſto. in 2. Poſt. compluribus locis auctor ſit, medium perfectæ demonſtrationis, idem eſſe q̄d & ꝓpter q̄d paſſionis quæ demonſtratur, ita, vt idem medium mutato tantum ſitu & formula verborum adhiberi queat & tanquam definitio, ad declarandum quid ſit talis paſſio, & tanquam medium ad demonſtrãdum propter quid inſit ſubiecto. Hæc igitur cùm ita ſe habeant, palàm eſt, vt perfecta definitio accidentis ducenda eſt ab omnibus cauſis, à quibus per ſe ac neceſſariò pęndet, ita quoque perfectam demonſtrationem eius ex cunctis cauſſis petendam eſſe. Nec verò nos moueat, quòd Ariſtoteles definiens ſcire, ait ipſum eſſe cognoſcere rem, nõ per cauſſas, ſed per cauſſam, nam tametſi multæ cauſſæ concurrunt ad definiendũ, vel demonſtradũ accidens, oẽs tamen vnius cauſſæ integræ, perfectæ atq; abſolutæ locũ tenent. quanquam non rarò accidit vt in definiendis atq; demonſtrandis rebus quędam cauſſæ taceantur, quòd ſint per ſe manifeſtæ & à quouis facilè intelligantur. Atque hoc quidem eſt iudicium & ſententia noſtra de præſenti quæſtione.

Cæterùm quæ latiùs hîc diſputata ſunt, quò faciliùs vniuerſa comprehendi & teneri queant, poſſunt breuiter ita colligi. Definitio puræ quidditatis, tantùm materiæ & formę; at quidditatis vt eſt mobilis & in reb. naturalib. exiſtens, omniũ quatuor cauſſarum cognitionem requirit. Accidentis definitio duplex eſt, vna tantùm eſſentialis, quæ ſolo genere & proprio ſubiecto accidentis quod definitur, continetur: altera cauſſalis, quæ præcipuè ducitur ex cauſſis externis, efficiente, inquam, & fine, ſed perfecta definitio accidentis cenſet[ur], eſſentialem & cauſſalem complectens, ſolo ſitu differens à ꝑfecta demonſtratione. Demonſtratio autem accidentis ex omnibus cauſſis, ſumenda eſt à quib⁹ per ſe ac neceſſariò pẽdet accidẽs. Porro primę cauſſę cuiuſq; generis, ſi q̃ratur perfecta ſimpliciter cognitio rerum, neceſſariò tenendæ ſunt; ſin autem quæratur ꝑfecta cognitio, non abſolutè, ſed aliqua ex parte vel ſecundũ aliquam ſcientiam, aut non eſt neceſſarium illas cauſſas cognoſcere, vt fit in Mathematicis, aut certè tantum ſcire oportet quantum pertinet ad illam ſcientiam, id quod in Phyſica contingit, quæ agit de Deo, vt eſt primum mouẽs. Verùm de præſenti quæſtione ſatis ſit dictum.

Elegãs eorũ, quæ in præſenti quæſtione diſputata ſunt, epilo.

Nunc doceamus cur Ariſt. non expreſſerit aut probauerit Minorem illius ſyllogiſmi, nimirum, res naturales habere principia, hoc enim à principio promiſimus nos eſſe dicturos ad extremum. Porphyrius, vt hic refert Simplicius & Auicenna

Cur Ariſtoteles non pro

Digitized by Google

barit res naturales habere cauſas & principia.

cenna (vt inquit Auerr. 1. Phyſ. commen. vltimo) putarunt non eſſe munus Phyſici, ſed potiùs Metaphyſici, demonſtrare res naturales compoſitas eſſe & habere cauſas: At hoc non placet Simplicio & Auerroi, nam vt Phyſicus ſuperſedeat demonſtrare id perinde quaſi per ſe notum atque manifeſtum ſit, tamen non poteſt inueniri alia ratio, vel, vt aiunt, medium ad demonſtrandum hoc, quàm Phyſicum, quod quidem medium eſt tranſmutatio: quicquid enim tranſmutatur ſimplex eſſe non poteſt, ſed habet materiam, quæ tranſmutationi ſubijciatur, & formam ſecundum quam tranſmutatio fit: ab hoc medio Phyſico cæteræ rationes, quæ ad idem oſtēdendū afferuntur, ſiue Phyſicæ ſiue Metaphyſicæ fuerint, lucem atque robur accipiunt. Verùm Theophraſtus, vt ait Simplicius, res naturales habere principia, confirmabat hoc argumento: Omne corpus eſt compoſitum, quod autem compoſitum eſt, habet partes & principia ex quibus componitur, ſed res naturales ſunt corpora vt clarum eſt, ergo ſunt compoſitę & habent principia ex quibus conſtant. Hæc ille. Sed hæc demonſtratio non caret dubitatione, nam cùm triplex ſit compoſitio, vna ex ſubſtantia & accidente, altera ex partibus quas vocant integrales, ſeu quantitatiuas, tertia ex partibus eſſentialibus, nempe ex materia & forma; primam & ſecundam compoſitionem certum eſt inueniri in omni corpore naturali, tam cæleſti quàm ſublunari: tertiam autem, vt perſpicuum eſt ineſſe in cunctis corporibus ſublunarib. ita obſcurum & dubium eſt an ea inſit in cœlo: Auerroes enim faciens ſubſtantiam Cœli ſimplicem, non aſſignat ei talem compoſitionem, is igitur diceret prædictam rationem Theophraſti, aut eſſe intelligendam tantùm de duabus prioribus compoſitionibus, aut non habere locum in omni corpore naturali. Ariſt. igitur hic non probauit res Phyſ. habere principia; vel omittens tanquam cuiuis notum, vel quia fuſe in proceſſu huius 1. libri ab ipſo declarandum erat. Verùm hęc ad expoſitionem & intelligentiam primi tex. ſint ſatis, deinceps ad explanandum ſecundum tex. veniamus.

Explanatio textus ſecundi, primi libri Phyſicorum. CAP. VI.

De eo quod eſt notius ſimpliciter vel ſecūdum nos, pulchra Ariſt. ſententia.

SEcundus textus primi libri Phyſicorum ſic habet: *Innata eſt ex notioribus nobis via ad notiora natura.* Similem ſententiam permultis locis apud Ariſt. reperire licet; veluti 1. lib. Ethic. c. 4. lib. 5. Metaphy. tex. 1. lib. 2. de anima t. 12. præcipuè autem 7. Metaphyſicæ t. 10. Apud Ariſtotelem autem & Peripateticos, notius ſecundū naturam, natura vel naturæ, idem planè ſignificant, quod notius ſimpliciter, vel notius ſecundùm rationem, vt ex

vt ex ſupradictis locis colligi poteſt. Sed quoniam de eo ꝙ eſt notum ſecundùm nos & ſecundùm naturā multa pręclarè ſcribit Ariſt. 6. lib. Topic. c. 3. non alienum fore putaui ſi verba eius hic aſcriberē. Primùm igitur docet quid ſit notius nobis & ſimpliciter, hoc modo: *Dupliciter contingit accipere notius, aut nobis aut ſimpliciter. Simpliciter igitur notius eſt, quod prius eſt poſteriori, vt punctum linea, & linea ſuperficie, & ſuperficies ſolido, quemadmodum & vnitas numero, prius enim, & principium omnis numeri, ſimiliter autem & elementum ſyllaba. Nobis autem è conuerſo quandoq; accidit, nam maximè ſolidum magis ſub ſenſum cadit, quàm ſuperficies, & ſuperficies quàm linea, & linea quàm ſignum, quare multitudo magis huiuſmodi cognoſcit, nam illa quidem quomodo libet, hæc autē ſubtili, & facunda intellectu comprehendere oportet* Deinde vtra docēdi ratio ſit melior, per notiora nobis, an ſecundum naturā, declarat his verbis: *Simpliciter igitur melius, per priora poſteriora tentare cognoſcere, nam magis ſcientificum tale eſt, verum ad eos qui impotentes ſunt cognoſcere per talia. neceſſarium forte per ea quæ illis cognita ſunt, facere orationem.* Poſtea oſtendit eà quæ ſunt notata ſecundum naturam, eſſe carta, definita, & immutabilia; quæ autem ſunt notiora ſecundum nos eſſe incerta & indeterminata, nàm ait: *Alia alijs & non omnib. eadem contingit notiora eſſe, quinetiam eiſdem alia interdum & alia magis nota, nam à principio quidem ſenſibilia, inſtructiorib. autem factis contrà, quare nec eidem homini ſemper idem notius eſt.* Ex quo Ariſtot. colligit perfectas definitiones & orationes ſcientificas aſſignandas eſſe non per eà quę ſingulis quibuſq; ſunt notiora, quippe q̃ ſint varia & indefinita. Poſtremò, explicat quod eſt notū ſimpliciter, quibus hominib. ſit etiam notum & quib. non, ità ſcribens: *Fortaſſe autē, & quod ſimpliciter notum, non eſt id ꝙ omnib. notum, ſed quod benè diſpoſitis intellectu, quemadmodum & ſimpliciter ſalubre ꝙ eſt ſalubre ijs, qui bene affectum habent corpus.* Hæc Ariſt. in 6. Topic. Simile fere ſcribit in 1. Poſt. t. 5. ad hunc modum: *Priora verò ſunt & notiora bifariam, non enim idem prius aut notius natura, & ad nos, dico autē ad nos priora & notiora, quæ ſunt propinquiora ſenſui, ſimpliciter autem quę longius ſunt, ſunt autem longiſſimè quidem, ipſa maximè vniuerſalia, proximè vero ipſa ſingularia.* Ex omnibus autem locis, quæ nunc commemorauimus, licet nobis elicere certā & generalem regulam Ariſtotelicam internoſcēdi ea quæ ſunt nobis nota, ab his quæ ſunt nota ſecundum naturam, quæ eſt hæc; Quæcunque cadunt ſub ſenſum, vel ſunt propinqua ſenſibus, ſunt nota nobis; quæ verò à ſenſibus remota ſunt, habentur ignota; & quò magis minúſve ſenſus noſtros attingunt vel refugiunt, eò magis minúſve nota aut ignota iudicari debent: At nota ſecundū naturam vel ſimpliciter, cenſeri debent quæcunq; ſunt priora,

Regula internoſcendi nota ſecundū nos, ab his quæ ſunt nota ſecundum naturam.

& à quibus pendent aliæ: è contrario verò quę ſunt poſteriora, & manant atq; pendent ab alijs ſunt ignota ſecundum naturã. Quamobrem cauſſæ, partes, ſimplicia, magis vniuerſalia, ſunt priora & notiora ſecundũ naturam; effectus verò, totum, compoſitum, & ſingularia, poſteriora & minus nota: & quãuis hęc quoq, poſſint dici aliquo modo notiora ſecundum naturam, quatenus ſunt perfectiora illis & tanquàm finis eorum, tamen in præſentia non loquimur de prioritate naturæ, quæ eſt ſecundum perfectionem vel intentionem eius, ſed eo, quòd dicitur prius eſſe ordine generationis & temporis Sed dicet aliquis Ariſt. in 1. de Anima t. 8. affirmare vniuerſalia aut nihil eſſe, aut poſteriora eſſe ſingularibus, ergò qui facit ea ſecundum naturam propria ſingularib. apertè contradicit Ariſt. Verùm ſoluitur hoc, nam vniuerſale actu & (vt dicunt) formaliter ſumptũ, aut nihil eſt per ſe in rebus exiſtens, abiunctum à ſingularibus, vt Platonem ſenſiſſe multi opinantur, aut vt eſt vniuerſale vi mentis abſtractum ab indiuiduis, poſterius eſt ſingularibus, quippe cùm nihil aliud ſit, quàm notio quædam & ſimilitudo ſingularium, quam ex eorum comparatione & conuenientia intellectus noſter expreſſit. Vide quæ in hanc ſententiam eleganter ſcribit Themiſtius exponens ſupradictum textum octauum primi libri de Anima in ſua Paraphraſi: At ſi vniuerſale ſumatur pro natura (hanc multi appellant fundamentum vniuerſalitatis) vt animal pro natura ſenſitiua, viuens pro animata corpus pro corporea, hoc pacto manifeſtum eſt magis vniuerſalia priora eſſe minus vniuerſalibus; nam illa ſine his, hæc autem non poſſunt eſſe ſine illis: quod autem tale eſt, Ariſtot. vocat prius ſimpliciter in Poſt prædicamentis, & 8. Phyſ. lib. Vide quæ hac de re docte ſcribit D. Thom. prima part. q. 85. art. 2. in reſponſione ad primum.

Dubitatio. *Solutio.*

Confutantur qui aliter exponunt notum ſecundum naturam, & docetur cur via procedendi à notioribus ſecundum nos, dicatur eſſe nobis innata vel naturalis. CAP. VII.

SI igitur notum ſecundùm naturam apud Ariſt. ſignificat id quod paulò antè oſtendimus ex multis locis eius, ergo fallitur Auerr. interpretans notius ſecundum naturam, id quod natura priùs cognoſceret, ſi intelligeret ea quæ facit: non quia putet naturã more Stoico eſſe intelligentem, vt ei falsò exprobrant quidam recentiores interpretes, ſed quia facit Ariſtot. vti metaphora & analogia nimis dura & inſolenti. Errant etiam, qui notius ſecundum naturam exponunt, id quod habet naturam per ſe magis cognoſcibilem & intelligibilem: etenim compo-

Google

compoſitum notius eſſet ſecundum naturam, quàm materia prima; contra quàm docet Ariſtotel. hoc loco: Compoſitum enim cùm in ſe cohibeat formam & actum, qui eſt cauſſa atque ratio intelligendi vt dicitur 9. Methaphyſic. text. vigeſimo, proculdubio habet naturam magis intelligibilem, quàm materia prima; quippe quæ ſit ens in potentia & (vt ſcriptum eſt ſeptimo Metaphyſic.text. 35.) per ſe ignota; at materia notior eſt, ſecundum naturam quàm compoſitum, cùm ſit prior eo & eius principium & cauſſa. Illi quoque decipiuntur, qui per notius ſecundum naturam putant ſignificari id, quod eſt ſimplicius: Siquidem color & alia ſenſibilia accidentia ſunt ſimpliciora quàm ſubſtantia compoſita, cùm tamen hæc ſit notior ſecundum naturam & ignotior ſecũdum nos: illa verò è contrario notiora ſecundum nos & ignotiora ſecundum naturam; ſed cur hæc via procedendi à notioribus nobis ad notiora ſecundum naturam vocetur nobis innata vel naturalis, deinceps exponamus. Non dicitur talis via procedendi naturalis, quòd ſimilis ſit modo, quem natura tenet in procreandis rebus, quinimò ei penitus contraria eſt, Etenim natura in fingendis operibus ſuis progreditur à ſimplicibus ad compoſita, à cauſis ad effectus, nos è contrario in ijſdẽ cognoſcendis procedimus. Nec vocatur naturalis, quoniam ſit conueniens naturæ ipſarum rerum, Nos enim multa prius cognoſcimus, quæ ſi natura rerum ſpectetur, poſterius cognoſci deberent, ſiquidem antè percipimus accidens, quàm ſubſtãtiam, at ſubſtantia per ſe ac ſuapte natura prior eſt q̃ accidens. Nec appellatur naturalis, quòd ſit congruens atq; conſentiens naturali appetitui hominis, quo is duce natura vehitur atq; ducitur ad ſciendum. Homo enim naturaliter expetit ſcire non quocunque modo, ſed per cauſſas, talis enim ſcientia eſt perfectio intellectus humani explens atq; ſaturãs naturalem appetitum eius. Itaq; homo naturaliter expetit res cognoſcere per ea quæ ſunt priora & notiora ſecundum naturam ceu per cauſſas, potius quàm per ea quæ ſunt notiora ſecundum nos, veluti per effectus. Nec deniq; nuncupatur naturalis, quòd ita ſit homini inſita & infixa, vt ab ea nunquam diuelli & ſeparari poſſit. Nam quamuis rudes & indocti cùm primum aggrediuntur ad cognoſcendas res, hanc intelligendi rationem ſequantur, tamen qui ſunt fœcundo & ſubtili ingenio & in ſcientijs exercitati, cognoſcunt res conuenienter naturæ ipſarum, & q̃ ſecundum naturã prius atq; notius eſt, illis quoq; prius & magis notum habetur. Cuius rei ſimile quiddã cernimus in his quę pertinent ad guſtatum; nam vt alia alijs dulcia & iucunda videantur, tamen id, quod verè ac ſimpliciter eſt dulce, videtur etiam

Cur via procedendi à notiorib. ſecundum nos ad notiora ſecũdum naturã, vocetur nobis naturalis.

tale non quidem omnibus, ſed his, qui ſtomachum non habẽt labefactatum & corruptũ, ſed benè affectum atq; cõſtitutum. Talis igitur via procedendi, eſt atq; dicitur nobis naturalis, ꝓpterea quòd cum primùm duce magiſtraq; natura accedimus ad agnoſcendas & contemplandas res naturales, excitati aſpectu & admirabilitate earum rerum quas hic mundus continet, ita procedimus, vt primo quidem appulſu mentis incurramus in notitiam effectuum compoſitorum & accidentium, tum magis animo exardeſcentes ad interiorem & perfectionem earundem rerum ſciẽtiam capeſſendam, quaſi per gradus quoſdam progredientes tandem perueniamus ad cauſſarum, rerum ſimplicium & ſubſtantiæ comprehenſionem. Cuius rei hanc ego quidem certè cauſſam eſſe arbitror; A principio n. donatur nobis à Deo animus, immortalis ille quidem & capax omnium diſciplinarum, ſed rudis experſq; ſcientiarum, & vt pulchrè inquit Ariſt. ceu tabula quædam nuda, in qua nihil omnino pictum eſt. Quamobrem idem Ariſt. ſcribit illum eſſe in potentia ad omnia, nec aliam eſſe naturam eius quàm veluti poteſtatem & habilitatem quandam ad percipiendas omnes res, eumq; locum eſſe formatum non actu, vt Plato exiſtimabat, ſed tantùm poteſtate. Is autem animus tanta neceſſitudine & tam naturali connexione iungitur atq; copulatur cum ſenſib. vt dum eſt in hoc corpore, nec ſine adminiculo ſenſuum vitam ſuam agere & tueri, nec niſi per eoſdem ſenſus, cognitionem & ſcientiam rerum poſſit adipiſci. Itaq; vt in homine vitam hanc mortalem agente, eſſe intellectiuum nõ poteſt ſeparari, ab eſſe ſenſitiuo; ſic etiam functiones partis intelligentis, non poſſunt ab actionibus facultatum ſentientium penitus diſiungi atq; ſegregari. Atq; hinc extitiſſe illas nobiles & illuſtres ſententias, quæ in ſcriptis Ariſt. non ſecus, ac ſtellæ in cœlo mirabili ſplendore colluꝯcent: Deficiente ſenſu, etiam deficere ſciẽtiam eorum quæ pertinent ad illum ſenſum: Omnes ſcientias & artes ex ſenſibus, memorijs, experimentiſq; ortum habere: Intellectum noſtrum nihil vnquam ſpeculari ſine permixtione phantaſmatis: Cogitata & intelligentias animi noſtri non eſſe quidem phantaſmata, vel vt Latinè loquar cum Cicerone, viſa, veruntamen non poſſe conſtare ſine illis: ſi igitur prima humanæ cognitionis acquiſitio fit per ſenſus, neceſſe eſt ea prius ab homine cognoſci quæ prius atq; vehementius mouent ſenſus, ijsq; obuia & familiaria ſunt, eiuſmodi autem ſunt ſingularia, accidens compoſitum, effectus, &c.

Digreſſio contra Platonẽ. Ex his autẽ liquet, falſum eſſe id quod Plato habuit ꝓ certo & explorato; Noſtrum ſcire nihil aliud eſſe, quàm quoddam reminiſci. Nam (vt de hoc nonnihil etiam nunc attingamus) ſi ani-

ſi animus noſter olim habuit ſcientiam omnium rerum, quam poſtea dum eſt in corpore, per diſciplinā inſtitutionē, exercitationemq́; reminiſcitur, cur ad reminiſcendū adeò egemus ſenſibus, vt his ſublatis nulla queat ſcientia cōparari? Nos enim experimur, cum quidpiam reminiſci volumus quod antea cognouimus, non valde indigere aut vti opera ſenſuum externorum, & ſine his nō ſolùm poſſe, ſed interdum etiam fieri ſolere multarum rerū reminiſcentiam ſola vi & ope imaginatricis vel cogitatricis facultatis. Deinde, qui fit, vt nemo vel priuſquā addiſcat ſcientias, aliquo modo meminerit ſe quondam illas tenuiſſe, & per obliuionem amiſiſſe: Vel poſtquam ſcientias didicit, eas tanquam antè cognitas & perceptas recognoſcat? Ad hæc, quemadmodum animus hominis, quia eſt immortalis, non ſolùm videt res præſentes, ſed prouidet etiā futuras, multamq́; cogitationem & curam ſuſcipit poſteritatis, cur ſi idem animus fuit ante corpus florens ſcientia cunctarum rerum, maximisq́; circumfluens bonis, cur, inquam, non itidē cernitur in eo aliqua certa cognitio, cogitatio, memoria, aut deniq; veſtigium aliquod præteritarū & antiquarū rerum, quas olim geſſiſſe & tenuiſſe dicitur? Cur nullus in eo mœror & dolor de tātorum bonorum amiſſione? Poſtea, ſi mens noſtra haberet naturaliter ſibi inſitas ſcientias omniū rerum, non poſſet eſſe capax errorum & falſarum opinionum. Etenim, quod per ſe atq; naturaliter ineſt, non poteſt mutari in contrarium, ſic enim Ariſtot. 2. lib. Ethic. docet virtutes non eſſe natura nobis innatas, quoniam nemo prauus & improbus euadere poſſet, ſiquidē quod natura ingeneratum eſt, nulla conſuetudine tolli poteſt, vt licet millies lapidem ſurſum iactites, nunquā tamē aſſueſcet per ſe ſurſum tēdere propter naturale pondus atq; grauitatem. Sic etiam in 3. de Cœlo 67. oſtēdit Ariſt. nullam eſſe definitam à natura figuram elementorum, vt ad omnes figuras facilè cōformari & accommodari queant. Et iterum, Peripatetici diſputant primam materiam per ſe nullam habere formam, quam ſibi præcipuè & ſua natura vendicet, vt poſſit eſſe receptaculum omnium formarum, etiam contrariarū. Poſtremò, aut coniunctio animi cum corpore eſt naturalis aut præter naturam: ſi præter naturam, quo pacto efficitur à natura & à Deo? cur ſemper eodemq́; modo contingit? Nam quæ præter naturam ſunt, & rarò & per accidens eueniūt. Cur diſſolutio prædictæ vnionis, quàm mors efficit, eſt adeò præter naturam & violenta, vt nos & metus futuræ mortis ſollicitet, & dolor præſentis diſcruciet? ſin autem talis coniunctio animi cum corpore eſt naturalis, tātum abeſt vt poſſit tam inſigne animo detrimentū afferre, hoc eſt obliuionem omnium ſciētiarum, vt ei debeat magnam ad-

ſcientiam noſtram non eſſe reminiſcētiam.

iungere perfectionẽ, maximumq́; præbere adiumentũ ad ſuas actiones ritè obeundas. Forma n. quæ eſt actus naturalis materiæ, ſicut per vnionem cum materia perficitur in eſſe, ſic etiam perficitur in operando; Id ꝙ luſtranti animo cunctas res naturales in omni coniũctione formæ cum materia perſpicuũ erit. Hæc autem quæ contra Platonẽ à nobis explicata ſunt, docet etiam D. Th. in 1. par. q. 84. art. 3. Sed de his rebus quoniam ſunt extra materiam propoſitam, & ab inſtituto noſtro remotę, plura dicere non conuenit. Quoniã igitur intellectus noſter ita cohæret cum ſenſibus, vt per eos ceu interpretes & nuncios rerũ omnium intelligendi materiã accipiat; nihilq́; ſit in illo quod non in his aliquo pacto prius fuerit, hinc fit, vt quæ ſenſib. noſtris magis propinqua, nota & familiaria ſint, vt effectus, totũ, compoſitum, accidens, ea quoq́; prius ad intellectum perferantur, eiq́; priùs innoteſcant. Quæ verò ſenſib. poſteriùs cognita, aut penitus ignota ſint; vt cauſſa, partes, res ſimplices & intima cuiuſq́; rei ſubſtantia, eo tardiùs atq́; difficilius ad mentis noſtræ intelligentiam perueniant. Ergo, cur ea quæ ordine naturæ poſteriora ſunt, plerunq́; ſint nobis notiora ijs quæ ſunt priora ſecundum naturã, & cur via procedendi ab illis ad hæc vocetur nobis innata, & naturalis, hoc modo explicatum ſit. Nunc videamus an in rebus Phyſicis ſint aliqua, quæ eadem ſint nota nobis & ſecundum naturam.

In rebus naturalibus permulta reperiri, quę ſint nota nobis ſimul atq́; ſecundum naturam. CAP. VIII.

ARiſtoteles hoc 2. text. inquit non eadem eſſe nota nobis & ſimpliciter; in primo autem libro Poſt. text. quinto; ſimilem ponit ſententiam, verùm alijs verbis, ſcribẽns hæc inuicem opponi, hoc eſt quæ ſunt nota nobis, eſſe ignota ſecundum naturam, & contrà, quæ ſunt nota ſecundum naturã, eſſe nobis ignota. Quæ ſententia quo pacto intelligenda ſit, pluribus verbis aperiendum eſt, ne quis putet fieri nunquam poſſe, vt eadem ſint nota ſecundum nos & ſecundum naturam. Peruulgata eſt opinio apud Philoſophos, in rebus naturalibus aut nihil aut perpauca reperiri, quæ nobis ſint nota pariter ac ſecundum naturam, propterea quod rerum effecta & accidentia, quæ nobis manifeſta ſunt, habentur ignota ſecundum naturam, è contrariò autem ſubſtantia & cauſſæ, quæ ſunt notæ ſecundum naturam, nobis ſunt ignotę; At verò in diſciplinis Mathematicis, aut omnia, aut certe pleraq́; ſunt nota nobis iuxta atq́; ſecundum naturam. Etenim demonſtrationes Mathematicæ procedunt ex primis principijs, quę nobis ſunt mani-

Digitized by Google

manifeſtiſſima: veluti, Totum maius eſſe ſua parte, &, Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia. Eadem quoque ſunt nota ſecundum naturam, quippe cùm ſint cauſſæ eorum, quæ poſtea demonſtrantur à Mathematicis. Atq; hoc ipſum videtur Auerr. ſenſiſſe multis locis ſcriptum & teſtatum relinquens. Verùm opinio hæc (aut ego penitus fallor) multos adhuc feſellit, vel inſcitia vel negligentia perſcrutandæ veritatis; etenim vtrumq; reor eſſe falſum, ſed de Mathematicis poſterius diſſeram; nunc tribus rationibus oſtendam, multa in rebus Phyſicis eiuſmodi eſſe, vt ſimul nobis nota ſint, atq; ſecundũ naturã. Primò, naturæ magis vniuerſales ſunt notiores nobis & ſecundum naturam quam minùs vniuerſales, vt corpus quàm viuens, viuens quàm animal, animal quàm homo: ergò, &c. antecedẽs ſecundum vtramq; partem perſpicue verum eſt; Nam quòd magis vniuerſalia ſint notiora nobis, Ariſt. teſtatur hic tex. 4. & alijs compluribus locis, de quo etiam conſentiunt omnes propemodum interpretes eius, idq; confirmat experientia, nàm aſpicientes id quòd è longinquo accedit ad nos, priùs agnoſcimus eſſe corpus quoddam quàm animal, & animal prius quàm hominẽ; Infantes etiã (vt hoc loco inquit Ariſt.) primùm quidem appellant omnes homines vniuerſe ac indiſtinctè patrẽ, fœminas matrem, poſtea verò vtrumq; ſpeciatim diſtinguunt. Ratio item hoc docet, nam ſigna & accidentia rerum vniuerſaliorum ſunt nobis notiora, cùm enim inſint in pluribus rebus, ſicequẽtiùs cadunt ſub ſenſus, ex quo fit, vt illis magis obuia, familiaria & manifeſta ſint: paucioribus quoq; ſignis opus eſt ad percipiendum magis vniuerſale, vt aliquid eſſe corpus, viuens aut animal, quàm ad cognoſcendum minùs vniuerſale vt eſſe hominem vel Petrum. Quòd autẽ magis vniuerſalia ſint notiora ſecundum naturam, vel ex eo intelligi poteſt, quia ſimpliciter priora ſunt minùs vniuerſalibus, eorumq; principia, & quoniam minùs perfecta ſunt, à quibus natura incipiens procedit ad minùs vniuerſalia, tanquam perfectiora. Itaq; in procreatione hominis primùm effingitur in fœtu natura viuentis, tùm animalis, ad extremum hominis, vt ſcriptum eſt ab Ariſt. in 2. de Gener. animal. cap. 3. Sed conſiderandum eſt hoc loco id quod D. Thom. ſcribit in 1. parte q. 85. art. 3. Nam cùm vellet docere magis vniuerſalia eſſe priùs cognita nobis, quàm minùs vniuerſalia præmittit hanc obiectionem: *Non ſunt eadem* (inquit) *priùs nota nobis, & ſecundũ naturam, ſed magis vniuerſalia ſunt prius nota ſecundùm naturam, quàm minùs vniuerſalia: quippe cùm illa ſint priora ſimpliciter his, ergo non poſſunt eſſe nobis quoque priùs cognita.* Quam obiectionẽ deinde ſoluẽs in reſponſione

In reb. Phyſicis nõ pauca reperir, q̃ ſunt eade nota nobis & ſecundum naturam.

ad primũ argumentum ſcribit hæc: *Duplex eſt ordo naturæ, vnus ſecundum viam generationis & temporis, ſecundũ quam viam, ea quæ ſunt imperfecta & in potentia, ſunt priora, & hoc modo magis cõmune eſt prius ſecundum naturam, quod apparet manifeſtè in generatione hominis & animalis, nam prius generatur animal quàm homo, vt dicitur in libris de Generatione animaliũ: Alius eſt ordo perfectionis ſiue intentionis naturæ, ſicut actus ſimpliciter eſt prior ſecundũ naturam quàm potentia, & perfectum prius quàm imperfectum, & per hunc modum minus commune eſt prius ſecundũ naturã quam magis cõmune, vt homo quàm animal; Naturæ enim intentio non ſiſtit in generatione animalis, ſed intendit generare hominem.* Hæc. D. Tho. ex cuius verbis poſſet quiſpiam fortaſſe ſuſpicari, eum verba illa Ariſtot. *Non ſunt eadẽ nota nobis & ſecundũ ordinem naturæ*, interpretari non de ordine naturę, qui eſt ſecundum generationem, ſed de eo qui eſt ſecundum perfectionem, ex quo fieri vt magis vniuerſalia non ſint ſimul nota nobis & ſecundũ naturam, quod tamen à principio aggreſſi ſumus oſtendere: ſed nobis in præſentia quid D. Thom. ſenſerit de intellectu illorũ verborũ Ariſt. non eſt curæ. Illud quidem pro certo affirmare poſſumus, Ariſt. hoc loco non loqui de prioritate perfectionis, ſed generationis, & temporis: etenim docere vult primas cauſſas, primáq; principia rerũ naturalium eſſe nobis obſcura & ignota, tametſi ſecundum ordinẽ naturæ manifeſta ſint & magis certa, quã ea quæ formantur & efficiũtur ex illis; quòd ſi loquatur Ariſtoteles, de ordine generationis, magis vniuerſalia erũt nota nobis & ſecundũ naturã, vt dictũ eſt ſupra; Sin autẽ de ordine perfectionis, totũ compoſitũ & ſecundũ nos, & ſecundum naturam erit notius quam partes & principia eius. Quocirca vtrouis modo ſumatur prius ſecundũ naturam, vel ordine generationis, vt nos ſumim⁹, vel ordine perfectionis, vt ſumit D. Thomas, verũ eſt, quod inſtituimus demonſtrare, in rebus Phyſicis multa reperiri quæ ſint nota nobis & ſecundũ naturam. Scio Alexandrũ, vt refert Simplicius, ipſúmq; Simpliciũ in expoſitione huius ſecundi textus, conatos eſſe hanc noſtram rationem ſoluere: ſed qui eorum verba legerit, facilè intelliget infirmam eſſe eorũ ſolutionẽ. Deinde, poteſt hoc ipſum confirmari alia ratione, Ea quæ vocantur obiecta ſenſuum exteriorum, vt color, ſapor, odor, ex ſe fundunt atq; mittunt ſpecies quaſdã (ita enim fert communis omniũ penè Philoſophorũ opinio) per quas è ſenſibus percipiuntur. His igitur formis (quas multi appellãt ſpecies intentionales) priora ſunt obiecta tam ſecundũ naturã, quam ſecundũ nos; ſecundũ naturã, quoniam ſunt cauſſæ illarũ, ſecundum nos, propterea quòd obiecta vſurpantur ſenſibus, eorũ autem ſpecies

inten-

intentionales minimè. Illa nemo ſanæ mentis negauit vnquã, has verò, nec pauci nec indocti viri de medio ſuſtulerunt. Cõſtat igitur in hoc exemplo idem eſſe notius ſecundum nos, & ſecundum naturam. Vide D. Thom. 1. parte quæſt. 85. in fine art. 3. Poſtremò, idẽ poteſt comprobari hoc modo. Multa ſunt tam in Phyſica quàm in Medicina, quæ habent effectus quoſdam admirabiles, nobiſq; abditos & occultos. Etenim cõplura ſunt medicamẽta, quæ vel extrinſecus admota corpori humano, vel in ipſum intromiſſa, operantur intus permulta, quę per ſe latent nos, præuidentur autem atq; cognoſcuntur ex ſuis cauſſis, quæ palàm adhibitæ ſunt; itaq; Medicus certò prænoſcit & prædicit tales effectus euenturos, manifeſtè cognoſcens cauſſas à quibus illi proficiſcuntur. Vbi manifeſtũ eſt, talia medicamenta & ſecundum nos & ſecundum naturam eſſe notiora quàm ipſorũ effecta. Sed quid dicendũ eſt ad illa verba Ariſt. *Non ſunt eadẽ nota nobis & ſimpliciter?* Mihi quidem videtur habere locũ non in omnib. rebus Phyſicis, ſed in multis, maximè verò in primis cauſſis primiſq; principijs rerum naturalium: de quibus ibi ſermonem habet Ariſt. ſiquidem eiuſmodi ſunt, vt cùm ordine naturæ præcedant cæteras res Phyſicas, à nobis tamen poſteriùs cognoſcantur, & quæ ab ipſis eſſe habent, prorſuſq; pendẽt, vti corpora & accidentia Phyſica, ad eorum cognitionem nos perducant. Sed de rebus Phyſicis dictum eſt ſatis. Nunc diſquirẽdum eſt, An in Mathematicis diſciplinis idem maxima ex parte, ceu multis viſum eſt, ſit notius ſecundum nos & ſecundum naturam.

An demonſtrationes Mathematicæ maxima ex parte conſtent ex his, quæ ſunt nota nobis, & ſecundum naturã. CAP. IX.

AVerroes in primo Phy. cõmen. 2. & in 1. de Anima commen. 11. in cõmentarijs etiam magnis ſuper libros Poſt. atq; in quæſtionibus Logicis, ait demonſtrationes Mathematicas cõſtare ex propoſitionibus quæ ſunt notæ nobis & ſimpliciter, & cùm ipſe putet demonſtrationem ſimpliciter, quam facit tertiam quandam ſpeciem demonſtrationis longè principẽ omniũ, confici debere ex his quæ ſunt nota ſecundũ nos & ſecundum naturã, affirmat talem ſpeciẽ demonſtrationis nuſquam reperiri aut crebriorem aut perfectiorem, quàm in diſciplinis Mathematicis. Multi quoque expoſitores Ariſtot. (quòd is ait tùm hoc loco, tum in primo Poſt. t. 5. nõ eſſe eadẽ nota nobis & ſimpliciter) cenſent, id maximè locum habere in ſcientia naturali; nam in doctrinis Mathematicis idem planè notũ eſſe nobis & ſimpliciter. Eſt itaq; multorum Philoſophorum opinio, demonſtrationes Mathematicas procedere

ex præmiſſis, quæ ſint tam ſecundum nos; quàm ſecundum naturam notiores concluſione. Quam ſententiam equidem arbitror aut falſam eſſe, aut certè recta quadam explanatione, vel potiùs correctione indigere; quare faciendum mihi putaui, vt quid ea in re verum aut falſum eſſe ducerem, liberè ac ſincerè explicarē. Primùm igitur opinor, medium quod adhibetur in demonſtrationibus Mathematicis; ſi propriè & ſubtiliter rem ipſam expendamus, nec ſecundum naturam, nec ſecundum nos eſſe notius cōcluſione; id quod facile cognoſci poterit ex his paucis, quæ ſubijciam. Primò. Si medium Mathematicum eſſet notius ſecundum naturam concluſione, hoc ideo accideret, quia tale medium eſſet propria cauſſa eius, quod demonſtratur; at ſuprà fuit oſtenſum Mathematicos non demonſtrare ex proprijs & naturalibus cauſſis, ergo, &c. Deinde Mathematicus non conſiderat naturam ac eſſentiam quantitatis, nec affectiones eius, prout habent eſſe reale fluēs ex natura quantitatis; ſed tantummodo prout habēt eſſe intelligibile, & ꝓut poſſunt euidenter ac certò ſciri quocumq; modo contingat; ergo Mathematicus non curabit, an medium ſit prius ſecundum naturam nec ne; ſed an ſit euidens, certum & aptū ad demonſtrandam propoſitam concluſionē. Præterea apud Mathematicos vna demonſtratio non habetur potior quàm altera, quoniam habeat medium prius ſecundum naturam, quinimo id nuſquam, & à nullo Mathematico conſiderari & perpendi ſolet, ſed ea demonſtratio melior ducitur, quæ ſimpliciter oſtēdit rem, quam quæ ex ſuppoſitione: & quæ directè ſeu oſtenſiuè, quàm quæ indirectè, vel ducendo ad impoſſibile: ad extremum, quæ per pauciora media conficit rem propoſitam, quàm quæ per plura, quocunq; modo id fiat, ſiue per media priora ſecūdum naturam, ſiue poſteriora. Poſtea in 32. demonſtratione; quæ eſt in 1. elementorū Euclidis, oſtēditur tres angulos trianguli eſſe æquales duobus rectis, propterea quòd angulus externus, qui fit ex latere eiuſdem triāguli ꝓducto, æqualis ſit duobus angulis internis ſibi oppoſitis. Hoc medium perſpicuè conſtat non eſſe prius ſecundū naturā, eò quòd demonſtratur; quin etiam mihi quidē videtur eſſe poſterius ſecundum naturā: nam productio lateris, & ortus illius anguli externi, neceſſariò cōſequitur ſtructuram trianguli conſtituti: Similiter in prima demonſtratione eiuſdem libri, Euclides docet latera eius trianguli quod ſuper datā lineam conſtitutū fuit eſſe inter ſe æqualia, ꝓpterea quòd ſint lineę ductæ ex centro ad circumferentiā, quis non videt cum hoc mediū omnino per accidens affectū ſit ad id quod demonſtratur, non poſſe dici prius ſecundum naturam concluſione? Etenim planè

Medium demōſtrationis Mathematicæ, non eſſe per ſe ac ſimpliciter notius ſecundū naturam cōcluſione.

accidit

accidit triangulo æquilatero, quod ſuper lineam datam cōſtitutum eſt, includi in circulo & latera eius ſic deſcribi, vt exiſtant lineæ à centro ad circumferentiam illius circuli ductæ. Quod autem à nobis oſtenſum eſt in his duabus demonſtrationibus Mathematicis, ſi quis ad reliquas demonſtrationes animum aduertat, idem penè in omnib. cōperiet. Poſtremò, quę ſunt verè priora ſecundum naturā, ſunt per ſe definita, & pauca numero, & habent neceſſariā atq; naturalem cognationem, cōnexionēq; cùm his rebus, quibus dicuntur priora, at medium Mathematicū non eſt definitū ſecundum naturā, & eſt multiplex, nam quod oſtenditur per vnū medium, poteſt etiā probari per alia multa, & in cōuerſione demonſtrationū, vbi ex medio fit concluſio, & ex concluſione mediū (quod fieri cernimus tū ſæpe alibi, tū in primo Euclidis in ꝓpoſit. 18. & 19.) nullo modo fieri poteſt vt in vtraq; demonſtratione medium ſecundū naturā, ſit notius concluſione. Amplius, in 27. ꝓpoſitione eiuſdem libri, Euclides demonſtrat aliquas lineas eſſe parallelas, quoniam in eas incidens alia linea recta facit angulos coalternos æquales ſibi inuicē, quonam modo tale medium rectè dici poteſt prius ſecundum naturā cōcluſione, aut eſſe cauſa, cur lineæ quæpiam ſint parallelæ vel æquidiſtantes, cùm potius id videatur eſſe tanquam effectus, & quidpiā conſequens, & per accidens ſe habēs ad id, quod demonſtratur, paruiq; referat quò lineæ aliquæ ſint parallelæ, vt in eas cadat alia linea recta, & tales anguli coalterni exiſtāt, nec ne? Itaq; reor ordinē, qui eſt in demonſtrationib⁹ Mathematicis nō fuiſſe ductū ex naturali prioritate aut poſteritate earū rerum, quæ demōſtrantur; ſed ex maiori minoriuè facilitate doctrinæ, atque ordine inuentionis. Etenim Euclides eas demonſtrationes priores eſſe voluit, quæ, vt demonſtrentur, non egent declaratione aliarū: cæteræ verò demonſtrationes, nō poſſunt & facilè explicari, & intelligi niſi priùs illæ demonſtratæ, cognitęq́; fuerint. Quarū igitur cognitio adiumentum allatura erat ad explicationē & cognitionē aliarum, eas demonſtrationes, priori loco ponere & declarare voluit: & quamuis eadem propoſitio per alia quoque media oſtendi potuiſſet, tamen elegit quædam faciliora, ac eiuſmodi, vt in his teneri & conſeruari poſſet perpetua & continuata ſeries atque connexio omnium demonſtrationum. Hac etiā de cauſa factum exiſtimo, vt Euclides multas propoſitiones conſultò omiſerit, vt pote quibus opus futurum non erat ad explicationē aliarum demonſtrationum, quæ ſi fuiſſent interpoſitæ, admirabilē Mathematici ordinis continuationē inter turbaſſent. Nam cur obſecro putamus Euclidem tantùm demonſtrare voluiſſe, ſuper datam lineam rectam triangulum

Ratio ordinis & diſpoſitionis propoſitionum atq; demōſtrationū Euclidis.

Cur Euclides multas alias propoſitiones demonſtrare ſuperſederit.

æqui-la

æquilaterum conſtitui poſſe,cũ idem quoque de aliis ſpeciebus trianguli oſtendi queat, & quidem oſtenſum fuerit à Proclo;niſi quia demonſtratio quæ fit de triangulo æquilatero,vtilis futura erat ad explicationẽ demonſtrationemq́; aliarũ propoſitionum; quæ autem fiunt de reliquis triangulis, minimè.

Medium demõſtrationis Mathematicæ,per ſe non eſſe ſecũdum nos notius cõcluſione.

Quòd autem in demonſtrationibus Mathematicis,medium non ſit etiam notius ſecundũ nos concluſione, manifeſtũ eſt ex eo,quia Ariſt.docet in 1. Poſt.tex.5.id eſſe prius atq; notius ſecundũ nos,quod eſt propinquius ſenſibus,at ſi cui rudi & indocto Geometriæ proponatur quarta,& quinta demonſtratio Euclidis, antequam explicatæ & demonſtratæ fuerint,vna nõ erit notior & manifeſtior quàm altera,nõ enim vna eſt propinquior ſenſibus noſtris quàm altera , vtraq; igitur per ſe æquè obſcura & ignota nobis erit.Dicitur aũt vna propoſitio Mathematica ſecundũ nos eſſe notior,quam altera,nõ per ſe ac ſimpliciter,ſed ob diſpoſitionẽ, ordinemq́; doctrinæ, quẽ inſtituit Euclides,ſecundum quem ordinem priùs debet cognoſci à nobis quarta propoſitio, quam quinta:quoniam & hæc demonſtratur per illam,vt neceſſe ſit cum venitur ad quintam,ante cognitã fuiſſe quartam atq; hoc modo vna propoſitio Mathematica,quàm altera,& medium demonſtrationis, quàm cõcluſio;poteſt appellari prius & notius ſecundum nos, non per ſe,ſed propter doctrinæ,& demonſtrationum ordinem ab Euclide inſtitutũ atq; deſcriptũ:Ergo ex his,quę hoc loco diſputata ſunt à nobis, clariſſimum eſt, mediũ quod ponitur in demonſtrationibus Mathematicis, per ſe ac ſimpliciter nec ſecundũ nos,nec ſecundum naturã eſſe notius concluſione,ac proinde falſam eſſe peruulgatam illã opinionẽ eorũ qui putant demonſtrationes Mathematicas procedere ex notioribus ſecundũ nos & ſimpliciter.

Quomodopoſſit verè dici demõſtrationes Mathematicas procedere ex notiorib. ſecũdum nos & ſecũdum naturam.

Quanquam poteſt hæc ſententia aliquomodo adduci ad bonũ ſenſum; nã licèt propria cuiuſq;.demonſtrationis principia non ſint notiora vtroque modo ea concluſione, quam inferunt; tamen prima illa initia,& axiomata Mathematica, quæ in veſtibulo Geometrię exponuntur,& poſtea in plurimis demonſtrationibus adhibentur,ſunt vtroq; modo notiora;ſecundum naturam quidem quoniam ſunt prima,immediata & indemonſtrabilia,ex quibus cæteræ propoſitiones Mathematicæ oriuntur , pendent, atq; demonſtrantur; ſecundum nos autem, quia citra demonſtrationem vllã nobis manifeſta ſunt, aut per ſolam cognitionẽ terminorũ ,ex quibus cõſtant,velut illa, Totum eſſe maius ſua parte; &, Si ab æqualibus æqualia demas quæ remanent ſunt æqualia; &, Quęcunq; ſunt æqualia vni tertio,ſunt æqualia inter ſe;vel per ſolã deſcriptionẽ,aut leuẽ quampiã expoſitionem,

ſitionē, cuiuſmodi ſunt definitiones trianguli, circuli, &c. Poſſunt igitur demonſtrationes Math. dici conſtare ex notioribus ſecundum nos & ſimpliciter, quatenus omnes, vel mediatè vel immediatè oriuntur ex illis primis principijs, & in ea tandē reſoluuntur, quæ principia ſunt (vt diximus) vtroq; modo notiſſima. Itaq; ſi demonſtrationes Math. cōparentur cum Phy. ſecū dum prima & generalia principia, ex quib. ducuntur, quoniam prima & generalia principia Phy. ſiue incōplexa, (vt prima materia & primū mouens) ſiue complexa (vt naturā eſſe principiū motus in eo, in quo eſt, &c. & motum eſſe actū entis in potentia, prout in potentia) ſunt quidē notiora ſecundū naturā, verùm non ſecundū nos, q̃ affectiones Phyſicæ & ſenſibiles, quę de reb. naturalibus demonſtrantur; ideo ſecundum huiuſmodi comparationem, atq; conſideratione primorum Principiorū, ſcientiæ Math. & Phy. rectè dici poſſunt demonſtrationes Phyſicæ procedere ex notioribus ſecundum naturam, non autem ſecundum nos, Mathematicæ autem ex his, quæ ſunt vtroq; notiora. Sed de hoc ſatis dictum eſt.

Expenditur interpretatio ſecundi textus & aliorum ſequentium, tradita à D. Thoma & Alexandro Aphrodiſæo.

CAP. X.

NOn eſt hic tacendū D. Th. aduerſari Auerroi & Grecis expoſitorib. qui volunt hoc 2. t. ab Ariſt. oſtendi viam declarandi & demonſtrandi principia rerum naturaliū, q̃ latent nos, per ipſa compoſita, quę ſunt quidem ſecundū naturam illis poſteriora, ſed nobis notiora. Nā ait D. Th. rationē demonſtrandi, qua vti debet Phy. explicari in 2. li. Phy. etenim in 19. t. lib. 2. Phy. datur via definiendi res Phyſicas per materiam & formā; in 70. t. eiuſdem libri modus demonſtrandi, nimirum per omnes cauſas. Quocirca putat ipſe à 2. t. hoc, vſq; ad ſextum, doceri ordinem ſeruandum in explicatione principiorum; vt videlicet incipiamus à principijs maximè vniuerſalibus, quoniā ſunt notiora nobis, idq; probari hoc ſyllogiſmo; Procedendum eſt à notiorib. ſed confuſa, id eſt, magis vniuerſalia ſunt notiora nobis, quapropter incipiendum eſt à magis vniuerſalib. Huius ſyllogiſmi Maior tangitur t. 2. Minor. 3. Concluſio 4. & ſequentibus planiùs explicatur Minor. Sed contra D. Th. illud dici poteſt, ſi principia rerum naturalium ſunt nobis ignota, indicanda fuit via & ratio aliqua ea cognoſcendi, quam viam Ariſtot. ipſe ingredi & inſiſtere velit in eiuſmodi principijs manifeſtandis; eiuſmodi autem viam prædocere, maioris erat momenti, quàm declarare ordinem ſeruandum in principiorum tracta-

tractatione, in ſecundo autem lib. Phyſ. Ariſt. docet rationem definiendi & demonſtrandi res naturales, non autem viam cognoſcendi principia rerum naturalium, nam cùm horum ſcientiam 1. lib. Phyſ. tradidiſſet, abſurdum fuiſſet tradere poſtea in 2. lib. modum & rationem ea ſciendi. Deinde ſi per (*confuſa*) in tex. 3. accipit vniuerſalia, neceſſe erit quod ſequitur: *Ex his autem nota fiunt principia & elementa, iis qui diuidunt hæc*, intelligere de ſingularibus vel de minus vniuerſalibus: at quomodo inferius, & minus vniuerſale eſt elementum ſuperioris, cum è contrario res habeat? Amplius, ſi per viam procedendi à notioribꝰ ſecundum nos ad notiora ſecundum naturam intelligit ordinem & viam demonſtrandi, non congruit præceptum cum doctrina. Ariſt. enim procedit à principijs primis & maximè vniuerſalibus, quæ ſunt priora ſecundum naturam, quàm principia minus vniuerſalia, nam prima materia prior natura eſt quã hominis, vel equi, vel alius cuiuſuis rei materia: huiuſmodi autem principia vniuerſaliſſima, non ſunt notiora ſecũdum nos quàm principia minùs vniuerſalia; prima namq; materia non eſt notior, quinimò longè ignotior nobis, quàm materia hominis vel equi, nec primum mouens, quàm ſecunda & particularia mouentia.

Alexander autem, vt hic refert Simplicius, voluit Ari. his textibus docere viam & rationem cognoſcendi prima principia rerum naturalium; hanc autẽ viam non aliam eſſe quàm vt per quaſdam vniuerſales quæſtiones ſeu pronunciata quædam generalia, quæ cum diſiunctione efferuntur, gradatim veniatur in notitiam principiorum naturalium, generales autẽ illæ quæſtiones, quæ per diſiunctionem enunciantur, ſunt huiuſmodi. Principia rerum naturalium, aut eſſe vnũ aut multa: aut eſſe finita, aut infinita: aut mobilia, aut immobilia; & ſi multa atq; finita, aut plura aut pauciora tribus: aut omnia inter ſe cõtraria, aut non omnia: per has enim quæſtiones cernimus Ariſt. in 1. Phy. proceſſiſſe ad explicationem primorum principiorũ, quæ ſunt tria duo quidem inter ſe contraria, forma & priuatio, tertium verò ſubiectum illorum contrariorum materia prima. Cùm igitur Ariſt. in 2. t. ait procedendum eſſe à notiorib. nobis ad ea quæ ſunt nota ſecundum naturam, Alexander interpretatur progrediendum eſſe à tractatione illarum quæſtionum vniuerſalium, ad demonſtrationem ſeu explicationem principiorum naturalium: prædictas autem queſtiones inquit eſſe notas ſecundum nos, tum quia conſtant ex terminis vniuerſalibus & notis, quales ſunt, vnum, multa, finitum, infinitum, mobile, immobile, contrarium: tum etiam quia virtute continent illud primum principium, Quodlibet eſt, vel non eſt, quod nemini hominum

minum ſanæ mentis obſcurum aut dubium eſſe poteſt. Nam hoc diſiunctum principium, aut eſt vnum, aut multa, reuocatur ad hoc. Aut eſt vnum, aut non eſt vnum; idemq; contingit in alijs diſiunctis. Similiter cùm in 3.t. Ariſt. inquit primum manifeſta nobis fieri confuſa, poſteriùs autem his qui diuidunt hæc elementa & principia, Alexander exponit de illis vniuerſalibus diſiunctis, quæ appellãtur confuſa, tum quia ſunt vniuerſalia (omne autem vniuerſale poteſt vocari confuſum, propterea quòd multa continet potentia, hoc eſt confusè ac indiſtincte) tum etiam quia ipſum diſiunctum per ſe dici poteſt confuſum, quoniam neutram partem diſiunctionis determinatè enuntiat de re ſubiecta, ſed alterutrum indefinitè; ex huiuſmodi autem diſiunctis diligenter explicatis, euadunt manifeſta principia rerum naturalium per diuiſionem illorum diſiunctorum hoc pacto. Principia rerum naturalium neceſſe eſt aut eſſe vnũ aut multa, ſed non vnum, ergo multa: deinde ſi multa, aut finita, aut infinita, ſed non infinita, ergo finita: tum ſi finita, aut plura, aut pauciora tribus, ſed neq; plura neq; pauciora tribus, ergo tantum tria: poſtremò, vel omnia inter ſe cõtraria, vel nullum, ſed neq; nullum, neq; omnia, ergo quædã contraria, quædam non; ex quibus omnib. tãdem efficitur, tria eſſe principia rerum naturalium, duo contraria inter ſe, tertium autem ſubiectum illorum contrariorum. Ad extremum, cùm Ariſto. ſcribit in t.4. procedendum eſſe ab vniuerſalib. Alex. intelligit in explicatione illorum diſiunctorum, quæ viam muniunt ad intelligentiam principiorum naturalium, incipiendum eſſe à diſiunctis vniuerſaliorib. quale eſt illud, principia aut eſſe multa, aut vnum: hoc enim diſiunctum latiùs patet, quàm illa, aut eſſe finita, aut infinita, aut contraria, aut non. Atq; hæc quidem eſt interpretatio Alex. quam Philoponus in cõmentarijs ſuis aliquo modo ſequutus eſt. Sed ea ſolùm non probatur Simplicio, mihi autem videtur & ſubtilis, & nec abſurda, nec inerudita, nec planè aliena à verbis Ariſt. nec deniq; ab ipſius Simplicij explanatione multum diuerſa.

EXPLANATIO TEXTVS QVARTI.

Quapropter ex vniuerſalibus ad ſingularia procedere oportet.

CAP. XI.

ARiſt. in primo tex. docuit ſcientiam rerum naturalium perfectè tradi non poſſe, niſi antè earũ rerũ cauſæ & principia cognoſcantur. Scire enim (vt in priori libro Poſteriorum Analyticorum ſcriptum eſt) eſt rem per cauſam cognoſcere propter quam res eſt. Quocirca Philoſophum naturalem, doctrinam Phyſicæ ab explicatione cauſarum & principiorum

rum exordiri oportet. Verùm, quia principia rerũ naturalium, velut materia prima, forma, & priuatio nec ſunt nobis manifeſta, quòd ſenſibus noſtris minimè ſubijciãtur, nec tamen, quia ſunt prima principia, demonſtrari poſſunt eo demonſtrationis genere quod ex cauſis ducitur, Ariſt. in 2. t. monet nos, hanc vnam nobis reliquã eſſe viam & rationẽ cognoſcendi & declarandi principia, ſi ex ijs quę ſunt nobis nota & conſpicua (licèt ea ſint principijs poſteriora, minusq́; ſecũdum naturã nota) eorum, quæ ad principia pertinent; cognitionem indagemus; Quænam aũt ſint hæc nobis nota, quæ nos ad principiorũ notitiam perducere queant, indicat tertio textu, affirmans ea eſſe ipſa corpora & compoſita Phyſica, quæ quoniam multis accidentibus & mutationibus ſenſibilib. affecta ſunt ſenſus noſtros mouent, nobisq́; perfecta & cognita ſunt. Ex horum autẽ compoſitorum manifeſta in multis rebus tranſmutatione, Ariſt. in 1. lib. Phy. doctrinam principiorum peruestigauit, docens, eiuſmodi principia neceſſariò eſſe mobilia, multa, finita, cõtraria: deniq; eſſe tria, materiam, formam & priuationem. Sed cur Ariſt. t. 3. non dixit cõpoſita, ſed confuſa? An Ariſto. quidem συγ-κείμενα vel potius συντιθέμενα; hoc eſt compoſita, errore autẽ Scriptorum vel Typographorum, propter vocum ſimilitudinẽ mẽdosè ſuppoſitum eſt συγκιχυμένα, id eſt cõfuſa. Quanquam Simplicius, & vetus & Græcus Ariſt. interpres legit confuſa & non compoſita. An igitur confuſa dixit, vt vna voce non modò compoſita naturalia, ſed etiam vniuerſalia, quæ poteſtate atq; confuſè multa continent, denotaret? An potiùs compoſita vocauit confuſa quoniam multa in ſe vnitè & confuſè cohibent? Homo enim, cùm ſit vnum corpus vnumque compoſitum naturale, in ſe tamen continet materiam primam; elementa, partes ſimilares & diſſimilares, varias item potentias animæ alentis, ſentientis & intelligentis. Sed ad expoſitionem quarti textus, quem nunc interpretandũ ſuſcepimus, propius veniamus.

Aliud eſt via doctrinę & aliud ordo doctrinæ.

Aliud eſt via doctrinæ, & aliud ordo doctrinæ: via doctrinæ eſt ratio declarandi & probandi ex ijs quæ nobis manifeſta, certa, & cognita ſunt, ea quæ ſunt obſcura, dubia & ignota. Eſt autem via doctrinæ multiplex, quæ enim obſcura & incerta ſunt, interdum probantur demonſtrationes vel ex cauſſis vel ex effectis ducta, aliquando probabilibus modò & dialecticis rationibus nonnunquam inductione, exemplis, ſimilitudinibus alijſque argumentationis generibus. Ordo autem doctrinæ, eſt ratio ordinandi & diſponendi ea quæ in ſcientijs tractantur, vt à partibus ad totum, à ſimplicibus ad compoſita, à cauſſis ad effecta; à magis vniuerſalibus ad minùs vniuerſalia progrediamur: atque hunc ordinẽ doctrinæ, Philoſophi partiuntur

tiuntur in compoſitiuum, diuiſiuũ, definitiuum, & reſolutiuũ. Ariſt. igitur cum in 2. & 3. t. aperuiſſet viam percipiendi doctrinam principiorum naturalium, docens eiuſmodi principia nõ aliter quàm ex ipſis cõpoſitis & effectis naturalibus, quæ nobis perſpecta & nota ſunt, demonſtrari poſſe, hoc 4. t. tradit ordinem doctrinæ, quem in principijs tractandis ſeruare oportet. Sed eius ſententia poteſt hoc ſyllogiſmo comprehendi; Bonus doctrinæ ordo poſcit, vt à notiorib. procedamus ad ignotiora; Sed magis vniuerſalia ſunt nobis notiora quàm minus vniuerſalia; ergo procedendum eſt à magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia. Huius Syllogiſmi Maior propoſitio declarata eſt in ſecundo textu, Minor ab Ariſto. probatur in textu 5. Concluſio autem ponitur hoc tex. 4. Nec verò Ariſt. præcepto ſuo non ipſe paruit, & quod verè docuit, diligenter præſtitit. Nam in 1. lib. Phyſ. primò de principijs diſputat, ea quæ ſunt magis generalia, tum quæ ſunt magis propria: primũ enim docet principia eſſe multa, tum eſſe finita, poſtea eſſe contraria, deinde eſſe tria, ad extremum, quid illorum trium vnumquodque ſit propriè ac ſubtiliter exponit. Eius autem quod hic ait Ariſtot. procedendum eſſe à magis vniuerſalib. ad minùs vniuerſalia, ſimillimum eſt quod ipſe ſcribit 1. lib. Phyſ. tex. 57. his verbis: *Eſt ſecundum naturam, communia primùm dicentes, deinde circa vnumquodq; propria ſpeculari.* Et in 3. lib. Phyſic. tex. 2. *Poſterior* (inquit) *eſt de proprijs ſpeculatio ea quæ de communibus eſt.* In 1. libro de Partib. Anim. argumentatur communia prius exponẽda eſſe quàm propria, & magis vniuerſalia quàm minus vniuerſalia, nam cum communia ſint in omnibus ijs quæ illis ſubijciuntur, vt animal in homine, leone, equo, &c. niſi communia prius explicentur, neceſſe erit ea ſigillatim in cuiuſlibet particularis tractatione (vt quæ ſunt animalis, in doctrina hominis, equi & leonis) edoceri, & quod abſurdiſſimum eſt, eadem ſæpiſſimè reperi. Auerroes in Prologo ſuper lib. Phyſic. & ſuper lib. Poſteriorum ſcribit, niſi communia prius in ſcientia tractentur quàm propria, fore, vt doctrina demonſtratiua vitietur atque corrumpatur. Etenim quæ ſunt magis vniuerſalia, cùm non de illis, ſed de minus vniuerſalibus, quibus non per ſe nec primò conueniunt, demonſtrantur, efficiuntur demõſtrationes vitioſæ, quippe quę non cõſtant ex prædicatis per ſe, primis & proprijs. Sed dicet aliquis, cum certum ſit ſingularia excludi à ſciẽtijs, quomodo Ariſt. hoc t. 4. ait in ſcientia principiorum procedendum eſſe ab vniuerſalibus ad ſingularia? Reſpondeo Ariſt. & hic & alibi nomen ſingularis accipere, pro eo quod eſt proprium & minùs vniuerſale, præſertim autem pro ſpecie vltima, quam Logici vocant ſpeciem ſpecialiſſimam, nam quod

Cur magis vniuerſalia prius tractanda ſint.

eſt verè ſingulare; veluti Petrus & Paulus, non eſt, vt inquit Auerroes pars demonſtratiuę doctrinæ, licet principium ſit eam acquirendi, ex ſingularibus enim ſenſu cognitis, memoria cōſeruatis, experientiâ deniq; exploratis colligitur vniuerſale, cuius eſt ſcientia: vt multis verbis docet Ariſt. in principio Metaphyſicæ, & in fine libri ſecundi Poſteriorum: in quo lib. t. 17. ait faciliùs definiri ſingulare quàm vniuerſale: proculdubio intelligens per ſingulare, id quod eſt minùs vniuerſale, vel potius ipſam ſpeciem vltimam, nam verè ſingularium neque definitiones neque demonſtrationes eſſe conſtat. Verùm non eſt hoc loco prætereundum, id quod rectè monet Auerroes initio Meteororum, duplicem eſſe ordinem doctrinę, vnum neceſſitatis, alterum ob melius: ſecundum illum ordinem, priora poſterioribus & magis vniuerſalia minus vniuerſalibus præponenda ſunt, & vocatur neceſſitatis, quia niſi quid obſtet & ratio doctrinæ bene conſtitutæ, & ipſa rerum natura neceſſariò depoſcit, vt rerum magis vniuerſalium tractatio minus vniuerſaliū rerum tractationem antecedat, cùm illæ ſint his priores & notiores nobis, & ſint eiuſmodi, vt niſi pręnoſcantur, non poſſint quæ ſunt minus vniuerſalia perfectè cognoſci: Alter autem ordo doctrinæ, qui vocatur propter melius, tunc ſeruatur, cùm quæ minus vniuerſalia & poſteriora ſunt, præponūtur & prius tractātur, quam magis vniuerſalia & priora; idque duas ob cauſas fieri ſolet, vel quandò minus vniuerſalia ſunt perfectiora & præſtantiora magis vniuerſalibus, quam ob cauſſam putant nonnulli Ariſt. in 2. lib. de Anima, prius egiſſe de viſu quàm de tactu, licet tactus & natura prior ſit, & latius pateat quam viſus. Vel quando minus vniuerſalia ſunt notiora nobis, atq; ob hanc cauſſam prius egit Ariſtoteles de animalibus quàm de plantis, vt ſuprà libro ſecundo oſtendimus; & Metaph. quæ agit de maximè vniuerſalibus, ordine doctrinæ poſterior eſt cęteris ſcientijs quæ in rebus minus vniuerſalibus verſantur. Semper enim præclaram illam Ariſtotelis ſententiam, quę eſt initio libri 5. Metaphyſicæ in memoria habere oportet, in doctrinis non à primo & rei principio aliquando inchoandum eſſe, ſed vnde quis facilius diſcat. Ergo huius quarti textus hęc erit propria & germana ſententia: in tradenda principiorum doctrina, primo de principijs eſſe diſputanda & docenda ea, quę vniuerſè & generatim de ipſis quæruntur, deinde quæ ſpeciatim & propriè eorum naturam attingunt, explicanda.

Duplex ordo doctrinæ: alter neceſſitatis alter ob melius.

Pulchra ſententia Ariſt.

Cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora, & quomodo hic ſumatur nomen vniuerſalis. CAP. XII.

CAuſſam autem, cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora, quàm minus vniuerſalia, vt hoc 4. textu docet Ariſtoteles, nunc perſcrutari volumus. Sed vt rem in pauca contraham, eius rei cauſſam hanc ego eſſe arbitror, quod magis vniuerſalia ſunt in pluribus ſingularibus iiſque magis ſenſibilibus, vt pote quorum accidentia priùs crebriùs & fortiùs feriunt ſenſus noſtros: etenim quanto agens à longinquiori loco poteſt agere in ipſum paſſum, tantò valentius cenſetur ad agendum: accidentia autem ſenſibilia corporis & animalis è remotiori loco & citiùs mouent ſenſum quàm accidentia hominis vel Socratis, vt patet in eo, quem è longinquo cernimus aduentantè ad nos, prius agnoſcimus cũ eſſe corp⁹ vel animal quàm hominẽ, aut Socratem, vt quemadmodum in ipſis ſenſibilibus, ſingularia rerum magis vniuerſalium, vt corporis, & animalis ſunt notiora ſenſui, quàm ſingularia minus vniuerſalis, vt hominis & Socratis: ſic etiam in his quæ ſunt intelligibilia, magis vniuerſalia ſunt intellectui notiora, quàm minus vniuerſalia. Nam quamuis actus videatur eſſe ratio & cauſſa propter quam aliquid ſit intelligibile ſimpliciter (vt innuit Ari. 9. Metaph. t. 20.) tamen, vt aliquid ſit nobis intelligibile, præcipua ratio eſt, vt ſit ſenſatum, ex quo fit vt quæcunque à ſenſibus noſtris valde remota ſunt, vt res diuinæ, ea nobis ſint perdifficilia cognitu, de quo vide quæ ſcribit Ariſtot. primo lib. de partibus animal. c. 5. & 2. de Cœlo text. 17. atque 1. lib. Metaph. cap. 2. è contrario autem faciliora ſunt ad intelligendum quæcunque priora viciniora que ſunt ſenſibus noſtris, de quo poteris videre quæ ſcribit Ariſtot. 1. poſt. t. 5. & 6. lib. Topicorum. Quod autem paulò ſupra diximus magis vniuerſalia eſſe notiora nobis, accipiendum eſt cum adiunctione, videlicet ferè & vt plurimum: interdum enim ſecus accidit, nam proximum genus equi & aſini, vtroque quidem vniuerſalius eſt, verùm innominatum eſt & vtroque minus notum nobis. Lege quæ Ariſt. ſcribit 7. Met. tex. 28.

Ratio & cauſſa cur magis vniuerſalia ſint notiora nobis.

Cæterùm cùm dubitatur inter Philoſophos: An magis vniuerſalia, ſint notiora nobis quam minus vniuerſalia, non eſt dubitatio de qualibet cognitione, ſed de craſſa & cõfuſa, nam de diſtincta conuenit inter omnes, ſiquidem minus vniuerſale non poteſt diſtinctè & perfectè cognoſci, niſi antè cognita fuerint magis vniuerſalia, q̃ dicuntur de ipſo, quippe cum ſint quaſi partes & principia eius. Nec quæritur de quacunque cognitione hominis abſolutè, ſed tantũ de intellectiua, nã cũ in

Quomodo intelligendum ſit magis vniuerſalia eſſe notiora nobis quàm minus vniuerſalia.

homine multo antè vigeat cognitio ſenſitiua, q̃ intellectiua, non eſt dubiũ, quin ſingulare, q́ ſenſib. vltrò occurrit, & ſubijcitur, notius ſit homini q̃ vniuerſale, quod expreſſum ex his q̃ à ſenſibus percepta ſunt, multò poſt ab intellectu cognoſcitur. Neq; hic ſermo eſt de vniuerſalib. vt vocant in cauſſando, quo nomine appellant Deũ, & intelligentias: quoniã ſunt cauſſæ vniuerſales & communes omnium rerum: huiuſmodi n. rerum notitia magna difficultate, & nõ niſi poſt multã cognitionem aliarum rerum ſenſibilium, mortalib. cõtingit: Nec quæſtio eſt de vniuerſalib. in prædicando ſumptis (vt aiũt) formaliter, hoc eſt quaten⁹ ſunt vniuerſalia, ſic enim magis vniuerſalia aut poſteriùs, aut certè ſimul cognoſcuntur cum minus vniuerſalib. exempli cauſſa genus ea ratione vt genus eſt, non poteſt bene cognoſci, niſi vel antè, vel ſimul cognitis ſpecieb. eius; idemq; contingit in quolibet ſuperiori & magis vniuerſali cõparatione eorũ, q̃ ſubijciuntur ipſi. Nec loquimur in præſentia de magis vniuerſalib. prout ſunt partes & principia minus vniuerſalium, vt de animali quatenus eſt pars hominis cõponens definitionem eius, quæ eſt animal rationale, ſic n. poſterius & minùs nota nobis ſunt q̃ minùs vniuerſalia; nam ſicut totum ſenſibile confuſè prius notum eſt ſenſui q̃ partes eius, ita totũ intelligibile priùs manifeſtũ fit intellectui, q̃ partes & principia ipſius, atq; hoc quidem ſignificat Ari. in t. 5. ſcribens. Nomen, id eſt, definitum, quia eſt quoddã totum, notius eſſe nobis, q̃ rationem hoc eſt definitionẽ, propterea, q́ diſtinctè continet partes illius. Licet igitur priùs nos cognoſcamus animal ſimpliciter, q̃ equum: priùs tamen cognoſcimus equum q̃ cognoſcamus animal eſſe partem & principium equi? Poſtremò, non ambigitur de magis vniuerſali, quatenus conſideratur ſecundum totam ſuã amplitudinẽ, & vt ita dicam, continentiã potẽtialem, an ſit prius & magis notum nobis, q̃ minus vniuerſale, nam quantò quidpiã eſt vniuerſalius, tanto prædicta continẽtia & amplitudo maior, magiſq; varia, & multiplex eſt, ac proinde etiã obſcurior atq; difficilior ad intelligendum: nam cùm multò plura magiſq; differentia inter ſe ſubijciantur generi, q̃ ſpeciei infimæ, quis non videt longè difficiliorem eſſe cognitu continẽtiam & poteſtatem generis, quàm ſpeciei? Relinquitur igitur, cùm Ariſto. hoc loco affirmat magis vniuerſalia eſſe notiora nobis, id eſſe intelligendum de magis vniuerſalib. quatenus ſunt naturæ quædam, quæ actu inſunt in pluribus, hiſq; magis ſenſatis ſingularibus & ſunt affectæ conſpicuis quibuſdam atque illuſtribus accidentibus, quę vt antè dixi, prius vehementius atq; frequentiùs feriunt ſenſus noſtros.

Expli-

Explicantur dubitationes duæ, circa id quod dictum fuit (magis vniuerſalia eſſe notiora nobis.) CAP. XIII.

SEd exiſtit hoc loco non parua dubitatio, quo pacto Ariſt. ſibi conſtet, nam hîc aſſerit magis vniuerſalia eſſe notiora nobis: in 1. autem Metaph. c. 2. contrà ſentit, ſcribens maximè vniuerſalia, quoniam à ſenſibus remotiſſima ſunt, eſſe nobis cognitu difficillima; idemq; confirmat in 1. lib. Poſt. t. 5. D. Tho. interpretans illum locum ex 1. Metaph. & reſpondens ad hanc dubitationem, inquit, duplicem eſſe cognitionem maximè vniuerſaliũ, cuiuſmodi eſt ens & alia tranſcẽdentia. Vnam incõplexam & confuſam, ſecundum quam magis vniuerſalia dicũtur in 1. Phy. ab Ariſt. eſſe prius, & magis nota nobis: Alteram complexam & ſcientificam, ſecundum quam omnes proprietates maximè vniuerſalium per demonſtrationem diſtinctè cognoſcuntur, atq; ſecundum huiuſmodi cognitionem, affirmat D. Tho. magis vniuerſalia eſſe difficiliora minus vniuerſalib. Sed præſtat hic adſcribere verba ipſius, vt eius ſententia ab omnibus planiùs intelligatur. Cùm igitur ſupradictam dubitationem in medium produxiſſet, ad eam reſpondens ita ſcribit. *Sed dicendum eſt, quòd magis vniuerſalia ſecundum ſimplicem apprehenſionem ſunt primò nota, nam primò in intellectum cadit ens, vt Auicenna dicit, & priùs in intellectum cadit animal quàm homo. Sicut enim in eſſe naturæ quòd de potentia in actum procedit, prius eſt animal, quã homo, ita in generatione ſcientiæ priùs in intellectu concipitur animal quàm homo. Sed quantum ad inueſtigationem naturalium proprietatum & cauſarum, priùs ſunt nota minus communia, eo quòd per cauſas particulares, quæ ſunt vnius generis vel ſpecies, peruenimus in cauſas vniuerſales. Ea autem quæ ſunt vniuerſalia in cauſſando, ſunt poſterius nota quoad nos, licet ſint prius nota ſecundum naturam: quamuis vniuerſalia per prædicationem, ſint aliquo modo priùs quoad nos nota, quàm minus vniuerſalia, non priùs tamen ſunt nobis nota quàm ſingularia: nam cognitio ſenſus, qui eſt cognoſcitiuus ſingularium, in nobis præcedit cognitionem intellectiuam, quæ eſt vniuerſalium.* Atq; hæc quidem D. Thom. Sed poſſet quiſpiam occurrere D. Tho. in eo quòd ait diſtinctam cognitionem magis vniuerſalium eſſe difficiliorem, quàm minus vniuerſalium, nam ſicut ſe habet eſſe rerũ, ita ſe habet diſtincta & perfecta cognitio earum; ſed eſſe minus vniuerſalium pendet à magis vniuerſalibus, vt eſſe hominis ab animali, ergo diſtincta cognitio minùs vniuerſalium pendet ex diſtincta cognitione magis vniuerſalium, eamque præſupponit, quare difficilior erit, etenim difficilius eſt cognoſcere plura, quàm pauciora, diſtincta autem cognitio verbi gratia hominis, continet non modò cognitio-

Quomodo intelligendum ſit illud Ari. in 1 Metap. maximè vniuerſalia eſſe nobis cognitu difficillima optima D. Th. interpretatio.

nem rationalis,ſed etiam animalis,ad cognitionē verò animalis,non eſt neceſſaria cognitio hominis. Verùm D. Tho. reſponderet huic obiectioni,bipartito diſtinguens cognitionē diſtinctam alicuius rei,verbi gratia animalis, vnam quidem, per quā animal diſtinctè cognoſcitur non modò ſecundum proprium & præcipuum gradum animalis,ſed etiam ſecundū omnes gradus ſuperiores, & prædicata, quæ inſunt in animali, vt ſecundum gradus viuentis,corporis,ſubſtantiæ, entis, atq; hæc quidem cognitio tanto difficilior eſt in minus vniuerſalib. quàm in magis vniuerſalibus, quanto illa cōtinent plura quàm hæc. Alteram verò,per quam animal diſtinctè quidem cognoſcitur ſecundum propriū & præciſum gradū animalis, & paſſiones quæ animali quā tale eſt conueniunt, at ſecundum ſuperiores gradus ſolùm craſsè & confusè cognoſcitur, atq; hoc quidem modo etiam Phyſica tradit diſtinctam cognitionem rerum naturalium ſecundum gradus Phyſicos,ſecundū autē gradus ſuperiores Metaphyſicos,qui inſunt in rebus naturalib. minimè: etenim Phyſicus explicatè docet naturam hominis, animalis, viuentis deniq; corporis naturalis, at corporis ſimpliciter vel ſubſtantiæ vel entis, nequaquam: huiuſmodi autem cognitio diſtincta longè difficilior eſt in maximè vniuerſalib. quàm in inferioribus, tum propter maximā amplitudinem eorum, tum etiam quoniam cum non dicantur vniuocè, difficillimū eſt videre,an ſignificēt naturam quāpiam cōmunem omnium rerū nec ne. quomodo ens habeat paſſiones, quomodo contrahatur & determinetur,& deſcendat ad inferiora, & alia innumera horum ſimilia,quæ de ente diſputari poſſunt; nam cùm nec natura entis: nec affectiones eius per ſe cadant ſub ſenſus noſtros, quemadmodum contingit in homine & animali, ideo neceſſe eſt ſcientiam entis cæterorumq; tranſcendentium nobis arduam & difficilem eſſe,id quod apertè docet nos experientia,nuſquam enim plures aut grauiores difficultates inuenimus,quàm in tractatione tranſcendentium,quam rectè dicere poſſumus,ſicut eſt in prouerbio obſcuriorem eſſe numero Platonis. Hinc igitur manifeſtum eſt quomodo diluenda ſit obiectio,quę contra ſolutionem D. Tho. allata eſt; quanquam non ignoro alios eſſe,qui exiſtiment Ariſt. in ſupradicto loco Metaphyſicę,non loqui de vniuerſalibus in prędicando, ſed de vniuerſalibus in cauſſando,vt ſunt intelligentiæ,quarū cognitionem mortalibus difficillimam eſſe,nemini dubium eſt. Sed D. Thom. vtramq; interpretationem amplexus eſt,docens locum Ariſtotelis & de vniuerſalibus in cauſſando, & de vniuerſalib. etiam in prædicando, aliquo modo intelligi poſſe; præſertim autem de maximè vniuerſalibus velut eſt ſubſtantia, ens cæte-

ráq; tranſcendētia; quam ſententiam ego libenter ſequor. Nunc locum alterum huius ſimilē, qui eſt in 1.li.Poſt.t.5.explicem⁹.

Porrò idē.D.Tho.in.1.Poſt.exponens quintū t.vbi Ariſt.ait; quæ longiùs abſunt à ſenſu, vt maximè vniuerſalia eſſe minus nota nobis:quæ verò ꝓpinquiora ſunt noſtris ſenſibus velut ſingularia notiora eſſe nobis;affirmat Ariſto.ibi nō comparare inter ſe ea quæ percipiuntur tantùm ab intellectu, ſed ea, quæ ſimpliciter à nobis percipiuntur ſiue per ſenſum, ſiue per intellectum,& quoniam ſenſitiua cognitio in homine prior, frequentior,&facilior eſt quàm intellectiua;hinc neceſſariō fit,vt ſingulare, quod ſenſu percipitur:priùs magiſq; notum homini ſit,quàm vniuerſale,quod ſola mentis intelligentia comprehenditur,at ſi ea ſola quæ intellectu percipiuntur, nec ſub ſenſus cadunt,inter ſe cōferamus,in iſtiuſmodi rebus magis vniuerſales ſunt nobis notiores, vt Ariſt.docet 1.lib.Phyſicorum. Sed diceret quiſpiam cōtra D.Tho.quamuis ſingulare ſit homini notius quàm vniuerſale,cur tamen inter vniuerſalia ea quæ ſunt magis vniuerſalia dicuntur magis diſtare à ſenſibus,& nobis eſſe minùs nota?cùm contra res habeat,vt ſcribit Ariſto.in principio Phyſ.& ibidem in ſuis commentarijs ſcriptum reliquit.D.Thom. vel igitur recurrendum eſt ad ſuperiorem ſolutionem illius loci Metaph.quam ex D.Tho. erutam paulò antè explicauimus, vel alia interpretatio huius loci Ariſto.apertior atque veriſimilior quærenda eſt.Auerroes 1.lib. Poſt.commento 12.ait Ariſt.in illo tex.5.nō comparare intelligibile cum ſenſibili,vel vniuerſale cum ſingulari vtrum ſit notius aut ſenſui,aut intellectui, vt expoſuit D. Tho. ſed comparare inter ſe ea quæ ſunt intelligibilia, & docere illud intelligibile , quod eſt rei ſenſibilis,eſſe notius nobis ſecundum intellectum,quàm intelligibile eius rei quæ eſt remota à ſenſibus,exempli cauſſa, quoniam accidens, effectus, totum, compoſitum, ſunt res quædam ſenſibiles,at ſubſtantia,cauſſæ & principia non cadūt ſub ſenſus, idcirco prædicata intelligibilia & vniuerſalia illarum rerum ſunt notiora nobis,quàm prædicata, harum poſteriorum rerum, & inter ipſas cauſſas quòd magis procedimus ad vniuerſaliores, tanto obſcuriores & ignotiores cognitu eas reperimus, donec perueniatur ad vniuerſaliſſimas cauſas, videlicet primam materiam & primum mouens,quarum cauſarum cognitio nobis eſt longè difficillima.Ari.igitur Auerr. putat in 1.Phyſ.loqui de vniuerſalibus in prędicando,in autem Poſt.de vniuerſalibus in cauſſando : etenim cauſſæ & principia rerum magna ex parte latent ſenſus noſtros,quocirca magna etiam difficultate animo & ratione cognoſcuntur,atque eo magis , quò magis proceditur ad cauſſas priores atque

vniuerſaliores. Si quis autem eſt cui non ꝓbentur huiuſmodi interpretationes, is, ſiquidem poterit, meliores afferat, quas fortaſſe nihil negotij erit eruere ex his quæ dicta ſunt paulo ſuprà, vbi docuim⁹ magis vniuerſalia partim eſſe nobis cognitu faciliora, partim difficiliora min⁹ vniuerſalibus. Nam ſi Ariſt. eo loco de maximè vniuerſalibus in cauſſando loquitur, res eſt manifeſta, ſin autem de maximè vniuerſalib. in ꝑdicando cuiuſmodi ſunt tranſcendentia, licèt hæc ſecundū craſſam & rudem quandā cognitionē ſatis ſint nobis nota, eorum tamen ſubtilis & limata cognitio eſt nobis valde obſcura ægréque parabilis.

Reſtat nunc difficultatem alteram quæ naſcitur ex eo loco Ariſt. qui eſt in 2. Poſt. vbi ait faciliùs definiri ſingulare quàm vniuerſale, breuiter enodare; intelligit autem Ariſt. eo loco per ſingulare non id, quod eſt propriè ſingulare, huius enim neque definitionem neq; demonſtrationē eſſe ipſe non ſemel, nec vno loco oſtendit: ſed ea voce ſignificat vel minus vniuerſale vel ꝓpriè vt ego puto, ipſam ſpecię infimam, vel vt Græci vocant, atomā, hoc eſt in alias ſpecies indiuiſibilem. Tres ſunt apud Ariſt. viæ inueſtigandi definitionem, vna per diuiſionē, altera per compoſitionem, ſeu reſolutionē, tertia per demonſtrationem. *Tres viæ inueſtigandi definitionem.* Priores duas ipſe dedit in 2. Poſt. t. 17. Tertiam autem tradit in eodem lib. vbi docet quo pacto per demonſtrationem oſtendi & colligi queat ipſum quod quid eſt. Via quæ eſt ꝑ diuiſionē à ſummis deſcendēdo per media vſque ad infima adeò manifeſta eſt omnibus, vt explicatione non egeat. Tertia verò, quę eſt per demonſtrationem, maximè conducit ad colligendas definitiones accidētium. Nam in perfecta demōſtratione, mediū continet ꝓpriam cauſſam eius accidentis, quod demonſtratur: quare ſi medio adiūgatur definitio quid nominis, vel definitio eſſentialis eiuſdem accidentis, quæ aut eſt in promptu cūctis, aut certè nullo negotio confici poteſt per ſupradictam viam diuiſionis, tunc paululum commutata verborū formula medium cum tali adiunctiōe euadet in perfectam definitionē cauſalem illius accidentis: quæ res vel vnius exempli appoſitione perſpicua erit. Quæritur cur eclipſis accidat lunæ? demonſtratur eclipſim accidere lunæ propter interpoſitionem terrę, ſi quis præterea ſumat definitionem quid nominis ſeu eſſentialem ipſius eclipſis, quę eſt priuatio luminis in luna, ex his omnib. conficiet perfectam definitionem eclipſis; quę eſt defectio luminis in luna ob interpoſitionem terræ, idem poteſt declarari alijs exēplis, ſed quia ex hoc vno quod poſui, res planè intelligitur, ſuperuacaneū eſt vti plurib. Hoc igitur ſignificare vult Ariſt. in 2. Poſt. vbi multis locis ſcribit ipſum quod quid eſt non propriè demonſtrari, veruntamen per demonſtratio-
[illegible] nem

nem aliquo modo oſtendi & colligi poſſe, & idem eſſe propter quid, atque ipſum quod quid eſt eius quod demonſtratur Vide quæ his de rebus ſcripta ſunt in 2.& 8.te.2.libri Poſt. Secunda via quæ eſt per compoſitionem, vel reſolutionem hoc modo ſe habet. Cùm definiendum eſt aliquod ſuperius, iubemur ſpectare definitiones omnium inferiorum eius, in quibus remotis his quæ ſunt propria cuiuſque inferioris, oratio quæ remanet communis omnium erit propria definitio illius ſuperioris; vel aliter oportet conſiderare quod habeāt illa inferiora commune eſſentialiter cum alijs rebus quæ non continentur ſub illo ſuperiori, & quid habeāt proprium quatenus participāt illo ſuperiori, & per quod differunt ab alijs quæcumque non ſubijciuntur illi ſuperiori. nam oratio, quæ conſtabit ex his quæ ſunt communia & ex eo quod eſt proprium illorum inferiorum quatenus participant ipſo ſuperiori, erit propria definitio illius ſuperioris. Sed hoc præceptum faciliùs intelliġetur propoſito aliquo exemplo. Eſto animal quod per hanc viam reſolutionis definiendum ſit, primùm ſumatur definitio hominis, quæ eſt ſubſtantia corporea, viuens, ſentiens, rationalis; & definitio bruti, quæ eſt ſubſtantia corporea, viuens, ſentiens & rationis expers, è quib⁹ definitionib. poſtea detrahatur quod eſt ꝓprium hominis, rationale & quod eſt proprium bruti rationis expers; oratio quæ relinquitur eſt germana definitio animalis, hoc eſt ſubſtantia corporea, viuens & ſenſus particeps: vel aliter conſiderandum eſt quid habeant commune ſpecies animalis cum alijs rebus, quę non ſunt animalia: quid item habeant proprium quatenus animalia ſunt per quod differant à non animalibus, & commune quidem eſt eſſe ſubſtantiam corpoream viuentem; propriũ autem habere ſenſum; oratio quæ conſtabitur tum ex illis communibus tum ex hoc proprio erit perfecta definitio animalis. Ex his autem clarum eſt fore longè difficiliùs per hanc viam reſolutionis definire magis vniuerſale quàm minus vniuerſale, tum quia per hanc viam definitio ſuperioris colligitur ex definitionib. inferiorum antè cognitis; tum etiam, quia multo plura & magis diuerſa inter ſe ſubijciuntur magis vniuerſali, quàm minus vniuerſali, propter quam varietatem accidit, vt ſub magis vniuerſalibus lateant æquiuocationes. Ergo ſicut per viam diuiſionis facilius eſt definire ſuperiora, quàm inferiora, quoniam illa prius occurrunt ei, qui per diuiſionem à ſummis deſcendit ad infima, & quoniam definitio ſuperiorum paucioríb. rebus abſoluitur, ſic è cōtrario aſcendenti ab imis ad ſumma per viam reſolutionis promptior atque facilior eſt definitio minus vniuerſalis, quàm magis vniuerſalis, ex quo patet, quomodo verum ſit illud dictum

Quomodo intelligenda ſit illa Ariſt. ſententia quæ eſt in 2. l. poſt. t. 17. facili⁹ eſt definire ſingulare quam vniuerſale.

Ariſt. quod vertebatur in dubium, facilius eſſe definire ſingulare, quàm vniuerſale, ex quo effici poſſe videbatur magis vniuerſalia non eſſe nobis cognitu priora & faciliora (vt in procemio Phyſicæ Ariſtoteles ait) quam minus vniuerſalia. Verũ hoc Ariſt. præceptum & noſtram explanationẽ, mirificè illuſtrabũt atque cõfirmabunt verba Themiſtij, quæ apud ipſum 2. Poſt. ſuper t. 16. ita habent: *Ex ijs elucet longè facilius ſpeciem indiuiduam finiri quàm genus, ea enim, quæ ſingularibus inſunt communia, magis quàm quæ ſpeciebus, perſpicua ſunt. Definitio ſpeciei ex ſingularibus, definitio generis ex ſpeciebus colligitur. Praeterea euidentior ſpeciei, quam generis homonymia eſt: propterea quod ſecũdũ ſpeciẽ ſenſibilia dicuntur quæ facile ignoramus homonyma ſint nec ne, vt hominem pictum à vero, homonyma generũ non niſi per collationẽ ad ſpeciem diſcernuntur; ideo animal dictum homonymõs, animal vocatur, quia & homo pictus homonymõs homo intelligitur.* Hæc Themiſtius. Sed de his ſatis; etenim contradictionem, quæ in varijs locis Ariſto. ineſſe videbatur, his quæ dicta fuerunt à nobis omni ex parte ſublatam eſſe arbitramur. Quare abſoluta huius procemij Phyſici Ariſt. explanatione nihil amplius requiri, nihilq; obſtare videtur, quominus huic tertio libro finem imponeremus niſi hic admoneret nos vetus & communis omnium pene tam ſcriptorum, quàm profeſſorum conſuetudo, vt hoc loco etiam de primo cognito verba faceremus; Cuius quæſtionis explicatio, tametſi huic loco planè aliena & intempeſtiua eſt eáque propriè pertinet ad libros de anima, à nobis tamen in præſentia nullo modo prætermittenda eſt, tum quia huius controuerſiæ diſceptatio eſt per ſe grauis, illuſtris atque imprimis ſcitu digna, tum etiã ne à veteri & peruulgata cõſuetudine aliorũ temerè diſceſſiſſe videamur. Cum enim ſit adhuc diſputatũ, quid ſit nobis prius & magis notum, his affine ac ꝓximè cõſequens videtur, vt quid ſit nobis primum omniũ cognitum diſſeratur.

Introducitur quæſtio, de primo cognito & exponitur opinio Scoti. CAP. XIIII.

Explicatur titulus quæſtionis, quæ eſt de primo cognito.

QVæſtio eſt, quid nam ſit homini primò cognitum. Non agitur hic de qualibet cognitione hominis, etenim apud omnes conſtat ſecundũ cognitionem ſenſitiuam primum omnium ab homine cognoſci ſingulare. Nec quæſtio eſt de cognitione diſtincta, ſed de rudi, craſſa & (vt vocant) confuſa, nec de cognitione complexa alicuius propoſitionis, ſed de ſimplici apprehenſione rerum, nec quæritur quid ſit primò cognitum primitate dignitatis, aut perfectionis, quis enim neſcit, hoc modo longè primam omnium eſſe cognitionem Dei? Sed quæritur de eo, quod eſt primò notum ho[illegible]

primi

Digitized by Google

primitate originis vel durationis vel temporis, nam cùm intellectus hominis non ſit æternus ſempiternam habens rerum cognitionem, ſed aliquando cœperit, & eſſe, & intelligere, meritò ambigitur: quid nam primùm occurrat, & ſe offerat intellectui ad intelligendum. Poſtremò non vocatur in dubium, quid ſit primò notum huic, vel illi homini, id enim cum ſingulare, contingens, & per accidens ſit, reſpuit ſcientia, ſed cùm multa ſint intelligibilia, quæ poſſunt ab intellectu apprehendi, dubitatur hoc loco; quod inter illa aptum ſit per ſe ac ſuapte natura primum mouere intellectum & ab eo cognoſci. Ergo verus intellectus propoſitæ quæſtionis hic eſt, quid ſit illud, quod per ſe aptum eſt primitate temporis, vel originis primùm cognoſci ab homine per cognitionem intellectiuam ſimplicem & confuſam. Ergo in hac controuerſia tàm graui & difficili enitar quoad eius fieri poterit, tum commemorandis, refellendiſque opinionibus aliorum, tum etiam aperiendo & confirmando ſententiam noſtram, quidquid difficultatis eſt expedire, & huic tam obſcuræ quæſtioni lucem aliquam afferre. Quicquid ab intellectu noſtro cognoſci poteſt, id neceſſe eſt eſſe aut ſingulare, vt Petrus, aut vniuerſale vt animal: Rurſus ſi eſt vniuerſale, aut eſſe, maximè vniuerſale vt ens, aut minimè vniuerſale vt ſpecies infima, aut medium inter hæc vt corpus, viuens, animal. Ex hac varietate rerum exiſtit magna varietas opinionum de primo cognito. Sed nemo adhuc, quod ego ſciam opinatus eſt quidpiam eorum, quæ media interiecta ſunt inter ens & ſpeciem vltimam eſſe primum cognitum. Quare tres tantùm relinquuntur opiniones, vna eorum qui ſingulare, altera qui ipſum ens, tertia qui ſpeciem infimam volunt eſſe primò cognitum, à qua opinione libet mihi nunc ordiri.

Opinio Scoti, ſpeciẽ ſpecialiſſimam eſſe primum cognitum.

Scotus 1. ſenten. diſt. 3. quæſt. 2. ait inter vniuerſalia, ſpeciem ſpecialiſſimam, cuius ſingulare fortius mouet ſenſum, eſſe noſtro intellectui primò cognitam; idque confirmat hoc argumento: Agentia quæ naturaliter agunt, niſi quid obſtet atque impediat, producunt effectum quàm poſſunt perfectiſſimum. Etenim naturale agens ex neceſſitate agit, quare aget ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, ſed agentia quæ producunt conceptum, vel ſpeciem intelligibilem in intellectu poſſibili, videlicet intellectus agens & phantaſma, naturaliter agunt, ſiquidem intellectus agens non ex cognitione, aut electione, ſed per modum naturæ operatur illuminando phantaſmata ad modum luminis quod illuſtrans colores facit eos aliquo modo viſibiles; de phantaſmate autem, quod naturaliter agat, nemini dubium eſt,

nec po-

Digitized by Google

nec poteſt fingi quidquam, quod huiuſmodi agentib. obſtet, quominus efficiant, quod vi ſua poſſint efficere, ac ſi quid impedimenti accideret id per accidens eſſet. Ex his concludit Scotus: primum omnium in intellectu noſtro produci perfectiſſimum conceptum, qui non poteſt eſſe alius quã conceptus ſpeciei ſpecialiſſimæ: nam ſicut ſpecies vltima perfectior eſt quàm ea prędicata, quę ſupra ipſam ſunt, quippe cum ea cõtineat tanquam partes ſui, & plus habeat actus minus autem potentiæ, ita conceptus ſpeciei infimę perfectior erit quàm conceptus ſuperiorum, hic igitur ante omnes alios producetur in intellectu, ac proinde primò cognita erit ſpecies ſpecialiſſima.

Hanc ſententiam Scoti, eius ſequaces cõprobant alijs rationibus. Primò cùm intellectus noſter ex ſe indifferens ſit ad omnia intelligibilia, quippe qui vt in tertio de Anima ſcriptum eſt, ſit in pura potentia ad omnia, veluti tabula nuda in qua nihil pictum eſt; illud intelligibile quod eſt magis intelligibile, magiſque aptum mouere intellectũ, id magis & prius ab eo intelligetur, ſed ſpecies ſpecialiſſima eſt huiuſmodi, ergo &c. Minoris probatio patet ex eo quod ait Ariſto. lib. 9. Metaphyſicæ, actum eſſe rationem & cauſſam intelligendi. Cùm igitur ſpecies vltima ſit magis actu, quàm vllum aliud vniuerſale ſuperius, erit quoque magis atq; priùs intelligibilis. Deinde Metaphyſica eſt poſterior alijs ſcientijs ſecundum ordinem doctrinæ & ſecundum nos: ergo termini Metaphyſici qui ſunt maximè vniuerſales, vt ens ſubſtantia & accidens, erunt poſteriores ſecundum noſtram cognitionẽ, ex quo ſequitur ſpeciem vltimam, quæ, eſt minus vniuerſalis eſſe priorem cognitu ſecundum nos. Poſtea cum intellectus intelligat res abſtrahendo eas à ſingularibus, cuius erit facilior abſtractio, eius quoq; erit facilior & prior cognitio, ſed ſpeciei vltimæ quàm generum facilior eſt abſtractio: nam ſpecies vltima non debet abſtrahi niſi ab indiuiduis, quorum maxima eſt conuenientia & ſimilitudo, genus autem abſtrahendũ eſt ab indiuiduis & ſpeciebus, in quibus ineſt diuerſitas eſſentialis; ergo, &c. Præterea illud vniuerſale eſt magis & prius notum intellectui, cuius ſingulare fortius mouet ſenſus, propterea quòd intellectiua cognitio oritur ex ſenſitiua, ſed ſingulare ſpeciei ſpecialiſſimæ fortius mouet ſenſus: ergo &c. Minor probatur ex eo, quia idcirco aliquid eſt ſenſibile, quoniam eſt ſingulare exiſtens hic, & nunc; vt docet Ariſtoteles in primò Metaphy. cap. primo, ſed indiuiduum ſpeciei ſpecialiſſimę eſt maximè ſingulare, vt patet, erit igitur etiam maximè ſenſibile. Amplius totum eſt notius partibus ſuis, & definitum his per quæ definitur, vt eſt apud Ariſto. in hoc procemio Phyſicorum tex. 5. ſed ſpecies vltima eſt

velut

veluti totum quodpiā ratione prædicatorū magis vniuerſaliū & definitur per ea, ergo erit nobis notior. Ad hæc Ari. in 2. Metaph. c. 2. & in 1. Poſt. t. 5. inquit maximè vniuerſalia eſſe difficillima cognitu, faciliora autē eſſe minus vniuerſalia, & quæcunque ſunt propinquiora ſingularib. ſed ſpecies vltima eſt minimè omnium vniuerſalis & omnium maximè propinqua ſingularibus, ergo, &c. Itē ſi cùm intellectui verbi gratia occurrit homo, primùm omnium in eo cognoſceret ens vt volunt Thomiſtæ, & non primò cognoſceret ipſum eſſe hominem, ergo antequam deueniret eo, vt cognoſceret ipſum eſſe hominem, oporteret pertrāſire omnia prædicata, quæ ſunt media inter ens & hominem, quamobrem à cognitione entis ad cognitionem hominis multum temporis intercederet, quod eſt contra experientiam, ergo, &c. Poſtremò ſi ens eſſet primò cognitum, vtiq; primum cognoſceretur ab intellectu confuſè, ſed ens non poteſt cognoſci confuſè, nam id dicitur confuſè cognoſci, quod ita cognoſcitur, vt partes & principia eius non penetrentur, & quaſi introſpiciantur ab intellectu, ſed ens non habet partes & principia, propter quorum ignorationem, cùm à nobis apprehenditur, dici poſſit apprehendi confuſè, ergo ens non poteſt confuſè cognoſci, quare non erit primum cognitum. Atq; hæc quidem dicta ſint pro expoſitione & cōfirmatione opinionis Scotiſticæ.

Verū huic ſentētiç non ſolū infenſè aduerſantur Thomiſtę, quibus perpetuum certamen eſt cum Scotiſtis, ſed eam quoq; grauiter oppugnat Gulielmus Ocham vir cætero quin non abhorrens à doctrina Scoti. Is enim in 1. lib. ſent. diſt. 3. q. 5. redarguit prædictam opinionem partim ſoluens rationes Scoti & quaſdam in eum retorquens, partim docens ſingulare eſſe primò cognitum; nos igitur quo pacto alij tentent ſoluere ſupradictas rationes Scoti, hic breuiter ſubijciemus.

Ad primam reſpondent eam rationem tripliciter eſſe cōtra Scotum. Primò quia eadem ratione poſſet concludi primum produci conceptum ſpeciei vltimæ non confuſum ſed diſtinctum, nam ſi agens naturale primum producit perfectiſſimum effectū: ſed diſtinctus conceptus ſpeciei vltimæ eſt perfectior, quàm confuſus, ergo is primum producetur in intellectu, qđ eſt contra Scotum & per ſe falſum. Deinde ſenſibile multū diſtans prius cognoſcitur ab intellectu (etiam ſecundum Scotū) ſub prædicatis magis communib. vt corporis & animalis, quā ſub minùs communibus vt hominis & Socratis, ergo non ſemper ſpecies vltima eſt primum cognitum. Sed ipſe diceret id cōtingere tunc per accidens, nimirum propter nimiā diſtantiam, nam ſi ſenſibile eſſet in debita diſtantia, priùs moueret intellectum

Rationes Scoti, & Scotiſtarum diluuntur.

lectum ad cognoſcendum prædicatum ſpeciei vltimę quã prędicata ſuperiora. Contrà, omne agens naturale quod ex maiori diſtantia priùs agit & fortiùs, etiam in minori diſtantia priùs & fortius aget: vt ſi eſſent duo ignes, vnus maior, qui ẽ longiori ſpatio poſſet comburere aliquid, alter verò minor qui ex tali diſtantia non poſſet comburere illud, ſi ambo ignes ponerentur in ęquali diſtantia reſpectu eiuſdem paſſi, nõ dubiũ eſt, quin prior & maior ignis fortiùs & prius combureret quàm minor; Similiter ſi ſenſibilia rerum vniuerſaliorũ, ẽ longinquo priùs mouent intellectum quàm ſenſibilia ſpeciei vltimæ, ergo etiam cum prope ſunt ac in eadem diſtantia, priùs mouebunt: vel aliter, ſenſibilia rerũ magis vniuerſaliũ mouẽt intellectũ in ea diſtantia in qua mouẽt ſenſibilia ſpeciei vltimæ; nã ſi mouẽt in maiori diſtãtia, multo magis mouebũt in minori, veluti ſi aliquis ignis poteſt ẽ lõginquo comburere quidpiã, multò magis poterit cõburere ẽ propinquo: at non ẽ conuerſo: non n. ſenſibilia ſpeciei vltimæ poſſunt mouere intellectum ex ea diſtãtia, ex qua poſſunt mouere ipſum ſenſibilia rerum magis vniuerſalium, ergo hæc apta ſunt priùs mouere intellectum, quàm illa, nam ſecundum Ariſt. priùs eſt, à quo non conuertitur ſubſiſtẽdi conſequentia. Præterea inquit Ocham, ſi ratio Scoti valet, concludet primò cognitum eſſe ſingulare, quippe cũ ſit perfectius quàm vniuerſale; etenim ſingulare continet in ſe vniuerſale, & per ſe exiſtit in natura, quamobrem etiam Ariſt. in Categoria Subſtantię primam ſubſtantiam longè præfert ſecundis. Adhæc etiam prædicta ratio Scoti ob id reprehendenda eſt, quia cum ipſe ait omne agens naturale primùm producere perfectiſſimum effectum; aut intelligit ſimpliciter perfectiſſimũ, & hoc falſum eſt, nã ignis non ſtatim producit calorem perfectiſſimum, qui eſt vt auctor ſed primũ calorẽ imperfectum, deinde perfectiorem, tandem perfectiſſimum: Aut intelligit perfectiſſimum non abſolute, ſed quem poteſt in illo principio efficere; at ſic non concludit ratio Scoti, nam dicet Thomiſta perfectiſſimum conceptum, qui poteſt primùm effici in intellectu noſtro eſſe conceptum entis, non autem ſpeciei vltimæ, vt quemadmodũ virtus formatiua hominis in principio nõ producit perfectiſſimum effectum, hoc eſt formã hominis, ſed primùm formã viuẽtis, tum animalis, tandẽ hominis, ita ſe habeat intellectus agens in efficiendo conceptũ entis corporis, animãlis & hominis. Ad ſecundã reſpondent. Cùm Scotiſtæ aiunt intellectum noſtrum per ſe indifferentem eſſe ad omnia intelligibilia, id poſſe accipi dupliciter: vno modo, quoniam intellectus noſter ex ſe non habet actum vllum intelligibilem, & hoc verum eſt: Altero modo, quoniam intellectus indifferenter &
citra

citrà vllum diſcrimē prioritatis & poſterioritatis recipit quodlibet intelligibile & hoc partim falſum eſt, nam vt materia prima, licèt per ſe indifferens ſit ad omnes formas naturales, tamē non accipit eas indifferenter & ſine ordine, ſed priùs (authore Auer. 1. Metaph. com. 27.) accipit formas magis vniuerſales vt elementorum & mixtorum, deinde magis particulares vt viuētium & animalium, ita quoq; ſe res habet in noſtro intellectu; partim eſt contra ipſos Scotiſtas; nā ſi intellectus indifferēter ſe habet ad omnia intelligibilia, ergò primum cognitum nō magis erit ſpecies vltima, quàm quelibet aliud vniuerſale. Quod autem ad confirmationē huius rationis adiunctum eſt, nimirum ſpeciem vltimam eſſe magis intelligibilē, quia eſt magis actu & perfecta, nihil valet, alioquin Deus qui eſt puriſſimus actus enſq; perfectiſſimum, eſſet primum intelligibile ſecūdum nos. Etenim aliud eſt loqui de eo, quod eſt ſimpliciter intelligibile, & aliud de eo quod eſt intelligibile ſecundum nos, nam illud exiſtit tale, propterea quod eſt actu ens perfectum: hoc autem quia eſt ſenſatum, hoc eſt propinquum & familiare noſtris ſenſibus. Ad tertiam ita reſpondent, primum, Metaphyſica dicitur eſſe poſtrema ſecundum nos, non propter cognitionem illorum terminorum maximè vniuerſalium, ſed propter doctrinam intelligentiarum, quæ eſt principalis pars eius habens obſcuriſſimos atque difficillimos explicatus. Deinde Metaphyſica non eſt difficilis ſecundùm complexā & rudem notitiā illorum terminorum maximè vniuerſalium: ſed ſecundum complexam & diſtinctā ſcientiam earum veritatum, quæ circa illos exiſtunt: nam fieri poteſt, vt termini alicuius propoſitionis per ſe ſint manifeſti, veritas autem eius propoſitionis ſit per quam obſcura: etenim cœlum, aſtra, par & impar voces ſunt nemini non manifeſtæ, at ſint aſtra cœli paria nec ne, quis obſecro mortalium planè cognitum & exploratum habet? Præterea, ſi termini vniuerſaliores ſunt poſteriores ſecundum nos ergo malè præcipit Ari. in hoc prooemio Phyſicæ ordiendum eſſe à magis vniuerſalibus, quia ſunt notiora ſecundum nos; huc accedit quòd in tractandis diſciplinis priùs explicanda eſſet doctrina ſpeciei quàm generis, & libri de cœlo deberent præcedere octo lib. de Phyſico auditu, quod qui non videt eſſe cōtra omnem ordinem doctrinę, nihil planè videt. Ad quartam. Negandum eſt ſimpliciter difficiliorem eſſe abſtractionē magis vniuerſalium quā minus vniuerſalium, nam verbi gratia animal poteſt cōſiderari dupliciter, vel vt genus quoddam eſt, & ſic difficilior eſt abſtractio eius quàm hominis, ſiquidem genus vt genus eſt, debet abſtrahi non ſolū ab indiuiduis, ſed etiā à ſpecieb. quæ ſunt multæ & varię, homo aūt & quęuis ſpecies

vltima tantũ abſtrahitur ab indiuiduis: vel conſiderari poteſt animal, vt natura quædam, quæ in plurimis indiuiduis exiſtit, vt in hoc & illo & alijs animalibus, & ſic tantũ abeſt, vt ſit difficilior abſtractio eius ab indiuiduis, vt etiam prõptior atq; facilior ſit; etenim cũ indiuidua animalis plura ſint q̃ hominis & accidentia illius ſint magis ſenſibilia q̃ huius, palam eſt phantaſmata animalis eſſe paratiora vt ab ipſis abſtrahatur natura vniuerſalis animalis, quàm ſunt phantaſmata hominis: & cum Scotus etiam putet vniuerſale fieri ab intellectu agente & phãtaſmate, intellectus autem agens per ſe indifferens ſit ad ſingẽdum quodlibet vniuerſale, determinetur autẽ per phantaſma ad effectionem huius vel illius, hinc neceſſario fit, vt eius vniuerſalis prior atq; facilior ſit abſtractio & effectio, cuius habemus plura, acriora & magis familiaria phantaſmata: huiuſmodi autem conſtat eſſe animal potius quàm hominem. Ad quintam. Hęc ratio ſupponit quidpiamq́ eſt falſum, etenim falſum eſt ideo aliquid eſſe ſenſibile, quia eſt ſingulare, nam ſingularitas reperitur in Deo, intelligentijs, ſubſtantijs, alijſq; rebus ſimilibus. quæ tamen ſunt à ſenſibus noſtris remotiſſimæ & cognitu difficillimæ. Ad ſextam. Animal vt eſt pars hominis, & principium per quod definitur homo, eſt ignotius nobis quàm homo, & hoc pacto procedit ratio Scotiſtarum, ſed nullã vim habet contra Thomiſtas; quippe qui, cum aiunt animal eſſe notius homine, ſumunt animal, non vt eſt pars hominis ſed prout eſt natura quædam communis exiſtens in homine & bruto, ſecundum quam acceptionem tãtùm abeſt vt ſit pars hominis, vt potius appellari debeat totum; omne enim ſuperius (vt innuit Ariſt. hoc loco) eſt veluti totum quoddam comparatione ſuorum inferiorum. Ad ſeptimam. Ariſt. in illis locis vel loquitur de maximè vniuerſalibus in cauſſando, non autem in prædicando, vt permultis expoſitoribus viſum eſt; vel intelligit maximè vniuerſalia in prędicando eſſe difficillima ſecundum cognitionem eorum complexam, ſcientificam, atque perfectam, non autem ſecundum notitiam eorum rudem atq; confuſam, de qua nunc diſputatur. Ad octauam. Hæc ratio retorqueri poteſt in Scotiſtas; nam pari ratione ſi primum cognitum eſt ſpecies vltima, ſi occurrat intellectui homo, is prius cognoſcet eũ eſſe hominem, deinde animal vel corpus, itaque non niſi multo tempore poſt animaduerteret ipſum eſſe ens, nam ſicut Scotiſtæ aiunt, Thomiſtas deſcendentes ab ente ad hominem, oportere diu commorari in prædicatis medijs, ita Thomiſtæ viciſſim dicent Scotiſtas aſcendentes ab homine ad ens, multo tempore commorari debere in prædicatis intermedijs; præterea dicent Thomiſtæ ens quidem eſſe primò cognitum in omnibus

mnibus quæ occurrunt intellectui, quia cum ſit obiectum intellectus, & ipſum eſſe ſit baſis atq; fundamentum aliarum perfectionum, ideo conceptus entis debet eſſe fundamentū omniū aliorum conceptuū: Poſt apprehenſionē autem entis, intellectus indifferenter ſe habet ad apprehenſionē aliorum prędicatorum, præterquā cùm adeſt impedimentum aut diſtantiæ, aut ætatis, tunc enim priùs cognoſcuntur prędicata magis vniuerſalia, quàm minùs vniuerſalia, vt patet in exēplo rei, quæ è longinquo cernitur, & in infantib. quorum exemplo etiam hic vtitur Ariſt. quippe qui primùm omnes viros appellant patres, omnes item fœminas, matres, deinde verò hęc diſtinctiùs diſcernunt & appellant. Ad nonū. Si hæc ratio valeret, etiā concluderet, ens neq; diſtinctè cognoſci poſſe à nobis, nā cùm diſtinctè cognoſci, oppoſitum ſit ei quod eſt confusè cognoſci, ſi confusè cognoſci eſt apprehendi aliquid ignoratis partib. & principijs eius, ergo diſtinctè cognoſci erit ſem intelligi cognitis partibus & principijs eius: quare cùm ens careat partibus atque principijs, quemadmodum propter hoc nō poteſt ſecundum Scotiſtas confusè cognoſci, ita quoque propter idem nec diſtinctè cognoſci poterit. Sed ſoluitur, nam támetſi in his quæ habent partes & principia, ipſum confusè cognoſci tale quidpiam ſit, quale volunt Scotiſtæ: tamen ſimpliciter & vniuersè res ita non habet, ſed confusè cognoſci rem, eſt non intelligi eam omni modo quo apta eſt intelligi, ſed tantùm ruditer, hoc eſt vel ſecundum ſimplicem ſignificationem nominis, vel ſecundum accidentia, vel alio modo, atque hoc pacto dicitur ens confusè cognoſci. Atque hæc quidem, vt diligenter examinaretur opinio Scoti, à nobis in vtramque partem diſputata ſunt, deinceps ad cæterarum opinionum enarrationem veniendum eſt.

Diſcutitur opinio Thomiſtarum, qui volunt primò cognitum eſſe ens. CAP. XV.

DIuus Th. 1. p. q. 85. ar. 3. & ſuper proœm. Phyſ. & in opuſculo de ente & eſſentia, atq; alijs compluribus locis ſcriptum reliquit, ſecundum nos priora & notiora eſſe magis vniuerſalia quàm minùs vniuerſalia: ex quo Thomiſticæ colligūt, & tanquam principale dogma doctrinæ Thomiſtæ tradunt, ipſum ens, quod eſt maximè vniuerſale, eſſe nobis primò, & maximè notum. In qua opinione multo antè fuiſſe videtur Auic. quippe qui in ſua Metaphyſ. inquit ens prima impreſſione imprimi in animam noſtram. Ratio, quā ferè ſemper adhibet D. Tho vbicunq; loquitur de hac re ad comprobandam opi- *Opinio D. Tho. ens eſſe primò cognitum.*

nionem ſuā, hæc eſt: Quidquid de pura potentia erit ad actum prius venit ad actum imperfectum quàm ad actū perfectum: exēpli cauſſa, quod ex non calido fit calidum, prius ſuſcipit calorem imperfectum q̄ perfectum, idemq; manifeſtè conſpicitur in generatione hominis: non n. ſubitò ſanguis menſtruus accipit vltimam & perfectam formam hominis, ſed prius recipit aliàs formas imperfectas, per quas fiūt quaſi gradus & trāſitus quidam ad perfectam formam hominis. Cùm igitur intellectus noſter ſit in pura potentia ad intelligendum & ad omnes conceptus rerum intelligibilium, neceſſariò prius accipiet conceptus imperfectos quàm perfectos; ſed conceptus rerum magis vniuerſalium eſt imperfectior quàm minùs vniuerſaliū, vt per ſe clarum eſt; eſt enim magis potentialis, ac proinde conceptus entis eſt imperfectiſſimus omnium, ergo intellectus prius accipiet cōceptum rerum vniuerſaliorum, atq; omnium primò recipiet conceptum entis, ens igitur eſt primum cognitum. Hæc D. Thom. Thomiſtæ autem aliter formant prædictam rationem ad hunc modum. In formis ſubordinatis, ſemper quæ eſt imperfectior atq; vniuerſalior, prius inducitur in materiam, vt patet in vegetatiuo, ſenſitiuo & intellectiuo, quæ hoc ordine producuntur in fœtu; ergo pari ratione conceptus talium formarum ſeu prædicatorum, erunt inuicem ſubordinati, quare conceptus rei vniuerſalioris prius recipietur in intellectu: & cùm ens ſit maximè vniuerſale, conceptus eius primus omnium gignetur in nobis. Alias itē rationes in eiuſdem ſententiæ confirmationem Thomiſtæ conferunt. Prima eſt: Omnis potentia primùm fertur in ſuum obiectum adæquatum; & in aliis omnibus primùm apprehendit rationem illius obiecti: ſed ens eſt obiectum adæquatum intellectus, ergo primùm apprehendetur ab intellectu. Secunda. Primum cognitum cōplexum eſt illud principium. Quodlibet eſt vel non eſt; nam cū ſit certiſſimum, euidentiſſimum, & regula cæterorum principiorum, vt eſt apud Ariſtot. in 4. Metaphyſ. erit quoque primo notum intellectui, ergo pari ratione primum cognitum incomplexum, erit ens, nam termini ex quibus cōponitur illud principium, ſunt ens & non ens. Tertia. Ariſto. 1. Phyſ. text. 3. inquit cōfuſa eſſe magis nota nobis, ſed quo aliquid eſt vniuerſalius, eò eſt magis confuſum: tum quia plura continet, tum quia continet ea in potentia, quæ eſt cauſſa confuſionis, ſicut ē cōtrario actus eſt cauſſa diſtinctionis, vnde ſpecies vltima, tametſi multa continet in ſe, tamen quoniam ea cohibet actu: idcirco minorem habet confuſionem. Cum igitur ens ſit magis vniuerſale, erit quoq; maximè confuſum, ac proinde maximè primoq; notum nobis. Hæc Thomiſtæ,

Zimara

Zimara in illa ſua prolixa quęſtione de primo cognito, partim ſuffragatur, partim autem refragatur Thomiſtis: etenim aſſentitur illis, magis vniuerſalia vt plurimùm eſſe priùs & magis nota nobis, propterea quod ſint magis ſenſata, hoc eſt quoniam ſingularia & accidentia ſenſibilia illorum, magis mouent ſenſus noſtros: verùm in tribus diſſentit ab illis; primùm quia Thomiſtæ ſimpliciter & vniuerſaliter aſſerunt magis vniuerſalia eſſe notiora nobis, quod quidem licet maiori ex parte verum ſit, tamen ſemper non eſt verum: ſiquidem exiſtunt quædam vniuerſalia incognita & innominata, quale eſt proximum genus equi & muli, quod eſt quidem magis vniuerſale, ſed minùs notum quàm illorũ vtrunq;, vt innuit Ariſtot. 7. Metaph. tex. 28. Deinde quia Thomiſtæ dicunt magis vniuerſalia ſimpliciter eſſe notiora nobis, non declarando cur hoc eis conueniat, non enim id contingit illis, quatenus ſunt magis vniuerſalia, ſed quatenus ſunt magis ſenſibilia, hoc eſt quatenus habent ſingularia & accidẽtia magis ſenſata. Ariſt. enim in 1. Poſt. te. 5. ad diſcernendum & dijudicandum quid ſit prius & notius ſecundum nos, tradidit hanc veriſſimam & certiſſimam regulã. Illud eſſe prius & notius ſecundum nos, quod eſt propinquius ſenſibus, qualecunq; fuerit, id verò quod à ſenſibus noſtris remotius eſt, difficilius, atque poſteriùs cognoſci à nobis. Atque hæc regula Ariſt. eſt valde congruens tum experientiæ, tum naturæ intellectus noſtri, & modo intelligendi eius: etenim vnuſquiſq; experitur ſibi faciliora & promptiora ad intelligendum eſſe ea, quæ cadunt ſub ſenſus, quàm ea quæ nullo modo ſenſibus ſubijciuntur, intellectus etiam noſter nihil intelligit niſi ſpeculando phantaſmata, à quibus accipit materiã intelligendi & omnia ſemina artium & ſcientiarum. Poſtremò Thomiſtę volunt ens eſſe primò cognitum, quod non placeret Zimaræ: quippe qui ſignificat ſibi valde probari opinionem Heruæi quolibeto 3. q. 12. qui cenſet concretum accidentis ſenſibilis eſſe priùs notum ſecundum nos, quàm ſubſtantiã. Quare ſi ex multis verbis Zimaræ velimus colligere in pauca opinionem eius, dicendũ eſt primũ cognitum eſſe vniuerſale: nam fortiter repugnat his qui volunt eſſe ſingulare, affirmans huiuſmodi opinionem è diametro aduerſari doctrinæ omniũ Peripateticorum, ſed inter vniuerſalia primum cognitum non erit ſubſtantia, ſed vt diximus concretũ accidentis ſenſibilis, inter huiuſmodi autẽ accidentia, id quod erit maximè ſenſatũ, quod fortaſſe diceret eſſe accidens ſenſibile corporis, vt eſt figura, quantitas, color, motus, aſſereret eſſe primò cognitum. Atque hæc commemorata ſint ſecundum opinionem Zimaræ. Nunc ad opinionem D. Tho: reuertamur.

Opinio Zimaræ de primò cognito.

Ocham refellit opinionē D. Thomæ.

Opinio Thomiſtarum, multis, hiſq; non infimæ claſſis Philoſophis, minimè probatur. In primis autem Ocham duobus argumētis oppugnat eam in eo loco, quem paulò ſuprà commemoraui. Primùm enim inquit, ſi magis vniuerſalia ſunt notiora nobis, ergo non poſſet cognoſci vllum minus vniuerſale, niſi præuia cognitione eorum quæ ſunt magis vniuerſalia & ſuperiora illo; ſed hoc apertè falſum eſt; nam multæ ſpecies gemmarum & herbarum ſunt notę etiā non doctis; qui tamen proxima genera illarum penitùs ignorant, idem quoq; patet in mulo & equo, quorū proximum genus, vt antè dictum fuit nobis ignotum eſt. Deinde, obiectum terminans primū actū intellectus, vel erit aliquid reale exiſtens extra animā, vel aliquid ens rationis, vt aliqd ens reale adiunctum habēs ens rationis, duo poſteriora dici nō poſſunt, ſiquidē talia cōſequūtur actū intellectus; at obiectum terminans primum actum intellectus præcedit omnem actionē eius; quare primum dicendum eſt, nimirum obiectum primi actus intellectus eſſe aliquid reale actu exiſtens extra animam, hoc autem non poteſt eſſe vniuerſale, vt pote quod habet eſſe per operationem intellectus. Quare eſt falſa opinio eorum qui volunt magis vniuerſalia eſſe notiora nobis. Hæc Ocham. Cuius argumentum nō propriè impugnat opinionē Thomiſtarum, ſed cōmuniter tendit contra Thomiſtas, & Scotiſtas, & ſi qui ſunt alij, qui volunt primum cognitū non eſſe ſingulare, nec ipſum argumentum eſt valde firmum, reſpōderi enim poteſt, vniuerſale eſſe obiectū intellectus poſſibilis, & præcedere omnē eius actum, vniuerſale verò non fieri ab intellectu poſſibili, ſed ab intellectu agente. Alij etiam conantur eandem ſententiam euertere his argumentis.

Eiuſdem opinionis ſecundum alios refutatio.

Primò, Aut ens eſt primum cognitum prout eſt quoddam tranſcendens habens vnum conceptum diuerſum à conceptib. inferiorum, aut prout ineſt in cunctis inferiorib. ſed neutro modo poteſt eſſe primum cognitum, non quidem priori modo, ſiquidē quod eſt primò notum, neceſſe eſt vt ſit cunctis euidēs, certum & indubitatum, at ens habere vnum aliquem conceptum ſiue formalem (vt vocant) ſiue obiectiuum, diſtinctum à conceptibus omnium inferiorum, valde obſcurum & dubium eſt; quin etiam id negant permulti haud vulgares Philoſophi. Neq; poſteriori modo poteſt eſſe primū cognitum, etenim ipſum ens, cùm dicitur de rebus ſibi ſubiectis, nō ſignificat naturam quāpiam illarum omnium communem, eiſq; adiunctam, ceu animal ſignificat naturam quampiam ſentientem, communē hominis & bruti, quocirca vnumquodq; per quod eſt aut homo, aut animal, aut aliud quidpiam, per idem prorſus & non per alium naturæ gradum & eſt & dicitur ens, quocirca q enuntiat

hoc

hoc totum, homo ens, nihilo plus dicit q̃ ſi tãtummodo enuntiaret hominem; hæc autem quæ de ente dicimus, manifeſtis & propè conceptis verbis ſcripta teſtataq; reliquit Ariſt. pluribus locis vt in 4. Metaph. tex. 3. in 5. Meta. tex. 14. in 8. Metaphyſicæ, tex. 16. in 10. Metaphyſicæ, tex, 8. Auerr. item in 5. Metaphyſicę, comm. 10. & in libro 10. Metaphyſicæ, cõm. 8. Cùm igitur ens non habeat in rebus propriam aliquam naturam, qui fieri poteſt vt aut efficiat in intellectu proprium aliquem conceptum ſui, aut certè ſit id quod primum omnium mouet intellectum ad intelligendum? Deinde ſi cognitio intellectus noſtri naſcitur ex his quæ cadunt ſub ſenſum, ergo quod eſt maximè ſenſibile, id neceſſe eſt vt ſit maximè atque primum intelligibile, ſed ens neque eſt ſenſibile per ſe, ſiquidem ſenſus propriè eſt accidentium, neque vendicat ſibi aliqua propria & peculiaria accidentia ſenſibilia, veluti corpus & animal habent quædam accidentia ſenſibilia, propter quæ facilè etiam penetrant & perueniunt vſque ad intellectum, ergo non poteſt ens eſſe primum intelligibile. Amplius, phantaſma vnà cum intellectu agente efficit rem vniuerſalem & intelligibilem, nam intellectus agens determinatur à phantaſmate ad effectionem huius vel illius vniuerſalis, ergo phantaſma id primum faciet intelligibile & vniuerſale cuius eſt per ſe primò phantaſma, ergo primum intelligibile, quod efficietur in intellectu non erit ens: nam cum entis non ſit aliquod per ſe primò phantaſma, ipſum non erit primò cognitum. Prӕterea ſi ens eſt primum cognitum, ergo in quacunq; cognitione cuiuſque rei ſemper primum omnium occurreret intellectui. Sed hoc eſt abſurdum, ergo, &c. Maior patet ex eo, quia cùm intellectus agens & phãtaſma naturaliter agant, ſemper agent, niſi quid obſtet, eodem modo, quare ſi in prima cognitione intellectus, primum omnium producunt in eo conceptum entis, in qualibet etiam alia cognitione eundem conceptum primo loco efficient. falſitas autem & abſurditas minoris per ſe clara eſt, ſæpenumero enim cogitantes de homine, equo, vel alia quauis re, nihil planè cogitamus de ente, quinimo conceptus entis & rarò & non niſi de cõpoſito effingitur in noſtro intellectu, nec niſi à viris doctis. Poſtremò, videtur Thomiſtæ ſine cauſſa opinari, ens quidem neceſſario primum omnium cognoſci ab intellectu, cætera verò prædicata vniuerſalia, non debere neceſſario cognoſci cõfusè priuſquam minus vniuerſalia, nam quæ cauſſæ mouent eos vt ita ſentiant & dicant de ente, eædem planè deberẽt eos mouere, vt idem ſentirent de alijs prædicatis ſuperioribus: primum enim ſi eſt ideo primo debet cognoſci quia eſt maximè vniuerſale, ergo ſimiliter corpus & animal debent prius

cognoſci quàm homo, quia ſunt magis vniuerſalia, deinde ſi quia conceptus entis confuſus, eſt imperfectiſſimus omnium, ideo priùs gignitur in intellectu; ergo cùm animalis & corporis cõceptus ſint imperfectiores, quã conceptus hominis, propter eandem cauſſam priùs etiam inducẽtur in intellectum. Poſtremò vtemur argumento eorum; nam ſi ita ſe habent prædicata vniuerſalia ſecundum cognitionem intellectus, quemadmodũ ſe habent formæ naturales à quibus ſumũtur illa prædicata, ſecundum generationem naturæ, ergo, ſicut non poteſt in materiam induci forma minùs vniuerſalis, vt forma hominis, niſi priùs (priùs inquam vel tempore, vel natura: nã vtrumuis dixeris, parùm refert ad id quod nũc agitur) inductæ fuerint formæ magis vniuerſales, vt animalis, viuentis, corporis: ita quoq; nõ poterit in noſtro intellectu gigni conceptus hominis, niſi antè in eo extiterint conceptus rerum magis vniuerſalium.

Soluũtur rationes Thomiſtarum. Hæc contra Thomiſtas à viris doctis diſputantur, à quibus quo pacto etiam ſoluantur rationes eorum, deinceps oſtendendum eſt. Ad primam ita reſpondẽt. Hæc ratio valet tantùm in actibus & formis, quæ per ſe inuicem ſunt ſubordinatæ, ita vt poſteriores nequeant exiſtere ſine prioribus: at licet in prædicatis vniuerſalibus, diſtincti conceptus & perfectæ cognitiones eorum ſint inuicem ſubordinatæ, ita vt minùs vniuerſale diſtinctè ac perfectè cognoſci nequeat ſine præuia cognitione magis vniuerſalium quæ dicũtur de illo; nam ſicut ſe habet eſſe cuiuſlibet rei; ita quoque ſe habet perfecta & diſtincta cognitio eius: quare ſicut eſſe minùs vniuerſalis dependet a magis vniuerſali; ita diſtincta cognitio illius pendet ex cognitione huius, nihilominus tamen confuſa cognitio rei minus vniuerſalis non neceſſariò præſupponit in intellectu cognitionem magis vniuerſalis: nam cùm nihil aliud ſit confuse cognoſci, quàm cognoſci ſecundum quid, & tantùm aliqua ex parte, ſi verbi gratia homo cognoſcatur tantùm ſecundum corpus, vt quòd ſit erecta ſtatura; vel tantùm ſecundum animam, vt quòd habeat animam immortalem; vel ſecundum accidẽtia, vt quòd ſit riſibilis, vel capax diſciplinę; vel ſecundum aliquam cauſſam extrinſecam, vt quòd ſit à Deo effectus ad perfruendum bonis ſempiternis, dicetur ſic cognoſci confuse, cùm tamen hoc modo non conſideretur, prout eſt animal, viuens, corpus, ſubſtantia & ens, ergo poteſt aliquod inferius cognoſci confusè, non præuia cognitione, vel conſideratione ſuperiorum.

Ad ſecundam, ſi intelligunt ens eſſe obiectum adæquatum intellectus, prout eſt quoddã tranſcendens, falſum eſt; alioquin cæteræ res quæ nõ ſunt tranſcendẽtes, non cognoſcerentur ab intellectu. Quod ſi intelligant ens, eſſe obiectum adæquatum intelle-

intellectus,hoc eſt,omnes res,prout tamen participant rationē entis,quod habet diuerſum conceptum ab inferioribus; ſic etiā falſum eſt:etenim homo non modò eſt intelligibilis, quatenus in ſe habet rationem entis, ſed etiam quatenus habet rationem ſubſtantiæ,corporis,viuentis,animalis & hominis: Sin autem intelligant ens eſſe obiectum adæquatum intellectus, hoc eſt, quicquid eſt ens reale, vel aliquid quomodocunq; exiſtens, & ſecundum quemcunq; gradum naturæ,id eſſe intelligibile; ſic verum quidem eſt,ſed nihil facit pro opinione ipſorum. nam ita nō ſignificatur ens, vt quid diſtinctum ab animali,homine, cæteriſq; rebus. Ad tertiam,nō valet ſimilitudo complexorum, & incomplexorum: nam cognitio horum eſt ſimplex apprehenſio,illorum aūt eſt iudiciū &aſſenſus continens verum vel falſum. Deinde licèt inter complexa,quæ ſunt principia ſciētiarum,in illud complexum,quodlibet eſt,vel non eſt, ſit maximè notum,tamen non ſimpliciter inter quęlibet cōplexa; diceret enim quiſpiam eas propoſitiones quę conſtant ex terminis ſenſibilibus, maximè quorum vnus ſit ſingularis alter vniuerſalis, vt hoc corpus eſt quantum,figuratum,coloratum,motum, vel quieſcens,primum verſari in noſtro intellectu.Prꝫterea non ſequitur, vt ſi quid eſt maximè notum intellectui iam inſtructo, & exercitato, illud etiā fuerit primò notum ei ab initio:nam in principio,intellectus per ſenſus cognoſcit, atq; ideo res ſenſibiles habet maximè notas & familiares:deinde verò acceſſione doctrinæ,excitatoq; naturali lumine animaduertēs in quibuſdam primis principiis, contineri immutabiles quaſdam veritates,quæ ſint veluti regulæ aliarum veritatum; poſtea habet illa principia pro certiſſimis & euidentiſſimis,nihilq; ducit clariùs, manifeſtiuſq; illis:atq; hoc quidem apertis verbis docet Ariſto. 6.lib.Topic. Ad quartam,Ariſtoteles ibi per confuſa (vt placet Auerroi&Gręcis expoſitoribus)intelligit compoſita,in quibus principia & partes eorum confusè & permixtè continentur. Atq; hoc quidem modo rationes Thomiſtarum à viris doctis diluuntur.

Opinio aliorum,qui volunt ſingulare eſſe primò cognitum.

CAP. XVI.

EST alia opinio valde celebris Durandi,Ocham,Gregorij Ariminenſis,Burlei,aliorumq; grauium atq; ſapientū virorū qui arbitrantur,ſingulare eſſe primò notum intellectui noſtro. Quibus autem rationibus vnuſquiſque eorum quos commemoraui, hanc opinionem corroborat, eas nunc ſigillatim exponam. Durandus 2.ſent.diſt.3.quæſt.7. probat ſingulare primum omniū cognoſci ab intellectu,his argumentis. Primò,cū intellectus ſit potentia paſſiua, primum obiectum terminans

Opinio eorū, qui putant ſingulare eſſe primò cognitum.

4.rationes Durandi.

primum actũ eius, nõ poteſt fieri ab ipſo, ſed neceſſariò præcedere debet omnem operationem eius, & hoc ipſe patet: ſed nihil eſt, quod ſit ante omnem actũ intellectus, præter ſingulare, nã vniuerſale fit ab intellectu iuxta illud Auerrois in primo de Anima com. 8. *Intellectus eſt qui facit vniuerſalitatem in rebus*. Si quis autem dicat vniuerſale, fieri quidem ab intellectu agente & præcedere omnem actum intellectus poſſibilis, hoc nihil valet. nam Durandus antea demõſtrauit, intellectum agentem eſſe merum figmentum cunctaq; vniuerſalia effici ab intellectu poſſibili. Quare ex hac ratione licet concludere id quod primò notum eſt intellectui, nihil aliud eſſe poſſe, quàm ſingulare. Deinde in potentijs ſubordinatis, vbi deſinit inferior, inde incipit ſuperior, vt patet in ſenſibus exterioribus, & interioribus, ſed ſenſus eſt potentia quędam ſubordinata intellectui, ergo cùm ſenſitiua cognitio deſinat in ſingulare, ab eo vtique incipiet cognitio intellectiua. Præterea in omni motu terminus à quo præcedit tempore terminum ad quem, in eo quod mouetur; ſed intellectus abſtrahit vniuerſale à ſingularibus, quæ abſtractio eſt veluti motus quidam ipſius intellectus, cuius motus, terminus à quo eſt ſingulare, terminus autem ad quem vniuerſale, ergo notitia ſingularis in noſtro intellectu anteire debet cognitionem vniuerſalis. Amplius, ſi intellect⁹ noſter nõ cognoſcit primo ſingulare, hoc fortaſſe continget, vel quia nihil eſt, quod intellectui repræſentet ſingulare, vel quia intellectus non poteſt cognoſcere ipſum, vel quia non vult cognoſcere, ſed nihil horum conſentaneum eſt rationi, nam exiſtunt phantaſmata quæ verè repræſentant res ſingulares, & perabſurdum eſt ſingularia non cognoſci intellectu, tollerentur enim omnes actiones humanæ, & morales, ꝓpter quas dicimur boni aut improbi, quippe cùm proficiſcantur à voluntate, & intellectu, nolle autem intellectum, & quaſi faſtidire, atque reſpuere cognitionem ſingularis planè ridiculum eſt: nam, cur non velit cognoſcere ſingulare? Primus item actus mentis non eſt voluntarius, ſed naturalis, nam cũ omnem actũ liberum voluntatis præcedat aliquis actus intellectus, ſi primus actus intellectus, eſſet voluntarius, ante ipſum eſſet actus voluntatis, quem cum neceſſariò præcedere debeat aliquis actus intellectus, ſequeretur, vt ante primum actum intellectus eſſet alius actus eiuſdem. nihil igitur obſtat quo minus ſingulare queat eſſe primo notum intellectui. Hæc Durandus.

Ocham lib. 1. Sent. diſt. 3. q. 5. tangit etiam ſecundã rationem Durandi, adſert præterea tres alias, quarum prima eſt hæc. Intellectus noſter prius cognoſcet res prout ſunt in ſe actu, & naturaliter extra animam, quã ꝓut habent eſſe in anima, ſed ſingula-

gularia ſunt actu extra animã, quidquid enim eſt actu extra animam ſingulare eſt, at vniuerſale, vt tale eſt non habet eſſe niſi obiectiue in anima, ergo illud pri⁹ cognoſcetur ab intellectu quàm hoc. Secunda ratio. Non dubium eſt, quin ſingulare cognoſcatur ab intellectu; ſi autem non primò cognoſcitur, hoc erit, quia ſingulare non poſſet ab intellectu cognoſci per ſe. & per proprium conceptum, ſed per conceptum & ſpeciem vniuerſalis quaſi indirectè; ſi igitur oſtenſum fuerit hoc eſſe falſum, ſimul etiam demonſtratum erit nihil obſtare quo minus ſingulare primum cognoſci queat ab intellectu; non poſſe autem ſingulare cognoſci diſtinctè per cõceptum, ſeu ſpeciem vniuerſalis liquidò patet ex eo, quia cùm vniuerſale ſit indifferens ad omnia ſingularia, quemadmodum confuſè repreſentat omnia ita diſtinctè nullum, quare per conceptum vniuerſalis, non poteſt diſtinctè & determinatè cognoſci hoc vel illud ſingulare, quomodo tamen nos ipſi experimur multa ſingularia cognoſci à nobis, abſurdum igitur eſt cõmentũ eorum, qui, pinde negant ſingulare primum omnium cognoſci poſſe, quia putant ipſum non aliter cognoſci à nobis, quàm per conceptum vel ſpeciem vniuerſalis. Tertia ratio. Tritum eſt axioma illud, quidquid poteſt virtus inferior, id totum etiàm poſſe virtutem ſuperiorem & eò ampliùs, quare cùm intellectus ſit virtus ſuperior ſenſu, poterit cognoſcere, quidquid cognoſcit ſenſus, nimirum ſingulare, quin etiam priùs cognoſcet illud, nam ſicut anima rationalis prius dat eſſe ſenſitiuum quàm intellectiuum, ita quoque prius cognoſcet res ſenſibiles, & ſingulares, quàm vniuerſales. *Tres rationes Gulielmi Ocham.*

Gregori⁹ Ariminenſis 1. ſent. diſt. 3. queſt. 3. in eiuſdẽ opinionis defenſionẽ atque cõfirmationẽ, affert, tum aliquas de ſupra dictis rationib. tum etiam has. Primùm vniuerſale efficitur ab intellectu per comparationem atq; collationem ſingularium conſiderando ſimilitudinẽ, & cõuenientiam, quæ eſt inter illa: ergo ſingularia prius cognoſcuntur ab intellectu, quàm vniuerſalia. Antecedens patet tripliciter, primo quoniam ita ſentit Themiſtius in 1. de Anima ſuper tex. 8. & Auerroes in 12. Metaph. com. 4. tum quia hoc ipſum vnuſquiſq; experitur, ſe non aliter veniſſe in primam cognitionẽ vniuerſalis, quàm ex cõparatione ſingularium; ad extremum, quoniam idem etiam innuit Ariſt. in. 1. Metaph. cap. 1. & 2. Poſt. ca. vltimo, idq; apertè quoque indicat. 1. Poſt. t. 43. ſcribens his verbis: *Senſus non eſt ipſius vniuerſalis, ſed ex eo quod ſpeculamur hoc plerumq; contingere, venamur vniuerſale, ex ſingularibus enim pluribus vniuerſale manifeſtum eſt.* Conſequentia verò per ſe manifeſta eſt, nõ enim poteſt intellectus facere comparationem inter ſingularia, niſi cognoſcat *Tres rationes Gregorij Ariminenſis.*

ea, quare cùm ex tali cõparatione eliciatur vniuerſale, neceſſe eſt ſingularia priùs cognoſci ab intellectu, q̃ vniuerſale, ſaltem negari non poteſt, quin cũ noſter intellectus poſſit per talem comparationẽ ſingularium colligere aliquod vniuerſale, quin inquam neceſſe ſit ſingularia diſtinctè cognoſci ab eo: quòd ſi concedant aduerſarij, nulla cauſa eſt, cur non etiam fateantur ſingulare primò cognoſci ab intellectu. Deinde neceſſe eſt intelligentiã phantaſmata ſpeculari, vt eſt apud Ariſt. 3. de Anim. 39. ſed phantaſmata ſunt imagines rerum ſingularium, ergo intellectus neceſſariò prius cognoſcet ſingulare. Poſtremò purus conceptus vniuerſalis difficilis eſt, ſiquidem non niſi hominib. prouectæ ætatis perfectæq; intelligẽtiæ contingit ſeparatim cõprehendere vniuerſalia. Itaq; multo tempore etiam poſt vſum rationis, maximè niſi accedat informatio doctrinę, humanꝰ intellectus aut non niſi ſingularia perſcrutatur, aut ſi conſiderat vniuerſalia, nõ niſi permixta & cõplicata cum ſingularib. cùm igitur notio & informatio rerum vniuerſaliũ ſit difficilis, id aũt quod eſt primũ cognitũ oporteat eſſe clariſſimum, facillimũ, & prõpuiſſimum ad intelligendum, relinquitur id quod eſt primò notum intellectui non eſſe vniuerſale. In eãdem opinione fuit Burlæus, vir ſolo nomine ridiculus, cętero quin autem peracutus, & imprimis doctus. Is 1. Phy. in enarratione t. 4. partim confirmans ſingulare eſſe nobis primò notum, partim etiã occurrens argumentis eorum qui contrà ſentiunt, multa reliquit ſubtiliter, & præclarè ſcripta, ex quibus tum nõnulla eorum, q̃ antè cõmemorauimꝰ, tum etiam quædam alia depromuntur argumẽta. Primũ enim ait Burleus, ſi ſingulare poteſt diſtinctè cognoſci ab intellectu, nihil videtur obſtare, quominus queat eſſe primò nõtũ, ſed poteſt diſtinctè cognoſci, ergo erit primo notum. Minor probatur quadrupliciter. Primò, quia facultas diſtinctè cognoſcens diſcrimen quod eſt inter duas aliquas res debet vtramq; diſtinctè cognoſcere, vt docet Ari. lib. 2. dę Ani. te. 146. ſed intellectus diſtinctè cognoſcit diſcrimen, quod eſt inter ſingulare, & vniuerſale, hoc eſt inter hominem, & hunc hominem; ergo diſtinctè cognoſcet vtrunq; non modo vniuerſale ſed etiam ſingulare. Secundò. Intellectus format hanc propoſitionem, Petrus eſt homo, diſtinctè cognoſcens veritatem eius, ſed hoc fieri non poſſet niſi etiam diſtinctè cognoſceret terminos ex quibus conſtat talis propoſitio, quorum vnus eſt ſingularis, ergo diſtinctè cognoſcet ſingulare. Tertiò, Operationes artis & prudentiæ verſantur circa ſingularia, vt per ſe clarum eſt, & apertiſſimis verbis declaratur ab Ariſtot. in. 6. Ethicorum: ſed huiuſmodi actiones proficiſcuntur ab intellectu, quippe cùm manent ex arte & prudentia, qui ſunt habitus intelle-

Burlæi & aliorũ, ad idẽ probãdũ rationes ſex.

intellectuales, ergo intellectus cognoſcit ſingulare. Quartò conſtat ſingulare cognoſci ab intellectu: aut igitur per propriũ conceptũ ſeu ſpeciem, aut tantummodo per conceptũ vniuerſalis: hoc poſterius dici nõ poteſt; nam paulò ſuprà, cùm exponeremus rationẽ ipſius Ocham, oſtenſum fuit, nullũ ſingulare determinate cognoſci poſſe per ſolum conceptũ, vel ſpeciẽ vniuerſalis, ſin aũt prius dixeris; neceſſariò etiam habes cõcedere, ſingulare cognoſci per ſe ac diſtinctè ab intellectu, quare obtinuimus quod volebamus; ex quo etiã conficitur id quod principaliter intenditur, nimirùm ſingulare primò notũ eſſe nobis. Deinde Ariſt. 1. Metaph. c. 2. ait, maximè vniuerſalia eſſe difficilia cognitu, quia ſunt remota à ſenſibus: ſi igitur eſſe remotum à ſenſu facit aliquid difficile cognitu, & eſſe propinquũ ſenſui, vt dicitur 1. Poſt. t. 5. reddit facile cognitu, cũ ſingulare ſit propinquiſſimum ſenſui, erit maximè & primò notũ nobis. Poſtremò, prior eſt cognitio directa quàm reflexa: ſed intellectus non cognoſcit ſe, aut ea quæ obiectiuè ſunt in ipſo, cuiuſmodi eſt vniuerſale, niſi reflexè; directè aũt ea quæ ſunt extra animã, qualia ſunt ſingularia, ergo cognitio ſingularium prior eſt quã cognitio vniuerſaliũ. Alij prædictis rationibus adiungunt quaſdã alias. Primùm, inquiunt, imponere nomina rebus eſſe munus ipſius intellectus; quinimò Socrates apud Platonẽ in Cratilo, ait, imponere nomina rebus, eſſe proprium ſapientis, quem ibi deſignat nomine Dialectici: at nomina priùs imponũtur rebus ſingularibus, quam vniuerſalibus; ergo priùs illa, quàm hęc cognoſcuntur ab intellectu. Præterea Ariſt. in 1. de Anima, t. 8. auctor eſt, vniuerſale aut nihil eſſe, aut poſterius eſſe. Cùm igitur & ordine naturæ, & ſecundum nos vniuerſale poſterius ſit quã ſingulare, conſequens eſt, vt poſteriùs etiam cognoſcatur ab intellectu noſtro. Poſtremò, intellectus practicus ſecundũ nos prior eſt quàm ſpeculatiuus, & habitus practici ferè ſunt priores quàm ſpeculatiui, neceſſitas. n. aut commoditas, aut etiam voluptas earum rerum, quæ pertinẽt ad humanæ vitæ, ciuiliſq; ſocietatis conſeruationem & adminiſtrationem cogunt homines priùs animo verſari, atq; occupari in rebus quæ ſub actionem effectionemq; cadunt, quàm in his, quę nuda contemplatione & perſpicientia veri cõtinentur. Cùm igitur actiones practicæ priores ſint ſecundum nos, quàm ſpeculatiuæ, illæ autem & ab intellectu proficiſcantur, & verſentur circa ſingularia, neceſſe eſt vt ſingularia ſint priùs nota intellectui. Quibus igitur argumentis innitatur, atq; corroboretur opinio eorũ; qui exiſtimãt ſingulare primò notum eſſe intellectui noſtro, ſatis diligenter & copioſè à nobis declaratũ eſt. Et quia cæteris opinionib. hanc vnã pręfero, & veriſimiliorẽ iudico, tẽtabo ego etiam

quibuſdam alijs rationibus eam communire, & paulò apertiùs atque diſtinctiùs explicare.

Secundum propriam opinionem oſtenditur, ſingulare poſſe diſtinctè cognoſci ab intellectu. CAP. XVII

Probatur ſeptem rationibus, ſingulare propriè ac diſtinctè ab intellectu noſtro cognoſci.

Mihi valde probatur ſingulare eſſe primò notum intellectui noſtro, ſed quia huius rei explicatio atque confirmatio, ferè pendet ex demonſtratione illius: An videlicet ſingulare per ſe diſtinctèq; cognoſci queat ab intellectu: Age nos etiam huic rei, nouis quibuſdam argumentis euidentem, certamq; fidē faciamus. Primùm. Intellectus noſter diſtinctè cognoſcit hominem eſſe quoddam vniuerſale, & ſpeciem vltimam; cùm igitur vniuerſale, & ſpecies habeant in ſe relationē ad ſingularia, non poterunt illa diſtinctè cognoſci ſine his: quare neceſſarium eſt ſingularia diſtinctè cognoſci ab intellectu. Præterea, argumentari eſt munus proprium intellectus; ſed quædā ſpecies argumentationis, nempe inductio verſatur circa ſingularia, ſiquidem inductio deſcribitur ab Ariſt. 1. lib. Topicorum c. 10. eſſe quædam progreſſio à ſingularibus ad vniuerſale, ergo intellectus interdum verſatur in cognitione ſingularium. Maior huius Syllogiſmi per ſe manifeſta, & certa eſt: Minor autem dubitationem habet; nam ei poſſet occurri dupliciter; primùm concedendo ſingularia quæ numerantur in antecedente inductionis, cognoſci quidem ab intellectu, veruntamen non diſtinctè, ſed confuſè: deinde etiam negādo ea cognoſci ab intellectu, ſed tantum à ſenſu, ita vt inductio ſit opus duarum facultatum animæ, & antecedens quidem, habens enumerationem ſingularium, cognoſcatur & formetur à ſenſu; concluſio autem colligens vniuerſale, comprehendatur efficiaturq; ab intellectu: cui ſententiæ, aptiſſimis verbis ſuffragari videtur Themiſtius in 2. li. Poſt. 36. c. ſuæ Paraphraſeos, ſcribens; antecedens inductionis pertinere ad ſenſum, concluſionem autem eius, ad intellectum; quod caput, quia continet multa de inductione pulchrè, & eleganter dicta, dignum eſt quod legatur ab omnibus. Verùm neutra reſponſio vim atq; robur rationis noſtræ, aut penitus tollit, aut etiam aliqua ex parte imminuit; non prior, nam cùm in inductione ex antecedente diſtincte colligatur & inferatur conſequens, id nullo modo fieri poſſet, niſi antea diſtinctè cognitum fuiſſet antecedens: etenim ſi cognitio antecedentis, vel per ſe, vel certe ſecundùm nos, eſt cauſſa efficiens notitiam conſequentis, qui fieri poteſt, vt ſi illa fuerit confuſa & indiſtincta, hæc aperta & diſtincta eſſe queat? Neq; verò poſterior reſponſio minori reprehenſione videtur eſſe digna, ſiquidem inductio prout ...

Nota doctrinam hanc de inductione.

tinet antecedens & conſequens, eſt vna quædam argumentatio, vnus diſcurſus, vnuſque numero motus ipſius intellectus, quamobrem, in ea quoq; erit vnum idemq; mobile, quod a termino à quo, id eſt, ab antecedente & cognitione ſingularium, procedet ad terminum ad quem, hoc eſt ad cõſequens, in quo cognitio rei vniuerſalis continetur: huiuſmodi autem mobile, quodnam aliud eſſe poſſit, quàm intellectus, ne fingere quidem licet, is igitur antecedens iuxta & conſequens inductionis cognoſcet. Præterea, argumentari, eſt ex vno inferre aliud, nõ poteſt autẽ ex vno inferri aliud, niſi vtrumq; cognoſcatur, quare, cum in inductione, intellectus ex ſingularib. inferat vniuerſale (talẽ n. illationem non poteſt facere ſenſus, quippe cùm non attingat vniuerſale) neceſſariò debet vtrunq; cognoſcere. Falſum item eſt, antecedẽs inductionis poſſe cognoſci & formari à ſenſu, tum quia in tali antecedente, licet ſubiectum ſit terminus ſingularis, tamen prædicatum eſt terminus vniuerſalis, cum ſit etiam prædicatum conſequens, exẽpli cauſſa, in hac inductione; Petrus eſt riſibilis, & Ioannes, &c. ergo omnis homo eſt riſibilis, illi termini Petrus & Ioannes, quia ſunt ſingulares poſſunt cognoſci à ſenſu; at ille terminus, riſibilis, quatenus abſolutè & ſimpliciter dicitur de Petro, & Ioanne, non cadit ſub ſenſum, ergò ſenſus non poteſt conficere antecedens inductionis: Tum etiam, quia cùm in antecedẽte inductionis dicitur, Petrus eſt riſibilis, diſtinguitur riſibile à Petro, tanquam prædicatum à ſubiecto, talem autem diſtinctionem nullo modo ſenſus facere poteſt, relinquitur igitur ab eadem facultate, hoc eſt, ab intellectu cognoſci & effici tam antecedens, quàm conſequens inductionis. Ad illud autem teſtimonium Themiſtij, reſpondemus eum ſignificare voluiſſe illis verbis, antecedens inductionis cognoſci quidem ab intellectu, ſed non niſi coniuncto & complicato ſenſibus, at conſequens cum ſit vniuerſale, ab intellectu tantùm percipi, nec ſenſum vllo pacto admitti ad notitiam eius. Manet igitur firma & inuicta hæc ſecunda ratio noſtra, qua docuimus ſingulare diſtinctè cognoſci ab intellectu: Ampliùs, omnis potentia quæ ponit diſcrimen inter duas aliquas res, neceſſario debet cognoſcere vtranq; illarum, ſed intellectus noſter ponit, & cognoſcit diſcrimen quod eſt inter ſingulare & vniuerſale, vt inter hunc hominem & hominem, ergo is non ſolùm cognoſcet vniuerſale ſed etiam ſingulare: Maior non eget probatione, ſiquidẽ perſpicue colligitur, ex his quæ de ſenſu communi Ariſtoteles ſcribit in 2. de Anima tex. 146. Minor autem per ſe clara eſt, nam differentia, quæ eſt inter vniuerſale, & ſingulare, nullo modo cognoſci poteſt a ſenſu, quare manifeſtum eſt ſingularia diſtin-

ctè

ctè cognoſci poſſe ab intellectu.atq; hoc qdem argumentum ſuprà enumerauimus inter rationes Burlei,ſed hoc loco repẽtere voluimus,vt oſtenderemus reſponſiones eorum,q̃ p̃dictæ rationi occurrere conati ſunt,imbecillas eſſe. Quidam igitur noſtra memoria magni nominis egregiæq; eruditionis philoſophi, confitentur q̃dẽ hoc noſtrum argumentum eſſe p̃quam efficax,ſed negant ex eo concludi neceſſariò, id quod intendimus. nõ enim ſi quid ponit diſcrimẽ inter duas res cõtinuò neceſſarium eſt,vt cognoſcat vtrãq; illarũ per eandẽ potentiam, ſed ſatis eſt ſi per vnam potentiam cognoſcat alteram illarum rerum, & alteram ſimiliter per aliam potentiã:atq; hoc pacto homo quidem ponit diſcrimen inter ſingulare & vniuerſale, non cognoſcendo vtrunq; per intellectum,ſed vniuerſale quidem per intellectum, at verò ſingulare per ſenſum: hoc igitur modo pũtãt & argumẽto noſtro reſpõſum eſſe,& ſatisfactum Ariſto. Verùm hoc reſponſum valdè infirmum eſt, veritati enim & Ariſt.planè repugnat; etenim quærerẽ ex illis:an potentia, quæ ponit diſcrimen inter duo,id eſt, quæ cognoſcit hoc eſſe aliud ab illo,ſit vna an multæ:multas eſſe impoſſibile eſt. nam diſcernere vnum ab alio, eſt vnus actus, vna cognitio, vnumq; iudicium,ergo erit vnius potentiæ;cùm .n.illa differentia,ſeu(vt ita loquar)alietas ſit vnum quoddam intelligibile, & vno actu,& ab vna potentia cognoſci neceſſe eſt,quæ potentia procul dubio erit intellectus,ſed fieri non poteſt,quin ſi intellectus cognoſcat hoc eſſe aliud ab illo,etiã apprehendat vtrũque; nam alietas eſt relatio, & nõ poteſt diſtinctè cognoſci,niſi cognitis ſimul terminis eius; quo pacto enim intellectus verè ac ſecurè iudicare poterit, hoc eſſe aliud ab illo, ſi vel neutrum vel certè non vtrunq; cognitũ & perſpectũ habeat?Porrò eiuſmodi reſponſionem contrariam eſſe doctrinæ Ariſt. luce clarius eſt his, qui diligenter conſiderant verba eius poſita in eo loco,quẽ ante nominaui ,quæ libuit hîc apponere, vt liquidò intelligant oẽs rationem noſtram firmam eſſe. *Neq; itaq;* (ait Ariſt.) *ſeparatis contingit diſcernere, diſcernens quod aliud ſit dul e ab albo, ſed oportet aliquo vno vtraq; manifeſta eſſe, ſic enim , & ſi hoc quidem ego, illud autem tu ſentires, manifeſtum vtiq; eſſet, quod alia ab inuicem, oportet autẽ vnũ dicere quòd aliud, aliud enim dulce ab albo, dicit ergo idẽ, quare, vt dicit ſic & intelligit, & ſentit. Quòd igitur non poſſibile ſit ſeparatis dijudicare ſeparata, palàm eſt.* Hæc Ariſtot. Quibus verbis ſignificat differentiam ſeu alietatem aliquarum rerum non ſeparatis,hoc eſt diuerſis potentijs,ſed vna eademq; cognoſci & iudicari; relinquitur igitur, cùm prædicta ratio noſtra vim atq; robur ſuum retineat,rectè concludi ex ea, ſingularia diſtinctè cognoſci ab intellectu. Poſtea,cùm voluntas non

An ponens diſcrimen inter duo aliqua, debeat vtrumq; illorum per eandem potentiam cognoſcere.

poſſit

poſſit quicquam velle, quod non fuerit antea cognitum ab intellectu, quemadmodum appetitus ſenſitiuus non poteſt ferri niſi in ea, quę ſenſibus percepta ſunt; omnes autem propè dixerim, voluntatis actiones verſentur in rebus ſingularibus: hinc neceſſariò efficitur, huiuſmodi ſingularia debere cognoſci ab intellectu. Deinde ſupponimus duo, quorum vnum eſt, nullam facultatem ſenſitiuam reflecti in ſeipſam, hoc eſt, poſſe cognoſcere, ſe ſuamq; operationem, de quo inter omnes fermè conuenit: idq; manifeſtè docet Ariſt. in 1. de Anima, text. 46. ita ſcribens: *Primùm igitur non bene eſt dicere, animam magnitudinem eſſe, eam enim quæ vniuerſi, talem eſſe vult, qualis eſt vocatus intellectus, non enim qualis ſenſitiua eſt, nec qualis deſideratiua, harum enim motus, non circulatio eſt.* Hæc Ariſtot. quibus verbis docet, ſolius intellectus eſſe, moueri circulariter, hoc eſt, reflecti poſſe in ſeipſum, ſe ſuamque operationem cognoſcendo, idque minimè conuenire in facultates ſenſitiuas. Vide quæ eo in loco Philoponus & Auer. in Commentariis ſuis ſcripta reliquerunt. Alterum autem quod ſupponimus eſt, inter facultates ſenſitiuas, principem atq; ſupremum locum tenere, eam quæ vocatur cogitatiua; quod quia apud neminem in dubio eſt, in pręſentia probare ſuperſedeo. ex his duabus ſuppoſitionibus conficimus hanc rationem. Facultas cogitatiua, & operatio eius, ſunt res quædam ſingulares, nec poſſunt per ſe cognoſci ab ipſamet cogitatiua, vt antè diximus, cùm ſit facultas ſenſitiua, quæ in ſeipſam non reflectitur; nec ab inferiori aliqua facultate ſenſitiua; non enim poteſtas inferior habet vim & ius in ſuperiorem: reliquum igitur eſt, vt cognoſcantur ab intellectu. Ad hec, conſutatio, electio, liberum arbitrium, artis prudentiæq; actiones, laus, & vituperatio operationum humanarum, proficiſcuntur ab intellectu, ad eumq; pertinent: cùm igitur hæc præcipuè verſentur circa ſingularia, quis ſanæ mentis negare audit, ſingularia poſſe cognoſci ab intellectu? Poſtremò, Ariſt. in 3. de Anima, t. 39. auctor eſt, intellectum noſtrum non poſſe quidpiam intelligere, niſi ſpeculando phantaſmata, & quemadmodum ſe habent ſenſibilia ad ſenſum, ita etiam habere ſe phantaſmata ad intellectum: ex quo loco planè intelligitur, phãtaſmata quæ ſunt ſingularia, & rerum ſingularium imagines, cognoſci ab intellectu, non ſecus quàm ſenſibilia à ſenſu: ſed aduerſarij reſpondent, ſingulare cognoſci ab intellectu indirectè, reflexe, per accidens ſecundum quid, non autem per ſe, ſimpliciter, & directè: Verùm hanc reſponſionem, quę multorum communis eſt, nihil aliud eſſe, quàm effugium difficultatis, nos planiſſimè oſtendemus: etenim quærendum eſt ex illis, quid intelligant, cùm aiunt, ſingulare cognoſci indirectè; nam hæc oratio illo-

Nulla potentia ſenſitiua in ſeipſam reflectitur.

An verum ſit ſingulare indirectè cognoſci ab intellectu noſtro.

rum, habet triplicem ſenſum, vnus eſt, ſingulare non eſſe directum obiectum intellectus, hoc eſt principale, & ad quod cognoſcendum per ſe dirigitur, & ordinatur intellectus, & in cui' cognitione perficitur, & conquieſcit. Alter ſenſus eſt, ſingulare idcirco cognoſci indirectè ab intellectu, quia intellectus non cognoſcit ipſum, prout intellectus eſt, & in ſe manens, ſed prout applicat, & aggregat ſe ad ſenſus, & conuertit ad phantaſmata: Atq; hi duo ſenſus, veri ſunt, nihilque obſtat quominus ſingulare diſtinctè cognoſci queat ab intellectu, nam etiā accidēs, non eſt principale obiectum intellectus, nihilominus tamen diſtinctè cognoſcitur ab eo. Tertius ſenſus eſt, ſingulare indirectè cognoſci ab intellectu, hoc eſt non determinatè & per ſe, nec per cōceptum, aut ſpeciem propriam, ſed per aliud; & hic ſenſus falſus eſt, tùm quia eſt contra experientiam, vnuſquiſque enim experitur ſe determinatè cognoſcere hoc & illud ſingulare, tùm etiam quia eſt cōtra rationem, nam ſi verbi gratia, Petrus cognoſcitur ab intellectu, non per proprium cōceptum eius, ſed per conceptum alterius; aut igitur per conceptum alterius ſingularis, vt Pauli, vel Ioannis, at fieri non poteſt, vt conceptus Pauli cùm ſit ſingularis, & proprius eius, repreſentet Petrum: aut per conceptum vniuerſalis, nem pe hominis; ſed cùm vniuerſale per ſe indifferens ſit ad omnia ſingularia, confusè & indiſtinctè repreſentat eā quare per conceptū eius, non poteſt intellectus perduci in [illegible] notitiam huius ſingularis potius quàm alterius. Quare manifeſtum eſt reſponſionem eorum, qui aiunt ſingulare cognoſci indirectè ab intellectu aut penitus inanem & abſurdam eſſe, aut certè non obſtare, quominùs ſingulare diſtinctè determinateque cognoſci queat ab intellectu. In hac ſententia fuit etiam Philoponus, id quòd manifeſtè licet cernere in commentariis eius ſuper li. de Anima, tam in 2. l. ſuper t. 136. quàm in 3. l. ſuper t. 9. vbi dupliciter probat ſingulare cognoſci ab intellectu, tū quia intellectus ponit diſcrimen inter vniuerſale & ſingulare, quare debet vtrunq; cognoſcere, tum etiam, quia rationis eſt corrigere ſenſum in his rebus, in quibus ſenſus fallitur, vt patet in eo iudicio, quod viſus facit de magnitudine ſolis, indicans eum multo minorem eſſe tota terra, in quo emendatur à ratione, q̄ certiſſimis argumentis docet ſolē multis partib. maiorem eſſe terra; non poſſet autem ſenſus corrigi à ratione, niſi quod ſenſibus percipitur, etiam cognoſceretur ab intellectu.

Philoponus probat dupliciter ſingulare cognoſci ab intellectu.

Explicatio ſex propoſitionibus, con-

Sed his rebus expoſitis, reſtat vt explicatiùs oſtendamus atq, decernamus, q̄d nam ſit primò notum intellectui, ad id autem benè declarandum adhibere oportet eam regulam, quam Ari. tradidit 1. Poſt. t. 5. ſcribens id eſſe prius & notius ſecundū nos,

quod

quod eſt propinquius ſenſibus: id autem quod eſt remotius ab ipſis, eſſe poſterius & ignotius ſecundum nos. Adhibita igitur hac regula, facillimum eſt ſecundum eam dijudicare, quid ſit priùs aut poſteriùs notum ſecundum nos, & quid etiam ſit primò notum: hoc autem quo planius & apertius ſit, appoſitis nonnullis propoſitionibus explanabimus. *cluditur atque decernitur, quodnã ſit primum cognitum.*

I. Propoſitio. Intellectus noſter priùs intelligit alias res, quàm ſeipſum: & ratio eſt, quia cognitio directa prior eſt quàm reflexa, ſed intellectus directè cognoſcit res alias, ſeipſum autẽ non niſi reflexè, ergo, &c. Hoc etiam docet Ariſt. in 3. de Anima, t. 8. ſcribẽs: Cùm intellectus factus fuerit ſingula intelligibilia, tunc & ipſe poteſt ſeipſum intelligere.

II. Propoſitio. Res materiales ſunt priùs notæ ſecundum nos, quàm immateriales, cuiuſmodi ſunt intelligentiæ. Hoc experientia declarat, & ratio docet: nam res immateriales ſunt remotiores à ſenſibus, & nobis difficiliores ad intelligendum.

III. Propoſitio. In rebus materialibus, ipſa compoſita priùs nota ſunt, quàm partes & principia eorum, quoniam hæc vel ſolùm, vel præcipuè obijciuntur ſenſibus: idq; confirmat Ariſt. 1. Phyſ. t. 3. affirmans confuſa, id eſt, compoſita, primùm nobis dilucida & manifeſta eſſe, poſteriùs autem ex his nota fieri elementa & principia eorum. cui enim non notus eſt lapis aut ferrum? propriam autem lapidis & ferri materiam atque formam, quis niſi apprimè doctus, cognoſcit?

IV. Propoſitio. Accidens priùs notum eſt ſecundum nos, quàm ſubſtantia: hoc egregiè probat Heruæus in 3. Quodlibeto, q. 12. & quidem per ſe clarum eſt: ſiquidem accidens eſt ſenſibile per ſe, ſubſtantia autem minimè; quin etiam ſubſtantia vel non cognoſcitur ab intellectu, niſi per ſpeciem accidentis, vt multis viſum eſt; vel ſi cognoſcitur per propriam ſpeciem, certè poſteriùs cognoſcitur.

V. Propoſitio. Inter accidẽtia, ſingulare eſt priùs notum ſecundum nos, quàm vniuerſale. Hoc non eget probatione, cùm paulò antè plurimis argumentis demonſtratũ atq; confirmatũ fuerit, ſingulare cognoſci diſtinctè & priùs, quàm vniuerſale.

VI. Propoſitio. Inter ſingularia verò accidentium, illud eſt magis notum, quod eſt magis ſenſatum: huiuſmodi ferè ſunt accidentia rerum magis vniuerſalium, notiora n. ſecũdum nos ſunt accidentia hominis, quàm Socratis: & animalis, quàm hominis; & corporis quàm animalis: de qua re, quia ſuprà latiùs dictum eſt, non attinet hîc plura verba facere. Itaq; probabiliter ſtatui poſſet, primùm cognitum eſſe accidens, vel accidentia corporis, qualia ſunt: Quantitas, Figura, Motus, Quies, Color, & cæteræ qualitates ſenſibiles. nam vnum aliquod horum de-

terminatè conſtituere primum cognitum fortaſſe impoſſibile eſt, aut certè perquàm difficile. Satis in præſentia ſit, ad enodandam quæſtionem de primo cognito, quam nũc tractamus, demonſtraſſe, primum cognitum eſſe ſingulare accidentis cõcreti & maximè ſenſibilis, qualia videntur eſſe accidẽtia corporis. Sed opinio noſtra de primo cognito ita declarata & probata ſit.

Quibus rationibus oſtendant aliqui, ſingulare non cognoſci per ſe, ac primò ab intellectu noſtro.

CAP. XVIII.

QVoniam ad confirmandam veritatem non ſatis eſt eam firmis rationibus communire, ſed etiam oportet, quæcunq; poſſunt ei obiici atq; opponi, funditùs demoliri; idcirco poſtquam multis argumentis docuimus, primò notum intellectui noſtro eſſe ſingulare, faciendum nobis eſt, vt quæ huic opinioni aduerſari & officere videntur, diligenter explicemus, atq; diluamus. Quidam conantur probare, ſingulare non priùs cognoſci ab intellectu, quàm vniuerſale, ad hunc modum. Primum Ariſt. in 1. Phyſ. tex. 49. inquit, alia eſſe notiora ſecundum rationem, & alia ſecundum ſenſum; ſecundum rationem quidem vniuerſalia, ſecundum ſenſum verò ſingularia: ergo vniuerſale eſt magis priuſq; notum ſecundum rationem, & intellectum, quàm ſingulare. Deinde in 5. Metaph. c. de Priori ſcribit, vniuerſalia eſſe priora cognitione ſecundum rationem, ſingularia autem ſecundum ſenſum. Poſtea in procœmio Phyſicæ, & pluribus aliis locis ait, magis vniuerſalia eſſe notiora ſecũdum nos: ex his autem omnibus locis Ariſt. manifeſtum eſt, vniuerſale notius & prius eſſe ſecundum intellectum, quàm ſingulare. Ampliùs, omnis potentia priùs fertur in ſuum obiectum, quàm in alienum: ſed vniuerſale eſt proprium obiectum intellectus, quemadmodum ſingulare ipſius ſenſus, ergo, &c. Præterea: Intellectus poſſibilis eget opera intellectus agentis ad intelligẽdas res, ergo maximè indigebit eo in prima cognitione, quia tunc maximè intellectus poſſibilis eſt in potentia, nudus, & expers omnis præſidij; at ſi prima cognitio eius eſſet rerum ſingularium, non eſſet ei neceſſarius intellectus agens, ſiquidem munus eius non eſt aliud, quàm facere res vniuerſales & immateriales, & vt ab eo intellectus poſſibilis intelligendi materiam accipiat. Ad hæc, ſingulare non cognoſcitur diſtinctè ab intellectu, ergo non eſt primò notum illi: Antecedens multis modis probatur: etenim Ariſtot. 1. Phyſ. tex. 49. & aliis locis inquit, intellectum eſſe vniuerſalium, ſenſum autẽ ſingularium: at ſi intellectus & vniuerſale & ſingulare cognoſceret, nõ rectè Ariſt. illo modo diſtinxiſſet intellectũ à ſenſu. ex quo loco licet etiam

Nouem argumenta eorum, qui conantur probare, ſingulare non eſſe primum cognitum, nec diſtinctè cognoſci ab intellectu.

etiam hoc pacto argumentari, ſicut ſe habet intellectus ad vniuerſale, ita ſenſus ad ſingulare; ergo ſecundum permutatam proportionem,ſicut ſenſus ad vniuerſale,ita intellectus ad ſingulare:ſed ſenſus nullo modo apprehendit vniuerſale,ergo intellectus aut nullo modo, aut ſaltem non per ſe cognoſcet ſingulare. Ampliùs: inter obiectum & potentiam debet eſſe proportio;at inter ſingulare & intellectum non videtur eſſe legitima proportio, cùm intellectus ſit immaterialis, ſingulare autẽ materiale: ex quo etiam fit, vt intellectus non poſſit moueri à ſingulari,nec recipere in ſe propriam ſpeciem eius: quippe cùm ſit materialis.His accedit,quod Ariſt.in 3.de Anima,t.16,ait,ea quæ habent materiam,eſſe tantùm poteſtate intelligibilia:cùm igitur ſingulare ſit penitùs materiale, non erit actu & per ſe intelligibile. Quid quòd ibidem t.18.dicitur intellectus agens facere omnia intelligibilia; quod profectò verum non eſſet,ſi ſingulare eſſet per ſe intelligibile; nam cùm ſingulare actu tale ſit, non fit ſingulare ab intellectu agẽte:ac ideo per ſe, & actu eſſet intelligibile,nec fieret intelligibile ab intellectu agente: quin etiam ſine cauſſa Ariſt.eo in loco tantoperè commendaret vim atq; præſtantiam intellectus agentis,eiuſq; neceſſitatem fruſtrà perſuadere nobis contenderet;ſiquidem is ponitur neceſſarius eſſe,propterea quòd cùm intellectus poſſibilis ſit in pura potentia ad intelligendum, nec poſſit recipere niſi ſpecies rerum immaterialium & vniuerſalium, intellectus agens transfert res (vt verbis vtar Auer.) de ordine ſingularium, materialium & ſenſibilium,ad ordinem vniuerſalium immaterialium atq; intelligibilium:vt ita percipi queant ab intellectu: at ſi poteſt ſingulare per ſe cognoſci ab intellectu poſſibili, quorſum opus erit intellectu agente?Hęc afferri poſſent contra ſententiam noſtram.quæ ſigillatim enodanda & diſſoluenda ſunt.

Soluuntur ſupradictæ rationes. CAP. XIX.

SEd quædam antè declaranda ſunt, ex quibus facilis exiſtat ſolutio argumentorũ. Primùm igitur ſciendum eſt,animã rationalem dupliciter conſiderari poſſe. Vno modo, vt eſt ſubſtantia quædam immaterialis per ſe ſubſiſtens, ſimilis intelligentiarum,cuius ſumma perfectio in rerum vniuerſalium diuinarum cognitione cõſiſtit.Altero modo, vt eſt ἐντελέχεια corporis,actus materiæ,pars hominis, & naturaliter connexa atq; copulata cum facultatibus ſenſitiuis, per ſe omnis ſcientiæ & cognitionis expers: omniumq; rerum notitiam quaſi aucupãs, & acquirens per ſenſus. Ex qua diſtinctione(quã Philopon.etiã tetigit in 2.de Anima,ſumma ſuper t.136.)perſpicuũ eſt,primũ *De duplici ſtatu & conſideratione animæ rationalis vera et præclara doctrina.*

Digitized by Google

quidem animam rationalem nec eſſe penitus inmaterialem, nec proſus materialem, ſed quaſi mediam & vtriuſq; naturæ aliquo modo participem, quocirca interdum poſſe operari immaterialiter, nonnunquã verò etiam materialiter. Deinde duplicem eſſe ſtatum animæ rationalis, vnum in quo adhæreſcens ad ſenſus, verſatur circa res corporeas, materiales, & ſenſibiles, & in his rebus quæ ſub ſenſus cadunt perſcrutandis, diſcernendis, atq; dijudicandis occupatur; alterũ verò in quo animus noſter ſeipſum colligens & excitans, vim illam immaterialem & propè diuinam cognoſcẽdi res vniuerſales & immateriales, quæ antea veluti ſopita erat, intendit & defigit in peruestigationem atq; contemplationẽ rerum vniuerſaliũ & immaterialium, atq; hac ratione omnes artes & ſcientias adipiſcitur. Horum ſtatuũ, licet poſterior hic potior & nobilior ſit & dignitati animæ rationalis congruentior: tamẽ ille prior & ordine temporis antiquior eſt, in eoq; animus noſter multos annos antè verſatur, quàm perueniat ad hũc poſteriorem. Priorem enim ſtatum tenet cùm incipit intelligere, tũc rerum ſingularium & ſenſibilium, quæ primæ omnium ſeſe ad intelligendum offerunt, notitias accipit, quibus excitata & illuſtrata mens noſtra, ad rerum vniuerſalium & immaterialium cognitionem deinde prouehitur.

Quomodo vniuerſale dicatur ab Ar. ſt. notius ſecund. rationem quã ſingulare.

Sed iam his rebus expoſitis, fidenter aggrediamur ſolutionem argumentorũ: Ad primum, vniuerſale dicitur notius ſecundum intellectum prout intellectus eſt, nam intellectui vt intellectus eſt magis congruit cognitio vniuerſalium, quàm ſingularium, at ſecundum intellectum, vt eſt coniunctus cum ſenſibus multò notius eſt ſingulare. Vel aliter vniuerſale dicitur notius ſecundũ intellectum, qa cognitio illius eſt perfectior, diſtinctior & certior, nam quãuis ſingulare cognoſcatur euidenter ab intellectu, quòd ſit, tamen hæc cognitio eſt imperfecta & inſtabilis, ſiquidem cum ſingulare abeſt à ſenſu, intellectus nõ habet euidentem & certã cognitionem eius, ſed tantùm opinionẽ quandã & leuem coniecturã: vniuerſale aũt non modò cognoſcitur, quòd ſit, ſed diſtinctè perfecteq; cõprehenditur ſecundùm eſſentiam ſuam, ſecundũ principia & cauſſas oẽs, deniq; ſecundum proprias affectiones tã per definitionem, quàm per demonſtrationem; & cognitio eius per ſe conſtans & immutabilis eſt; hac igitur de cauſſa vniuerſale poteſt dici notius eſſe ſecundũ intellectum, cùm nihilominus tamen ſecundũ nos, ſingulare ſit notius. Ad ſecundũ. Vniuerſale eſt prius ſecundum intellectum quàm ſingulare, prioritate perfectionis, & quia eius cognitio eſt prius & principalius intenta ſecundum naturam, & quatenus ſingulare non

poteſt

poteſt perfectè cognoſci niſi præcognito vniuerſali; at prioritate generationis & temporis, priùs notum eſt ſingulare cognitione craſſa & confuſa. Ad tertium, magis vniuerſalia dicũtur ab Ariſt. eſſe notiora nobis, non quidẽ comparatione eorum quæ ſunt verè ſingularia, ſed ratione eorũ quæ ſunt min⁹ vniuerſalia: quemadmodum n. nos arbitramur ſingulare eſſe priùs notum nobis quã vniuerſale, ſic etiã exiſtimam⁹ inter ipſa vniuerſalia, ea quæ ſunt magis vniuerſalia notiora eſſe ſecundum nos, quàm minus vniuerſalia, propterea quòd, vt antè diximus, illorum ſingularia & accidentia ſunt magis ſenſata quã horũ, nobiſq; notiora. Ad quartũ, falſum eſt quod aſſumitur, vniuerſale eſſe proprium obiectum intellectus, niſi per proprium intelligant principale, nam obiectum adæquatum intellectus, eſt omne ens, ſiue vniuerſale ſiue ſingulare. Vel aliter, licet vniuerſale ſit proprium obiectum intellectus, vt eſt intellectus, tamen ipſius intellectus prout eſt coniunctus cum ſenſib. & verſatur in illo priori ſtatu, quem ſuprà deſcripſimus, etiam ſingulare eſt obiectum. Ad quintum. Quod in hoc argumento tangitur de intellectu agente, cùm etiam tangatur in alia ratione, idcirco vtriuſq; ſolutio latiùs infrà explicanda eſt.

Ad ea verò argumenta, quibus videtur oſtẽdi ſingulare nõ cognoſci diſtinctè ab intellectu, reſpondendum eſt hoc modo. Ad 1. dicitur ſenſus eſſe ſingularium, quia tantùm cognoſcit ſingulare, intellectus autem vniuerſalium, quia licet is, vt eſt coniunctus cum ſenſibus etiam percipiat ſingulare, tamen intellectus ꝑ ſe, & vt intellectus eſt, non habet cognoſcere niſi vniuerſale. Vel aliter: Dicitur intellectus eſſe vniuerſalis, non quia non cognoſcat ſingulare, ſed quia cùm ſenſus non aſcendat altiùs quàm ad cognitionem ſingularis, intellectus peruenit vſq; ad cognitionem vniuerſalis. Quoniam igitur cognitio vniuerſalis eſt propria intellectus, propter quam antecellit facultates ſenſitiuas, & ab his differt, ideo intellectus per vniuerſale, tanquam per id quod eſt ſummum & vltimum, diſtinguitur à ſenſu, etenim potentiæ diſtinguũtur, & æſtimantur per ſummum & vltimum quod præſtare poſſunt: Exempli cauſſa: Sint duæ potentiæ mouentes, A. & B. & A, habeat vim mouendi pondus vt octo. B. autem vt quatuor, ſi quæratur, quanta ſit vis motiua ipſius A. reſpondebitur eſſe vt octo. quia poteſt mouere pondus vt octo, & hac re differre à B. quod tantùm mouere poteſt pondus vt quatuor, non quia A. mouere queat etiam pondus vt quatuor ſicut B. ſed quia ſummũ quod poteſt A. eſt vt octo, quod aũt B. vt quatuor, idcirco per hæc dijudicantur atq; diſtinguuntur. Atq; hanc rem Ari. in 1. de Cœlo text. 116. pulchrè declarat his verbis. *Si igitur*

Potentiæ virtus æſtimantur ex ſumm & maximo quod poteſt.

Digitized by Google

aliquid poteſt mouere per ſtadia centum, aut leuare pondus, ſemper ad plurimum dicimus, vt talenta mouere centum, aut per ſtadia ambulare centum: quamuis & partes qua infrà ſunt poßit, ſi & exceſſum, tanquam oporteat definire potentiam ad finem exceſſus. Neceſſe eſt igitur, id quod ſecundum exceſſum tot poteſt, & quæ infrà ſunt poſſe: vt ſi talenta centum leuare, & duo; & ſi per ſtadia centum, & per duo poſſe ambulare. Potentia autem ipſius exceſſus eſt. Hæc Ariſtot. Ad eam autem rationem, quæ huic argumento ſubnectitur, ductam ex permutata proportione reſpondendum eſt, talem modũ argumentandi nõ valere in his rebus, quæ ſibi inuicem ſubordinatæ ſunt, hoc eſt, quarũ vna ab altera continetur & includitur, ſicut prior poſteriori, & inferior à ſuperiori: id quod dilucidè oſtẽdi poteſt hoc exemplo: Sicut ſe habet homo ad non hominem, ſic animal ad non animal; ergo ſecundum permutatam proportionem, ſicut homo ad non animal, ita animal ad non hominem; hoc tamen falſum eſt: nam homo ita ſe habet ad non animal, vt verum ſit, nullum hominem eſſe non animal; non ſic autem habet ſe animal ad non hominem; non enim eſt verum dicere, nullum animal eſſe non hominem; ſiquidem equus eſt animal, qui eſt non homo. non valet autem in huiuſmodi terminis modus argumentandi ſecundum permutatam proportionem, quia ſunt ſibi inuicem ſubordinati: homo ſubiicitur animali, & non homo non animali; cùm igitur ſic etiam ſe habeant ſenſus ad intellectum, & obiectum ſenſus ad obiectum intellectus, non eſt mirum, in his etiã infirmam eſſe prædictam argumentandi rationem. Senſus enim inferior & anguſtior in cognoſcendo eſt, quàm intellectus: non ergo ſi ſenſus non poteſt apprehendere vniuerſale, ex eo cõcludi poteſt, intellectum non poſſe cognoſcere vniuerſale. Ad ſecundum. Falſum eſt inter intellectum & ſingulare non eſſe debitam proportionem; nam ſi nõ poteſt ſingulare cognoſci ab intellectu, hoc accidet aut quia eſt ſingulare, aut quia eſt materiale: nõ quia ſingulare; ſic enim nullũ ſingulare cognoſci poſſet, quare nec Deus: nec quia materiale, quod patet tripliciter: primùm quia ſic nec vniuerſale poſſet cognoſci, quippe cùm ſit etiam materiale, vt homo, & animal, & materia prima: Deinde quia licet intellectus per ſe, & vt intellectus eſt, ſit immaterialis, tamen vt eſt forma corporis, eſt quodammodo materialis, & prout coniunctus cum ſenſibus verſatur in illo priori ſtatu, quẽ antè diximus; eſt quoque materialis quodammodo in operando, & ſic habet ſimilitudinem & proportionem cum ſingulari. Poſtremò cùm perſpicuũ ſit, & in confeſſo apud omnes, ſingulare aliquo pacto cognoſci ab intellectu, & quidem diſtinctè, vt antè docuimus, eadem planè difficultas vrget & premit aduerſarios, quo pacto

Quando valeat argumentatio à permutata proportione.

Non eſt contra naturam & conditionem intellectus noſtri, vt is cognoſcat res ſingulares.

id quod

id quod eſt materiale cognoſcatur ab eo quod eſt immateriale. Nec poſſum ſatis mirari eorũ, q cõtrà ſentiũt, opinationem: quippe qui cùm velint vnam tantummodo eſſe animam rationalem in homine (id quod nobis etiam, quia veriſſimũ eſt, maximè probatur) in cuius ſubſtantia quæ eſt immaterialis & indiuiſibilis, vel immediatè vel mediatè fundentur, atq; inhærcant omnes potentiæ eius: ſiue immateriales, vt intellectus & volũtas; ſiue materiales vt omnes potentię ſenſitiuæ, ac vegetatiuæ; cùm inquã hoc teneant & profiteãtur, tamen pro abſurdo habeant conceptum ſeu ſpeciem ſingularis poſſe recipi in intellectu. Ad tertium. Quod habet materiam, cuiuſmodi eſt ſingulare, poteſt dici partim eſſe intelligibile, partim nõ; ſumendo enim intelligibile pro eo quod eſt proprium obiectum intellectus & nullo modo percipitur à ſenſu, & refertur ad intellectũ prout intellectus eſt: ſic res materiales & ſingulares ſecundũ Ariſt. nõ ſunt actus intelligibiles; at ſumendo intelligibile pro eo, quod eſt per ſe primò quidem ſenſibile, ſecundariò autem & ex aliqua parte etiam percipitur ab intellectu, nõ vt intellectus eſt ſed prout eſt coniunctus ſenſibus, ſic & verum eſt, & à nobis aſſeritur ſingulare eſſe intelligibile. Ad quartũ. Intellectus agens dicitur facere omnia intelligibilia, non ſimpliciter & abſolute, ſed eã tantùm quæ ſunt propriè & verè intelligibilia, quales ſunt res vniuerſales. Quamquam nonnulli putant (in quibus eſt Burlæus eo loco quem ante citaui) intellectum agentem neceſſarium eſſe duplici nomine, tũ vt efficiat res propriè & perfectè intelligibiles, hoc eſt vniuerſales, atque hoc eſt principale munus eius; tum etiam vt ea quæ ſunt per ſe materialia & ſingularia illuminet, & reddat apta, vt ſi non perfectè, ſaltem aliquo pacto ſint intelligibilia & moueant intellectum; negant enim res ſingulares ſine lumine & beneficio intellectus agentis habere poſſe vllã vim mouendi intellectũ poſſibilem. Sed licet hęc opinio non probetur nobis; tamen eam impunè nunc abire ſinamus. Sed dicet aliquis, Ariſt. adverſari nobis, quippe qui in 3. de Anim. te. 9. ſcribit, res materiales & ſingulares cognoſci ab intellectu reflexè, vniuerſales verò & immateriales directè: q̃d autẽ aliud eſt reflexè cognoſci, quàm nõ diſtinctè; & non per ſe cognoſci? Verùm hoc ſoluitur, nam reflexè cognoſci nõ eſt indiſtinctè cognoſci, ſed cognoſci ab intellectu, nõ prout intellect⁹ eſt in ſe manẽs, ſed prout eſt cõuerſus, demiſſus, & quaſi inflexus ad ſenſum. Nec verò latet me, Gregor. Ariminẽſem, & Burlæũ, in his locis quæ ſuprà in mediũ protuli, multò ſec⁹ interpretari hũc locũ Ariſt. quàm explanare ſolẽt cæteri expoſitores: aiũt .n. Ari. eo loco docere velle res ſingulares directè

Quomodo intellectus agens ſecundũ Burlæum ſit neceſſarius non modò reſpectu vniuerſaliũ, ſed etiam ſingularium.

Secundũ Gregoriũ Ariminenſem & Burlæum ſingulare directè, vni-

uerſale autẽ non niſi reflexè ab intellectu noſtro cognoſcitur.

cognoſci ab intellectu, vniuerſales autem reflexè; nam cùm intellectus poſſibilis conuertit ſe ad ſenſus, vt ab his accipiat materiam intelligẽdi, primò & directè incurrit in ipſa phantaſmata, quæ ſunt ſingularia, & rerum ſingularium ſimulachra; non autem in vniuerſalia, quippe cùm ibi non ſint expreſſa, ſed tantùm poteſtate inuoluta in ipſis ſingularibus lateant: ſed poſtea reflectens ſe ad conſiderationem & comparationem ſingularium, quæ antè ſeorſim cognouerat per phantaſmata, & intuẽs ſimilitudinem & conuenientiam eorum inter ſe, ex illis elicit notionem vniuerſalis, atq; hoc pacto quaſi per quãdam reflexionem, & facit, & cognoſcit vniuerſale.

Quomodo autem, qui faciunt primò cognitum ſingulare, tueri queant neceſſitatem intellectus agentis, quem Ariſt. introduxit, & deinde omnes fermè Peripatetici admiſerunt atq; defenderunt, paucis eſt in præſentia à nobis explicandum. Tametſi ponatur non modo ſingulare cognoſci à noſtro intellectu, ſed etiam prius cognoſci quàm vniuerſale; nihilominus tamen intellectum agentem neceſſarium eſſe homini ad intelligendum, hac vna & breui ratione oſtendi poteſt. Intellectus humanus eò differt & præſtat ſenſibus, quòd ſenſus quicquid percipit, id omne actu eſt in rebus, nec rem vllam accipit, quæ non ſit actu in rebus, & quam neceſſe ſit gigni & informari ab animo. Etenim quicquid ſentitur (Ariſt. ait 1. libr. Poſteriorum Analyt. tex, 43.) id neceſſe eſt, hoc aliquid eſſe, & alicubi, & nũc: quod autem eiuſmodi eſt, id actu eſſe in rebus, nec ab animo noſtro fingi, manifeſtum eſt, ex quo Ariſtot. concludit, vniuerſale, quod eſt vbiq; & ſemper, ſentiri non poſſe. Sed dicet aliquis, Ariſt. extremis propè verbis 2. lib. Poſterior. & perſpicuè & affirmatè docere, licet quod ſentitur ſit ſingulare, ſenſum tamen eſſe ipſius vniuerſalis: cùm autem vniuerſale non ſit actu in rebus, conſequens eſt, aliquid ſub ſenſus cadere, quod non eſt actu in rebus. Verùm hoc facilè ſoluitur: Actio ſentiendi ea re differt à potentia ſenſitiua, quòd ſenſatio eſt vnius determinati ſingularis: cernitur hoc coloratum, auditur hic ſonus; nec poteſt indifferenter actu ſentiri vel cerni quodlibet coloratum; At potentia ſenſitiua, vt viſus, ex ſe non eſt determinata ad hoc vel illud coloratum, ſed pro obiecto adæquato reſpicit quodlibet coloratum: quoniam igitur actus ſentiendi ſemper eſt determinatus ad vnum aliquod ſingulare, potentia verò ſenſitiua ex ſe indeterminata eſt ad quodlibet ſingulare contentum ſub obiecto ſuo adæquato: idcirco Ariſtot. dixit, ſentiri quidem ſingulare, ſenſum autem eſſe ipſius vniuerſalis: verum igitur eſt, quod demonſtrandum ſuſcepimus, nihil percipi à ſenſu, quod non ſit actu in rebus, vel quod neceſſe ſit de nouo ab animo

Obſerua diligenter doctrinam hãc de neceſſitate intellectus agentis.

fingi

ſingi & informari. Ex quo licet intelligere, quamuis ſenſus & dici queat, & verè ſit agens reſpectu ſenſationis quam efficit (Senſationem namq;,tum quia eſt actio vitalis ſeu viuētis,tum quia eſt actio immanens, neceſſe eſt produci à ſenſu, à quo recipitur)non eſſe tamen neceſſarium ponere ſenſum aliquem agentem reſpectu obiecti ſenſibilis, vt nimirum vel ſpecies ſenſibiles effingat,vel de nouo formet aliquod ſenſibile, quod non eſt actu in rebus; omne enim ſenſibile,cùm ſit hoc aliquid,& alicubi,& nunc,actu eſt in rebus, & per ſe ſufficiens ad mouendum ſenſum. Non ſic eſt in intellectu: Intellectus enim humanus non modò ſingulare,ſed etiam vniuerſale cognoſcit;quinimò vniuerſale eſt præcipuum ac principale intellectus noſtri obiectum. Vniuerſale autem(vt Ariſt.ait 8.t.1.lib.de Anima)aut nihil eſt,aut poſterius eſt: reuera enim nihil eſt ante ſingularia, vel in ſingularibus actu exiſtens ante omnem animæ operationem;ſed poſterius eſt, vtpote ex ipſis ſingularibus, vi & functione animi elicitum & effictum. Cùm igitur præcipuum intelligibile ſit vniuerſale, nec id actu ſit in rebus, ſed ab animo noſtro formari debeat, quis non videt neceſſariam eſſe in animo noſtro vim quandam & facultatem effectricem vniuerſalium,qua intellectus agens expellatur? nihil autem ad id, quod nunc agimus,refert, ſiue intellectus agens re differat ab intellectu poſſibili,ſiue eadem re ſit poteſtas animi,ratione tantùm& munere differens : Et ſiue intellectus agens efficiat vniuerſale per abſtractionem à ſingularibus, vel per ſingularium inter ſe comparationem: quibus de rebus in libris quos de Anima iuuante Deo æcredituri ſumus,tempeſtiuè lateq; diſputabitur. Manifeſtum igitur eſt, eos qui cenſent ſingulare cognoſci ab intellectu,perbellè tueri neceſſitatem,vim, & dignitatem intellectus agentis. Atque his expoſitis, huic Tertio libro finis imponatur.

FINIS TERTII LIBRI.

DE ANTIQVIS PHILOSOPHIS, EORVMQVE variis circa rerum naturalium principia, opinionibus,

LIBER QVARTVS.

QVæ viam munire poterant, & aditum patefaçere ad faciliorem intelligentiam explanationemq; earum rerum, quas hoc opere docere volumus, ea ferè ſuperioribus libris complexi ſumus. Quamobrem ſequitur, vt ad id, quod eſt principalis materia huius operis, tractãdum aggredientes, de communibus omnium pene rerum naturalium principiis & affectionibus agamus. Sed quia vis & ſcientia naturalium affectionum, tota proficiſcitur ac pendet ex principiis earum antè cognitis & perceptis; de his priori loco dicendum erit. Sex igitur, qui proxime ſequuntur, libri, in explicandis generalibus principiis & cauſis rerum naturalium conſumuntur. In hoc autem quarto libro, arbitrati ſumus fore lectoribus iucundiſſimum, atq; vtiliſſimum, ſi, priuſquam veram & Ariſtotelicam naturalium principiorum doctrinam tradamus, omnes propemodum opiniones, quæ de principiis rerum naturalium apud veteres Philoſophos olim floruerunt, commemorantes, & velut ante oculos ponentes, diligenter & accuratè pertractemus. Vix enim credi poteſt, quantas multarum & diſcrepantium inter ſe opinionum diligens enarratio atq; diiudicatio, vtilitates habeat, quantumq; præbeat adiumenti ad peruestigandam, reperiendam, tuendamq; veritatem. Quæ res, licet per ſe manifeſta ſit, libet tamen eam hoc loco nonnullis teſtimoniis Ariſtotelis illuſtrare.

Quàm ſit vtilis variarum opinionum conſideratio.

CAP. I.

Septem vtilitates, quæ ex diligenti variarum opinionũ tractatione percipiuntur.

PRimùm igitur docet Ariſtot. 1. lib. Topicor. habere cognitas & notatas complures ſententias & rationes illuſtrium Philoſophorum, ſuppeditare magnam vim & copiam ad diſſerendum probabiliter de omni re propoſita. ſiquidem hoc ducitur probabile, quod videtur aut omnibus ſapientibus, aut multis, aut etiam vni, ſi modò is præcellens fuerit. Deinde, multitudo & varietas opinionum, quæ in re quapiam verſantur, faciũt nos

nos dubitare, & animaduertere difficultates quę in ea re latent; nam vt eſt in 1. de Cœlo, t. 100. *Contrariorum demonſtrationes, dubitationes ſunt de cōtrarijs.* Quid autem vtilitatis ſit ſcire bene dubitare, & perſpectas habere difficultates, quibus id quod diſputatur implicatum & inuolutum eſt, pulchrè declarat Ariſto. initio 3. lib. Metaphyſ. his verbis: *Eſt autem operæpretium aliquid facultatis habere volentibus bene dubitare: Nam poſterior facultas ſolutio eorum eſt, quæ antè dubitata fuerunt: illi enim qui quærunt, niſi primò dubitent, ſimiles illis ſunt, qui quonam ire oporteat ignorant; & adhuc neq; vtrū inuenerint quod quæritur, an nō, cognoſcere poſſunt. Finis etenim his quidem non eſt manifeſtus, illi aūt qui antea dubitauerit, pateſcit.* Poſteà diligenter enarratis opinionib. aliorum, facilè intelligimus quid in illis probandum, & ſequendum: quid item fugiendum & retinēdum ſit id quod Ariſt. indicat in 1. lib. de Anima, tex. 19. *Oportet*, inquit, *percurrere opiniones priorum, qui de anima aliquid enunciauerunt, vt bene quidem dicta accipiamus, ſi quid autem eſt non bene, hoc euitemus.* In 13. lib. Metaphyſ. ſimile quid habet: *quæ ab alijs dicuntur*, ait, *primò ſpeculandum eſt, vt tum ſi quid non rectè dicant, non ſimus eiſdem conſcij, tum ſi quid nobis & illis commune decretum eſt, hoc ſeparatim non contra nos grauiter feramus: ſufficiens enim erit, ſi quis quædam meliùs dicat, quædam non deteriùs.* Præterea Philoſophi eſt, veras opiniones à falſis internoſcere & ſecernere, has condemnare, illas approbare: hoc autem rectè facere non poteſt, niſi vtraſque bene perſpectas explicataſq; habeat: nam vt eſt apud Ariſtot. 1. lib. Ethicor. vnuſquiſq; rectè iudicat ea quæ nouit, atq; eorum bonus iudex eſt: ſiquidem, vt dicitur 3. Metaphy. t. 1. meliùs ſe habere neceſſe eſt illum ad iudicādum, qui tanquam aduerſarios, omnes vtrinq; rationes oppoſitas audit. quare ne quemquā abſentem, aut indicta cauſa videamur condemnare, corū ſententias atq; rationes in medium producere ac enarrare oportet. Quod Ariſtot. elegantiſſimis verbis oſtendit, in 1. de Cœlo, t. 101. ita ſcribens: *Narratis opinionibus aliorum, magis vtique credibilia erunt dicenda, iis, qui antè audierint dubitatorum ſermonum iuſtificationem: nam videri indicta cauſa condemnare, minùs vtiq; nobis inerit: etenim oportet eos arbitros eſſe, non aduerſarios, qui veritatem ſunt iudicaturi ſufficiēter.* Poſtremò, ex tractatione atque refutatione aliarum opinionum, firmior atq; illuſtrior ſententiæ noſtræ veritas exiſtit. Non enim veritas ſatis munita & tuta eſſe, aut lucem ſuam oſtendere poteſt, niſi priùs dubitationum tenebris diſcuſſis, & aduerſariis opinionib. reiectis atq; profligatis. Porrò, commemorandis aliorū ſententiis, non ſolū id conſequimur, vt redarguamus eas quæ falſæ ſunt, verumetiam aperiamus cauſas cur illæ ſint falſæ: & cur ſi falſæ ſunt, veræ tamen multis magniſque

Præclara Ariſtotelis ſententia, omnibus ſapientiæ ſtudioſis diligēter animaduertenda.

Digitized by Google

Philoſophis viſæ fuerint. Quæ res quantum valeat ad confirmationem veritatis, præclarè oſtendit Ariſt. 7. lib. Ethicor. cap. vlt. hoc modo ſcribens: *Non tantùm opus eſt vt verum dicamus, ſed etiam oportet vt falſi cauſſam explicemus: hoc enim ad fidem faciendam conducit: nam cùm rationi conſentanea viſa fuerit cauſa, cur verum appareat eſſe quod verum non eſt, facit vt vero magis fidem adhibeamus.* His accedit, quòd ex comparatione noſtræ ſententiæ cum aliorum opinionibus clariùs apparet, quantò probabilior & veriſimilior ſit noſtra ſententia: ſecundum illud quod vulgò dici ſolet, oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcere, hoc eſt, clariùs diſcerni ac dignoſci. Nos igitur propoſitis tot tantiſq; vtilitatibus, fidenter aggrediamur (opus ſanè arduum, à paucis ſuſceptum, à nullo elaboratum, deſideratum à plurimis) ad pertractandas opiniones antiquorum de principiis rerum naturaliũ; eaſq; vel ex illorum libris qui adhuc extant, vel ex ſcriptis aliorum, qui eas memoriæ prodiderunt, perſpicuè ac diligenter exponamus.

De variis ſectis Philoſophorum. CAP. II.

ENarraturis opiniones veterum Philoſophorum de principiis rerum naturalium, paulò altiùs repetendum eſt, & nõnihil dicendum de variis eorum ſectis, quæ olim præcipuè floruerunt, tum quò meliùs intelligantur ea, quæ hoc loco docere volumus, tum etiam vt aliquam lucem afferamus quamplurimis locis Ariſt. in quibus priſca Philoſophorum decreta, nimis preſsè & obſcurè perſtringit. Itaque varietatem & progreſſionem omnium ferè ſectarum, quaſi in tabella quadam adumbratam, omnibus inſpiciendam proponemus.

Sciendum igitur eſt duas fuiſſe principes Philoſophorum ſectas, è quibus reliquæ propagatæ ac proſeminatæ ſunt; vnam Ionicam, alteram Italicam; vtramq; ex locis in quibus floruerunt, nominatam: id quod facilè colligi poteſt ex iis, quę ſcribit Ariſt. 1. Metaph. Auguſt. 8. de Ciuit. Dei, & Laërt. in Proœm. ſui operis. Tertia verò ſecta, quæ à Clemente 1. Strom. Euſeb, 10. lib. de præpar. Euang. & Theodoret. 1. lib. de curatione Græcanicarum affectionum, dicitur Eleatica, ab aliis ſubiicitur Italicæ, ſub Thelauge filio Pythagoræ. Ionicæ autem ſectæ princeps fuit Thales Mileſius, cui ſucceſſit Anaximãder, quem ſubſequutus eſt Anaximenes, cuius auditor fuit Anaxagoras; Anaxagoram autem audiuit Archelaus, qui primus memoratur ex Ionia Athenas Philoſophiam tranſtuliſſe: hic magiſter fuit Socratis, qui relicto ſtudio Phyſiologiæ tanquam magis curioſo quàm neceſſario vel vtili ad priuatam ciuilemq; vitam informandam, & ad beatitudinem cognoſcendam atq; comparan-

dam,

dam, ſe totum dedit ad tractandam & explicandam Philoſophiam moralem. Socratis porrò multi fuerunt auditores, ſed imprimis nobiles: Ariſtippus auctor ſectę Cyrenaicę, Antiſthenes Cynicæ; Plato Academicæ; & Xenophon magis ſtudioſus vitæ militaris, & hiſtoricæ ac politicæ facultatis, quàm theoricæ Philoſophiæ. Poſt Platonem autem Philoſophia in quatuor celebres diſciplinas & ſectas diuiſa eſt; Academicam, Peripateticam, Stoicam, Epicuream. Academicæ, quæ à loco nomen accipit, princeps fuit Plato; cui ſucceſſerunt Speuſippus ſororis filius, Xenocrates, Polemon, Crantor & Crantes. Atq; hi ad veterem Academiam pertinent.

An fuerit triplex Academia.

Mediam Academiam (ſi Laërtio creditur) inſtituit Arceſilas; Lacydes Nouam inuenit, Euſebius lib. 14. de præparat. Euang. cap. 2. teſtimonio Numenij Pythagorici confirmat tertiam quandam Academiam à Carneade fuiſſe excitatam. Cicero duas Academias, Veterem & Nouam agnoſcit: Mediam, ceu tertiam quandam & à Noua diuerſam, nuſquam, quod ego ſciam, nominat. Quanquam is lib. 2. Academicarum quæſtionum, Carneadem nonnihil ab Arceſila diſcrepaſſe, non obſcurè ſignificat. Cùm enim hæc quatuor eſſent Arceſilæ decreta; Vnum nihil poſſe comprehendi: Alterum; Sapientem nulli rei vnquam aſſenſurum: Tertium; Omnia eſſe æqualiter incerta, obſcura, incognita, & improbabilia: Quartum; Sapientem nihil probaturum, nihilq; opinaturum: Ex his Carneades priora duo probabat: placebat enim ei, nihil poſſe comprehendi, & ſapientem nulli rei tanquam perceptæ atque planè cognitæ aſſenſurum: in duobus autem poſterioribus Arceſilæ diſſentiebat: nam inter omnino incertum, & omnino comprehenſum, medium ponebat ipſum probabile, & id quod eſſet ſimillimum & proximum vero: atque hoc probaturum, & opinaturum, & ſequuturum ſapientem tam in agendo, quàm in diſſerendo: ita tamen, vt ſe non ſcire, ſed opinari; non verum comprehendere, ſed veri ſimilitudinem ſequi & intelligat ipſe, & ſimpliciter aperteque profiteatur. Hanc ego doctrinam, cùm ſit media inter veteris Academiæ diſciplinam, & Arceſilæ ſententiam, veriùs Academiam Mediam, quàm illam Arceſilæ appellari poſſe cenſeo. Sed qui diſciplinam Arceſilæ Mediam Academiam nuncuparunt, non tam ſpectarunt rationem doctrinæ, quàm ordinem temporis, quo Arceſilas medius fuit inter veteres Academicos, & inter Lacydem atq; Carneadem: illis poſterior, his autem prior. Porrò Carneadis ſententiam & doctrinam multis locis Cicero tam ſtudioſè amplectitur, tamque pugnaciter defenſitat, vt eam ſibi præter cæteras placuiſſe, ſatis apertè declaret. Eam tamen & Lucullus apud Ci-

Diſſenſio inter Arceſilã & Carneadẽ

Carneadis ſententia veriùs quàm Arceſilæ, ad Mediam Academiam pertinet.

cer. lib. 2. Academicar. quęſt. & D. Auguſt. tribus libris, quos cōtra Academicos ſcripſit, acerrimè oppugnarunt. Numenius Pythagoricus de horum Academicorum varietate, inconſtantia, & diſſenſione librum ſcripſit elegantiſſimum, cuius etiam nunc apud Euſebium lib. 14. de præpa. Euang. nonnulla extant veſtigia. Sed omiſſis Academicis, ad Peripateticos veniamus.

Secta Peripatetica. Ariſtoteles quamuis fuerit diſcipulus Platonis, tamen ſecedens in Lyceum, diuerſam inſtituit ſectam, quæ, quòd is obambulans, auditores ſuos docere ſoleret, Peripatetica dicta eſt. In hac, poſt Ariſtotelem, illuſtres fuerunt, Theophraſtus Ariſtotelis diſcipulus, & in ſchola ſucceſſor. Theophraſtum audiuit Eudemus, qui (vt Simplicius ait 1. lib. Phyſicorũ, ſuper tex. 30. & lib. 6. ſuper t. 51.) in omnibus ſequutus eſt Ariſtotelem, eiuſq; decreta & ſententias, omnium eius interpretum optimè cognitas & perſpectas habuit. Theophraſti auditor fuit Strato Lampſacenus, cognomento Phyſicus: quamquam hunc, quòd multa à magiſtris ſuis bene conſtituta, loco mouerit atque deturbauerit, Cicero neget germanum fuiſſe Peripateticũ. His adnumerare oportet Lyconem, Critolaum, Diodorum, Demetrium Phalereum, Dicearchum, Hieronymum, Cratippum. Euſeb. quoq; lib. 9. c. 3. de præpar. Euang. nominat quendam Clearchum Peripateticum. Hæc diſciplina poſteà iacuit ſine cultu & honore, vel iniuria temporum, vel hominum inſcitia: eamq; longo poſt interuallo excitauit & illuſtrauit Alexander Aphrodiſeus, qui explanandis omnibus penè libris Ariſtotelis, id conſecutus fuit, vt nemo ſuo tempore, ac etiam multò pòſt, auctore Auer. 3. de anima, com. 14. haberetur Philoſophus & Ariſtotelicus, qui non eſſet Alexandręus. Nam Porphyrius, Syrianus, Ammonius, Philoponus, Simplicius, Themiſtius, aut magis fuerunt Platonici, quàm Ariſtotelici, aut certè vtriuſq; ſectæ ſtudioſi, vtramq; conciliare atq; permiſcere ſtuduerunt. Auerroës autem inter Arabes, & inter Latinos Albertus & D. Thomas digniſſimi ſunt, qui in Lyceũ adſcripti, in primis Peripateticis numerentur: reliquos autem propemodum infinitos, qui poſteà Peripatetici videri voluerunt, quia vel minuti & obſcuri ſunt, ſi conferantur cum ſuperioribus; vel quia ſolò nomine Peripatetici ſunt, re ipſa autem minimè, hoc loco prætereundos eſſe duximus. Sed quantum Ariſtotelis diſciplina cæteris omnibus præſtet, vel hoc vnum indicio & argumento eſſe poteſt, quòd poſthabitis & penè deletis aliis, hæc vna iam diu vigeat apud omnes, & maximè colatur à Chriſtianis: licet Euſebius in lib. de prępa. Euang. & D. Auguſt. lib. 8. de Ciuit. Dei, affirment doctrinam Platonicam reliquis omnibus diſciplinis, & veritati, & religioni Chriſtianæ longè pro-

piorem eſſe. Stoicæ diſciplinæ princeps fuit Zeno Cyticus, auditor Cratis Thebani, quanquã is dicitur etiam operã dediſſe Xenocrati & Polemoni, Præfuit ſcholæ duos & viginti annos; poſt quẽ numerantur illuſtres Stoici, Cleantes, Chryſippus, Diogenes Babilonius, Antipater, Panætius, Poſſidoni⁹. Vide Ciceronẽ in Prooemio lib. de Diuinat. in cuius operis 1. lib. Boëtium quendã appellat Stoicum. His quoq; annumerari poteſt Seneca & Epictetus, cuius extat pulcherrimũ Enchiridiũ Simplicij cõmentarijs illuſtratum. Epicurus auctor ſectæ Epicureæ, ſecundum Gellium æqualis fuit Zenonis Cytiei. in Phyſicis quidem ferè Democritum ſequutus eſt; in his autẽ, quæ ad ſummum bonum pertinent, ab Ariſtippo Cyrenaico & Eudoxo (cuius de ſummo bono ſententiam Ariſt. cõmemorat. 10. l. Ethicorum) aliquantulum quidẽ, ſed nõ multũ abhorret. Huius præcipui ſectatores fuerunt, Metrodorus, Hermacus & Zeno, quem Philo, vt eſt apud Cicè. in 1. de Natura Deorũ Coriphæum Epicureorum ſolebat appellare, ad quorũ ſocietatem nõ video cur nõ ſit aggregandus Lucreti⁹, vir Romano genere clarus & in hac diſciplina valde probatus & nobilis; quippe qui totã Epicuri Phyſiologiam latinis verſib. diligenter expoſuit. Hæc de Philoſophia Ionicã, nunc de Italica, dicendũ eſt. Pythagoras Samius venit in Italiã regnãte Tarquino Superbo: tantaq; eum diſciplina & auctoritate tenuit magnam illã Græciam, multaq; ſecula ſic viguit Pythagoræorum nomẽ, vt nulli alij docti viderentur: cuius ſapientiæ præiudicata opinio tantum valuit apud eius auditores, vt cum quid affirmarent, ſi quæreretur ex ipſis cur ita eſſet? nihil aliud reſponderent, quàm ipſe dixit; ipſe autem erat Pythagoras. Præceptor eius fuit Pherecydes Syrus, qui & primus Philoſophorum, quod literis extet, dixit animos hominũ immortales eſſe, & nõ fabuloſè more antiquiorũ (vt Ariſt. docet 14. Metaph. ca. 6.) ſed grauiter & ſeriò philoſophari cœpit; quem apud ſapientes ſui temporis magni nominis & auctoritatis fuiſſe, perſpicuum eſt ex Thaletis vita, quæ eſt apud Laërtiũ. Pythagoras igitur auctor fuit eius Philoſophiæ quæ dicta eſt Italica, propterea quòd eã docuit in Italia, maximè verò Crotone, magna frequentia & nobilitate diſcipulorum. Sectatores eius memorantur, Theano vxor, Thelauges filius, Empedocles, Epicharm⁹, Architas Tarentinus, Alcmæo Crotoniates (quẽ Ariſt. 1. Metap. c. 3. cõfirmat fuiſſe tẽpore Pythagoræ iam ſenioris) Hyppaſus Metapontinus & Philolaus. In ſecta autẽ Eleatica (quã initio diximus à multis ſubijci & ſubnecti diſciplinæ Italicæ) hi ferè numerantur, Xenophanes, Parmenides, Meliſſus, Zeno Eleates, Leucipp⁹, Democrit⁹, quo tẽpore

Secta Stoica.

Secta Epicurea.

Secta Pythagorica.

Secta Eleatica.

fuit etiam Hippocrates Medicorum princeps, & Heraclitus. De varijs igitur ſectis Philoſophorum pro eo,ac viſum eſt inſtituto noſtro conſentaneum, eſt, vt opinor,dictum ſatis. Sua porrò cuiuſq; ſectæ dogmata planè cognoſci poſſunt, ex ijs quæ de ſectarum principibus Laërtius, & alij memoriæ prodiderunt. Quanquam Platonis doctrinam breuiter & diſtinctè vno libello complexus eſt Alcinous: Epicuri autem Phyſiologiam (quæ tota,etiam penè Democriti eſt) Lucr. vt ſup. diximus, eleganti & copioſo poëmate ſubtiliter explicauit.

Philoſophiã priùs floru iſſe apud Barbaros, quàm apud Græcos.

Neque verò apud Græcos ſolùm Philoſophia viguit, ſed etiam apud Barbaros, atq, adeò multo priùs & purius: quod indicat Plato multis locis,vt initio Timæi,in Cratylo, in conuiuio,& in Epimenide:& item Ariſt.in 1.Metaphy.loquens de Aegyptijs. Quamobrem Pythagoras, Democritus, Plato ſtudio ac ſpe ad diſcendi, externas & barbaras nationes adierunt, longinquaſq; terras peragrarunt. Quin etiam Ariſtotelem multa didiciſſe à quodam Iudæo, & à Theophraſto magnoperè laudatam eſſe Philoſophiam Hebræorum,Euſebius confirmat lib.9.de Præparat.Euang. ca.1.& 3.teſtimonio Porphyrij,& Clearcæi Peripatetici; id quod Euſebius accepiſſe videtur ex Ioſepho, lib.primo aduerſus Apionem.Illos etiam quos tanquam ſapientes venerata eſt antiquitas, non Græcos, ſed magnam partem Barbaros fuiſſe conſtat. Etenim Orpheus Thrax fuit,Thales Phœnix, Mercurius Aegyptius; Zoroaſtes Perſa, Athlas Lybicus,ſeu Phryx, Anacharſis, Scytha; Pherecydes Syrus: Deinde apud Hiſpanos, olim magiſtratus gerebãt viri ſapientia clari,differentes de natura, Deo & moribus. Apud Gallos ſapientes habebantur Druidæ:Apud Aegyptios, Sacerdotes;Apud Babylonios,Chaldęi;Apud Perſas,Magi;Apud Indos, Gymnoſophiſtæ; Apud Hebræos, Prophetę.Quin imo cunctarum penè artium, & ſcientiarum originem, & inuentionem multi antiquitatis ſcientiſſimi, & maximę auctoritatis viri referunt ad Barbaros,& imprimis ad Hebræos:cuius rei non pauca nec obſcura extant in ſacris literis argumenta. Verùm hac de re copioſiſſimè ſcripſerunt,Ioſephus duobus libris contra Apionem, Iuſtinus Martyr in ſermone exhortatorio ad Gentes, Clemens 1.lib.Stromatum, Euſebius lib.9.& 10.de Præparat.Euang.Cyrillus 1.lib.contra Iulianum, Theodoretus in lib.de Gręcanicis affectionibus, licet Diodorus Siculus 1.l.c.1.putet Græcis nõ eſſe Barbaros antiquiores;& Epicurus,vt in alijs,ſic in hoc etiã delirans dixerit, neminẽ niſi Græcũ, idoneũ eſſe ad philoſophandũ. De Latinis autẽ nihil dicendũ eſt,quippe cùm Philoſophiam à Græcis acceperint eorumq; ſectas alij alias ſecuti fuerint.

Illud

Illud etiam his quæ dicta ſunt adiungi poteſt, Philoſophorum ſectas nomē ſumpſiſſe, vel ab eo qui inſtituit, vt Pythagorici, dicti ſunt à Pythagora; vel à patria illius, vt Cyrenaici à Cyrene, quæ fuit patria Ariſtippi; vel à loco vbi philoſophabãtur, vt Academici & Stoici: vel ab actione aliqua, vt deambulatione, vnde Peripatetici nomen inuenerunt: vel à genere vitæ, vt Cynici: vel ab electione & iudicio in philoſophando, vt Ephectici vel Sceptici, qui, auctore Pyrrhone, nullum eſſe certum iudicium rerum affirmabant. Quoniam verò multi in vna potiſſimùm Philoſophiæ parte fuerunt occupati, hinc alij dicti ſunt Phyſici, vt ferè qui ante Socratem; alij Ethici, vt ipſe Socrates; alij Dialectici, vt Megarenſes. Ex priſcis item Philoſophis, quidã nihil in ſcriptis reliquerunt, vt Socrates: licet D. Auguſt. 1. lib. de Conſenſ. Euang. c. 7. affirmet, Socratem impulſu dæmonis, quē ſibi ipſe familiarem eſſe iactabat, ſcripſiſſe fabulas Aeſopi: alij vnum tantùm opus, vt Parmenides & Anaxagoras: alij multos libros, vt Plato & Ariſtoteles. Sed quia de ſectis Philoſophorũ dictum fuit; de tempore quo quiſq; eorum vixit ac floruit, etiã dicamus; eſt enim tractatio hæc, nec inſtituto noſtro aliena, & ſcitu digniſſima; certè ſtudioſis Philoſophiæ non minùs vtilis quàm iucunda.

Explicatur, quo tempore floruerint nonnulli ex præcipuis Philoſophis: ſed priùs agitur de ratione Olympiadum, quarum cognitio ad exponenda illorum Philoſophorum tempora, mirificè confert. CAP. III.

QVò tempore vixerint ac floruerint nonnulli ex ijs Philoſophis, quos paulò antè memorauimus; nempe qui in ſingulis ſectis ſapientiæ nomine ac fama cæteris antecelluerunt; deinceps oſtendamus. Verùm quoniam in deſcriptione & expoſitione horum temporum, non alia vtemur chronographia, quàm ea quæ notatione Olympiadum nititur, quòd ea ſit omnium maximè certa & explorata, & ab antiquis ſcriptoribus, Græcis iuxta & Latinis probata & vſurpata; neceſſarium eſſe duximus, quò meliùs intelligantur, quæ dicere voluimus, pauca quædam de ratione Olympiadum prædocere.

Nomen Olympiadis ductum fuit ex ludis Olympicis, qui ſacri Ioui Olympico, in Elide, maximo totius Græciæ concurſu, quinto quoque anno fiebãt: ſpacium enim eorum quatuor annorum, qui inter vnam celebrationem ludorum Olympicorum incluſiuè, & alteram celebrationem proximè conſequentem excluſiuè, interiecti ſunt, Olympiadem appellarunt. Et quia id temporis ſpacium quadriennium continens, erat tum maximè certum, fixum & immutabile, tum etiam notiſſimum *Vnde ſumptum ſit nomen Olympiadis.*

omnibus, non Græcis modò, ſed quibuſuis etiam Barbaris & externis gentibus, propter famam illorum ludorum ad omnes penè regiones peruagatam, & apud omnes gentes peruulgatam: idcirco hiſtoriographi & chronographi rationem & vſum Olympiadum ad conſtitutionem chronographiæ, & ad notationem diſtinctionemq́; temporum, meritò adhibuerunt. Sed quāquam nomen Olympiadum ex Olympicis ludis ſumptum eſt, non idem tamen vtriuſque rei initium fuit: ludos namque Olympicos multò priores & antiquiores fuiſſe quàm Olympiades, norunt quicunque memoriam antiquitatis vel leuiſſimè tenent. Legimus enim ludos Olympicos etiam ante bellum Troianum magna celebritate fieri ſolitos: vſum autem Olympiadum, non ante quadringentos annos, poſt excidium Troiæ tranſactos, cœpiſſe conſtat. Verùm quo tempore primùm inſtituti ſint ludi Olympici, quiſúe primus eorum auctor & inuentor fuerit, non idem ſentiunt & ſcribunt omnes. Velleius Paterculus 1. lib. ſuæ hiſtoriæ, certamen ludicrum Olympicorum ad corporis animiq́; virtutem excitandam efficaciſſimum, inſtitutum eſſe ait ab Iphito Elio, annis ante Conſulatum Marci Vinicij (ad quem Velleius illam ſcripſit hiſtoriam) octingentis viginti tribus: incidit autem Conſulatus Vinicij (vt ipſemet Velleius paulò infrà ſcribit) in annum ab vrbe condita ſeptingēteſimum octogeſimum quintum: quare inſtitutio ludorum Olympicorum facta ab Iphito Elio, præceſſit vrbem Romam annis triginta octo. Sed cùm eodem in loco Velleius dicat, certamen Olympicum fuiſſe inſtitutum ab Atreo, cùm is Pelopi patri funebres faceret ludos, in quibus omnis generis certaminum Hercules victor extitit, annis ante ſua tempora mille ducentis quinquaginta, hoc eſt, ante Iphitum annis pluſquā quadringentis; manifeſtum eſt, Iphitum nō fuiſſe primum Ludicri Olympici auctorem, ſed vocari auctorem à Velleio, fortaſſe q̃ is ludos Olympicos iampridem intermiſſos, renouauerit, auxerit & illuſtrauerit: vel quòd ab illo tempore initium acceperit vſus Olympiadum. Quamquam, ſi deſcriptionem temporum eo loco poſitam à Velleio, ſubtiliter expendere voluerimus, comperiemus, ludos Olympicos inſtitutos fuiſſe ab Iphito annis 16. ante initium Olympiadum: quod verū ſit nec ne, poſteà declarabitur. Permulti alij ſcriptores inprimis nobiles auctorem primum horum ludorum faciunt Herculem, qui ſocius fuit Iaſonis in expeditione Argonautica, ad rapiendum vellus aureū. Plutarchus quidem certe in Theſeo ait, Theſeum conſtituiſſe ludos Iſthmicos, æmulatione Herculis, qui Olympicos conſtituerat: idem ſcribit Plinius lib. 7. c. 58. Solin. c. 2. Diodor. Siculus l. 5. c. 2. & 4. fuſiùs docet, quemadmodū Hercules ludos Olympicos

Ludi Olympici multò antiquiores Olympiadib.

A quo instituti ſint ludi Olympici variæ opiniones.

picos in Eleorum regione iuxta Alphæum fluuium inſtituerit: Euſebius idē ſentiens in Chronicis addit, ex quo tempore Hercules hos ludos inſtituit, vſq; ad primam Olympiadem annos fluxiſſe quadringentos triginta: quamobrem initium certaminis Olympici præceſſit, auctore Euſebio, excidium Troiæ, annis viginti quinque, nam ipſe in eodem opere, ab excidio Troię vſque ad primam Olympiapem numerat annos quadringentos & quinque, vel quadringentos & ſex. Clemens quoque Alexandrinus 1. lib. Stromatum, auctorem Olympici certaminis facit Herculem: vide etiam Strabonem lib. 8. Sed cùm Pauſanias omnium ſubtiliſſimè & accuratiſſimè his de rebus ſcripſerit, libentiùs opinioni eius acceſſerim: is igitur in priori Eliacorum libro Herculem Idæum auctorem facit Olympici certaminis: huius autem Herculis fratres quatuor fuère, quibus Hercules natu maximus huiuſmodi certamen quaſi per ludum propoſuit, victoremq; Oleaſtri corona donauit: & quia quinque fratres erant, hos ludos quinquennales eſſe placuit, licèt D. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 12. ludos Olympicos quolibet quadriennio fieri ſolitos dicat, propter quadriennalem ſolis curſum, qui ſingulis annis tres horas adiiciens, quarto quoque anno diem integrum addit. Quoniam autem hos ludos, qui poſteà conſequuti ſunt, vel intermiſſos renouarunt, vel imperfectos auxerunt, & illuſtriores atque celebriores fecerunt, idcircò alij hoc inuentum tribuunt Pelopi & Peliæ, alij Climeno, alij Herculi Amphitrionis filio, alij Oxillo, alij Iphito Elæo. Victores huius certaminis Oleaſtro coronabantur, quòd ea arbor cariem vetuſtatemq; minimè ſentiat: cui rei fidem facit Oleaſter, quo Hercules in hoc certamine victor coronatus fuit, ad Plinij vſque tempora religiosè cuſtoditus. Statuæ etiam victoribus dicabantur. Vide Plinium lib. 15. cap. 4. & lib. 6. 40. & cap. vlt. Quæ autem genera certaminum in eo genere ludorum exercerentur, & quo tempore quodque inuentum & exhiberi cœptum fuerit, diſertiſſimè Pauſanias eodem in libro exponit.

Cur ludi Olympici quinquennales fuerint.

Cur victores in ludis Olympiaci coronabantur Oleaſtro.

Fiebant autem ludi Olympici circa æſtiuuum ſolſtitium, quo tempore & Olympiades, & anni Olympici initium habebant: tunc enim apud Athenienſes illos veteres & anni, & primi menſis, cui nomen Hecatombęon, initium erat, vt teſtatur Simplicius Philoſophus, explanans textum 25. lib. 5. Phyſicorum Ariſtotelis, & copioſè demonſtrat Theodorus Gaza in eo libro, quem de menſibus Atticis ſcripſit. His conſentaneum eſt quod Herodotus ait libro 8. Xerſem, qui cum innumerabili propè exercitu ineunte æſtate maria tranſmiſit ad debellandam Græciam, reperiſſe Græcos in celebrandis Olympicis

Quo tempore fiebant ludi Olympici, & vnde inchoabantur anni Olympici.

ludis occupatos. Non me fugit, Ioannem Lucidum libro 1. de Emendatione temporum, c. 8. & in libro de vero die paſſionis Domini, Hypotheſi 7. & 8. pugnaciſſimè contendere, initium ludorum Olympicorum, & Olympiadum, fuiſſe circa æquinoctium autumnale: Sed vir ille fruſtrà & temerè communi veterum ſcriptorum ſententiæ repugnat; cui in iis quæ ad fidem veteris hiſtoriæ & chronographiæ pertinent, parum eſt credendum, vt homini & antiquitatis minimè docto, & ſpecioſis Annij figmentis decepto. Verùm quæ de ludis Olympicis adhuc dicta ſunt, ſatis eſſe debent: deinceps ad Olympiades, quarum gratia illa tractauimus, veniamus. Ac primùm videamus, quo tempore initium habuerint Olympiades. Initium Olympiadum ad tria tempora, quæ maximè illuſtria & memorabilia fuerunt, referri poteſt: ad tempus excidij Troiani; ad originem vrbis Romæ, & ad ſacram chronographiam, hoc eſt, ad eà tempora, quæ in ſacris literis deſcribuntur. Si referatur principium Olympiadum ad excidium Troiæ, Euſebius in Chronicis, ait Olympiades incepiſſe annis poſt Troiam captam quadringentis quinque, vel quadringentis ſex: idem ſenſit ante ipſum Iulius Africanus, & poſt ipſum idem quoque ſenſit D. Cyrillus 1. libr. contra Iulianum. Velleius Paterculus priori libro ſuæ hiſtoriæ, initium Olympiadum facit poſterius excidio Troiæ, annis quadringentis & quindecim: Eutropius initio primi libri, anno poſt euerſam Troiam trecenteſimo ſeptuageſimo ſecundo inchoat Olympiades. Sed longè probabilior eorum eſt ſententia, qui ponunt initium Olympiadum anno quadringenteſimo ſeptimo, vel quadringenteſimo octauo poſt euerſum Ilium. Hoc ſentit Diodorus Siculus, initio primi libri, ſecutus Apollodorum. idem affirmat Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum; idem ſe comperiſſe, collatis Græcorum & Romanorum temporibus, teſtatur Solinus capite 2. his adnumerare oportet M. Varronem, Dionyſium Halycarnaſſæum, & alios, qui ab excidio Troiæ, vſque ad originem Romæ, recenſent annos quadringentos triginta duos; vel quadringentos triginta tres: Romam autem conditam eſſe cenſent, primo anno ſeptimæ Olympiadis. Ab hac ſententia propè nihil diſcrepat Euſebius, quippe qui in Chronicis (vt ſuprà oſtendimus) ab eo numero non niſi vno vel altero anno diſcedat: quanquam is in decimo libro de Præparatione Euangelica, cap. 3. à Troia capta vſq; ad primam Olympiadem annos quadringentos quinquaginta ex Græcorum hiſtoria colligi affirmet, niſi forte mendum ſit in illo numero, vt pro 405. tranſpoſito, 0, poſt, 5, mendosè ſcriptum ſit, 450. licet ratio temporum, quam ibi deſcribit & ſubducit Euſebius,

Contra Io... Luci...

...t annis ... excidiũ ... cœpe... Olympiades.

Digitized by Google

ſebius, hanc noſtram ſuſpicionem refellat, nam vt ea conſtet, illum numerum annorum 450. depoſcit, vt promptius ſit opinari errorem eſſe in ſententia Euſebij, quam mendum in ſcriptura. Cœpit autem prima Olympias Iphito Elio certamen Olympicum iampridem intermiſſum renouante, in quo certamine victor extitit Corœbus Elæus. Putarunt autem nõnulli, Iphiti in reuocando certamine Olympico ſocium & adiutorem fuiſſe Lycurgũ, qui Lacedæmonijs leges tulit: id quod Plutarchus in Lycurgo confirmat teſtimonio Ariſtotelis Philoſophi, & eo argumẽto, quod diſcus Olympicus, Lycurgi præ ſe ferat inſcriptionem. Sed tum eodẽ in loco, Plutarchus multos ex veteribus teſtes excitat, qui Lycurgum longè antiquiorem faciunt: tum Euſebius in libro decimo de præparatione Euangelica ca. 3. ſcribit Lycurgum leges tuliſſe Lacedæmonijs annis centum ante primam Olympiadem: Cyrillus primo libro contra Iulianum, vetuſtiorem eum facit Olympiadibus, annis centum quadraginta. Euſebius in Chronicis, annis paulò pluribus quam centum. Solinus capite 53. ſuæ hiſtoriæ ait Heſiodum mortuum eſſe in auſpicijs primæ Olympiadis, eo autem antiquiorem fuiſſe Homerum annis cẽtum triginta & octo. Sed tam multæ ac diſcrepantes inter ſe, veterum de ætate Homeri & Heſiodi, apud Clementẽ in primo Stromatum, & apud Euſebium in decimo libro de Præparatione Euangelica capit. 3 extant ſententiæ, vt ea de re nihil certi decerni queat. Ergo ſi ſpectemus tẽpus excidij Troiani oportet initiũ Olympiadũ, annis poſt euerſam Troiam quadringentis & ſeptem, vel quadringentis & octo collocare.

De tempore Lycurgi.

De tempore Heſiodi & Homeri opinio Solini.

De initio autem Olympiadum relato ad originem vrbis Rom. variè ſcripſerunt veteres, alijs duodecima, alijs octaua, alijs ſeptima, quibuſdam ſexta Olympiade Romam condentibus. Verùm Solinus cap. 2. vbi hanc opinionum varietatem memorat, Romam eſſe cõditam primo anno ſeptimæ Olympiadis, probat ea ratione, quòd cõſulatui G. Pompeij Galli, & Q. Verannij, qui geſtus eſt anno vrbis conditæ octingenteſimo primo, annotata eſt in publicis actis Olympias ducenteſima ſeptima, ex quo manifeſtum fit, exordium vrbis cõditæ in principio ſeptimæ Olympiadis eſſe collocandum. Eandem ſententiam alio valde probabili argumento confirmat Dionyſius Halicarnaſſeus, quod nunc cõſultò breuitatis cauſſa prætermitto. & certè ſi ab excidio Troiæ vſque ad initium Olympiadum fluxerunt anni quadringẽti & ſeptem, vel quadringenti & octo, vt ſupra docuimus, cùm plurimi grauiſſimique ſcriptores affirment, ab euerſo Ilio vſq; ad Romam conditam, præteriiſſe annos quadringentos triginta duos, vel

Quot annis Olympiades præceſſerint Romam conditam, variæ opiniones.

Digitized by Google

quagringentos triginta tres(hoc enim ſenſit M. Varro, Meſſala, Dionyſius Halicarnaſſeus, Strabo, Solinus, & alij complures) neceſſe eſt exordium vrbis Romæ ponere in principio ſeptimæ Olympiadis. principium igitur Olympiadum exordia vrbis Romæ annis viginti quatuor anteceſſit.

Quo Rege apud Iudæos regnante cœperint Olympiades.

Reſtat, vt ad quod tempus eorum quæ in ſacra Chronographia recenſentur, referendum ſit initium Olympiadum, breviter videamus. Equidem arbitror Olympiades cœpiſſe regnante in tribu Iuda Achaz, octauo nimirum regni eius anno: quod, ne longus ſim, hac vna ratione demonſtro. Cyrus primus Perſarum Rex, cœpit regnare anno primo Olympiadis quinquageſimæ quintæ, hoc eſt, annis poſt initium Olympiadum, ducentis & ſexdecim, id enim probat Euſeb. in 10. lib. de Præparat. Euang. ca. 3. teſtimonio plurimorum & nobiliſſimorum ſcriptorum; ſed ab octauo anno regni Achaz vſque ad primum annum imperij Cyri, intercedunt anni ducenti & ſexdecim; etenim ab octauo anno Achaz, vſque ad vltimum annum Sedechiæ vltimi regis Iudæ colliguntur ex ſcriptura quarto libro Regum, anni centum quadraginta ſex: ab vltimo autem anno Sedechiæ, vſque ad primum annum Cyri, interceſſerunt ſeptuaginta illi anni captiuitatis, ſolitudinis & vaſtitatis Iudæorum prædicti à Hieremia, & toties in ſcriptura memorati: quos incepiſſe ab vltimo anno Sedechiæ, & manifeſtum eſt ex ſacra ſcriptura. Hoc confirmant Ioſephus Iudæus, Clemens Alexandrinus, Iulius Africanus, Euſebius, D. Hieronymus, D. Auguſtinus, Seuerus Sulpitius, Iſidorus & Beda: deſiiſſe autem eos primo anno Cyri, clariſſimis verbis teſtatum habemus in ſacris literis, in fine ſecundi libri Paralipomenon, in principio primi libri Eſdræ, apud Hieremiam capite 25. & 29. & apud Iſaiam cap. 45. ſeptuaginta verò anni prioribus centum quadraginta & ſex additi, efficiunt annos ducentos & ſexdecim, nempe tot quot ab initio Olympiadum vſque ad primum annum regni Cyri ſuprà diximus interfluxiſſe. Habemus igitur conſtitutum initium Olympiadum, oſtenſum enim eſt cœpiſſe Olympiades annis poſt excidium Troiæ quadringentis ſeptem, vel quadringentis octo, ante originem autem Romæ annis viginti quatuor, denique ſecundum chronographiam ſacræ ſcripturæ anno octauo regis Achaz, licèt Iulius Africanus, & Euſebius in chronicis, exordiũ Olympiadum referant ad tempus Ioathan regis Iuda; & in 10. lib. de Præparatione Euang. cap. 3. Euſebius inconſtanter ſcribat de Olympiadum initio, primò quidem ipſum ponens in anno quinquageſimo primo Oziæ Regis Iuda, paulò autem infrà ipſum reijciens ad tempus regni Achaz. Sed nobis

bis, quibus quod ſuprà docuimus, optima ratione concluſum videtur, nihil horum curæ eſt. Quàm ſit autem vera, exacta, expedita, fideque digna ea Chronographiæ ratio, quæ Olympiadum deſcriptione nititur, magno indicio eſt, multitudo & præſtantia ſcriptorum, qui hanc vnam numerandi & diſtinguendi tempora viam atque rationem maximè probarunt, & ſcriptis ſuis vſurparunt. Polybium dico, Diodorum Siculum, Dionyſium Halicarnaſſeum, Plinium, Solinum, Pauſaniam, Diogenem Laërtium, Ioſephum Iudæum, Clementem Alexandrinum, Iulium Africanum, Euſebium, D. Hieronymum, D. Cyrillum, & alios quamplurimos. Scitum eſt illud Iulij Africani, & Iuſtini Martyris de Olympiacæ Chronographiæ certitudine elogium: Ante Olympiades nihil in Græcorum hiſtoria exploratum inueniri, ſed eſſe omnia confuſis ſcripta temporibus: poſt Olympiades autem, quoniam quadriennio diligentiſſimè cuncta notabantur, nullam temporum confuſionem extitiſſe. Hæc Iulius Africanus in 3. libro Annalium, referente Euſebio in 10. libro de Præparat. Euang. cap. 3. idemq; ante Africanum, Iuſtinus Martyr in exhortatorio ſermone ad gentes ſcriptum reliquit. Euſebius in Chron. ait, à tempore Olympiadum Græcam de temporibus hiſtoriam veram credi; ante Olympiades autem ſcriptores, vt cuique viſum & libitum eſt, varias protuliſſe ſententias. Quocirca Marcus Varro apud Cenſorinum, totum illud tempus quod Olympiades anteceſſit, fabuloſum appellat. Sed quæ de ratione Olympiadum prædocere volebamus, ea ſint a nobis, quantum putauimus ſatis fore ad id quod tractandum eſt, explicata. Sequitur igitur, vt ad exponendam Chronographiam eorum Philoſophorum, de quibus dicere inſtituimus, aggrediamur.

Quā præſtiſ ſit ſuppuatio tempor ū per Olympiades.

Exponitur duodecim clariſsimorum Philoſophorum Chronographia.
CAP. IIII.

CHronographiam duodecim Philoſophorum, qui ſingulis in ſectis ſplendore nominis, & opinione ſapientiæ cæteris eiuſdem ſectæ Philoſophis præſtiterunt, enarrandam ſuſcepimus: eo de ſingulis ordine dicturi, vt qui priores ætate fuerunt, priorem quoq; in explanatione huius Chronologiæ locum ſint habituri. A Thalete igitur, qui vetuſtiſſimus Philoſophorum eſt habitus, ordiemur.

THALES.

THaletem, natum eſſe primo anno trigeſimæ quintę Olympiadis, obiiſſe autem Olympiade quinquageſima octaua

Google

ita vt ad nonaginta vixerit annos, confirmat Diogenes Laërtius primo lib. in vita Thaletis, teſtimonio Apollodori & Socratis. Idem planè de ortu & obitu Thaletis ſcribit D. Cyrillus. 1. lib. contra Iulianum. Tatianus apud Euſebiũ lib. 10. de præparatione Euangelica, cap. 3. Thaletem vetuſtiſſimum facit ſeptẽ ſapientũ, quos Græcia coluit, vixiſſe autẽ eum circa Olympiadẽ quinquageſimam: quod etiam affirmat Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum. Ab his parùm diſcrepat Plinius lib. 2. naturalis hiſtoriæ cap. 12. faciens eum ſapientiæ fama florentem, Olympiade quadrageſima octaua. Herodotus primo lib. & Eudemus, in hiſtorijs Aſtronomicis narrãt, quo tẽpore Cyaxares penultimus Medorum Rex, cũ Alyatte Lydorum Rege prælium volebat cõmittere, repẽte ſolem, die in noctẽ verſo defeciſſe: eamq; defectionẽ ſolis Thaletem Ionibus prædixiſſe. Clemens autem Alexandrinus primo lib. Stromatũ illam ſolis Eclipſim eueniſſe dicit Olympiade quinquageſima: ſed fallitur, nam Cyaxares obijt circa Olympiadem quadrageſimam quintam: ei namque ſucceſſit Aſtyages regnum tenens annis triginta quinque: poſt quem regnum accepit Cyrus anno primo Olympiadis quinquageſimæ quintæ. Hæc autem nota ſunt & manifeſta ex his, quæ cùm ab alijs tùm ab Herodoto memoriæ ſunt prodita. Plinius in 2. lib. ca. 13. & Euſeb. in Chronicis, Eclipſim illam contigiſſe aiũt quadrageſima octaua Olympiade; ſed Plinius refert illam ad quartum annum Olympiadis quadrageſimæ octauæ, qui fuit Romæ conditæ annus centeſimus ſeptuageſimus regnãte Alyatte Lydorum Rege: Euſebius verò eam inquit accidiſſe regnante apud Medos non Cyaxare, ſed Aſtyage eius filio, atq; ea ratione illud incommodũ quo Clemẽtem vrgebamus & redarguebamus, euadit. idẽ ſcriptũ reperimus apud Ciceronem in. 1. lib. de diuinatione. Solinus cap. 20. eius belli quod inter Medos & Lydos geſtum eſt memoriam faciens, ait ipſum inter Alyattem Lydorum, & Aſtyagem Medorum Reges factum eſſe, Olympiade nona & quadrageſima, anno autem poſt Iliũ captum ſexcenteſimo quarto. Verùm inſigne mendũ, quod eſt in Chronicis Euſebij, non debet à nobis ſilentio præteriri. ponitur. n. ibi Thales Mileſius Phyſicus, iam ſapientiæ fama conſpicuus & illuſtris ſub Olympiade octaua, ei⁹ autẽ obitus longiſſimè pòſt denotatur, in Olympiade nimirum quinquageſima octaua, vt eum, ducẽtis & eo amplius vixiſſe annis, neceſſe fuerit; quod præterquã quòd perſpicuè falſum, & abſurdũ eſt aduerſatur etiam ijs, quæ idem Euſebius ait 10. libro de præparatione Euangelica cap. 3. ſcribens Thaletem Cyri Regis tempore floruiſſe. D. Auguſtinus libro decimooctauo de

De eclipſi ſolis quã prædixit Thales

Inſigne mendum in chronicis Euſebij

zed by Google

ciuitate Dei cap. 37. ait Thaletē vixiſſe regnante apud Romanos Romulo, qui à ſeptima Olympiade vſq; ad decimam ſextam regnauit; qua in re eum quem proxime refutauimus Euſebij errorem, ſecutus eſt. Thaletis æqualem fuiſſe Pherecydē Syrum Pythagoræ magiſtrum, ſatis declarant eorum epiſtolæ vltro citroque miſſæ, quę etiam nunc extant apud Laërtiū. Pherecydem autem floruiſſe regnante Cyro Perſarum Rege, auctor eſt Plinius libro 6. cap. 56. cùm autem ex epiſtola Pherecydis ad Thaletem, liceat intelligere, Pherecydem mortuū eſſe ante Thaletem, cuius obitum Laërtius ponit in quinquageſima octaua Olympiade, neſcio cur poſtea Laërtius deſcribens vitam Pherecydis, affirmet eum vixiſſe circa Olympiadem ſexageſimam nonam; cum ſi vera ſunt quæ ipſemet antea ſcripſerat, pluſquam decem Olympiadib. antè obijſſe eum neceſſe ſit. Auditor Thaletis, & in Philoſophia ſucceſſor fuit Anaximāder, quē ponit Euſeb. in Chronicis ſub finē Olymp. quinquageſimæ. Laërtius ait eum Olympiade quinquageſima octaua egiſſe ætatis annum ſexageſimum quartum. Plinius lib. 2. cap. 8. Anaximandrum, inquit primum omnium aperuiſſe obliquitatem zodiaci, Olympiade quinquageſima octaua. Poſt Anaximandrum in eadem Philoſ. Ionica floruit Anaximenes, natus vt ſcribit Laërtius, Olympiade ſexageſima tertia, cui ſucceſſit Anaxagoras, de quo infrà ſuo loco dicemus.

Ex his igitur quæ à nobis adhuc commemorata ſunt, licet concludere Thaletem floruiſſe circa Olympiadem quinquageſimam: in hoc enim omnes ferè, quos ſupra citauimus ſcriptores, conſentiunt. Hoc autem tempore Iudæi erant in captiuitate Babylonica, quæ captiuitas initium habuit Olympiade trigeſima ſeptima, finem verò Olympiade quinquageſima quinta. Floruerunt tempore Thaletis apud varias gentes multi omni genere laudis præſtantes viri: apud Iudæos quidē duo eximij Prophetæ Ezechiel & Daniel. qui etiam vſq; ad tertium Cyri Regis annum vixit, vti ſcriptum eſt in lib. Danielis ca. 10. Apud Athenienſes, eorū legiſlator Solō: qui leges ſcripſit anno trigeſimo tertio Tarq. Priſci Romanorū Regis. vt refert Gellius lib. 17. c. 21. Apud Syros Pherecydes Pythagoræ magiſter: Epimenides apud Cretenſes: denique ſeptem illi Græciæ ſapientes. Tunc regnabat apud Lydos Crœſus; tunc Monarchia Medorum euerſa eſt à Cyro, & ad Perſas tranſlata. Poſtremò, Thales natus eſt ſub initium regni Anci Martij: qui quartus fuit Romanorum Rex. floruit regnantibus Romæ Tarquinio Priſco, & Seruio Tullo, quo Rege è viuis exceſſit, anno vrbis conditæ circiter ducenteſimo octauo. Hæc autem tum ex

Tēpore Thaletis qui floruerint apud varias gētes, præſertim autem apud Hebræos.

his quæ nos ſuprà docuimus, tum ex eis quæ ſcribit Solinus cap.2.facilè poſſunt intelligi.

PYTHAGORAS.

FVit quidem Pythagoras, ætate poſterior Thalete, ſed claritate nominis & doctrinæ, ac ſapientiæ fama, diſcipulorumq; multitudine atq; nobilitate, non prioribus modò Philoſophis longè præſtitit, ſed poſteriorum etiam ſummis, vel maior vel par fuit, inferior certè nullo. De cuius ætate tam variè ſcripſerunt veteres, vt non decem aut viginti, ſed centum & eo ampliùs annis, inter ſe differant. Etenim Plinius lib.2.c.8. facit eum iam doctrina florentem Olympiade circiter quadrageſima ſecunda, anno autem vrbis cōditæ centeſimo quadrageſimo ſecundo. Eum autem fuiſſe in Aegypto, regnante ibi Semneſertæo, ſcribit libro 36.cap.9. illius autem Regis principiū regnandi facit Euſebius in chronicis, Olympiade quadrageſima tertia, finem verò quadrageſima quinta. At Diodorus Siculus lib.12.ſcribit eum claruiſſe Olympiade octogeſima tertia, nempe poſteriorē eum faciens quàm Plinius annis centum viginti. Verùm neutra opinio probabilis. Titus Liuius primæ Decadis libro primo ait Pythagoram regnante Romæ Seruio Tullo floruiſſe in Italia; cœpit autem regnare Seruius Tullus circa Olympiadem quinquageſimam. Liuio conſentit Dionyſius Halicarnaſſeus lib.2. dicens eum vixiſſe in Italia poſt Olympiadem quinquageſimam. Idem ſentit Euſebius 10.lib.de Præparatione Euangelica cap.3. quanquam in Chronicis ſcribit eum floruiſſe ſexageſima quarta, obiiſſe autem Olympiade ſeptuageſima. Clemens Alexandrinus 1. libro Stromatum ait eum vixiſſe circa Olympiadem ſexageſimam ſecundam. D. Auguſtinus lib.18.de Ciuitate Dei cap.37. affirmat Pythagoram eo tempore Philoſophatum, quo ſoluta eſt Iudæorū captiuitas, hoc eſt, Olympiade quinquageſima quinta. Laërtius eum floruiſſe ait Olympiade ſexageſima, & veniſſe in Aegyptum Amaſide apud Aegyptos regnante, qui initium regnandi fecit Olympiade quinquageſima tertia: finē autem ſexageſima tertia, vt in Chronicis notat Euſebius. Ego miror Laërtium, ortū Anaximenis Philoſophi ponere in Olympiade ſexageſima tertia, quem tamen æqualem fuiſſe Pythagoræ, eiqne familiariter notum, vtriuſque epiſtolæ quas Laërtius refert apertè declarant. Cicero in prima Tuſculana ait Pythagoram veniſſe in Italiam, regnante Romæ Tarquinio Superbo, qui regnare cœpit circa Olympiadem ſexageſimam primam: idemque confirmat Gellius lib.17.cap.21. at Solinus ca.16. ait Pythagoram veniſſe in Italiam Bruto, qui reges vrbe exegerat

De ætate Pythagoræ variæ admodū ſententiæ.

Quo tempore Pythagoras venerit in Italiam.

Digitized by Google

exegerat, Conſule. In quarta Tuſculana Cicero ſcribit Pythagoram floruiſſe in Italia, eo tempore, quo Brutus Romam dominatu regio liberauit, quod tempus Dionyſius Halicarnaſſeus docet incidiſſe in Olympiadem ſexageſimam octauam. Meritò igitur Cicero, Liuius, & Dionyſius, locis ſupradictis opinionem eorum refellunt, qui Numam Pompilium, ſecundum Romanorum Regem, Pythagoræ auditorem & ſectatorem fuiſſe exiſtimarunt. à qua opinione non videtur Clemens 1. lib. Stromatum abhorruiſſe, nec Plinius, alijque, quos ipſe memorat lib. 13. cap. 13. ſed ex his quæ diximus, conſtat, Numam pluribus quàm centum annis Pythagora fuiſſe vetuſtiorem. Quin etiam Dionyſius oſtendit Crotonem vrbem, ad quam multis iam ante annis conditam, Pythagoras venit, regnante ipſo Numa fuiſſe ædificatam. Cicero libro primo de Oratore, Numam ſignificat duobus ante Pythagoram ſeculis fuiſſe. Plutarchus in Numa, ſcribit eam vulgi opinionem de Numa, quòd is Pythagoræus fuerit, inde fortaſſe ortam, quòd tempore Numæ floruerit Pythagoras quidam Spartanus, qui veniens in Italiam Numæ familiariſſimus fuit; verùm hoc refellit Dionyſius Halicarnaſſeus, affirmans id futile eſſe, cùm à nullo veterum ſcriptorum fuerit memoriæ proditum. Probabilior illa Ciceronis coniectura, tantam fuiſſe in tota Italia de Pythagoreorum doctrina & ſapientia famam & exiſtimationem, vt qui ſapiens haberetur, is continuò Pythagoræus putaretur. Numam igitur quòd eum ſapientem virum fuiſſe à maioribus accepiſſent, temporum verò, & ætatū differentiam propter vetuſtatem ignorarent, quidam Pythagoræ auditorem crediderunt. Hanc Ciceronis coniecturam confirmant ea, quæ ſcribit Plinius lib. 34. c. 6. cùm enim bello Samniti, conſultus à Romanis Pythius Apollo, iuſſiſſet duobus Græcorum gentis, vni ſapientiſſimo, alteri fortiſſimo, ſtatuas in vrbe, celebri loco dicari, Romanos vnam Pythagoræ, alteram Alcibiadi dicaſſe. vt mirum ſit eos vel ſapientia Pythagoram Socrati, eiuſdem Dei ſententia ſapientiſſimo omnium pronunciato, vel fortitudine Alcibiadem Themiſt. prętuliſſe.

Numam Pompilium ſecundum Regem Romanorum non fuiſſe Pythagoræ auditorem.

Omnibus igitur veterum ſcriptorum de Pythagoræ ætate ſententijs inter ſe collatis, illud ceu ſimillimum & proximum vero conſtitui poteſt. Pythagoram eo tēpore floruiſſe, quod inter ſexageſimam, & ſeptuageſimam Olympiadem interiectū fuit: in hoc enim conueniunt, atque conſentiunt plerique nobiles ſcriptores, Cicero, Liuius, Dionyſius Halicarnaſſeus, Clemens Alexandrinus, Euſebius in Chronicis, & Diogenes Laertius. Diodorus Siculus lib. 12. Milonē illū Crotoniatē incredibili corporis robore præditū, æqualē facit Pythagoræ,

Error Diodori Sic.

Google

vtrunque autem circa Olympiadem octogeſimam tertiam floruiſſe:ſed fallitur. Verius Herodotus,qui lib.3.Milonem eo tēpore vixiſſe ſignificat, quo Darius Hyſtaſpis filius regnum Perſarum adminiſtrabat, regnauit autem Darius ab Olympiade ſexageſima quarta,vſque ad ſeptuageſimam tertiam. Solin. cap.4.ait,Milonem enituiſſe tempore Tarquinij Romanorum Regis,quod in idem tempus recidit. Aulus Gellius lib.15.c.16. medoſa neſcio quæ ſecutus Chronica,falsò putauit,Milonem prima Olympiade floruiſſe. Eo autem temporis interuallo, quo vixit & floruit Pythagoras,multa,eaq; illuſtria, & memorabilia contigerunt.Romani exactis Regibus, poteſtatem Cōſulum inſtituerunt:Perſæ, Rege Cambyſe victam armis AEgyptum imperio ſuo adiecerunt: Hebræi,Darij Perſarum Regis, qui Cambyſi ſucceſſit, & cuius in priori libro Eſdræ, & apud Zachariam Prophetam fit mentio,permiſſu & liberalitate,templum Hieroſolymitanum inſtaurarunt, Zorobabele principatum populi, ſummum autem Pontificatum Ieſu filio Ioſedech regente, prophetantibus verò Zacharia, & Aggæo, qui cum Malachia vltimi fuerunt Prophetarum, quorum in ſacris libris extant ſcripta. Atq; hoc loco velim lectorem conſiderare (id quod perutilem atq; periucundam habet contemplationem) quemadmodum quo tempore apud Grecos propè infans erat Philoſophia, & ſapientia, eo tēpore fuiſſe eam apud Hebræos vetuſtiſſimam,&(ſi fas eſt ita loqui)penè decrepitam: nouiſſimos enim ſapientum, & Prophetarum qui fuerunt apud Hebræos,conſtat fuiſſe *συγχρόνους* antiquiſſimus, atq; ideo primis Græcorum ſapientibus.

Quæ memorabilia in orbe cōtigerint tempore Pythagoræ.

Nota.

HERACLYTVS.

EXtant duæ apud Laërtium epiſtolæ, vna Darij Perſarum Regis,Heraclytum ad ſe humaniſſimè accerſentis,eiuſq; ſe auditorem & diſcipulum eſſe cupiētis,multaq; ei benignè pollicentis:Altera ipſius Heraclyti profectionem ad Perſas abnuētis, & tanti Regis promiſſa literarum otio & ſtudio Philoſophiæ poſtponentis. Idem confirmans Clemens 1.lib. Strom.ita ſcribit:*Heraclytus poſterior fuit Pythagora, vtpote cuius ipſe meminit in ſuis ſcriptis: hic deſpexit Darium Regem adhortantem ſe, vt ad Perſas veniret.* Hæc Clemens. Ex quo licet intelligere, vixiſſe Heraclytum, eiuſq; nomen in Philoſophia clarum fuiſſe, regnante apud Perſas Dario Hyſtaſpis filio: regnauit autem Darius ab Olympiade ſexageſima quarta vſque ad ſeptuageſimam tertiā, cum quo Laërtius conſentit, ſcribēs eum claruiſſe circa Olympiadem ſexageſimam nonam. Euſebius in Chronicis de ætate Heraclyti inconſtanter ſcribit: nam cùm dixiſſet eum floruiſſe

Olym-

Olympiade ſeptuageſima, poſtea inquit, eum clarum in Philoſophia fuiſſe habitum Olympiade octogeſima. Vixit autem Heraclytus annos ſexaginta.

ANAXAGORAS.

ANaxagoram æqualem Pythagoræ facit Euſebius lib. vlt. de præparat. Euangel. ca. 4. in Chronicis autem paulò poſteriorem eum facit Pythagora, ſcribens floruiſſe illum defuncto Pythagora, circa Olympiadem ſeptuageſimam. Fuit Anaxagoras magiſter Archelai Philoſophi, Euripidis Poëtæ, & Periclis Athenienſium principis, qui ob incredibilem eloquentiæ vim, dictus fuit tonare, fulminare, totam Græciam permiſcere. Hunc Periclem Diodorus Siculus lib. 11. affirmat Olympiade octogeſima prima floruiſſe. Plin. lib. 2. ca. 58. ait, Anaxagoram Olympiadis ſeptuageſimæ octauæ ſecundo anno, cœleſtium literarum ſcientia prædixiſſe, quo die caſurus eſſet è ſole lapis, quod ita euenit, vt ab eo prædictum fuerat. Auctor eſt Diogenes Laërtius, Anaxagoram vigeſimum ætatis annum egiſſe, quo tempore Xerſes in Græciam tranſiit: eius autem Regis in Græciam tranſitum Eratoſthenes apud Clementem 1. lib. Stromat. & Diodorus Siculus lib. 11. notarunt, in primo anno Olympiadis ſeptuageſimæ quintæ. Apollodorus in Chronicis refert, Anaxagoram floruiſſe Olympiade ſeptuageſima, obiiſſe autem ſeptuageſimæ octauę Olympiadis anno primo. De hoc igitur ferè conuenit inter omnes, Anaxagoram vixiſſe, & claruiſſe eo tractu temporis, qui inter Olympiadem ſeptuageſimam & octogeſimam interiectus fuit. Hoc temporis ſpatio, regnarunt apud Perſas Xerſes, & filius eius Artaxerſes, cognomento Longimanus. Hic Eſdram & Neemiam, (vt ſcriptum eſt in 1. & 2. lib. Eſdræ) miſit Hieroſolymam, ad corrigendos mores populi Iudaici, ad conſtituendum, & ornandum cultum diuinum, & ad muros eius vrbis extruendos atque muniendos. quæ murorum ædificatio cœpit anno regni huius Artaxerſis vigeſimo, hoc eſt, anno quarto Olympiadis octogeſimæ tertiæ: nam regnare cœpit (auctore Diodoro lib. 11.) anno primo Olympiadis ſeptuageſimæ nonæ. Ab hoc autem tempore initium ſumere oportet numerandi ſeptuaginta illas Danielis hebdomades: id quod video & ipſum Danielem perſpicuè indicare cap. 9. & non paucos eoſq; inprimis graues atque præſtantes ſcriptores eccleſiaſticos memoriæ prodidiſſe. Hoc etiam tempore Athenienſes nobiliſſimas illas, maximeq; memorabiles de Perſis victorias, Marathonicam, Salaminiam, & Platæaniam, ducibus Miltiade, Themiſtocle, & Ariſtide retulerunt

Vnde initiũ numerandi ſeptuaginta hebdomades Danielis ſit ſumendum.

runt

Qui primi philoſophorū animi noſtri immortalitatem, & Dei efficientiam Græcos docuerint.

runt. Ferunt primos Philoſophorum, Pherecydem Syrum & Anaxagoram; illum quidem, immortalitatem animi noſtri, hūc autem, Deum, quem ipſe Mentem vel Intellectum vocabat, eſſe mundi, cunctarumq; rerum opificem, Græcos docuiſſe: vt permirum ſit, priores Philoſophos qui hęc ignorarunt, ſapientum nomen, & honorem habuiſſe; & duas has res, quarum cognitio cunctis mortalibus optatiſſima eſt, & ad bene pieq; viuendum maximè neceſſaria, tam ſerò ad Græcorum notitiam perueniſſe.

DEMOCRITVS.

Democritus in eo opere, quod inſcripſit paruum Diacoſmum, ait ſe iuuenem eo tempore fuiſſe, quo iam ſenex erat Anaxagoras, vtpote minorem natu, quàm ille erat, annis quadraginta: addit etiam, ſe opus illud compoſuiſſe, anno poſt excidium Troię quingenteſimo trigeſimo: quod ſi verum eſſet, vixiſſet Democritus circa trigeſimam Olympiadem, hoc eſt, multò ante Thaletem & ſeptem ſapientes: quod cùm perſpicuè falſum ſit, neceſſe eſt, vel erraſſe Democritum in Chronographia, vel, quod eſt credibilius, numerum illum annorum poſtea fuiſſe vitiatum, vt legendum ſit, itaque à Democrito ſcriptū fuerit (anno poſt excidium Troiæ ſeptingenteſimo trigeſimo) cum quo conſentit id, quod ſcribit in Chronicis Apollodorus, affirmans eum floruiſſe circa Olympiadem octogeſimam, & Plinius libro 30. cap. 1. dicens, eum floruiſſe circa bellum Peloponeſiacum, hoc eſt, ab vrbe cōdita anno trecenteſimo, quod tempus incidit in octogeſimam primam Olympiadem; Ab excidio autem Troiæ vſque ad octogeſimam primam Olympiadem fluxerunt anni ſeptingenti triginta. Thraſylus in eo libro, qui inſcribitur, De legendis Democriti libris, memorat Democritum annis ſeptuaginta ſeptem maiorem natu fuiſſe quàm Socratem. Herodotus inquit (auctore Laërtio) Xerſem Regem hoſpitatum eſſe apud patrem Democriti, tunc temporis pueri, eiq; reliquiſſe Magos quoſdam & Chaldæos, à quibus Theologiam & Aſtrologiam didicit. Hippocratem Medicorum principem æqualem fuiſſe Democriti, & Plinius lib. 30. c. 1. teſtis eſt, & confirmat apud Laërtium Athenodorus, ſcribens Hippocratem cùm ad curandum Democritum morbo laborantem veniſſet, multis in rebus exploratam & cognitam eius ſapientiam fuiſſe demiratum: quare conſtat falſam fuiſſe eorum opinionem, quos Cornelius Celſus initio ſui operis ait credidiſſe, Hippocratem fuiſſe Democriti diſcipulum. Gloriatur Democritus apud Clementem 1. lib. Strom. & apud Euſebium 10. de præpar. Euang. c. 2. ſe octoginta annis abfuiſſe à patria, pluri-

Tempore Democriti floruit Medicorum princeps Hippocrates.

mas

mas, longiſſimeq; diſſitas regiones peregrinando atque perluſtrando, quò maiores ſapientiæ opes vndique conquiſitas ſibi compararet. Obiit centeſimum nonum ætatis annum agens. Euſebius in Chronicis facit eum æqualem Anaxagoræ, & florentem circa ſeptuageſimam Olympiadem: ſed falsò, nam ſuprà demõſtratum eſt, Anaxagoram initio ſeptuageſimæ quintæ Olympiadis, fuiſſe viginti annorum, quare natus fuerat initio ſeptuageſimæ Olympiadis: dictum etiam fuit, Democritum annis quadraginta minorem natu fuiſſe, quàm Anaxagoram. Ergo tantum abeſt vt floruerit Olympiade ſeptuageſima, ſicut ait Euſebius, vt natus fuerit octogeſima: quanquam ne hoc quidem verum eſſe videtur: nam ſi natus eſt Olympiade octogeſima, vixit autem centum & nouem annis, ergo peruenit vſque ad Ariſtotelem annos iam circiter triginta natum; quod apertè falſum eſt: quare vel quod dicitur de tempore ortus eius, vel quod de longitudine vitæ affirmatur, pro vero habendum non eſt.

Equidem cùm opiniones veterum de ætate Democriti conſidero, eas tam varias & diſcrepantes inter ſe reperio, vt ea de re nihil certi habeam conſtituere: probabile tamen eſt, Democritum circa ſeptuageſimam ſecundam Olympiadem eſſe natum, ſiquidem is puer erat Olympiade ſeptuageſima quinta, quo tempore Xerſes Perſarum Rex in domo eius eſt hoſpitatus, vt memoriæ prodidit Herodotus, qui eodem illo tempore floruit vt docet Diodorus Siculus lib. 3. cap. 9. quanquam Plinius lib. 12. cap. 4. ait, Herodotum Thuriis in Italia compoſuiſſe hiſtoriam ſuam, anno vrbis conditæ trecenteſimo decimo, nempe circa octogeſimam tertiam Olympiadem. Veriſimile igitur eſt ætatem Democriti, cuius propè æqualis fuit Herodotus, meliùs ipſi Herodoto, quàm poſterioribus Hiſtoriographis fuiſſe cognitam: illud quoque quod Plinius, Apollodorus, Thraſyllus, aliiq; prodiderunt, eum circa Olympiadem octogeſimam, hoc eſt, ab octogeſima vſq; ad nonageſimam floruiſſe, probabile eſt. Illud certè video inter multos ſcriptores conſtare, Democritum & Hippocratem tempore belli Peloponeſiaci floruiſſe, quod geſtum eſt circa Olympiadem octogeſimam primam, vt ſuprà ex Plinij ſententia docuimus. Quod autem affirmat Euſebius lib. 10. de Præparat. Euangel. cap. 3. Democritum fuiſſe Olympiade quinquageſima, annis poſt Troiæ excidium ſeptingentis, id duplicem continet errorem; nam Olympiade quinquageſima, ne pater quidem Democriti natus erat, & ab excidio Troiæ, vſque ad quinquageſimam Olympiadem, non plures quàm octo & ſexcenti anni numerantur.

De ætate Herodoti Hiſtorici.

PARMENIDES.

VIdetur fuiſſe Parmenides paulò antiquior Democrito: Nam Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum, eumque ſecutus Euſebius decimo lib. de præparatione Euangelica, cap.3. & Ariſtoteles lib.1. Metaphyſicæ, aiunt Parmenidem Xenophanis auditorem fuiſſe, Parmenidis Zenonem, Zenonis Leucippum, Leucippi Democritum: itaq; Parmenidem non paucis annis faciunt Democrito priorem: Deinde Plutarchus in Pericle ſcribit, Periclem non ſolùm Anaxagoræ, ſed etiam Zenonis, qui fuerat diſcipulus Parmenidis, auditorē fuiſſe, ergo Zeno æqualis fuit Anaxagoræ, quo Democritum minorem natu fuiſſe quadraginta annis, ſuprà oſtendimus. Si Zeno prior fuit Democrito, Parmenidem Zenonis magiſtrum, eo antiquiorem fuiſſe neceſſe eſt. Ad hæc, ſiue Parmenides auditor fuit Xenophanis Colophonij, vt tradunt Clemens Alexandrinus, Euſebius, & Ariſtoteles locis ſupradictis, & Laërtius in Parmenide: ſiue, vt cenſet Theophraſtus apud Laërtium, Anaximandri diſcipulus fuit; neceſſe eſt eum floruiſſe circa ſeptuageſimam Olympiadem: Nam & Xenophanem, & Anaximandrum circa ſexageſimam Olympiadem claruiſſe, manifeſtum facit Laërtius, Clemens, & Euſebius: Democritum autem ſeptuageſima Olympiade, ne natum quidem fuiſſe, ex his quæ ſuprà diximus, cùm eius Chronographiam exponeremus, perſpicuum eſt: Veruntamen Parmenidem non eſſe adeò antiquum, ſed fuiſſe propemodum æqualem Democriti, & vtrunque poſt octogeſimam Olympiadem floruiſſe, vel eo argumento probari poſſet, quòd Plato in eo dialogo, qui inſcribitur Parmenides, inducat Socratem iuuenem colloquentem atque diſſerentem cum Parmenide, iam quidem ſene, ſed non decrepito, quin etiam eo tempore, opinione & fama ſapientiæ multùm florente. Natus eſt autem Socrates Olympiade ſeptuageſima ſeptimâ, vt illum eius ſermonem, quem is iuuenis cum Parmenide habuiſſe dicitur, veriſimile ſit circa Olympiadem octogeſimam tertiam, vel quartam, fuiſſe habitum. Non me latet, quoſdam arbitrari, totum illum Socratis cum Parmenide ſermonem à Platone cōtra Chronographiæ rationem & veritatem fuiſſe cōfictum, Parmenidemve ante Socratis ortum vita fuiſſe defunctum. Sed de his opinetur quiſque quod ei magis libuerit. Illud certè non ferendum, quod ait Laërtius, Parmenidem floruiſſe circa Olympiadem nonageſimam nonam, cùm proximè pòſt diſcipulum eius Meliſſum florentem faciat Olympiade octogeſima quarta. Socrates ſanè qui iuuenis erat ſene iam Parmenide, obiit ſeptuagenarius Olympiade nonage-

De ætate Parmenidis diſceptatio.

nonageſima quinta. Inſignior alter eiuſdem Laërtij error, Zenonem Eleatem, minorem natu quàm Parmenidem, eiuſq; diſcipulum, circa ſexageſimam Olympiadem, clarum in Philoſophia fuiſſe affirmantis; cùm id temporis Zeno ne natus quidem eſſe potuerit. Sed ſint hæc non Laertij, ſed ſcriptorum, vel Typographorum errata, à quibus numeros vitiari & corrumpi ſolere, notiſſimum eſt atq; vſitatiſſimum.

EMPEDOCLES.

EMpedocles Xexophanis, vel vt alijs placet, Parmenidis æmulus, ſecta Pythagoræus, æqualis Zenonis Eleatis, Magiſter Gorgiæ inſignis admodum tempore Socratis, Sophiſtæ ac Rhetoris, deſcripſit tranſitum Xerſis in Græciam; qui fuit ſeptuageſima quinta Olympiade. Hæc Laërtius ex antiquis ſcriptoribus accepta memoriæ prodidit; à quo parum diſcrepat Euſebius in Chronicis, ſcribens Empedoclis nomẽ Olympiade Octogeſima prima clarum & illuſtre fuiſſe. Ariſt. primo libro Metap. ait, Empedoclem ætate quidem inferiorem fuiſſe Anaxagora, operibus verò ſuperiorem. Ex his autem licet intelligere, quatuor proximè memoratos Philoſophos, Anaxagoram, Democritum, Parmenidem, & Empedoclem, vel eadem planè ætate, vel certè haud longo temporis interuallo diſiunctos; hoc eſt ab octogeſima, vſq; ad nonageſimam Olympiadem floruiſſe.

SOCRATES.

NAſcitur Socrates anno quarto Olympiadis ſeptuageſimæ ſeptimæ, moritur ſeptuagenarius anno 1. Olympiadis nonageſimæ quintæ, quemadmodum Apollodorus in Chronicis, & Demetrius Phalereus tradiderunt. Euſebius in Chronicis, ortum Socratis ponit in anno ſecundo Olympiadis ſeptuageſimæ octauæ, quo anno Themiſtocles interijt. obitum autẽ refert ad annum 3. Olympiadis nonageſimæ quintæ, annos vitæ duos & ſexaginta ei aſſignans. Paucis aliquot annis ante Socratis obitum, hoc eſt circa Olympiadem nonageſimam tertiam, imperium Perſarum ſuſcepit Artaxerxes cognomẽto Memnon; vir lenitate ingenij, beneficentiæ ſplendore, amplitudine imperij, ſecundoq; rerum ſucceſſu maximus omnium qui in Perſide regnarunt, vel certè maximis par: cuius res geſtas Cteſias Gnidius, Dion, Xenophon & Plutarchus perſcripſerunt. Hic eſt, vt placet Euſebio, & vero mihi ſit veriſimile, ille maritus Heſter fœminæ Hebreæ, qui in lib. Heſter primum quidem vocatur Aſſuerus, poſtea verò, ſub finem eiuſdẽ libri nominatur Artaxerxes; ſub hoc Rege tota propè Iudæorum gens, opera & beneficio Heſter atq; Mardochæi, liberata eſt à

Reprehenditur Ioſephus Iudæus.

ſupremo exitio & interitu, quem ei Amã primus apud Regem Satrapa, odio Mardochæi fuerat machinatus. Non ignoro Ioſephum l. vndecimo antiquitatum, & Auguſt. l. 18. de Ciu. Dei, c. 36. in ea eſſe ſententia, vt Aſſuerum illum maritum Heſter, Artaxerſem Longimanum filium Xerſis, eius inquam Xerſis, qui Græciæ tanto apparatu bellum intulit, fuiſſe arbitrentur. Sed ego vt id credam in animum inducere non poſſum; ſi enim regnante Longimano Heſter & Mardochæus floruiſſent, non eſt dubitandum quin Eſdras, qui eodem illo tempore vixit, eiuſq; temporis hiſtoriam pertexuit, & illi Regi in primis charus fuit, aliquam tantæ fæminæ, tantiq; viri mentionem feciſſet. Nam quod ait Ioſephus lib. vndecimo antiquitatum, Regem illum à quo Eſdras & Neëmias cum ampliſſimis muneribus Hieroſolymam miſſi ſunt, fuiſſe Xerſem patrem Longimani, falſum eſſe declarat poſterior Eſdræ liber cap. 13. in quo trigeſimus ſecundus regni Artaxerſis annus memoratur; Xerſem autem, vel viginti vel vno & viginti duntaxat annis regnaſſe, inter omnes ferè hiſtoricos cõſtat, certè ad trigeſimum annum nemo eius regnum produxit. Verùm de his quæ ad ſacram chronographiam pertinent, alio quodam libro in hoc ſeparatim à nobis elaborato corioſè diſſeruimus. Erat iuuenis Socrates florentibus apud Hebræos Eſdra & Neëmia. Etenim vigeſimo anno Artaxerſis Longimani, quo Neëmias à Rege miſſus ad erigendos muros Hieroſolymitanos, Socrates annũ vigeſimum quintum agebat: Socrates enim natus eſt Olympiadis ſeptuageſimæ ſeptimæ anno quarto, Artaxerſes autem regnare cæpit, vt ait Diodorus Siculus lib. xj. anno 1. Olympiadis ſeptuageſimæ nonæ. Quocirca quod ſcribit D. Aug. lib. 18. de Ciu. Dei cap. 37. Socratem fuiſſe poſt Eſdram, ſic interpretari oportet, vt illos eodem quidem tempore vixiſſe, Socratem tamen ipſo Eſdra ceu iuuenem viro, aut etiam ſene, poſteriorem fuiſſe intelligamus.

Qui floruerint apud Hebræos tempore Socratis.

PLATO.

[Er]ror Euſeb. [cir]ca ætatem Platonis.

EVſebius in 10. l. de Præparat. Euangelica extremo cap. 3. ait Platonem clarum fuiſſe, eo tempore quo deſijt Imperium Perſarum, vel paulò ante Alexandrum, & quadringentis annis antè Aug. Caſ. & paulò ampliùs. In quibus verbis eminet adeò manifeſtus & inſignis error, vt cum non vidiſſe Euſebiũ, qui alia permulta in Chronographia vidit, non ſatis mirari queam. Etenim ab Alexandri Magni ortu, qui fuit centeſima quinta Olympiade, vſq; ad ortum Auguſti, qui fuit Cicerone Conſule, anno vrbis conditæ ſexcenteſimo nonageſimo, & Olympiade centeſima ſeptuageſima nona, non interfluxerunt anni trecenti. D. Auguſtinus lib. 9. de Doctrina Chriſtiana cap.

28. D. Am-

28. D. Ambroſij teſtimonio confirmat, eo tempore Platonem veniſſe in Aegyptum, quo tempore ibi erat Hieremias Propheta, & ab hoc multa illum de reb. diuinis fuiſſe edoctum: ſed poſtea cognoſcens id eſſe falſum (*Hieremias* enim fuit in Aegypto euerſa vrbe *Hieroſolymitana*, & populo Hebræo in captiuitatem Babylonicam abducto, quod circa Olympiadem trigeſimam octauam euenit; Plato autem natus eſt Olympiade Octogeſima octaua nempe ducentis annis poſt *Hieremiã*) idem Auguſt. lib. 2. Retractationum cap. 4. & l. 8. de Ciuit. Dei cap. 11. ſcribit Platonem annis poſt *Hieremiam* centum eſſe natum: ſed vera Chronographiæ ratio ducentos circiter annos inter Hieremiam & Platonis ortum interceſſiſſe docet. In lib. autem 18. de Ciuit. Dei cap. 37. ſcriptum reliquit, non multò poſt Eſdram, Platonem eſſe natum: & rectè quidem non multò poſt, nam Eſdras in poſteriori libro mentionem facit trigeſimi ſecũdi anni Regis Artaxerſis, qui incidit in Olympiadem octogeſimam ſextam, vna autem Olympiade pòſt, ortus eſt Plato. *Opinio D. Aug. de Platonis ætate.*

Ergo Platonem natum eſſe Olympiade octogeſima octaua, tradidit Appollodorius in Chronicis, quo anno Pericles obijt, Iſocrate ſex annis minor natu: vigeſimũ annum agens, Socratẽ audire cæpit, quo defuncto, Cratylo *Heracliti*, & *Hermogeni* Parmenidis diſcipulis operam dedit: nondum triginta annos natus, peregrinari cœpit & varias regiones diſcendi cupiditate peragrauit. obijt octogenarius Olympiade centeſima octaua. Plato (inquit Tullius in lib. de Senectute) vno & octogeſimo anno ſcribẽs mortuus eſt. Reliquit ſucceſſorem Speuſippum ex ſorore nepotem, qui ſcholæ præfuit octo annis; poſt quem Academiã tenuit Xenocrates annis vigintiquinq; vſq; ad Olympiadẽ centeſimã decimã ſextã: poſt Xenocratẽ Polemon, Crates & Crantor in Academia floruerunt. *His* ſucceſſit Arceſilas Mediæ inuentor Academiæ florẽs circa cẽteſimã vigeſimã Olympiadẽ, cuius in eãdẽ ſchola ſucceſſor fuit Lacides circa Olympiadem cẽteſimã trigeſimã quartã, hic Nouæ Academiæ auctor fuiſſe dicitur: poſt quẽ Carneades floruit circa centeſimã ſexageſimam ſecundam Olympiadẽ defunctus: vir toties, tantumq; à Cicerone laudatus. Et quia principatus Machabæorum (de quo ſcriptum eſt primo lib. Machabæorum) circa Olympiadem centeſimam quinquageſimam quartam initiũ habuit, videtur hic Philoſophus illo eodẽ tẽpore floruiſſe. Multo poſt hos tempore Plotinus fuit, Imperãte Galieno, Magiſter Origenis & Porphyrij, à quo eius vita diligẽter pſcripta eſt, quinquaginta quatuor libros ſcripſit, Platonicẽ ſanẽ, hoc eſt obſcurè: apud eius ſectæ amatores, poſt Platonẽ, pri- *Succeſſiones Platonis ætates.*

mas Plotinus tenet. Verùm ad Platonē reuertamur: Eius tēpore Artaxerxes, vel vt alij vocant, Darius Ochus, Perſarū regnum accipit, vir ingenio ferox, ſæuus atq; in Iudæos crudelis: id qđ ex his quæ Ioſephus lib. 11. antiquitatum, & Euſeb. in Chronicis ſcribunt manifeſtum eſt. Hunc Regem Seuerus Sulp. lib. 2. ſacræ hiſtoriæ, putat eſſe illum Nabuchodonoſor cuius ſacræ literæ initio libri Iudith, mentionem faciunt: ex quo efficeretur, Iudith quæ obtruncato Holopherne, & patriam ſuam ab arctiſſima obſidione, & vniuerſam Hebræorum gentem ab vltimo exitio liberauit, æqualem fuiſſe Platonis: ſed fallitur Sulpitius, Iudith namque multò antiquiorem fuiſſe, quinetiam ante Babylonicam Iudæorum captiuitatem extitiſſe, multis & quidem probabilibus argumētis probari poteſt; Verùm his de rebus, alio loco diſputandum eſt.

Refellitur opinio Seueri Sulpitij.

Illud in præſentia taceri non poteſt, florente Platone, Romā captam, & vaſtatam eſſe à Gallis; Capitoliumq; ſeptem menſibus obſeſſum, ſed Camillo Imperatore, nō ab vrbe ſolum pulſi ſunt, ſed etiam cæſi, atq; profligati. Hoc autē euenifle anno vrbis conditæ trecenteſimo ſexageſimo quarto, teſtatur Plin. lib. 33 c. 1. Eutropius l. 1. Oroſius lib. 3. Dionyſius Halicarnaſſeus lib 5. ait, conſtare inter omnes ſcriptores Romam captam eſſe à Gallis, anno primo Olympiadis nonageſimæ octauæ, quod in idem recidit. Quare miror, Euſebium in Chronicis hoc ad initium Olympiadis nonageſimæ ſeptimæ retuliſſe: ſed quatuor vel quinque annorum erratum diſſimulari & condonari poteſt: *Roma capta eſt à Gallis anno vrbis cond. tæ* (inquit Plutarchus in Camillo) *trecenteſimo ſexageſimo & aliquanto ampliùs, atque id audiſſe teſtatur Ariſtoteles.* Hæc Plutarchus. Platonis tempore multi in omni genere laudis excelluerunt: in re bellica Ageſilaus, Epaminondas, Philippus pater magni Alexandri: in Hiſtoria Xenophon: in Aſtrologia Eudoxus: in Rhetoricæ arte Iſocrates: In Philoſophia Pythagorica, Archytas Tarentinus: in Cynica Diogenes: tunc vterq; Dionyſius Siciliam tyrannide oppreſſam tenuit. quam excuſſit Dion Syracuſanus, victo eiectoq; ex inſula Dionyſio iuniori: quo tempore etiam Thraſibulus Athenas, oppreſſas à Tyrannis in libertatem priſtinam reſtituit.

Tempore Platonis Roma capta eſt à Gallis.

Qui floruerint tempore Platonis.

ARISTOTELES.

NAſcitur Ariſtoteles primo anno Olympiadis nonageſimæ nonæ. Platone minor natu, paulò amplius quadraginta annis, anno primo Olympiadis centeſimæ tertiæ, cùm is eſſet annorum decem & ſeptem, ad Platonem iam ſexagenarium audiendum acceſſit, apud quem annis circiter viginti, hoc eſt ad quartum vſq; annū Olympiadis cēteſimæ ſeptimæ,

Digitized by Google

eſt commoratus, anno 2. Olympiadis centeſimæ nonæ, ad Philippum Macedonum Regem ſe contulit, à quo filiũ eius Alexandrum annos natum quindecim Philoſophiæ præceptis imbuendum, annum ipſe agens quadrageſimum ſecundum, accepit. in quo munere quinquennio conſumpto, poſtea ſecundo anno Olimpiadis centeſimæ vndecimæ, Athenas conceſſit, & in Lycæo tredecim annis Philoſophiam docuit. erat autem annorum circiter quinquaginta cùm ibi docere cæpit. tandem profectus Chalcidem anno tertio Olympiadis centeſimæ decimæ quartæ, tres ſexaginta annos natus, biennio poſt mortem Alexandri Magni, eodem autem anno quo Demoſthenes Orator interijt. Hęc Apollodorus, Hermippus, Trogus Pompeius, Plutarchus, Euſebius, & Laërtius, tradiderunt. Aulus Gellius. 17. c. 21. ſcribit Ariſtot. natum poſt recuperatam, & à Gallis liberatam Romam anno ſeptimo, qui incidit in annum tertium Olympiadis nonageſimæ nonæ. D. Iuſtinus Martyr in ſermone exhortatorio, quem ſcripſit ad gentes, ait Ariſtotelem, quòd quæſtionem de admiranda vi, & natura Euripi propoſitam ſibi, explicare non poſſet, pudore ſimul atq; tędio victum ex hac vita migraſſe. Plinius lib. 29. ca. 1. ait ex filia Ariſtotelis, genitum eſſe inſignem illum medicum Eraſiſtratum, cuius in ſanando Antiocho Rege Seleuci Nicanoris filio, multùm ſpectata & nobilitata ſolertia & prudentia eſt: quiq; ſanati Regis mercedem à Ptolemæo eius filio cẽtum talenta accepit. Hunc Eraſiſtratum Plinius Chryſippi diſcipulum facit: ſed haud ſcio, an ei conſtet ratio temporum, cùm Chryſippus circa Olympiadem centeſimam quadrageſimam floruerit: probabilius eſt quod alij prodiderunt, Theophraſti eum fuiſſe auditorẽ, quib. Laërtius in Theophraſto nõ diſſentit: quanquã idem Laërti⁹ in Chryſippo. ait, aliũ quendã Chryſippũ Gnidiũ medicum fuiſſe, à quo Eraſiſtratus teſtatur ſe multa didiciſſe.

Quomodo Ariſt. obierit ſecundum Iuſtinum Martyrem.

Eraſiſtratus medicus Ariſt. ex filia nepos.

Floruit autem ætate Ariſt. apud Hebræos, Iaddus ſummus Pontifex, qui habitu & ornamentis Pontificijs obuiam proceſſit Alexandro Magno hoſtiliter Hieroſolymam petenti: cuius Pontificis aſpectu ſolo, vſq; adeò Regis animus ad beneuolentiam eius gentis, & Põtificis reuerentiam flexus eſt: vt Iudæis amicè conſalutatis honoratoq; Pontifice, nomen Dei, quod is capite geſtabat laminæ aureæ inſculptũ, ſupplex adorauerit, affirmans ſibi eodem illo habitu Deũ, in Dio Macedonię apparuiſſe, pollicentem ſe illius Dei ductu Perſarum imperio potiturũ. Alexãder igitur veniẽs Hieroſolymã, templumq; ingreſſus, Deo ſacrificauit, templũ ampliſſimis muneribus, maximo honore Pontificẽ, plurimiſq; beneficijs Iudæos afficiẽs, oſtenſoq; ei libro Danielis, in quo prædictum erat fore, vt Perſarum

Memorabilis hiſtoria.

imperium à quodam Rege Græcorum funditus euerteretur, eum ſe Regem eſſe interpretatus, læto fidentiq; animo aduerſus Darium exercitum mouit nō dubiā habens victoriæ ſpem, duplici oraculo, Dei, & Vatis, ſibi promiſſæ. *Hæc ex Ioſephi* vndecimo antiquitatum libro deſcripſimus. Ariſtotele Philoſophante, regnanteq; Alexandro, Græcia clariſſima fuit, totoq; terrarum orbe potentiſſima, vt ait Pli. li. 18. c. 7. Tunc enim fuit Ariſtoteles Philoſophorum facilè princeps, tunc effloruit Demoſthenes eloquentiæ parens, tunc quaſi ſol exoriens, & ſua luce reliquas ſtellas præſtinguens, gloria rei bellicæ excelluit Alexander ob incredibilē rerū, tanta celeritate felicitateque geſtarum, cognomētum Magni apud gentes omnes adeptus: quem niſi temulentia, & ex hac efferueſcens in amicos credulitas, ſæpe viciſſent, omnes ipſe quotquot ante eum, poſtq; fuere Reges, & Imperatores, proculdubio viciſſet. Huius rei tam ſubitæ mortis, conſcium fuiſſe Ariſtotelem, quin etiam excogitato in id veneno, auctorem, ob Calliſthenē Ariſtotelis conſobrinæ filium ab eo rege ignominioſiſſimè crudeliſſimeq; necatum, multi memoriæ prodiderunt. In qua ſententia Plinius fuiſſe videtur, cuius extrema trigeſimi li. verba, hæc ſunt: *Vngulas tantum multarum repertas, neq; aliam vllam materiā, quæ non perroderetur à veneno ſtygis aqua, cū id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret memoria dignum eſt, magna Ariſtotelis infamia excogitatum.* Hæc Plinius. Plutarchus etiam in Alexandro, opinionem illam veneni ab Antipatro miſſi, & ab Ariſtotele excogitati, Antigoni Regis teſtimonio confirmat; quamuis ipſe ſuſpicionē veneni tollat, vel eo argumēto, quòd certum ſit, neq; tunc mortuo Alexandro vllā in exercitu veneni ſuſpicionem fuiſſe, neq; tot diebus, quibus inter Principes de ſucceſſore Alexandri præſente eius corpore, diſceptatum eſt, vllum in cadauere tumorem, aut liuorem aliúdve veneni indicium aut veſtigium, extitiſſe.

Tempore Ariſtotelis Græcia fuit florentiſſima.

Infamia Ariſtotelis.

Purgatur Ariſtoteles ab infamia.

Moriens aūt Ariſtoteles, & ſcholā & Bibliothecam ſuā reliquit Theophraſto, ſed quā lepidè, ſimul & verecundè, Ariſtoteles duos & ſexaginta annos natus, Theophraſtū ſibi ſucceſſorē elegerit, eū Menedemo eius cōdiſcipulo præferens, pulchrè narrat Gellius lib. 13. cap. 5. Quæ verò, & quanta calamitas ſcriptis Ariſtotelicis poſt Theophraſti mortem acciderit, adſcriptis hoc loco Strabonis verbis, commemorandum eſt: id enim noſſe, ſtudioſis doctrinæ Ariſtotelis perutile fuerit. Strabo igitur lib. 13 ita ſcribit: *Ariſtoteles & ſcholam & Bibliothecam ſuam Theophraſto reliquit, primusq; omnium quos ſcimus & libros congregauit, & Aegypti Reges Bibliothecæ ordinem docuit: Theophraſtus eam Neleo tradidit: Neleus Scepſim detulit, & poſteris dedit hominibus*

Calamitas ſcriptorum Ariſtotelis.

nibus ſanè imperitis, qui libros incluſos & negligenter poſitos habebant, cumq; Attalicorum regum ſub quibus erant ſtudium ſentirent conquirendorum librorum ad inſtruendam Bibliothecam, quæ Pergami erat: eos in foſſa quadam ſub terram occuluerunt, quos partim tineis, partim humiditate labefactatos, tandem qui ex eo genere erant Appellicomi Teio tradiderunt, magno emptos precio, Ariſtotelicos ſcilicet atq; Theophraſticos. Appellicon, vt qui librorum magis ſtudioſius eſſet quam ſapientiæ, volens corroſiones emendare, eos t anſcrib ndos dedit, ſcriptura non recte ſuppleta: quapropter libros edidit erroribus plenos. Peripatetici igitur qui poſt Theophraſtum fuerunt, cùm libris omnino carerent, paucis duntaxat exceptis, exteriorum ſermonum nihil habebant in quò firmiter philoſopharentur. ſed poſitiones quaſdam lucubrabant. Poſteriores autem, poſtquam hi libri in lucem editi ſunt, Ariſtotelem imitantes multo melius quam illi philoſophati ſunt. Multis ad hoc Romani contulerunt. Nã continuo poſt Appelliconis obitum Sylla qui Athenas cœpit, allata eius Bibliotheca, Romam eam tranſtulit. Tirannion quoque Grammaticus, cum Ariſtotelis amantiſſimus eſſet, eo ſibi conciliato qui præfectus erat Bibliothecæ, incœpit eos deſcribere, item librarij quidam, ſcriptoribus tamen viciles non bonis nec ſcripta conferentes, quod in ijs libris præſertim fieri ſolet, qui vendendi tranſcribuntur, tum Romæ, tum Alexandriæ. Hæc Strabo ex quo licet ſuſpicari, non pauca in ſcriptis Ariſtotelis fuiſſe vitiata, quæ cùm indocti homines vel ſupplere, vel corrigere voluiſſent, ab his magis eſſe corrupta. Quid ergo mirum ſi quoſdam in libris Ariſtotelis, præſertim Logicis, Metaphyſicis, atq; Phyſicis, locos offendamus, defficillimos ad intelligendum, & propè inexplicabiles? Quid etiam mirum, ſi aureum illud (vt Cicero vocat) eloquentiæ flumen, interdum lutulentum, atq; ſordidum fluere videatur: verùm de his hactenus, & ad ſucceſſores Ariſtotelis veniamus.

Vera cauſſa cur Ariſtotelis ſcripta multifariam ſint vitiata.

Defuncto Ariſtoteli proximè ſucceſſit Theophraſtus, tanta auditorum multitudine nobilitatus, vt ad duo millia diſcipulorum ſcholam eius frequentarent, vixit ad octoginta quinque annos. *Hoc* tempore apud *Hebræos* clarus fuit Simon Oniæ filius ſummus Pontifex, qui ob ſingularem eius erga Deum pietatem, ac religionem, & erga ciues ſuos beneuolentiam, atque charitatem, cognomentum Iuſti, promeruit. *Hic* nepos Iaddi Pontificis, de quo paulò ſupra diximus, & auus eius Pontificis qui etiam Simon Oniæ filius appellatus eſt, cuius eximias laudes prædicat Ioſus filius Syrach quinquageſimo capite eius lib. qui Eccleſiaſticus nuncupatur. Vterque autem, hoc eſt Ieſus filius Syrach, & poſterior ille Simon, Ptolomæo Euergete in Aegypto regnante floruerunt. Poſt Theophraſtum inſignes fuerunt Strato Lampſacenus, cognomento Phyſicus

Deſcribuntur ætates inſigniorum Peripateticorum Theophraſtus.

& Demetrius Phalereus; ille magiſter fuit Ptolomæi Philadelphi ſecundi poſt Alexandrum Magnum Aegypti regis à quo talentis octoginta donatus eſt; cœpit autem præeſſe ſcholæ Olympiade centeſima vigeſima tertia, quam annis decem & octo tenuit. Demetrius autem ob præclara eius in Rempublicam Athenienſiū merita, decemnalis vrbis præfectura, & trecentis ſexaginta æreis ſtatuis honoratus eſt, ſed quas mox Athenienſes lacerauerunt, nondum anno hunc dierū numerum excedente, vt ait Plin. l. 34. c. 6. Hic Demetrius, Bibliothecam Alexandrinam, cui augendæ ac locupletandæ à rege præfectus fuerat, quingentis circiter librorū millib. inſtruxit & ornauit, eiuſq; ſuaſu rex Philadelphus, duobus & ſeptuaginta viris, ſapientia & linguæ Græcæ & Hebreæ peritia apud Iudæos præſtantiſſimis, ab Eleazaro tunc Pontifice ad ipſum miſſis, mandauit, vt ſacram ſcripturam ex Hebræo in Græcum ſermonem quàm fideliſſimè verterent, quæ poſtea ſeptuaginta tranſlatio appellata eſt. Demetrij propè æqualis fuit Hyeronimus Peripateticus ſæpe à Cicerone nominatus, Multi deinde diuerſis temporibus in ſecta Peripatetica excelluerunt. Circa Olympiadē centeſimam quinquageſimam primā, paulò ante Machabæorum principatum, clarus fuit Ariſtobulus Iudæus cognomento dictus Peripateticus, cuius initio poſterioris libri Machabęorum fit mentio. Hic in libros Moſis ſcripſit commentarios ad regem Aegypti Ptolomæum Philometora, in [illegible] docet ſcripta Moſis ante Alexandrum & Perſarum imperium [illegible] Græcam linguam, licèt non bene fuiſſe traducta, eaq; à Pythagora, Platone, alijſq; Philoſophis eſſe lecta, vt mirū videri non debeat, ſi multa tùm in diſciplina Pythagorica, tùm [illegible] Platonis libris, eorum quæ leguntur in ſacris literis, ſi[illegible] reperiantur; affirmat etiam Philoſophiam Ariſtotelis [illegible] reb. cum Moſis doctrina conſentire. Hæc de Ariſtobulo Clemens primo li. Stromatum, & Euſebius in libris de Præparat. Euang. tradiderunt. Cicerone iam ſene, princeps Peripateticorum illius temporis, erat Cratippus, quo magiſtro filius Ciceronis Philoſophiæ operam dedit. Boëthus Peripateticus æqualis fuit Strabonis Geographi, qui li. 13. ait ſe cum Boëtho Ariſtotelica dogmata eſſe philoſophatum: vixiſſe autem Strabonem imperante Tiberio Cæſare, ipſe teſtis eſt lib. 13. ſed veniamus ad Perip. nobis notos & familiares.

Alexander Aphrodiſæus omnes pene libros Ariſt. diligenter & accuratè interpretatus eſt; qua re tantum nomen, tantamq; auctoritatem eſt conſecutus, vt nemo olim Ariſtoteleus haberetur, qui non eſſet Alexandreus. Aequalis fuit Galeni Medici, Ptolomæi Mathematici & noſtri Iuſtini, nobilis quidem

Strato.

Demetrius Phalereus.

De ſeptuaginta duobus ſacræ ſcripturæ interpretibus [illegible]

Cratippus.

Boethus.

Alexan. Aphrodiſæus.

dem Philoſophia, ſed Martyrij gloria longè nobilioris. Floruiſſe Alexandrum tempore Antonini Imperatoris, prodit liber eius de Fato. Sed quia in Præfatione eius libri, Alexander Imperatorem ad quem ſcribit vocat Antoninum Seuerum, Politianus in Miſcellaneis opinatur fuiſſe Septimum Seuerum, qui regnauit circa annum ab ortu Domini ducenteſimum, quo tempore in ſchola Alexandrina Clemens Alexandrinus & Panthenus & paulò poſt Origenes excelluerunt. Porphyriũ licet quidam in Peripateticis numerent, cum tamen Platonis magis quàm Ariſtotelis fuiſſe ſtudioſum, eius ſcripta declarant. Ego ne Philoſophum quidem appellandum cenſeo, hominem vſq; adeò impijs ſuperſtitionibus, & magnis fallacijs deditum: fuit certè Chriſtianæ religionis nequiſſimus Apoſtata, & hoſtis acerrimus. Præceptorem habuit Plotinum, condiſcipulum Origenem, diſcipulum Iamblychum, vt Eunapius in eius vita ſcribit. D. Hieronymus in ſupplemento Chronicon Euſebij ait, cum miſſo ad Conſtantinum Magnum libro; ab exilio fuiſſe reuocatum, extremam ſenectutem attigit, quinimo amplius quàm centum annis vixit, nam Origenem cuius cõdiſcipulum fuiſſe Porphyrium dixit Aunapius. Euſebius in Chronicis, clarum iam & illuſtrem facit, anno ab ortu Domini noſtri, ducenteſimo trigeſimo ſecundo: reuocationem autem Porphyrij ab exilio, notat D. Hieronymus anno Domini trecenteſimo trigeſimo ſecundo, centum annis interlapſis. Themiſtium Philoſophum, qui paraphraſtica, eaq; perſpicua & eleganti multorum librorum Ariſtotelis explanatione, magnam laudem inuenit, tempore Valentis Imperatoris floruiſſe æqualem D. Baſilij Magni, & Gregorij Nazianzeni, demonſtrat Eccleſiaſtica hiſtoria Socratis lib.4 ca. 27 idemq; confirmat Nicephorus Calliſtus li.18. cap. 50. Nec ab his differt Suidas, ſcribens eum vixiſſe ſub imperio Iouiniani. Etenim Iouinianus octo duntaxat menſibus imperauit, poſt quem proximè Valentinianus & Valens imperium acceperunt. D. Auguſtinus in eo libro quem de Categorijs Ariſtotelis ſcripſit, Themiſtium eximium Philoſophum appellat, eumque & ſuæ ætatis & Magiſtrum ſuum fuiſſe ſignificat. Simplicius in exponendis Ariſtotelis ſcriptis, nulli ſecundus ſub Iuſtiniano Imperatore vixit, vt Suidas inquit, vbi de Damaſcio Philoſopho verba facit, quo ferè tempore floruit Seuerinus Boëtius, vir genere, dignitate poëſeos, Philoſophiæ, ac Theologiæ præſtantia clariſſimus, Ioannem autem Philoponum, haud ignobilem Philoſophum, nec obſcurum Ariſtotelis interpretem, ſub Phoca Imperatore vixiſſe ſignificare videtur Nicephorus lib.18. cap. 46. ſed cum antiquiorem eſſe vel æqualem Simpli

Themiſtius.

Simplicius, Ioannes Philoponus, Seuerinus Boetius.

Digitized by Google

cij vel etiam aliquanto priorem, magno eſt argumento, quòd Simplicius non rarò eum acerbè mordet & conuicijs lacerat, eiuſq; ſententias,decretis Ari. contrarias, non ſine hominis odio,&execratione confutat. Verum de Peripateticis hactenus.

EPICVRVS.

Deteſtatio Epicuri.

NEc ingenij magnitudine,nec doctrinæ præſtātia, nec ſplẽdore virtutū, nec vllius rei quæ laudem aliquam meretur, excellētia,ſed ſola mortaliū ad peiora ſemper ruentiū vanitate quadā,& inſania factū eſt,vt Epicurus in Philoſophia clarus & illuſtris haberetur;eiuſq; ſectæ princeps & auctor eſſet,quæ ſectatorū multitudine,nobilitate,mutuaq; eorū inter ſe concordia,atq; cōſenſione,cæteris omnib.ſectis longiſſimè antecelleret:& quemadmodū Heroſtratus ille fertur incendendo Dianę fano,quod erat templum totius Aſiæ celeberrimū æternam ſibi nominis famam comparare voluiſſe , ſic etiam Epicurus,euertendo Dei prouidentiā , tollendo noſtrorum animorū immortalitatē,cōculcādo virtutis & honeſtatis dignitatē, deniq; in vna corporis voluptate ſummū hominis bonū collocando, immortalē doctrinæ ac nominis ſui memoriā cōſequi ſe poſſe ſperauit Heu cæcū genus hominum ſuis blandientium cupiditatibus,& quæ jucūda ſunt ſenſibus vera eſſe cupientiū! Ergò ne ad felicitatē comparandā,eum ducē ſequi lubet,qui ex homine pecudē faciat, nō aliud æſtimans bonū , quàm quod pecudū eſt,voluptatē?Siccine iuuat deſipere, vt qui nihil homine,ne dum Deo dignum ſapit,eū nobis ſapiē iæ magiſtrū atq; doctorem eligamus? Sed quandoquidem ſtultitia noſtra hoc monſtrum Philoſophiæ in album illuſtrium Philoſophorum aſcripſit,de eius quoq; ætate hoc loco nobis dicendū erit. Epicurus igitur otij magiſter,vt inquit Plinius, hoc eſt vt ego interpretor,malorum omniū ſeminariū (quæ enim mala non parit otium?)naſcitur(Apollodoro in Chronicis auctore)centeſimę nona Olympiadis anno tertio,ſeptem nimirū annis poſt Platonis obitū;vixit annis duobus& ſeptuaginta,obitq; anno primo Olympiadis cēteſimæ vigeſimæ ſeptimæ. Euſebius in Chronicis,inſigni Chronographiæ errore.Epicurū florentē facit Olympiade cēteſima duodecima,quo tempore vix pueritiam exegerat Epicurus tredecim duntaxat annos natus.Si ſcriptorum multitudine æſtimari deberet Philoſophi præſtātia,fuiſſet procul dubio Epicurus omnium Philoſophorum præſtantiſſimus, quippe qui infinita pꝛpè volumina, vt Laërtius refert,poſteris reliquit,certè plura eū,quam vllū priorum ſcripſiſſe,in cōfeſſo eſt. Habuit quā plurimos ſuæ doctrinæ ſtudioſos & defenſores,in quib. primas meo judicio tenuit Lucretius Romanus, qui eleganti poëmate totam Epicuri diſciplinā quæ ad Phyſicen per-

cen pertinet, diligenter expoſuit, natus Olympiade centeſima ſeptuageſima prima, annos vixit tres & quadraginta, vir omni laude dignus, ſi ad meliorem Philoſophiæ diſciplinam, tãtum ingenium tantumq́; ſtudium ac diligentiam contuliſſet.

ZENO CITTICVS.

STOica diſciplina, multis rebus Chriſtianæ religionis, vt D. Hieronymus ait, quã ſimillima, Epicureæ aũt ſectæ omnino cõtraria fuit, vtraq; tamen eodẽ fermè tepore nata eſt. Nam vtriuſq; parentes, Epicurũ, & Zenonem, eadẽ propemodum ętate floruiſſe, conſtat. etenim Olympiade cẽteſima trigeſima, ſenẽ fuiſſe Zenonem, Laërtius veterum teſtimonio confirmat. Non rectè igitur Euſebius in Chronicis obitũ Zenonis ſignat in Olympiade cẽteſima vigeſima nona. Aulus Gellius lib. 17. c. 21. ait quo tempore Romani bellũ gerebant cum Pyrrho rege, anno nimirum vrbis cõditæ circiter ſeptuageſimo & quadringenteſimo, quod tempus incidit in Olympiadẽ centeſimã decimã octauam, Epicurum, & Zenonẽ Citticnſem, celebres fuiſſe. Duorum & viginti annorũ erat Zeno cùm Athenas conceſſit, annis octo & quinquaginta ſcholæ præfuit: cumq́; annorũ eſſet duorum & ſeptuaginta, vel vt docent alij, nonaginta octo, nullo conflictatus morbo, ex hac vita deceſſit. Multa ſcripſit, tãta ſubtilitate, vt Carneades, quò ſubtilius eius ſcripta refelleret, Elleborũ antè ſumpſiſſe dicatur, quod pleroſq́; alios etiam feciſse ſtudiorũ gratia, ad pronidẽda acrius quæ commentabantur. teſtis eſt Plinius lib. 25. c. 5. Plurimi clariſſimique viri huius ſectæ ſtoicæ ſtudioſiſſimi fuerunt. Cleanthem, maiorum gentium Stoicum Cicero appellat, ex Romanis proceribus eminens. Cato Vticenſis, & qui Cæſarem occidit, Brutus; inter Philoſophos, Coryphæus Stoicorũ, eorumq́; porticũ humeris ſuis fulcire, ac ſuſtentare dictus eſt Chryſippus: infinitorum propè librorũ ſcriptor, quocirca nõn inſulſè Carneades, eum Paraſitum librorum vocare ſolebat; quanquam pleroſq́; libros alienis modò teſtimonijs & ſententijs referſit. Floruit, (vt Apollodorus in Chronicis ait) olympiade cẽteſima quadrageſima tertia. Africani & Lælij æqualis & familiaris fuit Panætius, nobilis inprimis Stoicus, quem Cicero ſequutus eſt in libris quos de officijs ſcripſit. Nerone imperante, duo pręſtantiſſimi Stoici fuerunt, vnus Epictetus, in cuius librum, qui etiam nũc extat, Simplicius philoſophus eruditos edidit Commentarios: Alter Seneca, non ſolum doctrina, & præclaris ingenij monumentis, ſed etiam familiaritate, quam cum Apoſtolis habuiſſe dicitur, illuſtris. Huius Nero imperator diſcipulus fuit, & carnifex. Epictetũ, Domitiano imperante, Roma Nicopolim deceſſiſſe, propter Senatuſconſultum id temporis editum

Carneades quò ſubtilius ſcripta Zenonis refelleret Elleborum antè ſumpſit.

Inſignes Stoici Cleanthes, Chryſi. Panætius, Crato Vticẽſis, Brutus, Epictetus, Seneca.

tum quo Philoſophi eiecti; vrbeque, & Italia interdicti ſunt, au-ctor eſt Gellius lib.15. cap.11.

Sed his de Philoſophorum Chronographia explicatis, iam tempus eſt, vt ad enarrandas & diſcutiendas veterum Philoſophorum de principijs rerum naturalium opiniones, propiùs accedamus.

Opinio eorum qui dicentes omnia eſſe vnum ens immobile, omnem principij rationem de medio tollunt. CAP. V.

SEntentias veterum de principijs rerum naturalium, Plato, & Ariſt. multifariã commemorant; Ille in Theæteto, & Sophiſta: Hic in 1. Phy. & de Generat. in 3 de cœlo. & 1. Metap. Plutar. 1. lib. de Placitis Philoſophorum, vt omittam Clementem Alexandrinum, Euſebium, Theodoretum, D. Auguſt. & alios, tum ſacros, tum prophanos ſcriptores: poſſunt autem omnes de principijs ſententiæ ad hanc breuem, & generalem diuiſionem reuocari. Alij enim nullum videntur facere principiũ, nempe ij, qui aiunt omnia eſſe vnum ens immobile: Alij quidem faciunt, ſed vel vnum, vel multa: & vnum vel finitum magnitudine vel infinitum & item vel vnum ex quatuor elementis, vel quidpiam illis prius, aut mediũ: ſimiliter qui multa faciunt, aut ea ſtatuunt numero finita, aut infinita, ſi finita, vel duo, vel tria, vel quatuor, vel decẽ, vel alio quopiam numero circunſcripta: ſi infinita, vel omnia vnius generis, ac naturæ, vel ſpecie diuerſa & contraria. Verùm hæc enucleatè pertractanda ſunt, vnam quamq; harum opinionum propriè, ac ſigillatim explicando. Qui igitur putarunt, id quod eſt, vnũ tantummodo eſſe, atq; immobile, hos neceſſe eſt omnem principij Phyſici rationem funditus ſuſtuliſſe. Etenim cùm nihil ſit principium ſui, ſed aliorum, nihil itẽ poſſit effici ab vllo principio Phyſico ſine motu (ſiquidem natura definitur eſſe principium motus) hinc fit vt ſublato motu, & rerum multitudine, nihil loci principijs naturalibus relinquatur.

Opinio Xenophanis. Tres autem huius ſententiæ principes fuiſſe memorantur, Xenophanes, Parmenides, & Meliſſus, de quibus eodem ordine dicendum eſt. Xenophanes Colophonius magiſter Parmenidis, ipſe autem vel nullius ſecundum aliquos, vel ſecundum alios Archelai ſeu Botonis cuiuſdam Athenienſis auditor, exiſtimauit (vt refert Ariſt. in eo libello qui inſcribitur de Xenophane, Zenone, & Gorgia) id quod eſt, æternum eſſe infinitum, vnum, omniquaque ſui ſimile, & immobile. Æternum, quoniam ſi factum eſſet, aut ex nihilo; quod eſt impoſſibile, nec poſſet reddi ratio, cur tunc, & non antè factum fuiſſet: aut ex aliquo; vel igitur ſimili, vel diſſimili, non ſimili, nam ſimilium eadem eſt vis & ratio, quare non conuenit vni eorum

Digitized by Google

eorum potius quàm alij, aut fieri, aut facere: neque ex diſſimili: nam ſic fieret ex eo, quod non eſt. Deniq; cùm quicquid fit de nouo, antea non fuerit, neceſſe eſt id fieri ex nihilo, quod cùm ſit impoſſibile, rectè ſe habet arbitrari, id quod eſt, æternum eſſe. Si autem æternum, ergo infinitum; nam neque habet principium vnde extiterit; neque finem in quem poſſit deſinere: ſi infinitum ergo vnum: nam ſi multa, ergo inuicem terminata, & vnum extra aliud, quod eſt contra rationem infiniti. Si vnum, ergo vndique ſui ſimile, nam vbi diſſimilitudo ibi multitudo. His etiam conſequēs eſt, vt immobile, tum quia, nec à ſe moueri poteſt, cùm ſit omnino ſimplex, & vndique ſibi ſimile, nec ab alio ſi enim id quod eſt, vnum eſt, nihil aliud erit à quo moueri queat. quid? quòd vel moueretur in plenum, at nō eſt aliud ens præter ipſum, vel in vacuū, vacuum aūt nihil eſt in reb⁹. Ex quo fit vt neq; dolori, neq; morbo, neque vlli planè commutationi ſit obnoxium. Hæc Ariſtoteles de Xenophane, à quo Theophraſtus (referente Simplicio 1. Phyſicorum ſupra tex. 6.) in eo diſſentit, quod putat Xenophanem illud ſuum vnum Ens, neque finitum, neque infinitum feciſſe. Alexander autem Aphrodiſæus (vt ibidem memorat Simplicius) inducit Xenophanem facientem id quod eſt finitum, & ſphæricum. Laërtius verò in vita Xenophanis, ſcribit eum conſtituiſſe quatuor principia omnium rerum: mundoſque innumerabiles; quæ non videntur congruere cum his quæ dicta ſunt. Cicero etiam 2. Academ. Quæſt. confirmat eum ſenſiſſe habitari in Luna, eamque eſſe terram multarum vrbium & montium. Vixit annos centum, atque eo amplius: ſcripſit carmine, acerrimuſque fuit inſectator Homeri, & Heſiodi.

Parmenides Eleates arbitratus eſt, quamuis ſecundum fallacem ſenſum, & vulgi opinionem multæ ſint res, earumq; duo principia eſſe videātur, terra loco materiæ, & ignis loco efficiē tis, tamen ſecundum rationem & veritatem, id quod eſt vnum tantummodo eſſe. Hoc autem ita concludebat; Quod eſt præter id quod verè eſt, id non eſt, alioquin non eſſet diuerſum ab eo quod eſt, at quod non eſt, nihil eſt, ergo id quod eſt, vnum tantummodo eſt nam ſi ea quæ ſunt, multa eſſent ea profecto differēt inter ſe: aut igitur in eo quod nō ſunt, aut in eo quid ſunt: nō in eo quod ſunt, in hoc n. ſunt ſimilia, quæ autem ſunt ſimilia, non ſunt alia, quæ non ſunt alia, ſunt vnum & idē; nec in eo quod non ſunt, quod enim non eſt, nihil eſt, per id autem quod nihil eſt nulla fit differentia: ſi igitur quæ ſunt, nullo modo differre poſſunt inter ſe, neceſſariò conficitur, id quod eſt, vnum eſſe. Hæc eſt ratio Parmenidis ſecundum *Parmenidis opinio.*

Por-

Porphyrij explicationem quam refert Simplicius 1. Phiſic. ſuper text. 25.

Opinio Meliſſi. Meliſſus auditor Parmenidis exiſtimauit id quod eſt, ingenitum, infinitum, vnum, & immobile eſſe: Ingenitum quidem, vnum, & immobile, propter eaſdem rationes, quas vt antè diximus, afferebat Xenophanes; eſſe autem infinitum hoc modo demonſtrabat, ſi quod eſt genitum habet principium, ergo quod non eſt genitum carebit principio: ſimiliter, ſi quod eſt mortale habet finem, ergo quod eſt ab interitu liberum carebit fine: ſed id quod eſt, nec genitum, nec mortale, ſi enim interiret, neceſſarium eſſet in nihil recidere, ergo id quod eſt caret principio & fine; quamobrem oportet eſse infinitum; id. n. appellamus & intelligimus eſse infinitũ, quod principio vacat & fine. Ergo hi tres Philoſophi Xenophanes, Parmenides & Meliſsus, facientes vnum tantùm eſse vere ens, nullũ faciunt principium rerũ naturalium. Sed veniamus ad eos qui faciũt vnum principium rerum omnium naturalium, vel vnum ex quatuor elementis, vel quippiam ab illis diuerſum.

Opinio eorum qui faciunt vnum principium omnium rerum naturalium. CAP. VI.

Opinio Thaleſis. THales Mileſius, vnus de ſeptem ſapientibus, eorumque longè ſapientiſſimus, & Philoſophiæ naturalis, vt eſt apud Ariſt. 1. Metaph. primus apud Græcos auctor & illuſtrator, ſenſit principium omnium rerum eſse aquam, vel ipſum humidum, motus fortaſse eo argumento (vt eſt apud Ari. & Plutarchum) quòd cerneret ſemina, & alimenta rerum, eſse humida, ex quo autem res gignuntur & aluntur, id eſse principium earum rerum. Calorem item, cuius vi omnia tenentur & conſeruantur, humore paſci atque ſuſtentari. Veriſimile autem eſt, inquit Ari. priſcos viros, Theologos, & Poëtas, vt Orpheum, *Homerum*, & *Heſiodum*, canentes Oceanum & Thetyn parẽtes eſse generationis, & aquam, quæ Styx appellatur, iuſiurandum eſse Deorum, ceu quippiam vetuſtiſſimum, & honorabiliſſimum, in eadem fuiſse ſententia: *Hipponem* quoque qui teſte Alexandro dictus eſt Atheos, idem ſenſiſse ferunt, ſed eum Ariſt. contemnit propter mentis viliatem. Thales autem, auctore Simplicio, nihil ſcripſit præter Aſtrologiam nauticam, quanquam Laërtius ait, eam referri ad Phocũ quemdam Samium. Atque hoc innuens Ariſt. quotieſcunque de Thalete verba facit, ſic fere loqui ſolet, *Fortaſſe, vt memorant, dicitur.* Quæ verba in hanc ſententiam rectè ponderauit Alexander 1. Metaphyſ.

Anaximenes, auditor Anaximandri, & doctrinæ Thaletis per-

perquam ſtudioſus fuit, vt ipſe oſtendit, quàm (vt Laërtius refert) ſcripſit ad Pythagoram. Is principium omnium rerum dixit eſse Aerem. hanc enim opinionem eius fuiſse teſtatur Ariſt. 1. Methaphyſicæ & Theophraſtus. Simplicius quoque confirmat idem ſe in illius ſcriptis comperiſse: Nicolaus autem Damaſcenus in opere, quod fecit de Dijs, ſcriptum reliquit, ſecundum Anaximenem principium rerum eſse non Aerē, ſed quiddam medium inter Aerem, & Ignem. Verùm præponderat ſuperiorum auctoritas, quam Cicero etiam & Laërtius ſecuti ſunt. Putatur autem ratio principij rectè conuenire Aeri propterea quod is facilè accipit quancumq; vim, actionem, & qualitatem aduentitiam, & in omnes formas, atq; figuras paruo negotio ſeſe induit, nec habet qualitates naturales, ſiue quæ ad motum loci, ſiue quæ ad alterationem pertinēt, nimiū vt cætera elementa, inſignes, aut ægrè mutabiles. Eiuſdem ſententiæ fuit Diogenes Apolloniates diſcipulus Anaximenis, & Anaxagoræ æqualis, vir eloquentia & ſapientia clarus, cuius decreta, teſte Laërtio, ſunt, elementum omnium eſse Aerem, ex quo denſato & rareſcente gigni mūdos innumerabiles; eſſe infinitum, inane; terram rotundam, & in medio locatam fixamque ſemper hærere. Is ſcripſit opus quoddam cuius fuit huiuſmodi principium; *Qui docere aliquid inſtituit, eum in primis debere certum aliquod, & indubitatum principium ponere, tum ſimplici, & pudica oratione vti.*

Opinio Anaximenis.

Heraclytus Epheſius: vir animi & ingenij magnitudine, humanarumque rerum deſpicientia valde memorabilis, quò magis ſoluto & vacuo animo philoſophari poſset, regnum conceſſit fratri & à Dario Rege Perſarum magnis opum, & honorum promiſſis accitus, cum ſuis Epheſijs, apud quos obſcurus & contemptus erat, viuere maluit. Hic, cum Hyppaſso Metapontino ſenſit initium cunctarum rerum eſse ignem, ex quo naſcerentur omnia, & in quem cuncta tandē occiderent; cum que omnes res denſatione, & rarefactione fiant, putabat eas more fluminis continenter labi, & fluere: videtur etiam amicitiam, & litē ſimiliter, vt Empedocles, cauſsas efficientes rerum conſtituere. At porrò ignem cùm denſatur humeſcere, & aerem fieri: hunc item, cùm magis cogitur & concreſcit, aquam effici: quam denſatā verti in terram, & viciſſim ex terra fuſa atque rareſcente aquā, & ſimiliter reliqua deinceps elementa renaſci: atque hoc modo mundum perpetua viciſſitudine gigni, & interire. Viſum eſt autem illi, ignem præ cæteris elementis conſtituendum eſse principium omnium, quia eſt maximè mobilis, & minutiſſimatum, ac ſubtiliſſimarum partium, tum etiam quia multiplex eius vis per omnia permeans,

Heraclyti opinio.

Digitized by Google

means, cunctas res gignit, auget, ſuſtentat, perficit, atque moderatur : quæ res latè tractatur apud Ciceronem ſecundo libro de Natura Deorum, à Balbo Stoico: nam in 3. eiuſdem operis libro Cotta diſputat, Stoicos in hoc eſſe germanos *Heraclytæos*. Quanquam id quod ipſi dicunt de igne; potius declarat ei competere rationem cauſæ efficientis; quàm materiæ, aut elementi. Scripſit autem *Heraclytus* librum de natura; incredibili breuitate, & obſcuritate, quamobrem dictus fuit *σκοτεινὸς*, quem librum cùm legiſſet Socrates ſibi datum ab Euripide, ferunt dixiſſe, quæ in eo intellexiſſet præclara ſibi videri, quæ autem non intellexiſſet putare ſe non diſſimilia eſſe, ſed omnia Delio quopiam natatore indigere. Ariſt. verò in lib. Rhetoricis auctor eſt, obſcuritatem, quæ erat in ſcriptis eius propter difficultatem interpungendi dictiones accidiſſe. *Habuit* multos, nec ſanè minutos viros ſectatores, & interpretes ſuæ doctrinæ, quamuis Lucretius paruipendat ipſum, & acerbè mordeat his verſibus.

Quapropter qui materiam rerum eſſe putarunt
Ignem, atq; ex igni ſummam conſiſtere ſolo,
Magnopere à vera lapſi ratione videntur.
Heraclytus init quorum Dux prælia primus:
Clarus ob obſcuram linguam magis inter inanes,
Quàm grauior, Graios inter, qui vera requirunt:
Omnia enim ſtolidi magis admirantur, amantque;
Inuerſis quæ ſub verbis latitantia cernunt,
Veraque conſtituunt quæ bellè tangere poſſunt
Aureis, & lepido quæ ſunt fucata ſonore.

Solam terrã nemo Philoſophorum fecit principiũ rerum.

Terram autem *Heſiodus* fortaſſe principium fecerit fingens primam omnium ex Chao natam extitiſſe, ſed Philoſophorum nemo ſolam poſuit initium rerum; ob eius craſſitiem, duritiem, atque immobilitatem, coniunctam verò; & conſociatam cum alijs corporibus, principium ſtatuerunt Empedocles, ac Parmenides.

Alij faciunt vnum quidem principium, diuerſum tamen à prædictis quatuor elementis, hoc eſt, vel medium inter ignem; & aërem, illo denſius, hoc rarius; vel quippiam prius quatuor elementis, quod fortaſſe idem eſt. Hanc opinionem Nicolaus Damaſcenus, falsò, vt ſupradictum eſt, attribuit Anaximeni.

Anaximandri opinio.

Simplicius autem 3. Phy. & Philoponus in 2. lib. de Generat. (quibus in locis Ariſt. mentionem facit huius opinionis) eam aſcribunt Anaximandro Mileſio; qui, vt narrat Laërtius, elementorum omnium dixit eſſe quippiam infinitum prius quatuor elementis. *Hic* primus Gnomonem inuenit, eumq; Lacedæ-

Digitized by Google

cedæmone in loco vmbræ captandæ idoneo fixit, quo ſolis conuerſiones & æquinoctia notaret; primus etiam maris & terræ circuitus deſcripſit, & ſphæram conſtruxit: quinetiam putauit, vt eſt apud Ciceronem, natiuos eſſe Deos, longis interuallis orientes occidentesq́; eosq́; innumerabiles eſſe mundos. Porrò Ariſtot. 1. Phy. 54. veriſimiliorem inquit eſſe opinionem eorum, qui faciunt principium omnium quippiam diuerſum ab elementis; quàm eorum, qui pro initio cunctarum rerum ponunt aliquod eorum quatuor corporum: propterea quòd principium debet eſſe vacuum, & nudum iis omnibus rebus, quas in ſe accipit; at quoduis illorum quatuor elementorum habet ſuam, ſibiq́; connatam qualitatum vim, qua, ſine ſui exitio, priuari non poteſt. Adde, quòd illi, per huiuſmodi principium videntur eſſe ſubodorati materiam primam, eamq́; adumbrare, & poſteris innuere voluiſſe.

Opinio eorum, qui faciunt principia multa quidem, ſed finita, præcipuè autem Pythagoræorum.

CAP. VII.

QVi multa inuehunt principia, neceſſe eſt ea faciant mobilia, tum quia non poſſunt multa principia ſine motu, aut ſimul cogi & congregari ad efficiendam generationem, aut inuicem diſſolui & diſiungi ad interitum afferendum: tum etiam, quia multitudini principiorũ ſemper adiuncta eſt aliqua repugnantia & contrarietas, quæ nunquam eſſe poteſt abſque motu. Qui autem multa principia ponunt, ea ſtatuunt vel finita, vel infinita: qui finita, vel duo, vt Parmenides in his, quę ſcripſit ſecundum iudicium ſenſuum & opinionem vulgi: nimirũ ignem & terram: vel lucem & tenebras: vel calidum & frigidum, vt refert Ariſt. 1. Metaphyſ. & 1. Phyſ. tex. 41. Plato etiam, vnum tanquam formam, & magnum ac paruum tãquam materiam, vt ei Ariſt. multis in locis imponit. Stoici quoq́, ſecundum Simplicium, Deum, & materiam. Vel faciũt tria, vt Ariſt. Materiam, Formam, & Priuationem: & Plato (ſecundum Plutarchum) Mentem, Ideam, & Materiam. Vel quatuor, vt Empedocles quatuor elementa, quibus loco efficientis adiunxit Litem, & Amicitiam. Quanquam Ariſt. in 1. Metaphy. auctor eſt, eum non vti illis, niſi tanquam duobus; Igne quidem per ſe, reliquis verò tribus tanquam vna natura; id quod aperte cognoſci poteſt ex ipſius carminibus. Alij produxerunt numerum principiorum vſque ad denarium: quam perhibent fuiſſe opinionem Pythagoræorum. Etenim cum faciant numeros initia rerum, naturam autem numeri cernerent denario compleri & abſolui; ſiquidem omnes gentes numerant vſq; ad denarium, quò cùm peruenerint, redeunt ad vnitatem, eam iterantes; idcirco ratio-

Diligenter ac ſubtiliter exponitur opinio Pythagoræorum ad

numeris, quos rerum omnium inina faciunt.

nem principij denario maximè tribuerunt, cuius numeri vim cùm animaduerterent totam quaternario contineri (in eo enim includuntur, 1.2.3.4. quæ ſimul iuncta faciunt denarium) ob eam cauſſam exiſtimabant, quaternarium eſſe numerum ſanctiſſimum, quo, cùm quippiam ſanctè confirmare volebant, tanquam iureiurando vtebantur, dicentes:

Iuro per omnipotentem, animæ qui tetrada noſtræ
Perpetuos fontes naturæ infudit habentem.

Fingebant enim animum noſtrum ex quaternario conſtare: ita vt μονὰς ſit mens, δυὰς ſcientia, τριὰς opinio, τετρὰς ſenſus: qua de re legi poſſunt, quę ſcribit Plutarch. 1. li. de placit. Philoſophor. c.3. & D. Auguſt. in lib. de Muſica. Quoniam igitur denarius eſt numerus perfectiſſimus, induxerunt tanquam initia rerum omnium decẽ cõiugationes vel oppoſitiones: vnam formarum, habituum, & bonorum; alteram priuationum, malorum, ac eorum, quæ habent indefinitam, & indeterminatam naturam.

Denarius.

Bonorum	*Malorum*
Finitum	Infinitum
Impar	Par
Vnum	Multiplex
Dextrum	Siniſtrum
Mas	Fœmina
Quies	Motus
Rectum	Curuum
Lumen	Tenebræ
Bonum	Malum
Quadratum	Longius altera parte.

Opinio Manichæorum (ſecundum aliquos) fluxis ex Pythagoræorum fontibus.

Ab his Pythagoræis nonnulli arbitrantur fluxiſſe opinionem Manichæorum, qui ponebant duo æquè prima, immutabilia, & potentia principia; vnum bonum, omnium bonorum: alterum malum, omnium malorum: quam ſententiam diligenter pertractat Simplicius in iis Commentariis, quos ſcripſit in Epictetum, & D. Auguſtin. cùm aliis multis libris, tum maximè iis duobus, quos ſcripſit de Geneſi contra Manichæos.

Cur autem Pythagorici fecerint numeros principia rerum naturalium, Ariſt. videtur reddere duas cauſas; vnam quia numeri ſunt priores omnibus corporibus: quippe cùm ſint ex abſtractione, hoc eſt, quia numeri ſine corporibus Phyſicis animo cõcipi, & intelligi poſſunt; corpora verò ſine illis minimè: alteram autem, propter magnam ſimilitudinem, quã putabant eſſe inter numeros, & res naturales: omnia enim, vt ſacris literis etiam proditum eſt, condita ſunt à Deo in numero, pondere, ac menſura. Et ſicut Muſicus (vt Syriani vtar ſimilitudine) per

numeros Mathematicos Lyram, ſic natura per naturales numeros,ſuos componit & modulatur effectus. Verũ,age quomodo vis & ſimilitudo numerorum in rebus naturalibus & moralibus effiĉta,&expreſſa ſit,Pythagorica memorantes dogmata, breuiter oſtendamus. Ac cur menti attribuant monada, ſcientiæ dyada,triada opinioni, tetrada ſenſui,explicatur à Plutarcho eo quem ſuprà poſuimus, loco. Quaternarium aũt,vel Nouenarium aſſignabant iuſtitiæ; propterea quòd ille prim⁹ numer⁹ quadratus & pariter par; hic aũt eſt primus numerus ſolidus,ex ternario in ſeipſum ducto exiſtens,atq; hoc modo parilitatem & æquabilitatẽ Iuſtitiæ repræſentant. Quinarium vocabant nuptias,quæ conflãtur ex maris, & fœminæ coniũctione; nam Quinarius conſtat ex pari, cui aſſimilabãt fœminã,& impare,cui marem ſimilem eſſe dicebant. De præſtantia & myſterijs numeri Quinarij,multa reperies apud Plutarchũ,in libello de Particula,*ει*,acutè doctèq; diſputata. Septenarium vocabãt tempeſtiuitatẽ, quoniam multa tempeſtiuè, cùm in alijs rebus,tum in homine fiunt per numerum ſeptenarium. Etenim homo, ſeptimo à conceptione menſe, vitalis editur, ſeptimo anno denteſcit, altero ſeptenario pubeſcit, tertio barbam emittit,& ſemen maturũ generationi. Sol quoque qui eſt princeps cauſſa rerum ſublunarium, apud ipſos ſeptimũ tenet locũ, videlicet poſt orbẽ ſtellarũ,& quinq; planetas. His accedit,quòd ſolus ſeptenarius, neq. generat vllum numerum eorum, qui denario continentur,neque ab vllo eorum generatur. Nã binarius bis ſumptus facit 4.ter.6 quater 8. qnquies 10. ternarius bis terue acceptus facit 6.& 9.bis quaternarius 8.bis quinarius 10. At ſenarius, Octonarius,& nouenarius, licèt non generent numerum vllum eorum qui ſunt intra decem,generantur tamẽ ab illis,nimirum à binario,vel ternario, vel quaternario: Septenarius verò, neq; generat alium numerum, neq; ab alio generatur,vt per ſe patet. Quare Pythagoræi appellabant ſeptenarium Mineruam, quæ fingitur ex nulla matre nata eſſe,& virgo perſtitiſſe. Aulus Gellius lib. 3 cap.10.virtutes poteſtateſq; ſeptenarij,plurimis & diſertiſſimis verbis ex M.Varrone declarat. Sed reuertamur ad denariũ, quem quia perfectum numerum iudicabant, nouem autem exiſtimabant eſſe corpora, quæ in orbem mouerentur, nimirũ ſeptem planetas,orbẽ ſtellarum, & terram, quã non ſecus ac cæteros planetas dicebant in orbem volui circa Veſtam,hoc eſt Ignẽ, quem vt dignitate præſtantẽ alijs elementis, in medio mundi,tanquam inloco maximè nobili collocabant, his igitur nouẽ corporibus ad explendum denarium numerũ adiunxerunt etiam aliud corpus, fingentes, neſcio quam An-

Quomodo Pythagorai numeros accommodabãt rebus naturalibus.

De præſtantia numeri ſeptenarij.

tichthona hoc eſt terrã, huic noſtræ aduerſã, & quę motu oppoſito cieretur: huiuſmodi autem corpora putabant diſtare inter ſe certis quibuſdam harmonijs, & interuallis, vt verbi gratia, ſolis interuallum à terra, ſit in dupla proportione, quàm lunæ, interuallum autem Veneris in tripla: Mercurij in quadrupla, idem ſimili proportione contingere in reliquis ſuperioribus cœlis. Quin etiam prædicta corpora exiſtimabãt moueri certis quibuſdam harmonicorum numerorum proportionibus, vt quæ mouẽtur celeriùs, acutiorem, quæ tardiùs grauiorem efficiant ſonum: ex quo incredibili ſuauitate concentum quendã exiſtere, qui à nobis vtpotè iam inde ab ortu aſſuefactis, nõ exauditur. quoniã aũt omnis concentus ad numerum aliquem cõſtituitur; nam Diapaſon conſiſtit in proportione dupla, Diapente in ſeſquialtera, Diateſſaron in ſeſquitertia, idcirco totum cœlum totumq; mundum, qui mirabili tenetur concentu, numerũ, & ex numeris eſſe affirmabant. ſed de his vide Ariſt. lib. 2. de Cælo, t. 51. & 72. Syrianus in extremo penè commentario ſuo, quo explanauit librum quartumdecimum Metaph. Ari. refert, Pythagoram in quodam ſermone de numeris, qui à Pythagoræis propter eius diuinitatem, ſacer dicebatur, aperuiſſe mirabilia quædam myſteria, & occultas proprietates eorum numerorũ, qui ſunt vſq; ad Decem. Neque verò Ariſtoteli diſplicuiſſe videntur huiuſmodi dogmata; ſiquidem is, quæ à Pythagoræis de vi, & natura numerorum prędicabantur, interdum ſequitur, & vſurpat, vt cernere licet non ſemel in Problematibus & in principio li. de Cælo, vbi agit de ternario. Sunt igitur numeri ſecundum Pythagoræos, initia omnium rerum. Sed in quo genere cauſſæ? Ariſt. in. 1. Metaph. refert ad materiam, illi enim dicebant omnia confici, & componi ex numeris, conſtat autem id, ex quo aliquid fit & componitur, materiam eſſe. Sed Pythagoræorum alij numeros referunt ad cauſſam exemplarem, & ad rationes opificias, quæ ſunt in primo ſummoque opifice, quæ non re, ſed ratione tantùm ab Ideis differunt: Alij ad formam, vnde Ariſt. li. 8. Metaphyſicæ tex. 10. ait formas eſſe numerorũ ſimiles. vnitas porrò eſt principium numerorum: cuius vis nullo vnquam numero exhauriri, & abſumi poteſt, quin alium ſemper numerum creare queat, in quo mirificè repræſentat immenſam Dei potentiam, quæ nullius rei molitione, ita finitur, & terminatur, vt non ſemper poſſit aliud maius, & perfectius moliri. Vnitatẽ autem Pythagorei vocabant parem imparem; quatenus pari addita gignit imparem, huic verò adiuncta creat parem; atque ob hanc cauſſam par, & impar faciebant principia omnium numerorum, & par vocabant infinitum, impar autem finitum propter-

In quo genere cauſa, numeri (ſecundum Pythagoræos) ſint rerum principia.

De præſtantia vnitatis.

propterea quòd numeri impares per ſeriem diſpoſiti, ſi addantur quadratis numeris, ſemper retinent formam quadrati; quocirca Pythagoræi appellabant eos Gnomones, ad ſimilitudinem Gnomonis Geometrici; qui adiectus quadrato non variat formam: at numeri pares, ſi addantur numeris quadratis, ſemper mutant formam numeri. Hæc tangit Ariſt. 3. Phyſ. t. 26. Latiùs autem explicant Simplicius & Themiſtius, in ſupradicti textus explanatione. Sed qui de Pythagoricis numerorum myſteriis plura ſcire auet, legat eos qui in his enarrandis diligenter & copioſè verſati ſunt: nam hic omnia propriè & ſubtiliter perſequi velle, magis operoſum atq; curioſum eſt, quàm vel vtile, vel noſtro congruens inſtituto.

De Pythagoræ autem decretis ita ſcribit Laërtius: *In Pythagoricis commentariis hæc notata ſunt. Vnitatem eſſe principium omniũ: Ex vnitate indefinitam dualitatem proceſſiſſe, & tanquam materiam et ſubiectam eſſe: Ex Monade porrò, & indeterminata dualitate numeros gigni: ex numeris puncta: ex punctis lineas: ex lineis planas figuras: ex planis ſolidas: ex quibus corpora: quorum eſſe quatuor elementa, Terram, Aerem, Aquam, Ignem, quæ per omnia ſe mutant, & vertunt. Ex his conſtare mundum rotundum, animatum, & intelligentem.* Hæc ille. D. Auguſtinus in extremo 2. lib. de ordine, multis laudibus effert Pythagoræ diſciplinam. Sed is poſtea 1. lib. retract. cap. 3. religioni habuit, tantum ſe honoris detuliſſe homini ethnico, qui multa multiſq; modis peccauit. Verùm de his, qui multa & finita poſuerunt initia rerum naturalium, hactenus dictum ſit: deinceps agendum eſt de his, qui fecerunt infinita, initium ab Anaxagora ſumendo.

Decreta Pythagoræ.

Declaratur opinio Anaxagoræ. CAP. VIII.

Opinio Anaxagoræ.

ANaxagoras Clazomenius Anaximenis diſcipulus, Magiſter autem Archelai, & Periclis, ſummi apud Græcos Oratoris, & Euripidis Poëtæ; tanto Philoſophiam ſtudio complexus eſt, vt derelinquens patriam, & patrimonium negligens, ſe totum Philoſophiæ cognitioni deuouiſſe videretur. Hic pro initio rerum naturalium, ſtatuit infinitatem quãdam partium ſimilium, quam Ariſt. 1. de Gener. tex. 1. vocat πανσπερμίαν, licèt in 3. Phyſic. text. 27. & 3. de Cœlo, tex. 36. hoc nomen referat ad opinionem Democriti. Lucretius autem & alij nominant, ὁμοιομέρειαν. Vnaquæque igitur res, ſecundum Anaxagoram, fit ex partibus ſimilibus, atque eiuſdem naturæ, vt caro ex multis carunculis; ſanguis & os ex aliis ſimilis naturę particulis, quarum congregatione res gigni, ſegregatione autem interire dicitur. has verò particulas neceſſe erat infinitas eſſe, ne videlicet vnquam ceſſaret ſegregatio, & aliquando tandem penitùs defice-

ret generatio. ac tametſi in qualibet re permixtæ ſint infinitæ cuiuſlibet rei particulæ, nominatur tamen aliquid, verbi gratia, aurum vel caro potiùs quàm aliud quidpiam; non quia ſit purum & ſincerum aurum, vel caro, ſine vlla concretione, & admixtione aliarum rerum: ſed quod in tali re particulæ auri vel carnis ſint maiores, & magis in fonte locatæ appareant. Hanc ſententiam pulchrè deſcribit Lucretius 1. lib. his verſibus.

Nunc & Anaxagoræ ſcrutemur ὁμοιομέρειαν,
Quam Græci memorant, nec noſtra dicere lingua
Concedit nobis patrij ſermonis egeſtas.
Sed tamen ipſam rem facile eſt exponere verbis.

& quæ deinceps ſequuntur. Et paulò infrà ſubdit:

Hoc & Anaxagoras ſibi ſumit, vt omnibus omnes
Res putet immixtas rebus latitare, ſed illud
Apparere vnum, cuius ſint plurima mixta,
Et magis in promptu, primaq; in fronte locata.

Preter hanc infinitatem partium ſimilium, quæ ad materiam pertinet, loco efficientis adiunxit mentem, ſeu intellectum, qui confuſam illam partium ſimilium congeriem ſegregando diſtingueret & ornaret: Quamobrem ſola mens non erat mixta, vt dominari poſſit mixtioni: quam nō ab æterno, ſed ab aliquo principio digerere, & in ordinem cœpit adducere, vt docet Ariſtoteles lib. 3. de Anima, tex. 4. & lib. 8. Phyſ. tex. 15. Cùm autem priores Philoſophi materiam tantùm, ex qua omnia conficiūtur, tradidiſſent; cauſam autem efficientem aut nullo modo, aut perobſcurè attigiſſent, quæ certè non minus neceſſaria eſt, quàm materia: nam vt ex nihilo, ſic à nihilo nihil poteſt effici, nec materia poteſt ipſa per ſe, ſine agentis vi & efficientia quicquam mouere vel agere, non ſecus quàm lignum fabricare lectum, vel menſam, ſine opificis arte: Anaxagoras præ aliis Philoſophis ſobrius (vt verbis vtar Ariſtot. lib. 1. Metaph.) viſus eſt: ſic enim de eo ſcribit: *Quare qui, vt in animalibus, ita in natura intellectum eſſe cauſam mundi totiuſq; ordinis dixerat, quaſi ſobrius, comparatus ad antiquiores vana dicentes, apparuit.* Simile quidpiam legimus apud Platonem in Phædone, vbi Socrates narrat, ſe, cū iàm penè deſperaſſet intelligere poſſe cauſas eorum quæ ſunt: propterea quòd ex aliorum Philoſophorum ſcriptis nihil certi elicere potuiſſet, audita ſententia Anaxagoræ, qui faceret omnes res, totumq; mundum, à mente diuina deſignari, confici, exornari & regi magno ſtudio, & ſpe addiſcendi ea, quæ anteà non potuerat, erectum ac elatum fuiſſe: De hoc intellectu Anaxagoræ ſic ait Laërtius: Primus materiæ, quam ὕλην appellant, mentem adiecit, in principio operis ſui ita ſcribens: *Omnia ſimul erant,*

erant, deinde acceſsit mens, eaq́; compoſuit. Quamobrem cognominatus fuit mens, ſiue animus. Apud Ciceronem etiam in 1. de natur. Deor. ita ſcriptum eſt: *Anaxagoras, qui accepit ab Anaximene diſciplinam, primus omnium rerum deſcriptionem & modum, mentis infinita vi, ac ratione deſignari & confici voluit.* Quid autem Anaxagoram in prædictam ſententiam induxerit, breuiter exponit Ariſt. in 1. Phyſ. 33. lib. 3. 28. Is enim hoc modo ratiocinabatur: quod fit, neceſſe eſt, aut nihil fuiſſe antea: at ex nihilo nihil fieri poſſe, communi ſapientum decreto ratum & conſtitutum eſt: aut priùs quidem fuiſſe, ſed occultum, & cum aliis rebus permixtum latitaſſe: ita vt nihil aliud ſit res generari, quàm eas ex admixtione & confuſione aliarum rerum ſegregatas manifeſtari, & in lucem proferri: & quoniam cernimus omnes res inuicem poſſe commutari, vel proximè, vel interiectis aliquot aliis mutationibus, concludebant, neceſſarium eſſe, vt in quauis re ſint omnes aliæ res, quæ tamen ob paruitatem atq; permixtionem, à nobis deprehendi nequeant: hoc etiam illuſtrabat accretionis exemplo: nam cùm ex alimẽto gignatur caro, vena, os, neruus, & alia corporis membra: nec ea queant ex nihilo creari, neceſſariò efficitur, vt ipſa præfuerint quidem in alimento inuicem admixta & confuſa, per accretionem autem ſecreta fuerint, & animantium partibus adiuncta & adglutinata: ac quemadmodum particularis generatio cuiuſlibet rei fit per ſecretionem eius ex aliis: ſimiliter etiam putabat Anaxagoras totum mũdum non aliter fuiſſe perfectum, quam per ſegregationem omnium rerum, ex infinita quadam & indigeſta congerie: vbi priùs infinito tempore ſine diſtinctione & ordine iacuerũt; talem autem ſegregationem partium mundi, nullo modo fieri potuiſſe, niſi à mente: tum quoniam id, quod ex illa mixtione ſegregare debebat, nullo modo in ea contineri oportebat: vt poſſet ei præeſſe, atq; dominari: quamobrem neceſſarium erat, vt eſſet quidpiam immateriale, impatibile, ac diuinum: cuiuſmodi eſt ſola mens: tum etiam quia diſtinguere, exornare, diſponere, & ſuos cuique rei fines, & munera præſcribere, omniaq́; ad perfectionem & pulchritudinem vniuerſi dirigere, proprium eſt mentis. Verùm de ſententia Anaxagoræ hactenus: ad Democritum & Epicurum veniamus.

Quid Anaxagoram in ſuam illam ſententiam impulerit.

Opinio Democriti, Leucippi & Epicuri.
CAP. IX.

SEntentia horum Philoſophorum diligenter explicabitur à nobis, tum ex libris aliorum, tum maximè ex iis quæ Lucretius, huius diſciplinæ ſtudioſiſſimus, primo & ſecundo libro reliquit ſcripta. Principiò cenſent, duo eſſe prima &

generalia initia rerum naturalium: ex quibus cuncta quæ ſunt, fieri & conſtare neceſſe eſt; Plenum & Vacuum: illud ens & atomos, hoc non ens & inane appellabant: id quod Ariſt. innuit in 1. Metaph. & 1. Phyſ. t. 41. & Lucretius 1. lib. his verſibus:

Omnis, vt eſt, igitur per ſe natura duabus
Conſtitit in rebus: nam corpora ſunt, & inane.
Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe
Senſus, &c. & paulò infrà:
Tum porrò locus & ſpatium; quod inane vocamus,
Si nullum foret, haud vſquam ſua corpora poſſent
Eſſe, neq; omnino quoquam diuerſa meare.

Probatur ſeptem argumen, vacuum eſſe in rebus.

Vacuum autem multis de cauſſis neceſſarium eſſe, his argumentis confirmant. Primùm ratione loci; omne enim corpus, propter molem quam habet, indiget loco, à quo totum contineatur & locetur: talis autem locus non poteſt eſſe ſuperficies, quippe quæ tantùm extrinſecus contineat, & ſolas corporum extremitates ambiat: neq; corpus vllum, ſiue materiam habeat, ſiue ſola conſtet trina dimenſione; ſic enim duo corpora ſimul eſſent, quod nullo modo fieri poteſt: relinquitur igitur, locum nihil aliud eſſe quàm inane. Deinde ratione motus localis, qui ſi eſt (eſſe autem, cunctis planè ſenſibus perſpicuè cognitum & exploratè perceptum eſt) non poſſe effici, niſi per inane: nam per plenum, hoc eſt, per ipſa corpora ſolida, quî fieri poteſt, cùm proprium corporis ſit obſtare, nec loco cedere alij corpori, niſi maiori ab eo vi expulſum? niſi fortè quis velit, vnum corpus penetrare in aliud, & multa corpora ſimul eſſe; quod ſanè perabſurdum eſt: quare, vt motus conſtet, opus eſt inani. Hoc idem argumentum tractat Ariſtot. lib. 4. Phyſic. tex. 53. his verbis: *Dicunt enim, quòd motus ſecundum locum non erit ſine vacuo: plenum enim non poteſt ſuſcipere id quod mouetur: Si verò ſuſcipiat, ſimúq; duo corpora in eodem, continget vtiq;, & quotlibet eſſe ſimul corpora: ſi autem contingat hoc, & minimum ſuſcipiet maximum: multa namque parua ipſum magnum eſt: quare ſi multa æqualia contingit in eodem eſſe, & multa inæqualia.* Sed dicet aliquis: motum localem fieri, non quia vllum in rebus ſit inane, ſed quia proxima corpora cedant iis, quæ mouentur, vel migrando in alium locum, vel ſeipſa conſtipando: Verùm hoc ipſi refellunt, demonſtrando neutrum illorum poſſe contingere ſine vacuo. Etenim corpus quod migrat, aut venit in vacuum, & ſic erit vacuum: aut in locum proximi corporis, quod ei cedit, de quo ſimiliter quærendum eſt quonam abeat: ac ſic deinceps de aliis procedendo in infinitum. quare neceſſe eſt, aut eſſe vacuum in rebus, aut multa corpora ſimul eſſe, aut denique quocunque corpore moto, quãtumuis minimo, omnia alia corpora commoueri, totumq;

mun-

mundum iactari & fluctuare. Quo argumento Ariſtot. 4. Phyſ. tex. 79. ſcribit Xuthum Philoſophum vſum eſſe ad comprobandum vacuum. Similiter qua ratione poterit quidpiam conſtipari & condenſari, niſi in eo inſitæ ſint aliquæ inanitates? alioquin partes eiuſmodi corporis cùm coarctantur, ſe inuicem penetrarent. Poſteà ſi non eſſet vacuum in rebus, quî poſſent aut ex intimis ſaxorum, & rupium partibus manare liquidi humores, vbereſq; aquarum guttæ; aut cibus ad alendas omnes corporis partes per vniuerſum corpus permeare atque diſſipari? Hanc rationem tangit Ariſt. 4. Phyſ. tex. 55. his verbis: *Ampliùs autem & augmentatio videtur omnibus fieri per vacuum. Alimentum enim corpus eſſe; duo autem corpora impoſſibile ſimul eſſe.* Præterea niſi vacuum permixtum eſſet cum rebus, qua ratione fieri poſſet, vt quod eſt denſum, ſine acceſſione alterius rei rareſcens maius exiſteret, aut è contrario, quod eſt rarum, citra detractionem cuiuſquam rei denſatum & conſtipatum in anguſtiorem molem contraheretur, atque hoc modo minus euaderet? Hanc rationem illuſtrat Ariſt. 4 Phyſ. text. 55. exemplo vini, & cineris, hęc ſcribens: *Demonſtrat etiam vacuum eſſe, quia videntur aliqua cogi & conſtringi: etenim dicunt vinum cum vtribus recipere dolia, tanquam in ea, quæ inſunt vacua ſubeunte quod condenſatur corpore. Teſtimonium etiam illud de cinere faciunt, quæ tantum aquæ recipit, quantum vas vacuum.* Ad hæc videmus quaſdam res habere plus ponderis, quàm alias, tametſi pari ſint mole: vt ſi parem auri & lanę molem capias, aurum ſine dubio longè prępònderabit: cur? niſi quia in rebus plus aut minus vacui admixtum, & inſitum eſt: quocirca quę res plus aut minus inanis habet, ea minoris eſt ponderis: quæ verò plus vacat inani, maiori eam pondere præditam eſſe neceſſe eſt. Ampliùs, ſi duo corpora ampla inter ſe concurrant, & ex illo concurſu ſubitò deſiliant, totum illud ſpacium, quod inter huiuſmodi corpora relinquitur, neceſſariò erit inane: non enim partes aëris, quæ circumſtant, tanta celeritate vndiq; poſſunt confluere, vt vno tempore totum illud ſpacium compleant. Poſtremò, diuiſio, multitudo, ſeparatio, & diſtinctio rerum, non poteſt fieri ſine vacuo. Hoc autem innuit Ariſt. 4. Phyſ. tex. 52. *Vacuum (inquit) dividit omne corpus, vt ſit non continuum, quemadmodum dicunt Democritus, & Leucippus; & alij multi Phyſiologorum.* Significans Pythagoręos, quos paulò pòſt tex. 56. ait exiſtimaſſe vacuum eſſe id, quod diſterminat naturas, tanquam vacuum ſeparatio quædam ſit, & diſterminatio eorum, quæ ſunt conſequenter. Ex his igitur, quæ commemorata ſunt, arbitrantur perſpicuè, ac neceſſariò concludi, adeò neceſſarium eſſe vacuum: vt eo ſublato, neque motus, neque multitudo, neque diſtinctio rerum,

vllo modo cohærere poſſint. Præter inane autem, ſtatuunt alterum principium rerum naturalium, quod ſit omnino plenum, & ſolidum; alioquin quidquid eſſet, vacuum eſſet: at ſi quid eſt, qđ diſtinguit, aut cõtinet ipſum vacuũ, hoc, pfectò nõ erit vacuũ: nã tangere & tãgi, agere & pati, mouere & moueri, nõ cõueniũt vacuo: quippe cũ ſit id, in quo talia fieri & geri debent. Sicut igitur inane nihil habet pleni & ſolidi, ſic contrà plenum, & ſolidum, omni debet vacare inanitate. Huiuſmodi autem corpora plena & ſolida vocabant atomos, hoc eſt corpora indiuidua: de quibus hæc ſentiebãt. Primùm quidem ea impatibilia & ſempiterna eſſe: tum quia penitus carerent inani, per quod omnis paſſio penetrat in corpora: tũ etiam, quia eſſent prima principia omnium rerum: oportere autem prima principia, è quibus cętera naſcuntur, immutabilia eſſe, ne omnia penitus cõcidant & ad nihilum vniuerſitas rerum intereat: Ex quo fit, vt talia corpora neque frangi, neque diuidi, nec vllis coloribus aut qualitatibus patibilibus affici poſſint. Hæc.n.eiuſmodi ſunt, vt nec ſine vacuo, nec ſine certo interitus periculo, atque indicio rebus queant accidere. Deinde volunt eiuſmodi corpora eſſe minima, nec ampliùs poſſe diuidi: non enim aſſentiuntur ijs, qui faciunt corpus infinitè ſecabile, ſed putant in ſectione corporum, neceſſariò tandem deueniendum eſſe ad quædam corpuſcula minima & indiuidua, quod ita docent: etenim corpus, aut componitur ex nihilo, aut ex pũctis, aut ex corpuſculis minimis atque indiuiduis: ſed priora duo eſſe abſurda per ſe clarum eſt, tertium igitur tenendum eſt. Deinde ſi omne corpus poſſet infinitè diuidi, ergo quodlibet corpus haberet infinitas partes: quid igitur intereſſet inter corp⁹ maximũ & parvũ: vtrunque enim totidem conſtaret partibus, hoc eſt infinitis; cui etiam neceſſariò conſequens eſt, vt quoduis corpus eſſet infinitum; nam quod habet infinitas partes, quantumuis paruas, id neceſſe eſt infinitum eſſe. Præterea fingamus, ſiquidē corpus infinita diuiſione diuiſibile eſt, ipſum iam actu, penitus diuiſum eſſe: nã ſi quod eſt poſſibile, ponatur actu eſſe, nihil ſequi debet impoſſibile, diuiſione igitur omnino completa, ita vt nihil aliud ſuperſit diuidendum, ecquid tunc erit reliquũ? aut enim nihil, aut pũcta, aut corpuſcula indiuidua ex punctis, vel ex nihilo corpus effici, neque fert natura corporis, neque ratio cõcedit, quamobrem neceſſariò inducēdę & admittēdæ ſunt atomi. Hãc rationē fuſiùs explicat Ari. 1. l. de Genera. tex. 8. in quo lib. valde laudat Democritũ, eũmq; prefert Platoni; tum quia vtitur rationibus proprijs hoc eſt Phyſicis, Plato autem Logicis, id eſt communibus & alienis: tum etiam

Democriti & Epicuri decreta de atomis, quas põnunt alterius omnium rerum principium.

Ariſtoteles Democritum præfert Platoni.

etiam, quoniam eiuſmodi ſtatuit principia, è quibus poſſit omnia quæ contingunt in natura, ſi non verè, ſaltem propriè, aptè & conſtanter explicare. Vide Ariſt. 3. Phyſ. tex. 31. id quod Plato non fecit. Poſteà cenſent atomos multitudine quidem eſſe infinitas; nam ſicut inane in omnes partes immenſum & infinitum eſt, ſic atomos conuenit eſſe numero infinitas. Eſſe autem vniuerſitatem rerum omni ex parte infinitam, breui ratione concludunt, quam Cicero ſecundo libro de Diuinatione his verbis expoſuit: *Quod finitum eſt, habet extremum, quod habet extremum, id cernitur ex alio extrinſecùs: at quod omne eſt, id non cernitur ex alio extrinſecùs: quod igitur omne eſt, cùm non habeat extremum, infinitum ſit neceſſe eſt.* Licèt autem numerum atomorũ infinitum ſtatuant, tamen ſpecies figurarum, per quas atomi differunt, nolunt eſſe infinitas: ex quo ſequitur, vt vnaquæque ſpecies figuræ habeat infinitas atomos ſimiles, ſintque infinitæ atomi eiuſdem figuræ: vt verbi gratia rotundæ. Id autem Lucretius comprobat hoc argumento: Si eſſent, inquit, ſecundum ſpeciem, atomorum figuræ infinitæ, ergo diſtantiæ contrariorum, non eſſent finitæ: nec in vllo genere daretur aliquid ſummum, & infimum: optimum & peſſimum: neque natura in generando, & corrumpendo vſquam conſiſteret, nec faceret reciprocationes, ſed rectà procederet ſemper in infinitum, nouæque ſemper exorirentur ſpecies rerum, quæ omnia ſunt contra ſenſuum, & rationis iudicium: Hoc idem aſſignat Epicuro Plutarchus in primo libro de placitis Philoſophorum, & Laërtius vitam Epicuri deſcribens. Sed ab hac opinione clara voce nos reuocat Ariſt. qui in 3. lib. de Cœlo, tex. 37. & 1. de Gener. tex. 5. de atomis Democriti, ac Leucippi loquens, perſpicuis & conceptis verbis affirmat, infinitas eſſe, ſecundum illos, ſpecies & differentias figurarum. Niſi quis reſpondere velit, ſententiam, quam prædictis locis refert Ariſtoteles, eſſe quidem Democriti, ſed ab ea diſcrepaſſe Epicurum; ceu in quibuſdam quoque aliis rebus fecit. Nam cùm Democritus attribuiſſet atomis magnitudinem, & figuram, Epicurus adiecit pondus, ratus, nihil moueri poſſe ſine pondere: & cùm ille vnum, atque ſimilem omnium atomorum feciſſet motum, hic veritus, ne ſi omnes atomi ſuo pondere ad lineam ferrentur deorſum, non poſſent aliæ alias attingere & apprehendere, ex qua complexione efficitur rerum generatio, & ne ſi certus, atque vniuſmodi eſſet motus atomorum, nihil foret in noſtra poteſtate, commentus eſt motum quendam declinationis, quo facit atomos paulùm declinare de recta via quà feruntur deorſum: quo ſe commento putat effugere neceſſitatem Fati, & alia omnia incommoda: atq. hæc qui-

Dubitatio, an Democritus figurarũ quæ ſunt in atomis, ſpecies fecerit infinitas.

Quæ adiunxit Epicurus doctrinæ, quam de atomis tradiderat Democritus.

dem ſolutio veriſimilis ſit, ob auctoritatem Philoponi, qui eam tradit in 1, de Generat. ſuper text. 5. & confirmat teſtimonio Alexandri. Verùm nos redeamus ad narrandas atomorum proprietates. Preterea, quamuis omnes atomi ſint eiuſdem naturę, tamen in his aiunt ineſſe triplicem differentiam & varietatem; vnam ſituræ, vt aliæ ſint ſuperiores, aliæ inferiores: aliæ anteriores, aliæ poſteriores: aliæ dextræ, aliæ ſiniſtræ: alteram ordinis, vt quædam ſint priores, quædam poſteriores: tertiam figuræ, ſecundum diuerſas figurarum ſpecies & differentias. quamobrem apud Cic. 1. de nat. Deor. inducitur Democritus, faciens atomos quaſdam leues, alias aſperas, partim rotundas, partim autem angulatas: curuatas quaſdam, & quaſi aduncas & hamatas. Ex atomis igitur ſecundum hanc tertiam varietatem variè coniunctis atq; copulatis, creari omnium rerum genera & ſpecies arbitrantur. Non ſecus ac ex viginti quatuor literis, variis modis inuicem copulatis, exiſtit infinita propemodum varietas dictionum: vt incredibile videatur, quicquid loquimur & ſcribimus, ex illis tantummodo literis confici poſſe. Vide Ariſt. 1. Metaph. & 1. de Gener. tex. 5. Hanc ſententiam pulchrè declarat Lucret. lib. 2. his verſibus:

Quin etiam refert, noſtris in verſibus ipſis,
Cum quibus, & quali ſint ordine quæque locata:
Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, ſolem
Significant, eadem fruges, arbuſta, animanteis.
Si non omnia ſint, at multò maxima pars eſt
Conſimilis, verùm poſitura diſcrepitant res:
Sic ipſis in rebus, item iam materiei
Interualla, viæ, connexus, pondera, plagę,
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figuræ,
Cùm permutantur, mutari res quoq; debent.

Ex atomis innumerabiles mūdos effici, & quoſdam omnino ſimiles ac pares.

Ad extremum opinantur atomos non ab aliquo principio, ſed ab omni æternitate moueri perpetuò per inane, atque ex fortuitis earum concurſationibus & coniunctionibus non ſolùm effici hunc vnum mundum in quo nos ſumus, ſed alios innumerabiles, & quidem quoſdam ſic inter ſe non ſolùm ſimiles, ſed vndique perfectè & abſolutè pares, vt inter eos nihil prorſus interſit. Nam cùm inane quoquò verſus infinitè pateat, ſumma item materiæ, hoc eſt, atomorum multitudo ſit innumerabilis, eaq; non conſilio & vi alicuius numinis & mentis regatur, & ad procreandas res adducatur, ſed vi ſua ſemper agitetur, & fortuitis concurſibus ad omnium rerum generationem conueniat, nulla profectò cauſſa ſatis idonea & veriſimilis afferri poteſt, cur in hac parte vacui, quam noſter mūdus occupat, & ex his atomis, ex quibus ipſe coagmētatus fuit,

vnus hic mundus effectus ſit, & non ſimiliter poſſint in alijs partibus vacui, atq; ex alijs atomis cõplures alij mundi, quin etiam innumerabiles effici. Ergo apud hos Philoſophos, inane & atomi locum tenent materiæ, nec aliam vllam ipſi cauſam agnoſcunt & admittunt. etenim nolunt atomos vel ab aliqua cauſa efficiente, vel alicuius finis gratia, ſimul cogi & congregari ad efficiendas res, ſed talem concurſum eſſe prorſus fortuitum. Itaq; licèt non ex quibuſlibet atomis quælibet res fiat, ſed ex certis, atque definitis, certæ, ac definitæ rerum ſpecies exiſtant; ex alijs enim atomis conſtant animantes, & ex alijs ſtirpes, atq; lapides, alioquin quodlibet eſſet quodlibet, nec vllum foret rerum diſcrimen; & non differret equus ab homine, & lapis à planta: licèt inquam velint cuiuſcunque rei materiam eſſe certam, ac determinatam: tamen quòd talis materia ſimul cogatur, & præſtò ſit, hoc eſt, vt atomi, quæ ſunt aptæ ad efficiendum hominem, vel equum, ſimul congregentur, id cenſent non ab aliqua cauſa efficiente proficiſci, ſed caſu & temerè contingere.

Verùm hoc loco non mediocrem afferunt difficultatẽ verba Ariſt. quæ ſunt in 2. lib. Phyſ. text 45. & in primo libro de partib. Animalium, cap. 1. quibus ſignificat Democritum (ſic enim illa verba Simplicius & Themiſtius interpretantur) exiſtimaſſe, Cælum quidem & ſydera, caſu effecta fuiſſe; animalia verò & plantas, à certa quadam cauſa, nempe vel natura, vel intellectu procreari; quæ verba, me quidem certè valde dubium & perplexum tenent: nam nec auſim ſuſpicari Ariſt. (tantum videlicet virum) quidquam falsò & iniquè Democrito aſcripſiſſe, præſertim non cõtradicentibus antiquis eius expoſitoribus: nec tamen queo videre, qua ratione, quod Ariſt. ait, cum certiſſimis & manifeſtiſſimis illius viri decretis conſentiat. Primò, quia neq; in ijs, quæ de Democrito ſcripſit Laertius, nec in his, quæ vel Epicurus vel Lucretius eiuſdẽ doctrinæ propugnatores in ſcriptis reliquerunt, tale quicquam reperio, ſed potiùs cõtrarium: tum quia vix credibile eſt, Democritum cordatum ſanè, & ſapientem virum, atq; multifariam laudatum ab Ariſt. res tam perſpicuè falſas & abſurdas, nec occultè modò rationi, ſed etiam apertè ipſius ſenſib. aduerſantes credidiſſe, ac enuntiaſſe. quis enim tam hebeti eſt ingenio, qui ſi vllus fortunæ locus dandus ſit, non eum potiùs illi tribuat in his, quæ ſunt infra lunam, in quib. multa inconſtanter & inordinatè fieri cernimus, quàm in rebus cæleſtibus, in quibus ne minimum quidem ab omni æternitate vel erroris, vel inconſtantiæ ac temeritatis veſtigium apparuit? Deinde, quoniam Ariſtot. non ſatis videtur ſibi conſtare; quippe cùm in alijs

Magna difficultas, an Democritus ſtirpium & animalium certas aliquas cauſas efficientes poſuerit.

in alijs locis affirmat, nec cauſam efficientem, nec eam quę eſt vt finis, & cuius gratia, fuiſſe Democrito cogitatam; non igitur is potuit cœli coagmentationem fortunæ attribuere; animantium verò & ſtirpium, certis cauſſis efficientibus. Si quis autem aliquem ſibi ad effugiendam difficultatem latebram quærens, reſpondeat, id quod Ariſt. ait, plantarum & animalium eſſe ſecundū Democritum certam quandam cauſſam, non ad efficientem, ſed ad materiam eſſe referendum, is profectò valde infirmum ſibi reperit perfugium: primùm quoniã Ariſt. ibi loquitur de caſu & fortuna, quæ non ad materiam, ſed ad cauſam efficientem referuntur, vt ipſe paulò infrà docet text. 65. deinde Ariſt. explicans quam cauſam plantarū & animalium faceret Democritus, ſubdit cauſam eſſe naturam, vel intellectum: quas cauſas perſpicuum eſt numerari in efficientibus: poſtremò quod attinet ad materiam, non minùs neceſſe eſt ex certis atomis cœlum conſtitui, quàm ſtirpes & animantes, vt ſuprà dictum eſt; quin etiam tantò magis id neceſſarium eſſe videri debet, quantò cœli ſtructura ſolidior, firmior, atq; diuturnior eſt, quàm rerum ſublunarium.

Summa eorum quæ de opinione Democriti dicta ſunt.

Sed his omiſſis ſententiam horum Philoſophorum de principijs rerum naturalium pluribus verbis explicatam, paucis nunc, quaſi repetendo complectamur. Faciunt itaque materiam omnium rerum inane & atomos: illud in omnes partes infinitè patens; has multitudine innumerabiles, penitus ſolidas, impatibiles, omniumque patibilium qualitatum expertes. In his ineſſe magnitudinem, figurã & pondus: motum itē earum triplicem eſſe. Vnum, qui directè ſit deorſum: alterum eliſionis, qui ex mutuis earum plagis, & ictibus contingit: tertium declinationis: congregationem atomorum, ex qua innumerabiles mundi efficiuntur, tribus differentijs variari, poſitura, ordine & figura. Vnde omnis rerum omnium varietas exiſtit, nullam eſſe certam vim & cauſam efficientem, nullumq; præfixum naturæ ad agendum finem, cuncta.n. caſu & fortuitò contingere. Hæc igitur de opinione Leucippi, Democriti & Epicuri dicta ſint.

Reprehenditur Simplicius, qui conatur oſtendere, omnes ſupradictas opiniones veterum Philoſophorum veras eſſe, atq; inter ſe conſentientes. CAP. X.

HAec ſunt igitur aut omnes, aut certè magis illuſtres veterum Philoſophorū de principijs rerum naturaliū ſententiæ, ſatis, vt opinor, à nobis dilucidè, ac diligenter explicatæ. Nunc conſequens eſt, vt doceamus quid in illis reprehendat Ariſtot. quid itē nobis reprehēſione, aut defenſione, & æqua inter-

interpretatione dignum eſſe videatur. Ac primùm quidem (vt hoc antè dicamus) nullo modo probatur nobis iudicium, & ſtudium Simplicij, qui contendit perſuadere, ſupradictas opiniones, ſi quis eas rectè intelligat, atq; interpretetur, nec abſurdas eſſe, nec inter ſe diſcrepantes; grauiter etiam inuehitur in eos, à quibus priſci Phyſiologi tanquam abſurdè ſentientes, & inter ſe pugnantes irridētur, atq; condemnantur: Etenim ſuper tex. 6. lib. 1. Phyſ. poſtquam opiniones antiquorum de principiis rerum, multis verbis expoſuit, ſubiungit hęc verba: *Non perperàm autem fecerimus, ſi paululum digredientes, ſtudioſis oſtendamus quomodo antiqui, etſi videntur differre in rerum principijs, pulchrè tamen conſentiant. Non enim oportet eos, qui tātam audiunt differentiam, exiſtimare, eſſe has Philoſophorum repugnantias: quod quidē nonnulli qui in hiſtoricas ſolas deſcriptiones incidunt, & nihil eorū quæ dicuntur intelligunt, conantur exprobrare: etſi ſint ipſi diuiſi in ſectas innumerabiles, non de naturalibus quidē principiis (hæc enim ne per ſomniū quidem audiunt) ſed in delenda diuina excellentia.* Hæc Simplicius. Quibus verbis rectè, ni fallor, pūgit veteres Eccleſiæ Doctores, Clementem inquam Alexandrinum, Tertullianum, Origenem, Iuſtinum Martyrem, Lactantium, Euſebium Cęſarienſem, & alios quamplurimos, qui vt Philoſophos opinione ſapientię inflatos, & Chriſtianam doctrinam, quæ fide ac ſimplicitate nititur, ludibrio habentes, coarguerent, in demonſtrandis & refellendis illorum erroribus & diſſenſione, quæ inter ipſos ſemper fuit maxima, declaranda, plurimùm elaborarunt. Sed profectò quamuis Simplicius contendat omnes neruos, vt Philoſophorum dicta, multò aliter, quàm ipſa eorum verba præ ſe ferunt, allegoricè interpretando, ad veriſimilem aliquem ſenſum traducat: tamen luce clarius eſt, nonnullas opiniones vſque adeò falſas & abſurdas eſſe, vt riſum potiùs mereātur & indignationem, quàm vllam impugnationem: quaſdam verò tam pugnātes inter ſe, vt plumbeus & planè ſtultus ſit, qui putet eas ad cōcordiam poſſe reuocari. Verùm ne de meo ſenſu videar hęc dicere, vel odio veterum, vel ſtudio contradicendi Simplicio, proferam in medium, quid hac de re ſenſerint duo Philoſophiæ principes, Ariſtoteles & Plato: tum præcipuas Philoſophiæ quæſtiones percenſens, quantá in his fuerit veterum diſcordia, breuiter explicabo.

Principiò Ariſtot. 1. Phyſ. text. 71. ſcribit, primos Philoſophos veritatem & naturam entium quærendo, depulſos, ob experientiam in aliam viam oberrauiſſe. Idem text. 74. *Illi*, inquit, *aberrauerunt, & propter hanc ignorantiam tantùm inſuper ignorauerunt, vt nihil aliorum opinati ſint geri, aut eſſe, ſed abſtulerint omnem generationem.* Et item in lib. 13. Metaphyſ. de Pytha- *Ex Ariſt. & Platone oſtēditur contra Simplicium*

goræis

Digitized by Google

quanta ſit in opinionibus veterum Philoſophorum repugnantia & abſurditas.

goræis loquens, ait: *quòd ipſi primi de numeris diſcordant inter ſe, ſignum eſſe, ipſas res, cùm non ſint veræ, eis præbere confuſionem.* & paulò pòſt: *Hi ip*, inquit, *fatentur, non eadem, ſed contraria dicentes; cauſa verò eſt, quòd ſuppoſitiones, & principia eorum falſa ſunt: difficile autem eſt, vt ait Epicharmus, ex non bene præſuppoſitis, bene dicere, cùm primùm enim aliquid dicitur, confeſtim apparet non bene dictum eſſe* Ampliùs in 1. Metaph. affirmat, quoſdam veterum attigiſſe materiam, & cauſſam efficientem: *obſcurè tamen*, inquit, *& non clarè, ſed quemadmodum inexercitati in prælio faciunt: etenim illi circumeuntes egregias plerunque plagas infligunt; ſed nec illi ex ſcientia, nec iſti videntur ſcire quid dicant.* Idem quoq; aliis locis confirmat veteres multa peccaſſe ob imperitiam Dialecticæ; eoſq; valdè fabuloſè, pueriliter, inconſtanter, & quaſi balbutiendo, atq; ſomniando philoſophatos eſſe. Deinde apud Platonem in Phædone, Socrates Anaxagoram (qui tamen præ aliis Philoſophis antiquis, ſobrius & ſapiens viſus eſt) miris modis exagitat, ſeq; confitetur ex inſpectione naturæ, & lectione Philoſophorum, magis quàm antea fuiſſet, ignarum & cæcum extitiſſe. In Theæteto opiniones veterum de principiis rerum, appellat fabulas puerileſ, in quibus ipſi vehementer inter ſe pugnant atq; digladiantur, & è quibus nihil certi & veri cognoſci poteſt. Porrò Heraclytæos ait, nihil decernere, nihil docere, ſed per dictiunculas quaſdam refertas ænigmatibus, veluti per ſagittas à pharetra eductas, mentes hominum ferire atq; ſauciare. Idem in Sophiſta, recenſens eorum ſententias, qui de eſſentia diſſeruerunt, inquit eos more Gigantum cum Diis & inter ſe pugnare: ita vt ad ſingulorum opiniones euertendas, non opus ſit, nouas argumentorum machinas quærere, ſed aliorum armis alios oppugnari poſſe. Hanc Philoſophorum diſcordiam Euſebius 14. lib. de Præparat. Euang. & Theodoretus in opere, quod inſcribitur, de Curatione Græcarum affectionum, libro 2. qui eſt de principiis, copioſè pertractant. Meritò igitur Timon (vt eſt apud Theodoretum) tragicè Philoſophos inſectatur his verſibus:

Mortales, miſeri, probroſi ventris ad inſtar,
Quænam vos lites nugis pugnantibus vrgent?
O vtres, animi ſenſus quos implet, inanes.

Præterea hoc idem declarat & confirmat varietas innumerabilium penè ſectarum, & cuiuſlibet ſectæ ſucceſſio; plena mutabilitatis & inconſtantiæ. Nam, vt excipiam Pythagoræos, & Epicuræos, in quibus aliquantò maior, & diuturnior fuit voluntatum, & ſententiarum conſenſio; in aliis ſectis adeò ſunt magiſtrorum diſcipuli; & poſteriores priorum diſſimiles, vt nihil præter nomen ab illis accepiſſe, & retinuiſſe videantur

quam

quam enim principes ſectarum diſciplinę ſuę rationem, & formam ſequendam, & cuſtodiendam reliquerunt, eam mox illorum poſteri, vel detrahendo, vel addendo, vel etiam contradicendo, totam propemodũ immutarunt: atq; peruerterunt. itaq; dum quiſq; mauult (illuſtriorem ea re laudem & gloriam ſpectans) videri nouæ author ſententiæ, quàm veteris ſectator & defenſor alienæ, quot fuerunt homines; tot penè opiniones extiterunt. Verùm hęc miſſa faciamus, & diſcordias eorum in præcipuis Philoſophiæ quæſtionibus (quod ſecundo loco propoſitum eſt) aperiamus.

Diſſenſio maxima Philoſophorum in præcipuis Philoſophiæ quæſtionibus.

Si cogitatione luſtremus principes Philoſophiæ quæſtiones, cuiuſmodi ſunt; de iudicio veri & falſi: de finibus bonorũ: de mundo: de Prouidentia Dei: de animo noſtro: & de principiis rerum: quarum rerum certa explicataq; cognitio, tum ad agnitionem veritatis, tum ad bene beateq; viuendum apprimè neceſſaria eſt, & in quibus ſapientem fluctuare, ac ſola opinione duci, à ſapientia abhorret plurimùm; planè reperiemus, veteres Philoſophos tanta in varietate, & diſſenſione conſtitutos, vt neceſſe ſit, qui eorum decretis nituntur, eos in ſummo errore, & in maximarum rerum ignoratione verſari. Etenim duo ſunt, vt hinc ordiamur, prima totius Philoſophiæ fundamenta; vnum veri & falſi iudicium: alterum finis bonorum. Neque enim ſapiens eſſe poteſt, qui aut cognoſcendi initium ignoret, aut extremum expetẽdi: vt aut vnde proficiſcatur, aut quò perueniendum ſit ignoret. Iudicium autem veri & falſi, Academici, negãdo vera penitùs internoſci poſſe à falſis, omnino ſuſtulerunt: Epicurei totum in ſenſibus collocarunt: Platonici in ſola mente: Ariſtotelici tum in hac, tum etiam in ſenſibus: nam euidentem certamq; cognitionem rerum ſingularium atq; ſenſibilium, à ſenſibus petẽdam eſſe, primorum autem principiorum, & eorum quæ nullam cum ſenſibus cognationem habẽt, à naturali noſtræ mentis lumine totam pendere. Itaq; Epicurei contendunt, ſemper eſſe veros ſenſus: Academici nunquam, ita vt nihil illis credendũ & fidendum ſit: Peripatetici interdum quidem veros, interdum autem falſos. Rurſus Academici negant vllius rei apud nos ſcientiam & comprehenſionem eſſe: Platonici eam quidem concedunt, ſed nolunt eam à nobis de nouo parari, verùm renouari tantummodo per reminiſcẽtiam: Ariſtotelici verò & ſcientiam eſſe, & nouo ſtudio ac diſciplina comparari. De finibus autem bonorum; Varro in libris de Philoſophia, vt refert D. Auguſtin. lib. 19. de Ciuit. Dei, cap. 1. partim commemorando opiniones, quæ inter Philoſophos fuerunt, partim quæ poſſent eſſe, collegit 288. varias ſententias: quam rem etiam luculenter tractat Cicero, tum in 2. lib.

Digitized by Google

Academic.quæſt.tum in libris de finibus bonorum. Poſteà de mundo varia ſenſerunt Philoſophi:alij enim faciunt vnum,alij infinitos: alij factum eſſe volunt, & interiturum; alij factum quidem, ſed nunquam periturum; alij verò neque factum vnquam,neque interiturum: alij putant eum câſu regi;alij prouidentia Dei;alij naturalium motuum,ponderum, & proprietatum occulta quadam vi,atq; conuenientia. De Deo autem, an ſit,quid ſit,qualis ſit,quid agat, & an vnus ſit,nec ne,quis Philoſophorum varias, & diſcrepantes opiniones vel enumerando queat recenſere? legi poteſt Cicero in 1.lib.de Nat.Deor.& D.Aug. iſt.lib. 5.& 6.de Ciuit.Dei.Themiſtius Philoſophus (veluti commemoratur in hiſt.Eccleſ.Socratis, lib.4.ca.27) in oratione quam habuit apud Valentem Imperatorem, affirmauit, pluſquam trecentas fuiſſe apud Gentiles Philoſophos varias de Deo ac religione opiniones. Deinde, quàm parùm inter Philoſophos conueniat de animi noſtri natura,immortalitate, & actionibus, nemo eſt qui,ſi legat 1.librum Ariſt.de Anima, non perſpicuè intelligat:nec verò ſolùm in hoc diſcrepant, qui ſunt in diuerſis ſectis, ſed etiam qui eandem diſciplinam profitentur:etenim in ipſis Peripateticis, qui propius à vero abeſſe exiſtimantur, alij cenſent animum mortalem, & natiuum; alij natiuum,ſed immortalem;alij neq; natiuum,neque mortalem, ſed omni ex parte ſempiternum. Rurſus alij vnum in omnibus, alij ſuum cuique,alij certum animorum numerum ab æternitate fuiſſe conſtitutum,qui diuerſis temporibus diuerſa induant, & viciſſim exuant corpora. Et item alij veram, atq; naturalem formam hominis: alij tantummodo aſſiſtentem;vt non ſecùs ad hominem affectus ſit, quàm nauta ad nauim, vel intelligentia ad orbem quem mouet. De varietate autem,& diſſenſione Peripateticorum, qui Ariſtotelis & Theophraſti poſteri fuerunt,ſic eſt apud Ciceronem 5. libro de finibus. *Horum,* inquit, *poſteri meliores illi quidem mea ſententia ſunt, quàm reliquarum Philoſophi diſciplinarum;ſed ita degenerant, vt ipſi ex ſe nati videantur.*

Ad extremum de principiis rerum (quò ſpectant cætera,quæ hic à nobis commemorata ſunt) quanta ſit inter eos non de terminis ſolùm(vt aiũt)ſed de tota poſſeſſione diſſenſio,quanquam perſpicuum eſt ex his,quæ ſuprà docuimus: tamen poteſt etiam graui Ciceronis teſtimonio confirmari. Is enim in 2. lib.Acad.quæſt.cùm ex aliis reb.tũ maximè ex diſſenſione Philoſophorum, quæ eſt de primis rerum initiis,acutè,& copioſè diſputat,nihil eſſe à Philoſophis explorate perceptum;nihil firmis& neceſſariis rationibus concluſum;ſed omnia veriſimilib modò coniecturis & argumẽtis explicata. Ex qua Philoſopho-

rum

rum diſcordia recens fluxit Academia, nihil affirmans & approbans, contra oẽs, & contra omnia diſputans, comprehenſionẽ & ſcientiam funditus tollens; clamans fallaces eſſe ſenſus, infirma iudicia, res ipſas inexplicabilibus obductas difficultatibus, ita vt aut nihil ſit verũ, aut ſi quid eſt, id certè à nobis animo cerni, & comprehendi nequeat. E tranſuerſo autem venit Protagoras (cuius in hoc veſtigia ſequitur Epicurus) qui indignum, & iniquũ putãs, tam multos graues, & doctos viros inter ſe pugnãtes condẽnari, vociferatur: quod cuique videtur, id verum eſſe, & tale eſſe quale videatur, nec res quæ cognoſcuntur noſtræ cognitionis, ſed nos potiùs rerum ipſarũ cauſſam, & menſurã eſſe: vt docet Ariſt. 4. 10. & 11. libris Metap. Quid ſi diuerſis hominibus diuerſa & contraria ſimul videantur? neq; hoc abſurdũ eſſe ducit. nihil enim prohibere putat, qn ea quæ pugnant inter ſe, ſimul vera, & falſa eſſe queant: nec minùs habenda eſſe vera, ea viſa, quæ nobis dormientibus, quàm quæ vigilantibus: quæ ægrotantibus quàm quæ benè valentibus: quæ inſanis, quàm quæ ſanis occurrunt: quis hæc ferat? Et quidem hanc ſententiam, vt peſtẽ ingeniorũ, & omnium diſciplinarum exitium, Ari. & Plato multifariam coarguendo ex hominũ animis conantur extrahere: *Si enim* (vt inquit Ariſt. lib. 4. Metap. t. 21.) *qui maximè putantur verum quærere, amare, ac cernere, ij tales opiniones habent, & talem de veritate ſententiam ferunt, quomodo non ſocordia ijs ſit, qui philoſophari conantur? Nam quærere veritatem, non eſſet aliud, quàm volucres perſequi.* Protagoræ tamen, nec patroni, nec diſcipuli defuerunt. Anaxagoras niuem nigram eſſe nec ſibi vnquam videri albam; Xenophanes, habitari in Luna, eamq; terram eſſe multarum vrbium & montium; dixerunt, vt ait Cicero lib. 1. Academicarũ quæſt. quis hæc portenta ferat? Iſti tamen Philoſophi imprimis magni & nobiles extiterunt. Non ero longior, nam ſi perſequar omnia, operoſum ſanè laborem; & in re cuiuis aperta minimè neceſſarium, ſuſcipiam. Illud certè clariſſimum eſt, nihil eſſe tam euidens, & certum; de quo non variè diſcrepent Philoſophi: nihil item (vt eſt apud Ciceronem 2. lib. de Diuinatione) tam ridiculum, & abſurdum, quin aliquem Philoſophorum authorem, & defenſorem aliquandò habuerit. Stoicos perhibent omnium Philoſophorum maximè grauem, ſeriam & conſtantem Philoſophiæ diſciplinam condidiſſe. At Plutarchus vir in omni genere eruditionis maximè ꝓbatus & nobilis, opuſculũ fecit de contradictionibus Stoicorũ, hoc eſt de his de quibus Stoici inter ſe magnoperè diſſentiunt & diffident: & item aliud, in quo docet, magis eſſe incredibilia, & fabuloſa Stoicorum decreta, quàm vel ipſas Poëtarum fa-

Pulchra ſententia Ariſtotelis.

Plutarchus contra Stoicos.

bulas. Scripſit etiam quinq; libros de placitis Philoſophorũ, è quibus planè intelligitur, in omnibus Phyſiologiæ quæſtionibus, varia & diſcrepantia fuiſſe eorum dogmata. Ergo ſiue tanta opinionum varietas orta ſit ob ignorantiæ caliginem communem omnium mortalium, qui cœleſtis doctrinæ lumẽ non acceperunt, ſiue ob animi prauitatem, non tam cupientis ex diſputatione, veritatis lumen aſpicere, quàm ex ſophiſtica contentione inanes gloriæ vmbras conſectantis, id quod à principio contra Simplicium docere inſtituimus, veriſſimum eſt, veteres Philoſophos cùm in alijs rebus, tum maximè in ijs quæ de principijs rerum diſſeruerunt, multa, & falſa, & inter ſe pugnantia tradidiſſe: quanquam non negamus quædam eorũ dicta & decreta, quæ à multis ridentur & improbantur, ad veram ſententiam facilè traduci poſſe, ſi detractis allegorijs, & alijs verborum integumentis, explanentur: quæ res liquidò perſpici poterit ex ijs, quæ ſupradictas opiniones excutiendo & dijudicando, mox dicturi ſumus.

Refellitur ab Ariſt. opinio eorum qui dicunt omnia eſſe vnum ens immobile. CAP. XI.

SEntentiam eorum qui dicunt, omnia eſſe vnum ens immobile, Ariſt. 1. Phyſi. non aliter accipiens, quàm videntur primo aſpectu eorum verba ſignificare, tribus modis eam refellit: primum enim docet non eſſe Phyſici cõtra eam diſputare: deinde perſonam Metaphyſici ſuſcipiendo, breuiter eam coarguit: ad extremum rationes ſoluit, quibus eam communiũt & tuentur. Sed cur non eſt Phyſici contra huiuſmodi opinionem diſſerere? Quia tollit omnia principia Phyſiologiæ, tam quæ ſunt veræ cauſſæ rerum naturalium, quàm quæ vocantur principia cognoſcendi, vt accidentia, & effecta, quæ nos quaſi manu ducunt ad cognitionem cauſſarum, earumq; rerum, quæ quia ſenſus noſtros latent, fugiunt etiam intelligentiam. Si enim omnia ſunt vnum, ergo non eſt multitudo rerum in natura. Si immobile, ergo nullus eſt motus: nihil autem ſenſibus euidentius atq; certius eſt, quàm eſſe motum, & multas ac diuerſas res: deinde ſublato motu, tolluntur omnes cauſſæ; etenim Natura eſt principium motus: Materia eſt ex qua aliquid fit: Finis (à quo forma re non differt) eſt cuius gratia cætera fiunt: Efficiens eſt id vnde primũ principiũ motus. Cùm igitur omnia principia Phyſica, qualia qualia fuerint, vel ſint motus, vel ad eũ neceſſariò affecta ſint, conſpicuũ eſt, prædictã opinionẽ, q̃ tollit motũ, vnà quoq; omnia principia Phyſica è medio tollere. Quare cũ nulla ſcientia probare queat principia ſua, quicquid enim afferet ab illa

Cur Phyſicus nõ poſſit diſputare cõtra negantes motum, & multitudinẽ rerum naturalium.

pro-

probanda, vel illis poſterius erit, ac proinde ignotum & obſcurum: ex principiis enim reliqua demonſtrari & illuſtrari neceſſe eſt: vel erit prius; at nihil eſt prius primis principiis, & ſi quid tale ſit, id profectò extra ſcientiam erit, & ad alias diſciplinas pertinebit: hinc efficitur, vt Phyſicus nec ſua principia confirmare, nec eos à quibus negantur redarguere aut debeat, aut etiam, quâ Phyſicus eſt, poſſit. Nam quamuis principia, quę ſunt cauſæ rei, poſſint (vt docet Auerr. 2. Phyſ. comment. 22.) demonſtrari eſſe in natura, demonſtratione ſigni, quemadmodum demonſtratur materia eſſe in rebus ex trāſmutatione formarum, & primus motor ex ſubordinatione & finitate mouentium, & motuum: tamen qui aſſerit omnia eſſe vnum ens immobile, nullum Phyſico relinquit argumentum, ſiue ductum à priori, ſiue à poſteriori, quo vti poſſit ad ſua principia tuenda, & comprobanda. Quid enim eſt in rebus naturalibus, quod ſit, ne dicam magis, ſed vel æquè nobis euidens atq; certum, quàm motus, & rerum multitudo? quare neceſſe eſt, Phyſicum omnibus præſidiis ſpoliatum obmuteſcere, eiuſq; patrocinium, & defenſionem ab aliis ſuſcipi, ſic enim res ſe habet: ſi ea ſcientia, cuius principia negantur, ſit ſubalternata, eorum principiorum probatio petenda eſt à ſcientia ſubalternante; illius enim principia, ſunt concluſiones, quas ab hac demonſtrari, vel potiùs demonſtratas eſſe oportet, vt cernere licet in Perſpectiua & Geometria. Si verò ea ſcientia non ſit ſubalternata, ſed eius principia ſint per ſe immediata, prima, & per ſe indemonſtrabilia, talium principiorum nulla eſſe poteſt demonſtratio ex propriis, nec in eadem ſcientia, nec in alia: ſed ſi quæ eſt, eam neceſſe eſt, vel Dialecticam eſſe ex probabilibus confectam; ſiquidem inter alias Dialecticæ vtilitates, quæ commemorantur in 1. lib. Topic. hæc vna inprimis eſt, quòd præbet inſtrumeta, & præſidia quædam ad tuenda & defendenda ſcientiarum principia: vel Metaphyſicam, quæ ſcientia, cùm agat de ente vt ens eſt, ac de his quæ pertinent ad omnes diſciplinas, ſuo ſibi iure vendicat patrocinium ac defenſionem aliarum ſcientiarum, earumq; principia, cum opus eſt, probat rationibus neceſſariis quidem, ſed communibus, & quæ ducunt ad impoſſibile: quanquam ſi is, qui negat principia alicuius ſcientiæ particularis, concederet aliqua, quæ ſubiecta ſunt illi ſcientię, tunc rectè poſſet particularis ſcientia ex iis quæ conceſſa ſunt, probationem ſuorum principiorum conficere; vt ſi quis negans materiam, vel primum motorem eſſe, aut naturam agere propter finem, concederet naturales formarum mutationes, nec tolleret motus, & actiones Phyſicas, ex his poſſet Phyſicus (vt fecit Ariſt.) illa principia demonſtrare.

Cuius ſit principia particularium ſcientiarum, ſi ab aliquo oppugnetur, defendere.

Dubitatio: ſi negētur principia ipſius Metaphyſicæ quæ ſcientia debeat ea probare.

Sed exiſtit hoc loco non leuis dubitatio, quæ (auctore Simplicio) propoſita eſt ab Eudemo, nec ab eo tamen ſoluta. Si enim negentur principia ipſius Metaphyſicæ, quæritur cuius ſcientiæ ſit, ea probare. Nam ſi Metaphyſica ſua principia defendat, cur non ſimiliter vnaquæq; ſcientiarum particularium idem poterit efficere? ſicut enim Metaphyſica ſe habet ad ſua principia, ita quoque videntur ſe habere ſcientiæ particulares ad ſua. Sin autem principia Metaphyſicæ dicat quiſpiam probari ab alia ſcientia ſuperiori & vniuerſaliori; primùm hoc falſum eſt: nulla enim eſt, aut eſſe poteſt talis ſcientia: deinde nec ſic quidem difficultas tollitur: nam de tali ſcientia ſimiliter quæri poteſt, ſi eius principia negantur, à quo probari debent? Si enim ab alia ſcientia, & illius itidem ab alia, & ita ſemper deinceps, res ſanè procedet in infinitum: quare eò tandem neceſſariò veniendum eſt, vt vel principia Metaphyſicæ remaneant ſine vlla probatione, & omni defenſione deſtituta, vel vt probentur ab ipſamet Metaphyſica: quod ſi ei conceditur, nulla videatur eſſe cauſa, cur non idem concedendum ſit in ſcientiis particularibus. Hæc eſt dubitatio, quæ ſoluitur hoc modo: Qui negat principia ſcientiæ particularis, fieri poteſt, vt nihil penitus concedat eorum, quæ ipſi ſcientiæ ſubiiciuntur: ex quo fit, vt nihil ei reliquum faciat, quo principia ſua tueri poſſit: qui autem negat principia Metaphyſicæ, vel is concedit aliquid, vel nihil: ſi nihil, non erit cum eo diſputandum: nulla enim de re poteſt ſuſcipi diſputatio, niſi antè quibuſdam rebus poſitis & conceſſis: ſi aliquid, hoc ipſum quale fuerit, aliquo modo attinget ius Metaphyſicæ, vtpote quæ agit de ente vt ens eſt, cui ſubiiciuntur omnia, quæcunq; ſunt in rebus: quare Metaphyſicus ex eo, quod aduerſarius ponit & concedit, principia ſua confirmare, eumq; redarguere poterit. Atque totum hoc, quod nunc à nobis dictum eſt, diligenter obſeruatum eſſe cernimus ab Ariſt. in 4. Metaphy. vbi primum illud principium, Quodlibet eſt, vel non eſt, contra nonnullos, id ſophiſticè negantes, multis modis declarare, ac probare contendit. Vide etiam D. Thomam 1. part. quæſtion. 1. artic. 8. Sed quemadmodum prædictos Philoſophos refellat Ariſtoteles, videamus.

Solutio dubitationis.

Licèt ſupradicti Philoſophi ſic opinando auferant, vt dictum eſt, principia Phyſicæ, tamen quoniam profitentur ſe agere de rebus naturalibus, & naturales dubitationes tractare, Ariſtoteles contra eos diſputationem init, non tanquam Phyſicus, vt malè putauit Simplicius, tollentes enim motum, omnia Phyſico ſubtrahunt præſidia, quibus ab eo repelli, & reiici poſſint; ſed tanquam Metaphyſicus, vt rectè ſentit Alexan-

lexander, & perſpicuè intelligitur ex ipſa diſputatione. Refellit autem eorum ſententiam duobus argumentis: vno ex multiplici ratione entis ſumpto: altero ex varia (vnius) ſignificatione: Sed ante omnia Ariſtot. ponit, ens multipliciter dici, non quidem dici de multis rebus : id enim, cùm ab illis negetur, accipere pro certo: quid aliud eſſet, quàm, vt aiunt, principium petere? ſed ens ſignificare multa, & varia, vt ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & cætera genera accidentium, ſiue ſint ea diuerſa inter ſe, ſiue non; hoc enim cùm ſit omnium ſermone tritiſſimum, à nemine, qui ſanæ mentis ſit, negari poteſt. Ex hac hypotheſi ſic deinde ratiocinatur. Qui dicunt omnia eſſe vnum ens, aut intelligunt omnia eſſe vnum, ſecundum nomen entis, quod dicitur de omnibus, licèt re ſint multa, & hoc modo nulla eſt quæſtio: aut eſſe vnum ſecundum rem, quod multis modis contingere poteſt: vel vt ſint vnum genere, vel ſpecie, vel numero: priora duo, cùm genus & ſpecies de multis dicantur, non tollunt multitudinem rerum : quòd ſi volunt omnia eſſe vnum numero ſecundum rem , vel putant omnia eſſe vnum numero, quòd ſit ſubſtantia ſine accidētibus, vel aliquod accidens ſine ſubſtantia : ſi erit ſubſtantia ſine accidentibus, non poterit eſſe finita vel infinita, vt ipſis placet: finitum enim & infinitum ſunt propriæ affectiones quantitatis ; quæ nec ſubſtantiæ, nec vlli aliarum accidunt, niſi propter quantitatem. Si eſt accidens ſine ſubſtantia, multa conſequuntur incommoda, quæ neceſſe non eſt commemorare: cùm in aperto ſit, nullū accidens ſeiunctum à ſubſtantia per ſe cohærere, & conſtare poſſe. Ergo quocunque ſe vertant, tenentur conuicti, & habent confiteri, illud ſuum ens, quod faciunt finitum vel infinitum, non eſſe Vnum, ſed minimum duas eſſe res, ſubſtantiam nimirum & quantitatem. Alterum argumentum ex varia notione vnius, hanc vim habet: Cùm vnum dicatur multis modis, vt videre licet libr. 5. Metaphyſ. maximè verò (quod ad rem præſentem attinet) tribus: Dicitur enim vnum, quod vel eſt continuum, vt magnitudo; vel quod eſt indiuiſibile, vt punctum; vel quod eſt vnum omnino ſecundum rationem, multis autem & variis nominibus ſignificatur, quæ nomina vocantur nomina Synonyma, vt enſis & gladius. Quonam horum trium modorum exiſtimāt omnia eſſe vnum? ſi vt continuum, cùm id ſit multa poteſtate; ſiquidem poteſt infinitè diuidi, non erunt omnia vnum propriè; vt ſi ea, quorum ratio eſt vna, ita vt omnia nomina idem penitùs ſignificent, ſequeretur, idem eſſe contraria, vt bonum & malum: & idem eſſe diſparata, vt hominem & equum: quin etiam idē eſſe contradictoria, vt bonum & nō bonum, hominem & non hominem. Quare idem erit ens, & non

ens:ceſſabit igit ur q uæſtio:nam idem erit dicere; omnia eſſe vnum ens,& om nia non eſſe vnum ens,imò omnia non eſſe ens ſed nihil. Si aut em vnum accipiatur pro eo quod eſt indiuiſibile,ergo tale ens vnum non erit quantum,ac proinde,nec vt ipſi volunt,finitum,aut infinitum;nec item erit quale, aut aliis ſenſibilibus accidentibus affectum. Etenim, vt eſt apud Ariſt.6. Phyſ.& in lib.de ſenſu & ſenſili,nec motus vllus,nec vllum accidens ſenſibile poteſt eſſe in eo,quod caret quantitate: quin etiam Ariſt.nullum accidens,ſiue materiale,ſiue ſpirituale agnoſcit & ponit in vlla re, quæ aut non ſit particeps quantitatis & materiæ, aut cum his naturalem & neceſſariam connexionem, atq; coniunctionem non habeat: quamobrem nec in Deo,nec intelligentiis vllum accidens eſſe vult;nec ſanè putaret,habitus & actiones animæ rationalis eſſe accidentia, niſi videret eam naturaliter quodammodo pendere à corpore, & in eius functionibus varietatem quandam, & mutabilitatem contingere: etenim quod adeſt, & abeſt alicui rei præter eius interitum, id nemo negare poteſt eſſe accidens:ſed virtus & vitium, ſcientia & ignorantia, intelligere & velle adſunt, & abſunt animæ rationali ſine vllo eius interitu:relinquitur igitur,nemini dubium ac obſcurum eſſe poſſe, quin huiuſmodi res ſint accidentia. Sed quamuis Ariſtoteles ſolo naturæ lumine, vel ſuæ Philoſophiæ haud omnino veræ,principiis nixus, non cognouerit vllam in ſubſtantiis incorporeis varietatem & commutationem, aut fuiſſe vnquam,aut aliquando eſſe poſſe; Theologi tamen, (quia id ex ſacris literis,quibus longè ſublimior & certior doctrina continetur,compertum habent)conſtanter affirmant & docent,habitus & actiones,tam intellectus, quàm voluntatis, non ſecus in Angelis,quàm in nobis eſſe accidentia. Verùm vt eò reuertatur,vnde hæc noſtra defluxit oratio, perſpicuum ſit, contra rationem entis & vnius eſſe,facere omnia vnum ens.atque hęc quidem Ariſtoteles contra hanc opinionem.Plato autem licet in Parmenide eam probare videatur,interpretans eam Metaphyſicè:tamen in Sophiſta non multò aliter eam accipiēs, quàm hic Ariſtoteles, multis verbis exagitat. Verùm de hoc paulò infrà.

Rationes Xenophanis ſoluuntur ſecundum Ariſtotelem.

CAP. XII.

ARiſtoteles in eo libello, qui de Xenophane inſcribitur, multa & varia oratione docet, Xenophanis rationes,quas ſuprà expoſuimus,captioſas & infirmas eſſe. Primùm, quia nō eſt æquum,ex rebus minus certis & perſpicuis, tollere alias res magis euidentes & certas, vt facit Xenophanes: qui ex eo quod ſumit,ex nihilo nihil fieri, vult auferre motum & multitudinem

rerum

rerum, cùm tamen hoc multò clarius & firmius ſit quàm illud. Nam ex nihilo nihil fieri, non tam ſenſibus perſpicuum eſt, exploratéq; perceptum, quàm res moueri & multas eſſe: ſiquidem ex non ente res gigni, quidam exiſtimarunt, & hi quidem non è vulgo, ſed ex iis, qui ſunt habiti ſapientes. Heſiodus quidem hæc cecinit:

Primùm ante omne aliud, Chaos extitit, inde patenti
Pectore cunctorum ſedes firmiſsima Tellus,
Atq; amor: is cunctis ſpecie immortalibus anteit.

Ex his autem dicit cætera fuiſſe genita, illa verò ex nihilo. Tum quia, vt verum ſit id quod ſumit, tamen ex eo non conficitur quod vult: non enim ſi ex nihilo nihil fit, continuò neceſſe eſt, nihil gigni poſſe. An Empedocles, Anaxagoras, Democritus, & alij Phyſici non in id pariter conſenſerunt, ex nihilo nihil poſſe effici, qui tamen nec generationem, nec motum, nec multitudinem ſuſtulerunt? rectè enim diceret aliquis, in rebus naturalibus quaſdam æternas eſſe ſine generatione & interitu, vt cœlos & materiam primam: alias verò generari & interire, non ex nihilo, vel in nihilum, ſed alias ex aliis, vel directè procedendo in infinitum; vel viciſſim retrò commeando, vt aqua ex aëre oriatur, & viciſſim aër ex aqua: vel vt omnia ex vno principio naſcantur, & in ipſum diſſoluātur; quemadmodum qui putant omnia eſſe aquam, vel aërem, hi cenſent ex aëre vel aqua per condenſationem & rarefactionem variè affectis, atq; commutatis, cunctas res exiſtere. Similiter qui faciunt multa principia, vel finita, vt Empedocles; vel infinita, vt Anaxagoras & Democritus, volunt ipſa quidem principia eſſe ſempiterna, cæteras autem res ex illis & in illa per congregationem & ſegregationem generari atq; interire. Deinde cur, ſi id quod eſt, æternum eſt, ex eo fit, vt ſit infinitum? quia, inquit, ſi id quod eſt genitum, habet principium: ergo quod non eſt genitum, neq; eſt interiturum, neq; principium, neq; finē habebit: atqui hoc non oſtendit, id quod eſt, carere terminis ſuæ magnitudinis & extēſionis, ſed carere principio & fine durationis, atq; eo principio, ex quo creatur, & in quod tandem occidat. Nonne Empedocles ait, quatuor elementa eſſe ingenita, & atomos itidem Democritus, quibus tamen non tribuunt infinitatem magnitudinis? Poſtea cur oportet eſſe vnum? quaſi verò non poſſint eſſe multa & ingenita, velut de cœlo ſentiunt Peripatetici. Vel enim illud Ens, ponitur incorporeum, vel corporeum: ſi incorporeum, quo pacto dicit eſſe infinitum? nam finitum & infinitum, tales ſunt affectiones, vt non cadant niſi in corpus: ſin autem eſt corporeum, habebit multas partes, quare non erit ſimpliciter vnum. Ampliùs quid prohibet eſſe vnum, non

tamen vndique ſui ſimile. Etenim fieri poteſt, vt ipſum Ens ſit vnum, ingenitum & infinitum, tamen conſtitutum, vel ex partibus diſſimilis naturæ, cuiuſmodi eſt animal. vel ex partibus ſimili quidem natura præditis, diſſimilibus tamen affectis accidentibus, vt aliæ ſint raræ, aliæ denſæ, aliæ lucentes, aliæ obſcuræ: quam varietatem nos ipſi agnoſcimus in cœlo, cuius ſubſtantiam vniformem eſſe, & ſimplicem arbitramur. Ad extremum, cur neceſſarium eſt, ſi vacuum non ſit, id quod eſt, non poſſe moueri? primùm enim vacuum eſſe quaſi locū & ſedem corporum, multis veterum placuit, vt Heſiodo: qui ait ante omnia extitiſſe Chaos veluti receptaculum omnium corporum: quin etiam Democritus nō modò (vt ſuprà diximus) cenſet vacuum eſſe, ſed vult ipſum eſſe principium rerum; multoq; veriſimiliori & apertiori ratione, Democritus ex eo quòd motus eſt, confici neceſſarium eſſe vacuum, quàm Xenophanes ex eo quòd non eſt vacuum, nititur concludere, nō eſſe motum: magis enim certum & perſpicuum eſt, motum eſſe, quàm non eſſe vacuum: vt ſi alterutrum concedendum aut negandum fuerit, omnes ſine dubio potiùs admiſſuri ſint vacuum, ne motū tollant, quàm negaturi motum, ne vacuum admittant. His accedit quòd ſine migratione totius in alium locum poteſt & totum ipſum moueri motu alterationis, & partes ipſius motu locali per quandam veluti coagitationem & fluctuationem partium ad inuicem. Atq; hoc modo Xenophanis rationes, eo quem antè poſui, libro diſſoluit Ariſtoteles.

Soluuntur rationes Meliſſi. CAP. XIII.

MEliſſi autem argumentationem, qua ſic ratiocinatur (ſi quod eſt genitum habet principium, ergo quod non eſt genitum, caret principio: ſed id quod non eſt, non eſt genitum, ergo caret principio, quare neceſſe eſt infinitum eſſe) Ariſt. duabus de cauſis vitioſam eſſe confirmat 1. lib. Phyſ. t. 23. primùm propter formam, tum propter materiam. Ac vitium quidem formæ, deterius eſt, quàm materiæ: nam ſi forma eſt vitioſa, etiam conceſſo antecedente, non rectè infertur cōſequens, ſed poteſt negari, vt in hoc ſyllogiſmo: Omnis homo eſt animal, omnis equus eſt animal, ergo omnis equus eſt homo: conceſſis præmiſſis rectè negatur conſequens, ob vitium conſequentiæ, quam parit mala ſyllogiſmi forma. At ſi bona fuerit argumentationis forma, poſitis præmiſſis ſiue veris, ſiue falſis, neceſſariò colligitur concluſio: vnde bona forma facit ex falſis colligere verum, & retinet nomen ſyllogiſmi: eius autem defectu, nec eſt, nec dicitur ſyllogiſmus, niſi ſecundum quid.

Ratio

Ratio igitur Meliſſi, primò peccat in forma, ſiquidem procedit ex oppoſito antecedentis ad oppoſitum conſequentis: vt ſi dicas; ſi homo eſt, animal eſt, ergo ſi non eſt homo, non eſt animal; cùm è cõtrario fieri deberet: quocirca habet in ſe fallaciam conſequentis: quæ dupliciter fit (vt Ariſt. docet 2. lib. Elenchor. cap. 5. hanc ipſam Meliſſi orationem ibi exempli loco afferens) vel cùm ex oppoſito antecedentis colligimus oppoſitum conſequentis, vt accidit in hac ratione Meliſſi: vel cùm ex poſitione conſequentis inferimus poſitionem antecedentis: vt ſi eſt homo, eſt animal; ergo ſi eſt animal, eſt homo: & prior quidem modus huius fallaciæ, cùm ad ſyllogiſmum reuocatur argumentatio, facit ſyllogiſmum in prima figura, cuius minor propoſitio eſt negatiua, qualis eſt hic: Omnis homo eſt animal, nullus equus eſt homo; ergo nullus equus eſt animal. Poſterior autem modus facit in ſecunda figura ſyllogiſmum ex duabus affirmatiuis, cuiuſmodi eſt hic. Ignis eſt elementum, aqua eſt elementum; ergo aqua eſt ignis. Sed quia poſſet aliquis pro Meliſſo reſpondere, eam ratiocinandi formam, quam vſurpauit Meliſſus, licèt per ſe vitioſa ſit, tamen in terminis conuertibilibus, quales ſunt, habere principium & eſſe genitum, ſatis valere, & non inuſitatam eſſe in ſcriptis Ariſtotelis; idcirco demonſtrandum eſt, rationem Meliſſi (tametſi nullum eſſet in ea vitium formæ) tamen vel ſumere id quod eſt falſum, vel ſi vera ſumit, certè non concludere & obtinere quod vult. Nam cùm principij nomen multis modis dicatur; ſignificat enim (vt alias nunc ſignificationes omittam) initium temporis vel durationis, & initium magnitudinis. Si Meliſſus priori modo vſurpet nomen principij: vera quidem colligit; nimirum quod non eſt genitum, non habere initium temporis atque durationis ſuæ; ſed ex eo non licet inferre quod maximè vult; nimirum id quod eſt, ſecundum quantitatem infinitum eſſe: ſic enim variè acciperet notionem principij, & in æquiuocationis vitium incurreret, ſumens in antecedente principium pro initio temporis, in concluſione autem, pro initio magnitudinis: ſin autem poſteriori ſignificato accipiat vocabulum principij pro eo quod habet terminos magnitudinis, dupliciter peccat: primùm enim non quicquid gignitur habet principium magnitudinis, quæ primò vel generationem vel alterationem acceperit, ſed (vt Ariſt. docet 7. & 8. lib. Phyſ. extremo item libello de ſenſu & ſenſili, & Theophraſtus in 10. libro de motu, vt refert Simplicius 1. libro Phyſ. ſuper text. 23.) quædam ſunt, quæ non per partes, ſed tota ſimul & aceruatim alterantur, vt patet in conglaciatione aquæ,

& coagulatione lactis. nam licèt alteratio ſimul ratione formæ aut temporis fieri nequeat, ita vt aliquid qualitatis, quæ habet contrarium, & per motum propriè dictum inducitur, ſimul in inſtanti producatur, propterea quòd (vt in lib. 6. Phyſ. demonſtratur) non poteſt dari primum mutatum, ſed ante quodlibet mutatum eſt mutari, & ante quodlibet mutari, eſt mutatum eſſe: tamen ratione ſubiecti poteſt alteratio fieri; ita vt non ante quamlibet partem magnitudinis ſubiecti, alia ſit pars priùs alterata, & ante illam alia, & ſic deinceps in infinitum, ſed poſſit tota aliqua magnitudo ſimul alterari. Deinde non eſt verum quod ſumit Meliſſus, quod non eſt genitum carere principio & termino magnitudinis. Ecce cœlum ingenitum eſt, & tamen ſecundum magnitudinem definitum eſt, atq; circumſcriptum: atomus Democriti, elementa Empedoclis; cùm ingenita ponantur, non tamen dicuntur eſſe infinita ſecundum molem. Hæc de Meliſſo: veniamus ad Parmenidem.

Refutatur ab Ariſtotele argumentatio Parmenidis.
CAP. XIIII.

PArmenidis rationem tripliciter refellit Ariſt. 1. Phyſ. t. 25. Primùm enim docet, falſam eſſe illã propoſitionẽ, quam ipſe ſumit (quod eſt præter ens, eſt non ens) nam licèt in vniuocis, quæ ſignificant vnam naturam æqualiter communem multis, talis ratio diſſerendi valeat; vt quod eſt præter animal, eſt non animal, & quod eſt præter hominem, eſt non homo: tamen in æquiuocis, quæ nihil commune, ſed immediatè ſignificant ea de quibus dicuntur, non valet: vt quod eſt præter canem, poteſt eſſe canis: cùm enim illa vox ſit æquiuoca, ſignificans canem marinum, cœleſtem & terreſtrem; fieri poteſt, vt quod præter canem terreſtrem eſt, ſit canis marinus, vel cœleſtis: ſimiliter etiam cùm ens immediatè ſignificet decem categorias, hinc fit, vt cùm dicimus ens, non intelligamus aliam rem, quàm ſubſtantiam, vel accidens: quamobrem quod eſt præter ens, hoc eſt præter ſubſtantiam, poteſt eſſe ens, nimirum accidens; vel è contrario, quod eſt præter ens, hoc eſt accidens, poteſt eſſe ens, nimirum ſubſtantia. Deinde oſtendit ex iis, quæ ſumit, non cõfici quod vult: nam vt demus illud eſſe verũ, quod eſt præter ens, eſt non ens, non tamen ex eo rectè concluditur, ergo ens eſt vnũ. Etenim ponamus omne ens eſſe album: bene ſequitur, omne ens eſt album, ergo quod eſt præter album, nõ eſt ens: at non rectè colligeretur illud, ergo album eſt vnũ: quid enim prohibet, vt omne ens ſit albũ, tamen quæ alba ſunt, multa eſſe, vt lanam, niuem, cygnum: præterea non eſſet vnum albũ continuatione, quanquam etiam ſic eſſet multa poteſtate, quia poſſet

poſſet diuidi in multas partes albas:& vtcunque ſit,neceſſarium eſſet,in albo duo cogitare, rationem albedinis,& id cui tanquam ſubiecto ineſt albedo. Licèt enim accidens ſeparari nequeat à ſubiecto, vtriuſque tamen ratio longè diuerſa eſt. Ad extremum tacitè demonſtrat, concluſionem Parmenidis pugnare cum eius ſententia:nam ſi vnum eſt ens, ſequitur nihil eſſe:vel enim illud vnum ens erit accidens, vel ſubſtantia; ſi accidens,cùm nequeat per ſe conſtare, neceſſariò accidet & adnitetur alteri, nempe ſubiecto;at hoc cùm diuerſum ſit ab accidente, quod poſitum fuit tantummodo eſſe ens,non erit ens, quod autem eſt accidens non entis & ab eo ſuſtentatur, quí poteſt eſſe ens?quare ſi illud vnum ens ponatur eſſe accidens, planè nihil erit:ſin autem dicant eſſe ſubſtantiam, nihilominus idem continget incommodum; nam cùm ſit perſpicuùm multa ſubſtantiæ accidere,vt eſſe calidam, albam, grauem vel leuem, hæc omnia erunt non entia, quippe quæ non ſint ſubſtantia, quæ ſola ponitur eſſe ens: at cuius accidentia ſunt non entia, ipſum quoque eſt non ens, quocunque igitur ſe vertant, nullum habent exitum. His etiam accedit, cùm dicunt ens eſſe finitum & ſphæricum, quæ in ſolā cadunt quantitatem, neceſſe eſt in tali ente quantitatem eſſe, & ſubſtantiā, ſine qua nullum accidens cohærere poteſt in natura, quare non vnum erit ens. Neque verò cuiquam mirandum accidere debet, Parmenidem non vidiſſe hæc incommoda,quæ tam apertè conſequuntur ipſius opinionem; nam Simplicius Eudemi teſtimonio confirmat, apud priſcos illos nondum fuiſſe in obſeruatione regulas diſtinguendi, demonſtrandi, aliaſque dialecticas pręceptiones, quæ poſtea ex ipſarum rerum conſideratione, præſertim autem ex ipſo vſu & diſputandi exercitatione peruestigatæ, atque inuentæ fuerunt, quamuis nonnulli cōtendant, in quibus eſt is,quem modo dixi Simplicius, nihil horum latuiſſe Parmenidem, vtpotè virum in diſputando acutum, & acrem, nec ignarum Dialecticæ; ſiquidē is apud Platonem in eo dialogo, qui ab ipſo nomen accepit, valde laudat & commendat Socrati ſtudium Dialecticæ. Sed de hoc paulò pòſt.

An Parmenides calluerit Logicam.

Plato autem in Sophiſta, alio modo Parmenidi occurrit. Nam cùm eius ratio contineatur hoc ſyllogiſmo, quicquid eſt præter ens,eſt non ens,ſed non ens eſt nihil, ergo ens eſt vnum; Plato, licèt in mundo intelligibili, vbi eſt ineffabilis vnio omnium rerum, concedat omnia eſſe vnum ens: ſicut etiam nos concedimus omnia in Deo eſſe vnum quidpiam ſimpliciſſimum; tamen in mundo ſenſibili, propter diſcretionem & diuiſionem rerum,quæ anteà fuerant vnitæ, putat neceſſariò

Quomodo Plato Parmenidis ratione ſoluat.

ponendam

ponendam eſſe multitudinem; nam quæ intelligentia Dei cõprehenſa, ſunt maximè vnita, ea cùm deſcendunt in materiam corpoream, non poſſunt illam vnionem retinere; ſed ratione partium & multitudinis, per multiplicationem, extenſionemque ſui, variè diuiduntur. Itaque cùm huic Parmenidis concluſioni, quæ multitudinẽ tollit, Plato non aſſentiretur, præmiſſarum, ex quibus ipſa conficitur, alteram, nimirum maiorẽ concedit, alteram, videlicet minorem negat: nam vt fatetur quod eſt præter ens, eſſe non ens; ita negat quod eſt non ens, nihil eſſe; vult enim ipſum nõ ens eſſe in rebus, & cauſſam eſſe multitudinis, aduerſitatis, & inequalitatis, quæ in rebus inuenitur: quam reſponſionem, quoniam Ariſt. videbat in ſpeciem abſurdam eſſe, & ſecum pugnare, quippe cùm ponat nõ ens eſſe: Si enim eſt non ens, ergo non eſt, & ſi eſt, ergo non eſt nõ ens: idcirco in primo Phy. tex. 30. ait quoſdam (ſine dubio Platonem innuens) cùm occurrere vellent rationi Parmenidis, ei potiùs ceſſiſſe, & manus dediſſe, vtpotè qui affirmando, non ens eſſe, longè abſurdiorem inducant ſententiam, quàm eſt illa Parmenidis. Sed quia nos Platonem hac in re nõ ſolùm non abſurdè, ſed etiam ſapienter ac diuinè philoſophatum eſſe arbitramur, eius ſententia paulò apertiùs, atque enucleatiùs declaranda eſt.

Explicatur ſententia Platonis de non ente CAP. XV.

Tres ſignificationes non entis apud Platonem.

Apud Platonem, ipſum nõ ens tribus modis vſurpatur, vnõ modo ꝑ eo, quod penitus eſt nihil, & abſolutè ac ſimpliciter opponitur enti, quod ambitu ſuo amplectitur omnẽ ens quale quale fuerit, hoc eſt, ſiue corruptibile, ſiue incorruptibile, ſiue ſenſibile, ſiue intelligibile: altero modo pro ente ſenſibili, generabili, & corruptibili, quod appellat non ens, tũ quia tempus, quo exiſtit, perexiguum eſt, ſi conferatur cũ eo tempore, quo non eſt, quod tàm ante ipſius generationem, quàm poſt interitum, infinitum eſt: tum etiam quia dum exiſtit, nunquam idem permanet, ſed continenter variatur, atq; commutatur, de quo ita ſcribit in Timæo. *Quid eſt, quod ſemper eſt, generationẽ autẽ nõ habet? & quid eſt quod g gri. ur quide, nunquã autem eſt?* Quæ verba Porphyrius diligenter expendẽs, (vt Simplicius refert primo Phyſicorum ſuper text. 30.) ait Platonem, id qđ eſt, dicere Ideam, id autẽ quod nõ eſt, Materiam primam omni ſpecie & forma carẽtẽ, quæ in ſe ipſa conſiderata, poteſtate quidẽ eſt omnia, actu verò nihil. cõpoſitũ autẽ ex forma & materia, quia formæ particeps eſt, nihil vetat appellari ens, & eſſe, quia verò materiam continet, atq; propter eam eſt in perpetuo fluxu & mutatione, rectè dicitur non ens, &

non

non eſſe. Verùm, cùm is modus loquendi frequens & familiaris Platoni, reprehendatur ab Alexãdro Aphrodiſæo, vt quanti ſit eius reprehenſio, verè queat ęſtimari, nec me pigebit Alexandri verba quæ in primo Phy. ſuper tex. 15. commemorat Simplicius, hoc loco adſcribere, nec lectorẽ (vt opinor) ea legiſſe tædebit. *Qui ea, quæ gignuntur, & intereunt* (inquit Alex.) *propterea dicunt non eſſe, quoniam aliquando quidem ſunt, aliquando verò non ſunt, ſolam autem æternam ſubſtantiam eſſe, quia nullo modo participat de eo quod non eſt: primùm ex ipſa euidentia vſuq́; loquendi redarguendi ſunt: Omnibus enim, quæ talia ſunt, videntur eſſe; & ita ſentiunt, & dicunt. Deinde, quod gignitur; ex non ente fit ens, & acquirit eſſe, alioqui non gigneretur, ſimiliter quod interit, ex eſſe mutatur in non eſſe, amittens eſſe quod habebat antea, alioquin non interiret: quare hac ipſa re quòd aliquid gignitur & interit, neceſſariò habet eſſe, & in iis quæ ſunt, numerari debet. Non enim corruptibilis ſubſtantia ſi non eſt ſimiliter atque æterna, propterea non eſt, nam ſi ideo non eſt, quia interit, ergo, quando non interit, & quatenus non interit, eo ipſo tunc quoque fuerit.* Hæc Alexander, cui Simplicius pro Platone reſpondens, ait, quemadmodum album id propriè dicitur, quod eſt purè, & ſincerè album, omni permixtione nigroris vacans, quod autem ita eſt album, vt plus nigredinis admixtum habeat, quàm ipſum eſt, nemo ſapiens dixerit ſimpliciter album, ſed tantummodo ſecundũ quid, & potiùs appellauerit non album: ſicut etiam aqua vnum habens gradum caloris, ſeptem autem frigoris, non appellatur calida; ſic etiam res corruptibiles potiùs dici debent non eſſe, quàm eſſe, quandoquidem plus habent de non eſſe, quàm de ipſo eſſe. Etenim ante generationẽ infinito tempore non ſunt, ſimiliter quoque poſt interitum, dum autem videntur eſſe, perpetuò cõmutantur, tendentes ad non eſſe. Verùm diſſenſio quidem horũ Philoſophorum, meo iudicio, non eſt in rebus ſed in verbis. Nam ſi de ipſo eſſe loqui volumus abſolutè, nemo inficiari poteſt, res generabiles eſſe, alioquin nec generari, nec operari, nec ſentiri, nec moueri: nec interire poſſent. Sin autem loquimur de ipſo eſſe non abſolutè, ſed facta comparatione rerum generabilium cum rebus æternis, quæ habẽt eſſe ęternũ, & penitus immutabile, hac ratione *κατὰ τὴν ἐξοχὴν* hæ dicuntur eſſe, illæ autem nõ eſſe: quocirca etiã D. Aug. in. 7. li. cõfeſſ. c. 11. in eandẽ ſentẽtiã hęc ſcribit. *Inſpexi cætera infra te, & vidi nec omnino eſſe, nec omnino non eſſe: eſſe quidem quoniam abs te ſunt, non eſſe autem quoniam id quod es non ſunt: id enim verè eſt, quod incommutabiliter manet.* Idem D. Auguſtinus lib. 8. de Ciuitate Dei. c. 11. hoc vno maximè argumento perſuaſum ſibi eſſe ait, libros ſacræ Scripturæ lectos eſſe à Platone, quòd is reſſenſi-

Alexander reprehendit Platonem.

Simplicius defendit Platonem.

An res corruptibiles dici debeant entia, an non entia.

Præclara D. Aug. de Platone ſententia.

ſenſibiles & corruptibiles appellet non entia, res autem intelligibiles & incorruptibiles (præſertim verò ipſum Deum) verè ac propriè & ſolùm entia eſſe cenſeat: ſequutus in hoc ſacras literas, in quibus non ſemel legimus omnes creaturas cum Deo collocatas, eſſe quaſi non entia, ſolum aũt Deum & Vnum, & Bonum & ens eſſe. Præcipuè autẽ putat Auguſtin: Platonem in eam de Deo doctrinam & ſententiã veniſſe, excitatum & quaſi admonitum illis Dei verbis, quæ ſunt in Exodo c. 3. Deus enim, quęrẽti ex eo Moyſi, quod eſſet nomẽ eius; reſpõdit. *Ego ſum, qui ſum*: Sic dices filijs Iſrael, *Qui eſt miſit me.* Pro foribus etiam templi Delphyci palàm poſitum erat verbum hoc Græcum ε ι. nam ingredientes templum, à Deo moniti illo oraculo; *Cognoſce te ipſum*: eum reſalutantes reſpondebant, ε ι, hoc eſt *Tu es.* Soli Deo, vt æterno & prorſus immutabili, ipſum eſſe, conuenire fatentes. Ac Plutarchus quidẽ, verbum illud Græcum exponens in eo libello, quem ea de re ſcripſit, multa eaque præclara ad hanc eandem ſententiam confirmandam & illuſtrandam affert. Quem Plutarchi locũ; magna cum eius laude, commemorat Euſebius lib. 11. de Præparatione Euangelica cap. 7. Verùm de ſecunda non entis ſignificatione ſit dictum ſatis. Veniamus ad tertiam non entis acceptionem, quæ omnium maximè id de quo nunc agitur, attingit.

Quomodo omnib. rebus, præter Deũ ver. (ſecundũ Platonẽ) conueniat eſſe nõ ens quã eſſe ens, et ipſum non ens, eſſe cauſſam multitudinis & diuerſitatis rerum.

Plato in Sophiſta diſputat id propriè ac ſimpliciter poſſe dici ens & eſſe, quod in ſe continet omne eſſe, omneſque gradus, ac perfectiones entis, & cui nihil quod ab ente contineatur, vllo modo deſit. Nam cùm ens non ſignificat vnam aliquam naturam generalem & diuerſam ab aliis naturis, ſed immediatè ſignificet quicquid quoquo modo eſt, non poteſt quicquã propriè dici & abſolutè vocari ens ſeu id quod eſt, niſi cõplectatur omne eſſe, quare hoc modo ens, vel id quod eſt, ſoli Deo verè conuenit, vt pote in quo omnium rerũ perfectiones longè præſtantiori modo quàm ſunt in reb. ab æterno præexiſtunt, quamobrem meritò in ſacris literis de ſe ipſo dicit, *Ego ſum qui ſum*: Quęlibet autem aliarum rerum quoniã limitatam, determinatamque naturam nacta eſt, ſicut, propter eam partem entis, quam eſt ſortita, poteſt dici ens, ita verè appellari poteſt non ens, propterea quòd non habeat complures alias partes entis, exempli cauſſa, Homo dicetur ens propter naturam hominis, quæ eſt particula quædam entis, dicetur quoque non ens, quia non eſt ens, quod eſt leo, equus, planta, cœlum, Angelus: & quia plus eſt, id quod nõ eſt, quàm id quod eſt, non abſurdè potiùs dicetur non ens, quam ens. Atque huiuſmodi non ens cauſſa eſt omnis multitudinis & diuer-

diuerſitatis,quę cernitur in rebus. Nam quod in ſe comprehendit totum eſſe,non poteſt eſſe niſi vnum; ſi autem eſt multitudo,neceſſe eſt vnum eſſe non ens,quod eſt alterum:alioquin ſi quod eſt vnum,idem prorſus eſt alterum,non multa,ſed vnum erunt. Quoniam igitur vnumquodque ita eſt,vt etiam aliquid non ſit; ex hoc quaſi fonte non entis, manat rerum diuerſitas atq; multitudo. Vnde in Sophiſta inducuntur hæc quinque: idem,diuerſum,ſtatus,motus,inæquale; quæ ſunt diuerſa ab ente,& participant non ens.

Itaq; cùm Plato in Sophiſta (vt eò reuertamur,vnde huc digreſſi ſumus) occurrens Parmenidi affirmanti; id quod eſt,vnũ eſſe,concedit non ens eſſe; non loquitur de non Ente, primò modo ſumpto,ſed hoc tertio modo: id quod apertè ſignificat his verbis: *Ne quis de nobis dicat, quòd id quod eſt entis contrarium, nempe id quod nihil eſt, hoc eſſe audeamus dicere. Nos enim huiuſmodi non ens iampridem valere iubemus: quòd autem nunc, id quod eſt non ens* (nempe tertio modo acceptum) *eſſe dicimus, vel perſuadeat aliquis, probans nos non rectè dicere; vel quamdiu non poteſt, dicendum quoq; eſt illi ſicut nos dicimus.* Et quia huiuſmodi non ens permixtum,atq; confuſum eſt cum ente; hinc putat Plato neceſſariò exiſtere multitudinem & varietatem rerum. Neq; verò hoc tertium non entis ſignificatum diſplicet Ariſtoteli: etenim proximè poſt ea verba, quibus rectè Platonem reprehendit, ſubdit hæc 1. Phyſ.t.30. *Manifeſtum quòd non verum erit; quòd ſi vnum ſignificat id quod eſt, nihil erit quod non eſt: nihil enim prohibet non ſimpliciter eſſe,ſed non ens aliquid eſſe quod non eſt.* quibus verbis ſignificat id quod eſt præter verè ens,nempe ſubſtantiã,eſſe quidem non ens, verùm non ſimpliciter, ſed non ens aliquid,hoc eſt non ens quod eſt ſubſtantia,poſſe tamẽ eſſe aliud ens,quòd ſit accidens. Perſpicuum autem eſt, hunc modum loquendi planè ſimilem,& congruentem eſſe ſententiæ Platonis, quam paulò ſuprà docuimus:vt vel hac vna ex re perſpicere liceat,hos duos Philoſophos nõnunquam verbis diſſentire,cùm rebus& ſententiis omninò conſentiant. Atq; hoc modo Ariſt. ſoluit rationes eorum,qui conabantur probare ens eſſe vnum. Reſtat vt dicamus, quid nos de horum Philoſophorum opinione ſentiamus.

Defenditur opinio Parmenidis,Xenophanis,& Meliſſi.

CAP. XVI.

SI talis eſt Parmenidis opinio,qualem Ariſtot.depinxit,non dubium eſt,quin ea penitùs & falſa & abſurda ſit. Sed quia nemo eſſe poteſt vſque eò ſenſibus & mente captus, vt contrà omnem rationis, omniumq; ſenſuum euidentiam, negare au-

Digitized by Google

deat motum, & multitudinem eſſe in rebus, idcirco multis fit veriſimile, Parmenidem illis verbis non eſſe locutum de rebus Phyſicis, quas luce clarius eſt, & moueri, & multas eſſe. Vt autem ita de illo ſentiant, his coniecturis adducuntur. Primùm Plato in Theæteto, & Sophiſta, vocat Parmenidem magnum, ſapientem, acrem, generoſum, patrem & Magiſtrum Socratis, vtentem pulcherrimis rationibus in diſputãdo: & ait, non modò ſententiam eius, ſed etiam orationem eſſe valdè difficilem ad intelligendum, & profundo natatore indigere. At ſi Parmenides loquendo de rebus Phyſicis, pronuntiaſſet cunctas eſſe vnum ens immobile, fuiſſet ea quidem opinio, non hominis ſapientis, ſed vel ſtulti, non intelligentis quid diceret; vel impudentiſſimi Sophiſtæ, huiuſmodi paradoxis defendendis, inanem ſibi laudem, & gloriam aucupantis, non ſolùm ad intelligendum non difficilis, ſed etiam ad redarguendum facillima. Deinde Ariſtot. 1. Phyſic. ſegregat eum à Phyſicis; & in 3. de Cœlo, tex. 2. ait, Parmenidem & Meliſſum affirmantes, omnia eſſe vnum ens immobile, non eſſe putandum de rebus naturalibus id dicere: & in 1. Metaphyſ. loquens de Parmenide, ſignificat eum, cùm dixit omnia eſſe vnum, aliud quidpiam inſpexiſſe, quàm vulgò putatur, vt ipſius verba præ ſe ferunt: & cùm ibi fateatur Xenophanem dixiſſe omnia eſſe vnum; quia reſpiciens ad totum Cœlum, ipſum vnum eſſe dixit Deum: cur non Parmenides ſimile quidpiam putetur ſignificare voluiſſe? cùm & (auctore ipſomet Ariſtot.) auditor fuerit Xenophanis, & longè politior atque ſubtilior quàm Xenophanes, & ſimili vtatur loquendi modo; & Ariſtoteles in lib. qui eſt de Xenophane, Zenone & Gorgia, ſcribat; Parmenidem feciſſe vniuerſum (quod appellat vnum ens) ingenitum, immobile, & vndique perfectè globoſum. Poſteà in eo opere, in quo Parmenides hanc ſententiam ſuam verſibus expoſuit, quos verſus citat Simplicius 1. Phyſ. ſuper text. 31. & Beſſarion contra Platonis calumniatorem, lib. 2. c. vlt. de ſuo illo vno ente verba faciens, perſpicuè oſtendit, ſe loqui de illo ente, quod verè eſt; quibus verbis apud veteres ſignificabatur, ens tantummodo ſempiternum, immutabile, diuinum: ad extremum autem, conuertens ſe ad res naturales, quæ in generatione & interitu verſantur, appellat eas fallaces, & non entia, niſi ſecundum opinionem hominum, qui ea ſolùm exiſtere putant, quæ ſenſibus vſurpant: vocat fallaces, propter earum mutabilitatem & inconſtantiam, quæ in cauſſa eſt, vt ſæpe fallant ſenſus, & in errorem inducant. Quocirca Parmenides (vt auctor eſt Laërtius) iudicium veri non in ſenſibus, ſed in ſola mente collocabat, his verſibus:

Ne

Nec tibi communis ſenſus perſuadeat vnquam
Quicquam, vt fallaces oculi, aut vt iudicet auris,
Aut lingua: at ratio dirimat diſcrimina rerum.

Appellabat autem non entia, ob eam cauſſam, quàm ſuprà memorauimus, cùm ageremus de non ente Platonis. Huiuſmodi autem rerum ſenſibiliũ duo facit prima principia; vnum ignem, ſeu id quod eſt calidum, lucidum, rarum, leue: alterum terram, ſeu id quod eſt frigidum, obſcurum, denſum, graue: id quod de illo etiam Ariſt. ſcribit 1. Metaphyſ. & 1. Phyſ. text. 41. Ex his manifeſtum eſt, Parmenidem neq; motum, neq; multitudinem è rebus naturalibus ſuſtuliſſe. Poſtremò in ſupradictis verſibus ea pronunciat de illo vno ente, & talia illi attributa aſſignat, qualia nullo modo conuenire poſſunt in res Phyſicas: quæ attributa (vt quod diximus clarius ſit) hic breuiter recenſebimus: *ingenitum & immortale, totum, vnum, vnigenitum, irrequietum, habens eſſe ſuum totum ſimul, indiuiſibile, principij & finis expers, nullius indigum, in quo idem eſt intelligens & intellectio; ſimile globo perfecto, in quo omnes partes extremæ æquè diſtant à medio.* Quis non videt hæc tam aliena & remota eſſe à rebus Phyſicis, quàm quæ maximè? quid igitur, dicet aliquis, ſignificat illud vnum ens Parmenidis? certè id ex iis, quæ in ſupradictis verſibus poſita ſunt, diſpici & dijudicari debet. Ac primùm conſtat deceptos eſſe, tam eos, qui putarunt Parmenidem illis verbis materiam primam indicare voluiſſe, quàm qui exiſtimarunt, eum non ſeriò & affirmatiuè illam ſententiam pronunciaſſe, ſed dialecticè in vtranque partem diſſerendo, probabiliter locutum eſſe: illos quidem, quòd eorum quæ illi enti attribuit, ne vnum quidem ad materiam primam bene accommodari poteſt; hos autem, quia licet apud Platonem logicè de vno Parmenides diſputet cum Socrate, qui locus iſtis fortaſſe ſic opinandi occaſionem dedit: tamen in iis verſibus, quos antè memoraui, & in quibus hæc ſententia expreſſa eſt, adeò aſſeueranter loquitur Parmenides, vt contrarium ne ſuſpicari quidem nos, aut etiam cogitare permittat.

Ergo qui veriſimiliorem Parmenideæ opinionis interpretationem afferunt, eorũ alij cenſent, vt Eudemus ait, id quod Simplicius refert 1. Phyſ. Parmenidem illis verbis cœlum, vel vniuerſum ſignificaſſe; quippe cùm appellet illud ens totum, rotũdum, cuius extrema æqualiter diſtarent à medio, quæ nõ Deo, ſed cœlo, vel vniuerſo competunt. Sed his vehementer aduerſatur Simplicius: nam cùm illud, inquit, ſuum ens Parmenides vocet immobile, indiuiduũ, habens totum eſſe ſimul, in quo idem ſit intellectio & intelligẽs, qui poſſunt hæc in cœlum conuenire, aut in aliud quidpiam, quàm Deum? is n. eſt omne ens, quia

Quid Parmenides per illud ſuum (vnum ens) ſignificauerit, variæ opiniones.

eſſe & perfectionem omnium in ſe continet; & quod eſt præter ipſum, eſt non ens, quatenus eſt mortale, nec per ſe conſtare poteſt: & cùm ex ſe non ſit, eius tantummodo participatione exiſtit, qui verè eſt: atque hic immobilis eſt; nam neque amittere quicquam, nec acquirere poteſt: quare non eſt, cur, vel quò moueatur. Oportet autem huiuſmodi ens eſſe vnum: nam ſi multa, & omnis multitudo pendet ab vno, illa multa penderent ab illo, quare non eſſent primum & ex ſe ens. Deinde ſi eſſent duo, vel eſſent omninò eadem: at ſic non eſſent niſi vnum quidpiam, aut alterutrum ſuperuacaneum eſſet: vel eſſent diſſimilia; quare vnum non eſſet id quod eſt alterum, ac proinde neutrum eſſet verè ens, ſed vtrumque eſſet non ens: quæ res facilis eſt ad intelligendum, ſi memoria repetantur, quæ ſuprà expoſuimus, cùm de non ente Platonis ageremus. Hæc pro interpretatione Simplicij, ad intelligendam, tuendamque Parmenidis ſententiam afferri poſſunt: quæ nobis ita probantur, vt eos tamen non condemnemus, qui verba Parmenidis referunt ad cœlum, vel ad vniuerſum: hæc enim non pugnant inter ſe: potuit enim Parmenides facere mundum, vel cœlum animatum, cuius animam putaret eſſe Deum: quocirca vocans Deum illud vnum ens, quædam tribuit Deo, quatenus Deus eſt; videlicet quæ Simplicius enumerat: vt eſſe intelligens, totum ſimul, indiuiduum, &c. alia verò ei aſſignat ratione eius corporis quod animat, mouet & regit; vt eſſe totum & globoſum. Atque hoc quidem certè nemini accidet incredibile, qui perpendet illa, quæ ſunt apud Ciceronem 1. de Natura Deor. cuius hæc ſunt verba: *Parmenides* inquit, *commentitium quiddam coronæ ſimilitudine efficit. Stephanem appellat, continentem ardore lucis orbem, qui cingit cœlum, quem appellat Deum* Sed de Parmenidis defenſione hactenus. De Xenophanis ſententiæ intelligentia, nihil dubij eſt: ſiquidem ipſomet Ariſt. 1. lib. Metaphyſ. auctore & interprete, illis ſuis verbis ſignificare voluit cœlum, quod putabat eſſe Deum. Meliſſi opinionẽ, eodem ferè modo, quo Parmenidis, Simplicius 1. Phyſ. ſuper text. 6. interpretatur, niſi quod Parmenides ſpectans ambitum cœli finitum; & quòd eſſe infinitum arguat veluti quandam materiæ imperfectionem; & quòd Deus eſt principium & finis omniũ rerum, omnia vi efficientiæ, conſeruationis & regiminis ſui finiens, determinans, & intra ſuos quamq; rem terminos ritè cõtinens; & quod idem eſt, finitum atq; perfectum, quia finis eſt perfectio rei: idcirco dixit Parmenides, illud vnum ens finitum

Cur Parmenides illud ſuum (vnum ens) fecerit finitum, Meliſſus autem infinitum.

eſſe: Meliſſus verò contemplans illud ſuum ens, hoc eſt Deum, non habere principium & finem, vel durationis, vel efficientię, vel à quo eſſe habeat, & cuius gratia ſit, vel quod ab aliquo genere

nere ortum,& aliquibus differentiis inſignitum & circumſcriptum fuerit:& quia id vulgò appellari ſolet finitum, quod magnitudinis particeps ab alio finitur,atq; terminatur: ob has inquam cauſas Meliſſus, non ſententia, ſed oratione tantùm diſcrepans à Parmenide, maluit illud ſuum ens infinitum dicere, quàm finitum.Ergo & ſentẽtias horum Philoſophorum veras eſſe,& rationes,ſi ad prædictam intelligentiam accommodentur,minimè peſſimas,perſpicuum eſt ex iis quæ dicta ſunt. Sed quæret aliquis,ſi ita ſe res habet,cur Ariſt.inſimulat eos & falſa & abſurda ſenſiſſe?nam vel eum non vidiſſe, quod Simplicius & alij viderunt; vel ſi vidit,ſe tamen contradicendi ſtudio videre diſſimulaſſe,non caret aut ignorantiæ, aut improbitatis crimine.Reſpondet Simplicius, priſcos illos Philoſophos ſolitos eſſe velare ſententias ſuas ænigmaticis & allegoricis obſcuritatibus:quocirca Plato & Ariſtot.veriti, ne qui tardiores hebetioreſq; ſunt ad eorum abſtruſa ſenſa introſpicienda,quod primo quaſi aſpectu apparet ex ipſorum dictis arripientes,in errorem laberentur,ita eorum opiniones tractarũt,vt eas vulgò improbare ac reprehendere videantur;quatenus ſupplent,quod ab illis prætermiſſum eſt;quod obſcurè dictum,declarant;quod de intelligibili & diuino ente diſputatum erat, à rebus Phyſicis docent eſſe alienum; ad extremum, quatenus quæ in ſpeciem videntur falſa & abſurda,refellunt,atq; redarguunt: quanquam non id negotij à nobis ſuſceptum eſt, vt tam in doctrina, quàm in moribus, ab omni errore & vitio Ariſtotelem vindicemus. Nõ enim inficiari poſſumus, cum in aliorum opiniones inquirendo, & in his ipſis diiudicandis, magis quàm æquum erat, durum & acerbum arbitrum,atq; iudicem extitiſſe. Verùm de his ſatis. Deinceps ad eos veniamus,qui vnum aliquod corpus faciunt principium rerum omnium.

Cur Ariſtot. priſcos Philoſophos interdum bene ſed obſcurè philoſophãtes reprehendat, non tam eorum ſententias quàm verba ſpectans.

Contra eos,qui faciunt vnum aliquod corpus principium rerum.

CAP. XVII.

EOs,qui vnum aliquod corpus ſtatuunt initium rerum naturalium, Ariſt.vniuersè quidem refellit 1. Phyſ.tex.50.propterea quòd principia rerum debent eſſe contraria, vt ipſe proximè antè monſtrauerat in 3.lib.de Cœlo, à text.41.vſq; ad 50. idem probat eo,quòd motus ſimplices ſint plures vno: alius enim motus ſimplex ſecundum locum fit à medio; alius ad medium, & alius circa medium: quare ſimiliter etiam principia eorum erunt plura vno. ad hæc 1. de Gener. text. 1. eo confirmat,quòd iſtiuſmodi Philoſophi funditùs tollunt generationem ſubſtantialem; etenim illud vnum corpus, nullo modo

Digitized by Google

mutari poterit ſecundum ſubſtantiam, videlicet ne pereat, vtpotè quo extincto, cùm ſit principium rerum omnium, reliqua ſimul interire, & nihil præterea gigni poſſe neceſſe ſit: quare tantùm mutabitur ſecundū accidentia, cuncta igitur vnius erunt ſubſtantiæ ſecundem ſpeciem & formam, quod eſſe abſurdum & ſenſus ipſi teſtificātur, & Ariſt. docet 1. Phy. 24. itaq; ſolam alterationem reliquam faciunt in rebus naturalibus: imò ne hanc quidē, quippe cùm ſi alteratio verè Phyſica fuerit, via certiſſima ſit ad generationem & interitum. Vide quæ cōtra huiuſmodi Philoſophos ſcribit Ariſt. 1. Metaph. tex. 10. vſq; ad 15. & Hippocrates in lib. de Natura humana, & item Galen. in lib. de Elementis. Qui autem faciunt pro principio vnum aliquod ex quatuor Elementis, cōfutantur ab Ariſt. 2. lib. de Generat. in principio, & ibidem à tex. 24. vſq; ad 37. eo nimirum argumento, quòd experientia doceat, omnia elementa citra vllum diſcrimen inter ſe viciſſim commutari, vt nō debeat vnum cōſtitui principium cæterorum: id quod rationi etiam cōſentaneum eſt, nam cùm quodlibet elementum, ſecundum qualitates ſit cuilibet quodammodo contrarium, neceſſe eſt inter ea mutuam pugnam intercedere, cui neceſſariò cōſequens eſt, quæ ad generationem & interitum ducit, alteratio ibidem etiam, & in 3. Phyſi. tex. 42. refelluntur ij, qui corpus quoddam diuerſum, & prius elementis, volunt eſſe principium rerum naturalium; nam præterquàm quòd experientia demonſtrat, omne corpus naturale, aut eſſe aliquod ex quatuor elementis, aut ex illis cōflatum, id etiam ratio confirmat, nam illud corpus, vel eſſet Mathematicum, vel Phyſicum: ſi Mathematicum, non re vera in natura conſtaret, ſed ſola animi informatione & cogitatione cohæreret; ſin Phyſicum, ergo mobile, & ſenſibile, at perſpicuum eſt, nec motiuas, nec ſenſibiles qualitates in rebus eſſe alias, quàm quæ aſſignantur elementis, vel ex ipſis oriuntur: quicunque etiam locus illi corpori tribuatur, (nam extra locum exiſtere ne fingi quidem poteſt) cum ſibi naturaliter vendicat vnum aliquod elementorum. Quamobrem eiuſmodi corpus neceſſariò eſſet, vel aliquod ex prædictis elementis, vel aliud quidpiam ex ipſis tamē cōcretum, atque coagmentatum. Deniq; eos, qui loco principij cōſtituerunt vnum quoddam corpus infinitum, ne fortè aliquando deficiat generatio, Ariſtoteles redarguit in 3. Phyſ. à 31. vſq; ad 55. & primo de Cœlo à 33. vſq; ad 76. Nam cùm infinitum impleat, & occupet omnia; & nullis terminis definitum ſit, neque mouere, neque moueri, neq; agere, neque pati, neque vllam figuram habere, neque aliud corpus in rerum natura poſſet admittere; cauſſam verò cur

non de-

Digitized by Google

nō deficiat generatio, tametſi nullum corpus ſubſit infinitum, ipſe 1, de Generat. 14. & 3. Phyſ. 73. refert in materiam primam; quæ cùm ſit æterna, & corruptio vnius ſemper euadit in generationem alterius, & viciſſim generatio in corruptionem, poteſt infinitas formas ſucceſſiuè accipere, & abiicere. In 2. autem libro de Generat. tex. 56. id etiam refert in ſempiternum motum ſolis, qui acceſſu & diſceſſu ſuo, generationis & interitus viciſſitudinem ſempiternam reddit: ibidem quoque tex. 59. & 2. de Anima 34. & 35. ait hoc ideo accidere, quia omnes res naturali appetitu contendunt aſſimilari Deo; quo fit vt æternitatem eius, quoad poſſunt, æmulari ſtudeant; id autem perpetua indiuiduorum propagatione aſſequuntur.

Rationes autem quibus ſuam quiſq; eorum, qui vnum faciunt principium, opinionem confirmant, paruo negotio ſoluuntur: etenim non continent proprietates, & conditiones primi principij ſimpliciter, qualem nos facimus materiam primā, ſed tantùm principij corporei, cuiuſmodi ſunt elementa. Itaq; quamuis huiuſmodi proprietates latiſſimè pateant; tamen non queunt accommodari ad omnia quæ generantur & intereunt. Deinde licèt nonnullæ proprietates primi principij poſſint, aut elementis, aut alijs corporibus conuenire, tamen omnes nullo modo poſſunt: nam eſſe primum ſubiectum, ex quo primò omnium cætera efficiantur, & in quod extremum diſſoluantur, eſſe penitùs immutabile, & nullam ſibi formam atq; qualitatem naturaliter vendicans, omnium autem appetens & capax, quemadmodum veriſſimè conueniunt in materiam primam, ita longiſſimè abſunt ab omni corpore, qualecùnque id fuerit. Porrò Simplicius 1. Phyſ. ſuper tex. 6. magnopere laborat in defendendis horum Philoſophorum opinionibus: ſed quàm ſit eius leuis & infirma defenſio, quàm inanis conatus & labor ſine ratione ſuſceptus, quia per ſe quiuis facilè poteſt cernere atq; iudicare, hic ſilentio prætereundum eſſe duximus. Sequitur vt cum his qui multa & finita ponunt principia diſputemus.

Contra eos qui multa, ſed finita faciunt principia.

CAP. XVIII.

Illis, qui duo tantùm ponunt principia. Ariſtoteles 1. Phyſ. à tex. 51. vſq; ad 53. aduerſatur, oſtendens duo principia non ſufficere ad generationem: etenim cùm non quiduis ex quouis gigni queat, vt diſertè probatur in 1. Phyſic. ſed ex oppoſito, ita vt omnis mutatio à contrario procedat ad contrarium; non poteſt autem vnum contrarium commutari in

Digitized by Google

alterum, vt ab eo recipiatur, atq; ſuſtentetur,neq; enim albū, quà album eſt, euadit in nigrum;ſed res, quæ erat cādore affecta, eumque deponens accipit nigredinem:hinc fit,vt præter duo cōtraria, neceſſariò opus ſit tertio principio, tanquam illorum duorum ſubiecto.plura verò tribus principia ſupervacanea eſſe demonſtratur primo Phyſi.56.Iam verò Empedoclis ſententiam, qui per vulgata hæc quatuor corpora, prima facit omnium rerum initia, Ariſt.multis locis, multiſq; modis coarguit:id quod videre licet apud eum primo de Gene. t.2. & 3.in 2.de Generat.à tex.37.vſq; ad 46.in 1.Metaph.tex.15.Reprehendit autem eum, primùm, quia negat omnia elementa poſſe inuicem tranſmutari, cōtra experientiam, quæ mutuam illorum generationem, & interitum quotidie clara voce teſtificatur,& cōtra rationem, quæ vbi videt ineſſe qualitatum cōtrarietatem, ibi docet neceſſariò exiſtere pugnam & alterationem. Deinde, vel differentiæ elementorum, cuiuſmodi ſecundum Empedoclem ſunt primæ qualitates, & quædam ex ſecundis, mutabiles ſunt & ſeparabiles ab elementis, vel non; ſi non, ergo nec alteratio vlla erit,nec generatio:nam nec alteratio eſſe poteſt niſi in illiuſmodi qualitatibus, nec ſine alteratione poteſt eſſe generatio. Sin autem ſunt mutabiles, neceſſe eſt, illis mutatis & amiſſis cōtinuò mutari & interire elemēta,ac ob eam cauſſam nō eſſe prima ſimpliciter principia. Tum quia vult omnia naſci ex mixtione elementorum, quod de affectionibus, habitibus, & actionibus animæ rationalis, cùm ſupra extraque materiā ſint,dici nō poteſt.Poſtea, quia formā & naturam mixtorum nihil aliud eſſe putat,quàm ſolam ipſam mixtionem, & eorum quæ miſcentur, quaſi fœdus quoddam atque cōuentionem;ignorans aut omnino tollens formam ſubſtantialem, quæ mixtis eſt quidpiam re diuerſum, tum ab elementis:tum etiam ab ipſa eorum mixtione. Præterea, quia exiſtimat generationem rerum naturalium caſu & fortuitò cōtingere, omnia ex neceſſitate materiæ prouenire: naturam nō agere propter aliquem finem:nullum eſſe in rebus ordinem per ſe fixum,ratū,atque conſtitutum. Ad hæc,quia nō ſatis bene diſtribuit munera amicitiæ & contentionis, affirmans illius eſſe cōgregare, huius autem diſgregare:nam niſi velit ipſe ſibi repugnare, multarum rerum cōiunctionem liti, diremptionem autem amicitiæ cogitur aſſignare.Ad extremum, ne pueriliter omnia conſectemur, ex illius ſcriptis non eſt perſpectum & exploratum, an velit Sphærum eſſe principium elementorum, cùm ait ex Sphæro, lite dominante euocari & ſegregari elementa ad conficiendum, & ornandum mundum, an potiùs opinetur, elementa eſſe principia Sphæ-

Refutatio Empedocleæ opinionis.

pia Sphæri, cùm inquit, Sphærum effici ex elementis, dominatu & conciliatu amicitiæ, vnà coëuntibus elementis & confuſis omnibus. Hæc Ariſtoteles contra Empedoclem, quem tamen in primo Metaphyſ. præfert Anaxagoræ dicens, illum quidem ætate fuiſſe inferiorem, operibus autem ſuperiorem. In primo autem Phyſ. 41. & 50, & item in 3. de Cœlo 37. ait meliùs ſenſiſſe Empedoclem faciendo principia rerum finita, quàm Anaxagoram inducendo infinita; propterea quòd natura horret infinitum, amat ordinem, ſatagit, quàm pauciſſimis rebus poteſt, opera ſua moliri: & ſicut non denegat neceſſaria, ita nihil permittit ſuperfluum, quamobrem quæ paucioribus inſtrumentis poteſt efficere, ad ea perficienda, plura non adhibet. Quæcunq; autem Anaxagoras ex infinitis illis ſuis principijs conficit, eadem nec ſanè minùs aptè ac probabiliter, ex finitis principijs facit Empedocles. Lucretius, quanquam appellat Empedoclem ſapientem, & planè diuinum, eiuſque dogmata & inuenta ſanctiora & certiora eſſe ait, quàm Apollinis reſponſa:

Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur:

Eum tamẽ, tum in alijs, tum in eo maximè reprehendit, quòd cùm initia rerum debeant eſſe immutabilia & ſempiterna, ipſe cõſtituat quædam corpora natiua & mortalia, vt neceſſe ſit, ne ſumma rerum aliquando tandem in nihilum abeat, alterutrum cõfiteri: aut huiuſmodi corpora, in nihilum redigi, & rurſus ex nihilo refici, ac reparari, quod eſt rationi, & ſententiæ omnium Philoſophorum ſummè cõtrarium: aut quidpiam ſubeſſe elementis longè prius atque ſimplicius, ex quo creentur, & in quod diſſoluantur: quod ſi Empedocles cõcedit, neceſſario etiam cõcedere habet, non quatuor elemẽta, ſed illud vnum eſſe primum initium omnium rerum. Non me latet quid Simplicius primo Phyſ. quid item Syrianus in ijs Commentarijs, quos in nõnullos Metaphyſicæ Ariſt. lib. edidit, ꝓ Empedocle reſpondeât: ſed aliud eſt germanas ſcriptorum ſententias verè ac propriè interpretari, & aliud allegoricis, & myſticis explanationibus aliorſum eas detorquere. Sed nunc id nõ agimus: ſi enim Simplicium hac in re velim imitari, cõfirmare auſim, nihil vnquam ab vllo mortalium tã peruersè, abſurdè, ac ſtultè ſcriptum, aut dictum eſſe, quin id poſſit Metaphyſicis quibuſdam, vel potiùs fictitijs interpretationibus, ad veritatem, vel ad aliquam certè probabilitatis ſpeciem reuocari: quare has Simplicij & aliorum commentationes, quæ maiorem admirationem adferunt, quàm fidem faciunt, magiſque ſubtiles & acutæ ſunt, quàm veriſimiles,

Digitized by Google

in præſentia omittamus; nobis enim ad grauiora feſtinantibus, & vitio & detrimento eſſet in his nugis atque figmentis commorari.

Refellitur opinio Pythagoræorum de Numeris.

Deinceps breuiter expendamus Pythagoricā opinionem de numeris, de quibus multa hîc, nec ineleganter, nec inerudìtè dici poſſent, ſed ea nūc prætermittenda ſunt, ne de re curioſa magis, quàm ad bene Philoſophandum vtili, & quæ iam pridem è Philoſophia ſit exploſa, latiùs differere ſuperuacaneum, & inſtituto noſtro alienum eſſe videatur. Ac nos quidem, vt magnopere laudamus Eccleſiaſticos Doctores, qui explanando ſacras literas, in quibus, ne vnus apex, aut Iota vnum, ſine ſingulari cōſilio, & inſtinctu Dei poſitum eſſe creditur, arcanas, & myſticotatas numerorum ſignificationes, nō minùs piè quàm acutè perſequuntur: ſic eos minimè probamus, qui idem facere ſtudent in tractandis humanis diſciplinis, & pro veris ac propriis rerum naturalium rationibus, atque cauſſis, neſcio quæ numerorum, & magnitudinum myſteria nobis obtrudunt: non animaduertentes (id quod rectè monuit Ariſtot.) in ſcientijs nō eſſe tranſeundum de genere in aliud genus, niſi ſcientias permiſceri, & cōfundi velimus. Scire eſſe cognoſcere rem, non per quæcunque principia, ſed per cauſſam, propter quam res eſt: & nō contingit aliter ſe habere. Demonſtrationem cōſtare ex proprijs, nam quæ communia, & aliena ſunt, licèt vera, & neceſſaria ſint, nō eſſe tamē demonſtratiua, & ſcientifica, quinetiam demonſtrationem ex cauſſis remotis imperfectam eſſe; Oportere ſempiternorum ſempiterna, ſenſibilium ſenſibilia, corruptibilium autem corruptibilia eſſe principia, atque omnino eiuſdem generis cum ijs, quæ efficiuntur. Neque verò ſum neſcius, quæ res à Deo & natura cōditæ ſunt, eas certis quibuſdam numerorum & proportionum rationibus impreſſas, inſignitas & modificatas eſſe: ſed aliud eſt dicere numeros, tanquàm modum & rationem quādam, ad modificationem, & determinationem rerum concurrere: aliud verò affirmare eos principes cauſſas eſſe omniū rerum. nam qui ternarium, ſeptenarium, denarium, & alios ſimiles numeros, magnis in Cœlum laudibus efferunt, propterea quòd eos in quibuſdam rebus optimis, & præſtantiſſimis ineſſe comperiunt, ridiculè profectò faciunt, ne dicam abſurdè, cùm eoſdem plerumq; cernere liceat in rebus peſſimis, atq; corruptiſſimis. vide Ariſtotelem lib. 14. Metaph. c. vltimo. Etenim Ternarius (idemq; ſimiliter cōtingit in alijs numeris) qua ratione ternarius eſt, abiūctus à rebus, nihil prorſus ad earum perfectionē aut vitiū conferre poteſt: quà verò, in ipſis rebus à natura ſignatus, & quaſi inſculptus eſt, poteſt quidē aliquo mo-

quo modo conferre, verùm ſecundum quid & per accidens. Cæterùm hanc Pythagoræorum opinionem de numeris, refellit Ariſt. 1. Metaphyſic. text. 19. fuſiùs autem, atque ſubtiliùs in. 13. & 14. li. Metaph. quos libros Syrianus luculenter interpretans, ſuſcipit patrocinium Pythagoræorum, eorumque ſententias egregiè tutatur. ſed quæ in vtranque partem hac de re diſputari poſſent, conſultò vt diximus, omittuntur. Illud hoc loco dixiſſe ſatis ſit, numeros, qui non ſunt ſubſtantia, & per ſe motu materiaque vacant, abſurdè conſtitui principia naturalium ſubſtantiarum, motuum item, & affectionum ſenſibilium. At dicet quiſpiam, Pythagoræos non loqui de numeris Mathematicis, ſed de ijs, qui ſunt, vel in anima mundi, vel in mente Dei, eorumque dicta *συμβολικῶς* eſſe interpretāda: Eſto; verumtamen numeri, quales quales ponantur, & cogitatione informentur, non poſſunt eſſe principes cauſſæ eorum, quę à natura pocreantur, vt antè dictum eſt: deinde in exponendis cauſſis rerum naturalium, non generales & remotas tantùm, ſed etiam propinquas, particulares, & maximè proprias commemorare oportet. numeri autem diuini, & opifices rerum, qui ſunt in mente diuina, ad rationem primæ & vniuerſaliſſimæ cauſæ pertinent. porrò turpiſſimum eſt, in Philoſophando ita loqui, vt oratio in errorem potiùs inducat, quàm patefaciat veritatem. Sed qui hac ætate ſunt (inquit Ariſt. 1. Metaphy. tex. 44. de Pythagoricis, & Platonicis loquens) ijs Mathemata facta ſunt Philoſophia, quamuis dicant, aliorum gratia ea oportere tractare, id autem accidit ipſis propter nimiam exercitationem in illiuſmodi rebus, nimiumque earum ſtudium & amorem; de quibus idem quoque alio loco, nimirum lib. 2. de Cœlo text. 61. ita ſcribit: *Hi verò propter horum amorem, idem facere videntur, quod ij qui poſitiones in ſermonibus ſeruant: omne enim ſuſtinent, quod accidit, tanquam vera habentes principia, perinde quaſi nulla iudicare oporteat ex iis quæ eueniunt, & maximè ex fine, finis autem effectiuæ quidem ſcientiæ eſt opus ipſum, naturalis vero id quod ſemper propriè in ſecundum ſenſum apparet.* Hæc Ariſtoteles. An verò res Mathematicæ ſint priores naturalib. & vtrum ſolâ cogitatione animi à reb. Phyſicis abſtrahi queant, an potiùs per ſe conſtent extra materiam & ſupra naturam, in eam partem huius operis explicandum differatur, in qua ſeparatim differendum eſt de quantitate: quare de ſententia Pythagoræorum hactenus. Cum iſs qui infinita faciũt principia, extremo loco decertandum eſt.

Refellitur

Refellitur opinio eorum, qui faciunt infinita principia: & primùm Anaxagoræ, deinde Democriti.

CAP. XIX.

ANaxagoram multis modis & ſanè vehementer exagitat Ariſt. Primò, quia facit principia infinita, eaq; non ſolum diuerſa numero, ſed etiam ſpecie: etenim talis infinitas principiorum repugnat tum naturæ, tum ſcientiæ; naturæ quidem dupliciter: nam motus naturales ſimplices finiti ſunt, ergo prima principia naturalia, à quibus manant, erunt quoque finita: & vt dicitur 1. de Generat. animal. cap. 1. natura horret infinitum, ac in omnibus rebus amat & quærit finem. Scientiæ autem, quoniam id quod eſt infinitum, eſt ignotum, nec poteſt certis vllius ſcientiæ finibus contineri & comprehendi. Porrò ignoratis principiis rerum naturalium, funditùs tollitur earum rerum ſcientia, quippe quæ ex illis proficiſcitur, atque omnino pendet. Poſtea, quia partium ſimilarium paruitatem indefinitam eſſe vult, ita vt eiuſmodi paruitatis nullum putet eſſe fixum modum atque terminum: quæ res duas ob cauſas falſa & abſurda eſſe cognoſcitur. Primùm, quia ſicut omnium rerum eſſentia, eſſe, perfectio, potentia, operatio, & inſtrumenta naturalia, vt qualitas, ſunt naturaliter definita; ſic etiam paruitas & magnitudo quantitatis certis quibuſdam terminis definita eſſe debet: & ſicut ars, quæ naturam imitatur, neceſſariò requirit certum quendam modum magnitudinis, tam in inſtrumentis, quibus vtitur, quàm in operibus, quæ perficit; citra quem & vltra quem modum, non poteſt vis artis conſiſtere; neque enim quantacunque naui poſſit nauigari, nec quantocunque malleo vel ſerra ars fabrilis vti poteſt: qua de re in decimo huius operis libro copioſè diſſeretur: ſimiliter etiam contingit in natura: tum quia cùm totum confletur & coaleſcat ex partibus, eiuſque paruitas & magnitudo illarum paruitatem & magnitudinem planè conſequatur, ſi partes animalium & plantarum poſſunt eſſe in quantauis paruitudine & magnitudine: hinc neceſſariò efficitur, ipſas quoque animantes & plantas, quantalibet paruitate & magnitudine præditas eſſe poſſe: ergo poſſet exiſtere homo procerior Cypreſſo, & minor formica; quod qui concedit, non video, cur non itidem concedat, poſſe ex formica hominem, & ex homine formicam exiſtere. Deinde, quòd affirmet in quolibet eſſe quodlibet, ex quo fit, vt in ea re quæ habet magnitudinem finitam, neceſſarium ſit ineſſe infinities infinitas particulas ſimilares: quo quid abſurdius, aut magis ſecum pugnans? nam ſi totum eſt finitum, qui poteſt actu continere diuerſas partes infinitas? & ſi

partes

partes ſunt infinitæ, fieri non poteſt, vt non ex ipſis infinitum quidpiam exiſtat: præterquam quòd, ſi vnum infinitum non poteſt eſſe in natura; multa, atque adeò innumera infinita, nec natura recipere, nec ratio poteſt capere. Præterea, quòd exiſtimet omnes res eſſe inuicem mixtas præter intellectum; nam quæ miſcentur, eiuſmodi ſunt, vt rurſus & ſeparari, & ſeparata per ſe cohærere queant, quod abhorret à natura accidentium; ſiquidem accidens ſic hæret in ſubiecto, vt ab eo nulla vi ſeiungi, aut ſeiunctum permanere poſſit: quare accidentia, ſi verè ac propriè loqui volumus, non poſſunt dici mixta cum aliis rebus: non igitur omnia cum omnibus mixta ſunt. Ad hæc, quoniam opinatur generationem rerum tantummodo fieri per compoſitionem ex partibus ſimilaribus, cùm ſit alter modus generationis ex rebus diſſimilibus per alterationem, longè potior & naturæ familiarior: vt lutum ex aqua & terra, homo autem ex ſemine fit, & ex corpore & animo conſtat, corpus autem humanum ex tam multis, tamque variis & multiformibus partibus coagmentatum eſt. Vide hæc apud Ariſt. 1. Phyſ. à text. 35. vſq; ad 41. & 1. Metaphyſ. à tex. 16. vſq; ad 19. lege item Lucretium, qui 1. lib. argumentis ex ipſa ductis experientia, lepidè confutat hanc ſententiam. Ratio Anaxagoræ ſoluitur ab Ariſt. ſub finem libri 1. Phyſic. vbi docet, generationem effici, partim ex ente, partim ex non ente: ex ente poteſtate, ex non ente actu: ſiquidem materia prima ex qua, & in qua fit generatio, huiuſmodi eſt, vt poteſtate cohibeat omnes formas, quæ deinde vi & efficientia ipſius agentis, quaſi extenduntur, & in actum erumpunt: itaque quod generatur, ante generationem erat, & non erat: in potentia erat in ſinu, & vt ita loquar, in vtero materiæ: non erat actu, ſed hoc eſſe ſibi acquirit per generationem. Simplicius autem in 1. & 3. lib. Phyſ. ſuper text. 6. & 28. & in 3. de Cœlo, defendit Anaxagoram, eius ſententiam allegoricè interpretando: ſed aliud eſt germanam eius ſententiam fideliter exponere; & aliud, conari eam allegoricis commmentis ad veriſimilem aliquem ſenſum deflectere & traducere.

Democritum autem, tametſi Ariſt. in lib. 1. de Gener. præter cæteros Philoſophos commendat, affirmans eum magis Phyſicè locutum eſſe de rebus naturalibus, quàm alios, eaque induxiſſe principia, ex quibus videtur rationes & cauſas afferre poſſe eorum omnium quæ cernuntur in natura; attamen in 3. de Cœlo, à text. 37. vſq; ad 40. & à 65. vſq; ad finem libri, & item aliis locis, vehementer eum reprehendit, atque oppugnat: primùm, quia vacuum, quod non eſt ens, facit principium entium, & putat motus naturales indigere vacuo; cùm tamen *Refutatur Democriti & Epicuri opinio.*

ſi vacuum eſſet, nullus in eò motus fieri poſſet, vt fusè declaratur in 4.Phyſic.text.70.& à nobis infra diſputabitur lib. 11. huius operis. Tum quia ſtatuit corpora indiuidua, repugnans & Mathematicis diſciplinis, & naturæ continui, quod ſuapte natura, infinitè ſecari poteſt, quæ res certiſſimis, atque euidentiſſimis demonſtrationibus oſtenditur 6. Phyſic. quanquam de impatibilitate atomorum non videtur inter Democritum & Epicurum cōuenire: quam diſcrepantiam Simplicius in explanatione 6.lib.Phyſ. ſtatim in principio his verbis commemorat: *Leucippus*, inquit, *& Democritus, non ſolùm exiſtimant impatibilitatem eſſe cauſſam primis corporibus, cur non diuidantur, ſed etiam paruitatem, & quòd careant partibus: Epicurus autem poſtea exiſtimat ea quidem non carere partibus, ſed ipſa dicit eſſe inſecabilia, propter impatibilitatem: & ſæpe quidem Democriti opinionem confutauit Ariſtoteles; ac fortaſſe propter illas confutationes, quæ contendunt aduerſus ea, quòd atomi careant partibus. Epicurus qui fuit poſterior, atomos quidem ſeruat impartibiles: quòd autem partibus careant, ab eis abſtulit; vt quæ ab Ariſtotele propterea refellerentur.* Hactenus Simplicius; quod autem is de Epicuro refert, non obſcurè ſignificat & docet Lucretius in 1.libro. Præterea quo motu atomi mouentur? deorſum inquit. non igitur poterunt eſſe principia eorum, quæ feruntur ſurſum: nam dicere nullum corpus ſua vi tendere ad loca ſuprema, eſt nimis manifeſte contradicere his, quæ apertè apparēt, & ſenſibus vſurpantur. Poſtea, vnde atomis motus ineſt, cùm ſint omnium qualitatum expertes? ſi autem mouentur, ſimili motu omnes ferri, aut ſurſum, aut deorſum neceſſe eſt: quippe cùm ſint eiuſdem naturæ participes: quomodo igitur poterunt inuicem concurrere, & tam variis modis inter ſe complicari & connecti? Nam quod Epicurus ait, quaſdam atomos in motu ſuo paululum declinare, & quaſi de recta via ad dexteram leuamue deflectere, ſcitè ac lepidè ridetur à Cicerone primo libro de Natura Deorum, tanquam merum Epicuri figmentum: neque enim cùm omnium atomorum, ſimplex, ſimilis & vniuſmodi ſit natura, ex ea poteſt tam inſignis variatio proficiſci, quare oportet vel omnes atomos ſimiliter declinare à recto curſu, vel nullam. Ad hæc ſi atomi ſint indiuiduæ, nec habebunt vllam figuram, nec moueri poterunt: ſiquidem ratio figuræ & motus localis, in eo quod eſt indiuiſibile, ineſſe nequit, vt probatur in 6.libro Phyſicorum ab Ariſtotele: ſi etiam vacant omni genere qualitatum, & nullam actionem vel alterationem accipiunt, nullo modo poterunt ex ipſis effici tam multæ & variæ formæ eſſentiales ſtirpium, & animantium, & aliarum rerum: ceu ex lapidibus & lignis vario ſitu, aut ordine, & figura

diſpoſi-

Digitized by Google

diſpoſitis, non exiſtit aliqua natura, vel ſpecies, re differens ab ipſis. Hoc argumentum luculenter tractat Galenus in 1. lib. de Elementis. Poſtremò ſi eſt fortuita concurſio atomorum, generatio rerum naturalium non deberet eſſe certa, vti eſt; vbi enim caſus & fortuna dominantur, ibi nihil poteſt eſſe certum, definitum, conſtans, ordinatum; deniq; nihil tale, quale cernimus eſſe in rebus naturalibus. Quocirca Ariſtot. ſub finem 2. libri Phyſ. diſertè docet, Naturam non fortuitò, ſed certa via & ratione procedere, & alicuius gratia operari. Iam verò ſi (vt aiunt) inter quaſcunq; atomos interiacet vacuum, nullum corpus naturale eſſet continuum aut contiguum, neq; cohærerent inuicem atomi: qua igitur ratione fit earum complexio & copulatio? aut quomodo manent ſimul quamdiu res durat? aut quid eſt quod atomos continet in officio, vt talem tamdiu poſituram & ordinem conſeruent? neq; enim id referri poteſt ad vacuum, cùm ſit non ens. Argumenta verò Democriti & Epicuri de neceſſitate quidem vacui, diſſoluuntur ab Ariſtot. in 4. Phyſ. de indiuiſione autem corporum in 1. lib. de Generatione. Atq; in ſingulis veterum opinionibus quid reprehenſione dignum ſit, adhuc expoſuimus. Reliquum eſt, vt quid in omnibus illis deſideretur, doceamus.

Vniuersè indicantur errata veterum Philoſophorum: quibus tamen ignoſcere, quin etiam gratias agere oportet.
CAP. XX.

PRæter ea quæ in veteribus Philoſophis adhuc propriè & ſigillatim reprehendimus, ſunt alia quædam ipſorum errata, quæ nunc breuiter perſtringemus. Primùm, nemo (Platonem excipio) agnouit materiam primam, cuius ignoratio fecit, vt antiqui neſcientes occurrere quibuſdam dubitationibus, de medio auferrent generationem, vt ſignificat Ariſt. 3 Phyſic. tex. 78. quamuis Auer. lib. 12. Metaph. com. 8. ſcribat Democritum fuiſſe de propinquioribus in aſpiciendo primam materiam; quod intelligendum eſt comparatione eorum Philoſophorum, qui fuerunt ante Democritum & Platonem. Etenim Plato in Timæo, copioſè & apertè de ipſa loquitur, & ſecundum Ariſtotelem, maximè omnium naturam eius vidit, atque cognouit, vt ipſemet Auer. teſtatur 1. Phyſ. com. 79. Tum ignorarunt priuationem eſſe principium generationis, & neceſſarium & diuerſum à materia, vt quamuis nō ſit ens, nec maneat adueniente forma, magnam tamen vim habeat, magnamque opem afferat ad inchoandam & promouēdam generationem. Deinde, pauci attigerunt cauſam efficientem, ſine qua ta-

Digitized by Google

men materia non magis ſufficit ad procreandas res naturales quam lignum ad efficiendum lectum, vel aliud quoduis opus artis, citra operam artificis. Anaxagoras quidem vim & principatum cauſſæ efficientis defert intellectui; attamen poſteà (quod exprobrat illi Socrates in Phœdone & Ariſt. 1. Metap.) in declaranda generatione cuiuſque rei naturalis, opera illius non vtitur, ſed omnem vim agendi, totamque efficientiam refert ad qualitates materiæ, rarum, & denſum, calidum, & frigidum. Vide Ariſt. 2. Phy. 75. & 2. libro de Gener. 52. Empedocles etiam inducit duas cauſſas efficientes; litem, & amicitiam: ſed eis tantummodò aſſignat vim congregandi & ſegregandi: cæterorum autē motuum, & actionum, atque effectuū naturalium, quænam ſit poteſtas & vis efficiens, nuſquam oſtendit. Præterea formam, & quod quid erat eſſe rei, cuius cognitio ad res definiendas & demonſtrandas pernecessaria eſt, primum omnium ſubodoratum eſſe Democritum, non quòd exiſtimaret illam eſſe principium, ſed quod ipſa re & veritate in id traheretur, auctor eſt Ariſt. 1. lib. de partib. animal. cap. 1. Poſteà Socrates in huius peruestigationem ſtudioſè & diligenter incubuit, ſed is vim & rationem formæ negat poſitam eſſe in ſubſtantiis naturalibus, quę percipiuntur ſenſibus, totamque attribuit ſubſtantiis quibuſdam ſeparatis, quas ipſe vocat Ideas. Auerroës autem lib. 2. Phy. com. 9. ait veteres putaſſe ſolam materiam, quæ eſt ſubiecta omnibus rebus, eſſe ſubſtantiam earum, neque diſtinxiſſe formam accidentalem à formis ſubſtantialibus. Ariſtoteles etiam 2. Phy. 22. & 1. Metap. & in 2. Phyſ. 75. de antiquis loquens qui videntur omnia referre in materiā, ſic ait; *Etenim etiamſi aliam cauſſam quàm materiam dicunt, tamen ſolùm tangentes eam, valere ſinunt.* Poſtremò finem & bonum, cuius gratia natura facit omnia ſua opera, & cuius ratio ſicut in rebus artificioſis: ſic in naturalibus magnā vim habet, vel nemo vidit, vel quaſi per nebulam vidit, vel nemo expoſuit, aut numerauit in principiis, vel certè nemo niſi valde nebuloſè & ænigmaticè huiuſmodi cauſſam tradidit: vt veteres illi Theologi & Poëtæ, qui amorē; tanquam Deum quendam & vnam de primis cauſſis inducunt. Veteres igitur pauca verè, multa falsè, plurima ſuperuacaneè; omnia inordinatè & obſcurè; nihil propemodum demonſtratiuè & ſcientificè tradiderunt. Itaq; pulchrè ſcribit Ariſt. in fine primi Metap. Philoſophiam apud illos veteres fuiſſe tanquàm infantē, & tunc primum quaſi balbutiendo loqui cœpiſſe.

Cæterùm idem Ariſt. in 2. Metaphyſicæ tex. 2. auctor eſt, antiquis Philoſophis, non modò ſi quid errarunt, eſſe condonandum, propterea quòd primi omnium ingreſſi ſunt ad philoſophan-

loſophandum, ſine iis præſidiis & adiumentis, quibus poſteri minimè caruerunt; ſed etiam agendas eſſe gratias, qui nos ad bene philoſophandum, & vehementer excitârunt, & vtiliter exercuerunt. Verùm præſtat Ariſtotelis verba, ſingularis in veteres Philoſophos obſeruantię & pietatis plena, hic adſcribere. *Sed non ſolum* (inquit) *illis agendæ ſunt gratiæ, quorum opinionibus quis acquieſcet, ſed illis etiam qui ſuperficie tenus dixerint; conferunt enim aliquid etiam iſti, habitum namq; noſtrum exercuerunt: ſi enim Timotheus non fuiſſet, multum melodiæ nequaquam habuiſſemus; ſi tamen Phrynis non extitiſſet, ne Timotheus quidem fuiſſet: ſimili modo & de illis eſt; qui de veritate aſſeruerunt; à quibuſdam enim aliquas accepimus opiniones; quidam verò, vt hi fierent, cauſſa fuerunt.* *Præclara Ariſt. ſententia.* De veterum igitur opinionibus, quæ pertinent ad principia rerum naturalium (vt aliquis tandem huic libro terminus & finis imponatur) ita ſit à nobis, non (vt opinor) indiligenter nec ineptè diſputatum. De Platonis autem opinione mirum nemini videri debet, nihil à nobis in hoc libro dictum eſſe: nam cùm de principiis rerum plurimæ atq; grauiſſimæ quæſtiones & controuerſiæ ſint inter Platonem & Ariſtotelem, nequaquam adhuc ſatis explicatæ; aliis quidem hos duos Philoſophos non rebus, ſed verbis tantùm diſſidere affirmantibus; aliis autem contendentibus, eos inter ſe omnino diſcrepare: non debuit tanta quæſtionum moles in hunc libellum intrudi; & opinio Platonis ſimul cum aliorum Philoſophorum ſententiis inuolui, & communi iudicio cognoſci; ſed ſatius fuit eam deſtinato in id libro aliquo, ſeparatim explicari, & ſubtiliter ac propriè dijudicari. *Cur non ſit hoc libro expoſita doctrina Platonis.*

FINIS LIBRI QVARTI.

DE MATERIA PRIMA ET PRIVATIONE.

LIBER QVINTVS.

EXPOSITIS atq; diiudicatis opinionibus veterum Philoſophorum de principiis rerum naturalium: ſequitur vt deinceps aperiamus ſententiam Ariſtotelis de huiuſmodi principiis, quam nos vero proximam eſſe arbitramur. Primùm igitur, quid Ariſtoteles de Principiis rerum naturalium vniuerſe docuerit, exponemus: tum de Materia prima copioſiſſime diſputabimus: ad extremum nonnulla etiam de Priuatione breuiter tractabimus. Sed vt omnes intelligant, quantus vir, iudicio ac teſtimonio antiquitatis, in omni genere doctrinæ fuerit Ariſtoteles, & quòd eum nos meritò, poſthabitis cæteris Philoſophis, ſequi & imitari ſtudeamus, nonnihil hoc loco de eius laudibus dicendum eſt.

De laudibus Ariſtotelis.
CAP. I.

ARiſtoteles (quem ego ſanè puto non temerè ita vocatum eſſe, quippe cùm omnes penè diſciplinas ad extremum optimumq; finem perduxerit) fuit natione Græcus, non modò ſingulare decus Græciæ, ſed eximium orbis terræ ornamentum: patria Stagirita; quam vrbem cæteroquin per ſe obſcuram & ignobilem, & penè dirutam ac euerſam, Philippus Macedonũ Rex, (vt ait Plutarchus in Alexandro) vel, (vt ſcribit Plinius lib. 7. c. 29.) Alexander Magnus, Ariſtoteli gratificaturus, inſtaurari & ornari iuſſit. Gentilis eius, Aeſculapius Medicinæ apud Ethnicos Deus memoratur. Platone per viginti annos præceptore vſus eſt, à quo mẽs Gymnaſij ſui ſolebat appellari. Diſciplinam eius meliorem ampliorem q; reddidit, & tanquam bonus hæres patrimonium acceptum, nõ modò conſeruauit, ſed purgatum atq; perpolitum multò maximè amplificauit. Ingenij acumine inferior nullo; grauitate iudicij parem habens neminem: varietate ſcriptorum & pręſtantia vberior cunctis atq; illuſtrior. Floruit nobilitate diſcipulorum, in quibus vnus fuit Alexãder Rex Macedonum, quem Philippus pater, gaudere ſe dixit (vt refert Gellius lib. 9. c. 3.) non tam quòd eum genuiſſet, quàm quòd eo tempore eum naſci contigiſſet, quo poſſet ab Ariſtotele imbui opti-

optimis præceptis inſtitutiſq; Philoſophiæ. Tantum verò magiſtro ſuo Alexander tribuebat, vt ei diceret ſe non minus debere, quàm parenti; cùm ab hoc viuendi, ab illo bene viuendi rationem accepiſſet. Alter eius auditor Theophraſtus extitit, qui ſingulari doctrinæ, quam ex illo hauſerat, tantam dicendi ſuauitatem adiunxit, vt cùm anteà diceretur Tyrramus, eum Ariſtoteles propter diuinitatem quandam orationis, Theophraſtum appellauerit. Fuit Ariſtoteles auctor & princeps diſciplinę Peripateticę, quę longè præferenda eſt aliis ſectis Philoſophorum: non ſolùm quia eſt propior veritati, & ab errorum ſordibus purior atq; remotior; ſed quia eſt vberior, ornatior, neruoſior, magiſq; accommodata ad erudiendos homines, vitamq; ciuilem inſtruendam. Verùm de laudibus doctrinæ Peripateticæ multa ſunt apud Ciceronem, in 5. lib. de finibus eleganter & copioſe conſcripta. Hæc doctrina multos annos olim iacuit inculta, & deſerta, vel iniuria temporum, vel hominum indiligentia: ſed ſtatim vt ſplendor eius mortalibus affulſit, rapuit ad ſe omnium animos, ſtudiaq; conuertit. Etenim ab Alexandro Aphrodiſæo, qui primus dicitur, adiutus Soſigenis magiſtri ſui opera, lucem attuliſſe ad intelligendum & interpretandum Ariſtotelem, vſq; ad hunc diem, ita exculta & illuſtrata fuit commentariis eorum, qui ad explanandum Ariſtotelem, maxima ingenia, ſumma ſtudia, acerrima iudicia, multarumq; rerum copiam & ſcientiam attulerunt; vt eiectis aliis Philoſophis, vnus iamdiu floreat, & regnet Ariſtot. vnus cunctis penè hominibus ſit in honore, & deliciis; vnum denique hunc ceu ducem & auctorem ſequantur, quicunque ſe ad Philoſophiæ, bonarumq; artium ſtudia dediderunt.

Huius igitur viri, quem admirata eſt antiquitas, poſteritas verò etiam venerata, &, (vt Lucretij verbis vtar:)

Qui genus humanum ingenio ſuperauit, & omneis
Præſtrinxit ſtellas, exortus vti æthereus ſol.

Huius, inquam, viri præſtantiam, virtuteſq; laudando conſequi velle, ſimile eſt, vt ſi quis vellet aut Oceanum exhaurire, aut ſtellas cœli dinumerare, & mundi totius magnitudinem manibus ſuis metiri. Sed ne ingrati animi nobis crimini detur, quòd eius viri laudes taciti prætereamus, cui tantum debemus, quicunq; Philoſophiam colimus, volui breuiter adſcribere hic ea, quæ de Ariſtotele, viri auctoritate doctrinaque præſtantes memoriæ prodiderunt.

Cicero quodam loco ita ſcribit: *Sed quis omnium doctior? quis acutior? quis in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrior Ariſtotele fuit?* Et alibi: *Cùm omnis* inquit, *ratio diligens diſſerendi duas habeat partes, vnam inueniendi, alteram iudicandi, vtriuſq; princeps,* *Laus Ariſt. ex Cicero.*

vt mihi quidem videtur, Ariſtoteles ſuit. Multis item in locis, appellat eum virum diuino ingenio, excellentem ſubtilitate & copia longè omnibus, vno excepto Platone, præſtantem & ſcientiā, & diligentia, & quem ipſe maximè omnium admiretur. Sed quia multi, qui non Ariſtotelem Græcum, ſed barbaras, ſordidaſq; Latinorum interpretum verſiones eius legunt, ſolent in eo reprehendere ieiunitatem, aſperitatem, obſcuritatemq; orationis, audiant hi Ciceronem, optimum dicendi iudicem atque magiſtrum, ita de eo ſcribentem: *Cùm tuus iſte Stoicus ſapiens ſyllabatim iſta dixerit, veniet flumen orationis aureum fundens Ariſtoteles, qui illum deſipere dicat, &c.* Et alio loco: *A libris Ariſtotelis te obſcuritas reiecit; Rhetor autem ille magnus (vt opinor) Ariſtotelis a ſe ignorare reſpondit: quod quidem minimè ſum admiratus, eum Philoſophum Rhetori non eſſe cognitum, qui ab ipſis Philoſophis, præter admodum paucos, ignoretur: quibus eò minùs ignoſcendum eſt; quòd non modò rebus his, quæ ab illo dictæ, & inuentæ ſunt, allici debuerunt; ſed dicendi quoq; incredibili quadam tum copia, tum etiam ſuauitate.*

Ex Plinio. Plinius de Ariſtotele, à quo magnam partem mutuatus eſt earum rerum, quarum tam locupletem & nobilem texuit hiſtoriam, hoc modo ſcribit lib. 8. cap. 16. *Ariſtoteles diuerſa tradit; vir, quem in his magna ſecuturus ex parte præfandum reor, Alexandro Magno Rege inflammato cupidine animalium naturas noſcendi, delegataq; hac commentatione Ariſtoteli ſummo in omni doctrina viro, aliquot millia hominum in totius Aſiæ, Græciæq; tractu parere iuſſa, omnium quos venatus, aucupia, piſcatuſq; alebant, quibuſq; viuaria, armenta, aluearia, piſcinæ, auiaria in cura erant, ne quid vſquam genitum ignoraretur ab eo; quos percontando, quinquaginta fermè volumina illa præclara de animalibus condidit.* Idem alio in loco appellat Ariſtotelem virum immenſæ ſubtilitatis.

Ex Alexandro Aphrodiſæo. Alexander Aphrodiſæus (vt refert Auerroës in lib. 12. Metaphyſ. commento 18.) inquit diſciplinam Ariſtotelis eſſe longè minoris ambiguitatis, & magis remotam ab errore & repugnantia, quàm aliorum Philoſophorum: quocirca hanc vnam viam eſſe ingrediendam his, qui ad ſapientiam ſtudent peruenire.

Ex Themiſtio Themiſtius (ſiue is fuerit Simplicius, qui conſcripſit illud procœmium in lib. Phyſ. Ariſt.) magnam ſane laudem tribuit Ariſtoteli; nam conferens eum cum aliis Philoſophis, ſic ait: *Genus philoſophandi Ariſtotelis differt à cæteris, quatenus obſcuritates & ſcirpos illorum tranſtulit in perſpicuam & propriam expoſitionem, & vim præterea probationibus & ſyllogiſmis adiecit. A Platone autē eò videtur diſſenſiſſe, quod demōſtrationes apertiùs illuſtriuſq; inducit, & quod earum principia à ſenſu & ab euidentibus rationibus ſumit. Ab omnibus præterea ſimul in eo diſſidet, quod partes omnes Philoſo-*

phiæ

Digitized by Google

phiæ naturalis vſq; ad ſingularia euolutas ac reſolutas reliquit. Non eſt diſſimile quod ait Simplicius in proœmio ſuo ſuper Categorias Ariſtot. vbi verba facit de genere commentationis Ariſt. quem locum ſtudio breuitatis non apponam.

Sed quid ego dicam de Auerroë? Mihi quidem videtur is, non habere Ariſtotelem tanquam vnum aliquem mortalium, ſed veluti Deum quendam Philoſophorum colere, atq; venerari. Longum eſſet colligere omnes ſententias eius, quæ ad laudationem Ariſtotelis pertinent: nos paucis in præſentia contenti erimus. In proœmio ſuo Phyſico ita ſcribit: *Ariſtoteles tres ſcientias inuenit: Logicam, naturalem & diuinam: & nullus error inuentus eſt vſque ad hoc tempus, quod eſt mille & quingentorum annorum: & talem virtutem eſſe in vno indiuiduo, potiùs eſt miraculoſum, quàm humanum.* Idem in 3. de Anima, comm. 14. *Ariſtoteles* (inquit) *fuit regula & exemplar, quod natura inuenit ad demonſtrandam vltimam perfectionem humanam in materiis.* Idem in 1. de Generat. animal. ſic ait: *Laudemus Deum, qui ſeparauit hunc virum ab aliis in perfectione, & appropiauit ei vltimam dignitatem humanam, quam nullus homo poteſt in vlla ætate attingere.* Idem in lib. deſtructionum, diſputat. 3. in ſolutione dubitationis 13. ita ſcribit: *Ariſtotelis doctrina eſt ſumma veritas, quoniam eius intellectus fuit finis humani intellectus: quare benè dicitur de illo, quod ipſe fuit creatus & datus nobis diuina prouidentia, vt non ignoremus poſſibilia ſciri.* Et alio quodam loco inquit: *Ariſtotelem fuiſſe principem, per quem perficiuntur omnes ſapientes, qui fuerunt poſt eum, licèt differant inter ſe in intelligendo verba eius, & in eo quod ſequitur ex eis.* Hæc Auerroës. Si cui autem videtur Auerroës in laudando Ariſtotele nimius fuiſſe, & tranſiuiſſe fines veritatis; is ſciat me illi aſſentiri; nec me poſuiſſe hæc loca, quòd putem tantum eſſe tribuendum Ariſtoteli; aut quòd exiſtimem eum nuſquam offendiſſe, & ab omni errore vacaſſe. Scio enim eum & ignoraſſe multa, & in plurimis grauiſſimisq; Philoſophiæ quæſtionibus vel hæſitauiſſe, vel à vero etiam aberraſſe. Sed vt oſtenderem, quanta in laude ac honore nomen & doctrina eius apud clariſſimos quoſque viros omnibus ſeculis extitiſſet. Hunc igitur tantum virum, quem ego conſtitui in huius operis molitione ſequi & imitari, libet nunc iiſdem verſibus affari, quibus Epicurum ſuum, minùs profectò verè ac dignè, Lucretius lib. 1. affatus eſt.

Ex Auerroe.

E tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuiſti, illuſtrans commoda vitæ:
Te ſequor ô Graiæ gentis decus, inq; tuis nunc
Fixa pedum pono preſſis veſtigia ſignis.
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem

S 3

Quòd te imitari aueo. Quid enim contendat hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus hœdi
Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi vis?
Tu pater es rerum inuentor, tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuis ex inclyte chartis
Floriferis, vt apes, in ſaltibus, omnia libant:
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea perpetua ſemper digniſſima vita.

Quæ Ariſtoteles de principiis rerum naturalium, & quibus locis ſcripta reliquerit.

Cap. II.

De principiis in communi. DE principiis rerum naturalium vniuersè quidem hæc ferè docuit Ariſt. Primò, principia oportet eſſe cõtraria: 1. Phyſ. t. 41. Secundò, quòd non poſſit eſſe tantummodo vnum principium. Tertiò, quòd non poſſint eſſe infinita. tex. 50. Quartò, quòd præter duo principia contraria, opus ſit tertio, quod illorum duorum ſit tanquam ſubiectum & materia, tex. 51. Quintò principia neq; eſſe plura, neq; pauciora quàm tria; hoc eſt: Materiam, Formam, & Priuationem, t. 56. Sextò, ex his tribus principiis duo eſſe per ſe cauſſas eius quod ſit, nimirum materiam & formam, tertium videlicet priuationem eſſe per accidens, tex. 66. Septimò, principia quodammodo eſſe duo, quodammodo autem tria: nam principia per ſe, ac re diuerſa, ſunt duo, Materia & Forma: ſimpliciter autem, principia ſunt tria, Materia, Forma, & Priuatio. text. 67.

De Materia prima. De ſingulis autem principiis ſpeciatim ac propriè, hęc tradidit: ac de Materia quidem primum hæc. Primò. Materiam non eſſe ſcibilem, niſi per analogiam ad materiam rerum artificialium, 1. Phyſ. tex. 69. Secundò. Materiam per ſe ignotam eſſe, & cognoſci negatione, lib. 7. Metaph. t. 35, & lib. 10. t. 24. Tertiò. quòd Materia non eſt ens ſicut hoc aliquid, 1. Phyſ. t. 69. Quartò. Cognita natura Materiæ ſoluit omnem antiquorum ignorantiam & dubitationes, lib. 1. Phyſ. tex. 78. Quintò. Materiam per ſe eſſe ens, & propriè ſubſtantiam, 1. Phyſ. tex. 79. Sextò. Materiam etiam poſt generationem manentem vnà cum forma, eſſe cauſam eorum quæ fiunt, tanquam matrem, 1. Phyſ. text. 80. Septimò. Materia expetit formam ſicut turpe pulchrum, & fœmina virum, 1. Phyſ. tex. 81. Octauò. Materiam per ſe, ac ſecundum potentiam ſuam eſſe ingenerabilem, & incorruptibilem, 1. Phyſ. t. 82. Nonò. Materiam eſſe primum ſubiectum ex quo inexiſtẽte res fiunt, & in quod vltimum corrumpuntur: ibidem. Decimò. Materiam per ſe, neque quid, neque quantum eſſe, neque aliquid aliorum quibus ens determinatur, neque

Digitized by Google

etiam negationes horum; ſeptimo libro Metaphyſicorum te. 7. Vndecimò, cuncta quæ tranſmutantur, habere materiam, li. 12. Metaphyſicorum tex. 10. Duodecimò. Materiam eſſe cauſſam cur aliquid ſit poſſibile eſſe, & nõ eſſe: libro ſeptimo Metaphyſicorum tex. 22. & primo de Cœlo tex. 136. Decimotertiò. In corporibus æternis & incorruptibilibus eſſe quidem Materiam, ſed diuerſam à materia rerum ſublunarium: libro octauo Metaphyſicorum tex. 12. & lib. duodecimo te. 10. Decimoquartò. Materiam primam per ſe nõ eſſe ſeparabilem, & ſemper cum contrarietate exiſtere: ſecundo libro de Generatione tex. 6. Decimoquintò. Impoſſibile eſt materiam habenti nõ exiſtere aliqualiter contrarium: in libro de longitudine, & breuitate vitæ, cap. 2. Decimoſextò. Ex non ente ſimpliciter impoſſibile eſt fieri aliquid, ſed ex eo quod partim eſt nõ ens, partim ens, poſſe fieri: cuiuſmodi eſt materia, quę nõ eſt id quod generatur actu, ſeu poteſtate, & habet adiunctam priuationem propter quam eſt nõ ens: primo Phyſico. 75. & 78. Decimoſeptimò. Intelligentias æternas eſſe & prorſus immobiles, quia ſunt ſine Materia: libro duodecimo Metaphyſicorum textu 30. quaſi nihil habens Materiam, talem nimirum, qualis eſt in rebus ſublunaribus, poſſit eſſe æternũ.

De Form

De forma hæc tradit variis locis. Primò. Formam eſſe rationem, exemplar & quod quid erat eſſe rei: ſecundo Phyſicorum tex. 28. Secundò. Formam præſentia & abſentia ſua ſufficere ad faciendam tranſmutationem: primo Phyſic. tex. 68. Tertiò Formam eſſe quidpiam diuinum, bonum & appetibile 1. Phyſi. tex. 81. Quartò. Vnumquodque eſt, & denominatur ſimpliciter tale, non propter materiam, ſed propter formam: ſecundo Phyſicorum tex. 11. Quintò. Forma naturalis nõ eſt ſeparabilis niſi ſecundum rationem tantùm, & eſt magis natura, quàm materia, 2. Phyſi. tex. 12. Sextò. Forma & finis in naturalibus idem ſunt, 2. Phyſi. tex. 70. Septimò. Forma eſt cauſſa Materiæ ſed nõ contrà: quare magis hæc quã illa Phyſico conſideranda eſt: libro 2. Phyſi. tex. 91. Octauò. Formam eſſe priùs & magis ens, quàm materiam, & compoſitum: libro ſeptimo Metaphyſicorum tex. 7. Nonò. Subſtantia, quæ eſt ſecundum formam, eſt ſicut numerus, hoc eſt conſiſtit in indiuiſibili, nec ſuſcipit magis & minus, lib. 8. Metaphyſicorum, t. 10. Decimo. Præſente forma, quæ vocatur habitus, & finis, ſeu terminus, ceſſat generatio, & motus, lib. 1. de Generatione te. 55. Vndecimo. Phyſico agendum eſſe de formis corruptibilib. & inſeparabilibus à Materia: de ſeparabilibus autem à materia tractandum eſſe à Metaphyſico, primo libro Phyſicorum 83. ſecundo Phyſi. 26. & 6. Metaph. 2.

De priuatione. De priuatione docet hæc. Primò. Priuatio non manet re facta, primo Phyſicorum tex. 59. & 60. Secundò. Priuatio eſt principium per accidens, & eſt quaſi accidens Materiæ, 1. Phy. tex. 66. Tertiò. Priuatio re vel numero, nō differt à Materia, ſed tantùm ratione vel ſecundum eſſe 1. Phyſ. tex. 67. & 79. Quartò. Priuatio per ſe eſt nō ens 1. Phyſ. tex. 75. & 79. Quintò. Priuatio, ad maleficium ipſius intendēti intellectum, videbitur penitus non eſſe; & eſſe cauſa corruptionis rerum, potius quā generationis: quanquam ipſa vtriuſq; ſanè, diuerſa tamen ratione cauſſa eſt, 1. Phyſ. text. 80. Sextò. Priuatio nō expetit formam, quia eſt illi contraria 1. Phyſ. tex. 81. Septimò Materia eſt, generabilis & corruptibilis non ſecundum ſe, ſed ob priuationem, quæ in ea eſt text. 82. Octauò. Priuatio eſt quodammodo forma, lib. 2. Phyſ. tex. 15. Hæc ferè Ariſtoteles de principijs rerum naturalium. Deinceps de Materia diſſeramus: ac primò varia eius nomina & appellationes apud Philoſophos vſitatas, exponamus.

De varijs ſignificationibus & vocabulis Materiæ apud Philoſophos vſitatis CAP. III.

QVoniam Ariſtoteles primo libro de Cœlo tex. 110. præcipit, ſi vox eius rei de qua diſſerendum eſt, multiplex fuerit, eam primùm diſtinguendam eſſe, explicando ſignificationes eius; poſtea ponendum & cōſtituendum eſſe, qua ſignificatione vſurpanda ſit: Idcirco cum variæ ſint acceptiones & vocabula Materiæ, de qua hoc libro agendum eſt, libet antè omnia, huiuſmodi ſignificationes & vocabula explanare. *Varia diuiſio Materia.* Primum, Materia triplex eſt, vna alterationis tantùm, ex qua mutata nec permanente res efficitur, ſic alimentum viventis, & ligna ignis materiam dicimus: Altera compoſitionis tantùm, ex qua manente nec alterata res fit, quomodo literæ ſunt materia ſyllabarum, & lapides domus: Tertia vtriuſque, ex qua nimirùm & manente, & tamen aliquo modo alterata res fit, ſic affecta ſunt miſcibilia ad mixtum, vt patet in Oxymelle. vide hanc diſtinctionem apud Auerroem, ſecundo lib. Phyſ. com. 31. Deinde materia, alia eſt prima, alia ſecunda: illa per ſe eſt ſimplex, informis, & capax atque receptaculum omnium formarum: hæc habet formam, & eſt compoſita: ſed dicitur materia comparatione poſterioris, & perfectioris formæ, cui ſubijcitur, & quam in ſe recipit: ſic elementa ſunt materia mixti, & partes ſimilares diſſimilarium, & corpus organicum animæ. Amplius, Materia alia eſt ex qua res fit, vt lapides domus, alia in qua res inhæret, ſic ſubſtantia eſt materia, vel potiùs ſubiectum accidentium, vt ſignificat Ariſto-

Ariſtoteles lib. 8. Metaphyſicæ tex. 12. alia circa quam, qua ratione patiens agentis, & mobile mouẽtis materiam eſſe dicimus. atq; hinc nomẽ materiæ tranſlatum eſt ad artes & diſciplinas, quarum materiam appellamus, id circa cuius cõtemplationem, & tractationem verſantur: & Ariſtoteles primo Meteor. cap. 2. hunc mundum inferiorem inquit eſſe quaſi materiam, quæ agitatur, formatur, & regitur à corporibus cęleſtibus. Poſtremò, alia eſt materia proxima, alia remota: lib. 9. Metaph. tex. 12. proxima eſt ex qua immediatè, & ſine alia mutatione ſui poteſt fieri id, cuius materia dicitur, veluti lignum & æs ſunt materia proxima ſtatuę, quoniam ex illis immediatè poteſt fieri ſtatua; terra verò, vel aqua non ſunt materia proxima ſtatuę, ſed remota, quoniã neceſſe eſt priùs terrã commutari in lignum vel æs, quàm vt ex ipſa poſſit confici ſtatua: quamobrem cùm quid dicitur eſſe in potentia tale, propriè cõuenit materiæ proximæ nõ remotæ: non enim dicimus terram eſſe potentia hominem, ſed ſemen, vel menſtrua. Omittimus hic diuiſionem Materiæ in ſenſibilem, & intelligibilem, ſecundum quam Mathematici dicuntur cõſiderare nõ materiam ſenſibilem, ſed intelligibilẽ, vt docet Ariſtoteles libro 7. Metaphyſi. text. 35. & item illam diuiſionem materiæ, in eſſentialem, & integralem, ſeu quantitatem, ſecundũ quam corpus eſt materia eſſentialis homini, caput autem, brachia, thorax, crura, ſunt materia integralis ipſius corporis.

Varia materiæ vocabula

Apud Peripateticos tria ſunt vocabula Materiæ: vnum Materia, alterum Subiectum, tertium Elementum: differentiam inter materiam, & ſubiectum tradit Themiſtius & cõfirmat teſtimonio Boëthi, primo Phyſic. ſuper textum 61. materia enim dicitur ratione formæ futuræ, ad quam eſt in potentia, ſubiectum autem ratione formæ præſentis, quam ſuſtinet, ſed præſtat ita diſtinguere, vt materia dicatur ratione formæ ſubſtantialis, ſiue futuræ, ſiue præſentis; ſubiectum ratione formæ accidentariæ, vel motuum, aut tranſmutationum; nam neque accidentia propriè habent materiam, ſed ſubiectum, vt eſt in 8. Metaph. tex. 12. neq; forma ſubſtantialis eſt in ſubiecto, vt præclarè docet Alexander primo libro naturalium quæſtionum capite 17. & traditur ab Ariſtotele in categoria ſubſtantiæ cùm ait, commune eſſe omni ſubſtantiæ in ſubiecto non eſſe. Apud Platonicos, vt videre eſt in Timæo, appellatur πανδεχὴς, id eſt, omnia habens, conceptaculum, gremium, ſinus, locus, formarum mater & nutrix. Apud Arabicos ſcriptores, origo, maſſa, ſylua, ſeminarium nuncupatur. Vide Albertum Magnum primo Phyſico. tractatu vltimo capite 12.

Quid inter Materiã & ſubiectum interſit.

An ſit neceſſaria Materia in rebus naturalibus.

CAP. IIII.

Probatur ſeptem rationibus materiam eſſe neceſſariam.

DE Materia quatuor illæ quæſtiones, an ſit, quid ſit, qualis ſit, & propter quid ſit, explicandæ ſunt. Ac primùm materiam eſſe, & neceſſariam eſſe in rebus naturalibus, facilè oſtendi poteſt his rationibus. Primò, quia ex nihilo nihil fieri poteſt, & omne quod fit, ex aliquo & ab aliquo & aliquid fit, imò nō quodlibet poteſt fieri ex quolibet, ſed ex certo & definito ſubiecto. Deinde, omnis tranſmutatio per ſe fit ex oppoſito ad oppoſitum, ſiue illud oppoſitum ſit priuatio, ſiue contrarium; at vtrumque horum neceſſariò requirit aliquod ſubiectū, in quo inſit: & cùm in tranſmutatione; verbi gratia, caloris in frigus, ipſum frigus non recipiat in ſe calorem, neq; fiat calidum (nō enim vnum contrarium accipit & fouet alterū contrarium; ſed potiùs illud à ſe expellit, & corrumpere conatur) neceſſarium eſt aliquod tertium, medium inter calorem, & frigus, vtriusque capax, & viciſſim particeps. Hanc rationem potiſſimùm vſurpat & inculcat Ariſtoteles, vt videre licet primo Phyſic. 51. vſque ad 54. & octauo Metaphyſi. textu 4. & libro 12. textu 7. Poſtea, ſi ad productiones rerum non eſſet opus ſubiectum aliquod, ergo quælibet productio fieri poſſet in inſtanti, & ſine diſpoſitionibus vllis antegredientibus, quod experientia docet eſſe falſum; nam generationes Phyſicæ, vt arborum & animalium, nō ſubitò, ſed paulatim certis definitiſque temporibus perficiuntur; idq; propterea euenit, quòd materia paulatim ab agente naturali præparatur, & idonea fit ad accipiendam formam ſubſtantiam. Adhæc, facta inductione per omnes tranſmutationes conſpicuum erit, ſemper eſſe neceſſarium aliquod ſubiectum: vt patet contemplanti tranſmutationes artificiales, naturales, accidentales, & ſubſtantiales, tam viuentium, quæ fiunt ex ſemine, quàm mixtorum, quæ ex elementis, & ipſorum elementorum, quorum ſemper vnum fit ex alio; nec vllam mutationem ſine ſubiecto fieri poſſe, adhuc probauit experiētia. Præterea, omnis tranſmutatio eſt actio, actio nequit eſſe ſine agente, nec agens ſine patiēte, cùm ſint relatiua, ergo in omni tranſmutatione eſt neceſſarium aliquod ſubiectum patiens: & cùm generatio non ſit actio immanens in generante, alioqui ipſum generans generaretur, quare ſimul eſſet & non eſſet: nam quatenus generat, iam eſt, quatenus generatur, non eſt; oportet eam eſſe actionem tranſeuntem in aliquod ſubiectū. Quid plura? omnis tranſmutatio, tū quoniam eſt accidens quodpiam, tum quia eſt motus, qui definitur actus entis in potentia, & non eſt in mouente, ſed in mobili, neceſſariò in-

rio indiget ſubiecto. Ad hæc, ſi non eſt neceſſaria materia, ergo vel iam pridem ceſſaſſet generatio, quippe cùm omnes formæ Phyſicæ ſint corruptibiles: vel ex nihilo effici & refici poſſent, cui poſitioni conſequentia ſunt plurima, & graviſſima incommoda, quæ plurimis & diſertiſſimis verbis perſequitur Lucretius primo libro. nam cur nō quodlibet agens æqualiter & differenter agit in quamlibet rem, ſi ad agendum non eſt opus materia? imò qui tollit materiam, vnà quoque tollit omnem actionem, omnemq; potētiam actiuam, vtpotè quæ ſine patiente conſtare nequeant.

Eſſe autem neceſſariò ponendam aliquam materiam primam, perſpicuum & certum fieri poteſt ex eo, quòd ſi non daretur prima materia, neque eſſent aliæ materiæ; nam poſteriores materiæ ſubſtentantur à prioribus, & niſi detur prima, eſſent in re naturali infinitæ materiæ; quare etiam infinitæ formæ; & nullum eſſet corpus ſimplex; & cùm quælibet forma addat rei aliquem gradum perfectionis, & præbeat aliquā operationem, res naturales haberent infinitas perfectiones & actiones. Immo non eſt propriè alia materia niſi prima, nam quæ ſunt præter materiam primam, ſunt formæ, quarum priores & imperfectiores, dicuntur materia poſteriorum & perfectiorum; aut certè ſunt compoſita, quæ formātur & perficiuntur à formis. Itaq; nomen & ratio materiæ præcipuè convenit materię primę; ipſa. n. maximè eſt in potentia ad omnia, ipſa maximè eſt per ſe in formis, ipſa maximè ſubijcitur contrarijs, eaq; viciſſim recipit & abijcit, ipſa eſt ex qua omnes res naturales conſtituūntur & conſtant. manifeſtū igitur eſt, materiam præſertim primam, eſſe maximè neceſſariam.

De Creatione. CAP. V.

HIc locus nos admonet, vt priùs quam progrediamur ad enodandas alias quæſtiones quæ de Materia prima propoſitæ ſunt, nonnihil dicamus de Creatione. Etenim quæ præcedenti capite poſita ſunt, ea videntur funditùs tollere creationem. Si enim materia neceſſaria eſt ad cuiuſlibet rei productionem, ergo non poteſt quicquam ex nihilo effici; cui neceſſariò conſequens eſt, nullam eſſe creationem. At Theologia Chriſtiana, cui nullus error nullúmque mendacium ſubeſſe poteſt, ꝑ vero & certo docet, nō modò poſſibilem eſſe creationem, ſed ea plerūq; vſum eſſe Deum in rebus procreandis. Quare vt hunc etiam locū in Philoſophia illuſtremus, videamus primùm quid ſit creatio; tum an ea concedi & admitti queat ſecundum Ariſtotelis doctrinam: ad extremum an creationem eſſe poſſibilem, lumine naturæ cognoſci poſſit, & manifeſtis atq; neceſſarijs rationibus demonſtrari.

Quinq; Philoſophorum opiniones de rerum productione.

Quinque fuerunt opiniones de generatione rerum. Vna, nullam eſſe generationem; eorum videlicet qui faciebant omnia eſſe vnum ens immobile; quam ſententiam Ariſtoteles attribuit Parmenidi & Meliſſo: Altera, nihil de nouo generari, ſed generationem nihil aliud eſſe, quàm ſegregationem quandam & manifeſtationem eorum, quę priùs erant permixta & abſcōdita: quæ ſententia fuit Anaxagoræ: Tertia (quam perhibent fuiſſe Auicennæ) formas naturales ex nihilo creari à quadam intelligentia, quæ præſidens huic mundo inferiori, producit omnes formas intelligibiles, ſenſibiles & Phyſicas: itaque agentia particularia tantùm diſponere materiam ad recipiendas huiuſmodi formas: Quarta Ariſtotelis, qui ſenſit omnes formas naturales & mortales produci ex materia, ab agentibus particularibus, & idem eſſe agens diſponens materiam, & inducens formam: vide Auerroëm ſeptimo Metaphyſ. commentario 31. & duodecimo libro Metaphyſic. 18. comment. Quinta, noſtrorum Theologorum; qui diſtinguunt res quæ producuntur, in res materiales & immateriales; & rerum naturalium productionem, in primam quæ initiò ſimul cum molitione mundi à Deo facta eſt, & eam quæ pòſt conſecuta eſt, quaſi per propagationem; & item potentiam Dei in abſolutam & infinitam, atque in ordinariam, & quæ ad cauſſas ſecundas naturales temperata & accommodata eſt. His poſitis, conuenienter iis quæ in ſacris literis ſcripta ſunt, affirmant, res immateriales creari à Deo, ſiquidem non poſſunt ex materia effici; tum aiunt primam rerum materialium productionem fuiſſe ex nihilo: cùm enim ſimul cum ipſis rebus producta fuerit materia, non præceſſerat aliquid, ex quo ceu ſubiecto, tales res fieri poſſent; at cæteras productiones earum rerum, quæ ſunt veluti propagationes illius primæ productionis, docent fieri ex materia, ab agentibus naturalibus ſecundum legem ordinariam: ſecundum potentiam autem Dei abſolutam, etiam nunc poſſe creari ex nihilo; propterea quòd Deus ſit agens liberum infinitæ virtutis, & potens immediatè, ac per ſe facere, quicquid fecit per cauſſas ſecundas. Hæc Theologi de procreatione rerum, & neceſſitate materiæ, grauiſſimè veriſſimeq; philoſophantur. Sed his expoſitis, notionem creationis euoluamus, atq; illuſtremus.

Sex res neceſſario concurrere ad generationē rerum naturalium.

Aperiamus igitur, quid ſit creatio: cuius vis, & natura faciliùs perſpici poterit, ſi eam conferamus cum generatione: in qua ſex potiſſimùm res cernuntur: Prima eſt, ſubiectum ſeu materia, è cuius potentia forma naturalis per generationem quaſi extenditur & producitur ad actum; neque enim generatio Phyſica ſine ſubiecto & materia conſtare poteſt. Secunda

eſt,

eſt, terminus à quo, qui eſt priuatio, hoc eſt, negatio formæ in ſubiecto apto: homo enim generatur ex ſemine, quod non eſt homo, ſed aptum eſt fieri hominem. Tertia eſt, terminus ad quem, qui eſt res corporea, materialis, corruptibilis: nam in generationibus omninò Phyſicis & rerum materialium, de quibus in præſentia loquimur, termini ad quos terminantur generationes, ſunt formæ ſubſtantiales corporum naturalium, corporeæ & mortales. Quarta eſt motus, qui eſt veluti genus ipſius generationis, & generatio eſt quædam actio tranſiens in ſubiectum, & ſucceſſiuè fit propter diſpoſitiones, quas neceſſariò prærequirit. Quinta generatio requirit tempus, & locum: tempus, quoniam eſt motus; cuius menſura eſt tempus: locum, quoniam fit ex alio corpore, quod eſt in loco: & quia id quod generatur, eſt corporeum, & mobile localiter cùm ſit res naturalis. Sexta generatio fit à cauſſa particulari, & vniuerſali; neque enim ſufficeret vniuerſalis, vti eſt cœlum; vel etiam intelligentia quæuis præter Deum, cùm ſit per ſe indifferens & indeterminata ad productionem huius vel illius effectus particularis: neq; ſola particularis cauſa ſufficeret, cùm hęc non moueat niſi mota ab vniuerſali cauſa; & id manifeſtè comprobat experientia: Sol enim & homo, vt inquit Ariſt. generãt hominem. Si hoc autem in generatione hominis fieri oportet, quantò magis in procreatione aliarum rerum naturalium idem fieri neceſſe eſt? hæc ſunt in generatione naturali: at in creatione nihil horũ reperitur; cùm enim fiat ex nihilo, neque habebit pro ſubiecto vllam materiam, neq; pro termino à quo priuationẽ, quæ ſupponit ſubiectum; neq; erit motus, cùm is ſit actus alicuius mobilis, neq; actio erit tranſiens; ac proinde non fiet in tempore; neq; poteſt creatio fieri à cauſſis ſecundis, ſed tantùm immediatè à cauſa prima; tum quia cauſæ ſecundæ non poſſunt operari niſi per motum, qui ſubiecto indiget, quod abeſt creationi; tum etiam quia cùm inter nihil & ens ſit infinita diſtantia, vtpote inter quæ nulla ſit proportio; creatio quæ procedit ex nihilo ad ens, requirit in agente infinitam virtutem, quæ infinitas aut nulla eſt in rebus, aut certè tantùm in primo agente eſſe poteſt. Iam verò terminus creationis per ſe, eſt res immaterialis & incorruptibilis (loquor de termino creationis, qui non poteſt alia ratione produci, quàm per creationem) quę res ſicut non fit ex materia, ita non dependet à materia; ac proinde non habet contrarium: & quoniam omnis mutatio Phyſica verſatur in materia (cuncta enim quæ tranſmutantur, materiam habent, vt eſt in 12. Metaphyſ. tex. 10.) neceſſe eſt quæ creantur ex nihilo, ea libera eſſe ab interitu; qui non cadit in res materia carentes: quanquam poſſit etiam creari res materialis, non tãtùm

Quæ res excluduntur à creatione.

tantùm ratione formæ, vt ſit in generatione, ſed ratione totius compoſiti: hoc eſt, formæ ſimul & materiæ; quod tamen Ariſtoteles non videtur cognouiſſe: nam licet Ariſtot. 7. & 12. lib. Metaphyſic. affirmet, in generatione naturali non produci formam ſolam, ſed compoſitum: non vult tamen illis verbis ſignificare produci ſimul materiam, & formam, cùm ipſe aſſerat in fine primi libri Phyſici, materiam eſſe ingenerabilem & incorruptibilem: neq; innuit produci aliquam entitatem tertiam, re diuerſam à partibus, vt alio loco diſputabitur à nobis: Sed vult indicare formam non produci per ſe ſolitariam, & ſeorſim à materia, & poſtea copulari cum materia, ſed eam produci ex materia, in materia, & cum materia copulatam, & ab ea inſeparabilem: & quoniam nihil aliud eſt compoſitum, quàm copulatum & coniunctum ex forma & materia, idcirco agens naturale producendo formam copulatam cum materia, dicitur producere compoſitum. Atq; hoc perſpicuis verbis docet Ariſt. in 7. Metaph. tex. 27.

Quid ſit in generatione naturali non produci formam, ſed compoſitum.

89

Definitio Creationis.

Ex his autem, quæ dicta ſunt, poteſt confici definitio creationis ad hunc modum: *Creatio eſt productio rei immaterialis & incorruptibilis ex nihilo, quæ immediatè fit à Deo.* In qua definitione illa vox *productio*, nõ ſignificat aliquam actionem, vel mutationem diſtinctam à creante & à re creata, alioquin indigeret ſubiecto, in quo reciperetur, & circa quod verſaretur, ſed eſt ipſamet res creata, prout de non ente ſimpliciter tranſit ad ens: vnde relatio, quæ eſt inter creantem, & rem creatam, ratione creantis eſt relatio rationis, quia nihil reale nouum ponit in creante, ſed ſolam denominationem extrinſecam ab eo quod creatur; dicitur enim creans, non per aliquam nouam actionem, quam nunc exercet, & prius non exercebat, ſed quia creatur de nouo aliquid ab eo: ratione autem rei creatæ, eſt relatio realis: etenim creare, eſt Deum velle rem ex nihilo tunc eſſe, cùm incipit eſſe; Deum conſeruare: eſt velle rem permanere in eſſe accepto; rem creari eſt de nouo incipere eſſe non ex ſubiecto, & depẽdenter à Deo. An verò relatio, quam creatio ponit in creatura ad Deũ, ſit tranſcendentalis, non re, ſed formaliter tantum differens à ſubſtantia creaturæ, vt vult Scotus 2. Sentent. diſt. 1. an verò ſit realiter diſtincta, vt volunt Thomiſtæ, hoc eſt, Capreol. 2. Sent. diſtinct. 1. Caietan. in 1. part. quæſt. 45. ſuper artic. 3. Ferrarienſ. 2. lib. contra Gentes, ſuper cap. 28. non eſt huius loci explicare, ne nimis minuta & ſuperuacanea conſectando longiores ſimus, quàm par eſt. ſatis hoc ſit, nobis magis probari Scoti ſententiam. Poſtea illa vox, *ex nihilo*, non ſignificat ſubiectum: qui poteſt enim quod eſt nihil, eſſe ſubiectum vllius rei? neq; ſignificat ordinem temporis, vt neceſſarium ſit quod creatur, prius

fuiſſe

fuiſſe nihil: Sed tantùm indicat negationem ſubiecti, vt ſenſus ſit, creationem fieri ex nihilo; hoc eſt, non ex aliquo ſubiecto vel materia: vide Simplicium in digreſſione, quam facit 8. Phyſ. ſuper tex. Sequitur vltima pars definitionis, *Quæ immediatè fit à Deo* quod quia magnam habet dubitationem, enucleatè declarandum eſt.

An vis creandi in ſolo Deo inſit, ita vt nulli creaturæ communicari queat.

CAP. VI.

QVoniam in definitione creationis poſitum eſt eam proximè fieri à Deo; poſſet in dubium vocari, an vis creandi ita ſit propria Dei, vt cum nulla re alia communicari queat: qua de re, licet multa ſubtiliter diſputentur à Theologis in 2. li. ſent. nos tamen & quod ſentimus, & quod ſatis ſit ad id de quo agimus, paucis exponemus. Duæ ſunt inter ſe pugnantes Theologorum ſententię: vna eſt D. Thom. 1. p. q. 45. ar. 5. & 2. lib. cõt. Gent, cap, 21. & in 2. Sent. diſt. 1. q. 1. art. 3. & Aegidij Romani in quolibeto 5. q. 1. Henrici de Gandauo in quolibeto 4. q. vltima, & Scoti in 4. Sent. diſt. 1. q. 1. qui aiunt, nullam rem aliam à Deo, poſſe creare quicquam. Scotus eam ſententiam probat his rationibus: Aut ea res ſeu creatura, quæ ponitur creare, eſt immaterialis, aut materialis. Si immaterialis, vt intelligentia, aut creat per actionem quampiam tranſeuntem, & hoc non, quia talis actio eget ſubiecto, quod nullum eſt in creatione: aut per actionem immanentem, cuiuſmodi eſt intelligere & velle: ſed hoc non poteſt dici; tum quia ſolum intelligere & velle Angeli non poteſt eſſe tantæ efficacitatis, vt ad voluntatem Angeli, ex nihilo res, quæ ſunt extra Angelum, ab eo multùm differentes, momento exiſtant: niſi fortaſſe ex diuino aliquo pacto & voluntario Dei concurſu, ita vt voluntariè conſtituerit Deus, cùm Angelus quiſpiam cogitat aut vult creationem alicuius rei, cõtinuò eam rem, vi & poteſtate ſua infinita creare: id quod ab eo per Prophetas & Apoſtolos edendo miracula, non ſemel factũ eſt: Tum etiã quia intellectio & volitio Angeli ſunt accidentia, quæ non poſſunt ſeparari à ſubiecto: quamobrem illorum vi & efficientia non poteſt vlla ſubſtantia creari ex nihilo, hoc eſt, produci ex non ſubiecto. Sin autem ea res, quæ ponitur creare, ſit materialis, duabus rationibus conuincitur, id non poſſe pręſtare: primùm quia nulla res materialis poteſt quicquam efficere, niſi per actionem tranſeuntem, & mutationem Phyſicã, cui exercendæ opus eſt ſubiecto; deinde quia in re materiali, principium productiuũ, eſt forma materialis, in eſſe & operari

Rationes Scoti.

Digitized by Google

dependens à ſubiecto; quare actio vel productio ab ea proficiſcens, non erit præſtantior, & vt ita dicam, independentior, quàm illa; vt cùm forma agens ſit in ſubiecto, eius tamen actio non recipiatur; & inſit in aliquo ſubiecto. Hæc Scotus.

Rationes D. Thomæ. Diuus Thomas idem confirmat duabus rationibus: quarum prior hæc eſt; creatura neq; tanquam principale agens, neque tanquam inſtrumentale poteſt quicquam creare, ergo nullo modo poteſt creare: probatur antecedens, non tanquā principale agens, quia repugnat creaturæ, ſicut non dependere à Deo in eſſe, ita non dependere ab eo in cauſalitate, vt per ſe ſolam non mota & directa à Deo quicquam agere queat: & quia creatio terminatur ad eſſe ſimpliciter, vt opponitur nihilo, tale autem eſt effectus vniuerſaliſſimæ cauſæ, qualis eſt Deus: neq; tanquam agens inſtrumentale: ſiquidem inſtrumentum nōn adhibetur à principali agente, niſi vt per ſuam propriam actionem aliquo modo diſponat ad productionem effectus, quem principale agens intendit: vt patet in ſecuri, ſerra, malleo, & aliis inſtrumentis; ſed ad productionem eius quod creatur in inſtanti ex nihilo, nulla diſpoſitio poteſt præcedere, aut recipi in ipſo nihilo; ergo creatura nullam poteſt Deo ad creandum ſubminiſtrare operam, vel aliquid præparando, vel productionem eius quod creatur, vi ſua aliquo modo attingendo. Poſterior ratio eſt hæc: nam ſicut inter ens & nihil, nulla eſt proportio, vt etiam argumentatur Ariſtoteles, de vacuo & pleno in 4. Phyſ. tex. 71. ſic inter virtutem actiuam, quę producit aliquid ex nihilo, & eam quę producit ex ente, nulla erit proportio: Sed inter quælibet agentia finitæ poteſtatis ac virtutis eſt proportio; ergo agens ex nihilo oportet eſſe infinitæ virtutis; hoc autem in nullam creaturam conuenire poteſt; ergo neque creare cadere poteſt in creaturam. Et ſanè cùm ipſum nihil ſit infinitum & indeterminatum, continens totum nōn eſſe, nulla res poteſt habere ius, vim, atq; efficacitatem in ipſum nihil, niſi ea quoq; ſit infinita, continens in ſe excellenter totum eſſe; cuiuſmodi ſolus Deus eſſe poteſt. Hæc autem ratio, quamuis à Scoto, Durādo, Gulielmo Ochani multis calumniis prematur, firma tamen & integra adhuc ſtat; ac mihi quidem certè valdè probatur. Præterea, ſicut Deus aliqua attributa ſua communicat creaturis, vt ſapientiam, iuſtitiam, &c. aliqua verò minimè, vt eſſe independens & omnipotens, ita veriſimile eſt præter actiones, quas communicat cum creaturis, vti ſunt, mouere, producere, velle, intelligere, &c. eſſe aliquam propriam Dei, vt Deus eſt, incommunicabilem creaturis, vt nimirum ex nihilo aliquid traducat ad ens. Atque hæc ſententia mirificè conſentit cum iis, quæ ſcribit D. Auguſtinus 9. lib. ſuper Geneſim

ad lite-

ad literam, c. 15. dicens: *nullam creaturam poſſe creare quidpiam, ſeu magnum, ſeu paruum.* & paulò pòſt: *Creare,* inquit, *vllam creaturam tam nullus poteſt Angelus, quàm nec ſeipſum,* Vide etiam Damaſcenum in eandem ſententiam lib. 2. de fide Orth. c. 3. Hanc opinionem etiam ſequitur Guliel. Ocham 2. Sent. diſt. 1. q. 7. & 2. quol. q. 9. & Gabriel. 2. Sent. diſt. 1. q 4. Verùm negant eam argumentis demonſtratiuis ac ſcientificis oſtendi poſſe; ſed tantùm probabiliter perſuaderi. Poſſet hic dubitari de gratia, quæ à Deo, & immediatè, & per ſacramenta animis noſtris infunditur, cuius productio videtur creatio, & tamen inſtrumentaliter attingitur & producitur à ſacramentis; ſed quia hoc eſt nimis Theologicum, alienum eſſet hic à nobis eiuſmodi quæſtionem tractari. cæterum D. Thom. pulchram huius difficultatis ſolutionem tangit 3. q. de potentia Dei, art. 8. in reſp. ad 3.

Altera ſententia eſt Magiſtri ſent. lib. 4. diſt. 5. aſſerentis, nihil prohibere, quo minus vim creandi, Deus impartire queat alicui creaturæ, non tanquam principali agenti, ſed tanquam adminiſtro & quaſi inſtrumento Dei: quam ſententiam Durandus in 2. ſent. conatur defendere non aliter, quàm demonſtrando, id non includere contradictionem, & ſoluendo rationes aliorum qui contrà ſentiunt. Sed quæ is ſupradicto loco affert, ea nunc breuitatis cauſa commemorare ſuperſedeo. Ex his duab. opinionibus priorem equidem iudico eſſe probabiliorem, & magis congruentem tum rationi & veræ Philoſophiæ, tum dictis ſanctorum Patrum, qui propter pietatis atq; ſapientiæ laudem, ſunt quaſi lumina quædam clariſſima Chriſtianæ religionis. verùm his omiſſis quæ magis ſunt Theologica quàm Phyſica, videamus quid Ariſtot. ſenſerit de creatione.

An creatio admittenda ſit ſecundum Ariſt. doctrinam: & an lumine naturali cognoſci poſſit.

CAP. VII.

ARiſtoteli nunquam veniſſe in mentem, vt exiſtimaret creationem, quę eſt noua rei ex nihilo productio, eſſe poſſibilē; perſpicuum & (vt opinor) certum faciam ex iis paucis quę ſubiiciam. Primò, in 1. Phyſ. t. 33. & 34. commēdat commune illud decretum omnium Phyſicorum, ex nihilo nihil poſſe fieri. In eodem lib. t. 75. ait, eſſe impoſſibile, ex ſimpliciter non ente aliquid fieri. Deinde in 1. Phyſ. t. 43. inquit, non quodlibet fieri ex quolibet, ſed vnumquodq; ex ſuo oppoſito, quod eſt contrarium, vel priuatio. & in 7. lib. Metaph. t. 22. dicit, omne quod fit, ex aliquo, & aliquid fieri. Poſtea Ariſt. ſemper definit cauſſam efficientem per eſſe principium motus; nec vſquam vel leuiter innuit modum efficiendi per creationem: ſiquidem in 5. libr. Metaphy. vbi explicat varias ſignificationes nominum, quibus

Duodecim argumentis probatur creationem non fuiſſe Ariſt. cognitam.

Digitized by Google

& Metaphyſica, & aliæ diſciplinæ vtuntur, nullam vel mentionem, vel etiam verbum fecit creationis. Adhæc, in 5. libro Metaphyſ. tex. 17. definit potentiam actiuam per paſſiuam, dicens illam eſſe principium tranſmutandi aliud in quantum aliud: & apud eum nullum poteſt eſſe agens abſq; patiente: atqui hoc aduerſatur creationi, in qua cernimus agens ſine patiente, & potentiam actiuam ſine paſſiua. Præterea Ariſt. (vt clarum eſt legenti eius libros) in omni productione requirit ſubiectum, terminum à quo, videlicet priuationem, vel contrarium, motum, locum, tempus, prauias diſpoſitiones, concurſum cauſſarum particularium, quæ res nullo modo cadunt in creationem. Tum, Ariſtoteles (vt cenſent veteres Peripatetici, licet multi alij docti & graues contrà ſentiant) non concedit infinitam virtutem (vt vocant) in vigore; neque immediatè ſine cauſſis ſecundis quicquam de nouo poſſe à Deo fieri; nec eum aliter agere actione tranſeunte, quàm per motum, & lumen cœli, nec operari liberè, ſed ex neceſſitate naturæ; quibus de rebus alio loco à nobis diſputabitur. His autem rebus non conceſſis, nullo modo concedi poteſt creatio. Ampliùs, Ariſtoteles & Peripatetici putant euidenter demonſtratam eſſe æternitatem Materiæ primæ in 1. Phyſ. text. 82. illo argumento, quia ſi vnquam fuiſſet producta, oporteret eam productam eſſe ex aliquo ſubiecto, quare ante primam materiam fuiſſet alia, & ſic res procederet in infinitum: ſimiliter etiam in 8. Phyſic. motus & temporis æternitas demonſtratur ea ratione; quoniam ſi hæc facta eſſent, non potuiſſent fieri aliter quàm per motum, & in tempore: quare ante motum & tempus, & motus & tempus fuiſſet: quas demonſtrationes quis non videt poſita creatione nullas eſſe? Et cùm æternitatem Materiæ, temporis, motus atq; mundi, Ariſtoteles toties inculcet, tantoperè commendet, & tantum in ea roboris atq; præſidij locatum eſſe putet ad bene philoſophandum, vt tota propemodum eius diſciplina, maximè quæ eſt de intelligentiis, & rebus diuinis, hoc quaſi fundamento nitatur atq; ſuſtentetur; quis credat Ariſtotelem adeò fuiſſe vecordem & ſtupidum, vt concederet creationem, quæ tantum doctrinæ ſuæ fundamentum labefactaret ac funditùs euerteret? Quid? ratio illa, qua in 1. lib. de Cœlo confutat ſententiam Platonis, qui facit cœlum ab aliquo principio natum, ſed nunquam interiturum; omne, inquit, quod incipit eſſe, aliquando deſinet eſſe: nam quod tale eſt, factum eſt ex materia, quare corruptibile; quod autem corruptibile eſt, aliquando corrumpetur: hæc, inquam, ratio, quam vim habet admiſſa creatione? nullam ſanè: illa item diſputatio eius, quæ luculenter tractatur in 7. l. Metaph. & priore parte l. 12. formam

non poſſe produci per ſe nec immediatè à ſubſtantiis abſtractis, nónne admiſſa creatione labaſcit? His accedit quòd Peripatetici ita ſecum cogitarent: ſi Deus poteſt creare res ex nihilo, aut is agit liberè atq; contingenter, aut ex neceſſitate naturæ: ſi contingenter, cùm ſit infinitæ virtutis (non enim minor virtus quàm infinita ſufficit ad creandum) non poſſet Philoſophus vllam cauſſam & rationem reddere de magnitudine, numero, perfectione & ordine earum rerum, quæ ſunt in mũdo: Etenim hæc omnia penderent ex libera voluntate Dei: qui ſi voluiſſet, multò plures, maiores, & perfectiores res creare potuiſſet: Sin autem agit ex neceſſitate naturæ, & habet infinitam virtutem ad creandum ex nihilo, cùm in ipſo nihilo nullus ſit terminus aut modus, deberet ſanè ſemper in infinitum nouas rerum ſpecies efficere: nam ſi agit ex neceſſitate naturæ, agit quicquid poteſt, & quantum poteſt: at poteſt in infinitum, ergo, &c. Quamobrem cùm Peripatetici animaduerterent admiſſa creatione omni ex parte conſequi grauiſſima incommoda contra ſuam ipſorum diſciplinam, nullo modo poſſent in animum inducere vt eam concederent. His adde quòd veteres interpretes Ariſt. nõ modò eam non admittunt, ſed etiam vehementer oppugnant: vide Auerroëm in 8. Phyſ. comm. 4. Themiſtium in eodem lib. ſuper tex. 6. Simplicium ibidem in digreſſionib. ſuis contra Philoponum. Quid plura? Nihil (vt noſtra fert ſententia) reperiri aut fingi poteſt, quod ſit magis contrarium doctrinæ Ariſt. & quod omnes eius artus & neruos vehementiùs elidat. Atque hæc quidem ex ſenſu Ariſtotelis diſputata ſint.

Quid Plato ſenſerit de Creatione tres opiniones.

Sed quid Plato ſenſit de creatione? Non ſatis conuenit inter omnes. Etenim ſunt tres opiniones. Vna, Platonem feciſſe mundum æternum, non aliter quàm fecit Ariſtoteles: nam cùm apud eum in Timæo ſint tres cauſſæ ipſius mundi, vna efficiens, quæ eſt Deus; altera exemplaris, quæ eſt Idea: tertia tanquam finis, quę eſt bonitas ipſius Dei: cũ hæ tres cauſſæ omnes ſint æternæ, non potuit mundus non eſſe ſempiternus. vocat autem eum genitum & factum, vt indicet eum ex omni æternitate pendere omnino à Deo, non ſecus ac ſi de nouo factus fuiſſet: & quemadmodum quod fit, pendet ab efficiente, ſic mundus omnino pendet à Deo. Altera eſt, eum ſenſiſſe mundum ab initio temporis factum eſſe ex materia, quę ab omni æternitate prǽceſſerit molitionem mundi, ſed informis & incerto atq; inordinato motu agitata: etenim hoc ipſum eiſdem propè verbis docet Plato in Timæo, cui conſentit quod ſcribit Plutarch. in 1. lib. de placitis Philoſophor. cap. 3. ponens ſecundum Platonem tria principia omnium rerum; Mentem, Ideam, & Materiam. Tertia eſt, Platonem feciſſe mundum de nouo, & ex ni-

hilo, alioquin nec materia, nec animæ rationales, nec intelligẽtiæ factæ fuiſſent à Deo, quod eſt contra Platonem. certè, cum Plato in Timæo inducat Deum effectorem mentiũ cœleſtium, & animorum noſtrorum: has autem res manifeſtum ſit ex materia fingi non poſſe, relinquitur eas ſecundum Platonem ex nihilo fuiſſe procreatas. Harum trium opinionum quæ ſit magis Platonica, vltimo libro huius operis à nobis diſquiretur: certè vltima minimè omnium probatur à Platonicis. Secũdum autem primam & ſecundam, clarũm eſt, nullum planè locum apud Platonem relinqui creationi.

Probatur octo rationib. poſſibilẽ eſſe creationem.

Reſtat extrema huius diſputationis pars, in qua declarandũ eſt, ân creatio lumine naturali humanæ rationis cognoſci queat. Ac poſſibilem quidem eſſe creationem, quin etiã neceſſariò admittendam, videtur ſatis euidenter oſtendi poſſe his octo rationibus. Prima. Si Deus non poteſt agere niſi ex ſubiecto, ergo virtus eius eſt aſtricta & definita ad materiam: quis eam definiuit & ſic aſtrinxit? non Deus ipſe ſibi, nec aliquid prius aut ſuperius Deo, neque materia, quoniam hæc natura poſterior eſt Deo: ergo nihil. Secunda: eo maior eſt nobilitas agentis, quo paucioribus indiget ad agendum: ſed Deus eſt nobilius agens quàm Natura, ergo paucioribus ad agẽdum indigebit: ſed Natura eget materia prima, ergò neq; hanc requiret Deus; vt ſint hæc tria agentia; Ars, Natura, Deus: primò, ad agẽdum opus eſt aliquo corpore; ſecundo, tantùm opus eſt materia prima; ergo tertio nihil opus erit ad agendũ. Tertia. Modus agendi ſequitur modum eſſendi; & quale eſt eſſe cuiuſq; rei, talis eſt actio: ſed Deus in eſſe, à nullo pendet, nihil prerequirit aut præſupponit, ergo nec in agendo. Quarta. Hanc omnes habẽt notionem Dei naturaliter animis inſitam & impreſſam, Deum eſſe ens primũ, perfectum, à nullo pendens, per ſe ſufficiens, nullius indigens, ergo per ſe ſufficit ad agẽdum, nec eget ſubiecto. Quinta. Deus eſt cauſa omnium rerum: alioquin præter Deum eſſet aliquid ſine cauſa, habens eſſe à ſe, quod fieri non poteſt: non enim omnia penderent à Deo; ſed multa ſunt, vt materia prima, cœli, intelligentiæ, quæ non potuerunt habere eſſe à Deo ex materia per motum, ergo per creationem: ſi dicas huiuſmodi res habere eſſe à Deo ab æterno; reſpondeo, id non obſtare creationi, in cuius ratione ponitur, vt ſit ex non ſubiecto, non autem vt fiat de nouo, vel vt quod creatur priùs duratiõne fuerit nõ ens: nec minoris ſanè virtutis eſt, ab æterno aliquid creare & conſeruare poſſe, quàm de nouo. Sexta. Vel Deus ad agendum eget materia prima, vel non; ſi non, ergo poteſt creare ex nihilo agens: ſin eget, ergo materia prima non eſt à Deo ; ceu quoniam ars eget corpore naturali, & Natura eget materia in agendo, neq; cor-

corpus naturale habet eſſe ab arte, neq; materia prima à Natura. Eſſe autem aliquid quod non proceſſerit à Deo, repugnat primæ & ampliſſimæ virtuti Dei, qua cuncta complectitur & continet. Contra eos verò qui negant materiam à Deo eſſe productam, diſputat Euſeb. lib. 7. de Præpar. Euang. c. 8. Septima. Quamuis in productione cuiuſlibet indiuidui, videlicet hominis, ſemen eſt prius quàm ille homo; ſimpliciter tamen homo eſt prior ſemine, ſicut actus potentia, & perfectum imperfecto: quam rem diſertiſſimis verbis docet Ariſt. in 12. Metaphyſ. t. 40. ita ſcribens: *Semen ex aliis prioribus perfectis eſt; neq; ſemen primum eſt, ſed quod perfectum eſt, veluti hominem dicere quiſpiam poſſet priorem ſemine eſſe, non illum qui eo generatur, ſed alium ex quo ipſum ſemen eſt.* Hæc Ariſt. quare generatio hominis vt homo eſt, non eget ſemine, cùm ſit homo ſimpliciter prior ſemine: poteſt igitur habere alium modum productionis, nimirum per creationem. Octaua. Infinitum pertranſiri non poteſt, ſed ſi mundus eſt æternus, oportet pertranſiſſe infinitos homines generantes ante hunc qui generatur hodie: hoc autem eſt impoſſibile, ergo in vnoquoq; genere animalium perfectorum, quæ nō poſſunt generari niſi à ſibi ſimili, neceſſariò deueniendum eſt ad vnum aliquod primum, quod non potuerit fieri per generationem, ergo per creationem. Quid de animo noſtro dicam? quem ſi immortalem, ſi veram atq; naturalem hominis formam, ſi ſuū cuiq; hominum tributum eſſe, vti reuera eſt, concedimus, eum ex nihilò ſingulis propè momentis, creari à Deo negare non poſſumus. Sed circa hæc quæ dicta ſunt, nonnullæ dubitationes exiſtunt, quas enodare oportet.

Ponuntur quædam obiectiones contra ea quæ dicta ſunt de creatione. CAP. VIII.

OCto dubitationes ſeu obiectiones, quæ aduerſari videntur iis quæ de Creatione diximus, nunc proferre in medium & explicare volumus. Ac prima quidem obiectio ſic habet. Videtur creatio effici ab agente naturali in generatione formæ; nam per generationem, licet dicatur fieri compoſitum, tamen forma verè producitur, quę cùm ante generationem, nec ſecūdum ſe totam, nec ſecundum aliquam partem alicubi extiterit, ſed prorſus nihil fuerit, cur non dicatur creari? neque enim obſtat quòd præfuerit in virtute agentis, neq; quòd recipiatur & producatur in materia: ſiquidem hoc etiam reperitur in productione animæ rationalis & donorum ſupernaturalium, cuiuſmodi eſt gratia; quarum rerum productionem conſtat eſſe creationem. Etenim quod vulgò dicitur formam educi ex materia,

nimis impropriè dicitur: ſonat enim illam ſegregationem formarum Anaxagoræ; vel inchoationem quandam formarum ab aliis introductam: quare magis propriè diceretur, formam induci & gigni in materia, quàm ex ipſa educi: videtur igitur in ipſa generatione rerum naturalium complicatam atq; conuolutam cum ea reperiri creationem. Secunda. Ariſtoteles cognouit materiam primam, cœlos & intelligētias habere eſſe à Deo, & non per motum ex aliquo ſubiecto, ergo per creationem ex nihilo; quare creatio cognita eſt Ariſtoteli, & ſecundum eius doctrinam neceſſariò concedenda eſt. Tertia. Similiter etiam anima rationalis ſecundum Ariſt. eſt immortalis & forma hominis, vt ex multis locis liquidò perſpici & demonſtrari poteſt; ſed nulla forma poteſt eſſe ante id, cuius eſt forma, vt Ariſtot. ſcribit in 12. Metaph. t. 16. ergo anima rationis incipit eſſe de nouo, non per generationem, quoniam ſic non eſſet immortalis, ergo per creationem: quare creatio etiam de nouo admittenda eſt ſecūdum Ariſtotelem. Quarta. Creatio eſt actio, ergo creans eſt agens, ſed agens non poteſt eſſe ſine patiente, quoniam ſunt relatiua; ergo creatio non erit ſine patiente: quare nō fiet ex nihilo. Quinta. Aut quod creatur, antè poterat eſſe, aut non: ſi non poterat creari, ergò neq; creatum eſt: nam quod impoſſibile eſt fieri, etiam impoſſibile eſt eſſe factum: ſin autē poterat creari & eſſe, talis potentia ad hoc ipſum creari, vel ad eſſe creatum, cùm non poſſit per ſe conſtare, inerat in aliquo ſubiecto, quare creatio non fit ex nihilo. Sexta. Si creatio fiat ex nihilo, non poterit reddi vlla cauſſa cur potiùs hoc creetur quàm aliud; Nam ipſum nihil per ſe indeterminatum & indifferens eſt, vt ex eo hoc vel aliud quodlibet creetur; Similiter etiam Deus qui creat, cùm ſit agens vniuerſale, per ſe indifferens eſt ad huius vel illius rei productionem, ergo nulla ratio poteſt reddi, cur potiùs hoc quàm aliud quoduis creetur: ſed hoc eſt abſurdum, creatio igitur eſt impoſſibilis. Septima. Aut Deus creat res per aliquā actionem trāſeuntem; at hæc indiget ſubiecto: aut per actionē immanentem, hoc eſt, per ſuam eſſentiam, vel per ſuū intelligere & velle, quæ ſunt idē quod eſſentia eius: at hęc ſunt æterna in Deo, ſed non poteſt effectus nouus immediatè produci per actionem antiquā & æternam; ergo nihil de nouo poteſt à Deo creari. Octaua. Si Deus poteſt immediatè creare omnes res ex nihilo, fruſtra igitur ſunt agētia naturalia: nam fruſtra fit per plura, quod poteſt æquè bene fieri per pauciora; cùm igitur Deus ſine cauſſis ſecundis per ſeipſum omnia poſſit efficere, quid opus erat cauſſis ſecundis? quare vel nulla eſt creatio, vel ſuperuacanea eſt cauſſalitas agētium naturaliū. Atque hæc quidem obiici poſſunt contra ea quæ de creatione docuimus. Ad

Digitized by Google

Ad has autem obiectiones facilè reſpondere poſſumus hoc modo. Ad primam. habet ſanè generatio aliquã ſimilitudinem creationis propter eam rationem, quæ in obiectione poſita eſt, ſed hoc intereſt, quia id quod creatur, non requirit vllum ſubiectum, vel certè tantum vt recipiens, nec eiuſmodi vt per affectiones & diſpoſitiones eius producatur id quod creari debet: at quod generatur, exigit neceſſariò materiam, tanquam id in quo ipſum recipiatur, ſuſtentetur, & per cuius diſpoſitiones & affectiones procreetur. Et forma quæ creatur non eſt eiuſdem ordinis cum materia in qua recipitur, vt patet in anima rationali & gratia; forma verò quæ per generationem fit, eiuſdem generis & ordinis eſt cum materia ſua. Sed hac de re lege Scotum 2. ſent. diſt. 18. quæſt. vnica, acutè docteque diſputantem. Non dicitur autem forma induci in materia, ne quis falsò opinetur formam per ſe productam extrinſecus adiungi materiæ, ſed dicitur educi ex materia, vt intelligatur forma produci cohærens, imò immerſa materiæ, per tranſmutationem eius inſeparabilis ab ea in fieri eſſe & operari; cuius rei illud eſt clariſſimum argumentum, quod per contrarias affectiones & mutationes materiæ, non ſolùm ſeparatur à materia, vt fit in anima rationali, ſed penitus interit, vt in aliis omnibus formis Phyſicis contingit. Nec tamen formæ naturalis interitus, eſt annihilatio; alioquin eius quoq; generatio deberet dici creatio; nam per eandem vim & diſpoſitiones, quibus vna forma deletur ex materia, continuò excitatur altera inhærés in eadem materia. Itaq; corruptionem naturalem ſemper immediatè conſequitur generatio, annihilationem autem nõ eſt neceſſarium vt alterius rei productio conſequatur. An verò in rebus ſit aliqua annihilatio, vel eſſe poſſit, docet D. Thom. 1. part. quæſt. 104. art. 3. & 4. Ad ſecundam. Alexander negat ſecundum Ariſtotelem, Deum eſſe cauſſam efficientem rerum æternarum, ſed tantummodo eſſe finem: Simplicius concedit productionem eiuſmodi rerum à Deo eſſe profectam, ſed negat eam vocari debere creationem: Auicenna non dubitat eam appellare creationem, nec putat creationem ab æterno, ſed eam duntaxat creationem, quæ fit de nouo, diſplicuiſſe Ariſt. Vtcunque ſit, illud manifeſtum eſt argumentum, hoc nihil ſententiæ noſtræ officere, quippe qui eam tantùm creationem, quæ de nouo fit, Ariſtoteli cognitam eſſe negamus. Ad Tertiam. Inter Ariſtotelicos alij putarunt animum noſtrum ſecundum Ariſt. eſſe mortalem, ac proinde generabilẽ, vt Alexander: alij immortalem, ſed aſſiſtentẽ & vnum in omnibus, vt Theophraſt. Themiſtius, Auerroës: Alij immortalem & informantem, & ſuum cuiq; hominum, vt Albertus & D. Thomas; Alij Ariſt. de na-

Diſcrimẽ inter id quod generatur, & id quod creatur.

Digitized by Google

tura animi noſtri dubium fuiſſe, atque ob eam rem ambiguè locutum eſſe, vt Scotus & Heruæus. Quare cùm de opinione Ariſt. tanta ſit diſſenſio inter Peripateticos, nec poſſit id quod eſt dubium, per aliud quod ſit vel magis vel æquè dubium, oſtendi & probari; nec Philoſophicè nec prudenter faciunt, qui ex anima rationali argumentantur creationem eſſe cognitam Ariſtoteli. Ad Quartam. Creatio non eſt actio propriè ſed tantùm æquiuocè; nam nihil aliud eſt quàm ipſamet res creata cum relatione ad Deum, & ad id, quod cùm immediatè antè nihil eſſet, à Deo facta eſt aliquod ens. Obiectio igitur valet in actione Phyſica, & propriè dicta, qualis non eſt creatio, vt præclarè docet D. Thom. 1. par. q. 45. ar. 2. ad 2. Ad Quintam. Hoc intereſt inter creabile & generabile, quòd hoc includit duplicem potentiam, vnam intrinſecam ex parte materiæ, alteram extrinſecam ex parte agentis; illud autem vnam tantùm, nempe extrinſecam ex parte ſolius creantis, non enim ob aliam cauſſam dicitur quidpiam creabile, niſi quia Deus id creare poteſt. Poſſe igitur creari, ſignificat eam ſolam potentiam quæ eſt in creante: at poſſe generari, duplicem potentiam denotat, & eam quæ eſt in generante; & eam quæ eſt in materia ex qua fit generatio. Ad Sextam. Determinatio creationis ad hunc vel illum effectum, neque proficiſcitur ex nihilo, neque ex Deo vt Deus eſt, ſed ex Deo, vt habet in ſe varias ideas, & ſuam cuiuſq. rei definitam & propriam rationem. Nam quòd Deus habet in ſe ideam hominis, ad eius ſimilitudinem creat cùm vult hominem: idemq; contingit in alijs quæ ab eo creantur. Adde quòd ſecundum Ariſt. 9. Metaphyſ. text. 10. agens per intellectum determinatur ad agendum ſimpliciter, vel ad agendum hoc potiùs quàm aliud quidpiam à ſua voluntate. Ad Septimam, Deus creat res per ſuam voluntatem, quæ licet ſit æterna, id tamen non obſtat quò minùs poſſit ab ea effici aliquid nouum; poteſt enim Deus ab æterno velle & conſtituere, vt quidpiam fiat de nouo, & certo quodam tempore. Sicut ego poſſum hodie velle & deliberare, facere aliquid abhinc vnum annum vel menſem. Verùm hac de re, extremo huius operis libro ſubtilius agetur. Ad octauam. Deus nullo modo indiget creaturis, nec eſt aliqua perfectio in creaturis, quæ non infinitis partibus maior atq; præſtantior in Deo inſit, neque tamen ob eam rem putatur ſuperuacanea fuiſſe productio creaturarum; quoniam in illis Deus manifeſtauit bonitatem, potentiam & ſapientiam ſuam. boni enim eſt eſſe diffuſiuum & communicatiuum ſui: ſimiliter etiam, quamuis Deus poſſit per ſe omnia efficere, tamen ſicut alias perfectiones impertiuit creaturis, ita rationi conſentaneum fuit, vt

hanc

hanc quoq; vim & poteſtatem producẽdi ſimile, eis largiretur: nam ſi non tribuiſſet, feciſſet ſanè illas imperfectas, ſiquidem perfectum eſt vnumquodq; cùm poteſt ſui ſimile producere; Sin autem tribuiſſet, non ſineret autem eam exerceri, fruſtrà illam dediſſet. Atque hæc quidem de creatione, ſatis ad id quod nunc agere inſtituimus, dicta eſſe arbitror. De qua multa etiam ſcribit D. Thom. prima part. quæſt. 45. & Theologi Scholaſtici initio ſecundi libri ſententiarũ. Verùm nos ad tractationem materiæ, à qua ad hanc de creatione diſputationem deflexìmus, reuertamur.

De materia Cœli opinio Aegidij. CAP. IX.

DEmonſtratum eſt materiam eſſe & neceſſariam eſſe in omni mutatione Phyſica, qua etiam de cauſſa obiter diſputatum eſt de creatione: nunc conſequens eſt, vt ad ſecundã quæſtionem; hoc eſt, ad explicandum quid ſit materia, veniamus. Sed quia alia eſt materia in corporibus cœleſtibus, & alia in ſub lunaribus, neceſſarium eſſe puto, antea diſcrimen quod eſt inter materiam cœleſtem & ſublunarem, indicare; vt nobis quibus propoſitum eſt hoc loco tantùm differere de materia rerum ſublunarium, de qua ſola etiam Ariſtoteles egit in primo Phyſicorum; planior & abſolutior procedat diſputatio. Videndum igitur eſt an cœlum habeat materiam eiuſdem rationis, cuius eſt materia rerum corruptibilium. Quidam putãt cœlum eſſe compoſitum ex materia & forma, & materiã eius non eſſe diuerſam à materia rerum ſublunarium. Quòd autem cœlum ex materia & forma ſit compoſitum, confirmant primùm teſtimonijs Ariſt. tum rationibus. Teſtimonia Ariſtotelis ſunt hæc. Primò Ari. in li. 2. de Genera. tex. 51. ſic ait: *Principia ſunt numero æqualia, & genere eadem quæ in æternis & corruptibilibus.* Sed hæc ſunt compoſita ex multis principijs nempe materia & forma, ergo & illa. Præterea in 12. Met. tex. 10. ait cuncta quæ mouentur habere materiam, & ſubdit cœlum habere materiam, quamuis diuerſam ab alijs: ſed habere materiam eſt compoſitorum, ergo cœlum eſt compoſitum. Ampliùs 1. de Cœlo tex. 92. inquit cœlum eſſe mixtum in materia, & in 94. conſtare ex tota materia; ſed hęc verba ſignificant ipſum eſſe compoſitum, ergo &c. Idem in eodem loco, cùm propoſuiſſet dubitationem hanc, cùm omnia quæ habent formam in materia, poſſunt numerabiliter multiplicari, cœlum autẽ ſit huiuſmodi, cur ipſum ſecundum numerum non multiplicetur? Ipſe ſoluens hanc rationem, ait id accidere, quia cœlum in ſe habet omnem materiam, quam habere poſſit, & ob id non ſuppetere illi aliquã materiam in quam multiplicari queat: quibus verbis apertè concedit, cœlum habere formam in materia, ergo eſt compoſitum.

Digitized by Google

Rationes ad idem comprobãdum has afferunt. Prima. Subſtantia eſt triplex, materia, forma & cõpoſitum, vt dicitur 2. de Anima tex. 2. Sed cœlum non eſt materia, quia hæc per ſe non mouetur, vt apud Ariſtotelẽ ſcriptum eſt l. 5. Phy. t. 8. & per ſe nõ eſt hoc aliquid 7. Met. t. 8. At cœlũ per ſe mouetur & eſt hoc aliquid. Deinde cœlũ nõ eſt forma, quia hæc per ſe, nec eſt quãta, nec mobilis, vt eſt in 5. Phy. t. 3. cœlum autẽ vtrumq; habet, ergo vel non eſt ſubſtantia, vel compoſitum. Secunda. Cœlum habet materiam, vt multis locis ait Ariſt. & patet ex eo quia habet quantitatem, raritatem & dẽſitatem, quæ accidentia comitantur materiam; deinde habet etiam formam, tum quia actu exiſtit hoc aliquid, quod facit forma; tum quia accidentia eius ſunt terminata, talis autem terminatio prouenit à forma, ſecũdum Auer. in li. de ſubſtantia orbis: ergo cœlum eſt cõpoſitum ex materia & forma. Tertia. Moueri eſt materiæ, mouere autem formæ, vt dicitur 2. de Gen. 53. & 3. Phy. 17. ſed cœlum mouetur localiter, & mouet, ac regit hunc mundum inferiorem, vt dicitur 1. Meteororum c. 2. ergo erit compoſitum ex materia & forma. Quarta. Aut cœlum eſt actus purus, aut pura potentia, aut compoſitum ex vtroq;; non actus purus, quia ſic eſſet intelligentia, & non poſſet moueri ſecundum locum; quia omne tale participat potentiam; nec eſt pura potentia; quia ſic non exiſteret actu hoc aliquid, nec ageret in hęc inferiora, ergo eſt aliquid compoſitum ex vtroq;. Quinta. Secundum. Auer. 1. cœli comment. 91. vnumquodq; eſt ſenſibile propter materiam & intelligibile propter formam. ſed cœlum eſt ſenſibile, quippe cùm percipiatur ſenſu viſus. ergo habet materiam; eſt quoque ipſum intelligibile, quia de eo eſt ſcientia tam Phyſica, quàm Aſtrologica, ergo habet etiam formam. Quare ipſum neceſſe eſt eſſe compoſitum ex materia & forma. Sexta. Cœlum eſt corpus naturale, ergo vel eſt natura, vel habens naturam; ſi natura, cùm hæc ſit cauſa, vt moueatur id in quo eſt (ſic. n. definitur 2. l. Phy.) neceſſarium eſt cœlum eſſe compoſitum ex ipſa natura, quæ eſt principium motus & ex eo in quo eſt talis natura, eo videlicet, quod mouetur; Sin autem ſit habens naturam, ſimiliter manifeſtum eſt debere eſſe compoſitum ex natura, & habẽte naturam. 7. Cum in alijs omnib. corporibus ſit compoſitio ex materia & forma, non eſt remouenda à cœlo, niſi repugnet ipſi: ſed cur ei repugnat? an quia omnis cõpoſitio eſt diſſolubilis? an quia materia haberet potentiam ad formã, omnis autem potentia eſt cõtradictionis, hoc eſt ad eſſe & non eſſe; vt ſcriptũ eſt in 9. l. Met. t. 17. ex quo efficeretur neceſſariò cœlũ aliquando tandem interiturum eſſe? Atqui hoc eſt infirmum; Etenim in cœlo eſt compoſitio ex ſubſtantia & quantitate, & cœli

natu-

natura eſt in potentia ad quãtitatem, ceu quodlibet ſubiectum ad ea, quæ ſibi propriè & naturaliter conueniunt accidẽtia, nec tamen aut illa compoſitio eſt diſſolubilis; aut illa potentia eſt contradictionis ad eſſe & non eſſe: cur igitur idem non cõtingat in cõpoſitione ſubſtantiali, cùm hæc non minus valens ac firma ſit ad permanendũ quàm accidẽtalis? 8. Datur cõpoſitio ſubſtantialis ex formã corruptibili & materia incorruptibili, vt in elementis: & item ex materia corruptibili & forma corruptibili vt in equo: & ex materia corruptibili & forma incorruptibili, vt in homine: reſtat vltimus gradus ex materia & forma in corruptibilibus; qui, ne quis gradus perfectionis vniuerſo deſit, tollendus non eſt: is autem nulli rei præter cœlum aſſignari poteſt, ergo cœlum eſt cõpoſitum. Minus eſt naturæ ac rationi cõgruens eſſe in reb. cõpoſitionem ex forma immortali & materia mortali, quã ex vtraq; immortali: quia hic cernitur ordo & proportio inter materiã & formam, illic autem nulla apparet proportio; cum tamen materia & forma quia ſint ad aliquid vt eſt in 2. Phy. 26. debeant eſſe ſimul: & vna ſine altera fruſtra ſit & præter naturã ſe habeat. Si igitur illa compoſitio reperitur in homine, multo veriſimilius eſt hãc poſſe reperiri in cœlo. His igitur teſtimonijs & rationibus probatũ eſt cœlũ eſſe compoſitum ex materia & forma. Quòd aũt materia cœli per ſe nõ ſit diuerſæ rationis à materia rerum ſublunariũ, hoc modo demõſtrant. Primò ſi tales materiæ differrẽt, per aliquẽ actum & formam differrent: nã vt apud Ari. 7. Met. t. 49. actus eſt qui ſeparat & diſtinguit, ſed illæ materiæ cũ ſint primæ & ſimplices nõ habent vllu actum vel formã ex ſe, ergo nõ poſſunt inter ſe diſtingui. Si quis aũt dicat eas diſtingui per diuerſos reſpectus ad diuerſas formas, hoc eſt cœleſtes & ſublunares; id nihil valere oſtendunt ex eo: quia illæ duæ materiæ cum ſint res abſolutæ & ſecundum naturam priores illis reſpectibus, vtpote qui fundãtur in ipſis materijs, nõ poſſunt per eos diſtingui. Deinde in omni genere cauſæ veniendum eſt ad aliquam primam cauſam illius generis, vt patet in efficientib. & finibus, & traditur ab Ari. in 2. Met. t. 6. ergo in materijs quoq; veniendum eſt ad vnam primam, at ſi materiæ cœli & horũ inferiorũ per ſe diuerſæ eſſent, reperirentur duæ materiæ æqualiter primæ. Poſtea, quantitas cœli eiuſdem rationis eſt ac quantitas rerum ſublunariũ: nã quòd illa ſit incorruptibilis hæc autẽ corruptibilis, hoc non obſtat, tum quia ſecundum Commentatorem etiam quantitas huius materiæ ſublunaris ſuaptè natura eſt incorruptibilis, & tantummodo ratione diuerſæ terminationis & figuræ variatur, atq; commutatur: tum etiam quia eſſe corruptibile vel incorruptibile accidit quantitati vt quãtitas eſt, videlicet propter

ſubiectum in quo inhæret, quamobrem nõ poteſt mutare propriam & eſſentialem rationem quantitatis. Si igitur quantitas cœli, & corporum ſublunarium ſunt eiuſdem rationis, quantitas autem eſt accidens per ſe, conſequens materiam, relinquitur etiam illas materias eiuſdem rationis eſſe. Præterea, Ariſt. in 1. Phyſ. tradidit principia communia omnium rerum naturalium, tum quia id poſtulat ordo doctrinæ, vt à maximè vniuerſalibus, ad minùs vniuerſalia fiat progreſſio; tum quia id Ariſt. præmonuit & propoſuit velle ſe facere in proœmio illius li. ergo materia prima quæ ibi tractatur communis eſt omniũ corporum naturalium. Non igitur materia cœli, & harum rerum inferiorum ſunt diuerſæ rationis. Sed dubitaret aliquis, quomodo ſi in cœlo eſt materia ſimilis materiæ noſtratis, cum hæc ſit cauſa interitus rerum ſublunarium, non ſimiliter illa reddat cœlum corruptibile? Hanc dubitationem ita ſoluunt; Materiam, quę eſt ſub vna forma, non aliam ob cauſam eſſe cauſam corruptionis eius, niſi quia habet priuationem & appetitum alterius formæ, quam quia ſimul cum priori tenere non poteſt, illam abijcit vt hanc accipiat. In materia autem cœli nulla hæret priuatio & appetitus alienæ formæ, propterea quòd forma cœleſtis ob excellentem nobilitatem ſuam omni ex parte ſatiat & explet appetitum materiæ ſibi ſubiectæ. cernitur autẽ illius formæ nobilitas ex eo quòd eſt æterna & generalis cauſa rerum ſublunarium, & omnes earum rerum perfectiones excellentes in ſe cohibens, vt nulla cauſa ſit cur materia, tam præſtanti formæ ſubiecta, aut eam faſtidire debeat, aut alienam expetere. Hanc opinionem ſequitur Aegidius in tractatu quodam ſuo de materia cœli & alijs multis locis: D. Bonauentura etiam videtur in eam inclinare 2. ſent. D. 12. & Gulielmus Ocham ſuper eundem li. q. 22. Gabriel Biel, & Scotus locis ſupradictis hanc ſententiam putant eſſe tenendam Theologis, tanquam magis congruentem ijs, quæ ſunt in ſacra ſcriptura. Attribuitur quoq; hæc ſententia Platoni, Philopono & Auicennæ.

Refellitur opinio Aegidij. CAP. X.

Multis teſtimonijs Ariſt. probatur materiam cœli eſſe diuerſam à materia rerum ſublunarium.

HAnc opinionem falſam eſſe & teſtimonijs Ariſt. & rationibus oſtendemus. Ariſt. 8. Metaph. tex. 14. ait nõ omniũ eſſe materiam, ſed eorum tantùm quorum eſt tranſmutatio adinuicem: quæcunque verò abſque eo quòd tranſmutantur ſunt, horum non eſſe materiam: ex quibus verbis conficitur in cœlo non eſſe materiam aut longè diuerſam ab hac noſtra. In eodem libro tex. 12. & in lib. 12. Metaphyſicæ tex. 10. & in 9. Metaphy. tex. 17. perſpicuis & apertis verbis ſcribit materiam

cœli

cœli eſſe diuerſæ rationis à materia aliorum corporum. In 2. de Generatione text. 43. reprehendit Diogenem, quòd diceret vnum & idem eſſe ſubiectum atq; materiam omnium rerum, affirmans id verum eſſe in ijs, quæ inuicem tranſmutantur; in alijs autem minimè. In eodem li. tex. 53. & 54. & 87. quæcunq; inquit communicant in materia, poſſunt inuicem agere & pati, quæ autem non communicant, minimè: ſed cœlum agit in res ſublunares, nullam ab illis perpeſſionem accipiens, ergo non habet cùm illis materiam communem. Poſtremò in primo libro de Cœlo Ariſt. demonſtrat cœlum eſſe corpus genere diuerſum ab alijs corporibus, ergo illius principia in quib. eſt materia, diuerſa erunt ab aliorum principijs, & Themiſtius vt refert Auer. 8. Metaph. comm. 12. ait cœleſtia corpora aut eſſe formas ſine materia, aut habere materiam ſecundum æquiuocationem.

Idem confirmatur hac ratione. Si cœlum eſt compoſitum ex materia & forma, vt ſentit Aegidius, ergo eſt corruptibile; quod eſt contra opinionem Ariſt. & ipſius Aegidij. Conſequentia probatur; primùm his teſtimonijs Ariſtotelis. in 7. Metaphyſic. text. 12. Sic ait, *Cuncta quæ à natura, aut arte fiunt, habent materiam, poßibile eſt enim eſſe, & non eſſe eorum vnumquodq; hoc autem cuiq; materia.* In eod. lib. text. 53. *Subſtantiarum inquit, ſenſibilium & ſingularium, neq; definitio, neque demonſtratio eſt, eo quod habent materiam, cuius natura talis eſt, vt eſſ. & non eſſe contingat: quare corruptibilia ſunt omnia quæ illam habent.* In 9. Metaphyſicæ tex. 17. ait in æternis non eſſe potentiam, niſi ad vbi, & ratio eſt vt ipſe mox ſubdit, quia omnis potentia eſt contradictionis ad eſſe & non eſſe. Quare ſi in cœlo non eſt potentia niſi ſecundum quid, ſimiliter etiam non erit materia niſi ſecundum quid. In 1. de Cœlo text. 136. ſcribit materiam habere in ſe potentiam contradictionis, & cauſſam eſſe, vt res ſint & non ſint. In libro de longitudine & breuitate vitæ ca. 2. habet hæc verba: *Impoßibile eſt materiam habenti non exiſtere aliquid contrarium.* ſed ipſe in 1. de Cœlo tex. 20. probat cœlum carere omni contrario, ergo ſecundum eum carebit etiam materia. In 12. lib. Metaphy. tex. 30. probat intelligentias eſſe ſine materia, quia ſunt ſempiternæ: ergo propter eandem rationem cùm cœlum ſempiternum ſit, erit quoq; ſine materia. Ad extremum in 1. de Generatione in fine textus primi ſcriptum eſt; quæcũq; habẽt inuicem tranſmutationem habere vnam communem materiam: & contrà, quæ vnam habent cõmunem materiam eſſe inuicem tranſmutabilia. His adde pulcherrimum illum locum Ariſt. qui eſt in 14. li. Metaphyſicæ cap. 3. vbi peracutè probat, res æternas non eſſe compoſitas, quia ſi tales eſſent,

Materia eſt cauſa cur quidq; ſit corruptibile.

Digitized by Google

eſſent, haberent materiam, quæ in cauſa eſt cur res in quibus in eſt, contingat eſſe & non eſſe, quocirca ipſæ ſi materiam haberent non eſſent æternæ.

Firmiſſima ratio contra Aegidium. Confirmatur etiam ſuperior conſequentia hac ratione; ſi materia cœli per ſe ſumpta non differt à materia horum inferiorum, ergo ſicut hæc ex ſe eſt in potentia ad formas ſublunares, ſic etiam illa, alioquin non eſſent eiuſdem rationis; quare materia cœli habet potentiam accipiendi formas ſublunares, ſed id contingere non poteſt ſine interitu cœli, præſertim cum nulla potentia naturalis omnino fruſtrari poſſit, ergo cœlum eſt corruptibile. Neq; firmum eſt illud præſidium Aegidij, huiuſmodi potentiam penitus expleri & exhauriri propter excellentiam formæ cœleſtis, quæ eminenter continet omnes formas ſublunares; hoc inquam præſidium nullum eſt, primùm quoniam illa potentia accipiendi omnes formas cùm per ſe ac eſſentialiter conueniat materiæ, nullo modo poteſt ab ea remoueri; Deinde falſum eſt formam cœleſtem nobiliorē eſſe cunctis formis ſublunaribus, cum illa ſecundum Aegidium ſit inanimata, in his autem quædam ſint viuentes & ſentientes. Præterea forma Orbis Lunæ, quamuis expleat appetitum ſuæ materiæ quæ eſt in Orbe Lunæ reſpectu formarum ſublunarium, quib. putatur nobilior, attamē non poteſt explere illum appetitum, ratione ſuperiorum formarum cœleſtium, nimirū Mercurij, Iouis, Martis & Saturni: Cum enim huiuſmodi formæ nobiliores ſint, quā forma Lunæ, non poterit Aegidius dicere illas contineri eminenter ab hac; quare cùm materia Lunæ habeat potentiam ad alias formas cœleſtes, nulla verò potentia naturalis fruſtra ſit, poterit ſine dubio eas accipere; id autē non poteſt accidere ſine commutatione ſubſtantiali Orbium cœleſtiū, ergo quocunq; ſe vertat Aegidius, tenetur conſtrictus & cogitur fateri cœlum eſſe corruptibile, aut ſaltē ratione materiæ eſſe corruptibile, ratione verò formæ incorruptibile; quod ſanè maximè abſurdū eſt in Philoſophia, quæ docet inter quālibet materiam & formam ei reſpondentem, ſummam eſſe cognationem, atq; proportionem. Verùm ad ſolutionem eorum, quæ pro Aegidij opinione allata ſunt veniamus.

Ad teſtimonia & rationes quæ poſitæ ſunt initio proximè antecedētis capitis, nihil neceſſe eſt reſpōdere; propterea quod illis rationibus ſolùm conficitur, cœlū eſſe compoſitū ex materia & forma, quod non eſt contra id quod nunc docendū & probādum ſuſcepimus. Etenim hanc diſputationē de materia Cœli, ob eam maximè rem inſtituimus, vt doceremus longè diuerſam eſſe rationem materiæ cœleſtis atq; ſublunaris, ſiue cœlum ſit compoſitum, ſiue ſimplex quædā ſubſtantia, quemadmo-

madmodum placet Auer. cuius opinionem probabiliorẽ putat ſecundum Ari. Durandus, Gabriel Biel, Scotus, in 2. lib. Sententiarum Diſt. 12. & 14. ſi quas autem ſententias Ari. ſuprà adduximus quibus ſignificari videtur nullam in cœlo eſſe materiam, eas ſic interpretari oportet, vt non omnem cœlo materiam, ſed talem modò, qualis eſt in reb. ſublunaribus, adimi intelligamus. Ad rationes autẽ quibus conatur Aegidius demõſtrare materiam cœleſtem, & ſublunarem eiuſdem rationis eſſe, breuiter reſpondemus ad hunc modum. Ad Primam: Illæ duæ materiæ differunt ſeipſis, non autem per aliquem actum, ſic enim eſſet progreſſus in infinitum. Et id quod ait Ariſtoteles actum eſſe qui diſtinguit, verum eſt in compoſitis de quibus ibi loquitur, quamuis autem reſpectus materię ad formam per ſe ſit poſterior natura materiæ, tamen eſt nobis pro certiſſimo & manifeſtiſſimo ſigno ad cognoſcendam propriam eius rationem. Nam quia materia cœleſtis & ſublunaris per ſe referuntur ad formas maximè diuerſas, ex eo intelligimus huiuſmodi materias eſſe longè diuerſas inter ſe. Idque multo certius & clarius eſt ſecundum opinionem Auerrois, quippe qui facit materiam cœli ſubſtantiam ſimplicem actu per ſe ſubſiſtentem, & perfectam, quod nequaquam conuenit in materiam ſublunarem. Ad Secundam. Sufficit venire ad vnam primam materiam analogicè; neque enim in formis venimus ad vnam primam formam vniuocè, ſed analogicè, nimirũ ad formam abſtractam, ſeu ad formam aſſiſtentem & informantem, de quibus nomen formæ dicitur analogicè. Ad Tertiam. Accidentia cœli & harum rerum inferiorum, Phy. cè nõ ſunt eiuſdem rationis, exempli cauſſa quantitas cœleſtis & ſublunaris Mathematicè ſumptę non ſunt diuerſi generis; Phyſicè autem, ſunt ratione ſubiecti: ſiquidem illius ſubiectum eſt incorruptibile, huius autẽ corruptibile, vel per ſe, vel per accidens: corruptibile autem, & incorruptibile differunt genere, vt eſt in fine 10. libri Metaphyſicæ; & quantitas cœleſtis ex ſe eſt terminata & immutabilis, ſublunaris autem ex ſe eſt interminata & variam determinationem accipit à diuerſis agentibus propter diuerſas formas. Ac quantitas quidem ſi per ſe atque Mathematicè ſumatur, nullius ſenſibilis materiæ rationem continet, quare non poteſt quà talis eſt, certò demonſtrare diuerſam vel eandem eſſe rationem atque naturam materiæ, cùm autem accipitur Phyſicè, hoc eſt prout habet eſſe in rebus & prout eſt coniuncta cum hoc vel alio genere motus & aliorum naturalium accidentium, hac ratione poteſt indicare vim & naturam materiæ. Si autem hoc modo ſpectetur quantitas cœli, cùm habeat eſſe incorruptibile, & ſubiaceat motui

Quantitas cœli & rerũ ſublunarium Mathematicè ſumptæ ſunt vnius rationis & ſpeciei, Phy. autem minimè.

by Google

circulari perpetuo, apertè declarat materiam cœleſtem valde diuerſam eſſe à materia ſublunari;id quod luculenter oſtendit Alexander Aphrodiſęus primo libro Naturalium quæſtionum ca.15. Ad Quartam, Ariſtoteles in primo Phyſico.textu 68. per ſpicuis verbis docet, ſe non agere niſi de principijs rerum naturalium, quæ habent generationem & interitum. Nam vt ait Auerroes primo cap. libri de ſubſtantia orbis, impoſſibile eſt eſſe eadem principia æternorum & corruptibilium niſi æquiuocè, ſed hanc ſolutionem fuſiùs tractauimus in 2. li. huius operis c. 2. Ad illud autem teſtimonium Ariſtotelis ex 2. l. de Generatione text. 51. vbi ait in æternis, & corruptibilibus principia eſſe ęqualia numero & genere eadem, reſpondendum eſt, nomine generis intelligendum eſt genus analogum, hoc eſt ſecundum proportionem, nā eſt in cœlo materia & aliquādo forma, atq; priuatio, & efficiens, ſimiliter vt in rebus ſublunaribus: verùm ſicut forma, efficiens, priuatio ſublunarium & cœleſtium ſunt longè diuerſa, ſic etiam illorum materiæ. Ergo manifeſtum eſt materiam cœleſtem diuerſam eſſe à ſublunari, quare illa relicta, pergamus quæ de materia rerum ſublunarium dicere conſtituimus, ea diligenter explicare. Et primùm quid ſit materia peruestigemus.

Quid ſit Materia. CAP. XI.

Materia eſt ens & ſubſtantia. DOceamus quid ſit materia, enumerantes & colligentes omnia quæ poſſunt ei conuenire. Ac primò quidem materia eſt ens & ſubſtantia vt Ariſt. ſcribit 1. Phyſ. t. 79. quo in loco addit *propè* quòd non ſit perfecta ſubſtantia, & 7. Meta. t. 7. & 2. de Anima t. 2. atq; alijs locis ſubſtantia diuiditur in materiam, formam & compoſitum, & 1. Phy. t. 52. Ari. inquit ſubſtantiam nō cōponi ex nō ſubſtātijs; at ſubſtantiæ naturales cōponuntur ex materia & forma, ergo materia eſt ſubſtātia. Quòd ſi materia non eſſet ens, quo pacto eſſet ſubiectū generationis? quomodo reciperet formas atq; ſuſtentaret? Si autem eſt ens & non ſubſtantia, ergo accidens: ſi accidens, oportet ipſum eſſe in aliquo ſubiecto priori, & vnum accidens non poteſt ſuſcipere aliud accidens: materia autem ſuſcipit formas omnes & eſt prior illis nec quicquam eſt ea priùs, ergo non poteſt eſſe accidens. Denique proprium eſt ſubſtantiæ non eſſe in alio, quod præcipuè cōuenit materiæ; cæteræ. n. res ſunt in alio, vel ſimpliciter, vt accidentia, vel aliquo modo, vt formæ ſubſtantiales. Sed dicet aliquis, Ariſt. 5. Phyſi. tex. 8. & 1. de generatione, appellare materiam non ens: & 7. Metaph. tex. 8. negare eam eſſe ſubſtantiam: Reſpondemus, materiam primam, appellari non ens & non ſubſtantiam, quia nō eſt ens completum, neq;

Google

ſubſtantia perfecta, hoc eſt ſpecificè in aliquo gradu entium determinata & conſtituta. Deinde materia eſt ſubſtantia re diuerſa à forma:nam cùm Ariſt. 1. Phy. ſcribat duo eſſe principia rerum naturalium, quia ſcilicet priuatio, quæ numeratur tertium principium, idem eſt cum materia: eâdem igitur ratione poſſet concludi vnum tantùm eſſe principium, ſiquidem materia re nō differret à forma. Præterea, ſi materia diuerſa nō eſſet à forma, nulla eſſet ſubſtantia naturalis verè ac ſecundum eſſentiam compoſita. His accedit, quòd materia ſubijcitur formæ & eam recipit & per ſe eſt ingenerabilis atq; incorruptibilis, forma verò recipitur in materia, terminus exiſtens generationis & corruptionis. Scotus & Gregorius Ariminenſis 2. ſent. D. 12. q. 1. refellunt opinionem quorūdam dicentiū, materiam & formam re non diſtingui. Sed quæ ipſi afferunt ea hic recenſere breuitatis cauſa ſuperſedeo. Sed dubitaret aliquis, ſi materia differt à forma, ergò per aliquam differentiā, quare materia eſſet cōpoſita ex ſua propria natura & ea differētia quâ diſtinguitur à forma. Reſpondemus, materiam & formam diſtingui ſeipſis; ſicut etiam ſeipſis & non per aliquas differentias ipſis additas diſtinguuntur ſumma genera categoriarū, vltimæ differentiæ, Deus & Creaturæ, & alia eiuſdem rationis. Quamobrem ſi propriè loqui volumus, non debemus dicere materiam & formam eſſe inter ſe differentes, ſed diuerſas, quid aūt diſcriminis ſit inter differens & diuerſum, docet Ari. 10. Meta. t. 12. Neq; verò, ſi materia re differt à forma, propterea pōteſt concludi, eam aut poſſe exiſtere ſine forma, aut definiri: Nam ſimiliter etiam vnum relatiuum re differt ab alio, & accidens à ſubiecto, quæ tamen neq; ſecundum rem, neq; ſecundum definitionem, inuicem ſeparari poſſunt. Poſſet etiam hic quæri, vtrum forma ſubſtantialis differat magis à materia, quam à forma accidentali? Cui dubitationi breuiter ita occurritur, ſecundum quid, maior eſt conuenientia inter formam ſubſtātialem & accidentalem, quoniam ambæ ſunt actus, & dant eſſe, & determinant ad aliquid, quæ non poſſunt dici de materia prima ſimpliciter, tamen maior eſt cognatio inter formam ſubſtātialem, & materiam primam: quia ſunt ambæ vnius categoriæ, & principia per ſe eiuſdem rei, & ita inuicem cohærent atq; vniūtur vt conficiant vnum quidpiam per ſe ac propriè ens, quæ in formam accidentalem nullo modo conueniūnt. Poſtremò, materia eſt ſubſtantia imperfecta, & ens in potentia; quòd ſit ſubſtantia imperfecta, ex eo perſpicuum eſt, quia eſt pars alterius, & vt ſcriptum eſt 1. Phyſ. t. 81. expetit formam tanquam fœmina marem & veluti turpe pulchrum. Adde, quòd per ſe indefinita & indeterminata eſt & determinationem, atque

Materiam re diſtingui à forma.

Quomodo diſtinguatur materia à forma.

An ſit maior conuenientia inter formā & materiā quàm inter formam ſubſtantialē & accidētalem.

perfectionem ſuam accipit à forma. Eſſe autem ens in potentia, affirmat Ariſt. plurib. locis, vt 7. Metap. t. 7. & 8. & 12. lib. t. 7. & 2. Phy. t. 11. & 12. & 2. de Anima t. 2. Nam cùm ſit ens imperfectum & recipiens aliud, erit in potentia; neq; enim; vt Ariſt. docet 2. de Anima t. 7. & 7. lib. Metaph. t. 49. & 8. lib. t. 15. poſſet vnum ens per ſe confici ex materia, & forma, ſi eſſent ambæ actus: oportet enim vt è duobus efficiatur vnum quidpiam per ſe alterum eorum eſſe actum, alterum potentiam: cùm autem forma ſit actus neceſſe eſt materiam eſſe ens in potentia. Demonſtratum igitur eſt materiam eſſe ens, & ſubſtantiam, & in potentia, & imperfectam. Sequitur vt proprias definitiones & deſcriptiones eius aperiamus.

1. Deſcriptio Materiæ. Prima deſcriptio materiæ primæ ſignificatur in 1. Phy. t. 69. & ducitur ex ſimilitudine, ſeu analogia, quæ eſt inter materiam primam reſpectu formarũ naturalium, & materiã artificialem reſpectu formarum artificialium, poteſt autem huiuſmodi deſcriptio materiæ ex verbis Ariſtotelis ita confici; *Materia eſt ſubſtantia, quæ ita ſe habet ad formas & ad ſubſtantias compoſitas naturales, quemadmodum æs, vel lignum, vel aliud quiduis ad formas artificiatas.* Rectè autem materia deſcribitur ſimilitudine & cõparatione aliarum rerum artificialium; illa enim nullum habet actum, & quidditatẽ, vt ibi ſcribit Cõmentator, per quã ſit ꝑ ſe intelligibilis. Quocirca bene Plato in Timæo inquit, eam rem non niſi adulterina ratiocinatione cognoſci, & cum vacuitate ſenſus contrectabilẽ eſſe. Sed in illa analogia eſt quædã ſimilitudo & item quædam diſſimilitudo; Similitudo in eo eſt, quòd ſicut lignum vel æs ex ſe nullam habet ſpeciem aut formã artificioſam, ſed tantùm poteſtatem accipiendi eam ab altero; & ſicut æs determinatur in genere artis, & perficitur à forma artificiali, ſic etiam materia prima in ſe nullam cohibet formam ſubſtantialem, ſed tantùm habet poteſtatem accipiendi omnes formas, à quibus in certis, definitiſq; gradibus rerum determinatur, perficitur, & denominatur: diſſimilitudo autem in eo cernitur, quòd materia rerum artificialium, eſt corpus per ſe actu exiſtens & completum, quod non perficitur à forma artificiali niſi ſecundùm quid, nec ad eam habet internam & naturalem potentiam: At materia prima per ſe non eſt ens completum, ſed perfectionem & complementum ſuum accipit à forma, ad quam habet naturalem & internam propenſionem. Altera deſcriptio ponitur in fine primi li. Phyſ. his verbis.

2. Deſcriptio. *Materia eſt primum ſubiectum vniuſcuiuſque ex quo fit aliquid cùm inſit, non ſecundùm accidens & ſi corrumpitur aliquid, in hoc abibit vltimum.* Dicitur *ſubiectum*, propter formam, *primum*, propter materiam ſecundam, vt ſunt elemẽta, *cùm inſit*, ꝑpter priuatio-

nem

nem quæ non manet in re generata, *non ſecundum accidens*, propter nonnullas affectiones, quæ erant in re corrupta & manēt etiam in ea quę generatur, quales ſunt qualitates ſimiſis ſpeciei in elementis ſymbolis; Deniq; illud *in quod vltimò abibit*. ſignificat eandem eſſe materiam compoſitionis & reſolutionis, vt ſicut nihil poteſt generari ex nihilo, ita nihil poſſit diſſolui in nihilum. Neque verò his verbis ſignificatur quicquid corrumpitur neceſſariò reſolui debere immediatè, vſq; ad materiam primam, ſed illud tantùm docetur, omnem corruptionem tandem deſinere & terminari in materiam primam, vt cùm moritur homo primùm fit reſolutio in cadauer, tum in mixtum non organicum, poſtea in mixtum imperfectum, vel elementa, ad extremum in materiam primam. Tertia deſcriptio traditur in 7. l. Metap. t. 8. his verbis: *Dico autem materiam, quæ per ſe ipſam, neque quid, neque quantum, neque aliquid aliud eſt eorum, quibus ens determinatur, neque etiam negationes; etenim hæ quoque ſecundum accidens erunt*. Quæ deſcriptio eſt Metaphyſica, nec cōuenit materiæ prout habet eſſe in rebus, ſed prout ſecundum ſe nuda, & ſpoliata omnibus reb. quæ ſunt extra ipſius eſſentiam, animo & cogitatione cernitur & conſideratur: benè autem negatione declaratur vis materiæ primæ: nam vt eſt apud Ari. 10. Metap. t. 24. materia per ſe eſt ignota, & negatione cognoſcitur; quanquam autem in 6. lib. Topic. vituperantur definitiones negatiuæ, attamen hæ tolerantur & propemodum neceſſariæ ſunt in duobus rerum generibus, nimirum in rebus imperfectiſſimis, qualis eſt materia prima, cuius natura aptè declaratur remouendo ab ea omnes perfectiones: & in rebus perfectiſſimis, cuiuſmodi eſt Deus, qui propter excellentiam ſuæ perfectionis meliùs à nobis cognoſcitur negatione & remotione, quàm affirmatione. Dicitur autem materia non eſſe quid, vel quia ex ſe nullam habet formam quæ eſt, quod quid erat eſſe, & eſt ſecundum Ariſt. tota quidditas rei, vel quia non eſt hoc aliquid & ſubſtantia completa per ſe ſubſiſtens: additur neq; quantum, aut quia materia ex ſe non habet quantitatem determinatam, aut quia materia non eſt quantitas: ſubditur poſtea, neq; negationes, nam quemadmodum formæ non ſunt de eſſentia materiæ, ita neq; formarum negationes: primus. n. conceptus materiæ eſt hic materiam eſſe ſubſtantiam, quæ poteſtatem habet accipiendi omnes formas, quem conceptum ſequitur ſecūdus includens negationē, ſi enim materia habet poteſtatem accipiendi formas: ergò ea ex ſe caret illis; hunc conceptum proximè ſequitur tertius continens in ſe priuationem, etenim ſi materia apta eſt accipere formas quas non habet, ergo eſt priuata illis. Sed qua ratione priuationes

3. *Deſcriptio.*

& negationes dicantur de materia prima, vide apud Themiſtium in quadam digreſſione ſua de potentia materiæ primæ, quam facit ſuper tex. 61. primi Phyſ. & apud Alexandrum 2. li. naturalium quæſtionum c. 7. Quartam Deſcriptionem materiæ primæ conficit Porphyrius li. de occaſionibus c. 11. ex varijs proprietatibus, quas ei veteres Philoſophi aſſignabant, hoc modo; *Materia prima ex ſe eſt incorporea, neq; intellectus, neq; anima, neq; aliquid ſecundum ſe viuens; informis, immutabilis; infinita, impotens; Quapropter neq; ens, ſed verum non ens, imago molis apparens, appetitio ſubſiſtentiæ & ſtans non in ſtatu; tum paruum, tum magnum, quod fiat ſemper; manet verò nunquam; neque tamen aufugere potens; quippe cùm totius entis ſit defectus; quamobrem, quicquid promittit, mentitur; ac ſi magnum appareat, interim euadit paruum: quaſi enim ludus quidam eſt, in non ens aufugiens fuga eius non fit loco, ſed dum ab ente deficit: quocirca quæ in ea ſunt imagines, inſunt in deteriori rurſus imagine, ſicut in ſpeculo, id quod alibi ſitum eſt, apparet alibi & ipſum ſpeculum plenum eſſe videtur, nihilq; habet dum omnia videtur habere.* Hęc Porphyrius. Quinta deſcriptio elicitur ex ijs quę ſcribit D. Aug. 12. l. confeſſionum: *Materia eſt infima omnium rerum & propè nihil, ex ſe informis & immutabilis; omnium tamen formarum capax, omniumq; mutationum primum ſubiectum; non tam ex ſe quàm ex commutatione eorum; quæ in ea verſantur apta cognoſci à nobis.* Ex his deſcriptionibus luce meridiana clarius eſt materiā primam omnium rerum maximè diſſimilem eſſe Deo ab eoq; longiſſimè diſtare. Non defuerunt tamen qui materiam primam Deum eſſe dicerent, quorum impietatem, vel potius inſaniam paucis redarguere libet.

4. Deſcriptio materiæ ex Porphyrio longè pulcherrima.

5. Deſcriptio materiæ primæ ex D. Auguſtino.

Refellitur inſignis quorundam error, qui dixerunt Deum eſſe materiam primam. CAP. XII.

TAnta eſt humani ingenij inſcitiæ caligo; tanta philoſophantium vanitas, licentia & peruerſitas; vt nihil fingi poſſit tam abſurdum, inopinabile, & à ratione abhorrens, quin aliquando aliquem Philoſophorum aſſertorem ac defenſorem habuerit: quod vel ex hoc vno quod dicturus ſum, perſpicuè cognoſci poteſt. Quid enim in rebus eſt à Deo tam remotum, diſiunctum, ac diuerſum quàm materia prima? Etenim ille eſt actus purus, hæc in pura potentia; ille ſummum ens & quodammodo ipſum eſſe; hæc infimum ens, propè nihil & quodammodò non ens; ille ſimpliciter independens & immutabilis, hæc omnino dependens & omni mutationi ſubiecta, ille infinitam potentiam actiuam habet, paſſiuam autem nullam; hæc actiuam nullam, paſſiuam verò propè infinitam; ille

Pulchra cōparatio inter Deum & materiam primam.

Digitized by Google

ille fons omnium perfectionum, quæ cernuntur in rebus creatis, hæc quaſi radix & origo omnium imperfectionum & defectuum, qui ſunt in rebus naturalibus; ille per ſe maximè intelligibilis lumenq; impertinens quò cætera poſſint intelligi, hæc ſuapte natura ignota obſtansq; quominus cætera bene ac facilè cognoſci queant: ille continens in ſe omnes res nobiliore modo quàm ipſæ ſunt per ſe & in ſe ipſis, hæc continens in ſe omnes res corruptibiles ignobiliori tamen modo quàm ſunt in ſeipſis, nimirùm ſecundùm potentiam paſſiuam; ille formoſiſſimus, pulcherrimus, & ornatiſſimus, hæc maximè informis, inornata, indecora, & turpis. Quid plura? cùm à nihilo diſceſſeris, nihil planè reperies magis à Deo ſeparatum, & diſſitum, quàm materiam primam. Cùm eo igitur interuallo materia prima diſtet à Deo, quo maius ne cogitatione quidem informari & fingi poſſit, quis non obſtupeſcat fuiſſe vllo tempore aliquos adeò deſipientes, & in clariſſima luce cæcutientes, qui Deum eſſe materiam primam & conſtanter aſſeuerarent, & pugnaciter defenderent? At qua ratione tam ſtultam & impiam opinionem confirmabãt? Si materia prima & Deus (inquiunt) non ſunt idem, ergò differunt inter ſe, quæcunque autem differunt, ea neceſſe eſt aliquo differre, quare compoſita eſſe oportet ex eo in quo conueniunt, & ex eo in quo differunt; cùm igitur nec in Deo nec in materia prima vlla ſit compoſitio, nulla quoq; differentia inter ea eſſe poterit; quare neceſſe eſt eſſe vnum & idem. Vide quàm leui argumento in tàm grauem errorem ſeu potiùs amentiam inducti ſunt, non intelligentes diſcrimen, quod eſt inter differens & diuerſum, quod etiam traditur ab Ariſtotele 10. lib. Metaphyſ. text. 12. Differunt enim inter ſe, quæcunque in aliquo conueniunt & in aliquo diſtinguuntur; vt homo & leo conueniunt in genere, quia vterque eſt animal, & diſtinguuntur per proprias differentias, alter enim eſt rationis particeps, alter verò expers: Diuerſa autem ſunt quæcunque ſeipſis diſtinguuntur, quoniam ſunt ſimpliciſſima; ſic diſtinguuntur inter ſe decem Prima genera, ſic vltimæ differentiæ, ſic materia & forma, ſic Deus & creatura, ſic denique Deus & materia prima: quippe cùm ſint duo extrema in latitudine entis maximè omnium diſiuncta, vnum perfectionis & alterum imperfectionis. Deus igitur & materia prima ſeipſis diuerſa ſunt & quidem maximè diuerſa. Verùm quiſpiam fortaſſe ſcire cupiet, quis inter Philoſophos tam abſurdæ opinionis actor vel aſſertor fuerit. Dicam equidem quod apud alios legi. Albertus in 1. Phy. tract. 3. c. 13. refert hanc opinionem ad Alexandrum quendam Epicureum, ita ſcribens. *Alexander Epicureus dixit Deum eſſe materiam, vel*

Argumentatio eorum qui dixerunt Deum eſſe materiam primam.

Quis dixerit Deum eſſe materiam primam.

vel non eſſe extra ipſam, & omnia eſſentialiter eſſe Deum, & formas eſſe accidentia imaginata; & non habere veram entitatem, & ideo dixit omnia idem eſſe ſubſtantialiter, & hunc Deum appellauit aliquando Iouem, aliquando Apollinem, & aliquando Palladem; & formas eſſe peplum Palladis, & veſtem Iouis; & neminem ſapientum aiebat ad plenum reuelare poſſe ea quæ latebant ſub peplo Palladis & ſub veſte Iouis. Hactenus Albertus, Diuus Thomas tam 1.p.q.3.art.8.quã 1.l.contra Gentes c.17. ſtultam hanc & inſanam opinionẽ tribuit cuidam Dauidi de Dinanto; qui Dauid de Dinanto fuit hæreticus, eiuſq; libri damnati & exuſti ſunt; floruit autem imperante Philippo Barbaroſſæ filio, & ſummo Pontifice Innocen. III. anno Domini (vt ex Almarici hiſtoria colligere licet) 1204. Poſſem etiam hoc loco commemorare deliramenta Manichæorum circa materiam primam, quę narrant cùm alij, tum inprimis Nicephor hiſt. Eccl.l.6. c.41. ſed ne figmentis narrandis operam perdam, & moleſtia lectores afficiam ea nunc recenſere ſuperſedebo. De natura igitur & quidditate materiæ primæ ſatis dictum ſit: quoniam autem exiſtentia conſequitur eſſentiam poſcit ordo doctrinæ vt de exiſtentia materiæ primę deinceps dicamus.

Materiam ex ſe habere exiſtentiam propter quam eſt in rebus. CAP. XIII.

ET ſi non leuis eſt controuerſia inter viros doctos, an materia prima ex ſe habeat exiſtentiam, ſecundum quam eſt in rebus, an verò eam omnem accipiat à forma, nobis tamen probabilior videtur eorum ſententia, qui aiunt materiam ſua vi extiſtere, nec exiſtentiam per quam eſt in mundo, capere ex formis quas recipit: quam ſententiam, vt ea cæteris etiam perſuaderi queat, his octo rationibus confirmamus. Prima ratio ſit hæc. Vnaquæq; res accipit exiſtentiam per generationem, vel productionem ſuam, quare quæ habent diuerſam productionem, non habent eandem exiſtentiam, materia autem prima habet diuerſam productionem à formis: nam hæ per generationem producuntur ab agente naturali: illa verò per creationem immediatè procedit à Deo: & formæ ſunt corruptibiles, materia verò incorruptibilis, ergo materia habet diuerſam exiſtentiam àb exiſtentia formarum, nec eam poteſt ab illis accipere. Secunda. Tunc res corrumpitur cùm amittit ſuam exiſtentiam, ergo ſi materia acciperet exiſtentiam ſuam à formis oporteret eam propter variam formarum generationem & interitum, infinitiès accipere & amittere exiſtentiam ſuam, ac proinde infinitè generari ac interire. Tertia. Si exiſtentia materiæ eſt à forma quam ſuſtinet, ergo illius formæ diſceſſu deſinet

Hanc ſententiam tuentur Scotus & Gregorius Ariminenſis 2. Sen diſt. 12.q.1 & 2.

Digitized by Google

ſinet quoque exiſtere materia. Illud autem certum eſt, cùm generatur vna forma, corrumpi aliam: generatur enim forma ignis & corrumpitur forma aquæ; ſumo igitur illud inſtans quo generatur forma ignis: hôc ipſo inſtanti non reperitur forma aquæ, eſſent enim ſimul duæ formæ, & illæ quidem inter ſe pugnantes: Si ergo ignis tunc non reperit formam aquæ, nec materiam reperiet; ſiquidem materia habebat exiſtentiam ab illa forma, vt ea pereunte ſuperſtes eſſe non potuerit. quare forma nunquã generaretur in materia, nunquã enim illam poſſet reperire; niſi fortè dicamus tunc ſimul cum forma generari nouam materiam, quod dici non poteſt, cùm perſpicuè falſum & abſurdum ſit. Quarta. Si quis dicat propterea materiam non corrumpi, quia eodem inſtanti in quo corrumpitur prima forma, aduenit ſecunda, à qua materia capit exiſtentiam ſuam; quærendum ex illo eſt, ſit ne vtriuſque formæ materia eadem numero, ſi enim non eſt, ergo corrupta fuit, ſin autem eſt, ergo retinet eandem numero exiſtentiam; ſed ab vtra formam illam habet? non à priori, quippe quæ receſſit, nec à poſteriori, quippe quæ non fuerit antea, cùm erat materia; habet igitur materia exiſtentiam à ſeipſa. Quinta. Prior eſt ordine generationis materia quàm forma; nam vt eſt apud Ariſtot. 1. Phyſic. tex. 52. ſubiectum prius eſt iis quæ in eo inſunt, non poteſt autem quod prius eſt exiſtere beneficio eius, quod eſt poſterius ipſo, ergo materia non exiſtit beneficio formæ. Sexta. Prius eſt ſecundum naturam, materiam eſſe, quàm vt recipiat formas; & ſimiliter prius eſt ſecundum naturam, formam recipi in materia, & cum ea vniri, quàm vt poſſit ei forma aliquam exiſtentiam impertiri, forma enim nõ poteſt dare exiſtentiam materiæ, niſi vnita & hærens cum ipſa; ergo ſi prius eſt materiam eſſe quàm formam in ea recipi; & hoc item prius eſt, quàm formam dare exiſtentiam materiæ, prius igitur erit materiam eſſe quàm accipere exiſtentiam a forma. Quare materia non omnino exiſtit vi & beneficio formæ. Septima. Potentia quã habet materia ad formã non eſt à forma, quinimò potentia materiæ ordine generationis & temporis formã antegreditur; ſed talis potentia præſupponit exiſtentiam materiæ; nam quod poteſt in ſe recipere aliud, id neceſſe eſt actu exiſtere, quod enim non eſt, neque poteſt quicquam, nec aliquid valet recipere, ergò materiæ exiſtentia nõ eſt à forma. Octaua. Philoſophi aiunt, in transmutatione, terminũ à quo & priuationẽ corrumpi, ſubiectũ autem & materiã manere eandẽ numero ſub vtroq; termino; ſed non poteſt materia eadem numero manere antè & poſt, ſi exiſtentiam haberet à forma; ſiquidem nunquam eadem numero,

forma permanet antè & poſt, loquor de formis, quarũ in trãſmutatione vna eſt terminus à quo, altera verò terminus ad quem: ergo materia non accipit a forma ſuam exiſtentiam.

D. Thom. 1. part q. 7. ar. 2. in reſpon. ad 3. argumentum & q. 66. art 1. Paulus Soncinas 7. Met. q. 17. Durandus 2. Sent. diſt. 12 q. 2. ita ſentiunt.

Alij contrà opinantur materiam ex ſe nullam habere exiſtẽtiam ſed quam habet, accipere à forma; id autem probant his quatuor rationibus. I. Ariſt. ſæpe vocat materiam non ens, aut ens in potentia, ergo ex ſe non eſt actu. In 5. libro Met. te. 15. ſignificat formam eſſe cauſam exiſtentiæ ſecũdum quã res ſunt. Themiſtius 2. li. de anima ſuper t. 7. ſcribit, eſſe & vnitatem, accedere rebus à forma. Boëtius in opuſculo de vnitate & vno ſic ait: *Omne eſſe forma eſt in rebus creatis, quatenus formæ eſt vnita & coniuncta materia; vnde Philoſophi illud deſcribẽtes dicunt, eſſe eſt exiſtentia formæ in materia.* II. Si materia ex ſe haberet exiſtẽtiam, ergo ſimiliter etiam forma & compoſitum, & in vna re eſſent tria eſſe, ſeu tres exiſtentiæ, quòd videtur abſurdum, ſiquidem vnius rei vnum eſt eſſe vnaq; exiſtentia, ſicut eſt vna res. III. Si materia non à forma ſed à ſe habet exiſtentiam, ergò poſſet eſſe ſine forma; quod eſt contra Auerroem qui in 2. Phyſ. comment. 12. facit hanc conſequentiam, ſi materia eſſet ſine forma, tunc quod nõ eſt actu eſſet actu. Eãdemq; conſequẽtiam tractat D. Thomas 1. parte quæſt. 66. art. 1. quæ conſequentia ex eo tantummodò vim & robur habet, quòd in ea ſupponitur materiam non à ſe, ſed à forma habere id, vnde actu exiſtit. IIII. In tota latitudine entis ſunt duo extrema oppoſita inter ſe, nimirum Deus & materia prima, ſed Deus eſt purus actus ex ſe habens eſſe ſuum, ergo materia prima (quoniam oppoſitorum oppoſitę debent eſſe rationes) eſt pura potentia eſſe ſuum a cipiens aliunde.

Solutio ſupradictarum rationum.

Sed his rationibus facilè occurri poteſt præmiſſis hiſce diſtinctionibus. Ens aliud eſt completum & perfectum, aliud imperfectum & indefinitum; quod illius comparatione poteſt dici non ens. Et rurſus exiſtentia duplex eſt; vna per quã res ſimpliciter eſt in mundo extra nihil; altera eſt per quam res ſunt perfectæ, & determinatæ & ſub aliquo definito genere, & gradu rerũ conſtitutæ: prior exiſtentia vocatur à quibuſdã actus entitatiuus poſterior autẽ dicitur formalis ſpecificus & perfectus. Materia igitur appellatur non ens, quia eſt ens incompletum & indefinitũ; dicitur etiam ex ſe non habere exiſtentiam & actum vllum; intelligendo id de actu formali & ſpecifico & ad vnam aliquã certam rationẽ entis determinato. Ex his autẽ in promptu eſt reſponſio ad primam rationem. Ad ſecundam: non eſt abſurdũ in vna re multas reperiri exiſtentiãs imperfectas, quæ faciunt vnã perfectam; quemadmodum in vno compoſito naturali ſunt duæ ſubſtantiæ imperfectæ, è quibus conficitur tertia ſub-

tia ſubſtantia, quæ eſt ipſius compoſiti perfecta, & completa. Ad tertiam. Licet materia ex ſe habeat ſuam exiſtentiam ſecundum quam eſt ingenerabilis & incorruptibilis: tamen non poteſt omni forma ſpoliari; primò quia materia habet naturalem & eſſentialem ordinem ad formam, ſicut perfectibile ad ſuum perfectiuum, ſine quo eſſet indeterminata & indefinita. Deinde, quia nunquam vlla forma corrumpitur, quin continuò alia generetur: imò ex accidenti fit corruptio; nempe vt locus detur nouæ formæ; omne enim agens non ideo agit, vt corrumpat alia, ſed vt corruptis aliis quæ ipſis obſtant generet aliquid ſibi ſimile, atq; hoc principaliter intendit. Quare nunquam materia poſſet forma penitus priuari. Ad extremum, quia perpetuus cæli motus, ita continenter verſat & commutat materiam, vt ex ea perpetuò nouas formas eliciat & quaſi extundat. Illa verò cōſequentia Auerr. interpretanda eſt de actu formali & determinati gradus. Ad quartam. Hæc ratio ſecum ipſa pugnat; qui enim aiunt materiam eſſe extremum entis, eandemq; eſſe puram potentiam, nonne hi pugnantia loquuntur? Si enim materia eſt vnum extremum entis, ergo eſt ens; at ſi eſt pura potentia eſt non ens; ſicuti quod eſt potentia calidum, vel album, non eſt calidum, neq; album: ita quod eſt ſimpliciter & abſolutè pura potentia, ſimpliciter non eſt ens. Præterea illa pura potentia, aut eſt nihil, aut aliquod ens: ſi nihil, ergo ſimiliter materia nihil eſt; ſi ens, non igitur iam eſt pura potentia. His accedit, quòd potentia non poteſt per ſe exiſtere, eſt enim quiddam relatiuum, & omnis relatio fundatur in aliquo abſoluto, & vt ait Auerr. 3. de Anima commen. 5. omnis potentia fundatur in aliquo actu. Reſpondemus igitur non bene concludi, ſi in latitudine entis reperitur purus actus, ſimiliter reperiri debere puram potentiam: hoc enim repugnat, vt antè diximus, rationi ipſius entis, illud autem minimè: quemadmodum in ſimili genere nō valet illud; datur ſummum bonum, ergo dari debet ſummum malum: repugnat enim aliquid eſſe, & eſſe ſummum malum: Malum enim ex ſe nihil eſt, & non habet eſſe, niſi fundetur in aliquo bono: ipſum enim eſſe, ſine quo malum conſtare non poteſt, bonum eſt. Dictum igitur eſt de quidditate materiæ, eiuſque exiſtentia, quod pertinebat ad ſecundam quæſtionem, qua quæritur quid ſit materia. Sequitur nunc vt tractemus tertiam quæſtionem, hoc eſt, vt doceamus, qualis ſit materia: & primùm omnium quærendum eſt, an Materia ex ſe ſit formata, & habeat aliquam formam inſeparabilem ſibiq; coæternam, qualem putarunt quidam eſſe formam corporeitatis. Deinde diſputabimus, an habeat quantitatem ſibi coæuam, & illas quas vocant dimenſiones interminatas.

Tres cauſæ cur materia nunquam omni forma priuata eſſe queat.

Materiam non eſſe puram potentiam.

Opinio eorum qui inducunt formam corporeitatis materiæ coæternam.

CAP. XIV.

Quid & qualis ſit forma corporeitatis.

MVlti tam de antiquioribus quàm de recentioribus Philoſophis, arbitrati ſunt eſſe quandam formam corporeitatis inſeparabilem & coæternam materiæ ex ſe indeterminatam, quæ poſtea à formis ſpecificis determinatur atq; perficitur. Hæc forma ſecundum illos diſponit materiam, facitque vt appetat formam, & apta ſit eam recipere, & eſt tanquam ſeminarium aliarum formarum; eamq; aiunt eſſe priuationem, quę ab Ariſt. ponitur tertium principium generationis. Hanc autem opinionem affirmant eſſe Auerrois, primùm quia is in 8. Phyſ. comm. 4. inquit, ſi materia prima eſſet nudata omni forma, fore vt non poſſit recipere aliquam formam; quibus verbis ſignificat materiam primam, tametſi priuari queat formis ſpecificis, quadam tamen generali forma, cuiuſmodi eſt forma corporeitatis, nunquam deſtitui. Deinde in 3. de Cœlo, com. 61. ait, rerum corruptibilium non eſſe principia æterna, niſi prima, & remota, videlicet materiam primam & primam formam: Ergo ſecundum Auerr. ſicut eſt materia prima æterna, ita eſt forma quædam æterna, quæ non poteſt eſſe alia quàm corporeitatis. Præterea in 2. Phyſ. com. 15. ait priuationem eſſe quandam formam materiæ. Poſtremò, corpus compoſitum ex materia & forma, eſt genus corporum ſimplicium, prædicatur enim vniuocè, & in quid de iis, quæ differunt ſpecie. Ergo cùm genus ſecundum Auerr. 1. Metaph. com. 17. ſignificet formam quandam vniuerſalem, diuerſam, & priorem formis ſpecificis, neceſſe eſt nomine corporis ſignificari formam quandam corporeitatis diuerſam à formis elementorum, & illis priorem, atque hoc ipſum videtur Auerr. indicare in Epitome ſua ſuper libros Metaph. tract. 2. cap. vlt. quærens genus ſummum prędicamenti ſubſtantiæ; & ſtatuens corpus quod dicitur de corporibus ſimplicibus. Huc etiam ſpectare videtur illud Auerr. 1. Phyſ. comm. 1. *Quæcunq; ſunt præter vltimam formam & primam materiam, ſunt materiæ & formæ compoſitæ.* Nam per vltimam formam innuit hanc formam corporeitatis, quæ eſt vltima via reſolutionis. Hanc ſuam opinionem non ſolùm Auerroi, ſed etiam veritati conſentaneam eſſe confirmāt his quinque rationibus. Prima. Materia cùm ſit æterna, debet habere exiſtentiam æternam, ſed omnis exiſtentia eſt à forma, ergo debet formam coęternam, qualis eſt forma corporeitatis, in ſe habere. Secunda. Formæ, quæ generantur, non poſſunt induci in materiam, niſi ſit quanta & extenſa, ſed quantitas præſupponit in materia formam aliquam ſubſtantialem, nimirum formam corporei-

tatis,

tatis, cuius quantitas eſt propria affectio: ergo ante omnes formas generabiles eſt in materia forma corporeitatis. Tertia. Cùm materia ſit remotiſſima à forma, quinimo ſit ei oppoſita: ſicut actus opponitur potentiæ; non poſſet materia formam appetere, niſi haberet in ſe formam quampiam imperfectam, per quam illi quodammodo ſimilis eſſet; ſimile enim appetit ſibi ſimile. Quarta. Niſi talis forma inſit materiæ, difficile eſt explicare, aut intelligere, quo pacto vel vnde gignatur forma. Nam vel generatur ex nihilo, quod eſt impoſſibile; non enim eſſet generatio, ſed creatio: vel ex ſola materia; at cùm hæc ſit ens imperfectiſſimum, & in pura potentia, non poteſt ex ea gigni forma, quæ eſt actus & perfectio. Quare oportet in materia ineſſe formam corporeitatis, ex qua tanquam è quodam ſeminario cæteræ formæ oriantur. Quinta. Omne quod mouetur eſt diuiſibile & corporeum, vt probat Ariſt. 6. Phyſ. t. 32. ſed materia in generatione formarum naturalium à generante mouetur & tranſmutatur: ergo debet eſſe corporea. Hæc illi afferre poſſunt ad comprobandam hanc opinionem.

Hanc opinionem eſſe contra Auerroem & Ariſtotelem.

CAP. XV.

MVltas ob cauſas ſupradicta opinio reprehendēda eſt, multiſq; modis refelli & coargui poteſt. Primùm igitur demonſtrabimus, eam eſſe contra Auerr. tùm contra Ariſt. poſtea contra veritatem: ad extremum occurremus quibuſdam dubitationibus, quæ ſententiæ noſtræ videntur aduerſari. Et vt à primo ordiar, quàm illa repugnet doctrinę Auerr. ex his octo argumentis, quæ ſubiiciam, manifeſtum erit. I. Auerroës in 1. Phyſ. com. 63. ait materiam primam nullam formam ſibi propriam & peculiarem habere, vt poſſit omnes formas recipere: & in 69. com. inquit, materiam non eſſe aliquod ens in actu, nec eſſe aliquod compoſitum ex materia & forma. II. In 1. c. libri de ſubſtantia orbis, ſcribit materiam primam ex ſe nec formam vllam, nec actum habere, ſed eam ſubſtantiari per ipſum poſſe; & ibidem reprehendit Auicēnam propterea quod talē formam corporeitatis poneret in materia ante formas ſpecificas: & docet quàm magna & abſurda incommoda opinionem eiuſmodi conſequantur. III. In 1. Metaph. com. 17. affirmat materiam primam ex ſe nullam formam habere, neq; vniuerſalem, neque particularem, ſed omnes recipere; primum quidem vniuerſales, deinde verò particulares; & ibidem probat ipſam materiam non eſſe genus, quia genus per ſe ſignificat formam quandam generalem; materia verò ex ſe nullam formam propriè ac

peculiariter continet. IV. In Epitome ſuper lib. Metaph. tract. 2. c. vlt. his verbis ſcribit: *Secunda opinio, ſi intendit quòd datur forma ſimplex in actu præter formas corporum ſimplicium, & quòd coniunctio huius formæ cum materia prima, eſt illa ſubſtantia, cui accidit corporeitas, & cui accidunt tres dimenſiones, quæ ſignificantur per nomen corporis ſiue corporeitatis, eſt ſane falſa, ſequeretur namq; ex hoc, quòd generatio elementorum eſſet alteratio.* Vide etiam Auerr. 1. Metaph. comm. 11. V. In 1. Phyſ. comment. vlt. vult cognitionem eius compoſitionis, quæ eſt ex materia & forma, eſſe Phyſicã; at compoſitio ex materia prima & forma corporeitatis, cùm nullum accidens ſenſibile, nullam operationem atq; tranſmutationem propriè habeat, deniq; cùm ſempiterna ſit, à Phyſico non poteſt cognoſci. VI. In 12. lib. Metaph. comm. 39. aſſerit omne compoſitum eſſe nouum, quod verum non eſſet, ſi forma corporeitatis eſſet materiæ coæterna. VII. Secundum Auerr. ſummum genus prædicamenti ſubſtantiæ, eſt corpus cõpoſitum generabile & corruptibile, vt ipſe conceptis verbis dicit in paraphraſi ſua ſuper caput de ſpecie Porphyrij, & in 2. lib. de Cœlo comm. 49. ergo omne compoſitum corporeum ſecũdum Auer. eſt corruptibile. Quare non poteſt eſſe in materia ylla forma corporeitatis æterna. Alioquin rationes Auerrois, quibus conatur demonſtrare cœlum eſſe ſubſtantiam ſimplicem (quia ſi eſſet compoſitum ex materia & forma, non poſſet eſſe incorruptibile) nihil ſanè cõcluderent & conficerent. VIII. Si materia haberet iſtiuſmodi formam corporeitatis, elementum per ſe moueri poſſet à ſeipſo; quod eſt contra Auerr. in 8. Phyſ. 29. & 32. in 3. de Cœlo 28. & in 4. de Cœlo 22. nam quod mouetur à ſeipſo, debet habere duas partes actu diuerſas, propter quarum vnam dicatur mouere, propter alteram vero moueri; eiuſmodi ſunt in animali primùm quidem anima & corpus; tum etiam cor & cætera membra. Quamobrem cùm tales partes non habeat corpus ſimplex; habet enim vnam tantum formam ſubſtantialem & materiam primam, quæ non eſt ens in actu determinato, idcirco non poteſt corpus ſimplex moueri à ſe niſi ex accidenti. At ſi forma corporeitatis eſſet in materia, in terra: verbi gratia; eſſent duæ partes ſecundum actum diſtinctæ, vna tanquam mouens, quæ eſt forma grauitatis, altera tanquam mota, quæ eſſet illud compoſitum ex materia & formia corporeitatis: atq; hoc modo nihil obſtaret quo minus terra ſeipſam poſſet mouere non minus quàm ipſum animal.

Reſtat nunc vt rationes, quæ ex variis locis Auerrois commemoratæ ſunt ad tuendam formam corporeitatis, breuiter diſſoluamus. Ad primum reſpondemus, Auer. illis verbis ſignificare voluiſſe, cùm alteratio adeò neceſſaria ſit ad generationem

nem, vt quod non eſt alterabile, nec generabile eſſe queat: ſubiectum autem proximum alterationis ſit ens in actu; hinc fieri, vt ſi materia prima expers eſſet omnis formæ ſubſtantialis, exiſtens tantùm in potentia, nullo modo alterari poſſet, ac proinde nullam formam ſubſtantialem reciperet. Nam ſi eſt impoſſibilis alteratio, eſt quoq; impoſſibilis generatio, propter neceſſariam connexionem harum mutationum inter ſe. Etenim tribus de cauſſis alteratio confert ad generationem: primò quia excludit contrarias diſpoſitiones quę ſunt in materia, tum quia potentiam materiæ indifferentem & indeterminatam contrahit & determinat ad receptionem huius vel illius formæ: poſtremò, quia per eam forma ſubſtantialis in materia producitur ab agente. Ad ſecundum. Auer. in 3. de Cœlo, per primam formam intellexit Deum, qui ſimul cum materia prima eſt remotiſſimũ principium rerum ſenſibilium, iuxta illud dictum eiuſdem Auerr. in 12. lib. Metaph. commen. 18. *Omnes formæ potentia ſunt in prima materia, actu verò in primo motore.* Sic Auerr. quamplurimis in locis ſcribere ſolet, à Phyſico conſiderari primam materiam, & primum motorem, à Metaphyſico autem primam formam & vltimum finem: vide eundem 7. Metaph. com. 9. & 3. Metaph. com. 3. & 4. Metaph. com. 1. Ad tertium. Auerr. vocat priuationem formam materiæ, accipiendo priuationem pro ea poteſtate & habilitate recipiendi formas, quam priuatio adſignificat in materia. Hæc enim potentia quaſi quædam forma materiæ dici poteſt. Etenim materia Phyſicè conſiderata, eſt materia atque ſubiectum ob huiuſmodi potentiam. Quocirca Auerr. in 1. de ſubſtantia orbis, inquit potentiam eſſe differentiam ſubſtantialem materiæ. Ad quartum. Corpus quod prædicatur de corporibus ſimplicibus, vt habere queat conceptum aliquem formalem & notionem vniuocè communem omnibus corporibus ſimplicibus; attamen non poteſt ſignificare naturam quampiam genericam diuerſam à natura corporum ſimplicium, hoc enim includit repugnantiam & contradictionem: corpus namq; ſimplex non eſſet ſimplex; ſi enim ignis, verbi gratia, præter propriam formam ſuam haberet aliam formam corporeitatis, non eſſet corpus ſimplex: cùm non eſſet vniforme, ſed biforme. Atq; hæc quidem ex ſenſu Auerrois. Deinceps quid ſenſerit Ariſt. inueſtigemus.

Triplicìter alteratio cõfert generationi.

Hanc opinionem contrariam eſſe doctrinæ Ariſt. perſpicuè oſtendi poteſt his duodecim rationibus. I. Ariſt. 1. Phyſ. t. 69. inquit materiam ita ſe habere ad formas naturales, ſicut ſe habet materia artis ad formas artificiales; ſed hæc nullam habet ex ſe formam artificialem; ergo nec illa vllam habebit naturalem. II. Idem in 2. lib. Phyſ. tex. 7. inquit materiam eſſe per ſe

Opinionem de forma corporeitatis, doctrinæ Ariſt. eſſe contrariam.

informem: & in 7.Metaph. text. 8. ait materiam ex ſe non eſſe quid, neq; quantum, &c. quæ vera non eſſent, ſi materia haberet formam corporeitatis ſibi coæternam. III. In 5.Phyſ text. 8.demonſtrat generationem non eſſe motum, quia ſubiectum generationis, quod eſt materia prima, nec ſit ens, nec ſit in loco; quicquid autem mouetur, oportet eſſe ens, & eſſe in aliquo loco: At ſi materia prima eſſet corporea, vtrumque obtineret; nam & eſſet ens actu, & eſſet in loco. IV. In 8.Metaph.tex.35. & lib.10.tex.24.inquit materiam per ſe ignotam eſſe, &tantùm cognoſci poſſe per negationem: at ſi haberet formam aliquam poſſet ex ea cognoſci. V. In 1.lib.de Generat.tex.1.atque aliis locis, reprehendit veteres Philoſophos, propterea quòd conſtituebant ſubiectum generationis corpus quoddam immutabile ſecundum ſubſtantiam; ſic enim, inquit, mutationes quæ fierent circa tale ſubiectum, non eſſent generationes, ſed tantùm alterationes: ergo qui ponunt huiuſmodi formam corporeitatus, neceſſariò habent de medio tollere generationem. VI. In 3.lib.Phyſ. in lib.3.de Cœlo, & in 2. de Generat. & corruptione coarguit eos, qui ponebant aliquod corpus ſimplicius & prius quatuor elementis. At tale corpus (ſecundum hanc opinionem) eſſet illud compoſitum ex materia & forma corporeitatis. VII. In 2.lib.de partib.animal. cap.1. facit triplicem tantummodò compoſitionem in animantibus, vnam elementorum, alteram partium ſimilarium, tertiam partium diſſimilarium. Hęc autem forma corporeitatis afferret quartam compoſitionem cæteris priorem, prætermiſſam ab Ariſt. VIII. Ariſt. 2.lib.de Generat.tex.6. tradens compoſitionem elementorum, facit eam ex materia prima, quam vocat potentia corpus, & ex contrarietate, nullam faciens mentionem iſtius formæ corporeitatis, quinimò apertis verbis eam refellit paulò ſuprà, tex.3. IX. 5.lib.Metaphyſ.tex.5. definitur elementum eſſe id, quod eſt indiuiſibile ſpecie in aliam ſpeciem; quæ definitio non conueniret elementis, ſi præter propriam formam haberent aliam corporeitatis generalem: ſic enim elementum poſſet diuidi in aliam ſpeciem & formam, nimirum in formam corporeitatis, quæ eſt diuerſa à propria cuiuſque elementi forma. X. Secundum Ariſt. omnis forma exiſtens in materia eſt corruptibilis, vt manifeſtum eſt ex iis locis, quæ ſuprà memorauimus, cùm refutauimus opinionem AEgidij de materia cœli, ergo ponere formam corporeitatis in materia, eamque incorruptibilem, eſt contra doctrinam Ariſtotelis. XI. Quid magis contrarium doctrinæ Ariſt. quàm affirmare huiuſmodi formam corporeitatis eſſe priuationem, quæ numeratur tertium principium generationis? cùm Ariſtot. velit priuationem eſſe princi-

principium per accidens, eſſe per ſe non ens, nec manere re iam generata, ſed adeſſe, & abeſſe à materia; quæ ſanè nullo modo conueniunt iſti formæ corporeitatis. XII. Simplicius 1. Phyſ. tex. 69. in illa ſuâ digreſſione de corporeitate materiæ primæ, ait facere materiam primam corpoream, eſſe antiquam Stoicorum opinionem, quam ſuo tempore ſequutus eſt Pericles quidam Lydius: eam autem docet penitùs aduerſari decretis Ariſtotelicis & Platonicis. Reſtat, vt quemadmodum oſtendimus hanc opinionem doctrinæ Auerr. & Ariſt. aduerſari, ſic etiam rectæ rationi atque veritati contrariam eſſe doceamus.

Opinionem de forma corporeitatis eſſe contra veritatem.

CAP. XVI.

QVantum hæc opinio abhorreat à ratione & veritate, vel ex his paucis quæ mox ſubiiciemus, cuiuis perſpicuum erit. Primò, vel iſta forma corporeitatis eſt vniuerſalis & generica; vel ſpecifica & determinata: non ſpecifica, quia eſt contra ipſos: neq; generica, quia ſic extra animam actu exiſterent vniuerſalia in rebus. & Ariſt. 1. de Gener. t. 31. his verbis ſcribit: *corpus aut commune nullum eſt.* Ergo talis forma corporeitatis nulla eſt in rebus. Deinde, aut iſta forma eſt Phyſica, aut Mathematica, aut Metaphyſica: non Metaphyſica, quia formæ Metaphyſicæ re & ratione ſeparatæ ſunt à materia: non Mathematica quia eſt ſubſtantia; Mathematicæ autem de nulla ſubſtantia agunt, vt dicitur 12. Metaphyſ. tex. 44. niſi fortè Aſtrologia, quæ agit de cœlo: ſi Phyſica eſt, ergo eſt natura & principium motus: at omnes differentiæ motuum aſſignatæ ſunt aliis corporibus, vel ſimplicibus, vel animatis. ergo iſta forma neq; eſt Phyſica, neque Mathematica, neque Metaphyſica; nihil igitur eſt. Poſtea, aut iſta forma corporeitatis ſecundum naturam in materia præit dimenſiones quantitatis, aut eas ſubſequitur: ſi præit, ergo ipſa eſt indiuiſibilis ſecundum doctrinam Auerr. in lib. de ſubſtantia orbis: ſi ſubſequitur, ergo dimenſiones immediatè inhærent materiæ primæ ante omnem formam ſubſtantialem, & determinantur per ipſam formam corporeitatis; quod eſt contra ipſos. Adhæc, actus eſt qui ſeparat & diſtinguit, vt eſt apud Ariſt. 7. Metaph. tex. 49. ſed iſta forma corporeitatis non facit aliquem gradum diſtinctum ab aliis. Nam ſi ab aliquo diſtingueret, maximè à rebus incorporeis: At huiuſmodi diſcrimen ſumitur ex materia, quæ ſeparat res incorporeas à corporeis; ergo iſta forma nullus eſt actus, nec igitur erit forma, quia omnis forma eſt actus. Præterea, ratio, qua frequēter vtitur Ari. ad demōſtrandū materiam primam eſſe, ductam

ex tranſmutatione formarum nulla eſſet, propterea quòd ea non perduceret nos ad materiam primam, ſed ad iſtud compoſitum ex materia primâ & forma corporeitatis.

Optima argumentatio qua concluditur, nullũ eſſe vſum formæ corporeitatis, ex quo ſoluuntur rationes propter quas inducebatur

Poſtremò, entia, vt tritum eſt Philoſophorum ſermone, non ſunt multiplicanda ſine neceſſitate: ſapiens enim naturam imitari debet, quæ nihil fruſtra facit. At nulla ratio, nullaq; cauſa ſatis idonea cogit nos ponere iſtiuſmodi formam corporeitatis, ergo non eſt ponenda: Aut enim poni debet, vt det exiſtentiam materiæ: at materia per ſe ipſam exiſtentiam habet, vt ſuprà oſtenſum eſt: Aut vt det materiæ quantitatem & extenſionem, propter quam in diuerſis partibus ſuis ſimul queat etiam diuerſas formas accipere: ſed ad hoc præſtandum ſufficit ponere quantitatem proximè inhærentem materię, vt ponit Auer: nec ad id opus eſt iſta forma corporeitatis. Aut vt materia appetat formam: atqui talis appetitus nihil aliud eſt, quàm ipſa potentia materiæ: per quam naturaliter ordinatur ad ſuſcipiendas formas; immo talem appetitum habet materia etiam reſpectu iſtius formę corporeitatis, alioqui materia non haberet potentiam ad iſtam formam, & ſic non poſſet ex materia & iſta forma effici vnum ens per ſe. Aut inducitur huiuſmodi forma, ne aliæ formæ ſpecificę particulares creentur ex nihilo, ſed hoc ridiculum eſt, vt patet ex his, quæ diximus, cùm de creatione ageremus, & ſolueremus eam dubitationem, qua probatur formas naturales ex nihilo produci. Nec ſanè iſta forma corporeitatis tollit difficultatem de creatione, ſi qua eſt. Nam ſicut formæ quæ generantur, neq; ſecundum ſe totas, neq; ſecundum aliquam partem ſui præfuerunt in materia prima, ſic etiam non præfuerunt in iſta forma corporeitatis: Aut deniq; ponitur hęc forma vt materia prima moueri queat, cùm nihil niſi corporeum moueri poſſit: at hoc nihil valet, tum quia materia prima propriè non mouetur, cùm ſit proximum ſubiectum generationis & corruptionis, quæ non ſunt motus propriè dicti, ſed tantùm mutationes, vt docet Ariſt. 5. Phyſ. t. 8. tum etiam, quia in 6. Phyſ. tex. 32. non demonſtratur, omne quod mouetur eſſe corporeum, ſed eſſe quantum & diuiſibile; atqui materia prima poteſt habere extenſionem & diſtinctionem partium ex quantitate interminata citra vllam formam corporeitatis. Relinquitur igitur cùm hæc forma corporeitatis ſit contra Auerr. Ariſt. & veritatem, nec ſit vllam ob rem neceſſaria, eam omnino repudiandam ac reiiciendam eſſe. atq; ex hac vltima ratione in promptu eſt ſolutio earum rationum, quas ſuprà poſuimus ad comprobandam formam corporeitatis.

Expli-

Digitized by Google

Explicantur tres dubitationes. Cap. XVII.

SEd antequam ex hac diſputatione abeamus, tres dubitationes, quæ nonnihil negotij faceſſunt, diluendæ ſunt. Primū enim dubitari poteſt, cùm materia & à Porphyrio in c. de differentia, & ab Ariſt. 5. & 10. lib. Metaphyſ. ponatur eſſe ſimilis generi, genus autem ſignificet formam vniuerſalem, quomodo materia non habeat ex ſe formam aliquam generalem, propter quam ſit ſimilis generi? Altera dubitatio eſt, cùm materia prædicetur vniuersè de aliis materiis, omnis autem prædicatio fiat ratione formę; neceſſe eſt materiam aliquam ex ſe formam habere, propter quam prædicetur de aliis. Tertia dubitatio eſt, neceſſe eſt materiam primam aut eſſe vnam, aut multas, omnemque vnitatem ac diſtinctionem prouenire à forma: vt eſt apud Ariſt. 2. de Anima, t. 7. & 7. Metaph. t. 49. ergo materia habet aliquam formam vniuerſalem. Cæterùm his dubitationibus paruo negotio occurri poteſt. Ad primam igitur reſpondemus, inter materiam & genus, multas eſſe conuenientias, multas itē differentias, vide Auerr. 1. Metaphyſ. comm. 17. & Alex. 2. lib. naturalium quæſt. cap. vlt. conuenientiæ autem inter materiam & genus ſunt hæ: 1. quia vtrunq; eſt in multis. 2. quia vt genus eſt prius differentiis & ſpeciebus, ſic materia eſt antiquior formis & compoſitis. 3. ſicut materia eſt in potentia ad formas, & ab iis perficitur, fitq; ex materia & forma vnum compoſitum per ſe, ſic eadem propemodum dicimus de genere & differentiis. 4. ſicut non poteſt materia eſſe abſque formis, ſic nec genus ſine differentiis. Diſcrimina verò inter genus & materiam ſunt huiuſmodi. 1. communitas materiæ eſt in eo, vt multis formis ſubiiciatur, generis autem in eo vt dę multis ſpeciebus dicatur. 2. communitas materię eſt in rerum natura extra animam, generis autem communitas eſt in anima tantùm per abſtractionem mentis. 3. materia non ſolùm ſecundum ſe totam, ſed etiam ſecundum omnes partes ſuas ſingulares eſt incorruptibilis & ingenerabilis; genus verò quanquam totum & vniuersè ſumptum eſt incorruptibile, tamen corrumpitur & generatur in ſuis ſingularibus. 4. materia prima quæ eſt ſub vna forma, poteſt eadem numero eſſe ſub aliis; at natura generis, quæ eſt in vno indiuiduo, non poteſt eadem numero eſſe in alio. 5. materia ſecundum exiſtentiam eſt prior quàm forma: at genus eſt poſterius indiuiduis in quibus ineſt, quia vt genus eſt, non habet eſſe niſi intelligibile, quod eſt poſterius quā exiſtentia indiuiduorum, ſecundum illud Ariſtotelis: *Animal aut nihil eſt, aut poſterius eſt.* 6. Genus eſt quiddam compoſitum, & completum: at materia ſimpliciſſimum quiddam & imperfectum. Quocirca rectè Auerr. 1. Metaphyſ. comm. 17. ſcri-

Conuenientiæ atq; differentiæ inter genus & materiam primam.

ptum reliquit, materiam non eſſe genus, euidenter ac demonſtratiuè oſtenſum fuiſſe ab Alexandro. Ad ſecundam reſpondetur, materiam tripliciter prædicari de aliis: primò de toto cōpoſito, quæ prædicatio eſt denominatiua, vt cùm dicimus ſtatuam eſſe marmoream: tum de materiis quæ ſunt ſub diuerſis formis; nam materia hominis & equi, eſt materia: poſtremò de ſuis partibus integralibus, quarum quælibet eſt materia. prima & ſecunda prædicatio conuenit materiæ ratione formæ; tertia verò conuenit materię tum per ſe, tum ratione quantitatis, propter ſe quidem, quia quælibet pars materiæ eſt materia, alioquin materia non eſſet ſimplex, ſed ex diſſimilibus naturis concreta: propter quantitatem autem, quia materia ex ſe non habet partes diſtinctas, quarum vna ſit extra aliam, ſed id accipit & habet à quantitate. Hinc autem patet ſolutio dubitationis. Verùm præterea ſciendum eſt, duabus de cauſſis accidere poſſe, vt totum aliquod prædicetur de partibus, nimirum vel poſitiuè; quòd eadem forma totius ſit in ſingulis partibus; vt forma aquæ eadem eſt in omnibus partibus aquæ: vel priuatiuè, quòd in toto non ſit alia & diuerſa forma, quàm in partibus: ac hoc modo materia tota eſt eiuſdem rationis, cum omnibus ſuis partibus, quia nulla pars materiæ primæ ex ſe habet aliquam formam, ſed hoc eſt omnium partium commune, quòd per ſe omnis formæ ſunt expertes. Ad tertiam reſpondemus, duplicem eſſe vnitatem atq; diſtinctionem, vnam entitatiuam, & tranſcendentalem, propter quam vnumquodq; eo ipſo quo eſt ens, eſt vnum & diſtinctum ab aliis; alteram formalem ſpecificamq;, propter quam res dicuntur conuenire & differre vel numero, vel ſpecie, vel genere; priori modo materia dicitur vna & diſtincta ab aliis, non autem poſteriori modo. Vide D. Tho. 1. par. q. 16. art. 7. in reſp. ad 2. Sequitur nunc altera quæſtio de dimenſionibus interminatis.

Quantitatem interminatam immediatè inhærere materiæ primæ. CAP. XVIII.

MAgna & perdifficilis eſt controuerſia inter Philoſophos: Vtrum quantitas ſit materiæ coæterna, & ſit ingenerabilis & incorruptibilis, & antecedat formas omnes, an ſubſequatur formam ſubſtantialem, & more cæterarum formarum naturalium generetur & intereat. Intelligimus aūt hoc loco per quantitatem magnitudinem triplici dimenſione completam, hoc eſt, longitudine, latitudine, & craſſitie: Vocatur autem quantitas hæc proximè inhærens materiæ primæ ab Auerroë indeterminata, non quòd actu nullum terminum habeat, ſed quia

quia ſi ex ſe ſpectetur, non ſit terminata, hoc enim accidit ei à formis ingredientibus in materiam. Proprium enim eſt formæ vt multis locis Ariſt. docet, continere & terminare; qua etiam de cauſſa forma appellatur terminus & finis; atque hoc etiam modo materia prima dicitur informis, non quòd actu nullam habeat formam, ſed quòd ſi ſpectetur ex ſua ipſius natura, expers ſit omnis formæ. Videtur igitur nobis veriſimillimū eſſe, quantitatem ex quo creata fuit à Deo materia, ineſſe in materia, & antegredi formas ſubſtantiales, & ſuapte natura interminatam eſſe, variè autem determinari ab agentibus naturalibus pro varietate formarum ſubſtantialium, quæ inducuntur in materiam, & per ſe nunquam generari aut corrumpi, ſed tantùm ex accidenti, nimirùm ratione determinationis & figuræ; vt ſi ſit globus ceræ, & in eo effingantur variæ figuræ, fiatq; vel rotundus, vel longus, vel quadratus, quantitas quidem ceræ nō mutatur, terminatio autem & figura eius variatur: ſic agens naturale additione ac detractione formarum naturalium immutat quidem terminos & figuras quantitatis, ſed ipſam quantitatis formam, quā materia ſua vi poſſidet, intelligimus fixam, ſtabilem & immutabilē eſſe. Hanc aūt ſententiam his rationibus confirmare poſſumus. Prima. Materia non poteſt retinere exiſtentiam ſuam mutata quantitate, ergo ſi habet exiſtentiam ex ſe & immutabilem, & nō à formis variabilem, habebit etiam quantitatem ex ſe immutabilem, nec accipiet eam à formis. Quemadmodum enim ſi materia exiſtentiam acciperet à formis, his mutatis, neceſſe eſſet materiam identidem generari & interire, ita etiam ſi quantitatem acciperet à formis, his variatis oporteret quantitatem variari, qua ſublata tollitur etiam exiſtentia, ſine qua materiata eſſe non poteſt: ſic igitur cogitandum eſt, vniuerſam materiæ molem ſimul à Deo productam eſſe, quæ totum hoc ſpatium, quod cœli ambitu circumſcriptum atq; comprehenſum eſt, occuparet, atq; compleret, nec ea poteſt aliqua ex parte vel augeri, vel imminui: ſi enim quidpiam augeretur, penetraret atq; perrumperet cœlum; ſi minueretur, aliquid inane & vacuum relinqueretur: Ergo ſicut ſculptor ante ſibi comparat eam, vel æris, vel marmoris molem, quæ ſatis ſit ad [illegible] operis perficiēdum, quod in animo habet: deinde vi artis illam materiā cudendo, dolando, variè formando opus ſuū artificioſum fingit & abſoluit; ſic etiam contingit in rebus naturalibus. II. Forma non dat materiæ vt ſit materia, & vt ſit ſubiectum; ſed præſupponit illam eſſe ſubiectum: quare ſimiliter etiam præſupponet, id ſine quo materia non poſſet eſſe ſubiectum formæ: hoc autem eſt quantitas; ſicut enim materia non habet partes diſtinctas citra quantitatem; ita non

Probatur decem & ſeptem argumentis quātitatem inhærere immediatè materiæ primæ eiq; coæuam & inſeparabilem eſſe.

poteſt ſecundum varias partes ſuas varias formas accipere, niſi propter quantitatem, ergo forma præſupponit quantitatem, neq; eam tribuit materiæ. III. Forma ſubſtantialis ex ſe eſt indiuiſibilis, & fit quanta ac diuiſibilis ratione ſubiecti, in quo recipitur, ſubiectum autem eius eſt materia; ergo efficitur diuiſibilis propter quantitatē materiæ; at ſi forma attribueret quantitatem materiæ, non eſſet forma diuiſibilis propter materiam, ſed potius è contrario materia propter formam, vtpote à qua tribueretur ei quantitas. IV. Si quantitas immediatè non ineſt in materia prima, ſed in toto compoſito, hoc eſt, in materia & forma, (ponatur enim nunc quod poſteriùs oſtendetur, totum compoſitum nihil eſſe aliud, quàm partes eius ſimul iunctas) hinc efficitur vt quantitas hominis ſit in materia, & anima rationali tanquam in ſubiecto. Quamobrem neceſſe erit animam rationalem eſſe quantam & diuiſibilem. nam licèt fieri poſſit vt anima rationalis exiſtens in ſubiecto quanto, non ſit quanta & diuiſibilis, propterea quòd nec per ſe, nec in fieri, nec in eſſe, nec in operari, dępēdeat à tali ſubiecto: Illud tamen nullo modo fieri poteſt, vt in ea ſubiectiuè inſit quantitas, & ipſa tamen non ſit quanta; ſicut fieri non poteſt, vt in aliquo ſit albedo, quod non ſit album; non enim poteſt effectus formalis ſeparari à forma, nec poteſt vllam ob cauſſam contingere, vt forma non tribuat ſuum eſſe formale ei ſubiecto in quo ineſt. V. Si duo agentia æqualis virtutis ſimul agere incipiant in duas medietates ligni pedalis, eo inſtanti quo primum non eſt forma ligni, formæ quæ tunc ab illis agentib. inducendæ ſunt, aut reperiunt materiam ligni in duas partes diſtinctam, aut non: ſi reperiunt diſtinctam, cùm talis diſtinctio accidat materiæ propter quantitatem, vtiq; reperient quantitatem in materia; ſin autem offendunt illam materiam indiſtinctam, in vna & eàdem parte materiæ indiſtinctè, & confuſè recipientur illæ formæ; quomodo igitur per quantitatem poſterius aduenientem rurſum diſtingui & ſeparari poterunt? & certè ſicut forma pręſupponit materiam, ita multitudo & diſtinctio formarum pręſupponit multitudinem & diſtinctionem materiæ, quæ ſine dubio prouenit à quantitate. VI. Omne quod mouetur oportet eſſe diuiſibile, vt eſt in 6. Phyſ. tex. 32. ſed materia eſt primum ſubiectum omnium tranſmutationum: non enim alia ratione formæ ſubſtantiales expromuntur de ſinu & poteſtate materiæ, quàm per eius tranſmutationem; oportet igitur materiam eſſe quantam: in eo enim quod eſt indiuiſibile, nulla tranſmutatio ineſſe poteſt. VII. Qualitates primæ inhærent materiæ primæ, & præcedunt formas ſubſtantiales, & alteratio quæ ſecundum eas fit proximè attingit materiam primam, ergo quan-

quantitas eſt in materia prima ante formas ſubſtantiales: antecedens probatur ex iis quæ ſcripta ſunt in 2. lib. de Generat. t. 6. Conſequētia autem per ſe manifeſta eſt: nam nec qualitas ſenſibilis, nec alteratio quæ eſt ſecundum qualitates, poteſt eſſe in ſubiecto non quanto, vt docet Ariſt. 6. Phyſ. & in lib. de ſenſu & ſenſili. VIII. Si quantitas non eſt materiæ coæterna; ſed producitur de nouo, quærendum eſt à quo producatur; omnis enim effectus habet ſuam cauſſam propriam: Dices eſſe aliquod proprium efficiens quantitatis. Contrà, quia ſic cætera agentia non producerent quantitatem; & cùm nulla actio Phyſica obiri poſſit ſine quantitate, nihil planè agerent. Dices fortè produci eam ab omnibus agentibus. Contrà, omnis effectus, ſi eſt vnus, referendus eſt ad vnam cauſſam; & quamuis à multis producatur, tamen non producitur ab eis vt multa & diuerſa ſunt, ſed vt habent vnum aliquod commune. Quod ergo erit hoc cōmune, propter quod omnia agentia producerent quantitatem? non forma, nulla enim forma ſubſtantialis reperitur communis omnibus rebus naturalibus: nec materia, quòd ea non actiua ſit, ſed tantùm paſſiua: non igitur quantitas à quoquam producitur, ſed ingenita eſt vnà cum ipſa materia; & cùm quantitas non ſit forma vim habens agendi, ne fingi quidem poteſt vnam quantitatem ab alia quantitate produci. IX. Si quantitas producitur, aut ea recipitur in materia quæ habet quantitatem, aut non: ſi priùs dicatur, vel erit progreſſus in infinitum in quantitatibus, vel aliqua quantitas, quæ non producatur; & cùm omnium quantitatum eadem ſit ratio, quod de vna dicitur, idem ſimiliter pronunciandum erit de cęteris: ſin aūt poſterius affirmetur, dicaturq; quantitatem recipi in materia non quanta, ſic quod eſt quantum & diuiſibile recipietur in eo quod eſt indiuiſibile: quod manifeſtam in ſe repugnantiam & contradictionem continet. X. Omnes Philoſophi aſſerunt quantitatem tenere ſe ex parte materiæ: multa verò alia accidētia ex parte formæ; at ſi quātitas produceretur ab agente, eamq; forma ſubſtantialis ſecum ferret & tribueret materiæ, potiùs dicendum eſſet quantitatem tenere ſe ex parte formæ, quàm ex parte materiæ. XI. Si quantitas ſequeretur formam ſubſtantialem, ergo non poſſet abſtrahi à forma ſubſtantiali; quod enim poſterius eſt, non poteſt perfectè abſtrahi à priori: At quātitas & à Mathematico, & à Metaphyſico abſtrahitur ab omni forma naturali, quinetiam conſideratio quantitatis ſecundum naturam, prior eſt quàm conſideratio Phyſica formarum naturalium. Ex quo factum eſt, vt præter Phyſicam ſit alia ſcientia, q̄ per ſe agat de quantitate, id quod in aliis accidentibus Phyſicis non contingit. XII. Ariſt. 2. de Gen. 27. & ante in 1. de Gen. 24.

docet accidentia, quæ ſunt communia generato & corrupto, eadem manere in vtroq; vt cùm aër vertitur in ignem, humor quidem aëris, vt qui ſit repugnans igni, prorſus deletur; calor autem aëris cùm ſit congruens naturæ ignis, idem manet; ſed quantitas eſt communis omnibus rebus naturalibus, ergo debet eadem manere in omnibus, nec eſt vlla cauſſa cur à ſingulis agentibus generari & corrumpi debeat. XIII. Sicut materia in tranſmutatione non mutatur, ſed manet eadem; propterea quod eſt ſubiectum tranſmutationis, quod manere debet idem ante & pòſt; ſic etiam quantitas debet permanere eadem. Etenim materia ſubiicitur tranſmutationi per quantitatem, & ſanè ſicut materia eſt ſubiectum, vt quod (ſic enim loquuntur nunc Philoſophi) omnium tranſmutationum & formarum, ita quantitas eſt ſubiectum omnium vt quo. XIV. Si quantitas producitur de nouo, vel igitur ex nihilo, at ſic crearetur; vel ex materia non quāta: at qui fieri poteſt, vt ex eo quod eſt indiuiſibile nec vllas prorſus habet partes, prodeat aliquid longum, latum & craſſum, & habens partes extra partes. XV. In aquæ interitu, ſi quantitas eius corrumpitur, quærendum eſt à quo corrūpatur: non ab aliquo contrario, tum quia nihil eſt contrarium quantitati, tum etiam quia omnia contraria ſicut habent eandem materiam communē, ſic etiam quantitatem, ſiquidem mutua contrariorum actio, quæ eſt alteratio, fit in eodem ſubiecto quāto; nec ob interitum formæ aquæ dici poteſt corrumpi quantitas; quia licèt quantitas aquæ ratione talis termini & figuræ quam gerit in aqua, pendet à forma aquæ: tamen vt quantitas eſt, cùm ſit communiter in cunctis rebus naturalibus, non poteſt pendere à forma aquæ. Et quod oſtenſum eſt de aqua, idem in aliis demonſtrari poteſt. XVI. Vel quantitas producitur à quantitate, veluti calor à calore: atqui quātitas nō eſt actiua, vel à qualitate aliqua actiua: at quantitas ſecundùm naturam prior eſt qualitate, eiq; neceſſario præſupponitur tam in fieri, quàm in eſſe, & operari; ergo quantitas eſt ingenerabilis. XVII. Videtur Ariſt. hoc ſentire, is enim multis locis hoc ſignificat, quantitatē eſſe propriam affectionem materiæ; & in 3. Phyſ. ſcribit infinitatem quantitatis prouenire ex materia, eius aūt determinationem à forma: in 4. Phyſ. ipſam materiam appellat indefinitū & interuallum: in 7. Metaph. t. 8. innuit quantitatem primò ineſſe materiæ, eamq; diffiniri & determinari à quantitate. Idē Plato etiam declarare voluit, nominās materiam magnum & paruū. hanc item ſententiam Simplicius 1. Phyſ. ſuper tex. 69. quanquā verbis obſcuris & Platonicis, videtur attribuere Platoni & Ariſtoteli. Eiuſdem opinionis grauis interpres & defenſor eſt Auer. in lib. de ſubſtantia orbis; in 1. Phyſ. com. 63. & in Epitome Me-

Ariſtot. Plato, Simplicius, Ammonius, Auerr. Philoponus auctores huius ſententiæ.

Metaph.tract.2.cap.vlt. Ammonius in Categoria Quantitatis ita ſcribit: *Quantitas ſecundum ſibi locum in rerum natura vendicat: prima enim materia priùs in molem elata quantitatem habet, quod ſecundum ſubiectum Ariſt nominat, tum formas ſuſcipit, & fit compoſitum* Hæc ille. Philopon.lib.1.de Generat.ſuper tex.33.inquit, quantum trifariam dimenſum eſſe ſubiectum immutabile, & permanere in omni generatione ac mutatione: & ibid.ſuper t. 40.ait, materiam propinquam ſubſtratam omnibus formis & per ſe immutabilem eſſe corpus trifariam dimenſum. Sed quia hæc opinio à multis & ſanè doctis viris vehementer oppugnatur, nec in ſe paucas habet dubitationes, volumus quæcunque contra eam afferri poſſunt diligenter ac propriè commemorare atq; refellere.

Opinio & argumenta eorum qui contrà ſentiunt, & oppugnant dimenſiones interminatas.

Cap. XIX.

D.Thom. in opus 32 quod eſt de dimēſionib.interminatis. Durand.1. ſent.diſt.8. q 4. Heruæus quol.2.q. 10. Paulus Soncinas 8. Met. q. 17. & 18 ita ſentiunt.

QVi opinantur quātitatem nec eſſe incorruptibilem, nec immediatè inhærere in materia prima, ſed in toto compoſito, has ſexdecim pro ſua opinione, & contra ſententiā noſtram rationes afferre poſſunt. Prima. Ariſt.in Categoria ſubſtantiæ ait: *Alia omnia vel dici de ſubſtantia prima vel eſſe in ea: nam ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur de prima, accidentia verò in ea inſunt: quamobrem ſublatis primis ſubſtantiis, nihil aliorum remanere poſſet.* Ex quibus verbis licet intelligere accidentia omnia habere pro ſubiecto ſuo primam ſubſtantiā, quæ eſt ſubſtantia compoſita. Quare quātitas nō eſt immediatè in materia prima, ſed in toto cōpoſito. Secunda. in 7. Metaph.t.4. dicitur ſubſtantia eſſe prior accidente, ratione, natura, & tēpore; & ibi loquitur Ariſt. de ſubſtantiā prædicamentali, quæ eſt compoſita; ſi igitur ſubſtantia cōpoſita ſecundum naturam præcedit omne accidens, ergo etiam quantitatem: quare non erit quantitas æterna, exiſtens in materia ante formas ſubſtantiales. Tertia. In 5. Phyſ.t.8. ſcriptū eſt, ſubiectum generationis, quod eſt materia prima, nō eſſe in loco; at ſi materia prima habens quantitatē ſubiiceretur generationi, procul dubio eſſet in loco, ſiquidem locus debetur rei cuilibet propter quantitatem quæ in ea ineſt. Quarta. Secūdum Ariſt. omnis forma materialis eſt corruptibilis, & materia habet potentiā contradictionis ad eſſe, & non eſſe, ergo cùm quātitas ſit forma materialis, erit corruptibilis, & materia habebit potentiam ad eſſe & non eſſe quantitatis. ergo non eſt quantitas materiæ coæterna. Quinta. Idem eſt ſubiectum augmentationis & quantitatis, ſiquidem augmentatio eſt motus per ſe tendens ad quantitatem, ſed propriū ſubiectum augmentatio-

nis non eſt ſola materia, ſed totum compoſitum; imò augmentatio non fit ratione materiæ, vt Ariſt. docet in 2. de Anima, & in 1. de Generat. vbi ait de augmentatione, ergo, &c. Sexta. Auerr. 2. de Anima, comm. 4. ait hoc eſſe diſcrimen inter formam ſubſtantialem, & accidentalem, quòd ſubſtantialis habet pro ſubiecto ens in potentia, nempe materiam primam; accidentalis verò ens in actu, quod eſt ipſum compoſitum: ſed quantitas eſt forma accidentalis, ergo ſubiectum eius non eſt materia prima, ſed totum compoſitum. Septima. Auerroës in Epitome Metaph. tract. 2. cap. vlt. ait dimenſiones interminatas non actu, ſed potentia ineſſe in materia prima; ergo materia non habet actu quantitatem aliquam priùs quàm accipiat formam ſubſtantialem. Octaua. Secundum Auer. lib. 12. Metaph. com. 39. omne compoſitum eſt nouum, ergo compoſitum ex materia prima & quantitate non eſt æternum. Nona. Idem eſt ſubiectum quantitatis interminatæ, & terminatæ, quippe cùm hæ duæ quantitates non differant ſecundum rem, ſed tantummodo ſecundum rationem; ſed quantitas terminata ſequitur formam, & habet pro ſubiecto ipſum compoſitum, ergò ſimiliter etiam interminata. Decima. Ens per ſe eſt prius, quàm ens per accidens; ſed ex materia & forma ſubſtantiali fit ens per ſe, ex materia verò & quantitate fit vnum ens per accidens, ergo forma ſubſtantialis in materia præcedit quantitatem. Vndecima. Si quantitas immediatè & ſemper inhæret materiæ, ergo maior eſſet vnio materiæ cùm quantitate, quàm cum forma ſubſtantiali; illa enim eſſet immediata & indiſſolubilis, hæc autem minimè: at hoc falſum eſt: cùm enim materia & forma ſubſtantialis pertineant ad idem prædicamentum, & cùm componant vnum ens per ſe, cuius ſunt partes eſſentiales, & cum forma ſubſtantialis ſit propria perfectio materiæ, maiorem vtiq; habebit materia coniunctionem cum forma ſubſtantiali, quàm cum accidentali. Duodecimà. Si quantitas eſſet coæterna materiæ, ergo eſſent quatuor principia generationis, nimirum Materia, Forma, Priuatio, & Quantitas. Decimatertia. Prius eſt eſſe ſimpliciter, quàm eſſe ſecundum quid, quia eſſe ſecundum quid præſupponit eſſe, ſed forma ſubſtantialis materiæ largitur eſſe ſimpliciter, accidentalis autem tantùm eſſe ſecundum quid, ergo illa præcedit hanc, non poteſt igitur quantitas eſſe in materia ante formam ſubſtantialem. Decimaquarta. Nulla eſt quantitas interminata: etiamſi ſecundum ſe conſideretur citra formas ſubſtantiales: nam vniuerſæ materiæ moles per ſe ſumpta, non eſt infinita, ſed finita, quippe cùm tota contineatur ambitu orbis Lunæ, & ſi eſſet tota ſimul, haberet figuram rotundam; quoniam vndique perfectè termina-

retur

retur à cœlo; quemadmodum contingit in elementis. Decimaquinta. Cùm ex minori quantitate fit maior, id quòd accidit in rarefactione, non manet eadem quantitas, alioquin idem eſſet maius & minus, ergo acquiritur de nouo aliqua pars quãtitatis; ſed in quantitate eadem eſt ratio vnius partis & totius, ſi igitur vna pars eius de nouo eſt generabilis, ſimiliter etiam tota erit generabilis. Decimaſexta. Omne accidẽs definitur per ſuum ſubiectum, ſed quantitas non poteſt definiri per materiam primam, ſiquidem definitio debet eſſe ex ijs quæ ſunt nota, & magis nota quàm id quod definitur, ſed materia prima eſt res quædam ignota, vt eſt apud Ariſt. 7. Meta. t. 35. & certè ignotior eſt quantitate, ergo materia prima non eſt immediatũ ſubiectum quantitate, ſed potius totum compoſitum.

Soluuntur ſupradictæ rationes. CAP. XX.

QVanquam hęc opinio, tum propter auctoritatẽ eorum qui eam ſequantur, tum propter ſupradictas rationes quibus ea cõprobatur, nec damnanda nec contemnẽda ſit, nos tamen quòd contrariam ſententiam, quam ſupra explicauimus & multis rationibus communiuimus, probabiliorem eſſe iudicamus, enitemur ſoluere rationes ſupradictas. Ad primam rationem ita reſpondemus: Omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia vel inhæſiuè, vt albedo, vel denominatiuè, vt quantitas & qualitates primæ, quæ inhærent quidem immediatè in materia prima, ſed cùm ea ſit pars compoſiti, fit vt propter eam ipſum cõpoſitum denominetur ab illiuſmodi accidentibus. Adde quòd cùm nec ſecundæ ſubſtantiæ ſine primis exiſtere queant, nec materia extra ipſum compoſitum, rectè profectò dixit Ariſtoteles omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia. Illam verò ſententiam Ariſtotelis, (ſublatis primis ſubſtantijs nihil aliorum remanere) tripliciter interpretari poſſumus. Primò ſublata prima ſubſtãtia tolli accidentia, quædam ſimpliciter, nempe quæ conſequuntur formam vel compoſitum, alia verò ſecundum quid, hoc eſt vel ratione gradus certi & determinati, vt in primis qualitatibus, vel ratione terminationis, vt in quantitate. Nam cùm ex igne fit aër, corrupto igne licèt maneat calor, non tamen talis & tantus calor, qualis & quantus erat in igne: is enim non competit aëri: nec in alio corpore quàm in igne eſſe poteſt: idem de quantitate dicendum eſt. Deinde ſi prima ſubſtantia tollatur penitus & ſecundum omnes ſuas partes, hoc eſt tam ſecundum materiam quàm formam, nullum accidẽs manere poteſt; nam cùm nullum accidens per ſe cohærere queat, in quo inerit tanquàm in ſubiecto? Poſtremò, cùm tam materia quã omnia accidentia ſint propter formã & compoſitum,

Quomodo intelligendum ſit omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia & ab ea pendere.

Digitized by Google

accidens enim eſt diſpoſitio formæ ſubſtantialis, vel ad eam procreandam, vel cōſeruandam, vel ad eius actiones exercendas ſublata prima ſubſtantia, ſi manerent cætera, ſanè fruſtra eſſent: Deus autem & natura nihil permittunt fruſtrà eſſe in rebus, ille igitur locus, & illa ſententia Ari. nequaquam officit ſententiæ noſtrę. Ad ſecundam. Subſtātia compoſita, eſt prior accidentibus, non eodē modo: ſed quibuſdam tempore, nimirum ijs quæ illi adſunt & abſunt præter ipſius interitum; alijs ſecundum rationem & cognitionem, & ſic eſt prior propria paſſione; alijs ſecundum naturam, id eſt ſecundum perfectionem, & ſic eſt prior quantitate interminata: vel dicito ſubſtantiam compoſitam eſſe omnibus accidentibus terminatis priorem, interminatis verò, ſi nō ſecundum ſe totam, ſaltem ratione partis, hoc eſt ratione materiæ eſſe quoq; priorem. Ad tertiam. Ariſt. in illo 8. tex. quinti lib. Phyſi. per id quod generatur. non intelligit ſubiectum generationis, quod eſt materia prima; ſed totum compoſitum, id enim propriè generari dicitur; ita vt vis rationis Ariſtotelicæ, qua demonſtrat generationem non eſſe motum, ſit hæc: id quod verè mouetur, exiſtit actu & in aliquo certo loco, vt id quod albeſcit vel nigreſcit, & id quod augetur, vel mouetur ſecundum locū: dicitur enim ſtatua nigreſcere vel planta augeri, vel animal moueri ſecundum locum: quæ omnia actu exiſtunt: At quod generatur, nondum actu eſt, ſumendo generationem non ſolùm propriè pro illa introductione formæ ſubſtantialis, quæ fit in inſtanti, ſed etiam pro tota diſpoſitione præuia, quæ ratione finis, ad quem naturaliter tendit, ferè vocatur à Philoſophis generatio. generatur enim homo & nondum actu eſt, non enim ſicut in alteratione, antè & pòſt permanet ſubiectum idem habens nomen & ſpeciem, ita contingit in generatione: ſtatua enim quæ dealbatur, antè & poſt dealbationem manet & nominatur ſtatua, at cùm ex ſemine generatur equus; ante generationē eſt ſemen & non equus, poſt generationem eſt equus & non eſt ſemē. Atq; hæc eſt germana ſententia illorum verborum Ariſtotelis. Sed præterea reſpondemus, duplicem eſſe locum, vnum indefinitum, alterum determinatum ad vnam aliquam certam differētiam loci, vti ſurſum vel deorſum; prior locus conuenit rebus propter quantitatem, poſterior autem, ob qualitates motiuas, grauitatem inquam & leuitatem. Materia igitur propter quantitatem quam habet, eſt in loco indefinitè, hoc eſt non magis ſurſum quàm deorſum, determinatur autem ad hanc vel illam differentiam loci, à qualitatibus motiuis, quas accipit ab agentibus naturalibus. Itaque Ariſtoteles cum ait id quod generatur non eſſe in loco, id autem quod mouetur eſſe in loco,

An ſubſtantia compoſita ſit prior omnibus accidentibus.

Quo pacto id quod generatur nec ſit ens actu, nec ſit in loco.

loqui

loquitur de eſſe in loco non priori, ſed poſteriori modo. Ad Quartam. Cùm aiunt Peripatetici formas materiales eſſe corruptibiles, loquuntur de formis ſubſtantialibus, non autē accidētalibus, qualis eſt quantitas. Ad Quintam. Quoniā augmentatio non tendit ad quantitatē ſimpliciter, ſed ad quantitatem terminatam & perfectā & conuenientem naturæ viuētis, ideo ſubiectum augmentationis non eſt materia prima, ſed totum compoſitum. Ad Sextam. Auer. in illo 4. co. 2. de Anima loquitur de accidentibus determinatis, non autem de indeterminatis, cuiuſmodi eſt quantitas de qua nunc agimus. Ad Septimā. Quia proprium eſt actus & formæ, terminare & diffinire, quantitas autē interminata, nec ex ſe, nec ex materia habet vllum certum terminum, ideò dicitur eſſe potentia & non actu: & ſicut materia, quamuis ſit actu materia, tamē quia eſt in potentia ad omnes formas dicitur ens in potentia, ſic quātitas interminata licèt actu ſit quantitas, tamen quia eſt in potentia ad omnes terminos & figuras quantitatis, quas poteſt accipere ab agentibus naturalibus, vocatur quantitas in potentia: & hic eſt intellectus atq; ſententia illorum verborum Auerrois. Ad Octauam. Omne cōpoſitum eſſe nouum, intelligit Auerroes de eo quod eſt verè compoſitum, cuiuſmodi eſt compoſitum ſubſtantiale, nō autem accidentale. Ad Nonam. Cùm eadē ſecundum rem ſit quantitas terminata & interminata, idē erit vtriuſque ſubiectum inhæſionis: Verùm terminata dicitur eſſe in toto compoſito denominatiuè, quatenus determinatio quantitatis fit ab agente naturali propter formam ſubſtantialem & propter opportunitatem ipſius compoſiti naturalis. Ad Decimam. Ens per ſe, prius eſt ſimpliciter quàm ens per accidens, ſed in hac, vel illa re, nihil prohibet aliquod ens per accidens eſſe prius quàm aliquod ens per ſe: præſertim ſi illud ſit naturalis & neceſſaria præparatio atq; diſpoſitio ad productionem huius; id quod contingit in materia & quantitate reſpectu formæ ſubſtantialis & ipſius compoſiti. Ad Vndecimam. Illa eſt ſimpliciter maior vnio, ex qua fit magis vnū, & cùm ex materia & forma ſubſtantiali fiat magis vnum, quia fit vnum ens per ſe, quàm ex materia & quantitate ex quibus fit vnum per accidens & ſecundum quid; ideo ſimpliciter maior vnio eſt inter materiam & formam ſubſtantialem, quàm materiæ cum quātitate, ſecūdum quid autem illa vnio minor eſt quàm hæc, quatenus hæc eſt magis immediata, & indiſſolubilis. Ad Duodecimam. Quantitatis non eſt principium generationis diuerſum à materia, ſed pertinet ad cauſalitatē eius tanquā diſpoſitio neceſſaria materiæ, vt ea queat ſubijci tranſmutationi, neque enim materia poſſet ſubijci tranſmutationibus Phyſicis niſi

ante quãtitatem haberet: at priuatio habet diuerſam rationem principij, nempe tanquam terminus à quo. Ad decimamtertiam. Si forma daret materiæ eſſe ens & exiſtere in rebus, ſine dubio forma ſubſtantialis in materia præcederet quantitatem: prius enim eſt materiam eſſe ens, & habere eſſe quantum: ſed quia materia non eſt ens nec ſimpliciter exiſtit propter formam, vt ſuprà oſtenſum eſt, idcirco argumentum nihil valet. Dicitur autem forma ſubſtantialis dare eſſe ſimpliciter, quia ſimul cum materia facit vnum ens per ſe completum & ſub determinato gradu & ſpecie entium conſtitutum; quod non poteſt facere vlla forma accidentalis. Ad Decimamquartam. Licèt vniuerſa quantitatis moles terminata ſit, vt potè quę cœli finibus circunſcripta tota contineatur, tamen dicitur interminata, propter innumerabiles terminos & figuras quas ipſa quidem in ſe non habet, ſed eas poteſt accipere ab agentibus naturalibus ſecundum varietatem formarum ſubſtantialium, quæ inducuntur in materiam: quemadmodũ lignum aliquod dicit poſſet informe, ratione formarum artificialium quas accipere poteſt ab arte. Ad Decimamquintam. In rarefactione eadem eſt ratio, quantitatis & materiæ; nam ſicut ibi plus exiſtit quantitatis, ita quoq; plus materiæ: quemadmodum enim per rarefactionem partes quantitatis multiplicantur, ſic etiam partes materiæ: quare ſi nolunt in rarefactione vllam materiæ particulam de nouo acquiri, idem quoque ſentire debent de quãtitate. Nos igitur reſpondemus, acquiri nouum terminum & nouam extenſionem quãtitatis, non autem nouam partem quantitatis; de qua re alias plura dicentur: nam quæſtio de rarefactione perdifficilis eſt, & diligentem atque accuratam tractationem depoſcit. Ad Decimamſextam. Licèt materia prima ſecundum nos ſit ignota, & ſit ſecũdum naturam etiam ignota comparatione formæ ſubſtantialis, tamen eſt notior ſimpliciter quantitate. Etenim Ariſt. 6. lib. Topicorum docet id eſſe notius ſimpliciter, quod eſt prius, & à quo dependet aliud, cõſtat autem materiam eſſe ſecundum naturam priorem quantitate, cùm ſit ſubiectum eius, quare ſi quantitas definiatur per materiam, non definietur per aliquid ignotius; poſſet autem confici huiuſmodi deſcriptio quãtitatis interminatæ. *Quantitas interminata eſt quantitas, quæ per ſe nec rotunda, nec quadrata, nec triangularis eſt, nec habet vllam figuram earum quibus ſpecies rerum naturalium determinantur, ſed eſt in potentia ad eas omnes. Eſt item prima diſpoſitio materiæ, qua materia efficitur idonea vt ſubijci queat cunctis mutationibus Phyſicis, & vt in diuerſis partibus ſuis diuerſas formas ſubſtantiales ſimul poſſit accipere.* Sed de indeterminata quantitate hactenus. Poſſet etiam hoc loco diſputari contra eos

Cur dicatur quantitas interminata.

Quid ſit quãtitas interminata.

Vide Paulũ Soncinatem 7. l. Meta. q. 27. & 28.

tra eos qui faciunt in materia prima neſcio quam inchoationem formarum, ſed quòd hæc opinio iampridem exploſa eſt ab omnib⁹, eiuſq; falſitas & abſurditas per ſe manifeſta eſt, ſuperuacaneum eſſe duximus ea de re verba facere. Reſtat vltima quæſtio de materia: nam cùm explicatùm ſit de materia an ſit, quid ſit, & qualis ſit, reliquum eſt docere propter quid ſit.

Propter quid ſit materia & de potentia eius duplici.
CAP. XXI.

MAteria eſt propter id ad quod ipſa refertur, triplex autem eſt relatio materię primæ, vna ad agens, altera ad formam, tertia ad compoſitum. Primò enim materia refertur ad agens ſicut potentia paſſiua ad actiuam, & ſicut mobile ad mouens. Etenim potentia actiua eſt principium tranſmutandi aliud in quantum aliud, & potentia paſſiua eſt principium, vt tranſmutetur ab alio in quantum aliud eſt. Deinde materia refertur ad formam tanquàm potentia materialis ad actum formalē tanquàm perfectibile ad ſuam perfectionem. Eſt enim forma, finis materiæ, vt eſt apud Ari. 2. Phy. te. 81. & 91. quam rem pulchrè declarat Auer. in lib. de beatitudine animæ extremis verbis ita ſcribens. *Materia eſt ens & in ſeipſa & in ſui natura propter formam, & eius perfectio eſt vt recipiat formam: nam ſi forma non eſſet neque materia eſſet.* Poſtremò forma refertur ad totum compoſitum vt cauſa ad cauſatum, cauſalitas enim materiæ eſt in eo, vt ex ea fiat aliquid ita vt inſit, id autem quod fit ex materia, eſt totum compoſitum; refertur etiam materia ad compoſitum vt pars ad totum, cùm eſſe partis ſit propter eſſe totius, præſertim eius partis quæ non poteſt per ſe cohærere extra totum; hæc autem cauſalitas, eſt communis materiæ cum forma, ſiquidem ambæ ſunt partes eſſentiales totius compoſiti. Relatio autem materiæ ad ipſam tranſmutationem, non differt vel ab ea quæ eſt ad agens, vel ab ea quæ eſt ad formam. Inter has tres relationes is ordo cernitur, vt ordine generationis, relatio ad agens, ſit prima, ad formam ſecunda, ad compoſitum tertia. Primùm enim materia mutatur & diſponitur ab agente, tum accipit formam, ad extremum, ex coniunctione formæ cum materia exiſtit compoſitum. Relatio ad agēs eſt extrinſeca & viget tantùm in ipſo fieri, hoc eſt dum res fit & generatur; materia enim indiget agente; vt ab eo tranſmutetur, & ſic in ea producatur forma; qua producta non eſt ampliùs opus agente. Relatio ad formam & compoſitum, eſt intrinſeca, & conſiſtit non modo dum res fit, ſed etiam poſtquàm facta eſt, quamdiu res manet, & hæc relatio continet perfectionem materiæ. At ſi ſpectetur natura ipſius materiæ, principalis

Triplex relatio materiæ, ad agens, ad formam & ad compoſitum.

lis eius relatio eſt ad formam; hanc enim expetit vt turpe pulchrum, & vt ſuum actum atq; perfectionē; quo fit vt ſibi inuicem omni ex parte ſemper aptè reſpondeant, & ſint ad aliquid vt dicitur2. Phy.t.26.forma.n.eſt finis materię, vt antè diximus. Sin autem cōſideretur intentio naturæ, principalis eius relatio eſt ad compoſitum; natura.n.materiam ordinat ad formam, & vtranq; ad compoſitum; hoc enim eſt quod per ſe ſubſiſtit & quod operationes naturales exercet, & quò natura tendit & in quo tandem conquieſcit. Verùm quia in hiſce relationibus materiæ, includitur potentia, eaq; magnas difficultates habet, de ipſa neceſſario dicendum.

Hanc diſtinctionem potentiæ innuit Auer.1.de Cælo comm. 120.

Pręclara doctrina de duplici materię potentia.

Duplex eſt potentia, vna quæ conuenit materiæ ex ſua ipſius vi & natura, altera quę conuenit ei prout eſt ab agente deſtinata & determinata ad hanc vel aliam formam, nam cum materia eſſe nequeat ſine potentia, duplex autem ſit materia, prima & ſecunda, neceſſe eſt ſimiliter etiam duplicem eſſe potentiam, vnam quæ conuenit materiæ primæ, alteram quæ ſecundæ. Hæ duæ potentiæ varijs vocabulis diſtinguūtur, illa dicitur prima, indeterminata, vniuerſalis, remota, confuſa, eſſentialis materię & inſeparabilis ab ea: Hæc autem appellatur ſecunda, determinata, particularis, propinqua, diſtincta, accidentalis materię, & ab ea ſeparabilis. Vtrauis autem potentia tripliciter accipi poteſt, vel ſubiectiuè, & idem eſt quod materia potens; vel formaliter pro illo reſpectu & habitudine potentiæ ad actum: vel terminatiuè, nimirum pro ipſo actu & forma, ad quam terminatur potentia: primo modo, potentia eſt ſubſtantia non differēs à materia; ſecundo modo, eſt relatio, vel de prædicamento ad aliquid, vel certè tranſcendētalis, tertio modo, tota ſpectat formam à qua & vnitatem & diſtinctionem accipit: poſſet fortaſſe etiam quarto modo accipi potentia prout eſt quædam qualitas ſecundæ ſpeciei, hoc eſt naturalis quædam habilitas ad recipiendas formas. Quid autem interſit inter poſſibilitatem, & potentiam, vide apud Auerroem in l.de Beatitudine animæ ca. 2. vbi vult nomen poſſibilitatis eſſe magis intrinſecum & ſubſtantiale rei quàm nomen potentiæ, & potentiam, inquit neceſſe eſt exire in actū in aliquo indiuiduo ſpeciei, & in aliquo tempore, at poſſibilitatem minimè. Sed quid inter potentiam primam & ſecundam interſit oſtendamus.

Quatuor differentiæ inter potētiam primam & ſecūdam materiā.

Potentia eſt de eſſentia materiæ.

Inter has duas materiæ potentias, quatuor ſunt differentiæ. Vna differentia eſt, primam potentiā eſſe materiæ eſſentialem, ſecundam autem eſſe accidentalem. Quòd autem prima potētia ſit eſſentialis materiæ, ex his oſtendi pōt. Primò, quia multis locis Ariſt. deſcribit materiam per eſſe ēns in potentia; quare ſignificat potentiam eſſentialem eſſe materiæ. Tum, Auer. in

lib. de

li. de ſubſtantia orbis c. 1. ait, potentiam eſſe differentiam ſubſtantialem materiæ. Deinde ita ſe habet potentia ad materiam ſicut actus ad formam, ſed eſſentiale eſt formæ, eſſe actū. ergo ſimiliter eſſentialis erit materiæ potentia. Poſtea Ari. l. 8. Met. t. 15. inquit, ideo ex materia & forma fieri vnum, quia materia eſt in potentia, forma autem eſt actus: Si igitur potentia non eſſet materiæ eſſentialis, non poſſet vnum quidpiam eſſentialiter fieri ex materia & forma. Præterea, ſi potentia non eſt eſſentialis materiæ, ergo poſſet intelligi materia abſq; potentia ad formam, at id eſt contra Ari. qui 2. Phy. t. 26. inquit, materiā & formam eſſe ad aliquid, quare non poterit vnum intelligi ſine altero. Et Auer. 4. Phy. co. 17. ita ſcribit, *Difficile eſt cognoſcere quidditatem primorum principiorū nimirum materiæ & formæ, intelligere autem materiam ſine forma eſt impoſſibile.* Poſtremò, materia eſſentialiter eſt incompleta, alioqui nō eſſet pars eſſentialis alterius; ergo ordinatur eſſentialiter ad id à quo perficitur & completur, id autem eſt forma; ad eam verò dirigi & ordinari non poteſt ſine potentia, eſt igitur potentia eſſentialis materiæ. Quod autem ſecunda potentia ſit accidentalis materiæ, hoc modo demonſtrari pōt. Primò quia ſecunda potentia eſt determinata, eſſentia verò materiæ per ſe eſt indeterminata; nullū aūt determinatum eſt de eſſentia indeterminati. Deinde potētiæ ſecundæ ſunt multæ & variæ; verbi gratiâ, ad hominē, ad equū & ad alias ſpecies & indiuidua rerum naturalium: at eſſentia materię vna eſt. Deniq; potētia ſecunda cōtrahit & determinat primam largiendo materiæ diſpoſitiones accidentarias, per quas ea fit determinatè habilis ad certā aliquam formam accipiendam; in quibus diſpoſitionibus cùm maximè poſita ſit vis ſecūdæ potentię, non pōt ea pertinere ad eſſentiam materiæ. Altera differentia eſt, primam potētiam re non diſtingui à materia, ſi enim ea, vt dictū eſt, attingit eſſentiam materiæ, non pōt ab ea re diſtingui, alioquin eſſentia materiæ non eſſet ſimplex, ſed compoſita. At ſecunda potentia re diſtinguitur à materia, ſiquidem in ſe continet accidentales diſpoſitiones re diuerſas à materia. Tertia differētia eſt, primam potētiam eſſe vnā, quia eſt vna eſſentia materiæ, & quia talis potentia conuenit materiæ per ſe ſumptæ, quæ vno modo indeterminatè & indifferenter ſe habet ad omnes formas, & quia ſi talis potentia eſſet multiplex, non eſſet indiſtincta reſpectu formarū: Etenim vbi eſt multitudo ibi eſt diſtinctio: at ſecunda potentia eſt multiplex non ſecus quàm forma ad quam determinatè refertur, ſi enim ſunt variæ diſpoſitiones materiæ pro varietate formarum, & ſi quęlibet forma ſuam ſibi propriam vendicat materiam, denique ſi numerus & diſtinctio huiuſmodi potentiarum ſpectari debet

ex for-

ex formis ad quas referuntur, neceſſe profectò eſt has ſecūdas potentias multas & varias eſſe. Quarta differentia eſt, primam potentiam eſſe ingenerabilem atq. incorruptibilem, nam cùm ſit eſſentialis materiæ, non poſſet abeſſe materia ſine eius interitu, adde quòd ſi prima potentia interiret, materia nullam formam poſſet accipere, quare ceſſaret generatio, imò cuncta in nihilum reciderent. Quamobrem Ari. Phyſ. t.82. ait, materiam generari & corrumpi per accidens ratione priuationis, per ſe autem & ſecundum potentiam ſuam eſſe ingenerabilem & incorruptibilem. & in 5 Metap. t. 5. loquens de materia ita ſcribit: *Item natura dicitur, ex quo primo inordinato existente & immobili ex ſua potentia, aut eſt, aut fit aliquid eorum quæ natura ſunt* ſecūdū autem potentiam neceſſe eſt variè mutari, quemadmodum contingit in ſecundis materijs & in accidentarijs diſpoſitionib. ipſius materiæ. Verùm ex ijs quæ dicta ſunt de prima illa materiæ potentia, nonnullæ exiſtunt difficultates, quas deinceps explicare oportet.

Dubitationes contra ea quæ dicta ſunt de potentia materiæ. CAP. XXII.

PRima dubitatio quæ primo loco tractari & enodari debet, ſic ſe habet. Aut prima materiæ potentia dicitur eſſe eſſentialis materiæ, quia eſt de ipſius eſſentia, at hoc eſt contra Themiſtium, qui 1. Phyſicorum ſuper tex. 61. in illa ſua nobili digreſſione de potentia materiæ, ait materiam eſſe quidpiam abſolutum, actu exiſtens, eique accidere potentiam: aut dicitur eſſentialis, quoniam eſt proprietas quædam conſequens eſſentiam materiæ, per quam natura materiæ nobis innoteſcit: at ſic poſſet materia intelligi ſine potentia, ſicut homo intelligi poteſt, tametſi eum riſibilem eſſe non intelligamus; quod eſt contra Ariſt. & Auerr. locis in præcedenti capite poſitis. 2. Dubitatio videtur Auerr. ſibi contradicere, nam in lib. de ſubſtantia orbis cap. primo ſcribit potentiam eſſe differentiam ſubſtantialem materiæ, at in 1. Phy. commen. 70. ait potentiam non eſſe ſubſtantiam materiæ, quoniam illa eſt corruptibilis & de prædicamento Relationis, & in 12. Meta. com. 11. inquit materiam ſecundum naturã ſuam eſſe vnam, at potentias eius multas eſſe, & numerum potentiarum eſſe ſicut numerum, quod non eſſet verum ſi potentia eſſet materiæ eſſentialis. 3. Dubitatio. Si potentia materiæ eſt immutabilis, ergo idem numero quod eſt corruptum poterit redire; quod eſt contra Ariſt. in fine 2. lib. de Generat. probatur conſequentia, nam ſi corrupta forma, manet in materia potentia paſſiua ad illam (quippe cùm potentia materiæ ponatur immutabilis) & omni poten-

potentiæ paſſiuæ reſpondet aliqua potentia actiua: vbi eſt autē potentia paſſiua & actiua, poteſt eſſe effectus, ergo poſſet qđ ſemel interiit idem numero regenerari. 4. Dubitatio, quod eſt in potentia, tandem reducitur ad actum; ergo ſi materia eſt in potentia, erit aliquādo actu, & ſic amittet potentiam ſuam; nā adueniente actu euaneſcit potentia, at materia ſine omni potentia eſſe nequit. Deinde, ſi materia eſt in potentia ad omnes formas, aliquando habebit omnes, quibus habitis ceſſabit generatio: non enim erunt aliæ formæ quæ generari queant; & tunc illæ formæ, quæ ſuapte natura corruptibiles ſunt, aut corrumpentur aut non; ſi corrumpentur, materia remanebit ſine vlla forma, ſi non corrūpentur, erit aliquid corruptibile, quod nunquam corrumpetur, quod eſt contra Ari. in 1. l. de Cœlo. 5. Dubitatio, An materia ſit in potentia ad omnes formas, tam indiuiduales quàm ſpecificas, æqualiter nec ne, meritò dubitari & in quæſtionem vocari poteſt. 6. Dubitatio. Cùm Philoſophi, maximè qui ſunt Theologi dicant aliud eſſe recipi in materia eamq; informare, & aliud educi è potentia materiæ; vt patet in anima rationali, meritò dubitatur quid ſit educi è potentia materiæ? Sed ad has dubitationes poteſt breuiter reſponderi ad hunc modum.

Ad 1. Reſpondemus, etſi vtraq; opinio probabiliter defendi poteſt, nimirū primam illā potentiā eſſe de eſſentia materiæ, & ipſam nō eſſe de eſſentia materiæ, ſed dici eſſentialē, quia eſt proprietas quædam naturalis materiæ ex eius manans eſſentia; & ꝓ prima opinione ad teſtimoniū Themiſtij reſponderi poſſet, aut eum ibi loqui de ſecunda potentia materiæ, non de prima, aut eū intelligere materiam, non eſſe ipſam puram potentiam, ſed quiddam abſolutū in genere entis, cui quaſi differentia quædam accidit potentia: etſi, inquam, vtraq; hæc ſententia defendi poteſt, attamen probabilius eſſe exiſtimamus, potentiam dici eſſentialem materiæ, quia intrinſecè conſequitur eius eſſentiam tanquā proprietas quædam naturalis. Sic enim (niſi nos fallimur) de natura materiæ cogitandum eſt; eam eſſe ens quoddam, (vt eſt apud Simplicium 2. de Anima co. 2.) tenuiſſimum & imperfectiſſimum: ens, inquam, abſolutum quidem entitatiuè, ſed omnino incompletum ſpecificè, cuius eiuſmodi eſt natura, vt ab agentibus naturalibus variè mutari & formari queat, quam conſequitur ſumma & propè infinita quædā habilitas, accipiendi oēs formas naturales. Itaq; ſicut naturam ferri conſequitur habilitas quædā, vt ex illo gladius effici poſſit; naturā ceræ, mollities & flexibilitas, qua ad omnes figuras accommodari poteſt; ſimiliter etiam cogitandum eſt de natura materiæ. Hæc autem habilitas ſeu potentia, ſimpliciter eſt

An prima potentia ſit de eſſentia materiæ.

Digitized by Google

qualitas ſecundæ ſpeciei, adiunctum habens reſpectum ad f
mam, non re, ſed ratione tantùm differens à materia. Dici
aũt hæc potẽtia eſſentialis materiæ, quatuor ob cauſas: prin
quia immediate & intrinſece fluit ex eſſentia materiæ; tũ qu
per eam eſſentia materiæ ordinatur ad formã; deinde quòd
materia & forma, propter actum huius, & potentiã illius, ef
tur per ſe ac eſſentialiter vnũ quoddam compoſitum; poſt
mò, quòd cùm natura materiæ maximè fugiat intelligentia
noſtram, ponitur loco differentiæ ſubſtantialis ipſa poten
ita vt materia ſine notione potentiæ, nec definiri, nec intelli
nobis poſſit. Ad 2. Auerroës in l. de ſubſtantia orbis, loqui
de prima potẽtia, quam vocat differentiam ſubſtantialem m
teriæ, intelligendo eo modo, quo paulò antè expoſuimus;
primo autem Phy. & in 12 Met. loquitur de ſecunda potent
vel de prima accepta formaliter aut terminatiuè, hoc eſt p
nudo ipſo reſpectu potentialitatis, vel termino reſpectus,
eſt forma. Ad 3. Sicut ad generandum quidpiam non ſuff
prima potentia materiæ, ſed neceſſaria eſt ſecunda poten
quippe quæ cohibet in ſe diſpoſitiones congruentes for
procreãdæ, ita etiam ad regenerandũ idem numero quod i
interijt, non ſatis eſt eandem manere in materia illam prim
potentiam, ſed oporteret manere ſecundã, quæ tamẽ vnà c
forma corrupta prorſus interijt, ex quo fit vt quod ſemel c
ruptum eſt, idẽ numero redire nequeat. Verùm hac de re a
ſubtiliùs diſſerendũ eſt. Ad 4. Duplex potẽtia cernitur in re
naturalibus: vna q̃ tota ſimul reducitur ad actũ, quomodo
dicitur potẽtia ſtatua, & aër potentia ignis, altera, q̃ nunqu
tota ſimul reducitur ad actum, ſed tantùm ſucceſſiuè, ita v
mul cum actu ſemper admixtum ſit aliquid potentiæ: talis
potentia continui, motus, temporis & materiæ primæ. Ita
potentia materię reducitur ad actum omnium formarum,
ſimul vt oẽs in ſe habeat, id enim eſt impoſſibile, ſic enim
ſteret actu infinitum, & omnia contraria ſimul actu eſſent;
ſucceſſiuè, quod nũquam ceſſabit generatio ob inſatiabilẽ
petitum materiæ, & ſempiternum motum, atq; efficient
orbium cœleſtium. Quemadmodum igitur diuiſio cont
nunquam poteſt terminari & abſolui, ſic appetitus & po
tia materiæ nunquam omnino expleri, & vt ita loquar, act
ri poteſt. Hanc potentiæ diſtinctionem tradit Ari. 2. Phy. 5
8. Met. t. 11. Ad 5. Potentia materiæ non æqualiter ſpectat
mas indiuiduales & ſpecificas: ſiquidem inter has multum
tereſt: primò quòd illæ ſunt infinitæ, hæ autem determinata
quòd hæ ſunt omnes ſimul, nulla enim ſpecies deeſſe pote
niuerſo, alioquin non eſſet perfectum, illæ aũt minime; po

q

quòd potẽtia materiæ ad formas ſpecificas nunquã fruſtratur, ſicut eam fruſtrari contingit in formis indiuiduis, non enim omnis generatio formæ ſingularis completur, ſed nõnunquam impeditur. Ad 6. Apud Chriſtianos Philoſophos, & Theologos, aliud eſt aliquid eſſe formã materiæ, & aliud eſſe formam omnino materialem: illud enim dicitur eſſe forma materiæ, q̃d dat eſſe materiæ, & ſimul cum ea facit vnum compoſitum eſſentiale, quòd ſit ens ſpecificè completum & abſolutum; id aũt vocatur forma materialis, quod eſt eductum è potentia materiæ, eiq; immerſum, & ab ea inſeparabile. Quocirca anima rationalis dicitur forma materiæ, propriè autem non appellatur forma materialis. Vt autem planiùs intelligatur, quid ſit educi è potentia materiæ, exponemus quinq; proprietates, quas habent formæ omnes eductæ ex potentia materiæ. 1. eſt; quod tales formæ producuntur ab agentibus materialibus, per actiones materiales, & per diſpoſitiones materiales, hoc eſt hærentes & infixas in ipſa materia. 2. eſt, quòd tales formæ pendent in fieri à materia, hoc eſt, nõ poſſunt gigni niſi intra materiam, eiq; penitus copulatæ, non enim per ſe producũtur, ſed extrinſecus adueniunt & adiunguntur materiæ. 3. eſt; quòd pendent à materia in eſſe: nam extra eam materiam in qua ab initio productæ ſunt, ne puncto quidem temporis, aut per ſe ſubſiſtere, aut in alia materia exiſtere poſſunt; ſed planè idem eſt eas ſeparari à ſua materia, quòd ipſas penitus interire. 4. eſt, quòd pẽdent à materia in operationibus ſuis, ex quo fit, vt operationes huiuſmodi formarum, ſubiectiuè non ſint in forma, ſed in toto compoſito. 5. eſt; quòd pendent à materia quiditatiuè, quamobrem ſine ea nequeunt, aut definiri, aut perfectè intelligi. Eas igitur formas, materiales & eductas ex potentia materiæ appellare oportet, in quibus inerunt prædictæ quinque proprietates. Porrò, ſi quis quærat, an materia ſit in potentia ad animam rationalem? reſpondendum eſt, ſecundum veritatem materiam eſſe in potentia ad animam rationalem, vt eam recipiat, & vt ab ea accipiat eſſe humanum, & ſimul cum ea conficiat hominem non eſſe autem in potentia ad eam perinde atq; eſt ad cæteras formas materiales; non enim anima rationalis educta eſt ex potentia materiæ. quocirca ex ſupradictis quinq; proprietatibus, quæ conueniunt in formas, penitus materiales, vltimam tantùm habet, quatenus nimirum eſt forma materiæ, & pars eſſentialis humanæ naturæ. Vide hac de re D. Thom. in 1. p. q. 90. art. 2. ad 2.

Quid ſit educi è potentia materiæ.

An materia ſit in potentia ad animã rationalem.

De priuatione. CAP. XXIII.

Dicta ſunt de materia prima, ea, quæ ad obſcuram & abditam naturam eius peruestigandam atq; cognoſcendã con

ferre videbantur. Nunc dicendum eſt de Priuatione, quæ cum hæreat in materia, nec ab ea re differat, eiuſq; cauſa vim & rationem principij obtineat, ſimul cũ illa tractari debuit. De hac igitur ſi pauca dixerimus, finem huic lib. imponemus. Priuatio duobus modis ſumitur, vel pro abſentia eius formæ, quæ iam fuit vel eſſe debuit, quomodo cæcitas eſt priuatio viſus; vel pro abſentia eius formæ, quæ nec fuit, nec eſſe debuit, ſed quæ futura eſt, & ſic priuatio ponitur principium generationis. Inter has duas priuationes hoc intereſt, quòd in priori, poteſt fieri mutatio ex habitu ad priuationem, ſed non contrà; vt ex viſu ad cęcitatem, non autem ex cęcitate ad viſum: in poſteriori autem contrà accidit, nam fit mutatio ex priuatione ad formam, non autem ex forma ad priuationem. Rurſus prior priuatio duplex eſt, vna, quę non ſolum ex ſubiecto aufert formam, ſed etiam habilitatem & diſpoſitiones ad eam recuperandam, vt cæcitas in oculo; & ab huiuſmodi priuatione non fit regreſſus ad habitum: altera eſt, quæ ita ex ſubiecto aufert formam, vt in eo potentiam relinquat eam recuperandi, vt tenebræ in aëre, ignorantia in intellectu: & in huiuſmodi priuationibus fit viciſſim mutatio inter habitum & priuationem. Ex qua diſtinctione perſpicuè cernitur, quomodo intelligẽdum ſit id, quod Ari. in poſt prædicamẽtis ait, à priuatione ad habitum, nullum eſſe regreſſum. Poſterior item priuatio duplex eſt, vna remota; ſic terra dicitur habere priuationem formæ hominis: altera ꝓxima, ſecundùm quàm ſemen dicitur habere priuationem hominis: inter quas id eſt diſcriminis, qđ à remota priuatione ad formam fit tranſitus interiectis antè multis mutationibus; à proxima verò, vnica tantùm interponitur mutatio, per quam forma acquiritur. Vnde quemadmodum potentia materiæ, alia eſt prima, quæ conuenit materiæ, vt eſt indifferens ad omnes formas; altera eſt ſecunda, per quam materia certã aliquam formam præfinitò reſpicit: ſic etiam priuatio, nã potentia materię ſemper habẽt adiunctã priuationem. Verùm priuatio, quę eſt principiũ generationis, de qua Ari. loquitur 1. Phy. non eſt illa prima, quippe quæ ſit vna tãtũ, & incorruptibilis, & nõ ſufficiens ad inchoandam generationem, ſed eſt ſecunda, quæ ſecundum Alexand. 2. lib. naturalium quæſtionum c. 11. definiri poteſt hoc modo: *Priuatio eſt abſentia formæ naturalis generandæ, in ſubiecto apto eam recipere.* Cur autem ſit principium generationis, cauſſa eſt primò, quia in tranſmutatione naturali habet ſe vt terminus à quo. Deinde, quia omne quod fit, ex oppoſito fit, quod per ſe quidem eſt priuatio, ex accidenti verò poteſt eſſe, vel contrarium, vel medium. Deinde quod generatur, neceſſarium eſt, vt & antea non fuerit, & vt eſſe potuerit: hoc aũt eſt pri-

De varietate priuationum doctrina Peripatetica.

eſt priuatio. Sed cur Ariſt. 1. Phyſ. 66. vocat eam principium per accidens? an quia res naturalis, fit ex materia, quam accidit eſſe priuatam ea forma, quæ producitur? an quia res naturales non indigent priuatione, niſi dum fiunt; cùm primùm aũt obtinent eſſe, dimittũt, ac depellunt priuationem? an potiùs quia vt placet Alberto, priuatio requiritur in generatione propter materiã; hæc enim non poſſet moueri ad formam, niſi adiunctam haberet priuationem? Quoniam igitur priuatio neq; remanet in re generata, neque re differt à materia, & propè eſt non ens, idcirco ſpreta fuit ab antiquis, nec eſt numerata in principijs rerum naturalium.

Cur priuatio dicatur principium per accidens.

Sed hoc loco exiſtunt octo dubitationes, quas ad id quod agimus plurimum intereſt diligenter explicare. Prima dubitatio eſt hæc. Cùm priuatio ſit abſentia formæ, quæ abſentia rẽ idẽ eſt, quod ipſa forma, cur priuatio dicitur potiùs eſſe idem re cum materia, quàm cum forma? Secunda. Si potentia materiæ in ſe continet abſentiam formę, & habilitatem ad eam, quod enim poteſt eſſe, id & non eſt & aptum eſt eſſe; cur magis priuatio ponitur tertium principium generationis, quam potentia materiæ? Tertia. Si priuatio accedit & decedit materiæ non ſecùs quàm forma; ergo ſicut formæ eſt priuatio, ſic etiam ipſius priuationis erit priuatio, & ita res abiret in infinitum. Quarta. Aut priuatio eſt ens reale, aut non: ſi eſt ens reale, quomodo Ari. appellat eam per ſe non ens; ſi non eſt ens reale, ſiue ſit ens rationis, ſiue nihil, quomodo poteſt eſſe principium entis realis? Quinta. Ari. 1. Phy. r. 43. & 47. ait omne, qđ fit, ex oppoſito fieri, hoc eſt ex cõtrario, vel medio; ergo, ſi propriè loquamur, priuatio per ſe non eſt principium generationis. Sexta. Non videntur eſſe tantùm tria principia rerum naturalium. Nam ſi priuatio, quæ eſt non ens, & per accidens concurrit ad generationem, conſtituitur principium, quantò æquius eſt cauſam efficientem & finem, quantitatem & diſpoſitiones materię, locum item & tempus, numerari in principijs? Septima. Poteſt etiam dubitari, vtrum nomen principij de his tribus, materia, forma, & priuatione dicatur vniuocè, an ſecundùm prius & poſterius, & de quo principaliùs dicatur? Octaua. Cùm priuatio ſit non ens, dubium eſt, vnde habeat vnitatem, diſtinctionem, definitionem, atq; cognitionem.

Soluuntur & explicantur ſupradictæ octo dubitationes.

CAP. XXIV.

VErùm hiſce dubitationibus facilè occurri poteſt. Ad primam hoc modo reſpondemus, duas ob cauſas non dicitur priuatio eſſe idem cum forma; primùm quia priuatio hæret in materia, & cum ea inchoat motũ, nec ei aduerſatur ſicuti

formæ ; vt pote qua adueniente continuò priuatio euaneſcit: deinde,quia priuatio præter abſentiam formæ,includit vel adſignificat potentiam, quæ eſt in materia ad formam accipiendam:deniq; materia eſt,quæ dicitur priuata quãdiu non habet formã.Itaq; priuatio eſt in materia,quandiu abeſt forma; cùm primùm autem aduenit,priuatio eſſe deſinit,quamobrẽ meritò priuatio refertur potius ad materiam,quàm ad formam. Ad Secundam. Quoniam priuatio propriè,principaliter, & vt nũc loquuntur, formaliter, ſignificat non eſſe formæ, quam ob cauſam in tranſmutatione eſt terminus à quo : potentia autem propriè quidem tantùm ſignificat habilitatem ad formam, ex conſequenti verò, non eſſe actu formam in materia, idcirco potentia numeratur idem principium cum materia; priuatio autem diuerſam principij rationem obtinuit. Nam in omni mutatione Phyſica tria ſunt veluti principia, terminus à quo, terminus ad quem, & ſubiectum potens accipere terminum ad quem. Itaq; in ratione principij, potentia adnumeratur & adiungitur ſubiecto ſeu materiæ, priuatio autem quæ eſt terminus a quo, ceu diuerſum à materia principium numeratur. Ad Tertiam. Ad hanc dubitationem ita reſpondet Simplicius: quemadmodum nec abſentiæ eſt abſentia, nec præſentiæ præſentia; ita neq; priuationis eſt priuatio, alioquin res procederet in infinitum, priuatio enim eſt abſentia formæ, & vt vocant, entis poſitiui, cùm igitur priuatio non ſit habitus, neque ens vllum poſitum, non poteſt eſſe priuationis priuatio. Ad Quartam. Aliud eſt q[illegible]ære, an aliquid ſit priuatio realis, & aliud, an priuatio ſit ens reale. Etenim cæcitas (verbi gratia) priuat oculum aliquo ente reali, nimirum facultate videndi, quam ob cauſam vocari debet priuatio realis : at cæcitas non eſt ens reale,immo nullum eſſe poſitiuum habet, & ſi quod habet, id eſt ens rationis, quod fingit mens formando huiuſmodi propoſitiones,(cæcitas eſt priuatio viſus, vel cæcitas eſt tolerabilior,quàm ſurditas)in quibus cæcitas concipitur, & apprehenditur à mente, perinde atque haberet aliquod eſſe. Si quis autem obijciat priuationem percipi à ſenſu : nam vt eſt apud Ariſt.in 2.de Anima,viſus percipit lumen & tenebras, & ſimiliter alij ſenſus, habitum & priuationem circa ſuum obiectum: Reſpondendum eſt, ſi priuatio per ſe à ſenſu perciperetur neceſſariò fore ens reale ; cùm autem percipiatur ex accidenti, & ex abſentia formæ vel habitus, (viſus enim percipit tenebras aëris, quatenus animal ſentit ſuum viſum non percipere lumen aëris, nec ab eo pati & affici) id manifeſtè declarat eam non eſſe ens reale : quo licet intelligere, quamuis priuatio ſit principium rerum naturalium, tamen quia non eſt principium

Cur potentia non ſit principium.

An priuatio ſit ens reale.

cipium per ſe, ſed per accidens; nec in eſſe, ſed in fieri tantum, idcirco non poſſe concludi, eam eſſe ens reale. Ad Quintam. Huius dubitationis ſolutio petenda eſt ex Alexandro l.2.q. naturalium, cap. 11. vbi ait res naturales per ſe fieri ex priuatione, quia oportet id quod fit, antea non eſſe, & poſſe eſſe; id autem nihil aliud eſt, quàm priuatio: per accidens autem fieri ex contrario, quatenus accidit, materiam, quæ eſt priuata vna forma, eſſe ſub alia contraria, verùm res non fit ex contrario, vt contrarium eſt, ſed quatenus vnum cõtrarium habet adiunctam priuationem alterius. Neq; res fieri ex contrario, per ſe locum habet, niſi in mutatione, quæ eſt in qualitatibus. Nam in ſubſtantia & quantitate, per ſe nulla eſt contrarietas. Ad Sextam. Tria tãtùm ſunt interna generationis naturalis principia, nam cùm generatio ſit quædam mutatio, intrinſece petit terminum a quo & ad quem, & ſubiectum quod mutetur: cætera verò quæ ad generationem concurrunt, aut ſunt principia externa, vt efficiens; aut diſpoſitiones materiæ, quibus præparatur ad accipiendam formam, vt quantitas, & qualitas, aut ſunt circumſtantiæ, quæ generationi extrinſecus neceſſariò adiunctæ ſunt; vt locus, & tempus. Cùm autem eadem res ſit forma & finis, meritò dubitari poteſt, an ea res ſit principium generationis, vt finis, an vt forma: ſed huius dubitationis explicatio reijcienda eſt in ſequentem librum ſextum in quo propriè agendum eſt de forma. Ad Septimam. Placet nobis ſententia Alberti magni, quam is accepit ab Auer. & Auicenna, nomen principij de his rebus dici ſecundum prius ac poſterius, primum enim dicitur de forma, nam in generatione, forma eſt finis, ad quem vniuerſa tendit generatio: in eſſe autem rei naturalis etiam forma eſt principalis cauſſa, ſiquidem vel eſt tota quidditas rei naturalis, vt Peripateticis viſum eſt, vel certè principalis eius pars, de quo nemo adhuc dubitauit. Adde, quòd priuatio eſt propter materiam, materia autem propter formam. Deinde ſecundum locum in numero & dignitate principiorum, vendicat ſibi materia: vltimum verò priuatio: hæc enim cum neque ſit ens, neque permaneat in re generata, non eſt cauſa niſi per accidẽs, atq. ob eam rem infimum in principijs locum obtinet. Ad Octauam. Priuationes ſunt eædem, aut diuerſæ inter ſe, non aliter quàm formæ, quarum ſunt priuationes, vt ſi formæ aut numero, aut ſpecie, aut genere differant, ſic etiam diſtingui neceſſe ſit earum priuationes; vt duæ cæcitates numero, cæcitas & ſurditas ſpecie, cæcitas verò & priuatio hominis, genere differunt inter ſe. Quocirca licèt priuationes per ſe non reponantur in categorijs, tamen reuocantur in categorias earum rerum, quarum ſunt

Nota ... Alexandri.

N...

Vnde ſumitur vnitas & diſtinctio Priuationis.

priuationes:atq; huius rei cauſa eſt, quia priuatio ita habet vnitatem & diſtinctionem, vt eſſe; eſſe autem priuationis non eſt aliud, quàm eſſe abſentiam formæ:ex quo item efficitur, priuationem non poſſe aliter cognoſci, aut definiri quàm per formam. Quamobrem in 8.li. Topicorum ſcriptum eſt, quædam eſſe genera oppoſitorum, quę per ſe inuicem definiuntur, qualia ſunt relata:alia verò quorum vnum definitur per alterum, id autem non viciſſim per illud; huiuſmodi ſunt habitus & priuatio:etenim habitus ponitur in definitione priuationis, priuatio verò non adhibetur in definitione habitus, neq; id accidit ſine cauſa. Nam vt eſt apud Ariſt. 1.de Anima, tex.85.rectum eſt iudex ſui & obliqui, obliquum autem neque ſui ipſius, neq; alterius; ſicut enim res eſt, ita cognoſci debet; cùm autem priuatio non ſit aliud quàm abſentia formæ, non aliter quàm per formam definiri, aut intelligi poteſt. Atq; hæc quidem dicta ſint de materia & priuatione.

FINIS QVINTI LIBRI.

DE FORMA
LIBER SEXTVS.

Quanta ſit præſtantia formæ.

TERTIVM generationis principium vltimum quidem ordine temporis, ſed dignitate primum & ſummum, eſt forma. Hæc enim eſt diuinum illud bonum, quod à materia perpetuò expetitur, ſine quo ipſa eſſet rudis, deformis, & quodāmodo nō ens. Hæc eſt tanquam domina & regina, cuius obſequijs & vſibus addicta & mancipata ſunt accidentia:omnia enim accidētia, aut ſunt præparationes& affectiones materiæ, ad accipiendam tuendamq; formam aut velut inſtrumenta quædam ad eius actiones obeundas. Hæc eſt finis agentium naturalium, in quo aſſequendo laborant, quo adepto cōquieſcunt, & perfecta iudicantur, & ſpeciem quandam æternitatis atq; diuinitatis conſequuntur. Hæc rebus compoſitis nobilitatem atque perfectionem tribuit, & in latiſſima entis regione certam fixamque ſedem & gradum præfinit, & ſuam cuiq; rei notā atque characterem imprimit, quo à nobis & intelligi & nominari, & à cæteris rebus diſtingui poſſit. Hæc eſt fons omnium actionum, & motuum naturalium, & admirabilium operū archite-

ctrix

ctrix, cuius in fingendis formandiſq; rebus vim atq; ſolertiam nulla vel ars, vel induſtria, vel intelligentia hominum perfectè imitari & conſequi poteſt. Hæc vna maximè continet mundi pulchritudinem & ornatum: ex forma enim manat & pendet multitudo, varietas, & diſpoſitio rerum, earumq; naturalis inter ſe tum conuenientia, tum etiam repugnantia, in quo præcipuè conſiſtit vniuerſi decor & præſtantia. Hæc deniq; eſt quaſi apex & faſtigium humanæ ſapientiæ. Etenim perfecta cuiuſq; rei cognitio ducitur ex cauſſis, in quibus principem locum forma obtinet; nam cùm ea ſit quod quid eſſe rei, per eam quid quæq: res ſit, cognoſci debet: qua cognitione nulla (iudicio Ariſt. 3. Metaph. t. 10. & 7. lib. t. 4.) melior aut præſtabilior eſſe poteſt. Rectè igitur Ariſt. ait, tametſi vtraq; cauſſa, hoc eſt, materia & forma, ſtudioſè ac diligenter à Phyſico requirenda & cõſideranda ſit; formam tamen, quæ finis eſt materiæ, maiori ſtudio & cura cognoſcendam & tractandam eſſe. Quamobrem is nonnunquam reprehendit veteres Philoſophos, quòd in vnius materiæ contemplatione & explicatione penitus occupati & defixi, nunquam animum attenderint ad formam, eamq; vel omnino prætermiſerint, vel certè perquam leuiter & obſcurè attigerint. Quo in vitio ne nos etiam qui de rebus Phyſicis agimus, hærere videamur, quemadmodum ſuperiorem quintum librum in declaranda materia cõſumpſimus, ita hunc ſextum librum ad explanandam vim & naturam formæ conferemus. Sed vt quæ dicturi ſumus, perſpicuè ac diſtinctè tractentur, diſtributa eſt hæc diſceptatio noſtra de forma in duas partes: in priori agitur de forma ſimpliciter & abſolutè, quæ pars explicatur hoc ſexto libro: in poſteriori verò ea ratione, quatenus eſt natura, quo modo videtur eam tractaſſe & conſideraſſe Ariſt. initio 2. lib. Phyſ. & hæc tractatio in lib. proximè ſequenti continetur. Atq; ita fiet ex hac tractatione noſtra, vt quæ Ariſt. conciſè & inuolutè ſcripſit de natura, ea tum explanationibus, tum etiã diſputationib. noſtris, apertiora & illuſtriora exiſtant.

De formæ nominibus & varietate.

CAP. I.

DIſputationem de materia & priuatione, ſequitur hæc de forma; quæ quanquam magna ex parte eſt Metaphyſica, tamen quoniam in explicanda Phyſiologia frequens fit mẽtio formæ, explicanda nobis ſunt ea, quæ pertinent ad formas naturales. Metaphyſicas verò tum formas, tum etiam quæſtiones quæ habentur de formis naturalibus, aut omnino omittẽmus, aut certè eas nec ſubtiliſſimè nec accuratiſſimè (quoniam eſſet id inſtituto noſtro minimè conſentaneum) perſequemur. Antè

Varia nomina formæ.

verò quàm aggrediamur ad diſputationem, declarāda ſunt varia formæ & nomina & genera. Nomina hæc ſunt: *Forma*: quòd formet poliatq; ruditatem & informitatem materiæ. *Species*: vel quòd ſit pulchritudo atq; ornamētum materiæ: hanc enim inquit Ariſt. expeti à materia, vt pulchrum à turpi: vel quià, vt viſus ex ſua quamq; rem ſpecie dignoſcit, ita mens naturam cuiuſq; rei cognoſcit ex illius forma ac ſpecie. *Ratio*: hoc eſt, definitio, hæc enim formam rei declarat, & vt ait Ariſt. 2. Phyſ. c. de cauſis. definitio & eius partes ad cauſſam, quæ forma eſt, referuntur. *Quod quid erat eſſe*: quidditas enim atq; eſſentia cuiuſq; rei, vel ſolùm, vel præcipuè eſt in forma. *Actus*: vt enim per materiam res eſt in potentia, ita eſt per formam in actu: vide Ariſt. 2. Phyſ. t. 11. & 12. ἐντελέχεια: ſic enim vocat Ariſt. li. 2. de anima, t. 2. quod verbum è verbo exprimentes, dicemus Latinè, perfectum habitum. aut perfectionem habitam, vel vno verbo cum Hermolao, perfectihabiam: cùm enim res habet formam, tunc perfecta eſt generatio: quamobrem Ariſt. lib. 1. de gener. inquit, præſentibus habitibus, id eſt, formis, ceſſare motum. *Terminus*: ſic etiam appellatur ab Ariſt. 3. & 4. lib. Phyſ. & 1. de Gener. Materiam enim per ſe indefinitam determinat & contrahit ad certum aliquod genus rerum; & ſicut agri terminis, ſic res ipſæ diſtinguuntur formis. *Exemplar*: ſic vocatur 2. Phyſ. c. de cauſis, propterea q, vt Simplicius, Themiſtius, & Alexander interpretantur, quemadmodum exemplar eſt in animo artificis præſcriptum, definitumq; ſic cuiuſq; rei natura eſt definita & determinata per formam: vel quia ſicut artifex facit opus ad ſimilitudinem exemplaris, quod gerit in animo, ſic agens naturale producit effectū ad ſimilitudinem eius formæ, quam in ſe habet. Hæc de nominibus; deinceps formarum genera diſtinguamus. Plato duo nouit formarum genera, vnum expers materiæ, & particeps intelligentiæ, quod vocat exemplar, ideam, per ſe ens: alterū coniunctum cum materia, quod appellat vel imaginē, vel ſimilitudinem. Secūdum Ariſt. alia eſt forma naturalis, alia artificioſa: naturalis alia ſubſtantialis, alia accidentalis: ſubſtantialis, alia informans & dans eſſe, quæ eſt pars rei, vt forma equi & hominis; alia eſt aſſiſtens, quomodo intelligentia dicitur anima & forma cœli: informans, alia ſeparabilis à materiā, qualis eſt anima rationalis; alia inſeparabilis, cuius ſunt quatuor gradus, forma elementorū, mixtorum, ſtirpium, animalium. ſed de varietate formarū ſuprà li. 2. c. 5. nonnulla etiā explicauimus. Nobis aūt diſſerēdum eſt de forma Phyſica ſubſtantiali informāte, & inſeparabili. Excludimus igitur ab hac diſputatione formas artificioſas, Metaphyſicas, Mathematicas, accidentales & animā rationalem, quæ vt peculiarem habet naturam & excellentiam,

Varia formarum genera.

ita

ita peculiarem quoq; depoſcit explanationē, quam in fine huius libri adhibebimus. Porrò huius diſputationis diſtributiò quadripartita erit: primū enim agetur de forma per ſe ſumptá, diſſerendo an ſit, quid ſit, qualis ſit: tum de forma reſpectu materiæ: deinde, reſpectu compoſiti: poſt, reſpectu operationum.

An ſit, & quid ſit forma.

CAP. II.

Multis argumētis probatur, eſſe in rebus formā ſubſtantialē.

ESſe formam ſubſtantialē in rebus naturalibus, re diuerſam à materia prima & accidentib licèt (vt multi putant) non omnino firmis & neceſſariis rationibus euidenter cōcludi poſſit; tamen poteſt argumentis ſatis profectò veriſimilib. & probabilibus ad hunc modum oſtendi. Primò ex cōpoſitione; res enim naturales ſunt ſubſtantiæ cōpoſitæ, oportet igitur præter materiam, eſſe aliam partem componentem, quæ ſit ſubſtantia: hæc aūt eſt forma. Tum ex ipſa exiſtentia; res enim naturales exiſtūt per ſe determinatę ad aliquam ſpeciem, quæ quidem exiſtentia à ſubſtantia proficiſcitur: at non à materia, quippe quæ aut nullam ex ſe habet exiſtentiam, aut ea certè eſt indefinita: proficiſcitur ergo à forma. Deinde ex diſtinctione; ſi enim non eſſet forma ſubſtantialis, cùm materia prima ſit vna & cōmunis omnium rerum, omnes res naturales eædem eſſent ſecundum ſubſtantiam & quidditatē, nec differrent, aut genere aut ſpecie: quod non eſſe poſſibile, cōfirmat Ariſt. 1. Phy. t. 24. Poſtea ex operationibus: ſingulæ enim res proprium habent motū & operationē, vt magnes vim trahendi ferrū, quæ vis manat à ſubſtantia rei; non quidem a materia, ſiquidem ea vim tantùm habet patiendi: & huiuſmodi vis ac facultas eſſet in cunctis rebus naturalibus, in quibus eſt materia: nec ab accidentibus. vide Ariſt. 2. de Gen. t. 54. & 55. nam quòd ipſa agant præfinitò & accommodatè ad ſuam cuiuſq; rei ſpeciē, non habent ex ſe, ſed à ſubſtantia ſpecifica, cuius ſunt inſtrumenta. Præterea ex generatione; nam ſi nulla eſt forma ſubſtantialis, nulla itē eſt generatio: etenim nec generatur materia, nec productio accidentium eſt generatio, ſed alteratio. Poſtremò ex propria cuiuſq; rei natura; ſi enim nulla eſt forma ſubſtantialis, quæro vnde ſpectanda ſit natura atq; eſſe cuiuſq; rei? non ex materia, hæc enim cōmunis eſt omnium; ex accidentibus igitur: at quibus, communibuſne? ſed quod eſt commune, non poteſt dare proprii eſſe: an ex propriis? verùm ſi tollas formam ſubſtātialem, nulla poteſt reddi cauſſa, cur aliqua ſint accidentia reliquorū propria, & cū vnius rei multa ſint propria accidentia, vt hominis habilitas ad ridendū, ad ratiocinandū, & ad diſciplinas accipiendas; vnū aūt eſſe cuiuſq; rei, à quo illorum accidentiū id ſumendum erit? Quòd ſi dicas, eſſe rei non ſumendum ex vno aut altero accidenti,

ſed ex omnium complexione & coniunctione, quæ quid[e]
niuerſa accidentium omnium copulatio ita reperitur in v[i]
vt non ſit in alia. Primùm iſta accidentium vnio eſt per acc[i]
nam conflatum ex multis rebus diuerſarum categoriarum
uerſorum accidentium, eſt vnum ens per accidens, quare
vnio non poteſt facere vnū ens per ſe, qualis eſt ſubſtantia
poſita. Deinde ſi nullum illorum accidentium per ſe faci[t]
ſtantiam, ergo nec illorum vnio; quippe quæ nil aliud ſit
quædam relatio: Vide Ariſt. 2. de Generat. t. 40. & 41. Poſt
quæro, vnde ſit hæc tota accidentium vnio? ſi enim facta e[ſt]
ſu, nō eſt de ſubſtātia rei: ſi per ſe, quænam eſt cauſſa? Nam
teria ipſa vna eſt atq; indifferens ad omnia accidentia; h[ic]
quodlibet per ſe non requirit talem vnionem: quid erg[o]
quòd eam hoc vel alio modo & gradu requirat, ſi tollatu[r for-]
ma ſubſtātialis? Ex his igitur perſpicuum eſt, formam ſub[ſtan-]
tialem eſſe in rebus.

Quid ſit forma. Quid autem ſit forma ſubſtantialis, breuiter exponam[.]
rabes eam definiunt eſſe participationem primi actus, in[...]
ſam rebus: & primum actum vocant vel Deum, vel ipſum[...]
Platonici aiunt eſſe Diuini exemplaris imaginem expreſſ[am in]
materia. Ariſt. inquit eſſe rationem, & quod quid erat eſſe[...]
definitio ex iis quę deinceps tractanda ſunt, apertior & ex[...]
tior exiſtet. Deinceps qualis ſit forma naturalis, oſtendam[.]

Qualis ſit forma naturalis.
CAP. III.

Formas Phyſicas eſſe generabiles, corruptibiles & inſeparabiles. QVò meliùs intelligatur qualis ſit forma, tria ſunt [...]randa. Primò, an omnes formę Phyſicę ſint genera[biles]
& corruptibiles; Deinde, an ſint extenſæ & diuiſibiles; P[ost-]
mò, an ſint communicabiles. Omnes formas Phyſicas eſ[ſe ge-]
nerabiles, tum per inductionem & experientiam manifeſt[um eſt,]
tum etiam hac ratione demonſtrari poteſt: ſi enim non ſu[nt ge-]
nerabiles, ergo vel ſunt ex nihilo productæ per creationem[...]
ſic non eſſent formæ Phyſicæ, id eſt materiales, de quibus[...]
agitur, cùm nec per motum Phyſicum, neq; ab agente Phy[ſico,]
nec ex ſubiecto Phyſico producerentur: vel omnes ab æ[terno]
eſſent in materia, ſed hoc modo nulla eſſet generatio, & [...]
quæ ab Ariſt. in 1. Phyſ. ſcripta ſunt de principiis rerum na[tura-]
lium, quæq; à nobis ſuperiori libro diſputata ſunt de pot[entia]
materiæ ad omnes formas. Neq; verò exiſtimandum eſt, [quaſ-]
dam formas eſſe æternas, nonnullas creabiles, alias gene[rabi-]
les. Nam neq; oſtendi poteſt quæ ſint primi & ſecundi au[t ...]
ordinis: & cùm omnes ſint materiales, quarum eadem eſt[...]

Digitized by Google

ra, eandem quoq; oportet eſſe conditionem. Sed dicet aliquis, Ariſt. 7. & 12. lib. Metaph. affirmare neq; materiã, neq; formam generari, ſed totum compoſitum, ergo nulla forma eſt generabilis. Reſpondendum eſt, Ariſt. illis verbis ſignificare voluiſſe, formam non generari per ſe atq; ſeparatim à materia, ſed eam generari in materia, quod nihil aliud eſt, quàm generari ipſum compoſitum: nam compoſitum non eſt aliud ſecundum rem, quàm materia & forma ſimul & naturaliter iuncta. Similiter etiam demonſtrari poteſt, omnem formam Phyſicam eſſe corruptibilem. Nam quod habet materiam in qua eſt potentia cõtradictionis ad eſſe & non eſſe, quod habet contrarium, quod eſt generabile, quod aliquando cœpit eſſe, neceſſariò eſt corruptibile, & aliquando tandem eſſe deſinet. Sed quid dicemus de forma Cœli, ſiquidem Cœlum (vt placet multis) compoſitum eſt ex materia & forma? Verùm neq; nos in præſentia de aliis formis agimus, quàm de iis quæ de nouo producuntur; neque deſunt multi cumprimis graues ac illuſtres Peripatetici, qui cõpoſitionem ex materia & forma ſubſtantiali, in cœlo nullam eſſe arbitrantur. Ac ex his concludi poteſt, nullam eſſe formam Phyſicam, quæ à materia ſeparata poſſit exiſtere. Nam, ſi eſt forma materialis, hoc eſt, ex materiæ potentia educta, (eductum autem eſſe ex potentia materiæ nihil aliud eſt, vt præcedenti libro explicatum fuit, quàm dependere à materia in fieri, in eſſe, in operari, & in definitione) ſequitur talium formarum ſeparationem à materia, eſſe ipſum earum interitum. Deinde ſi extra materiam ſubſiſterent, operarenturne aliquid? ſi nihil, eſſent otioſæ, & fruſtrà illum ſtatum eſſent ſortitæ; ſi aliquid agerent, vel illa actio eſſet motus Phyſicus; at nullus motus Phyſicus eſſe poteſt ſine materia: vel non eſſet, ergo neq; illæ formæ eſſent Phyſicæ. Poſtremò; ſicut poſtea exiſtere poſſent ſine materia, ſic à principio produci potuiſſent ſine materia, ergo non eſſent formæ generabiles & Phyſicæ.

An verò formæ naturales ſint extenſæ & diuiſibiles nec ne, deinceps breuiter exponendum eſt. Nulla forma eſt per ſe diuiſibilis: nam diuiſibilitas & extenſio ſunt propriæ quantitatis affectiones, quæ non poſſunt ad cæteras res pertinere, niſi per accidens, & propter ipſam quantitatem. Omnes autẽ formæ materiales ſunt extenſæ atq; diuiſibiles per accidens, nempe ratione ſubiecti in quo ſunt. Cuius rei hæc eſt & breuis, & propria, certaq; demonſtratio. Quicquid recipitur in ſubiecto quanto, ex illius potentia eductum, in illo diuiſibiliter productum, & ab eo penitùs dependens, neceſſe eſt id eſſe extenſum ac diuiſibile, alioquin vel nulla forma ſiue accidentalis, ſiue ſubſtantialis eſſet diuiſibilis, vel certè nulla poſſet reddi cauſſa; propter

Omnes formas materiales eſſe extenſas & diuiſibiles

Digitized by Google

quam forma materialis eſſet diuiſibilis: ſed omnes formę naturales ſunt huiuſmodi, vt perſpicuum eſt ex iis quæ ſupra dicta ſunt de quantitate interminata, quæ eſt materiæ coæua, & præcedit formas ſubſtantiales, tanquam neceſſaria materiæ diſpoſitio ad eas accipiendas: omnes igitur formæ naturales ſunt per accidens extenſæ atq; diuiſibiles. An verò animæ perfectorum animalium, vt equi & leonis, non ſint extenſæ ac diuiſibiles ſecundum quantitatem materiæ, vt ſentire videtur D. Thom. 1. p. q. 76. art. 8. & lib. 2. cont. Gent. c. 72. non eſt huius loci diſputare: hic enim de formis Phyſicis vniuersè tantùm agimus. Quanquam ea ratione qua proximè antè vſi ſumus, omnes formas materiales, qualeſcunq; fuerint, extenſas & diuiſibiles eſſe neceſſariò concluditur. Ex quo facilè intelligitur, quomodo formæ Phyſicæ ſint mobiles: non enim ſunt mobiles per ſe, ſiquidem, vt demonſtratur 6. Phyſ. t. 32. omne quòd mouetur debet eſſe diuiſibile. Quamobrem Ariſt. in 5. Phyſ. t. 5. ait formas ad quas fit motus, eſſe immobiles: per accidens autem mouentur motu compoſiti, cuius ſunt partes: nam vt dicitur in 4. Phy. partes mouentur propter motum totius; & vt in 2. Top. ſcriptum eſt, motis nobis, mouentur omnia quæ ſunt in nobis. Sed videamus quod tertio loco propoſitum fuit, an forma omnis Phyſica ſit communicabilis multis.

Quomodo forma ſit cōmunicabilis multis.

De communicabilitate autem formæ, multa Metaphyſicè diſputari poſſent; ſed quæ videntur ſatis eſſe huic tractationi Phyſicæ, ea ſunt hæc: Formam eſſe triplicem, numericam, ſpecificam & genericam. Numerica eſt prorſus incommunicabilis, quamobrem vocatur ſingularis & indiuidua. ſpecifica eſt communicabilis multis indiuiduis; generica verò etiam multis ſpeciebus. Verùm hoc intereſt, quòd communicatio formæ genericæ eſſentialis eſt, fit enim per differentias eſſentiales, indeque exiſtunt ſpecies: At communicatio formæ ſpecificæ accidentaria eſt; ſpecies enim quia communicatur indiuiduis, non propterea gradum aliquem eſſentialem acquirit. Deinde communicatio generica in totum expletur, & ad actum reducitur: ſpecies enim quæ hinc procedunt, ſunt omnes actu in mundo: at communicatio ſpecifica nunquam tota expletur; ita vt omnia indiuidua quibus communicari poteſt, ſimul exiſtant. fit enim hæc communicatio propter materiam; quæ non recipit ſimul omnes formas numeri as, ad quas eſt in potentia. Sed vnde prouenit communicatio ſpecifica? Multi putant eam accidere formæ non per ſe, ſed propter materiam: nam quia in diuerſis materię partibus forma inducitur, neceſſe eſt eam numero multiplicari: atq; huic rei illud fidem aſtruit, quod Ariſt. multis in locis ait, diſtinctionem & differentiam numericam indiuiduo-

tum,

rum, eſſe propter materiam. Verùm nobis veriſimilius fit huiuſmodi communicationem accidere, tum propter materiam, tum etiam propter formam. Illud enim apud Peripateticos axioma certiſſimum & tritiſſimum eſt, quicquid eſt poſſibile ex parte materiæ, eſſe poſſibile ex parte formæ, & contrà; alioquin alterutra poſſibilitas eſſet otioſa, cùm vna ſine altera impleri & ad actum perduci nequeat. ergo ſimiliter etiam quod eſt communicabile propter materiam, erit cōmunicabile propter formam; præſertim cùm forma ſit finis materiæ. Huc facit, quòd vniuerſalitas naſcitur ex communicabilitate. Nam vniuerſale eſt, quod natura ſua aptum eſt eſſe in multis: ſed vniuerſalitas conuenit rei propter formam, vt docet Auerr. 1. lib. de Cœlo, com. 92 ergo, &c. Itaq; dicendum, hanc communicabilitatem, duas ob cauſſas accidere formæ ſpecificæ, primùm intrinſecè, quatenus eſt in tali gradu, hoc eſt, in gradu eiuſmodi formarum, quæ ſunt vnibiles materię. Cernimus enim omnes formas vnibiles materiæ ſublunari, eſſe multiplicabiles, aliis verò quæ ſunt extra materiam, cuiuſmodi ſunt intelligentię, minimè: tum extrinſecè, propter finem: nam cùm talis forma per ſe ſit corruptibilis, ne ſi in vno tantùm indiuiduo eſſet, penitùs interiret, natura fecit vt in multa indiuidua variè fundi & propagari poſſit, vt eam ſic ab interitu aliquo modo vindicaret. Vide Ariſt. lib. 2. de Gener. 59. & lib. 2. de Anima, 34. & 35. Atq; hoc modo de forma per ſe ſumpta & conſiderata, dictum ſit.

De forma relata ad materiam.

C A P. IV.

SEquitur alterum huius diſputationis caput, de forma relata ad materiam, in quo explicandæ ſunt quatuor quæſtiones. Prima quæſtio eſt, an forma ſit nobilior quàm materia. Ac videtur quidem materia eſſe nobilior: Primò, quia materia eſt ingenerabilis & incorruptibilis, forma autem generatur, & corrumpitur. Deinde, quia vt præcedenti libro demonſtratum eſt, materia habet exiſtentiam ex ſe, non pendentem ab hac, vel alia qualibet forma: at formæ exiſtentia neceſſariò pendet à materia, in qua ineſt. Poſtremò, cuius agens immediatum eſt nobilius, & item modus productionis eſt nobilior, id quoque nobilius eſt; ſed materia, cùm ſit incorruptibilis, à Deo immediatè, ſiue per emanationem, ſiue per creationem procedit: forma verò per motum Phyſicum immediatè fit ab agente Phyſico, ergo materia eſt nobilior quàm forma. Verùm ſine dubio ſentiendum & affirmandum eſt, formam præſtantiorem eſſe materia. Primò, quia ſecundum Ariſt. 2. Phyſ. 81. & 91. & 1. lib. de partib. animalium, cap. 1. forma eſt finis materiæ pro-

1. Quæſtio, an forma ſit nobilior quā materia.

pter quem eſt, & ad quem ordinatur materia, & in 1. Phy. 81. Ariſt. ait, formam eſſe bonum quidpiã & diuinum, eamq; expeti à materia, tanquam pulchrum à turpi, & in 7. Metaph. tex. 7. inquit formam eſſe magis ens quàm materiam, & in 2. Phyſ. 11. atq; 12. ſcribit, formam eſſe magis naturam quàm materiam, quæ duæ ſententiæ declarant maiorem eſſe perfectionem formæ, quàm materiæ. Poſtea idem rationibus confirmatur. Etenim perfectiuum eſt nobilius perfectibili, & actus formalis nobilior eſt potentia materiali: Nam vt ſcriptum eſt in 9. Metaph. 19. in bonis ſemper eſt melior actus quàm potentia, in malis autem à contrario. Adde, quòd res naturales ſimilitudinem quãdam Dei conſequuntur propter formam, quæ cùm ſit actus, eſt participatio quædam primi actus, & agens nobilius eſt patiente, vim autem agendi habet forma, materia patiendi tantùm. His accedit, quòd apud Peripateticos certum eſt & peruulgatum, omnes perfectiones compoſiti à forma proficiſci, imperfectiones autem & defectus omnes ex materiæ neceſſitate accidere. Quid plura? forma determinat materiam ad certam ſpeciem & gradum entium; forma actuat potentiam materiæ: forma explet eius appetitum: forma deniq; tribuit ei vnitatem atque diſtinctionem, ſiue genericam & ſpecificam, ſiue etiam numericam. Sed reſpondendum eſt ad rationes contrarias, quæ initiò poſitæ ſunt. Ad primam dicendum eſt, poſſe aliquid eſſe ingenerabile dupliciter, vel quia propter ſuam perfectionem eſt ſupra generationem, vt intelligentia; vel quia ob ſuam imperfectionem eſt infra generationem, tanquam propè nihil exiſtens, vt materia prima, quæ non propter ſe facta eſt incorruptibilis, ſed propter formas, vt nimirum ſedem, & domicilium certum præberet accedentibus, atque abeuntibus formis. Quod autem dici ſolet, incorruptibile nobilius eſſe corruptibili: verum quidem eſt, in iis, quæ ſunt eiuſdem ordinis & rationis, vt ſi ambo ſint, vel materiæ, vel formæ, vel ſubſtantiæ compoſitæ: alioquin quãtitas cœli, quæ eſt incorruptibilis, nobilior eſt, quàm forma equi, quæ eſt corruptibilis. Ad ſecundam. Exiſtentia formæ præſtantior eſt quàm exiſtentia materiæ; illa enim eſt ſpecifica & determinata, hæc autem eſt entitatiua tantùm, & indeterminata, & per illam determinabilis & perfectibilis; neque verò exiſtentia formæ, pendet à materia, tanquam ab ea proueniens, ſed tanquam in ea nitens: non enim poteſt forma naturalis extra materiã aut operari, aut eſſe. Ad Tertiam. Verum eſt illud axioma de his quæ ſic producuntur, per ſe & propter ſe: at materia neq; talis eſt, non enim per ſe, ſed cum compoſito comproducitur & procedit à Deo: neq; ſic producitur propter ſe, ſed propter maiorẽ commoditatem

tatem & vſum formarum, & cùm finis nobilior ſit iis quæ referuntur, & ordinantur ad ipſum, neceſſe eſt materiã, quę eſt propter formam, dignitate minorem atq; inferiorem eſſe forma.

Secunda quæſtio eſt, an forma ſit prior quàm materia? Atq; ipſe quidem Ariſt. non videtur ſibi ſatis conſtare, quippe qui in 1. Phyſ. t. 52. ait, ſubiectum eſſe prius iis, quę ſunt in ſubiecto, ſignificans materiam eſſe priorem forma & priuatione: in 7. aũt Metaph. t. 7. ſcribit, formam eſſe priorem materia. Sed facilè tollitur hæc repugnantia. Prius enim dupliciter dicitur, vel ordine generationis & temporis, cùm quid antecedit aliud tempore & duratione; atq; hac ratione materia prior eſt quã quælibet forma, cùm illa ſit æterna, certè ex quo initio mundi condita eſt à Deo, eadem numero perſeuerat: vel ordine perfectionis, & ſecundum intentionem naturæ, qua ratione forma eſt prior, eſt enim perfectior, & principaliter intenditur à natura, vtpote cuius gratia materia ſit inſtituta, atq; hoc etiam modo Ariſt. 9 Metaph. decernit actum eſſe priorem potentia. *2, Quæſtio, an forma ſit prior materia.*

Tertia quęſtio eſt, an vna numero forma ſubſtantialis poſſit eſſe in diuerſis numero materiis. Huius quæſtionis duplex eſt intellectus: vnus, an ſimul, eodemq; tẽpore poſſit eſſe in diuerſis materiis: alter eſt, an ſucceſſiuè & diuerſis temporibus: & vtrouis modo, impoſſibile eſt vnã formam numero eſſe in multis materiis ſimul quidem, quia ſic eſſet vna & non vna: vna, propter ſuppoſitionem; ponitur enim eſſe vna numero; non vna, quòd ſecundum multitudinem materiarum & compoſitorum, neceſſe eſt multiplicari formas: ſi enim non poteſt vnum corpus ſimul eſſe in diuerſis locis, ergo multò minùs vna forma in multis materiis, quia magis pendet à materia, eſſe vnitas, & diſtinctio formæ, quàm corporis locati à loco. Deinde, vna forma exiſtens in multis materiis, quarum vna non pẽderet ab altera, poſſet ſimul corrumpi & non corrumpi, eſſe & nõ eſſe. Nam ſi vni materiæ, & non alteri admoueatur alteratio corruptiua perſeuerãs vſq; ad finem, ſine dubio corrumpet formam in tali materia inhærentem, quæ tamen forma in altera materia permanebit: nihil enim cauſæ eſt cur ibi corrumpi debeat, cùm illi materiæ nulla alteratio, nihilq; contrarij acciderit. atq; hinc intelligi poteſt, animam quæ eſt in brutis, non eſſe vnam ſimpliciter in toto corpore vnius animalis; quod nõ videbitur mirum ei, cui perſpecta & perſuaſa erũt duo Axiomata apud Philoſophos & Medicos certiſſima: Vnum eſt, omnem formam materialem eſſe extenſam & diuiſam ſecundum extenſionem & diuiſionem ſui ſubiecti (quod præcedenti capite fuit à nobis explicatum): Alterum eſt, partes corporis animalium non eſſe continuas, nec vnam rem numero, ſed tantùm eſſe contiguas *3. Quæſtio, an poſſit vna forma numero eſſe in multis materiis.* *Nota! hanc doctrinam.*

& naturaliter inter ſe connexas, reuera autem eſſe numero diſtinctas& diuerſas; hoc enim oſtendit Anatomica ars in earum diſſectionibus: hoc docet diuerſitas temperamenti& operationum, quæ in diuerſis partibus corporis manifeſtè perſpicitur. Continuitas autem (vt Ariſt. inquit, in 5. Phyſ. 39. & 40.) non eſt in iis quæ ſpecie differunt inter ſe; quis enim dixerit venas cum neruis, vel oſſa cum carne, vel hæc omnia, atq; alia quæ ſunt in corpore animalis, eſſe vnum quiddam numero & continuum? Dicitur autem corpus ex his conflatum eſſe vnum, tripliciter: Primùm, ob naturalem omniũ partium inter ſe vnionem & cõpoſitionem, ſicut domus dicitur vna; tum ob dependentiam omnium partiũ ab vno principio, quod ſecundum Ariſt. eſt cor: Poſtremò, ob relationem ad vnum finem, & ad bene eſſe vnius ſuppoſiti, quod ſine tanta partiũ varietate non poſſet eſſe perfectum. Quare ſimiliter etiam anima in tam diuerſis partibus exiſtens, non erit ſecundum rem vna numero, ſed multę numero, partialiter, licet ob tres prędictas cauſſas ipſa quoq; vna dici queat. idem enim iudicari debet de anima, quæ eſt in oſſe & carne, quod de calore qui eſt in carne & oſſe, quem calorem conſtat non eſſe vnum numero in illis duabus partibus. Sic nec partes animæ quæ ſunt in carne, & oſſe, & neruis, ſunt vna res numero, ſed diuerſæ. Forma enim materialis, ſiue ſubſtãtialis, ſiue accidentalis fuerit, non poteſt vna re ac numero eſſe in multis materiis, re, numeroq; diſtinctis. Etenim vnitas & diſtinctio numeri formarum pẽdet ex vnitate & diſtinctione materiarum in quibus inhærent. Quòd autem nec ſucceſſiuè & diuerſis temporib. poteſt vna numero forma eſſe in diuerſis materiis, hinc perſpicuum erit. Primò, quia ſic migraret ex vno ſubiecto in aliud; quis igitur transferret formam? aut quomodo transferret? aut talis migratio & tranſitio quænam eſſet ſpecies motus? ad nullam enim referri poſſe, clarum eſt perluſtrãti omnes ſpecies motus. Deinde forma non pẽderet à materia in qua ineſt; alioquin non poſſet ab ea ſine interitu ſeparari: ſi autem non pendet, non eſt forma Phyſica. Poſtremò Ariſt. multis locis confirmat impoſſibilẽ eſſe tranſmigrationẽ formarum. Nam 1. lib. de Anima, t. 35. opinionẽ Pythagoræorum de tranſmigratione animarum, tanquã fabuloſam eludit & contemnit; & 2. de Anima, t. 26. aduerſus hanc opinionem pronunciat illam ſententiã: vnumquemq; actum non in quolibet, ſed in propria materia eſſe aptum fieri. & in 2. Phy. t. 12. formam naturalem, inquit, nõ poſſe à materia in qua eſt, ſecundum rem ſeparari; & in eodẽ li. t. 26. materiam & formam docet eſſe ad aliquid, ad aliam enim formam alia eſt materia, & contrà, quare neceſſe eſt ſimilem & parem eſſe vnitatem & diſtinctionem formæ atque materiæ.

Digitized by Google

riæ. Non poteſt igitur vna forma numero eſſe in multis materiis.

Quarta quæſtio eſt, an omnis forma ſubſtãtialis immediatè vniatur materiæ primæ, hoc eſt, an ordine naturæ prius in materia producatur & inſit forma ſubſtantialis, quã alia quælibet forma accidentalis. Hic exiſtunt duæ opiniones. Vna eſt Thomiſtarum, qui cenſent omnẽ formam ſubſtantialem immediatè vniri materiæ primæ, ita vt præcedentes diſpoſitiones corrumpantur, & materia prius ſecundum naturam accipiat formam ſubſtantialem, deinde formas accidentales. Etenim putant ſubiectum inhæſionis omnium accidentium eſſe totum compoſitum. Hanc autem ſententiam confirmant iiſdem propè rationibus, quibus probant, quantitatẽ non eſſe materiæ coæuam, eiq; immediatè inhærentem, quas ſuperiore libro cõmemorauimus in eo loco, in quo diſſeruimus de dimenſionibus interminatis. D. quidem Thom. 1. part. q. 76. art. 6. hanc opinionem eo potiſſimum argumento probat, quod, cum materiæ forma ſubſtantialis det eſſe actu ſimpliciter, forma autem accidentalis det eſſe tantum ſecundum quid: prius autem ſit eſſe ſimpliciter & principalius expetitum à materia, quam eſſe ſecundũ quid: hinc concludi prius recipi debere à materia formam ſubſtãtialem, quàm vllam formam accidentalem. Altera opinio eſt & Græcorum, & Arabum, & Philoſophorum, & Medicorum, & plurimorum Theologorum, qui aiunt nullam formam ſubſtãtialem immediatè vniri poſſe materiæ, eiq. nõ niſi præuiis atq; mediis formis accidentariis coniungi poſſe. Nam omnis forma requirit determinatam materiam, in qua inſit & producatur, quę determinatio fit per accidentia. ſi igitur forma ſubſtantialis eo inſtanti quo producenda eſt, non reperit in materia præcedentes diſpoſitiones, quæ ipſius gratia inductæ fuerunt ab agẽte, inueniet profectò materiam indeterminatam, quamobrem non poterit ei naturaliter vniri. Denique cùm in vnoquoque potentia præcedat actum, vt explicatur lib. 9. Metaph. neceſſarium eſt vt determinata, & ſpecialis potentia materiæ, ordine generationis antecedat actum ſubſtantialem: ſi igitur eo inſtanti quo producitur forma ſubſtantialis, non inſunt in materia præcedentes diſpoſitiones, ergo materia tunc non habet determinatam potentiam ad illam formam potiùs quam ad aliam quamlibet, ſiquidem determinatio potentiæ fit ab agente per diſpoſitiones quas præmittit in materia: quæ quidem diſpoſitiones dupliciter inſeruiunt formæ generandæ, tum quia expellunt formas contrarias in materia præexiſtentes, tum etiã, quia potentiã materię per ſe ad omnes formas indiffẽrentem, determinant & accõmodant ad vnam aliquã formam

4. Quæſtiò, an forma ſubſtantialis immediatè vniatur materiæ primæ

potiùs,quàm ad aliam. Quare hiſce diſpoſitionibus à materia remotis,tollitur determinatio potentiæ, qua ſublata, naturaliter impeditur generatio futuræ formæ. Poſtea forma ſubſtantialis non poteſt produci immediatè à ſubſtantia,ſed per actionem alicuius accidentis:ſubſtantia enim,aut nihil agit,aut non per ſe immediatè,ſed tantùm per accidentia: loquor autem de ſubſtantia & de actione Phyſica. Quocirca productio ſubſtantiæ neceſſariò conſequitur productionem alicuius accidentis in materia;non enim producitur forma ſubſtantialis,niſi virtute vltimæ,ac perfectiſſimę diſpoſitionis,ab agente in materiam inductæ, quæ maximè antecedit ordine generationis, formæ ſubſtantialis productionem. Ad extremum omnes rationes, quibus oſtenditur primas qualitates inhærere materiæ primæ, & in corruptione non fieri reſolutionem,vſq; ad materiam primam ex parte accidentium,& in elemētis ſymbolis,cùm vnum generatur ex alio, qualitates quidem vtriuſq; contrarias interire, ſymbolas autem remanere, ad hanc opinionem comprobandam conferri poſſunt. Sed eas hic omittimus,quòd propius attingant diſputationem de elementis. Quæ autem conferunt, ad ſoluendas aduerſariæ opinionis rationes , ſumenda ſunt ex diſputatione noſtra de dimenſionibus interminatis, quæ ſuperiori libro fuit explicata.

De forma relata ad compoſitum. Et primò,an forma ſit prior; & nobilior compoſito.

Cap. V.

Tertium huius diſputationis caput poſtulat, vt de forma relata ad compoſitum agamus:quę tractatio quatuor explicatione quæſtionum continetur. Vna quæſtio eſt,an forma ſit prior atq; nobilior compoſito. Ad quam quæſtionem breuiter reſpondemus,prioritate naturæ, ſine dubio formam eſſe priorem compoſito:etenim ordine naturæ, cauſſa prior eſt effectu,ſimplex compoſito,pars toto. At prioritate temporis, atque durationis,non poteſt forma Phyſica eſſe prior compoſito. Hoc enim intereſſe vult Ariſt.12.Metaph. 16. inter formam & cauſſam mouentem, quòd cauſſa mouens & efficiens tempore prægreditur effectum ſuum,vt ædificator domum,forma verò nunquam tempore prior eſt compoſito, cuius eſt forma, forma ęnim domus vnà cum ipſa domo efficitur & exiſtit. & aduertendum eſt,Ariſt. loqui non de quauis cauſſa efficiente, multæ enim ſimul ſunt cum effectis; vt Deus, ſecundum Ariſt. neq; Cœlis,neque Intelligentiis eſt antiquior; & vmbra terræ, quæ ex ipſius inter Solem & Lunam interiectu exiſtit, non eſt

1. Quæſtio, an forma ſit prior & nobilior compoſito.

antè quàm Eclypſis Lunæ: loquitur igitur eo in loco Ariſt. de cauſſis mouentibus: quæ cùm per motum ſucceſſiuè operentur, neceſſariò antegrediuntur effectus ſuos, qui per motum illarum cauſſarum produeũtur. Sed ad rem: Ariſt. 2. lib. de Gener. animal. ca. 3. negat vllam animam eſſe ante corpus, & vni menti, quippe quæ incorporea, ſeparabilis & diuina eſt, id ſingulariter concedit, vt extrinſecus adueniat. Et hoc ſanè manifeſta & neceſſaria ratione concluditur. Nam ſi forma eſt ante compoſitum, quomodo eſt? an per ſe ſubſiſtens? ergo non eſt Phyſica, ſed immaterialis & Metaphyſica; an potiùs erat in aliqua materia, ex qua deinde per generationem commigrauit in aliam? ſed iſtiuſmodi commigratio formarum ſuperiori diſputatione confutata & exploſa eſt.

Hæc opinio videtur Simplicij 1. Phy. ſuper tex. 51. & 2. Phyſ. ſuper tex 4. & eſt communis ferè opinio Latinorum Philoſophorum ac Theologorum.

An verò forma ſit nobilior compoſito, non conuenit inter Philoſophos. Etenim quidam opinantur compoſitum eſſe nobilius forma. Primùm, quia per ſe generari, per ſe ſubſiſtere, per ſe operari, eſſe item completum quiddam, & in ſpecie conſtitutum, non formæ, ſed compoſito competit. Deinde, compoſitum habet in ſe formam & præterea materiam, quare continens totum id quod forma, & eo amplius aliquid, erit præſtantius quàm forma. Præterea, anima rationalis à corpore ſeparata, naturaliter cupit iterum coniungi cum corpore, & hoc inter Theologos indubitatum eſt: at cur id, niſi quia nobilius eſt eſſe hominis, quod eſt compoſitum, quam animæ rationalis, quæ eſt forma. At ſi hoc verum eſt in anima rationali, quæ eſt immaterialis, immortalis, & per ſe ſubſiſtens; quantò verius idem putari & affirmari poteſt de cæteris formis Phyſicis, quæ ſunt longè ignobiliores, & multò magis à materia, & compoſito dependent? Ad extremum, Ariſt. in Categoria Subſtantiæ ait, primam Subſtantiam (quæ eſt Subſtantia compoſita) eſſe maximè ſubſtantiam. & in 2. Phyſ. t. 31. inquit, partes eſſe tanquam materiam comparatione totius, ergo ſunt ignobiliores toto; & hoc perſpicuum eſt, nam partes ordinantur ad totum, ex quo pendet eſſe, & perfectio earum. Alij verò Peripatetici arbitrantur, formam eſſe nobiliorem compoſito, tum quòd compoſitum eſt perfectum propter formam, ergo forma eſt magis perfecta; nam propter quod vnumquodq; tale eſt, & illud magis eſt tale. quotieſcunq: enim aliquid dicitur de duobus, de vno tanquam de cauſſa per ſe, ac eſſentialiter; de altero autem, vt de cauſato, cui totum id quod dicitur, non conuenit, niſi ob illam cauſſam, magis dicitur de cauſſa; ſed forma eſt cauſſa totius perfectionis, quæ ineſt compoſito, ergo ipſa eſt magis perfecta quàm compoſitum. Tum etiam, quoniam Ariſt. videtur id perſpicuis verbis docere in 7. lib. Metaph. t. 7. ita

Opinio Auer. 2. Phyſ. com. 4.

ſcribens: *Si forma prior eſt materia, & magis ens, eo quoq; quod ex ambobus eſt prius quid erit ob eandem rationem.* Sic enim legit Auerr. & verò ſic eſt in Codice Græco, quamuis in aliis tranſlationibus pro illo, *eo quod ex ambobus eſt*, ſit, *illud quod ex ambobus eſt*. Vt his verbis ſignificet Ariſt. quemadmodum forma eſt magis ens quàm materia, nimirum quoniam eſt actu, ita etiã compoſitum eſſe magis ens quàm materiam, ob eandem cauſſam. Qui aũt tuentur eam ſententiam quam proximè antè declaraui, aiunt ipſum compoſitum à philoſophis interdum appellari nobilius ac præſtantius, non quòd tale ſit ſecundum rationem & veritatem, ſed quòd tale iudicatur ſecundum ſenſum, & hominum exiſtimationem. Hæc à Philoſophis de re propoſita in vtramq; partem diſputantur. Hæc autem controuerſia facile dirimi, & diſcordia opinionum reuocari poteſt ad concordiam hoc modo; forma dupliciter conſiderari poteſt, vel per ſe ac ſeparatim à materia, vel prout habet eſſe in materia; priori modo ſumpta ignobilior eſt compoſito, vt rationibus prioris ſententiæ concluditur, poſteriori autem modo nihil aliud eſt quàm ipſum compoſitum, quod attinet ad nobilitatẽ & perfectionem quæ eſt in compoſito, quocirca erit æque nobilis: vel etiam ob id nobilior, quia compoſitum in ſe cohibet materiam tanquam partem ſuam eſſentialem: quæ materia nõ modò nullam iis rebus, quarum pars eſt, perfectionem adiungit, ſed etiam eſt radix & ſeminarium cunctarum imperfectionum & defectuum, qui accidunt rebus naturalibus. Quamobrem dicere ſolent Peripatetici, bona quæ ſunt in rebus naturalibus ex forma prouenire, mala verò ex neceſſitate materiæ. Sed veniamus ad ſecundam quæſtionem, quæ grauior eſt atq; difficilior, an forma ſit tota quidditas rei naturalis.

Secunda quæſtio: An forma ſit tota quidditas rei compoſitæ.

CAP. VI.

QVò meliùs hæc quæſtio explicetur & intelligatur, eam poſitis tribus propoſitionibus ſic explanabimus, vt quid in ea manifeſtum & certum ſit, quid contrà dubium & controuerſum, cognoſcatur. Prima propoſitio. Materia eſt pars ſubſtantiæ ac naturæ ipſius compoſiti. Nam Ariſt. 1. Phyſ. 52. inquit materiam eſſe ſubſtantiam, quòd ex ea componitur ſubſtantia compoſita; non poteſt autem ſubſtantia componi ex non ſubſtantiis; & multis in locis tripartitò diuidit ſubſtantiam, in materiam, formam, & quod ex vtriſq; eſt compoſitum; & in 2. Phyſ. tex. 12. atq; in 5. Metaph. tex. 5. ait compoſitũ naturale, vocari naturam, vel potiùs à natura, quoniam cõſtat ex ma-

Digitized by Google

ex materia & forma, quæ ſunt naturæ. Ac ratio quidem huius rei eſt, quia res naturalis, vt homo, vel lapis, non eſt ſubſtantia ſimplex, ſed compoſita ex multis & diuerſis partibus: harum autem partium vnam eſſe materiam, perſpicuum eſt; ergo materia eſt pars ſubſtantiæ, ac naturæ compoſiti Phyſici. Secunda propoſitio. Non poteſt negari, materiam aliquo modo pertinere ad quidditatem rerum naturalium. Etenim Ariſt. 2. Phy. tex. 19. & 1. de Anima, tex. 16. & 6. lib. Metaph. tex. 2. affirmat in definitionibus rerum naturalium neceſſariò ponendam eſſe materiam, atque ea re definitiones Phyſicas diſtingui à Mathematicis. In hanc item ſententiam Auerroës 1. de Anima, com. 16. his verbis ſcribit: *Qui accipit materiam in definitione rerum naturalium, & dimittit formam, diminutè accipit, qui accipit formam & dimittit materiam, exiſtimatur quòd dimittit aliquid non neceſſarium, ſed non eſt ita, quia forma debet accipi in definitionibus ſecundum diſpoſitiones in quibus exiſtit.* Hæc ille. Hoc etiam rationi conſentaneum eſt, nam forma per ſe non conſtituit ſpeciem rei, ſed vnà cum materia, quare nec quidditatem, niſi prout continet in ſe intrinſecum ordinem ad materiam, in qua naturaliter habet ſuum eſſe. Ac de ſupradictis duabus propoſitionibus nulla eſt inter Philoſophos diſſenſio. Tertia propoſitio. An forma, prout habet ordinem ad materiam, ſit tota quidditas rei naturalis, ita vt materia non ſit pars quidditatis, ſed eius tantùm quaſi vehiculum & ſubiectum naturaliter neceſſarium: An potiùs materia ſit pars quidditatis ſicut forma, licèt minùs principalis obſcurum, dubium, & valdè controuerſum eſt apud Philoſophos; quare varias eorum ſententias explicare oportet. Sed primo loco D. Thomæ opinionem expendamus.

D. Thom. 7. Metaph. ſuper text. 34. & in 1. part. q. 75. art. 4. & in opuſculo de ente, & eſſentia, cenſet materiam eſſe partem intrinſecam quidditatis ſpecificæ rerum naturalium; & hac ratione confirmat. Definitio explicat quidditatem rei, ſed materia eſt pars definitionis, ergo eſt pars quidditatis; Maior per ſe nota eſt: Minor ſic probatur: Ariſtot. 7. Metaphyſ. tex. 39. inquit, auferre materiam à definitionibus quarundam rerum, id eſt, naturalium, eſſe ſuperuacaneum, & increpat iuniorem Socratem, qui tentabat definire animal ſine materia, non ſecus quàm circulum ſine ære. in lib. etiam 8. Metaphyſ. commendat eas definitiones, quæ materiam pariter atq; formam complectuntur. Sed reſponderet aliquis materiam poni in definitionibus, non vt partem quidditatis, ſed vt ſubiectum & vehiculum eius; hanc reſponſionem Thomiſtę putant abſurdam eſſe, propterea quòd hoc modo etiam ſubſtantia definiretur per additamentum, ſic vt accidens, quod eſt contra Ariſtotelem in 7.

Opinio D. Thomæ & Scotiſtarum materiã eſſe partẽ quidditatis.

Metaph. Etenim ſicut ſubiectum ponitur in definitione accidentis, vt in definitione ſimitatis naſus; non quòd ſubiectum ſit pars quidditatis accidentis, cùm accidens ſit quidpiam ſimplex & alterius generis quàm ſubiectum: ſed quia eſt naturale vehiculum, & fundamentum accidentis, ſic etiam materia ponitur (ſecundum illam reſponſionem) in definitione ſubſtantiæ, non vt pars, ſed vt vehiculum quidditatis. Hanc opinionem Scotiſtæ item ſequuntur, & ita confirmant. Si materia non eſt pars quidditatis, ergo ſola forma eſt tota & completa quidditas ac ſpecies, quare anima ſeparata hominis eſſet tota ſpecies hominis, nec forma cum materia faceret vnum ens per ſe, nam ens per ſe vnum & completum, non fit niſi ex entibus incompletis. Præterea, quid eſſet diſcriminis inter rem materialem & immaterialem? vtrobique namq; ſola forma eſt tota quidditas rei. Addunt etiam, qui ita ſentiunt, Auerr. quibuſdam in locis huic ſententiæ ſuffragari, nam is 1. Metaphyſ. comm. 9. hoc modo ſcribit: *Species quæ verè dicuntur, ſunt illud, quod congregatur ex forma vniuerſali & materia: (verbi gratia) ſpecies hominis non eſt forma eius tantùm, ſecundum quod intendebat Plato, ſed congregatum ex materia & forma.* Quod ſi quis contra hanc opinionem opponat Ariſt. vbicunq; nominat vel deſcribit formam, ſemper eam appellare ipſum quod quid erat eſſe, eiuſmodi verbis non obſcure indicans, formã eſſe totam quidditatem rei, reſpondent ipſi ad hoc dupliciter. Primùm enim aiunt duplicem eſſe formam, vnã Phyſicam, quæ eſt pars, qualis eſt anima reſpectu animalis, alteram Metaphyſicam, quæ eſt tota eſſentia rei in abſtracto concepta vel enunciata, qualis eſt humanitas reſpectu hominis; abſtractum enim habet ſe vt forma reſpectu concreti, etiamſi concretum & abſtractum non re, ſed ratione tantùm differant. Cùm igitur Ariſt. inquit, formam eſſe quidditatem rei, accipit formam non priori, ſed poſteriori modo, quæ eſt tota rei eſſentia, materiam etiam continens. Deinde etiam altero modo reſpondẽt, denominationem plerunque fieri à principaliori, ita vt dicatur ſimpliciter tale, quod eſt magis principaliter tale. Quare cùm forma ſit principalis pars quidditatis, quid mirum eſt, ſi nonnunquam vocetur quidditas rei? Sed neutra ſanè reſponſio firma aut veriſimilis eſt. non quidem prior, quia cùm Ariſt. appellat formam quidditatem, loquitur de forma, quę eſt cauſa diſtincta ab aliis tribus generibus cauſarum, & eſt finis materię, eiq; relatiuè opponitur, & eſt verè ac propriè forma Phyſica: talem autem conſtat eſſe non eam, quę dicitur ab ipſis forma totius, ſed eam quæ vocatur forma partis. Poſterior autem reſponſio nihilo plus valet: nam licèt in appellationibus interdum cõtingat de-

nomi-

nominationem ſumi à principaliori, non tamen in definitionibus, in quib. ad tenue veritas elimatur: quale enim quidq; definitur, tale eſt ſimpliciter, ne ſi ſecus fuerit, definitio, quæ enucleatè ac propriè rem vt eſt, explanare debet, ambiguitatem pariat & in errorem inducat. Sed de hac opinione ſatis. Ad eos qui contrà opinantur veniamus.

Altera opinio veterum Peripateticorum, aientium totam quiditatem rei, in forma eius rei contineri. CAP. VII.

EST igitur altera ſententia eorum qui cenſent totam quidditatem rei naturalis compoſitæ, eſſe in forma ipſius, nō quidem ſolitariè ac præciſè ſumpta, ſed vt includit & in ſe cohibet naturalem quendam atq; eſſentialem ordinem ad materiam, quæ licèt non ſit pars quiditatis; tamen quia eſt quaſi vehiculum, fundamentum, & ſubiectum naturale ac neceſſarium ipſi formæ, ideo in definitionib. rerum naturalium neceſſe eſt non ſolam formam, ſed etiam materiam adhibere; nō aliter quā in definitione ſimitatis oportet naſum ponere. Eſt aūt apud hos Philoſophos magnum diſcrimē inter ſubſtantiā & quiditatem, quod videtur indicaſſe Ariſt. in 7. Metaph. cùm enim in text. 7. poſuiſſet materiam eſſe ſubſtātiam, mox in t. 8. negat eam eſſe quiditatem, ſcribens: *Materiam autem dico quæ ſecundum ſeipſam, neq; eſt quid. &c.* Hanc autem fuiſſe opinionem veterū Peripateticorum, facilè intelligitur ex illorum ſcriptis. Nos de plurimis, nonnullorum in præſentia, quò res illuſtrior ſit, proferemus teſtimonia. Alexander Aphrodiſſæus in 2. lib. Metaph. *Alexander* ſuper tex. 12, ita ſcribit. *Quem-admodum homo, & hominis eſſe, differunt: ſic fit in cunctis rebus compoſitis. Eſſe enim cuiq; rei ex forma adeſt: homò enim ex materia & forma conſtat, eſſe autem hominis ſimplex eſt, quippe cùm forma ſit eius eſſe: nam in rebus incorporeis idem eſt res atq; ipſius eſſe, in habentibus autem eſſe in materia, differunt.* *Aphrodiſſæus.* Themiſtius in 3. de anima ſuper te. 9. ſic ait: *Aliud eſt aqua, aliud eſſentia ſeu quod quid erat eſſe aquæ, illud. n. eſt quidpiam ex materia & forma cōcretum, hoc autem eſt aquæ forma & ratio per quam eſt aqua. Vnaquaq;. n. res deſcriptionem ſuam non de materia, ſed de forma nanciſcitur.* *Themiſtius.* Idem in eodem lib. ſuper te. 28. hoc modo inquit: *Res quanta e [illegible], forma ipſa eſt. materia verò non eſſentiæ ſed generationis potiùs, & ipſius vt ita dixerim, fieri auctor & cauſa eſt. Diffluunt obiter corpora, quod quidem opera & maleficio materiæ accidit: Si quæ ſtant quieſcuntuè, totum id debet formæ acceptum referri.* Simplicius in 3. de anima ſuper tex. 9. hæc ſcribit: *Forma differt ab eo quod ex forma conſtat, caro enim & aqua formis affecta ſunt, ipſum verò eſſe vniuſcuiuſq; eorum, ipſa vniuſcuiuſq; forma eſt. Forma namque per ipſum quid erat definiri conſueuit.* *Simplicius.* Auerroes in 7. lib. Metap. *Auerr.*

com.21. *Quidditas* inquit *hominis vno modo eſt homo, & alio modo non eſt homo, eſt enim ipſa forma hominis, non eſt autem homo qui eſt congregatus ex materia & forma* Hoc etiam apertioribus verbis declarat in eodem l. com. 34. ſcribens materiam eſſe quidem partem ſubſtantiæ, ſi nomen ſubſtantiæ ſignificet congregatum ex materia & forma, ſin autem ſignificet ipſam quidditatem, non eſſe partem eius, ſed eſſe tanquam vehiculum deferens ipſam. in ſua definitione Albertus in 2. lib. Phyſ. ſuper tex. 28. hæc ſcripta reliquit: *Forma propriè loquendo eſt eſſentia conſtituens ſpeciem ſecundum eſſe in rebus naturalibus, nam eſſe compoſiti fluit ab eſſentia quæ eſt forma rei, ſicut lumen fluit à luce, &* paulò infrà ſubdit: *Hæc autem forma eſt rei vera quidditas; quoniam res non habent hoc quod ſunt, à materia, quippe cùm ipſa ſit in potentia ad oppoſita, ſed id habent à forma ſubſtantiali, & ideo ipſa eſt propria rei quidditas, & cùm definitur res, ratio definitiua dicens quid eſt res, ſumitur penes formam, ſiue ipſa concepta ſit cum materia, ſicut eſt forma naturalis, ſiue non, vt eſt forma Mathematica, & Diuina.* Eandem ſententiam tradit in 7. Metap. ſuper 1. tex. dicens: *Principia ſubſtantiæ & materia & forma, & præcipuè forma, quam dupliciter determinare oportet, vno modo ſecundum quod ipſa eſt totum eſſe & tota quidditas ſubſtantiæ, quæ ſignificatur per definitionem, & ſic conſideratur in hoc 7. lib. Met. &c.*

Albertus Magnus.

Ariſt. ſenſit materiam non eſſe partem quidditatis.

Quis porrò ipſum Peripateticorum Principem Ariſtotelem, neſciat aut dubitet in eâdem ſententia fuiſſe? cùm is totam rei compoſitæ quidditatem in ſola forma poſitam eſſe multifariam clariſſimis, grauiſſimiſque verbis teſtatum confirmatumque reliquerit? An non is in 3. de anima, tex. 9. affirmat aliud eſſe carnem, & aliud ipſum eſſe carnis? nam illa eſt forma cum materia, hoc autem eſt ipſa forma ſimplex. Sic enim hunc locum Ariſtotelis explanant Themiſtius & Simplicius, quorum verba ſuprà memorauimus. Deinde, cùm in 7. Meta. text. 9. diuiſiſſet ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitum, ſubiungit prætermittendam eſſe materiam & compoſitum, ſolam autem formam conſiderandam & tractandam eſſe: mox verò tex. 10. proponit ſibi agendum eſſe de ipſa quidditate: ex quo quis non intelligit Ariſt. pro eodem habere formam & quidditatem. Præterea, in 8. lib. Metap. text. 12. ſi quis, inquit, interroget quæ ſit materia hominis? reſpondendum eſt eſſe menſtrua: ſi quod mouens ſeu efficiens? reſpondendum eſt ipſum ſemen: ſi quæ ſit forma? reſpondendum eſt ipſum quod quid erat rei. Poſtea, Ariſt. docet in 2. Phyſ. text. 28. omnes partes definitionis pertinere ad cauſſam formalem, quod ſanè verum eſt, nam vt apud Auerr. 2. Metaphyſ. comment. 17. genus ſumitur à forma vniuerſali, differentia

ſentia verò à forma particulari & propria. Ampliùs, ſecundum Ari. in 2. Phy. t. 19. & in 6. Met. t. 2. & alijs in locis, ita definitur res naturalis per materiam ſenſibilē, vt ſimitas per naſum: hoc enim exemplo ad id exponendum ferè vtitur Ariſtoteles. ergo ſicut naſus non pertinet ad definitionem ſimitatis tanquā pars eius, ſed tanquam ſubiectum, ita materia non pertinet ad quidditatem rei naturalis, vt pars ſed vt ſubiectum ipſius. Ad hæc, quod obſtat quò minùs in rebus materialibus quidditas ſit idem cum habente quidditatem, id non poteſt eſſe pars quidditatis, ſed tale eſt materia, ſecundum Ari. 3. de anima, t. 9. vt ſuprà diximus, & in 7. Met. t. 41. præſertim ſecundum explanationem huius textus traditam à D. Thoma in commētarijs quibus eum locum exponit. Ergo, &c. His accedit, verè dici aliam eſſe quidditatem hominis, aliam leonis, & lapidis; quæro vnde naſcatur hæc diuerſitas quidditatum? non ex accidentibus, quippe quæ ſunt extra quidditatem rei; nec ex materia prima, quę vna eſt omnium ſublunarium; ergo ex ſola forma ſubſtantiali. Poſtremò, quicquid ponitur in definitione rei, debet eam diſtinguere ab aliquo alio, quamobrem Ari. 6. l. Topicorum ait prædicata tranſcendentia non eſſe ponēda in definitionibus: ſed diſtinguere & ſeparare, eſt proprium actus & formæ, vt docet Ari. 7. Met. t. 49. ergo, &c. Sed quæret aliquis, ſi materia non pertinet ad quidditatem rei, quamobrem ea ſit neceſſaria rebus naturalibus? Reſpondeo materiam eſſe neceſſariam quatuor ob cauſas: primò, quia eſt naturale ſubiectum formæ & quidditatis, ſine qua forma & quidditas nec eſſe, nec definiri, aut intelligi poſſunt: tum eſt neceſſaria ſubſtantiæ compoſitæ, quæ per ſe generatur & corrumpitur, cùm ſit pars eius intrinſeca & eſſentialis; Deinde neceſſaria eſt ad exiſtētiam, ſeu ſubſiſtentiā compoſiti naturalis: quòd enim compoſitum exiſtat, habet à forma quæ eſt cauſa cur res exiſtat, vt dicitur 5. l. Met. c. de ſubſtantia; quòd autem per ſe exiſtat & non in alio, cauſa eſt materia. Poſtremò ad eius indiuiduationem, cauſa enim indiuiduationis eſt materia, quanquam nec ſola, nec principalis.

Quatuor ob cauſas neceſſaria eſt materia rebus naturalibus.

Soluuntur rationes prioris ſententiæ, & ſententia auctoris aperitur. CAP. VIII.

RESTAT nūc vt breuiter doceamus, quo pacto ab ijs qui contrà ſentiunt, rationes quæ contra hanc opinionē pro confirmatione prioris ſententiæ commemoratæ ſunt, breuiter diſſoluantur. Ad primam reſpondendum eſt, materiam poni quidem in definitione rei naturalis, verùm non aliter quam ponitur naſus in definitione ſimitatis; hoc eſt, non tanquam partem

Breuis ſolutio rationum prioris ſententiæ.

quiditatis, ſed tanquam ſubiectum; nec ob id dicendum eſt definitionem ſubſtantiæ eſſe per additamẽtum, ſicut eſt accidentis, quia forma & materia ſunt vnius generis & categoriæ, & ſimul coniunctæ conſtituunt vnum ens per ſe: vt ſubiectũ & accidens, & ſunt diuerſarum categoriarum, ex ipſis non exiſtit vnum aliquod ens niſi per accidens. Ad reliquas rationes dicẽdum eſt, formam eſſe quidem totam rei quidditatem, verùm non ſumptam præcisè & ſeparatim à materia, ſed vt includit ordinem eſſentialem ad materiam; ex quo apparet, & cur forma ſolitaria, qualis eſt anima rationalis à corpore ſeiũcta, non dicatur eſſe tota quiditas, aut completa rei ſpecies; & quod ſit diſcrimen inter quidditates rerum materialium & immaterialium. Poſtremò illud aduertẽdum eſt, quod ſupra monuimus, apud Peripateticos aliud eſſe ſubſtantiam compoſitam, eſſentiam, & naturam, & aliud quiditatem, quocirca, non ſi quis illorum interdum dixit materiam eſſe partem ſubſtantiæ vel naturæ compoſitæ, continuò putandum eſſe eum ſenſiſſe materiam eſſe partem quiditatis. Atq; hæc quidẽ inter Philoſophos diſputantur de quiditate rerum naturalium. Vtram verò ſententiam nos magis probemus, paucis exponamus.

Sententia authoris de præſenti quæſtione.

Nobis quidem poſterior ſententia videtur eſſe magis Peripatetica & Ariſtotelica, quod ex his quæ eam declarando & probando diximus, liquidò cognoſci potuit. Vtra autem opinio ſit verò ſimilior ac propior, facile eſt iudicium; nam omnis hæc opinionum varietas atque diſſenſio, non tam in re ipſa, quàm in verbis, & modo loquendi conſiſtit. Etenim ſi nomen quiditatis ſignificat totum id, quod pertinet ad integritatem ſubſtantiæ & naturæ ipſius compoſiti, (quomodo id nominis eſt in vſu apud recentiores Philoſophos & Theologos) ſolùm excludendo accidentia, non eſt dubium quin materia habenda ſit pars quiditatis: ſin autem vocabulum quiditatis anguſtiùs & preſſiùs ſumatur, id tantùm ſignificans in quolibet compoſito naturali, quod eſt eius actuatiuum, diſtinctiuum, denominatiuum, definitiuum, intelligibile, determinatiuum, & perfectiuum, quo modo ipſum vſurpant antiquiores Peripatetici, luce Solis clarius eſt, cùm hæc omnia à forma proficiſcantur, materiam non eſſe partem quiditatis. Cùm igitur res ipſa conſtet, quiſq; vtro maluerit modo loquatur, non enim Philoſophum decet, re iam explorata & conſtituta de voculis & ſyllabis diſputationes producere. Sequitur nunc quæſtio illa per quam celebris inter Philoſophos, de principio individuationis, ſit ne materia, an forma, an quidpiam aliud.

Excludi.

Excluditur opinio eorum, qui putant diſtinctionem numericam prouenire à quantitate. CAP. IX.

TErtia quæſtio de forma relata ad compoſitum à nobis hoc loco tractanda hæc eſt, an vnitas & diſtinctio numerica corporum naturalium quæ ſunt eiuſdem ſpeciei vltimæ, conueniat ipſis propter formam. Triplex eſt vnitas & diſtinctio, vna generica, altera ſpecifica, tertia numerica eorum quæ ſunt eiuſdem ſpeciei. Priores duæ, conceſſu omnium petuntur ex forma ſubſtantiali; de tertia, magna lis eſt inter Philoſophos, quæ continet peruulgatam illam quæſtionem de principio indiuiduationis, quatuor principaliū opinionum varietate nobilitatam. Prima opinio eorum eſt qui putant vnitatem & diſtinctionem numericam prouenire à quantitate, ita vt principium indiuiduationis in rebus naturalib. ſit quantitas; quam ſententiam his rationibus perſuadere conantur. Primò, ſecundum Auer. 1. Phy. comm. 6. & ſecundum Ariſt. in 3. Metaph. 11. omnis diſtinctio aut eſt ſecundum formam, aut ſecundum quantitatem: ſed inter ea quæ ſunt eiuſdem ſpeciei. non eſt diſtinctio ſecundum formam, quoniam ea eſt ſpecifica & quidditatiua, relinquitur igitur vt ſit tantùm diſtinctio ſecundum quantitatem. Deinde, vel indiuidua eiuſdem ſpeciei differunt per aliquam differentiam eſſentialem, vel accidentalem; non per ſubſtātialem, nam vltima differentia ſubſtantialis eſt ſpecifica, in quā conueniunt omnia illius ſpeciei indiuidua; ergo per accidētalem, ſed primum omnium accidentium eſt quantitas, ergo quantitas erit princeps cauſſa diſtinctionis indiuiduorum. Poſtea, natura ſpecifica ideo ſecundum numerum multiplicatur, quia recipitur in multis & diſtinctis partibus materiæ, ſed multitudo & diſtinctio partium accidit materiæ propter quantitatem, ergo in quantitate eſt radix numericæ multiplicationis, quæ cernitur in natura ſpecifica. Poſtremò, id confirmant exemplo aquæ, quæ ſi in tres partes diuidatur, quælibet pars aquæ exiſtit vna numero & à qualibet aqua alia numeraliter diſtincta; at hæc multitudo & diſtinctio aquarum, non aliunde orta eſt, quàm ex diuiſione primæ aquæ ſecūdum quantitatem; vt vel in hoc exemplo, etiam ſenſuum iudicio probetur multitudo, & diſtinctio indiuiduorum à quantitate proficiſci.

Prima opinio quantitatem eſſe principium indiuiduationis.

Verùm hæc opinio multas ob cauſſas falſa eſt. Primò, quia quantitas præſertim terminata, (nam interminata, cùm ſit indifferens ad omnia indiuidua, non poteſt eorum eſſe principium diſtinctiuum) cùm inquam quantitas terminata ſit poſterior ſubſtantia compoſita, non poteſt eſſe principium indiuidua-

Refutatio primæ opinionis.

tionis eius; quinimò cùm accidẽs indiuiduetur per ſubiectum, qui fieri poteſt vt ſubiectum viciſſim indiuiduetur per ipſum accidens? niſi non putetur abſurdum eſſe, vt idem ſecundum idem ſit prius & poſterius, principium atque principiatum. Deinde, cùm indiuidua ſubſtantia ſit ſubſtantia, & quatenus indiuidua eſt ad prædicamentũ Subſtantiæ pertineat, ſiquidẽ eſt prima ſubſtantia: nam ſubſtantia prædicamentalis diuiditur in primam & ſecundam, neceſſe eſt principium, propter quod indiuidua eſt hæc prima ſubſtantia, ſit quidpiam ſubſtantiale, & ad idem prædicamentum pertinens. at quantitas nullo modo attingit eſſentiam ſubſtantiæ, nec ad ſubſtantiæ categoriam reduci poteſt, ergo non poteſt eſſe principium indiuiduationis eius. Præterea, ſubſtantia indiuidua eſt verum ens per ſe, quandoquidem ponitur in prædicamento, & ſpecies per ſe prædicantur de ipſa, ſed ex ſubſtantia & quantitatę fit vnum ens per accidens, ergo quantitas non eſt principium indiuiduæ ſubſtantiæ. Ad extremum, generatio ſubſtantialis per ſe terminatur ad ſubſtantiam indiuiduam, ſi igitur ſubſtantia eſt indiuidua propter quantitatem, generatio ſubſtantialis per ſe terminaretur ad quantitatem, quod nemo non videt quàm ſit abſurdum. Vide apud Scotum 2. ſent. diſt. 3. q. 4. alias rationes contra hanc opinionem.

Rationes autem huius opinionis facile eſt ſoluere. Ad primam, & ſecundã rationem reſpondendum eſt, inter indiuidua eiuſdem ſpeciei eſſe diſtinctionem formalem. Petrus enim differt à Paulo, quia alia eſt anima Petri, & alia Pauli, ſiquidem à quo res habet eſſe, ab eodem habet vnitatem & diſtinctionem: eſt autem duplex diſtinctio formalis, vna quę ſumitur à forma ſimpliciter & ſpecificè ſumpta, quæ dicitur formalis ſimpliciter, & non eſt inter ea quę continentur eadem ſpecie; altera quę ducitur à forma, vt eſt ſingularis, & actu exiſtens in rebus, quæ vocatur formalis ſecundum quid & ſecundùm hanc differunt indiuidua eiuſdem ſpeciei. Sed hoc paulò infra planiùs intelligetur, vbi tractando ſententiam noſtram, latiùs explicatur. Ad tertiam, & quartam rationem dicendum eſt, cauſam intrinſecam, & formalem, cur natura ſpecifica ſecundum numerum ſit multiplicabilis, intrinſecè quidem nõ eſſe aliam, quàm ipſammet naturam formæ quæ eo ipſo quòd eſt materialis, & vnibilis materiæ, ſuapte vi eſt multiplicabilis, effectiuè quidem, hoc etiam habet ab agente, finaliter autem, vt quia eſt per ſe corruptibilis per indiuiduorũ propagationem cõſeruetur, ſubiectiuè à materia, in cuius diuerſis partibus recipiuntur diuerſæ numero formæ; tandem diſpoſitiuè à quantitate propter quam materia eſt diuiſibilis in partes, itaq; exemplum illud aquæ, nihil

Quæ ſit cauſa cur natura ſpecifica indiuidualiter multiplicetur.

Digitized by Google

hil planè iuuat opinionem, nam licèt quantitas in cauſa fuerit, cur cùm eſſet vna aqua, in tres partes diuideretur, tamen quod quælibet pars illius aquę ſit aqua per ſe ſubſiſtens, & à qualibet alia parte numero diſtincta, cauſa eſt ipſa forma ſubſtantialis aquæ, quę, cum ſit homogenea, tota eſt in qualibet parte aquę, quam ob cauſam cùm partes aquæ diſiunguntur, neceſſe eſt quamlibet earum eſſe aquam per ſe ſubſiſtentem. Illa igitur diuiſio aquę vt eſt totius in partes integrales ſeu quantitatiuas, fit propter quantitatem, vt autem eſt in partes ſubiectiuas, quarum quælibet eſt aqua ſingularis, & ſubſiſtens, fit propter formam ſubſtantialem aquæ. Verùm expendamus ſecundam opinionem, quæ eſt Scoti.

Non eſſe principium indiuiduationis illam Scoti Hæcceitatem. CAP. X.

SCotus in 2. ſen. d. 3. q. 6. arbitratur infrà differẽtiam ſpecificam, ex qua ſumitur vnitas & diſtinctio ſpeciei, eſſe aliam quandam differentiam indiuidualem, per quam natura ſpecifica contrahitur ad eſſe hoc aliquid & ſingulare, quæ licèt realiter non diſtinguatur à differentia ſpecifica, diſtinguitur tamen formaliter, & vna eſt extra cõceptum alterius, ſicut oportet eſſe contrahens extra rationẽ contrahibilis, propter quod etiã hæc differentia indiuidualis habet ſe ad ſpecificam, vt actus ad potentiam, & eſt entitas quædam poſitiua per quam, quia res eſt hoc aliquid, poteſt ea ritè nominari Hæcceitas. Hanc ſuam opinionem, Scotus his argumentis confirmat. Primò omnis vnitas ſequitur aliquam entitatẽ, ergo vnitas numeralis quæ eſt maxima & ſimpliter vnitas, cõſequitur aliquam entitatem, quæ non poteſt eſſe entitas ſeu natura ſpecifica, tum quoniã ea vendicat ſibi ſuam propriã vnitatem nimirũ ſpecificam, tum etiam quia entitas ſpecifica, cum ſit indifferenter communis omnibus indiuiduis, nõ poteſt eſſe principium eorum determinatiuum, ac diſtinctiuum. Deinde omnis differentia eorũ quæ differunt inter ſe, reducitur ad aliquod primò diuerſum, alioquin non eſſet ſtatus in ijs quæ differunt inter ſe: ſed indiuidua propriè differunt, quia in aliquo ſunt eadem, & in aliquo diuerſa, ergo eorum differentia reducitur ad aliqua primò diuerſa, ſed hæc non ſunt ipſa natura ſpecifica, vt pote ſecundum quam inuicem cõueniunt indiuidua, ergo ſicut diximus, ponendæ ſunt differentiæ indiuiduales. Præterea, cùm natura ſpecifica contrahitur ad ſingulare, vel contrahitur per ſeipſam, vel per formam, vel per materiam, vel per quantitatem, vel per hæcceitatem, non per ſeipſam, quia contrahens diuerſum eſſe debet à contrahibili, ſicut actus à potẽtia: non per formã, quia formæ

Secunda opinio quæ eſt Scoti.

Nota doctrinam Scoti de ſua Hæcceitate.

Digitized by Google

vt ait Auer. eſt ſubiectum vniuerſalitatis, quare non poteſt eſſe principium ſingularitatis; & quia, vt diximus, contrahens debet eſſe extra rationem contrahibilis, forma autem eſt pars eſſentialis naturæ ſpecificæ, quæ contrahitur ad ſingularitatem, non per materiam tum propter hanc eandem cauſam proximè dictam, tum etiam quia idem eſt conſtitutiuum & diſtinctiuum, at materia non poteſt diſtinguere, cùm id proprium ſit actus, ſecundum Ari. 7. Metaph. tex. 49. his accedit, quòd eadem numero materia eſt in duobus indiuiduis, nempe cùm vnum ex altero generatur vt aër ex aqua, quare diſtinctio indiuiduorum non debet peti à materia; non per quantitatẽ, quoniam ſecundum Ari. 7. Metaphyſicæ t. 4. ſubſtantia compoſita eſt prior accidentibus, & Auer. in eodem l. co. 2. inquit, indiuiduum ſubſtantiæ prius eſſe alijs indiuiduis accidentium; relinquitur igitur, vt talis contractio non per aliud, quàm per Hæcceitatem fieri queat.

Sed contra hanc opinionem exiſtunt duæ obiectiones, vna eſt, Boëtium in libro de Trinitate, affirmare differentiam numeralem fieri per accidentia. Altera eſt, Ariſt. quamplurimis locis, quæ in tractatione ſequentis opinionis recenſebimus, clariſſimis verbis referre ad materiam, diſtinctionem, & vnitatem indiuiduorum. Ad vtramq; reſpondet Scotus. Ad priorem quidem, indiuidua diſtingui per accidẽtia concomitatiuè, hoc eſt quia diſtinctionem indiuiduorum, quæ primò & principaliter fit per Hæcceitates, naturaliter ac neceſſarò conſequitur diſtinctio per accidentia, vel illa Boëtij ſententia accipienda eſt notificatiuè, hoc eſt ſecundum nos, nam quia latet nos ſua cuiuſq; indiuidui Hæcceitas, ideo ſolemus diſtinctionem indiuiduorum facere accidentia. Ad poſteriorem autem obiectionem reſpondet, ſicut forma duplex eſt, vna totius, altera partis, quam diſtinctionem ſuperiùs declarauimus, ſic etiam materiam eſſe duplicem (nam forma & materia ſunt ad aliquid; vt quot modis vnum eorum dicitur, totidem etiam alterũ dici neceſſe ſit) vnam quæ opponitur formæ partis, vt corpus animæ, alteram quæ opponitur formæ totius: & quia forma totius eſt tota quiditas, ideo materia quæ illi opponitur, eſt extra quiditatem, huiuſmodi autem materiam Scotus vult eſſet ſuam Hęcceitatem, quæ vocatur materia, propterea quòd conſtituit rem in vltimo eſſe ſubijcibili & materiali, nec vllo modo pertinet ad eſſe formale, & quiditatiuum rei.

Heruæus opinionem Scoti oppugnat. Hæc Scotus pro ſua opinione, quam Heruæus Quodlibeto 3. q. 9. dupliciter impugnat: Primò quidem, quia cùm Scotus ait principium indiuiduationis non poſſe ſumi à materia & forma, propterea quòd ſunt communes omnibus indiuiduis,

Digitized by Google

duis,aut loquitur de communitate materiæ & formæ, quæ eſt ſecundum rem extra animam,aut de ea,quæ eſt tantum ſecundum ratione; ſi de priori,ergo extra animam erit actu aliquod vniuerſale,quod falſum eſt,cũ Ari.dicat 1. de Anima, t. 8.Vniuerſale aut nihil eſſe,aut poſterius eſſe; nam eiuſmodi vniuerſale, vel per ſe ſubſiſteret ſeiunctum à ſingularibus, quod ſanè abſurdũ eſt,vel eſſet in ipſis ſingularibus:at quidquid eſt in ſingulari,neceſſarium eſt eſſe ſingulare. Et quamuis Scotus de Vniuerſalium exiſtentia aliter ſentiat, eius tamen ſententiam & rationi & doctrinæ Ari.aduerſari, alio loco demonſtrandum eſt.Sin autem loquatur de poſteriori communitate,quæ eſt ſecundum rationem, quod ipſe dicit de materia & forma, idem prorſus dici poterit de Hæcceitate, nam ſicut ab hac & ab illa materia, vi mentis abſtrahitur ratio quædam materiæ, quæ eſt communis omnibus materijs, ſimiliter etiam ab hac & ab illa Hæcceitate poteſt elici communis quædam ratio Hæcceitatis, quæ erit communis ſingulis Hæcceitatibus:quare ſi propter huiuſmodi communitatem negatur materia vel forma eſſe principium indiuiduationis, propter candem negari etiam debet Hæcceitas.Deinde Heruæus quærit quid ſit illa Hæcceitas;nam vel eſt ſubſtantia,vel accidens:ſi ſubſtantia,vel materia,vel forma,vel compoſitum;ſi accidẽs,vel abſolutũ,vel reſpectiuum; ſi abſolutum,vel quantitas, vel qualitas; at nihil horum poteſt Scotus dicere,quia Scotus labẽretur in eas opiniones, quas ipſe in 2.l.ſen.diſt.3.acerrimè oppugnat,ergo illa Hæcceitas nihil eſt.Hæc Heruæus contra Scotum.Rationum autem Scoti facilis eſt ſolutio, nam quia ipſe non aliam ob cauſam finxit illam Hæcceitatem, quàm quia perſuaſum habuit indiuiduationem non poſſe fieri vel per accidens aliquod, vel per materiam & formam,ſi demonſtretur id eſſe falſum,vt certe infrà demõſtrabitur,nullum erit eius fundamentum. quo ſublato, tota confeſtim ipſius ruet atq; concidet opinio; quare ad tertiam opinionem tranſeamus.

Principium indiuiduationis non eſſe materiam ſignatam quantitate. CAP. XL.

Diuus Thom. in opuſc.de ente & eſſentia, & de principio indiuiduationis,& in lib.3.Metap.ſuper t.12.& in 3.par. q.77.ar.2.opinatur principium indiuiduationis eſſe materiam cum quantitate; nam duo inprimis ſunt de ratione indiuidui, vnum eſt, vt ſit incommunicabile non aptum eſſe in pluribus, alterum eſt,vt ſit diſtinctum numeraliter ab alijs eiuſdem ſpeciei;priorem proprietatem indiuiduum accipit à materia, quæ cum ſit vltimum ſubiicibile, facit vt forma in ea exiſtens, non *Secunda opinio quæ eſt D.Thom.*

poſſit in alijs ineſſe; poſteriorem autem proprietatem habet à quantitate, propter eam enim materia eſt diuiſibilis in multas partes, in quibus cùm diuerſæ formæ recipiantur, exiſtit numeralis indiuiduorum diſtinctio. Sed præſtat hic adſcribere verba D. Thomæ ex 3. par. qu. 77. art. 2. vt ipſomet dicente, quæ ſit eius opinio clarius atq; certiùs cognoſcatur: ſic igitur ait. *Eſt de ratione indiuidui, vt non poſſit in pluribus eſſe, quòd ſimpliciter contingit vel quia non eſt natum in aliquo eſſe, & ſic formæ immateriales, ſunt per ſe ipſas ſubſiſtentes & indiuiduæ, vel quia forma ſubſtantialis, ſeu accidentalis eſt quidem nata in aliquo eſſe, non tamen in pluribus, vt hæc albedo, quæ eſt in hoc corpore, non poteſt eſſe in alio; quantum igitur ad primum, materia eſt indiuiduationis principium omnibus formis ſibi inhærentibus, nam cùm tales formæ aptæ ſint eſſe in ſubiecto, ex quo aliqua earum recipitur in materia; quæ non eſt in alio iam nec forma ipſa ſic exiſtens poteſt in alio eſſe. Quantum autem ad ſecundum principium indiuiduationis, eſt quantitas, ideo enim aliquid natum eſt eſſe in vno ſolo, quia illud eſt in ſe indiuiſum, & diuiſum ab omnibus alijs, diuiſio autem accidit ſubſtantiæ ratione quantitatis, & ideo quantitas eſt quoddam indiuiduationis principium, in quantum diuerſæ formæ numero, ſunt in diuerſis partibus materiæ. Vnde etiam quantitas ſecundum ſe habet quandam indiuiduationem, poſſumus enim imaginari plures lineas eiuſdem ſpeciei differentes poſitione, quæ cadit in ratione quantitatis.* Hæc D. Thomas. Si quis autem plura ſcire cupit, quæ conducant ad huius ſententiæ explanationem, legat tres illos Principes Thomiſtarum, Capreolum inquam in 2. ſen. d. 3. & Paulum Soncinatem in 7. Met. q. 33. 34 35. & Caietanum in commentarijs ſuis ſuper opuſculum de Ente, & Eſſentia. Quòd autem materia ſit principium indiuiduationis, permultis teſtimonijs Ari. oſtendi poteſt, is enim 5. Met. t. 12. & lib. 7. t. 28. & lib. 12. tex. 49. & 1. lib. de Cœlo t. 92. apertis verbis docet vnitatem, ac diſtinctionem indiuiduorum eſſe à materia, ipſa autem materia ex ſe vna eſt, indeterminata atq; indifferẽs ad omnia indiuidua, quapropter niſi ei accedat quãtitas per quam determinetur, diſtinguatur & in diuerſas partes diuidatur, non poterit eſſe ſufficiens ratio & cauſa determinandi & diſtinguendi indiuidua.

Expreſſa doctrina D. Tho. de principio indiuiduationis.

Sed hæc opinio non videtur nobis vera duas ob cauſſas; primùm quidem quoniam aggregatum ex materia & quantitate eſt ens per accidens; non poteſt igitur eſſe principium conſtitutiuum indiuidui, quod eſt ens per ſe; & cùm quantitas ſit accidens, quomodo poteſt eſſe principium indiuidui quod eſt ſubſtantia? Denique rationes quibus ſuprà refutauimus eorum ſententiam, qui quantitatem faciebant indiuiduationis principium, valent etiam contra hãc opinionem. Deinde cùm

Refutatio ſecundæ opinionis.

cùm ex aqua generatur aër, quænam quantitas eſt principium indiuiduans aërem? an ea, quæ in aqua præcedit generationem aëris? at hæc ſecundum ipſos corrumpitur, nam in eo inſtanti, quo generatur aër, non eſt præcedens quantitas, ſiquidem idem inſtans eſt primum eſſe aëris, & primum non eſſe omnium præcedentium formarum; neceſſarium autem eſt principium formaliter conſtitutiuum alicuius, manere in eo quod conſtituitur. An fortè eſt ea quantitas, quæ cernitur in aëre generato? at hæc ſecundum ipſos ordine naturæ poſterior eſt forma ſubſtantiali, & ipſo compoſito, namq; omnium accidentium volunt ſubiectum eſſe totum compoſitum, ita vt priùs ſecundum naturam ſit forma in materia, & ipſum compoſitum prius ſit indiuiduum, quàm habeat quantitatem; ex quo fit, vt quantitas adueniens compoſito, iam reperiat ipſum indiuiduum & ſingulare, & potiùs quantitas indiuiduetur per ſubiectum, quàm è contrario. Si quis autem per materiā cum quantitate, putet eos ſignificare voluiſſe materiam prout habet in ſe reſpectum quendam ad quantitatem, fallitur; & vt ita ſit, id tamen pari facilitate refellitur, nam talis reſpectus nō poteſt fundari in materia prima, quippe, quæ per ſe indifferenter reſpiciat quamlibet determinationem quantitatis; nec in quantitate aut præcedente, aut ſubſequente generationem indiuidui propter idem, quod paulò ante de quantitate dictum eſt. ergo hic reſpectus eſt nullus. Præterea reſpectus non poteſt attingere, ne dum complere, rationem formalem entis abſoluti qualè eſt indiuiduum. His accedit, quòd ſecundum Thomiſtas materia prius reſpicit formam ſubſtantialem quàm accidentalem, quare prius indiuiduatur per ſubſtantialem, quàm per accidētalem. Rationum autem, quæ pro hac ſententia poſitæ ſunt, ex his quæ mox dicemus, petenda eſt ſolutio. Cùm igitur quid ſentiant alij de quæſtione propoſita dictum ſit, reſtat vt dicamus quid nobis ſentiendum eſſe videatur.

Vnitatem & distinctionem indiuiduorum principaliter eſſe à forma ſubſtantiali. CAP. XII.

QVæ nobis probabilior videtur ſententia, ea duabus propoſitionibus explicabitur. Prima propoſitio ſit hæc: Vnitas & diſtinctio indiuiduorum eſt à materia & à forma. Altera propoſitio, talis vnitas & diſtinctio principaliter eſt à forma. Vtraque propoſitio facilè probatur hac breui ratione. Vnum, & ens conuertuntur, & ab eodem vnūquodq; habet vnitatem & diſtinctionem, à quo habet eſſe, ſed indiuiduum ſubſtantiæ materialis, cùm ſit compoſitum ex materia & forma, habet

ſuum eſſe completum à materia & forma. ergò ab eiſdem habet vnitatem & diſtinctionem; ſed principaliter compoſitum eſt ens & vnum, & ab alijs diſtinctum propter formam; omnes namq; concedunt eſſe cuiuſlibet rei, vel ſolū, vel certè principaliter eſſe à forma, ergò vnitas & diſtinctio indiuiduorum principaliter eſt à forma; cui rei etiam illud fidem facit, quòd materia eſt propter formam, etenim forma eſt finis materiæ, vt auctor eſt Ari. 2. Phy. t. 81. & 91. quare vnitas & diſtinctio materiæ, eſt ob vnitatem & diſtinctionem formæ, melius enim eſt, vt inquit Auer. 2. de Anima. com. 60. exiſtimare diuerſitatem materiarum eſſe propter diuerſitatem formarum, quàm è contrario, ſi enim vnitas & diſtinctio generica eſt à forma, ſimiliter etiam ſpecifica; cur non itidem numeralis erit principaliter à forma? præſertim cùm Ari. in 2. de anima t. 2. affirmet per formam fieri hoc aliquid, & t. 7. vnitatem & multitudinem rerum, principaliter eſſe ab actu, & in 7. Met. 49. ſeparare ac diſtinguere eſſe proprium actus. Auer. autem in 2. de Anima com. 2. 7. 8. 9. conceptis verbis docet, ſubſtantiam fieri & eſſe indiuiduam propter formam.

Nota has dubitationes, quoniam ex earum ſolutione pendet huius quæſtionis intelligentia & contrarioris argumentorum ſolutio.

Sed hoc loco exiſtūt duæ perquā graues dubitationes; Vna eſt per quid forma fiat ſingularis, cùm ex ſe, vel ſit vniuerſalis, vel certè indifferens ad vniuerſalitatem & ſingularitatē? Altera dubitatio, cur Ari. & Peripatetici vnitatem & diſtinctionē numeralem indiuiduorum ferè aſſignare ſoleant materiæ, ſi ipſæ principaliter ſumuntur a forma? Ad priorem reſpondendum eſt formam per ſe, nec vniuerſalem nec ſingularem eſſe, ſi enim eſſet per ſe vniuerſalis, ergò nunquam poſſet eſſe ſingularis, quare nec generari nec corrumpi, nam ſingulare eſt quicquid generatur & corrūpitur: ſin aūt eſſet per ſe ſingularis, non poſſet effici vniuerſalis, nec cadere ſub ſcientiam, quæ eſt tantùm rerum vniuerſalium: Etenim quod per ſe alicui conuenit, id neceſſariò ei conuenit, & non poteſt non conuenire. Sed quemadmodum vniuerſalis exiſtit per abſtractionem intellectus, per hoc nimirum quod abſtrahitur à materia ſignata, & à proprietatibus rerū ſingularium: ſic etiam fit ſingularis per productionem agentis, nam quod producitur ab agente in materia quadam ſingulari, & per diſpoſitiones quaſdam ſingulares, neceſſe eſt ipſum quoq. euadere ſingulare. In rebus enim primis atq; ſimplicibus non eſt quærenda cauſa intrinſeca & formalis cur vel ſint, vel tales ſint, & ſi qua eſt illarum cauſa ea prouenit extrinſecus vel ab agente, vel à materia, vel ab ipſis diſpoſitionibus. Ad poſteriorem dubitationem reſpondendū eſt, vnitatem & diſtinctionem numeralem aſſignari materiæ, tres ob cauſas. Primò quidem quia ſecundum nos manifeſtius eſt talem vnitatem

tatem & diſtinctionem fieri propter materiam, quàm propter formam. Videmus enim vnam ſigilli formam variè multiplicari; propterea quòd imprimitur & recipitur in multis & diuerſis ſubiectis. Deinde quod multiplicari numeraliter non conuenit formæ vt forma eſt, ſed vt eſt forma materialis vel vnibilis materiæ, quocirca intelligentiæ, quia ſunt immateriales, non multiplicantur ſecundam numerum? Anima verò rationalis, licèt ſit per ſe ſubſiſtens & immortalis, tamen quia eſt vnibilis materiæ, & pars eſſentialis compoſiti materialis, multiplicatur ſecundum numerum. Ad extremum multiplicatio numeralis efficitur à natura, propterea quòd res eſt corruptibilis, vt per huiuſmodi multiplicationem, ſi non eadem res numero, ſaltē eadem ſecundum ſpeciem perpetuò conſeruaretur, vt in 2. de Anima t. 35. & 2. de Gen. t. 59. ſcriptum reliquit Ari. At radix eiuſcemodi corruptibilitatis, eſt in materia, quare non immeritò ei attribuitur indiuiduorum multiplicatio. Quas igitur ob cauſas vnitas & diſtinctio numeralis à Peripateticis interdū materiæ aſcribatur, cùm ea principaliter ſit à forma, hoc modo breuiter explicatum ſit. Atq; hinc etiam facilè poteſt elici ſolutio earum rationū, quibus ſuprà docuimus Thomiſtas, Scotiſtas & alios probare velle nō formā, ſed vel quantitatē vel materiam ſignatam, vel aliud quidpiam eſſe principium indiuiduationis, quarum rationum enodationem in hunc locum diſtuleramus.

De forma relata ad ſuos effectus, ac primùm de exiſtentia quæ eſt effectus formalis ipſius. CAP. XIII.

DIctum eſt de forma in ſe, & reſpectu tam materię quàm cōpoſiti; reſtat vt de forma diſſeramus reſpectu ſuorum effectuum. Eſt autem duplex effectus formæ, vnus formę vt forma eſt, qualis eſt ipſum eſſe ſeu exiſtētia: alter eſt formæ, vt eſt principium efficiens motuum & actionum naturalium. De vtroq; nunc dicendū eſt, ſed priùs de exiſtentia: de qua nonnullæ quæſtiones breuiter ac dilucidè tractandę ſunt, his enim explicatis, quæ ad cognoſcendam exiſtentiam pertinent, cognita & perſpecta erūt. Prima quæſtio eſt an omnis exiſtentia ſit à forma, ad quā reſpondendum eſt duplicem eſſe exiſtentiā, vnam quæ ſimpliciter & abſolutè dicitur, per quam quidquid eſt in natura quocunq; modo exiſtit; alteram perfectā & determinatam, ad gradum ſeu ſpeciē aliquam entis. Alij eandē diſtinctionem exiſtentiæ alijs verbis exponunt, aiunt enim aliam eſſe entitatiuam, & aliā formalem. Prior igitur exiſtētia non ſemper eſt à forma, nam materia exiſtit, nec exiſtentiā ſuam per quam eſt extra nihilum, & actu eſt in rebus, accipit à forma, ſed eā ſua vi &

1. Quęſtio an omnis exiſtentia ſit à forma.

com.21. *Quidditas* inquit *hominis vno modo eſt homo, & alio modo non eſt homo, eſt enim ipſa forma hominis, non eſt autem homo qui eſt congregatus ex materia & forma* Hoc etiam apertioribus verbis declarat in eodem l. com.34. ſcribens materiam eſſe quidem partem ſubſtantiæ, ſi nomen ſubſtantiæ ſignificet congregatum ex materia & forma, ſin autem ſignificet ipſam quidditatem, non eſſe partem eius, ſed eſſe tanquam vehiculum deferens ipſam. in ſua definitione Albertus in 2. lib. Phyſ. ſuper tex. 28. hæc ſcripta reliquit: *Forma propriè loquendo eſt eſſentia conſtituens ſpeciem ſecundum eſſe in rebus naturalibus, nam eſſe compoſiti fluit ab eſſentia quæ eſt forma rei, ſicut lumen fluit à luce, & paulò* infrà ſubdit: *Hæc autem forma eſt res vera quidditas; quoniam res non habent hoc quod ſunt, à materia, quippe cùm ipſa ſit in potentia ad oppoſita, ſed id habent à forma ſubſtantiali, & ideo ipſa eſt propria rei quidditas, & cùm definitur res, ratio definitiua dicens quid eſt res, innititur penes formam, ſiue ipſa concepta ſit cum materia, ſicut eſt forma naturalis, ſiue non, vt eſt forma Mathematica, & Diuina.* Eandem ſententiam tradit in 7. Metap. ſuper 1. tex. dicens: *Principia ſubſtantiæ & materia & forma, & præcipuè forma, quam dupliciter determinare oportet, vno modo ſecundum quod ipſa eſt totum eſſe & tota quidditas ſubſtantiæ, quæ ſignificatur per definitionem, & ſic conſideratur in hoc 7. lib. Met. &c.*

Albertus Magnus.

Ariſt. ſenſit materiam non eſſe partem quidditatis.

Quis porrò ipſum Peripateticorum Principem Ariſtotelem, neſciat aut dubitet in eâdem ſententia fuiſſe? cùm is totam rei compoſitæ quidditatem in ſola forma poſitam eſſe multifariam clariſſimis, grauiſſimiſque verbis teſtatum confirmatumque reliquerit? An non is in 3. de anima, tex. 9. affirmat aliud eſſe carnem, & aliud ipſum eſſe carnis? nam illa eſt forma cum materia, hoc autem eſt ipſa forma ſimplex. Sic enim hunc locum Ariſtotelis explanant Themiſtius & Simplicius, quorum verba ſuprà memorauimus. Deinde, cùm in 7. Meta. text. 9. diuiſiſſet ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitum, ſubiungit prætermittendam eſſe materiam & compoſitum, ſolam autem formam conſiderandam & tractandam eſſe: mox verò tex. 10. proponit ſibi agendum eſſe de ipſa quidditate: ex quo quis non intelligit Ariſt. pro eodem habere formam & quidditatem. Præterea, in 8. lib. Metap. text. 12. ſi quis, inquit, interroget quæ ſit materia hominis? reſpondendum eſt eſſe menſtrua: ſi quod mouens ſeu efficiens? reſpondendum eſt ipſum ſemen: ſi quæ ſit forma? reſpondendum eſt ipſum quod quid erat rei. Poſtea, Ariſt. docet in 2. Phyſ. text. 28. omnes partes definitionis pertinere ad cauſſam formalem, quod ſanè verum eſt, nam vt apud Auerr. 2. Metaphyſ. comment. 17. genus ſumitur à forma vniuerſali, diffe-

Digitized by Google

rentia verò à forma particulari & propria. Ampliùs, ſecundum Ari. in 2. Phy. t. 19. & in 6. Met. t. 2. & alijs in locis, ita definitur res naturalis per materiam ſenſibilẽ, vt ſimitas per naſum: hoc enim exemplo ad id exponendum ferè vtitur Ariſtoteles. ergo ſicut naſus non pertinet ad definitionem ſimitatis tanquā pars eius, ſed tanquam ſubiectum, ita materia non pertinet ad quidditatem rei naturalis, vt pars ſed vt ſubiectum ipſius. Ad hæc, quod obſtat quò minùs in rebus materialibus quidditas ſit idem cum habente quidditatem, id non poteſt eſſe pars quidditatis, ſed tale eſt materia, ſecundum Ari. 3. de anima, t. 9. vt ſuprà diximus, & in 7. Met. t. 41. præſertim ſecundum explanationem huius textus traditam à D. Thoma in commẽtarijs quibus eum locum exponit. Ergo, &c. His accedit, verè dici aliam eſſe quidditatem hominis, aliam leonis, & lapidis; quæro vnde naſcatur hæc diuerſitas quidditatum? non ex accidentibus, quippe quæ ſunt extra quidditatem rei; nec ex materia prima, quę vna eſt omnium ſublunarium; ergo ex ſola forma ſubſtantiali. Poſtremò, quicquid ponitur in definitione rei, debet eam diſtinguere ab aliquo alio, quamobrem Ari. 6. l. Topicorum ait prædicata tranſcendentia non eſſe ponẽda in definitionibus: ſed diſtinguere & ſeparare, eſt proprium actus & formæ, vt docet Ari. 7. Met. t. 49. ergo, &c. Sed quæret aliquis, ſi materia non pertinet ad quidditatem rei, quamobrem ea ſit neceſſaria rebus naturalibus? Reſpondeo, materiam eſſe neceſſariam quatuor ob cauſas: primò, quia eſt naturale ſubiectum formæ & quidditatis, ſine qua forma & quidditas nec eſſe, nec definiri, aut intelligi poſſunt: tum eſt neceſſaria ſubſtantiæ compoſitæ, quæ per ſe generatur & corrumpitur, cùm ſit pars eius intrinſeca & eſſentialis; Deinde neceſſaria eſt ad exiſtẽtiam, ſeu ſubſiſtentiā compoſiti naturalis: quòd enim compoſitum exiſtat, habet à forma quæ eſt cauſa cur res exiſtat, vt dicitur 5. l. Met. c. de ſubſtantia; quòd autem per ſe exiſtat & non in alio, cauſa eſt materia. Poſtremò ad eius indiuiduationem, cauſa enim indiuiduationis eſt materia, quanquam nec ſola, nec principalis.

Quatuor ob cauſas neceſſaria eſt materia rebus naturalibus.

Soluuntur rationes prioris ſententiæ, & ſententia auctoris aperitur. CAP. VIII.

RESTAT nũc vt breuiter doceamus, quo pacto ab ijs qui contrà ſentiunt, rationes quæ contra hanc opinionẽ pro confirmatione prioris ſententiæ commemoratæ ſunt, breuiter diſſoluantur. Ad primam reſpondendum eſt, materiam poni quidem in definitione rei naturalis, verùm non aliter quam ponitur naſus in definitione ſimitatis; hoc eſt, non tanquam partem

Breuis ſolutio rationum prioris ſententiæ.

quiditatis, ſed tanquam ſubiectum; nec ob id dicendum eſt definitionem ſubſtantiæ eſſe per additamētum, ſicut eſt accidentis, quia forma & materia ſunt vnius generis & categoriæ, & ſimul coniunctæ conſtituunt vnum ens per ſe: vt ſubiectū & accidens, & ſunt diuerſarum categoriarum, ex ipſis non exiſtit vnum aliquod ens niſi per accidens. Ad reliquas rationes dicēdum eſt, formam eſſe quidem totam rei quidditatem, verùm non ſumptam præciſè & ſeparatim à materia, ſed vt includit ordinem eſſentialem ad materiam; ex quo apparet, & cur forma ſolitaria, qualis eſt anima rationalis à corpore ſeiūcta, non dicatur eſſe tota quiditas, aut completa rei ſpecies; & quod ſit diſcrimen inter quidditates rerum materialium & immaterialium. Poſtremò illud aduertēdum eſt, quod ſupra monuimus, apud Peripateticos aliud eſſe ſubſtantiam compoſitam, eſſentiam, & naturam, & aliud quiditatem, quocirca, non ſi quis illorum interdum dixit materiam eſſe partem ſubſtantiæ vel naturæ compoſitæ, continuò putandum eſſe eum ſenſiſſe materiam eſſe partem quiditatis. Atq; hæc quidē inter Philoſophos diſputantur de quiditate rerum naturalium. Vtram verò ſententiam nos magis probemus, paucis exponamus.

Sententia authoris de preſenti quæſtione.

Nobis quidem poſterior ſententia videtur eſſe magis Peripatetica & Ariſtotelica, quod ex his quæ eam declarando & probando diximus, liquidò cognoſci potuit. Vtra autem opinio ſit verò ſimilior ac propior, facile eſt iudicium; nam omnis hæc opinionum varietas atque diſſenſio, non tam in re ipſa, quàm in verbis, & modo loquendi conſiſtit. Etenim ſi nomen quiditatis ſignificat totum id, quod pertinet ad integritatem ſubſtantiæ & naturæ ipſius compoſiti, (quomodo id nominis eſt in vſu apud recentiores Philoſophos & Theologos) ſolùm excludendo accidentia, non eſt dubium quin materia habenda ſit pars quiditatis: ſin autem vocabulum quiditatis angiſtiùs & preſſiùs ſumatur, id tantùm ſignificans in quolibet compoſito naturali, quod eſt eius actuatiuum, diſtinctiuum, denominatiuum, definitiuum, intelligibile, determinatiuum, & perfectiuum, quo modo ipſum vſurpant antiquiores Peripatetici, luce Solis clarius eſt, cùm hæc omnia à forma proficiſcantur, materiam non eſſe partem quiditatis. Cùm igitur res ipſa conſtet, quiſq; vtro maluerit modo loquatur, non enim Philoſophum decet, re iam explorata & conſtituta de voculis & ſyllabis diſputationes producere. Sequitur nunc quæſtio illa perquam celebris inter Philoſophos, de principio indiuiduationis, ſit ne materia, an forma, an quidpiam aliud.

Excludi-

Excluditur opinio eorum, qui putant diſtinctionem numericam prouenire à quantitate. CAP. IX.

TErtia quæſtio de forma relata ad compoſitum à nobis hoc loco tractanda hæc eſt, an vnitas & diſtinctio numerica corporum naturalium quæ ſunt eiuſdem ſpeciei vltimæ, conueniat ipſis propter formam. Triplex eſt vnitas & diſtinctio, vna generica, altera ſpecifica, tertia numerica eorum quæ ſunt eiuſdem ſpeciei. Priores duæ, conceſſu omnium petuntur ex forma ſubſtantiali; de tertia, magna lis eſt inter Philoſophos, quæ continet peruulgatam illam quæſtionem de principio indiuiduationis, quatuor principaliũ opinionum varietate nobilitatam. Prima opinio eorum eſt qui putant vnitatem & diſtinctionem numericam prouenire à quantitate, ita vt principium indiuiduationis in rebus naturalib. ſit quantitas; quam ſententiam his rationibus perſuadere conantur. Primò, ſecundum Auer. 1. Phy. comm. 6. & ſecundum Ariſt. in 3. Metaph. 11. omnis diſtinctio aut eſt ſecundum formam, aut ſecundum quantitatem: ſed inter ea quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, non eſt diſtinctio ſecundum formam, quoniam ea eſt ſpecifica & quidditatiua, relinquitur igitur vt ſit tantùm diſtinctio ſecundum quantitatem. Deinde, vel indiuidua eiuſdem ſpeciei differunt per aliquam differentiam eſſentialem, vel accidentalem; non per ſubſtãtialem, nam vltima differentia ſubſtantialis eſt ſpecifica, in quâ conueniunt omnia illius ſpeciei indiuidua; ergo per accidẽtalem, ſed primum omnium accidentium eſt quantitas, ergo quantitas erit princeps cauſſa diſtinctionis indiuiduorum. Poſtea, natura ſpecifica ideo ſecundum numerum multiplicatur, quia recipitur in multis & diſtinctis partibus materiæ, ſed multitudo & diſtinctio partium accidit materiæ propter quantitatem, ergo in quantitate eſt radix numericæ multiplicationis, quæ cernitur in natura ſpecifica. Poſtremò, id confirmant exemplo aquæ, quæ ſi in tres partes diuidatur, quælibet pars aquæ exiſtit vna numero & à qualibet aqua alia numeraliter diſtincta; at hæc multitudo & diſtinctio aquarum, non aliunde orta eſt, quàm ex diuiſione primæ aquæ ſecũdum quantitatem; vt vel in hoc exemplo, etiam ſenſuum iudicio probetur multitudo, & diſtinctio indiuiduorum à quantitate proficiſci.

Prima opinio quantitatem eſſe principium indiuiduationis.

Verùm hæc opinio multas ob cauſſas falſa eſt. Primò, quia quantitas præſertim terminata, (nam interminata, cùm ſit indifferens ad omnia indiuidua, non poteſt eorum eſſe principium diſtinctiuum) cùm inquam quantitas terminata ſit poſterior ſubſtantia compoſita, non poteſt eſſe principium indiuidua-

Refutatio primæ opinionis.

hil planè iuuat opinionem, nam licèt quantitas in cauſa fuerit, cur cùm eſſet vna aqua, in tres partes diuideretur, tamen quod quælibet pars illius aquę ſit aqua per ſe ſubſiſtens, & à qualibet alia parte numero diſtincta, cauſa eſt ipſa forma ſubſtantialis aquæ, quę, cum ſit homogenea, tota eſt in qualibet parte aquę, quam ob cauſam cùm partes aquæ disiunguntur, neceſſe eſt quamlibet earum eſſe aquam per ſe ſubſiſtentem. Illa igitur diuiſio aquę vt eſt totius in partes integrales ſeu quantitatiuas, fit propter quantitatem, vt autem eſt in partes ſubiectiuas, quarum quælibet eſt aqua ſingularis, & ſubſiſtens, fit propter formam ſubſtantialem aquæ. Verùm expendamus ſecundam opinionem, quæ eſt Scoti.

Non eſſe principium indiuiduationis illam Scoti Hæcceitatem. CAP. X.

SCotus in 2. ſen. d. 3. q. 6. arbitratur infrà differētiam ſpecificam, ex qua ſumitur vnitas & diſtinctio ſpeciei, eſſe aliam quandam differentiam indiuidualem, per quam natura ſpecifica contrahitur ad eſſe hoc aliquid & ſingulare, quæ licèt realiter non diſtinguatur à differentia ſpecifica, diſtinguitur tamen formaliter, & vna eſt extra cōceptum alterius, ſicut oportet eſſe contrahens extra ratione contrahibilis, propter quod etiā hæc differentia indiuidualis habet ſe ad ſpecificam, vt actus ad potentiam, & eſt entitas quædam poſitiua per quam, quia res eſt hoc aliquid, poteſt eà ritè nominari Hæcceitas. Hanc ſuam opinionem, Scotus his argumentis confirmat. Primò omnis vnitas ſequitur aliquam entitatē, ergo vnitas numeralis quæ eſt maxima & ſimpliter vnitas, cōſequitur aliquam entitatem, quæ non poteſt eſſe entitas ſeu natura ſpecifica, tum quoniā ea vendicat ſibi ſuam propriā vnitatem nimirū ſpecificam, tum etiam quia entitas ſpecifica, cum ſit indifferenter communis omnibus indiuiduis, nō poteſt eſſe principium eorum determinatiuum, ac diſtinctiuum. Deinde omnis differentia eorū quæ differunt inter ſe, reducitur ad aliquod primò diuerſum, alioquin non eſſet ſtatus in ijs quæ differunt inter ſe: ſed indiuidua propriè differunt, quia in aliquo ſunt eadem, & in aliquo diuerſa, ergo eorum differentia reducitur ad aliqua primò diuerſa, ſed hæc nōn ſunt ipſa natura ſpecifica, vt pote ſecundum quam inuicem cōueniunt indiuidua, ergo ſicut diximus, ponendæ ſunt differentiæ indiuiduales. Præterea, cùm natura ſpecifica contrahitur ad ſingulare, vel contrahitur per ſeipſam, vel per formam, vel per materiam, vel per quantitatem, vel per hæcceitatem, non per ſeipſam, quia contrahens diuerſum eſſe debet à contrahibili, ſicut actus à potētia: non per formā, quia forma

Secunda opinio quæ eſt Scoti.

Nota doctrinam Scoti de ſua Hæcceitate.

vt ait Auer. eſt ſubiectum vniuerſalitatis, quare non poteſt eſſe principium ſingularitatis; & quia, vt diximus, contrahens debet eſſe extra rationem contrahibilis, forma autem eſt pars eſſentialis naturæ ſpecificæ, quæ contrahitur ad ſingularitatem, non per materiam tum propter hanc eandem cauſam proximè dictam, tum etiam quia idem eſt conſtitutiuum & diſtinctiuum, at materia non poteſt diſtinguere, cùm id proprium ſit actus, ſecundum Ari. 7. Metaph. tex. 49. his accedit, quòd eadem numero materia eſt in duobus indiuiduis, nempe cùm vnum ex altero generatur vt aër ex aqua, quare diſtinctio indiuiduorum non debet peti à materia; non per quantitatẽ, quoniam ſecundum Ari. 7. Metaphyſicæ t. 4. ſubſtantia compoſita eſt prior accidentibus, & Auer. in eodem l. co. 2. inquit, indiuiduum ſubſtantiæ prius eſſe alijs indiuiduis accidentium; relinquitur igitur, vt talis contractio non per aliud, quàm per Hæcceitatem fieri queat.

Sed contra hanc opinionem exiſtunt duæ obiectiones, vna eſt, Boëtium in libro de Trinitate, affirmare differentiam numeralem fieri per accidentia. Altera eſt, Ariſt. quamplurimis locis, quæ in tractatione ſequentis opinionis recenſebimus, clariſſimis verbis referre ad materiam, diſtinctionem, & vnitatem indiuiduorum. Ad vtramq; reſpondet Scotus. Ad priorem quidem, indiuidua diſtingui per accidẽtia concomitatiuè, hoc eſt quia diſtinctionem indiuiduorum, quæ primò & principaliter fit per Hæcceitates, naturaliter ac neceſſarò conſequitur diſtinctio per accidentia; vel illa Boëtij ſententia accipienda eſt notificatiuè, hoc eſt ſecundum nos, nam quia latet nos ſua cuiuſq; indiuidui Hæcceitas, ideo ſolemus diſtinctionem indiuiduorum facere accidentia. Ad poſteriorem autem obiectionem reſpondet, ſicut forma duplex eſt, vna totius, altera partis, quam diſtinctionem ſuperiùs declarauimus, ſic etiam materiam eſſe duplicem (nam forma & materia ſunt ad aliquid; vt quot modis vnum eorum dicitur, totidem etiam alterũ dici neceſſe ſit) vnam quæ opponitur formæ partis, vt corpus animæ, alteram quæ opponitur formæ totius: & quia forma totius eſt totà quiditas, ideo materia quæ illi opponitur, eſt extra quiditatem, huiuſmodi autem materiam Scotus vult eſſet ſuam Hęcceitatem, quæ vocatur materia, propterea quòd conſtituit rem in vltimo eſſe ſubijcibili & materiali, nec vllo modo pertinet ad eſſe formale, & quiditatiuum rei.

Heruæus opinionem Scoti oppugnat. Hæc Scotus pro ſua opinione, quam Heruæus Quodlibeto 3. q. 9. dupliciter impugnat: Primò quidem, quia cùm Scotus ait principium indiuiduationis non poſſe ſumi à materia & forma, propterea quòd ſunt communes omnibus indiui-

duis,

duis, aut loquitur de communitate materiæ & formæ, quæ eſt ſecundum rem extra animam, aut de ea, quæ eſt tantùm ſecundum ratione͂; ſi de priori, ergo extra animam erit actu aliquod vniuerſale, quod falſum eſt, cū Ari. dicat 1. de Animâ, t. 8. Vniuerſale aut nihil eſſe, aut poſterius eſſe; nam eiuſmodi vniuerſale, vel per ſe ſubſiſteret ſeiunctum à ſingularibus, quod ſanè abſurdū eſt, vel eſſet in ipſis ſingularibus: at quidquid eſt in ſingulari, neceſſarium eſt eſſe ſingulare. Et quamuis Scotus de Vniuerſalium exiſtentia aliter ſentiat, eius tamen ſententiam & rationi & doctrinæ Ari. aduerſari, alio loco demonſtrandum eſt. Sin autem loquatur de poſteriori communitate, quæ eſt ſecundum rationem, quod ipſe dicit de materia & forma, idem prorſus dici poterit de Hæcceitate, nam ſicut ab hac & ab illa materiâ, vi mentis abſtrahitur ratio quædam materiæ, quæ eſt communis omnibus materijs, ſimiliter etiam ab hac & ab illâ Hæcceitate poteſt elici communis quædam ratio Hæcceitatis, quæ erit communis ſingulis Hæcceitatibus: quare ſi propter huiuſmodi communitatem negatur materia vel forma eſſe principium indiuiduationis; propter eandem negari etiam debet Hæcceitas. Deinde Heruæus quærit quid ſit illa Hæcceitas; nam vel eſt ſubſtantia, vel accidens: ſi ſubſtantia, vel materia, vel forma, vel compoſitum; ſi accide͂s, vel abſolutū, vel reſpectiuum: ſi abſolutum, vel quantitas, vel qualitas; at nihil horum poteſt Scotus dicere, quia Scotus laberetur in eas opiniones, quas ipſe in 2. l. ſen. diſt. 3. acerrimè oppugnat, ergo illa Hæcceitas nihil eſt. Hæc Heruæus contra Scotum. Rationum autem Scoti facilis eſt ſolutio, nam quia ipſe non aliam ob cauſam finxit illam Hæcceitatem, quàm quia perſuaſum habuit indiuiduationem non poſſe fieri vel per accidens aliquod, vel per materiam & formam, ſi demonſtretur id eſſe falſum, vt certè infrà demōſtrabitur, nullum erit eius fundamentum, quo ſublato, tota confeſtim ipſius ruet atq; concidet opinio; quare ad tertiam opinionem tranſeamus.

Principium indiuiduationis non eſſe materiam ſignatam quantitate. CAP. XL

Diuus Thom. in opuſc. de ente & eſſentia, & de principio indiuiduationis, & in lib. 7. Metap. ſuper t. 12. & in 3. par. q. 77. ar. 2. opinatur principium indiuiduationis eſſe materiam cum quantitate; nam duo inprimis ſunt de ratione indiuidui, vnum eſt, vt ſit incommunicabile non aptum eſſe in pluribus, alterum eſt, vt ſit diſtinctum numeraliter ab alijs eiuſdem ſpeciei; priorem proprietatem indiuiduum accipit à materia, quæ cùm ſit vltimum ſubijcibile, facit vt forma in ea exiſtens, non

Secunda opinio quæ eſt D. Thom.

poſſit in alijs ineſſe; poſteriorem autem proprietatem habet à quantitate, propter eam enim materia eſt diuiſibilis in multas partes, in quibus cùm diuerſæ formæ recipiantur, exiſtit numeralis indiuiduorum diſtinctio, Sed præſtat hic adſcribere verba D.Thomæ ex 3.par.qu.77.art.2. vt ipſomet dicente, quæ ſit e-

Expreſſa doctrina D.Tho. de principio indiuiduationis. ius opinio clarius atq; certiùs cognoſcatur ſic igitur ait. *Eſt de ratione indiuidui, vt non poſſit in pluribus eſſe, quòd dupliciter contingit vel quia non eſt natum in aliquo eſſe, & ſic formæ immateriales, ſunt per ſe ipſas ſubſiſtentes & indiuiduæ, vel quia forma ſubſtantialis, ſeu accidentalis eſt quidem nata in aliquo eſſe, non tamen in pluribus, vt hæc albedo, quæ eſt in hoc corpore, non poteſt eſſe in alio; quantum igitur ad primum, materia eſt indiuiduationis principium omnibus formis ſibi inhærentibus, nam cùm tales formæ aptæ ſint eſſe in ſubiecto, ex quo aliqua earum recipitur in materia, quæ non eſt in alio iam nec forma ipſa ſic exiſtens poteſt in alio eſſe. Quantum autem ad ſecundum principium indiuiduationis, eſt quantitas, ideo enim aliquid natum eſt eſſe in vno ſolo, quia illud eſt in ſe indiuiſum, & diuiſum ab omnibus alijs, diuiſio autem accidit ſubſtantiæ ratione quantitatis, & ideo quantitas eſt quoddam indiuiduationis principium, in quantum diuerſæ formæ numero, ſunt in diuerſis partibus materiæ. Vnde etiam quantitas ſecundum ſe habet quandam indiuiduationem, poſſumus enim imaginari plures lineas eiuſdem ſpeciei differentes poſitione, quæ cadit in ratione quantitatis* Hæc D. Thomas. Si quis autem plura ſcire cupit, quæ conducant ad huius ſententiæ explanationem, legat tres illos Principes Thomiſtarum, Capreolum inquam in 2.ſen.d.3.& Paulum Soncinatem in 7.Met.q.33.34 35.& Caietanum in commentarijs ſuis ſuper opuſculum de Ente, & Eſſentia. Quòd autem materia ſit principium indiuiduationis, permultis teſtimonijs Ari. oſtendi poteſt, is enim 5.Met.t.12.& lib.7.t.28.& lib.12.tex.49. & 1.lib.de Cœlo t.92. apertis verbis docet vnitatem, ac diſtinctionem indiuiduorum eſſe à materia, ipſa autem materia ex ſe vna eſt, indeterminata atq; indifferẽs ad omnia indiuidua, quapropter niſi ei accedat quãtitas per quam determinetur, diſtinguatur & in diuerſas partes diuidatur, non poterit eſſe ſufficiens ratio & cauſa determinandi & diſtinguendi indiuidua.

Refutatio ſecundæ opinionis. Sed hæc opinio non videtur nobis vera duas ob cauſſas; primùm quidem quoniam aggregatum ex materia & quantitate eſt ens per accidens; non poteſt igitur eſſe principium conſtitutiuum indiuidui, quod eſt ens per ſe; & cùm quantitas ſit accidens, quomodo poteſt eſſe principium indiuidui quod eſt ſubſtantia? Denique rationes quibus ſuprà refutauimus eorum ſententiam, qui quantitatem faciebant indiuiduationis principium, valent etiam contra hãc opinionem. Deinde

cùm

cùm ex aqua generatur aër, quænam quantitas eſt principium indiuiduans aërem? an ea, quæ in aqua præcedit generationem aëris? at hæc ſecundum ipſos corrumpitur, nam in eo inſtanti, quo generatur aër, non eſt præcedens quantitas, ſiquidem idem inſtans eſt primum eſſe aëris, & primum non eſſe omnium præcedentium formarum; neceſſarium autem eſt principium formaliter conſtitutiuum alicuius, manere in eo quod conſtituitur. An fortè eſt ea quantitas, quæ cernitur in aëre generato? at hæc ſecundum ipſos ordine naturæ poſterior eſt forma ſubſtantiali, & ipſo compoſito, namq; omnium accidentium volunt ſubiectum eſſe totum compoſitum, ita vt priùs ſecundum naturam ſit forma in materia, & ipſum compoſitum priùs ſit indiuiduum, quàm habeat quantitatem; ex quo fit, vt quantitas adueniens compoſito, iam reperiat ipſum indiuiduum & ſingulare, & potiùs quantitas indiuiduetur per ſubiectum, quàm è contrario. Si quis autem per materiã cum quantitate, putet eos ſignificare voluiſſe materiam prout habet in ſe reſpectum quendam ad quantitatem, fallitur: & vt ita ſit, id tamen pari facilitate refellitur, nam talis reſpectus nõ poteſt fundari in materia prima, quippe, quæ per ſe indifferenter reſpiciat quamlibet determinationem quantitatis; nec in quantitate aut præcedente, aut ſubſequente generationem indiuidui propter idem, quod paulò ante de quantitate dictum eſt. ergo tuc reſpectus eſt nullus. Præterea reſpectus non poteſt attingere, ne dum complere, rationem formalem entis abſoluti quale eſt indiuiduum: His accedit, quòd ſecundum Thomiſtas materia prius reſpicit formam ſubſtantialem quàm accidentalem, quare priùs indiuiduatur per ſubſtantialem, quàm per accidẽtalem. Rationum autem, quæ pro hac ſententia poſitæ ſunt, ex his quæ mox dicemus, petenda eſt ſolutio. Cùm igitur quid ſentiant alij de quæſtione propoſita dictum ſit, reſtat vt dicamus quid nobis ſentiendum eſſe videatur.

Vnitatem & diſtinctionem indiuiduorum principaliter eſſe à forma ſubſtantiali. CAP. XII.

QVæ nobis probabilior videtur ſententia, ea duabus propoſitionibus explicabitur. Prima propoſitio ſit hæc: Vnitas & diſtinctio induiduorum eſt à materia & à forma. Altera propoſitio, talis vnitas & diſtinctio principaliter eſt à forma. Vtraque propoſitio facilè probatur hac breui ratione, Vnum, & ens conuertuntur, & ab eodem vnũquodq; habet vnitatem & diſtinctionem, à quo habet eſſe, ſed indiuiduum ſubſtantiæ materialis, cùm ſit compoſitum ex materia & forma, habet

ſuum eſſe completum à materia & forma. ergò ab eiſdem habet vnitatem & diſtinctionem; ſed principaliter compoſitum eſt ens & vnum, & ab alijs diſtinctum propter formam; omnes namq; concedunt eſſe cuiuſlibet rei, vel ſolū, vel certè principaliter eſſe à forma, ergò vnitas & diſtinctio indiuiduorum principaliter eſt à forma; cui rei etiam illud fidem facit, quòd materia eſt propter formam, etenim forma eſt finis materiæ, vt auctor eſt Ari. 2. Phy. t. 81. & 91. quare vnitas & diſtinctio materiæ, eſt ob vnitatem & diſtinctionem formæ, melius enim eſt, vt inquit Auer. 2. de Anima. com. 60. exiſtimare diuerſitatem materiarum eſſe propter diuerſitatem formarum, quàm è contrario, ſi enim vnitas & diſtinctio generica eſt à forma, ſimiliter etiam ſpecifica; cur non itidem numeralis erit principaliter à forma? præſertim cùm Ari. in 2. de anima t. 2. aſſirmet per formam fieri hoc aliquid, & t. 7. vnitatem & multitudinem rerum principaliter eſſe ab actu, & in 7. Met. 49. ſeparare ac diſtinguere eſſe proprium actus. Auer. autem in 2. de Anima com. 2. 7. 8. 9. conceptis verbis docet, ſubſtantiam fieri & eſſe indiuiduam propter formam.

Nota has dubitationes, quoniam ex earum ſolutione pendet huius quæſtionis intelligentia & contrariorũ argumentorum ſolutio.

Sed hoc loco exiſtũt duæ perquã graues dubitationes; Vna eſt per quid forma fiat ſingularis, cùm ex ſe, vel ſit vniuerſalis, vel certè indifferens ad vniuerſalitatem & ſingularitatẽ? Altera dubitatio, cur Ari. & Peripatetici vnitatem & diſtinctionẽ numeralem indiuiduorum ferè aſſignare ſoleant materiæ, ſi ipſæ principaliter ſumuntur a forma? Ad priorem reſpondendum eſt, formam per ſe, nec vniuerſalem nec ſingularem eſſe, ſi enim eſſet per ſe vniuerſalis, ergò nunquam poſſet eſſe ſingularis, quare nec generari nec corrumpi, nam ſingulare eſt quicquid generatur & corrũpitur. ſin aũt eſſet per ſe ſingularis, non poſſet effici vniuerſalis, nec cadere ſub ſcientiam, quæ eſt tantùm rerum vniuerſalium: Etenim quod per ſe alicui conuenit, id neceſſariò ei conuenit, & non poteſt non conuenire. Sed quẽadmodum vniuerſalis exiſtit per abſtractionem intellectus, per hoc nimirum quod abſtrahitur à materia ſignata, & à proprietatibus rerũ ſingularium: ſic etiam fit ſingularis per productionem agentis, nam quod producitur ab agente in materia quadam ſingulari, & per diſpoſitiones quaſdam ſingulares, neceſſe eſt ipſum quoq; euadere ſingulare. In rebus enim primis atq; ſimplicibus non eſt quærenda cauſa intrinſeca & formalis cur vel ſint, vel tales ſint, & ſi qua eſt illarum cauſa ea prouenit extrinſecus vel ab agente, vel à materia, vel ab ipſis diſpoſitionibus. Ad poſteriorem dubitationem reſpondendũ eſt, vnitatem & diſtinctionem numeralem aſſignari materiæ, tres ob cauſas. Primò quidem quia ſecundum nos manifeſtius eſt talem vni-

tatem

tatem & diſtinctionem fieri propter materiam, quàm propter formam. Videmus enim vnam ſigilli formam variè multiplicari; propterea quòd imprimitur & recipitur in multis & diuerſis ſubiectis. Deinde quod multiplicari numeraliter non conuenit formæ vt forma eſt, ſed vt eſt forma materialis vel vnibilis materiæ, quocirca intelligentiæ, quia ſunt immateriales, non multiplicantur ſecundum numerum? Anima verò rationalis, licèt ſit per ſe ſubſiſtens & immortalis, tamen quia eſt vnibilis materiæ, & pars eſſentialis compoſiti materialis, multiplicatur ſecundum numerum. Ad extremum multiplicatio numeralis efficitur à natura, propterea quòd res eſt corruptibilis, vt per huiuſmodi multiplicationem, ſi non eadem res numerò, ſaltē eadem ſecundum ſpeciem perpetuò conſeruaretur, vt in 2. de Anima t. 35. & 2. de Gen. t. 59. ſcriptum reliquit Ari. At radix eiuſcemodi corruptibilitatis, eſt in materia, quare non immeritò ei attribuitur indiuiduorum multiplicatio. Quas igitur ob cauſas vnitas & diſtinctio numeralis à Peripateticis interdū materiæ aſcribatur, cùm ea principaliter ſit à forma, hoc modo breuiter explicatum ſit. Atq. hinc etiam facile poteſt elici ſolutio earum rationū, quibus ſuprà docuimus Thomiſtas, Scotiſtas & alios probare vellē nō formā, ſed vel quantitatē vel materiam ſignatam, vel aliud quidpiam eſſe principium indiuiduationis, quarum rationum enodationem in hunc locum diſtuleramus.

De forma relata ad ſuos effectus, ac primùm de exiſtentia quæ eſt effectus formalis ipſius. CAP. XIII.

Dictum eſt de forma in ſe, & reſpectu tam materię quàm cōpoſiti; reſtat vt de forma diſſeramus reſpectu ſuorum effectuum. Eſt autem duplex effectus formæ, vnus formę vt forma eſt, qualis eſt ipſum eſſe ſeu exiſtētia: alter eſt formæ, vt eſt principium efficiens motuum & actionum naturalium. De vtroq; nunc dicendū eſt, ſed priùs de exiſtentia: de qua nonnullæ quæſtiones breuiter ac dilucidè tractandę ſunt, his enim explicatis, quæ ad cognoſcendam exiſtentiam pertinent, cognita & perſpecta erūt. Prima quæſtio eſt an omnis exiſtentia ſit à forma, ad quā reſpondendum eſt duplicem eſſe exiſtentiā, vnam quæ ſimpliciter & abſolutè dicitur, per quam quidquid eſt in natura quocunq; modo exiſtit, alteram perfectā & determinatam, ad gradum ſeu ſpeciē aliquam entis. Alij eandē diſtinctionem exiſtentiæ alijs verbis exponunt, aiunt enim aliam eſſe entitatiuam, & aliā formalem. Prior igitur exiſtētia non ſemper eſtā forma, nam materia exiſtit, nec exiſtentiā ſuam per quam eſt extra nihilum, & actu eſt in rebus, accipit à forma, ſed eā ſua vi & *1. Quæſtio an omnis exiſtentia ſit à forma.*

ſuâpte natura habet, quemadmodum ſuprà l. 5. à nobis demõſtratum fuit. Poſterior autem exiſtentia, ſemper eſt à forma, vt de Ari. 5. Met. t. 15. *Alio,* inquit, *modo ſubſtantia dicitur quodcunq; fuerit cauſa exiſtentiæ in rebus, ipſisq; inexiſtens, vt anima animali:* & in 2. de anima t. 36. *Cauſa* inquit, *ipſius eſſe omnibus ſubſtantia eſt,* ipſius vocat autem ibi ſubſtantiam ipſam formam. & in 2. Phy. t. 11. ait res naturales per materiam eſſe in potẽtia, per formam autem exiſtere actu: & ſanè meritò, nam cum generatio ſit mutatio à non eſſe, ad eſſe, non ſit autem mutatio ad materiam, ſed ad formam, neceſſe eſt, eſſe quod per generationem acquiritur, à forma proficiſci, quare id quod Boëtius in lib. de vno & vnitate ait, quòd omne eſſe eſt à forma, & quod Philoſophi definierunt eſſe, exiſtentiam formæ in materia, intelligendum eſt de eſſe perfecto & formali.

2 Queſtio quid ſit exiſtentia.

Secunda quæſtio eſt? Quid ſit exiſtentia? Ad quam reſpondendum eſt. Primò quidem exiſtentiam non eſſe quidditatem rei nec de quidditate rei, ac proinde nec eſſe materiam, nec formam, nec compoſitum, quod probatur teſtimonio Ari, & ratione. Etenim Ari. in 2. l. Poſteriorum diſtinguit quęſtionem an ſit à quæſtione quid ſit, & in te. 7, eiuſdem libri ita ſcribit. *Quid autem eſt homo, & eſſe hominem, aliud eſt,* & paulò pòſt ſubiũgit; *ipſum verò eſſe, nulli eſt ſubſtantia.* Atq; id ſanè rationi valde congruit, nam definitio quæ declarat ſubſtantiam & quidditatem rei, non ſignificat rem eſſe aut non eſſe, & quidditas per ſe indifferens eſt ad vniuerſalitatem & ſingularitatem, exiſtentia verò ſemper atq; neceſſariò coniuncta eſt cum ſingularitate rei; non enim exiſtẽtia eſt vniuerſalium, ſed ſingulariũ. Deinde exiſtentia non eſt accidens; nam ſi eſt accidens, erit in aliqua categoria vel quãtitatis, vel qualitatis, &c. ſed eam nihil horum eſſe manifeſtum eſt. Poſtea, generatio terminatur ad ipſum eſſe, at generationis terminus nõ eſt aliquod accidens. Amplius, ſi eſt accidẽs, aut erit proprium aut commune, non proprium, cùm exiſtentia communiter inſit in omnibus; neq; commune, quia poſſet abeſſe rei ſine eius interitu, quod implicat contradictionem, ſic enim res exiſteret ſine exiſtentia. Poſtremò, accidẽs capit ſuam exiſtentiam à ſubiecto, quare ſi eſt accidens præſupponet aliam exiſtentiam in ſubiecto, at illa cum etiam ſit accidẽs, rurſus aliam præſupponet, atq; hoc modo numerus exiſtentiarum procederet in infinitum. Exiſtentia igitur cuiuſlibet rei nec eſt de Subſtantia & quidditate eius, nec vnum aliquod de accidentibus, quæ in ea inſunt. Quid igitur eſt? nobis quidem videtur nihil aliud eſſe quàm modus quidam rei, quo res dicitur eſſe extra nihilũ & ſuis cauſis producta, & actu eſſe in mundo, qui enim dicit hominem, ſignificat naturam & quidditatem homi-

hominis non declarādo an ſit actu in rebus nec ne; qui autem dicit hominem exiſtere, ſignificat naturam hominis quatenus extra nihilum, & extra ſuas cauſas producta exiſtit in rebus. Ac modus quidem exiſtentiæ ſequitur modum eſſentiæ, nam ſi eſſentia fuerit completa per ſe, qualis eſt ſubſtantiæ completæ, exiſtentia quoq; eſt completa, vnde ſubſtantia dicitur per ſe exiſtere; ſin autem eſſentia fuerit incompleta, cuiuſmodi eſt accidentium & partium, exiſtētia ſimiliter incompleta erit, quocirca non dicūtur huiuſmodi res per ſe exiſtere, ſed inexiſtere, inhærere, ineſſe in alio. Quanquàm hoc non videtur habere locum in anima rationali, quippe quæ cùm habeat eſſentiam incompletam, eſt enim pars, & forma hominis; habet tamen cōpletam exiſtentiam; ſiquidem à corpore ſeiuncta per ſe exiſtit. Verum dici poteſt animam rationalem quatenus eſt independens à materia, & compoſito per ſe exiſtere, quatenus vero eſt pars & forma inexiſtere & ineſſe in alio tanquā in toto & ſubiecto. Licet autem anima ſeparata per ſe exiſtit, non tamē (propriè loquendo) per ſe ſubſiſtit quia id eſt ſuppoſitorum, qualis non eſt anima. Verùm de hoc, alias.

Tertia quæſtio eſt, quibus rebus propriè conueniat exiſtentia? Reſpondendum eſt, exiſtentiam primò & per ſe conuenire ſingularibus & compoſitis, ſecundum quid autem vniuerſalibus & ipſis partibus. Loquimur autem hic de exiſtentia rerum duntaxat naturalium. Hoc autem ita probatur, ei conuenit exiſtētia, quod actu verè exiſtit per ſe: ſed vniuerſale nec per ſe exiſtit ſed in ſingularibus, nec extra animam exiſtit actu, ſed tantùm potentia, ergo non propriè conuenit vniuerſali exiſtere. Deinde, exiſtentia eſt earum rerum quæ generantur, corrūpuntur, mouētur, operantur, ſunt in loco determinato, & ſub tempore, quæ quidem non conueniunt vniuerſalibus, niſi propter ſingularia: nam vniuerſale, vt dici ſolet, abſtrahit ab hic & nūc. Præterea exiſtentia accidit rei ex eo quia eſt producta, vniuerſale autem per ſe non producitur, ſed tantum ſingulare, ergo &c. Quòd autem exiſtentia per ſe ſit totius, non autem partium, vel ex eo manifeſtum eſt, quia vt ſæpenumero Ari. ait, quod per ſe generatur, non eſt materia nec forma, ſed totum compoſitum, quare ſimiliter etiam quod per ſe exiſtit, erit totum compoſitum. His accedit quòd nec materia per ſe exiſtit ſaltem exiſtentia perfecta & determinata, nec forma quippe quæ inexiſtit materiæ. ergo quod per ſe exiſtit eſt ipſum compoſitum.

3. Quæſtio quibus rebus cōueniat exiſtentia.

Reſtat quarta quæſtio omnium grauiſſima difficillima, an exiſtentia realiter diſtinguatur ab eſſentia.

Quarta quæſtio. An exiſtentia diſtinguatur realiter ab eſſentia & primùm exponitur opinio D. Thomæ.

CAP. XIIII.

MAgna eſt diſceptatio tam inter Philoſophos, quàm inter Theologos an exiſtentia cuiuſlibet rei diſtinguatur realiter ab eius eſſentia & quidditate. De qua re duę ſunt opiniones vna D. Tho. qui in omnibus rebus creatis exiſtētiam vult diſtingui realiter ab eſſentia. Altera aliorum qui id negant, qui inter eſſentiam, & exiſtentiam ſolam rationis differentiam eſſe putant. Nos priori loco D. Thomæ opinionem diligenter explanemus. Sententia D. Thomæ eſt, in qualibet re creata (ſolum enim Deum excipit) eſſe, diſtingui realiter ab eſſentia. Vide D. Thomam in li. de ente & eſſentia & in 2. contra gentes c. 52. & in 1. ſent. diſt. 8. in 4. Met. ſuper t. 3. vide etiam Egidium Romanum in li. de Ente & Eſſentia quæſt. 9. & 1. Quodlibeto quæſt. 7. Hanc opinionem latiſſimè tractat Capreolus 1. Sen. diſt. 8. & Paulus Soncinas ſuper 4. Metaphyſic. quæſt. 12. Affirmat igitur D. Thomas duplicem in rebus creatis reperiri compoſitionem, vnam ex materia & forma, vnde reſultat eſſentia rei, alteram ex ipſa eſſentia & exiſtentia: reſpectu prioris compoſitionis, eſſentia habet ſe vt actus; reſpectu autem poſterioris habet ſe vt potentia, habet enim eſſentia potentiam recipiendi exiſtentiam, quare exiſtentia eſt vltima actualitas rei; in priori compoſitione res acquirit eſſe quidditatiuum, ſpecificum, intelligibile, immutabile, indeterminatum ſecūdum tempus & locum, abſtractum à ſingularitate & à reſpectu ad cauſas extrinſecas, vt ad efficientem & finem. In poſteriori autem acquirit eſſe exiſtentiæ ſingulare, ſenſibile, generabile, & corruptibile, determinatum ſecundum tempus & locum, dependens non ſolùm à cauſis internis, ſed etiam externis. At licèt prior compoſitio non ſit niſi in rebus materialibus, poſterior tamen in omnibus ineſt etiam in ipſis intelligentijs.

Quinque documenta ſecundum D. Thomæ doctrinam diligenter obſeruanda.

Ex his quinq; colliguntur, quæ ſunt ſecundum hāc opinionem ſumma animaduerſione digna. vnū eſt, nullā creaturam eſſe penitus ſimplicem; alterum, nullam creaturam eſſe actum purum; tertium, nullius creaturæ operationem eſſe idem cum eius ſubſtantia: quartum, in omni creatura eſſe aliquod accidens; quintum, de nulla creatura verè dici poſſe quòd ipſa ſit ſuum eſſe, ſed hoc eſſe proprium Dei, qui dixit, Ego ſum qui ſum. Quæ omnia vno eodemq; nituntur fundamento; Nam ſi cunctis in rebus eſſe diſtinguitur realiter ab eſſentia, ergo in omnibus eſt compoſitio ex eſſe & eſſentia, ergo in omnibus eſt potentia, quia in omni compoſitione implicata eſt ratio

poten-

potentiæ & actus; ergo operatio diſtinguitur à ſubſtantia cuiuſlibet rei: nam cùm operari ſequatur eſſe, ſi eſſe diſtinguitur realiter ab eſſentia, multò magis operari; ergo quia in quibuſcunq; rebus operari diſtinguitur ab eſſentia, in his operatio eſt accidens: in omnibus autem creaturis operari diſtinguitur à ſubſtantia rei, neceſſe igitur eſt in omnib. creaturis eſſe aliquod accidens. Deniq; ſi in creaturis eſſe extrinſecùs aduenit eſſentiæ, eiq; imprimitur à primo agẽte, nulla creatura eſt ſuum eſſe. Quomodo autem ſe habeat illa duplex compoſitio in rebus facile intelligitur hoc exemplo. Eſt aër & perſpicuitas & lumen: Aër eſt in potentia ad perſpicuitatem, perſpicuitas eſt in potentia ad lumen, & perſpicuitas eſt actus aëris, & lumen perſpicuitatis. Sic materia eſt in potentia ad formam; forma vel eſſentia eſt in potentia ad exiſtentiam. Sed quæret aliquis, quid ſit talis exiſtentia? Reſpondent, non eſſe vel ſubſtantiam, vel accidens, ſed eſſe vltimum complementum cuiuſlibet rei, & reduci ad eam categoriam, in qua ea eſt res, cuius eſt exiſtentia: verbi gratia, exiſtentia quantitatis ad categoriam quantitatis, exiſtentia ſubſtantiæ ad categoriam ſubſtantiæ. Deſcribunt autem exiſtentiam hoc modo. Exiſtentia eſt vltima actualitas impreſſa rebus à primo agente. Nam eſſe, quemadmodum dicitur in libro de cauſis, eſt primus, vniuerſaliſſimus, proprius atque immediatus effectus primæ cauſſæ.

Hæc opinio ſic ſit explanata. Quod attinet ad id quod nunc quæritur, an exiſtentia realiter diſtinguatur ab eſſentia, confirmatur his argumentis. Primùm Ariſt. in 2. Poſt. iis locis, quæ præcedenti capite in explicatione ſecundæ queſt. citauimus, ſatis apertè declarat ipſum eſſe diſtingui à ſubſtantia rei; & Boëtius in lib. de Hebdomadibus ponit huiuſmodi ſententias: *Diuerſum eſt eſſe & id quod eſt, & id quod eſt, accepta eſſendi forma eſt atq; ſubſiſtit* [illegible]*, omne quod eſt participat eo quod eſt eſſe, vt ſit.* Ex quibus colligitur eſſe diſtingui realiter ab eſſentia. Deinde eſſentia ſecundũ ſe eſt indifferens ad eſſe & non eſſe, ab vtroq; enim abſtrahitur: eſſentia enim roſæ (verbi gratia) in hyeme nõ habet exiſtentiam, in vere autem habet, ergo exiſtentia diſtinguitur realiter ab eſſentia: nam ſi eſſet idem realiter cum eſſentia, nunquam poſſet reperiri cum oppoſito eius, quemadmodum ſi aliquid eſſet idem realiter cum albedine, nunquam poſſet reperiri cum nigredine. Adde, quòd nihil eſt in potentia ad ſeipſum, ſed eſſentia roſæ in hyeme eſt in potentia ad exiſtentiam quam accipit in vere, ergo exiſtentia roſæ differt realiter ab eius eſſentia. Poſtea, ſi idem eſt eſſe & quidditas, ſicut quælibet res eſt ſua quidditas, ita eſſet ſuum eſſe, ac proinde haberet eſſe infinitum, & illimitatum; omnis enim limitatio fit vel per

Probatur à Themiſtio quinq; rationibus, exiſtentiam re diſtingui ab eſſentia.

ſubiectum in quo recipitur, vel per aliquas differentias, quæ contrahunt id quod limitatur: ſed ipſum eſſe non limitatur per receptionem in ſubiecto; nam cùm idem ſit cum eſſentia, non poteſt dici quòd recipiatur in ea tãquam in ſubiecto, nec etiam limitatur per differentias: ſicut enim ens non habet differẽtias, ita nec eſſe, non enim habet eſſentiales differentias, quoniam hæ pertinent ad eſſentiam, nec accidentales, alioqui ſubſtantia exiſteret per accidens. Præterea, in accidente inexiſtentia differt ab eſſentia: poteſt enim vnum ab altero ſeparari; nam in quantitate hoſtiæ conſecratæ manet eſſentia quantitatis, quæ priùs erat, non autẽ manet inexiſtentia, quia non inexiſtit alicui ſubiecto ſicut priùs inexiſtebat, ergo ſimiliter in ſubſtantia exiſtentia realiter differt ab eſſentia. Poſtremò, quidditas non habet cauſam efficiẽtem (verbi gratia) hominem eſſe animal rationale, quidditatiuè à nullo fit, tum quia hoc eſt æternum, quod autem fit à Deo, non eſt æternum, tum quia, quod fit à Deo, poteſt non fieri, at nullo modo poteſt fieri quin homo ſit animal rationale, ſed exiſtẽtia habet cauſſam efficientem, omnia enim habent eſſe à Deo, & tam generatio, quàm creatio, terminantur ad eſſe rei, ergo exiſtẽtia differt realiter ab eſſentia. Hæc de opinione D. Thomæ.

Refellitur ſupradicta opinio, & demonſtratur exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia.

CAP. XV.

In intelligẽtiis ſecundũ Ariſt. exiſtẽtiam re diuerſam non eſſe ab eſſentia.

HAec ſententia nobis non valdè probatur, quibus autem rationibus ea refellitur, eiſdem comprobatur altera ſententia eorum, qui cenſent exiſtentiam non re, ſed ratione tantũ diſtingui ab eſſentia, quã ſequitur Henricus, Scotus, Durandus, Gulielmus Ocham, & alij quamplurimi. Primùm autem oſtendemus ſecundum Ariſt. in intelligentiis exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia: Tum idem ſimpliciter & vniuerſe demonſtrabimus in omnib. rebus. Exiſtentiã non re diſtingui ab eſſentia in intelligentiis ſecundum Ariſt. doctrinã, hinc manifeſtum eſt. Ariſt. in 8. Metaph. t. 16. ait, quæcunq; nec ſenſibilem, nec intelligibilem materiam habent, ſeipſis ſunt ens, & vnum, & non per aliquid ſibi additum; ſed intelligentiæ nec ſenſibilem, nec intelligibilem materiam habent: dicitur enim materia ſenſibilis ea, quæ eſt in rebus Phyſicis, & intelligibilis, quæ eſt in Mathematicis: quemadmodum ipſemet Ariſt. declarat in 7. Metaph. t. 35. ergo intelligentię non ſunt, nec exiſtunt per exiſtentiam additam eſſentiæ ſuæ, & ab ea re diuerſam. Præterea in abſtractis à materia idem eſt quidditas & habens quidditatem, vt Ariſt. ait in 3. de Anima, t. 9. ſed habens quidditatem eſt res exiſtens, ergo

in re-

in rebus abſtractis exiſtentia eſt idem cũ eſſentia. ampliùs ſi in intelligentiis eſſet compoſitio ex eſſentia & exiſtentia, vt volũt Thomiſtæ; eſſet in ipſis potentia, nam eſſentia habet potẽtiam ad exiſtentiam: ſed Ariſt. omnem remouet potentiam ab intelligentiis: nam in li. 9. Metaph. t. 17. ait omne æternum carere potentia, & ſolum ibi excipit cœlum, quod habet potentiam ad vbi, ratione cuius eſt mutabile & variabile: & in 12. Metaph. t. 30. ſcribit in intelligentiis nullam eſſe potentiam, ſiue in ſubſtãtia, ſiue in operatione: cuius rei vtroq; in loco hanc reddit cauſam; cùm omnis, inquit, potentia ſit contradictionis, ſi intelligentiæ haberent potentiam, vel in ſubſtãtia, vel in operatione, poſſent eſſe, & non eſſe, etiam operari, & non operari, quare & motus cœleſtis, & intelligentiarum, atq; adeò ipſius mundi æternitas tolleretur. His accedit, quòd apud Peripateticos tritiſſimum eſt atq; certiſſimum axioma, omnem compoſitionem eſſe nouam & diſſolubilem, quare ſi in Intelligentia eſſet compoſitio ex eſſentia & exiſtentia, intelligentię non eſſent æternę. Quid? quod Ariſto. in 12. Metaph. t. 51. vult in Intelligentiis idem ſecundum rem eſſe intellectionem intelligentem, & rem intellectam, ſi autem intellectio idem eſt cum ſubſtantia Intelligẽtiæ, multò magis erit exiſtentia. Atq; hæc quidem pauca de exiſtentia & eſſentia intelligentiarum ſecundum Ariſtotelicæ diſciplinæ decreta, dicta ſint. Deinceps ad generalem eiuſdem rei demonſtrationẽ quæ omnes in res conueniat, aggrediamur. Omnes res qualeſcunq; fuerint, habere exiſtentiam re non diuerſam à ſua ipſorum eſſentia, ad hunc modum oſtendi poteſt. Primò Ariſt. in 4. Metaph. tex. 3. & in 5. lib. tex. 14. & in 10. lib. tex. 8. ſcribit, ens & vnum abiuncta rebus, nihil ampliùs ſignificare quàm res ipſas, ſed idẽ eſt exiſtens, quod ens, ergo exiſtere non ſignificat aliquam rem diuerſam ab eſſentia: probatur Minor, tum quia hoc nomẽ ens impoſitum eſt, vt ait D. Tho. in li. de Ente & eſſentia, ad ſignificandam eſſentiam in ordine ad exiſtẽtiam; tum etiam quia cùm exiſtere ſit tranſcẽdens, neceſſe eſt vt ſit vel idẽ quod ens, vel aliqua paſſio entis: ſed conſtat non eſſe aliquam paſſionem entis, ergo eſt idem quod ens: & confirmatur hæc ratio; exiſtere eſt tranſcendens, ergo non ſignificat aliquam rem diuerſam ab iis, de quibus dicitur: probatur conſequentia, tum quia cętera tranſcendentia, vt Ens, Vnum, Verum, Bonum, non ſignificant aliquid re diuerſum ab iis, de quibus dicuntur, tum etiam quia hoc requirit ratio tranſcendentis: nam ſi eſt tranſcendens, ergo per omnes res peruadit; ſi autem exiſtentia eſt res quædam, ergo ipſa quoq; exiſtet: nam tranſcendens de omnibus dicitur: vel igitur ſe ipſa, vel per aliam entitatem; ſi ſe ipſa,

Septem argumentis probatur, exiſtentiam cuiuſlibet rei non diſtingui ab eſſentia.

Tranſcendẽtia non ſignificant rem quampiam diuerſam ab iis, de quib. dicuntur

cur non itidem eſſentia exiſtet ſe ipſa? ſin autem per aliam entitatem, & illa ſimiliter per aliam, res abibit in infinitum. Deinde ſi exiſtentia eſt res quædam diuerſa ab eſſentia, neceſſe eſt eam eſſe vel ſubſtantiam vel accidens: non eſt ſubſtãtia, quia nec eſt materia, nec forma, nec compoſitum, hæc enim pertinent ad ipſam eſſentiam; nec eſt accidens, tum quia ſubſtantia non exiſtit propter accidens, ſed potiùs è contrario, tum etiam quia dici non poteſt ad quam accidentis categoriam exiſtentia propriè pertineat. Nec firmum eſt Thomiſtarum perfugium, qui reſpondent, exiſtentiam nec eſſe ſubſtantiam, nec accidens, ſed vltimam rei actualitatem, atq; complementum: Hoc enim eſt, vt Ariſtotelico vtar prouerbio, præter fores rationi occurrere, ſiue enim exiſtentia ſit complementũ ſiue actualitas, ſiue quiduis aliud, id non obſtat, quominùs neceſſe ſit eam eſſe vel ſubſtantiam, vel accidens, etenim diuiſio entis in ſubſtantiam & accidens, immediata eſt, quippe cùm ad contradictoria reducatur. Poſtea, exiſtentia ſecundum Thomiſtas eſt actus, cùm igitur Ariſt. 2. de Anima, t. 2. & 5. diſtinguat actum in primum & ſecundum, quærendum eſt, an exiſtentia ſit actus primus? ſed is eſt forma, ſecundum Ariſt. quare ſi exiſtentia eſt actus primus, non poterit re diſtingui à forma. An ſecundus? at verò is eſt operatio: ergo exiſtentia nullus eſt actus. Præterea, eſſentia ſecundum ipſos eſt in potentia ad exiſtentiam, duplex autem eſt potentia, vt Ariſt. innuit 8. Phyſ. t. 32. & 2. de Anima, 55. vna eſſentialis, altera accidentalis; ſed eſſentia non eſt in potentia eſſentiali ad exiſtentiam, alioquin eſſentia per ſe non eſſet completa, & per exiſtentiam eſſentialiter compleretur, quod & falſum eſt, & decretis ipſorum repugnans: nec in potentia accidẽtali, quia exiſtentia non eſt accidens; ergo, &c. Confirmatur hæc ratio, vel ex eſſentia & exiſtentia fit vnum ens per ſe, vel vnum ens per accidens: non vnum ens per ſe, quia cùm eſſentia ſit actus, & ſimiliter exiſtentia, eſt apud ipſos quaſi axioma certiſſimum, ex duobus entibus in actu non poſſe fieri vnum ens per ſe, hac enim maximè ratione pugnant ipſi contra eos, qui ponunt multas formas ſubſtantiales in vno compoſito; ſin aũt ex ipſa exiſtentia & eſſentia exiſtat vnum ens per accidens, cùm res exiſtens ſit terminus generationis, generatio ſubſtantialis terminaretur ad ens per accidens. Ampliùs, ſi exiſtẽtia re differt ab eſſentia, eſſent duo termini per ſe primi ipſius generationis, quod nequaquam fieri poteſt: Vnitas enim numeralis cuiuſlibet motus, pendet ex vnitate numerali termini ad quem. probatur antecedens, nam terminus generationis eſt forma; vnde Ariſt. formam ſæpe vocat generationis terminum, finem, & cuius gratia; eſt etiam exiſtentia terminus generationis, nam genera-

tio

tio definitur eſſe mutatio à non eſſe ad eſſe, generari eſt fieri, fieri autem per ſe terminatur ad eſſe, quare ſi eſſe ſecũdum rem differret à forma, duo eſſent termini generationis. Verùm Thomiſtæ reſpondent, eſſe quidem duos terminos, non tamen æquè primos, ſed vnum primarium, alterum ſecundarium: bene habet, ſed quæratur ab illis vtrum velint eſſe primarium, formámne, an exiſtentiam? non exiſtentiam, hæc enim poſterior eſt forma, cùm ſit effectus formalis eius: nec ipſam formã, nam ſi generatio per ſe primò terminatur ad formam, ſecũdàriò autem ad exiſtentiam, ergo etiamſi remoueretur exiſtentia (quacunque ratione id fieri poſſit) generatio, quantum attinet ad ipſam rationem generationis, completa & abſoluta eſſet in ſola forma, quod tamen implicat contradictionem; pugnant enim hæc inter ſe, aliquid eſſe generatum & productum, quod tamẽ non exiſtat: at ſi exiſtentia eſſet terminus ſecundarius generationis, non accideret talis repugnantia; quemadmodum quia calefactio primò terminatur ad calorem, ſecundariò ad raritatem, etiamſi raritas ſepararetur à calore, nihilominus calefactio intelligeretur completa & abſoluta per ſolam caloris productionem. Adhæc in accidente eſſentia non diſtinguitur ab exiſtentia; ergo nec in ſubſtantia; par enim eſt vtriuſq; ratio. Probatur antecedens. Si exiſtentia accidẽtis eſt res diuerſa ab eſſentia, quærendum eſt, an talis res ſit ſubſtantia vel accidens; non ſubſtantia, vt patet: ſi eſt accidens, ergo ſimiliter ipſum inexiſtit, aut igitur ſeipſo, aut per exiſtentiam à ſe diuerſam; ſi ſeipſo, cur non idem de primo accidente dictum eſt? ſi per aliam exiſtentiam, idem rurſus de illa quæri poteſt, atq; hoc pacto res procederet in infinitum. Poſtremo, ratio Auerr. in 4. Metaph. com. 3. contra Auicennam affirmantẽ, Ens & Vnum ſignificare diſpoſitiones ſeu naturas quaſdam adiunctas rebus de quibus dicuntur, quam rationem ibidem probat D. Thom. Hæc inquam ratio Auerr. non minorem vim habet contra hanc Thomiſtarum opinionem, quàm contra Auicennam. Eſt autem ratio Auerrois huiuſmodi. Si ens, & vnum ſignificant aliquid additũ rebus, cùm illud etiam ſit ens & vnum, alioquin nihil eſſet, vel eſt tale ſeipſo, vel per aliquid aliud: ſi ſeipſo, etiam quælibet res erit ens & vna ſeipſa: ſi per aliud, de illo itidem quæratur; & ſic continget proceſſus in infinitum. Hæc ratio ſimiliter valet contra Thomiſtas; nam ſi exiſtentia eſt res diuerſa ab eſſentia, cùm ipſa exiſtat, ſiquidem ipſum exiſtere trãſcendens eſt, vel exiſtit ſeipſo, vel per aliam exiſtentiam, & cætera deinceps, ſimiliter vt ſuprà, connectantur. Quare, ne pluribus argumentis colligendis longiores ſimus, ex his quę dicta ſunt, manifeſtiſſimum eſt, exiſtentiam non poſſe realiter diſtingui ab eſſentia, & ſanè nulli

In exiſtentia accidẽtis ab eius eſſentia re nõ differt.

viro ſapienti placere poteſt multiplicatio entium ſine cauſa & neceſſitate, præſertim cùm quæ de eſſentia & exiſtentia dicuntur, ſola rationis diſtinctione poſita, facillimè defendi & optimè poſſint explicari.

Soluuntur rationes quibus probabatur, exiſtentiam re diſtingui ab eſſentia.

CAP. XVI.

RESTAT, vt rationes Thomiſtarum diſſoluamus. Ad primam rationem eorum ita reſpondemus. Illis teſtimoniis non concludi diſtinctionem realem inter eſſentiam & exiſtentiam, ſed tantùm rationis. Ad ſecundam. Primùm non valet, eſſentia eſt indifferens ad eſſe & non eſſe, ergo diſtinguitur realiter ab exiſtẽtia: nam etiam albedo eſt indifferens ad fundandam diſſimilitudinem comparatione nigredinis, & ſimilitudinem comparatione alterius albedinis, & albedo tamen nec à ſimilitudine, nec à diſſimilitudine re differt; non enim relatio re differt à ſuo fundamẽto. Similiter quantitas indifferens eſt ad hanc vel aliam quamlibet determinationem & figuram, at inter quantitatem & figuram non eſt diſtinctio realis. Deinde, falſum eſt, eſſentiam poſſe eſſe cum exiſtentia, & ſine exiſtentia; nunquam enim eſt eſſentia ſine exiſtentia, & oppoſitum huius implicat contradictionem, eſſentia enim nihil eſt ſine exiſtentia. Poteſt quidem eſſentia eſſe in intellectu ſine exiſtentia, id eſt, concipi ab intellectu, non concipiendo an exiſtat, necne: neq; exiſtere actu, nec non exiſtere actu, eſt de conceptu quidditatis vel eſſentiæ. Veruntamen ex hoc non poteſt colligi diſtinctio realis inter eſſentiam & exiſtentiam, alioquin cum exiſtentia poſſit concipi, quatenus nondum eſt actu, ſed poteſt eſſe, & quatenus iam actu eſt, & ad vtrunque ſit indifferẽs, ſequeretur ipſam exiſtentiam realiter diſtingui à ſeipſa prout actu eſt. Ad tertiam. Creaturam eſſe ſuam eſſe, dupliciter intelligi poteſt: vno modo eſſentiam creaturæ idem ſecundum rem eſſe, cum ſua exiſtentia, & hoc verum eſſe contendimus, nec id ſoli Deo conuenit, ſed commune eſt omnium rerum: Altero modo, creaturam habere eſſe à ſe non aliunde acceptum aut dependens, & hoc falſum eſt, nec id eſt contra nos, nã hac ratione nec creatura eſt ſ[illegible]a quidditas: cùm enim talis quidditas non ſit Deus, neceſſe eſt eſſe à Deo, cuius proprium eſt eſſe à ſe. Quòd autem quæritur, quomodo eſſe creaturæ limitetur, ſi eſt idem cum eſſentia? Reſpondendum eſt, exiſtentiam cuiuſlibet rei intrinſecè limitari ſecundum gradum & menſuram ſuæ quidditatis: nam modus exiſtẽtiæ, vt ſupra dictum fuit, eſt ſecundum modum eſſentiæ, extrinſecè autem determinari à primo agente, qui ſecundum ſapientiæ ſuæ diſpoſitionem, & voluntatis ſuæ determinationem,

An qualibet res ſit ſuum eſſe, et quomodo limitetur ipſum eſſe in rebus creatis.

nem, omnia condidit in pondere, numero, & menſura, cunctiſq; rebus præfiniuit modum, ſpeciem & ordinem. Et ſanè quod ipſi quærunt de exiſtentia, idem planè ſimiliter quæri poteſt de quidditatibus rerum ſimplicium. Etenim cùm in his vnumquodq; ſit ſua quidditas, & omnis quidditas quæ non eſt Deus, ſit finita, percunctari oportet à Thomiſtis, quomodo huiuſmodi quidditates ſimplices contrahantur ac determinetur?

Ad quartam. Negandum eſt quantitatem hoſtiæ conſecratæ amiſiſſe eam exiſtentiam quam habebat ante conſecrationem: nam cùm exiſtentia ſeparari nequeat ab eo cuius eſt, ſine eius interitu, quid enim aliud eſt corrumpi, quàm priuari ſua exiſtētia? ſi quantitas in conſecratione hoſtiæ amiſiſſet priorem exiſtentiam, neceſſariò fuiſſet corrupta, & rurſus denuò generata. Quare eadem prorſus exiſtentia manet in quantitate ante & poſt conſecrationem, ſed diuerſo modo, nam antè erat in ſubiecto ſit ipſo inhærens, & ab ipſo dependens, pòſt autem eſt per ſe abſq; vllo ſubiecto, quocirca antè verè dicebatur inexiſtere, & ipſius exiſtentia verè dicebatur inexiſtētia, pòſt autem minimè.

Ad quintam. Falſum eſt, quidditatem creaturæ nō habere cauſam efficiētem nam ſi ipſa non eſt Deus, neceſſe eſt eam à Deo productam eſſe, quinimò quod producitur per generationem ſubſtantialem, eſt forma & quidditas, alioquin non eſſet generatio ſubſtantialis, ſi ea non per ſe terminaretur ad ſubſtātiam. Falſum etiam eſt, quidditates rerum prout habēt eſſe diuerſum à Deo, & extra Deum, eſſe æternas; nam cùm æternitas ſit duratio, quæ eſt quaſi quædam extenſio ipſius exiſtentiæ, haberēt profectò exiſtentiam æternam, vel probanda eſſet opinio Henrici, qui affirmat creaturas ab æterno extra Deū habuiſſe quoddam eſſe non exiſtentiæ, ſed eſſentiæ: quæ opinio & à Thomiſtis, & ab aliis ferè Theologis reprobatur. Ergo Deus producendo hominem, ſimul etiam producit quidditatem hominis, & tribuendo ei naturam ſenſitiuam & rationalem facit, vt de quidditate hominis ſit, eſſe animal rationale. Itaque quidditas creaturæ vel nihil eſt, vel idem eſt quod Deus, vel ſi quid eſt à Deo diuerſum & ſeiunctum, id neceſſe eſt ab eo productum atq; effectum eſſe, vel tantum notio ipſius quidditatis, quam format intellectus.

An quidditas cuiuſlibet rei creatæ habeat cauſam efficientem, & an ſit æterna.

De altero effectu formæ qui eſt operatio.
CAP. XVII.

DE actionibus quæ à forma proficiſcuntur, ea tantùm breuibus explicanda ſunt, quæ ad ampliorem certioremque formæ notitiam conducunt. Ac primum quidem ſciendū eſt, ob quinq; cauſas poſſe contingere, vt ab vna eademq; forma

Quinq; cauſæ cur ab vna forma multæ ac variæ actiones proficiſcantur.

multæ ac variæ actiones proficiſcantur, vel.n. vna per ſe prouenit à forma, altera verò per accidens: ſicut ab igne per ſe eſt calefactio, per accidens eſt congregare, ſegregare, rarefacere. Vel quòd vna eſt à forma tanquam principali agente, altera eſt ab ea vt eſt inſtrumentum alterius agentis, quemadmodum ignis vt ignis calefacit, vt autem in viuentibus eſt inſtrumentum animę, concoquit, attrahit, generat carnem & oſſa: Vel quia forma eſt conſociata cum multis accidẽtibus, quomodo ignis per ſiccitatem exſiccat, per calorem calefacit, per leuitatem mouetur ſurſum, & anima per varias potentias multas & varias explet actiones: Vel quia forma eſt cauſſa vniuerſalis, & per agentia particularia determinatur & deducitur ad varias actiones & effectus, quam ob cauſſam ſol & homo generant hominem, & ſol & equus aut planta generant equum aut plantam: vel ob materiã in qua ineſt forma, aut denſiorem aut rariorẽ, ob eam rem calor in materia denſa acriùs vrit quàm in materia rara.

In Actione quatuor à Peripateticis conſiderari ſolere.

Deinde conſiderãdum eſt, in actionibus quæ manant à forma, quatuor inprimis ſolere à Philoſophis perpendi: ſubſtantiam ſeu naturam actionis, durationem eius, modum, & effectum. Natura actionis in eo eſt, vt videatur an ſit materialis vel immaterialis, corporea vel incorporea: Duratio, an ſit æterna, nec ne: Modus, an ſit dependens vel independens, ſit ex nihilo, an ex aliquo ſubiecto: Effectus quid ſit, & quale id, quod poſt actionem relinquitur, & per ipſam actionem producitur. Ex his quatuor facilè cognoſcitur & æſtimatur cuiuſq; formæ vis atq; præſtantia, quorum omnium multa & illuſtria ſunt apud Ariſt. exempla. Etenim in 2. lib. de Generat. animal. c. 3. demonſtrat animam ſenſitiuam & vegetatiuam ante corpus eſſe non potuiſſe, propterea quòd earum actiones ſint penitùs corporeæ: mentem autem, quòd eius actio ſit incorporea, extrinſecùs aduenire, diuinam ac ſeparabilem eſſe. Et in 1. de Anima, tex. 13. docet ex operatione intellectus, cognoſcendum atque diiudicandum eſſe, an is ſit à corpore ſeparabilis, nec ne. Idem quoque in 8. Phyſ. & 12. Metaph. ex æternitate motus cœleſtis, cuius effectrices ſunt intelligentiæ; concludit eas eſſe ſempiternas, immateriales, indiuiſibiles, & immobiles. Ex modo autem agẽdi, Theologi oſtendunt infinitam eſſe Dei potentiam; nam quamuis nullus Dei effectus ſit infinitus, tamen quia multa creauit, & quotidie creat ex nihilo, is modus agendi ex nihilo clariſſimè declarat infinitam eius vim atq; poteſtatem. Ad extremum, ex effectu rectiſſimè iudicatur de forma quæ eſt efficiens, nã cũ omne agẽs producat (quoad eius fieri poſſit) aliud ſibi ſimile, qualis & quanta in rebus effectis ineſt atq; cernitur nobilitas, talẽ atq; tantam in formis efficientibus eam ineſſe & æſti-

æſtimari oportet. Atq; hoc quidem intereſt inter formas cœleſtes & ſublunares, quòd illę, quò ſuperiores atq; perfectiores ſunt, eò pauciores habēt actiones, primum enim cœlum, quod omnium eſt nobiliſſimum, vnico tantùm ſimplici motu cietur: & Theologi inprimis nobiles, affirmant, quò Angeli ſuperiores & pręſtantiores ſunt, eò minorē habere tum intellectionum, tum ſpecierum intelligibilium multitudinem ac varietatem; cùm enim dignitate & ſimilitudine Deo propiores ſint, magis etiam diuinam vnitatem atq; ſimplicitatem imitantur. E contrario autem res ſe habet in rebus ſublunaribus, in quibus quæ præſtantiores ſunt, ea videmus pluribus actionibus abundare. Etenim homo princeps omnium rerum caducarum atq; mortalium, multitudine varietateque functionum cæteras res longè ſuperat. Cuius rei hanc conſtat eſſe cauſſam, quòd in mortalibus, quæ præſtantiora ſunt, plures formas ſeu plures facultates formales nacta ſint, è quibus neceſſe ſit plures etiam actiones dimanare.

Præclarum diſcrimen inter formas cœleſtes & ſublunares.

Poſtremò, illud etiam hoc loco intelligendum eſt, omnem actionem eſſe à forma, nullam autem à materia prima, quatenus materia eſt: quod Ariſt. 1. de Generat. tex. 55. confirmat his verbis; *Materia, ſecundum quod materia, paſſiuum eſt.* & 2. lib. t. 53. *Materiæ eſt moueri & pati: mouere autem & facere, alterius potentiæ.* quod ſanè hoc modo probari poteſt: omne agens producit ſibi ſimile, ſi igitur materia agit, quid producet? non formam, quippe quæ eſt illi diſſimillima, atq; adeò oppoſita; ergo producet materiam: at materiam ingenerabilē & incorruptibilem eſſe, ſuperiori libro oſtenſum eſt: poſtea ſi materia ageret, eius actio reciperetur in materia; quare ſi vna pars materiæ primæ eſſet agens, altera patiens, cùm omnes partes materiæ primæ ſint eiuſdem rationis, hinc efficeretur, idem reſpectu eiuſdem eſſe agēs & patiens, quod eſt abſurdum. quid multa? actio non eſt niſi inter contraria, materia nulli eſt contraria: non enim alij materiæ, ſiquidem cōtraria ſpecie differunt, omnes autem materiæ partes ſunt eiuſdem naturæ; nec formæ, vtpote quam in ſe ſuſcipit & ſuſtentat, vnum autem contrarium, vt docet Ariſt. 1. Phyſ. t. 51. non ſuſcipit in ſe alterum contrarium: ergo materia nullius actionis eſt cauſſa efficiens. Forma autem triplicem habet cauſſalitatem: nam quod Ariſt. de anima ſcribit, lib. 2. de Anima, t. 36. id vniuersè conuenit in omnes formas naturales. Etenim reſpectu ipſius eſſe vel exiſtentiæ, eſt cauſſa formalis; reſpectu operationum & motuum naturalium, eſt efficiens; reſpectu generationis, per quam ipſa producitur, eſt finis.

Nulla actionem proficiſci à materia, vt materia eſt, pulchrè demonſtratur.

Tripliciter forma eſt cauſſa.

B

Digitized by Google

An ſit aliqua forma Phyſica ſeparabilis à materia; & de immortalitate animæ rationalis ſecundum doctrinam Platonis.

CAP. XVIII.

RESTAT extrema pars huius libri, in qua diſquirendum eſt, an inter formas Phyſicas ſit aliqua ſeparabilis à materia & immortalis? quæ quidem quæſtio ſolùm inducitur & proponitur tractãda, propter animam rationalem, quæ eſt vera & naturalis forma hominis: nam vel nulla eſt forma Phyſica ſeparabilis à materia; vel ſi qua eſt, talis profectò ſola eſt anima rationalis. Huius autem diſputationis duæ ſunt partes: vna complectitur veritatis declarationem atque confirmationem; altera continet ſolutionem argumentorum, quæ contra veritatem adducuntur. Nos in præſentia priorem tantùm partem exponemus, poſteriorem autem reiiciemus in lib. de anima: nam ſi hanc quoque petractandam ſuſciperemus, & libri magnitudo nimium excreſceret, & multa hîc diſputari neceſſe eſſet, ab inſtituta huius operis ratione valde aliena. Quare veram de anima rationali ſententiam, nec ieiunè, nec indiligenter (quantum ad id, de quo in præſentia agitur, attinet) expoſitam, nunc lector accipiat, enodationem autem explanationemq; innumerabilium propè difficultatum, quæ contra veritatem & ſolent, & poſſunt afferri, alio loco à nobis expectet. Primùm igitur indicemus, quid de immortalitate animæ rationalis duo Philoſophorum principes, Plato & Ariſtoteles, ſenſerint; tum doceamus, an immortalitas animæ noſtræ poſſit etiam lumine naturæ cognoſci, & Philoſophicis rationibus comprobari; ad extremum, quia fortaſſe aliquis, multitudine ac pondere argumentorum oppreſſus, concederet quidem, animam noſtram eſſe immortalem, ſed ambigeret, num ea ſit vera & naturalis forma hominis, hoc eſt, forma, vt vocant, informans, & dans eſſe homini: idcirco ne quid veritati officere queat, hunc quoque ambiguitatis & dubitationis ſcrupulum eximamus. Ac de Platone quidem, quid is ſenſerit de animi noſtri immortalitate dicere ordiamur.

Decem argumenta ex doctrina Platonis, ad probãdam animi noſtri immortalitatem.

Certum eſt, animam rationalem, ſecundum Platonem, eſſe immortalem; nam & plurimis in locis id affirmat, vt in Phædro, Phædone, Timæo, Philæbo, in Menone, in libris de Republica, in epiſtolis, præſertim ad Syracuſanos: & ea de re cùm nemo vnquam dubitauerit, nulla eſt controuerſia. Rationes autem, quæ ad id confirmandum ex ſcriptis & doctrina Platonis eliciuntur, hæ ferè ſunt. 1. Vnum contrarium non recipit alterum; ſed animus noſter per ſe vnit & adfert vitam corpori,

corpori, ergo non eſt capax mortis. 2. Animus deſcendens ad res corporeas & ſenſibiles, obſcuratur, atq; ſe ipſo ignobilior, vilior & abiectior exiſtit; abducens autem & reuocans ſe à corpore ad res diuinas & æternas, maximè illuſtratur & perficitur, tantum igitur abeſt, vt ex ſeparatione eius à corpore timeri debeat eius interitus, vt tum maximè perfectio & fœlicitas ipſius ſperanda ſit. 3. Animus imperat & dominatur corpori, vt planũ eſt in viris iuſtis & ſapientibus; ergo non dependet à corpore, nec eſt cum eo mixtus. rectè enim Anaxagoras dixit, ſolum intellectum non fuiſſe mixtum cum aliis rebus, vt illis dominari, & imperare poſſet. 4. Scire noſtrum non eſt aliud, quàm quoddam reminiſci eorum, quæ animus noſter, antequã in hoc terrenum & mortale corpus noſtrũ intraret, cognouit & geſſit; vt Plato in Menone oſtendit; fuit igitur animus ante corpus, quare eſt immortalis. 5. Animus à ſeipſo mouetur, ergo eſt immortalis; quia quod à ſeipſo mouetur, ſemper mouetur, nunquam enim ſeipſum deſeret. Alcinous in lib. de doctrina Platonis, ca. 25. ait, Platonem vocare animam ſeipſam mouentem, quia habet vitam innatam, per ſeipſam ſemper operantem: quare cùm Ariſt. propter hunc motum animæ Platonem reprehendat, in 1. lib. de Anima, is ſanè non ſententiam Platonis, ſed eius tantummodò verba & modum loquendi redarguit. Et Albertus in lib. de Origine animæ inquit, hanc rationem Platonis, paucis mutatis, eandem penitùs eſſe cum illa Ariſtotelis, 2. lib. de Generat. animal. c. 3. qua probat mentẽ extrinſecùs aduenire, diuinamq; & inſeparabilem eſſe, propterea quòd cùm eius actione nulla communicet actio corporalis: & cum ea regula, quam idem Ariſt. tradit in 1. de Anima, affirmans ſi anima noſtra habet propriam operationem non communicantem corpori, eam ſeparabilem eſſe: ita vt apud Platonem idem ſit, animum moueri à ſe, quod apud Ariſt. animum habere propriam operationem, non communicabilem corpori. 6. Vnumquodq; corrumpitur à ſuo proprio vitio & malo; ſed animæ proprium vitium atque malum eſt ignorantia, & improbitas, à quibus tamen ipſa non corrumpitur ſecundum ſubſtantiam, ergo ſimpliciter eſt immortalis. 7. Animus noſter habet eundem vltimum finem, quem intelligentiæ, nempe cognitionem & amorem Dei; ergo ſimilem quoque naturæ immortalitatem obtinet. 8. Inter animantia, ſolus homo habet cognitionem Dei & cultum atque religionem, ſolus intimo conſcientiæ angore torquetur, ſolus tangitur appetitu & cura poſteritatis atque immortalitatis, ſolus ſtudet & contẽdit proximè ad Dei ſimilitudinem accedere: quæ omnia immortalitatẽ eius declarãt. 9. Sublata immortalitate animorum, vnà quoq; tolli proui-

dentiam Dei neceſſe eſt, qua re nihil magis impium cogitari poteſt. hanc etiam rationem paulò infra explicatiùs tradeinus. 10. Fides habenda eſt vaticiniis & reſponſis optimorum & ſapientiſſimorum hominum, apparitionibus & oraculis Deorũ, quibus immortalitas animi noſtri cõfirmatur: & certè, vt quiſq; iuſtiſſimus, & ſapientiſſimus fuit, ita optimè de anima noſtra ſenſit multos item homines conſtat præuidiſſe & prędixiſſe ea quæ futura erant, quod ſanè magnum argumẽtum eſt ad idem demonſtrandum. Hæc igitur ſecundum Platonem de Animi noſtri immortalitate breuiter dicta ſint. Ex ſupradictis autem rationibus, quarta falſa & abſurda eſt, quinta firma & neceſſaria, & vt vocant, demonſtratiua: cæterarũ, non paucæ ſatis probabiles, quædam verò aliæ leues & infirmæ ſunt. Porrò Plato nonnunquàm ea ratione confirmat, animum hominis eſſe immortalem, quòd ſicut corpus hominis, quia eſt ſimile rebus caducis & mortalibus, conſtat eſſe mortale; ita cùm animus & mens noſtra Deo rebuſq; diuinis, quæ ſunt immortales, quàm ſimillima ſit, non eſt dubitãdum, eam quoq; immortalem eſſe. Quam Platonis argumentationem Porphyrius, in iis quæ ſcripſit ad Boëthum, mirificè commendat, & omnium argumentorum, quæ ad eam ſententiam probandam adhiberi poſſunt, firmiſſimam & optimam eſſe affirmat, eamq, multis diſertiſq; verbis exponit atq; corroborat: vt videre licet apud Euſebium lib. 11. de Præpa. Euangel. c. 14. nam ea nos hoc loco, breuitatis ſtudio cõmemorare ſuperſedemus: ſed veniamus ad Ariſtotelẽ.

Animum noſtrum eſſe immortalem, etiam ſecundum doctrinam Ariſtotelis.

CAP. XIX.

Plurimæ ac luculentiſſimę Ariſtotelis ſententiæ, ad demonſtrandum animi noſtri immortalitatem.

ARiſtotelem autem exiſtimaſſe, animum noſtrum eſſe immortalem, ex multis locis eius planiſſimè intelligi poteſt: nam in 1. lib. de partib. animal. cap. 1. affirmat animam intellectiuam eſſe abſtractam à materia. In 2. de Generatione animal. cap. 3. inquit, ſolam mentem extrinſecus aduenire, diuinam, & ſeparabilem eſſe, & cum eius actione non communicare actionem corporalem. In 2. lib. de Generatione & corruptione, t. 45. abſurdum eſſe inquit, animam eſſe ortam ex elementis, cùm eius actiones & operationes non ſint corporeæ. In 1. de Anima t. 65. & 66. vocat intellectum noſtrum incorruptibilem, diuinũ & impaſſibilem; & in tex. 82. rationabiliſſimum eſſe inquit, intellectum antiquiſſimum eſſe & dominum: & in text. 92. difficile, inquit, eſt, vel fingere, in qua parte corporis ſit intellectus. In 2. lib. de Anima, t. 11. ſcribit, nihil prohibere, quaſdam partes ani-

animæ ſeparabiles eſſe, quia nullius corporis actus ſunt: & in t. 21. ait, intellectum ſpeculatiuum eſſe aliud genus animæ, & ſeparari poſſe ab aliis, tanquam perpetuum à corruptibili. In 3. lib. de Anima, tex. 4. ait, intellectum non eſſe mixtum: & in text. 6. eſſe incorporeum & inorganicum: & tex. 7. ſenſitiuum quidem non eſſe ſine corpore, intellectum autem à corpore eſſe ſeparabilem: in tex. 15 affirmat, intellectum, quia eſt ſine materia, eſſe per ſe intelligibilem & intelligentem. In 12. Metaph. tex. 17. nihil prohibere ait, aliquam animam remanere poſt interitum compoſiti, nō quidem omnem, ſed tantùm intellectiuam: & in tex. 51. dicit, intellectum humanum eſſe indiuiſibilem, & ſine materia. In 3. de Anima, tex. 18. ait, intellectum paſſibilem eſſe in potentia ad omnia intelligibilia talis autem non eſſet, ſi non eſſet immaterialis & incorruptibilis: & in tex. 19. vocat intellectum agentem ſeparabilem, & non mixtum, & impaſſibilem: in tex. autem 20. eſſe immortalem: ergo ſimiliter etiam intellectus paſſibilis erat ſeparabilis & immortalis, tum quia paulo ſuprà in tex. 17. dixerat, prędictos duos intellectus eſſe differentias animę rationalis; tum etiam, quia inter agens & patiens debet eſſe proportio, qualis non eſſet inter intellectum agentē & paſſibilem, ſi ille eſſet immortalis: & ſanè ſi agens eſſet immaterialis, quia facit omnia intelligibilia, quomodo paſſibilis non erit etiam immaterialis & incorruptibilis, cùm in ſe recipiat atq; cognoſcat omnia intelligibilia? Quid? quòd ſi intellectus paſſibilis eſt materialis, omnia cognoſcet materialiter; quid igitur ei opus erit intellectu agente? Multis in locis affirmat Ariſt. ſenſum quidem eſſe ſingularium, intellectum verò vniuerſalium: at ſi eſſet virtus materialis, omnia perciperet materialiter atq; ſingulariter. In lib. 5. Ethicor. & in lib. Perihermenias, vbi agit de futuris contingentibus, videtur aſtruere liberū arbitrium; quod ſanè, ſi animus eſt materialis & mortalis, nullum eſſet. Scripſit etiam Ariſt. dialogum ad Eudemum Cypriū familiarem ſuum, cui etiam dicauit octo libros Moralium, qui nunc extant: in illo autem Ariſt. colligit multas rationes, ad oſtendendum immortalitatem animi noſtri, vt refert Themiſtius in Paraphraſi ſuper 3. de Anima, c. 37. Vide etiam Plutarchum in vita Dionis, & in Conſolatoria ad Apollonium. Illius quoque Eudemi meminit Cicero in 1. de Diuinatione, narrans ſomnium quoddam eius, ad immortalitatem animi pertinens, diſertis verbis ab Ariſt. confirmatum atq; perſcriptum. Hæ ſunt de pluribus nonnullæ illuſtriores Ariſtotelis ſententiæ, è quibus intelligere licet, immortalitatem animi noſtri cognitā & probatam fuiſſe Ariſtoteli. Verùm de ſententia Platonis & Ariſtotelis, eorumq́; teſtimoniis, hæc ſint ſatis: non enim huius

loci aut methodi eſt, omnia, quę ad probandũ & illuſtrandum hanc quæſtionem adduci poſſunt, ſubtiliter & accuratè perſequi. Ad rationes Philoſophicas, quibus immortalitas animi noſtri cuiuis ſanæ mentis perſuaderi poteſt, accedamus.

Probatur immortalitas animæ rationalis rationibus Philoſophicis.

CAP. XX.

LIcèt Scotus in 4. ſent. d. 43. q. 2. & Caietan. Cardinal. in expoſitione ſua ſuper 3. ca. Eccleſiaſt. ſub finem, aſſerant immortalitatem animæ noſtræ, nec ab vllo Philoſopho demonſtratiuè probatam eſſe, nec poſſe naturaliter probari, ſed fide tantùm à nobis credi; tamen poteſt etiam immortalitas animæ noſtræ perſuaderi his rationibus. 1. Mens noſtra habet infinitam potentiam ad cognoſcẽdas omnes res, etiam immaterialiter, vniuerſaliter, & indiuiſibiliter: licèt enim Mens apprehendat materialiter, id eſt, cum phantaſmate, iudicat tamen immaterialiter, diſcernens res immateriales ab immaterialibus: ergo eſt ipſa immaterialis & incorruptibilis, alioquin id præſtare nullo modo poſſet. 2. Sola Mens in ſe reflectitur, ſeipſam intelligens, ſuarum actionum arbitra, iudex, & domina, quod virtuti materiali & extenſæ nequaquam conuenit, vt innuit Ariſt. 1. de Anima, tex. 46. 3. Actiones mentis, quo magis abſtrahuntur à corpore, & materia, eò puriores & præſtantiores euadunt, ipſamque mentem nobiliorem atque perfectiorem reddunt, ita vt animam diſcedere à corpore, non ſit eam interire, ſed potiùs perfici. Vide Ariſtot. 1. de Anima, tex. 49. 4. Operatio intellectus & voluntatis non circumſcribitur tempore, ſed vſque ad æternitatem aſpirat, nec niſi in obiecto ſempiterno conquieſcit: nam animus noſter non ſolùm cognoſcit res æternas, ſed etiam ea ratione vt æternæ ſint eas cognoſcit & amat. 5. Toti ſpeciei humanæ naturaliter eſt inſitus inſatiabilis quidam appetitus immortalitatis, qui cùm ſit à Deo auctore naturæ, non poteſt eſſe inanis, aut fruſtra datus homini. 6. Omnis virtus naturalis & materialis eodem modo operatur, vel ſemper, vel vt plurimum, & per ſe ac neceſſariò pendet à Cœlo, liberum autem arbitrium hominis, merè contingenter, & ad vtrumlibet operatur, nec per ſe dependet à Cœlo. 7. Si materiam primam quia eſt in potentia ad omnes formas materiales, oportuit eſſe ingenerabilem & incorruptibilem, quantò magis intellectum noſtrum oportuit eſſe immortalem, qui diuiniori quodammodo eſt in potentia ad omnes formas immateriales & intelligibiles? 8. In ſolo homine eſt Dei cognitio, obſeruantia, religio, deſiderium

derium imitandi eum, & notitia æternitatis atq; diuinitatis, ea ratione, vt æternitas, atque diuinitas eſt. 9. Nihil quod eſt limitatum & non æternum, implet animum hominis, non tempus, non locus, non imperium, non honor, non voluptas, non vita, nullum denique bonum, immò quantumuis maximum bonum, cùm tanquam mortale & aliquando deſiturum apprehenditur, hac de cauſſa non ſatiat, nec in eo animus noſter ſibi ipſe fatisfacit, aut planè conquieſcit. 10. Conſcientia ſcelerum, quæ nemine accuſante, hominem accuſat, torquet, cruciat, naturalis amor honeſti, vt ab vtili & iucundo diſtinguitur: naturalis quædam admiratio, laus, honor, obſeruantia in eos qui corpus negligunt, vitam paruipendunt, vt virtuti & ſapientiæ inſeruiant; & quod in multis rebus iuſtum ac laudabile ducitur, vltrò mortem oppetere, hæc immortalitatem animi non obſcurè declarant. 11. Præclara & admiranda inuenta & opera, ſiue quæ ſpectant ad ſcientias ſpeculatiuas, ſiue quæ ad artes mechanicas, ſiue quæ ad res ciuiles, apertè demonſtrant rationem hominis, à qua profecta ſunt, diuinam & immortalem eſſe. 12. Perſuaſum habere animum noſtrum eſſe immortalem, naturaliter inducit nos ad cultum Dei, ad parandas ſcientias, ad reſiſtendum vitiis, ad conſeruandam iuſtitiam, ad obtemperandum legibus, ad inſeruiendum Reipub. etiam cum certo vitæ diſcrimine: contraria autem opinio & perſuaſio, contraria facit: quare cùm illa naturaliter inducat hominem ad ſuam perfectionem, hæc autem ab ea remoueat, illa ſine dubio vera, hæc autem falſa iudicanda eſt. 13. Sicut naturale deſiderium generandi ſibi ſimile, arguit æternitatem ſpeciei, ita cùm quilibet homo naturaliter velit nomen & famam ſuam in perpetuum propagari, vt etiam poſt mortem eius nomen cum laude & gloria perpetuò vigeat ac floreat, hoc ſanè indicat immortalitatem cuiuſlibet animæ rationalis. 14. Anima rationalis repugnat corpori ſuo, & contra quam ipſum inſtigat & inclinat, ſæpenumerò ipſa operatur bona eius negligens, & motus, atque propenſiones compeſcens: nulla autem virtus materialis id facere poteſt circa ſuum ſubiectum, vtpote à quo in eſſe penitus dependeat & in operando. 15. Aut nullus eſt vltimus finis hominis, aut ſi eſt aliquis, non poteſt ab eo comparari; quæ duo quàm ſint abſurda, nemo non videt. Aut ſi comparari poteſt, cùm in hac vita obtineri nequeat, vtpote in qua nihil mentem & voluntatem hominis omninò explere & ſatiare valeat, relinquitur igitur vltimum finem hominis poſt hanc vitam ei propoſitum eſſe, quare animus eius eſt immortalis. 16. Si animus noſter eſt mortalis, ergo non eſt Dei prouidentia cir-

ca res humanas: ſed Deus habet prouidentiam circa res humanas, ergo animus noſter nõ eſt mortalis. maior huius ſyllogiſmi ſic probatur: In hac vita non videtur agi cum hominibus ſecũdum eorum merita, quinimò cernitur in rebus humanis magna quædam inordinatio & inæqualitas: nam improbi ferè magis proſperè viuunt quàm boni: illi plerunq; abundant & affluunt omnibus bonis, ſuperbè imperant, & tyrannicè dominantur viris iuſtis & innocentibus; hi autem ærumnosè, calamitosè, ac miſerè viuunt, ab omnibus ſceleratis oppreſſi & contriti, niſi autem huiuſmodi inordinatio & inæqualitas poſt hãc vitam emendetur atq; corrigatur, ita vt diuina prouidentia vniciuiq, hominum pro meritis vel delictis præmia aut ſupplicia diſpenſet; ſed ſi vna cum corpore animus noſter penitùs intereat & extinguatur, nihilq; poſt hanc vitam ampliùs aut ſperãdum, aut timendum ſit, ſanè præſtabilior & optabilior videri poſſet malorum hominum quàm bonorum conditio, & improbis lucro eſſet improbitas; bonis autem detrimento eſſet virtus & innocentia: quod animus nõ omninò ratione captus, nõ ſolùm credere, ſed etiam cogitare refugit atq; perhorreſcit. Minor autem eiuſdem ſyllogiſmi ſic etiam confirmatur, Quod Deus habeat prouidentiam rerum humanarum, eſt notio quędam & opinio naturaliter innata & inſita cunctis hominibus, ex qua continuò naſcitur in omnibus naturalis quædã obſeruantia & religio erga Deum: ex quo fit, vt in ſuis quiſq; periculis quaſi naturæ inſtinctũ & impulſu ad diuinam opem optandam & implorandam confugiat. Ac ſi res naturales, quæ ratione carent, & dignitate ac præſtantia naturæ ſunt inferiores homine, tanta ratione reguntur & adminiſtrantur, vt rarò à propoſito ſibi fine, debitaq; perfectione deficiant; cuius amentiæ & inſaniæ eſt, arbitrari res humanas caſu & fortuitò contingere, nec eas aliqua diuini numinis ratione, vi & prouidentia cõtineri? quis non videt teterrimam atq; miſerrimam fore conditionem hominum, niſi tanta rerum humanarum inordinatio, quantam eſſe cernimus in hac vita, ad aliquam certam legem, ordinem & rationem aliquando tandem reuocaretur? Verùm ne quis putet animum noſtrum eſſe quidem immortalem, non autem eſſe veram & naturalem formam hominis, hoc etiam veris & neceſſariis rationibus addicamus.

Animam rationalem eſſe veram & naturalem formam hominis.

CAP. XXI.

TRibus tantummodo rationibus, ſed iis valdè perſpicuis & firmis, & ad id quod propoſitum eſt, docendum atque confirmandum accommodatis, vtemur; cæteras autem ratio-

rationes magis abſtruſas & à cõmuni hominum ſenſu atq; intelligentia remotas, vel ſpecioſas magis quàm neruoſas, & populares potiùs quàm Philoſophicas, in præſentia omittemus. Prima ratio ſit hæc. Homo eſt verè intelligens, ergo anima intellectiua eſt forma eſſentialis eius. Antecedens ſic probatur. Primò. Ex communi hominum cõſenſu, iudicio, ſententia, & ſermone clarum eſt, hominem, & dici, & eſſe verè intelligentem: at cùm intellectio ſubiectiuè ſit in anima intellectiua, ſi ea non eſſet naturalis forma hominis, ſed tãtùm aſſiſtens, non magis propter talem aſſiſtentiam videretur poſſe dici, homo intelligens, quàm vel nauis, vel equus, vel currus, vel aliæ res ſimiles poſſunt dici intelligentes, propter aſſiſtentiam hominis qui in eis ſecundum intellectum operatur. Secundò. Sicut quilibet hominum experitur, ſe eſſe qui videt, & audit, & denique ſentit, & non eſſe aliud quiddam ab ipſo ſeparatum; ſic etiã quilibet experitur ſe eſſe qui intelligit, & non eſſe aliquam ſubſtantiam ſecundum eſſe ſeparatam ab homine, quæ producat & recipiat intellectionem. Tertiò. Quilibet homo cùm vult, & quotieſcunque vult, & prout vult intelligit atque ſpeculatur, ergo id quod producit intellectionem in homine, vel eſt ipſe homo; vel aliqua pars eius; nam ſi eſſet aliqua ſubſtantia ſeparata, illa profectò non dependeret in actionibus ex voluntate hominis, valde enim indecorum & inordinatum eſt, quod eſt ſuperius atque nobilius, id eſſe ſub voluntate, imperio & poteſtate inferioris & ignobilioris; quælibet autem ſubſtantia ſeparata, ſecundum naturam nobilior eſt anima rationali. Quartò. Voluntas rationalis eſt propria cuiuſlibet hominis; nihil enim videtur eſſe tam proprium hominis, nec tam in eius poteſtate quàm ipſum velle; ſed voluntas & intellectus, ſunt potentiæ eiuſdem animæ atque eiuſdem ordinis, ergo ſimiliter etiam intellectus erit proprius cuiuſlibet hominis, & non ſeparatum quidpiam ab homine. Quintò. Liberum arbitrium eſt in anima intellectiua; ſed liberum arbitrium eſt aliquid hominis, & proprium cuiuſlibet; alioquin quilibet homo non eſſet dominus ſuorum actuum, & non eſſet in poteſtate cuiuſlibet, benè vel malè agere; quare nemo deberet propter benè facta vel malè facta, laudari aut vituperari, præmijs aut ſupplicijs affici, ergo &c. Sextò. Quilibet homo naturaliter appetit immortalitatem; nec appetit immortalitatem alicuius ſubſtantiæ ſeparatæ ab ipſo homine, ſed ſuam ipſius quiſq; immortalitatem appetit, cùm igitur hæc immortalitas ſit animi, erit is naturalis forma hominis. Antecedens igitur primæ rationis his modis confirmatum eſt: Conſequentia verò eiuſdem ita probatur: aut.n.homo eſt, intelli-

gens per aliquid ab ipſo ſeparatum & hoc non, vt ex ijs quæ proximè dicta ſunt, perſpicuum eſt, aut eſt intelligens ſe ipſo to to, & hoc non; tum quia licèt in ſubſtantijs ſimplicibus idem ſubſtantialiter ſit quod operatur, & id quo operatur, tamen in ſubſtantijs compoſitis, hæc duo inter ſe differunt, in his namq; quod operatur, eſt compoſitum, id autem quo operatur, eſt aliqua pars eius: tum etiam quia vt innuit Ari. de anima. t. 64. & 66. paſſiones & operationes animæ ſenſitiuæ ſunt in toto cõpoſito, quemadmodum etiam in eodem libro ſignificauerat. t. 12. & 14. at ipſum intelligere nõ ita ſe habet, vtpotè quod ſubiectiuè tantum inſit in anima rationali, quocirca bene Ariſt. in 3. de anima, negat ipſum commixtum eſſe materiæ & corpori, & in 2. de Gene. animalium, cap. 3. ait cum actione mentis nihil communicare actionem corporalem: aut eſt homo intelligens per aliquam partem ſui, nempe per materiam, & hoc non, quia materia non poteſt eſſe principium receptiuum aut productiuum actionis immaterialis, qualis eſt ipſa intellectio: aut homo intelligit per formam ſuam, ſed intelligit per animam intellectiuam, hæc enim immediatè producit & recipit intellectionem, ergo anima intellectiua eſt vera & naturalis forma hominis. Vnde Ari. in 2. de Anima, tex. 24. definit animam eſſe id quo viuimus, mouemur, ſentimus & intelligimus. Atque ita prima ratio ſit explicata.

Exponitur ſecunda ratio, qua ſimpliciter probatur animam rationalem nullo modo eſſe aſſiſtentem.

Cap. XXII.

SEcunda ratio qua probatur animam rationalem eſſe formam & partem eſſentialem hominis, eſt hæc. Si anima rationalis non eſt eſſentialis forma & pars hominis, ſed tantùm ei aſſiſtens, ergo eſt ſubſtantia quædam cõpleta, habens quidditatem independentem à corpore, & liberam & abſolutam ab omni ordine & ratione eſſentiali ad corpus, denique talis erit ſecundum ſubſtantiam qualis eſt intelligentia mouens cœlum, ſed hoc eſt falſum, ergo &c. Maior eſt per ſe manifeſta, nec vlla eget probatione; Minor autem ita probatur, operari ſequitur eſſe & naturam quæ eſt principium operandi, nam qualis eſt modus & conditio naturæ, talis eſt modus & ratio ipſius operationis, ſi natura eſt materialis & depẽdens à corpore, operatio quoque erit materialis & dependens à corpore: ſin autem natura eſt penitus independens à materia & à corpore, ſimiliter etiam operatio ab ea proueniens erit prorſus independens à corpore. Quare ſi anima ratio-

tionalis eſt ſubſtantia completa, nec in eſſe, nec in quidditate vllo modo dependens à corpore, propria eius operatio, quæ eſt intellectio, debet eſſe omnimodo independens à corpore, at nos experimur eam ſemper obiectiuè dependere à corpore hoc eſt à Phantaſmatibus, neceſſe enim eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari, ergo falſum eſt animam rationalem eſſe ſubſtantiam completam ſine habitudine quidditatiua ad corpus. Sed dicet aliquis, animam rationalem poſſe dupliciter conſiderari; vno modo vt eſt intelligentia quædam habens ſubſtantiam per ſe completam, & ſic ipſam habere operationem quandam independentem à corpore, indeficientem, inuariabilem, ſibique inſeparabilem & coæternam, hoc eſt diuinam quandam intellectionem, qua ſe & ſubſtantias ſuperiores, ſine vllo diſcurſu & commixtione phantaſmatum, pura, ſimplici, ac intuitiua cognitione perpetuò contemplatur: Altero modo conſiderari poſſe, vt eſt aſſiſtens homini & in eo operans: & hac ratione eam habere operationem variabilem & obiectiuè dependentem à corpore, hoc eſt, intellectionem illam, quam in nobis experimur, fieri per phantaſmata. quemadmodum intelligentia mouens cœlum, vt eſt intelligentia, habet propriam operationem non communicatam cœlo, nimirum intellectionem: vt autem eſt aſſiſtens cœlo, habet aliam operationem communicantem cœlo, nimirum motum circularem. Verùm hoc reſponſum eſt admodum futile & planè fictitium; ponere enim in anima rationali præter intellectionem quæ fit per phantaſmata, aliam quandam diuinam & cœleſtem operationē, per quā & perpetuò, & quidditatiuè, & ſine diſcurſu, atq; phantaſmatib. ſe ac ſuperiores intelligentias cognoſcat, eſt merum figmentum. Nam, vt inquit Commētator; experimētum ſermonum verorū eſt vt conſentiant cum rebus ſenſatis; & Ariſt. in 3. lib. de Gener. Animal. cap. 10. docet, cùm ratio aduerſatur ſenſui & experientiæ, magis eſſe credēdum ſenſui, quàm rationi, ſic enim ſcribit: *Rationi nunc fides adhibenda eſt, ſi quæ demonſtrantur, conueniunt cum ijs quæ ſenſu percipiuntur rebus*: ſed animam rationalem habere in ſe intellectionem quandā perpetuam, ſine diſcurſu & phantaſmatibus, nec ipſi experimur in nobis, nec vllum huius rei aut ſignum aut veſtigium tenemus, ergo id ſine ratione, ac temerè aſſeritur. Deinde, ſi anima rationalis haberet diuinam illam intellectionem, fruſtra haberet illā alterā quæ fit per phantaſmata. Si dicatur, neceſſariam ei fuiſſe huiuſmodi intellectionem, vt per eā cognoſceret res ſenſibiles, & materiales; id ſane friuolū eſt, nam per illā priorē, excellentiori, & diuiniori modo eiuſmodi res intelligit; alioquin ſi talis cognitio rerum ſenſi-

bilium qualis eſt in homine, perfectior eſſet quàm earundem rerum cognitio, quam Deus & intelligentiæ eminēter in ſe habent, oporteret ſimilem modum cognoſcēdi res ſenſibiles, hoc eſt per phantaſmata, Deo & intelligentijs attribuere & ineſſe. Præterea, quorſum anima rationalis exerceret operationem illam per phantaſmata? An vt ipſa perficeretur? at ipſa iā eſt perfecta per priorem illam intellectionem diuinam & perpetuam, & non conuenit, perfectionem ſubſtantiæ penitùs immaterialis, ſumi ac dependere è re materiali, id eſt à phātaſmatibus: An exercet illam operationem, non vt ipſa perfectionem aliquam in ſe acquirat, ſed vt eam communicet homini? Verùm hoc dici non poteſt, nam intellectio per phantaſmata, cùm ſit operatio immanens, non trāſit in hominem, nec illi communicatur, ſed ſubiectiuè remanet in anima rationali à qua producitur; quare ſi anima rationalis nō eſt pars hominis, ſed ſubſtātia quædam ab eo ſeparata, intellectio illius nullo modo pertinet ad hominem, nec ad eius perfectionem cōfert, nec poteſt cum homine cōmunicari. Intellectio enim cùm ſit actio immanens, non pōt ab vna re produci & in alia re ſuſcipi, ſed in eo ſolū à quo pducitur, hærere & ineſſe poteſt. Sed veniamus ad tertiam rationem qua contra Auerroiſtas & Platonicos pugnandum eſt.

Explicatur tertia ratio, qua contra Aſſiſtentiam animæ rationale, quam Auerroiſta ſtatuerunt, acriter diſputatur.

CAP. XXIII.

Tertia ratio ſit hæc. Si anima rationalis non eſt forma dās eſſe homini, ſed ei tantū aſſiſtens, vel igitur eſt vna numero in cunctis hominibus; vel ſingulæ ſunt in ſingulis, ita vt ab initio mundi certus quidam numerus animarum conditus & conſtitutus fuerit, quæ diuerſis temporib. diuerſa corpora humana ingrederentur & inhabitarent, quemadmodum placet Platonicis: ſed vtrumque horum non modò falſum, ſed etiam abſurdum & fabuloſum eſt, ergo anima rationalis non eſt aſſiſtens homini, ſed vera & naturalis forma eius. Maior manifeſta eſt ex eo, quia tot fuerunt opiniones eorum Philoſophorum qui exiſtimarunt animā rationalem eſſe aſſiſtentē; prior enim opinio attribuitur Auer. Themiſtio, Theophraſto: poſterior autem Platoni: Minor probatur refellendo ſupradictas duas opiniones. Ac primùm quidem, quòd nō ſit anima rationalis vna numero in cunctis hominibus ex eo perſpicuum eſt. Primò. Quia, nec credibile eſt, nec verò intelligibile, quomodo vna numero intelligentia ſimul & immediatè inſit atq; operetur in innumeris propemodum hominibus, tantis locorū interuallis

inter

inter ſe diſſitis, atque diſiunctis. Secundò. Cùm defenſores huius ſententiæ pro certo & manifeſto habeant, ex principio æterno & immutabili, non poſſe immediatè prouenire actionem aliquam vel effectum nouum ac variabilem, quo pacto docent & affirmant ex intellectu humano, quem aiunt eſſe Intelligentiam quandam, quæ ſecundum ſubſtantiam & propriam operationem eſt æterna & immutabilis, immediatè proficiſci intellectiones humanas, quæ infinities innouantur atq; variantur? Nam motus cœleſtis, qui efficitur ab intelligentia, multò aliter ſe habet: is enim licèt ſecundum partes varietur, partes enim eius de nouo incipiunt & deſinunt; tamen ſecundum ſe totum, propter continuum fluxum ac ſucceſſionē, nullo vnquam tempore interruptam, ſemper idem numero vniformis & inuariabilis perſeuerat. Tertiò. Virtus intellectiua iſtius intelligentiæ, aut eſt infinita ſecundum vigorem, aut finita: infinitam eſſe ipſi non concederent. ſi finita, ergo non poteſt ſimul producere infinitas operationes, alioquin eſſet infinita: ſicut enim Sol quia eſt finitæ virtutis, & quia eſt finitæ lucis, nequit ſimul infinita corpora illuminare, ſed eſt definitum ſpatium quod poteſt ſol illuminare, & vltra ipſum non poteſt; ita etiam virtus intellectus humani non poterit ſimul illuminare phantaſmata infinitorum hominum, nec poterit exercere intellectionem in infinitis hominibus, quare virtus eius determinata eſt ad certum numerum hominum, in quibus ſimul operari poteſt. Hinc autem efficitur, vel homines, qui ſimul in mundo exiſtere poſſunt, per ſe determinari aliquo certo numero, quem pertranſiri ſit impoſſibile, nimirum vt talis numerus ſit is ad quem virtus intellectus humani ſe extendit, vt ſimul poſſit operari; ſed hoc valdè remotum eſt à ratione, nam quemadmodum ſpecies rerum ſunt determinatæ, ſic ſpecierum indiuidua per ſe ſunt indeterminata, quippe cùm illorum multiplicatio proueniat ex indeterminata materiæ potentia; quare quibuſcunq; poſitis indiuiduis alicuius ſpeciei, præſertim humanæ, nihil prohibet, aut repugnat, & pauciora illis, & plura exiſtere. Vel ſi dicunt non eſſe determinatum numerum hominum, qui ſimul in mundo poſſunt exiſtere, cùm ſit determinatus numerus hominum, vt oſtendimus, in quibus intellectus humanus ſimul poteſt operari, neceſſe eſt eos fateri, vltra talem numerum exiſtere poſſe aliquos homines, quibus tamen intellectus humanus non poſſet aſſiſtere, nec in illis operari, quare illi non poſſent intelligere, nec eſſent vnius rationis cum alijs hominibus, ſiquidem homo & dicitur, & eſt homo, maximè propter vim intelligendi: quod quàm ſit abſurdum, nemo non apertè videt. 4. Aut iſte intellectus humanus qui dici-

tur aſſiſtere hominibus, eſt vbique aſſiſtens omnibus rebus, & hoc non, quia cùm nõ operetur in omnibus rebus, ſed tantum in homine, fruſtra ei attribueretur talis aſſiſtentia: aut tantùm aſſiſtit hominibus, & ſic vel cùm v. g. Petrus ex vno loco mouetur in alium, intellectus ei aſſiſtens deſerit eum & tunc Petrus non poſſet intelligere, & ſæpenumero experirentur homines ſe priuari facultate intelligendi tantummodo propter motum localem: vel comitatur Petrum quocunq; ierit, & nunquam ac nuſquam ab eo recedit, at ſi hoc dicatur, neceſſe eſt cõcedere intellectum, moto Petrò, vnà cum eo moueri, aut igitur mouetur per accidẽs aut per ſe: nõ per accidens, nã quod mouetur per accidẽs ad modũ alterius, habet ſe ad illud vel vt accidens ad ſubiectum, vel vt pars ad totum, vel vt locatum ad locum. tot enim modis contingit aliquid moueri per accidẽs: at nihil horum conuenit intellectui reſpectu hominis cui aſſiſtit. Nec poteſt moueri per ſe, nam ſecundum ipſos, t.ullum inporeum & indiuiſibile poteſt per ſe moueri motu locali, immò intelligentias quæ mouent cœlos, aiunt nec per accidens moueri propter motum ſuorum orbium. 5. Cùm intellectus applicat ſe alicui homini, qui recens generatur, aut cognoſcit id cui ſe applicat, aut non: ſi non cognoſcit, ergo neſcit quid agat, & ſicut ſe applicat homini poſſet applicare ſe vel bruto vel lapidi: ſin autem cognoſcit, quærendum eſt ab illis, per quid cognoſcat eum cùm de nouo ſe applicat? an per phantaſmata eius qui denouo generatur? ſed in eo qui nunc generatur, nondum ſunt ficta & expreſſa phantaſmata; an per phantaſmata aliorum hominum? at fieri poteſt vt alios homines lateat generatio illius hominis, vt ſi quis in abſtruſo & remoto loco generetur extra notitiam aliorum. Sextò. Quando primùm intellectus aduenit homini; an ſtatim ac formatus eſt in vtero fœtus? ac cùm tot annos poſtea non poſſit exercere operationes Intellectus, fruſtra tunc ſe ei adiungeret, & toto illo tempore aſſiſteret: an aduenit ei cùm primùm aptus eſt habere vſum rationis, quod dicitur contingere in fine primi ſeptennij? at toto illo tempore præcedenti, non eſſet homo ſed brutum, habens in ſe tantùm animam ſenſitiuam, ſiquidem nec eſſet intelligens, nec haberet in ſe Intellectum. Præterea, cùm tempus illud in quo incipit vſus rationis, non ſit idem in omnibus, ſed alijs celeriùs, alijs tardius contingat, quo modo Intellectus determinatè ac ſine errore adueniret homini? quâ enim ratione cognoſceret quibus hominibus citiùs, quibus tardiùs ſe deberet adiungere? 7. Si vnus numero intellectus producit & recipit in ſe intellectiones omnium hominum, cùm diuerſorum hominum non ſolùm diuerſæ, ſed etiam ple-

plerunque contrariæ ſint opiniones & electiones, quo pacto vnus numero intellectus ſimul tam diuerſas & contrarias intellectiones ac volitiones immediate poterit producere, & in ſe recipere? vt ſimul putet idem eſſe verum & falſum: bonum & malum, eandemque rem ſimul amet & oderit. nec valet exemplum Solis, quod Themiſtius affert in 3. de Anima ad hanc rationē diluendā: Sol inquit cùm vnus ſit, multa tamen & diuerſa corpora ſimul illuminat & variè illuminat propter variam eorum corporum præparationem & affectionem: ſic intellectus etiam ſi vnus ſit, poteſt tamen in diuerſis hominibus diuerſas intellectiones efficere: nam vt inquit commentator in 3. de anima, co. 5. intellectus non per ſe ac immediatè intelligit, ſed per ſpecies intelligibiles, quæ eliciuntur à phantaſmatibus, & in intelligendo ſemper eſt coniunctus cū aliquo phantaſmate: ex quo fit, vt quia ſimul ſe applicat ad varia phantaſmata; & diuerſis ſpeciebus intelligibilibus afficitur, idcirco poteſt ſimul in diuerſis hominibus, varias intellectiones habere, neque opinari idem eſſe verum & falſum, bonum & malum, implicat contradictionem, quia intellectus hoc non facit in eodem, nec ſecundum idem, ſed in diuerſis hominibus ſecundum diuerſa phantaſmata atque diuerſas ſpecies: Hoc inquam exemplum, & perfugium Themiſtij atque Commentatoris, non eſt ſatis idoneum, ac firmum ad tuendam eorum ſententiam: longè enim diſſimilis ratio illuminationis quæ à ſole efficitur, atque intellectionis quæ producitur ab intellectu; ſiquidem illuminatio non eſt actio immanens in ſole, ſed tranſiens in res illuminatas: quocirca licèt ea, vna & ſimplex à ſole procedat, tamen neceſſariò multiplicatur & variatur ſecundum multitudinem & varietatem eorum in quibus recipitur: at intellectio non tranſit in phantaſmata, nec in illis recipitur, non enim phantaſma, cùm ſit materiale, poteſt vel effectiuè vel ſubiectiuè concurrere ad intellectionem quæ eſt immaterialis, cùm igitur intellectio ſit actio immanens, quæ ab intellectu producitur & in eodem recipitur, ſemper manet difficultas vel potiùs abſurditas, nimirum quomodo idem numero Intellectus poſſit in ſe habere ſimul innumerabiles intellectiones ac volitiones, earumque pleraſque omnino contrarias & pugnantes inter ſe. 8. Si eſt vnus numero intellectus, ergo ſecundum ipſos, qui mundum æternum faciunt, continget infinities eundem intellectum eſſe ſcientem & ignorantem, verum & falſum, ſtultum & ſapientem, bonum & malum, miſerum & beatum, quia tam miſerabili viciſſitudine, quid magis contra rationem? contra dignitatem intellectus? contra ordinem naturæ? denique

contra aliarum intelligentiarum ſtatum & conditionem fingi poteſt? Non eſſe igitur vnam animam rationalem aſſiſtentem cunctis hominibus, quamuis multis alijs rationibus demõſtrari poſſit, tamen ex ijs quas adduximus, quæ ſunt omnium firmiſſimæ, & optimæ, ſatis opinor, declaratum eſt.

Refellitur opinio Platonicorum, de numero quodam definito Animarum rationalium, à principio mundi conſtituto.

CAP. XXIIII.

Contra definitum numerum animarum, & earum aſſiſtentiam à Platone confictam

NOn eſſe autem certum aliquem numerum animarum rationalium à principio conſtitutum, quæ diuerſis temporib. in diuerſa corpora ſeipſas inſinuent, ſicut opinantur Platonici, facilè eſt intelligere ex his paucis quæ nũc ſubijciemus. Primò, oporteret hominum, qui ſimul in mundo exiſtere poſſunt neceſſariò definitum eſſe aliquem vnum numerũ, vltra quem non eſſet poſſibile exiſtere aliquem hominem, non poſſent eſſe plures homines quàm ſint animæ rationales. Deinde, oporteret magis ac magis in dies minui numerum hominũ, & ſemper pauciores naſci; nam cũ ſemper in mundo ſint aliqui iuſti & ſapientes viri, poſt eorum obitum, conſtat animas eorum ſecundũ Platonem, conſequi beatitudinẽ; vel igitur iſtiuſmodi animæ rurſum deſerentes beatum ſtatum, reuocabuntur ad corpora humana: ſed in eo ſanè fieret illis iniuria, idque eſſet contra rationem beatitudinis, quam oportet eſſe ſtabilem, permanentem, ac immutabilem; ſi autẽ nunquam reuocabuntur, ergo numerus animarum, quæ inhabitant corpora humana, quotidie minuetur: cui etiam conſequens eſt, pauciores homines ſemper naſci, & exiſtere. Poſtremò, aut vnio animæ rationalis cum corpore eſt ſecundum naturam, aut cõtra naturam; at neutrum horum affirmari poteſt ſecundum hãc opinionem Platonicam, non enim ipſi dicere poſſunt eam eſſe ſecundum naturam, quippe cùm ſit ipſi animæ detrimentoſa, & noxia, ſiquidem anima ex ingreſſu in corpus, obliuiſcitur ſecundum ipſos, omnium rerum quas antè ſciebat, & ipſi vocant corpus ſepulchrum & carcerem animæ, eiq; melius atque optabilius eſſe ſolui atq; liberari à corpore, quàm eo incluſam, & vinctam teneri; quam ipſorum ſententiam innuens Ariſtoteles in 1. de anima, te. 49. ita ſcribit: *Laborioſum eſt intellectum eſſe commixtum corpori, & non poſſe ab eo abſolui, idque fugiendum eſt, ſiquidem melius eſt intellectui, non cum corpore eſſe, ſicut conſuetum eſt dici & multis placet.* Neque verò talis vnio dici poteſt eſſe contra naturam, nam quod eſt præter & contra naturam, teſte Ariſtotele multis in locis, non fit ſemper nec vt plurimum, ſed rarò. Adde

quòd

quòd non poteſt vnio animæ cum corpore non eſſe naturalis & ſecundum naturam, cùm ſeparatio animæ à corpore ſit violenta & contra naturam, vtpote quam homo naturaliter refugiat, perhorreſcat, & maximè cum ſenſu doloris ſuſtineat; eſt enim mors vltimum, ſummum, grauiſſimum, & acerbiſſimum omnium terribilium. Verùm de anima rationali, hactenus dictum ſit: plura enim diſſerere non eſt huius loci. Nam vel hæc pauca quæ nunc tractauimus, eo tantùm conſilio docuimus, vt oſtenderemus animam rationalem, licèt ea ſit pars eſſentialis hominis, & forma quodammodo Phyſica dans eſſe materiæ; in eo tamen cæteris formis Phyſicis eſſe diſſimilem, ac longè præſtantiorem, quod per ſe exiſtat, quòd ſit à materia ſeparabilis & immortalis, quod denique ſit æternitatis diuinitatiſque particeps.

FINIS LIBRI SEXTI.

Digitized by Google

DE FORMA VT EST NATVRA.

LIBER SEPTIMVS.

LEGIMVS de Forma vniuerſe, vt Forma eſt, quæ conſideratio tota planè Metaphyſica eſt, deinceps agendum eſt de Forma, vt eſt natura, quæ tractatio eſt Phyſica, & ab Ariſt. in 2. li. Phyſicorum explicata. Quæcunq; autem pertinent ad huiuſmodi tractationē, ea putamus explanatū iri commodiſſimè, ſi definitionem naturæ, quæ in 2.l.Phyſ.c.1.t.3.poſita eſt, copioſè ac diligenter explanemus. Etenim, vt auctor eſt Ariſtoteles in 1.de Anima,c.1.t.11.& in 4.Phyſico.c.4.t.31.ea vis eſt bonæ definitionis, vt non ſolum eius rei, quæ definitur, naturam aperiat, ſed etiam aditum patefaciat ad cognoſcendas eius affectiones, magnamq; opē ferat ad omnes quæſtiones, & difficultates, quæcunq; circa eam rem contingunt enodandas. Definitio autem naturæ hoc modo ſe habet. *Natura eſt principium & cauſa, vt moueatur & quieſcat, id in quo eſt; primò per ſe, & non ſecundum accidens.* Nos igitur circa hanc definitionem, primùm exponemus nomen naturæ, quæ hic definitur, tum, ſingulas dictiones & particulas, quæ ſunt in definitione, ſigillatim & ſubtiliter expendemus; ad extremum; graues quaſdam & perobſcuras quæſtiones, quæ ex hac definitione exiſtunt, diligenter explanabimus.

Declatur nomen Naturæ, & quot modis dicatur eſſe aliquid Naturale. CAP. I.

DE Natura agit Metaph. vt videre eſt apud Ariſt. 5. Metap. cap.4.tex.5. vbi varias eius ſignificationes diſtinguit: etenim Metaphyſicus agit de ſubſtantia, cuius genera, & ſignificationes explicare debet; ſubſtantia autem diuiditur in naturalem, & diuinam, in mobilem, & immobilem, vt patet 12.Metaphyſ.cap.1.t.5.Phyſicus etiam agit de natura propriè & per ſe, prout eſt principium motuum naturalium. Natura enim non eſt nomen omnino abſolutū, ſed includit reſpectum ad aliud, quippe cùm ſuprà materiam, formam, & ſubſtantiam, addat hoc, quòd eſt eſſe principium motus. Atque hoc fortè voluit intelligere Simplicius in 2.Phyſic.ſuper.c.2.t.16.ſcribens naturam propriè ſumptam, neq; eſſe materiam, neq; formam, ſed habi-

Digitized by Google

habilitatem & aptitudinem quãdam ad motûs naturales, quæ ſententia Simplicij, ſi præciſè, ac non eo modo quo diximus intelligatur, falſa eſt, illa enim habilitas per ſe ſumpta neque eſt ſubſtantia, neque eſt per ſe cauſſa motuum naturalium, nec eſt agens alicuius gratia, neque habet permulta alia quæ Ariſt. in 2. Phyſ. attribuit naturæ. Multæ autem ſunt naturæ ſignificationes: Boetius in libro de duabus naturis & vna perſona Chriſti, tradit quatuor ſignificationes naturæ; primum, inquit, natura capitur pro omni re, ſiue ſubſtantia fuerit, ſiue accidens; & poteſt ſic definiri: *Natura eſt earum rerum, quæ cùm ſint quoquomodo intellectu capi poſſunt.* dicit: *Cùm ſint*, quia Chymera, & alia figmenta licèt aliquo modo poſſint intellectu capi, tamen, quia non exiſtunt non obtinent nomen naturæ; dicit etiam, *Quoquomodo*, propter intelligentias & Deum, quæ res, ægrè, & tenuiter ab intellectu noſtro percipiuntur. Deinde preſſiùs accipitur natura tantùm pro ſubſtantia ſiue corporea ſiue incorporea, & ſic definitur. *Natura eſt quod facere, aut pati aut vtrumq; poteſt.* Deus tantùm eſt agens, materia tantùm patiens: Anima verò & aliæ res his ſimiles, & agunt & patiuntur. Præterea etiam anguſtius ſumitur pro ſola ſubſtãtia corporea, & definiri debet ſic vt definiuit Ariſt. *Eſt principium motus & quietis.* Poſtremò ſumitur natura pro vltima & propria differẽtia cuiuſq; rei, vnde dicimus aliam eſſe naturam auri, & aliam argenti, & varias eſſe naturas animalium; & poteſt hoc modo definiri. *Natura eſt vnamquamq; rem informans ſpecifica differentia.* Hæc Boetius. Præter has ſignificationes ſunt etiam aliæ, nam interdum ſumitur natura pro notione cuiuſuis, ſiue fuerit ens, ſiue non ens: dicimus enim hanc eſſe naturam negationis, priuationis & ipſius nihili. nonnunquam accipitur pro cauſſis ſecundis, ſic dicimus Deum & Naturam nihil fruſtra facere; plerumque etiam ſumitur pro vniuerſitate rerum ex quibus coagmentatus hic mundus conſtat, ſic dicimus in Natura nihil eſſe otioſum aut ordinatum; denique tot modis Natura capi poteſt, quot accipitur ipſum Naturale, de quo mox dicturi ſumus. Vide ſignificationes Naturæ, quas ponit Themiſtius in 2. Phyſ. cap. 1. ſuper text. 7. & Simplicius cap. 2. ſuper text. 16. Nomen verò Naturæ non dicitur vniuocè, ſed ſecundum prius, & poſterius de materia & forma; hoc enim Ariſtot. docet in 2. Phyſ. ca. 1. tex. 12. & in 5. Meta. cap. 4. t. 5. affirmans formam eſſe magis naturam, quàm materiam, & nomen naturæ conuenire materiæ propter ipſam formam, ſiquidem, vt ſcriptum eſt in ſecundo Phyſ. cap. 8. text. 81. & cap. 9. tex. 91. forma eſt finis materiæ, ſimiliter etiam de natura corporis cœleſtis, & rerum ſublunarium non dicitur vniuocè, vt auctor

Quatuor ſignificationes naturæ ſecundum Boetium.

eſt Auer. 2. Metap. ca. 3. text. vlti. propterea quòd æterno & corruptibili corpori nihil poteſt eſſe commune vniuocum; & quãuis ſi ſpectetur dignitas, nomen naturæ magis conueniat cœlo, tamen ſi conſideretur propria ſignificatio, & prima impoſitio eius nominis, magis conuenit rebus ſublunaribus, quod paulò inferiùs explicabitur. Deinceps, quot modis dicatur eſſe aliquid naturale doceamus.

Quot modis dicatur eſſe aliquid naturale.

Porrò dicitur aliquid naturale ſex modis. Primò, quatenus opponitur voluntario, & definitur eſſe id, quod fit ſine conſilio & deliberatione. ſic dicitur nutriri eſſe naturale homini, at eſſe iuſtum vel ſapientem, non eſt naturale, ſed voluntarium. Secundò. Quatenus opponitur ei quod fit ab anima, & definitur id quod eſt determinatum ad vnum; nam Peripatetici diſtinguunt Naturam ab Anima; quoniam Anima varijs modis, & ſecundùm varias differentias poſitionis mouet ipſum viuens: Natura autem vno & determinato modo, vel ſurſum vel deorſum; quare motus lapidis deorſum dicitur naturalis, motus autem progreſſiuus animalium, appellatur voluntarius. Tertiò. Quatenus opponitur violento, & definitur id ad quod res habet naturalem inclinationem atq; propenſionem; violentum autem dicitur, quod accidit rei natura ipſius repugnante. v. g. ferri deorſum lapidi naturale eſt, ſurſum aũt violentum. Quartò. Quatenus opponitur ſupernaturali, & definitur eſſe id q̃d fit ab agente naturali, modo naturali, & ſecũdum ordinem naturalem. Vnde Theologi dona & opera Dei diuidunt in naturalia & ſupernaturalia. Quintò. Quatenus opponitur ei quod fit à caſu; & definitur eſſe id quod vt plurimum & ſecundum intentionem agentis particularis efficitur: à caſu verò appellatur, quod rarò contingit, vt monſtra. Sextò. Quatenus opponitur Artificiali, quemadmodum ſumit Ari. in 2. Phy. c. 1. t. 2. definiens eſſe id, quod in ſe habet principium motus & quietis; quantum autem inter Naturale hoc modo ſumptum & Artificiale interſit, declarabitur ſequenti capite. Dicitur autem eſſe aliquid naturale, non quia producat effectus naturales, ſic enim Deus & intelligentiæ eſſent res naturales, quippe cùm ſint cauſæ omnium rerum naturalium: nec appellatur aliquid naturale, quia productum ſit modo naturali, vel per motum naturalem, etenim primus homo; res fuit naturalis, is tamen non eſt productus modo naturali; ſimiliter etiam ſi nunc à Deo crearetur ex nihilo vel homo vel equus, res quidem productæ eſſent naturales, at modus productionis non eſſet naturalis; eſt igitur atq; vocatur aliquid naturale, propterea quòd habet in ſe inſitum principium, & propenſionem ad eum motum, quo ipſum mouetur. Verùm quoniam Ari. ex differentia, quæ eſt inter has

Cur dicatur aliquid eſſe propriè naturale.

res naturales & artificiales, colligit definitionem naturæ, quid inter has res differat, latiùs atq; ſubtiliùs exponendum eſt.

De differentijs inter res naturales & artificiales.

CAP. II.

MVltis modis res naturalis differt ab artificiali; ſed nobis ſatis viſum eſt octo præcipuas differentias hoc loco indicare. Prima eſt hæc 1. Res denominatur artificialis extrinſecus, nimirum ab arte: non enim res dicitur artificialis propter materiam aut formam ſimpliciter, quam habet in ſe, ſed quia talis forma effecta fuit ab arte. naturalis autem dicitur res intrinſecè, quoniam habet in ſe naturam, quæ eſt principium motus. hanc differentiam tangit Ariſto t. 6. Metaphyſic. cap. 1. text. 1. Secunda. Effectus artificialis conuenit cum agente ſuo tantùm ſecundum formam, non autem ſecundum eſſe; vt forma ſcamni eſt ſimilis formæ quæ eſt in mente artificis, ſed habet diuerſum eſſe, nam illa eſt materialis & ſenſibilis, hæc autem immaterialis & intelligibilis; effectus verò naturalis poteſt cōuenire cum ſuo agente, & ſecundum formam & ſecundum eſſe, vt homo genitus cum generante. Tertia. Omnes partes, & principia rei naturalis, ſunt à natura, non enim ipſum animal tantum eſt à natura, ſed etiam partes eius, vt brachium, & caput; & principia eius, vt materia, & forma; in rebus verò artificialibus, quamuis res ipſa, vt Statua, dicatur eſſe ab arte, attamen non omnes partes & principia eius ſunt ab arte, ſed à natura; lignum enim, ex quo fit ſtatua, eſt à natura: & hanc differentiam ponit Alexander, vt refert Simplicius ſuper primũ textum c. 1. li. 2. Phyſicorum. Quarta. Omnis forma artificialis habet pro materia & ſubiecto, ens aliquod actu cōpletum, quod eſt corpus naturale, vt forma Statuæ habet pro materia æs vel lignum: at forma naturalis poteſt immediatè produci & ineſſe in materia prima, quod perſpicuum eſt in formis elementorum. Atque hinc fit, vt corpus naturale ſit principium corporis artificialis, vt eſt apud Ari. 2. de anima, c. 1. t. 3. Hinc etiam fit, vt res artificialis videatur habere motum naturalem, videlicet propter materiam naturalem, quam in ſe continet, quæ eſt cauſa alicuius motus naturalis; ſicut lectus fertur deorſum propter pondus ligni, ex quo eſt; ob hanc etiam cauſam euenire putatur, vt omnis forma artificialis ſit accidentalis, & vt in re naturali, forma ſit nobilior quàm materia; in artificiali autem, è contrario materia ſit nobilior quam forma. Quinta. Res artificiales, ſunt certæ ac determinatæ ſecundum formam & ſpeciem: at ſecundum productionem, ſunt contingentes & incer-

Octo differentiæ inter res naturales & artificiales.

tæ, exempli cauſa, forma domus, vel ſcamni ſecũdum ſpeciem ſuam eſt determinata, ſicut etiam habet determinatum vſum, & finem, effectio tamen domus, eſt cõtingens, quia proficiſcitur ab artifice, qui operatur ex cõſilio & voluntate. Res autem naturales vtroq; modo ſunt determinatæ, nam & forma hominis, & materia, & generatio, & modus, tempus, locus, atq; aliæ circumſtantiæ, quę generationem comitantur, ſunt naturaliter definitæ. Sexta, Formæ artificiales hærent extrinſecus tantũmodò in ſuperficie, vnde ars dicitur operari tantùm ſuperficie tenus, formæ autem naturales intimæ ſunt rebus & intrinſecè vniuntur materię; hanc differentiã tradit Auerroës in Paraphraſi ſua ſuper libros de generatione animalium. Septima. Materia prima habet potentiam & inclinationem ad formas naturales, non aũt ad formas artificiales; quod duplici ratione probari poteſt. Primò, quia ſi materia haberet potentiam ad formas artificiales, eiuſmodi formæ eſſent in potentia paſſiua materiæ. quæ potentia eſt naturalis: omni aũt potentię paſſiuæ naturali, reſpondet etiam potentia actiua naturalis, alioquin inter agẽs & patiens non eſſet proportio; Si autem formæ artificiales haberent potentiam paſſiuam naturalẽ ex qua educerentur, & potentiam actiuam naturalem à qua producerentur; non eſſent formæ artificiales, ſed naturales. Deinde ſi materia eſſet in potentia ad huiuſmodi formas, ergo productio illarum eſſet naturalis; quia principiũ illius productionis eſſet in materia quæ eſt natura; ſicut generatio ignis ex aqua eſt naturalis propter materiã aquæ, quæ eſt in potentia ad formam ignis, non igitur bene Ariſt. diceret, res artificiales nullũ in ſe habere principium ſuæ mutationis. Atq; hoc etiã confirmat D. Tho. in 2. Phyſ. c. 1. ſuper t. 1. ſcribens effectiones rerũ artificialium non eſſe naturales, quia tametſi habeãt pro materiã aliquid naturale, tamen illud noneſt in potẽtia ad huiuſmodi formas. Octaua. Res naturales habent in ſe principium eius motus quo ipſæ mouentur, vel actiuum vel paſſiuum, vel vtrunq;; res autem artificiales, quà tales ſunt, nullum habent principium atq; hanc ſolam differentiam cæteris omiſſis, Ari. ponit in 2. Phy. c. 1. t. 2.

Materia prima non habet potẽtiã ad formas artificiales.

An forma artificialis ſit principium alicuius motus: & an re differat à ſubiecto in quo efficitur & inhæret.

CAP. III.

An forma artificialis ſit principiũ alicuius motus.

VErum meritò dubitari poteſt, an forma artificialis ſit principium alicuius motus; nam ars cantandi videtur eſſe principium cantus in cantore: & ars ſaltandi, ſaltationis in eo qui ſaltat, in horologijs etiam, ars videtur eſſe principium com mo-

motuum qui in ipſis cernuntur, nonnunquam etiam per artem fieri ſolet, vt res melius & commodius moueantur, vt ſi quod erat quadratum fiat rotundum vel pyramidale, celerius & incitatius mouebitur. Sed hoc facile ſoluitur: etenim ars nō poteſt efficere motum, poteſt tamen eum aliquo pacto determinare & modificare, ita vt hoc vel alio modo fiat, ſicut patet in exemplis propoſitis; nam ſaltatio, vt eſt motus, fit a facultate naturali motiua, quæ eſt in membris ſaltantis, quòd autem ſaltatio fiat hoc vel illo modo id eſt artificioſe, id proficiſcitur ab arte, ſimiliter motus horologij per ſe proficiſcitur à ponderibus, quæ ſunt in horologio, reſpectu quorum quidam motus horologij ſunt naturales, aliqui etiam violenti, nam motus ponderum dum fit deorſum, eſt illis naturalis, dum autem fit ſurſum, eſt violentus, prout autem motus horologij eſt ordinatus & determinatus ad certam quandam regulam & menſuram temporis, ſic eſt ab arte. Corpus quoq; rotundum mouetur deorſum propter grauitatem naturalem, figura tamen rotunda, facit vt velocius moueatur, quoniam per hanc figuram melius diſcindit & diſſipat medium aërem.

An forma artificialis ſit res aliqua diuerſa à ſubiecto, in quo inhæret.

Sed hic exoritur alia quædam grauior difficultas, an forma artificialis re differat a corpore naturali, in quo tanquam ſubiecto recipitur, & inhæret. Hac de re duæ ſunt opiniones. Vna eſt eorum qui opinātur, formā artificialem eſſe rem quandam diuerſam a corpore naturali quod eſt eius ſubiectū, his rationib. adducti. Primo, quæ ponuntur in diuerſis categoriis, re diſtinguuntur inter ſe, ſed forma artificialis pertinet ad quartā ſpeciem qualitatis, ſubiectum autem eius quod ſit quantitas, ſiue ſubſtantia, ad alias categorias ſpectāt, ergo inter hæc eſt diſtinctio realis. Deinde quia ſi re non differrent ergo artifices nullā rem efficerēt, quare artis nō eſſet principiū efficiendi aliquid, cōtra definitionem artis traditam ab Ariſt. lib. 6. Ethic. ca. 4. ars enim definitur recta ratio factibiliū. Poſtea, forma artificialis variat operationem, & determinat illam, ergo eſt aliquod ens reale. Poſtremò ſi duo ſunt ita affecta inter ſe, vt vnū corrumpi poſſit altero incolumi & ſaluo, huiuſmodi re differunt, ſed forma artificialis poteſt corrumpi, ſalua penitus re in qua inerat, vt ſi diſſoluatur domus nulla re earū ex quibus conſtabat, corrupta, ergo &c. Cæterùm nobis non eſt veriſimilis hæc ſententia, exiſtimamus enim formam artificialem nō re, ſed ratione tantùm diſtingui à ſubiecto in quo eſt; nam ſi re differret, quotieſcunq; aliquis ceram quampiam formaret atq; figuraret (poſſet autē id facere pene infinitis modis) tot res produceret, & corrumperet quod eſt abſurdum. Deinde cū forma artificialis nō producatur ex potentia materiæ, vt antè dictū fuit, ſi eſſet res quæ

dam diuerſa à corpore naturali, extrinſecus accederet & ex nihilo produceretur; quare productio eius eſſet creatio, & potẽtius atq; nobilius agens eſſet ars, quam natura: His accedit, quòd vt tritum eſt Philoſophorum ſermone, non ſunt multiplicanda entia ſine neceſſitate, debet enim ſapiens imitari naturam, quæ nihil fruſtrà facit: ſed ad ea omnia, quæ de forma artificiali dicuntur & traduntur declaranda tuendaq;, ſatis eſt dicere eiuſmodi formas non re, ſed ratione tantùm diſtingui, ergo fruſtra ponuntur diſtingui re. ſi enim dixerimus formam artificialem eſſe tantùm modum quendam, ſeu determinationem quantitatis, per quam quantitas aliter & aliter ſeſe habẽs varias induit figuras, facilè occurremus omnibus argumentis, quæ ſuperiùs expoſita ſunt contra hãc ſententiam. Quod enim primo argumento dicitur, quæcunq; pertinent ad diuerſas categorias ea diſtingui re, falſum eſt. ſatis enim eſt ea diſtingui ratione, vt manifeſtum eſt in actione & paſſione. Secundum item argumentum nihil concludit, nam licet artifices non faciant rem aliquam nouam & diuerſam, faciunt tamen vt res alio & diuerſo modo ſe habeat, quod multum iuuat ad operationem & meliorem vſum rei. Tertium autem argumentum pari facilitate ſoluitur, forma enim artificialis, non eſt principium motus, ſed eſt determinans, & modificans modum, vt ſuprà declaratum eſt; quod ſanè non ex eo accidit, quia ſit res diuerſa, ſed quia eſt diuerſus modus rei. Poſtremò, quod in vltimo argumento aſſeritur, ea re diſtingui, quorum vnum poteſt eſſe ſine alio, quamuis ſit apud Scotiſtas certiſſimũ ac celebratiſſimum axioma, tamen nec alijs viris doctis, nec verò nobis probatur; deprehenditur enim eſſe falſum in materia & priuatione, in quantitate & figura, in fundamento & in relatione, & in alijs multis, in quibus vnum poteſt eſſe ſine alio, nec tamen inter ſe differunt ſecundum rem in quo licèt Scotiſtæ repugnẽt, tamen à nobis ſtat ratio, & aliorum ferè omnium authoritas. Loquimur autem nos in hac diſputatione, de effectibus artificioſis, qui omnino fiunt ab arte, vt eſt domus & ſtatua; non de iјs qui ab arte quidem fiunt, tanquã inſtrumento & adminiſtra naturæ, ab ipſa verò natura tanquã principali agẽte, vt eſt ſanitas, & quæ vel Medicinæ, vel Agriculturæ arte conficiuntur. Sed eiuſmodi effectus ſunt ſanè naturales ſimpliciter, ſecundũ quid autẽ artificiales. Verùm quia de natura, quam definire volumus ſatis dictum eſt, tranſeamus ad excutiendas particulas definitionis eius. Sic autem habet definitio Naturæ, *Principium & cauſa, vt moueatur & quieſcat id in quo eſt, primò, per ſe, & non ſecundum accidens.*

Decla-

Declarantur particulæ definitionis Naturæ.
CAP. IIII.

PRima pars definitionis Naturæ eſt illa, *Principium & cauſſa.* Albertus putat nomen naturæ conuenire materiæ, formæ, & priuationi; & propter materiam quidem, ac formam dici cauſſam: ob priuationem autem vocari principium; quia priuatio eſt principium à quo inchoatur motus naturalis. Sed non videtur definitio naturæ poſſe conuenire priuationi, nam mox Ariſt. ſubiungit, *Primò per ſe, & non ſecundùm accidens.* At 1. lib. Phyſic. cap. 7. tex. 66. ſcriptum eſt, priuationem eſſe cauſſam per accidens. deinde in 2. Phyſic. cap. 1. tex. 4. diuiditur natura tantùm in materiam & formam. Quid multa? priuatio nequit dici eſſe principium quietis. Alij aiunt, nomen principij ſignificare cauſſam efficientem, qualis eſt forma, nomen autem cauſſæ ſignificare principium paſſiuum, cuiuſmodi eſt materia. Nonnulli putant nomen principij poni pro aliis cauſſis; nomen autem cauſſæ, pro cauſſa finali: natura enim, quæ eſt forma, eſt finis generationis. Verùm hæc interpretatio parùm firma eſt, & videtur ab illis pro ipſorum arbitrio confiſcta, cùm nomen cauſſæ & principij indifferenter pro omni genere cauſſæ apud Ariſtot. vſurpatum reperiatur. Præterea, ſi forma prout eſt finis generationis, nondum actu eſt, qui fieri poteſt, vt ſit ea ratione natura, quæ eſt principium motus & quietis in eo in quo eſt? Non deſunt etiam, qui cenſent his duobus vocabulis tantùm ſignificari principium actiuum, quod eſt forma, exiſtimant enim nomen naturæ tantùm conuenire principio actiuo & formæ. Quod ſanè ſi ita eſſet, nulla profectò generatio eſſet naturalis; nihil enim ſeipſum actiuè generat; nec alteratio elementorum naturalis eſſet: cùm enim elementa ſint corpora ſimplicia, non poſſunt actiuè alterare ſeipſa. Nos igitur opinamur, quemadmodum 1. lib. Phyſ. illa tria vocabula, principium, cauſſa, & elementum, ſæpe vſurpata fuerunt pro eodem, ſicut & à nobis in 3. lib. huius operis declaratum eſt, ſic etiam hoc loco duo hæc vocabula, *Principium & cauſſa,* indifferenter ſumi pro eodem, & illis ſignificari tam principium actiuum, quàm paſſiuum: nam quædam res naturales habent in ſe ſolùm principium paſſiuum ſui motus, vt de generatione & alteratione elementorum manifeſtum eſt: quædam verò etiam actiuum, vt apparet in motibus animantium.

Cur natura dicatur principium & cauſſa.

Secunda pars definitionis eſt illa, *Vt moueatur, & quieſcat id in quo eſt.* Non enim natura dicitur, quia id in quo eſt, moueat aliud, vt v.g. quòd ignis calefaciat aliud, hoc enim dicitur

potentia, quæ definitur 5. Metaph. c.12.t.17. principium tranſmutandi aliud in quantum aliud: ſed natura dicitur quia eſt cauſa vt moueatur id, in quo ipſa ineſt, vt quòd ignis poſſit moueri ſurſum, vel ab alio alterari. Differentiam autem inter potentiam & naturam, tangit Ariſt. 3. de Cœlo, cap. 2. t. 28. Dicitur autem natura principium motus & quietis, nō ſimul, nam ſunt oppoſita, ſed ſucceſſiuè: non in omni re naturali vtrumq; ſed alterutrum præſtans, omnes enim res naturales, vel tantum mouentur, vel quieſcunt tantùm, vel partim mouentur, & quieſcunt, vt ait Ariſt. 8. Phyſ. c. 3. t. 21. Et quamuis hoc loco nomen motus ſumatur ample pro omni ſpatio motus, præcipuè tamen conuenit motui locali, quippe qui ſit prior & perfectior aliis, & communis omnibus rebus naturalibus, & certiſſimus index naturæ cuiuſq; rei naturalis: vide Ariſt. 4. Phyſ. ca. 1. t. 1. & 8. lib. Phyſ. c. 7. t. 55. vnde ipſemet Ariſt. 1. lib. de Cœlo, ca. 2. t. 5. definitionem naturæ præcipuè accommodat motui locali, ex quo etiam concludit, cœlum habere diuerſam naturam à corporibus ſublunaribus; propterea quòd habet diuerſum motum localem.

Tertia pars definitionis eſt illa: *Primò*. Id eſt, vt placet Græcis, immediatè, & non propter aliud: nam lectus mouetur quidem deorſum, verùm non primò, ſed propter aliud, nimirum propter lignum vel ferrum quod in eo eſt. Vel aliter, vt Latinis placet. Primò, id eſt, principaliter, & non inſtrumentariè, ita vt ſic excludantur accidentia: quæ licet ſint principia motus, vt grauitas & leuitas motus localis, calor & frigus alterationis. tamē non ſunt principia primaria, ſed tantum inſtrumentaria, principale enim principium eſt forma ſubſtantialis, quæ ad operandum vtitur accidentibus quaſi inſtrumentis. Quare nomē naturæ non conuenit accidenti: non enim accidens eſt natura, ſed potiùs res ſecundum naturam, vt Ariſt. innuit 2. Phyſ. ca. 1. t. 5. Reſtat vltima illa pars definitionis, *Per ſe*. Hic Græci repetunt diſcrimen inter primum & per ſe traditum ab Ariſt. 1. Poſt. c. 4. t. 11. verùm quid Ariſt. intelligat hoc vocabulo, per ſe, exponit eo quod proximè ſubiungit, *et non ſecundum accidens*, vt per ſe nihil aliud ſit, niſi quatenus tale eſt: terra enim deorſum mouetur per ſe, id eſt, quatenus terra, lectus autem non per ſe, quia non quatenus lectus, ſed quatenus ligneus eſt. Signum autem eius quod eſt per ſe, & eius quod eſt ſecundum accidens, eſt poſſe ſeparari inuicem, vel nō poſſe, quemadmodum ipſemet Ariſt. docet, exponens hæc vocabula; etenim medicus per ſe medetur, quia mederi non poteſt ſeparari à medico, nullus enim ſcienter & ex arte mederi poteſt, qui non ſit medicus; at medicus per accidens ædificat, poteſt enim ipſum ædificare ſepa-

rati à medico: multi enim ædificãt qui non ſunt medici, & multi ſunt medici qui non ædificant. Atq; hæc quidem eſt germana interpretatio & intelligentia earum dictionum, quæ ſunt in definitione naturæ. Sed prius quàm hinc abeamus, diluendæ ſunt nonnullæ dubitationes, quæ circa ea, quæ adhuc diximus, occurrunt.

Explicantur quatuor dubitationes.

CAP. V.

PRima dubitatio eſt, quomodo natura ſit per ſe principium quietis, cùm quies ſit priuatio & non ens? Reſpondeo, nomen quietis bifariam ſumi, vel pro nuda ceſſatione motus præciſè, & ſic eſt pura priuatio non habens per ſe principium, & ita non accipitur hoc loco: vel ſumitur pro eo quod eſt manere in ſuo loco naturali: nihil enim eſt aliud ignem quieſcere, quàm manere in loco naturali, & hoc modo ſumpta, quies eſt perfectior motu, quoniã eſt ipſius finis: idcirco enim mouetur corpus ſimplex, vt perueniat ad ſuum locum naturalem, & in eo maneat, & ſic quies habet principium per ſe, nam grauitas terræ, quæ facit eam moueri ad ſuum locum, eadem facit etiam quando ad eum peruenerit, vt in ipſo maneat, nec inde, niſi vi depulſa, dimoueri queat. Secunda dubitatio. Non omnes res naturalis videtur moueri & quieſcere, nam terra ſemper quieſcit: cœlum autem ſemper mouetur. Verùm hoc ita ſoluitur. Terra ſecundùm ſe totam quieſcit, tum quia eſt centrum, circa quod mouetur cœlum: id autem circa quod mouetur aliquid, debet eſſe firmum & ſtabile, vt ait Ariſt. in lib. de Motu animal. & 2. lib. de Cœlo, c. 3. t. 17. tum etiam quia eſt ſedes & domicilium animantium, quamobrem eam fixam & immobilem eſſe neceſſe fuit. Mouetur aũt terra ſecundum partes ſuas, & quia in corporibus ſimplicibus eadem eſt natura partium, quæ eſt totius, tam ſecundum motũ, quàm ſecundum locum: ideo quod parti conuenit, poteſt toti etiam attribui. Cœlum aũt, quamuis ſemper moueatur, id tamen nõ obſtat definitioni naturæ: nam illud, *Vt moueatur & quieſcat*, legendum eſt non coniunctè, ſed disiunctè, quemadmodum placet Porphyrio, Simplicio, & Auerroi, ita vt natura in aliquibus ſit principiũ motus, in aliquibus quietis, ſed hoc infrà latiùs & accuratiùs explicabitur. Tertia dubitatio. Natura eſt potentia quædam naturalis, rationis expers, ergo nequit facere duo cõtraria: cuiuſmodi ſunt motus & quies; hoc enim intereſt, auctore Ariſt. 9. Metaph. c. 2. t. 3. inter potentias rationales & irrationales ſeu naturales, quòd illæ poſſunt duo contraria facere, vt medicus ſanitatem & ægritudinem: hæ verò minimè, ſicut ignis poteſt quidem calefacere,

An quies ſit pura priuatio

non autem frigefacere. Reſpondeo, illud Ariſt. dictum intelligendum eſſe de contrariis, non autem de iis quæ opponuntur priuatiuè, cuiuſmodi ſunt motus & quies: præſertim cùm hæc ita ſe habeant, vt vnum ſit propter aliud; nam in animantibus natura principaliter intendit motum & operationem, per accidens autem quietem, ſicut de ſomno & vigilia animalium docet Ariſt. in lib. de Somno: in elementis autem principaliter intendit quietem illorum, huius autem gratia motum efficit. Quarta dubitatio. Quomodo ex differentia, quæ eſt inter res naturales & artificiales, rectè colligitur ab Ariſt. definitio naturæ? Reſpondēdum eſt, ſecundum Alexand. & Auer. colligi hoc ſyllogiſmo hypothetico, ſi res naturales, qua tales ſunt differunt, à non naturalibus, quoniam habent in ſe principium motus, & quietis, ergo natura eſt principium motus & quietis: id enim propter quod ſic differunt, proculdubio non eſt aliud quàm natura; ſed res naturales differunt à non naturalibus, quoniam habent in ſe principium motus & quietis ergo natura eſt principium motus & quietis. At ſecundum Simplicium, ſyllogiſmo categorico in prima figura colligitur ad hunc modum, naturalia differunt à non naturalibus, quoniam habent in ſe principium motus, ſed natura eſt id per quod naturalia differunt à non naturalibus, ergo natura eſt principium motus & quietis. Secundum autem D. Thomam colligitur hoc ſyllogiſmo tertiæ figuræ; naturalia differunt à nō naturalibus, quoniam habent in ſe principium motus, ſed naturalia differunt à non naturalibus, quoniam habent naturam, ergo eſt principiū motus & quietis. Quocunq; autem horum trium modorum fiat talis deductio, conſtat eam eſſe per ſe certam & manifeſtā. Nam quamuis dubium ſit, an omne quod mouetur habeat in ſe principium actiuum ſui motus, ſicut de motu locali elementorum ambigitur, & an in omni motu, mouēs ſit re diſtinctum à mobili: nemini tamen dubium, aut obſcurum eſſe poteſt, omne quod mouetur motu naturali, ſic moueri propter inſitam ſibi naturam. Reſtat nunc, vt, quod tertio loco propoſitum fuit, graues quaſdam ac perdifficiles quæſtiones explicemus.

Prima quæſtio: An definitio Naturæ conueniat Cœlo.

CAP. VI.

lotum cœli on eſſe natu alem, opinio multorum.

DVæ ſunt opiniones eorum, qui putant definitionem naturæ non conuenire cœlo: vna eſt eorum, qui arbitrātur motum cœli non eſſe naturalem, ex quo fit neceſſariò, vt cœli ſubſtantia non ſit natura, quæ 2. Phyſ. c. 1. t. 2. definitur. Huius opinionis aſſertores ſunt Auicenna, Scotus, Albertus, Durandus.

Ratio-

Rationes Auicennæ & Scoti ſunt hæ. Prima. Omnis motus naturalis fit ab imperfecto ad perfectum, & ab innaturali diſpoſitione ad naturalem, ſed motus cœli non eſt talis: cœlum enim ſemper habet perfectam & naturalem diſpoſitionem, ergo motus cœli non eſt naturalis. Secunda. Motus naturalis habet terminum à quo, & terminum ad quem, ſed hi termini non reperiuntur in motu circulari cœli, ergo, &c. Tertia. Motui naturali opponitur quies, ſed motui cœleſti non opponitur quies, nunquam enim cœlum quieſcit, nec verò aptum eſt quieſcere, ergo &c. Rationes Alberti quibus idem confirmat, ſunt hæ. Prima. Motus cœli fit ab intelligentia, quæ non eſt natura cœli: quippe cùm ſit ſubſtantia immaterialis operans per voluntatem & intellectum, ergo. &c. Secunda. Nullus motus naturalis eſt infinitus, natura enim, vt eſt apud Ariſt. 2. de Generat; animal. c. 1. horret infinitum, ſed motus cœli eſt infinitus, ergo, &c. Tertia. Motus naturalis nõ fit in loco naturali, cũ enim res eſt in loco ſuo naturali, non mouetur, ſed quieſcit: ſed cœlum exiſtens in ſuo loco naturali, mouetur, ergo eius motus non eſt naturalis. Rationes quas ad idem probandum Durandus affert, ſunt hæ: Prima. Vnius corporis ſimplicis vnus tantùm eſt motus ſimplex naturalis, quemadmodum in 1. de Cœlo cap. 2. tex. 9. ſcriptum eſt: nam cùm forma corporis ſimplicis ſit vna & ſimplex, nequit eſſe cauſa, niſi vnius motus naturalis, ſed in cœlo ſimul ſunt multi motus (vt in luna eſt motus ab ortu ad occaſum, & alius ab occaſu ad ortum, & alius epicycli) ergo tales motus non ſunt naturales. nec valet dicere vnum eſſe tantummodò motum proprium cuiuſque cœli, cæteros autem eſſe communes, & ineſſe inferioribus cœlis propter ſuperiores: cùm enim omnes cœli ſint vnius ſpeciei, non poteſt in ipſis eſſe tanta diuerſitas motuum naturalium. Secunda. Omnis motus naturalis fit propter abſentiam alicuius perfectionis; quæ per talem motum acquiri decet, ſed nulla perfectio abeſt cœlo, quæ per motum ipſius acquiri poſſit, ergo, &c. Tertia. Si motus cœli eſſet naturalis, ergo quies & ceſſatio à tali motu eſſet violenta: quare, cùm in fine mundi debeat cœlum quieſcere, tunc eſſet in diſpoſitione violenta & deteriori quàm nunc eſt, quod videtur abſurdum; tunc enim melior atq; præſtantior erit mundi ſtatus: & certè nullum violentum poteſt eſſe perpetuum, quies autem illa cœli erit perpetua. Vult igitur Durandus, motum cœli, neq; eſſe à natura, neq; ab anima, ſed eſſe ab intelligentia, quæ cùm liberè & contingenter cœlum moueat, facit vt motus eius ſit planè voluntarius, nec dici debeat naturalis, niſi ſecundum quandam conuenientiam & analogiam.

Altera opinio eorum eſt, qui negant hanc definitionem na-

turæ conuenire cœlo, non quia cœlum non ſit corpus naturale; aut quòd motus eius non ſit naturalis, ſed quia putant Ariſtotelis in 2.lib.Phyſ.vbi definit naturam, conſilium & propoſitum fuiſſe, non omnem naturám, ſed eam tantùm, quæ eſt in rebus corruptibilibus definiendo explicare; cui opinioni fidē facere conantur his argumentis. Primò. Quia de iiſdem principiis agit Ariſt. in 2.lib. de quibus egit in 1.lib. Phyſ. ſed in 1. egit tantùm de principiis rerum corruptibilium, ſicut ipſe declarat 1.Phyſ.c.7.t.68. ergo etiam in lib. 2. agit de natura, quæ eſt tantùm in rebus corruptibilibus. Deinde Themiſtius exponens definitionem naturæ, diſertiſſimis verbis docet, cœlum ea definitione minimè contineri, ita ſcribens: *Diuinum & cæleſte corpus excipio, quod ſempiterno & irrequieto motu cietur, in quo natura eſt quidem principium motus, non etiam cauſſa quietis.* Poſtea, Ariſt. videtur hoc ſignificare in 8. Metaph.c.3.t.9. his verbis: *naturam etiam ſolam profectò quis ponet eam quæ in corruptibilibus eſt, ſubſtantiam.* preterea illa particula definitionis, *vt moueatur, & quieſcat,* non poteſt bene accommodari cœlo, vtpote quod ſemper moueatur, nec vnquam aptum ſit quieſcere: moueri enim & quieſcere, tantùm conuenit in res corruptibiles. Poſtremò, Ariſt. expoſita definitione naturę, mox diuidit naturam in materiam & formam, & inquit, naturam ſemper eſſe aut ſubiectum, aut in ſubiecto: & in definitione naturæ dicitur, quòd eſt cauſa vt moueatur id in quo eſt: quę omnia indicant eam tantùm naturam definiri, quę eſt in rebus compoſitis ex materia & forma, quod non competit cœlo, præſertim ſecundum opinionem multorum, qui volunt cœlum eſſe ſimplicem ſubſtantiam. Quamuis igitur naturæ definitio poſſit aliquo modo accommodari cœlo, tamen neq; propriè ei conuenit, neq; fuit intentio Ariſtot. ipſum includere in huiuſmodi definitionem, cuius rei haud obſcurum ſignum eſt, quod Ariſt. in 1.tex.1.ca.2.lib.Phyſ. enumerando genera rerum naturalium, vt inde colligeret definitionem naturæ, nullam cœli fecit mentionem.

Explicatur vera ſententia, refellendo ſupradictas opiniones, & demonſtrando motum cœli eſſe naturalem.

CAP. VI.

VErùm prima ſententia falſa eſt, ſecūda verò nonnihil probabilis, ſed omnium maximè probabilis eſt tertia opinio, quam ſequuntur Græci, Auerr. item & D. Thom. qui cenſent hac definitione naturæ, cœlum etiam comprehendi: quod quidem facilè demonſtrari poteſt his argumentis. Primò, Ariſt. de Cœlo, c.2.t.5. probat cœlum habere aliquem motum natura-

lem,

lem, quoniam eſt corpus naturale, habens in ſe naturam: *natura autem*, inquit, *vt dictum eſt, principium motus*: quibus verbis clariſſimè ſignificat, & cœlum eſſe corpus naturale, & motum eius naturalem eſſe, & definitionem naturæ traditam in 2. Phyſ. c. 1. t. 2. ei conuenire, idq; nō ſolùm illo loco, ſed etiam per alios textus qui ſequuntur in eodem libro vſq; ad tex. 17. planum facit. Deinde cœlum eſt corpus naturale, vt patet ex 3. lib. de Cœlo c. 2. t. 1. de part. animal. c. 5. Ex 8. lib. Metaph. c. 4. t. 12. & t. 12. ex lib. 12. Metaph. c. 1. t. 5. ſed omne corpus naturale habet motum naturalem, impoſſibile enim eſt, vt inquit Auerr. 1. de Cœlo, com. 81. eſſe corpus aliquod naturale ſine motu naturali, tum quia propter hoc vocatur naturale: tum etiam quia alioqui tale corpus eſſet otioſum, ergo cœlum habet motum naturalem, & habet in ſe naturam quæ eſt principium talis motus. Poſtea, motus circularis quo cœlum voluitur, aut eſt ei naturalis, aut violentus, non eſt aūt violentus, tum etiam quia eſt perpetuus; nullum autem perpetuum eſt violētum, tum etiam quia motus qui vni corpori eſt violentus, alij eſt naturalis, vt docet Ariſt. 1. lib. de Cœlo, c. 2. t. 14. & 15. circularis autem motus neq; vlli alij corpori eſt naturalis, quàm cœlo; relinquitur igitur vt is motus ſit naturalis cœlo. Atque hæc tota argumentatio eſt Ariſt. 1. de Cœlo. Præterea, omnis res naturalis habet naturalem propenſionem ad ſuam operationem & perfectionem, ſed propria cœli operatio & perfectio eſt motus circularis; nam ſi is non eſt, quid aliud fingi poteſt? ergo cœlum habet naturalem inclinationem ad motum circularem, quare talis motus eſt ei naturalis. Ad extremum quæ ſunt neceſſaria ad efficiēdum motum circularem, ea omnia naturaliter in cœlo inſunt, ergo & ipſe motus circularis eſt ei naturalis, primùm enim cœlo ineſt figura rotunda, abeſt grauitas & leuitas, eſt ſubſtantia incorruptibilis, caretq; contrario, quæ omnia requiruntur ad efficiendum motum circularē. Atq; harum rationum prima quidem, refellitur ſecunda opinio, cęteris aūt confirmatur prima ſententia.

Probatur multis argumentis [illegible] eſſe & verè dici naturalem.

Eſt autem motus circularis naturalis cœlo ratione principij paſſiui, quia in Cœlo eſt quædam habilitas, & propenſio, vt moueatur motu circulari: ratione autem principij actiui, quod eſt intelligentia, poteſt aliquo modo dici naturalis, & aliquo modo non; etenim intelligētia, ſi propriè loqui volumus, non eſt natura cœli, quia non dat eſſe illi, neq; eſt pars ipſius, neq; quidditatiua eius conſideratio ad Phyſicam pertinet: poteſt tamen aliquo modo dici Intelligentia natura cœli, tum quia ſicut naturam cœli conſequitur vt moueatur circulariter, ita vt ſi careret illo motu, ipſum eſſet imperfectum, ſic etiam (ſecundū Peripateticos) naturam intelligentiæ conſequitur, vt ipſa

Quomodo motus cœli ſit naturalis.

Digitized by Google

moueat cœlum, quem motum ſi non ederet, eſſet (auctore Ariſt. 12. Metaphyſ.) otioſa & imperfecta, tum etiam quia intelligentia perinde mouet cœlum, ac ipſum eſt ſua natura aptum moueri, non ſecùs ac ſi eſſet eius forma & natura: mouet enim intelligentia cœlum ſecundum eas differentias poſitionis, & tanta celeritate, nec maiori, nec minori, quàm conuenit naturali propenſioni cœli. His accedit, quòd & natura cœli, & ratio motus circularis poſcunt, vt intelligentia ſit mouens ipſum, & non aliud mouens. Nam cùm cœlum ſit ſubſtantia ſimplex, non poteſt moueri à ſe, ſiquidem mouens & motum debent eſſe diuerſa: nec poteſt moueri ab alio corpore, quia cœlum eſt primum omnium corporum, & ſic res procederet in infinitum: quare moueri debet ab aliquo mouente incorporeo, cuiuſmodi eſt intelligentia. Motus item circularis, quia caret principio & fine, & eſt perpetuus, non poteſt effici niſi à mouente per intellectum, quod ſit perpetuum. Et quia motus cœli eſt cauſſa efficiens & conſeruans omnium animantium ſublunarium, & quia ex eo pendet totius mundi corporei ordo, gubernatio, & perfectio, & quia eo ſublato intelligentiæ nullam habere viderentur cum hoc mundo ſenſibili & mobili coniunctionem atque connexionē: deniq; quia nulla res inanima poteſt ſeipſam in ſuo loco naturali perfectè mouere; ob has omnes cauſſas neceſſe eſt motum cœli ab intelligentia effici. Sed hac de re poſſunt legi ea quæ ſcribit Auerr. 1. de Cœlo, comm. 5. & 2. de Cœlo, com. 3. & in diſputationibus contra Algazelem per totam 14. diſputationem. Quòd autem motus cœli ſit naturalis ratione principij paſſiui, confirmat D. Tho. in 2. Phyſ. ſuper t. 2. his verbis: *Motus localis corporum cæleſtium eſt naturalis licèt ſit à motore ſeparatio, in quantum in ipſo corpore cæli eſt potentia naturalis ad talem motum.* Et in 1. part. q. 70. art. 3. ad 4. ita ſcribit: *Motus corporis cæleſtis eſt naturalis, non propter principium paſſiuum; quia ſcilicet habet in ſua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueatur.* Et ibidem in reſponſione ad quintum docet, eiuſmodi motum poſſe dici naturalem, etiam in ordine ad principium actiuum, hoc modo ſcribens: *Cælum dicitur mouere ſeipſum, in quantum componitur ex motore & mobili, non ſicut ex materia & forma, ſed ſecundum contactum virtutis, vt dictum eſt, & hoc etiam modo poteſt dici, quòd eius motor eſt principium intrinſecum; vt ſic etiam motus cæli poſſit dici naturalis ex parte principij actiui, ſicut motus voluntarius dicitur eſſe motus naturalis animali, in quantum eſt animal, vt dicitur in 8. Phyſic.* Hæc D. Thomas.

Motum cæli non ab alio quàm ab intelligentia poſſe effici.

Refelli-

Refelluntur qui putant Intelligentiam eſſe veram formam & naturam cœli.

CAP. VIII.

Antonius Mirandulanus in opere de euerſione ſingularis certaminis.

QVidam autẽ memoria noſtra Philoſophi in primis nobiles in ſcriptis ſuis reliquerunt, Ariſt. ſenſiſſe Intelligentiam reuera eſſe naturam cœli, nempe talem, qualis hic definitur, quod his argumentis perſuadere conantur. 1. Cœlum eſt verè animatum, tum quia id ait Ariſt. in 2. de Cœlo, c. 2. t. 13. & c. 12. t. 61. tum etiam quia animatum eſt nobilius inanimato, cœlum autem multò nobilius eſt corporibus ſublunaribus, in quibus tamen multa ſunt animata. Sed cœlum non eſt animatum anima vegetatiua aut ſenſitiua, vt patet; ergo intellectiua, quę eſt Intelligentia: omnis autem anima, eſt natura eius, cuius eſt anima, relinquitur igitur Intelligentiam eſſe naturam cœli. Deinde cœlum non eſt tantùm materia, quia non ageret in hęc inferiora, nec haberet determinatam exiſtentiam & quantitatem, & alia permulta accidentia, præſertim autem lucem; nõ eſt etiam tantùm forma, quia non moueretur per ſe, ergo eſt ex vtraq; compoſitum; forma autem eius non eſt materialis, alioquin eſſet corruptibile cœlum, ſi autem eſt immaterialis, erit Intelligentia. Poſteà, tota definitio naturę conuenit Intelligentię, vt patet expendendo omnes particulas eius. Ampliùs, ſi motus cœli extrinſecus fit ab Intelligentia tantùm aſſiſtente; ergo eſt violentus: Ariſt. enim 7. Phyſ. c. 2. t. 10. ait, quod extrinſecus mouetur ab alio, id moueri violenter. Præterea ſecundum Ariſt. in 8. Phyſ. mobile à ſe, prius & nobilius eſt, quàm mobile ab alio, ſed cœlum eſt primum ac nobiliſſimum omnium mobilium, & mouetur ab Intelligentia, ergo ea non eſt extra cœlum, ſed intra ipſum vera eius forma exiſtens. Hæc illi. Contra quos pauca quædam nunc dicemus, nam latiùs, & opinionem eorum refellere, & rationes ſoluere, non eſt huius loci, ſed eius, in quo diſputatur, an cœlum ſit animatum. Ac primùm, ſi Intelligentia eſt natura cœli, ergo quidditatiua eius conſideratio pertinet ad Phyſicum, nam omnis forma, quę eſt natura, eſt Phyſica, & qui conſiderat materiam, idem etiam, vt ſcriptum eſt in 2. lib. Phyſ. debet conſiderare formam eius: Phyſicus autem conſiderat materiam cœleſtem, ergo idem quoq; quidditatiuè conſiderabit intelligentiam, ſed hoc eſt contra Ariſt. is enim in 2. Phyſ. c. 2. t. 26. & c. 7. t. 71. atq; 73. ait formas ſeparabiles à materia, & quæ mouent ac non mouentur, non eſſe doctrinæ Phyſicæ: & in 6. Metaph. ea potiſſimum re diſtinguit Metaphyſicam à Phyſica, quòd hæc agit de formis materialibus, illa de abſtractis; & propter intelligentias, inquit lib. 6. Metaph. Metaphyſicam eſſe priorem atq; nobiliorem Phyſica, alioquin ſi Intelligentię non

Intelligentiã non eſſe verã formam & naturã cœli.

eſſent, fore vt Phyſica eſſet prima Philoſophia, & in 12. Metap. cap. 1. t. 5. inquit, omnem ſubſtantiam mobilem eſſe conſiderationis Phyſicæ; immobilem autem, minimè. Et ſanè ſi intelligentia eſt natura cœli, neceſſe eſt eam motu cœli etiam moueri per accidens, quam tamen Ariſt. affirmat nec per ſe, nec per accidens, mobilem eſſe. Cumq; materia ſit propter formam, cur opus fuit vt Intelligentia informaret cœlum? an propter eſſe eius? at per ſe ſubſiſtit, cùm ſit immaterialis; an ob propriam eius actionem? at ea cùm ſit perfecta intellectio, non indiget corpore nec ſubiectiuè, quia intellectio præſertim Intelligentiarũ eſt omnino immaterialis nec obiectiuè, quia intelligentia non eget ſenſibus aut phantaſmatibus, ſicut nos ad intelligendum; nec opus eſt ad efficiendum motum circularem cœli, vt intelligentia ſit eius forma, ſatis enim eſt, vt ſit ei aſſiſtens, & moueat ſicut ipſum ſua natura moueri aptum eſt. Rationes autem omnes contrariæ ſuprà poſitæ, hac vna ſolutione breuiter & facilè diluuntur. Cœlum ſumptum pro coniuncto & aggregato ex orbe & intelligentia, poteſt dici quodammodo animatum; & eſt nobilius cunctis rebus ſublunaribus; & eſt mobile à ſe, vel mouens ſeipſum: & ſic Intelligentia non eſt externum, ſed internum mouens cœli. Plura his de rebus non ſcribimus, ne ſi in his docendis longiores & accuratiores ſimus, quæſtiones, ab eo quod nunc agitur longè remotas, alieno loco ineptè tractare videamur.

Soluuntur rationes primæ ſententiæ eorum, qui negant definitionem naturæ conuenire cœlo.

CAP. XI.

NVnc reſpondendum eſt ad rationes prioris ſententiæ. Argumenta Scoti & Auicennæ, facilè ſoluuntur hac vna diſtinctione. Duplex eſt motus naturalis localis, vnus rectus, alter circularis. Rationes ipſorum vim & robur habent in motu recto, non autem in motu circulari. Sic etiam ſolui debent duæ poſteriores rationes Alberti; nam prima ratio eius tantùm concludit motum cœli non eſſe naturalem ratione principij actiui, quod vt diximus non eſt propriè natura cœli, & hoc nos ſponte concedimus. Quod autem in ſecunda ratione dicit, naturam horrere infinitum, & motum cœli eſſe infinitum; diſtinguendum eſt de infinito, nam motus cœli eſt finitus ratione ſpatij, quod tali motu pertranſitur, ratione autem durationis eſt infinitus. Vide Ariſt. 6. Phyſ. cap. 10. tex. vlt. Itaque primùm cœlum quotidie ſemel motum ſuum conficit, qui tamen infinities repetitur, tum propter globoſam

cœli

cœli formam; non enim cœlum mouetur ad locum, ſed circa locum, tum ob perennem & indefeſſam virtutem motiuam Intelligentiæ. Natura autem refugit infinitum, non quod eſt infinitum duratione, ſed quod eſt infinitum magnitudine vel multitudine. Prima autem ratio Durandi ita ſoluitur. Vnius cœli tantùm eſt vnus motus proprius, alij ſunt à ſuperioribus cœlis: neque verum eſt quod ait, omnes cœlos vnius eſſe ſpeciei, quia ſic eſſent materiales & corruptibiles. Prætereà, in indiuiduis eiuſdem ſpeciei infimæ, vnum non eſt per ſe prius aut perfectius alio, vt dicitur lib. 3. Metaph. c. 3. t. 11. neque eſt inter ipſa ordo & dependentia eſſentialis, quæ tamen omnia cernimus in cœlis. Neq; verò ipſi cœli ſecundum Ariſt. differunt ſpecie vniuoca, nam ſic eſſent compoſiti ex genere & differentia, id eſt, ex actu & potentia eſſentiali; quamobrem eſſent corruptibiles, vt copiosè oſtendit Auerroës 3. de Cœlo, com. 49. Adhæc, ſi cœli eorumque motus ſunt vnius ſpeciei, ergo ſimiliter etiam motores, id eſt, Intelligentiæ, erunt vnius ſpeciei, talem enim Ariſtot. vult eſſe proportionem & ordinationem inter Intelligentias mouentes, qualis cernitur eſſe inter cœlos qui mouentur, facere autem Intelligentias vnius ſpeciei, manifeſtè aduerſatur iis, quæ ſcribit Ariſtot. lib. 12. Metaphyſ. cap. 8. text. 49. Secunda ratio Durandi, concludit quidem de motu recto, non autem de circulari; etenim ratio motus circularis in eo conſiſtit, vt fiat circa eundem locum, & vt talis motus non fiat ad acquirendam aliquam perfectionem cœlo, ſed principaliter quidem, vt cœlum per talem motum aſſimiletur Deo, cuius intelligibilem motum mirificè æmulatur cœlum motu circulari: ſecũdariò autem, vt per talem motum communicetur rebus ſublunaribus eſſe, & viuere, aliis clariùs, aliis obſcurius, vt eſt in 1. de Cœlo, c. 9. tex. 100. & vt inde vniuerſa virtus inferioris mundi conſeruetur atque gubernetur. Tertia ratio Durandi non habet vim in Philoſophia, quia docere in fine mundi planè ceſſaturum eſſe motum cœli, non attinet id ad Philoſophum, cùm nec lumine naturæ cognoſci, nec rationibus Philoſophicis perſuaderi poſſit. Sed nihilominus reſponderi poteſt Durando ad hunc modum. Creaturam priuari ſuo motu naturali ab alia creatura, eſt illi violentum, à Creatore aũt, qui totius auctor naturæ eſt, minimè: ſicut enim in omni creatura eſt potentia naturalis ad operationem propriam, ita eſt potentia quædam, quam quidam magni nominis Theologi obedientialem vocant, ſecundum quam apta eſt obedire Deo in omnibus, quæ de ipſa facere Deus cõſtituit. Sunt etiam quidam Theologi, qui putant cœlum per ſe non habere inclinationem naturalem potius ad motum, quàm ad quietem,

An cœli ſint vnius ſpeciei.

Digitized by Google

An vacatio à motu, quæ dabitur cœlo in fine mūdi ſit futura illi naturalis an violenta.

ſed ad alterutrum determinari ratione ordinis, qui eſt in vniuerſo; & quia ordo qui nunc eſt in vniuerſo, propter viciſſitudinem generationis & corruptionis rerum ſublunarium, neceſſariò exigit, vt cœlum moueatur, ideo nunc naturaliter mouetur: quoniam verò in fine mundi erit alius ordo vniuerſi, ſublata mutua ſublunarium corporum tranſmutatione, id irco tunc ſic exigente vniuerſi ordine, cœlum naturaliter quieſcet. Quare concludunt tam motum quàm quietem eſſe naturalem cœlo, non ſecundum propriam eius naturam, ſed ſecundum communem mundi perfectionem, & propter varium vniuerſi ordinem. Verùm hæc, ſi Philoſophicè perpendantur, facilè intelligentur eſſe falſa; nam, vt omittamus cætera, quid magis à ratione & Philoſophiæ decretis alienū eſſe poteſt, quàm quod habet determinatam naturam, id non habere etiam certam ac determinatam propenſionem ad ſuam perfectionem; quam neceſſe eſt, (vt manifeſtum eſt ex iis quæ ſuprà diximus) vel in motu eſſe, vel in quiete. Sed ad rationes ſecundæ opinionis diſſoluendas veniamus.

Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.

Cap. X.

Licèt autem ſecunda opinio probabilis ſit, nec magno negotio defendi queat, tamen quia tertiam opinionem tum rationi, tum Ariſt. doctrinæ magis conſentaneam eſſe oſtendimus, rationes eius hic etiam ſoluendæ ſunt. Rationum autem, quibus ſecunda opinio nititur, potentiſſima eſt illa de motu & quiete, non enim cœlum habet in ſe principium motus & quietis, ſicut natura definitur habere. Hanc dubitationem interpretes Ariſtotelis variè conantur explicare. Etenim Philoponus in 2. Phyſ. ſuper cap. 1. t. 3. & Alexander Aphrodiſ. 2. lib. natural. quæſt. in cap. 18. aiunt in cœlo non eſſe propriè quietem, quæ eſt priuatio motus, ſed tantùm metaphoricè, quatenus cœlum ita conquieſcit in illo perenni motu ſuo, tanquam in ſua perfectione, non ſecus ac corpora ſublunaria quieſcunt in ſuis locis naturalibus, vel quatenus totum cœlum nunquam mutat locū aut ſitum, & vno ſimiliq; motu ſemper cietur, quæ conſtantia & vniformitas eius, poteſt appellari quies. Neq; verò Simplicius ab his diſcrepat, ſcribens cœlum quieſcere ratione centri, polorum & axis, quæ in motu cœli ſemper manent eadem & immutabilia; hoc etiam videtur innuere Ariſt. 8. Phyſ. cā. 9. t. 76. ita ſcribens: *Mouetur & quieſcit quodammodo ſphæra, eundem enim occupat locum.* Verùm cùm Ariſt. hic loquatur de quiete propriè ac Phyſicè ſumpta, quæ nimirum eſt vacatio & priuatio

An illa pars definitionis naturæ, (eſſe principium motus & quietis) poſſit cœlo conuenire.

motus

motus Phyſici; ea verò quam iſti tribuunt cœlo, ſit Metaphorica & Metaphyſica: idcirco eorum interpretatio probanda non eſt, tanquam parum congruens verbis Ariſt. Porphyrius autē (referente Simplicio) Auerroës item & D. Tho. volunt illa verba legi debere diſiunctè, vt illa cōiunctio, &, ſit poſita pro vel; vt ſentētia illorum verborum ſit hæc; naturam eſſe principium motus, vel quietis, vel vtriuſq;. Sed paulò durior eſt hæc expoſitio; incredibile enim videtur, Ariſt. in tam graui definitione, abuſum fuiſſe huiuſmodi vocibus. Nos autem cenſemus illa verba legenda eſſe coniunctè, & habere hunc intellectum, non vt omnis natura ſit principium motus & quietis, ſed vt omnis motus & quies naturalis, ſit à natura; quæcunq; enim vel mouentur naturaliter vel quieſcunt, id habent propter naturam ipſis inſitam. Hoc modo loquendi etiam vtitur Ariſt. 2. de Anima, c. 2. t. 24. dicens, Anima eſt, qua viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus, non quòd omnis anima faciat has omnes operationes, ſed quòd omnes huiuſmodi operationes, vbicunque reperiuntur, procedant ab anima. Itaq; nomen naturæ, in definitione eius ponitur ſimpliciter & indeterminatè, nomen autem motus & quietis, ponitur vniuerſaliter & diſtributiuè; & quemadmodum cùm dicitur, animam eſſe principium viuendi, ſentiendi, mouendi & intelligendi, ex eo non rectè inferri poteſt, ergo omnis anima id in quo eſt, facit viuere, ſentire, moueri, & intelligere; ſic etiam cùm definitur natura eſſe principiū motus & quietis, non debet ex eo concludi, ergo omnis natura facit moueri & quieſcere id in quo eſt: ſed illud potiùs concludi debet, ergo omnis motus, & quies omnis naturalis, efficitur à natura. Eodem modo poſſet exponi, id quod ait Ariſt, 4. Phy. c. 4. t. 30. ſcribens, omnem locum naturalem habere ſurſum & deorſum, hoc eſt, non quidem omnem locum eſſe ſurſum & deorſum, quod fieri non poteſt; ſed, (vt eum locum explanans, inquit Simplicius) naturam loci diuidi, per illas differentias, ſurſum & deorſum. Reliquorum autem argumentorum ſolutio ex iis, quæ ſcribit Auerroës 2. Metaph. c. 3. comm. vlt. petenda eſt. etenim in eo loco affirmat, naturam æquiuocè, id eſt, analogicè dici in corporibus cœleſtibus & in ſublunaribus, atq; illis quidem ſecundum ſe, & ſecundum perfectionem; his autem ſecundum famoſitatem, id eſt, ſecundum nos, & ſecundū vulgarem exiſtimationem hominum, & primam eius nominis impoſitionem, vſitatamq; appellationem hoc nomen naturæ principalius conuenire: vulgus enim eam tantùm appellat naturam, cuius generatio, corruptio, cæteriq; motus ante oculos omnium ſunt: quo fit, vt Ariſt. etiam definitionem, diuiſionem & proprietates naturæ præcipuè accommodet ad naturam

corruptibilem, vtpote quæ nobis cognita & perſpecta ſit. Itaq; ea verba, quæ ex 9.tex.cap.3.lib.8.Metaph. citata ſunt, ad hunc modum interpretari conuenit. *Naturam ſolam profectò quis ponet quæ in corruptibilibus eſt, ſubſtantiam.* Id eſt, ſi quis manifeſtam & vulgatam notionem & rationem naturæ ſpectet, ſolam exiſtimabit naturam, eam quæ eſt mortalis. Quòd autem Ariſt. non putet cœlum excludi nomine & definitione naturæ, ibidem præcipuè declarauit, appellans cœlum in eodem lib.8. Metaphyſ.cap.4.tex.12.ſubſtantiam naturalem. Themiſtius autem, illis verbis quæ commemorata ſunt, non excipit aut remouet cœlum à definitione naturæ, ſed ipſum eximit ex numero earum rerum naturalium, quæ habent in ſe principium motus, & quietis. Nec Themiſtium latuit, tria genera rerum naturalium poni ab Ariſt.lib.8.Phyſic. vnum earum quæ ſemper mouentur, quale eſt cœlum; alterum earum quæ ſemper quiеſcunt, cuiuſmodi eſt terra, ſi non ſecundum omnes partes, at certè ſecundum totam elementi molem; tertium earum, quæ partim mouentur, partim quieſcunt, in quo numero ſunt plantæ, & animalia.

An definitio naturæ conueniat animæ, præſertim autem animæ rationali.

CAP. XI.

Quæſtio 2. an definitio naturæ conueniat animæ.

QVandoquidem conſtitutum eſt, definitionem naturæ etiam cœlo conuenire, ſequitur nunc, vt diſquiramus, an ea definitio conueniat animæ. Simplicius quidem in 2.Phyſ.ſuper c. 1.t.1.& 3.& item Albert. in eodem libro tract.1.c.2.negāt hanc definitionem conuenire animæ, eámque tantùm naturam hîc definiri putant, quæ eſt in corporibus ſimplicibus & inanimatis; ſi autem animantes dicuntur habere naturam, vel eſſe res naturales, ita dici aiunt, propterea quòd in ſe habent corpora ſimplicia: omne enim corpus, aut eſt elementum, aut conſtans ex elementis, quæ ſunt propriè res naturales. Atq; hanc ſententiam Simplicius ita confirmat; eſſe naturale conuenit omnibus rebus naturalibus qua tales ſunt, ergo conuenit illis propter aliquod principium, & propter aliquam ſubſtantiam communem omnibus: ſed hæc ſubſtantia non eſt anima, quippe quæ non eſt niſi in viuentibus, neque aliud quicquam eſſe poteſt quàm ſubſtantia corporum ſimplicium, hæc enim ſola reperitur in omnibus rebus naturalibus: quare natura, quæ hîc definitur, eſt tantùm ſubſtantia corporum ſimplicium. Deinde Ariſt.in 2.de Anim.c.1.t.6.definiens animam eſſe actum corporis naturalis, apertè diſtinguit animam à natura, ſiquidem facit natu-

naturam ſubiectum ipſius animæ:& in eod.lib. c.4.t.37.ait corpora naturalia eſſe inſtrumenta animę. Hoc ipſum etiam comprobat teſtimonio Eudemi, qui idem ſenſit. Albertus verò idem confirmat his argumentis. Primò. Natura eſt determinata ad vnum; vel enim mouet ſurſum, vel deorſum: anima autem habet multos & varios motus, ſecūdum omnes differentias poſitionū, quare non eſt determinata ad vnum; non igitur eſt natura. Deinde, natura definitur eſſe principium motus per ſe, id eſt, immediatè & ſine inſtrumentis, anima aūt non mouet niſi per inſtrumenta corporea, veluti per muſculos & neruos; ex his putat Albertus neceſſariò concludi, animam non eſſe naturam, nec eam ſupradicta naturæ definitione comprehendi.

Probatur animam eſſe naturam.

Sed hæc ſententia multis modis falſa eſſe conuincitur. Primò, Ariſt. in 2. Phyſic. cap. 1. t. 1. enumerans res naturales, eaſq; diſtinguens à non naturalibus, ex quo mox colligit definitionem naturæ, commemorat plantas & animalia, idemque facit ſemper aliis in locis, in quibus recenſet res naturales. Tum definitio naturæ tota ſanè congruit animæ: etenim anima eſt principium motus & quietis, in eo in quo eſt, primò per ſe, & non ſecundū accidens. Neq; verò obſtat, quòd anima vtatur inſtrumentis ad mouendum, vt Albert. obiicit: nam etiam forma ſubſtantialis elementi vtitur accidentibus vel motiuis vel actiuis ad efficiendos motus ſuos: non enim (vt Ariſt. ait in lib. de ſenſu & ſenſili. c.5. de odore) ignis calefacit, vt ignis eſt, ſed vt calidus eſt. Itaq; Albert. malè interpretatur illud verbum *primò*, & ſine cauſſa negat ipſum conuenire animæ. Poſteà, Ariſt. 1. de partib. animal. c. 1. ob eam cauſſam Phyſico ait eſſe agendum de anima ſenſitiua & vegetatiua, quòd ipſæ ſint naturæ, & principia motuum naturalium. Præterea, motus animæ eſt motus naturalis, ergo anima eſt natura: conſequentia nota eſt ex eo, quia motus eſt proprius effectus, per quem definitur natura: Antecedens autem ita probatur: primò Ariſt. in 2. Phyſ. c. 1. t. 1. ponit inter motus naturales accretionem, & decretionem, qui ſunt motus animæ. Secundò. Quia 3. Phyſ. c. 2. t. 6. traditur motus definitio, quæ conuenit animæ motibus. Tertiò. Quia diuiſio motus naturalis tradita 5. Phyſ. c. 1. t. 9. continet motus animæ. Quartò. Quia principia quæ traduntur primis duobus libris Phyſ. cōmunia ſunt aut omnib. rebus naturalibus, aut certè cunctis rebus corruptibilibus: non ergo ab his debet remoueri anima. Quintò. Quoniā Ariſt. in 2. Phy. c. 8. t. 80. vt demonſtret naturam agere ob aliquem finem, ſumit argumentum ab animalibus & plantis, quare declarat nomen & rationē naturæ, de qua Phyſicus agit, etiam ad animā pertinere. Atq; in illius quidem loci explanatione, non ſibi conſtat Simplicius; is enim

in ſuis Commentariis illum locum explanans, ita ſcribit: *In his autem velim animaduerti, animalia & plantas, vt quæ ſint naturalia ſumi ab Ariſt. etiam ſi ſint animata, & ab anima regantur.* Et paulò pòſt hæc ſubiūgit: *Num autem Ariſt. vocat naturam etiam quicquid animæ verſatur in corpore? quamobrem etiam opus de Anima, vt quod multa tractet de huiuſmodi anima, eſſe contemplationis naturalis exiſtimant.* Hæc Simplicius. Ad extremum Ariſt. 8. Phyſ. c. 4. t. 27. apertiſſimè ſcribit, quod à ſeipſo mouetur, vt eſt vnumquodq; animalium, moueri à natura. Primæ autem rationi Simplicij reſpondendum, res naturales eſſe naturales, non propter vnam aliquam ſubſtantiam communem omnibus, ſed propter rationem quandam communem quæ in omnibus ineſt: hæc autem ratio, eſt habere in ſe principium motus & quietis, quæ quidem reperitur in cœlo, in viuentibus, & in non viuentibus. Secunda ratio facilè ſoluitur, ſi animaduertamus Ariſt. in libris de Anima preſſiùs ſumere nomen naturæ, quàm in lib. 2. Phyſ. vel etiam Peripatetici, cùm diſtinguūt tria principia rerum, naturam, animam, & intellectum. Naturam enim, vt opponitur animæ, definitur eſſe agens ſine cognitione, & vno ac ſimplici modo operans, vt autem comprehendit animam, eſt principium motus & quietis, in eo in quo eſt. Hic nomen naturæ ſumitur ampliori quadam ſignificatione, nempe quatenus eſt principium motus & quietis: Similiter etiam reſpondendum eſt ad rationes Alberti, procedunt enim de natura ſecundum anguſtiorem eius ſignificationem, & vt diſtinguitur ab anima. De Eudemo autem non eſt multum laborandum quid ſenſerit. Anima igitur & dicitur natura & anima, natura prout eſt principium motus in eo in quo eſt, anima verò, prout facit id in quo eſt moueri à ſe, nec vno tantùm & ſimplici motu, ſed multis & variis motibus. At verò reſtat etiam nunc quidam ſcrupulus; etenim motus animæ, vel progrediendi, vel ſaltandi, non videtur eſſe naturalis corpori animali; cùm enim corpus animalis ſit graue, ſolus is motus ei naturalis erit, quo deorſum fertur, cæteri autem omnes erunt violenti. Reſpondeo, huiuſmodi motus animalium eſſe quidem violentos corpori animalis, vt eſt corpus mixtum, in quo præcellit & dominatur elementum terræ: eſſe verò naturales ei prout eſt inſtrumentum animæ in id fabricatum à natura, vt inſeruiat ei atq; obediat; eſſe autem huiuſmodi motus naturales corpori animalis, ex eo perſpicuum eſt, quòd natura dedit corpori animalis inſtrumenta idonea ad eos motus perficiendos, vt ſunt nerui, muſculi, pedes & manus. Verùm adhuc de anima vniuersè diſputatum eſt: deinceps de animá rationali propriè diſſeramus.

Solutio rationis Simplicij.

An motus progreſſiuus animalium ſit eis naturalis an violentus.

An ani-

An anima rationalis ſit natura. CAP. XII.

DE anima rationali dubitari ſolet, an ea ſit natura nec ne, propriè ſumpto naturæ vocabulo vt hîc definitur. Ac Simplicius quidem in 2. Phy. ſuper c. 1. t. 3. negat animam rationalem eſſe naturam, nec eam vult hac definitione naturæ contineri, cui rei fidem facit his argumentis. Primò, quia infrà Ariſt. diuidit naturam in ſubiectum & in id quod eſt in ſubiecto, ſed anima rationalis nec eſt ſubiectum, id enim eſt materia, nec eſt in ſubiecto, forma.n. quæ eſt in ſubiecto, eſt materialis, & inſeparabilis. Intellectum autem humanum eſſe immaterialem & ſeparabilem docet Ariſt. in 3. de Anima: ergo anima rationalis non eſt natura. Deinde, Ari. in 2. Phy. c. 1. t. 12. ait naturam quæ eſt forma, non poſſe ſeparari, à materia ſecundum exiſtentiam, ſed tantummodo ſecundum rationem, quod non conuenit in animam rationalem, quæ ſecundum exiſtentiam eſt à corpore ſeparabilis. Adhæc, forma naturalis educitur de potentia materiæ per generationem, & eſt terminus generationis. anima verò rationalis minimè, nam Ari. 2. lib. de Gener. animal. c. 3. ait mentem eſſe diuinam, & extrinſecùs aduenire. Poſtremò, Ariſt. nullum reliquit locum dubitandi hac de re, is enim in 1. de partibus animal. c. 1. negat conſiderationem animæ intellectiuæ eſſe Phyſicam, tum propter alias cauſas, tum propter eam maximè, quia non eſt natura quæ ſit principium motus naturalis. Atq; hæc fuit Simplicij opinio paucis verbis ab eo indicata, ſed à nobis, vt quantum in ea eſſet probabilitatis intelligeretur, latius expoſita.

Quæſtio tertia an anima rationalis ſit natura.

Opinio Simplicij.

Nobis autem Simplicij opinio, nec planè probatur, nec ſanè omnino improbatur. Exiſtimamus enim animam rationalem partim eſſe, & appellari poſſe naturam, partim verò minimè. Sed, vt quod docere volumus melius intelligatur, ſententiam noſtram duabus propoſitionibus breuiter exponemus. Vna propoſitio eſt, Animam rationalem aliquo modo poſſe dici naturam. Hæc propoſitio ita probatur. Primò, Anima rationalis reuera eſt pars eſſentialis hominis, & forma dans eſſe homini: ſed homo, ea ratione vt eſt homo, eſt res naturalis, ergo anima rationalis erit eius natura. Præterea, quamuis intellectus vt intellectus eſt, non efficiat in homine motum aliquem Phyſicum, regit tamen atq; moderatur motus Phyſicos, eorumq; vſum & exercitium determinat: exempli cauſa, licèt motus loquendi, ingrediendi vel ſaltandi, efficiatur à virtute naturali motiua, quæ eſt in membris hominis: attamen quantus is motus eſſet debeat, quo item modo fieri t, aut cur & ad quem finem referri, præſcribitur, definitur, & imperatur à ratione. Huiuſmo-

Explicatio quæſtionis.

Digitized by Google

Huiuſmodi enim operationes, ſubſunt conſilio & arbitrio hominis, ex quo fit, vt ſint dignæ laude vel vituperatione, pœna etiam vel præmio. Poſtea, coniunctio animæ rationalis cũ corpore, efficitur & conſeruatur per motum Phyſicum, ad proprias etiam actiones intellectus obeundas, opus eſt phantaſmate, nunquàm enim mens dum eſt in corpore, auctore Ari. 3. de Anima, c. 7. t. 30. & c. 8. t. 39. intelligit ſine phantaſmate: phãtaſma autem eſt quidpiam materiale coniunctum motui Phyſico: ob has igitur cauſas anima rationalis poteſt appellari natura. Altera propoſitio eſt. Animam rationalem ſecundum aliam quandam conſiderationem, non eſſe naturã, de qua Phyſicus agit, quam propoſitionem veram eſſe, clariſſimè perſpicitur ex his paucis quæ ſequuntur. Primò quia anima rationalis non producitur per motum Phyſicum, ſed per creationem ex nihilo, tum quia non efficitur ab agente naturali, ſed immediatè à Deo. Amplius, quia inter eam & corpus ipſius, non eſt proportio Phyſica qualis eſſe debet inter formam & materiam naturalem, ſiquidem anima rationalis per ſe eſt immortalis, corpus autem eius ſuaptè natura eſt mortale. Deinde, quia ꝓpria operatio eius quæ eſt intellectio, per ſe (& quemadmodũ Philoſophi loquuntur) ſecundum ſubſtantiam ſuam, non eſt motus naturalis. Ad hæc vltimus finis animæ rationalis, quo adepto ipſa perfecta eſt, & naturalis appetitus eius planè conquieſcit, eſt ſupernaturalis: media item ad eum finem conſequẽdum neceſſaria, ſunt ſupernaturalia. Quid plura? Phyſici eſt agere de natura, multa autem ſunt in anima rationali, quæ longe trãſcendunt facultatem & conſiderationem Phyſici, ſed hac de re latiſſimè diſputatum fuit in 1. libro huius operis. Ex his igitur clarum eſt, animam rationalem partim appellari poſſe naturam, partim verò minimè. Ex quo item in promptu eſt ſolutio eorum argumentorum, quibus ſuprà ex Simplicij ſententia, ꝓbauimus animam rationalem non eſſe naturam. Illis enim argumentis non conficitur animam rationalem nullo modo eſſe naturam, ſed tantùm ſecundum aliqua, quæ conueniunt ipſi ea ratione vt eſt expers materiæ atque immortalis, quod nos libenter concedimus. Ariſtoteles etiam verè ait eam non eſſe omnino naturam, nempe talem quales ſunt naturæ corporeę ac mortales: nec eam conſiderari à Phyſico, nimirum omni ex parte, & ſecundum omnia quę inſunt in anima rationali, quod & verum eſt, & opinioni noſtræ conſentaneum.

In que-

In quibus rebus naturalibus, & reſpectu quorum motuum, Natura ſit principium actiuum & paſſiuum.

CAP. XIII.

QVoniam in definitione naturæ poſitum eſt, naturam eſſe principium motus, declarandum eſt, quorum motuum natura ſit principium actiuum, & quorum paſſiuum. Certum eſt in omni re naturali, & reſpectu cuiuſuis motus naturalis, eſſe naturam, quæ ſit principium paſſiuum; tum quia in omni eo quod mouetur, ineſt materia, quæ eſt principium paſſiuũ, tum etiã quia quicquid naturaliter mouetur, ſuaptè natura aptum eſt ita moueri, quare neceſſe eſt in eo eſſe potentiam paſſiuam ad huiuſmodi motum. Sed obſcurum eſt, & in quibus rebus naturalibus, & quorum motuũ naturalium ſit natura principium actiuum. Sunt autem multa genera motuum, eſt enim motus generationis, corruptionis, alterationis & motus localis, quæ item naturaliter mouētur, alia ſunt corpora ſimplicia, alia mixta, ſed inanimata, & alia quæ vitam, atq; ſenſum habent. In ſingulis & mobilium & motuum generibus, videndum eſt an natura ſit principium actiuum nec ne. Ac primum de generatione & corruptione dicamus.

Quarta quæſtio an in aliquo natura ſit principiũ generationis actiuum.

Nulla res habet in ſe principium actiuum ſuæ generationis. Etenim aut hoc principium eſſet materia, aut forma, non materia, quippe quæ nullius eſt actiuitatis, non forma, tum quia ipſa eſt quæ generatur, quare non poteſt eſſe generans, tum quia generans eſt ante generationẽ, forma verò non niſi poſt generationem exiſtit, cum primùm enim adeſt forma, generatio ceſſat. Dicuntur autem quædam habere in ſe principium ſuæ generationis ſcilicet viuentia, quatenus vis generãs hæret ipſis coniuncta; quemadmodum virtus ſeminis eſt cõiuncta cum fœtu, donec abſoluatur eius generatio. Atq; ob hanc cauſam videtur natiuitas ſeu viuentium generatio, diſtingui à generatione eorum quæ vita carent, vt innuit Ariſtoteles 5. Met. ca. 4. t. 5.

Dubitatio ex Auerroe.

Sed affert difficultatem locus Auer. in 7. Metaph. ca. 9. com. 29. vbi ſcribit, ſicut in motu locali quædam mouentur à ſeipſis, quædam ab alio, ſic in generatione quędam generari à ſeipſis, quædam ab alio. Verum hoc facilè ſoluitur ſi bene ponderentur verba Auerr. non enim eo in loco Auerr. agit de generatione ſubſtantiali, ſed de generatione accidentium, quorum ait quædam tantùm poſſe effici extrinſecùs ab arte, vt domus, lectus, & alia his ſimilia, quædam verò tantùm à natura, quæ eſt in ſubiecto ipſorum, vt riſibile, quædam autem, & intrinſecè à ſubiecto & extrinſecè ab arte, vt ſanitas, ſanantur, n. quidã à Medico, alij verò à ſeipſis. Ex his palã eſt Auerr. loqui

Digitized by Google

de generatione accidentium, quæ dicuntur à ſeipſis generari, quatenus non extrinſecùs ab arte, ſed à cauſis, quæ ſunt intra eorum ſubiectum, procreantur.

In quibus rebus natura ſit principiũ actiuum corruptionis, quæſtio quinta.

De Corruptione autem non poteſt quicquam vniuersè pronũtiari ſed diſtinctione, opus eſt. Etenim alia ſunt corpora ſimplicia vt elementa, alia mixta vt metalla & viuentia. Nullũ autem corpus ſimplex habet in ſe principium actiuum ſuæ corruptionis, omnis enim res expetit eſſe, & quoad eius fieri poteſt, ſe ſuaq; cõſeruat ac reſiſtit corrumpenti, ergo nulla res poteſt ſeipſam corrumpere. Deinde, quodnã erit in corpore ſimplici principiũ corrumpens? materiane an forma? nõ materia, quia non eſt actiua; neq; forma, quia forma dat eſſe, nõ igitur aufert ipſum eſſe, præſertim cùm eſſe ſit effectus internus & inſeparabilis à forma? Præterea aut forma corrumpet ſeipſam, aut materiam; non ſeipſam, id enim inuolnit cõtradictionem, nam quod corrumpit, exiſtit, quod corrumpitur, non exiſtit; neq; materiam, tum quia materia eſt incorruptibilis, tum quia corrumpens eſt contrarium ei quod corrumpitur, forma autem non eſt contraria materiæ.

Omne autẽ mixtum perfectum, qualecunq; fuerit ſiue animatum ſiue inanimatum, habet in ſe principium actiuum ſuæ corruptionis: ſiquidem omne mixtum in ſe cohibet quatuor elementa & quatuor qualitates inter ſe contrarias ac pugnãtes, quocirca cùm vna earum exuperat pluſquàm ratio mixta patitur, opprimit reliquas; atque hoc modo diſſoluitur certa quædam proportio qualitatum, in qua tantummodo conſeruari poteſt natura mixti. Mixta verò heterogenea, vt ſunt animalia, præter hunc modum corruptionis communem omnium mixtorum, habent alium ſibi peculiarem, quatenus vna eorũ pars poteſt alias corrumpere & ita toti mixto interitum afferre: cùm enim partes animalium ſint diſſimiles ac quædam etiam inter ſe contrariæ, ſiquidem cor eſt calidum, cerebrum frigidum, os ſiccum, caro humida, quatuor etiam humores, ſanguis pituita, & vtraq; bilis habent qualitates & temperamenta inuicem contraria: ideò ſæpe contingit, vt vna pars læſa, & malè affecta, cæteris perniciem & exitium afferat, vnde totius animalis interitus exiſtat. In mixtis autem homogeneis, non eſt hic modus corruptionis; cùm enim omnes eorum partes ſint vniformes eiuſdemq; naturæ, non poteſt vna corrumpere aliam, debet enim corrumpens eſſe diuerſum, atq; contrarium ei quod corrumpitur. Quanquam ſi ſubtiliter loqui, & ad tenue rationem elimare voluerimus, comperiemus nullum mixtum habere in ſe naturam, quæ ſit principium eius corruptiuum: Natura enim principaliter eſt forma ſubſtantialis, quæ nulli corpori, cuius

eſt

eſt propria forma & naturalis, interitum afferre poteſt, cùm potius ipſa faciat illud exiſtere. Id igitur accidit mixtis propter accidentia inuicem contraria, quæ in ipſis inſunt, quę ea proportione & temperatione quam in mixtis naturaliter habent extrinſecùs ab aliquo agente diſſoluta & ſublata, pugnant inter ſe ſibiq; inuicem exitium moliuntur. Ex quo euenit, vt mixta quoque, in quibus illa ſunt accidentia, neceſſe ſit interire. Atque ita de generatione & corruptione breuiter dictum eſt, ſequitur vt de alteratione & accretione dicamus.

In quibus rebus natura ſit principium actiuum alterationis.

CAP. XIII.

DVplex eſt alteratio Phy. vna corruptiua, quæ tandem affert interitum rei quæ alteratur, vt calefactio aquæ, altera quæ dicitur perfectiua, per quam res, tantùm abeſt vt corrumpatur, vt magis perficiatur, propulſans quæ ſibi contraria & noxia ſunt, & augens atq; corroborans vires ſuas; ſic aqua feruens remota ab igne, paulatim calorem pellit & recuperat priſtinam frigiditatem, ſic etiam quædam corpora ob antiperiſtaſim euadunt vel frigidiora vel calidiora quàm fuerant antea. De alteratione igitur corruptiua, quod attinet ad principium actiuum eius, idem iudicium eſt, quod ſuprà eſſe diximus de corruptione, quæ accidit tam mixtis quàm ſimplicibus: propterea quòd illiuſmodi alteratio, eſt via certiſſima ad corruptionem: de altero autem genere alterationis, quam vocant perfectiuam, magna dubitatio eſt inter Philoſophos à quo aqua calefacta & ab igne remota, actiuè reducatur ad priſtinam frigiditatem. Quidnam. n. aiunt aquam reduci ad frigiditatē à generante, quemadmodum Ari. ait grauia & leuia moueri à generante. Alij à qualitate quadam virtuali, quæ in aqua occultè id operetur: Alij à circumſtāte, vt ab aëre vel ab alio corpore quod ambit aquam. Alij propter exhalationem vaporū qui permixti cum aqua reddebant eam calidam, his autem ex aqua excedentib. redit aqua ad ſuam frigiditatem. Alij putāt in calefactione aquæ, frigus ſeipſum collegiſſe & abdidiſſe in partes interiores aquæ, exteriores autem partes occupatas eſſe à calore: cùm autē aqua remouetur ab igne, frigus quod latebat in partibus interioribus, expellere calorem ab exterioribus partibus, & in his gignere frigus ſibi ſimile, atq; ita totam aquam frigidam euadere ſicut antè erat. Si quis autem obijciat, cùm calor feruentis aquæ, iudicio ſenſus ſit longè maior quàm frigus aquæ, fieri non poſſe vt calor ab hoc frigore vincatur & expellatur: Reſpondent. Semper in aqua dum eſt aqua, ineſſe plus frigoris

Sexta quęſtio in quibus corporib. natura ſit principium actiuum alterationis.

Quomodo aqua calefacta & remota ab igne redeat ad ſuam frigiditatem variæ opiniones.

Digitized by Google

quàm caloris, alioquin non poſſet conſeruari forma ſubſtantialis aquæ; iudicari tamen in aqua feruenti eſſe plus caloris quàm frigoris, tum quia calor eſt qualitas magis actiua vehementius mouens & afficiens ſenſum quàm frigus, tũ quia calor inſidens in partibus exterioribus aquæ frigore introrſum compulſo, magis occurrit ſenſui: quin etiam licèt minùs eſſet frigus in aqua feruenti quàm calor, tamen eſſet illo potentius, propterea quòd frigus eſt natiuum aquæ, proprio & naturali ſubiecto inhęrens, & cum forma ſubſtantiali aquæ coniunctũ, cui eſt admodum affine: at calor eſt deſertus à ſuo agente id eſt ab igne, nec hæret in ſuo naturali ſubiecto, & eſt ſimul cum forma ſubſtantiali aquæ, à qua ſuaptè natura plurimum diſſidet. Tot igitur & tales ſunt opiniones Philoſophorum circa hanc opinionẽ, quas ſubtiliter diſcutere ac diiudicare & quid pro vero certoq; habendum ſit, conſtituere, non eſt huius loci: à nobis autem in libris de elementis, quos confecto & abſoluto hoc opere edere (Deo iuuante) cogitamus, hæc quæſtio diligentiſſimè tractabitur atq; profligabitur. fortaſſe autem ad eiuſmodi effectum, hoc eſt vt aqua redeat ad priorem frigiditatem, vel omnes ſupradictę cauſæ, vel complures, vel aliquando vna, aliquando aliæ concurrunt.

De Accretione autem quòd ſit principium actiuum eius, paucis explicari poteſt: nam cùm ea, quæ propriè dicitur accretio, in ſolis viuentibus reperiatur, manifeſtum eſt principem eius cauſam efficiẽtem eſſe animam, calorem autem naturalem eſſe quaſi adminiſtrum & inſtrumentum animæ, ſicut Ari. ſcribit 2. de Anima, ca. 4. à te. 38. vſque ad 41. Diximus autem (propriè) quoniam eſt quædam accretio quæ fit per ſolam additionem & aggregationem vnius corporis ad aliud corpus, quæ reperitur etiam in rebus non viuentibus, cuius principium efficiens non eſt intra, ſed extra.

An in Mixtis inanimis ſit alia ratio & (vt vocant) gradus naturæ quã eſt in elementis. Quæſtio 7.

Sed quia ſuprà dictum eſt de corruptione & alteratione tam ſimplicium, quàm mixtorum corporum, meritò dubitari poteſt, an mixtũ inanimatum habeat alium gradũ naturæ quàm elementa, nam cùm natura ſit principium motus, videntur motus quibus mouetur mixtum inanimatũ, effici ab elementis quæ in eo inſunt, motus enim localis mixti vel ſurſum vel deorſum, fit ab elemento prædominante, vt dicitur primo de Cœlo, cap. 2. tex. 7. motus autem alterationis, efficitur à primis qualitatibus elementorum; ab his enim tantùm prouenit ea quæ propriè eſt, & dicitur alteratio; quare non videtur eſſe alia ratio naturæ in mixto inanimato quàm in elementis. Verùm non ita res habet, nam cùm mixtum habeat diuerſam formam & naturam ab elemẽtis, cùm habeat facultates quaſdam

& a-

Digitized by Google

& actiones præſtantiores & admirabiliores quàm elementa, qualis eſt in Magnete, vis attrahendi ferrum, cùm denique habeat in ſe principium efficiens ſuæ alterationis & interitus, quemadmodum ſuprà oſtenſum eſt, negari non poteſt, quin in mixto inanimato ſit alia ratio & ſuperior quidã gradus naturæ quàm in elementis. Ergo ſi amplè vtamur nomine & ſignificatione naturæ, fatendum eſt, in mixtis eſſe naturã quandam diuerſam ab elementis: Sin autem nomen & vim naturæ preſse ſumamus, ea nimirum ratione, vt definitur eſſe cauſſa cur naturaliter moueatur id in quo ipſa ineſt, probabiliſſimum eſt, in mixtis inanimis non eſſe aliam naturæ rationem vel gradum, quàm reperitur in Elementis. Reſtat vt dicamus de motu locali.

An natura in Elementis ſit principium actiuum motus localis quo ipſa naturaliter mouentur. CAP. XV.

DVplex eſt motus localis, vnus ſimplex per ſe primò conueniens elementis, eorumq; cauſa, etiam mixtis, alter mixtus, qualis eſt animalium, primùm de ſimplici, tum de mixto dicamus. Magna quæſtio eſt, nec ſatis adhuc explicata, quæ ſit cauſa efficiens motus ſimplicis in elementis, exempli cauſa, cùm terra mouetur deorſum, quid ſit quod eũ motum præcipuè efficiat? Quidam exiſtimant motum naturalem elementi effici à generante, ita vt generans ſit princeps cauſa eius motus, forma autem ſubſtantialis & grauitas, ſint tanquã eius inſtrumenta; nec referre, an generans adſit cùm fit talis motus nec ne, ſed ſatis eſſe vt vim mouendi à principio tribuerit, quẽadmodum ſagittæ motus cauſa efficiens eſt is qui iaculatus fuit, licèt poſteà receſſerit vel interierit, & in generatione hominis, princeps cauſa generans eſt pater, vis autem ſeminis eſt quaſi inſtrumentũ illius. Hanc opinionem duo faciunt admodum probabilem, vnum eſt quod Ariſtoteles vbicunque loquitur de motu corporum ſimplicium, loquitur autem ſæpiſſimè, vt in 8. Phyſic. cap. 2. tex. 17. & cap. 4. t. 29. & 32. & in 4. de Cœlo, cap. 3. t. 25. & 1. de Anima, cap. 2. t. 19. & 5. Phy. ca. 2. t. 18. & 2. de Cœlo, cap. 2. t. 9. & in lib. de motu animalium. cap. 3. ſemper non ſolùm innuit, ſed etiam apertè docet & argumentatur eiuſmodi corpora non moueri à ſe, ſed à generante vel à remouẽte prohibens. Alterum eſt, quòd cùm in eo omni corpore quod mouetur à ſeipſo, neceſſe ſit ineſſe duas partes, vnã quæ ſit tanquam mouens, altera quæ ſit tanquam mota, quas in corpore ſimplici reperire non poſſumus, nam vt ipſa forma corporis ſimplicis dicatur eſſe mouens, quid erit in eo tãquam

Quæſtio octaua an naturæ ſit principium actiuũ motus localis elementorũ.

Opinio Thomiſtarum.

motum? an eadem forma? at idem mouere & moueri reſpectu eiuſdem motus, niſi per accidens, eſt impoſſibile: an materia? at quod mouetur debet eſſe ens in actu, & materia prima per ſe non habet maiorē propenſionem & habilitatem ad motum, qui fit ſurſum, quā ad motum qui fit deorſum. Cùm igitur ità ſit, vt in corpore ſimplici non poſſit diſtingui mouens à moto neceſſariò concluditur eiuſmodi corpus non poſſe moueri à ſeipſo. Vide D.Th. 1. par. q. 18. art. 1. in reſpon. ad 2. & in cōmentarijs eius ſuper ea loca Ari. quæ proximè ſupra citauimus.

Opinio Auerroiſtarum & Scotiſtarum quæ eſt probabilior. Et contrariò, alij opinantur corpus ſimplex non à generante, ſed à ſeipſo moueri, quod ſanè tam multis & firmis rationibus confirmant, vt id cuiuis facilè perſuadere poſſe videantur. Etenim quærunt, quomodo motus lapidis deorſum, efficiatur à generante? tripliciter enim poteſt generans ad eum concurrere, vel impellendo lapidem; aut ei occultam quandam vim, qua moueatur deorſum, impertiendo, ſed hoc non eſt veriſimile; tum quia ſæpe contingit, vt cùm lapis moueatur, generans eius non adſit, quin etiam multò ante interierit, oportet autem cùm fit actu motus, adeſſe actu mouens & mobile, quia motus definitur ab Ari. 3. Phy. c. 3. t. 18. actus mouentis in mobili; tum etiam quia motus pulſionis quo vnum corpus mouetur ab alio, numeratur ab Ari. 7. Phy. c. 2. t. 10. inter motus violentos. Illa verò occulta vis, quam generans imprimit lapidi, quænam aut qualis ſit, ne fingendo quidem dici poteſt; non enim eſt alia qualitas vel virtus quæ moueat deorſum, quàm grauitas, & quicquid aliud dicitur, quale quale fuerit, id perſpicuè cognoſcitur ſuperuacaneum, atq; fictitium eſſe. Vel dicent generans cōcurrere ad motum lapidis, quatenus lapis eam vim motiuam, quæ in eo inhæret, & propter quam fertur deorſum, accipit à generante, quam ob cauſam talis motus meritò aſſignatur generanti. Verùm hoc nihil eſt, nam ſic etiam dici poſſet calefactionem, quā ignis calefacit aquam, nō effici ab igne, ſed ab eo quod generauit ignem, quandoquidem vim calefaciendi, ignis accepit à ſuo generante. Præterea, ſi quia lapis vim motiuam deorſum habet à generante, ideò motus eius deorſum, actiuè fit à generante: ergo pari ratione, cùm potentia paſſiua & habilitas quæ eſt in lapide, vt moueatur deorſum, ſit etiam lapidi tributa à generante ſiue ea ſit grauitas, ſiue aliud quiduis, non ſolùm lapis non dicetur moueri à ſe actiuè, ſed nec etiam paſſiuè, quod eſt cōtra Ari. in 8. Phy. cap. 4. t. 32. & eſt contra rationem, quia ſi in lapide nec eſt principium actiuum, nec paſſiuum eius motus qui fit deorſum, non eſſet is motus naturalis lapidi. Vel deniq; poſſent dicere, propterea talē motū lapidis effici à generāte, quia generās producēs formā lapidis,

dis, ſimul etiam per modū (vt aiunt) ſequelæ producit eius motum, ſecundū illud quod dici ſolet; dans formā dat omnia conſequentia formā: atqui hoc longè abeſt à vero, nam ea dicuntur à generante produci per modū ſequelæ, quę per eandem actionem, qua res generatur, producuntur, ſicut homo & riſibile; nam quia eadē actione producitur homo per ſe primò, & eadem producitur riſibile ſed ſecundariò, ideo dicitur riſibile generari per modum ſequelæ, ab eodem generante à quo generatur homo. At generatio lapidis fit in inſtanti per primū ſui eſſe, motus autem eius ſecūdum locum incipit in tempore per vltimū ſui non eſſe: quare eo inſtanti, quo fit generatio, nō eſt motus, & cùm fit motus, tunc non eſt generatio lapidis, quare non verè dicitur motus lapidis effici à generante: atq; hoc, q d nunc diximus, manifeſtiùs apparet, cùm lapis non ſtatim ac generatus eſt, mouetur deorſum, nēpe cum ob aliquod impedimentū in loco ſuperiori retinetur; ſi enim poſtea ſublato impedimento, deorſum moueatur, quis dicet hunc motū tunc fieri à generante? Perſpicuū igitur eſt, nullum modum fingi poſſe, ſecundum quē dicatur generans concurrere ad motum lapidis. Præterea, ſi Deus creet lapidē, is proculdubio mouebitur deorſum, nō aliter atq; quiuis alius lapis naturaliter productus; quærendum eſt à quo efficiatur motus illius lapidis? nam ſi non fit intrinſecè ab ipſomet lapide, cū non habuerit generans naturale, neceſſariò, ſecundum iſtos, dicendū eſt eum motū fieri à Deo creante, qd qui non ducit abſurdum, neſcio quid ei abſurdū videri poſſit. Cauſa enim efficiens motum naturalem lapidis, certa, definita, & vniuſmodi eſt, ſiue lapis creetur ex nihilo, ſiue ab agente Phyſico generetur. Hanc ſententiam defendit Scotus 2. ſen. diſt. 2. q. 10. ſed eā ſubobſcurè declarat, & leuiter cōfirmat.

Secunda ſententia, quòd nimirum elementa moueantur à ſe, tanquam probabilior confirmatur. CAP. XVI.

QVòd autem Ariſtot. exiſtimauerit elementa moueri à ſeipſis, multis in locis perſpicuè declarat. Etenim 2. Phy. ca. 8. t. 84. ait naturalia eſſe, quæcunq; ab aliquo in ſeipſis principio continuè mota perueniunt ad aliquem finem; in 4. Phy. ca. 9. t. 86. innuit, graue & leue eſſe tactiua lationis: in 7. Phyſ. c. 2. t. 10. inquit, omnia quæ mouētur extrinſecus ab alio, moueri violēter; 4. de Cœlo, ca. 3. t. 24. ponit hanc differentiam inter graue & leue, & inter ſanabile; quòd hoc extrinſecus mouetur ad ſanitatem, illa verò habent in ſeipſis principium ſuorum motuum. Ad hæc, Eudemus & Alexander perſpicuis verbis demonſtrant, (quæ verba refert Simplicius in 2. Phyſ. ſuper te. 1.) *Ariſtoteles ſenſit elementa moueri à ſeipſis.*

Digitized by Google

in elementis eſſe principium actiuum naturalium lationum, quibus ad ſua loca mouentur: nam aiunt in elementis nullius motus naturalis eſſe principium, niſi eius motus, qui fit ſecundum lationem; loquuntur autem de principio actiuo, nam principium paſſiuum eſt in illis, non ſolùm reſpectu motus localis, ſed etiam alterationis, generationis & corruptionis.

Cur elemēta neget Ariſtoteles interdū moueri à ſeipſis.

Ari. autem his in locis, quibus ait corpora ſimplicia non moueri à ſe, ſed à generante, nihil aliud ſignificare voluit, quàm eiuſmodi corpora non moueri à ſeipſis eo modo, quo mouentur animalia; quæ vndecunq; & quocunque, & quandocunque volunt, poſſunt ſeipſa mouere, ac ſimpliciter etiam quieſcere: corpus autem ſimplex non poteſt moueri, niſi ex certo loco ad certum locum, id eſt, ex non naturali ad naturalem, & cùm cœpit moueri, non poteſt ſiſtere motum ſuum & interquieſcere, donec perueniat ad ſuum locum naturalem, vt non ſine cauſſa Ariſt. in 5. Phyſic. ca. 2. t. 18. ſcriptum reliquerit, corpora ſimplicia non tam mouere ſeipſa quàm ferri; quare corpus ſimplex, comparatione animalium, poteſt meritò dici non moueri à ſeipſo. Præterea, ſicut ſentire dicitur eſſe quoddam pati, non quòd anima nō efficiat actionem ſentiendi, ſed quia neceſſe eſt, priùs quàm anima actionem ſentiendi perficiat, eam pati aliquid extrinſecus ab obiecto, accipiendo ab eo vel ſpeciem ſenſibilem, vel aliud quidpiam; quoniam igitur ſenſationem præcurrit paſſio quædam animæ, ſentire dicitur eſſe quoddam pati. Sic etiam, quamuis corpus ſimplex moueatur à ſeipſo, tamen quia motum eius neceſſariò præcedit aliquid immutans ipſum corpus ſimplex, ſiue fuerit generans, ſiue remouens prohibens, ideo tale corpus dicitur moueri à generante, vel à remouente prohibens.

Elementa moueri à ſeipſis ratione medij, opinio Auerrois.

Quamuis autem corpus ſimplex à ſe vt diximus moueatur, tamen non mouetur per ſe, ſed ex accidenti; nempe ratione medij; quemadmodum enim remex mouendo triremen, ſeipſum mouet, ſic etiam corpus ſimplex pellendo medium, perducit ſeipſum vſque ad locum ſuum naturalem. Atque hæc eſt opinio Auerrois, quam is in 3. li. de Cœlo, c. 2. com. 28. & in 4. de Cœlo, c. 13. cōm. 22. diſertiſſimis verbis expoſuit. Quam ſententiam etiam Ariſtoteli placuiſſe, ipſemet Ariſtoteles oſtendit 3. de Cœlo, c. 2. t. 28. ſcribens naturam ad efficiendum motum localem corporū ſimplicium ſiue naturalem ſiue violentum; vti medio aëre tanquam inſtrumento, atq; eo ſublato neutrum motum effici aut conſtare poſſe; & in 4. Phy. cap. 8. t. 72. affirmat ſine medio, vel quod idem eſt, in vacuo, nullum motum corporum ſimplicium eſſe poſſe, totamque cauſſam ſucceſſionis, quæ eſt in eo motu, aſſignat medio. Quamobrem eorum ratio, qui putant cor-

Digitized by Google

corpus ſimplex nõ moueri à ſeipſo, propterea quòd in eo non ſunt duæ partes, quarum vna ſit mouens, altera mota, facilè diluitur. Id enim verè dicitur in eo, quod perfectè & per ſe mouetur à ſeipſo, cuiuſmodi eſt animal, non autem in eo quod ex accidenti & propter aliud mouetur à ſe, qualis eſt motus corporum ſimplicium, quoniam enim lapis trudit aërem, aërq; truſus pulſusq; cedit lapidi, ideo lapis ſeipſum promouet deorſum. Quanquam ſi rem ipſam accuratiùs expendamus, non minus quam nos, hæc ratio vrget ac premit eos qui cẽſent corpus ſimplex moueri à generãte; nam cùm talis motus actu non efficiatur proximè à generãte, quippe cùm plerumq; ipſum non adſit, neceſſe eſt eum fieri ab aliquo principio, quod ſit in corpore ſimplici, quare etiam ipſi coguntur demõſtrare in corpore ſimplici aliquid, quod ſit proximè eliciens & efficiens illum motum, & alterum, quod eum motum recipiat. Hæc de principio actiuo motus localis qui eſt in elementis, à Philoſophis in vtranq; partem diſputantur. Ego licèt poſteriorem ſententiam probabiliorem eſſe iudicem, in eo tamẽ quod ait, medium eſſe neceſſarium quaſi inſtrumentum, ad efficiendos motus naturales elemẽtorum, multas, magnasq; difficultates exiſtere non ignoro, quas in libris de Elementis tractaturi ſumus.

Motus autem localis animalium proculdubio actiuè fit ab ipſa anima, tanquam ab agente principali; intercedunt tamen multa inſtrumenta, vt nerui, muſculi, ſpiritus, & pro varietate motuũ, vel pedes vel branchiæ vel alæ. Quadruplex enim cernitur huiuſmodi motus in animalibus, vnus ingrediendi, vt in homine, alius repẽdi vel ſerpendi, vt in vermibus & ſerpentibus, alius volandi, vt in auibus, alius natandi, vt in piſcibus. Poteſt autem horum motuum cauſa dici etiam aliquid externum nempe ipſum obiectum, cuius appetitione vel fuga, animal impellitur ad motum, ſed ea cauſa non eſt efficiens ſed potiùs tanquam finis, neq; mouet motu Phyſico.

An natura quæ hic definitur ſit non ſolùm forma, ſed etiam materia; & an vtriq; nomen naturæ conueniat vniuocè.

CAP. XVII.

QVidam putant naturam, quæ 2. lib. Phyſ. definitur, eſſe ſolam formam, propterea quòd cùm dicitur natura eſſe principium motus, interpretantur ipſi principium actiuum, quale non poteſt eſſe niſi forma. Sed hi falluntur, quia Ariſt. in 2. Phyſic. cap. 1. t. 4. diuidit naturam in eam, quæ eſt ſubiectum, & in eam quæ eſt in ſubiecto, hoc eſt in materiam & formam: & c. 1. tex. 7. comparat materiam cum forma, concludens c. 1. t.

Quæſtio nona an materia ſit natura.

Digitized by Google

12. naturam, licet ea de vtraq; dicatur, principaliùs tamen dici de forma; in t. etiam 21. c. 2. cùm duplex, inquit, ſit natura, vtriuſq; conſideratio pertinet ad Phyſicum. Deinde, ſi materia nõ eſt natura, ergo nulla generatio eſt motus naturalis, vt pote cuius non eſt principium actiuum in eo quod generatur; alteratio item & corruptio elementorum non eſſent mutationes naturales, neq; verò cœlum eſſet corpus naturale, neq; motus circularis eſſet ei naturalis, ſiquidem intelligẽtia, quæ eſt effectrix illius motus, non eſt propriè natura cœli. Quid? quòd potentiæ actiuæ reſpondet potentia paſſiua? quare ſi eſt aliqua potentia actiua quæ ſit natura, ſimiliter etiam erit aliqua alia potentia paſſiua quæ ſit natura, qualem conſtat eſſe materiam: & in 5. Metap. c. 4. t. 5. Ariſt. exponens ſignificata naturæ, tandem concludit, naturam dici de materiã & forma: eaq; fuit ſententia omnium Græcorum interpretum, quam Simplicius confirmat etiam teſtimonio Syriani. Sunt porrò nonnulli, qui in omni re naturali volunt formam eſſe principium actiuum cuiuſlibet motus quo ea res mouetur: & fingunt quaſdam inchoationes formarum in materia, quas dicunt eſſe priuationem, quæ eſt tertium principium, propter quod generationes & corruptiones corporum ſimplicium ſunt naturales: quam opinionem egregiè confutat D. Thomas in 2. Phyſ. ſuper t. ſecundum: *cùm enim* inquit, *principium agendi ſit actus, illa verò inchoatio formæ non ſit actus, ſeu tantùm aptitudo quædam ad actum, nullo modo poteſt eſſe principium actiuum motus; & quamuis illa inchoatio eſſet forma completa, non ageret tamen in ſubiectum ſuum alterãdo ipſum: quia forma non agit ſed compoſitum, quod non poteſt ſeipſum alterare, niſi in eo ſint duæ partes, quarum vna ſit alterans, & alia alterata. Materia igitur, quatenus habet naturalem potentiam ad formam & ad motum, eſt naturæ, & facit vt motus eius rei in qua eſt, ſit naturalis.* Hæc D. Tho. Verùm hanc quæſtionem ſatis copioſè & accuratè tractat Scotus 2. ſen diſt. 18. quæſt. vnica.

Præclara D. Tho. ſententia.

Deinceps videamus, an nomen naturæ vniuocè ac æqualiter dicatur de materia & forma. Simplicius ſuper c. 1. t. 3. 2. Phy. negat definitionem naturæ eſſe vniuocam, idq; confirmat teſtimonio Syriani: idem ſentit Auerr. ſuper eundem t. & Albertus Magnus in 2. Phy. tract. 1. c. 3. & ſane meritò, nam nõ poteſt ea definitio eſſe vniuoca, cuius & definitum & partes definitionis dicuntur analogicè, id quod accidit huic definitioni: natura enim quæ definitur, dicitur analogicè de materia & forma, vt ait Auer. 2. Phy. c. 1. com. 1. atque id confirmari poteſt teſtimonio Ariſt. qui in 2. li. Phyſ. c. 8. t. 81. & c. 9. t. 91. formam inquit eſſe finem materiæ, & materiam eſſe propter formam, quod latiùs edocet 1. de Partibus animalium, c. 1. in li. autem 5. Metap.

Quæſtio decima, an forma magis ſit natura quã materia.

Met.c.4.t.5.ſcribit naturam primò & propriè dictam, eſſe formam, materiam verò dici naturam, quatenus eſt ſuſceptiua formæ: generationem item, ſiue ipſum naſci, appellari etiam naturã, propterea quòd eſt via ad formam. Præterea, natura dicitur analogicè in cœlo, & in rebus ſublunaribus, ſicut ait Auer. in 2. Phy.c.1.co.1.& in 2.de Cœlo c.1.co.3.& in 2.Met.c.3.co.vlt.& in Diſputationibus contra Algazelem, diſputatione 14. cuius rei cauſa, & ratio in promptu eſt, non enim poſſunt res corruptibiles & incorruptibiles vno genere Phyſico comprehendi, neq; principia rerum immortalium atq; mortalium vnius rationis eſſe poſſunt. Vide Ari. in l.10.Met.t.vlt.& Auer. in lib. de Subſtantia orbis c.1. Deinde nomen principij dicitur analogicè de actiuo & paſſiuo, de illo quidem principaliter de hoc autem minus principaliter, quemadmodum Auer. innuit Com. 1. c.1.2.Phy. Poſteà, nomen motus non dicitur pari ratione de omnibus motuũ generibus, ſed præcipuè de motu locali, quod Ari. luculenter oſtendit l.8.Phy.c.7.à t.55. ad 61. Nomẽ deniq; ipſius quietis, ſi expoſitionem Græcorum ſequeremur, qui cenſent etiam ipſum cœlum quodammodo quieſcere, propriè dicitur in rebus corruptibilibus, in cœlo autem non niſi metaphoricè.

An in compoſito naturali præter materiam & formam ſit quędam alia tertia natura, re diuerſa à partibus. CAP. XVIII.

VLtimo loco tractanda eſt illa quæſtio, an totum re diſtinguatur ob omnibus ſuis partibus ſimul ſumptis; totum, inquam, non vniuerſale, non quantitatiuum vel integrale, non mixtum, ſed totum eſſentiale, quale eſt animal reſpectu corporis & animæ, & ignis reſpectu materiæ & formæ ex quib. conſtat. Neq; verò quiſquam putet huius quæſtionis tractationem alienam eſſe huic loco; hinc enim cognoſci & iudicari debet, an ſit tantùm duplex natura, materia nimirum & forma, an verò præter illas ſit tertia longe potior, atq; præſtantior quæ eſt ſubſtãtia ipſius compoſiti naturalis. Quàm ſit autem difficilis hæc quęſtio, vel ex eo animaduerti poteſt, quòd hac de re non ſatis conſtanter loqui videntur Peripatetici. Etenim Ari. in 7.Met. c. 17.t. vltimo, ſatis aperte ſignificat totũ re diſtingui à ſuis partibus, ſcribens ipſum B A. eſſe aliud quidpiam, quam b, & a, ſicut caro eſt alia res quàm ignis & aqua; idemque inſinuat faciens multis in locis tres ſubſtantias, nempe materiam, formam, & compoſitum. At in 1.Phy.c.2.t.17.& in 2.de Anima, ca.1.t.10. videtur contrà ſentire. Deinde Auerroës in 1.Phyſ. ca. 2. Com. 7. ait totum nihil aliud eſſe quàm ſuas partes; idemq; confir-

Quæſtio vndecima, an totum eſſentiale re diſtinguatur ab omnibus ſuis partibus.

E 3

mat in 7.Met.c.6.co.20.& c.13.co. 44. At contrarium docet in 7.Met.c.17.co.vlt.in 3.de Anima,c.4.co.5.in 5.Met.c.5.com.6. in 7.Met. c.8. co. 27. Quamobrem Auerroiſtæ diſtracti ſunt in contrarias opiniones:Alijs aientibus, alijs autem negantibus totum re diſtingui à ſuis partibus. Similiter etiã Thomiſtarum non eſt concors ſententia,quidam enim diſtinctionem realem totius à ſuis partibus probant: Alij verò reprobant: propterea quòd D.Tho.in 4.contra gentes,c.81.videtur eiuſmodi diſtinctionem refellere,in 3.autem ſent.diſt.2.q.1.art. 3. q. 3. & in 3. parte q.6,art.5.videtur eam approbare. Nos igitur primùm oſtendamus quid alij ſenſerint, tum doceamus, quid doctrinæ Ari.congruentius,ac probabilius eſſe videatur.

Prima opinio eiuſq; refutatio. Quidam exiſtimarũt vt refert Heruæus.Quodlibeto 2.q.14. totum re diſtingui à ſuis partibus,quam opinionem probabat declarando tria; vnum eſt, totum diſtingui à partibus per modos quoſdam intrinſecos,quos ſuperaddit partibus & in ſe ſimul cõplectitur,qui modi duo ſunt; eſſe in alio qui eſt formę & eſſe id in quo eſt aliud,qui eſt materiæ: Alterum eorum dictum eſt,huiuſmodi modos re diſtingui à partibus, nempe ipſum eſſe in alio,re diſtingui à forma, & eſſe id in quo eſt aliud, à materia: Tertium eſt, non facere compoſitionem cum ipſis partibus,id eſt cum materia & forma. Hæc ſententia falſa eſt, quam Heruæus quantum ad tria quæ continet, bene confutat. Primùm enim iſti modi per quos differt totum à ſuis partibus, vel ſunt partes totius, & ſic totum differret ab omnibus partibus per aliquas partes,quod eſt impoſſibile; vel sũt paſſiones totius, ſed cùm paſſio ſit poſterior ſubiecto nec eſſentiam eius attingat,non poterit totum per ſe primò ac eſſentialiter diſtingui à partibus per illos modos: Vel iſti modi ſunt ipſum totum:at id eſſe nequit; nam totum eſt vnum, illi modi ſunt duo inter ſe,diſtincti & oppoſiti; totum, quale eſt homo & equus, eſt ens abſolutum, & ponitur in categorijs; illi modi ſunt reſpectus quidam nec per ſe, vt fatentur aſſertores iſtius opinionis, vllum in categorijs locum habẽt.Deinde qui fieri poteſt,vt iſti modi re diſtinguantur ab ipſis partibus?hinc enim efficietur vt iſti modi habeant alios modos, & ita res eat in infinitum: nam vel ſunt accidens vel ſubſtantia, ſi accidens,ergo habent eſſe in alio;ſi ſubſtantia vel materia, vel forma, quare vel habebunt eſſe in alio, vel erunt id in quo aliud habet eſſe.Poſtremò,iſtos modos,cùm re diſtinguantur à partibus,non facere cum eis vllam compoſitionem, quis ſanæ mentis poſſit credere? Nam eſſe duo quæ re differant & vnum ſit in alio ei coniunctum citra vllam compoſitionem, non ſolùm eſt incredibile,ſed neq; eſt intelligibile.

Expo-

Exponitur ſecunda opinio ponentium diſtinctionem realem inter totum & partes. CAP. XIX.

ALtera opinio eſt eorum, qui arbitrantur, totum re diſtingui à ſuis partibus, non per aliquos modos, verùm ſeipſo quatenus ex vnione formæ cum materia, reſultat tertia quędam entitas, quæ eſt ſubſtantia & quidditas ipſius compoſiti, & propter quam ipſum totum formaliter & complete habet vt ſit totum. Hanc opinionem tuentur magni tum Theologi, tum Philoſophi: Scotus 3. ſentent. diſt. 2. quæſt. 2. Heruæus Quodlibeto 2. quæſt. 14. & principes Thomiſtarum Capreolus, Caietanus, Ferrarienſis: & item Auerroiſtarum, Burlæus, Iandunus. Rationes quibus hæc probatur opinio ex Scoto & Scotiſtis magna ex parte ſumptæ, ſunt hæ. Prima ratio. Totum eſt vnum ens per ſe, ſed omnes partes ſimul ſumptæ nōn ſunt vnum ens, ſed multa entia, ergo totum diſtinguitur re à ſuis partibus: alioquin nihil intereſſet inter totum quod eſt vnum ens per ſe, & inter totum quod eſt vnum per aggregationem, vel per accidens, hæc enim tota non ſunt aliud, quàm ſuæ partes ſimul ſumptæ, velut domus aceruus lapidum, exercitus, &c. Secunda. Generatio, tum quia eſt vna mutatio numero, tum quia eſt ſubſtantialis, debet habere pro primo & proprio termino ad quem, aliquid quod ſit verè vnum & ſubſtantia, ſed hoc non eſt materia neque forma, quia ſecundum Ari. nec materia nec forma per ſe generantur, neque eſt materia & forma ſimul ſumptæ, quia ipſæ non ſunt verè vnum ens: ſed duo entia, cùm igitur compoſitum ſit id quod generetur, erit ipſum re diuerſum à ſuis partibus. Nec valet quod reſpondent quidam, materiam & formam, vt ſunt ſimul & inuicem vnitæ, eſſe ipſum totum, & id quod per ſe generatur: hoc inquam non valet, nam iſta ſimultas ſeu vnio, eſt relatio, quare non poteſt eſſe terminus generationis, tum quia ſecundum Ariſt. in 5. Phyſic. non fit per ſe motus ad relationem, tum etiam quia terminus generationis debet eſſe ſubſtantia. Tertia. Sequetur id quod corruptum eſt etiam poſt corruptionem ſuam remanere integrum atque completum ſecundum eſſentiam ſuam, ſicut erat antea; etenim corrupto homine remanet materia & anima rationalis, ſed homo nihil aliud eſt ſecundum eos qui volunt totum re diſtingui à ſuis partibus, quàm materia & forma, ergo poſt corruptionem hominis, remanet integer homo ſecundum eſſentiam, nam vnio corporis & animæ, quæ ante corruptionem erat in homine, poſt corruptionem autem non ſupereſt, cùm ſit relatio quædam nihil planè attingit eſſentiam hominis. Quarta. Ea de quibus ſimul

Secunda opinio ſatis probabilis.

Digitized by Google

vere dicuntur contradictoria, non poſſunt eſſe idē ſecundum rem, ſed de toto & partibus enuntiantur contradictoria; ſiquidem de toto dicitur quòd eſt vnū, de partibus quòd ſunt multę; de toto quòd cauſatur & cōponitur ex partibus, de partibus quòd cauſant & componunt totum, ergo totum & partes nõ ſunt idem ſecundum rem. Quinta. Nihil cauſat ſeipſum, & cauſa realis ſemper cauſſat aliquid à ſe diuerſum realiter: ſed materia & forma ſunt cauſſæ reales, & ſimul iunctæ cauſſant ipſum totum compoſitum, ergo hoc re diſtinguitur ab illis. Sexta. Vnius paſſionis vnum eſt ſubiectum, cùm ergo multæ ſint propriæ paſſiones ipſius compoſiti vel totius, partes autem eius ſimul ſumptæ non ſint vere vnum aliquid, relinquitur ipſum totum re diuerſum eſſe à ſuis partibus. Septima. Si in homine præter materiam & formam non eſt tertia quædam res quæ ſit ſubſtantia totius, neceſſariò ſequitur animam rationalem eſſe quantam & diuiſibilem: probatur conſequentia; nã ſubiectum quantitatis præſertim terminatæ eſt totum compoſitum: quare ſi homo non eſt aliud ſecundum rem quàm materia & anima rationalis, neceſſe eſt quantitatem hominis ſubiectiue inhærere in materia & in anima rationali; ex quo neceſſariò efficitur, animam rationalem neceſſariò eſſe quantam, non enim fieri poteſt, vt quantitas ſubiectiue inſit in aliquo, & non continuò reddat ipſum quãtum. Octaua. Si homo non eſt res quędam diuerſa à materia ſua & forma, ergo homo generando hominem nihil producit, quare falsò dicitur generare; quid enim producit? an materiam? ſed ea eſt ingenerabilis & incorruptibilis: an formam? ſed anima rationalis, quæ eſt forma hominis, non producitur ab homine, ſed ex nihilo creatur à Deo: an vnionem animæ cum corpore? verùm ea cùm ſit reſpectus quidam, non poteſt per ſe produci: præſertim cùm terminus generationis ſit ſubſtãtia. Nona. Ariſtoteles in 2. de Anima t. 2. & in 7. Met. t. 7. & in 12. Met. t. 14. diuidit ſubſtantiã tripliciter, in materiam, formam & compoſitum, & ait eſſe tres ſubſtantias; cum igitur membra diuidentia debeant eſſe inter ſe diuiſa; erit ſubſtantia compoſiti re diuerſa à materia & forma; alioquin ſi compoſitum eſt idem quod materia & forma, non erunt tres, ſed duæ tantùm ſubſtantiæ, niſi forte illam ſimultatem & vnionem materiæ & formæ; libeat appellare ſubſtantiam, quod quantum à vero abſit, nemo eſt qui non videat. His igitur rationibus hæc ſecunda opinio comprobatur. Veniamus ad tertiam opinionem quæ cæteris eſt probabilior.

Tertia

Digitized by Google

Tertia opinio, eorum qui negant totum re diſtingui à ſuis partibus.

CAP. XX.

DVrandus lib. 3. ſent. diſt. 2. quæſt. 2. & Gregorius Ariminenſis 1. ſent. diſt. 24. q. 1. art. 1. & alij graues viri opinantur, totum non re, ſed ratione diſtingui ab omnibus partibus ſuis ſimul ſumptis; quam opinionem his rationibus conantur perſuadere. Prima. Secundum Scotum, omne ens abſolutum & realiter diſtinctum ab alio, poteſt ſaltē per diuinam potentiam ſeparari ab illo: cùm igitur totum ſit ens abſolutum, & ſecundum Scotum, re diſtinctum à partibus, poſſet ab omnibus ſuis partibus ſeparatum exiſtere: quod tamen implicat contradictionem, quia de ratione totius eſt, habere in ſe partes. Secunda. Vel totum diſtinguitur à partibus ſecundum ſe totum, vel ſecundum aliquid ſui: ſi ſecūdum ſe totum, ergo ſecundum omnes partes ſuas, quare ſecundum omnes partes ſuas differt ab omnibus partibus: ſi ſecundum aliquid ſui, cùm id non poſſit eſſe paſſio totius, quippe quæ ſit eo poſterior, erit pars totius, quare ſecūdum aliquā partem differret ab omnibus partibus: vtrumuis eorum dicatur, implicat contradictionem, ergo, &c. Tertia. Quidquid aduenit enti, in actu eſt accidens, ſed iſta entitas totius aduenit formæ vnitæ cum materia, quæ forma eſt actus, ergo illa entitas totius eſt accidens: atq; hæc ratio eſt D. Thom. in 4. contra Gentes, cap. 81. Quarta. Ternarius eſſet quaternarius, nam præter tres vnitates partiales, eſſet quarta vnitas, nimirum entitas totius ternarij, & ſic non poſſet dari binarius. Quinta. Tota aliqua quantitas eſſet maior quàm omnes ſuæ partes ſimul ſumptæ, nam tota quantitas habet omnes quantitates omnium ſuarum partium, & præterea habet entitatem totius, quæ non poteſt eſſe aliud, quàm quantitas, ergo habet plures quantitates, quare eſt maior. Sexta. Eſſent cuiuſlibet generationis duo termini, vnus forma, alter entitas totius, at vnius motus numero, vnus tantùm terminus eſſe poteſt. Septima. Videtur ſecunda opinio eſſe contra Auerr. & contra Ariſt. ac veteres Peripateticos. Nam ſecundum eos tota quidditas compoſiti naturalis eſt forma; vt ſuprà oſtenſum fuit, at ſi præter materiam & formam eſt illa tertia entitas totius, neceſſe eſt ipſam eſſe quidditatem rei, non autem formam. Octaua. Iſta entitas totius ſi eſt à partibus ſuis diſtincta, ergo ex tali entitate & partibus fit vnum ens per ſe, & fit aliud quoddam compoſitum, & aliud totum, quare erit duplex vnum ens per ſe, duplex compoſitum, & duplex totum; quæ omnia non modò ſunt manifeſtè falſa, ſed etiam inuoluunt contradictionem. Nona. Separetur cogitatione iſta entitas totius ab entitatibus

omnium partium, & quæratur an in illa entitate totius ſeparatim à partibus conſiderata, includantur partes, necne? non includi eas, eſt contra ſuppoſitionem, neq; dicat quiſquam non poſſe cogitatione ſeparari entitatem totius ab entitatibus partium: etenim cùm entitas totius ſit abſoluta, & diuerſa à partibus, nulla cauſſa eſt, nec verò fingi poteſt, cur nequeat animo ſecerni & ſeorſim conſiderari. Decima. Damaſcenus ait, & id videtur probatum, & receptum ab omnibus Theologis, Verbum Diuinum in Chriſti incarnatione nihil aſſumpſiſſe; quod poſtea dimiſerit: at ſi præter animam & corpus eſt tertia quædam entitas hominis, eam Verbum Diuinum aſſumpſit, quam tamen poſtea in morte Chriſtus dimiſit; non enim ſicut poſt mortem Chriſti remanſit materia & anima, quibuſcum ſemper vnita fuit Diuinitas, ſic etiam dicere poſſumus remanſiſſe humanitatem, quippe, cùm eam per diſiunctionem atq; ſeparationem animi à corpore neceſſe ſit deſinere. Vndecima. Si in compoſito naturali præter materiam & formam eſt iſta entitas totius, ipſa erit natura, omnis enim ſubſtantia Phyſica eſt natura, quare non tantùm duplex erit natura, nimirum materia & forma, vt vult Ariſt. in 2. Phyſ. ſed erit triplex: at cuius motus iſta natura principium erit? aut qua ratione definitio naturæ ei poterit accommodari? aut quale principium erit, actiuumne an paſſiuum? aut quo pacto erit cauſſa, vt moueatur id in quo eſt? Duodecima. Ariſt. in 7. Metaph. tex. vlt. quo in loco qui ſecundam opinionem ſequuntur, exiſtimant eum ipſis ſuffragari, ſatis apertè declarat, quemadmodum velit totum diſtingui à partibus: cùm enim ſcribat, aliud eſſe, ba, & aliud, b, & a, quis non intelligit eum nõ ponere diſtinctionem realem inter totum & partes, ſed tantùm diſcrimen rationis? non enim ba, eſt alia entitas, quàm b, & a, ſimul, ſed tantùm ab illis differt in ſono pronuntiationis, ſicut dictiones differunt à ſyllabis & literis, tum ſono, tum ſignificatione. Præterea, nonne Ariſtoteles alibi, ſicut in principio huius quæſtionis indicauimus, apertiſſimis verbis docet, totum non eſſe aliud quàm omnes partes ſimul ſumptas? His rationibus confirmatur tertia hæc opinio, & ſecunda quæ ei contraria eſt, refellitur. Nos autem, quia putamus vtramq; opinionem probabilem eſſe, & neutrius rationes vel neceſſarias, vel etiam admodum firmas eſſe, ideo quæ pro vtriuſq; ſententiæ confirmatione poſita ſunt argumenta, breuiter diſſoluemus.

Digitized by Google

Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.

CAP. XXI.

NE longiores ſimus ſingulas rationes cuiuſque opinionis ſubtiliter & explicatè ſoluendo, idcirco breuem tantummodo cuiuſque rationis ſolutionem attingemus. Ad rationes igitur ſecundæ opinionis, hoc modo reſponderi poſſet. Ad primam. Sicut ternarius dicitur vna ſpecies numeri, non propter vnam aliquam entitatem re diſtinctam à tribus vnitatibus, quomodo enim vna res numero in tribus aliis rebus diſtinctis & diſcretis eſſe queat? ſed quia eſt vna quædam certa ac determinata collectio vnitatum; ſicut etiam domus dicitur vna propter vnam compoſitionem & figuram partium, ſic etiam compoſitum naturale eſt vnum propter naturalem vnionem & coniunctionem formæ cum materia. neq; enim vel propriæ affectiones rei naturalis exiſtere, neque motus naturales effici poſſent, niſi forma eſſet vnita & coniuncta materiæ. Intereſt autem multùm inter vnum per ſe, quale eſt compoſitum naturale, & vnum per accidens: quia in illo partes habent inuicem eſſentialiter ordinem atq; dependentiam, adeò vt vna pars non poſſit obtinere perfectionem ſuam ſine altera, in hoc autem non ſic eſt. Ad ſecundam. Generatio terminatur ad formam ſubſtantialem, non quidem ſeparatam à materia, ſed ei inhærentem, intimeq; coniunctam: quamobrem dicitur generari compoſitum, quia nihil eſt aliud compoſitum, quàm forma coniuncta cum materia; vnde Ariſt. in 7. Metaph, t. 27. *Non* inquit, *generatur hoc vel hoc, ſed hoc in hoc.* Hoc eſt, non generatur materia aut forma ſeparatim, ſed forma in materia: & paulò infrà ſic ait: *Non fit forma, ſed copulatio formæ cũ materia.* Ad tertiam. Eſſentia hominis integra, non eſt ſola forma ſeparata, ſed eſt forma vnita cum materia; & quia poſt mortem hominis anima non habet eſſe in materia, nec in ea operatur, idcirco tunc non eſt integra eſſentia hominis. Ad quartam. Hæc ratio non concludit, ea de quibus ſimul verè enuntiantur contradictoria, re diſtingui inter ſe, ſed tantùm probat ea diſtincta eſſe debere ſaltem ratione, alioquin neceſſarium eſſet re diſtingui vniuerſale à ſingularibus, priuationem à materia, totum quantitatiuum à ſuis partibus, relationem à fundamento, figuram à quantitate, actionem à paſſione: de quibus tamen propoſitiones inuicem contradicentes verè cõſici & pronunciari poſſunt. Ad quintam. Hæc ratio vim habet in eo, quod cauſſat effectiuè, non autem in eo quod cauſſat intrinſecè, vel eſſentialiter, vt ſunt materia, & forma: nec valet in eo quod cauſſat quantitatiuè, alioquin eâdem ratione concludi poſſet totum

quantitatiuum re diſtingui à ſuis partibus. Nam ſicut partes eſſentiales cauſſant totũ eſſentiale, ſic quantitatiuæ totum quantitatiuum efficiunt. Dicuntur autem materia & forma cauſſare ipſum compoſitum, propterea quòd ſunt ſibi inuicem cauſſæ; nam materia eſt cauſſa formę quatenus forma educitur ex potentia materiæ, & in ea recipitur, forma verò viciſſim eſt cauſſa materiæ, quatenus eam actuat, determinat, & perficit; ex hac autem mutua earum cauſſalitate efficitur naturalis earum vnio, & coniunctio, propter quam eſt, & nominatur compoſitum naturale. Ob hanc igitur cauſſam materia & forma compoſitum cauſſare dicuntur. Ad ſextam. Propriæ paſſiones dicuntur eſſe ipſius compoſiti, quia non oriuntur ex materia, niſi prout eſt actuata & determinata à forma; nec oriuntur à forma, niſi ea ratione, vt eſt vnita materiæ. Ad ſeptimam: Permultis viris doctis non probatur, quantitatem ſubiectiuè eſſe in toto compoſito, ſed putant eam immediatè inhærere in materia prima, accipere verò hos vel illos terminos ab agente, ſecũdum varietatem formarum, quas inducit in materiam, quocirca anima rationalis, licèt ſit actus materiæ quantæ, tamen quia ab ea nòn pendet, ſicut in ſe non recipit ipſius materiæ, vt ita dicam, materialitatem, ità nec ipſius quantitatis in ſe recipit extenſionem ac diuiſionem. Ad octauam. Non poſſumus inficiari multis in rebus longè diuerſam eſſe rationẽ generationis hominis, quàm cæterarum rerum naturalium, verumtamen dicitur homo generare hominem, tum quia efficit ipſum corpus humanũ, tum etiam, quia largitur diſpoſitiones propter quas materia fit capax animæ rationalis, & præbet ea quæ neceſſaria ſunt ad efficiendã vnionem animæ cũ corpore, qua vnione poſita, exiſtit homo, eaq; ſublata, corrumpitur & interit. Ad nonã. Propterea vocat Ariſt. compoſitum, tertiam quandam ſubſtantiam, quia forma coniuncta materiæ habet ſubſtãtialem quendam modum eſſendi, qui modus conſiſtit in naturali partium vnione, qui modus eſt diuerſus à modo proprio materiæ, & à modo proprio formæ, ea ratione, vt per ſe conſiderantur diſiunctæ inuicem atq; diſſociatæ.

Soluuntur rationes tertiæ opinionis.

CAP. XXII.

QVoniam autem breuiter docuimus, quemadmodum rationes ſecundæ opinionis ſolui poſſent, conſequens eſt, vt ad rationes tertiæ opinionis ſimili breuitate reſpondeamus. Ad primam. Reſpondet Antonius Andreas primæ claſſis Scotiſta, in 6. Metaph. q. vlt. maiorem propoſitionem illius argumen-

mentationis eſſe veram, ſi illud abſolutum eſt prius, & non dependens eſſentialiter ab alio: at compoſitum eſt poſterius, & eſſentialiter depēdens à partibus: ſi quis autem inſtet, quod facit Deus accidens ſine ſubiecto, cùm tamen accidens ſit poſterius, & dependens eſſentialiter à ſubiecto: reſpondet non eſſe ſimile, quia accidens non habet ſubiectum pro cauſſa intrinſeca, ſicut compoſitum habet materiam & formam: nullus autem effectus ſimpliciter & omnino dependet ex cauſſa extrinſeca, præterquam à prima, quia Deus omnem cauſſalitatem extrinſecam poteſt ſupplere ſine cauſſa ſecunda, non ſic de cauſſis intrinſecis, quippe quę includūt imperfectionem, nimirum eſſe partē cauſſati; id quod in Deum cadere nullo modo poteſt. Hæc ille. Ad ſecundam, Entitas totius, dupliciter conſiderari poteſt, vel in ſe formaliter, & præcisè, vt eſt quædam res diſtincta à ſuis partibus, & ſic ſe tota differt ab omnibus ſuis partibus, vel conſtitutiuè & integratiuè, vt ducit relationem ad partes ex quibus componitur, & ſic non differt aut ſe tota, aut ſecundum aliquid ſui à ſuis partibus. Ad tertiam. Iſta ratio D. Thomæ ſupponit non poſſe eſſe in vno compoſito naturali multos actus ſubſtantiales, quod non probatur multis, qui putant in aliquibus compoſitis eſſe multas formas ſubſtantiales. Nam quod aduenit enti in actu completo, nec habenti vlterius potentiam eſſentialem ad alium actum perfectiorem, id eſt, accidentarium: at quod aduenit enti in actu apto perfici & determinari per alium actum perfectiorem, id eſt, ſubſtantiale. Ad quartam, & quintam. Alia eſt ratio totius eſſentialis, & alia totius quantitatiui: illud dicerent aliqui re diſtingui à ſuis partibus, hoc autem minimè. Præterea, vnitas illa totalis ternarij nō eſt numeralis entitatiua, & tranſcendentalis, quare cum aliis tribus vnitatibus non facit numerum quaternarium. Similiter etiam entitas totius magnitudinis, eſt entitas formalis & tranſcendentalis, nōn habens in ſe extenſionem, quare ſimul cum ſuis partibus, non facit quid maius ſecundum molem, quàm omnes eius partes ſimul ſumptæ. Ad ſextam. Nihil prohibet eſſe duos terminos generationis diuerſa ratione: vnum vt quo, qui eſt forma, alterum vt quod, qui eſt ſubſtantia compoſita. Ad ſeptimam. Quia proprium quidditatis eſt determinare, diſtinguere, &c. Hæc autem magis conueniunt formæ, quàm entitati totius, idcirco forma potiùs appellatur quidditas, quàm illa entitas totius. Ad decimā. Hæc ratio Theologica eſt, quare eius ſolutio non eſt hoc loco à nobis, qui Philoſophiam tractamus, requirenda. Eam verò infirmam eſſe, & multis modis ſolui poſſe, oſtendit Capreolus in 3. ſent. diſt. 2. q. vnica. art. 3. in reſponſione ad argumenta contra ſecundam concluſionem.

Digitized by Google

Satis erit in præſentia lectorem monere, illam Damaſceni ſententiam, Verbum, quod ſemel aſſumpſit, nunquam dimiſit, intelligendam eſſe de partibus eſſentialibus humanæ naturæ, corpore nimirum & anima rationali, à quibus nunquam Verbum diuinum ſeparatum eſt, ne illo quidem triduo, quod inter mortem & reſurrectionem Chriſti, interiectum eſt. Atque hanc eſſe veram propriamque verborum Damaſceni ſententiam, liquidò cognoſcet, quicunq; locum illum, & verba Damaſceni tantùm non oſcitanter legerit. Porrò cæteræ rationes, quas hic inſolutas relinquimus, videntur nobis admodum probabiles; quare tum propter eas, tum etiam quia non ſunt multiplicanda entia ſine cauſſa & neceſſitate, tertiam opinionem probabiliorem eſſe iudicamus. Atque his expoſitis, finem habet liber ſeptimus.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

Digitized by Google

DE CAVSSIS.

LIBER OCTAVVS.

POST explicationem materiæ, formæ ac naturæ, proximè diſſerendum eſt de cauſſis; tum quia illarum commune eſt, eſſe cauſſas; tum quia cauſſarũ mentio perſæpe fit in Phyſiologia, & omnis quæ ratione conficitur doctrina , ex cauſſa proficiſcitur, & omnino pendet. De cauſſis autem, etſi agit Logicus atq; Metaphyſicus, multò aliter tamen quàm Phyſicus: etenim Logicus agit de cauſſis ea ratione, vt ſunt principia cognoſcendi & ſciendi res; ſcire enim, eſt rem per cauſam cognoſcere, & tam demonſtratio quàm definitio, quæ ſunt duo inſtrumenta Logica ſciendi, ex cauſſis procedunt: Metaphyſicus autem agit de cauſis, quatenus cauſa & cauſatum diuidunt ens, quod eſt ſubiectum Metaphyſ. ſiquidem omne ens aut eſt cauſa aut cauſatum; & quia ratio cauſæ pertinet ad omnes res, tam materiales quàm immateriales, ſuas namq; Intelligentiæ etiam cauſas habent. At Phyſicus eo modo ſermonem habet de cauſis, vt eas conſideret in ordine ad motum; namq; corpora Phyſica, præſertim ſublunaria, omnia quatuor cauſarum genera complectuntur. Neq; verò nobis animus eſt, minutiſſima quæq; ac leuiſſima quæ de cauſis dici poſſent, conſectari, ſed eas tantùm res, quę abditiores ſunt, & à vulgari notitia remotiores, grauiores etiam & obſcuriores quæſtiones enodare.

De numero cauſſarum.

CAP. I.

ARiſt. vbi agit de cauſſis, nuſquam tradidit generalem definitionem cauſſæ: fortaſſe quia cùm cauſſa non dicatur vniuocè, difficile fuit eiuſmodi definitionem conficere, quæ in quodlibet genus cauſſæ conueniret. Quidam ita definiunt cauſſam, *quæ dat eſſe rei*, ſed non bene; nam nec materia, nec finis dant eſſe rei, ſed id eſt intrinſecè quidem formæ, extrinſecè autem efficientis. Fortaſſe poſſet hoc modo definiri: *Cauſſa eſt quæ in ſuo genere per ſe, & principaliter concurrit ad conſtituendum effectum.* Dicitur illud, *in ſuo genere*, quia licèt materia ſit infima cauſſarum, ea tamen in genere cauſſæ materialis principaliter ac per ſe concurrit ad effectum, nec ſuam cauſſalitatem accipit ab aliis cauſſis. Dicitur, *per ſe & principaliter*, *Definitio cauſſæ.*

Breuis demõſtratio, quòd ſint quatuor genera cauſſarum.

vt excludantur cauſſæ per accidens, & quæ principibus cauſſis tanquam adminiſtræ inſeruiunt. Quatuor autem eſſe cauſſarũ genera, nuſquam etiam Ariſtot. demonſtrauit, ſed id tanquam per ſe clarum ſine probatione aſſumpſit. Poſſet autem ad id oſtendendum adhiberi ea ratio, quam affert Simplicius 2. Phyſ. ſuper c. 7. t. 68. Quod efficitur inquit, tãtùm poteſt habere duas cauſſas internas, materiam ex qua fit, & formam per quam fit hoc aliquid, neq; plures cauſſæ fingi poſſunt, quæ ſint intra effectum: extrinſecus autem effectus indiget efficiẽte, nihil enim fit à ſeipſo, ſed quicquid fit, ab alio fit: Efficiens autem naturale non agit temerè & inordinatè, ſed determinatè ob certum aliquem finem, alioquin non conſtanter, non ordinatè, non eodem modo plerunq; ageret: quare in effectione rerum naturalium omnes ſupradictæ quatuor cauſſæ cernuntur, nec opus eſt pluribus.

Ideam eſſe quintum genus cauſſæ, diuerſum ab aliis quatuor ſecundum Platonicos, probatur 4. rationibus.

Verùm Platonici adiungunt quintam cauſſam, quam ipſi vocant Ideam & exemplar. Namq; Deus molitor effectorq; omnium rerum, cùm nihil agat niſi ſapienter, id eſt, perfectè intelligendo quid, & quorſum agat, habere debet ipſe Ideas, id eſt, notiones & formas intelligibiles earum rerum, quas agit; nihil enim fit in rebus, quod non antè, imò quod non ex omni æternitate fuerit in Intelligentia & ſcientia diuina: ac velut artifex animo conceptam habet Ideam & formam operis quod efficit, ita Deus omnium ſuorum operum ideas & rationes habet. Quæ Platonis ſententia confirmari poteſt his argumentis. Primò, quot modis fieri poteſt de rebus quæſtio propter quid, totidem cauſſas eſſe neceſſe eſt: nam quæſtio propter quid, petit cauſſam: ſed poteſt fieri quæſtio ꝓpter quid de re aliqua, cui non poſſit bene reſponderi & ſatisfieri per quatuor ſupradictas cauſſas ab Ariſt. traditas, ſed tantùm per cauſſam exemplarem, ergo poni debet cauſſa exemplaris. Maior per ſe nota eſt. Minor autem hoc modo probatur. Si de imagine Socratis quæ eſt ſima, quæratur, propter quid ſit illa imago ſima; ad id reſponderi nequit, vel propter materiam imaginis, vel propter formam ſeu figuram, vel propter artificem, aut finem id accidiſſe, ſed tantum propter exemplar quod ſibi artifex imitandum propoſuit. Idcirco enim imago Socratis eſt ſima, quia Idea & exemplar Socratis, quod voluit pictor in illa imagine exprimere, habebat ſimitatem, erat. n. Socrates ſimus. Deinde, hoc idẽ Simplicius ſic argumẽtatur: res naturales ſunt id quod ſunt, quia participant forma quæ eſt in materia; in omni aũt participatione, tria reperiri debent: id quod participat, & quod participatur, & à quo, ſiue ad cuius ſimilitudinem fit participatio: materia eſt quæ participat, forma naturalis quæ participatur ergo,

ergo debet eſſe quiddam tertium, à quo manet participatio, & cuius particeps efficiatur forma, quæ inducitur in materiam, hoc autem nihil aliud eſt quàm Idea & exemplar. Præterea, niſi eſſent Ideæ, non poſſet reddi vlla cauſa, cur in effectione mundi tam multæ ac variæ ſpecies rerum fuerint conditæ. Nam ipſum nihilum, ex quo mundus creatus fuit, ex ſe indifferens & indeterminatum eſt; potentia item Dei eſt infinita & indifferens ad omnes effectus, niſi ergo Deus haberet in ſe varias rerum Ideas, ad quarum ſimilitudinem effingeret quæcunq; molitur, non poſſet reddi cauſſa, cur hominem potiùs creet quàm equum aut leonem, aut aliud quidpiam. Poſteà, ſi tollas Ideas & rationem exemplarem, quam afferes cauſſam ei qui petet, cur homo vel alia quæuis ſpecies, ſit ita definita & determinata, vt ſemper eandem perfectionem eſſentialem immutabiliter obtineat? vel cur homo ſit animal rationale, & non potiùs equus vel lapis? cur etiam natura ſemper eodem modo producat hominem? Qui autem amplectuntur cauſam exemplarem, facilè has & alias ſimiles quæſtiones explicare & expedire poſſunt. Modus enim numerus & mẽſura omniũ rerum naturaliũ præſcriptus & definitus eſt à Deo ſecundum vniuſcuiuſq; ſpeciei Ideam & exemplar, quod ipſe mente ſua continet. Hæc Platonici pro cauſſa exemplari.

Ariſto. cauſſam exemplarem refert ad cauſſam, quæ eſt vt forma, vel efficiens.

Verùm Ariſtoteles huiuſmodi cauſſam exemplarem aut nullam eſſe putat, aut non ſeparat à ſupradictis aliis quatuor cauſis; ſiquidem eam refert ad cauſſam efficientem; nam cùm duplex ſit efficiens, vnum quod agit ſine cognitione, quod vocatur agens naturale: alterum quod agit cognoſcendo & intelligendo, vt homo: ſicut agens naturale habet in ſe formam naturalem, per quam producit effectum, & cuius ſimilem eum facit: ſic etiam agens per intellectum habet in ſe formam intelligibilem eius rei, quam effecturus eſt, & contendit, quoad eius fieri poſſit, facere opus ſuum ſimile eius formę ſiue Ideæ, quam animo comprehenſam tenet. Atque hoc ſpectans Ariſtot. ait in 7. lib. Metaph. cap. 7. t. 23. domum materialem effici à domo, quę eſt in mente artificis, & ſanitatem quę fit in corpore, proficiſci à ſanitate, id eſt, à ſanitatis Idea, & forma intelligibili, quæ eſt in mente Medici. Itaq; ſicut forma, quę eſt in agente naturali, pertinet ad cauſſalitatem efficiẽtis, nec facit diuerſum genus cauſæ; ſic Idea quæ eſt in agente per intellectum, non facit quintum quoddam genus cauſæ ſeparatum ab illis quatuor, ſed pertinet ad completam rationem cauſſalitatis effectiuæ, quæ eſt in agẽte per intellectum: ſicut igitur calor ignis eſt efficiens caloris in aqua, & licèt calor reſpectu ignis ſit forma, tamen reſpectu caloris aquæ, eſt efficiens; ſic etiam domus intel-

ligibilis, quę eſt in mente architecti, & nihil aliud eſt quàm Idea domus, efficit domum in materia ſenſibili, & illa Idea eſt forma architecti, vt eſt artifex, ſed eſt efficiens ipſius domus ſenſibilis: atq. hanc ob cauſſam Ariſt. 2. Phyſ. cap. 3. t. 28. definiens cauſſam formalem, ipſam appellat rationem & exemplar. Atq; ex his quæ diximus, facilè erit cuiuis ſoluere rationes, quæ pro cauſſa exemplari ſunt allatæ. Hæc autem de cauſſa exemplari dicta ſint, ne, quod ad numerum cauſſarum pertinebat, id omnino prætermiſſum eſſe videretur. Cauſſæ autem inſtrumentariæ reducuntur ad genus cauſſæ, cuius ſunt inſtrumenta; vt ſi fuerint inſtrumenta efficiendi, rediguntur ad cauſſam efficientem; ſi inſtrumenta & præparationes materiæ ad accipiendam formam, reuocantur ad cauſſam materialem.

Explicantur definitiones & cauſſalitates ſingularum cauſſarum.

CAP. II.

NVnc ſingularum cauſſarum vim, rationem atq; cauſalitatem expendamus. Materia in 2. Phyſ. ca. 3. t. 28. ita definitur, *id ex quo fit aliquid ita vt inſit.* Quæ definitio differt ab ea quæ traditur in 1. Phyſ. c. 9. t. 82. quia illic definitur tantùm materia prima, quocirca ponuntur in definitione illæ particulæ (ſubiectum primum & vltimum) hic autem definitur materia tam prima quàm ſecunda; tam naturalis, quàm artificialis; non tamen definitur materia accidentium, quoniam accidens cùm ſit forma ſimplex, non habet materiam ex qua fiat, ſed tantùm in qua fiat & inſit, vt eſt apud Ariſt. 8. Metaph. c. 4. t. 12. Peripatetici vocant id quod ſubeſt accidenti, & in quo ipſum accidēs inhæret, non quidem materiam, ſed ſubiectū, quare eſſe in ſubiecto ita proprium eſt accidentis, vt nulli conueniat ſubſtantię.

Duplex cauſalitas materiæ. Habet autem materia duplicem cauſſalitatem, vnam reſpectu compoſiti, quæ eſt eſſe id ex quo fit & conſtat ipſum compoſitum, & ratione cuius habet ſubſtantiam, ita vt nullo modo inſit in alio; alteram reſpectu formæ, quæ eſt eſſe id ex cuius potentia forma educitur, & à quo recipitur & ſuſtentatur. Cætera quæ de materia hîc dici poſſent, copioſè tractata ſunt in quinto huius operis libro. Forma definitur eſſe (ratio & quod quid erat eſſe rei) appellatur etiam exemplar, ſpecies, terminus, & aliis nominibus; quæ omnia ſunt à nobis ſuprà lib. 6. ſubtiliter explicata.

Duplex cauſalitas formę. Duplex item eſt cauſalitas formæ, vna reſpectu compoſiti, quæ eſt dare ei eſſe tam quidditatiuum, quàm actualis exiſtentiæ, idq; conſtituere in certo gradu entium, & ab aliis rebus eſſentialiter diſtinguere: altera eſt reſpectu materiæ, quæ eſt eam actua-

actuare, determinare, eiuſq; informitatem perficere & ornare. Cùm igitur ſuprà dictum fuit materiam eſſe cauſſam formæ, nunc aũt dicamus etiam formam eſſe cauſſam materiæ, palam eſt has duas ſibi inuicem cauſſas eſſe; vnam ſubiectiuè, alteram (vt ita loquar) actuatiuè & formatiuè. Quemadmodum etiam ſe inuicem finiunt atq; terminant, materia quidem finitur à forma, quatenus materia habet potentiam indifferentẽ ad omnes formas, quæ ſuſcipiendo vnam aliquam earum, determinatur: forma verò finitur per materiam, quatenus forma per ſe ſumpta indifferens eſt ad multa, & vniuerſalis atq; communicabilis: cùm autem recipitur in materia, determinatur, fitq; ſingularis & incommunicabilis. Hoc tamen intereſt, quòd indeterminatio materiæ ſignificat imperfectionem eius, determinatio autem perfectionem: è contrario verò res habet in forma, cuius indeterminatio declarat eius imperfectionem, determinatio autem ferè adiunctam habet imperfectionem; ſæpè enim forma cùm producitur in materia, non habet tantam perfectionem, quantam habere poſſet, propter indiſpoſitionem materiæ cui vnitur. Vide D. Thom. 1. par. q. 7. art. 1. *Materia determinat formam, & forma materiã; ſed diuerſo modo.*

Efficiens definitur (primum principium motus) & vocatur primum, non abſolutè, nam finis prior eſt, & ab eo mouetur efficiens ad agendum, ſed dicitur primum Phyſicè, nam cauſa quæ primò mouet motu Phyſico, eſt efficiens; finis. n. non mouet motu Phyſico, ſed Metaphorico, motu nimirum deſiderij & amoris. Additur, motus; non quòd efficiens tantùm faciat motum, producit enim etiam formam ſubſtantialem, ſed vel quia quicquid facit, per motum facit, vel quia effectus non depẽdet neceſſariò ab agente, niſi in fieri, & dum motus durat quo ab agente producitur, vel vt diſtinguatur efficiens Phyſicum à nõ Phyſico; nam licèt Deus ſit cauſſa efficiens Intelligentiarum, tamen quia non eſt efficiẽs per motum, ſed per creationem aut ſimplicem emanationem; idcirco non eſt, nec appellatur efficiens Phyſicum. Duplex aũt eſt efficientis cauſalitas; vnã reſpectu materiæ quam mouet, præparat, & ſic afficit, vt opus eſt ad formam ſubſtãtialem accipiendã, & eſt cauſalitas agentis erga patiens, & mouentis erga mobile. Altera eſt cauſalitas reſpectu formæ ſubſtãtialis, vel potiùs reſpectu ipſius compoſiti quod producit, & hęc eſt propria cauſalitas efficientis vt eſt efficiens. *Duplex cauſalitas efficientis.*

Cauſſalitas finis duplex eſt, vna reſpectu mediorum, quę eſt dare illis bonitatem, amabilitatem, mẽſuram & ordinem; multa enim per ſe non amarentur, quæ tamen amantur, quia conferunt ad finem, vt potio amara grata eſt propter ſanitatem. Similiter quæ debeat eſſe menſura mediorum, vel quis ordo ſpectatur ex fine, ſicut perſpicuè cernitur in curatione ægroti; *Duplex cauſalitas finis.*

quod enim medicamentum, quantum, quo tempore, quomodò adhiberi debeat, attenditur ex ſanitate; hæc enim præſcribit & præfinit omnia medicis, prout conducit ſanitati ægroti. Illud enim ab Ariſt. 1. lib. Polit. c. 6. rectè dictum fuit, in fine non eſſe modum aut menſuram, media verò habēt modum, quem ex fine capiunt; vt ſanitas ſine modo & menſura expetitur, nempe quanta maxima eſſe poteſt, medicamenta verò hactenus tātummodò expetuntur, & ſumuntur quatenus conducunt ſanitati. Altera cauſſalitas finis eſt reſpectu agentis, quæ nihil aliud eſt, quàm eſſe id, cuius gratia agens operatur, vel ad quod per ſe ordinatur actio agentis, vel eſt mouere agens ad agendum deſiderio ſui. Cùm enim finis dicitur mouere, non intelligitur propriè & Phyſicè, nam quod mouet Phyſicè, actu eſt, finis autem vt finis, nondum actu eſt; deinde quod mouet Phyſicè eſt efficiens, & mouet ob aliquem finem, quare idem eſſet finis & efficiens, & finis moueret propter finem, ſicq; res abiret in infinitum. Mouet igitur finis Metaphoricè, vel quia iniicit agenti deſiderium & amorem ſui, qui eſt motus Metaphoricus, id quod accidit iis, quæ cognoſcendo & eligendo agunt: vel quia cùm finis ſit id cuius gratia agens operatur, & ad quod ordinat ſuam actionem, perinde ſe habet, ac ſi moueret agens. Etenim ſic habet vſus loquendi, vt cùm quidpiam facimus alicuius gratia, dicamur id feciſſe moti ab illo: vt quia mercator lucri faciendi & augendi cauſſa laborat, dicitur is moueri & trahi à lucro, vt tantos ſubeat labores.

Explicantur tres Dubitationes.

CAP. III.

SEd contra ea quæ de fine proximè ſunt à nobis explicata, occurrunt tres dubitationes; vna eſt, non ens non poteſt cauſare, aut mouere quicquam, ſed finis vt finis, nondum eſt, ergo nequit cauſſare vel mouere. Altera dubitatio eſt, non videtur finis poſſe dare bonitatem mediis, quæ ad ipſum finem referuntur, tum quia cùm finis non ſit actu, & ab ipſis mediis efficiatur, non poteſt eis communicare vllam bonitatem, tum etiam quia talis bonitas aut eſt in ipſis mediis, & ſic erunt bona non finaliter, id eſt, propter finem, ſed formaliter, id eſt, per ſe: aut eſt in fine, & ſic non media, ſed ipſe finis dicetur bonus: aut eſt in quadam relatione mediorum ad finem, at nō videtur relatio eſſe quidpiam per ſe bonum & amabile. Tertia dubitatio: dictum fuit finem mouere Metaphoricè, quatenus iniicit agenti amorem & deſiderium ſui, quod non videtur eſſe verum, nam licèt agens per intellectum, vt homo moueatur deſiderio finis ad agendum, quippe cùm habeat vim cogno-

ſcen-

ſcendi & amandi, attamen agens naturale, quod caret cognitione, quomodo ad finem propter quem agit, moueri poterit? an Phyſicè? at hoc ſuprà refutauimus, finis enim cùm nondum ſit actu, mouere Phyſicè non poteſt: an Metaphoricè per amorem & deſiderium? atqui hoc cadere non poteſt in agens naturale, quod eſt omnino expers cognitionis.

Ad quas dubitationes breuiter hoc modo reſpondendum eſt. Ad primam. Non ens non poteſt cauſſare effectiuè, nec mouere Phyſicè; ſed non ens actu, quod tamen & eſſe, & à nobis parari poteſt, nihil prohibet cauſſare finaliter, quod nihil aliud eſt, quàm eſſe id, cuius gratia aliquid fit. Nos enim non ſolùm operamur propter id quod iam actu eſt, ſed etiam propter id quod nondum eſt, poteſt tamen eſſe, & à nobis actione noſtra comparari. Ad ſecundam. Bonitas quæ aſſignatur mediis partim eſt in fine, partim in mediis, partim in relatione mediorum ad finem; eſt in fine, quatenus ſi finis bonus aut malus fuerit, media item habētur bona vel mala; & multa ſunt, quæ propter ſe nunquam à nobis expeterentur, ea verò tanquam bona expetuntur à nobis propter finem: eſt in relatione mediorum ad finem, quatenus media ob id dicunrur plus minuſùe bona, quia plus minuſùe conferunt, & conducunt ad finem; eſt deniq; in ipſis mediis, quia quòd medium cōducat ad finem, habet propter aliquam virtutem, vel qualitatem, vel aliud quidpiam in ipſo inſitum. Ad tertiam. Apprehenſio & amor finis, ſatis eſt, vt ſit in agente principali & primo, à quo mouentur & reguntur inferiora agentia; in agente autem inſtrumentario, non eſt neceſſaria cognitio finis, ſed loco eius eſt inclinatio & propenſio ad finem. Itaq; cognitio finium naturalium, & directio actionum naturalium ad illos fines, eſt in Deo & intelligētiis, à quibus mouentur & reguntur agentia naturalia, in ipſis autem agentibus naturalibus non eſt apprehenſio finis, ſed eis ab agēte primo inſita eſt virtus aliqua naturalis, propter quam inclinantur & propendunt ad ſuos fines, quemadmodum lapidi data eſt grauitas, propter quam propendet, & fertur deorſum. Poteſt autem id quod diximus illuſtrari exemplo Imperatoris, qui cum aliis principibus exercitus, nouit finem belli & rerum in eo gerendarum, quem priuati milites plerunq; ignorant: ſed cùm regantur ab Imperatore, ſatis illis eſt ab eo habere mandata & rationem rerum gerendarum. Idem cernitur in Architecto, qui operis quod efficitur cauſſas omnes rationeſque cognoſcit, ac fabri, cæmentarij, cæteriq; adminiſtri, quid fiat, aut fieri debeat, norunt quidem; cur autem quidq; ita fiat, nec ſciunt, nec verò ſcire eos opus eſt.

Hæc dicuntur ab iis qui de fine adhuc ſcripſerunt. Quæ no-

Digitized by Google

Præclara verè; Peripatetica de fine doctrina diligenter obſeruanda.

bis quidem videntur nec ſatis Ariſtotelicè, nec Philoſophicè dici. Etenim fortaſſe ſecundum Ariſt. (quæ multorum magnorumque Philoſophorum eſt ſententia) Intelligentiæ, aut nullo modo cognoſcunt ſpecies rerum ſublunarium, aut certè non propriè ac diſtinctè, ſed tantùm eminenter ac vniuerſaliter cognoſcunt, nec eas mouent atque regunt alio modo, quam per motum ac lumen cœli. Deinde fingamus mundum eſſe ſine Intelligentijs, num quæ in eo eſſent grauia & leuia, aut non mouerentur, aut aliter mouerentur, aut non ad eadem loca mouerentur, ſicut nunc mouentur? Præterea, qualis eſt iſta motio & directio agentium naturalium ab Intelligentijs? aut quorſum eſt neceſſaria? immòverò quomodo non eſt ſuperuacanea? Cũ enim in agentibus naturalibus ſint naturaliter inſitæ qualitates ac virtutes actiuę, per quas eiuſmodi agentia naturaliter ac ſufficienter determinantur ad ſuas actiones & fines; quid præterea opus eſt illis ſingulari quadam intelligentiarum rectione, vt ad ſuos fines moueantur atq; perueniant? Quem enim Philoſophum, ſi ex eo quæratur, cur ignis calefaciat, aut cur calefaciendo producat calorem, aut ignem, non pudeat reſpondere; propterea id euenire, quia ignis mouetur & dirigitur ab intelligentia? ac non potiùs, ſi ſapiat, reſpondeat, id effici quia ignis eſt calidus, hanc eſſe autem naturalem vim caloris vt calefaciat & calefaciendo, calorem & ignem producat? Similiter etiam ſi quæratur, cur graue moueatur deorſum; ridiculum fuerit reſpondere, propterea moueri deorſum, quia dirigitur ab intelligentia, cùm id proueniat ex grauitate, quæ inhærens lapidi inclinat & neceſſariò mouet eum deorſum, nec poteſt vel aliò vel aliter mouere. Neq; verò illud rectè habet quod à multis dicitur, ita ſe habere agentia naturalia comparatione Intelligentiarum, ſicut ſagittam aliquò iactam, reſpectu iaculãtis, à quo niſi ea moueretur ac dirigeretur, nunquam directò ferretur in ſcopum. Nam in ſagitta non eſt naturalis inclinatio aut virtus pertendendi atq; perueniendi ad ſcopum, quocirca indiget motione & directione iaculantis: at in graui & in quolibet agente naturali, eſt virtus & inclinatio naturalis, per quam determinatè & neceſſariò ad ſuas actiones & fines perducũtur. Neq; hoc dicimus (id enim diligenter intelligi volo) quia exiſtimemus res naturales non adminiſtrari à Deo opera & miniſterio Angelorum: quis enim Ariſtotelica & Chriſtiana doctrina vel mediocriter eruditus, hoc inficiari poſſit? ſed vt doceamus, non propterea agens naturale agere propter finem, quia eius finis cognitio ſit penes Intelligentias, ſed quia virtus actiua ipſius ad talem actionem, actio verò ad talem effectum naturaliter determinatur. Itaq; ſicut ſe habet in agẽte per intellectum, appre-

hen-

Digitized by Google

henſio & deſiderium ad ipſum finem propter quem agit, ſic in agente ſecundum naturam, virtus actiua & naturalis inclinatio, ſe habent ad finem naturalem. Maneat igitur, quamuis in his quæ per intellectum agunt, finis moueat agens amore & deſiderio ſui, tamen vniuerſè loquendo, cauſſalitatem finis in eo eſſe, vt ſit id ad quod per ſe & vltimò terminatur agentis operatio.

An in iis quæ agunt per intellectum, finis cauſſet prout habet eſſe in anima an prout habet eſſe extra animam in ipſis rebus.

Cap. IV.

Hoc loco quæri poteſt, & ſanè cognitu dignum eſt, an cũ (verbi gratia) ſanitas ſit finis medici & ægroti, eaque duplex eſſe habeat, vnum intentionale ſeu intelligibile, in mente Medici; alterum reale, cùm per curationem efficitur in ægroto; quæri, inquam, poteſt, ſecundum vtrum eſſe ſanitas ſit finis, & habeat propriam rationem atq; cauſſalitatem finis. Hanc difficultatem, quemadmodum nos ſentimus, breuiter enodabimus Primò, finis non eſt cauſſa, nec habet rationem finis, prout iam actu adeſt agenti ab eo acquiſitus. Etenim finis eſt, cuius gratia aliquid fit, at nihil fit eius gratia, quod iam actu exiſtit & habetur ab agente. Finis item eſt prima cauſſa, eiuſq. cauſſalitas precedit cauſſalitates aliarum cauſſarum at prout eſt iam acquiſitus, eſt vltimum quidpiam, & poſt alias cauſſas. Deinde, finis non eſt cauſſa ſecũdum eſſe intentionale, quod habet in mẽte agẽtis. Nã vna eſt ratió finis in omni fine & reſpectu cuiuſlibet agentis, eſſe aũt intentionale non habet rationẽ finis in omni agente, ſed in eo tantùm quod agit per intellectum. Præterea, finis & bonũ idem ſunt, at ſanitas non eſt bonum & perfectio ægroti ſecundum eſſe intentionale, quod eſt in animo & cogitatione Medici vel ægroti; ſed ſecundum eſſe reale & materiale. Præterea, finis eſt cuius gratia aliquid fit, at neq; Medicus, neq; ægrotus adhibendis ſumendiſq; potionibus tantoperè laborant propter ſanitatem intẽtionalem, ſed propter realem. Nam ſanitatem intentionalem iam actu habent in animo. Deniq; finis eſt qui explet appetitum agentis, quo præſente ceſſat actio, & in cuius poſſeſſione agens conquieſcit; hęc aũt nullo modo conueniunt in finem intentionalem. Quare non debet probari ſententia Auicennæ, qui in 6. ſuę Metaph. c. 15. cui etiam ſubſcribit Paulus Soncinas in 5. Metaph. affirmat finem cauſſare ſecundum eſſe intentionale, quod habet in anima. Finis igitur propriè ac per ſe cauſſat ſecundum eſſe reale extra animam futurum & poſſibile acquiri ab agente. Diximus (futurum)

Finis non cauſſat ſecundum eſſe intentionale quod habet in anima.

nam finis vel nondum exiſtit & per motum efficitur, vel ſi iam eſt, ſaltem debet acquiri & poſſideri ab agente. Quare ſemper eſt futurus, vel ſecundum effectionem, vel ſecũdum poſſeſſionem. Eſt enim duplex finis, vnus qui per motum & actionem acquiritur, quo modo forma naturalis dicitur finis, quia per generationem acquiritur; & Ari. in 2. Phyſ. c. 3. t. 21. definiuit finem eſſe terminum motus continui, & ſic non reperitur finis in rebus diuinis, atq; Mathematicis, quod Ariſt. conſiderans ſcripſit in 3. Metaph. ca. 2. t. 3. neq; cauſſam efficientem, neq; finem eſſe in immobilibus: quo nomine appellat res Mathematicas. Nam cùm huiuſmodi res abiunctæ ſint à motu, non poſſunt habere eum finem, qui motu comparatur. Alter eſt finis, qui nõ efficitur motu, ſed præexiſtit operationi agentis, agens autem propter illum operatur, non vt illum efficiat, ſed vt ei coniungatur & aſſimiletur, eoq; perfruatur; ſic Deus eſt finis Intelligẽtiarum, vt Ariſt. innuit in 2. Metaph. c. 7. t. 37. atq; etiam omnium rerum naturalium, vt ipſe docet in 2. de Generat. c. 10. t. 59. in 2. de Anima c. 4. t. 37. Sed reuertamur ad id quod ſuprà dicebamus. Finem igitur apprehendi & amari ab agente, non eſt vera & propria eius cauſſalitas, ſed eſt conditio, ſine qua non cauſſaret in agente per intellectum. Etenim licèt finis eſſet bonus & poſſibilis; niſi eum tamen agens per intellectum cognoſceret eſſe talem, nunquam profectò moueretur ab eo ad agendum. Quemadmodum licèt ignis habeat vim comburẽdi, & ſtuppa ſit combuſtibilis ab igne, tamen niſi vnum ſit propinquum alteri, nulla erit combuſtio: hæc autem appropinquatio ignis & ſtuppæ non eſt cauſſalitas ignis, neq; eſt id per quod aut propter quod ignis comburit, ſed eſt conditio ſeu circũſtantia neceſſaria igni ad comburendum. Itaq; ſicut ſe habet appropinquatio ignis & ſtuppæ ad cauſſalitatem ignis, ſic etiam ſe habet apprehenſio & deſiderium finis ad eius cauſſalitatem. Quare Auicenna, affirmans finem cauſſare ſecundũ eſſe intentionale, fortaſſe ſignificare voluit, hoc eſſe intentionale, conditionem neceſſariam eſſe fini ad cauſſandum; vel ſi ſecus putauit, deceptus eſt: cuius erroris cauſſa eſſe potuit, aut quia non intellexit, quo pacto finis poſſet cauſſare, niſi eſſet præſens & actu exiſtens: aut quia non diſtinxit cõditionem ſine qua non, à ratione formali cauſſæ. Nos certè auctorem ſententiæ noſtræ vt omittamus alios, habemus Auerr. qui 12. Metap. com. 36. ita ſcribit: *Forma balnei, prout habet eſſe extra animam mouet, vt finis.* Ergo eſſe cognitum non eſt propria ratio finis, ſed eſt tantùm conditio ſine qua non, reſpectu non cuiuſlibet agentis, ſed tantùm eius quod agit per intellectum. Verùm deinceps inueſtigemus an inter cauſſam efficientem & finem ſit neceſſaria connexio.

An

An inter cauſam efficientem & finem ſit neceſſaria connexio. CAP. V.

CErtum & indubitatum eſt, quidquid habet cauſam efficientem, etiam habere finem propter quem ſit; quod enim efficitur, alicuius gratia ſemper efficitur. Nam licèt quędam reſpectu agentium particularium temerè ac fortuitò effici dicantur, ea tamen ſi cauſſarum vniuerſalium & ordinis vniuerſi intentio & ratio ſpectetur, non carent ſuo fine; quemadmodum infrà de mõſtris dicturi ſumus, ſed an quod habet finem id neceſſariò quoq; habeat cauſam efficientem, non ſimiliter manifeſtum ac certũ eſt. Nam Eudemus & Alexander, exiſtimarunt, Deum finem quidem eſſe Intelligentiarum, nõ autem cauſſam efficientem; idemq; ſenſiſſe Ariſtotelem contendit Gregorius Ariminenſis & alij viri docti. Verùm hos redarguit Auer. in lib. de ſubſtantia orbis, c. 2. ſcribens finem neceſſaria ſignificatione inferre agens: nam finis definitur cuius gratia aliquid fit. Quam ſententiam Auerrois egregiè probat Heruæus 2. Quodlibeto, q. 1. Quod enim, inquit, non habet efficientem, non habet eſſe ab alio, ſed à ſe, quod habet eſſe à ſe, eſt propter ſe & nõ propter alium; ergo non habet finem; quare illa duo non cohærent, ſed maximè pugnant inter ſe, habere finem & non habere cauſam efficientem. Deinde, tolle è mundo cogitatione Deum, & quęratur an ſic Intelligentia retineat ſuũ eſſe an non? ſi retinet, ergo intelligentia per ſe non dependet à Deo tãquam à fine, ſed per accidens; ſiquidem quod alicui rei conuenit per ſe non poteſt ab ea ſeparari ſine eius interitu, at ſiue ſit Deus ſiue non ſit, nulla ex parte tollitur eſſe Intelligentiæ; ſin autem remoto Deo Intelligentia amittit eſſe ſuum: ergo illud eſſe non habebat à ſe, ſed à Deo: nam quod eſt à ſe quocunq; alio remoto ipſum remanet, nihil autẽ habet eſſe ab alio quàm à ſuo efficiente, relinquitur igitur ſi Deus eſt finis Intelligentiarum, eſſe quoq; earum cauſam efficientem. Præterea operari ſequitur eſſe, & quale eſt hoc, tale eſt illud, ſi eſt à ſe, operatur propter ſe, ſi non eſt ab alio, non operatur propter aliud; quare ſi non habet cauſam efficientem, nec finem habet. Huic autem quod demonſtratum eſt, illud etiam eſt neceſſariò conſequens atque cohærens, eandem omnino rem eſſe vltimum finem & primam cauſam efficientem: nam ſi Deus eſt primum efficiens, aut agit propter ſe, aut propter aliud, ſi propter ſe, habemus quòd volumus, ſi propter aliud, ergo cum finis ſit nobilior, & agens dependeat à fine in agendo, idem autem ſit in Deo agere & eſſe, ſequitur & aliquid eſſe nobilius Deo, & Deum aliunde in ſuo eſſe dependere; quod eſt contra ratio-

An quidquid habet finem neceſſariò etiam habeat cauſam efficientem.

Digitized by Google

nem primi entis & primi efficientis; cùm igitur primum efficiens non poſſit agere niſi propter ſe, neceſſariò efficitur, quod eſt primum agens, eſſe vltimum finem, & contrà; quod eſt vltimus finis, eſſe primum agens.

Diſcrimē inter quatuor cauſarum genera, cùm ad effectum concurrunt.

Ac de ſingulis quidē generibus cauſarum ita dictum ſit. Inter eas verò hoc intereſt, quòd finis tantùm cōcurrit ad productionem effectus, quo producto ceſſat eius cauſalitas: efficiēs aliquod concurrit ad ſolam effectionem rei, vt pater ad ſolam filij generationem; aliquod autem etiam ad conſeruationem, quomodo lux ſe habet ad lumen ab ea productum, & cauſæ vniuerſales ad effectus particulares; materia vtroq; modo neceſſariò concurrit ad effectum, effectus enim naturalis dependet à materia, & cùm fit & quamdiu eſt, namq; materia eſt ſubiectum generationis, & pars eſſentialis rei compoſitæ: forma, vt forma eſt, concurrit ad effectum non in fieri, ſed tantùm in eſſe, vnde forma definitur quod quid erat eſſe rei; & quamuis Ari. 1. Phy. ſcribat formam eſſe vnum ex tribus principijs generationis, ibi tamen non accipit formam, vt forma eſt, ſed vt eſt terminus & finis generationis, ſiquidem cum forma eſt, res iam eſt generata & planè ceſſat motus. Porrò, ſi quæratur cui harū quatuor cauſarum præcipuè conueniat nomen & ratio cauſę?

Cui generi cauſa nomen & ratio cauſæ magis cōpetat.

ita reſpondendum eſt, ſi ſpectetur origo & initium cauſandi, prima cauſa eſt finis; ſi ratio motus Phyſici, prima eſt efficiens, definitur enim eſſe primum principium motus: ſi eſſe & quiditas rei, prima eſt forma; ſi antiquitas & permanentia, prima eſt materia, ſimpliciter autem & abſolutè prima videtur eſſe forma, nam efficiens per formam & propter formam agit, materia propter formam mutatur, & finis generationis nihil aliud eſt quàm forma: certè ad ſciendam rē quamlibet, hæc maximè cōfert, & præſtat cæteris, definitio enim, quæ eſt nobiliſſimum inſtrumentum ſciendi, conſtat ex cauſa formali. Sed videamus, an omnes quatuor cauſæ ſint inter ſe neceſſariò connexæ.

An omnes cauſæ ſint inuicem neceſſariò connexæ.

CAP. VI.

Haec quęſtio de connexione cauſarū inter ſe, poteſt dupliciter intelligi, vel an vnum genus cauſæ ſit neceſſariò cōnexum cum alio quolibet genere, vt materia cum alijs cauſis, & aliæ cauſæ cum materia: vel an cauſæ quæ ſunt eiuſdē generis, quarum aliæ ſunt priores, & vniuerſaliores, aliæ aūt poſteriores & particulares, ſint inuicem neceſſariò coniunctæ, ſicut in genere cauſæ efficiētis ſe habēt ſol & homo. Secundū igitur priorē quæſtionis intellectum, dicendum eſt, finem & efficientem

tem neceſſariò inuicē coniungi, nam quod habet efficientem, etiam neceſſariò habet finem, & cōtra, ſicut paulò ſuperiùs declaratū eſt. Finis autem & efficiens nō neceſſariò dependent à materia & forma, id quod perſpicuè cernitur in Intelligentijs, quæ cùm finē, & efficientē habeant ipſum Deum, carent tamen materia & forma, quippe cùm ſint ſubſtantiæ ſimplices: materia verò & forma neceſſariò pendent à fine & efficiente, quicquid enim eſt ex materia formaq; compoſitum, id factum atq; conditū eſt; ad omnem aūt effectionē quæ non caſu & fortuitò eueniat, neceſſe eſt concurrere cauſam efficientem & finem. Inter materiā etiam & formam neceſſaria eſt coniunctio, nam neq; materia ſine forma, neq; forma Phyſica ſine materia cohærere poteſt. Secundum aūt poſteriorem intellectum queſtionis dicendum eſt, cauſas particulares neceſſariò pendere ab vniuerſalibus, & viciſſim vniuerſales indigere particularibus ad agendū (loquor de cauſis vniuerſalib. Phy. & de ijs quæ agunt ſecundum ordinariū curſum naturæ, quod addo propter infinitam Dei poteſtatem, quæ ad agendum quodcūq; Deus vult, nec eget cauſis ſecundis, nec illis ſemper eſt alligata) quod nos planū faciemus in cauſis efficientibus: idē tamen transferri, & accommodari poterit ad alia genera cauſarum. Primùm igitur mutuam hanc cauſarū vniuerſalium & particulariū inter ſe cōnexionē neceſſariā eſſe, facilè oſtendi & probari poteſt vel ea tantū ratione quia bonū & perfectio vniuerſi conſiſtit in ordine omnium partium, præſertim aūt cauſarum, quarū decet ordinem eſſe optimū & perfectiſſimum, melior autē eſt ordo per ſe & immutabilis quàm ordo per accidēs & quàm connexio ſolubilis. decet igitur cauſas vniuerſales eo ordine cum particularibus collocatas atq; connexas eſſe, vt aliæ aliarum vi & cauſalitate ad agendum indigeant, & aliæ ſine aliarum concurſu nihil agere poſſint. Præterea, cauſa vniuerſalis per ſe indifferens eſt ad quemlibet effectum, non poteſt igitur ab ea immediatè produci vnus aliquis effectus particularis, potiùs quàm alius quilibet, neceſſe enim eſt particularium effectuum ſenſibilium atq; corruptibilium, vt eſt in 3. li. de Cœlo, c. 7. t. 61. cauſas proximas ac proprias eſſe particulares, ſenſibiles, & corruptibiles, namq; debet eſſe naturalis proportio, conuenientia, & ſimilitudo inter cauſas proprias, & earū effectus. Quamobrem Ari. 7. Metap. & alijs locis valde reprehendit Platonē, qui exiſtimabat Ideas, quæ ſunt naturæ quædam immobiles, & immateriales, eſſe proprias cauſas omnium rerum naturalium. Quod autem cauſæ particulares neceſſariò dependeant ab vniuerſalibus manifeſtè oſtendit Ariſt. ſcribens in 8. Phy. ca. 7. te. 66. nullum motum ſublunarem exiſtere poſſe ſine motu circulari,

Digitized by Google

& affirmans in 1. Meteororum, c. 2. hunc mundum inferiorem neceſſariò coniunctum eſſe cum cœleſtium corporum lationibus, quoniam ab illis omnis eius virtus conſeruatur atq; gubernatur: quinetiā docet in 2. li. Met. & 8. Phy. in ordine cauſarum efficientium & mouentiū, ſecundas cauſas non agere nec mouere, niſi motas à primis & ſanè quamuis in alijs cauſis veluti in ordine materiarum & in ordine formarum, priores non dependeant à poſterioribus, & ſine illis cauſalitatē ſuam exercere poſſint, vt materia prima non dependet à ſecunda, nec anima vegetatiua à ſenſitiua, & neutra ab intellectiua, in cauſis tamen efficiētibus priores ſine poſterioribus, & poſteriores ſine prioribus, nihil poſſunt agere: & ratio eſt, quia in alijs cauſis cauſalitas priorum & poſteriorum non terminatur ad eundem effectum; diuerſæ enim materiæ habent diuerſos effectus materiales, & diuerſæ formæ diuerſos effectus formales inuicem ſeparabiles, vt anima vegetatiua facit eſſe viuens, anima ſenſitiua facit eſſe ſentiens, poteſt autem aliquid eſſe viuens & non ſentiens, vt planta: in cauſis autem efficientibus, cauſalitas vniuerſalis cauſæ & particularis ad eundem numero effectum terminatur, nec eſt alius vllus effectus cauſæ vniuerſalis, quàm cauſæ particularis.

An cauſalitas cauſæ vniuerſalis ſit potior, quam particularis.

Si autē quæratur, vtrius cauſæ, vniuerſalis nè an particularis potior ſit ac principalior cauſalitas? Reſpondendū eſt, vim atq; cauſalitatem vniuerſalis cauſæ multas ob cauſas eſſe præſtantiorem. Primò, quia eſt amplior, & latiùs patens, ſiquidem vis cauſæ vniuerſalis ad multos effectus pertinet, particularis autē contracta & determinata eſt ad vnum effectum, homo enim tantum generat hominem, ſol autem & hominem & equum & alia. Tum, quia eſt efficacior, nā non ſolùm concurrit ad productionē effectus, ſed etiam ad conſeruationem eius, ad perfectionem, ordinationem & æternitatem. Deinde, quia eſt prior, nam vniuerſalis cauſa non ſolùm concurrit ad producendum effectū, ſed etiam concurrit mouēdo cauſam particularē ad agendū. Itaq; vniuerſalis, habet ſe vt agens principale, particularis verò, vt agens inſtrumentarium. Ad extremum, vniuerſalis cauſa eſt magis independens, nam licèt ea ſit remotior ab effectu, tamen cauſalitas eius non eſt dependens à cauſa particulari, mouet enim ipſam, nec tamen ab ea mouetur; cauſa autem particularis, licèt propinquior ſit effectui, tamē dependet à cauſa vniuerſali, non enim mouet niſi mota ab illa. Quamobrem tritum illud eſt in ſcholis Philoſophorum & Theologorum, cauſam vniuerſalem immediatiùs concurrere ad effectum immediatione virtutis: cauſam autem particularem, immediatiùs concurrere immediatione ſuppoſiti.

An cauſa

Digitized by Google

An cauſa vniuerſalis præſertim autem prima qui eſt Deus, neceſſariò concurrat actu cum cauſa particulari ad quemlibet eius effectum & operationem. CAP. VII.

ILlud hoc loco diſquirendũ & explicandum eſt, an quotieſcunq; cauſa particularis aliquid operatur indigeat immediato & actuali concurſu cauſæ vniuerſalis & primæ. Hac de re duæ ſunt opiniones, vna eſt Durandi in 2. Sent. diſt. 1. q. 5. qui affirmat, cùm operatur cauſa particularis, verbi gratia, cùm calor producit calorẽ, tunc non concurrere cauſam vniuerſalem actu & immediatè, ſed tantùm mediatè; nimirum quatenus ipſa produ[illegible] cauſam particularem, eiq; dedit virtutem agendi, & quaten[illegible]am ipſam cauſam particularem, quàm virtutem eius actiuam in eſſe conſeruat. Quam ſentẽtiam ita confirmat. Si enim cauſa vniuerſalis, quando calor producit calorẽ, etiam concurrit actu ad productionem illius caloris, aut concurrit eâdem actione qua calor producens, aut diuerſa: non eâdem, quia impoſſibile eſt eandem numero actionem eſſe à duob. immediatis & perfectis agentib. quæ ſint numero diſtincta; quamuis enim eadem actio poſſit procedere ab vno mediatè & ab alio immediatè, & à duob. partialiter agentibus, tamen vt immediatè & perfectè procedat à duob. eſt impoſſibile. Aut concurrit diuerſa actione, & hoc non, quia aut per illam actionem producitur totus effectus cauſæ particularis, & ſic actio cauſæ particularis ſuperflua eſſet, aut tantùm pars illius effectus, at ſic cauſa vniuerſalis eſſet cauſſa partialis, & non concurreret cum cauſa particulari ad producendum idem numero ſecundum idem; quare aliquid produceret cauſa particularis, quod nullo modo produceret cauſa vniuerſalis, & cùm non poſſit dici quæ & quanta pars effectus producatur à cauſa vniuerſali, & quæ ac quanta à cauſa particulari, videtur id eſſe ſimile figmento. Hæc Durandus. Cuius ſententia poteſt etiam comprobari tripliciter. Primo, talis concurſus cauſæ vniuerſalis non eſt neceſſarius, neq; ad producendũ, quia calor vt octo ſufficiens eſt per ſe ad producendum calorem vt ſex vel octo cùm effectus non ſit ſupra virtutem cauſæ, ſed vel æqualis, vel etiam inferior; quare ad eum producendum non eget adiumento alterius cauſæ: neque vt cauſa particularis determinetur ad producendum hunc vel illum effectum; nam agens naturale naturaliter & neceſſariò ex ſua virtute determinatum eſt ad effectum, vt calor ad calefaciendum & graue vt moueatur deorſum: neque propter applicationem cauſæ particularis ad ſuum effectum, nam talis applicatio vel fit naturaliter per concurſum motuum & agẽtium naturaliũ, vel fit

Deum non concurrere actu cum cauſis ſecundis, opinio Durãdi, ſed nec pia nec vera, & valde periculoſa.

liberè ab homine, vt cùm ignem quiſpiam applicat ligno. Nulla igitur cauſa ſatis idonea afferri poteſt, cur talis cócurſus cauſę vniuerſalis neceſſarius ſit. Deinde, hic concurſus videtur impoſſibilis; nam ſi cauſa vniuerſalis producit totum effectum, ſuperfluè agit particularis; ſin autem partem, ergo vniuerſalis & particularis non ſunt cauſæ totales ſubordinatæ, ſed partiales, nec concurrunt ad idem, nec particularis per ſe; ſed per accidens & ſecundum quid depẽderet ab vniuerſali. Si quis autem reſpondeat, effectum produci à prima cauſa, quantum ad eſſe ipſius, à cauſa verò particulari quantum ad determinatum eſſe (verbi gratia) homo, quòd ſit ens & habeat eſſe, accipit à Deo, quòd autem ſit tale ens, id eſt homo, habet à ſuo generãte. Hoc reſponſum infirmum eſt, tum quia ens & tale ens non differũt ſecundum rem, ſed tantùm ratione, ſiquidem ens non ſignificat aliquam naturam ſuperadditã rebus de quib. dicitur, idem. n. eſt ens homo & homo, vt dicitur 4. Met. c. 2. t. 3. quare nõ poteſt, eſſe hominis, ſeparatim produci à diuerſis agentib. Tum etiam, quia ſic ignobilior eſſet effectus Dei quàm cauſæ particularis; nam nobilius eſt eſſe hominem, quàm eſſe ens tantùm, ſemper enim nobilior eſt forma poſterior, quàm prior, & prædicatum inferius, quàm ſuperius.

Arduum & perdifficile argumẽtum.

Poſtremò, videtur talis concurſus tollere libertatem noſtræ voluntatis, etenim ſi voluntas non vult niſi mota à Deo, ergo non vult liberè. Probatur conſequentia, nam voluntas non poteſt mouere ſe ad aliquid volendũm niſi ad id moueatur & determinetur à Deo, & cùm moueatur à Deo, non poteſt non moueri, nam implicat contradictionem vt mouens moueat ipſum mobile, & vt ſic mobile non moueatur: nec valet ſi reſpondeatur propterea voluntatem moueri liberè, quia Deus eam liberè mouet, hoc enim demonſtrat libertatem Dei, non autem voluntatis noſtræ. Sicut enim non quia Deus liberè concurrit ad motum cœli, aut ad calefactionem ignis, idcirco verè dici poteſt aut cœlum liberè moueri, aut ignem liberè calefacere; ita non quia Deus liberè voluntatem noſtram mouet, verè dici poſſe videtur voluntas liberè operari. Dices Deum mouere voluntatem, ea ratione vt eius naturæ conueniens eſt atque conſentaneum; & quoniam voluntas ſuapte natura eſt libera, facit Deus eam moueri liberè; ſicut facit vt cœlum moueatur neceſſariò, & vt res ſublunares, quia ſunt contingentes, moueantur contingenter; ſic enim eiuſmodi rerum natura poſtulat. Sed Durandus, vel aliquis pro Durandi opinione pugnans, primò quidem negaret, cœlum neceſſariò moueri, nam cùm motus pendeat ex motore; motor autem cœli, qui eſt intelligentia, liberè & contingenter ipſum mo-

moueat, ſi non ſecundum Peripateticam; certè ſecundũ Chriſtianam Philoſophiam non poteſt cœlo motus eſſe omninò neceſſarius. Deinde non pugnant hæc duo inter ſe, aliquid moueri neceſſariò, & moueri ab alio: at hæc duo, moueri aliquid liberè ita vt in poteſtate eius ſit moueri ac non moueri, & tamẽ ſemper moueri ab alio, quo mouente non poſſit non moueri, videntur inter ſe vel maximè pugnare. Cum igitur voluntas non poſſit velle, niſi à Deo mota & determinata ad volendum, mouente autem Deo voluntatem effectiuè ad volendum, non poteſt voluntas non velle; non eſt autem in poteſtate voluntatis, vt Deus eam vel moueat vel non moueat ad volendum: ergo non eſt in poteſtate voluntatis velle aut non velle. Quare ſi Deus ſemper actu concurrit effectiuè ac determinatiuè ad quãlibet operationem noſtræ volũtatis, videtur labefactari ac funditus tolli libertas voluntatis. Atq; hæc quidem pro opinione Durandi poſſent diſputari.

Exponitur & probatur opinio D. Thomæ, quæ eſt vera.

CAP. VIII.

Altera eſt opinio D. Tho. qui lib 3. aduerſus Gentes cap. 67. & in prima parte q. 105. art. 5. ait Deum actu cócurrere ad quamlibet actionem ſecundarum cauſarum quinq; modis; ipſe enim vires & facultates agendi dedit cauſis ſecundis; ipſe illas facultates ſuſtentat & tuetur in eſſe & vigore; ipſe applicat cauſas ſecundas ad agendum; ipſe dirigit eas in agendo, vt ad fines ſuos ipſis ignotos ordinatè perueniant; ipſe denique determinat eas ad agendum & moueat, ceu principale mouens inſtrumenta mouet & regit in operando. Hanc opinionem ea potiſſimùm ratione probat; quòd in mouentib. per ſe ſubordinatis, inferius non mouet niſi motũ à ſuperiori; ex quo Ari. 2. lib. Metaph. concludit, huiuſmodi mouentia eſſe non poſſe infinita, quia motio priorum mouentium; cùm ipſa ſint infinita, nunquam perueniret ad vltimum mouens, quod tamen ſine motione priorum mouentiũ, mouere nõ poteſt. Atq; hoc perſpicuè cernimus in agentib. naturalib. & ijs quæ operantur ex arte: agentia namq; ſublunaria, atque adeò totus hic mundus inferior omnino pendet ex lationibus corporum cœleſtium: ſol enim & homo generant hominem, idemque contingit in alijs. Artes quoque inferiores, non niſi ex præſcripto & directione ſuperiorum artiũ, quibus ſubordinatæ ac ſubiectæ ſunt, operantur. Argumenta verò Durandi, & multò antè Durandum D. Thomas, vt erat acerrimo ingenio *Opinio D. Thom. longè probabiliſſima.*

Digitized by Google

peruiderat, & locis paulò ſuprà citatis, omnia ſigillatim & propriè ſoluit.

Hæc doctrina in eo quod ait D. Thomas Deum actu concurrere ad quamlibet ſecũdarum cauſarum operationem, non eſt opinabilis aut probabilis tantùm, ſed eſt omnino vera, certa, & indubitata, de qua fas non eſt Chriſtiano Philoſopho dubitare. Etenim ſæpenumero in diuinis literis ſcriptum ſtatumque legimus, nihil fieri vel magnum vel paruũ, vel in cœlo vel in terra, vel vſquam alibi, ſine voluntate, rectione & concurſu Dei. Hinc ſunt illa. *Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine: Iſaiæ 26. & Ipſe operatur in nobis velle & perficere: ad Philippenſes 2. & ſine me nihil poteſtis facere: Ioannis 15. In ipſo viuimus, mouemur & ſumus Act. 17.* & Iſaias hominem facit comparatione Dei tanquam ſecurim comparatione artificis. Solet etiam Sacra ſcriptura operationes effectionesq; cauſarum ſecundarum Deo auctori tribuere, vt oſtendat eas principaliùs à Deo, quàm à cauſis ſecundis proficiſci. Quocirca Deum, inquit, formare corpus hominis, ſingulaq. membra manib. ſuis fingere, & ſuo quæq. loco aptè diſponere, ſolis ac lunæ cæterorũq; ſyderum curſus moderari, fundere imbres, concitare ventos, accendere fulgura, terram tremefacere, animantibus cibum vitamq; largiri. Hanc etiam ob cauſam, Theologi aiunt Deum eſſe in omnibus rebus per præſentiam & potentiam, quia cognoſcit omnia, & vis atq; efficacitas eius per omnia pertinet atq; peruadit. D. etiam Auguſt. lib. 9. ſuper Geneſin ad literam ca. 15. *Si Deus*, inquit, *ſubtrahat operationem ſuam intimam, qua naturam creatam ſuſtinet, continuò tanquam extincta, nulla remanebit.* Et paulò pòſt. *Niſi Deus continenter operaretur, nec aliarum rerum, nec ipſorum Angelorum natura ſubſiſteret.*

Sententia auctoris.

In eo autem quod adiungit D. Thomas, cauſas ſecundas, & in his voluntatem noſtram à Deo moueri, applicari, & determinari ad volendum, licet nonnulli diſſentiant Theologi, ego tamen manibus pedibuſque in eam ſententiam perquam libenter eo; hoc enim eſt ingenium, hæc conditio, hic nexus atque contextus mouentium, & cauſarum per ſe ac eſſentialiter ſubordinatarum, vt poſterior non moueat niſi mota à priori. In ordine mouentium, inquit Ariſtoteles libro 8. Phyſicorum, cap. 5. textu 41. *quod prius eſt, magis eſt cauſa mouendi quàm ſequens, & mouetur magis.* Et in libello de cauſis, Propoſitione prima, dicitur cauſa prima plus, vehementiùs, intimiùs, & inſeparabiliùs concurrere ad effectus cauſſarum ſecundarum, quàm ipſas cauſſas ſecundas, & iuuare cauſſas ſecundas in operationibus ipſarum, & magis eſſe cauſſam effectus, quàm cauſſas ſecundas. Quemadmodum igitur in alijs cauſarum

rum

rum generibus per ſe ſubordinatis inuicem, poſterior cauſa neceſſariò præſupponit cauſalitatem priorum, veluti in formis eſſe ſenſitiuum præſupponit vegetatiuũ, & hoc eſſe corporeum: & in materijs ſecundæ præſupponunt primã, idemque in finibus per ſe ſubordinatis euenit; ſic etiam in mouẽtibus & efficientibus, per ſe inuicem ſubordinatis, poſterius neceſſariò præſupponit primum, & primæ cauſæ cauſalitas prior natura eſt quàm cauſalitas ſecundę cauſæ. Quid multa? Cauſæ ſecundæ comparatione Dei, ſunt tanquã inſtrumenta artis, comparatione artificis; à quo niſi moueantur & ex arte regantur, nec mouere quidquam, nec facere artificiosè aliquid poſſunt.

Soluuntur argumenta contraria. Cap. IX.

Reſtat vt argumenta, quæ ſuprà poſita ſunt pro opinione Durandi, ea nunc breuiter diſſoluamus. In illis autẽ tria præcipuè tanguntur, quæ difficultatem habent, & explicationem requirunt; vnum eſt, videri ſuperfluum concurſum Dei cum cauſis ſecũdis, cùm cauſa ſecunda per ſe ſufficiens ſit ad producendum effectum ſuum: Alterum eſt, cõcurſum illum Dei videri impoſſibilem, ſiquidem impoſſibile videtur, eundem numero effectum proficiſci ac pẽdere totum ex Deo & ex cauſa ſecunda: Tertium eſt, illum Dei concurſum cum noſtra voluntate auferre ei libertatem, & agẽdi atq; non agendi neceſſitatem afferre. Ad hæc igitur tria, eodem ordine reſpõdendum eſt. Ad primum. Licet ignis (quod autẽ de igne dicimus, idem quoq; in cæteris cauſis ſecundis intelligendum eſt) vt eſt cauſa ſecunda & particularis, ſit per ſe ſufficiens ad producendũ ignem: propterea, quia non indiget alius cauſæ ſecundæ concurſu & auxilio ad illũ effectum producẽdum; abſolutè tamen ac ſimpliciter non eſt per ſe ſufficiens, ita vt primæ cauſæ concurſu non egeat. Ergo ſufficientia ignis, excludit quidem indigentiam alterius cauſæ ſecũdæ ac particularis, non excludit autem nec verò poteſt excludere indigentiam diuini concurſus, & dependentiã à cauſalitate Dei. Etenim Deus, tum quia eſt infinitus, infinitum autem vbiq; eſt, in omnibus rebus operatur; tum quia eſt prima cauſa & ens per eſſentiam, cætera verò ſunt cauſæ ſecundæ, illi tanquam inſtrumenta diuinæ ſapientiæ ſubiecta, ſicut in exiſtentia pẽdẽt ab illo, ſic etiam in operando In eo enim vel maximè cõſiſtit ratio creaturæ, vt ſicuti ex nihilo creata fuit à Deo, ita niſi perpetuò quaſi manu Dei teneatur & iuuetur, nihil agere, nihil eſſe poſſit. Nõ igitur ſuperuacaneus eſt cõcurſus Dei cũ cauſis ſecundis, ſed eſt quàm maximè neceſſarius. Ad ſecundum. Quemadmodũ ſi ego aliquid calamo ſcribam, vel ferrã

Solutio trium difficilium argumentorum.

G

lignum ſecem,illa ſcriptio & ſectio tota quidem fit à calamo & ſerra inſtrumentaliter, eadem verò tota etiam fit à me tãquam à principali agente, à quo illa inſtrumenta ad operandum mouentur, determinantur, atq; diriguntur; ſic etiã quilibet effectus cauſæ ſecundæ, totus à cauſa ſecunda conficitur,ideq; totus proficiſcetur à Deo, in cuius virtute operatur cauſa ſecunda, quæ niſi ad agendum à Deo determinaretur, moueretur,atq; dirigeretur,nihil planè poſſet agere.

Nota diligenter doctrinã hanc de libertate noſtræ voluntatis.

Ad tertiam. Licèt voluntas noſtra nihil operetur niſi mota & determinata à Deo, quia tamen mouetur à Deo conuenienter naturæ ſuæ,& vt ſuaptè natura apta eſt moueri,hoc eſt non neceſſariò ſed liberè,ideò verè dicitur vereq; eſt libera. Si enim voluntas ita moueretur à Deo, vt ipſa ſe nullo modo moueret & ad agẽdum determinaret, omnis profectò meriti & demeriti,& libertatis ratio funditus tolleretur; ſed quia Deus eam ſic mouet, vt ipſa nihilominus ſimul etiã ſe ipſam moueat,& per ſuam deliberationem ſe determinet, ad agendũ hoc vel aliud quidpiã,ob eam cauſam meritò appellatur libera & verè eſt libera. Non enim intelligendum eſt volũtatẽ eſſe liberã omnino,ita vt à nullo pendeat,nulliq; ſubijciatur;hac enim libertate ſolum Deum liberũ eſſe agnoſcimus, quippe qui ſit omnino liber à nullo dependens, nullius indigens,nulli ſubiectus, per ſe ſufficiens ſibi ad omnia. Hæc aũt libertas in nullam creaturam poteſt cõuenire;ratio enim cuiuſuis creaturæ neceſſariam & inſeparabilẽ continet dependentiam eius à creatore tã in exiſtentia, quàm in omni operatione. Ergo libertas noſtræ voluntatis ea eſt,quæ poteſt cõpetere creaturæ,nempe quæ ſeparat & diſtinguit voluntatẽ ab agente naturali. Quadruplex autem diſcrimen reperio inter voluntatem & agens naturale: Etenim agens naturale determinatum eſt ad effectum & operationem vnius modi;quę enim ſunt vnius ſpeciei, ea omnia cernimus eadem ferè,eodemq; modo ſemper operari : voluntas hominis indifferens & indeterminata eſt ad omne bonum, hoc eſt ad omne ens, nam bonum tam latè patet quàm ens : habet etiam voluntas triplicem in operando varietatem,aut volendo,aut nolendo, aut ſuſpendendo & cohibẽdo omnem actum ſuum. Deinde, omne agens naturale,per ſe pendet effectiuè ex motu & cauſalitate cœli,voluntas autem effectiuè à nulla re præterquam à Deo per ſe pendet,niſi fortè per accidens,ſecundum quid, indirectè, & (vt loquũtur nũc Philoſophi ac Theologi Scholaſtici)inclinatiuè tantùm,non autem neceſſariò. Poſtea, adhibitis poſitiſq; omnib. rebus, quæ ad agendũ ex parte obiecti requirũtur,ita vt nihil deſit,nihilve obſtet,agens naturale

non

non poteſt nō agere; at voluntas ēt tunc poteſt agere & non agere, & agere illud quod ei proponitur, vel etiā cōtrarium. Poſtremò, agēs naturale non mouet & determinat ſe ad agēdum, cognoſcendo, & deliberādo, & eligendo id quod agit; quod tamen facit in omni ſua operatione volūtas noſtra. Ex quo fit, vt vnus omnium animalium homo verè ſit dominus ſuarum actionum, & vt ſuis actionibus apud Deum & homines, aut benè aut malè mereri queat. Sed hæc omittamus, habent enim & benè longam & ſatis litigioſam, certè valdè remotā, ab hoc Phyſiologiæ inſtituto, quod nūc perſequimur, diſputationem. Quoniam autem docuimus, concurſum vniuerſalis cauſæ, præſertim autem primæ cum cauſis ſecundis, ad productionem cuiuſlibet effectus eſſe neceſſarium, ſequitur vt videamus, an effectus debeat plus cauſæ vniuerſali, an particulari: & an omnis cauſa ſit nobilior ſuo effectu.

Explicantur duæ dubitationes. Cap. XI.

DVæ hoc loco dubitationes exiſtunt; vna eſt, an effectus plus debeat cauſæ vniuerſali quàm particulari: altera eſt, an omnis cauſa ſit nobilior effectu. Ad priorē ita reſpondendum eſt, effectū partim debere plus cauſæ vniuerſali, partim autem particulari: Debet enim plus vniuerſali, quatenus ab ea dependet, non ſolùm in fieri, veluti à cauſa particulari, ſed etiam in eſſe & operari; quandiu enim eſt & quotieſcūq; operatur, eget concurſu & ope vniuerſalis cauſæ. Debet autem plus cauſæ particulari, quatenus accipit & habet ab ea conditionem, ſpeciem, & gradum naturæ, eique aſſimilatur. Namque effectus naturalis eſt contingens & corruptibilis, non propter cauſam vniuerſalem, quæ eſt neceſſaria & incorruptibilis, ſed propter cauſam particularem. Adde, quòd cùm quæritur cauſa alicuius effectus, non debet afferri vniuerſalis, ſed particularis & proxima. vt ſi quæras. quæ ſit cauſa efficiens hominis? non benè reſpondebis eam eſſe ſolem, ſed hominē. Quocirca definitiones & demonſtrationes huiuſmodi cauſas præcipuè complectuntur. Atque hinc dirimi poteſt nobilis illa cōtrouerſia inter Platonicos & Peripateticos, an Natura dici debeat agens principale, an verò potiùs agens tantummodo inſtrumentarium. Platonici enim cenſent, omnia agentia naturalia & particularia, eſſe tantùm inſtrumentaria & non principalia agentia, ſolum autem Deum, & cauſſas vniuerſales, eſſe agentia principalia; quod hoc argumento confirmant. Illud eſt agens principale, quod efficit & non efficitur, mouet & non mouetur, qualē manifeſtum eſt DEVM eſſe, & cauſas vniuerſales: illud autem eſt

An effectus debeat plus cauſæ vniuerſali, quam particulari.

Pulchra diſceptatio inter Platonicos & Peripateticos, an agens naturale ſit agēs.

principale, an tantùm ſit agens inſtrumentale.

agens inſtrumentarium, quod non mouet niſi quia mouetur ab alio, nec cognoſcit finem ſuum propter quem agit, ſed regitur & dirigitur ab alio finē ipſius cognoſcente: Sed talis eſt natura & agens naturale, vt cuiuis perſpicuū eſt, ergo natura magis eſt, & appellari debet agēs inſtrumentariū quàm principale Peripatetici vero contra diſputāt, quamuis cauſa vniuerſalis ſit agens principalius quàm particularis, non ob id tamē negandum eſſe, quin etiā cauſa particularis appellari debeat agens principale, potiùs quàm inſtrumentarium; quandoquidē effectus, vt paulò antè dictū fuit, aſſimilatur cauſæ particulari ſecundum quidditatem, ſecundum eſſe, ſecundū modū operādi, & ſecundū proprietates atq; accidētia, eiuſq; perfecta cognitio præcipuè pendet ex notitia cauſæ particularis, quod ſanè in agens, quod eſt verè & tantūmodo inſtrumētarium, minimè conuenit. Sed hi iudicio noſtro, non tam re quàm verbis inter ſe diſſident, tota n. diſſentio in eo poſita eſt, vt conſtituatur quid nomine inſtrumēti intelligendū ſit. Platonici n. ampliorē inſtrumēti ſignificationē amplexi ſūt; Peripatetici verò preſſiorē, & anguſtiorē ſequūtur. Platonici enim definiunt inſtrumētale agens, quod nō mouet niſi motū, & quod nō cognoſcit finē propter quem agit; hæc aūt ratio inſtrumenti omni agenti naturali competit. Peripatetici verò definiunt agens principale, quod in ſe habet naturalem & perfectam vim producendi effectum ſibi ſimilem; quomodo natura & cauſæ ſecundæ ſunt agētia principalia.

An omne efficiens ſit nobilius ſuo effectu.

Ad poſteriorem dubitatonē hoc modo reſpondendū eſt. De materia non ambigitur quin ea ſit ignobilior tam forma, quàm compoſito. De forma, an ſit nobilior cōpoſito diſputatum eſt in 6. lib. Agens vniuerſale quod appellatur æquiuocum, ſine dubio præſtantius eſt effectu, vt Sol & intelligētiæ dignitate excellunt effectus omnes: hyſicos: dicitur autē huiuſmodi agens vniuerſale æquiuocum, quia non eſt eiuſdem ſpeciei & naturę, cuius eſt effectus ab ipſo pductus, & q̃a nō ad vnum aliquem tantūmodo effectum, ſed ad multos & diuerſos effectus producendos concurrit. Agens autem particulare vniuocum, id eſt, quod eiuſdem ſpeciei eſt cum effectu, partim eſt nobilius, partim minimè; nam ſecundum cōditionem, ſeu diſpoſitionem quādam eſt nobilius: quatenus homo generās iam eſt actu, qui generatur nondū eſt; ille iam eſt perfectus, ſiquidem perfectum iudicatur eſſe, id quod poteſt ſibi ſimile generare, hic verò eſt imperfect9; ille nullo modo depēdet ab hoc, hic autem, ſaltem cùm generatur, ab illo dependet. At verò ſecundùm eſſentialem perfectionem, non eſt nobilius, eorum enim quæ cōtinentur eadem ſpecie, par eſt di-

Digitized by Google

eſt dignitas & perfectio eſſentialis:nã,vt dicitur in categoria ſubſtantiæ,non ſuſcipit ſubſtãtia magis & minùs;& ſcriptum eſt in 8.Metaph.c.3.t.10 ſubſtantiam eſſe ſicut numerum, cui nihil addi aut detrahi poteſt ſine cõmutatione ſpeciei; quin etiam in 3.Metaphyſicæ,c.3.t.11. Ariſt affirmat in indiuiduis eiuſdem ſpeciei,non eſſe prius & poſterius;neq; nobilius & ignobilius ſecundum eſſentiam. Finis autem duplex eſt,vnus qui efficitur ab agente,ſicut forma naturalis per generationẽ producitur ab agente naturali,& hic finis,licèt nobilior ſit actione agentis, cùm eius tamen ſit effectus, non poteſt eſſe nobilior agente. Alter finis eſt qui præexiſtit agenti,propter quem agens principaliter agit,& ad quem præcipuè ordinatur à natura,qualis eſt in agentibus naturalibus æternitas ſpeciei,& aſſimilatio Dei;quem finem perſpicuè cõſtat eſſe nobiliorẽ agente.Sed dicet aliquis , ſi agẽs nõ poteſt eſſe ignobilius ſuo effectu, quomodo videmus ab accidente produci ſubſtantiam?ſæpe.n.cõtingit à calore qui eſt in ferro ignito, quinetiam à motu & à lumine produci ignem. Reſpondendum eſt,an accidens producat ſubſtantiã, eſſe valdè dubium & controuerſum,quare quantum in præſentia ſatis erit,ad id quod propoſitum eſt explicandum,de hoc dicendũ eſt breuiter, exponendo quid alij ſentiant, & quid nobis tanquam veriſimilius maximè probetur.

An accidens poſſit producere ſubſtantiam. CAP. XI.

HAc de re ſunt tres opiniones:vna eſt Scoti,4.ſen.diſt.12. q 3.& Ochan,li.2 ſent.q.23.& Durandi,1.ſent.diſt.2.q.2. qui cenſent accidens nullo modo habere vim ꝓducẽdi ſubſtantiam ſed eam immediatè produci à ſubſtantia: quæ opinio ita probatur. Nullum agens poteſt agere vltra virtutem ſuam:ergo accidens cùm ſit imperfectius ſubſtantia, nõ poteſt eam producere;conſequentia per ſe eſt manifeſta. Antecedens autem probatur dupliciter,tùm quia illa propoſitio eſt per ſe nota,qua negata non relinquitur vllus modus oſtẽdendi Deum,qui eſt cauſa omnium,eſſe ens perfectiſſimum; nam non valeret, ab ipſo producta ſunt omnia , ergo ipſe eſt perfectiſſimus omnium,diceret.n.aliquis,poſſe quod eſt perfectius,produci ab eo quod eſt imperfectius;quamobrem fieri poſſet(ſicut ait Scotus)vt mundus fuiſſet conditus ab aliqua muſca; tum etiã, quia ſi effectus poſſet eſſe perfectior cauſa, diuidatur cogitatione ille effectus in duo, nimirum in id in quo ſecundũ perfectionem æquatur cauſæ ſuæ; & id,in quo ſecundum perfectionem ſuperat cauſam;& quæratur, vnde habeat effectus,id in quo ſuperat cauſam ſuam:nõ a ſe,vt pa

Nullum accidens habere vim producendi ſubſtantiam.opinio Scoti, Durãdi & Ochan.

tet,non à cauſa,quia nihil dat quod non habet,& quicquid à cauſa eſt in effectu,pręexiſtit in cauſa,vel perfectiori modo ſi fuerit cauſa æquiuoca,vel ſaltem æquè perfecto,ſi fuerit vniuoca. Atq; hæc eſt ratio Scoti. Deinde Ochã idem confirmat alijs duabus rationibus:ſi enim,inquit,non poteſt ſubſtantiã immediatè produci,à ſubſtantia,aut id eueniet propter perfectionem ſubſtantiæ; at Deus, qui eſt perfectiſſimus, immediatè ſecundum ſuã ſubſtantiam res ipſas producit: vel propter imperfectionẽ eius,ſed cũ accidens producat accidens, vt calor calorẽ;cur,non etiã ſubſtantia producet ſubſtãtiam? quandoquidẽ accidens eſt imperfectius ſubſtantia.Pręterea, in generatione vniuoca ſimile generatur à ſimili, cum igitur ignis generat ignem, ſubſtantia generatur à ſubſtantia, non ab accidente, alioquin nunquam reperiri poſſet generatio vniuoca,nec vnquam vera eſſet illa ſententia,ſimile generari à ſibi ſimili. His accedit, quòd quiditas ſubiecti, eſt cauſa propriæ paſſionis,& non ſecundum potẽtiam paſſiuam, quia omnis potentia paſſiua eſt contradictionis ad eſſe, & non eſſe, propria aũt paſſio non eſt eiuſmodi, vt poſſit adeſſe & abeſſe ſubiecto, ergo ſecundum potentiam actiuam quiditas rei eſt cauſa propriæ paſſionis.Ergo ſubſtãtia poteſt immediatè pducere aliquid,& ſi poteſt producere accidens,cur non etiã ſubſtantiam? Hæc ſunt pro prima opinione. Cõtra quam eſt Ariſt.& experiẽtia.Etenim Ariſt.in li.de ſenſu & ſenſili,ca.4. de ſapore, ait ignẽ non agere vt ignis eſt, ſed vt calidus eſt; at ſecundum Scotum,principalis actio ignis,quę eſt productio ſubſtantiæ,nõ eſt ab igne vt calidus eſt,ſed vt ignis eſt.In primo etiam lib.de Gener.c.7.t.50 ſcriptum eſt,actionẽ nõ poſſe fieri,niſi vbi eſt contrarietas, debet enim agens eſſe cõtrarium patienti:at contrarietas, non eſt propriè in ſubſtantia. Auerr.etiam in 7.Metaph.comm.22.& 31.& in 12.Met.comm. 18 ait,idem eſſe agens diſponens materiam & inducens formam: Sed accidens diſponit materiã, ergo ipſum quoq; aut per ipſum procreatur forma ſubſtantialis. Ibidem quoque ait nec elementa,nec vllas ſubſtantiales formas eſſe actiuas& paſſiuas,niſi propter qualitates; & ſemen quod non eſt actu animatum,facere actu animatum per calorem naturalem,qui in eo ineſt.Experientia itẽ frequens, perſpicuè declarat ſubſtantiam gigni ab accidente,namq; videmus calorem, qui eſt in ferro ignito ignire ſtuppã,& à lumine aëris, ob reflexionẽ radiorum,produci ignem; Similiter etiam per motum localem,alliſione nimirum & attritione duorum corporum,ignem procreari.

Explica-

Explicatur opinio D. Thomæ, accidens in virtute ſubſtantiæ poſſe producere ſubſtantiam.

CAP. XII

Altera opinio Thomiſt. qui aiunt accidens, v.g. calorem, habere duplicem modũ operandi, vnum in virtute propria quatenus accidens eſt, ſecundũ quem tantũ pōt producere calorem; alterum in virtute ſubſtantiæ cuius eſt naturalis virtus & inſtrumentum, ſecundum quem poteſt etiam producere ſubſtantiam; ſicut calor qui eſt in animali & in ſemine, quamuis per ſe non habeat niſi calefacere, tamen quatenus eſt naturale inſtrumentum animæ & generantis, poteſt producere carnem & oſſa atq; adeò ipſum animal. Vide D. Thomam in 3. par. quæſt. 77. art. 3. & in 4. ſent. diſt. 12. quæſt. 1. & 1. par. quæ. 77. art 1. Vide etiam in eiſdem locis Thomiſtas, vt Capreolum atq; Caietanum ſuper primam partem quæſt 77. art. 1. Confirmatio huius opinionis pendet ex ſuperioris ſententiæ confutatione. Etenim certum & perſpicuum eſt, vt ſuprà oſtendebamus, ſubſtantiam ſæpe produci ab accidente, non autem poteſt eam accidens producere virtute propria, quemadmodũ prima ratio Scoti euidenter & neceſſariò cōcludit: ergo virtute alterius, hoc eſt, ſubſtantiæ, cuius eſt naturalis virtus atq; inſtrumentum. *Secunda opinio, D. Thomæ, accidens producere ſubſtantiam, non ſua vi, ſed virtute ſubſtantiæ.*

Verum hęc opinio, licèt à multis probetur ac defendatur, plurimis tamen rationibus vehementer oppugnatur, ac propemodum euertitur. Primùm enim, qualitates actiuæ, quæ ſunt quatuor primæ qualitates, immediatè inhęrent in materia prima, & ordine generationis præcedunt formas ſubſtantiales; ſicut à nobis ſuprà oſtenſum eſt in 5. lib. ergo non agũt in virtute formarũ ſubſtantialium. Poſtea aut ignis producit ſubſtantiã ignis per actionem aliquã ſubſtantialem, diſtinctã à calefactione; at ſic & relabimur in opinionem Scoti, & accidens nullo modo produceret ſubſtãtiã nec ſua nec aliena virtute; ſed ſubſtantia produceretur per actionem ſubſtãtiæ propriam, & incōmunicabilem accidenti. aut ignis producit ſubſtantiam per calefactionem, ſed calor ſua virtute calefacit, ergo ſi ignis calefaciendo producit ſubſtantiam, virtute caloris eam producit. Deinde, quid eſt illud agere in virtute ſubſtantiæ? vel enim eſt accidens moueri & dirigi à ſubſtantia, ſicut dicimus ſecurim agere in virtute artificis, quia nō ageret, niſi ab eo moueretur & regeretur; at quo pacto accidens moueatur & dirigatur à ſubſtãtia, ne intelligi quidem aut fingi quoquam poteſt: Vel eſt, ſubſtantiam influere aliquã virtutē accidenti, per quã fiat potens ad producendam ſubſtantiam,

Digitized by Google

at talis influxus atq; virtus ſtatim videtur eſſe figmentũ;& cũ nihil ſit in accidente,quod ſit ipſo nobilius, ſi accidens non agit virtute ſua neq; aget virtute illius influxus.Præterea,cum ille influxus ſeu virtus ſit accidens, quæretur quomodo habeat vim producendi ſubſtantiam? ſi enim nõ virtute ſua,ſed ſubſtantiæ, exiſtet eadem difficultas, resq; procedet in infinitum:ſin autem ſua,idem à principio de priori accidẽte dici debuit. Aut (id quod aiunt acutiores Thomiſtæ) accidens producit ſubſtãtiam,quia eſt naturalis,& propria virtus ſubſtantiæ,ab ea dependens eiq; à natura tributa,tanquã inſtrumentum ad obeũdas eius actiones. Verùm hoc nihilo plus valet quã ſuperiora,tùm quia totũ id quod ſic aiunt, nihil aliud eſt,quàm relatio quædam accidentis ad ſubſtantiã:quæ relatio ſicut non poteſt eſſe per ſe primò terminus actionis, ita nec eius principium:tũ etiam quia falſum eſt ignẽ produci à calore,vt is eſt naturalis quædam virtus ignis. namq; calor qui eſt in aëre habet etiam vim gignendi ignẽ: ſi quidem vera ſunt quæ ſcribit Ariſt.in 2.lib.de Gener.cap 4 tex.27. ex duobus elementis à ſymbolis tertium vtriq; ſymbolum effici poſſe,vt ignem ex aëre & terra;ſi enim aër calore ſuo vincat frigiditatem terræ;relinquendo in ea ſiccitatem,tunc in materia terræ,cùm inſit calor & ſiccitas, neceſſariò exiſtet forma ignis.Præterea,nõ ſolùm ignis gignitur à calore ignis,ſed etiam per lumen & motum localem. Illud autem ridiculum eſt,quod quidam aiunt, calorẽ propria quidem virtute calefacere vſq; ad ſeptimum gradum, octauum autẽ gradũ vel ſi quis eſt alius, qui ſit immediata diſpoſitio ad introducẽdam formam ignis, hunc inquam,non in propria virtute producere,ſed in virtute ſubſtantiæ;quis hoc non tanquam merum planè figmentum derideat? cùm enim ignis naturaliter & neceſſariò agat,ſemper agit eodẽ modo,quomodo igitur priores omnes gradus virtute propria producit,vnum verò illum vltimum non poteſt eâdem virtute producere? quid enim tunc de nouo accedit calori producenti quod antè non habuit:nam ſi nihil aduenit eodem modo ſe habebit calor antè & pòſt,quare etiam eodem modo aget,nam idem manens idem ſemper natum eſt facere idem,vt dicit Ariſt. in 2. lib. de Gen.cap.10.tex.56.

Tertia opinio probabilior cæteris ponitur, & ſoluuntur rationes contrariæ. CAP. XIII.

TErtia opinio eſt, quæ nobis videtur probabilior accidens ſua virtute poſſe ſubſtantiam producere, ita vt cũ ignis producit ignem,tota ea productio intrinſecè & effectiuè pro-

uè procedit à calore,neq; ad eam effectiuè concurrat forma ſubſtantialis quæ eſt in igne. Quæ opinio refutatis iam ſuperioribus ſententijs longa nõ eget probatione. nam ſi ſubſtãtia producitur ab accidẽte,vt demonſtratũ eſt cõtra Scotum, & nõ in virtute ſubſtãtiæ,vt oſtensum eſt contra Thomiſtas, relinquitur igitur vt accidẽs virtute ſua producat ſubſtantiã. Reſtat nunc vt ſoluamus rationes Scoti,& alias quaſdam dubitationes quæ videntur eſſe cõtra tertiam opinionẽ explicemus. Ad primam rationem quæ eſt Scoti reſpõderi poteſt dupliciter,primùm hoc modo, inter accidens & ſubſtãtiam poteſt fieri comparatio,vel in ratione entis, & ſic clarum eſt accidens eſſe ignobilius ſubſtantia,vel in ratione productiui & producibilis, & ſic eſt proportio inter ea. nam ſicut accidens naturaliter eſt productiuum ſubſtantiæ, ita ſubſtantia naturaliter eſt producibilis ab accidente, nec in hoc eſt inæqualitas;& ſanè vtrumq; eſt eiuſdem ordinis: cùm ſit quippiam naturale,& materiale,&corruptibile. Altero modo etiã reſponderi poteſt,duplicẽ eſſe effectum agentis,vnũ intrinſecum actui agentis, vt pote qui per eius actionem attingitur, alterũ externum actioni agẽtis,qui quoniã habet naturalem & neceſſariã connexionẽ cum primo illo intrinſeco effectu, idcirco cùm hic internus producitur:ille externus quoq; per motum naturalis ſequelæ producitur ab agẽte.exẽpli cauſſa: Calefactionis, intrinſecus & immediatus effectus eſt calor: mediatus autem,& huic naturaliter conſequens eſt raritas & leuitas.Inter hæc autem duo genera effectuum hoc intereſt; quòd prior nõ poteſt eſſe nobilior agente:poſteriorẽ autem eſſe vel nobiliorem vel ignobiliorem,nihil prohibet;& ratio eſt,quia ille,cùm per ſe producatur ab agente, neceſſariò ſequitur mẽſuram & modũ virtutis actiuæ, hic autẽ, cum non producatur per ſe minimè commenſurari & correſpondere debet virtuti & perfectioni agentis; ſiquidem præſtantia agentis & actionis æſtimari debet ex primo & immediato termino atq; effectu,nõ autem ex alijs quæ propter naturalem rerum conſequẽtiam & connexionẽ producuntur. Cùm igitur ſubſtantia ſit effectus accidẽtis non priori, ſed poſteriori modo,nam cùm in materia eſt calor vt octo, neceſſariò erũpit,& exiſtit forma ignis,non.n.poſſunt hæc duo inuicẽ ſeparari; ex quo fit, vt calor producendo in materia calorẽ vt octo,conſequenter etiam producat ſubſtantiam ignis, ob hãc cauſſam fit,vt quamuis accidens ſit ignobilius ſubſtãtia,eam tamẽ poſſit producere. Ad Secundam. Repugnat ſubſtantiæ immediatè producere aliquid; non ratione perfectionis vel imperfectionis,ſed quia productio eſt actio, actio autem nõ

Nota doctrinam hanc de duplici effectu agentis.

Cur ſubſtantia immediatè nihil poſſit agere.

poteſt eſſe niſi vbi eſt contrarietas,hæc autem non competit ſubſtantiæ niſi propter accidentia,quare nec aget ſubſtantia niſi per accidentia. Ad Tertiam. In producente & producto duo cõſiderare oportet,vnum eſt id quod producit,& quod producitur; alterum eſt id quo producit & quo producitur: exempli gratia,ignis ex aqua producit ignẽ, qđ producit & producitur eſt ignis, ſimiliter etiã quo producit & quo producitur eſt calor,tũ qui eſt in igne producẽte, tum qui inducitur in materiã aquæ. Ergo in generatione vniuoca eſt ſimilitudo,ſi cõparentur inter ſe,vel quod producit & quod producitur:nã vtrumq; eſt ſubſtantia,vel id quo producit, cũ eo quo aliud producitur: vtrũq; enim eſt accidens:nõ oportet aũt cõparare id quo producitur, cum eo quod ꝑducit, quia non fieret comparatio inter ea,quæ ſunt eiuſdem rationis.

An ſubiectũ ſit cauſa efficiens ſuæ propriæ paſſionis.

Ad Quartam. Subiectum non eſt cauſa efficiens propriæ paſſionis,nam vel produceret eam per eãdem actionem,qua ipſum producitur; at hoc repugnat; quia producere præſupponit eſſe:quare ſi ſubiectum per huiuſmodi actionem producit,iam eſt:ſi per eandem producitur,nondum eſt,ergo ſimul eſt & nõ eſt; & eſſet poſterius illa actione, vt pote ꝑ quã ipſum producitur,& eſſet prius illa eãdẽ actione, vt pote per quã producit ipſam propriã paſſionem, vel per aliam actionem, ſed hoc modo propria paſſio eſſet tempore poſterior ſubiecto,& non flueret ex quiditate ſubiecti ſimpliciter, ſed ex quiditate rei exiſtentis,quod falſum eſt.nam nõ eſt neceſſaria connexio quiditatis cum ſua exiſtentia: nulla enim res, præſertim earum quæ ſunt generabiles, neceſſariò exiſtit, at connexio propriæ paſſionis cum ſubiecto,neceſſaria eſt,ſiue enim triangulum exiſtat ſiue non,habet tres angulos æquales duobus rectis.Eſt igitur eadem cauſa efficiens ſubiecti & paſſionis,eãdem enim actione vtrumq; producitur, ſed illud per ſe primò,hæc autem per modum naturalis & neceſſariæ conſequentiæ. Neq; etiam ſubiectum eſt in potentia paſſiua Phyſi.ad propriam paſſionem,nam id dicitur Phy.eſſe in potentia paſſiua reſpectu alicuius, quod nondum actu habet, aptum tamen eſt ab agente naturali tranſmutari ad illud. Ari. enim in 5.& 9.lib.Metaph.principium rei quo eſt tranſmutabilis ab alio vt aliud eſt,potentiam paſſiuam definit; ſi igitur ſubiectum eſt in potentia paſſiua ad ſuã propriã paſſionem, neceſſe eſt cogitare ſubiectum prius eſſe,& tum ab aliquo agente tranſmutari ad ſuam paſſionem,quod falſum eſt; cùm ſubiectum & propria paſſio ſimul ſint & ſimul producantur. Atq; ſupradicta quidem potentia paſſiua eſt illa quã Ari. tot in locis appellat potentiam contradictionis ad eſſe & non eſſe.

Quid ſit potentia paſſiua Phyſicè, vel potentia contradictionis ſecũdum Peripateticos.

eſſe. Si quis autem exiſtimat propterea ſubiectum habere potentiam paſſiuam & contradictionis reſpectu paſſionis, quia propria paſſio in ipſo inhæret, is ſanè non rectè ſentit, ob eandem enim cauſam dicere deberet, ſubſtantiam cœli habere potentiam paſſiuam contradictionis reſpectu quantitatis in ipſo cœlo inhærentis, quam tamen conſtat ab eo eſſe inſeparabilem.

Enodantur quatuor aliæ dubitationes. CAP. XIIII.

Exiſtunt præterea quatuor dubitationes, quæ videntur officere tertiæ opinioni, quã cæteris probabiliorem eſſe iudicauimus. Prima dubitatio eſt, cùm communis ſit & trita multorum Philoſo. ſententia, accidens cùm producit ſubſtãtiam, agere in virtute ſubſtantiæ: idq; ſecundum tertiam opinionem defendi nequeat, nõ videtur ea opinio probãda eſſe, vt quæ communi ſententiæ aduerſetur. Secũda dubitatio: Si forma ſubſtantialis neq; mediatè, neq; immediatè operatur, ergo fruſtra eſt & otioſa, & cũ melius ſit habere vim atq; facultatem agendi quàm non habere, nobilior erit conditio accidentis, quàm ſubſtantiæ, quin etiam facillimè credi poterit nullam eſſe formam ſubſtantialem, namq; formam eſſe, & qualis ea ſit, non aliter cognoſci poteſt quam ex operatione. Tertia dubitatio: Forma ſubſtantialis nullo modo poſſet appellari natura, ſiquidem natura definitur eſſe principium motus, at ſecundum tertiam opinionem ſubſtãtia nullo modo eſt principiũ actiuum alicuius motus. Quarta dubitatio. Si ſubſtãtia producitur per ſolam actionem accidentis, ergo non per ſe producitur ſed per accidens, quare generatio non erit per ſe mutatio aliqua: probatur conſequentia, nam per actionem accidentis non poteſt intrinſecè & immediatè produci aliud niſi accidens, ſicut per calefactionem primo non aliud quàm calor producitur, quare ſi per eandem actionem etiam ſubſtantia producitur, neceſſe eſt eam cõſequenter, & per accidens produci. Ad has dubitationes breuiter reſpondendum eſt hoc modo. Ad primam. Poteſt dici accidens agere in virtute ſubſtantiæ tripliciter, primò, ſecundum denominationem, nã licèt actio effectiuè procedat ab accidente, tamen quia actiones denominatiuè ſunt ſuppoſitorũ vel rerum per ſe ſubſiſtentium, non denominatur agens, niſi quod eſt per ſe ſubſiſtens, huiuſmodi nõ eſt accidens, ſed ſubſtãtia accidente affecta. Deinde ſubſtentatiuè; nã qa operari ſequitur eſſe, accidẽs aũt habet eſſe in virtute ſubſtantiæ, quatenꝰ ab ea ſubſtentatur, ob eã quoq; cauſã poteſt dici agere in virtute ſubſtãtiæ. Poſtremò, determinatiuè; nã ſubſtãtia gnis nõ

Quatuor dubitationes contra tertiam opinionem.

Quomodo accidens dici poſſit agere in virtute ſubſtantiæ.

producitur per calorem, vt calor eſt, alioquin per quemlibet gradũ caloris produceretur, ſed vt eſt tantus calor, verbi gratia, vt octo, nõ habet autem calor vt ſit tantus ex eo quod ſit accidens, ſic enim indifferens eſt ad omnem gradum, ſed ex ſubſtantia in qua eſt, quæ vt ſecundum naturam ſuam perfectè ſe habeat vendicat ſibi tãtum calorem, determinatio igitur accidentis, ſubiectiuè quidẽ prouenit ex ſubſtãtia, in qua inhæret; finaliter autem ex ſubſtantia quæ per ipſum ꝓduci debet: Ad Secundam. Non eſt ſubſtantia otioſa etiamſi nihil operetur: tum quia otioſum eſt id cuius poteſt eſſe aliqua operatio & non eſt, quod non conuenit ſubſtantiæ; tũ etiam q̃a forma ſubſtantialis tametſi nihil operetur, ob alias tamen cauſas neceſſaria eſt, quas nos in principio ſexti libri expoſuimus. Adde quod poteſt dici operari, ſi non effectiuè, certè illis trib. modis, quos paulò antè memorauim⁹. Ad Tertiã Forma ſubſtantialis eſt natura & principium motus, nõ effectiuè, ſed illis tribus modis quos in ſolutione primę ratiõis poſuimus. Ad Quartam: Forma ſubſtãtialis ordine generationis ſeu productionis conſequenter & ſecundariò producitur, at ſi ſpectetur intentio, diſpoſitio, & ordinatio naturæ, quæ per ſe primo intendit formam ſubſtantialem, & propter eã præmittit & producit in materia accidentia, exiſtimandum ac dicendum eſt, formam ſubſtantialẽ per ſe primò produci. Atq; hæc quidem de præſenti quæſtione probabiliter diſputata ſint; neq; enim priores duas opiniones contẽnimus, aut damnamus, ſed tertiam illis præferimus, vt quæ nobis propenſior ad veritatis ſimilitudinem videatur: quam tamen ita probamus, vt ea formam ſubſtantialem è medio tolli nullo modo velimus: nec verò tolli oportere iudicemus.

An idem numero effectus à multis cauſſis poſſit effici.

Cap. XV.

POteſt hoc loco tractari, quod à multis quæri, & diſputari ſolet, an idem numero effectus à diuerſis cauſis proficiſci queat. De quo nos, quia neq; multę difficultatis eſt, neq; magni momẽti, breuiter dicemus. Primò poteſt idẽ effectus fieri à multis cauſis diuerſi generis, immò neceſſariò concurrunt quatuor cauſæ ad producendũ effectum naturalẽ. Præterea, idẽ effectus poteſt fieri à multis cauſis eiuſdẽ generis, verum ſubordinatis, quarũ vna eſt vniuerſalis, altera particularis: ſol enim & homo generant hominẽ. Deinde, põt idẽ effectus effici à multis cauſis eiuſdẽ generis & ꝓximis atq; immediatis, ſed quæ ſint (vt vocant) partiales nõ autem totales, velut triremis mouetur à multis remigibus: ſed is motus nõ fit à ſingulis

gulis

gulis eorum omnino totus,ſed ab omnibus illis ſimul, ea ratione vt vnius cauſæ integræ ac perfectæ vim & poteſtatẽ explent. At vt idem numero effectus producatur à multis cauſis eiuſdem generis immediatis & perfectis,ita vt quælibet earũ per ſe ſufficiens ſit ad totũ effectum omnino producẽdũ, videtur eſſe impoſſibile. Primò,qa ſicut non poteſt eſſe niſi vna proxima materia,& vna ꝓxima forma ipſius effectus. ita nec efficiens,tum quia ſic nõ eſſet neceſſaria & determinata cõnexio effectus cum ſua cauſa:quamobrem talis effectus ſcire nõ poſſet:quia ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere propter quam res eſt & quod non contingit aliter ſe habere. Poſtea, quia in natura nihil eſt ſuperfluũ & otioſum,at ſi eſſent multæ cauſæ vnius effectus,eo modo quo diximus, præter vnam illarum,cæteræ otioſæ eſſent. Deinde, vna numero actio non poteſt fieri à duobus agentibus, nã actio depẽdet ab agente, & per ipſum definitur,ergo nec vnus numero effectus; nã actio re nõ differt ab effectu,qui eſt intrinſecus& immediatus eius terminus. Ad extremum,ſit C.effectus,ſint eius cauſæ A. & B. ſequeretur effectum à neutra cauſa per ſe ac neceſſario dependere, quod eſt falſum; nam effectus neceſſariò dependet à cauſis ſuis per ſe:probatur conſequentia, C.non depẽdet neceſſariò ab A.alioquin eo remoto non poſſet effici ab ipſo B.at ponitur poſſe etiã fieri ab ipſo B.ſimiliter C.nõ dependet à B. propter eandem cauſam,ergo à neutro per ſe & neceſſariò dependet. Et quanquam ita ſentiant Thomiſtę,vt videre eſt apud D.Tho.in 1.par.q.52.ar.3 & Paulum Soncinatem,in 5.Metaph.q.6.tamen cùm ipſi affirment genita ex putrefactione & ſemine eſſe eiuſdem ſpeciei, vidẽtur concedere multas cauſas efficiẽtes eiuſdem effectus proximas & perfectas,quarum quælibet per ſe ſufficiens eſt ad producendũ effectum: mus enim ſecundũ ipſos, æquè generari poteſt ex ſemine,ac ex putri materia. Sed ipſi reſpõdere poſſent dupliciter,vel ſe tantùm loqui de cauſis efficientibus eiuſdẽ rationis, id eſt vel ambabus vniuocis vel æquiuocis, at generatio muris ex ſemine eſt vniuoca, ex putri autẽ materia, eſt æquiuoca;vel ſe loqui tantùm de cauſis efficientibus, quæ ſimul concurrunt ad vnum numero effectum producendum,nunquam autem contingit eundem numero murem ſimul generari ex ſemine,& ex putri materia.

Solet etiam ab alijs in dubiũ vocari,an effectus qui ab hac cauſa efficiente,& in hoc loco, atq; hoc tempore productus eſt,idẽ numero potuerit produci vel ab alia cauſa efficiente, vel in alio loco,vel alio tẽpore. Ad quod nos breuiter reſpõdemus, videri nobis probabilius, id fieri nõ poſſe. Primò, qa debet

Digitized by Google

An idem effe-ctus numero potuerit ab alia cauſa vel alio loco & tempore effici.

debet eſſe determinata habitudo & cõnexio effectus cũ ſua cauſa, quæ non eſſet, ſi effectus à qualibet alia cauſa produci poſſet: tum quia vna numero actio non poteſt eſſe à diuerſis agentibus, aut in diuerſis temporibus: q̃a ad vnitatẽ numeralem motus requiritur vnitas numeralis mouẽtis, vt dicitur 8. Phy. ca. tex. 49. & vnitas numeralis tẽporis, vt dicitur in 5 Phy. ca. 4. tex. 41. ſi aũt actio variatur per quã effectus producitur, fieri non põt quin etiã effectus varietur. Poſtremò, quia effectus particularis per ſe dependet à cœlo, quare variato cæli aſpectu & ſiderũ, quẽ omni pũcto temporis variari neceſſe eſt nõ põt idem numero effectus produci. Verũ de his ſatis.

Nunc declarãdum eſt, an effectus eiuſdem ſpeciei, poſſint produci à cauſis efficientibus diuerſæ ſpeciei, vel etiã generis, quarũ quælibet ſit proxima & perfecta cauſa ipſius effectus. Atq; hîc locum habet inſignis illa quæſtio de genitis ex ſemine & ex putri materia, an ſint eiuſdem ſpeciei: exempli cauſa. Animus qui ſine ſemine gignitur ex putri materia, ſit eiuſdem ſpeciei, cuius eſt is qui gignitur ex ſemine alterius muris. Circa hanc quæſtionẽ reperimus tres opiniones. Quidã enim putarunt omnia animalia tã imperfecta, quàm perfecta, etiam ipſum hominem, poſſe gigni ex ſemine & ex putri materia. Alij cenſent, nullum animal eiuſdem ſpeciei poſſe vtroq; illorum modorum gigni; ſed quæcũq; gignuntur vno modo, ſpecie diſtingui ab his quæ gignuntur altero modo. Sunt etiam multi, qui arbitrantur animalia quidem perfecta tantùm poſſe gigni vno modo, nimirum ex ſemine, cuiuſmodi ſunt, leo, equus, homo; Imperfecta verò qualis eſt mus, vermis, ſerpens, ſcorpio, vtroq; modo gigni poſſe: quin etiã ſunt quædam imperfectiſſima, quæ nõ niſi ex putri materia generantur; ita vt ſint tria genera animalium, quorũ quædam tantùm ex ſemine, alia tantùm ex putri materia, nonnulla vtroq; modo generantur. Has igitur tres opiniones ſigillatim diſcutere, ac dijudicare operæpretium fuerit.

Quæ generantur ex ſemine & ex putri materia, an ſint eiuſdem ſpeciei. Ac primò examinatur opinio Auicennæ,

Cap. XVI.

Mirabilis opinio Auicennæ hominem etiam ſine humano ſemine naturaliter

PRima opinio eſt Auicennæ in libro quem ſcripſit de Diluuio, & à quibuſdam etiam tribuitur Alberto, quam innuit Ari. in 2. Politicorũ, ca. 6. vbi reprehendens priſcos legũlatores, ait eos vel ex corrupto ſemine, vel ex terra natos fuiſſe, & in Sect. 10. Problemate 15. & Plato in Menexeno & Philoponus in 3 de Generatione animaliũ nominãt Steſichorum, qui dicebat poſt diluuium homines, fuiſſe renatos ex putri materia:

Digitized by Google

materia:potuerũt aũt hi fortaſſe ſumere huius opinionis occaſionem ex ijs quæ continentur in ſacris literis,vel de formatione Adam, qui ex limo terræ à Deo fictus eſt,vel de generali diluuio. Quæ opinio his argumentis probari poſſet. Primò, eadem eſt materia generationis & nutritionis, ſicut Ari. docet in 2.de Gener.ca.8. tex.50.& in 2. de Anima, ſed terra ſuggerit materiam qua poſſit homo nutriri, vt herbas & fructus; ergo poteſt ipſa quoq; præbere materiam ex qua homo generari queat. Deinde, quicquid poteſt virtus inferior, poteſt etiam ſuperior,ſi igitur virtus quæ eſt in ſemine, cùm ſit particularis cauſa & ignobilior virtute cœleſti, gignit hominem;cur non idem facere poſſit cœlũ cum elementis? Poſtea,cælum poteſt afferre interitum homini, ergo etiam eius generationẽ perficere,ſiquidem oppoſitorum eadem eſt ratio. Præterea ars imitatur naturã, ſed ars quãlibet formã poteſt exprimere in diuerſis materijs,vt formã hominis in ligno argento,marmore,ergo ſimiliter natura poterit quãlibet formã naturalẽ in diuerſis materijs producere.Poſtremò.homo liberè generat hominem, quare poteſt nõ generare: & ex ea parte qua homo generatur ex homine, põt deficere ſpecies humana: cùm autem impoſſibile ſit eã ſimpliciter deficere, propterea ꝙ ſpecies continent vniuerſi perfectionem, præſertim autem humana,quæ eſt omnium nobiliſſima,neceſſarium eſt dicere generationem humanã nõ ſolùm ex ſemine hominis, ſed etiam alio modo, & ex alia materia effici poſſe. Itaq; ſecundum hanc opinionem,fœmina non eſt per ſe neceſſaria ad generationem hominis, ſed tantùm per accidens, nimirũ propter locum matricis, qualis locus extra fœminã, id eſt tam oportunus,tam commodus,& conducens generationi, conſeruationi, & accretioni hominis, donec in lucem edatur,non facilè reperiri poteſt. *poſſe procreari.*

Verũ hæc opinio indigna eſt Philoſopho,quippe qui non debet,vt eſt apud Ari.8.Phy.ca.1.tex.15.& in 2.de Generat. ca. tex.42.quidquam aſſerere, quod non vel experientia vel ratione aliqua probabili cognitũ habeat,& alijs ſuadere queat. At nulla experientia docet hominem aliter generari poſſe naturaliter quam ex ſemine;neq; ab initio mundi vllus hominũ (niſi forte Poëtarum fabulis putemus habendam eſſe fidem) ex putri materia generatus eſt:&ſanè quod nunquam adhuc factum fuit, Phyſicè loquendo de ijs quæ ad ſpeciem pertinent pluſquam veriſimile eſt,neq; deinceps aliquando futurum,neq; fieri poſſe naturaliter.Ratio autem reclamat,hominẽ ex putri materia generari poſſe, quomodo enim tã varia, ſubtilis, delicata & artificioſa, tot membrorum & partiũ humani *Refutatio Auicennæ.*

mani corporis compactio, conformatio, diſtinctio, figuratio ex putri materia efficiatur? aut quis locus præter matricē fœminæ, qui ſit calidiſſimus, non igneo ſed vitali quodā calore, & ab omnibus elementorū cæliq; iniurijs tutiſſimus, reperiatur? Sed eſto generetur homo ex putri materia; atpoſtquā eſt conceptus & in lucem æditus, quo alimento nutrietur & ſuſtentabitur? non etiam quodlibet illi ætati congruit, & cū homo per multos annos non poſſit per ſe ſine adiumento parētum vitam degere, quis nā ei ex terra nato, hæc neceſſaria adiumenta & præſidia præſtabit? An natura quidē generabit ex terra, eum autem generatum conſeruare nō poterit, ſed mox interiturū deſeret? quis hæc tam inſipiēter & impiè de natura vel potiùs de Deo qui eſt naturæ cōditor & rector, loquētem ferat? Verùm plura cōtra hanc opinionem diſputare ſuperuacaneum eſt, ſtultum enim eſt, vt ait Ariſt. attendere qd quiſq; dicat; & quidam lepidè ait, ſapientes viros ambigere, vter ſtultior ſit, ille qui ſtultè dicit, an qui ſtultè dicentē ſeriò refutare contendit. Nec verò quiſquam miretur tā ineruditam, tam abſurdam & incredibilem ſententiam cuiquā Philoſopho probari potuiſſe; namq; non minùs verum quā ſcitum eſt illud quod Cic. ſcribit in 2. lib. de Diuinatione f. 133. *Neſcio inquit, quomodo nihil tam abſurdè dici poteſt, quod non dicatur ab aliquo Philoſophorum.* Quare breuiter ad rationes huius opinionis reſpondeamus.

Solutio rationum opinionis Auicennæ.

Ad primam. Duplex eſt materia nutritionis, vna remota, vt herba & fructus, altera proxima, vt ſanguis, illā terra dare poteſt, hāc non poteſt, de qua tamē intelligitur id quod dicitur eādem eſſe materiam nutritionis & generationis: ac licèt eadem ſit materia generationis & nutritionis, quæ tamē generationi inſeruit, & appellatur materia ſeminalis, multò purior, efficacior, & perfectior eſt quàm alimentalis materia: cuius rei ſignum eſt illud: quædam membra ex materia ſeminali à principio formata, ſi poſtea corrumpantur, frangantur, ac mutilentur, non poſſe rurſus per nutritionem renaſci aut reparari. Ad ſecundam: Cauſa vniuerſalis duplex eſt; vna prima & ſimpliciter vniuerſalis, ut Deus qui propterea quòd liberè agit, & infinitā habet vim ad agēdum, pōt quicquid ab agētibus particularibus & cauſis ſecundis efficitur, proximè ſine illis efficere: altera eſt cauſa vniuerſalis ſecunda quæ eſt vniuerſalis nō ſimpliciter, ſed tantū reſpectu rerū ſublunariū, vt cœlum, quę cauſa tum quia eſt finitæ virtutis & naturaliter operans, tū quia per ſe eſt indifferens & indeterminata ad productionē, cuiuſlibet effectus particularis, nequit ſine ꝓximis & proprijs cauſis particularibus, eatū effectus producere. Ad

Tertiam.

Digitized by Google

tertiam. Non valet conſequentia, nam multò plura, & maiora præſidia neceſſaria ſunt ad generandum hominem, quàm ad eum corrumpendum: etenim ſi vnum quodlibet elemētorum exuperet cætera, poteſt homini exitium afferre; at perſpicuum eſt non poſſe hominem ex vno elemento generari. Ad quartā: Inter naturam & artem multū intereſt: primùm.n. forma, quam efficit ars, non eſt ſubſtātia, vel res quædam diuerſa à ſubiecto, ſed eſt varia quædam determinatio, conformatio & figuratio quantitatis, in qua ratio figuræ cōſiſtit. Deinde, materia quæ accipit formam artificialē, non habet ad eam naturalem potentiam & inclinationem, quemadmodum eſt in 7. l. explicatū. Propter hanc igitur, quę eſt inter naturā & artem diſſimilitudinem, fit, vt forma artificialis in diuerſis materijs effici queat, naturalis autem minimè. Ad quintam. Coniunctio maris & fœminæ per quam ſemen exhibetur matrici, liberè fit; at poſtquam matrix ſemen virile complexa eſt, omnis illa operatio ſubſequens, per quam generatio hominis abſoluitur, per ſe non liberè; ſed naturaliter efficitur. Neq; verò, quia initium generandi in noſtra eſt voluntate atq; poteſtate, ideo metuendum eſt; ne ipſa hominis generatio aliquando deficiat. Etenim appetitus generandi, cuilibet homini naturaliter inſitus & penitus infixus, acerrimus & incitatiſſimus eſt: isq; poſt labefactatam, primi hominis ſcelere, integritatem naturæ noſtræ, multò etiā vehementior & effrenatior extitit; vt tam ardens procreandi cupiditas nequando in cunctis hominibus omninò reſtinguatur, nequaquam ſit pertimeſcendum: & ſanè quod adhuc nunquam accidit, non eſt verendum; ne in poſterum aliquando contingat: quāuis ſi Theologicè ac verè loqui volumus, aliquādo ceſſaturam eſſe generationem hominis, minimè dubitandum eſt, poſt reſurrectionem.n. neq; nubent, neq; vxores ducent (vt ait Dominus) ſed erunt velut Angeli Dei.

An generatio hominis ſit naturalis, an potius liberè fiat; & an poſſit aliquando deficere.

Declaratur ſecunda opinio, quæ eſt Auerrois.

CAP. XVII.

ALtera opinio eſt Auerrois, quam is copioſè tractat in 8. Phy. co. 46. & in ſua Paraphraſi ſuper 1. l. de Gen. animal. c. 1. affirmans nullam ſpeciem, ſeu viuētium ſeu animalium, poſſe generari ex putri materia & ex ſemine; & quæcunq; his duobus modis generantur, quamuis in ſpeciem ſimilia ſint; ſpecie tamen inter ſe diſtingui. Hanc ſententiam, tum ipſe, tum eius ſectatores, confirmant multis rationibus. Prima ratio. Materia & forma ſunt ad aliquid; ita vt quemadmodum formæ differunt, ſic neceſſe ſit materias, quæ proximè ac propriè illis formis reſpondent, diuerſas eſſe, ſicut Ariſt. ait in 2. Phyſ. c. 2. t. 26. ſed putris materia & ſeminalis, inter ſe differunt ſpecie; ergo

Opinio Auerrois, generata ex ſemine & ex putri materia, ſemper inter ſe diſtingui ſpecie.

formæ quæ ex illis educuntur, & in illis recipiuntur, non poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei. Ad hoc, qui contrà ſentiunt, fortaſſe reſponderent dupliciter. Primò, quamuis materia putris per ſe & à principio multum differat à ſeminali, tamen per virtutem caloris cœleſtis, vel aliarum influentiarum, ſic afficitur & temperatur, vt habeat temperationem quandam & conſtitutionem qualitatum, valde ſimilem ei, quam materia ſeminalis habet in matrice, quamobrem non eſt mirandum, ſi poſſit etiam ſimilem formam recipere. Deinde, duplex eſt materia, vna tranſiens, altera immanens, nihil prohibet eiuſdem ſpeciei eſſe diverſas materias tranſeuntes; velut ſanguis efficitur ex carne, fructibus & pane: ſimiliter etiam ex materia putri & ſeminali, quæ ſunt materiæ tranſeuntes, poterit eadem ſpecies produci. Materia autem immanens (docerent forſitan illi) non eſt alia, quam materia prima; ſiquidem omnis forma ſubſtantialis immediatè vnitur materiæ primæ, quare cùm materia prima, quæ eſt in corpore putri, & quæ eſt in ſemine, ſint eiuſdem rationis, relinquitur, animalia quæ generantur ex putri materia & ex ſemine, habere materias immanentes eiuſdem ſpeciei. Secunda ratio. Mus æquiuocè dicitur de eo, qui generatur ex ſemine & ex putri materia, ergo illi mures non ſunt eiuſdem ſpeciei, conſequentia ſatis per ſe manifeſta eſt. Antecedens autem ita probatur: æquiuoca ſunt, quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ diuerſa; ſed illi mures habent nomen muris commune, definitionem autem ſubſtantialem diuerſam, ergo, &c. Minor probatur; etenim materia neceſſariò ponitur in definitione rerum naturalium, vt eſt apud Ariſt. 1. de Anima, c. 1. t. 16, & in 6. Met. c. 1. t. 2. præſertim cùm ſecundum eos, qui huic opinioni aduerſantur, materia ſit pars quidditatis; ergo ſi eſt diuerſa materia, impoſſibile eſt eandem eſſe quidditatẽ & definitionem; cùm igitur illi mures ex diuerſis materijs exiſtãt, non poſſint eandem habere quidditatem. Ad hoc quid reſponderent aduerſarij, facilè conijci poteſt ex ſuperiori reſponſione; dicerẽt enim, licèt materiæ, quas vocãt tranſeuntes, in huiuſmodi animalibus, ſint diuerſæ ſpeciei; materias tamen manentes, quæ propriè pertinent & adhibentur ad definitiones rerũ naturalium, vnius eſſe ſpeciei. Tertia ratio. Connexio effectus cum ſuis cauſis, ꝑ ſe neceſſaria & immutabilis eſt; alioquin tolleretur ſcientia, ſiue quæ demonſtratione, ſiue quæ definitione cõficitur; ſiquidem ſcire definitur rẽ cognoſcere per cauſam propter quam res eſt, & quod non contingit aliter ſe habere: at illi mures cum tam ex materia putri, quàm ex ſeminali generari queant, cum neutra materia habent connexionem, quæ ſit neceſſaria per ſe. Quarta ratio. Generatio muris ex ſemine, fit ſe-
cun-

rundũ naturam, vt patet; ergo fit vel ſemper, vel vt plurimum: ſic.n. Ari. in 2. Phy. & in 1. de Cœlo definit id, quod eſt ſecũdum naturam: ergo oppoſitum huius, eſt præter naturam & raro, ac per accidens contingit. ſed mures qui gignuntur ex putri materia, ita frequenter & per ſe generantur, ſicut illi qui ex ſemine, hoc igitur eſt manifeſtiſſimum ſignum, hos & illos, non eſſe eiuſdem ſpeciei. Quinta ratio. Vnius naturæ vnus eſt modus generationis, ergo diuerſus modus generationis arguit diuerſas naturas. Antecedens innuit Ari. in 1. li. de Gen. anim. ca. 1. Sexta ratio. Natura nihil fruſtra & ſuperflue facit, nec facit per plura, quod poteſt facere per pauciora; ergo ſi eadem ſpecies animalium generari poteſt ex ſemine & ſine ſemine, alter iſtorũ duorum modorum erit ſuperfluus, cùm vnus illorum ſufficiat. Si dicant, id facere naturam propter maximam ſollicitudinem, quam habet de conſeruatione huiuſmodi animalium; id ſanè ridiculum eſt; nam multò æquius eſſet, iſtiuſmodi curam & ſollicitudinem habere de animalib. perfectiorib. quæ tamen non niſi vno modo generantur. Si dicant, hoc idcirco fieri, quia perfectorum animalium præſtantia, non patitur ea generari aliter quàm ex ſemine. Nec id profectò ſatis firmum eſt, nam ſi ſunt animalia quædam imperfectiſſima, quæ tantùm generantur ex putri materia, & alia quædam perfectiſſima, quę non generantur niſi ex ſemine, & ad horum animalium propagationem & conſeruationem vnus tantùm generationis modus ſufficit, cur non item ad murium ſpeciem propagandam & conſeruandam vna generationis ratio ſufficiet? ſed oportuit naturam ad eorum propagationem atq; conſeruationem, duplicem gerandi modum adhibere. Septima ratio. Mutationes differentes ſpecie, habent terminos ad quos differentes ſpecie; vnitas.n. & diſtinctio ſpecifica motuum, auctore Ari. in 5. Phyſ. ſumitur ex terminis ad quos tendunt; ſed generatio ex putri materia, & generatio ex ſemine, ſunt mutationes inter ſe ſpecie differentes; ergo termini earum different ſpecie; quare animalia quæ illis duobus modis generantur, erunt diuerſæ ſpeciei, minor ita probatur; termini, à quibus procedunt illæ duæ generationes, ſpecie differunt inter ſe: nam vt ſæpe dictum eſt, materia putris & materia ſeminalis, non poſſunt eſſe vnius ſpeciei; ergo ſimiliter etiam termini, ad quos tendunt, ſpecie different. probatur conſequentia. Primò. terminus à quo, eſt contrarius termino ad quem; omnis.n. mutatio, vt dicitur in 1. Phyſ. ca. 5. t. 47. & 5. Phy. c. 1. t. 6. ńt ex contrario in contrarium. Deinde, ſicut Ariſt. docet in 1. l. de Cœlo, c. 2. t. 10. & in 10. l. Meta. c. 4. t. 14. vnum vni tantummodò eſt contrarium, nec vni rei poſſunt eſſe duo contraria, quæ ſpecie differant; cùm igitur terminus à quo

Digitized by Google

generationis ex putri materia, & terminus à quo generationis ex ſemine, inter ſe ſpecie differant, & vterq; illorum ſit contrarius ſuo termino ad quem; ſi termini ad quos tendunt illæ duæ generationes, eſſent vnius ſpeciei, iam tunc vni duo, quæ ſunt diuerſæ ſpeciei, eſſent contraria. Octaua ratio. Forma cognoſcitur ex operatione; nam quæ habent formam & naturā eiuſdem ſpeciei; ſimiles quoq; habent operationes; ſed animalia, quæ naſcuntur ex ſemine & putri materia, diſſimiles habēt operationes: ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei. probatur minor: animal natum ex ſemine per ſe habet vim generandi, & quidē generandi ſibi ſimile; animal autem ex putri materia natum, aut nihil omnino generat, ſicut Ari. docet in 2. de Ani. c. 4. t. 34. his verbis: *Generare eſt naturaliſſimum operum, quæ in viuentibus ſunt, quæcunq; perfecta & non mutilata ſunt, aut generationem ſpontaneā habent:* cuius generis eſſe conſtat ea, quæ oriuntur ex putri materia: aut ſi generat aliquid, id nec eſt eiuſdem ſpeciei cum generante, nec habet vim aliud quidpiam ampliùs generandi. Nam quod generatur ab eo, quod productum eſt ex putri materia; ſi eſſet eiuſdem ſpeciei cum illo, haberet quoq; eundem modum generationis: quare ſicut illud ex putri materia genitū eſt, ita hoc gigni debuiſſet; vel ſicut hoc ex ſemine natum eſt, ſic illud naſci oportuiſſet: quę ſunt enim eiuſdem ſpeciei, vnum habent, ſimilemq; generationis modum. Pręterea, ſi hoc quod generatum eſt ab eo quod fuit productum ex putri materia, etiam generaret aliud quidpiam, vel hoc eſſet eiuſdem ſpeciei; at non habet eundem generationis modum cum primo generante: vel eſſet diuerſæ ſpeciei, & ſic generatio ſpecierum procederet in infinitum. Atque tota hæc argumentatio, eiſdem propemodum verbis tractatur ab Ari. in 1. l. de Gen. anim. c. 1. quo in loco ita ſcribit: *Quæ non ex coitu, ſed ex putri materia oriuntur, ea generant quidem, ſed genus diuerſum, quod; prodijt, nec mas eſt, neque fœmina: quod iuſta euenit ratione, nam ſi ex coitu eorum, quæ non ex animalib. orta ſunt, animalia orirentur, hæc ſi eiuſdem generis eſſent primum quoq; parentum ortum talem eſſe oporteret, quod rectè ita cenſemus, quando ſic euenire in cæteris animalibus patet. Sed ſi diſſimilia quidem, ſed quæ coire inter ſe poſſent, gignerentur, rurſus ex his alia quædam natura procrearetur, & alia ex ea, idq; in infinitum procederet: At natura infinitum vitare ſolet; infinitum enim fine caret, natura autem ſemper finem quærit.* Ac ne putetur Ari. hoc in loco id fortuitò dixiſſe, vel probabiliter tantùm, vt quidam noſtræ memoriæ ſcriptor ait, diſputare, eādem planè ſententiam ſimilibus penè verbis expreſſam reliquit in 5. l. de Hiſt. anima. c. 1. hoc modo ſcribens: *Quæ per ſe, vel in animali, vel in terra, vel in ſtirpe vel etiam in eorum ipſorum partib. creantur, eademq; maris, ac fœminæ ſexu diſtin-*

Nota præclaram hāc ſententiam & doctrinam Ariſt.

cta

ſta ſunt, iis coeuntibus gignitur quidē aliquid, ſed ex quo nihil amplius gigni poſſit: verbi gratia, coitu pediculorum, lendes dictæ procreantur; muſcarum, vermiculi; pulicum genus pediculorum ouium ſpeciem referens; ex quibus nec ea quæ generarint proueniunt, nec aliud vllum animal, ſed id quod ſunt, ſordes tantùm exiſtunt. Hæc, & ſi quę ſunt alia, afferri poſſunt quaſi firmamenta & præſidia, ad opinionem Auerrois muniendam atq; confirmandam.

Explicatur tertia opinio. CAP. XVIII.

Egregia huius opinionis confirmatio.

TErtia opinio eſt: quemadmodum animalia perfectiſſima tantùm generantur ex ſemine, & imperfectiſſima tantùm ex putri materia; ita quæ media ſunt, ſecundum eandem ſpeciem propagari poſſe tā ex ſemine, quàm ex putri materia. Hāc opinionem ſequitur D. Tho. in 7. Met. Lect. 6. ſuper t. 23. & ferè probatur à Theologis, & Latinis Philoſophis, præſertim huius temporis; quæ ſententia his poſſet argumentis perſuaderi. Prima ratio ſit hæc. Ari. in 7. Met. ca. 7. t. 23. docet, ſanitatem effici poſſe ab arte & à caſu, ſicut à natura fiunt quædam animalia, tam ex ſemine quàm ſine ſemine: quæ ſimilitudo vel exēplum, nihil planè valeret, niſi animalia, quæ gignuntur ex ſemine & ſine ſemine, eſſent eiuſdem ſpeciei, nam q; manifeſtum eſt, ſanitatem, quæ ab arte efficitur, non diſtingui ſpecie ab ea, quæ caſu quodam ſine arte contingit: idem quoq; innuit Ariſt. paulò infra hunc locum c. 9. t. 31. Deinde, in Probl. Sect. 10. Probl. 64. Ari. ponit hanc quæſt. Cur animalium alia nō ſolùm coitu, ſed etiam ſponte naturæ procreantur, alia coitu duntaxat proueniunt, vt homo & equus? quam ſoluit, dicens id ob eam cauſam accidere quia illorum animalium generatio breui tempore abſolui poteſt, quocirca nihil prohibet ea ex putri materia naſci; horum autem procreatio lōgiſſima eſt, atq; operoſiſſima: quo fit, vt ex putri materia fieri nequeant. Quis non videt, ſi non ſunt eiuſdem ſpeciei, quæ generantur ex ſemine & putri materia, & ipſam quæſtionis propoſitionem ſophiſticam, & ſolutionē eius futilem ac friuolam eſſe? Præterea Theophraſtus in 1. lib. de Plantis, cap. 1. ſcribit plantarum & animalium in eo ſimilem eſſe rationem, quòd in vtroq; genere quædam tantùm generantur ex ſemine, quædam tantum ſponte naturæ ſine ſemine, quædam autem vtroq; modo. Secunda ratio. Quæcunq; indicare ſolent vnitatem formæ ſpecificæ, ea omnia cernuntur in huiuſmodi animalibus, quæ ex ſemine & ſine ſemine naſcūtur, ergo ipſa ſunt eiuſdem ſpeciei: probatur antecedens; nam eſt in illis ſimilis color, figura, magnitudo, motus, diſtinctio membrorum, eſt idem ingenium, ſunt iidem mores, eſt eorum

Digitized by Google

inter ſe congregatio atq; conſociatio, eaſdē res expetunt ac perſequuntur, eoſdemq; oderūt atq; fugiunt hoſtes, ſimiliter etiam generant: frequens.n. teſtatur experientia, in nauib. recens extructis, in quibus nulli erant mures, poſtea in media nauigatione plurimos reperiri, ex his deinceps magnam eorum copiam propagari: conſtat autem, primos mures non aliūde, quàm ex putri materia, generari potuiſſe. Tertia ratio. Si quod obſtaret, quò minùs animalia, quæ ex ſemine & ſine ſemine generātur, eſſent eiuſdē ſpeciei, illud profectò imprimis eſſet, quòd vnius naturæ vnus tātùm videtur eſſe debere modus generationis, & quia fruſtra multas & diuerſas generandi rationes natura inſtituiſſet, cùm ad cuiuſlibet ſpeciei propagationem atq; conſeruationē vna ſufficiat: verùm hæc ratio infirma eſt, etenim multa ſunt in natura, quę conceſſu atq; confeſſione omnium, cùm vnius ſint ſpeciei, variè procreantur, ſicut ignem effici videmus & ab igne, & à lumine, propter radiorum reflexionē, & per motum & ex conflictu attrituq; duorum corporum. Quarta ratio. Minùs probabile eſt, eandē naturę reiq; ſpeciē, & à natura & ab arte effici, quàm ab eâdem natura diuerſis modis procreari: ſed poteſt eadem res effici à natura, & ab arte; etenim Alchymiſtæ pro certo habent, & alijs perſuadere conantur, verum aurum opera & arte ſcientiæ Alchymiſticę poſſe ab ipſis effici, non ſecus quàm à natura efficitur in aurifodinis, vi agentiū particularium, & beneficio virtutum cœleſtium; ergo multò probabilius eſt, idem animal diuerſis modis à natura generari poſſe.

Reſponſa Auerroiſtarum ad rationes tertiæ opinionis.

Cæterùm ad hæc Auerroiſtæ ita reſpondent: cùm Ariſt. ait, eadem animalia generari vtroq; modo, ſignificare, non eadem ſpecie infima, ſed ſubalterna, vel appellare eadem, quia propter magnam eorum ſimilitudinem ſic vulgò exiſtimantur; nec debere (aiunt) ſententiam Ariſt. ſpectari ex ijs locis, vbi hac de re perfunctoriè, & velut exempli cauſa loquitur, ſed ex ijs, vbi ex profeſſo agit; qualis eſt locus ille, de quo ſuprà diximus in 1. l. de Gene. anima. c. 1. negant etiam animalia, quæ ſunt ex putri materia, habere facultatem generandi ſibi ſimile, quippe cùm hoc ipſum neget Ariſt. in his locis, quæ ſuprà commemorauimus, nec contra hoc eſt vlla experiētia, nam quod de muribus in naui genitis atq; propagatis dicunt, nullam fidem facit, etenim ſicut priores illi mures ſine ſemine nati fuerunt, ſic etiam poſteriores ſimili generationis modo procreari potuerunt, quam etiam ob cauſam credendum eſt, tantam illam murium copiam extitiſſe. Iam verò quod aiunt, ignem multis modis generari poſſe, non habet magnam vim cōtra ſecundam opinionem, ſiquidem valde diſſimilis ratio eſt imperfectiſſimarum ſpecierum, cuiuſmodi ſunt elementa, quorum formæ ſubſtan-

tia-

Digitized by Google

tiales immediatè ſunt in materia prima, & parum diſtant à qualitatibus primis, earumq; productionem in materia naturali quadam conſequentia & connexione conſequuntur, atq; earum ſpecierum quæ inter perfectiores mundi formas numerātur, in quibus continentur animalia. His accedit, quòd varia & multiplex generatio ignis maximè neceſſaria erat, propterea quòd ignis neceſſarius eſt ad generationem, conſeruationem, perfectionem, cunctaſq; omnium mixtorum operationes, præſertim cùm ignis ille elementaris, qui ſupra cætera elementa reſidet cœlo proximus, non tam facilè ad generationes mixtorum deſcendere, & concurrere poſſit. quod verò dictum eſt, verum aurum, ſicut à natura efficitur, ſic etiam per artem Alchymiſticam effici poſſe, hoc ipſi conſtanter negant. Hæc igitur de præſenti quæſtione tam variè ac ſubtiliter in omnes partes à Philoſophis diſputantur. Nobis autem, ſicut facile eſt, primam opinionem, tanquam falſam & abſurdam, condemnare ac repudiare, ita difficillimum eſt, vtra duarum poſteriorum probabilior ſit, propter paria ferè vtriuſq; opinionis rationum momenta, iudicare. ſed neſcio quo modo fit, vt nos tertia opinio magis ad ſe trahat, quanquam non ſumus ignari, totam huius controuerſiæ explicationem ex ipſa experientia præcipuè pendere, ſi enim experiendo compertum fuerit, mures verbi gratia, qui ſunt ex putri materia, generare alios ſibi ſimiles, non aliter quam eos qui nati ſunt ex ſemine, nulla erit cauſa, cur negetur, illos eſſe eiuſdem ſpeciei cum alijs: ſin autem è cōtrario rem ſe habere experientia declarauerit, id erit magno argumento, inter huiuſmodi animalia eſſe diſtinctionem ſpecificam. Verum, quoniam in vltima ratione tertiæ opinionis dictum fuit, verum aurum, quemadmodum efficitur à natura, ſic etiam effici poſſe ab hominibus, ea arte, quam vocant Alchymiſticam, de hoc etiam in præſentia dicendum eſt, non ſolùm vt exploratum ſit, an, quod in illa ratione poſitum eſt, & vulgò iactatur, verum ſit aut falſum, ſed etiam, vt cognoſcatur, an quilibet effectus, qui à natura efficitur, ſimiliter etiam poſſit ab arte confici: quæ res maximè pertinet ad eam, quam de cauſis inſtituimus, tractationem.

Sententia auctoris de præſenti quæſtione.

An poſſit verum aurum effici per artē Alchymiſticam: ac primò, quòd non poſſit effici, opinio multorum exponitur.

Cap. XIX.

AVicenna in quibuſdam ſuis commentarijs in libros Meteororum, vt refert Aegid. in 3. Quodlibeto, quæſtio. 8. de Alchimiſtico auro, ita ſcripſit: *Sciant artifices Alchymiæ, ſpecies*

Auicenna.

producitur per calorem,vt calor eſt, alioquin per quemlibet gradũ caloris produceretur,ſed vt eſt tantus calor,verbi gratia, vt octo, nõ habet autem calor vt ſit tantus ex eo quod ſit accidens, ſic enim indifferens eſt ad omnem gradum, ſed ex ſubſtantia in qua eſt, quæ vt ſecundum naturam ſuam perfectè ſe habeat vendicat ſibi tãtum calorem, determinatio igitur accidentis,ſubiectiuè quidẽ prouenit ex ſubſtãtia,in qua inhæret; finaliter autem ex ſubſtantia quæ per ipſum ꝓduci debet: Ad Secundam.Non eſt ſubſtantia otioſa etiamſi nihil operetur:tum quia otioſũ eſt id cuius poteſt eſſe aliqua operatio & non eſt, quod non conuenit ſubſtantiæ; tũ etiam q̃a forma ſubſtantialis tametſi nihil operetur, ob alias tamen cauſas neceſſaria eſt,quas nos in principio ſexti libri expoſuimus.Adde quod poteſt dici operari,ſi non effectiuè,certè illis trib.modis,quos paulò antè memorauimꝰ.Ad Tertiã Forma ſubſtantialis eſt natura & principium motus, nõ effectiuè,ſed illis tribus modis quos in ſolutione primę ratiõis poſuimus.Ad Quartam:Forma ſubſtãtialis ordine generationis ſeu productionis conſequenter & ſecundariò producitur,at ſi ſpectetur intentio,diſpoſitio,& ordinatio naturæ,quæ per ſe primo intendit formam ſubſtantialem, & propter eã præmittit & producit in materia accidentia,exiſtimandum ac dicendum eſt, formam ſubſtantialẽ per ſe primò produci. Atq; hæc quidem de præſenti quæſtione probabiliter diſputata ſint;neq; enim priores duas opiniones contẽnimus, aut damnamus,ſed tertiam illis præferimus,vt quæ nobis propenſior ad veritatis ſimilitudinem videatur: quam tamen ita probamus, vt ea formam ſubſtantialem è medio tolli nullo modo velimus:nec verò tolli oportere iudicemus.

An idem numero effectus à multis cauſſis poſſit effici.
Cap. XV.

POteſt hoc loco tractari, quod à multis quæri,& diſputari ſolet,an idem numero effectus à diuerſis cauſis proficiſci queat.De quo nos,quia neq; multę difficultatis eſt,neq; magni momẽti,breuiter dicemus.Primò poteſt idẽ effectus fieri à multis cauſis diuerſi generis, immò neceſſariò concurrunt quatuor cauſæ ad producendũ effectum naturalẽ. Præterea, idẽ effectus poteſt fieri à multis cauſis eiuſdẽ generis,verum ſubordinatis,quarũ vna eſt vniuerſalis,altera particularis: ſol enim & homo generant hominẽ.Deinde,pòt idẽ effectus effici à multis cauſis eiuſdẽ generis& ꝓximis atq; immediatis, ſed quæ ſint(vt vocant) partiales nõ autem totales, velut triremis monetur à multis remigibus: ſed is motus nõ fit à ſingulis

gulis eorum omnino totus,ſed ab omnibus illis ſimul, ea ratione vt vnius cauſæ integræ ac perfectæ vim & poteſtatẽ explent. At vt idem numero effectus producatur à multis cauſis eiuſdem generis immediatis & perfectis, ita vt quælibet earũ per ſe ſufficiens ſit ad totũ effectum omnino producẽdũ, videtur eſſe impoſſibile. Primò, q̃a ſicut non poteſt eſſe niſi vna proxima materia, & vna ꝓxima forma ipſius effectus. ita nec efficiens, tum quia ſic nõ eſſet neceſſaria & determinata cõnexio effectus cum ſua cauſa: quamobrem talis effectus ſcire nõ poſſet: quia ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere propter quam res eſt & quod non contingit aliter ſe habere. Poſtea, quia in natura nihil eſt ſuperfluũ & otioſum, at ſi eſſent multæ cauſæ vnius effectus, eo modo quo diximus, præter vnam illarum, cæteræ otioſæ eſſent. Deinde, vna numero actio non poteſt fieri à duobus agentibus, nã actio depẽdet ab agente, & per ipſum definitur, ergo nec vnus numero effectus; nã actio re nõ differt ab effectu, qui eſt intrinſecus & immediatus eius terminus. Ad extremum, ſit C. effectus, ſint eius cauſæ A. & B. ſequeretur effectum à neutra cauſa per ſe ac neceſſariò dependere, quod eſt falſum; nam effectus neceſſariò dependet à cauſis ſuis per ſe: probatur conſequentia, C. non depẽdet neceſſariò ab A. alioquin eo remoto non poſſet effici ab ipſo B. at ponitur poſſe etiã fieri ab ipſo B. ſimiliter C. nõ dependet à B. propter eandem cauſam, ergo à neutro per ſe & neceſſariò dependet. Et quanquam ita ſentiant Thomiſtę, vt videre eſt apud D. Tho. in 1. par. q. 52. ar. 3 & Paulum Soncinatem, in 5. Metaph. q. 6. tamen cùm ipſi affirment genita ex putrefactione & ſemine eſſe eiuſdem ſpeciei, videtur concedere multas cauſas efficiẽtes eiuſdem effectus proximas & perfectas, quarum quælibet per ſe ſufficiens eſt ad producendũ effectum: mus enim ſecundũ ipſos, æquè generari poteſt ex ſemine, ac ex putri materia. Sed ipſi reſpõdere poſſent dupliciter, vel ſe tantùm loqui de cauſis efficientibus eiuſdẽ rationis, id eſt vel ambabus vniuocis vel æquiuocis, at generatio muris ex ſemine eſt vniuoca, ex putri autẽ materia, eſt æquiuoca; vel ſe loqui tantùm de cauſis efficientibus, quæ ſimul concurrunt ad vnum numero effectum producendum, nunquam autem contingit eundem numero murem ſimul generari ex ſemine, & ex putri materia.

Solet etiam ab alijs in dubiũ vocari, an effectus qui ab hac cauſa efficiente, & in hoc loco, atq; hoc tempore productus eſt, idẽ numero potuerit produci vel ab alia cauſa efficiente, vel in alio loco, vel alio tẽpore. Ad quod nos breuiter reſpõdemus, videri nobis probabilius, id fieri nõ poſſe. Primò, q̃a debet

An idem effectus numero potuerit ab alia cauſa vel alio loco & tempore effici.

debet eſſe determinata habitudo & cõnexio effectus cũ ſua cauſa,quæ non eſſet,ſi effectus à qualibet alia cauſa produci poſſet:tum quia vna numero actio non poteſt eſſe à diuerſis agentibus,aut in diuerſis temporibus:q̃a ad vnitatẽ numeralem motus requiritur vnitas numeralis mouẽtis,vt dicitur 8. Phy.ca.tex.49.& vnitas numeralis tẽporis,vt dicitur in 5 Phy. ca.4.tex. 41. ſi aũt actio variatur per quã effectus producitur, fieri non põt quinetiã effectus varietur.Poſtremò,quia effectus particularis per ſe dependet à cœlo, quare variato cæli aſpectu & ſiderũ, quẽ omni pũcto temporis variari neceſſe eſt nõ põt idem numero effectus produci. Verũ de his ſatis.

Nunc declarãdum eſt,an effectus eiuſdem ſpeciei, poſſint produci à cauſis efficientibus diuerſæ ſpeciei, vel etiã generis,quarũ quælibet ſit proxima & perfecta cauſa ipſius effectus.Atq; hîc locum habet inſignis illa quæſtio de genitis ex ſemine & ex putri mateꝛia,an ſint eiuſdem ſpeciei: exempli cauſa. Animus qui ſine ſemine gignitur ex putri materia, ſit eiuſdem ſpeciei, cuius eſt is qui gignitur ex ſemine alterius muris.Circa hanc quæſtionẽ reperimus tres opiniones. Quidã enim putarunt omnia animalia tã imperfecta, quàm perfecta,etiam ipſum hominem, poſſe gigni ex ſemine & ex putri materia.Alij cenſent,nullum animal eiuſdem ſpeciei poſſe vtroq; illorum modorum gigni; ſed quæcũq; gignuntur vno modo, ſpecie diſtingui ab his quæ gignuntur altero modo. Sunt etiam multi,qui arbitrantur animalia quidem perfecta tantùm poſſe gigni vno modo,nimirum ex ſemine,cuiuſmodi ſunt,leo,equus,homo,Imperfecta verò qualis eſt mus,vermis,ſerpens,ſcorpio,vtroq; modo gigni poſſe: quinetiã ſunt quædam imperfectiſſima,quæ nõ niſi ex putri materia generantur;ita vt ſint tria genera animalium,quorũ quædam tantùm ex ſemine,alia tantùm ex putri materia,nonnulla vtroq; modo generantur.Has igitur tres opiniones ſigillatim diſcutere,ac dijudicare operæpretium fuerit.

Quæ generantur ex ſemine & ex putri materia, an ſint eiuſdem ſpeciei. Ac primò examinatur opinio Auicennæ.

CAP. XVI.

Mirabilis opinio Auicennæ hominem etiam ſine humano ſemine naturaliter

PRima opinio eſt Auicennæ in libro quem ſcripſit de Diluuio, & à quibuſdam etiam tribuitur Alberto, quam innuit Ari.in 2.Politicorũ,ca. 6. vbi reprehendens priſcos legũlatores,ait eos vel ex corrupto ſemine,vel ex terra natos fuiſſe,& in Sect.10.Problemate 15. & Plato in Menexeno & Philoponus in 3 de Generatione animaliũ nominãt Steſichorum, qui dicebat poſt diluuium homines fuiſſe renatos ex putri materia:

materia: potuerũt aũt hi fortaſſe ſumere huius opinionis occaſionem ex ijs quæ continentur in ſacris literis, vel de formatione Adam, qui ex limo terræ à Deo fictus eſt, vel de generali diluuio. Quæ opinio his argumentis probari poſſet. Primò, eadem eſt materia generationis & nutritionis, ſicut Ari. docet in 2. de Gener. ca. 8. tex. 50. & in 2. de Anima, ſed terra ſuggerit materiam qua poſſit homo nutriri, vt herbas & fructus; ergo poteſt ipſa quoq; præbere materiam ex qua homo generari queat. Deinde, quicquid poteſt virtus inferior, poteſt etiam ſuperior, ſi igitur virtus quæ eſt in ſemine, cùm ſit particularis cauſa & ignobilior virtute cœleſti, gignit hominem; cur non idem facere poſſit cœlũ cum elementis? Poſtea, cælum poteſt afferre interitum homini, ergo etiam eius generationẽ perficere, ſiquidem oppoſitorum eadem eſt ratio. Præterea ars imitatur naturã, ſed ars quãlibet formã poteſt exprimere in diuerſis materijs, vt formã hominis in ligno argento, marmore, ergo ſimiliter natura poterit quãlibet formã naturalẽ in diuerſis materijs producere. Poſtremò, homo liberè generat hominem, quare poteſt nõ generare: & ex ea parte qua homo generatur ex homine, põt deficere ſpecies humana: cùm autem impoſſibile ſit eã ſimpliciter deficere, propterea ꝙ ſpecies continent vniuerſi perfectionem, præſertim autem humana, quæ eſt omnium nobiliſſima, neceſſarium eſt dicere generationem humanã nõ ſolùm ex ſemine hominis, ſed etiam alio modo, & ex alia materia effici poſſe. Itaq; ſecundum hanc opinionem, fœmina non eſt per ſe neceſſaria ad generationem hominis, ſed tantùm per accidens, nimirũ propter locum matricis, qualis locus extra fœminã, id eſt tam oportunus, tam commodus, & conducens generationi, conſeruationi, & accretioni hominis, donec in lucem edatur, non facilè reperiri poteſt. *Poſſe procreari.*

Verũ hæc opinio indigna eſt Philoſopho, quippe qui non debet, vt eſt apud Ari. 8. Phy. ca. 1. tex. 15. & in 2. de Generat. ca. tex. 42. quidquam aſſerere, quod non vel experientia vel ratione aliqua probabili cognitũ habeat, & alijs ſuadere queat. At nulla experientia docet hominem aliter generari poſſe naturaliter quam ex ſemine; neq; ab initio mundi vllus hominũ (niſi forte Poëtarum fabulis putemus habendam eſſe fidem) ex putri materia generatus eſt: & ſanè quod nunquam adhuc factum fuit, Phyſicè loquendo de ijs quæ ad ſpeciem pertinent pluſquam veriſimile eſt, neq; deinceps aliquando futurum, neq; fieri poſſe naturaliter. Ratio autem reclamat, hominẽ ex putri materia generari poſſe, quomodo enim tã varia, ſubtilis, delicata & artificioſa, tot membrorum & partiũ humani *Refutatio Auicennæ.*

tertiam. Non valet conſequentia, nam multò plura, & maiora præſidia neceſſaria ſunt ad generandum hominem, quàm ad eum corrumpendum: etenim ſi vnum quodlibet elemẽtorum exuperet cætera, poteſt homini exitium afferre; at perſpicuum eſt non poſſe hominem ex vno elemento generari. Ad quartã: Inter naturam & artem multũ intereſt: primùm.n. forma, quam efficit ars, non eſt ſubſtãtia, vel res quædam diuerſa à ſubiecto; ſed eſt varia quædam determinatio, conformatio & figuratio quantitatis, in qua ratio figuræ cõſiſtit. Deinde, materia quæ accipit formam artificialẽ, non habet ad eam naturalem potentiam & inclinationem; quemadmodum eſt in 7.l. explicatũ. Propter hanc igitur, quę eſt inter naturã & artem diſſimilitudinem, fit, vt forma artificialis in diuerſis materijs effici queat, naturalis autem minimè. Ad quintam. Coniunctio maris & fœminæ per quam ſemen exhibetur matrici, liberè fit; at poſtquam matrix ſemen virile complexa eſt, omnis illa operatio ſubſequens, per quam generatio hominis abſoluitur, per ſe non liberè; ſed naturaliter efficitur. Neq; verò, quia initium generandi in noſtra eſt voluntate atq; poteſtate, ideo metuendum eſt; ne ipſa hominis generatio aliquando deficiat. Etenim appetitus generandi, cuilibet homini naturaliter inſitus & penitus infixus, acerrimus & incitatiſſimus eſt: iſq; poſt labefactatam, primi hominis ſcelere, integritatem naturæ noſtrę, multò etiã vehementior & effrenatior extitit; vt tam ardens procreandi cupiditas nequando in cunctis hominibus omnino reſtinguatur, nequaquam ſit pertimeſcendum: & ſanè quod adhuc nunquam accidit, non eſt verendum; ne in poſterum aliquando contingat: quãuis ſi Theologicè ac verè loqui volumus, aliquãdo ceſſatura eſſe generationem hominis, minimè dubitandum eſt, poſt reſurrectionem.n. neq; nubent, neq; vxores ducent (vt ait Dominus) ſed erunt velut Angeli Dei.

An generatio hominis ſit naturalis, an potius liberè fiat; & an poſſit aliquando deficere.

Declaratur ſecunda opinio, quæ eſt Auerrois.

CAP. XVII.

ALtera opinio eſt Auerrois, quam is copioſè tractat in 8. Phy.co.46. & in ſua Paraphraſi ſuper 1.l. de Gen. animal.c. 1. affirmans nullam ſpeciem, ſeu viuẽtium ſeu animalium, poſſe generari ex putri materia & ex ſemine; & quæcunq; his duobus modis generantur, quamuis in ſpeciem ſimilia ſint; ſpecie tamen inter ſe diſtingui. Hanc ſententiam, tum ipſe, tum eius ſectatores, confirmant multis rationibus. Prima ratio. Materia & forma ſunt ad aliquid, ita vt quemadmodum formæ differunt, ſic neceſſe ſit materias, quæ proximè ac propriè illis formis reſpondent, diuerſas eſſe, ſicut Ariſt. ait in 2. Phyſ.c.2.t.26. ſed putris materia & ſeminalis, inter ſe differunt ſpecie; ergo

Opinio Auerrois, generata ex ſemine & ex putri materia, ſemper inter ſe diſtingui ſpecie.

formæ quæ ex illis educuntur, & in illis recipiuntur, non poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei. Ad hoc, qui contrà ſentiunt, fortaſſe reſponderent dupliciter. Primò, quamuis materia putris per ſe & a principio multum differat à ſeminali, tamen per virtutem caloris cœleſtis, vel aliarum influentiarum, ſic afficitur & temperatur, vt habeat temperationem quandam & conſtitutionem qualitatum, valde ſimilem ei, quam materia ſeminalis habet in matrice, quamobrem non eſt mirandum, ſi poſſit etiam ſimilem formam recipere. Deinde, duplex eſt materia, vna tranſiens, altera immanens, nihil prohibet eiuſdem ſpeciei eſſe diuerſas materias tranſeuntes; velut ſanguis efficitur ex carne, fructibus & pane: ſimiliter etiam ex materia putri & ſeminali, quæ ſunt materiæ tranſeuntes, poterit eadem ſpecies produci. Materia autem immanens (docerent forſitan illi) non eſt alia, quam materia prima; ſiquidem omnis forma ſubſtantialis immediatè vnitur materiæ primæ, quare cùm materia prima, quæ eſt in corpore putri, & quæ eſt in ſemine, ſint eiuſdem rationis, relinquitur, animalia quæ generantur ex putri materia & ex ſemine, habere materias immanentes eiuſdem ſpeciei. Secunda ratio. Mus æquiuocè dicitur de eo, qui generatur ex ſemine & ex putri materia, ergo illi mures non ſunt eiuſdem ſpeciei, conſequentia ſatis per ſe manifeſta eſt. Antecedens autem ita probatur: æquiuoca ſunt, quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ diuerſa; ſed illi mures habent nomen muris commune, definitionem autem ſubſtantialem diuerſam, ergo, &c. Minor probatur; etenim materia neceſſariò ponitur in definitione rerum naturalium, vt eſt apud Ariſt. 1. de Anima, c. 1. t. 16, & in 6. Met. c. 1. t. 2. præſertim cùm ſecundum eos, qui huic opinioni aduerſantur, materia ſit pars quidditatis; ergo ſi eſt diuerſa materia, impoſſibile eſt eandem eſſe quidditatẽ & definitionem; cùm igitur illi mures ex diuerſis materijs exiſtãt, non poſſunt eandem habere quidditatem. Ad hoc quid reſponderent aduerſarij, facilè conijci poteſt ex ſuperiori reſponſione; dicerẽt enim, licèt materiæ, quas vocãt tranſeuntes, in illiuſmodi animalibus, ſint diuerſæ ſpeciei; materias tamen manentes, quæ propriè pertinent & adhibentur ad definitiones rerũ naturalium, vnius eſſe ſpeciei. Tertia ratio. Connexio effectus cum ſuis cauſis, ꝑ ſe neceſſaria & immutabilis eſt; alioquin tolleretur ſcientia, ſiue quæ demonſtratione, ſiue quæ definitione cõficitur; ſiquidem ſcire definitur rẽ cognoſcere per cauſam propter quam res eſt, & quod non contingit aliter ſe habere: at illi mures cum tam ex materia putri, quàm ex ſeminali generari queant, cum neutra materia habent connexionem, quæ ſit neceſſaria per ſe. Quarta ratio. Generatio muris ex ſemine, fit ſe-

cun-

cundũ naturam, vt patet; ergo fit vel ſemper, vel vt plurimum: ſic.n. Ari.in 2. Phy. & in 1. de Cœlo definit id, quod eſt ſecũdum naturam: ergo oppoſitum huius, eſt præter naturam & rarò, ac per accidens contingit. ſed mures qui gignuntur ex putri materia, ita frequenter & per ſe generantur, ſicut illi qui ex ſemine, hoc igitur eſt manifeſtiſſimum ſignum, hos & illos, non eſſe eiuſdem ſpeciei. Quinta ratio. Vnius naturæ vnus eſt modus generationis, ergo diuerſus modus generationis arguit diuerſas naturas. Antecedens innuit Ari. in 1. li. de Gen. anim. ca. 1. Sexta ratio. Natura nihil fruſtrà & ſuperflue facit, nec facit per plura, quod poteſt facere per pauciora; ergo ſi eadem ſpecies animalium generari poteſt ex ſemine & ſine ſemine, alter iſtorũ duorum modorum erit ſuperfluus, cùm vnus illorum ſufficiat. Si dicant; id facere naturam propter maximam ſollicitudinem, quam habet de conſeruatione huiuſmodi animalium; id ſanè ridiculum eſt; nam multò æquius eſſet, iſtiuſmodi curam & ſolicitudinem habere de animalib. perfectiorib. quæ tamen non niſi vno modo generantur. Si dicant, hoc idcirco fieri, quia perfectorum animalium præſtantia, non patitur ea generari aliter quàm ex ſemine. Nec id profectò ſatis firmum eſt, nam ſi ſunt animalia quædam imperfectiſſima, quæ tantùm generantur ex putri materia, & alia quædam perfectiſſima, quę non generantur niſi ex ſemine, & ad horum animalium propagationem & conſeruationem vnus tantùm generationis modus ſufficit, cur non item ad murium ſpeciem propagandam & conſeruandam vna generationis ratio ſufficiet? ſed oportuit naturam ad eorum propagationem atq; conſeruationem, duplicem gerandi modum adhibere. Septima ratio. Mutationes differentes ſpecie, habent terminos ad quos differentes ſpecie; vnitas.n. & diſtinctio ſpecifica motuum, auctore Ari. in 5. Phyſ. ſumitur ex terminis ad quos tendunt; ſed generatio ex putri materia, & generatio ex ſemine, ſunt mutationes inter ſe ſpecie differentes; ergo termini earum different ſpecie; quare animalia quæ illis duobus modis generantur, erunt diuerſæ ſpeciei, minor ita probatur; termini, à quibus procedunt illæ duæ generationes, ſpecie differunt inter ſe: nam vt ſæpe dictum eſt, materia putris & materia ſeminalis, non poſſunt eſſe vnius ſpeciei; ergo ſimiliter etiam termini, ad quos tendunt, ſpecie different, probatur conſequentia. Primò. terminus à quo, eſt contrarius termino ad quem; omnis.n. mutatio, vt dicitur in 1. Phyſ. ca. 5. t. 47. & 5. Phy. c. 1. t. 6. ſit ex contrario in contrarium. Deinde, ſicut Ariſt. docet in 1. l. de Cœlo, c. 2. t. 10. & in 10. l. Meta. c. 4. t. 14. vnum vni tantummodò eſt contrarium, nec vni rei poſſunt eſſe duo contraria, quæ ſpecie differant; cùm igitur terminus à quo

generationis ex putri materia, & terminus à quo generationis ex ſemine, inter ſe ſpecie differant, & vterq; illorum ſit contrarius ſuo termino ad quem; ſi termini ad quos tendunt illæ duæ generationes, eſſent vnius ſpeciei, iam tunc vni duo, quæ ſunt diuerſæ ſpeciei, eſſent contraria. Octaua ratio. Forma cognoſcitur ex operatione; nam quæ habent formam & naturã eiuſdem ſpeciei; ſimiles quoq; habent operationes; ſed animalia, quæ naſcuntur ex ſemine & putri materia, diſſimiles habẽt operationes: ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei. probatur minor: animal natum ex ſemine per ſe habet vim generandi, & quidẽ generandi ſibi ſimile; animal autem ex putri materia natum, aut nihil omnino generat, ſicut Ari. docet in 2. de Ani. c. 4. t. 34. his verbis: *Generare eſt naturaliſſimum operum, quæ in viuentibus ſunt, quæcunq; perfecta & non mutilata ſunt, aut generationem ſpontaneã habent*: cuius generis eſſe conſtat ea, quæ oriuntur ex putri materia: aut ſi generat aliquid, id nec eſt eiuſdem ſpeciei cum generante, nec habet vim aliud quidpiam ampliùs generandi. Nam quod generatur ab eo, quod productum eſt ex putri materia; ſi eſſet eiuſdem ſpeciei cum illo, haberet quoq; eundem modum generationis: quare ſicut illud ex putri materia genitũ eſt, ita hoc gigni debuiſſet; vel ſicut hoc ex ſemine natum eſt, ſic illud naſci oportuiſſet: quę ſunt enim eiuſdem ſpeciei, vnum habent, ſimilemq; generationis modum. Pręterea, ſi hoc quod generatum eſt ab eo quod fuit productum ex putri materia, etiam generaret aliud quidpiam, vel hoc eſſet eiuſdem ſpeciei; at non habet eundem generationis modum cum primo generante: vel eſſet diuerſæ ſpeciei, & ſic generatio ſpecierum procederet in infinitum. Atque tota hæc argumentatio, eiſdem propemodum verbis tractatur ab Ari. in 1. l. de Gen. anim. c. 1. quo in loco ita ſcribit: *Quæ non ex coitu, ſed ex putri materia oriuntur, ea generant quidem, ſed genus diuerſum, quod q; prodijt, nec mas eſt, neque fœmina: quod iuſta euenit ratione, nam ſi ex coitu eorum, quæ non ex animalib. orta ſunt, animalia orirentur, hæc ſi eiuſdem generis eſſent primum quoq; parentum ortum talem eſſe oporteret, quod rectè ita cenſemus, quando ſic euenire in cæteris animalibus patet. Sed ſi diſſimilia quidem, ſed quæ coire inter ſe poſſent, gignerentur, rurſus ex his alia quædam natura procrearetur, & alia ex ea, idq; in infinitum procederet: At natura infinitum vitare ſolet; infinitum enim fine caret, natura autem ſemper finem quærit.* Ac ne putetur Ari. hoc in loco id fortuitò dixiſſe, vel probabiliter tantùm; vt quidam noſtræ memoriæ ſcriptor ait, diſputare, eãdem planè ſententiam ſimilibus penè verbis expreſſam reliquit in 5. l. de Hiſt. anima. c. 1. hoc modo ſcribens: *Quæ per ſe, vel in animali, vel in terra, vel in ſtirpe vel etiam in eorum ipſorum partib. creantur, eademq; maris, ac fœminæ ſexu diſtin-*

Nota preclaram hãc ſententiam & doctrinam Ariſt.

ſta ſunt, ijs coeuntibus gignitur quidē aliquid, ſed ex quo nihil ampliùs gigni poſſit: verbi gratia, coitu pediculorum, lendes dictæ procreantur; muſcarum, vermiculi; pulicum genus pediculorum ouium ſpeciem referens; ex quibus nec ea quæ generarint proueniunt, nec aliud vllum animal, ſed id quod ſunt, ſordes tantùm exiſtunt. Hæc, & ſi quę ſunt alia, afferri poſſunt quaſi firmamenta & præſidia, ad opinionem Auerrois muniendam atq; confirmandam.

Explicatur tertia opinio. CAP. XVIII.

TErtia opinio eſt: quemadmodum animalia perfectiſſima tantùm generantur ex ſemine, & imperfectiſſima tantùm ex putri materia; ita quæ media ſunt, ſecundum eandem ſpeciem propagari poſſe tā ex ſemine, quàm ex putri materia. Hāc opinionem ſequitur D. Tho. in 7. Met. Lect. 6. ſuper t. 23. & ferè probatur à Theologis, & Latinis Philoſophis, præſertim huius temporis; quæ ſententia his poſſet argumentis perſuaderi. Prima ratio ſit hæc. Ari. in 7. Met. ca. 7. t. 23. docet, ſanitatem effici poſſe ab arte & à caſu, ſicut à natura fiunt quædam animalia, tam ex ſemine quàm ſine ſemine: quæ ſimilitudo vel exēplum, nihil planè valeret, niſi animalia, quæ gignuntur ex ſemine & ſine ſemine, eſſent eiuſdem ſpeciei, namq; manifeſtum eſt, ſanitatem, quæ ab arte efficitur, non diſtingui ſpecie ab ea, quæ caſu quodam ſine arte contingit: idem quoq; innuit Ariſt. paulò infra hunc locum c. 9. t. 31. Deinde, in Probl. Sect. 10. Probl. 64. Ari. ponit hanc quæſt. Cur animalium alia nō ſolùm coitu, ſed etiam ſponte naturæ procreantur, alia coitu duntaxat proueniunt, vt homo & equus? quam ſoluit, dicens id ob eam cauſam accidere quia illorum animalium generatio breui tempore abſolui poteſt, quocirca nihil prohibet ea ex putri materia naſci; horum autem procreatio lōgiſſima eſt, atq; operoſiſſima; quo fit, vt ex putri materia fieri nequeant. Quis non videt, ſi non ſunt eiuſdem ſpeciei, quæ generantur ex ſemine & putri materia, & ipſam quæſtionis propoſitionem ſophiſticam, & ſolutionē eius futilem ac friuolam eſſe? Præterea Theophraſtus in 1. lib. de Plantis, cap. 1. ſcribit plantarum & animalium in eo ſimilem eſſe rationem, quòd in vtroq; genere quædam tantùm generantur ex ſemine, quædam tantum ſponte naturæ ſine ſemine, quædam autem vtroq; modo. Secunda ratio. Quæcunq; indicare ſolent vnitatem formæ ſpecificæ, ea omnia cernuntur in huiuſmodi animalibus, quæ ex ſemine & ſine ſemine naſcūtur, ergo ipſa ſunt eiuſdem ſpeciei: probatur antecedens; nam eſt in illis ſimilis color, figura, magnitudo, motus, diſtinctio membrorum, eſt idem ingenium, ſunt ijdem mores, eſt eorum

Egregia huius opinionis confirmatio.

inter ſe congregatio atq; conſociatio, eaſdē res expetunt ac perſequuntur, eoſdemq; oderūt atq; fugiunt hoſtes, ſimiliter etiam generant: frequens.n.teſtatur experientia, in nauib. recèns extructis, in quibus nulli erant mures, poſtea in media nauigatione plurimos reperiri, ex his deinceps magnam eorum copiam propagari: conſtat autem, primos mures non aliūde; quàm ex putri materia, generari potuiſſe. Tertia ratio. Si quod obſtaret, quò minùs animalia, quæ ex ſemine & ſine ſemine generātur, eſſent eiuſdē ſpeciei, illud profectò imprimis eſſet, quòd vnius naturæ vnus tātùm videtur eſſe deberę modus generationis, & quia fruſtra multas & diuerſas generandi rationes natura inſtituiſſet, cùm ad cuiuſlibet ſpeciei propagationem atq; conſeruationē vna ſufficiat: verùm hæc ratio infirma eſt; etenim multa ſunt in natura, quę conceſſu atq; confeſſione omnium, cùm vnius ſint ſpeciei, variè procreantur, ſicut ignem effici videmus & ab igne, & à lumine, propter radiorum reflexionē, & per motum & ex conflictu attrituq; duorum corporum. Quartà ratio. Minùs probabile eſt, eandē naturę reiq; ſpeciē, & à natura & ab arte effici, quàm ab eâdem natura diuerſis modis procreari: ſed poteſt eadem res effici à natura, & ab arte; etenim Alchymiſtæ pro certo habent, & alijs perſuadere conantur, verum aurum opera & arte ſcientiæ Alchymiſticę poſſe ab ipſis effici, non ſecus quàm à natura efficitur in aurifodinis, vi agentiū particularium, & beneficiō virtutum cœleſtium; ergo multò probabilius eſt, idem animal diuerſis modis à natura generari poſſe.

Reſponſa Auerroiſtarum ad rationes tertiæ opinionis.

Cæterùm ad hæc Auerroiſtæ ita reſpondent: cùm Ariſt. ait, eadem animalia generari vtroq; modo, ſignificare, non eadem ſpecie infima, ſed ſubalterna, vel appellare eadem, quia propter magnam eorum ſimilitudinem ſic vulgò exiſtimantur; nec debere (aiunt) ſententiam Ariſt. ſpectari ex ijs locis, vbi hac de re perfunctoriè, & velut exempli cauſa loquitur, ſed ex ijs, vbi ex profeſſo agit; qualis eſt locus ille, de quo ſuprà diximus in 1. l. de Gene. animal. c. 1. negant etiam animalia, quæ ſunt ex putri materia, habere facultatem generandi ſibi ſimile, quippe cùm hoc ipſum neget Ariſt. in his locis, quæ ſuprà commemorauimus, nec contra hoc eſt vlla experiētia, nam quod de muribus in naui genitis atq; propagatis dicunt, nullam fidem facit, etenim ſicut priores illi mures ſine ſemine nati fuērunt, ſic ètiam poſteriores ſimili generationis modo procreari potuerunt, quam etiam ob cauſam credendum eſt, tantam illam murium copiam extitiſſe. Iam verò quod aiunt, ignem multis modis generari poſſe, non habet magnam vim cōtrà ſecundam opinionem, ſiquidem valde diſſimilis ratio eſt imperfectiſſimarum ſpecierum, cuiuſmodi ſunt elementa, quorum formæ ſubſtantia-

cíales immediatè ſunt in materia prima, & parum diſtant à qualitatibus primis, earumq; productionem in materia, naturali quadam conſequentia & connexione conſequuntur, atq; earum ſpecierum quæ inter perfectiores mundi formas numerãtur, in quibus continentur animalia. His accedit, quòd varia & multiplex generatio ignis maximè neceſſaria erat, propterea quòd ignis neceſſarius eſt ad generationem, conſeruationem, perfectionem, cunctaſq; omnium mixtorum operationes, præſertim cùm ignis ille elementaris, qui ſupra cætera elementa reſidet cœlo proximus, non tam facilè ad generationes mixtorum deſcendere, & concurrere poſſit. quod verò dictum eſt, verum aurum, ſicut à natura efficitur, ſic etiam per artem Alchymiſticam effici poſſe, hoc ipſi conſtanter negant. Hæc igitur de præſenti quæſtione tam variè ac ſubtiliter, in omnes partes à Philoſophis diſputantur. Nobis autem, ſicut facile eſt, primam opinionem, tanquam falſam & abſurdam, condemnare ac repudiare, ita difficillimum eſt, vtra duarum poſteriorum probabilior ſit, propter paria ferè vtriuſq; opinionis rationum momenta, iudicare. ſed neſcio quo modo fit, vt nos tertia opinio magis ad ſe trahat, quanquam non ſumus ignari, totam huius controuerſiæ explicationem ex ipſa experientia præcipuè pendere, ſi enim experiendo compertum fuerit, mures verbi gratia qui ſunt ex putri materia, generare alios ſibi ſimiles, non aliter quam eos qui nati ſunt ex ſemine, nulla erit cauſa, cur negetur, illos eſſe eiuſdem ſpeciei cum alijs. ſin autem è cõtrario rem ſe habere experientia declarauerit, id erit magno argumento, inter huiuſmodi animalia eſſe diſtinctionem ſpecificam. Verum, quoniam in vltima ratione tertiæ opinionis dictum fuit, verum aurum, quemadmodum efficitur à natura, ſic etiam effici poſſe ab hominibus, ea arte, quam vocant Alchymiſticam, de hoc etiam in præſentia dicendum eſt, non ſolùm vt exploratum ſit, an, quod in illa ratione poſitum eſt, & vulgò iactatur, verum ſit aut falſum, ſed etiam, vt cognoſcatur, an quilibet effectus, qui à natura efficitur, ſimiliter etiam poſſit ab arte confici: quæ res maximè pertinet ad eam, quam de cauſis inſtituimus, tractationem.

Sententia authoris de præſenti quæſtione.

An poſſit verum aurum effici per artẽ Alchymiſticam: ac primò, quòd non poſſit effici, opinio multorum exponitur.

CAP. XIX.

Auicenna.

AVicenna in quibuſdam ſuis commentarijs in libros Meteororum, vt refert Aegid. in 3. Quodlibeto, quæſtio. 8. de Alchimiſtico auro, ita ſcripſit: *Sciant artifices Alchymiæ, ſpecies*

metallorum tranſmutari non poſſe, quamuis ſimilia illis fieri poſſint, & quamuis Alchymiſtæ queant tingere ipſum æs colore quo volunt, donec ſit multum ſimile auro, & abſtergere immunditias plumbi, ita vt videatur argentum, ſemper tamen ſecundum ſubſtantiam manebunt æs & plumbum.

Auerroes. Auerroës in Paraphraſi ſuper primum librum de Gene. animalium, explanando primum caput, in eandem ſententiã hæc ſcribit: *Similiter etiam, ſi datur aliquid artificiale valde ſimile naturali, tãta poterit eſſe ſimilitudo, quod exiſtimabitur eſſe idem ſpecie, & ſi ars Alchymiæ habet eſſe, hoc eſt quod poteſt fieri in ea:* & ibidem Auer. declarat, ſicut ſe habẽt mures ex putri materia ad mures ex ſemine, (inter eos enim eſt tanta ſimilitudo, vt quamuis reuera inuicem differant ſpecie, tamen vulgò putentur eſſe eiuſdem ſpeciei) ita etiam aurum Alchymiſticum ſe habere ad verum & naturale aurum. Idem ſenſit Auicenna; cuius verba paulò infrà memorabuntur, initio capitis proximè ſequentis.

D. Thomas. D. Thomas in Secunda Secundæ, conditionaliter loquẽs de auro Alchymico quæſtione 77. ar. 2. ad primũ, ait: *Si aurũ quod fit ab Alchymiſtis, non ſit verum, & tale, quale fit à natura; eius venditionem pro vero fraudulentam & iniuſtam eſſe: ſin autem fiat verum aurum ab Alchymiſtis, id licitè pro verò auro vendi poſſe: nihil enim prohibere, artem, vtendo cauſis naturalibus, naturales & veros effectus producere.* Sed quid ipſe ſimpliciter, & abſolutè ſentiret de auro Alchymiſtico, ſatis perſpicuis verbis declarauit in 2. ſen. di. 7. q. 3. art. 1. ad quintum, ita ſcribens: *Poteſt quidem ars, virtute naturalium agentium, aliquas formas ſubſtantiales inducere in materiã: ſunt tamen quædam formæ, quas nullo modo ars poteſt efficere, quod propria actiua & paſſiua earum, non poteſt inuenire atq; adhibere, ſed bene aliquid ſimile illis efficere; ſicut Alchymiſtæ faciunt aliquid ſimile auro, quantum ad accidentia exteriora, ſed tamen non faciũt verum aurum, quod forma ſubſtantialis auri, non eſt per calorem ignis, quo vtuntur Alchymiſtæ, ſed per calorem ſolis in loco determinato, vbi viget virtus mineralis: & ideo tale aurum non habet operationem conſequentem ſpeciem: & ſimiliter in alijs, quæ eorum operatione fiunt.*

Egidius. Egidius in 3. Quodlibeto, qu. 8. affirmat, Alchymiſtas poſſe quidem facere metallũ aliquod, quod tantùm conſtet ex permixtione aliorum ſimplicium metallorum; cuiuſmodi eſt electrũ, quod dicitur conſtare ex tribus partibus auri, & vna argẽti; & quia ſæpe in venis metallicis vnum metallum cõfunditur & permiſcetur cum alio; Alchymiſta per actionẽ ignis ſegregando & ſeparando aurum, quod erat permixtũ cum alio metallo, videbitur de nouo facere aurum; tantum autem abeſt, vt poſſint verum aurum facere, vt ne ſimile quidem verò auro ita efficere queat, vt non poſſit aliquo modo dignoſci & diſcerni.

Por-

Porrò exiſtimat Egidius, aurum Alchymiſticum non poſſe ſine peccato vendi pro auro naturali; non ſolùm quia incertum pro certo, & falſum pro vero venditur, ſed etiam quia in medicinis adhibetur aurum ad confortandum cor, & morbos quoſdam profligandos; maximum autem periculum eſſet, ne aurum Alchymiſticum propter diuerſam rationem conſtitutionis, nimium læderet complexionem humani corporis, eiq; inſigne aliquod detrimentum afferret. Quòd autem verum aurum confici nequeat ab Alchymiſtis, Egidius ita probat, vel potiùs declarat. Cernimus in vnoquoq; genere entium, quædam illius generis eſſe perfecta, alia verò imperfecta; perfectorum autem generationem eſſe determinatam, iam ſecundum principium, actiuum & ſecundum materiam, quàm ſecundū locum in quo fit, imperfectorum autem minimè: exempli cauſa, in genere animalium, quæ ſunt perfectiora, ita ſe habet natura, vt equus nō generetur, niſi ab equo, & ex ſanguine menſtruo equæ, & intra matricem eius; at mures poſſunt generari ex ſemine & ſine ſemine, intra matricē & extra. Idem perſpicitur in plantis: idemq; ſimiliter contingit in elementis; nam purus ignis elementaris, nec generari nec conſeruari poteſt, niſi in ſuo loco naturali, id eſt, in concauo Lunæ: ergò ſimiliter etiam eueniet in metallis; quare cùm aurum ſit perfectiſſimum omnium metallorum, habebit determinatum agens, & materiam, & locum naturalem, id eſt, propriam venam, quæ latet intra ſinum & ventrem terræ, extra quem locum aurum nullo modo confici poſſit. Neq; valet illud, quod poſſet afferri contra hoc quod diximus, nimirum, ſi mures, qui ſunt perfectiores auro, poſſunt generari extra matricem, multò magis aurum effici poterit extra ſuum locum naturalem: & ſi ſerpentes fuerunt arte Magica producti à Magis Pharaonis, vt legimus in Exodo; cur non etiam poterit effici verum aurum induſtria, & beneficio artis? Hoc, inquam, non valet, nam eadem ratione probari poſſet, cùm mus ſit perfectior qualibet planta, & mus generari queat ſine ſemine, quamlibet etiam plantam poſſe abſq; ſemine procreari, quod falſum eſt: nihil ergo prohibet, quod eſt imperfectius alio, ſimpliciter eſſe perfectius illo ſecundum quid. Quamobrem quòd aurum requirat determinatum locum ſuæ generationis, non arguit, ipſum ſimpliciter eſſe perfectius aliquo animali, ſed tantùm ſecundum quid. Hæc ex Egidio. Conciliator in Differentia 209. ſic ait: *Metallum non poteſt fieri per artem, & in aliud transmutari, cùm ars ſolam faciat permutationem in accidentibus, non autē in ſubſtantia; vel fortaſſe ſi poſſibile eſt, tamen id eſt homini ignotum.* vnde Commentator 3. de Anima ait, *dicitur de multis artificiis, quòd videntur eſſe poſſibilia, ſed ſunt cauſſarum ignotarum. Vi(verbi*

Egidius negat aurum Alchymicum licitè vendi poſſe pro vero.

gratia) Alchimia, etſi talis ars conſtituatur, fortaſſe hoc erit per accidens, & inſpiratione diuina potiùs, quàm artis humanæ ſapientia. Non enim (inquit Conciliator) *ars eò peruenire poteſt, vt agentia & materiam, cum tempore, modo, & aliis circumſtantiis, ſciat ita proportionare, vt inde nouum conſtituatur metallum. Quòd ſi apparenter videatur, id erit, quia ars fallaciam eius humano ingenio nequit detegere. Vnde aurũ arte conſtructum, vim non puto habere confortandi cor, ſicut habet aurum à natura productum. Fideles mihi tamen experti, dicunt argentum decoctione per artem fieri verum, non tamen videtur apparenter lucrari, probationibus omnibus quibus vtuntur, exploratum.*

Quidam rerum metallicarum peritiſſimi, de quibus etiam ſubtiliter & accuratè ſcripſerunt, affirmant, primum atq; ſummum fundamentum quo nititur ac ſuſtentatur ars Alchymiæ, nullum eſſe: quo licet intelligere, ipſam artem (ſi tamen ars dicenda eſt, quæ in ſe nihil veri & certi habet) inanem & fallacem eſſe. Etenim Alchymiſtæ putant, materiam omnium metallorũ eſſe ſulphur & argentum viuum, quamobrem profitentur ſe ex varia ſulphuris & argenti viui inuicem permixtorum temperatione, poſſe quodlibet metallum efficere: in quo ſanè vehementer falluntur; nam ſi ſulphur & argentum viuum eſt materia auri & argẽti, ergo in venis, in quibus generatur aurum & argentum, apparerent aliqua veſtigia ſulphuris & argenti viui; ſimiliter etiam in venis ſulphuris, & argenti viui, reperirentur aliqua indicia auri vel argenti: ſed ipſi, qui totam penè vitam curioſiſſimè luſtrandis & conſiderandis venis, locisq; metallorum, cõſumpſerunt, nunquam tale aliquid reperire potuerunt. Quare falſa eſt opinio Alchymiſtarum, & aurum quod ab ipſis fit ex ſulphure & argento viuo, non eſt verum aurum: non enim, vt dictum fuit, talis eſt materia veri & naturalis auri. Aurum autẽ quod fit ab Alchymiſtis, licèt ſimillimum videatur vero auro, falſum tamen eſſe multis modis cognoſci & iudicari poteſt, nempè vel ex pondere, vel ex eo, quia non ſuſtinet vim ignis, vel ex eo, quia iniectum in vrinam, amittit colorem ſuum, vel quia nõ eſt ductile in tenuiſſimas laminas: vel deniq; quia non habet naturalis auri proprietates, quarum in primis illa commendatur, confortandi cor humanum. Hæc ille.

Non eſſe materiam omnium metallorũ ſulphur & argentũ viuum.

Cardanus lib. 17. de ſubtilitate hæc ſcribit: *Sunt verò chymica inuenta, vitrũ ducere in longiſſimas lineas, tenax aut prædurum efficere poſſe. Vidi ego dudum ſphæram exiguam ex vitro, quæ omni conatu illiſa ſolo lapideo, non comminuebatur, ſed reſiliebat ad trabes. Eiuſdem facultatis chymicæ eſt, vitrum albis lineis interſtinguere, cælare in eo imagines, falſas fabricare gemmas, purgare caphuram, metalla miſcere, immutare, aut nobiliora imitari.* Exempla verò fallacis Alchymiæ, vide apud eundem in 10. lib. de varietate rerum, c. 51. quo in

Cardanus.

Inuenta & opera artis chymicæ.

Digitized by Google

in loco etiam hæc ſubiungit: *Aurum, & argentum facere ſeu ex alijs metallis ea conficere, aut gemmas factitare, aut viliores in nobiliores tranſmutare, nemo non optare debet vt ſciat, at quid horum fieri poſſit difficile ſcitu admodum eſt; & ſi hoc etiam ſciuerimus, longe difficilius eſt ſcire quomodo fiat. Quæ autem ab Alchymiſtis fiunt: ea vel ad voluptatem pertinent, vel ad vſum: ad voluptatem ſunt gemmæ & metalla nobiliora: ad vſum tincturæ, colores, materiæ vaſorum, & alia ſimilia. Circa quodlibet autem horum tria excogitari poſſunt, vel vt fiant, quod maximum eſt, vel vt purgentur, vel vt perficiantur. Horum primum de metallis adhuc ſub iudice lis eſt, an fieri poſſit: ſecundum & tertium, fermè inuentum eſt ad ſummam perfectionem: ac licèt ars chymica non faciat verum aurum, quatuor tamen præſtat magnas vtilitates. Prima eſt, quia poteſt vnum metallum facere ſimillimum alij, vt* **Vtilitates artis chymicæ.** *ferrum æri, æs auro & argento, idq; clariùs apparet in gemmis. Secunda. Cùm id quod in aliqua potentia continetur, per vim ignis excitat, extrahit, & ad perfectionem perducit. Tertia. Cùm ea quæ ſuperflua ſunt, vi ſua abſumendo detegit, vt cùm ex calce alumen excipitur, quod non genitum eſt vi ignis, ſed exceptum, ita fit id quod vocant multiplicationem, cùm ex terra ipſa quæ aliquid continet excipiuntur. Quarta. Ars chymica vi ignis multas facere poteſt compoſitiones, atq; ſeparationes, non minùs vtiles & lucroſas iis, quæ ab Alchymiſtis tam anxiè quæruntur, & ambitioſè promittuntur tranſmutationibus.* Hæc Cardanus. Ex quibus verbis perſpicitur, eum arbitrari, chymiſticam illam auri generationem, vel eſſe impoſſibilem, vel propemodum eſſe impoſſibilem.

Declaratur opinio eorum, qui defendunt Alchymiam.

CAP. XX.

ALbertus in libro ſuo 3. de Mineralibus, cap. 9. hanc de facultate Alchymiæ quæſtionem pertractans, primùm exponit ſententiam Auicennæ, quæ fuit hæc: *Sciant* (inquit Auicenna) *artifices Alchymiæ, ſpecies metallorum permutari non poſſe,* **Opinio Auicennæ.** *quamuis aliquid illis ſimile fieri poſſit; quòd enim differentia ſpecifica aliquo tollatur ingenio, non credo poſſibile, ſed expoliatio accidentium non eſt impoſſibilis, vel ſaltem diminutio eorum: non enim permutantur ſpecies metallorum, niſi priùs in primam materiam metallicam reducantur, & ſic iuuamine artis deducantur in ſpeciem metalli quod voluerit.* Atq; idem quoque ſenſiſſe ait Haſtem Philoſophum præcipuum in Phyſicis & in Mathematicis. Deinde Albertus ſubiungit ea quæ ſequuntur: *Oportet nos dicere, Alchymicos peritos* **Sententia Alberti.** *non aliter operari quàm peritos medicos, qui per medicinas purgatiuas purgant materias corruptas & nocentes ſanitati, & poſtea per remedia confortantia naturam iuuant virtutem naturalem, vt digerendo*

ſanitatem inducant: quæ ſanitas eſt effectus & naturæ & artis: ſed illius effectiuè & principaliter, huius autem organicè & inſtrumentaliter: ſic Alchymiſtæ primò bene purgantes materiam argenti viui & ſulfuris inſitam omnibus metallis, confortant; deinde deducunt virtutes elementares & cœleſtes, tali materiæ inhærẽtes, ad proportionem mixtionis metalli, quod intẽdunt inducere, & tunc ipſa natura operatur & non ars niſi organicè iuuando & expoliendo, vt diximus; & ſic verum aurum & argentum educere & facere videntur: quod enim virtutes elementares & cœleſtes faciunt in vaſis naturalibus, hoc etiam faciunt in vaſis artificialibus, ſi artificialia formantur ad modum vaſorum naturalium; & quod facit natura calore ſolis & ſtellarum, hoc faciet ars calore ignis; dummodo ſic contemperetur, vt non excedat virtutem ſe mouentem, & informantem, quæ eſt in metallis: huic enim cœleſtis ineſt virtus, quæ primò commiſcuit eam, & hac inclinantur ad hoc vel ad illud per artis iuuamen. Alchymia igitur per hunc modum procedit, id eſt, corrumpens vnum à ſua ſpecie remouendo, & cum iuuamine eorum quæ in materia inſunt, alterius ſpeciem inducendo, quare omnium operationum Alchymicarum melior eſt illa, quæ procedit ex eiſdem, ex quibus procedit natura; ſicut ex purgatione ſulfuris per decoctionem & ſublimationem & expurgationem argenti viui, horumq; bona permixtione cum materia metalli, in his enim & ex virtutibus horum, omnis metalli ſpecies, inducitur. Qui autem per alba albificant, & per citrina citrinant, manente ſpecie prioris metalli in materia, procul dubio deceptores ſunt, & verum aurum atq; argentum non faciunt: & hoc modo ferè omnes vel in toto, vel in parte procedunt: propter quod ego experiri feci aurum Alchymicum, quod ad me delatum eſt, & poſtquam ſex aut ſeptem ignes ſuſtinuit, tandem ampliùs ignitum cõſumitur & perditur, & quaſi ad fecem reuertitur. Hæc Albertus. Ecce ſupradictis verbis Albertus, non ſolùm docet verum aurum poſſe fieri per Alchymiam, ſed etiam quis modus eius ſic efficiendi ſit poſſibilis, & quis impoſſibilis, manifeſtè declarat.

Quinq; rationes pro Alchymiſtis. Quidam Ianus Lacinius, qui de facultate Chymica in transmutandis metallis multa diſputauit, eiuſq; diſputationis ſummam memorat Cardanus loco ſupradicto, probat arte Chymica poſſe confici verum aurum his rationibus. Primò, metalla ſunt quædam pura & concocta, vt aurum & argentum: quædam cocta, ſed impura, vt æs ac ferrum: quædam cruda, & impura, vt vtrumq; plumbum: ſed impura repurgari, cruda concoqui poſſunt, igitur ex ære, ferro & plumbo, aurum & argentum fieri poteſt. Quòd autem talia concoqui poſſint, demonſtrat ex ſententia Ariſt. 4. Meteor. vbi de concoctione agit. De purgatione dubium non eſt, quippe cùm proprium ſit ignis ſeparãdo purgare. Deinde, propinquitas, paruumq; cauſarum diſcrimen, hoc idem ſuadet, cùm ab iiſdem omnia fiant. Suponit

ponit autem omnia metalla conſtare ſulphure&argento viuo, quęcunq; verò ſimilia ſunt, facilè inuicem tranſmutantur, eoq; magis, quòd natura videtur ſemper perfectiſſimum intendere in omni genere velut aurum, quæ igitur imperfecta ſunt, artis beneficio perfici poſſe videntur; tum vt ad finem, tum vt ad motus ipſius perfectionem perducantur. Poſtea, ſi ars, auctore Ariſt. in 2. Phyſ. & 4. Meteor. eſt imitatrix naturæ, cùm natura cōcoquendo purgandoq; ex ſulphure & argento viuo aurum argentumq; perficiat, cur non etiam idem ſimili ratione operans ars, poſſit efficere? Ad hæc ea dici debent ſecundum naturæ ordinem copulata, & inuicem tranſmutabilia, quæ non habent omnino diuerſas operationes, ſed eaſdem, in eo tantùm differentes, quòd quædam habent eas imminutas & imperfectas, velut fœtus, infantis comparatione, ouum pulli, aurelia papilionis. At plumbum, æs, ferrum, argentum, nullas habent operationes ab auro diſtinctas, ſed quas illud habet, vtpote liqueſcere, duci, graue eſſe, nitere, ignibus reſiſtere; eaſdem habent hæc, ſed vitiatas & imminutas: non enim ita ſplendent, nō ſunt adeò grauia, minùs reſiſtunt ignibus, non tota liqueſcunt, non tam tenuiter ducuntur; igitur hæc dici debent aurum imperfectum, & beneficio artis perduci queunt ad perfectionem auri. Atq; hoc putat Cardanus eſſe maximum argumentum, quod pro Alchymiſtis afferri poſſit. Poſtremò, idem aſtruit exemplo ranarum, quæ ſtatim ob præparationem materiæ, ex puluere generantur. Sunt autem ranæ perfectiores auro, & vt animalia perfecta, non ſolùm partium ſimilarium compoſitione, ſed etiam inſtrumentorum conformatione indiguerunt. Auicennam quoq; citat dicentem, vitulum in nubibus generatum ſemiuiuum excidiſſe inter imbres. Generantur etiam ex iuuenculo ſtrangulato apes, ex Baſilico ſcorpiones, ex elixatura anatis ſub dio expoſitæ bufones, ex aſinis veſpæ, ex equis ſcarabæi, ex mulis locuſtæ: aquæ, quibuſdam in locis conuertuntur in lapides: aër concuſſus inter duriora corpora, repentè tranſit in ignem: fumus metallorum præcipuè plumbi, cogit argentum viuum: cortex mali punici ferrum mutat in chalybem. Si igitur hæc tam admiranda & penè incredibilia fieri poſſunt, atq; adeò quotidie fieri videmus, cur incredibile videatur, poſſe ab Alchymiſtis verum aurum confici? Hæc ille diſputat pro Alchymiſtis.

Antonius Mirandulanus Philoſophus noſtræ memoriæ præſtans, & in Ariſt. doctrina excellenter verſatus, in illo ſuo opere, quod ſcripſit de Euerſione ſingularis certaminis, lib. 19. ſect. 7. hanc de Alchymiſtis ſententiam pronuntiat. *Dicimus veram eſſe Alchymiſtarum opinionem, quòd aurum poſſit fieri, & ab arte* *Antonius Mirandulan.*

& à natura, quia tranſmutare poſſunt argentum viuum, & alia quæ ad id requiruntur, ita vt fiat eadem materia: ſicut non ſolùm à natura, ſed etiam ab arte animalia, vt ſcorpiones, generari poſſunt. Verùm quia illud aurum fit rariſſimè, & cum maxima difficultate; multa enim quæ ad id concurrunt, facillimè impedire poſſunt, idcirco non videtur fieri poſſe: ſed rei difficultas non arguit impoſſibilitatem. Non eſt autem danda opera illi arti, non quia non ſit vera, ſed quia tanta eſt difficultatis, vt ſit vtilius eam omittere, quàm exercere: & multi quidem ditiſſimi ad magnam inopiam redacti ſunt, propterea quòd maximis ſumptibus impenſis, vel nunquam aſſequuti ſunt quod hæc ars pollicetur, vel certè rarò & parum, ita vt ſumptus longè maior ſit lucro, quare ſatius eſt alijs artibus certioribus operam dare, quæ maiori ex parte finem ſuum præſtant, quàm huic, quæ rariſſimè, propter res natura abſconditas, finem ſuum aſſequitur. Hæc Mirandulanus.

Explicatur breuiter opinio auctoris.
CAP. XXI.

Sententia auctoris de auro alchymiſtico.

NObis autem propoſitam quæſtionem Philoſophicè conſiderantibus atq; perpendentibus, tria videntur hac de re valde probabiliter dici ac affirmari poſſe; vnum eſt, nullam eſſe rationem Philoſophicam, vel neceſſariam; vel etiā admodum probabilem, quâ demōſtretur, rationem chymicam efficiendi verum aurum, eſſe impoſſibilem. Cur enim putetur impoſſibilis? An quia nihil eorum quæ fiunt à natura poteſt fieri ab arte? at hoc in generatione multorum animalium, aliarumq; rerum quæ opera & miniſterio artis non ſecùs generantur, quàm à ſola natura, falſum eſſe cognoſcitur. An quia (vt volebat Egidius) nihil eorum quæ ſunt in ſuo genere perfectiſſima, poteſt produci niſi vno modo, id eſt, ſolùm ab agente ſuo naturali? Verū ſi Egidius veriſimili aliqua ratione hoc comprobaret, aliquantulum fortaſſe valeret, ad perſuadendum: cùm autem nullam huius rei probationem afferat, qua facilitate ab eo id dicitur, eadem planè à nobis contemni ac reiici poteſt. An deniq; quia aurum naturale generatur virtute caloris cœleſtis, aurum verò chymicum efficitur à calore igneo, qui duo calores cùm multùm inter ſe differant, non poterunt eundem effectum præſtare? ſed hæc ratio dupliciter peccat. Primùm enim falſum eſt, calorem cœleſtem & ignem ſpecie inuicem diſtingui: cùm enim ab eodem contrario, hoc eſt, à frigore ſimiliter corrumpantur, cùm ab eadem cauſa interdum producantur, nimirum à lumine, cùm ſe inuicem intendant atq; augeant, cùm ad productionem ignis & mixtorum ſimili ratione conducant, fieri non poteſt, vt ea ratione qua calores ſunt, ſpecie diſtinguantur inter ſe: diffe-

Calor cœleſtis & elementaris non differunt ſpecie

differunt igitur ea re ſolùm; quòd calor cœleſtis propter ordinatum cœli motum, eſt valde temperatus & accommodatus ad generationem & conſeruationem rerum ſublunarium, quã ob cauſſam appellatur ſalutaris & viuificus: calor autem igneus ex ſe non eſt temperatus, ſed agit quantum poteſt agere, & res ſibi ſubiectas tandem deſtruit atq; interimit, quocirca vocatur à Philoſophis deſtructiuus & corruptiuus rerum. Verùm ſi hic calor aliunde corrigatur atq; temperetur, nimirum vel à facultate animæ, vt in animalibus contingit, vel ab arte, vt fit in multis mixtis & medicamentis, quæ à calore igneo, moderatione artis procreantur; efficietur profectò vt calor igneus talis propemodum euadat, qualis eſt cœleſtis. Deinde, experientia maniſeſtè oſtendit, quædam animalia ſimiliter generari poſſe calore igneo atq; calore cœleſti. Nam apud AEgyptios, pulli calore igneo ex ouis excluduntur atq; procreantur. Quam rem Iulius Scaliger, vir propter excellẽtem omnium diſciplinarum eruditionem admirandus, in iis quæ ſcripſit contra Cardanum exercitat. 23. pulchrè deſcribit his verbis: *In AEgypto ad Cayrum furnos conſtruunt alij atio multiplici fornice impoſito, in quorum tholi ſupremi medio, foramen eſt: per quod caloris vis, quæ immodica poſſit officere, ſubit atq; exhalat, in imo ignem accendunt temperatum: Ouorum multas centurias in fornicum ſuperiore planitie diſponunt: ſtatis diebus erumpit pullorum turba, quos illi non numero, ſed menſura venales habent, modiolum ſtatuunt ſine fundo, quem vt implerunt, tollũt. neq; hæc fabula eſt. ſed fabulæ illi ipſi, qui negant.*

Animalia generari poſſe ſolo calore ignis, argumentum Iulij Scaligeri.

Alterum verò, quod eâdem de re probabiliſſimè poteſt aſferi, illud eſt, chymicam rationem efficiendi verum aurum, vel impoſſibilem, vel propemodum impoſſibilem videri, non propter vllam rationem Philoſophicam, quæ adhuc ab vllo ſit allata, ſicut oſtenſum eſt, ſed propter ipſam experientiam, quæ in rebus naturalibus, moralibus, atq; artificialibus, ſummi argumenti firmiſſimæq; rationis vim debet obtinere. Etenim cùm plurimi in chymicæ facultatis tractatione & exercitatione diu multumque laborauerint, & in veri auri effectionem acerrimis ſtudiis atque incredibili cupiditate incubuerint, nemo tamen adhuc fuit, quem liquidò conſtet verum aurum & omni ex parte probatum ac perfectum effeciſſe. Quòd ſi effectio auri per artem chymicam eſt poſſibilis, cur ea cùm tamdiu & tàm multùm optata, quæſita, & procurata fuerit, nondum tamen reperta & vſitata fuit? nam quia poſſibilis eſt generatio animalium, medicamentorum, aliarumq; non ſolùm per naturam, ſed etiam per ſolertiam, & induſtriam humanã, iampridem inuentæ ſunt artes, quæ eiuſmodi res, & verè & facilè poſſunt perficere? cur igitur idem non contingit in auro chy-

Cur non videatur eſſe vera ars Alchymiæ.

mico? niſi quia vel talis modus efficiendi tale aurum ſimpliciter eſt impoſſibilis, vel ſi eſt poſſibilis, nondum tamen is eſt humano ingenio, & fortaſſe non poteſt eſſe, exploratè perfectéq; cognitus. Atq; hoc argumentum ab experientia ductum, non ſolùm apud Philoſophum naturalem, qui nunquam à rebus ſenſatis, experientiaq; comprobatis, vel tranſuerſum (vt aiunt) digitum diſcedit, ſed etiam apud quemcunq; hominem ſanæ mentis rectiq; iudicij plurimum valere debet.

Ad extremum, illud non tantùm probabiliter dici, ſed etiam pro vero certoq; confirmari poteſt, artem Chymicam, licèt ea fortaſſis ſit vtilis in diſtillationibus & aliis rebus, quas ſuperius ex ſententia Cardani memorauimus, tamen in eo quod ſpectat effectionem veri auri, quam illa profitetur atque in primis pollicetur, vanã eſſe, noxiam ac pernicioſam Reipublicæ dicimus. Primò. Quia, aut nunquam, aut rariſſimè præſtat quod promittit, ex quo non ſemel factum eſt vt multi ad extremam inopiam atq; paupertatem redacti fuerint; vnde rectè quidam ait, Alchymiſtas non efficere aurum, ſed abſumere, non implere crumenas, ſed magis deplere & exhaurire. Deinde, qui faciant falſum aurum, falſámq; monetam atq; gemmas pro veris paſſim diſtrahant atq; diuendant, ex quo Reſpublica hominumq; ſocietas magnum caperet detrimentum. Poſtremò, quia verum aurum non rarò adhibetur in medicinis, ad exhilarandum & confortandum cor: aurum autem chymicum, cùm vel non ſit verum aurum, vel certè imperfectius auro naturali, vel non habebit eiuſmodi proprietates, vel non ita vitales & ſalutares humano corpori; quare non ſine diſcrimine ſalutis & periculo vitæ, in medicinis adhiberetur. Hęc igitur nobis viſa ſunt de Chymica facultate efficiendi verum aurum probabiliter poſſe diſputari.

Non eſſe permittendum in Republica vſum Alchimiæ.

FINIS LIBRI OCTAVI.

Digitized by Google

DE FORTVNA, CASV ET CONTINGENTIA.

LIBER NONVS.

SEQVITVR vt de fortuna & caſu, breuiter diſputemus; nempe quantum ſatis ſit ad explendam abſoluendamque eam quam de cauſſis libro præcedenti inſtituimus tractationem. Tractatio autem fortunę latiſſimè patet, & ad plures diſciplinas pertinet: agit enim de fortuna Rhetor, Logicus, Phyſicus, Metaphyſicus, Philoſophus moralis, deniq; Theologus. Agit Rhetor, quatenus in laudando & vituperando, ſuadẽdo & diſſuadendo, accuſando & defendendo, in vtranq; partem magnum momentum habet fortuna; permagni enim refert, an quid fortuitò contingat, an potiùs conſultò & ſcienter dictum factumq; fuerit. Vide Ariſt. in 1. lib. Rhet. ad Theodecten, c. 5. & 10. Agit Logicus, tum vt doceat enunciationes, quę ſunt de rebus futuris cõtingentibus, in quibus locum habet fortuna & caſus, nõ habere certam definitamq; veritatem; tum etiam vt oſtendat ea quæ caſu & fortuitò contingunt, cùm raro, indeterminatè, & per accidens eueniant, excludi à ſcientiis; vide Ariſt. in fine 1. Perihermenias, c. 8. & in 1. Poſt. c. 24. t. 43. Agit Phyſicus, vt redarguat illorum Philoſophorum ſententias, qui vel putabant omnes res naturales fortuitò cõtingere, vt Democritus, & Leucippus; vel è contrario opinabantur omnes effectus naturales ſempiterna quadam, & immutabili ſerie nexu cauſſarum euenire, quæ fuit poſtea Stoicorum opinio. Vide Ariſt. in 2. Phyſ. c. 4. 5. & 6. Agit Metaphyſicus, quia Metaphyſici eſt diſtinguere omnes gradus entium & cauſarum, in quibus ſunt entia fortuita, & cauſæ per accidens; atq; etiam demonſtrare, non omnia fieri ex neceſſitate: Vide Ariſt. in 6. Metaph. c. 2. & 3. à tex. 5. vſq; ad 8. Agit Philoſophus moralis, vt declaret an fortuna ſit cauſa fœlicitatis humanę, & quanti bona fortunæ exiſtimãda ſint, & quomodo res fortuitæ vel pœna vel premio dignæ habeantur. Vide Ariſt. 1. Moral. ad Nicomach. c. 9. & 2. lib. Magnorum moralium, c. 9. & 7. lib. Moral. ad Eudemum, c. 17. & 18. Agit deniq; Theologus, demonſtrans, neq; diuinam prouidentiam obſtare, quo minus ſit in rebus fortuna & caſus, neque tamen quicquam fortuitò aut caſu poſſe contingere reſpectu diuinæ prouidentiæ. Vide Magiſtrum ſententiarũ 1. lib. diſt. 39. & ibid.

Conſideratio & explicatio caſus & fortunæ ad varias ſcientias pertinet.

Theologos Scholaſticos. Primùm igitur agemus de fortuna, tũ de caſu vel de iis, quæ caſu fieri vulgò putantur; cuius generis ſunt monſtra. Quoniam autẽ fortuna & caſus locum habent in rebus naturalibus & humanis, quia eiuſmodi res ſunt contingentes, ideo extrema huius libri parte de contingentia, quæ eſt fortunæ atq; caſus velut radix & origo diſſeremus.

Refellitur opinio eorum, qui penitus auferunt de rebus Fortunam & Caſum.

CAP. I.

ALbertus in 2. Phyſ. c. 10. ſcribit, ſuo tẽpore fuiſſe nonnullos quos vocat ipſe ſocios ſuos, qui tollebant de medio Fortunam & Caſum, adducti his argumentis. Primò, illud dicitur fieri à Fortuna, quod non fit ab aliqua cauſa: ſed ſicut ex nihilo nihil fit, ſic à nihilo nihil fit, ergo nihil fit à Fortuna. Deinde, effectus fortuitus, vt eſt theſaurus inuentus à fodiente terram, eſt ens per ſe, & determinatum, vt per ſe manifeſtum eſt, ergo per ſe habet cauſam veram & determinatam, quare non eſt fortuitus. Poſtea, ſicut omne ens per accidens reducitur ad ens per ſe, ita omnis cauſa per accidens reducitur ad cauſam per ſe, ergò quod fit à cauſa per accidẽs, quæ vocatur fortuna, idem fiet ab aliqua cauſa per ſe, quare ſimpliciter non fiet à fortuna. Præterea, omnis actio eſt finita, habens certum aliquem finem, ergo omnis actio fit ob aliquem finem, ſed nulla actio fortuita fit ob aliquem finem, ergo nulla eſt actio fortuita. Adhæc, ſicut opinio noſtra non facit ad eſſe vel non eſſe rei, ſic nec intentio noſtra quicquam conferre poteſt ad eſſe ipſius effectus, vt nimirum ſit effectus per ſe vel per accidens; quare ſi quis veniens in forum offendat amicum ſuum, ſiue voluerit eum reperire, ſiue non, non debet talis inuentio amici propterea effici effectus vel per ſe, vel per accidens, vel fortuitus; nam ſicut eſſe rei non dependet ex opinione hominum, ita neq; ratio effectus poteſt ex eorum intentione dependere. His accedit, quòd agentia hęc inferiora mouentur & gubernantur à cœlo: ſed cœlum determinatè, ac neceſſariò ſemper agit, ergo nõ patietur aliquid agi in his rebus inferioribus fortuitò & indeterminatè. Poſtremò, Fortuna & Caſus repugnant præſcientiæ & Prouidentiæ Dei, ergo non debent poni: antecedens patet, quia illud dicitur fortuitò fieri, quod non fuerit præcognitum, & intentum ab agente: ſed nihil poteſt fieri in mundo, quod ſit præter cognitionem & voluntatem Dei, ergo nihil caſu & fortuitò poteſt fieri. Non poſſe autem res fortuitas vel ab ipſo Deo prænoſci atq; prouideri, confirmat Cic. lib. de Diuin. his verbis: *Mihi ne in Deum quidem cadere videtur, vt ſciat quid caſu & fortuitò futurum ſit: ſi enim ſcit, certè illud eueniet: ſin certè eueniet, nulla fortuna eſt, nihil enim*

eſt tam contrarium rationi & conſtantiæ, quàm fortuna. Sed hanc opinionem facilè eſt redarguere; nam multa in rebus fortuitò accidere, clarius eſt, quàm vt egeat demõſtratione: etenim præter communem ſententiam omnium hominum, qui perinde ac fuerint à natura edocti, ita de fortuna ſentiunt & loquũtur, eiuſq; nomen & vim crebris ſermonibus vſurpant. Accedit etiam ratio, quæ cogit nos idem credere & aſſerere; nam ſi fortuita dicuntur ea, quæ accidunt præter cognitionem & intentionem agentis, quis non videt multa huiuſmodi eſſe in rebus humanis: quis enim mortaliũ poteſt animo prouidere omnia quæcunq; poſſunt contingere? timidæ enim ſunt (vt ſcriptum eſt libri Sapient. c. 9.) cogitationes mortalium, & incertæ prouidentiæ noſtræ, & coguntur etiam prudentiſſimi viri illud crebrò dicere (quam non putâram!) Deinde, aut omne ens eſt neceſſarium, & omne agens neceſſariò agit, aut non, ſed eſt aliquod ens contingens, & eſt aliquod agens, cuius cauſſalitas nonnunquam fruſtrari & deficere poteſt: ſi priùs dixeris, ex eo ſequitur mundum non eſſe perfectum, quia non habet omnia genera entium, quæ in eo poſſent eſſe: & omnia neceſſariò euenire, vel ipſorum ſenſuum iudicio refellitur: ſin autẽ poſterius dicas, ergo agens contingens nonnunquam deficiet, & à ſuo fine aberrabit, atq; talis error & defectus dicitur fortuitus, & caſu accidere. Nec maiori difficultate rationes eorum diluuntur, quàm fuit à nobis iſtorum opinio refutata.

Soluuntur rationes ſupradictæ opinionis.
CAP. II.

AD Primam igitur rationem ita reſpondemus. Non dicitur effectus aliquis fortuitus, eò quòd non procedat ab aliqua cauſa efficiente, id enim multò magis impoſſibile eſt, quàm fieri aliquid ex nihilo: nam effectus ea ratione qua eſt effectus non eget materia, ſemper tamen neceſſariò eget efficiente; ſed dicitur effectus aliquis eſſe fortuitus, quia fit à cauſa per accidens atque indeterminata, & quia præter eius intentionem euenit. Ad ſecundam. Theſaurus, vt eſt ens, eſt quippiam determinatum & ens per ſe, ſed quatenus eſt inuentus à fodiente terram, eſt quiddam indeterminatum, & per accidens reſpectu cauſalitatis & intentionis eius qui fodit terram: non enim fodiens terram vel ſemper vel vt plurimùm theſaurum reperit; & inuentio theſauri poteſt habere innumerabiles cauſſas per accidens, propter quas accidere queat. Sed dices, omni effectui reſpondet propria cauſa, ergo effectus fortuitus habet propriam cauſſam. Reſpondemus, effectum fortuitum, ſicut ipſe eſt per accidens & indeterminatus,

Digitized by Google

ſic habere ſimiles cauſas, nimirum per accidēs & indeterminatas. Ad tertiam. Poteſt reſponderi dupliciter, Primò enim dici poteſt, omnes effectus fortuitos reduci ad aliquam cauſam per ſe, nempe primam, hoc eſt, Deum, à quo cognoſcuntur, & intenduntur vel effectiuè vel permiſſiuè. Deinde poteſt etiam dici, effectū fortuitum reduci ad cauſam, quæ ſit cauſa per ſe, nō reſpectu effectus fortuiti, ſed reſpectu alius effectus per ſe intēti, quem per accidens conſequitur effectus fortuitus: quia cùm non poſſit cauſa producere effectum, quē per ſe intendit, quaſi deficiens & aberrans producit effectū, qui dicitur à caſu: quemadmodum natura per ſe intendit gignere hominem integrum & perfectum, à quo effectu quoniam impedita nonnunquam deficit & aberrat, producit hominem monſtruoſum. Fodiens quoq; terrā per ſe intendit extruere ſepulchrum, vel aliud quidpiam, euenit autem vt præter eius opinionem inueniat theſaurū ſubtus terram deliteſcentem, ergo effectus fortuitus habet cauſam, quæ reſpectu alterius effectus eſt cauſa per ſe, reſpectu autem effectus fortuiti, eſt cauſa per accidens. Ad quartam. Omnis quidem actio habet aliquem finem, ſed finis eſt duplex: vnus intentus ab agente, propter quem agens agit, alter verò minimè: actio igitur fortuita habet finem, id eſt, terminum, ſed nō finem intentum ab agente. Quocirca Ariſt. in 2. Phyſ. c. 2. t. 23. & in 1. de part. animal. c. 1. definiens quid ſit finis naturalis, ait eū eſſe terminum motus continui, & nō impediti: eiuſmodi igitur actio habet finem, hoc eſt, terminum, quia eſt finita, ſed nō habet finē intentum ab agente. Ad quintam. Quamuis intētio noſtra non mutet eſſe rei, tamen variat rationem eius prout eſt effectus proficiſcens ex hominis conſilio ac voluntate: nam ex intentione agentis ſpectatur, an effectus ſit voluntarius, vel fortuitus laude vel vituperatione, pœna vel præmio dignus. Ad ſextam. Licèt res naturales & corporeæ quæ complexu orbis Lunæ coërcentur, per ſe pendeant ex motu & cauſalitate cœli, non tamen pendent ex eo per ſe res humanæ, in quibus fortuna verſatur. Vel aliter, etſi cœlum neceſſariò mouet & agit, tamen illius motus & actio, in his rebus inferioribus non recipitur neceſſariò, ſed contingenter, quoniam hæc inferiora propter inordinatam atq; indefinitam materię potentiam ſunt cōtingentia, & corruptibilia, & poſſunt impediri in agendo; nec id mirum videri debet, nam quod in aliquo recipitur, id non recipitur ſecundum modum agentis, ſed ſecundum modum patientis atq; recipientis, vt licèt agens ſit neceſſarium, ſi tamen patiens fuerit contingens, actio ipſius agentis recipietur in patiente, non neceſſariò, ſed cōtingenter. Verùm, licèt ſit hoc peruulgatū, atq; tritum reſponſum, magnam tamē habet difficultatem

Digitized by Google

tatem: etenim valde obſcurum & ambiguum eſt, an in rebus ſublunaribus poſſit eſſe vllus effectus naturalis, qui dici queat à caſu reſpectu corporum cœleſtium: quare hac etiam de re infrà poſt ſolutionem ſeptimi argumenti breuiter dicemus.

Ad ſeptimam. Caſus & fortuna non aduerſantur prouidentiæ Dei: non enim ponimus caſum & fortunã reſpectu Dei, ſed reſpectu agentium particularium: nam quod à fortuna eſt reſpectu hominis, vel quod à caſu reſpectu naturæ, id reſpectu Dei nec à fortuna, nec à caſu exiſtimari debet; ſed quia effectus aſſimilatur cauſæ particulari & proximæ, & ab ea denominationem ſuam accipit; dicitur enim effectus materialis & corruptibilis, non propter cauſſam primam & vniuerſalem, ſed propter cauſſas ſecundas & particulares: idcirco dicitur ſimpliciter eſſe in rebus aliquid à caſu & à fortuna, id totum referendo non ad cauſſam primam, ſed ad cauſſas ſecundas & particulares: quòd aũt nihil ſit fortuitum reſpectu Dei, pulchrè declarat Boëtius lib. 5. de Conſolatione, proſa 1. his verbis: *Si quis euentum nulla cauſſarum connexione productum, caſum eſſe definiat, nihil omnino caſum eſſe confirmo. Quis enim coërcente in ordinem cuncta Deo, locus vllus temeritati reliquus eſſe poteſt?* Et paulò pòſt: *Caſus* (inquit) *eſt inopinatus ex confluentibus cauſſis, in his quæ ob aliquid geruntur euentus: concurrere verò cauſſas facit ordo ille ineffabili cõnexione procedens, qui de prouidentiæ fonte deſcendens, cuncta ſuis locis temporibusq; diſponit* Et in Metro ita canit: *Præclara Boëtij ſententia.*

Et quæ permiſſis fluitare videtur habenis
Sors patitur frenos, ipſaq; lege meat.

Nihil autem eſſe tam fortuitò & caſu contingens, quod latere ac fugere poſſit Dei ſcientiam atq; prouidentiam, luculenter exponit his verſibus:

Hunc ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole reſiſtunt.
Non nox atris nubibus obſtat,
Vno mentis cernit in ictu
Quæ ſint, quæ fuerint, veniantque,
Quem quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere Solem.

Ciceronis autem ſententia, quæ ad huius argumenti confirmationem adiuncta fuit, vel tanquam falſa omnino reiicienda eſt, vel bonam in partem ad hunc modum interpretanda, vt dicantur res fortuitæ ea nimirum ratione vt ſunt fortuitæ, à nullo poſſe cognoſci, quod verum eſt, nam Deo à quo cognoſcuntur, non ſunt fortuitæ, ſed certę ac definitæ: Sin autẽ Deo (quod fieri non poteſt) aliquid eſſet ſimpliciter fortuitum, id ab eo non poſſet certè cognoſci. Sed quod paulò ſuprà in ſolutione ſexti argumenti dicere promiſimus, an in rebus ſublunaribus ſit aliquis effectus naturalis caſu contingens, reſpectu cœli, deinceps inquiramus.

An in rebus ſublunaribus aliquis effectus naturalis poſſit caſu contingere reſpectu cæli.

CAP. III.

Opinio D. Thom. affirmantis, non nulla in reb. naturalibus caſu & per accidens reſpectu cæli euenire poſſe.

DIuus Thom. multis in locis affirmat, poſſe in rebus naturalibus aliquid contingere, quod ſit per accidens, & caſu eueniat reſpectu cœli: nam in 1. part. q. 115. artic. 6. ita ſcribit: *Omne quod eſt per ſe, habet cauſam; quod autem eſt per accidens, non habet cauſam, quia non eſt verè ens, cùm non ſit verè vnum: album enim cauſam habet, ſimiliter etiam & muſicum; ſed album muſicum non habet cauſam, quia non eſt verè ens, neq; verè vnum. Poteſt autem fieri aliquis concurſus vnius rei naturalis cum alia re naturali, qui ſit per accidens reſpectu cœli, ergo nec talis concurſus per accidens, habebit cauſam per ſe in cœlo, nec id quod ex tali concurſu efficietur poterit reduci per ſe ad cauſam aliquam cæleſtem: quare vtrunque eueniet caſu & per accidens reſpectu cœli. Probatur minor hoc exemplo, quòd enim aliquod corpus terreſtre ignitum in ſuperiori parte aeris generetur & deorſum cadat, habet cauſam, aliquam virtutem cæleſtem; ſimiliter etiam quòd in ſuperficie terræ ſit aliqua materia combuſtibilis, poteſt reduci ad aliquod cæleſte principium; ſed quòd ignis comburens, huic materiæ occurrat, & comburat eam, non habet cauſam cæleſte corpus, ſed eſt per accidens.* Et ibidem in reſponſione ad tertium ſubdit, quòd *Licèt tam cauſa producens aliquem effectum, & eſt cauſa impediens eius productionem, per ſe reducantur in corpus cæleſte tanquam in cauſſam, tamen huiuſmodi cauſſarum concurſus nonnunquam fit per accidens, nec per ſe reduci poteſt in aliquam cauſſam cæleſtem.* Hæc D. Thom. in illo loco: cuius ſimile ſcribit Secundâ Secundæ, quæſt. 95. artic. 5. In 6. autem lib. Metaphyſ. in illa ſua pereruditа digreſſione de Fato, & Prouidentia, ſic ait: *Tripliciter poteſt aliquid per accidens euenire. Primò, propter concurſum duarum cauſſarum, quarum vna non continetur ſub altera; vt cùm præter intentionem occurrunt mihi latrones, hic enim concurſus cauſſatur ex duplici virtute motiua, mea ſcilicet & latronum: ſecundò propter defectum virtutis agentis, cui accidit debilitas, vt non poſſit peruenire ad finem intentum, ſicut cùm aliquis cadit in via propter laſſitudinem: tertiò propter materiæ diſpoſitionem, quæ non recipit formam intentam ab agente, ſed alterius modi; ſicut accidit in monſtruoſis partibus animalium. Quoniam igitur virtus corporis cæleſtis & incorruptibilis eſt, & impaſſibilis, non poteſt exire aliquis effectus ordinem cauſſalitatis eius propter defectum & debilitatem ipſius virtutis. Sed quia cælum agit mouendo, & omne tale agens requirit materiam determinatam & diſpoſitam, poteſt contingere, vt in rebus naturalibus virtus cæleſtis non conſequatur ſuum effectum propter materiæ indiſpoſitionem, & hoc erit per accidens: & quia agens quod inducit effectum ſuum, vt in pluribus & non ſemper, ſequitur vt deficiat in paucioribus, & hoc eſt per ac-*

cidens,

cidens, cælum autem effectus ſuos inducit in hæc corpora inferiora, vt in pluribus, at non ſemper propter materiæ indiſpoſitionem, ob hoc igitur aliquandoque contingit, vt virtus cæleſtis effectum ſuum minimè conſequatur, quod eſt ei per accidens, & tanquam à caſu. Hæc D. Thom. in 6. Metaph. In 3. verò libro contra Gentes, c. 86. idem ſentit, atque confirmat hoc modo: *Si nihil in rebus naturalibus eueniret à caſu & per accidens reſpectu cæli, ergo reſpectu cæli omnes effectus naturales ex neceſſitate euenirent; ſed hoc eſt falſum ergo, &c.* Maior per ſe manifeſta eſt, minorem autem comprobat ratione & teſtimoniis: ſumma autem rationis in eo eſt, quòd quamuis cælum ſit mouens, & agens neceſſarium, tamen quia non per ſe proximè & immediatè producit effectus ſublunares, ſed per agentia inferiora, quæ ſunt contingentia & defectibilia, & quia non agit ex nihilo, ſed cùm ſit finitæ virtutis, requirit determinatam atq; diſpoſitam materiam, hinc fit vt cùm propter defectum agentium particularium, tum propter indiſpoſitionem materiæ non ſemper ipſum cœlum conſequatur effectum ſuum, quem per ſe intendit. Comprobatur etiam hoc, teſtimoniis Ariſt. qui in 1. Perihermenias, in 2. Phyſ. & in 6. lib. Metaph. docet non omnia ex neceſſitate euenire: & in lib. de Diuinat. per Somnium, c. 2. ait ea quorum ſunt in cœlo ſigna & indicia, cuiuſmodi ſunt pluuiæ, venti, & horum ſimilia, interdum non ita euenire, ob vehementioris cauſæ impedimentum: idemq; firmatur auctoritate Ptolemæi, qui in opere ſuo quadripartito dicit, effectus qui ex ſuperioribus corporibus procedunt, non euenire ineuitabiliter. In Centiloquio etiam dicit, ſigna cœleſtia quæ ſunt indicia rerum ſublunarium, eſſe media inter id quod eſt neceſſarium & poſſibile. Rationem autem quam ſuprà poſuimus, D. Thom. in 1. part. q. 114. art. 6. in reſponſione ad 1. & 2. his verbis complectitur. *Corpora,* inquit, *cæleſtia ſunt cauſſa inferiorum effectuum mediantibus cauſſis particularibus inferioribus, quæ deficere poſſunt in minori parte, & quia virtus cæli non eſt infinita, ideo requirit determinatam diſpoſitionem, in materia ad educendum ſuum effectum, & quantum ad diſtantiam loci, & quantum ad alias conditiones. Et ideo ſicut diſtantia loci impedit effectum cæli, non enim ſol eundem caloris effectum habet in Dacia, quem habet in Æthiopia, ita vel groſſities materiæ, vel frigiditas, vel caliditas, vel alia ſimilis diſpoſitio impedire poteſt effectum corporis cæleſtis.* Hæc ibi D. Thomas. Cuius opinionem ſequitur Egidius Quodlib. 4.

Opinio aliorum, qui negant vllum effectum ſimpliciter naturalem, caſu euenire poſſe reſpectu cœli.

CAP. IV.

ALij opinantur remotò libero arbitrio omnia in rebus ſublunarib. ex neceſſitate euenire, nihilq́; poſſe accidere per accidens & à caſu reſpectu cœli, quod ipſi hoc modo declarant: *In iis quæ omnino naturaliter fiunt, nõ poteſt aliquid fieri caſu ſimpliciter reſpectu cœli.* Dicitur, *In iis quæ fiunt naturaliter*, quia in agentibus liberis, vt eſt voluntas noſtra, quæ per ſe non ſubiacet cauſſalitati corporum cœleſtium, hoc non eſt verum. Nam cùm cœlum ſit agens corporeum per alteratione, quæ eſt tranſmutatio materiæ, non poteſt per ſe agere, niſi in res corporeas materiales, quocirca voluntas noſtra quæ eſt incorporea & immaterialis, non poteſt pati à cœlo niſi per accidens; quatenus ex actione cœleſti fit immutatio in quibuſdam animę partibus corporeis, cuiuſmodi ſunt phantaſia & appetitus ſenſitiuus, à quibus voluntas inclinatur ad agendum hoc vel illud, ſed nõ neceſſariò; cùm enim libera ſit, poteſt paſſionibus reſiſtere; quin etiam fieri poteſt, vt quis ex impreſſione aliqua cœleſti inclinetur vel ad iram, vel ad triſtitiam, qui non ſolùm poteſt non ſequi tale inclinationem eam reprimendo, ſed etiã poteſt animum inducere ad contrariam affectionem, nimirum ad manſuetudinem & lætitiam; quod ſanè accidet præter intentionem cauſſarum cœleſtium; præclarè enim illud à Ptolemęo dictum eſt; ſapiens dominabitur aſtris. Deinde poſitum eſt illud, *omnino naturaliter*; quoniam poſſunt aliqui effectus naturales produci vel ab homine, vel à Dæmone, applicando actiua paſſiuis, qui effectus ſunt præter intentionem corporum cœleſtiũ; nunquam .n. per ſolũ concurſum cœli tales effectus extitiſſent, nec ſanè poſſunt exiſtere. Additum eſt illud: *Reſpectu cœli ſimpliciter*, propterea ꝙ licet reſpectu huius vel illius conſtellationis, poſſit aliquid contingere caſu, vel per accidens, non tamen reſpectu totius cœli: exempli cauſa, ſi ſit conſtellatio cœleſtis fauens generationi hominis, & tũc ex ſemine humano generetur, vel mus, vel porcus, aut ſecundum rem, aut certè ſecundum figuram, talis effectus reſpectu talis conſtellationis erit per accidens, & quaſi à caſu, verùm reſpectu alterius conſtellationis cœleſtis, cuius virtus & influxus illam generationem hominis ita corrupit & deformauit, non fuit per accidens, reſpectu totius cœli, omniumq́; virtutum cœleſtium, non potuit eſſe per accidens, & à caſu.

Voluntas noſtra per ſe nõ ſubiacet cauſſalitati cœli.

Hæc opinio duabus rationibus comprobatur. Primò enim cùm omnis motus, omniſque operatio agentium naturalium per ſe dependeat à motu & cauſſalitate cœli, id quod D. Thomas putat & verum eſſe, & doctrinæ Ariſt. conſentaneum; nullus

Opinio Auicennæ & Ocham, quæ

lus poteſt eſſe motus, ſiue is fuerit cauſæ producentis effectum per ſe intentum, ſiue agentis contrarij impedientis illius effectus productionem, ſiue fuerit iſtiuſmodi vel aliarum cauſſarum concurſus, qui ſit extra cauſſalitatem cœli, ac proinde reſpectu ipſius eſſe queat per accidens & à caſu. Imo cum multi putent ſecundum Ariſt. Deum non aliter agere in res ſublunares quàm per motum & lumen cœli, ſi poſſet eſſe aliquis effectus per accidens & à caſu reſpectu cœli, is profectò etiam ſecundum Ariſt. eſſet per accidens & à caſu reſpectu Dei, quod tamen, qui priorem opinionem ſequuntur nequaquam concederent. Deinde, agens naturale, ſi habet quæcunq; ſibi ſunt neceſſaria ad agendum, non poteſt non agere; ſimiliter etiam ſi quid illorum ei deſit, non poteſt agere, quare cum agit, neceſſariò agit, & ſi non agit, hoc ideo eſt, quia non poteſt tunc agere; quare ſi producit effectũ neceſſariò producit, & ſi non producit, neceſſariò tunc impeditum fuit ne produceret. Quamuis igitur res ſublunares ſecundum Ariſt. non eueniant ex neceſſitate, ſicut res cœleſtes, nempe quia non ſemper eodem modo eueniunt; & quia interdum deficiunt à ſuo ordine naturali & curſu, tamen quia cum eueniunt, neceſſariò eueniunt, & cum deficiunt, neceſſariò deficiunt, poſſunt dici hoc modo euenire ex neceſſitate. Atq; hanc opinionem tenuit Auicenna in ſua Metaphyſica, vt refert D. Thomas in 3. contra Gentes ca. 86. eamq; ſequitur Ochan. 1. Quodlibeto, q. 17. à qua ſanè non videtur interdum abhorrere D. Thomas, quippe qui in 1. part. q. 19. art. 6. ita ſcribit. *Poteſt aliquid fieri extra ordinem alicuius cauſæ particularis, non autem extra ordinem cauſæ vniuerſalis, ſub qua omnes cauſæ particulares comprehenduntur; quia ſi aliqua cauſa particularis deficit à ſuo effectu, hoc eſt, propter aliquam aliam cauſam particularem impedientem, quæ continetur ſub ordine cauſſæ vniuerſalis, vnde effectus ordinem cauſſæ vniuerſalis nullo modo poteſt exire; & hoc etiam patet in corporalibus, poteſt enim impediri quod aliqua ſtella non inducat ſuum effectum, ſed tamen quicunque effectus ex cauſa corporea impediente in rebus corporalibus conſequatur, oportet quòd reducatur per aliquas medias in vniuerſalem, virtute primi cœli.* Hæc ibi D. Thom. & in Prima Secundæ quæſtione 109. art. 1. ait, quod ſicut omnes motus corporales reducuntur in motum cœleſtis corporis, tanquam in primum mouens corporale, ita omnes motus tam corporales, quàm ſpirituales reducuntur in primum mouens ſimpliciter quod eſt Deus, ex quo licet inferre omnes effectus corporales per ſe inferri ad aliquam cauſſam cœleſtem; quare nullus effectus corporalis erit per accidens & à caſu reſpectu cœli. Hæc diſputantur à viris doctis: & vtraq; quidem opinio eſt ſatis probabilis. Verùm ſi ponamus

interdũ placuiſſe videtur etiam D. Thom. nulliũ effectum omninò naturalem caſu euenire poſſe reſpectu cœli.

Digitized by Google

id quod à Thomiſtis omnibus & alijs præterea Philoſophis ponitur atque conceditur, nimirum ad productionem cuiuſlibet effectus corporalis, neceſſarium eſſe actualem cœli concurſum, ex hac conceſſione neceſſariò conficitur, nihil in rebus Phyſicis & corporeis per accidens & caſu effici poſſe reſpectu cœli, quippe cum ad cuiuſuis effectus Phyſici productionem vis & cauſſalitas cœli neceſſariò & per ſe concurrat. Sed pergamus ad alia.

An Fortuna ſit diuinum aliquod numen, vt vulgò putatur.
CAP. V.

OPinio exiſtimantium Fortunam eſſe numen aliquod occultum & diuinum, peruetus fuit eamq; Ari. in 2. Phy. c. 4. t. 47. his verbis innuit. *Sunt quidam, quibus fortuna videtur quidem eſſe cauſa, immanifeſta autem intellectui humano tanquam diuinum quiddam exiſtens & fælicius*, quem locum explanans Simplicius ita ſcribit. *Nonnulli fortunam & eſſe, & cauſam eſſe dicût, quid ſit autem, dicere nequeunt, cum eam humanæ menti ignotam exiſtimēt, vt quæ ſit res quædam diuina, & propterea humanam exuperet cognitionem; quemadmodum videntur Stoici dicere: quod autem multi in hac fuerint ſententia ex eo clarum eſt, quod fortunam tanquàm Deum adorent, & templa ei ædificent, & in eam hymnos canant. Videtur autem hæc opinio, quod ſit diuinum quid fortuna, etiam ante Ariſtot. fuiſſe apud Græcos, & non fuiſſe primos in hac ſententia Stoicos, vt quidam exiſtimant. Etenim Plato in legibus, Deus quidem* (inquit) *omnia & cum eo fortuna & occaſio viuine ſas res humanas gubernant.* Hæc Simplicius. Quinimo Ethnici tantùm tribuebant fortunæ vt à Romanis multa ei templa & ſimulachra erecta fuerint varijs nominibus conſecrata; vt videre eſt apud Liuium, & apud Plutarchum in Problematibus: exempli cauſa: Romæ conſecrata fuit ædes Malæ Fortunæ & Deteſtatæ in exquilijs; fuit etiam ædes Fortunæ Fortis in ripa Tyberina iuxta Theatrum: Erat templum Fortunæ Paruæ, & Virginis Fortunæ, & Primigeniæ, & Obſequentis ad Capenam: & Priuatæ & Publicæ & Viſcatæ & Virilis & conuertentis, in Palatio, & Beneſperantis, & Auertentis, & Blandæ, & Dubiæ, in Auentino: & Mammoſæ in duodecima regione: & Barbatæ & Muliebris, quibus omnibus principium dedit Seruius Tullius, tum quòd ab ea ex ſeruo in Regnum eſſet euectus, tum etiam proſpiciens eam occaſionibus rerum plurimum habere in vtramque partem momenti, omniq; in re humana dominari; ſicut Plutarchus inquit in Problematibus. Hæc ex Ludouici Viuis, hominis

ſanè

ſanè diſerti & eruditi, commentarijs, in vigeſimo octauo capite quarto, de Ciuitate Dei Beati Auguſtini ſumpta, hoc loco commemoranda duximus. Verum de templis Fortunæ olim dicatis, Simplicius in ſecundo Phyſicorum, capite quarto, ſuper textum quadrageſimumſeptimum hæc ſcribit. *Quod autem quidam etiam Fortunæ templa ædificauerint, veriſimile eſt id fuiſſe poſtea id eſt, poſt Platonem, & Ariſtotel. conſtitutum, non enim habemus apud veteres Fortunarum templa in hiſtorijs narrata, vel dies feſtos deſcriptos: quanquam Fortunæ nomen ſciamus in honore fuiſſe apud veteres. Delphis autem præcedebat hoc etiam in Sijcitationibus. O Fortuna, & Apollo, huicne reſpondes? quin etiam apud Orpheum, eius mentio facta eſt.* Hæc Simplicius. Qualis autem ſit fortuna, ſimulachrum eius ab antiquis expreſſum, pulchrè declarabat; quod ſecundum Albertum in ſecundo Phyſicorum, ſuper textum quadrageſimumſeptimum, ita ſe habebat; erat ſimulachrum quoddam in rota, cæcum, & vna parte album, altera, nigrum, in rota, propter volubilitatem eius, cæcum, propter imprudentiam, partim album, & partim nigrum, propter eufortunium & infortunium, quæ ſunt partes fortunę. Cæcitatem autem fortunę breuiter indicat Ari. in Sectione vigeſimanona. Problemate octauo, his verbis. *Cur diuitiæ magna ex parte ab hominibus prauis potiùs quàm à bonis habentur? An quia fortuna cæca eſt, & diſcernere atque ſeligere non poteſt quod melius aut deterius eſt.* Quocirca rectè Ariſtophanes fingit Plutum qui eſt Deus diuitiarum, cum à Ioue mittitur ad homines bonos, incedere claudum, cum verò pergit ad malos, lætiſſimum, & celerrimum exilire. Quamobrem ſapienter D. Auguſtin. in 4. lib. de Ciuitate Dei, ca. 18. redarguit eos qui fortunam colunt vt Deam. *Quomodo*, inquit, *bona eſt fortuna quæ ſine vllo iudicio venit & ad bonos & ad malos? Vt quid autem colitur, quæ ita cæca eſt paſſim in quoslibet incurrens vt ſuos cultores plerumq; prętereat, & ſuis contemptoribus hæreat? aut ſi aliquid proficiunt cultores eius, vt ab illa videantur & amentur, iam merita ſequitur, non fortuita venit. Vbi eſt ergo definitio illa fortunæ? vbi eſt quod à fortuitis etiam nomen accepit? nihil enim prodeſt illam colere ſi fortuna eſt, ſi autem ſuos cultores diſcernit vt proſit, fortuna non eſt.* Audiamus etiam Plinium: lib. 2. cap. 7. inſanam mortalium de numinę fortunæ opinionem, elegantiſſimis & lepidiſſimis verbis eludentem. *Inuenit* (ait Plinius) *ſibi ipſa mortalitas numen, quo minus etiam plana eſſet de Deo coniectatio. Toto quippe mundo, & locis omnibus omnibusque horis omnium vocibus fortuna ſola inuocatur, vna nominatur, vna accuſatur, vna agitur rea, vna cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur & cum conuicijs colitur: volubilis à pleriſque, etiam cæca exiſtimata, vaga, inconſtans, incerta, varia, indignorum*

Simulachrum fortunæ.

D. Auguſtinus.

Elegans Plinij ſententia.

fautrix. Huic omnia expenſa, omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, ſola vtramq; paginam facit, adeoq; obnoxiæ ſumus ſortis, vt ſors ipſa pro Deo ſit, qua Deus probatur incertus. Hæc igitur inanis & plenus amentiæ fortunæ cultus, vt non inſcitè Poëta ille cecinerit.

Nullum numen abeſt ſi ſit prudentia, ſed te
Nos facimus Fortuna Deam, cæloq; locamus.

Sed, vt vis & natura Fortunæ, eiuſq; proprietates atq; conditiones intelligantur, & ſi quæ ſunt in hac materia graues & obſcuræ quæſtiones illuſtrentur & explicentur, definitionem fortunæ ex Ari. doctrina & ſententia confectam, exponemus.

Exponitur Definitio Fortunæ.

CAP. VI.

EX ijs quæ Ari. ſcribit in 2. Phy. c. 5. t. 52. pōt colligi hæc definitio ſeu deſcriptio fortunæ. *Fortuna eſt cauſa per accidens, in ijs quæ operantur ob aliquem finem, ex electione, neq; ſemper, neq; vt plurimum.* In qua definitione continentur quinq; particulæ, quę ſigillatim explanandæ ſunt. Prima eſt. *Cauſa.* Secunda eſt. *Per accidens.* Tertia eſt. *Ob aliquem finem.* Quarta eſt. *ex electione.* Quinta. *Neq; ſemper, neq; vt plurimum.* Et quamuis hanc vltimam particulam Ari. ſupradicto textu non exprimat, ea tamē elicitur ex c. 5. t. 48. *Cauſa.* Nomen Fortunæ vulgo ferè vſurpatur non pro aliqua cauſa, ſed pro fortuitis euentis, quā opin. ſequens Boet. l. de Cōſolatione Proſa prima, ita definiuit fortunam & caſum. *Caſus eſt inopinatus aliquis ex fluētibus cauſis, in ijs quæ ob aliquid geruntur, euentus.* Sed Ari. Fortunam facit cauſam non quidem vt materiam & formam, nam hæ ſunt partes eſſentiales ipſius effectus neceſſariò ei coniunctæ, at fortuna, verbi gratia, theſauri inuenti à fodiente, neq; eſt pars eſſentialis eius, neq; cum eo neceſſariò coniuncta: poteſt enim theſaurus & fortuitò & non fortuitò reperiri. Neq; verò ratio finis conuenit fortunæ; finis enim eſt cuius gratia aliquid fit, & eſt propoſitus atq; intentus ab agente, quod longè remotum eſt à notione ipſius fortunæ. Relinquitur igitur fortunam referendam eſſe ad genus cauſæ efficientis, ſicut Ari. ait in 2. Phy. c. 6. t. 65. quod etiam declarant quæ ab antiquis iactantur de fortuna, aiunt enim illam eſſe dominam omnium rerum, & pro ſuo arbitrio regere & adminiſtrare res humanas, nullam item habere rationem ad diſcrimē bonorum ac improborum: quæ ſanè oſtendunt fortunam eſſe cauſam efficientem.

Per Accidens. Dupliciter aliquid eſt cauſa per accidens, aut quia eſt accidēs cauſæ per ſe, vt muſicus eſt cauſa per accidens do-

Digitized by Google

domus, quoniam eſſe muſicum accidit ædificatori, qui eſt per ſe cauſa domus; aut quia eſt cauſa alicuius quod accidit effe-ctui ſuo per ſe intento, vt Medicus per accidens ſanat muſicum quia ęgroto, qui ſanatur per ſe à Medico, accidit ipſum eſſe muſicum. Ac in priori quidem genere, cauſa per accidens eſt diuerſa à cauſa per ſe, effectus autem vtriuſq; eſt idem: in poſteriori autem, cauſa vtraq; eſt eadē res, effectus verò ſunt diuerſi. Atq; huius poſterioris generis fortuna dicitur eſſe cauſa per accidēs nam idem homo fodiens agrum, eſt cauſa per ſe illius foſſionis, & eſt cauſa per accidens, quæ dicitur fortuna, theſauri qui ab eo inuenitur, quatenus talis inuentio theſauri accidit foſſioni. Verùm huiuſmodi effectus per accidens, tribus modis (vt rectè ait D. Thomas) poteſt eſſe coniunctus cum effectu per ſe alicuius cauſę, vel neceſſariò, vt homo per ſe generat hominem, per accidens autem riſibile, quod tamen eſt neceſſariò coniunctum cum homine, vel frequenter ſeu vt plurimum, vt homo per accidens generat lachrymantem, ſed frequenter accidit vt qui naſcitur prodeat lachrymans, vel deniq; rarò & indeterminatè, vt quod cum naſcitur homo, cœlum coruſcet, vel terræ motus fiat. Effectus autē fortuitus, neq; neceſſariò, neq; vt plurimum connexus eſt cum effectu per ſe cauſæ efficientis, vt patet in theſauro inuento à fodiente terram. Quod autem fortuna ſit cauſa per accidens, ſic probatur: Nam omnis cauſa per ſe eſt determinata, & certò ſciri poteſt, & ſemper vel vt plurimum eodem modo operatur, & agit ob aliquem finem determinatum & à ſe intentum; ſed hæc omnia remotiſſima ſunt à fortuna, ergo ipſa non eſt cauſa per ſe, ſed per accidens.

Ob aliquem finem. Non quod Fortuna intendat aliquem finem, aut quod effectus fortuitus ſit quaſi effectus intentus ab agente, id enim eſt contra rationem fortunæ; ſed hoc debet exponi dupliciter, at quia res fortuita eiuſmodi eſt, vt ſi præuiſa fuiſſet ab agente, proculdubio fuiſſet ab eo intenta, vel ad eam expetendam vel ad fugiendam. Et hoc videtur ſignificare Ari. in 2. Phy. c. 5. t. 51. his verbis, *cauſa recipiendi argentum veniſſet, reportaturus pecuniam ſi ſciuiſſet, venit autem non huius gratia, ſed accidit veniſſe & feciſſe hoc reportandi gratia*, aut quia effectus fortuitus eſt coniunctus cum alio effectu per ſe intento ab agente, vt inuentio theſauri cum plantatione vineæ cuius gratia terra fodiebatur; quamuis igitur fortuna ea ratione vt fortuna eſt, non agit propter finem, neceſſariò tamen eſt in eo agente, quod vel agit, vel aptum eſt agere propter finem; quare ſi eſſet aliquod agens quod neq; ageret, neq; eſſet aptum agere propter finem, nihilq; haberet ſibi determinatè præfixum ad quod eius operatio vel naturaliter, vel ex electione referretur, id profectò nū

quàm ageret fortuitò. Etenim fortuitum eſt, quod accidit præter intentionem agentis, quemadmodum ſi non eſſet motus naturalis, non eſſet etiam violentus, quia violentus præſuppo-nit naturalem cui eſt contrarius, vt docet Ari. in 2. & 3. de Cœlo Poteſt autem dici aliqua actio non fieri, propter finem tribus modis, vel quia ipſa eſt propter ſe & non propter aliud, vt actio in qua eſt fœlicitas: vel quia fit ab agente non intendente ipſam, vt ſi quis aliud attentè cogitans, vel vngues rodat, vel fricet barbam, huiuſmodi enim actiones non fiunt ex electione ob aliquem finem, ſed ex ſola imaginatione: vel quia talis actio eſt coniuncta & accidit ei actioni, quæ per ſe intenditur, vt inuentio Theſauri accidit foſſioni terræ, & ſic effectus fortunæ non fit ob aliquem finem.

Tribus modis actio non fit, ob aliquē finem.

Ex Electione Fortuna eſt tantùm in ijs, quæ agunt ex electione, cuiuſmodi eſt homo: nam in ijs eſt fortuna, quos dicimus fortunatos, vel infortunatos, hi autem propriè ſunt homines: quamquàm hoc nomen transfertur etiam ad ea quæ carent ratione, ſed impropriè, & metaphoricè, & ſic ille Poeta dixit fortunatos eſſe eos lapides; qui ſunt in oris templorū, nam cùm cæteri conculcentur, illi coluntur, & honorantur, vide Ari. in ſecundo Phyſicorum, textu quinquageſimooctauo, & quinquageſimonono, vbi ſcribit fortunam eſſe in ijs quæ agunt, agere autem proprium eſt hominis, nam is propriè agit in cuius poteſtate eſt agere & non agere, talis eſt homo, qui eſt Dominus ſuarum actionum, reliqua verò quæ rationem non habent, potius dici debent agi quam agere. Nam actio, quæ Græcè πρᾶξις, eſt ea quæ tantùm fit ex electione in qua conſiſtit virtus aut vitium. Rectè igitur Ari. in ſecundo Phyſicorum, textu quinquageſimoſecundo, affirmat circa idem verſari intellectum & fortunam: quamquam fortuna accidit ob defectum intellectus, qui non poteſt prouidere omnia futura, ne quid accidat præter eius intentionem: quare idem Ari. pulchrè ſcribit, vbi eſt multum intellectus, ibi eſſe parum fortunæ, & vbi multum eſt fortunæ, ibi eſſe parum intellectus, quò fit vt reſpectu Dei cuius intellectus omnia liquidò cernit, nihil fortuitò poſſit accidere, bene item dicebat Polus, vt eſt apud Platonem in Gorgia, & apud Ari. in Met. fortunam eſſe inimicam arti, eſſe autem ſociam & comitem imperitiæ.

Expo-

Exponitur vltima pars definitionis fortunæ & expenditur opinio Auicennæ aientis fortunam verſari in ijs quæ ſunt ad vtrumlibet. CAP. VII.

NEq; *ſemper, neq; vt plurimum.* Cœlum ſemper eodem modo mouetur atq; operatur & ſicut habet incorruptibilem ſubſtātiam, ita quoq; habet modū agendi immutabilem: cuius rei cauſa eſt, quia caret ea materia, quę habet in ſe priuationem & potentiam contradictionis, ex qua oritur indeterminatio & inordinatio, omniſq; defectus & error. Agentia verò ſublunaria vt plurimum quidē attingunt finē, interdum aūt deficiūt ob indeterminationem materiæ & priuationis quæ in ipſis ineſt. quæ res obſtat quominùs regimē, directionē & ordinationem cauſarū cœleſtiū, ita poſſint in ſe ipſis accipere quin aliquādo deficiant. Quòd ergo agēs ſublunare in operādo deficiat, cœlum autem minime, nō euenit tantùm (vt dixit Auic.) quia cœlo nullum obſtat externum impedimentum atq; contrarium, quemadmodum agentibus ſublunaribus; nam hæc cauſa eſt externa, remota, & quaſi per accidens: ſicut non dicitur propriè aliquid eſſe corruptibile vel incorruptibile, quia vel habet contrarium, vel eo caret, ſed quia intrinſecè ac ſecundum naturam ſuam eſt tale, vt Ari. docet in 10. Met. t. vlt.

Verùm quia quod non eſt ſemper nec vt plurimum, duplex eſt, aut enim eſt contingens vt vocant, ad vtrumlibet, vt ambulare & non ambulare, & omnes actiones quæ proficiſcuntur ex libero arbitrio; aut eſt raro contingens, vt theſaurum inueniri ab eo qui fodit terram, ſicut Ari. tradit in 1. Priorum, & 1. Perihermenias dubium eſt, an fortuna tantùm verſetur in ijs quę raro contingunt, an etiam in ijs quæ ad vtrumlibet eueniunt.

Quæſtio, an in ijs quę ſunt ad vtrumlibet, fortuna verſetur.

Auicenna.

Auic. in 1. li. Sufficientiæ c. 13. opinatur fortunam non ſolùm verſari in ijs quæ raro contingunt, ſed etiam in ijs quæ ad vtrūlibet; quod ita probari poteſt. Ari. in 2. Phy. t. 48. 51. 55. 56. ait fortunam eſſe in ijs quæ neq; ſemper, neq; frequenter eueniūt: ſed in his non modò ſunt ea quæ rarò contingunt, ſed ēt quæ ad vtrūlibet, hæc enim neq; ſemper, neq; frequenter eueniunt: ergo fortuna locū habet etiā in ijs quæ ſunt ad vtrumlibet. Et quia videri poterat abſurdū, ipſum ambulare, ſedere, & alias ſimiles actiones dicere fortuitas, cū proueniant à volūtate, idcirco Aui. inquit, eiuſmodi actiones nō eſſe fortuitas reſpectu volūtatis à qua determinantur & imperātur, ſed reſpectu virtutis motiuæ, quæ eſt in animali; huic enim, quia ipſa indifferens eſt ad ambulandum & non ambulandum, caſu accidit, vt homo ambulet, vel non ambulet. Hæc eſt opinio Auicennæ: cui Simplicius in 2. Phy. tex. 48. non videtur diſſentire, ita ſcribens. *Simp*

Digitized by Google

Quod neque ſemper, neque frequenter euenit, id vel raro contingit vel ex æquo eſt, nam quod eſt ex æquo, rarius eſt ijs quæ vt ſemper vel vt plurimum fiunt, & ideo (vt exiſtimo) Ariſtoteles id quod ex æquo & id quod eſt rarius præter id quod eſt vt plurimum communiter & perpetuo vocauit. Hæc Simplicius. Quamquam dici poteſt Simplicium illis verbis docere voluiſſe, in ijs quæ neque ſemper neque vt plurimum fiunt, duo genera rerum contineri, nimirum quæ ex æquo, & quæ rarò accidunt; non autem ſignificare voluiſſe, in hoc vtroque genere rerum, fortunam verſari.

Opinio contraria quæ eſt Themiſtij. Auerrois, Alberti. D. Thomæ, & eſt probabilior.

Sed Auicennæ aduerſantur Themiſtius, Auerroes, Albertus, & D. Thomas negantes fortunam eſſe poſſe in ijs rebus quæ fiunt ad vtrumlibet. Vide digreſſionē Auerrois in 2. Phyſ. commento. 48. Quorum ſentētia nobis magis probatur, eaque confirmari poteſt his rationibus. Primò, effectus iudicari debet qualis ſit: an nimirum ſit fortuitus nec ne; ex cauſa principali à qua procedit, ſed (verbi gratia) ambulatio, principaliter procedit à voluntate ſecundum determinationem & exercitium; reſpectu autem voluntatis, ea non eſt ſecundum Auicennam fortuita, ergo ambulatio ſimpliciter dici debet non eſſe fortuita. Deinde, Ariſtoteles ait fortunam eſſe in eo agente quod agit ex intellectu & electione, ergo ſi ambulatio eſſet fortuita, talis profectò eſſet reſpectu ambulantis, quatenus agit per intellectum & voluntatem, ſed Auicenna vult ambulationem, non eſſe fortuitam reſpectu voluntatis, ergo ipſa nullo modo eſt fortuita. Poſtea, vel ambulatio procedit à virtute motiua, ea ratione vt ipſa eſt indifferens ad ambulandum & non ambulandum, & hoc dici non poteſt, quia virtus motiua, vt eſt indifferens, nequit efficere ambulationem potiùs quàm eius oppoſitum; vel procedit à virtute motiua vt determinatur à voluntate ad ambulandum, ſed hoc modo Auicenna negat eam eſſe fortuitam; ergo nullo modo ambulatio dici poteſt fortuita. Præterea, aut virtus motiua habet aliquem finem aut non habet; ſi habet, cum is non poſſit eſſe alius quàm eius operatio, non erit talis operatio fortuita reſpectu illius potentiæ, vtpotè quæ ſit eius finis: ſin autem nullū habet finem, ne ſic quidem reſpectu illius ambulatio erit fortuita, etenim fortuna tantùm eſt in ijs quę agunt ob aliquem finē, vt ſuprà docuimus. Ampliùs, ſi ambulatio eſt fortuita reſpectu virtutis motiuę quæ eſt in animali, ergo effectus fortuitus, eſſet certus atq; determinatus, & fortuna eſſet cauſa per ſe ac determinata; conſequens eſt, & contra Ariſtot. & contra ea, quæ à nobis ſupra confirmata ſunt; conſequentia verò manifeſta eſt, nam ambulatio non poteſt effici niſi à virtute motiua

motiua animalis, & talis virtus eſt determinata & per ſe cauſa illius ambulationis, & virt⁹ motiua fuit à natura tributa animali propter motũ, qualis eſt ambulatio. Ad hæc, ſequeretur omnia inſtrumẽta tam naturæ, quã artis, agere fortuitò, cum tamẽ finis illorum ſit eorũ actio atq; vſus: patet conſequẽtia, quia ſicut virtus motiua ſecundum Auic. eſt indifferens ad mouendũ & non mouendum niſi determinetur à volũtate, ita quòdlibet inſtrumentum eſt indifferens ad agendũ & non agendum, niſi moueatur & determinetur à principali agente. His accedit, q̃d ipſum velle & ipſum intelligere, eſſent actiones fortuitæ reſpectu voluntatis & intellectus; quippe, cũ voluntas ſit indifferens ad volendum & non volendum, qua tamẽ re nihil fingi poteſt magis abſurdum. Poſtremò, opinio Auic. eſt contrà cõmunem ſententiã & modum loquẽdi omnium hominum; nemo enim huiuſmodi actiones quæ ſunt ad vtrumlibet, vocat fortuitas. Quamobrem quoniam Ari. in 2. Phy. t. 48. ex communi modo loquendi & ſentiendi, demonſtrat fortunam neq; ſemper neq; frequenter agere, clarum autem eſt ex communi modo ſentiendi, hominum actiones quæ ſunt ad vtrumlibet, nõ fieri fortuitò; quippe cum procedant ex electione & intentione agentis; idcirco Ari. vt bene aduertit Philop. non curauit nominatim excludere & remouere fortunã ab huiuſmodi rebus quæ ſunt cõtingentes ad vtrumlibet. Atq; hoc modo facilè diluitur atq; euertitur ea ratio qua niti atq; fulciri videbatur opinio Aui. Verùm contra definitionem fortunæ diligenter adhuc explanatam, exiſtunt nonnullæ dubitationes, quas enucleare oportet, vt quæ ad perfectam fortunæ cognitionem pertinent, omnia perſpicua & indubitata maneant.

Ponuntur dubitationes contra definitionem Fortunæ.

CAP. VIII.

PRima dubitatio. Non videtur fortuna eſſe cauſa per accidẽs & indeterminata; cũ enim theſaurus reperitur ab eo qui fodit terram, cauſa illius inuentionis eſt determinata & nota; etenim non eſt alia, quàm ipſa foſſio terræ. Secunda dubitatio. Pomponat. in 1. ſuo l. de Fato & libero arbitrio. c. 6. exiſtimat eos omnes effectus qui dicuntur fortuiti & caſuales, habere certas ac determinatas cauſas à quib. proficiſcãtur. Quod ipſe cõfirmat dupliciter. Primò, quia illæ cauſæ ſunt per ſe, ac determinatæ, quibus poſitis neceſſariò exiſtit effectus, ſed inuentio theſauri à fodiente terram, quæ cenſetur effectus fortuitus, habet eiuſmodi cauſas, vt illis poſitis neceſſariò exiſtat, ergo habet cauſas per ſe determinatas; quare cũ fortuna cẽſeatur eſſe cau-

Opinio Pomponatij autentis omnes effectus, qui dicuntur fortuitos, habere certas & determinatas cauſas.

ſa illius inuētionis, erit ipſa cauſa per ſe ac determinata: probatur minor: Cauſæ propter quas inuenitur theſaurus, ſunt duæ, vna eſt theſaurū fuiſſe in eo loco reconditū: altera eſt fodi eum locū, in quo recōditus eſt; ſed quotieſcūq; huiuſmodi duæ cauſæ ponūtur, i. quotieſcūq; foditur terra in qua repoſitus fuerat theſaurus, ſemper ac neceſſariò inuenitur, quare talis inuentio; habet cauſam per ſe ac determinatā à qua neceſſariò procedit. Deinde, idē comprobat etiā hoc argumēto, ſecundū Albert. in 3. l. Miner. c. 1. Ars magica inter alia multa, eaq; præclara & admiranda quæ tradit, docet etiam inuenire theſauros abditos terraque tectos, ſed omnis ars & ſcientia verſatur circa ea quæ ſunt per ſe ac determinata, quod enim eſt per accidens & indeterminatum, auctore Ari. 6. l. Met. ſub nullam ſcientiā aut artem cadit, ergo inuentio theſauri non eſt fortuita. Tertia dubitatio. Effectus fortuitus, habet pro cauſa ſua per ſe ac determinata ipſam fortunā; etenim fortuna eſt cauſa per ſe effectus fortuiti, ergo non verè dictum fuit fortunam eſſe cauſam per accidens effectus fortuiti. Quarta dubitatio. Si fortuna eſt in ijs, quæ raro contingunt, cum raro eueniat Eclipſis ſolis, raro cometæ caudati, rariſſimusq; ſit aſpectus atq; coniunctio multorum ſyderum, vtpotè quæ ſemel tātummodo accidat, deniq; quid rarius viro ſapiente & innocente? An hæc omnia caſu & fortuitò contingere exiſtimādum eſt? Quinta dubitatio. Cum poſitum ſit in definitione fortunæ eā eſſe cauſam per accidens; ſuperfluè deinde additur: *Neq; ſemper neq; vt plurimum.* Nam ſicut omne quod eſt per ſe, vel ſemper vel vt plurimum euenit, vt declaratur in 1. Poſter. ſic è contrario videtur, id quod eſt per accidens, neq; ſemper neq; vt plurimum, ſed raro eſſe debere. Sexta dubitatio. Dictum eſt, effectum fortuitum & raro & præter intentionem agentis accidere: ſed hæc duo non ſemper in effectu fortuito inuicem cohærent, ergo non eſt neceſſe effectum fortuitum ſemper habere in ſe prædictas duas conditiones, id eſt, vt raro accidat & præter intentionem agentis: probatur minor, nam ſi quis ludens aliquo luſu fortuito, id eſt, cuius euentus ſit dubius & incertus, & intendens lucrari, lucretur, tale lucrum eſt fortuitum, vtpote quod neq; ſemper neq; vt plurimum ludenti obtingat, ipſum tamen non accidit præter intentionem ludentis. Similiter etiam ſi quis hyeme nauigans faciat naufragium, illud naufragium fortuitò accidit, id eſt, præter atq; adeo etiam contra intentionem nauigantis, ipſum tamen vt plurimum contingit, ferè enim vſuvenit, vt qui nauigāt hyeme, multum periclitentur. Septima dubitatio. Si pictor aliquis cupiens atq; contendens exprimere ſpumam quandam in ore imaginis quam depingit, cum diu multumq; in eo fruſtra

cla-

elaboraſſet, tandem indignatione commotus proiecerit colores in os imaginis, atq; eo modo ſpumam illam effinxerit, expreſſio huiuſmodi ſpumæ, proculdubio eſt fortuita; ipſa tamē ab ipſo pictore erat valde intenta. Octaua dubitatio. Videntur ea quæ in 2. Phy. de fortuna ſcripta ſunt ab Ari. non admodum cohærere, quin etiam pugnare cum ijs, quæ idem Ari. ſcribit de Fort. in 7. l. Moral. ad Eud. c. 18. nam eo in loco affirmat fortunam eſſe cauſam quandā diuinam, á qua incitētur homines ad bona, & retrahantur à malis; & ab illa dari homini initium intelligendi, volendi & proſperè agendi. Neq, horum diſſimilia ſcribit Plato in l. de Leg. aſſerens Deum vna cum fortuna & occaſione regere & adminiſtrare omnes res humanas. Atq, hæc quidem dubitari & dici poſſunt contrà definitionem fortunæ, quæ tamen, ſiquidem fortunæ definitio rectè à nobis tradita & conſtituta fuit, falſa eſſe perſpicuum eſt. Quocirca qua ratione benè ac facilè diſſolui poſſint oſtendamus, ad ſingulas dubitationes, eodem ordine quo ſunt propoſitæ reſpondendo.

Soluuntur ſuprad. Ela dubitationes.

CAP. IX.

AD primā dubitationem hoc modo reſpondemus: cauſa, ꝑpter quam nūc v.g. repertus fuit theſaurus, eſt determinata & nota, nimirū foſſio terræ ad efficiendum ſepulchrū; ſed cauſæ omnes propter quas theſaurus ſimpliciter pōt inueniri, ſunt indefinitæ & indeterminatæ: vnde ait Ari. in 2. Phy. t. 30. cauſam per accidens eſſe indefinitam, infinita enim vni poſſunt accidere; & in tex. 65. *Fortuna* (inquit) *eſt eorum quæ ſunt à natura aut ab intellectu, ſed horum multitudo indeterminata eſt.* Themiſt. etiam in 2. Phyſ. ſuper text. 51. ita ſcribit. *Eſt autem indefinitum nihilominus fortuna, imo latius etiam aliquanto quàm cætera: nam theſaurum reperire, multis & infinitis ex cauſis poſſumus, gratia, factis, & inſtitutis alterius, videlicet ſerendi gratia, pauimenti ſternendi, deducendi aquæductus ad puteum, conſtituendæ condendæq; ſepulturæ, templi ædificandi, atq; ſimilium infinitorum* quare licèt nunc repertus ſit theſaurus propter foſſionem terræ ad condendum ſepulchrū, tamen id eſt per accidens reſpectu connexionis huius cauſæ cum tali effectu, potuit enim eiuſmodi effectus ex multis alijs cauſis proficiſci. Ad 2. Licèt, ſi ponamus theſaurū fuiſſe reconditum in aliquo loco, eumq; locum à quopiam fodi, neceſſariò hinc efficitur illum theſaurum reperiri, tamen illa duo poni, & inuicem concurrere, per accidens & raro contingit. Præterea, in actionibus humanis præcipuè ſpectanda eſt agentis intētio, cum igitur nec eius qui recondit theſaurum

Digitized by Google

intentio fuerit eum reperiri à fodiente terram, nec eius qui fodit terram, intentio fuit inuenire theſaurũ, neceſſe eſt talẽ inuẽtionem theſauri per accidens eſſe; nã in agẽte per intellectum & voluntatẽ, quod fit ſecundũ intentionem eius, dicitur fieri per ſe, quod aũt præter intentionem fit, per accidẽs fieri dicitur. Ad i aũt quod additur de arte inueniendi theſauros abſconditos ita reſpondendũ eſt. Non omnis inuentio theſauri eſt fortuita, ſed ea quæ accidit præter intentionem; quare ſi qua eſt ars quæ doceat inuenire theſauros abſconditos, eiuſmodi inuẽtio non eſt fortuita, quippe cum ea ſit non modò ſecundum intentionem agentis vel quærentis, ſed etiam ſecundum certam definitamq; artis rationem, *Planè* (inquit Themiſt. in 2. Phyſic. ſuper text. 65.) *neque inuentio theſauri, neque iactio fundamentorum, & foſſio, ſimpliciter pertinet ad fortunam, poſſet enim quis fodere ex induſtria, ſpe inueniendi theſaurum. Sed cum non ad eum finem iacta ſunt fundamenta, atque iacienti obuius factus eſt theſaurus, & quodammodo fodientis manum offendit, huiuſmodi occurſus ſuperuentusve fortuitus propriè nuncupatur.* Hæc Themiſt. Quod ſi qui intendens theſaurum inuenire, fodit terram atque eum inuenit, non dicitur ſecundum Themiſt. fortuitò inuenire, ergo multo minus is qui non ſolùm intendit inuenire, ſed etiam callet artem inueniẽdi theſauros abſcõditos. Ad tertiam. Eſt quidem fortuna cauſa per ſe effectus fortuiti, ſed fortunam eſſe cauſam per ſe, eſt dicere fortunam eſſe cauſam indeterminatam, quia ſub nomine Fortunæ latent infinitæ atque indeterminatæ cauſæ. Latet igitur in ipſa dubitatione fallacia, nam quamuis ſi vniuersè conferas fortunam cum effectu fortuito videantur habere inuicem connexionem certam ac determinatam, tamen ſi in particulari compares hunc effectum fortuitum, videlicet inuentionem theſauri cum omnibus cauſis per quas haberi potuit, reperies illas eſſe indefinitas, ac indeterminatas. Similiter etiam ſi illam theſauri inuentionem conferas cum foſſione terræ ad efficiendum ſepulchrum, videbis inter talem cauſam, & talem effectum, nullã eſſe connexionem per ſe, atq; coniunctionem. Ad Quartã. Dupliciter aliquid eſt raro eueniens ſecundum Auic. vno modo reſpectu temporis, quia raro euenit vt Eclipſis Solis: altero modo reſpectu cauſæ, quia ex tali cauſa poſita, raro exiſtit talis effectus, ſicut raro accidit, vt quis fodiendo agrum inueniat theſaurum; quod priori modo fit raro, non contingit fortuitò, immo fieri poteſt, vt neceſſariò eueniat, vt patet in Eclipſi ſolis, quin etiam, quæ ſunt huius generis, poſſunt dici ſemper euenire non quidem abſolutè, ſed quia cum eorum cauſa poſita eſt, ſemper eueniunt, quod autem poſteriori modo

Quando inuentio theſauri ſit fortuita & quando non.

Dupliciter aliquid raro euenit.

Digitized by Google

do fit rarò, id fortuitò contingit. Effectus igitur fortuitus vtroque modo eſt rarus, & quia ſimpliciter rarò accidit, & quia ex tali cauſa, rarò & per accidens exiſtit. Ad quintam. Non eſt ſuperuacanea talis particula, nam neque ſimpliciter omne rarum eſt per accidens vt patet in Eclipſi ſolis, & alijs ſimilibus, quæ rarò quidem, ſed non per accidens eueniunt; neque omne per accidens eſt rarum, nam homo generans hominem, etiam per accidens generat hominem quantum, & riſibilem, quæ tamen homini neceſſariò ſunt adiuncta. Ad ſextam. Effectus fortuitus, vt ſimpliciter ſit fortuitus, duo in ſe habere debet, vnum eſt, vt accidat præter intentionem agentis, alterum eſt, vt ſit in ijs quæ rarò eueniunt: ſi alterutrum horum defuerit; non erit abſolutè fortuitus, ſed tantummodo ſecundum quid: quare qui intendit ex ludo lucrari, tametſi lucrum incertum ſit, tamen ipſum non eſt ſimpliciter fortuitum, quippe cum ſit intentum & optatum à ludente: veluti ſi quis terram foderet, vt inueniret theſaurum, tunc inuentio theſauri (vt Themiſt. dicere paulò antè commemorauimus) non eſſet fortuita, tametſi incerta ſit, & rarò contingens. Similiter (inquit Alexand.) ſi quis immoderatè corpus exerceat vſque ad ſudorem, & laſſitudinem, quam continuò ſubſequatur febris, huiuſmodi febris non eſt fortuita, licet ea præter illius voluntatem, & opinionem accidat, quia vt plurimùm euenit, vt qui immoderatè fatigantur & ſudant, in febrim incidant: idem quoque dicendum eſt de eo qui hyeme nauigans facit naufragium; non enim (ait Themiſt. in 2. Phy. ſuper tex. 61.) ea omnia quæ citra conſilium, & voluntatem eueniunt ſtatim fieri videntur à Fortuna. Euenit hyeme nauiganti naufragium facere, hoc neque ex propoſito conſiliove; neque fortuitò eueniſſe dicimus, quia plurimum ſolet exitus iſte eſſe nauigantium hyeme. Ad ſeptimam. Quamuis ille pictor intenderet exprimere ſpumam, tamen non putabat eo modo exprimi poſſe quo expreſſa fuit, videlicet proijciendo colores in os imaginis, quare illo modo ſpumam fieri, & rarò contingit, & præter intentionem agentis. Ad octauam. Ari. in 2. Phyſ. Phyſicè ac verè de fortuna loquitur, in illis autem ad Eudem. libris, moraliter, id eſt, populariter; multa enim Ari. in illis libris, moral. tractat, nõ tam limatè ad veritatem Philoſoph. quam ad vulgarem opinionem, ſenſumq; popularem, atq; ad commune hominum iudicium accomodatè. Poſſet etiam dici, effectus fortuitos appellari poſſe diuinos, vel à diuina cauſa profectos; quia licet ipſi reſpectu hominis ſint per accidens, tamen non ſint reſpectu Dei omnia regentis, & adminiſtrantis, ſunt per ſe: cum enim ab homine prouiſi & intenti, ſed à Deo tantùm deſi-

Vt effectus aliquis dicatur fortuitus ſimpliciter, duo habere debet.

Quomodo effectus fortuiti poſſint appellari diuini.

Digitized by Google

ſtiti & ordinati, meritò ſanè non humani, ſed diuini appellantur. Verùm de fortuna hactenus.

De caſu, vel potius de Monſtris, quæ vulgo putantur caſu venire.

CAP. X.

CAſus ea re ſolùm differt à fortuna quod fortuna in ijs eſt, quæ agunt ex electione, & in rebus humanis locum habet; caſus autem in agentibus naturalibus & in ijs quæ fiunt naturaliter, verſatur: in quibus ſi quid rarò & per accidens fit, id caſu euenire dicitur. Vide Ari. in li. Phy. à te. 60. vſq; ad 65. De mõſtris autem breuiter hoc loco explicãdum eſt; partim quoniam ea vulgò putantur fieri caſu, vt indicat Ari. 2. Phyſ. t. 64. partim etiam, quia licèt natura operetur ob aliquem finem quem vt plurimum aſſequitur, interdum tamen ab eo deficit, & aberrat; ex quo mõſtrum exiſtit, vt eſt apud Ari. in 2. Phy. t. 82. Neq; verò quæcunq; de monſtris vel fabuloſe, vel hiſtoricè vel etiam Philoſophicè commemorari poſſent, ea hic ſubtiliter exponemus, ſed tantùm attingemus pauca quædam, in quibus Phyſica & generalis monſtrorum cognitio, continetur; declarandũ enim eſt quid ſit monſtrum; quę ſint monſtrorũ genera, quæ ve cauſæ, in quibus rebus monſtra reperiuntur, & an ea caſu, effici & exiſtere putandum ſit.

Monſtra eſſe in rebus naturalibus clarum eſt. Etenim cer-

Quid ſit Mõſtrum. nimus in omni ferè animantium ſpecie, interdum naturam à fine ſuo deficere & errare, qui defectus & error ſi eſt inſignis, vocatur monſtrum. Quinetiam neceſſe eſt huiuſmodi monſtra aliquando contingere; nam neceſſe eſt, id quod defectibile eſt aliquando deficere, atque hinc ratio & origo monſtrorum exiſtit. Quid autem ſit monſtrum, ad hunc modum videtur Ariſtoteles explicaſſe in quarto libro, de Generatione animalium, capite quarto. *Monſtrum eſſe ob læſionem rei præter eius naturam, in iis quæ non ſemper, ſed vt plurimum agunt eodem modo.* Poteſt etiam ex textu octuageſimo ſecundo, libri ſecundi Phyſicorum, elici alia definitio monſtri; vt monſtrum ſit, *peccatum naturæ agentis ob aliquem finem, quo tamen fruſtratur aliquo principio corrupto.* Vel aliter etiã definire poſſumus, *Monſtrum eſſe vitium naturæ deficientis à fine ſuo ob aliquod impedimentum, rarò contingens.*

Sunt autem multa monſtrorum genera; poteſt enim mon-

Septem genera Mõſtrorũ. ſtrum varijs modis effici. Primò. In ſexu, vt ſi fuerit aut incerti ſexus, aut habens vtrumque, cuiuſmodi eſt Hermaphroditus. Secundò. Propter aliquam qualitatem, vt ſi habeat nimiam

miam craſſitiem, aut tenuitatem, aut aliam quampiam notabilem & inuſitatam qualitatem. Tertiò. In exceſſu aut defectu magnitudinis, vt ſi membra fuerint inſigniter maiora aut minora, quàm communiter ac naturaliter eſſe ſolent. Quartò. In ſitu, vt ſi membra præter conſuetudinem naturæ ſint tranſpoſita. Quintò. In figura, vt ſi homo ſit figurâ non rectâ, ſed pronâ more quadrupedum; aut ſi homo habeat faciem, aut aliud membrum, non modo humano ſed ferino. Sextò. In victu & moribus, nam qui humanis carnibus delectantur, & ob id vocantur ἀνθρωποφαγοι, inter monſtra & portenta humanæ naturæ numerari debet. Septimò, In numero, vt ſi naſcatur homo biceps, vel ſenos digitos ſingulis manibus habens, aut tantùm monoculus vel vnipes.

Multas autem ob cauſas monſtra contingunt: primùm ob materiam, cuius vel redundantia, vel defectio & penuria, vel confuſio ac permixtio ſeminum, eſt monſtrorum cauſa. Deinde, propter agens, hoc autem duplex eſt, vnum principale, nempe virtus formatiua exiſtens in ſemine, alterum inſtrumentarium, nempe qualitates, præſertim verò calor; huiuſmodi autem agentium nimis exuperans aut deficiens virtus, reddit effectus monſtroſos: his etiam annumerari debet praua qualitatum inter ſe proportio. Poſtea, ob peruerſitatem matricis ſeu loci in quo fœtus continetur. Præterea, ob membranam ſeu tunicam qua fœtus inuoluuntur atq; diſtinguuntur, nam diſruptio tunicæ ſecundinæ, qua obuoluitur, & obtegitur fœtus humanus, facit vt ſemen diffluat ac diſtrahatur, & monſtroſum aliquid generetur. Similiter in ouis habentibus gemina vitella, ſi deſit membrana ea diſterminans, naſcitur pullus vel biceps, vel quaternis pedibus. Ad extremum, propter aliquem aſpectum, & conſtellationem cœleſtem alienam, vel contrariã fœtui generando. Aſtron. enim arbitrantur generationi cuiuſuis animantis, eſſe propriam aliquam & accommodatam conſtellationem, quæ ſi tunc deſit cum fit animalis genetatio, & adſit alia vel contraria vel aliena, neceſſe eſt generari animal imperfectum & monſtroſum. Sed doceamus, in quo genere rerum præcipuè monſtra contingant. *Quinq; cauſæ monſtrorum.*

Monſtra non contingunt in elementis; eorum enim natura cum vniformis & ſimplex ſit, non admittit in ſe rationem monſtri, itaq; elementum vel generat effectum ſibi ſimilem, vel non generat: quare illius error & peccatum aut nullum eſt, aut non eſt aliud, quã non generare: niſi fortè quis ſtatũ & diſpoſitionẽ elementi ſecundum qualitates vel actiuas vel motiuas, quæ eſt contra eius naturam, appellare velit monſtroſam. In cæteris naturæ operibus, inuenitur quidem ratio monſtri, ſed in rebus *In quibus rerum generibus ſint monſtra.*

Digitized by Google

inanimatis eſt obſcurior atque ignotior, & ſi quod peccatum in illis contingit, id ferè non ſolet appellari monſtrum. In plantis autem manifeſtiora ſunt peccata, ſed minus etiam quàm in animalibus, in quæ propriè cadit atque conuenit ratio & nomen monſtri. Et quamuis in aquatilibus, ob temeritatem, mollitiem & humiditatem materiæ, propter quam eorum generatio atque conſtitutio, facilè ac variè vitiari & deformari poteſt, veriſimile ſit exoriri plurima monſtrorum genera, ea tamen nobis minùs nota ſunt, propterea quod eorum ſpecies, ob abſtruſam & à ſenſibus noſtris remotam eorum habitationem, ferè nos lateant. Ariſtoteles autem in 4. lib. de Generat. animal. cap. 4. affirmat in ijs animalibus, quæ multos fœtus ſimul concipiunt atque pariunt præſertim verò in gallinis frequentiora monſtra contingere, ob multorum ſeminum, quæ ſimul continentur, permixtionem atque confuſionem. Quo fit, vt dicat in Aegypto, vbi fœminæ ſunt fæcundiores, crebriùs exiſtere homines monſtroſos quàm apud nos.

An plura monſtra eueniant in plãtis quàm in animalibus.

An verò plura monſtroſa reperiantur in plantis quàm in animalibus controuerſum eſt inter Philoſoph. Quidam aiunt plura inueniri in plantis, propterea quæ ſcribit Auerr. in 2. Phyſ. com. 83. dicens: naturam maiorem habere curam & ſolicitudinem de animalibus, quàm de plantis: quare non permittet plura monſtra in animalibus quàm in plantis. Idem etiam ſignificare videtur Ariſt. in text. illius commenti, ita ſcribens contra Emped. *vtrum igitur & in plantis fiebant vt bouigena, viriprora, ſic vitigena, oleoprora? an non inconueniens eſt, ſed tamen oportebat, ſiquidem & in animalibus.* Hæc Ariſt. quibus verbis innuit ſi in animalibus contingunt monſtra, multo magis ea debere contingere in plantis: monſtroſas autem plantas nos minimè dignoſcimus vel propter imperfectionem plantarum, quę obſtat quominus benè diſcernamus monſtroſas plantas à non monſtroſis; vel quia cum earum ſpecies non ſint nobis planè cognitæ, fieri poteſt vt quod in eis monſtroſum eſt, exiſtimemus ad aliquam earum ſpeciem nobis ignotam pertinere. Albert. autem (cui nos magis aſſentimur) in explanatione ſupradicti tex. contra ſentit: affirmans crebrius effici monſtra in animalibus quàm in plantis: idq; cõfirmat dupliciter, tum quia ſemen animalium eſt mollius & humidius quàm plantarum, quocirca magis eſt obnoxium alterationi, & corruptioni, & magis aptum ad accipiendas alienas & diuerſas affectiones; tum enim quia generatio animalium, eſt quàm plantarum multo difficilior atque operoſior, pluribusq; rebus indigens, ex quarum cuiuſlibet defectu neceſſe eſt,

un-

imperfectum & monſtroſum animal exiſtere. Sed quæret aliquis, ſi fortè naſceretur homo biceps, is cenſendus eſſet vnus an duo homines? Reſpondemus, hanc quęſtionem proponi & ſolui ab Ariſt. 4. lib. de gener. animal. c. 4. ait enim id eſſe diiudicandum ex corde, quod eſt principium animalis, & vbi ſecundum ipſum tam vegetatiua quàm ſenſitiua anima reſidet. Nam ſi cor fuerit vnum, tametſi cætera membra geminentur, vnum erit animal: ſin autem ipſum fuerit multiplex, non erit vnum. Idem quoq; ex aliis externis ſignis diſcerni poſſet; nempe conſiderare oporteret, an qui videntur eſſe duo homines, hi ſentiēdo, expetendo, loquendo, & aliis ſimilibus actionibus exercendis variè diſcrepent, an ſimiliter conſentiant inter ſe in omnibus: ſi diſcrepant, duos eſſe homines, ſin omnino conſentiant, vnum duntaxat eſſe dicendum erit.

An homo biceps ſit vnus an duo homines.

Reſtat vt videamus, an exiſtimari debeant monſtra caſu gigni, necne. Themiſt. paraphraſticè explanans tex. 64. 2. Phyſ. redarguit eos, qui opinantur monſtra non fieri caſu, propterea, quòd ea priuſquam oriantur, videantur habere certas & proprias cauſſas, nimirum vel aliquam cœli conſtellationem, vel exuberantiam aut defectum materię: pari enim, inquit, ratione, neq; lapis deorſum cadens, diceretur caſu percutere tranſeuntem, ſiquidem etiam intra lapidem eſt grauitas, quæ eſt propria cauſſa illius motus. verba Themiſtij ſunt hæc: *Cum aliquid præter naturam fit, vt monſtrum, id non fortuna, ſed caſu dicimus prouenisſe; vt manus ſexdigita: niſi fortè fateri nolis, huiuſmodi portenta naturæ fieri caſu, ſed propriam & certam cauſſam habere, eam videlicet quę intrinſecus fuerit antequam ederentur in lucem, aut ſyderationem, aut materiæ exuberantiam & copiam, aut contrà defectum: ſed qui ita dicunt, nónne vident idem poſſe dici de lapide, quem caſu cecidiſſe non negarēt, habuiſſe illum vtiq; intra ſe cauſſam, grauitatem & pondus, ſed certè pondus cauſſa efficiens eſt deuolutionis, & caſus non etiam percuſſionis, ſed caſus percuſſionem facit.* hæc Themiſt. Altera eſt opinio, quæ nobis probabilior videtur, monſtra non caſu ſed per ſe fieri; nam cauſſæ monſtrorum ſunt per ſe determinatæ, & certæ ac ſcientia comprehenſæ, quas nos ſuprà commemorauimus. Et quamuis huiuſmodi cauſſæ ſint raræ tum reſpectu temporis, quia rarò accidunt, tum reſpectu naturæ, quę vt plurimū aſſequatur ſuum finem, raroq; ab eo deficiens producit monſtra; attamen illis cauſſis poſitis, vel neceſſariò vel vt plurimum efficiuntur monſtra. Ac licet natura cùm aggreditur operari, non intendat monſtrum; tamen poſtquam impedita finem ſuum attingere non poteſt, totam vim ſuam conuertit atq; cōfert ad productionem huiuſmodi monſtrorum. Ex quo planum eſt, errare vehementer eos, qui putant animalia quę gene-

An monſtra caſu fiant.

rantur ex putri materia, caſu fieri; cùm omnium operum naturæ ſint certæ cauſæ, tempora, modi, aliaq; circumſtantiæ à natura præfinitò conſtitutæ; quod eſt valde remotum ab iis quæ fiunt caſu vel fortuitò. quid? quòd animalium quæ ſunt ex putri materia, generatio talis qualis eſt, vel ſemper vel vtplurimũ euenit? meritò igitur illos reprehendit Auer 1. de gener. animal. & 8. Phyſ. comm. 46. quòd autem monſtra ſimpliciter non fiãt à caſu, indicat Ariſt. 2. Phyſ. t. 64. ita ſcribens: *Cùm fit aliquid præter naturam, tum id non à fortuna, ſed magis à caſu factum eſſe dicimus. Eſt autem & hoc alterum, huius enim extra eſt cauſa, illius verò intra.* Hæc Ariſt. Quem locum explanans Simplicius, docenſq; ea, quæ præter naturam accidunt, vt ſunt monſtra, non fieri caſu, cùm ex certis definitiſq; cauſis procreentur, hæc ſcribit: *Eſt aliud quod per ſe cauſa eſt eius quod eſt præter naturam, vt tale gignatur, non ſecùs quàm eius quod fit ſecundum naturam: aut enim compreſſio, aut mala temperatura, aut materiæ redundantia, vel inopia, aut aliquid aliud eiuſmodi cauſa eſt per ſe eius quòd fit præter naturam.* Hæc Simplicius. Poſſunt autem monſtra dici fieri caſu ſecundum quid, tum quia neq; ſemper, neque vt plurimum, ſed rarò accidunt, tum etiam quia non ſunt per ſe intenta, ſed per accidens: contingunt enim non alicuius rei gratia, ſed ſolum ex neceſſitate & inordinatione materiæ, naturæ enim directio tendens ad ſuum finem, cùm ob aliquod impedimentum eum aſſequi non poteſt, à ſuo naturali curſu per accidens deflectit, ac digreditur ad generanda monſtra. Quamobrem ſcitè Ariſt. in ſupradicto 4. lib. de gener. animal. c. 4. huiuſmodi monſtra vocat παρεκβάσεις, id eſt, quaſdam naturæ excurſiones atq; digreſſiones. Nam cùm natura quod vult & intendit perficere non poteſt, ne nihil agat, facit id quod poteſt, ſi nõ tale quale à principio intendebat, certè quàm poteſt ei ſimillimum. Poſſunt autem dici monſtra fuiſſe intenta à mundi opifice, quatenus is, quo mundus eſſet omni genere entium completus & abſolutus, voluit in eo eſſe tam res neceſſarias quàm contingentes: Contingentiam autem rerum neceſſariò interdum ſequitur defectus & error, vnde monſtra oriuntur. Verùm de monſtris hæc ſatis ſint. Ne longiùs à propoſito digredientes, & diutiùs in tractatione monſtrorum commorantes, doctrinam hanc noſtram faciamus rerum quę tractantur ſimilem, hoc eſt, monſtroſam. Qui autem de monſtris cupit plura ſcire, & ſubtilius cognoſcere, legat Ariſt. 4. lib. de gener. animal. c. 4. & Auer. ibid. Albert. item in 2. lib. Phyſ. tract. 3. c. 3. ex quo mutuatus eſt Iandunus quæ de Monſtris in quæſtionibus ſuis ſuper 2. Phyſ. reliquit ſcripta.

Quomodo monſtra poſſunt dici caſu euenire, vel eſſe intenta à natura.

De

De Contingentia. CAP. XI.

QVoniam autem caſus, fortuna, monſtra, omnis deniq; inordinatio, inſtabilitas, & inconſtantia rerum ſublunarium, ex earum rerum contingentia oriuntur: neq; enim hæc in reb. neceſſariis atq; immutabilibus, ſed tantùm in contingentibus locum habere poſſunt; idcirco non erit alienum inſtituto noſtro, nonnihil dicere de contingentia: de qua duæ præcipuæ quæſtiones explicari debent; vna eſt, an ſit in rebus contingentia, altera quæ ſit prima radix, origo, & cauſa contingentiæ, propter quam res, & ſunt, & dicuntur contingentes.

Stoici exiſtimantes non poſſe conſtare & cohærere contingentiam cum Dei prouidentia, vt hanc retinerent, illam è rebus ſuſtulerunt, hac vtentes ratione: ſi eſt prouidentia, non erit contingentia: ſed eſt prouidentia, ergo non eſt contingētia. Maior (nam de minori non eſt in præſentia certandum) ita probatur: Prouidentia Dei includit tria; præſcientiam, voluntatem, & diſpoſitionem Dei: quæ tria excludunt à rebus contingentiam. nam quod eſt prouiſum à Deo, hoc eſt, quod Deus præſciuit, voluit, diſpoſuit ſeu conſtituit vt aliquādo eueniat, id non poteſt non euenire, neq; enim poteſt aut præſcientia Dei falli, aut voluntas fruſtrari, aut ordinatio impediri: ſed omnes res ſunt à Deo prouiſæ, ergo omnes neceſſariò & immutabiliter eueniūt, quare nullus contingentiæ locus relinquitur. *Opinio Stoicorum tollētium contingentiam.*

Auicen. concedit contingentiam in rebus humanis quæ pēdent ex libero arbitrio, ſed eam negat eſſe in rebus naturalibus hac ratione. Poſita cauſa ſufficienti ad agendum, neceſſariò ſequitur effectus, ergo nulla cauſa ſufficiēs in rebus naturalibus, eſt contingens: nam ſi aliquando non producit effectum, id non accidit ob contingentiam, ſed ob inſufficientiam cauſſæ. Vide hanc rationem apud D. Tho. 1. p. q. 1 15. art. 6. & apud Caiet. ibid. Hanc ſententiam Auicen. probat etiam Ocham quodlib. 1. q. 17. hoc argumento. Agens naturale habens omnes cōditiones requiſitas ad agendum, non poteſt non agere, hac enim re diſtinguitur agens naturale ab agente voluntario, & per electionem. Vel igitur cauſſa naturalis ſufficiens ad producendum effectum, habet tunc aliquod aliud agens naturale impediens ipſam à productione, vel non habet; ſi non habet, ergo tunc neceſſariò producit effectum, ſin autem habet, ergo illud, cùm ſit agens naturale, neceſſariò impediet; quare quidquid tunc eueniet, ex neceſſitate eueniet. *Opinio Auicennæ & Ocham.*

Scotus 1. ſent. diſt. 2. q. 2. & diſt. 8. q. 5. & diſt. 39. duo aſſerit, vnum eſt, ſecundum veritatem eſſe contingētiam in rebus naturalibus; cùm enim ſecundum veritatem Deus agat ad extra contingenter, & liberè potuit creaturas producere, ac non pro- *Opinio Scoti.*

ducere, poteſt etiam conſeruare eas & non conſeruare, quamobrem tam productio, quàm eſſe rerum, eſſe contingens. Alterum eſt, ſecundum Ariſt. qui putauit Deum agere, ex neceſſitate naturæ nullam in rebus contingentiam eſſe poſſe. hoc probat ipſe dupliciter. Primò, quia quicquid fit, vel immediatè fit à Deo, qui cùm agat ex neceſſitate, id etiam ex neceſſitate fiet; vel fit etiam à cauſſis ſecundis, & ſic etiam neceſſariò fiet: nam cauſæ ſecundæ cùm ſint veluti inſtrumenta primæ cauſæ, non mouent, niſi prout mouentur à prima; ſed à prima mouentur neceſſariò: ergo ipſæ quoq; mouebũt neceſſariò; quare quicquid ab ipſis fiet, neceſſariò fiet. Deinde, cauſa prima prius natura reſpicit effectum producendum, quàm cauſa ſecunda, ſed cauſa prima ex neceſſitate agens, neceſſariò reſpicit effectum; ergo in illo priori effectus habet neceſſitatem reſpectu cauſæ primæ; nec ſuperueniens deinde cauſa ſecunda poteſt illam neceſſitatem à prima cauſa iam inductam, ex ipſo effectu auferre. Sed obiiceret aliquis Scoto, Ariſt. ponere in rebus contingentiam, 2. lib. Phyſ. vbi agit de caſu & fortuna: & lib. 6. Metaph. c. 3. & in fine 1. lib. Perihermen. & multis in locis tradit contingens ad vtrumlibet, pendens ex voluntate hominis. & lib. 3. Ethic. aſtruit liberum arbitrium. Ad hæc non aliter reſpondet Scotus, quàm affirmando, Ariſt. ſibi contradixiſſe: is enim ſenſit Deum agere ex neceſſitate, is etiam conceſſit in rebus eſſe contingentiam, non animaduertens inter duo eſſe (vt ab ipſo demonſtratum fuit) manifeſtam contradictionem. Hæc igitur ab iſtis Philoſophis acutè magis, quàm verè diſputantur ad tollendam è rebus omnem contingentiam.

Probatur eſſe in rebus contingentiam.

CAP. XII.

Probatur eſſe in rebus contingentiã tribus argumentis.

SEd vetus opinio eſt, eaq; omnium penè tam Philoſophorum quàm Theologorũ firmata conſenſu, eſſe in rebus cõtingentiam; quam ego opinionem non dubito, & veriſſimam eſſe, & cuiuis facilè probari ac perſuaderi poſſe. Primùm enim contingentiam eſſe, compertum eſt omnium propè ſenſuum iudicio. Videmus enim nonnullas res eſſe, quæ ſemper eodem modo ſe habeant, vt Cœlum, in cuius motu, nulla poſt hominum memoriam inconſtantia, nullus error, & defectus adhuc notari potuit; has res neceſſarias dicimus; alias autem cernimus, non quidem ſemper, ſed ferè & vtplurimum eodem modo euenire, interdum tamen deficere, vt hominem naſci bipedem, vnum caput, duas manus, & ſingulis manibus quinos digitos habentem, ferè ita cõtingit, ſed nonnunquam aliter etiam accidit, has res vocamus contingentes. Tantam hanc euidentiam rerum, tam conſtans, & certum iudicium ſenſuum, qui

non

non percipit, vel admittit, is profectò reiiciendus, & explodendus eſt à Philoſophia. rectè enim Ariſt. in 8. Phyſ. tex. 22. dixit, dimittere ſenſum in iis, quę ſenſibus manifeſta ſunt, & rationes quærere, infirmitatem quandam eſſe intellectus. *Quantam fidem & auctoritatem habeat euidens iudiciũ ſenſuum.*

Quid referemus enim (inquit Lucret.) *quod nobis certius ipſis*
Senſibus eſſe queat, & quo vera & falſa notentur?
Ex ſenſu namq; omnia quæ ſunt credita pendent,
Cui niſi prima fides rectè fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animos quicquam ratione queamus.

Et quemadmodum Auicen. in 1. lib. ſuæ Metaphyſ. ſcitè ait, qui negant primum illud principium quodlibet eſt vel non eſt, eos non eſſe fatigandos rationibus, ſed igne tamdiu torrendos quoad fateantur non idem eſſe vri & non vri, dolere & nõ dolere; ita etiam Scotus in 1. Sent. diſt. 39. facetè dixit, qui negant contingentiam, & clamant omnia neceſſariò euenire, eos tormentis exponendos eſſe, & tandiu cruciandos, donec concedant, poſſibile eſſe eos non torqueri. *Lepidum dictum Auicennæ & Scoti.*

Deinde, contingentiam eſſe in rebus naturalibus, præſertim ſublunaribus, hac ratione concluditur: Quicquid habet materiam & contrarium, eſt contingens (loquor de materia in qua eſt priuatio, & potentia contradictionis ad eſſe & non eſſe) ſed omnes res ſublunares habent materiam & contrarium, ergo ſunt contingentes. Hæc demonſtratio eſt à priori, & propter quid, & ex proprijs cauſis ducta. Ariſt. enim lib. 7. Metaph. t. 22. & 1. lib. de Cœlo, tex. 136. docet materiam cauſam eſſe, cur res poſſint eſſe & non eſſe. Verùm Scotus eo loco, quem paulò ſuprà poſuimus, opinatur hanc propoſitionem, aliquod ens eſt contingens, eſſe indemonſtrabilem: quod falſum eſſe, nos perſpicuè nunc oſtendimus, demonſtrando eam à priori & propter quid. *Breuis & perfecta demonſtratio, qua probatur eſſe in rebus contingentiam.* *An eſſe aliquid contingens ſit demonſtrabile.*

Præterea, eſſe contingens, cùm neceſſariò ac per ſe dicatur de re, quæ eſt contingens, ſicut etiam eſſe corruptibile, vt ait Ariſt. 10. Metaph. t. 26. aut dicetur in primo modo dicendi per ſe, hoc eſt, quidditatiuè; aut in ſecundo modo: Non in primo modo, quia contingentia non conuenit rei in ordine ad prædicata ſua quidditatiua, quę non contingenter ſed neceſſariò de ea dicuntur: exempli cauſſa; Homo non eſt res contingẽs ratione animalis corporis, & rationalis: hominem enim eſſe animal & corpus, non eſt contingens, ſed neceſſarium; ſed conuenit rei contingentia, in ordine ad ea quę ſunt extra quidditatem rei, nimirum in ordine ad productionem, exiſtentiam, operationem, accidentia ſeparabilia, & alia eiuſdem generis: contingens enim eſt, hominem produci, & non produci, eſſe & non eſſe, operari & nõ operari, eſſe doctum & non eſſe doctũ

adde quod ipſum quod quid eſt, abſtrahitur ab eſſe & non eſſe, & à poſſe eſſe & poſſe non eſſe, in quo tamen conſiſtit ratio & definitio contingentis: non igitur eſſe contingens, eſt prædicatum primi modi dicendi per ſe ac quidditatiuum. Sin autem eſt prædicatum ſecundi modi dicendi per ſe, ergo eſt demonſtrabile, nam erit propria paſſio. Quanquam eſſe indemonſtrabile dupliciter dicitur, & quod nõ poteſt demonſtrari, quia eſt primum & immediatum immediatione (vt dicunt) cauſſæ; quomodo hominem eſſe animal rationale, eſt indemonſtrabile; vel quia non debeat demonſtrari, propterea quòd nobis eſt notiſſimum: & demonſtratio cùm ſit argumentatio, non debet adhiberi niſi ad faciendam fidem rebus dubiis, atq; hoc modo naturam eſſe, motum eſſe, multitudinem & diſtinctionem rerum eſſe, dicitur indemonſtrabile; eſſe igitur contingens, non quidem priori modo, ſed fortaſſe poſteriori modo dici poſſet indemonſtrabile: nam licèt cauſa contingentiæ ſit obſcura & ignota multis; eſſe tamen in rebus contingentiam, neſcio cui non ſit perſpicuum & manifeſtum. Si igitur res ſublunares habent materiam & contrarium, ergo tam intrinſecus quàm extrinſecùs poſſunt impediri & deficere, & aliquando impedientur & deficient. Sunt igitur contingentes.

Dubitatio, an mundus poſſit verè appellari vniuerſum.

Tertia eiuſdem rei probatio atq; confirmatio ſumi poteſt ex perfectione mundi: qui ſi eſt (vt appellatur) vniuerſum, hoc eſt, totum quid & perfectum, neceſſe eſt in eo contineri omnes gradus & omnia rerum genera; quemadmodum igitur cernimus in mundo eſſe cauſſas & cauſſata, finitum & infinitum, æternum & temporale, corporeum & ſpirituale, animatũ & inanimatum; ita quoq; in eo eſſe oportet contingens & neceſſarium. Sed dicet aliquis, hanc rationem nihil conficere ſecundũ Theologos, quippe qui affirmãtes in mundo non eſſe omnes ſpecies rerum, quas Deus ſecũdum infinitam virtutem ſuam producere poſſet, neceſſe habent fateri, mundum eſſe imperfectum, nec poſſe ritè nominari vniuerſum, ſiquidem multæ ſpecies ei deſunt, quas tamen is habere poſſet. Verùm ad hoc in promptu eſt reſponſum. Etenim perfectio mundi non in eo eſt, vt is contineat omnes ſpecies infimas poſſibiles, ſic enim nunquam mundus perfectus eſſe poſſet, cùm Deus ſemper plures atq; perfectiores ſpecies quibuſcunq; creatis poſſit efficere; ſed perfectio mundi præcipuè ſpectari debet ex eo quòd mundus continet in ſe omnes gradus entis primos & generales, omnia prima & ſumma genera rerum, in quæ ens proximè diuiditur, cuiuſmodi ſunt ſubſtantia & accidens, cauſſa & cauſſatum, corporeum & incorporeum, & ex vtroque coniunctum, animatum & inanimatum, contingens & neceſſarium; con-

contínet etiam omnia genera prædicatorum, quæ ſunt per ſe ſubordinata:continet denique omnes modos(vt ſic loquar)eſſendi, nempe ſimpliciter eſſe, viuere, ſentire & intelligere; hanc igitur ob cauſam verè dicitur mundus eſſe vniuerſum & perfectum quid.

Soluuntur rationes negantium contingentiam.

CAP. XIII.

RÈſtat nunc, vt ad rationes ſuprà poſitas aduerſus contingentiam, breuiter reſpondeamus. Ad rationem Stoicorum ita reſpondeo: Cùm dicunt ipſi, quicquid eſt à Deo prouiſum, ex neceſſitate euenire; diſtinguenda eſt neceſſitas in abſolutam; & in neceſſitatem immutabilitatis ex ſuppoſitione; neceſſitatem abſolutam voco eam, quæ ſimpliciter conuenit rei ex natura eius, & ſecundum omnes differentias temporis; quomodo hominem eſſe animal, eſt neceſſarium abſoluta neceſſitate; natura enim hominis ea eſt, vt coniunctio animalis cum homine ſit omnino neceſſaria; atq; hæc quidem neceſſitas omnem excludit contingentiam, nec poteſt cum ea ſimul eſſe: neceſſitas autem ex ſuppoſitione dicitur, cùm aliquid contingenter conuenit rei; ſi eius natura abſolute conſideretur: ex ſuppoſitione verò, id eſt, relatum ad certam aliquam differentiam temporis, dicitur conuenire neceſſariò neceſſitate immutabilitatis, quia tunc non poteſt non conuenire: exempli gratia, hominem currere, ſimpliciter contingens eſt; neque enim curſus neceſſariam connexionem habet cum natura hominis; ſi tamen ponamus hominem currere, tunc dum currit, neceſſariò currit, hoc eſt, non poteſt non currere. Sic igitur res contingens, ſecundum naturam ſuam poteſt eſſe & non eſſe, at eadem res dum actu exiſtit, non poteſt tunc non eſſe, quia omne quod eſt, dum eſt, neceſſe eſt eſſe:& quia omnia futura præſentantur Deo in illa ſua æternitate tanquam præſentia, ſecundum determinatam & actualem exiſtentiam quam habitura ſunt, ideo certò ea cognoſcit, & hac ratione neceſſariò erunt, ſicut cùm actu ſunt, neceſſariò ſunt. Quemadmodum igitur, licèt dum Petrus ſedet, tunc neceſſariò ſedeat, hoc eſt, non poſſit non ſedere, non ideo tamen dicimus, Petrum ſedere eſſe neceſſarium, ſed potiùs contingens, quia hoc eſt conſiderare ſeſſionem Petri abſolutè, illud autem ſecundum quid, nempe tantùm dum ſedet: ita etiam, Petrum eſſe ſeſſurum, abſolutè: & tam ſecundum naturam Petri, quàm ſecundum rationem ſeſſionis, contingens eſt; relatum tamen ad ſcientiam Dei, qui in ſua

Duplex neceſſitas, abſoluta & ex ſuppoſitione.

æternitate videt Petrum non vt ſeſſurum, & vt indeterminatum ad ſedendum vel non ſedendum, ſed vt iam determinatum ad ſedendum, & vt actu ſedentem, eſt neceſſarium neceſſitate immutabilitatis, quia non poteſt non eſſe. Et ſicut cùm Petrus ſedet, tunc non poteſt non ſedere, & omnes tamen dicimus illum contingenter ſedere. Sic ſi Deus præſcit Petrum cras ſeſſurum, non poterit non ſedere, nihilominus tamen ſimpliciter & abſolute dicimus Petrum cras ſeſſurum contingenter.

Optimum exemplum D. Thomæ.

Vtar ad hoc declarandum, eo exemplo quo ad eandem rem illuſtrandam, vſus eſt D. Thomas 1. part. q. 14. art. 13. ad 2. Lapis ea ratione vt exiſtit in Mundo, per ſe res quædam eſt materialis & ſingularis, ſed vt intelligitur ab anima noſtra (ponamus enim nunc cum D. Thoma tantùm res immateriales & vniuerſales directè cognoſci ab intellectu noſtro) eſt quodammodo immaterialis & vniuerſalis, ſicut igitur lapis ſimpliciter eſt materialis, relatus autem ad intellectum, eſt quodammodo immaterialis: neq; hæc immaterialitas tollit illam materialitatem, ſed ſimul in eadem re ſecũdum diuerſas rationes eſſe poſſunt: ſic etiam futurum contingens prouiſum à Deo, ſecundum ſe & ſimpliciter, contingenter eueniet, & poterit eſſe ac non eſſe, relatum tamen ad ſcientiam Dei, quodammodo eueniet neceſſariò, neque neceſſitas hæc excludit illam contingentiam. Sed hæc ſatis ſint ad ſoluendam rationem Stoicorum, nam velle ſubtiliùs & preſſiùs explicare, qua ratione Prouidentia Dei non auferat ex rebus contingentiam, non eſt huius loci.

Ad rationem Auicennæ reſpondetur.

Ad rationem Auicennæ ſit hoc reſponſum. Poteſt eſſe agens naturale per ſe ſufficiens ad agendum, & tamen non aget, extrinſecùs impeditum ab alio. Sit verbi gratia ignis per ſe ſufficiens ad comburendam ſtuppam ei appoſitam, ſed extemplò ingruat vehemens aliquis ventus aut imber, qui vel extinguens ignem, aut madefaciens ſtuppam, vel diſſipans ignem, aut ſtuppam diſiiciens, impediat combuſtionem: hinc liquidò cernitur, impeditam fuiſſe combuſtionem ſtuppæ, non ob inſufficientiam ignis, ſed ob impedimentum extrinſecus accedens: ergo etiam in agente naturali ſufficienti ad agendum, clarè perſpicitur contingentia: quin imò hoc ipſum, quod eſt agens naturale eſſe ſufficiens ad agendum, & non agere tamen extrinſecùs ab alio impeditum, manifeſtiſſimè declarat eius contingentiam, cùm poſita ex parte agentis omni ſufficientia requiſita ad agendum, etiam tunc ipſum agens extrinſecus impediri queat ab agendo.

Ad rationem Ocham.

Ad rationem Ocham ſic reſponderi poteſt: Agere neceſſariò, dicitur dupliciter, vel vt opponitur ei, quod eſt contingenter agere, & ſigni-

ſignificat, ſemper agere eodem modo; & nunquam impediri poſſe ab agendo; vel opponitur ei, quod eſt agere voluntariè; & per electionem, & ſignificat non eſſe in poteſtate eius non agere, ſi nihil ei deeſt eorum quę requiruntur ad agendum, nullumq; adeſt impedimentum. Ratio ipſius Ocham, concludit agens naturale agere neceſſariò hoc poſteriori modo; quod nos libenter concedimus. Sed nos, cùm dicimus res ſublunares non eſſe neceſſarias ſed contingentes, loquimur de neceſſitate priori modo accepta: ergo vt demus ipſi Ocham hanc eſſe neceſſitatem in agentibus, vt cùm agunt, neceſſariò agant, hoc eſt, non poſſint non agere; & cùm impediuntur, neceſſariò impediantur, hoc eſt, non poſſint non impediri; is tamen debet viciſſim nobis concedere velit nolit, eſſe in rebus naturalibus eiuſmodi contingentiam, vt nec ſemper agant, nec ſemper impediantur, ſed aliquando agant, & aliquando impediantur; quod nobis ſatis eſt ad eam, de qua nunc agimus, contingentiam aſtruendam. *Dupliciter dici poteſt agens aliquod agere neceſſario.*

Ad rationes Scoti hoc modo reſpondendum eſt. Licèt cauſa prima moueret neceſſariò, tamen propter contingentiam ſecundarum cauſarum effectus exiſteret contingens, quia motio & actio cauſſæ primæ non recipitur in ſecunda cauſſa ſecundum conditionem cauſſę primæ, ſed ſecundum diſpoſitionem cauſſæ ſecundæ determinatur & modificatur; quicquid enim recipitur, per modum recipientis recipitur; nec actio recipitur ſecundum conditionem agentis, ſed ſecundum diſpoſitionem patientis; cuius rei exemplum habemus in ſyllogiſmis, in quibus concluſio ſemper ſequitur debiliorem partem, ex maiori enim affirmatiua, vel neceſſaria, vel vniuerſali, & minori negatiua, vel contingenti, vel particulari; ſequitur concluſio non maiori, ſed minori ſimilis, nimirum negatiua, contingens, particularis. Ergo cauſſa ſecunda non mouet, niſi mota à prima, hoc eſt, niſi concurrente motione primæ, per quam ipſa cietur, dirigitur, determinatur & applicatur ad mouendum; ſed non mouet ſecundum modum mouendi quem habet prima; ſed mouet ſecundum modum naturæ ſuæ; quæ quoniam eſt contingens, hinc neceſſariò efficitur, vt non ſolùm motio procedens à cauſa ſecunda ſit contingens, ſed etiam motio proficiſcens à cauſa prima, quoniam recipitur in cauſa ſecunda contingenti, etiam ipſa contingens eſſe debeat, & contingenter attingat effectum. Illud verò quod addit Scotus, cauſſam primam priùs reſpicere, vel attingere effectum quàm cauſſas ſecundas, partim verum eſt, ſi (prius) ſignificet intimius & dependentius, vel (vt loquuntur Theologi) immediatius immediatione virtutis, ſed hoc modo nihil facit ad propoſitum: partim *Ad rationes Scoti.*

Digitized by Google

falſum eſt, ſi priùs reſpicere vel attingere effectum, ſignificat prius agere, & imprimere aliquid in effectum, quomodo ſumi debet à Scoto ad concludendum id quod vult concludere, dico id eſſe falſum: tum quia cauſa vniuerſalis per ſe indifferens & indeterminata eſt ad hunc, vel alium effectum particularem producẽdum, nec attingit effectum, niſi determinata & modificata per cauſſas ſecundas & particulares; quomodo igitur poteſt vis & cauſſalitas eius peruenire ad effectum priuſquam vis cauſſarum ſecundarum? tum etiam quia vna numero productio eſt, per quam effectus particularis producitur ſimul à cauſſis ſecundis, & à cauſſa prima; non igitur poteſt cauſſa prima inducere in effectum neceſſitatem aliquam, priùs quàm cauſſa ſecunda inducat in eundem contingentiam. Atq; hinc palàm eſt, Ariſt. facientem Deum agere ex neceſſitate naturæ, & ponentem in rebus contingentiam, non ſibi ipſum contradixiſſe, cùm hæc duo non pugnent inter ſe; quam rem Heruęus Quodlib. 2. q. 4. copioſè, acutè, doctęque tractauit. Iam verò quod ait Scotus, ſecundum veritatem contingentiam eſſe in rebus propter contingentiam & libertatem Diuinæ voluntatis liberè producentis & conſeruantis creaturas, quàm ſit remotum à vera ratione, mox oſtenſuri ſumus in eo, quod proximè ſequitur capite, in quo alteram quæſtionem de cauſſa & (vt vocant) radice contingentiæ, explicabimus.

Quid ſit cauſſa contingentiæ ſecundum alios ſcriptores.
CAP. XIIII.

Varietas rerum contingentium.

MVltiplex eſt contingens; etenim aliud eſt in potentia paſſiua, vt materia prima contingenter & indifferenter ſe habet ad quaſlibet formas, præſertim ſingulares & indiuiduas accipiendas, & aliud eſt in potentia actiua: ſunt enim quædam agentia neceſſaria, & alia contingentia. Rurſus contingens, aliud naturale, aliud voluntarium; nam & ignis contingenter agit, & homo per liberum arbitrium contingenter operatur. Inter hæc duo contingentia eſt triplex differentia: Primum, quòd contingens naturale euenit vel vt plurimum, vel rarò: per ſe quidem vt plurimum, per accidens autem, rarò; hominem enim naſci bipedem, vtplurimum euenit, contrarium autem rarò accidit: contingens verò voluntarium habet ſe indifferenter, & (vt vocant) ad vtrumlibet. Deinde, contingens naturale eſt ſecundum naturam ſuam definitum & determinatum ad modum operandi, & ad effectum vnius rationis: contingens autem voluntarium minimè. Denique contingens naturale, cùm habet omnia, quæ requiruntur ad

agen-

agendum, nullumq́; occurrit impedimentum, non poteſt non agere, & ſemper agit toto conatu, & contentione ſuæ virtutis, hoc eſt, (vt loquuntur Philoſophi) ſecundum vltimum ſuæ potentiæ; contingens autem voluntarium non ita eſt affectum, cùm in eius poteſtate ſit agere & non agere, & tantam vim ad agendum conferat, quantam vult, non quantam poteſt. Adde his quartam differentiam, quòd futurum contingens naturale præſciri poteſt; at futurum contingens voluntarium, à ſolo Deo certò ſciri poteſt. Nobis in præſentia ſermo erit de contingentia, quæ eſt in rebus naturalibus, cuius cauſſam nunc inueſtigare volumus: nam de contingentia quæ eſt in libero arbitrio, alio loco diſſerendum eſt. Quæ igitur cauſſa ſit cur res naturales, quæ ſunt infra orbem Lunæ, & verè ſint, & veriſſimè dicantur contingentes, breuiter diſquiramus.

Opinio Scoti. Scotus 1. Senten. diſt. 1. quæſt. 2. & diſt. 8. quæſt. 5. & diſt. 39. cauſſam contingentiæ, quæ eſt in rebus, non aliam eſſe ait, quàm contingentiam & libertatem Diuinæ voluntatis: propterea enim res ſunt contingentes, quòd eas Deus liberè produxit, hoc eſt, potuit producere & non producere; liberè etiam eas conſeruat, poteſt enim conſeruare & non conſeruare; quare neceſſe eſt tum ipſum fieri, tum ipſum eſſe, creaturarum eſſe contingens. Hæc opinio falſa eſt. Primùm enim, hinc efficeretur omnes res eſſe æqualiter contingentes, nullumque dari ens in rebus creatis neceſſarium & immutabile, ſiquidem omnia quæcunque ſunt in mundo, pari libertate voluntatis producta ſunt à Deo. Scotus igitur vt in rebus creatis ſeruet contingentiam, auffert neceſſitatem & immutabilitatem à rebus; cùm tamen ens neceſſarium & immutabile ſit multò nobilius atque præſtantius, quàm ens contingens, magiſque pertinens ad perfectionem vniuerſi. Deinde, quid prohibet Deum velle quidem contingenter ſeu liberè, ſed tamen velle alias res habere, eſſe contingens, alias autem habere eſſe neceſſarium? cur ex contingentia voluntatis Diuinæ concludit contingentiam rerum, & non ſimiliter ex æternitate, ſimplicitate, immaterialitate, immutabilitate voluntatis Diuinæ, concludit res omnes eſſe æternas, ſimplices, immateriales, & immutabiles?

Opinio D. Thomæ. D. Thom. 1. part. quæſt. 19. art. 8. cauſſam contingentiæ refert ad efficaciam voluntatis Diuinæ; quoniam enim voluntas Dei eſt efficaciſſima, inde fit vt non ſolùm fiant quæ Deus vult fieri, ſed etiam eo modo fiant, quo Deus vult ea fieri: vult autem Deus quædam fieri neceſſariò, & quædam contingenter, vt ſit ordo in omnibus ad complementum

vniuerſi. Verùm (niſi ego fallor) D. Thomas non reddit veram rationem & cauſſam omnis contingentiæ: nam vt demus contingentiam rei, quæ eſt vel in eius productione, vel in actuali exiſtentia, vel in operatione, pendet ex efficacia diuinæ voluntatis, quoniam hæc omnia poſſunt eſſe & non eſſe, attamen quòd homo (verbi gratia) ſecundum naturam ſuam ſit res contingens & corruptibilis, ſiue producatur, ſiue non, ſiue exiſtat, ſiue non exiſtat, hoc non pendet ex efficacia diuinæ voluntatis. Etenim cùm Deus nihil extra ſe velit aut agat ex neceſſitate, ſed contingenter, ac liberè, eorum tantummodo voluntas Dei cauſa eſſe poteſt, quę poſſunt eſſe & non eſſe; at hominem eſſe rem contingentem, eſt omninò neceſſarium, nec poteſt fieri à Deo, vt ſit homo, & non ſit contingens, nam eſſe contingens, vel eſt de eſſentia rei, vel intrinſecè ac per ſe conſequitur eſſentiam; quamobrem oppoſitum eius conuenire rei, quæ ſecundum naturam ſuam eſt contingens, implicat contradictiotiam, quocirca non poteſt fieri, nec cadit ſub Dei voluntatem: imò cùm ex natura rei, vel certè ſecundum modum noſtrum intelligendi, prius ſit Deum intelligere in ſua eſſentia omnes res, quàm velle eas producere, in illo priori præſentantur intellectui diuino omnia quæcunque ſunt producibilia, quorum alia habent naturam contingentem, alia neceſſariam: prius igitur eſt Deum cognoſcere eſſe aliquas naturas contingentes poſſibiles produci, quàm Deum velle eas producere; imò vult eas producere, quia in latitudine totius Entis producibilis à Deo, cognoſcit eſſe aliquas res contingentes, & alias neceſſarias producibiles: contingentia igitur quæ eſt propria paſſio per ſe conſequens eſſentiam rei, non conuenit ipſi rei propter efficaciam diuinæ voluntatis.

Opinio Alexandri Aphrodiſei.

Alexander Aphrodiſæus, lib. 2. de Anima, cap. 45. innuit cauſam contingentiæ, eſſe ipſum non Ens inſperſum & immixtum rebus; ita enim ſcribit: *Si entium quædam ſunt ſempiterna, alia verò corruptibilia, non ob aliam cauſſam differentia horum eſſe poteſt, quàm ob non Entis communicationem; propter enim mixtionem eius & temperamentum, præſentiamque, infirmitas & imbecillitas iis quæ ſempiterna non ſunt, adueniens, prohibet ipſa ſemper eſſe, atque eodem modo ſemper habere. Propter non Entis igitur mixtionem, corruptibilia talia ſunt; & ſi non Ens non eſſet in rebus, nullum ens eſſet corruptibile.* Hactenus Alexander: Sed quid ſignificare velit Alexander per hoc ſuum (non Ens) haud facilè eſt intelligere. Si enim ſignificat materiam primam, in qua quoniam eſt priuatio & potentia contradictionis ad eſſe & non eſſe, ſolet ea ab Ariſtot. & à Peripateticis appellari non ens, rectè ait, vt nos paulò infrà docebimus; huiuſmodi (non ens)

ens)eſſe cauſſam contingentiæ: Sin autem per illud (non ens) non vult aliud ſignificare quàm hoc, quod eſt res non poſſe ſemper eſſe, & poſſe deficere ab ipſo eſſe, continenter variari, & mutari tendendo ad non eſſe, profectò non reddit cauſſam contingentiæ, ſed tantùm explicat rationem & definitionem contingentis. Eſt enim contingens, quod non poteſt ſemper eſſe, ſed poteſt eſſe & non eſſe; quare in ratione contingentis inuenitur permixtum, eſſe cum non eſſe; non igitur cauſſa contingentis (quam nunc quærimus) eſt poſſe non eſſe, cùm hoc ipſum ſit contingens; cauſſam autem diuerſam eſſe oportet ab eo cuius eſt cauſſa; & cùm idem ſit quærere quæ ſit cauſſa cur aliquæ res ſint contingentes, quod quærere, quæ ſit cauſſa cur aliquæ res poſſint deficere & non eſſe, aſſignare hoc cauſſam illius, eſt aſſignare idem cauſſam ſui ipſius, ſicut cauſſa eclipſis Lunæ non eſt defectio luminis in Luna, quoniam idem eſt Lunam eclipſari, atque lumen eius deficere, ſed eſt interpoſitio vmbræ terræ inter Solem & Lunam.

Opinio aliorum.

Alij aiunt, cauſſam contingentiæ, eſſe complementum ac perfectionem vniuerſi, quod in omnibus ſuis partibus expletum omnibusq; numeris eſſet abſolutum, neceſſe fuit contineri in eo non ſolùm res neceſſarias & incorruptibiles, ſed etiam contingentes & corruptibiles. Sed iſti non animaduertunt, aliud eſſe quærere, quare in mundo ſint res neceſſariæ & contingentes; & aliud quærere, cur homo (verbi gratia) ſit res contingens, Angelus autem ſit ens neceſſarium; illud referri poſſet ad complementum vniuerſi, hoc autem eò referre velle, ridiculum eſſet.

Quæ ſint res veræ ac propriæ cauſſæ cuiuſlibet contingentiæ, quæ in rebus naturalibus reperitur. CAP. XV.

Quæ ſit cauſa cur res ſublunares habeant exiſtentiam contingentem.

Reliquum eſt, vt quas nos arbitramur eſſe veras & proprias cauſſas omnis contingentiæ, quæ cernitur in rebus ſublunaribus, eas nunc paucis exponamus. Contingentia rerum ſublunarium quatuor modis conſiderari poteſt: Vno modo ſecundum actualem exiſtentiam, hoc eſt, quatenus res naturalis habet exiſtentiam defectibilem; & huius contingentiæ, quæ eſt in actuali exiſtentia, duplex eſt cauſſa: vna prima & vniuerſalis, quæ eſt voluntas Dei, qui vult aliquas res ſemper eſſe, eaſque ſemper conſeruat; alias autem vult ad tempus exiſtere, & aliquando deficere; & ideo eas conſeruat ad aliquod tempus, & aliquando deſinit eas conſeruare: altera eſt cauſſa proxima & particularis, quæ item duplex eſt, intrin-

ſeca & extrinſeca; intrinſeca, & materia: quæ quoniam habet priuationem & potentiam contradictionis ad eſſe & non eſſe, idcirco cauſſa eſt cur res materialis poſſit eſſe & non eſſe; diſertè docet Ariſtot. 7. lib. Metaphyſ. tex. 22. 1. lib. de Cœlo, tex. 136. & lib. 7. Metaphyſ. tex. 53. & 12. lib. tex. 30. & lib. 14. cap. 3. Extrinſeca verò cauſſa, eſt contrarium à quo res ſublunares impediri poſſunt, ne ſecundum naturam ſuam operentur, & deſtrui, ne ſuum eſſe ſemper retineant, habere autem contrarium, cum eo quod eſt habere materiam, adeo cohæret, vt nulla ratione inuicem diſiungi poſſint; nam vt ait Ariſtoteles in libro de Longitudine & breuitate vitæ, cap. 2. impoſſibile eſt habenti materiam, non exiſtere aliquo modo contrarium.

Cur productio & omnis operatio rerum ſublunarium ſit contingens.

Altero modo conſiderari poteſt contingentia in productione rei; productio enim rei naturalis eſt contingens, quia poteſt fieri, & poteſt impediri. Huius contingentiæ cauſa eſt tum agens particulare, quod cùm etiam ſit contingens in agendo, poteſt impediri; nec non materia & contrarium, de quibus diximus; tum etiam Dei ſapientia & voluntas; cùm enim Deus vellet quaſdam res fieri neceſſariò, alias contingentes, aptauit illis cauſſas ſecundas, agentes neceſſariò; his autem alias, agentes contingenter.

Quæ ſit cauſa poſſibilitatis rerum contingentium.

Tertio modo conſideratur contingentia, ſecundum poſſibilitatem rei ad productionem vel exiſtentiam; ſunt enim in latitudine rerum producibilium à Deo; quędam res contingentes; quod autem talis contingentia ſit producibilis, non aliam puto eſſe cauſſam, quàm immenſam Dei potentiam, quæ poteſt efficere quicquid non implicat contradictionem, produci autem ac eſſe res contingentes, nullam inuoluit contradictionem. Ac potentia Dei, eſt quidem cauſſa efficiens poſſibilitatis contingentium, ſed cauſſa exemplaris eſt eſſentia Diuina, prout eſt participabilis à creatura; id enim tantùm poteſt eſſe, quod poteſt aliquo modo participare eſſentiam Diuinam: & quoniam inter alios modos participandi Diuinam eſſentiam, ſunt hi duo, nimirum participare neceſſariò & contingenter, ideo hi modi entis ſunt poſſibiles.

Quæ ſit cauſa contingentiæ ea ratione vt ipſa eſt propria paſſio fluens ex natura rei naturalis.

Quarto modo conſideratur contingentia, non in ordine ad productionem & exiſtentiam, ſiue actualem, ſiue poſſibilem; ſed in ordine ad ſubiectum, cuius eſt propria paſſio, neceſſariò & per ſe ei conueniens, eiuſque naturam conſequens: vt ſi quæratur, quare homo ſecundum naturam ſuam eſt res quædam contingens; huius contingentiæ cauſſa non eſt alia quàm materia & natura ſubiecti eiuſmodi vt eam neceſſariò conſequatur hæc contingentia. Neque verò huiuſmodi contingen-

tingentia videtur reduci poſſe ad potentiam vel voluntatem Dei, nam Deus reſpectu creaturæ, non habet rationem cauſſæ, niſi vel finis, vel efficientis, vel conſeruantis: harum autem cauſſarum vis & cauſſalitas, per ſe non attingit nudam quidditatem rei, ſed vel eius productionem, vel exiſtentiam, vel operationem; non enim dicimus Deum eſſe cauſſam, vt homo ſit animal rationale, vel vt ſit riſibilis; cùm igitur hominem eſſe naturam contingentem verum ſit, ſiue ſit ſiue non ſit homo, & id abiunctum ratione ſit à productione, exiſtentia & operatione; non videtur huius contingentiæ ratio & cauſſa, referri poſſe ad voluntatem vel potentiam Dei, ſed tantùm ad naturam materialem ſubiecti. Quare hoc, quod eſt eſſe contingens, eſt paſſio rei naturalis, conueniens ei propter eius principia intrinſeca, præcipuè autem propter materiam cui inſita eſt priuatio & potentia contradictionis ad eſſe & non eſſe. Verùm de contingentia, an ſit & cur ſit in rebus, quæ duo fuerant ad explicandum propoſita, ſatis eſt adhuc diſputatum.

FINIS LIBRI NONI.

DE QVANTITATE.

LIBER DECIMVS.

ABSOLVTA eſt prior pars huius operis, in qua di-ſtum eſt de communibus omnium rerum caducarum & mortalium principiis; ſequitur altera pars operis, cõtinens doctrinam & explicationem generalium affectionum, quæ in cunctis rebus naturalibus communiter inſunt. Huiuſmodi aũt affectiones corporum naturalium, ſunt quatuor: Quantitas, cui ſemper coniuncta eſt Figura, Locus, Tempus, & Motus: ac prioribus quidem tribus tractandis, ſingulis ſingulos libros tribuimus. Motui verò, quia is latiſſimè patet, plurimiſq; difficultatibus eſt implicatus, tres vltimos libros aſſignauimus. Eſt aũt cæteris affectionibus prior quantitas, non ſolùm quoniam coæua eſt materiæ primæ, per ſe nec generabilis, nec corruptibilis, ſed etiam quòd proximè inhæret materiæ, quæ niſi affecta ſit quantitate, cæterorum ac identium nullum poterit accipere. Etenim ſine quãtitate, res Phyſicę nec ipſę conſtare, nec operari, nec vllum accidens in ſe habere, aut aliunde accipere, nec mouere aliud quippiam, nec ab alio moueri poſſent. His accedit, quòd motus eſt prior tempore, cùm hoc ſit paſſio illius: Motus autem poſterior eſt loco, & mobili, locus autem & mobile, quantitate carere non poſſunt, quare primum omnium agendum eſt de quantitate. Sed quantitatis triplex eſt cõſideratio, vna Metaphyſica, ſecundum quam has de quantitate quæſtiones tractabimus: An quantitas ſit rȩs diuerſa à ſubſtantia: An linea, ſuperficies, & puncta, ſint entia realia poſitiua, & inter ſe, & ab ipſo corpore realiter diſtincta: An ſit actu aliquid infinitum: An infinitum poſſit effici à Deo: An continuum componatur ex indiuiſibilibus: & de infinitate continui ſecundum diuiſionem & additionem. Altera conſideratio quantitatis eſt Mathematica, ſecundum quam diſputabimus de abſtractione Mathematica quantitatis à ſubſtantia, præterea de quadratura circuli, an ſit poſſibilis. Tertia conſideratio eſt Phyſica, ſecundum quam explicabimus illam apud Latinos & Scholaſticos Philoſophos vſq; adeò celebrem quæſtionem de Maximo & Minimo. Alias verò permultas quæſtiones hic conſultò prætermittimus, partim quia paruam difficultatem, nec verò magnam vtilitatem habent, partim quia vel tractatæ ſunt in Logica, vel tra-

ſtandæ in Metaphyſica, vbi agitur de Categoria quantitatis. Verùm primo loco de diſtinctione quantitatis à ſubſtantia, diſputationem inſtituamus.

An quantitas re diſtinguatur à ſubſtantia.

Cap. I.

Quantitatē re diſtingui à ſubſtantia probatur tredecim argumentis.

PRimum omnium videndum eſt, an quãtitas ſit diuerſa quædam res à ſubſtantia. Ac communis quidem omnium propè Philoſ. ac Theolog. opinio eſt quãtitatem re diſtingui à ſubſtãtia; quæ ita probari poteſt. Primò Ari. in 1. Phy. t. 15. hæc ſcribit. *Si igitur ſubſtantia, & quantum duo & non vnum eſt quod eſt*, ex his verbis neceſſariò conficitur quantitatem eſſe re diuerſam à ſubſtantia. Ari. enim contra Parmenid. & Meliſſ. dicentes omnia eſſe vnum ens, ita argumentatur: Aut iſtud ens eſt ſolum accidens, at ſolum accidens ſeparatum à ſubſtantia per ſe cohærere nequit: Aut eſt tantùm ſubſtantia, non igitur illud ens erit finitum, aut infinitum vt ipſis placet; nam huiuſmodi affectiones propriè ſunt quantitatis, & propter ipſam dicuntur ac reperiuntur in alijs rebus. Quod ſi illud ens habeat in ſe ſubſtãtiam & quantitatem, non iam erit vnum ens ſed duo: hæc ibi Ariſt. Quis non videt hanc ratiocinationem Ari. futilem & infirmam fore, ſi quantitas non re ſed ratione tantùm differat à ſubſtantia? Accedit huc alter locus Ari. ex 7. Met. t. 8. qui ſic habet. *Longitudo latitudo & profunditas quantitates quædam ſunt ſed non ſubſtantia; quantitas enim non eſt ſubſtantia ſed magis cui hæc primo inſunt.* Deinde, aut in compoſito naturali tantùm eſt vna quantitas nempè ipſius ſubſtantiæ, propter quam omnia accidentia quæ tali ſubſtantiæ inſunt, dicuntur quanta: aut quot ſunt accidentia, & entitates in compoſito, tot ſunt quantitates, ita vt vnumquodq; accidens ſuam habeat quantitatem: exempli cauſa, in lacte ſit propria quantitas materiæ, & alia formæ, & alia albedinis, & alia item dulcedinis atq; humoris: ſi ponitur vna quantitas omnium quæ ſunt in compoſito, ea neceſſariò diſtingui debet à ſubſtantia, ſiquidem in hoſtia conſecrata remanet quãtitas panis non manente ſubſtantia eius, quare neceſſe eſt eiuſmodi quantitatem eſſe rem diuerſam à ſubſtantia panis: ſin autem tot quantitates ponantur quot ſunt entitates in compoſito, ſanè per quam multa incommoda, & quæ repugnent doctrinæ Ariſt. neceſſariò conſequuntur. Primum enim, ſi vnumquodq; accidens ſingulariter ſuam ſibi vendicat quantitatem, ergo accidentia erunt quanta per ſe non per accidens, id eſt, propter ſubiectum in quo ſunt; quod planè aduerſatur Ariſt. ſcribenti in 6. Metaphyſ. text. 18. & 2. lib. de Gener. text. 62. & 6. lib. Phyſic. text. 39. & 49. accidentia eſſe quanta per acci-

dens, nimirum ratione ſubiecti in quo inhærent. Deinde, cum in vno compoſito multa ſimul inſint accidentia, oporteret ſimul quoque multas eſſe quantitates, quæ cum omnes ſint vnius ſpeciei, erunt ſimul in vno ſubiecto multa accidentia abſoluta & realia eiuſdem ſpeciei, quod habetur communiter pro abſurdo. Præterea, natura nihil facit fruſtra nihilve ſuperfluum, ſed quod poteſt facere æquè bene per pauca, non vtiq; facit per multa; Cum igitur per vnam tantum quantitatem ſubiecti, poſſint accidentia omnia eſſe quanta; quippe cum educantur ex potentia eius, & in eo recipiantur, quam etiam ob cauſam debent illius extenſionem & figuram induere & accipere, profectò ſuperuacaneum eſt ſuam cuique accidenti quantitatem aſſignare. Poſtremò, qui poſſunt multæ quantitates ſimul eſſe, citra penetrationem dimenſionum? nam duo corpora non poſſe ſimul eſſe, aut ſe inuicem penetrare, non accidit propter ſubſtantiam, nihil enim prohibet multas ſubſtantias ſimul eſſe, vt in Angelis manifeſtum eſt; ſed propter quantitatem, quæ per ſe locum ſitumq; proprium habens, obſtat & impedit, quo minus duæ quantitates poſſint eſſe ſimul. Huc pertinet illud Ariſtotelis 4. Phyſi. tex. 76. ſcribentis, ſolam quantitatem cubi, tametſi omnia alia quæ ſunt in cubo detraherentur; occupaturam tamen tantundem loci, quantum antea obtinebat, ex quo intelligitur locum & ſitum cuique rei conuenire non propter ſubſtantiam, ſed propter eius quantitatem: vide quæ in eandem ſententiam diſertiſſimè ſcribit Themiſt. 4. Phyſ. ſuper tex. 36. Atq; hoc argumentum valentiſſimum eſt ad euertendam opinionem Ocham negantis quantitatem re diſtingui à ſubſtantia, quam opinionem capite proximè ſequenti ſumus pertractaturi.

Alij pro eadem ſententia afferunt decem alias rationes. Prima ratio eſt. Inter ſubſtantiam & accidens eſt diſtinctio realis, quia ſunt entia primò diuerſa, ergo etiam inter ſubſtantiam & quantitatem. Secunda. Inter res diuerſorum prædicamentorum, debet eſſe diſtinctio realis, quia ſecundum Ariſtotelem 1. Poſt. prædicamenta ſunt impermixta, & inconfuſa, ſed quantitas & ſubſtantia conſtituunt diuerſa prædicamenta, ergo, &c. Tertia. Maior eſt diſtinctio inter ſubſtantiam & quantitatem, quàm inter duas albedines, ſed inter has eſt diſtinctio realis, ergo multò magis inter illas. Quarta. Quantitas aëris & quantitas aquæ ſunt eiuſdem ſpeciei vt patet, at ſubſtantia aëris & aquæ ſunt diuerſæ ſpeciei; ergo quantitas non eſt idem realiter cum ſubſtantia. Quinta. Subſtantia eſt per ſe ſubſiſtens & non in alio inhærens, quantitas autem eſt in alio inhærens, & non per ſe ſubſiſtens, ergo non ſunt idem

re.

realiter. Sexta. Subſtantia eſt ſenſibile per accidens, quantitas autem eſt ſenſibile per ſe, vt docet Ari. in 2. l. de Anim. t. 65. ergo &c. Septima. Subſtantia non poteſt incipere & deſinere eſſe niſi per generationem & corruptionem, at quantitas poteſt incipere & deſinere eſſe tantummodo per motum localem, quemadmodum cum ex duabus aquis fit vna aqua, duæ ſuperficies illorum corporum corrumpuntur, & cum rurſus vna aqua diuiditur in duas, duæ ſuperficies, quæ antea non erant, de nouo exiſtunt. Octaua. Alia ſpecies mutationis eſt ad quantitatem, alia ad ſubſtantiam: illa dicitur argumentatio, hæc autē generatio, &c. Nona poteſt fieri mutatio ſecundum quantitatem, non facta mutatione ſecundum ſubſtantiam, ergo non ſunt idē realiter: antecedens patet in rarefactione & cōdenſatione vbi mutatur quantitas ex maiori in minorem, vel contra ex minori in maiorem, non variata ſubſtantia. Decima aut quantitas eſt idē realiter cum ſubſtantia, quod eſt forma, & hoc nō, quia formæ naturales ſunt diuerſarum ſpecierum: omnes autem quātitates vnius rationis, in eadem ſpecie continētur: aut, eſt eadem cum ſubſtantia quę eſt materia, intrinſecè, & ſic materia per ſe haberet partes remoto ab ea omni accidente: vel igitur illæ partes eſſent ſubſtantiales, vel accidentariæ: non ſubſtātiales, quia cum materia ſit ſubſtantia ſimplex, non poteſt eſſe compoſita ex diuerſis partibus ſubſtantialiter, non etiam accidentariæ, namq; remouimus à materia omne accidens. relinquitur igitur fieri non poſſe vt materia per ſe ac intrinſecè habeat partes. Hæc illi. Verùm qui de hac ſententia plura cupit cognoſcere, legat quæ ſcribunt Albert. Mag. 1. Phy. tract. 2. c. 4. Herueus 1. Quodlib. q. 15. Burlæus in Comment. Phyſ. exponens. 15. t. primi l. Phyſ. & Paul. Soncinas in quæſtionibus Met. ſuper librum 5, q. 19.

Ponitur alia opinio, eorum qui negant quantitatem re diſtingui à ſubſtantia.

CAP. II.

QVanquam ſupradicta opinio ferè Philoſophis iuxta atque Theolo. probata & recepta eſt, non defuerunt tamen qui contra ſentirent: nam & Alexand. Aphrodiſ. ſcribit vetus fuiſſe Stoic. decretum quantitatem re non diſtingui à ſubſtantia, & hoc poſtea Ochan renouauit atq; confirmauit. Ipſe enim in commentarijs ſuis Logicis exponens Categor. quantit. & in 4. Quodlib. multis articulis, & in Trac. ſuo de venerabili Sacramento plurimis capitib. docet quantitatem re non diſtingui à ſubſtantia, ſed eſſe ipſammet ſubſtantiam prout habet partes extra ſe inuicem ſitu diſiunctas & locabiles, diuerſiſque loci partibus correſpondentes. Atque hanc ſuam opinionem confirmat, nec eſſe contra experientiā nec cōtra rationem

Opinio Ochā negantis inter ſubſtantiam & quātitatem, diſtinctionem realem.

nec contra doctrinam Ariſt. nec contra fidem, nec denique contra dicta Sanctorum. Verùm, quia tota propemodum eius argumentatio & probatio eſt Theologica, ſumpta ex abſoluta & infinita Dei potentia, nos qui res Phliosoph. & Philoſophicè tantùm in præſentia tractamus, duabus tantùm rationibus contenti erimus, cæteras autem qui vult cognoſcere, requirat apud ipſum in locis citatis. Prior igitur ratio eſt hæc. Subſtantia per ſe habet partes inuicem ſitu diſtantes, ergo non habet hoc formaliter propter quantitatem aliquam re diuerſam ab ipſa: conſequentia per ſe nota eſt, antecedens autem ita probatur; ſi quantitas eſſet accidens re diuerſum à ſubſtantia, & inhærens in ipſa, cum omne accidens præſupponat ſubſtantiam, quippe quæ ſit eius ſubiectum, ergo partes quantitatis, etiam præſupponent partes ſubſtantiæ; nam ſicut quantitas præſupponit ſubiectum in quo eſt, quia ipſa eſt accidens, ita quoq; partes quantitatis, cum ipſæ ſint etiam accidentia, præſupponent partes ſubſtantiæ, vtpote in quibus inſint tanquam in ſuis ſubiectis; quare prius natura eſt ſubſtantiam habere partes, quàm habere quantitatem; ſubſtantia igitur non propter quantitatem, quæ ſit diuerſa quædam res ab ipſa, ſed per ſe ac intrinſecè habet partes extra partes. Poſterior ratio qua idem probatur ita ſe habet: Deus poteſt conſeruare ſubſtātiam, etiam remouendo ab ea omne accidens abſolutum ſine mutatione locali ipſius; ſit igitur ſubſtantia habens partes in aliquo loco, eamq; Deus ibidem cōſeruet remota quantitate, ſiquidem ipſa eſt accidens abſolutum re diſtinctum à ſubſtātia; tunc aut illa ſubſtantia habebit partes vt prius inter ſe diſtātes, aut non habebit, ſi habebit, ergo talis diſtinctio partium, non conuenit ſubſtantiæ, propter quantitatem, cum ex ſuppoſitione, eam non habeat, ſed propter ſe ac intrinſecè: ſi autem non habet, ergo cum prius partes eſſent inter ſe loco diſtantes, tunc autem non ſint, & cum prius occuparent locum quem tūc non occupant, neceſſe eſt in illis factam eſſe mutationem ſecūdum locum: nam quod non eſt in eo loco vbi prius erat, nec tamen corruptum fuit, id profectò mutatum eſt ſecundum locum, at hoc eſt contra ſuppoſitionem, poſitum enim fuit illam ſubſtātiam conſeruari à Deo ſine vlla eius mutatione ſecundum locum. Adde quod mutari ſecundum locum nō poteſt id quod eſt impartibile & indiuiſibile, vt demonſtrat Ari. 6. l. Phyſ. ſi igitur ſubſtantia, remota quantitate, remanet indiuiſibilis & impartibilis, non poterit mutari ſecundum locum. Hæc Ocham. Sed ad priorem rationem ipſius, Heruæus loco ſupra citato, hoc modo reſpondet; licèt partes ſubſtantiæ, quantū ad id q' ſunt, præcedant ipſam quantitatem; non tamen quantum ad id

id quod eſt (eſſe diuiſum ſic) hoc enim eis non conuenit, niſi per quantitatem ſicut etiam, licèt ſubſtantia quæ eſt alba, ſecundum id quod eſt, ſit prior albedine, non tamen ſecundum id quod eſt eſſe album, vnde non poteſt eſſe alba remota albedine: ergo ſecundum Heruæum, partes quantitatis præſupponunt partes ſubſtantiæ quantum ad eſſe, ſic enim omne accidens præſupponit ſubſtantiam, ſed non quantum ad id quod eſt eſſe extra ſe inuicem ſitu diſtinctas, hoc enim non conuenit ſubſtantiæ niſi per quantitatem, at quantitati conuenit per ſe etiam remota ſubſtantia, vel ſecundum rem, vt in quantitate Hoſtiæ conſecratæ, vel ſecundum rationem, vt in quantitate Mathematica. Ad poſteriorem autem rationem Paulus Soncinas loco ſuperiùs memorato, ita reſpondet; remota quantitate à ſubſtantia, remanere partes ſubſtantiæ quantum ad entitatem, non autem quantum ad diſtantiam earum ſecundum ſitum; nec tamen propter hoc ſunt motæ localiter, aut per motum appropinquarunt ſibi inuicem, ſed quia ampliùs non erunt partes; nam eſſe ſic partes, habebant à quantitate: Illa item ſubſtantia non erit ampliùs in loco circumſcriptiuè, ſed tantùm definitiuè, nec ob id tamen erit mota ſecundum locum, non enim deſeruit locum ob transmigrationem in alium locum, ſed quoniam amiſit rationem eſſendi in loco circumſcriptiuè quam habebat à quantitate. Atque hæc quidem de diſtinctione quantitatis à ſubſtantia, à Philoſoph. & Theolog. diſputantur.

Nos autem hac de re ita ſentimus, priorem opinionem, quæ facit quantitatem rem quandam à ſubſtantia diuerſam, Philoſophicè loquendo probabiliorem quidem eſſe, quippe cum ſit & omnium ferè Doctorum auctoritate & approbatione ſubnixa, & firmioribus rationũ præſidijs munita: eã tamẽ nulla ratione naturali euidẽter ac demonſtratiuè probari exiſtimamus Nam ſi ponatur quãtitas re ipſa nihil aliud eſſe quàm materia prout habet partes ſitu inuicem diſtãtes, propter quam omnes formæ quæ in ea inhærent, extẽſionem quoq; atq; diuiſionem habeant, nihil contra hoc valent rationes, quæ præcedenti capite ſunt allatæ; etenim decem illæ rationes quæ poſteriori loco poſitę ſunt, haud magnam vim habent; ad ſeruandam enim diuerſitatem ſubſtantiæ & accidentis, vel diuerſorum prædicamentorum diſtinctionem, non eſt neceſſaria diſtinctio realis, ſed ſufficit formalis vel ſecundum rationem, qualis cernitur inter fundamentum & relationem, inter quantitatem & figuram, denique inter actionem & paſſionem. Sin autem Theologicè loquamur, poſitis ijs quæ in venerabili ſacramento Euchariſtiæ credimus & confitemur, adeo certa videtur no- *Opinio auctoris.*

bis eſſe prior ſententia, vt contraria nullo modo, vel ægrè defendi queat. Nam cum Ocham dicat, quodlibet accidens Hoſtiæ conſecratæ, ſuam habere quantitatem, non poteſt ipſe cauſam reddere, cum quantitates accidentium Hoſtiæ, ante cõſecrationem ſimul erant cum quantitate ſubſtantię panis, poſt conſecrationem autem, cum quantitate vel aliorum accidentium, vel aliarum ſubſtantiarum nullo modo ſimul eſſe queat. Cui rationi, licèt Ochan in omnem partem ſe verſet vt occurrat, Syſiphi tamen (vt aiunt) ſaxum voluit, nec proficit hilum: quam rem facilè perſpiciet, quiſquis, & rationem noſtram, & ſolutionem Ochan diligenter perpendet. Omitto nunc, tot quantitates eſſe ſuperuacaneas, cum vna ſubiecti quantitas ſatis ſit, vt ex eà cætera omnia quæ in ſubiecto inſunt, extenſa & diuiſibilia exiſtant. Omitto, tantam quantitatum eiuſdem ſpeciei eiuſdemque rationis ſimul in eodem ſubiecto inhærētium multitudinem abſurdam eſſe, nec vllo graui Philoſopho probabilem. Omitto denique, tot quantitatum ſimul & inuicem vnitarum coniunctionem, citra dimenſionum penetrationem, eſſe impoſſibilem.

De ſuperficie, Linea, & Puncto, an ſint extra animam, & an ſint inter ſe realiter diſtincta.

CAP. III.

Multis & teſtimonijs Ariſt. & rationib. probatur puncta, lineas, ſuperficies eſſe entia realia.

COmmunis & peruulgata opinio eſt, Superficiem, Lineam, & Punctum, eſſe in rebus extra animam, quæ multis teſtimonijs Ariſtot. atque rationibus probatur. Primò. Ariſtot. in 2. Phyſic. text. 16. ait corpora naturalia habere in ſe ſuperficies, lineas, & puncta. Hæc igitur ſunt in rebus extra animam. In 4. Phyſic. text. 25. ait corpus non eſſe album per ſe primo, ſed quia ſuperficies, quæ in ipſo inhæret, eſt alba; & text. 49. concludit, locum neceſſe materiam, nec formam, nec interuallum, nec aliquid corporeum, ſed eſſe ſuperficiem corporis continentis, at locus naturalis, eſt in rebus extra animam. In text. 91. inquit omne continuum, ad minimum habere duos terminos, ſiue ſit continuum ſecundum vnam dimenſionem, ſiue duas, ſiue tres. Et in 5. Phyſico. ait, contigua eſſe, quorum extrema ſunt ſimul, talia verò extrema non poſſunt eſſe corporea, & quæ profunditatem habeant, ſic enim eſſet penetratio dimenſionum. Ex his igitur locis perſpicuum eſt, Ariſt. ſuperficiem, lineam, & punctum eſſe in rebus extra animam.

Idem rationibus comprobemus. Ac primum quidem continua ſunt, cuius partes copulantur ad vnum terminum com-

communem vt auctor eſt Ariſtotel. in Categoria Quantitatis; conſtat autem multa corpora naturalia eſſe continua, ergo partes eorum copulabuntur ad vnum terminum communem, qui non poteſt eſſe aliquid corporeum; ſic enim non fierent vnum inter ſe illæ partes, intercedente aliquo corpore. Præterea, Ariſtotel. in principio 6.libr. Phyſicorum ait terminum eſſe diuerſum à re terminata, non igitur erit terminus corporis aliquod corpus, ſed ſuperficies ſine profunditate: datur igitur in rebus naturalibus ſuperficies. Tum, poſitò duo fundamenta Ariſtotelica deprompta ex 5.Phyſicorum, text. 26. Vnum eſt, quod continua ſunt quæ copulantur vnò termino communi, & quorum extrema ſunt vnum: alterum eſt, quęcunque ſunt continua, etiam eſſe contigua, & deinceps; vocantur autem deinceps, inter quæ nihil eſt medium eiuſdem generis: his poſitis ſic argumentor: Si extremæ partes continui fiunt vnum inter ſe in termino communi, hic terminus non erit corpus, non enim fierent vnum inter ſe; præterea, ſi ille terminus eſſet quidpiam corporeum, partes illæ quæ dicuntur continua ri ad illum terminum, non eſſent continuæ: patet conſequētia, quoniam non eſſent deinceps, inter illas enim intercederet ille terminus, qui ſi foret corporeus, eſſet eiuſdem generis cum re quam terminat, quæ eſt corpus; erit igitur ille terminus communis partium corporis, ſuperficies: quare ſuperficies extra animam in reb. Poſtea, ponamus duo, vnũ eſt contigua eſſe quorum extrema ſunt ſimul: alterum eſt, eſſe aliqua corpora naturalia inuicem cõtigua, vt elemēta & cœli: Ex his, quod volumus ſic argumētari poſſumus; cœli ſunt cõtigui, ergo habēt extrema ſimul, quæro per extrema quid intelligas? án partes corporeas, ſed hoc falſum eſt, tum quia cùm corpus infinitè ſit diuiſibile; non poteſt dari extrema pars eius, tum quia ſi extrema corporis eſſent corporea, & eſſent ſimul, penetratio dimenſionum, & corporum exiſteret: ergo illa extrema ſunt ſuperficies. Præterea, Ariſtoteles ſcribit tertiò Phyſicorum, textu quadrageſimo. Omne corpus tam ſenſibile, quam intelligibile; hoc eſt, Mathematicum, eſſe terminatum ſuperficie: & confirmatur, quia nos cernimus ipſa corpora naturalia, tamen non cernimus niſi ſuperficiem, quia color non reperitur niſi in ſuperficie: Definitur enim color, extremitas perſpicui terminati: Et Auer. quodam loco tradens differentiam inter artem & naturam, ait naturam, operari in toto ſubiecto, etiam in profunditate, artem verò tantùm in ſuperficie, ſunt igitur in rebus ſuperficies. Ad extremum. Mathemat. conſiderat hæc indiuiſibilia, nimirum puncta, lineas & ſuperficies, ergo ſunt in rerum natura, & ſunt entia realia; alioquin ſi ea fingeret

atq; cōmiſceretur Mathemat. Mathemat. diſciplinæ non eſſent ſcientiæ reales. Conſiderat ergo Mathemat. huiuſmodi entia, quæ ſunt in rerum natura ſed non conſiderat ea, vt ſunt in rerum natura, verùm abſtrahit, id eſt conſiderat ea, vt ſunt dimẽſiones quædam, & vt habent proprietates conuenientes dimẽſionibus, non conſiderando an ſint in materia ſenſibili, nec ne. Ex his igitur manifeſtum fit, huiuſmodi dimenſiones, eſſe in rebus. An autem ſint entia poſitiua & inter ſe realiter diſtincta, deinceps videamus.

Quod puncta, Lineæ, Superficies, ſint entia poſitiua & inter ſe realiter diſtincta.

Cap. IIII.

An puncta, lineæ, ſuperficies, ſint entia poſitiua.

QVod autem linea, & ſuperficies ſunt etiam poſitiua, manifeſtum eſt: ſiquidem ponuntur in categoria Quantitatis tanquam eius veræ, ac germanæ ſpecies. De puncto, quamuis dubitari poſſit, quippe cum definiatur per priuationem; punctum enim dicitur, cuius nulla pars eſt, idem tamen ſentiẽdum eſt, tum quia Ari. definiens punctum, ait eſſe vnitatem quæ habet poſitionem in cōtinuo; tum etiam quia linea definitur per puncta, nam in 1. Poſt. Ari. exponens modos docendi per ſe, refert punctum ad primum modum, ſcribens ipſum pũctum eſſe de ſubſtantia lineæ, non quod linea componatur ex punctis, ſed quia ſubſtantialiter definitur per puncta; atqui auctore Ari. in 6. libro Topicorum ens poſitiuum ſubſtantialiter definiri nō debet per aliquid priuatiuum. Quare cum linea quæ eſt ens poſitiuum, ſubſtantialiter definiatur per puncta, neceſſe eſt ipſum punctum eſſe quoq; poſitiuum ens.

Sed hoc loco quæret aliquis, quomodo punctum dicatur habere poſitionem in continuo? itemq; quomodo punctum dicatur eſſe in linea? non enim in ea eſt, vt pars in toto, neq; vt totum in partibus; quia nec linea ex punctis, nec punctum ex linea componitur; nec eſt tanquam inferius in ſuperiori, aut contra: quia nec linea de puncto, nec pũctum de linea dicitur: non enim vel punctũ dicitur eſſe linea, vel linea punctum, neq; eſt tanquam in loco, quia locus eſt æqualis locato; neq: tanquam effectus in cauſa, quia punctum non efficitur à linea: nec tanquam accidens in ſubiecto, quia ſubiectum eſt prius accidente, & non definitur per ipſum, ſed potius ipſum per ſubiectum, contrarium autem cernimus in puncto comparatione lineæ. Ad priorem quæſtionem reſpondetur nomẽ poſitionis tripliciter ſumi, primò enim ſignificat ordinem partium permanentium in toto continuò, & ſic Ariſt. in Categ. Quantit.

Quomodo pũctum habeat poſitionem in continuo.

tit. dicit quantitatem aliam habere poſitionem, aliam nō habere, linea enim & ſuperficies, habēt poſitionem, motus autem & tempus minimè: & ſic pūctum non habet poſitionem, cum omnino vacet partibus. Secundò. Nomē poſitionis ſignificat habitudinem partium locati ad partes loci, quomodo cōſtituit cãtegoriam Situs, vel Poſitionis, & ita pūctum nō habet poſitionem, quia nec eſt in loco, nec partes habet. Tertiò. Significat nō per ſe cōſtare ſeiunctum ab alijs, ſed hærere alij, & in alio poſitum eſſe, quoniam igitur punctum ſemper hæret iūctumq; eſt cōtinuo, ſiquidem vel terminat, vel cōtinuat lineam, idcirco dicitur habere poſitionem in cōtinuo. Ad poſteriorem quæſtionem reſpōdetur, clarum eſſe, punctum eſſe in linea; nam Ari. in 1. Poſt. ait, & lineam eſſe in triangulo; & punctum in linea; neq; verò poteſt eſſe extra lineam, cum ſemper eam continuet; vel terminet. Verùm, quomodo pūctum ſit in linea, Albert. ita declarat: Punctum (inquit) & linea bifariam cōſiderari poſſunt nimirum Phyſicè, vel Mathematicè; ſi Phyſicè cōſiderantur, non eſt punctum in linea tanquam in ſubiecto, ſed eſt in ipſa materia, materia enim ex ſe nō eſt diuiſibilis, ſed habet diuiſionem à quãtitate & ideo quatenus materia eſt diuiſibilis potentiâ ſecūdum longitudinem fit ſubiectum lineæ, ſecūdum latitudinem, ſuperficie, ſecundum craſſitiem corporeitatis. Sin autem hæc conſiderētur Mathematicè, ſic in linea eſt punctum, vt pars definitiua in eo quod definitur. Tripliciter autem poteſt lineã definiri per punctum. Primò, ſecundum imaginariam ſui generationem, vt cum Mathemat. dicūt lineã eſſe, quæ fit ex fluxu pūcti: Tum, ſecundum continuationem, vt cum dicitur lineã eſſe cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, qui eſt Punctum. Poſtremò, ſecundum terminationem, vt cum dicitur linea eſt quæ duobus vtrinq; punctis terminatur. Quod autem punctum definiatur per priuationem, id non concludit ipſum eſſe ens priuatiuum, nam & Deus & materia prima definiūtur per priuationem, & ſimiliter alia multa, propterea quod eorum poſitiuæ differentiæ, ac proprietates nos latent. Adde quod punctum etiam definitur poſitiuè, nimirum cum dicitur pūctum eſt vnitas habens poſitionem in continuo; & pūctum eſt terminus communis ad quem copulantur, & continuantur partes lineæ.

Quomodo punctum ſit in linea.

Quod autem huiuſmodi res, punctum dico, lineam, & ſuperficiem, inter ſe diſtinguantur ſecundum rem, ita probatur; ac de ſuperficie & linea clarum eſſe videtur; tum quia ſuperficies, & linea ſunt duæ ſpecies quantitatis quas re diuerſas eſſe oportet; tum etiam, quia linea eſt indiuiſibilis ſecundum latitudinem, ſuperficies autem eſt diuiſibilis: adde; quod Ma-

Punctum lineam & ſuperficiem diſtingui realiter inter ſe oſtendu multis

Digitized by Google

them. abſtrahit lineã à ſuperficie, multa conſiderans, & demonſtrans de linea per ſe nulla ratione habita vel mentione facta ſuperficiei, quod fieri non poſſet, niſi linea eſſet res diuerſa à ſuperficie. Quid, quod non implicat contradictionem, vt Deus faciat, vel poſſit facere lineã ſine ſuperficie, cum linea ſit prior ſuperficie, & ab ea independens; ſicut etiam poſſet facere ſuperficiem ſine corporeitate; nam quemadmodum in ſacramẽto Euchariſtiæ, Deus abſtrahit qualitates panis cum quantitate, à ſubſtãtiã ipſius panis, ita poſſet abſtrahere ſolum colorem & figuram cum ſubiecta ipſis quantitate, at quantitas; quæ per ſe primò ſubijcitur & colori & figuræ, non eſt alia quàm ſuperficies, ergo, &c. De Puncto autem, quod etiam ipſum re diſtinguatur à linea, ex eo manifeſtum eſt, quia linea eſt res diuiſibilis ſecundum longitudinem, punctum autem eſt res quædam extra animam, vt ſuprà eſt oſtenſum, & eſt indiuiſibile ſecundum longitudinem, non poteſt autem eadem res eſſe diuiſibilis & indiuiſibilis ſecundum longitudinem. Præterea ſi punctum eſt idem ſecundum rem quod linea, vel erit pars lineę, vel accidens lineæ; ſed non eſt pars, quia linea non componitur ex punctis; nec accidens, partim quia punctũ ſecundum naturam prius eſt linea, accidens autem eſt poſterius ſubiecto, partim autem quia linea eſt diuiſibilis, punctum verò indiuiſibile, nullum autem indiuiſibile poteſt eſſe accidens ſubiecti diuiſibilis. Atq; hæc quidem de ſuperficie, linea, & puncto ſecundum cõmuniorem ſententiam Philoſophorum ac Theologorum dicuntur, atq; traduntur.

Declaratur opinio aliorum qui contra ſentiunt.

CAP. V.

GVlielmus Ochãn in Commentarijs ſuis Logicis explanando Categoriam quantitatis, & in tractatu ſuo de venerabili Sacramento Euchariſtiæ c. 1. & 2. exiſtimat punctum nihil eſſe poſitiuum extra animam, & lineam, ſuperficiem, ac punctũ, nec inter ſe, nec ab ipſa corporeitate realiter diſtingui: id quod probat primum Philoſophicè, deinde Theologicè; Philoſophicè quidem hoc modo. Primò, Punctum aut eſt ſubſtantia, aut accidens, non ſubſtantia, vt patet, ergo accidens; rurſus omne accidens habet ſubiectum ſibi adæquatum; punctũ igitur pro ſubiecto ſibi adæquato, vel habebit aliquid diuiſibile, vel indiuiſibile, non diuiſibile quia accidens eſt in toto ſubiecto ſibi adequato: punctum autem cũ ſit indiuiſibile non poteſt eſſe in toto aliquo diuiſibili; neq; indiuiſibile, quia vel ſubiectum puncti eſt ſubſtantia, ~~vel eſt linea~~, ſed linea eſt per ſe diuiſibi-

Opinio & argumenta Ochan.

bilis, Subſtantia quoque nempe materia, eſt extenſa & diuiſibilis, præſertim cum ſcribat commentator in libro de ſubſtantia orbis, primam omnium affectionum materiæ eſſe corporeitatem. Poſtea, ſi Punctum eſt aliquod ens abſolutum extra animam, realiter diſtinctum ab alijs, nec exiſtens pars alterius, ergo per ſe erit in aliquo prædicamento; cum igitur non ſit aut ſubſtantia, aut qualitas, aut relatio; aut aliud aliquod aliorum, oporteret ipſum eſſe quantitatem, quod tamen implicat contradictionem, nam ſi eſt quantitas, habet partes, cum hæc ſit propria ratio quantitatis; ſi eſt punctum, ergo non habet partes, punctum enim definitur id cuius nulla pars eſt. Deinde, impoſſibile eſt, ens aliquod reale abſolutum de nouo generari & corrumpi, per ſolum motum localem diuiſionis vel vnionis: at ſi continuum diuiduatur in duas partes, ex hoc ipſo exiſtunt de nouo lineæ, puncta & ſuperficies, ſi rurſus quæ diuiſa ſunt vniantur, illa eadem corrumpũtur, ergo, &c. Theologicè autem idem confirmat hoc pacto. Punctum ponitur in linea, vt eam terminet, & vt partes inuicem continuet, ſed ob vtrumque horum conuenit punctum non diſtingui realiter à linea, ergo, &c. minor probatur. nam ſi linea finitur per punctum, tanquam per entitatem quandam extrinſecam à linea eique adiunctam, ergo ſi ponatur punctum remoueri à linea, ipſa linea euaderet indeterminata & infinita, quod eſt abſurdum; nam cum punctum ſit penitus indiuiſibile; & intrinſecè non attingat atque componat lineam, neque additum neque detractum poteſt eius longitudinem variare vel augendo eam, vel minuendo: quod ſi remoto puncto à linea, nihilominus ipſa remanet finita & terminata, ergo ſuperfluè ponitur punctum ad eam terminandam, cum eo remoto eodem modo ſit finita quo antea erat, neq; verò quiſquam putet non eſſe concedendum quod hic ponitur, nempe punctum remoueri poſſe à linea, namq; cum punctum ſit ens abſolutum, realiter diuerſum à linea, non exiſtens pars, vel effectus lineæ, non eſt impoſſibile ipſum remoueri à linea, vel ſecundum cogitationem, vel ſecundum abſolutam & omnipotentem Dei virtutem. Hactenus Ochan.

Gregorius Ariminenſis in 2. Sen. diſt. 2. q. 2. art. 1. in explicatione tertiæ concluſionis, eandem opinionem ſequitur & probat his argumẽtis. Primùm, cùm ex duabus aquis fit vna aqua continua, ſimiliter etiam tunc ex duobus punctis terminãtibus vel diſterminantibus illas aquas, fit vnum; hoc autem pũctum ſi eſt ens poſitiuum realiter diſtinctum à linea, cùm ſit accidens, & indiuiſibile quiddam, habebit pro ſubiecto aliquid materiæ indiuiſibile; quæratur an iſta materia ſit in aliqua

Rati[illegible] Gregorii [illegible]riminenſis.

præexiſtentium aquarum? at non eſt maior ratio cur ſit in vna potius quam in altera, cum illud punctum ſit terminus communis vtriuſq; vel erit in vtraq; aqua; at non poteſt vnum accidens indiuiſibile, eſſe in duobus ſubiectis ſitu diſiunctis. quare oportet materiam illius puncti de nouo geniti, etiam ipſam de nouo generari. Tum, cum continuum diuiditur, punctum prius continuans, vel remanet, vel corrumpitur; non remanet, quia non in vtraque parte, nec in vna potius quam in altera, ergo corrumpitur; ſed quid fiet illi indiuiſibili materiæ quod erat ſubiectum illius puncti? non enim remanet, quia nec ſeorſum ab vtraque parte continui diuiſi, nec ſimul in vtraque nec in vna potius quam in altera, vt per ſe patet, ergo corrumpitur. Quare ijs duabus rationibus concluditur, ſi punctum eſſet aliquid poſitiuum realiter diſtinctum ab alijs, fore vt materia prima eſſet generabilis & corruptibilis. Adhæc, Ari. in 7. Phyſ. probat nullum indiuiſibile poſſe moueri; nam cum omne quod mouetur, priuſquam tranſeat ſpatium maius ſe, neceſſariò pertranſeat ſpatium ſibi æquale, ſi indiuiſibile moueretur, ſemper tranſiret indiuiſibilia ſpatia, quare magnitudo conſtaret ex indiuiſibilibus & omnia eius indiuiſibilia, quæ ſunt infinita, actu numerarētur. Hæc autem demonſtratio Ariſtot. æquè benè valet, ſiue punctum per ſe moueatur, ſiue exiſtens in continuo vna cum ipſo moueatur per accidens, vtrouis enim modo ponatur punctum moueri, idem neceſſariò infertur atque concluditur. non igitur punctum eſt ponēdum in continuo. His adde, quod Ariſt. in lib. de Motu animalium cap. 2. refellit ſententiam eorum qui putabant polos, qui ſunt puncta quædam cœli indiuiſibilia, habere vim quandam mouendi cœlum; refellit inquam eo, quòd nulla eſt, vt ipſe ait, huiuſmodi indiuiſibilium ſubſtantia. Hæc Gregorius. Ergo ſecundum hos Doctores, extra animam non eſt alia res quæ ſit magnitudo, niſi corporeitas, quæ habet in ſe rationem longitudinis, latitudinis, & profunditatis. Et quoniam hæ tres rationes dimenſionum ſic ſe habent, vt conceptus vnius non includat conceptum alterius, quemadmodum ratio longitudinis non includit rationem latitudinis, nec ratio latitudinis includit rationem profunditatis; & quia nonnullæ paſſiones demonſtrantur de corpore ratione longitudinis tantum, & aliæ ratione latitudinis ac profunditatis, ob has cauſas intellectus has tres dimenſiones vel rationes corporeæ magnitudinis, diſtinxit in tres ſpecies, eaſque nominauit lineam, ſuperficiem & corpus. Nihil igitur aliud eſt ſuperficies, quā ipſummet corpus quatenus ſecundum profunditatem non eſt vltra protenſum, nec linea eſt aliud, quàm corpus non vltra extenſum ſecūdum

lati-

latitudinem; ipſum autem punctum eſt ipſa linea & longitudo corporis, quatenus non vlterius aliquo modo extenditur. Hæc igitur pro ſecunda opinione dicta ſint. Quemadmodum autem ſupradictas rationes ſoluant prioris ſententię defenſores, breuiter oſtendamus.

Soluuntur ſupradictæ rationes ſecundæ opinionis, & aperitur auctoris ſententia.

CAP. VI.

BVrlæus in Commentarijs Phyſicis exponens 15. text. 1. lib. Phyſ. & Paul. Soncinas in quæſt. Metaph. ſuper 5. lib. Metaphyſic. quæſtio. 20. mordicus defendentes priorem ſententiam, reſpondent ad rationes præcedenti capite allatas pro ſecunda opinione, ad hunc modum. Ad primam, falſum eſt omne accidens habere ſubiectum ſibi adæquatum vel diuiſibile vel indiuiſibile; imò nullum accidens, quod eſt terminus alterius accidentis, habet ſubiectum proprium ſibi adæquatum, ſed eſt in eodem ſubiecto in quo eſt id cuius eſt terminus; & quia terminus non adæquatur ei cuius eſt terminus, ideo terminus non adæquatur ſubiecto. Ad ſecundam. Punctum eſt accidens, nec tamen ſequitur vt ſit quantitas: ſed ſatis eſt vt ſit aliquid quantitatis, nempe terminus eius intrinſecus, & ſic reducitur ad Cathegoriam Quantitatis; quemadmodum materia non eſt ſubſtantia prædicamentalis, eſt tamen aliquid, hoc eſt pars & principium eius; quamobrem in Categoria ſubſtantiæ numeratur. Ad tertiam. Hæc eſt natura indiuiſibilium, vt per ſolam diuiſionem & copulationem quantitatis, de nouo generentur atque corrumpantur; nam cum illorum eſſe, in eo conſiſtat, vt ſint termini quantitatis, neceſſe eſt cum quantitas ſecũdum terminationem variatur (variatur autem ſemper quotieſcunque fit diuiſio & vnio partium) ipſa quoque ſecundum eſſe variari. Ad quartam. Nullo modo poteſt ſeparari punctum ſecundum rem à linea, ita vt per ſe ſubſiſtat ſeparatum à linea, primò quia eſt terminus intrinſecus lineæ. Tum quia ponitur in definitione lineæ & prædicatur de ea in primo modo dicendi per ſe, vt ſupra dictum eſt; quæ autem ſunt huiuſmodi, nullo modo poſſunt inuicem ſeparari. Denique cum punctum definiatur vnitas habens poſitionem in continuo, eſt contra rationem eius eſſentialem, vt poſſit eſſe extra lineam. Ad primam & ſecundam rationem Gregorij. In his duabus rationibus Gregorius ſupponit, punctum habere materiam & ſubiectum proprium & adæquatum ſibi, quòd

Soluũtur ab alijs ſupradictæ rationes Ochã & Gregorij.

in ſolutione primæ rationis ipſius Ochan, falſum eſſe declaratum eſt. Ad tertiam. Dum mobile mouetur, punctum exiſtens in eo non numerat puncta magnitudinis, vt dicit Philoſop. 6. Phy.t.86.cuius rationes ibi ponit Commentator, & in 4.Phyſ. c.9.quia punctum non mouetur per ſe, nec actu nec potentia; nec habet per ſe locum, aut actu aut potentia; pars autem mobilis, licet actu non moueatur niſi per accidens, potentia tamen mouetur per ſe, quia ſi à mobili ſeparetur, tunc poſſet moueri per ſe; & ideo per partes mobilis poſſunt numerari partes magnitudinis, non autem per puncta. Ad quartam. Ari.in eo loco reprobat opinionem dicentium cœlum moueri ſuper polos, propter virtutem quandam eis inſitam, & quia putabant huiuſmodi indiuiſibilia eſſe ſubſtantias, quod ei non placet; non igitur ait nullam eſſe exiſtentiam indiuiſibilium, ſed nullam eſſe ipſorum ſubſtantiam. Hæc illi. Vide quæ circa hanc quæſtionem ſcribit Scotus, 2.ſent.diſt.2.q.9.

Sententia auctoris circa præſentem q.

Reſtat nunc, vt hac de re, quod ſentimus, quàm breuiſſimè doceamus. Nos quanquàm putamus vtranq; opinionem probabiliter defendi poſſe, arbitramur tamen veriſimilius eſſe. Primò quidem, punctum re non diſtingui à linea, tum ipſum punctum, lineam item, atque ſuperficiem, prout ſunt termini magnitudinis non poſitiuam aliquam rationem, ſed priuatiuam tantum ſignificare: deinde, lineam & ſuperficiem, vt ſunt dimenſiones quædam, hoc eſt, longitudo & latitudo, eſſe rationes quaſdam reales extra animam exiſtentes & re vera corpori conuenientes: poſtremò, has ipſas res non eſſe realiter diuerſas à corporeitate. Hæc omnia patent ex ijs quæ ſupradicta ſunt, partim pro prima, partim pro ſecunda opinione; cum enim ad illa quatuor probanda, paulò ſuperius in confirmatione tam prioris quàm poſterioris ſententiæ ſatis multas & probabiles rationes expoſuerimus, nihil attinet nunc ad idem demonſtrãdum, nouas alias rationes conferre. Et ſanè quemadmodum calor vt calor, eſt terminatus non per aliud aliquid ab ipſo realiter diuerſum, ſed ſeipſo, quatenus non vlterius eſt intenſus, vel in quantum continet tot gradus & non amplius: ita quoque de huiuſmodi rebus ſentiendum putamus, quæ non alia re ab ipſis terminantur, ſed tantummodò ſeipſis, nimirum quatenus tantæ ſunt & non vlterius protenduntur. Loquimur tamen hic de terminatione formali, nam ea quæ effectiuè & extrinſecus fit, tota prouenit ab agente; ac ne longiores ſimus, ſatis ſit hæc ſtrictim attigiſſe; plura enim ex his quæ ſupra, primam & ſecundam ſententiam comprobando, dicta ſunt facilè poterunt ad eorum quatuor quę hic poſuimus, confirmationem accommodari.

Se-

Sequitur, vt deinceps de infinitate quantitatis diſſeramus. Quæ tractatio duplex erit, vna de quantitatis infinitate ſecundum actum; altera ſecundum potentiam. Rurſus prior tripartita erit: nam primo loco quæretur an ſit actu in rebus aliqua quantitas infinita: deinde, diſputabitur an infinitum poſſit effici à Deo. Poſtremò, an cõtinuum ſit diuiſibile in infinitum vel (quod idem eſt) an continuum componatur ex indiuiſib. Primùm igitur videamus an ſit in rebus aliquid ſiue multitudine, ſiue magnitudine actu infinitum.

De infinitate quantitatis.

Demonſtratur non eſſe in rebus infinitum ſecundum multitudinem aut magnitudinem.

CAP. VII.

NOn eſſe in rebus aliquid infinitum ſiue magnitudine ſiue multitudine, latiſſimè oſtendit Ariſt. tum in 3. Phyſic. à tex. 40. vſq; ad 56. tum in 1. de Cœlo, à tex. 33. vſq; ad 76. Præcipuæ autem rationes, quæ vel ab ipſo vel ab alijs afferuntur, hoc loco breuiter adſcribentur. Prima ratio, Si oſtenſum fuerit corpus ſimplex non eſſe infinitum aut multitudine aut magnitudine, etiam demonſtratum erit nullum compoſitum eſſe infinitum: non enim poteſt compoſitum eſſe infinitum niſi ea ex quibus conſtat, infinita fuerint, aut omnia, aut aliqua, aut certè vnum aliquod ipſorum. Quod autem corpora ſimplicia non ſint infinita ſpecie hinc patet. Primò. Quia eſſent infiniti motus ſimplices, cum tamen experientia doceat non eſſe niſi duos, videlicet rectum & circularem. Secundò. Quia eſſent infinitæ locorum differentiæ, quodlibet enim corpus ſimplex ſuaptè natura peculiarem ſibi loci differentiam aſciſcit, at differentiæ locorum ſunt tantum ſex. Tertiò. Indiuidua plura ſunt quàm ſpecies, vnaquæque enim ſpecies ferè continet multa indiuidua; ſi igitur ſpecies ſunt infinitæ, & indiuidua plura ſunt ſpeciebus, ergo erit aliquid maius infinito. Quartò. Species ſunt ſicut numeri, non enim reperiuntur duæ ſpecies, quæ ſint æqualis perfectionis, ſed omnis ſpecies collata alij ſpeciei, habet diuerſum gradum perfectionis vel ſuperiorem vel inferiorem, ſi autem infinitæ eſſent ſpecies corporum ſimplicium in mundo, mundus infinitos perfectionis gradus in ſe continens eſſet infinitè perfectus, quod eſt impoſſibile, tum quoniam Ariſtot. fortaſſis infinitatem perfectionis ſimpliciter putauit eſſe impoſſibilem; tum quia vt hæc infinitas tribuatur Deo (id quod nos verè credimus) attamen ea nequit tribui mundo; nã cum mũdus ſit ab alio productus, & dependens, ac proinde participatam habeat perfectio-

Non eſſe infinitas ſpecies rerum naturalium.

nem, neceſſariò eam habet finitam atq; limitatam? & cum mũdus neceſſariò ſuperetur ſecundum perfectionem à Deo, vt pote à quo vt diximus, ſit & productus, & dependens, infinitum autem ea ratione vt infinitum eſt, non poſſit ab alio ſuperari & excedi, relinquitur, nec mundum eſſe infinitè perfectum, nec in eo eſſe infinitas ſpecies corporum ſimplicium. Quintò. Si eſſent infinita corpora ſimplicia non poſſent cognoſci, ergo nec ea quæ componuntur ex ipſis ſciri poſſent; quare nulla eſſet ſcientia rerum naturalium.

Nullum corpus ſimplex mole infinita eſſe poſſe.

Quod aũt nullum corpus ſimplex ſit infinitũ ſecũdum magnitudinẽ hinc patet; nam aut erit corpus circulare, & mouebitur motu circulari, aut erit corpus qđ mouebitur motu recto; Primũm oſtẽdamus corpus circulare non poſſe eſſe infinitũ: id quod facile eſt demonſtrare ad hũc modum. Primò, quia motus circularis eſt qui fit circa medium, & qui ab eodem redit ad idem; infinitum aũt, neq; habet medium, neq; poteſt pertrãſiri. Deinde, id manifeſtum eſt ex definitione circuli: Circulus enim eſt figura in cuius medio cẽtrum eſt, à quo oẽs lineæ ductæ ad circumferẽtiam, ſunt æquales: quæ definitio nõ poteſt accommodari infinito, quippe quod caret medio & extremis. Tũ ſumatur diameter circuli infiniti, & diuidatur in duas ſemidiametros; quare vel ambæ ſemidiametri ſunt finitæ, & ſic tota etiam diameter eſſet finita, quare circulus quoq; finitus eſſet: vel ambę ſunt infinitæ, & cũ tota diameter ſit dupla ad ſemidiametrũ, erit aliquid duplo maius infinito: vel vna eſt finita, altera infinita, qđ eſt impoſſibile, nam ſic nõ eſſent ſemidiametri. Poſtea, ſi poſſet dari circulus infinitus, ruerent multæ demonſtrationes Mathematicę; primùm euerteretur demõſtratio prima. Euclid. tertij libri, quæ ſic habet, *cuiuslibet circuli centrũ inuenire*: nã in circulo infinito nõ poſſet inueniri cẽtrum. Deinde rueret 25. demonſtratio eiuſdem libri: *Dato quolibet ſegmento circulum eius deſcribere*; nam poſſet dari ſegmẽtum aliquod circuli infiniti, cui' tamẽ circulus non poſſet deſcribi. Prætereà, Propoſitio 30. eiuſdem libri, nulla eſſet, *quamlibet peripheriam bifariam ſecare*, nam peripheria circuli infiniti nõ poſſet ſecari in duas partes æquales. Adhæc, rueret etiam totus quartus liber, nam ibi demõſtratur quamlibet figuram recti lineam poſſe inſcribi, & circumſcribi circulo; & contra circulum poſſe inſcribi & circumſcribi figuræ rectilineæ; quod fieri non poſſet in circulo infinito. Poſtremò, linea circularis non procedit recta ſed incuruata, quæ curuitas non patitur eam eſſe infinitam.

Sed quod non ſit corpus aliquod ſimplex quod motu recto mouetur, actu infinitum; hinc manifeſtum erit. Primò, quod mouetur motu recto, ex vno loco transfertur in alium; nam ſi mouea-

moueatur motu naturali, ex loco non naturali tranſit ad naturalem locum: ſin autē cietur motu violento, tranſit ex loco naturali ad non naturalem; ſed infinitū cùm occupet omnem locum, nullo modo trāsferri poteſt ex vno loco in alium, ergo nihil quod recto motu mouetur, poteſt eſſe infinitum ſecundum magnitudinem. Ampliùs, ſi ſit corpus infinitum ſecundum magnitudinem, aut locus eius erit finitus aut infinitus: non finitus, quia locus ęqualis debet eſſe locato: nec infinitus, quia in infinito non eſt differentia locorum, omne aut corpus ſimplex motu recto fertur ſurſum aut deorſum, ergo, &c. His adde, qđ in corporibus ſimplicibus, idem ſecūdum ſpeciem eſt locus totius & partis; fingamus ergo ex illo corpore infinito, auferri particulam aliquam, de qua quærimus, an ea poſſit moueri vel non, ſi non poſſet: ergo nec ipſa nec ſuum totum eſſet corpus naturale; ſi poſſet, procul dubio moueretur ad locum ſui totius qui eſſet infinitus, nullamq; certam loci differētiam obtinens, quare non magis moueretur in vnam partem quàm in aliam, ſed vel non moueretur, vel in infinitas partes diſtracta quoquò verſus moueretur. Poſteà, quod mouetur motu recto, aut eſt graue, aut leue; illud deorſum, hoc ſurſum fertur: corpus autem infinitum, cùm impleat omnem locum, non magis ſurſum moueretur quàm deorſum, quare nec eſſet corpus graue nec leue. His accedit, quòd in quo maior eſt virtus motiua, id celerius mouetur, ſed in corpore infinito eſſet virtus motiua infinita, ergo moueretur in inſtanti, quod eſt impoſſibile. Poſtremò, ſi exiſteret corpus infinitum ſecundum omnes dimēſiones, illud ſane ſolitarium eſſet, nam cùm omnem locum occuparet, non poſſet exiſtere aliud vllum corpus, quare illud corpus infinitū, neq; poſſet moueri, neq; quieſcere, neq; agere, neq; pati, neq; eſſet principium aliorum, neq; ipſum eſſe ab alio tanquam à principio; fruſtrà igitur eſſet in natura tanta moles. Perſpicuum igitur eſt non eſſe in rebus infinitum aliquid, ſiue multitudine, ſiue magnitudine. Sed quia contra hoc multæ ſunt difficultates, has deinceps exponere & diluere oportet.

Ponuntur octo dubitationes contra id quod concluſum fuit.

Cap. VIII.

Videtur eſſe in rebus infinitum actu. Primò: Quia finitum & infinitum ſunt paſſiones quātitatis, ergo ſicut reperitur finita quantitas, ita reperietur infinita. Secundò: Omnes ſpecies rerum ſunt in actu, ergo etiam ſpecies figurarum & numerorū erunt in actu, ſed hæ ſunt infinitæ, ergo, &c. Tertia: Nihil diuiditur, niſi in ea quæ actu habet, ſed continuum poteſt diuidi in infinitas partes, ergo actu habet infinitas partes. Quartò: Omnis magnitudo per additionē alterius magnitudinis fit maior,

ſed additio alicuius magnitudinis poteſt fieri in infinitum, quia diuiſio fit in infinitum, & quod vni magnitudini aufertur per diuiſionem, poteſt alteri adiungi per additionem. Quintò: Secundum Ariſt. mundus & generatio hominis eſt æterna, ergo fuerunt infiniti homines: ſed vnuſquiſq; homo habet animam immortalem, ergo nunc aut ſunt infinitæ animæ: quare etiam ſecundum Ariſt. datur infinitum in actu. Sextò: Si non poſſet eſſe infinitum, hoc eſſet quia infinitum nō poteſt tranſiri, & eſt ignotum, ſed contra, quia ſecundum Ariſt. cùm tempus ſit æternum, vſq; ad hunc diem tranſacti ſunt infiniti dies, & vſq; ad hominem qui nunc generatur, fuerunt generati infiniti homines; ergo infinitum fuit actu tranſactum. Præterea, motus cœli eſt æternus, & quotidie fit vna circulatio primi mobilis, ergo fuerunt infinitæ circulationes. Quæro, intelligentia quæ mouet orbem, & facit huiuſmodi circulationes, aut cognoſcit eas, aut non: non cognoſcere, abſurdum eſt, quia ignoraret opus quod ipſa facit: ſi cognoſcit, aut omnes aut aliquas tantùm; ſed cùm omnes ſint vnius ac eiuſdem rationis, nulla cauſſa eſt, cur has potiùs quàm alias quaſlibet cognoſcat: ſi autem cognoſcit omnes, cùm illæ fuerint infinitæ, neceſſariò conficitur eam cognoſcere infinitum. Si dicas: Intelligentiam cognoſcere omnes circulationes, non ſimul actu, ſed ſucceſſiuè, id planè contrarium eſt iis, quæ ſcribit Ariſt. in 12. Metaph. de Intelligentiis, aſſerens eas non eſſe in potentia ad cognoſcendum, nec mutari in cognoſcendo. Septimò: Deus ſecundum Ariſt. agit ex neceſſitate naturæ, vt pleriq; Peripatetici arbitrantur ergo facit quantum poteſt facere: ſed poteſt facere infinitum, quippe qui ſecundum Ariſt. (vt quidam Philoſophi exiſtimant) ſit infinitæ virtutis, ergo fecit infinitum, quare infinitum actu erit in rebus. Adde, quod nemo negare poteſt eſſe in rebus infinitum actu, ſaltem ſecundum durationem, cuiuſmodi ſunt intelligentiæ, cœli, animi noſtri & materia prima. Octauò: Argumentum Architę & Epicuri non videtur contemnendum, nam extra cœlum eſt locus infinitus, vel ergo eſt plenus corpore infinito, & ſic obtinuimus quod contendimus, aut non, & ſic datur vacuum: poſſet igitur in illo vacuo eſſe corpus aliquod infinitum, ergo iam actu eſt: nam vt ait Ariſt. 3. Phyſ. tex. 32. Poſſe ab ipſo eſſe nihil differt in perpetuis. Quòd autē ſpatium quod eſt extra cœlum, ſit locus, patet, primò quia vltimum cœlum cùm ſit corpus, eſt in loco, & non eſt in alio loco, quàm in parte quadam illius ſpatij quod eſt extra cœlū: ergo ſicut illa pars eſt locus, ſic etiam reliquum ſpatium. Deinde, quia ſi quis in vltimis cœli oris conſtitutus, vel brachium extenderet extra cœlum, vel telum iaceret, aut poſſet id facere, aut non; ſi non, ergo

eſſet

eſſet aliquid, quod prohiberet vel reſiſteret: & ita extra cœlum eſſet corpus vel locus: ſi autem poſſet, brachium igitur vel telũ eſſet in illo ſpatio tanquam in loco. Huc accedit, quia vt ait Lucret. 1. lib. Omnia corpora quæ percipimus ſenſibus, ita reperimus eſſe affecta inter ſe, vt vnum contineatur ab alio, nec reperitur aliquod corpus ſolitarium & ſeiunctum ab alio corpore, quare neceſſe eſt in connexione corporum procedi in infinitum. Et Epicurus (auctore Cic. lib. 2. de Diuinat.) mundum vniuerſum eſſe infinitum, hoc modo argumentabatur. Quod finitum eſt habet extremum; quod habet extremum, id cernitur ex alio extrinſecus: at quod omne ſeu vniuerſum eſt, id non cernitur ex alio extrinſecus; vniuerſum igitur non eſſe finitum neceſſe eſt. Hæc ſunt argumenta, quibus oſtenditur infinitum eſſe in natura.

Soluuntur ſupradictæ dubitationes.

CAP. IX.

Reliquum eſt, vt ſoluamus ſupradictas rationes, quibus oſtendi poſſe videbatur, eſſe in rebus infinitum. Ad primam rationem ita eſt reſpondendum. Infinitum dicitur paſſio quantitatis, non quia per ſe conueniat quantitati, ſed quia non repugnat ei prout quantitas eſt, ſed prout eſt quantitas naturalis vel actu exiſtens: vel quia ſi eſſet infinitum, nõ poſſet eſſe, aliud quàm quantitas. Itaq; infinitum poteſt dici paſſio quantitatis, non ex parte quantitatis, non enim quantitas exigit infinitum, ſed ex parte ſui, quoniã infinitum nõ poteſt eſſe, neq; intelligi ſine quãtitate, & ſi eſſet, proculdubio eſſet affectũ quantitate. Ad ſecundam: Species, quæ habent eſſe reale, & ſunt de perfectione vniuerſi, debent omnes actu exiſtere: ſpecies autem numeri quæ procedunt in infinitum, habent tantum eſſe intelligibile, neq; ſunt de perfectione mundi; quamobrem non oportet illas omnes actu eſſe. Ad tertiam. Continuum habet infinitas partes, verùm non actu diſtinctas, ſed potentia; partes enim continui actu, finitæ ſunt, nam ſicut actu nõ habent aliud eſſe, quàm eſſe totius in quo ſunt, ita finiuntur & terminantur actu terminis totius: verbi gratia, vel punctis, vel lineis, vel ſuperficiebus; nam eadem quæ terminant totum, ſimul etiam terminant omnes partes eius. Illa autem maſſa totius continui, in qua confuſè & indiſtinctè cõtinentur omnes partes eius, dicitur eſſe infinita in potentia, quatenus ex ea poteſt in infinitum fieri ſecretio & diuiſio partium proportionalium. Sed dicet aliquis, ſi finitum eſt, quod habet partes finitas, ergo infinitũ erit, quod habebit partes infinitas, ſed continuum habet partes infinitas, ergo eſt infinitũ. Neq; valet, dicere cõtinuum habere partes infinitas in potentia, nã omnes partes, qualeſcunq; fuerint,

Quomodo continuum habeat in ſe infinitas partes.

ſunt in potentia; cùm enim ſunt actu, iam non ſunt partes. Reſpõdeo, omne totũ debet æſtimari & menſurari ex partibus, q̃ habent aliquam certam & determinatam magnitudinem: tales autem partes in omni continuo ſunt finitæ, & ſi huiuſmodi eſſent infinitæ, continuum etiam eſſet infinitum actu. At partes infinitæ, quas dicitur habere continuum, non ſunt alicuius determinatæ quantitatis & menſuræ, quamuis ſecũdum proportionem poſſent eſſe determinatæ. Diuiſio enim quæ fit in infinitum, poteſt fieri ſemper eadẽ proportione ſeruata, vt vel fiat per partes medias, vel per tertias, vel per quartas, nunquam tamen huiuſmodi partes ſeruant aliquam determinatam magnitudinem: ſed ſicut diuiſio procedit in infinitum, ita partim magnitudo ſemper euadet minor: ergo quantum ſit continuum aliquod, an finitum, an verò infinitum; & ſi finitum, quanta ſit eius magnitudo, hoc inquam non debet æſtimari ſecundum quaſlibet partes eius, ſed tantùm ſecundum partes alicuius certæ magnitudinis, & determinatæ menſuræ, vnde ad cognoſcẽdam molem alicuius magnitudinis, adhibemus menſurã certã quæ vel per ſe, totam illam magnitudinem exæquet, vel aliquoties ſumpta, & iterata, illam metiatur. Ad quartam: Sicut non omnis detractio partium exhaurit continuum, ſed tantùm remotio partium alicuius certæ magnitudinis, ita nõ omnis additio quantitatis, etiamſi fiat in infinitũ, reddit infinitum in quo eſt: ſed hoc contingeret, ſi fieret infinita additio alicuius quantitatis determinatæ, quamuis eſſet perexigua. Si enim alicui corpori adderes quantitatem vnius digiti in infinitum, illud corpus neceſſariò creſceret in infinitum. Cæterùm additio quæ fit vni corpori ex ſectione alterius, non fit per partes determinatę magnitudinis, ſed tantùm per partes proportionales, quarum poſteriores ſunt ſemper minores prioribus, & ſic deinceps in infinitum, vnde corpus cui fit talis additio, fit quidẽ maius ſeipſo in infinitum, ſed non fit ſimpliciter in infinitum maius, imò verò ex tali diuiſione non poteſt fieri maius, quàm eſſet, ſi alterum corpus, ex quo diſſecantur partes, illi adiungeretur.

Quando additio quantitatis in infinitum faciat corpus infinitum, & quando non.

Contra quintum argumẽtum, variæ ſunt reſponſiones, ſecũdum doctrinam Ariſt. Alexander faciens animã hominis mortalem, facilè euadit difficultatem, negãs poſt obitum hominis, animam remanere. ſimiliter etiam Auerr. nam quamuis ſtatuit intellectum hominis immortalem, tamẽ vult eum eſſe vnicum in omnibus. Auicenna cõcedit eſſe infinitas animas actu, nam infinitum actu eſſe non poteſt in rebus materialibus; in abſtractis autem à materia & loco, nihil prohibet eſſe infinitam quãdam multitudinem. Quam opinionem acerbè inſectatur Auer. in opere quod appellatur Deſtructio deſtructionum. diſput. 1. in

An Ariſt. faciens mundũ æternum, cogatur concedere, infinitũ eſſe numerũ animarum rationalium.

in ſolut.7.dubitat.his verbis: *Ponere animas infinitas remanere poſt corpus,eſt op nio inconceſſa ab omnibus Philoſophis.* Et paulò poſt: *Impoſſibile eſt apud omnes Philoſophos dare actu infinitum ſiue corporeum ſiue incorporeum,& nemo ſapientum potuit hoc intelligere niſi Auicenna.* D.Thom.qui opinatur etiam ſecundum Ariſt.intellectum hominis eſſe immortalem, & vnum in vnoquoq; hominum,vehemẽter hæret in ſolutione huius difficultatis. Nam in 1.part.q.7.art.4. negat poſſe dari vllo modo actu infinitam multitudinem,ſiue in rebus corporeis ſiue incorporeis. Quem locum exponens Caiet.ait,D.Thom præcidiſſe ſibi facultatem amplius defendendi immortalitatem& multiplicationem animarum rationalium ſecundum Ariſt. In ſumma autem contra Gentes,lib.2.cap.81.recenſet varias reſponſiones ad hoc argumentum,ſed ipſe nihil reſpondet ſecundum viam Ariſt. Quam obrem nonnulli auſi ſunt dicere, Ari.ſibi contradixiſſe in duobus decretis ſuis. Nam facere intellectum hominis immortalẽ, vnumq; in ſingulis hominibus,& rurſus ſtatuere mundum æternum,non cohærent inter ſe, ſicut linum cum lino, vt eſt in prouerbio:ſed quia hæc quæſtio pertinet ad libros de Anima, prætermittatur hoc loco, hoc tantùm in præſentia dici poteſt, prædicto argumento cogi quemlibet Peripateticum confiteri vnum aliquod horum trium;vel Ariſt.non ſenſiſſe animos noſtros & eſſe immortales, & ſigillatim multiplicari ſecundum multiplicationem hominum;vel nõ exiſtimaſſe abſurdum,eſſe infinitam aliquam multitudinem rerum materia moleq; carentium,nec vllum locum occupantium;vel deniq; ipſum ſibi imprudenter inſcienterq; contradixiſſe. Quod autem horum,de Ariſt.ſentiendum & pronuntiandum ſit,non eſt huius loci decernere. Quanquam non dubitanter dicere auſim, infinitam multitudinem rerum ſiue habentium ſiue non habentium materiam,doctrinæ Ariſt.omnino aduerſari. Illud autem vehemẽter miror in quibuſdam Theologis,qui cùm negent Deum et ſi ſecundum totam ſuam potentiam infinitam, quam fides noſtra & agnoſcit &illi tribuit,poſſe facere vllum infinitum actu, velint tamen Ariſtot.qui non tantum tribuit Diuinæ potentiæ. poſuiſſe infinitum in actu. Ad ſextã: Hæc ratio habet magnam vim ad tollendam æternitatem mundi ; quocirca nos ea vtemur cùm in vltimo libro huius operis diſputabimus aduerſus Ariſt.& alios Philoſophos , qui fecerunt mundum æternum. Quod autem ſubiungitur: Intelligentiam debere cognoſcere conuerſiones cœli,quas facit quotidie,futile eſt. Quia conuerſio cœli vnus eſt tantùm motus continuus, conuerſiones itaq; quæ quotidie enumerantur, non ſunt per ſe actu diuiſæ, ſed tantùm ſecundum nos, qui motum cœli dinumeramus, & di-

ſtinguimus in multas partes, hiſq; vtimur veluti mēſura ad dimetiendas actiones noſtras, & motus earum rerum quæ ſunt infra lunam. Deinde: Intelligentia ſecundum Ariſt. doctrinam, non cognoſcit motum per ipſum motum, vel per partes eius, ſed per ſuam eſſentiam, quæ eſt fons & cauſſa illius motus, vnde inſpiciens in ſuam eſſentiam, ſimul etiam cognoſcit motū, vt qui fluat ab illa veluti effectus à cauſſa. Ad ſeptimam. Neq; hæc duo inter ſe cohærent, eſſe agens aliquod infinitæ virtutis, & ipſum tamen agere ex neceſſitate naturæ: quare alterum negandum eſt ſenſiſſe Ariſt. At prius illud quidem, nemo veterū Peripateticorum aſſignat Ariſt. hoc autem poſterius permulti tam Philoſophi quàm Theologi attribuunt Ariſt. Ergo doctrinæ Ariſt. illud, licèt veriſſimum ſit, diſſentaneum; hoc autem, licèt falſiſſimum ſit, eſſe tamen conſentaneum, exiſtimandum eſt. Quanquam fortaſſe diceret aliquis, licèt ponatur, Deum agere ex neceſſitate naturæ, & habere virtutem infinitam, nō tamen ex eo cōcludi, fieri actu aliquid infinitum; quia hoc repugnat ex parte rei; fortaſſe enim infinitum actu eſſe in rebus, implicat contradictionem. Ad id autem quod additur de infinitate durationis, reſpondendum eſt, eiuſmodi infinitatem nec Ariſt diſciplinæ, nec rationi repugnare, nec modò poſſibilem eſſe, ſed etiam neceſſariam: nos autem nō omnem tollimus infinitudinem, ſed eam tantummodò, quę eſt vel in multitudine, vel in magnitudine. Ad vltimam rationem poteſt dupliciter reſponderi. Primò, negando vllum corpus extra cœlum, aut operari quicquam. aut etiam exiſtere poſſe; quoniam corpora quæ ſunt partes vniuerſi, ita cum ipſo ſunt connexa, vt citra perniciē & exitium ſuum non poſſint ab eo penitùs ſeiungi: ſicut manus deciſa à corpore, non ſolùm actionibus ſuis, ſed etiam vita priuatur: vel aliter, admiſſa ſuppoſitione dicēdum eſt, tale corpus fore quidem extra cœlum, ſed non alicubi tanquam in loco. Quod ſi clamēt, id eſſe impoſſibile, quoniā omne corpus indiget loco in quo ſit; fatēdum eſt id eſſe impoſſibile; verùm ſequi ex impoſſibili ſuppoſitione eorum: non enim mirum ſi ex vno impoſſibili ſequatur aliud impoſſibile, quare culpa non in rebus, nec in nobis eſt, ſed penes ipſos qui vtuntur ea ſuppoſitione, quæ omnino repugnat naturæ rerum. Quod autem non ſit aliquod infinitum actu, non modò conſentaneum eſt decretis Philoſophicis, ſed etiam ſacris literis, in quibus legitur, Deum feciſſe omnia in pondere, numero, & menſura.

An infinitum poſſit effici à Deo.

CAP. X.

SEd nunc videamus, an Deus, quem & liberè agere, & habere infinitam potentiam, licèt non omnes Peripatetici

con-

concedant, omnes tamen Chriſtiani Philoſophi veriſſimè credunt atq; confitentur, an inquam, ſi vellet, poſſet facere aliquid infinitum actu, vel ſecundum magnitudinem, vel ſecundum multitudinem: quæ res quanquam non ſit Phyſica, ſed potiùs Theologica, tamen vt præſens diſputatio de infinito perfectior exiſtat, ea quoq; ſtrictim attingenda eſt.

Gregor. Arim. & Nominales in 1. Sent. ſuper diſt. vel 43. vel 44. contendunt probare infinitum actu poſſe fieri à Deo. Primò: Deus poteſt facere quicquid poteſt facere; cõtrarium enim implicat contradictionẽ, faciat ergo totum quod poteſt facere; quæro, aut hoc erit infinitũ, & ſic habeo quod volo; aut erit finitum, ergo Deus non poterit facere aliquid maius quocunq; finito, quod eſt falſum & abſurdum apud omnes Theologos. Secundo: Deus habet infinitam potentiam productiuam, ergo poteſt producere infinitum; nam potentia actiua definitur per actum, ſeu per effectum, & per illum menſuratur, ſi enim effectus non poteſt eſſe infinitus, ergo neq; potentia effectiua eſt infinita. Tertiò: Deus poteſt in quocunq; inſtanti creare vnum Angelum, ponamus igitur, cùm incipit aliqua hora, Deum in quocunq; inſtanti illius horæ creare vnum Angelum, ergo hora tranſacta erũt producti infiniti Angeli, quoniam hora, cùm ſit quiddam cõtinuum, habet infinita inſtantia. Quartò: In cõtinuo ſunt infinitæ partes in potentia, & quælibet pars poteſt ſeparari ab alia; ergo Deus poteſt omnes partes continui ab inuicem ſeparare, quæ ſic ſeparatæ erunt infinitæ: quare Deus poteſt facere infinitum. Hæc illi.

Opinio Nominaliũ poſſe fieri à Deo infinitum.

Sed cõtrà ſentiunt alij: nam D. Thom. 1. part. q. 7. art. 3. & 4. probat nõ poſſe dari infinitam multitudinem actu, his duobus argumẽtis. Primò: Quia omne quod eſt in genere, neceſſariò eſt in aliqua ſpecie determinata, neque enim poteſt genus ſeorſim produci à ſpeciebus, ergo omnis multitudo producta, neceſſariò eſt ſub aliqua ſpecie multitudinis, ſeu numeri: ſed omnis ſpecies numeri eſt finita, quia conſtituitur per certam aliquam collectionem vnitatum, ergo non poteſt produci infinita multitudo. Deinde: Omne quod producitur à Deo, ſub aliqua certa intentione producitur, alioquin temerè & inaniter produceretur; ſed omne quod producitur ſub aliqua certa intentione agentis, certo numero comprehenditur, ergo infinitum non poteſt produci; productio enim infiniti, neque habet vllum vſum, neque ad vllam intentionem agentis referri poteſt. Quod autem corpus infinitum non poſſit eſſe, ſic oſtẽdit; omne corpus productũ, ſicut etiam omnis creatura habet naturam, & eſſentiam determinatã & definitam, ergo habebit quoq; accidentia definita, & limitata; nam modus, & menſura

Opinio D. Thomæ & Durandi.

accidentium, ſequitur naturam ſubiecti in quo ſunt. Quãtitas igitur infinita non poteſt vlli corpori accidere. Addit etiam demõſtrationes de motu recto & circulari, quas nos paulò ſuprà expoſuimus. In 1. autem Sent. loco ſuprà citato, idem ſentit & ita probat: Si infinitum produceretur, eſſet finitum; nam infinitum eſt, quod finiri & pertranſiri nequit; ſi autem eſt productũ; fuit ab agente comprehenſum, & tranſactum. Idem ſcribit in Quodlibetis, Quodl. 9. art. 1. vbi ait, ſicut eſt impoſſibile facere equum rationalem, ita facere corpus infinitum: & ſicut nõ poteſt produci natura generica, quin ſit determinata per aliquas differentias ſpecificas, ita non poteſt produci quantitas, quin ea ſit definita & determinata per aliquam ſpeciem, & menſurã quantitatis. Et Quodli. 12. art. 2. ait, ideò non poſſe infinitum produci à Deo, quia Deus agit per intellectum, & per verbum, quod eſt formatiuum, & determinatiuum rerum quas producit. Quocirca nihil poteſt produci à Deo quod non ſit formatum & determinatum: infinitum autem per ſe informe, & indeterminatum eſt, vnde non poteſt fieri à Deo.

Rationes Durand. cont. infinitũ actu

Licet autem hęc opinio D. Thom. probetur Durando: rationes tamen ipſius non placent. Quare ipſe ponit alias, duas quidem ad refellendam infinitam multitudinem; quarum prior eſt hæc: Producta infinita multitudine, verbi gratiá, lapidum vel Angelorum, poſſetne Deus producere alios Angelos? ſi non; ergo potentia Dei eſt diminuta & exhauſta: ſi poſſet, ergo Angeli priùs producti non erant infiniti: nam infinitum eſt, extra quod nihil eſt, alioquin cùm priores Angeli cum poſterioribus coniuncti, efficiant quiddam maius, quàm priores per ſe ſumpti, daretur aliquid maius infinito. Poſterior ratio hæc eſt; ſi eſſet infinita multitudo, ſequeretur partem æqualem eſſe toti, nã in tali multitudine eſſent infiniti binarij, & infiniti quaternarij vnum autem infinitum non eſt maius altero; ergo binarij eſſent æquales quaternariis. Quod autem non poſſit dari infinita magnitudo, ita demonſtrat; Non poteſt dari minima magnitudo, quia quæcũq; fuerit data, ſi magnitudo eſt, poterit etiam ampliùs diuidi, ergo neq; poteſt dari maxima; par enim videtur eſſe ratio vtriuſq; tam maximæ, quàm minimæ; ſed ſi eſſet infinita magnitudo, vtiq; illa eſſet maxima; ergo non poteſt dari infinita magnitudo. Hæc Durandus.

Ponitur propria opinio, & ſoluuntur argumenta Gregorij.

CAP. XI.

HOrum ergo Theologorum ſequens opinionem, idem ſentio, idemque confirmo hac ratione, Deus non poteſt ſimul & actu facere, quicquid poteſt ſimpliciter facere:

era

ergo non poteſt facere infinitum: Patet conſequentia, quia ſi Deus faceret quicquid poteſt facere, illud nō eſſet maius quàm infinitum; videtur itaq; infinitum reciprocari cum eo quod poteſt Deus facere ſimpliciter. Antecedens probatur, nam ſi ita non eſt, ponamus iam eſſe factum à Deo, quicquid ſimpliciter poteſt ab eo fieri, tunc quæro, aut Deus poteſt aliquid deinceps facere, aut non: ſi poteſt, ergo non rectè ſuppoſuimus antea, feciſſe quicquid poterat; ſi non, poteſt ergo minor eſſe potentia Dei nunc, quàm fuit antè, imò verò nulla eſſet Dei potentia, cùm nihil ampliùs poſſit facere, quod eſt abſurdum; cùm ea nec imminuatur, nec augeatur, nec poſſit exhauriri per ea quæ operatur extra ſe. Præterea, ſi potentia Dei eſt infinita, ergo per nullum opus ſuum poteſt finiri; ergo impoſſibile eſt fieri à Deo opus aliquod tantum, quin poſſit aliud fieri maius ipſo. Alioquin potentia limitata fuiſſet per productionem.

Verùm ſoluamus argumenta Nominalium: Ad primum argumentum hoc modo reſpondendū eſt. Huic argumento ſubeſt fallacia; cùm enim aiūt, poteſt Deus facere, quicquid poteſt facere; aut illud (poteſt) ſumunt vtrobiq; eodem modo, hoc ſenſu: Quicquid Deus ſucceſſiuè poteſt facere, id ſucceſſiuè poteſt fieri à Deo, & ſic verum eſt, ſed nihil concludit: vel ſumunt diuerſo modo, hoc intellectu: quicquid Deus poteſt facere ſimpliciter, id eſt; vel ſimul vel ſucceſſiuè, id poteſt fieri à Deo totum ſimul in actu, & ſic falſum eſt, & à nobis negatur. Nam quod eſt in Deo ſimul propter eius perfectionem, non poteſt ſimul conferri in vnam aliquam creaturam, propter imperfectam eius naturam. Quod ſi tale argumentum valeret, eodem concluderetur, poſſe fieri à Deo aliquam creaturā infinitè perfectam, quod omnes Theologi habent pro abſurdō; nam ſi quicquid Deus poteſt facere ſucceſſiuè, poteſt etiam ſimul facere, ergo cum quacunque creatura finitæ perfectionis poſſit creare aliam perfectionem, poterit etiam infinitas perfectiones ſimul tribuere vni creaturæ, quas ſucceſſiuè largiri poterit. Ad ſecundum: Infinitati quæ eſt in virtute actiua Dei, non poteſt in effectu eius reſpondere ſimilis infinitas propter inferiorem conditionem creaturæ: reſpondet tamen aliqua infinitas dupliciter: primò, in modo productionis, vt patet in creatione alicuius ex nihilo; nam quamuis id quod creatur, natura ſua ſit finitum, tamen ipſum produci ex nihilo, declarat infinitam virtutem producentis. Deinde, cernitur etiam infinitas in effectibus Dei ſucceſſiuè ſecundum potentiam; etenim quocunq; effectu producto, poteſt Deus producere alium præſtantiorem, & alium, & ſic deinceps in infinitum, cuius exemplum videmus in diuiſione continui. Theologi autem cùm hæc docent,

Digitized by Google

ſic loquuntur: Deus non poteſt facere infinitum catagorematicè, id eſt, totum ſimul actu, ſed ſyncategorematicè, id eſt, ſucceſſiuè vnum poſt aliud ſine fine producendo. Ad tertiam: Ratio captioſa eſt, procedens à ſenſu diuiſo ad compoſitum; nam vt concedamus Deum quocunq; inſtanti ſeorſim, poſſe creare vnum aliquem Angelum, ita demus in omnibus horæ inſtantibus ſigillatim & ordine numeratis, poſſe creare totidem Angelos; quia huiuſmodi inſtantia cùm ſint infinita & in potentia tantum, non poſſunt actu omnia dinumerari ac pertranſiri: alioquin tota hora reſolueretur in inſtantia. Ad quartum: Licèt vna pars continui poſſit remoueri ab alia, tamen impoſſibile eſt, vt omnes partes ſint ab inuicem actu ſeparatæ, quia tunc neq; eſſent continuæ, neque quantæ, neq; partes, ſed vel puncta, vel nihil: nam omnis pars continui eſt continua, quare poteſt diuidi in alias partes; ergo pugnant hæc duo inter ſe, ipſas eſſe penitùs indiuiſibiles, & eſſe partes continui, ac proinde continuas & quantas, & tamen ipſas eſſe omnino diuiſas. Planum igitur eſt, infinitum actu effici non poſſe à Deo, neq; id euenit ob impotentiam Dei, ſed ob repugnantiam & contradictionem, quæ contingit poſito infinito. Quare Theologi malunt dicere, infinitum non poſſe effici vllo modo; quàm dicere; Deum non poſſe facere infinitum, vt ſic intelligatur impoſſibilitas infiniti non prouenire ex parte Dei, ſed ex parte ipſarum rerum.

An poſſent omnes partes continui re moueri à continuo.

Atq; hæc eſt ſententia noſtra: quæ nobis ita probatur, vt contraria tamen nequaquam omnino improbabilis eſſe videatur. Neq; enim tam eſt abſurdum, ſi res ipſa bene conſideretur, quã videtur in ſpecie, eſſe aliquod infinitum actu, præſertim ſecundum multitudinem, & in rebus quæ materia & mole carent. Nam cùm in multitudine infinita ſint aliquæ partes finitæ, non enim quælibet pars infiniti eſt infinita; reſpectu, non quidem totius infiniti ea ratione vt eſt infinitum, ſed partium eius quæ ſunt finitæ, poteſt augeri infinitum, & dari aliquid maius infinito, & eo producto, poterit Deus præterea aliud quidpiam producere; ſicut linea quæ eſſet ex vna parte infinita, & ex altera finita, ex parte finita, poſſet multùm augeri, & maior euadere quàm erat antea, non vt infinita, ſed vt aliquo modo finita: poteſt igitur eſſe aliquid maius infinito ſecundum partes eius finitas, non autem vt eſt infinitum: nam quod eſt maius alio, excedit & tranſit finem & terminum magnitudinis eius, infinitum autem cùm nullum habeat terminum magnitudinis, excedi non poteſt.

An

An continuum ſit diuiſibile in infinitum.

CAP. XII.

Licèt à Philoſophis, Theologis, & Mathematicis pro certo habeatur, continuum nullo modo componi ex indiuiſibilibus, ſed eſſe diuiſibile in infinitum; tamen quia hoc multas & graues difficultates habet, diligenter a nobis explanandum eſt: Primùm quidem ponendo rationes, quæ videntur excludere infinitam continui diuiſibilitatem: Deinde multis argumentis eam comprobando: Ad extremum ſoluendo rationes contrarias: Primùm igitur poſſet oſtendi, continuum componi ex indiuiſibilibus, nec diuidi poſſe in infinitum; his decem rationibus. Primò, aut linea componitur ex punctis, aut ex alio: non ex alio, quia tunc in illo non eſſent puncta, at nihil eſt in linea vbi non ſit punctum, ergo linea componitur ex punctis. Secundùm: Si linea non componeretur ex punctis, ergo puncta non eſſent vbique in linea: ſed ſunt vbiq; in linea; nam linea vbique eſt diuiſibilis, diuiditur autem in puncto, ergo, &c. Tertiùm. Ex 3. lib. Elem. Euclidis manifeſtum eſt, corpus ſphæricum non poſſe tangere planum, niſi in vno puncto: moueatur igitur vnum corpus ſphæricum ſuper alterum planum, & quia ſphæricum non tangit planum niſi in vno puncto, ſemper mouebitur per puncta; tota igitur illa longitudo plani quam tranſiuit corpus ſphæricum ſuo motu, conſtabat ex punctis. Quartùm: Deus poteſt creare Angelum in quocunque inſtanti: creet igitur eum in vno aliquo inſtanti; quæro, aut poteſt immediatè pòſt creare alterum, aut non: impoſſibile eſt dicere, eum non poſſe creare; quod ſi poteſt, aut ergo in inſtanti, aut in tempore; non in tempore, quia creatio Angeli eſt inſtantanea, cùm fiat ſine vlla reſiſtentia ab agente infinitæ virtutis, quare creabitur in inſtanti, ergo duo inſtantia ſunt ſibi immediata; & ſicut oſtendi de his duobus, poteſt etiam monſtrari de aliis multis; quare tempus componetur ex inſtantibus; nàm non eſt alia cauſa cur Ariſt. neget continuum non poſſe componi ex indiuiſibilibus, niſi quia non ſunt ſibi inuicem immediata & cohærentia. Quintùm: Sicut ſe habet vnitas ad numerum, ita punctum ad continuum; cur igitur, ſi ex vnitatibus componitur numerus, non etiam ex punctis continuum componi poterit? Sextùm: Si omne continuum eſt diuiſibile in infinitum, ergo habet infinitas partes, & cùm quælibet pars habeat aliquam quantitatem, ex infinitis autem quantitatibus reſultat infinita moles, ſequeretur continuum finitum habere infinitam molem. Septimùm: Non daretur magnum & paruum in quan-

Decem rationes contra infinitam continui diuiſibilitatem.

Digitized by Google

titate nec maius & minus, nam magnum dicitur quod habet multas partes, paruum, quod paruas; at ſi omne continuum, habet infinitas partes, vnum non habebit plures partes quàm alterum. Octaua ratio eſt: Nulla magnitudo poſſet tranſiri per motum localem, nam antequam mobile tranſeat totam, debet tranſire dimidiam, & ante illam, dimidiam illius, & ſic in infinitum, infinitum autem nō poteſt pertranſiri. Nona: Aut omnes lineæ ſunt commenſurabiles, aut aliquæ; ſi ſint cōmenſurabiles, neceſſe eſt dari lineam minimam & indiuiſibilem, quę ſit menſura aliarum linearum, nam menſura debet eſſe aliquid minimum in eodem genere; ſi autem datur vna pars lineæ minima & indiuiſibilis, neceſſariò concluditur lineam componi ex indiuiſibilibus. Decima: Si quodlibet continuum habet infinitas partes, ſequitur neceſſariò alterum ex his duobus abſurdis, aut vnum infinitum eſſe maius altero, aut partem eſſe ęqualem toti. Nam ſumatur linea bipedalis, hæc vel eſt maior linea pedali, & cùm vtraq; habeat infinitas partes, vnum infinitum erit maius altero; vel erit æqualis, & ſic linea bipedalis, quæ eſt totum, erit æqualis lineæ pedali, quę eſt dimidiata pars illius: Hęc contra infinitam continui diuiſibilitatem.

Viginti rationibus oſtenditur, continuum non componi ex indiuiſibilibus, & eſſe in infinitum diuiſibile.

CAP. XIII.

SEd quàm ſit verum, continuum non componi ex indiuiſibilibus, & poſſe diuidi ſemper in infinitum, licèt ex eo cognoſci poſſit; quòd probatum fuerit à duobus Philoſophiæ principibus, Ariſt. & Plat. & à Mathematicis non modò receptum, ſed poſitum quaſi fundamentum totius ſuæ diſciplinæ; tamen poteſt etiam euidenter colligi ex his viginti rationibus, quas ſubiungam. Prima: Si indiuiſibilia componunt continuū, neceſſe eſt, vt ſint vel inter ſe cōtinua, vel contigua: ſed cùm indiuiſibile careat partibus, contigua verò & continua ſint ea quorum extrema ſunt ſimul vel vnum, relinquitur, indiuiſibilia nec continua nec contigua inuicem eſſe poſſe; quare neq; ex ipſis poſſe fieri continuum. Secunda: Supponantur duo; vnum eſt non poſſe idem moueri, & motum eſſe iam, reſpectu eiuſdem; nam ſi motum eſt, iam eſt in ipſo: ſi mouetur nondum eſt in ipſo: Alterum eſt, nō poſſe aliquid moueri ſuper totam magnitudinem, quin moueatur etiam ſuper partes eius. His conſtitutis, ponamus moueri aliquid ſuper magnitudinem conſtantem ex indiuiſibilibus, neceſſe eſt id moueri per ipſa indiuiſibilia, quæratur, cùm illud mobile tranſit vnumquodq; indiuiſi-

uiſibile; ân moueatur ſuper illo ſimul & motum eſt? ſed hoc eſſe impoſſibile, oſtendit prima ſuppoſitio: An motum eſt, & non mouebatur? quod ſanè non minùs eſt impoſſibile, tū quia non poteſt aliquid motum eſſe in eo, ad quod prius non mouebatur, tum etiam quia ſi ſuper vnumquodq; indiuiſibile motum eſt, & non mouetur, ergo etiam ſuper totam magnitudinem motum erit, & non mouebitur, nō igitur fiet motus ſuper talem magnitudinē. Reſtat igitur, vt in quoq; indiuiſibili prius moueatur quàm ſit motum, quare indiuiſibile diuidetur, cùm motus omnis ſit diuiſibilis ſecundum diuiſionem magnitudinis ſuper quam res mouetur. Tertia: Sint duo mobilia; vnum velocius, altero in ſexquialtera proportione; quod igitur velocius eſt, moueatur ſuper magnitudinem trium indiuiſibilium in tribus inſtantibus temporis; alterum verò ſuper magnitudinem duorum indiuiſibilium, eodem tempore: neceſſe igitur erit, vt hoc mobile minùs velox, ſi in tribus inſtantibus tranſit duo indiuiſibilia, in tranſeundo vnoquoque indiuiſibili, conſumat vnum inſtans cū dimidio, & ſic inſtans diuidetur. Quarta: Super magnitudinem trium indiuiſibilium moueantur duo mobilia; vnum duplo velocius altero; eo tempore quo mobile velocius tranſiuerit tria illa indiuiſibilia; alterum mobile, quod eſt duplò minùs velox, tātum tranſibit dimidium illorum triū; quare vnum indiuiſibile eorum diuidetur; & has rationes tangit Ariſt. in 6. Phyſ. Ex libro autem eius, qui inſcribitur de Lineis inſecabilibus, poſſunt colligi aliæ rationes. Eſſe autem illius libri auctorem Ariſtotelem, confirmat Simplicius 3. Phyſ. ſuper tex. 56. & Albert. Magn. in fine 6. Phyſ. illum libellum paraphraſticè exponit, tanquam qui eſſet Ariſt. Quinta ratio: Si linea componeretur ex punctis, non eſſet bona illa definitio lineæ: *Linea eſt, cuius termini ſunt duo puncta.* Talis enim definitio non conueniret ei lineæ, quæ componeretur tantùm ex duobus punctis; imò neq; ei, quæ ex tribus; nam ſi in ipſa duo puncta ſunt termini, ergo linea quæ ab illis terminatur, nihil aliud erit, quàm reliquum vnum punctum tertium. Sexta: Rueret definitio lineæ rectæ; linea enim recta eſt, cuius medium non diſcrepat à ſuis extremis: at in linea quæ componitur ex duobus punctis, neq; ſunt extrema, neq; media. Septima: Aut omnis linea habet infinita puncta, aut finita: ſi infinita, ſequentur duo abſurda, vnum eſt quod linea eſſet actu infinita, nam ſi ex tot punctis ſit tanta linea, & ex pluribus maior; ergò ex infinitis infinita: Alterum eſt, omnes lineas eſſe inuicem æquales, nam quæ conſtant ex partibus, numero & magnitudine æqualibus, ſunt etiam æqualia: ſed puncta vnius lineę, ſunt æqualia numero & magnitudine punctis alterius lineæ cuiuſuis, numero qui-

dem quoniam ſunt infinita; magnitudine autem quoniam vnum punctum non eſt maius alio, ergo omnes lineæ inter ſe æquales eſſent. Sin autem omnes lineæ habent puncta finita, ergo puncta cuiuſlibet lineæ erunt numero comprehenſa, quare quælibet linea erit commenſurabilis cuilibet alij lineæ; nam inter puncta vnius lineæ & alterius, ſemper inuenietur talis proportio, qualis eſt inter duos numeros, ex quo fieret, vt nulla eſſet linea irrationalis, ceu eſt diameter reſpectu coſtæ: quo poſito, neceſſe eſt ruere decimum librum Elementorum Euclidis, cuius plurimæ demonſtrationes verſantur in lineis irrationalibus. Octaua: Ex non quantis non poteſt fieri quantum, ſed puncta non ſunt quanta, linea autem eſt quanta, ergo nequit hæc componi ex illis: ſicut enim ſe habet compoſitio ſubſtantialis ad ſubſtantiam compoſitam, ita compoſitio quantitatiua ad quantitatem compoſitam; ſed ſubſtantia nequit componi ex partibus quæ non ſunt ſubſtantiæ, ſed neceſſariò componitur ex ſubſtantiis, cuiuſmodi ſunt materia & forma, ergo nec quantitas poterit componi ex punctis, quæ non ſunt quanta. Nona: Si linea fieret ex punctis, ergo linea quatuor punctorum eſſet longior quàm trium, ſed non eſſet longior niſi propter vnum punctum, ergo illud punctum deberet habere in ſe aliquam longitudinem; nam propter id quod neque eſt longitudo, nec habet in ſe longitudinem, non poteſt aliquid dici eſſe longius alio, ſicut vnum corpus non dicitur eſſe albius alio, propter id quod nec eſt albedo, nec habet in ſe albedinem. Decima: In Mathematicis demonſtratum eſt, quamlibet lineam ſecari poſſe in duas partes æquales, & in duas partes inæquales; quod falſum eſſet, ſi linea componeretur ex punctis; nam linea quæ conſtaret ex tribus punctis, non poſſet diuidi in duas partes æquales, linea autem quæ conſtaret ex duobus tantùm, non poſſet diuidi in duas partes inæquales. Vndecima: Si linea componeretur ex punctis, etiam corpus componeretur ex punctis: nam corpus componitur ex ſuperficiebus, ſuperficies ex lineis, linea autem ex punctis; quid autem fingi poteſt abſurdius, quàm exiſtimare corpus, quod habet longitudinem, latitudinem, & profunditatem, cõponi ex punctis, quæ his omnibus carent? Duodecima: Sit triangulum æquilaterum, cuius vnumquodq; latus ſit trium punctorum, non poterit bifariam diuidi, niſi punctum ſecetur: atq; hæ ſunt rationes Ariſt. in lib. de lineis inſecabilibus. Decimatertia: Si magnitudo componeretur ex indiuiſibilibus, ſequetur, omnia mobilia æquè velociter moueri, nec vnum moueri tardiùs quàm alterum; ſit enim magnitudo trium indiuiſibilium, eodem tempore quo mobile velox tranſibit vnum-

quod-

quodque indiuiſibile, etiam quodcunque aliud mobile, quamtis tardiſſimum, idem tranſire poterit. Nam ſi velox mobile tranſit vnum indiuiſibile in vno inſtanti, alterum quod eſt tardiſſimum, illud idem tranſibit etiam in inſtanti, quare æquè velociter: nam ſi tranſibit in tempore, ergo cùm omne tempus habeat partes, in vna parte temporis tranſibit vnam partem indiuiſibilis, non enim tantùm tranſibit parte temporis, quantum toto tempore: ſic igitur indiuiſibile diuidetur. vide Alex. Aphrod. li. 2. natur. quæſt. c. 1. Decimaquarta: Licèt ſecundũ Mathemati cos, quamcunq; lineam in eadem proportione ſecare, ſicut aliam ſectam; quod non poſſet fieri ſi linea componeretur ex pũctis; ſi enim linea quæ componitur ex quinq; punctis, diuidatur in quinq; partes, non poterit in tot diuidi alia linea quæ componeretur ex quatuor: quare talis propoſitio ſupponit lineam eſſe diuiſibilem in infinitas partes. Vide Simplicium 3. Phyſ. ſuper text. 56. Sed in illo loco Simplicij eſt mendum, nam ibi dicitur, illam demonſtrationem tradi in 10. lib. Euclidis, cùm tradatur in 6. lib. propoſitione 10. Scotus ad idem probandum vtitur duabus rationibus ſequentibus, 2. ſent. diſt. 2. quæſt. 9. Decimaquinta: Sint duo circuli concentrici, quorum vnus neceſſariò debet eſſe maior altero; ſed maior ex pluribus conſtabit punctis, minor ex paucioribus. A centro ducentur lineæ ad omnia puncta circuli maioris, quæ omnes lineæ neceſſariò tranſibunt per puncta circuli minoris, nec poterunt duæ tranſire per vnum punctum, alioquin vel fierent vna, vel non recta, & æqualiter ducerentur ad circumferentiam circuli maioris: quare totidem erunt puncta in circulo maiori quot in minori; erunt igitur circuli æquales. Sextadecima: Sequeretur coſtam eſſe æqualem diametro; nam cùm ad omnia puncta diametri poſſint à coſta duci lineæ, tot erunt puncta in diametro, quot in coſta, quare erunt æquales. Decimaſeptima: Si continuum componeretur ex punctis, ergo non daretur vlla linea finita; nam termini lineæ aut ſunt puncta, aut nihil ſunt: puncta autem non poſſunt eſſe, ſi ſunt partes lineæ, nam terminus aliud quid eſt à toto terminato, & partibus eius; ſi enim terminus eſſet pars rei, non eſſet terminus totius rei, ſed tantùm aliquarum partium, quarum ſi puncta ſunt partes lineæ, ergo non ſunt eius termini, ſi non ſunt termini lineæ, ergo linea carens terminis infinita eſſet. Decimaoctaua: Totum continuum non eſt aliud ſecundum rem, quàm ſuæ partes, ſi ergo partes illius eſſent indiuiſibiles, etiam totum eſſet indiuiſibile. Neque valet dicere, quamuis puncta per ſe ſint indiuiſibilia, tamen cùm ſimul concurrunt & conueniunt, fa-

cere diuiſibile. Nam neque poſſunt puncta ſimul concurrere, ita vt ſint continua vel contigua, vel deinceps, vt ſuprà demonſtratum eſt; nec ſi concurrerent, poſſent facere aliquid diuiſibile: In nulla enim compoſitione quantitatiua, videmus totum habere aliquid, quod non aliquo modo reperiatur in partibus eius. Decimanona: Non eſſet vera prima propoſitio Euclidis: *Super datam rectam lineam triangulum æquilaterum conſtituere.* nam ſit data recta linea duorum punctorum ſuper quam fiat triangulum æquilaterum; data recta linea debet coniungi cum lateribus trianguli, coniungetur autem per duo puncta quæ habet, & cùm non habeat plura, inter latera nulla intercipietur area. quare non erit figura. Vigeſima: Sit triangulum æquilaterum, cuius vnumquodque laterum ſit duorum indiuiſibilium; & ab angulo ad baſim ducatur linea recta; illa neceſſariò debet eſſe minor vtrouis latere cui opponitur, nam cùm faciat vtrinque angulos maiores quàm ſint anguli ſuper baſim, latera trianguli quæ opponuntur illis angulis maioribus, erunt maiora quàm illa linea: ſed vnumquodque latus erat duorum indiuiſibilium, ergo linea illa cùm ſit minor, conſtabit tantùm ex vno indiuiſibili, quod eſt impoſſibile: pendet aũt huius demonſtrationis vis & intelligentia, ex 16. & 19. primi lib. Euclidis. Complures alias rationes huc congerere poſſemus; ſed non eſt opus: etenim iis, quas cõmemorauimus, quod docere volumus, concluſum & confectum eſſe arbitramur.

Soluuntur rationes contrariæ, quibus tollebatur infinita continui diuiſibilitas.

CAP. XIV.

RESTAT vt contrarias rationes ſuprà poſitas diluamus. Ad primam igitur rationem reſpondendum eſt, lineam componi ex alio quàm ex punctis, nimirum ex lineis minoribus, quas continet tanquam partes; in quibus etiam reperiuntur puncta: non enim eſt abſurdum in linea reperiri vbique lineas & vbique puncta: diuerſo tamen modo; lineas quidem, tanquam partes eius, quæ ſi ſeparentur, exiſtent actu lineæ: puncta verò, ceu ea quæ terminant & continuant lineam, eo modo quo ſuprà declaratum eſt, cùm de hac re ageremus. Quanquam illud quod vulgò dicitur, puncta eſſe vbique in linea, partim eſt verum, quatenus in omni parte lineæ poſſunt ſignari puncta: partim autem eſt falſum, quia ſi in linea aliqua ſignetur punctum, non poteſt immediatè pòſt ſignari aliud punctum: ſiquidem eſt impoſſibile puncta ſibi inuicem eſſe immediata: atq; hinc etiam patet ſolutio ſecundi argumenti.

Ad

Ad tertiam. Falſa exiſtimatio quam vulgo habent quidam de tactu illius corporis ſphærici quod mouetur ſuper planum, fecit eos putare hoc argumentum eſſe indiſſolubile, cũ tamen nec ſit valde firmum, & in promptu ſit eius ſolutio. Nam verum eſt, corpus ſphæricum, cum tangit planũ, tangere in puncto; & ita ſi diſcretè & diſiunctè tangeret planum cum mouetur ſuper ipſum, ſemper tangeret in punctis, ſed quia mouetur continuè, tactus illius eſt vnus numero & continuus, idem planè cum motu ipſius; quare tali tactui & motui, qui fit in longum debet reſpondere in plano aliquid etiam longum & continuum & indiuiſibile ſecundum latitudinem, hoc autem non eſt punctum, quia non eſt longum; neq; puncta, quia hæc & ſunt multa & non ſunt continua, reſpondet igitur linea, quare tale ſphæricum non mouetur per puncta, ſed per lineam. Solutio verò huius argumenti quam dat Auerr. in 1. de Cœlo com. 32. dicens tactum ſphærici & plani in puncto non poſſe fieri Phyſicè, ſed tantùm Mathematicè, non tollit difficultatem: nam opinio, quæ facit continuum ex indiuiſibilibus, non minus aduerſatur quantitati Mathematicæ quam Phyſicæ. Vide quo pacto Ochãn in 1. Quodlib. quæſt. 9. ſoluat hanc dubitationem, & Gregor. in 2. Sent. diſt. 2. qu. 2. art. 1. ſub finem; & Egid. 1. de Gener. q. 8. in reſponſ. ad tertium. Ad Quartam. Tempus duplex eſt ſecundum Theolog. vnum diſcretum, alterum continuum; in diſcreto poſſunt duo inſtantia eſſe immediatã, in continuo verò minimè. Poſſet igitur Deus immediatè creare duos Angelos, vnum poſt alium reſpectu temporis diſcreti, ſed non continui; repugnat enim vt vnum inſtans immediatè continuetur alij. Ad Quintam. Inter punctum & vnitatem hoc conuenit, quod ambo ſunt principia, illud magnitudinis, hæc numeri: ſed quia numerus eſt quantitas diſcreta, poteſt componi ex rebus indiuiſibilibus, id eſt, ex vnitatibus; at quia magnitudo eſt quantitas continua, & duo indiuiſibilia non poſſunt inuicem immediatè continuari, ideò non poteſt linea componi ex punctis. Ad Sextam. Si continuum haberet infinitas partes alicuius certæ determinatæque quantitatis, proculdubio eſſet infinitum actu ſecundum molem; ſed infinitæ partes continui habent quantitatem indeterminatam, quæ per diuiſionem ſemper minor exiſtit, ex quo fit, vt non faciant molem totius infinitam. Ad Septimam. Dicitur vna quantitas magna vel parua, & maior vel minor reſpectu alterius, quoniam habet partes determinatæ quantitatis, vel maiores vel minores; & quia habet vel totidem numero partes, ſed maioris quantitatis, vel æqualis quidem quantitatis, ſed plures numero (verbi gratia) quantitas bipedalis di-

De motu corporis ſphærici ſuper planum.

Digitized by Google

citur maior quam pedalis, vel quia in bipedali poſſunt ſignari partes determinatæ quantitatis plures quam in pedali vt plures palmi aut digiti; vel quia licet ambæ diuidantur in partes infinitas, tamen diuiſio lineæ bipedalis fit ſemper per partes maiores; ipſius autem pedalis, per minores. Ad Octauam. Hæc ratio diſertis verbis explicatur & ſoluitur ab Ari. 6. Phyſ. t. 77. quare ne hic longiores ſimus illinc petatur ſolutio. Ad Nonam. Apud Mathematicos dicuntur aliquæ lineæ commenſurabiles non quia menſurentur ab aliqua linea minimá & indiuiſibili, ſed quia inter illas eſt vna aliqua proportio, talis qualis reperiri poteſt inter duos aliquos numeros (verbi gratia) linea bipedalis & pedalis ſunt commenſurabiles, quia illius ad hanc eſt proportio dupla, qualis eſt inter quaternarium, & binarium. Ad Decimam. Totum cõtinuum eſt maius ſua parte, nam quãuis ambo poſſint diuidi in partes infinitas, tamen diuiſio totius, procedet per partes duplo maiores, quàm diuiſio partium, ſi fiat diuiſio eadem proportione. Itaq; ſunt partes vtrobiq; pares numero, ſed non magnitudine: quanquam magnitudo continui ſolet menſurari per aliquam menſuram determinatæ quantitatis, totum autem habet plures huiuſmodi menſuras quàm aliqua pars eius.

De infinitione continui ſecundum diuiſionem & additionem.
Cap. XV.

Ari. in 3. Phy. præſertim à t. 59. vtq; ad 70. multa ſcribit ſcitu digna de continui diuiſione & additione in infinitum; quæ breuiter nos exponemus, nonnullas dubitationes quę circa ſupradictos tex. occurrunt, explicando. Ari. in 3. Phy. t. 59. ait diuiſionem continui, vt conſumat totũ, fieri debere per partes æqualis magnitudinis, vt autem procedat in infinitum, per partes inæquales eiuſdem proportionis; Sed vtrunq. hoc videtur falſum; nam poteſt fieri diuiſio per partes inæqualis magnitudinis, quæ tamen exhauriet totum quod diuidetur: v. g. ſit magnitudo ſex digitorum, primùm detrahatur pars vnius digiti, deinde altera duorum digitorum, poſtea tertia trium, totum erit conſumptum; diuiſio tamen facta eſt per partes inæqualis magnitudinis. Similiter etiam poteſt fieri diuiſio continui per partes diuerſæ proportionis, quæ procedat in infinitum; vt ſi primum diuidatur cõtinuum in duas partes, tum altera medietas in tres, poſtea vna tertia in quatuor, & ſic deinceps: ſectio quidẽ nunquam finietur, cum tamen ea non fiat ſecundum eandem proportionem partium. Altera dubitatio eſt circa text. 60. vbi ſcri-

ſcribitur poſſe fieri additionem in continuo in infinitum; verùm non ſicut per diuiſionem continui quacunque eius parte data poteſt dari minor, ita per additionem quacunq; magnitudine poſita, maior dari poteſt. De quo duplex dubitatio exiſtit, primò enim, ſi additio fit in infinitum, ergo corpus in quo fit talis additio, augebitur in infinitum. Deinde, aut loquitur Ariſt. de magnitudine Phyſ. aut de Mathem. ſi de Phyſ. falſum eſt eam poſſe diuidi in infinitum, nam rerum naturalium datur maximum & minimum, ſicut docet Ariſt. in 1. Phyſic. text. 36. & in 2. de Anim. text. 41. ſi de Mathem. quæ habet eſſe in imaginatione; & per abſtractionem à materia ſenſibili, falſum eſt eam non poſſe augeri in infinitum: nam ſicut data quacunque magnitudine parua, poſſumus imaginari minorem, ita quacunque magna, maiorem cogitare & animo fingere licet.

Ad priorem dubitationem reſpondendum eſt; Ariſt. eo in loco voluiſſe dare certam & generalem regulam, non eam quæ aliquando vera ſit, aliquando falſa; etenim ſi diuiſio fiat per partes æqualis magnitudinis, ſemper eueniet vt conſumatur totum; ſin autem fiat per partes inæqualis magnitudinis, non ſemper id eueniet, vt patet in diuiſione infinita continui per partes proportionales, quæ ſunt inæqualis magnitudinis, nam poſteriores ſemper ſunt minores prioribus: Similiter quanquam fieri poſſit diuiſio continui infinita per partes diuerſæ proportionis, vt oſtenditur in argumento, tamen non hoc ſemper contingit. Nam diuiſio continui quæ fit per partes æqualis magnitudinis, fit ſecundum diuerſam proportionem, nam primùm ſecamus ſextam partem, deinde quintam, poſtea quartam & ſic de cæteris: quæ tamen diuiſio non procedit in infinitum, ſed abſoluit continuum. Ad poſteriorem dubitationem hoc modo reſpondendum eſt; corpus cui fit additio in infinitum, euadit in infinitum maius ſecundum quid, id eſt, ſeipſo, ſed non fit in infinitum maius ſimpliciter, id eſt quocunque alio corpore. Nam quod additur vni corpori, detrahitur ex altero, ergo ſicut ex illis duobus corporibus quæ ſunt finita non euaderet corpus infinitum, ita neque ſi partes quæ in infinitum auferuntur ex vno corpore, addantur alteri, propterea illud fiet infinitum, v. g. ſit vna magnitudo bipedalis & altera pedalis, ſi tota bipedalis adderetur pedali, non fieret maior in infinitum, ſed tantùm fieret tripedalis: & cum partes non ſint maiores toto, etiam ſi in infinitum addantur lineæ pedali, nunquam tamen illa euadet infinita. Aliud eſt igitur fieri maius in infinitum ſecundum quid, id eſt reſpectu ſui, & aliud fieri maius ſimpliciter, id eſt reſpectu cuiuſcunque alte-

Quæ diuiſio continui ipſum tandem abſumat quæ verò nunquã.

Cur continuum ex ſe ſit diuiſibile in infinitum, nō autē augmentabile.

rius corporis. Altera verò dubitatio quæ circa eundem textum facta eſt, ita ſoluitur. Ari. neq; loquitur de magnitudine Phyſica, neq; Mathematica, ſed de magnitudine per ſe & intrinſecè ſumpta. Nam cum magnitudo ſit continua ſecundum rem, intrinſecè & per ſe eſt diuiſibilis in infinitum, nec vt talis fiat diuiſio, extrinſecus requiritur aliquid aliud: per ſe autem nō poteſt augeri, quia id per quod augetur, aſſumitur extrinſecus: ex quo fit, vt niſi ſit alia magnitudo infinita, cui detrahi poſſint partes certæ magnitudinis infinitæ, nunquàm alia magnitudo poterit augeri in infinitum.

Dubitationes aliquot circa textus 67. 68. & 69. libri tertij Phyſicorum explicantur.
CAP. XVI.

Cur accretio continui dicatur fieri ſecūdum formā, diuiſio autē eius ſecundū materiam.

IN tex. 67. l. 3. Phy. Ari. ait. Propterea nihil poſſe in infinitum augeri, poſſe autem in infinitum diuidi, quoniā accretio tendit ad formam cui repugnat infinitas, diuiſio aūt tendit ad materiā cui non repugnat infinitas. In quibus verbis vnū eſt clarū, nempe infinitatem repugnare formæ, propriū enim eſt formæ terminare, quamobrem appellatur terminus vel finis, materia verò per ſe infinita ac indeterminata eſt, quocirca rectè ipſi materiæ attribuitur infinitas: Alterum autem obſcurum eſt, quo pacto accretio dicatur pertinere ad formam, diuiſio ad materiam. Auer. 3. Phy. co. 60. ita declarat hanc ſententiam Ariſt. per diuiſionem res tendit ad imperfectionē & ad nō eſſe, quorum radix eſt materia. Accretio aūt tendit ad perfectionem & ad eſſe, quorum origo & cauſa eſt forma, ob hanc igitur cauſam diuiſio dicitur fieri propter materiam, accretio autē propter formam. Verùm D. Thō. 3. Phy. ſuper tex. 67. & 1. par. q. 7. art. 3. in reſponſione ad 3. argumentum, longè ſecus hoc interpretatur. Accretio inquit tendit ad totum, diuiſio ad partes. Totum ait, vt eſt apud Ari. in 2. Phy. c. de cauſis, habet ſe vt forma, partes autem vt materia, quocirca accretio dicitur fieri ad formā, diuiſio autem ad materiam. Vtraq; interpretatio ſatis bona, & probabilis eſt. Sed remanet etiā nunc vnus ſcrupulus, etenim numerus poteſt in infinitum augeri, quæ accretio tendit ad formam; nā ꝓpter additionem cuiuſlibet vnitatis exiſtit noua forma, & ſpecies numeri, ergo infinitas etiam accidit ratione formæ. Sed facile eſt excutere hunc ſcripulū: nā additio infinità, quæ accidit numero, non procedit ex forma numeri, ſed ex diuiſione continui; quare tota infinitas, quæ eſt in accretione tam numeri quam magnitudinis, tandem ad extremum, referenda eſt ad diuiſionem continui, quæ vt dictum eſt, fit propter materiam.

Du-

Dubitatur etiam de eo, quod ſcribit Ari.t.68. nimirum poſſe numerum augeri in infinitum; nam ſi ita eſt, ergo poſſet exiſtere infinitæ ſpecies numeri, cum igitur ſpecies ſint æternæ (hoc enim intereſt inter ſpecies & indiuidua, quoniã illæ pertinent ad integritatem & perfectionem vniuerſi, hæc aũt nequaquã, ideo illas quidem vniuerſo coæuas eſſe oportet, hæc aũt minimè) & in æternis idẽ ſit eſſe, & poſſe eſſe, vt enim Ari. inquit 3. Phy.t.32. poſſe ab ipſo eſſe, nihil differt in perpetuis, neceſſe erit actu eſſe infinitas ſpecies numerorum. Sed hoc ita ſoluitur; ſpecies eſſe æternas, verum eſt in ijs ſpeciebus, quæ habent eſſe reale extra Animam in rebus, & ſunt propriè, ac ſimpliciter ſpecies, & pertinent ad perfectionem vniuerſi, quorum nihil cõuenit in ſpecies numerorum, quatenus poſſunt in infinitum procedere; ſic enim habet tantummodo eſſe imaginabile vel intelligibile, non autem eſſe reale in vniuerſo. *An numerus poſſit augeri in infinitum.*

Circa eũdem textum dubitari poteſt, quo pacto accretio numeri in infinitum, procedat ex diuiſione cõtinui in infinitum. Numerus enim ſecũdum naturam prior eſt quàm magnitudo, ſicut vnitas, quæ eſt principium numeri, eſt ſimplicior, & prior quam pũctũ, quod eſt principium lineæ, vt Ari. indicat 1. Poſt. 42. quocirca infinitas numeri non debet prouenire ex infinitate continui. Ad hoc ita reſpondendum eſt. Numerus ſumptus Mathematicè, ac ſecundũ eſſe intelligibile, poteſt in infinitum augeri ſine auxilio magnitudinis, ſemper addendo nouas vnitates per imaginationem formatas: at ſumptus Phyſicè, hoc eſt, ſecundum eſſe reale extra animam, non poteſt augeri in infinitum, niſi propter magnitudinem, vel proximè, vel remotè, quod additur propter motum & tempus, ex quorum partibus (ſunt enim continua) etiam numerus augeri poſſet in infinitũ, ſed infinitas motus atq; temporis prouenit ex infinitate magnitudinis, vt docet Ariſt. in 3. Phyſ. tex.70. quoniam igitur numero non poſſunt in infinitum addi vnitates reales, niſi propter partes continui, quæ ab eo per diuiſionem in infinitum ſeparari poſſunt, ob id dicitur infinitas numeri prouenire ex diuiſione continui. *An accretio numeri in infinitum procedat ex diuiſione cõtinui.*

In text.69. ponitur hæc propoſitio, quantamcunque contingit eſſe magnitudinem in potentia, tantam oportet iam eſſe actu. Quæ propoſitio non videtur vera, nam non valet, magnitudo poteſt eſſe in infinitum minor, ergo iam actu eſt infinitè minor, ſimiliter non valet, numerus eſt in potentia infinitè magnus, ergo numerus actu eſt infinitè magnus. Reſpondeo, Ariſtot. hic loqui non de diuiſione magnitudinis, ſed de accretione eius in infinitum, in qua vera eſt propoſitio: nam vt ex his, quæ ante diximus perſpicuum eſt; vna magnitudo

tanta poteſt fieri per additionem, quanta eſt altera magnitudo ex qua fit additio: ſi ergo magnitudo poſſet euadere infinita per additionem, oporteret illam alteram magnitudinē ex qua fit additio, actu eſſe infinitam. Non igitur hoc intelligēdum eſt de diuiſione magnitudinis; nec de accretione numeri, ſed de accretione magnitudinis, quæ fit ex diuiſione alterius magnitudinis. Sed quæſt. quas de quantitate adhuc tractauimus, ferè ſunt Metaphyſicæ. Deinceps igitur de quantitate, ea ratione vt conſideratur & tractatur à Mathematico, diſputemus.

De abſtractione Mathematicæ quantitatis.

CAP. XVII.

NVnc differendum eſt de abſtractione Mathematicæ quantitatis, declarandumq; an quantitas, ea ratione vt conſideratur à Mathematico, ſit abſtracta, non ſolùm à materia & ſubſtantia ſenſibili, ſed etiam ſimpliciter & abſolutè ab omni ſubſtantia, & materia: vel potius quantitas Mathem. ſit quidem abiuncta à materia ſenſibili, non autē ſimpliciter à materia, & ſubſtantia. Etenim hac de re non ſatis cōuenit inter Philoſophos, namq; Albert. D. Thom. Aegid. & alij, exiſtimant quantitatem Mathematicam non poſſe abſtrahi ab omni ſubſtantia, ſed tātùm à ſenſibili: è contrario autem Themiſt. Simpl. Philop. & Auer. opinantur quātitatē Mathem. abſolutè, & ſimpliciter abiunctam eſſe ab omni materia & ſubſtantia. Horum igitur opinionem expēdentes, quid vero ſimilius ſit videamus. Neq; hoc loco refellenda eſt Pythagoricor. ſententia, qui huiuſmodi quātitates putabant non ſolùm ratione, ſed etiam re ipſa ſeiunctas eſſe ab omni materia. Quomodo enim quantitas Mathem. ſi eſt accidens, poteſt ſecundum rem à ſubſtantia ſeparata exiſtere; niſi dicant quantitatem quæ extenſionem habet & partes, inhęrere in aliquo ſubiecto immateriali & indiuiſibili; ſin autem quantitas Mathem. eſt ſubſtantia, expers materiæ, per ſe ſubſiſtens, quomodo ea non fuerit ſubſtantia quædam intelligens, & diuina? Sed hanc opinionem, vt diximus, omittamus, quę vel ipſa vetuſtate iam pridem euanuit, eorumq; ſententiam, qui negant quantitatem Mathematicam ratione abiunctam eſſe ab omni ſubſtantia, diligenter expendamus.

Opinio eorum qui cenſent quantitatem Mathematicam non eſſe ab omni ſubſtantia ſed

D. Thom. in prima parte q. 85. art. 1. in reſponſione ad 2. ita ſcribit, *Materia ſenſibilis dicitur materia corporalis, vt ſubiacet qualitatibus ſenſibilius; materia verò intelligibilis dicitur ſubſtantia ſecundum quod ſubiacet tantùm quantitati: manifeſtum eſt autem, quod quantitas priùs ineſt ſubſtantiæ, quàm qualitas ſenſibilis, vnde quantitas poteſt conſiderari abſque qualitate ſenſibili: quod nihil aliud eſt, quàm eam abſtrahi à materia ſenſibili; non tamen poteſt conſiderari ſinè intellectu ſubſtantiæ in communi, quæ ſubiacet quantitati, quod eſt*

eam

eam non abſtrahi à materia intelligibili; poteſt tamen conſiderari ſine hac, vel illa ſubſtantia abſtrahi à materia intelligibili indiuiduali. Eandem ſententiam ponit eiſdemq; verbis declarat in ſuo commentario ſuper Boetium de Trinitate, quod eſt opuſculum 70. in q. 5. de Diuiſione ſcientiæ ſpeculatiuæ art. 3. Albert. idem ſentit. 5. Meta. tract. 3. c. 2. Antonius Andreas ſecũdum diſciplinam Scotiſticam idem docet in 6. Metáp. q. 3. probatur hæc opinio duab. rationib. Primò quidem, quia nullum poſterius poteſt abſtrahi à priori cui per ſe ſubordinatur, ſed quãtitas per ſe poſterior ſubſtantia, ergo nõ poteſt abſtrahi ab ipſa. Deinde, quãtitas cum ſit accidens, tam ſecundum eſſe, quàm ſecundum eſſentiam, dependet à ſubiecto ſuo quod eſt ſubſtãtia: ſiquidem vt Ari. docet in 7. Met. accidentis eſſe eſt in eſſe, & definitio accidentis fit per additamẽtum, id eſt per appoſitionem ſubiecti: quocirca nullum accidens vel eſſe vel definitiuè ac ſcientificè cognoſci poteſt ſine ſuo ſubiecto.

tantùm à ſenſibili abſtractam,

Cæterum hæ rationes non ſunt admodum firmæ, quare paruo negotio refelli poſſunt; nam poſterius non poteſt abſtrahi à priori, tunc videlicet cum conſideratur ſecundũ id in quo eſt poſterius, & dependens à priori; velut quantitas ſi conſideretur vt eſt accidens, vel etiam quoddam genus accidentis, hoc eſt ſecundum inhærentiã ſuam vel ſecundum certã quandam habitudinẽ eſſentialem, quam dicit ad ſubſtãtiam, alia n. eſt ad ſubſtantiam habitudo quantitatis, & alia qualitatis, & alia cæterorum accidentium: ſic quantitas non poteſt abſtrahi à ſubſtãtia; verùm nõ hoc modo conſiderat eã Mathematicus; non n. agit de quantitate conſiderans eius exiſtentiam vel eſſentiã vel cauſas eius naturales, quod non ſemel à nobis in hoc opere fuit declaratũ: & ſanè id manifeſtum eſt perluſtranti omnes demonſtrationes Geomet. & Arithmet. quæ in huiuſmodi ſcientijs reperiuntur, quod aũt Mathemat. non perſcrutetur cauſas quantitatis, nec ex illis demonſtrationes ſuas cõficere laboret, auctores ſunt multi tam Platonici, quàm Peripatetici. Conſiderat igitur Mathemat. certas quaſdã affectiones quæ conueniunt quantitati non in ordine ad ſubſtantiam, ſed per ſe, vel ſimpliciter & abſolutè, vel in comparatione ad aliam quantitatem: atq; hinc etiam patet ſolutio poſterioris rationis. Illud autem inuadẽdum eſt quomodo D. Tho. locis ſuprà memoratis affirmat materiã intelligibilem à qua non abſtrahit Mathem. eſſe ſubſtantiam, cum ipſemet in 1. Poſt. ſuper tex. 42. & in 7. Metaphyſicæ ſuper t. 35. ſcribat materiam intelligibilem eſſe ipſum continuum, hoc eſt, vel ſuperficiem vel corpus: & ſanè idem confirmat Alexander in eodem loco, nec Ariſtot. id abnuit, tum in illo loco, tum in 8. Metap. text. 15. Sed veniamus ad alteram opinionem.

Quando verum ſit poſterius non poſſe abſtrahi à priori.

Quomodo Mathematicus conſiderat quantitatem.

Explicatur altera ſententia eorum qui aiunt quantitatem mathematicam ſimpliciter abſtractam eſſe ab omni ſubſtantia, & præfertur priori ſententiæ.

Cap. XVIII.

Præclara ſententia Themiſtij de Mathematica abſtractione quantitatis ab omni ſubſtantia.

ALtera ſententia eſt Græcorum; qui cenſent à Mathematico conſiderari nudam quantitatem ſegregatam ab omni materia & ſubſtantia. Themiſt. in 3. Phyſic. ſuper text. 71. ita ſcribit. *Ideo Mathematica dicuntur ex abſtractione, quoniam ab ijs quæ cernuntur in corporibus naturalibus, abiunguntur, & ipſæ per ſe dimenſiones ipſumque continuum æſtimatur atque ſpectatur.* Idem in 1. de Anima; ſuper text. 17. ſic ait. *In omnibus quæ Mathematici contemplantur, naturales affectiones à conſpectione ſua reijciunt, ſolas meraſque magnitudines & nuda atque inania ſpatia conſiderant; finiendis his neq; materiam neq; naturalem qualitatem adiungunt.* Idem in 3. de Animâ, ſuper text. 35. hæc habet. *Mathematici ad ſolam quantitatem ſpectant; & contemplationem ſuam ad ſpacia ipſa mera inaniaque & confinia corporum tantùm adhibent. Ex eo fit vt inter Mathematicas diſciplinas Geometria & Arithmetica abeſſe à materiâ naturali longiſſimè videantur, vtpotè in quibus demonſtrationes ſine aliqua materiæ mentione procedant, quamobrem neque ſuppetias à ſenſu deſiderant; quia neque materiam vllam requirunt. At Muſica, Perſpectiua, Aſtronomia, quanquam & hæ conantur remouere materiam atque ſenſum, non tamen æquè id poſſunt, ſed à ſenſu proficiſcuntur & in ſenſum deſinunt.* Hoc idem docet & pulcherrimè tractat Simplicius ſuper 3. de Anima explanando text. 35. Vide etiam Philoponum in 2. Phyſ. ſuper text. 18. vbi ait nudam quantitatem, perinde ac ſi per ſe ſubſiſteret; à Mathematico conſiderari ſine omni ſubſtantia. Omnes denique Græci, interpretantes vel text. 18. 2. Phyſic. vel 17. 1. de Anima, vel 35. 3. de Anima, vel 35. 7. Metaphyſic. idem planè affirmant.

Idem ſentiūt Simplicius et Philoponus, quin etiam ipſemet Ariſtot.

Ac nobis quidem Ariſtoteles videtur idem ſenſiſſe: is enim in 12. Metaphyſic. text. 44. ait inter diſciplinas Mathematicas Aſtrologiam quidem ſpeculari de ſubſtantia ſenſibili ac ſempiterna, Geometriam autem & Arithmeticam nullam ſubſtantiam conſiderare. Et in 11. lib. Metaphyſic. Summa 2. cap. 1. hoc idem perſpicuis verbis declarat ita ſcribens. *Mathematicus circa abſtracta ſpeculatur, tollendo namque omnia ſenſibilia ita ſpeculatur, ſolùm autem dimittit quantum & continuum, hoc eſt, vel lineam vel ſuperficiem vel corpus & paſſiones eorum prout quanta & continua ſunt, non prout aliquid aliud ſpeculatur.* Hactenus Græci & ipſe Ariſtoteles. Quæ ſententia nobis quidem fit veriſimilior, atq; probabilior. Primū enim, talis eſt modus abſtra-

ſtrahendi in ſcientijs, qualis eſt modus definiēdi, vt innuit Ari. in 6. Met. t. 2. ſed in definitionibus Mathematicis nulla fit mentio nullaq; ratio habetur vllius materiæ vel ſubſtantiæ, vt per ſe clarum eſt conſideranti omnes definitiones Mathematicas, ergo Mathematicus abſtrahit quantitátem ab omni materia & ſubſtantia: quid enim aliud eſt abſtrahere vnum ab alio, quàm conſiderare vnum non conſiderando aliud? Deinde, Ari. in 2. Phy. t. 19. oſtendit Mathematicum abſtrahere à materia ſenſibili, propterea quòd definit per impar, triāgulum & alia eiuſdem generis abſq; materia ſenſibili: ſed in definitionibus eiuſmodi rerum, ſicut nō apparet materia ſenſibilis, ita nulla prorſus materia vel ſubſtantia cernitur, ergo Mathematicus ſicut à materiá ſenſibili, ita ab omni ſubſtantia quantitatem abſtrahit. Poſtea, affectiones quę à Mathematico demonſtrantur de quāntitate, non ei conueniunt in ordine ad ſubſtantiam, ſed per ſe; vt eſſe diuiſibilem, commenſurabilem, proportionabilem, æqualem, vel inæqualem: ſimiliter triangulum habere tres angulos ęquales duobus rectis, ſphæricum non poſſe tangere planum niſi in puncto, & alia eiuſdem generis, quæ ſine vllius ſubſtantiæ reſpectu per ſe ſpectantur in quantitate. Quare Mathematicus ad eas res demonſtrandas non indigebit cōſideratione vllius ſubſtantiæ; non enim quantitas eſt diuiſibilis ex eo quia eſt in ſubſtantia, neq; triangulum habet tres angulos ęquales duobus rectis, nec linea recta tangit circulum in puncto, quia inſint in aliqua ſubſtantia; ſimiliter etiam non conuenit quantitati tantū locum occupare, in ordine ad ſubſtantiam, ſed per ſe, vt in cubo demonſtrat Ari. 4. Phy. t. 76. Imò quædam non videtur poſſe conuenire quātitati in ordine ad ſubſtantiam, quemadmódum continuum eſſe diuiſibile in infinitum; nam ſi ſubiectum quantitatis, vt prioris ſententiæ principes exiſtimant, eſt ſubſtātia compoſita, perſpicuum eſt repugnare quantitati, prout eſt in ſubſtantia compoſita, diuidi in infinitum; forma enim ſubſtantialis neq; diuiſiónem neq; accretionem in infinitum fieri in quantitate ſibi coniuncta vllo modo patitur. Ad extremum, ſi Mathematicus vt ſæpe à nobis dictum eſt, neq; eſſentiā, neq; exiſtentiam, neq; proprias & reales cauſas tum quantitatis tum affectionum eius conſiderat, quid ei opus erit ad contemplationem tractationemque ſuarum demonſtrationum, vllam ſubſtantiæ conſiderationem adhibere? Verùm de his ſatis. Deinceps an quadratura circuli ſit poſſibilis diſquiramus.

Quinq; rationibus probatur quantitatem Mathematicam ab omni ſubſtantia eſſe abſtractam.

Digitized by Google

De Quadratura circuli an ſit ſcibilis vel poſſibilis.
Cap. XIX.

Libet hoc loco, quaſi à recto doctrinæ curſu deflectentes, ad amænam quandam contemplationem paululum diuertere, hoc eſt, de quadratura circuli, ſit poſſibilis necne, diſputare. Cuius rei iucunda eſt inquiſitio, difficilis explicatio, cognitio autem cum ad alia, tum ad multorum locorum Ariſtot. intelligentiam perquam vtilis. Circulum autem quadrare conati ſunt apud veteres, Antiphon, Bryſo, & Hippocr. Chius, quorum meminit Ariſtot. 1. Phyſic. text. 11. 1. Poſt. text. 23. & 1. Elenchorum cap. 10. Apud recentiores autem Orontius Finæus, qui, ſi quàm multa docere atque demonſtrare aggreſſus, atque pollicitus eſt, tam multa præſtare ac perficere potuiſſet, immortalem ſanè gloriam ſuiſſet conſequutus. Horum omnium de quadratura circuli demonſtrationes, Ioan. Buteon vno libello diligenter collegit, earumque demonſtrationum vitia & errata, ſubtiliter & accuratè patefecit. Nos primùm videamus quid alij ſenſerint de Quadratura circuli: tum doceamus quadraturam circuli poſſibilem atq; ſcibilem eſſe: poſtremò, rationes contrarias, quæ videntur nobis aduerſari, diſſoluamus.

Opinio & argumenta eorum qui negant Quadraturã circuli eſſe poſſibilem.

Nonnulli putant non poſſe quadrari circulum, propterea quod Ariſt. 7. Phyſ. text. 21. & 30. videtur ponere pro abſurdo vt recta & circularis lineæ ſint inter ſe æquales: Auerr. in 7. Phyſic. commento 29. ait impoſſibile eſſe vt quantitates ſint inter ſe æquales, niſi aut rectæ inter ſe; aut circulares inter ſe: & 10. Metaphyſ. commento 10. ait lineam arcualem non poſſe æquari lineæ rectæ, aut rectam alij non rectæ: & apud Euclidem eſt communis animi conceptio (quæ ſibi mutuo congruunt ea inter ſe fore æqualia) ſed conſtat, nullum quadratum poſſe omnino congruere cum circulo aut ei penitus adaptari, nam ſi rectum, congrueret cum obliquo ſeu curuo, non eſſet rectum, ſed obliquum, aut hoc non eſſet obliquum ſed indueret formam recti. Ad extremum, cum in huius rei peruestigationem, omnibus propè ſeculis, plurimi atque clariſſimi Mathematici ſummo ſtudio & diligentia incubuerint, nec quicquam adhuc compertum fuerit, deſperandum eſt, hoc in poſterum inueniri poſſe, idque maximo argumento eſſe debet, huius rei demonſtrationem non poſſe comprehendi, quamobrem Ariſtot. in Categoria ad aliquid, vbi de Quadratura circuli ſermonem habet, loquitur de eâ non abſolutè, ſed ex ſuppoſitione *ſi* (inquit) *eſt ſcibilis.* Ab hac opinione non abhorruiſſe Ammonium Simplicij

plicij magiſtrum affirmat ipſemet Simplicius 1. Phyſic. ſuper text. 11.

E contrario autem Iamblicus (auctore Simpl. in 1. Phyſic. ſuper text. 11.) affirmat Quadraturam circuli non modo poſſe inueniri, ſed poſt Ariſt. compertam & traditam fuiſſe à Sexto Pythagor. Archimede Apollonio, Nicomede & Carpo. Verùm Simpl. ait à ſupradictis viris non certam huius theorematis demonſtrationem, ſed inſtrumentariam tantum quandam eius rationem & conſtitutionem adinuentam fuiſſe; non enim id latuiſſet tamdiu omnes Mathematicos, Archimedes certè non perfectè quadrauit circulum, niſi fortè dicatur quadraſſe; vel quia dedit certiſſimam viam quadrandi, & docuit ea quibus cognitis & compertis neceſſariò conficitur Quadratura circuli; vel quia in quadrando circulo proximè omnium acceſſit ad veram eius rei demonſtrationem, ita vt quod deeſt, perexiguum ſit, & cum demonſtratio traducitur ad materiam ſenſibilem, pro nihilo ducatur, & non ſecus vtilis ſit à Mechanicis, ac ſi eſſet demonſtratio perfecta & omnibus ſuis numeris abſoluta.

Iamblichus dixit Quadraturam circuli a multis iam eſſe inuentam.

Zimara in ſuis concordantiis ſuper decimum lib. Metaphyſ. exponens ea verba, quibus Auerr. ait lineam circularem non poſſe æquari lineæ rectæ, dupliciter, inquit Quadraturam circuli poſſe accipi, vno modo Mathematicè & ſecundum imaginationem, altero modo Phyſicè & ſecundum rem. permagni autem referre vtro modo ſumpta fuerit; etenim Mathematicè poſſibilis eſt; vt videtur Mathematicis & Boëtio, qui in Categoria Ad aliquid, inquit eius demonſtrationem eſſe inuentam, ſeque eam fuiſſe explicaturum niſi breuitati ſtudere voluiſſet. Imaginatur enim (ait Zimara) Mathematicus lineam rectam incuruari, & fieri circularem, & contrà ipſam circularem rectificari, vt omni ex parte coæquetur lineæ rectæ. At verò Phyſicè, & ſecundum rem, hoc impoſſibile eſt; nunquam enim linea recta poteſt re ipſa perfectè adaptari & congruere circulari, niſi deſinat eſſe recta; & cum æqualia dicantur eſſe ea quæ ſibi inuicem congruunt, nunquam profectò ſecundum rem quod eſt circulare poterit æquari recto, quare ſic impoſſibile eſt quadrari circulum. Hac autem diſtinctione poſita, putat Zimara omnes opiniones inter ſe conciliari poſſe; nam qui aiunt circulum poſſe quadrari, intelligunt Mathematicè; qui autem negant, intelligunt Phyſicè. Porrò hanc diſtinctionem videtur probare & confirmare Auerr. in 7. Phyſic. comm. 29. ita ſcribens. *Impoſſibile eſt lineas rectas circularibus aut contra circulares rectis, denique quæcunque non ſunt eiuſdem ſpeciei ſibi*

Opinio Zimaræ [illegible] Mathematicè [illegible] non Phyſicè.

inuicem æquari. *Quòd autem dicunt Geometræ, quod linea recta eſt breuiſſima linea omnium quæ duci poſſunt ab vno puncto ad aliud punctum, dicitur largè, & æqualitas dicitur de eis ferè æquiuocè, & ſimiliter hoc quòd dicunt quod circumferentia alicuius circuli eſt æqualis figuræ poligoniæ, & Geometer decipitur in hoc; quia poſſibile eſt exiſtimare lineam rectam quæ incuruetur & fiat circularis, & quia hoc accidit in mente, attribuit hoc propriè ipſi Geometer.* Hæc Auerr. Neq; verò inquit Zimara, incredibile videri debet idem eſſe poſſibile Mathematicè, quod nõ eſt poſſibile Phyſicè; cum poſſit hoc permultis exemplis confirmari, nam motus circulares inter ſe contrarios eſſe & quantitatem augeri & diuidi poſſe in infinitum, & velocitatem motus infinitè intendi & remitti poſſe (de quo vide apud Auer. 3. Phy. 70, & 4. Phy. 72. & 1. de Cœlo 32.) verum eſt ſecundum abſtractionem quãdam Mathematicam, falſum autem & impoſſibile, ſecundum rationem & conſiderationem Phyſicam. Hactenus Zimara.

Refellitur opinio Zimaræ, & eorum qui negant Quadraturam circuli poſſibilem eſſe.

CAP. XX.

SVpradicta opinio Zimaræ multis de cauſis nobis non probatur. Primò, quia putat quadratum circuli, eo fieri, quòd imaginemur, aut lineam rectam flecti in curuam, aut hanc dirigi in rectam, cum hoc longiſſimè abſit cùm à vero, tum à doctrina Mathematicorum; etenim quadrare circulum non eſt aliud, quàm reperire aream alicuius quadrati parem & æqualem areæ cuiuſpiam circuli; non vt inter ſe congruant & planè coaptentur inuicem, hoc enim non ſolùm impoſſibile eſt in quadrato & in circulo, ſed etiam in ipſis figuris rectilineis quæ diuerſa ſpecie continentur; nunquam enim triangulum quadrabit, & congruet cùm quadrangulo, aut quauis figura alius ſpeciei; quippe cum ſpecies & ratio figuræ conſiſtat in indiuiſibili; certum tamen eſt omnes figuras rectilineas quadrari poſſe, vt ex 14. propoſitione 2. lib. Elem. Euclid. perſpicuum eſt. Aequalitas ergo quadrati & circuli in eo eſt, vt areæ vtriuſq; figuræ ſint æquè capaces; ſed iſti vt opinor, falluntur, quia idem iudicium faciunt de lineis ſecundum actum ſumptis, atq; ſic accipiantur ſecundum potẽtiam, cum tamen permultum interſit; in triangulo enim rectangulo latus ſubrendens angulum rectum, per ſe, ac ſecundum actum, minus eſt reliquis duobus lateribus ſimul ſumptis, vt patet ex 20. propoſitione primi Elementorum Euclidis, at ſecundum potentiam eſt par ac æquale illis, quia quadratum

quod

quod ſit ex tali latere, æquale eſt duobus quadratis, quæ ex duobus reliquis lateribus exiſtunt, vt docet Euclides eodem lib. propoſitione 47. & in ambligonijs triangulis latus ſubtendens angulum obtuſum minus eſt reliquis duobus, facit tamen quadratum maius duobus quadratis aliorum laterum, vt eſt in 2. Elem. propoſit. 12. Theon item Mathematicus inprimis nobilis, ſcribens in primum librum Almageſti, vbi ſermo eſt de capacitate figuræ circularis, pulchrè demonſtrat, poſitis duabus lineis æqualibus, vna recta, altera circulari, ampliorem aream effici à circulari, quàm à recta, ſed commorari in his, ſuperuacaneum ducent, qui rationibus Mathematicis, vel mediocriter fuerint eruditi. Illud quoque non vacat errore, quod inquit Zimara, quadraturam circuli Phyſicè impoſſibilem eſſe, nequaquam verò Mathematicè; cùm tamen contrà planè res ſe habeat, nam & veriſimile eſt in corporibus naturalibus, vel artificioſis, eſſe aliquod quadratum peræque capax, atque aliud corpus amplitudine rotunda: & quadratura Archimedis (vt ſupra expoſui) in materia ſenſibili, & in corporibus mechanicis habetur, atque vſurpatur pro perfecta & abſoluta, quæ tamen ad regulam Mathematicorum non eſt exacta. Adde, quòd illa definitio æqualitatis, propter quam Zimara negat quadraturam circuli Phyſicè poſſibilem eſſe, non eſt Phyſica, ſed Mathematica; quippe quæ in communibus animi conceptionibus numeratur ab Euclide, verùm germanam illius definitionis intelligentiam, nec Zimara, nec quidam alij aduerſarij quadraturæ (vt oſtendemus infra) videntur aſſecuti. Hæc contra Zimaram.

Sed nos poſſibilem eſſe quadraturam circuli, aggredimur demonſtrare. Primò, ea ex quibus Archimedes concludit quadraturam circuli, in lib. de Dimenſione, propoſitione 1. non ſunt impoſſibilia; nam quamuis ibi ponit trigonum orthogonium, cuius vnum latus ſit æquale peripheriæ circuli, & neque ab ipſo neque à quoquam alio demonſtratum fuerit, dari lineam rectam æqualem peripheriæ circuli, tamen Eudocius Aſcolonita illam propoſitionem Archimedis exponens, ait eiuſmodi rectam poſſibilem eſſe, quin etiam talem aliquam reperiri in natura, à nullo planè dubitari. Lineas item Helicas, per quas Archimedes pulchrè quadrat circulum, quis ſanæ mẽtis neget, aut poſſe reperiri, aut certè effici poſſe à Deo? nam cum huiuſmodi lineas cogitatione depingimus, nihil mens reperit in his, aut rationi repugnans, aut quod obſtet aliquo modo, vt eſſe nequeant. Deinde, ſi Archimedes quadrauit Parabolam, quæ eſt area quam linea recta & curua circumſcribũt, cur

non circulus etiam quadrari poſſit? Præterea, ſi angulo curuilineo (vt eſt apud Proclum 2.lib. ſuper Euclidem) inuenitur rectilineus maior, & minor, atq; etiam par, cur non idem contingeret in ipſis figuris rectilineis, & curuilineis? Adhæc ſi Hippocrates quadraſſet omnes lunulas, quas adhibet in ſua demonſtratione, proculdubio (vt etiam confitentur Mathematici, qui eiuſmodi demonſtrationem redarguunt) quadrauiſſet circulum. Atqui ſi is vnam aliquam lunulam quadrauit (vt verè quadrauit) hoc eſt certiſſimo argumento, omnes quoq; poſſe quadrari, quippe cum omnium lunularum par ratio, par item facilitas, & difficultas ad quadrandum, eſſe videatur. His accedit, quod non minus difficile videtur quadrare lunulam, quàm ſemicirculum, aut aliam quampiam ſectionem circuli, propterea quod lunula habens vtramq; lineam curuam, magis eſt diſſimilis figuræ rectilineæ, quàm ſemicirculus, vt potè qui ſaltem alteram lineam rectam habeat. Cum igitur lunula quadrata fuerit ab Hippocrate, quid prohibet etiam ſemicirculum quadrari poſſe? eo autem quadrato, totius quoq; circuli quadratura in promptu eſt. Poſtremò (vt quo argumento oppugnant aduerſarij Tetragoniſmum, eodem nos ipſum tueamur) ſi eſſet impoſſibilis quadratura circuli, id ſanè vidiſſent clariſſimi quique Mathematici, qui ea in re multum elaborarunt: & non ſolum à quærendo deſtitiſſent, ſed etiam docuiſſent huiuſmodi problema eſſe impoſſibile, ceu eſt ab ipſis de diametro, quòd ſit incommenſurabilis coſtæ, luculenter explicatũ atq; demonſtratum. Sed ad diſſoluendas rationes quibus oppugnatur Tetragoniſmus, veniamus.

Soluuntur rationes contrariæ.

Cap. XXI.

Rationes autem, quibus Tetragoniſmus labefactari exiſtimatur, parui negotij eſt diſſoluere; nam ſicubi Ariſtot. & Auerr. aut etiam alij, docent rectum & curuum inter ſe comparari & æquari non poſſe, loquuntur ſanè de perfecta comparatione, quæ ſecundum Ariſtot. 7. Phyſic. tantùm verſatur in ijs, quæ ſpecie atoma continentur. Quocirca eam remouet etiam à genere, vt potè in quo propter magnam differentiarum atque ſpecierum varietatem, aſſerat complures æquiuocationes delitеſcere. Vel alio etiam modo hæc poſſunt expediri: poſito nimirum duplici genere comparationis, vno ſecundum ſimilitudinem, quod fit in in ijs tantùm, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei: altero autem ſecundum proportionem, quod latiſſimè patet, pertinens etiam ad ea, quæ ſunt diuerſorum

ſorum generum, hanc duplicem rationem comparationis, colligere licet ex ijs, quæ ſcribit Ariſt. 2. de Generat. text. 37. Perfecta igitur æqualitas in ijs tantum eſt, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei; quæ enim ita ſunt ęqualia, ſibi inuicem oppoſita, perbelle congruunt inter ſe; id quod minimè conuenit in quantitates rectas, curuas, quinimò nec in vllas quantitates differentium ſpecierum, quales quales fuerint conuenire poteſt; nunquam enim trigonũ cum tetragono, aut pentagono hac ratione congruet, aut planè cõformabitur; ergo vt perfectam æqualitatem in recto, & curuo non ponimus, ita aliquam vim, & rationem æqualitatis, in ipſis reperiri poſſe affirmamus; vt ſpatio quod circulus continet, par & æquè capax ſpatium à quadrato effici valeat. Non enim hoc loco verba facimus de parilitate lineæ rectæ & curuæ perfecta ſecundum actum, ſed ſecundum potentias huiuſmodi linearum. Potentia verò lineæ quænam ſit, nouimus ex 2. lib. Elem. Euclidis. Porrò, illa definitio æqualitatis. *Aequalia eſſe quæ ſibi mutuo congruunt.* Non ſic traditur ab Euclide, ſed potius è conuerſo. *Quæ ſibi mutuo congruunt, ea ſunt inter ſe æqualia.* Quo modo ſumpta hæc ſeu definitio, ſeu potius communis animi conceptio vniuerſè, & abſolutè vera eſt, neq; aduerſatur quicquam noſtræ ſententiæ: ſin autem enuntietur, quemadmodum aduerſarij volunt, accipi debet de perfecta æqualitate, quæ eſt in his tantum, quæ ſubiecta ſunt eidem ſpeciei. Quod ſi contendant in hac definitione æqualitatis, magnam vim eſſe ad tollendum tetragoniſmum: profectò ex ipſa pari ratione ego concludam, neq; trigonum neq; pentagonum, neq; vllam aliam figuram rectilineam, quæ ſpecie modò differat à tetragono, quadrari poſſe; neq; enim huiuſmodi figuris accommodari poteſt illa definitio æqualitatis, quod qui non videt, quàm ſit abſurdũ, is planè rudis, & ignarus eſt diſciplinæ Mathematicæ. Argumentum petitum ex auctoritate eorum qui cum diu multumq; laborauerint in demonſtrando hoc problemate, tamen adhuc perfectam demonſtrationem non compererint, non modo nobis non aduerſari, ſed retorqueri poſſe in aduerſarios paulò ſupra explicauimus. Verũ hæc ſint ſatis de Tetragoniſmo: in quo declarando aliquanto longiùs prouecti ſumus, vt aperiremus ijs qui dant operam Philoſophiæ quid ea de re ſentiendum ſit, ne fortè quiſquam à vero abducatur, captioſis quorundam deceptus argumentis.

Illud autem non eſt hoc loco prætereundum, rectè Alexandrum dubitare (vt Simplicius refert) num tetragoniſmus per ſectiones, quem Ariſt. nominat 1. Phyſic. text. 11. ſit Hippocr. is enim non per ſectiones, ſed per lunulas quadrabat circulum

vt ipſemet Ari. auctor eſt in 1. Elench. c. 10. quantum veòr inter lunulam, & ſectionem interſit, notum eſt non modo imbutis, ſed etiam tinctis modò Geometria; quare vel ad alium referendus eſt hic Tetagroniſmus, cuius demonſtratio non peruenit ad nos, vel nomen ſectionis καταχρηστικῶς poſitum fuit ab Ari. pro vocabulo lunulæ fortaſſe, quod Hippocrates non ſolùm lunulis, ſed multis quoq; circuli ſectionibus vtatur in ſua demonſtratione. Verũ illius demonſtrationis vis atq; robur, non in ſectionibus circuli, ſed in lunulis collocatum eſt. Circumfertur etiam quidam libellus nomine Campani, in quo auctor illius per ſectiones circuli conatur oſtendere quadraturam eius. Primùm, diuidit peripheriam circuli in quatuor partes æquales, tum aſſumens proportionem circumferẽtiæ ad diametrum traditam ab Archimede, perinde ac fuiſſet certa & cõperta, ponit quatuor lineas rectas pares illis quatuor peripheriæ partibus, ex quibuſdam conflatum quadratum putat fore par illi circulo, cuius peripheria quadripartito diuiſa fuerat. Quæ demonſtratio tot erroribus ſcatet, vt rectè opinetur Buteon eam non eſſe Campani, qui fuit clariſſimus Mathematicus, ſed ab aliquo Geometriæ indocto, quò ſibi maiorem legentium gratiã promereretur emiſſam, atq; euulgatam fuiſſe nomine Campani. Alexander autem ſcribit, exiſtimaſſe quoſdam, propterea ꝙ comperiſſent eundem numerum eſſe circularem, & quadratũ, vt vigintiquinq; eſt numerus circularis, quia ab eodem in idem procedens terminatur: eſt item quadratus, quoniam fit ex ductu quinarij in ſe, in circuli quoq; magnitudinibus ſe inueniſſe quadratum. Sed demonſtratio (inquit Alexander) non ducitur ex principijs Geomet. ſed Arithmet. neq; neceſſarium eſt quidquid reperitur in numeris etiã reperiri in magnitudinibus: Etenim inter quoſcunq; numeros reperitur rationalis proportio, quæ tamen inter quaſcunq; magnitudines, vt verbi gratia, inter diametrum & coſtam, non inuenitur. Verùm Simplicio incredibile videtur fuiſſe aliquos, qui tam pingui, & rudi demõſtratione vterentur ad quadrandum circulũ, ſed fortè veriſimilius eſſe nonnullis, cum vidiſſent in numeris eũdem ſimul eſſe quadratum, atq; circularem, veniſſe in mentem vt quærerent etiam in magnitudinibus quadraturam circuli. Atque hæc dicta ſint de quantitate ſecundum Mathematicam eius conſiderationem. Reſtat vltima quantitatis conſideratio, quæ eſt Phyſica, ſecundum quam explicanda eſt illa apud Philoſophos percelebris quæſtio de Maximo & Minimo.

De

De Maximo & Minimo CAP. XXII.

QVoniam ſuprà demonſtratum fuit, quantitati ea ratione vt quantitas eſt, non repugnare eam, vel augeri vel diuidi in in infinitum:nunc videndum eſt,an idem quoq; conueniat in quantitatem naturalem;an potiùs quantitas rerũ naturalium habeat certos præfinitoſq; magnitudinis & paruitatis fines,quos natura tranſire nequeat. Hanc quæſtionem ferè in ſcholis nuncupant de Maximo & Minimo, & diſputant, an detur Maximum & Minimum in rebus naturalibus. Quò autem dilucidiùs explanentur, & faciliùs percipiantur ea quæ ſunt à nobis tractanda, diuidemus hanc quæſtionem in duas partes: in priori, quædam prædocebimus ad intelligentiam quæſtionis perutilia; in poſteriori exponemus nonnullas propoſitiones,in quibus propoſitæ quæſtionis explicatio continetur.

Quid ſit Maximum quod ſic, Minimũ quod ſic, Maximum quod non, Minimũ quod nõ.

Primò ſciendum eſt,olim apud Philoſ.Latinos in tractatione huius quæſtionis,fuiſſe admodum vſitata hæc quatuor vocabula,Maximum quod ſic,Minimũ quod ſic, Maximũ quod non,Minimum quod non. Appellabant Maximum quod ſic, terminum quantitatis,ſub qua res naturalis eſſe poteſt, & non ſub maiori,ita vt attingere quidẽ poſſit illum terminum,tranſire autem non poſſit. Minimum quod ſic,dicebatur terminus quantitatis,ſub qua res poteſt eſſe, ſed non ſub alia vlla minori. Maximum quod non, vocabatur terminus quantitatis, ſub quo res non poteſt eſſe,ſed bene ſub quacunq; maiori, modò non tranſeat modum magnitudinis,quem ſuprà diximus,maximum quod ſic;& hoc modo dicebatur,quoniam verſus paruitatem, erat maximum eius quantitatis ſub qua nõ poteſt eſſe res. Minimum quod non,erat terminus quantitatis,ſub qua res non poteſt eſſe,ſed bene ſub minori,modò non excedat terminum paruitatis,quem ſuprà vocauimus Minimum quod ſic;& dicitur hoc nomine, quia eſt Minimum eius quantitatis, ſub qua non poteſt eſſe res verſus magnitudinis exceſſum. Hæc olim,vt dixi,à Philoſophis Latinis,ſicut alia multa, nimis horridè & obſcurè dicebantur. Quocirca dicendi obſcuritas rerum difficultati adiuncta,mirum in modum augebat diſcẽdi laborem. Verùm quia hæc iam exoleuerunt,negligi poſſunt ſine vllo Philoſophiæ detrimento.

Maximũ & Minimum in quib. rebus ſpectentur.

Deinde, Maximum & Minimum licèt propriè ſint in quantitate,hoc eſt,in magnitudine & multitudine,tamen etiã transferuntur ad alia multa, quæ induunt rationem aliquam quantitatis, cuiuſmodi ſunt pondera,menſuræ, & in potentiis magna vel parua virtus,in motu velocitas & tarditas, in tempore longum & breue,in qualitate intenſum & remiſſum,deinde in perfectione magnum & paruum metaphoricè ſumpta.

Maximũ & Minimũ dicuntur vel poſitiuè, vel negatiuè. Poſtea, Maximum & Minimum dupliciter accipi poſſunt; vel poſitiuè, vel negatiuè: dicitur poſitiuè Maximum, quod eſt maius omnibus aliis, & Minimum poſitiuè, quod eſt minus omnibus aliis. Dicitur autem negatiuè Maximum, id quo eſt nō aliud maius, poteſt tamē eſſe aliud ei æquale; Minimum etiam negatiuè dici id, quo non eſt aliud minus, poteſt tamen aliud eſſe ei æquale ſecundum paruitatem. Itaq; Maximum poſitiuè excludit maius & æquale: Maximum autem negatiuè, excludit quidem maius, ſed non æquale: Idemq; contingit in Minimo.

Præterea, Maximum & Minimum poſſunt conſiderari dupliciter: vel abſolutè, vt quæratur, an in mundo ſit aliquid Maximum omnium aut Minimum; vel definitè ſecundum vnamquamq; ſpeciem rerum, vt an in ſpecie humana ſit maximus homo & minimus homo: Atq; hoc modo poteſt quæſtio tractari tripliciter: primùm in viuentibus; tum in elementis; deinde in mixtis inanimatis.

Adhæc, dupliciter poteſt aliquid terminari ſecundum magnitudinem; vno modo, intrinſecè, quia ſecundum naturam ſuam poſcit talem terminum magnitudinis, quem naturaliter non poteſt excedere: altero modo extrinſecè, quia nō ex ſe, ſed extrinſecùs terminatur, & prohibetur maius effici: velut ſi dolium ſit plenum vino, illud vinum quatenus exiſtit in dolio, nō poteſt ampliùs augeri, prohibente ipſo dolio, à quo determinatur & continetur, quamuis per ſe poſſit eſſe maius.

Dupliciter etiam cōſiderari poteſt Maximum & Minimum, vel in re quæ per ſe exiſtit, vel in re quæ inexiſtit in alia: quæri enim poteſt, an poſſit dari minima aqua per ſe exiſtens; & an poſſit dari minima aqua inexiſtens alij, hoc eſt, an poſſit dari minima pars aquæ.

Quot modis fiat accretio. Poſtremò, duplex eſt accretio, vna viuentium propria, quæ efficitur ab anima, ex alimento, vi caloris naturalis: Altera, quæ reperitur etiam in non viuentibus, quæ fit tripliciter: Vno modo intrinſecè per rarefactionem, quo modo aqua & aër & alia corpora calefacta atq; rarefacta euadūt ampliora: Altero modo extrinſecè per ſolam appoſitionem, vt ſi terræ adiungas terram, & aquæ aquam: Tertio modo per generationem, vt ignis augetur ſuppoſitis ei lignis: ex ipſis enim gignitur nouus ignis, qui priori coniunctus videtur eum amplificaſſe. Atq; hæc quidem nunc prædocere voluimus, quibus expoſitis, ad explanandam quæſtionem propoſitam commodius ingredimur.

Cuius quęſtionis explanatio, in decem propoſitionum proximè ſequentium explicatione, tota continetur.

Ponuntur nonnullæ Propoſitiones, quibus explicatur quæſtio de Maximo & Minimo.

CAP. XXIII.

PRima propoſitio: Eſt actu in mundo aliquid maximum ſecundum magnitudinem, vt primum cœlum omnia alia continens, & nullum aliud corpus extra ſe habens. Eſt etiam actu aliquid minimum ſecundum paruitatem, vel poſitiuè, vel negatiuè: nam ſi non eſſet aliquid minimum ſaltem negatiuè, ſed quocunq; paruo dato, ſemper aliud minus exiſteret, oporteret infinitam eſſe actu multitudinem rerum, quam non poſſe actu reperiri, ſuprà fuit demonſtratum.

Secunda propoſitio: In qualibet ſpecie rerum naturalium datur Maximum & Minimum. Hæc probatur tripliciter: Primò, quia natura & forma cuiuſlibet rei naturalis, virtus item & potentia, denique actiones & motus, omnia inquam hæc, ſunt naturaliter definita & determinata, quamobrem neceſſe eſt, etiam quantitatem, quæ propter illa tria datur rebus naturalibus, definitam & determinatam eſſe; quod declarans D. Thom. in 1. part. q. 7. art. 3. ita ſcribit: *Omne corpus naturale aliquam formam habet determinatam: cùm igitur ad formam ſubſtantialem conſequantur accidentia, neceſſe eſt vt ad determinatam formam conſequatur etiam determinata quantitas: vnde omne corpus naturale habet determinatam quantitatem in maius & minus.* Deinde, videmus eſſe rei naturalis admodum variari ſecundum variationem quantitatis in maius & in minus: cùm igitur eſſe cuiuſlibet rei ſit determinatum, non poterit quantitas rei naturalis indeterminatè variari, ſed erunt certi termini magnitudinis & paruitatis, intra quos tantùm poteſt conſeruari eſſe rei naturalis. Poſtea, idem perſpicuum fit ſi conſideremus omnes ſpecies rerum naturalium, in qualibet enim ſpecie reperiemus præfinitam magnitudinem & paruitatem, quam nunquam excellunt indiuidua illius ſpeciei (verbi gratia) homo nunquam attingit magnitudinem cypreſſi, nec diminuitur ad paruitatem formicæ; & mus nunquam peruenit ad magnitudinem elephanti, nec ad paruitatem pulicis. Poſtremò, *Natura* (vt inquit Ariſt. 1. de Generat. animal. ca. 1.) *vitare ſolet infinitum, infinitum autem fine caret, natura autem in omnibus finem quærit.* Et in 8. Phyſ. tex. 15. ait: nihil eorum quæ natura fiunt eſſe indeterminatum & inordinatum: Et vulgata eſt Philoſophorū ſententia, naturam eſſe determinatam ad vnum. Vide quæ in hanc ſententiam ſcribit Commentator 6. Phyſ. com. 91. & in 8. Phyſ. com. 62. cuius verba hic non aſcribimus, ne vbi nō maximè opus eſt, longiores ſimus. Quis autem ſit præcisè terminus magnitudinis & paruitatis in qualibet ſpecie rerū naturalium,

In ſpecie rerum naturalium, eſſe Maximū & Minimū.

propriè cognoſcere, difficillimum eſt, ne dicam impoſſibile: nam quemadmodum facilè eſt aſſignare magnitudinem vel paruitatem, ad quam non poteſt peruenire homo, ita difficilè eſt aſſignare certam aliquam magnitudinem & paruitatem, ad quam præcisè peruenire poteſt, & non vltrà progredi.

Clariſſima teſtimonia Ariſt. de Maximo & Minimo, quod eſt in viuentibus.

Tertia propoſitio: In viuentibus eſt certa & definita magnitudinis ratio verſus vtrunq; extremum, vt neque ad quantamcunq; molem creſcere, neq; ſub quantauis paruitate conſtare queant. Hoc probari poteſt tũ multis & illuſtribus teſtimoniis Ariſtotelis, tum etiam rationibus. Ariſt. 1. Phyſ. tex. 36. ſic ait: *Impoſſibile eſt animam vel plantam, quantamcunq; eſſe ſecundum magnitudinem & paruitatem, neq; eorum partes.* In lib. 2. de Anima, te. 41. ita ſcribit: *Omnium natura conſtantium, terminus eſt & ratio magnitudinis & augmenti.* In 4. lib. de gener. animal. c. 4. hæc habet: *Perficiendi cuiuſq; animalis certa eſt magnitudo, tum ad maius, tum ad minus, quem terminum non ſupergrediuntur, vt vel maiora, vel minora euadant, ſed in medio magnitudinis ſpatio exceſſum defectumue inter ſe capiunt.* Deniq; apud eundem Ariſt. in 7. lib. Polit. c. 4. ſic eſt ſcriptum: *Sed vt cæterarum rerum, animalium, ſtirpium, & inſtrumentorum, ſic ciuitatis menſura quædam eſt & modus: horum vnumquodq; nec ſi valdè exiguum ſit, nec ſi excedat magnitudine, vim ſuam retinebit, ſed modò prorſus naturam ſuam amittet, modò in ſtatum incommodum delabitur. Etenim nauigium prorſus non erit, nec ſi vnius palmi ſit, nec ſi pateat ſtadiis duobus, ſed ad quandam magnitudinem progreſſum, modò propter exiguitatem, modò propter exuperantiam, incommodam nauigationem efficiet.* Hæc Ariſt.

Omnium viuentum certa & definita eſt magnitudo.

Poteſt etiam idem probari his argumentis: Primò, quia ipſa augmentatio, per quam acquiritur quantitas viuentium, eſt determinata; tum quia eſt motus naturalis habens in rebus corruptibilibus determinatum terminum ad quem, tum etiam quia eſt operatio proficiſcens à virtute augmentatiua, quam ſicut aliam quamlibet virtutem naturalem, neceſſe eſt determinatã eſſe. Deinde, omnium inſtrumentorum eſt definita magnitudo & paruitas, vt ait Ariſt. in 1. & 7. lib. Polit. idq; demonſtrat experientia; non enim quantalibet ſecũdum magnitudinem & paruitatem, aut terra, aut naui, vti poſſumus ad ſecandum vel nauigandum: idemq; euenit in aliis inſtrumentis; ſed corpora animata ſunt inſtrumenta ipſius animæ, ſicut ait Ariſt. in 2. de Anima, t. 37. & id ſanè declarat definitio Animæ: eſt. n. Anima actus corporis organici: oportet igitur determinatã eſſe omniũ corporum animatorum magnitudinem atq; paruitatem.

Accretio Elementorum quæ fit per

Quarta propoſitio: In elementis eſt determinata magnitudo extrinſecus, namq; magnitudo eorum circumſcribitur ac determinatur à cœlo, à quo continentur omnia, & à mixtis, quorum

ſunt

ſunt partes, & ratione materię primæ; cùm enim materia totiùs vniuerſi finita ſit, & habeat determinatam molem, nequaquam permittit magnitudinem elementorum indefinitam eſſe.

additionem, vel per generationem poteſt fieri in infinitum.

Quinta propoſitio: Elementa poſſent ex ſe, niſi aliud obſtaret, indefinitè augeri, vel per additionem, vel per generationē; hoc per ſe clarum eſt, & docetur ab Ariſt. in 2. de Anima, t. 41. etenim ſi aquæ opponeretur aqua in infinitum, quis non videt fore, vt moles aquæ creſceret in infinitum? aqua enim quæ adiungitur, quantauis fuerit, nihil planè officit præexiſtenti aquę, quinetiam quò maior eſt aquæ moles, eò fortior & potentior exiſtit ad agendum, & ad ſeipſam conſeruandam; ſimiliter tandiu ignis augeri poteſt, dum ei apponuntur ligna, nec ignis augeri deſinet, niſi defuerit combuſtibile. Nam quod quidam dicunt, dari poſſe maximum aliquem ignem, cui ſi ſtuppa ſubiiceretur aut eam non combuſtum iri, ne videlicet euaderet ignis maior maximo; aut ſi combureretur, neceſſarium fore, vt quãtus eſt ille ignis nouus qui è ſtuppa gignitur, tanta pars præexiſtentis ignis alibi corrumpatur: hoc inquam adeo non dico falſum, ſed etiam ridiculum & fatuum eſt, vt planè indignum ſit refutatione.

Sexta propoſitio: Variatio quantitatis ſecundum magnum & paruum, quæ fit per condenſationem & rarefactionem in elementis, eſt intrinſecè determinata. Hoc manifeſtum eſt, primò ex eo, quia rarefactio & condenſatio elementi non fit ſine alteratione eius corruptiua; ſicut igitur alteratio & corruptio elementi determinata eſt, ita rarefactionem & denſationem oportet eſſe determinatam: Tum, experientia clarè demonſtrat aërem ſeu vaporem cùm nimium denſatur, verti in aquam, ſi autem nimium rareſcat, mutari in ignem: ſimiliter aquam denſatione terreſcere ac lapideſcere, rarefactione autem verti in aërem. Poſteà, ſi talis variatio quantitatis eſſet indeterminata, nihil prohiberet ignem effici tam denſum, quàm eſt terra, & hãc tam raram, quàm eſt ignis, quod ſanè remotum eſt à vera ratione, tum ob alia, tum ob id, quòd raritatis comes eſt leuitas & calor; denſitatis autem, grauitas & frigus; non poteſt autem in terra tanta eſſe leuitas & caliditas quanta eſt in igne, niſi terram appellemus ignem.

Per rarefactionem & condenſationem non poſſunt elementa in infinitum augeri.

Septima propoſitio: Elementa intrinſecè determinant ſibi certam paruitatem. Hoc ferè omnes communiter ſentiunt, & dicunt; & probari ac perſuaderi poteſt iiſdem planè rationibus quibus ſuprà fuit confirmata ſecunda propoſitio. Verùm ego non video, cur probari non poſſit opinio Scotiſtarum, affirmantium, elementum, licèt extrinſecè, hoc eſt, propter ambientis; & aliorum corporum repugnantiam, ſubſiſtere nequeat

An elemēta ex ſe & intrinſecè exigant certam & definitam paruitatem.

ſub

ſub quacunq; paruitate, tamen intrinſecè, & ex natura ſua, non exigere determinatam paruitatem, ſed poſſe ſub quantumuis parua quãtitate exiſtere: Cur enim determinata paruitas requiritur in elemento? an propter materiam? ſed quantitatis determinatio eſt à forma; & cùm materia ſit incorruptibilis, non eſt timendum, ne ob quantamlibet paruitatem aliquid mali ei accidat. An ob ipſam quantitatem? at quantitas cùm ſit infinitè diuiſibilis, ex ſe nõn habet minimum. An propter formam ſubſtantialem elementi? Sed hæc cùm immediatè ſit in materia prima comes quantitatis, & primarum qualitatum, induit in hoc conditionem materiæ ac quantitatis. Et ſi calor ex ſe nõn habet minimum ratione intenſionis vel remiſſionis, cùm enim generetur per motum, non poteſt aſſignari in eo prima vel minima pars, ſicut nec in motu, cur intrinſecè & ex ſe habere debet minimum ratione extenſionis? quod ſi hoc verè concluditur de calore & qualibet prima qualitate, verè itidem concluditur (niſi fallor ego) de forma ſubſtantiali elementi, præſertim ſi eã ſit intenſibilis & remiſſibilis (vt quidam putant) ſecundum intẽſionem & remiſſionem primarum qualitatum. Deinde, cogitetur portio aliqua materię minor ea paruitate, quam elementum dicitur intrinſecè ſibi determinare, & applicetur ei ignis, aut producet in eo calorem & formam ignis, aut non: ſi producet, ergo ignis non determinat ſibi certam paruitatem, oſtenſum enim eſt, infra paruitatem, quæ ponebatur minimum ignis, reperiri poſſe formam ignis: ſi non producet, cur? namq; cùm tota materia prima ſit vnius rationis, quælibet pars eius ſicut per ſe eſt materia prima, ita per ſe eſt in potentia proxima ad qualitates & formas elementares: ex qualibet igitur particula materiæ primæ quantumuis parua, ſi applicetur ei agens, poteſt produci qualitas & natura elementi, non aliter quàm ex quauis alia parte materiæ. Adhęc, non datur (de quo ſane conuenit inter omnes) minimum aquæ inexiſtens. Homogenea enim (vt Ariſt. innuit in lib. de ſenſu & ſenſibil. ca. 5.) non diuiduntur ad minimum. Etenim cùm forma aquę vnius rationis ſit in omnibus ſuis partibus, & ipſa ſit extenſa ſecundum extenſionem quantitatis, ſicut non poteſt aſſignari minimum quantitatis inexiſtens, quia illud erit continuum diuiſibile in partes, quarum quælibet erit minor illo minimo: ita non poteſt aſſignari minimum aquæ, quia quodcunq; ponetur, erit continuum habens partes, quarum quælibet eſt aqua: natura igitur aquæ nõ requirit certam paruitatem, ſed in qualibet poteſt eſſe, ſiue per ſe exiſtendo, ſiue inexiſtendo alij; nam quod in qualibet paruitate nõn poſſit per ſe exiſtere, hoc non accidit propter ipſius aquæ naturã, alioquin ſemper accideret, ſiue aqua per ſe, ſiue in alio

exi-

exiſtat, ſed accidit ob repugnantiam ambientis, & aliorum quę nõn permittunt aquam ſub qualibet paruitate poſſe conſeruari. Poteſt igitur ſatis probabiliter dici ac defendi, elementa intrinſecè non habere vel exigere determinatam paruitatem, ſed tantùm extrinſecè; quia nimirum niſi ſub certa quadam quantitate non poſſunt conſeruari, corrumpentibus ipſa ex terminis contrariis. Et quoniam hæc ſententia placet Scoto, perpendi etiam poſſunt rationes, quas ad eam probandam ponit in 2. Sent. diſt. 3. q. 9.

Octaua propoſitio: De mixtis inanimatis idem dicendum quod de elementis & viuentibus dictum eſt. Si enim mixtum inanimatum fuerit penitùs Homogeneum, vt aurum, eadem planè ratio erit eius quæ elementi. Sin autem fuerit heterogeneum, vt magnes, vel aliud quidpiam, non erit in hoc abſimile rerum viuentium.

Nona propoſitio: De partibus quæ inexiſtunt ſuis totis, ità dicendum eſt: ſi ſunt diſſimilares, vt manus & pes, habent determinatum maximum & minimum: alioquin nec ipſa animalia haberent, quippe quæ ex illis proximè conſtent; & cùm eiuſmodi partes ſint inſtrumenta operationum animalis, oportet eas habere determinatam magnitudinem: ſin autem fuerint partes ſimilares, vt caro, non poteſt in eis dari minimum inexiſtens, nec ſic habent determinatam paruitatem, velut paulò antè oſtenſum eſt ſub finem ſeptimæ propoſitionis.

Quibus viis Philoſophi cognouerint eſſe Maximũ & Minimum in cunctis rebus naturalibus.

Decima propoſitio: Tribus viis cognouerunt Philoſophi maximum & minimum in qualibet ſpecie rerum naturalium. Primùm experientia, nam in qualibet ſpecie cernebant ſtatui poſſe certam paruitatem & magnitudinem, ad quam nũquam pertingunt indiuidua illius ſpeciei. Deinde, ex operatione, namq; videbant operationem & eſſe cuiuſlibet rei, inſigniter admodum variari, variata eius quantitate. Poſtremò, exemplo & ſimilitudine rerum artificialium. Etenim ars vtitur inſtrumẽtis determinatæ quantitatis, nec quantumuis aut magnum aut paruum inſtrumentum, poteſt opus ſuum perficere. Porrò, aut nunquam, aut perquam rarò contingit, vt res naturales attingant ſuum maximum & minimum. Sic enim, facta minima mutatione, ad interitum laberentur. Hoc igitur periculum deuitãs natura, non permittit res naturales peruenire ad maximum & minimum, ne in incertum diſcrimen adducantur.

Verùm huius, & quæſtionis, & libri, hic finis eſto.

FINIS LIBRI DECIMI.

DE LOCO.

LIBER VNDECIMVS.

RAtio & ordo doctrinæ poſcit, vt poſt quantitatem agamus de loco. Etenim res naturales, præſertim caducæ ac mortales, ſtatim atq; habent quantitatem, neceſſariò locum aliquem occupāt. Sicut enim eſſe diuiſibile, eſt paſſio quantitatis ei conueniens abſolutè; ſic etiam occupare locum, & habere ſitum, eſt paſſio quantitatis conueniens ei in ordine ad aliud. Licèt autem corpus naturale propter quantitatem ſit in loco, in hoc autem vel illo loco, eſt propter qualitates motiuas. Terra enim & ignis ſunt in loco, quoniam habent quantitatem; eſt autem ignis in loco furſum, propter leuitatem, terra autem in loco deorſum, propter grauitatem. Verùm de loco hæc tractanda ſunt hoc libro: Primùm enim explicabimus proprietates loci, non quidem omnes quas tradit Ariſt. 4. lib. Phyſ. t. 30. ſed præcipuas tantùm, quæ ſunt quinque: Continere locatum: Trahere ipſum ad ſe: Conſeruare ipſum: Dare motui locali vnitatem, diſtinctionem, & ſpecificationem: Deniq; eſſe immobilem. Deinde inueſtigabimus, quomodo locus ſit immobilis; Poſtea, refellemus ſententiam Galeni & Philoponi, qui ſequuti veteres Philoſophos exiſtimarunt locum eſſe interuallum quoddam longum, latum, & craſſum. Adhæc, agemus de loco cœli. Ad extremum diſputabimus, an ſi eſſet vacuum, poſſet per ipſum fieri motus localis in tempore; nam ſi poſſet fieri, vel locus nō eſſet ſuperficies corporis continentis, vel certè motus localis poſſet fieri ſine loco. Illud autem lectorem præmonere volumus, quotieſcunq; viderit in hoc libro citari textus Ariſtotelis, non citando librum vnde illi deprompti ſint, intelligendum eſſe, eiuſmodi textus omnes eſſe ex quarto lib. Phyſ. in quo Ariſt. à principio libri vſq; ad text. 50. agit de loco. Sed iam ad exponendas loci proprietates aggrediamur.

Expli-

Explicantur quinque proprietates loci, quæ ſunt; continere locatum, trahere ad ſe, conſeruare, dare vnitatem & diſtinctionem motui locali, eſſe & immobilem.

CAP. I.

PRima proprietas loci eſt continere locatum. Quatuor autem ob cauſas poteſt vnum corpus indigere alio à quo contineatur. Primò, vt ab eo figuretur, & formetur, ſicut aqua figuratur à vaſe. Tum, vt conſeruetur ab eo; ſunt enim quædam loca ſalubria, alia verò inſalubria. Deinde, ob diſpoſitionem & ordinem ſecundum quem corpora minora & ignobiliora debent contineri à corporibus maioribus, ſuperioribus, & perfectioribus. Poſtremò, ob dependentiam quæ eſt inter patiens & agens, motum & mouens; nam patiens & mobile continentur ab agente & mouente. Ob has omnes cauſſas elementa continentur à cœlo. Nam cùm per ſe nullam habeant certam & definitam figuram, vt dicitur 3. de Cœlo 67. extrinſecus accipiunt figuram rotundam, nempe à cœlo; ſimiliter cùm ſint caduca & mortalia, reguntur & conſeruantur à cœlo: præterea, quoniam ſunt minora & dignitate inferiora, meritò ſubiiciuntur illi: poſtremò, quoniam cœlum habet ſe vt mouens & agens, elementa verò tanquam materia quæ mouetur & patitur, rectè ſe habet, vt cœlum contineat, & elementa contineantur. Quanquã autem in cœlis, alij continentur ab aliis, tamen id non accidit propter duas priores cauſas. Vnuſquiſq; enim orbis per ſe habet propriam figuram, & cùm ſit incorruptibilis, non indiget alterius conſeruatione; ſed id contingit ob duas poſteriores cauſas. Quoniam enim orbes alij ſunt maiores, alij minores, & alij mouent, alij verò mouentur, hinc fit vt alij contineantur ab aliis. Primum autem cœlum à nullo continetur; quia nulla ſubeſt cauſa earum quas commemorauimus, cur debeat contineri ab alio. Dicitur autem impropriè locus vt locus eſt, continere: nam cùm ſuperficies locati, & ſuperficies quæ eſt locus, ſimul, (vt dicitur tex. 35.) & omnino pares inter ſe ſint, nõ poteſt vna continere aliam; vnde Ariſt. quamuis recenſens proprietates loci, dixit locum continere, tamen id poſtea quaſi corrigens definiens locum, non dixit eum continere, ſed eſſe terminum corporis continentis. Superficies enim poteſt conſiderari tripliciter; vel per ſe ſeorſim à corpore, quo modo plerunq; conſideratur à Mathematico, & definitur magnitudo habẽs longitudinem & latitudinem ſine profunditate; vel vt eſt extremitas corporis, & terminus ipſius; nam ſicut linea punctis, & ſuperficies lineis, ita corpus terminatur ſuperficie; vel vt eſt terminus corporis non cuiuſlibet, neq; abſolutè, ſed prout eſt terminus eius corporis, quod continet aliud corpus, ita vt per ipſam

Quatuor ob cauſas vnum corpus contine tur ab alio veluti elemẽta à calo.

Cur cœli alij contineantur ab aliis.

An locus contineat.

Triplex conſideratio ſuperficiei.

corpus cuius eſt, tangat & contineat aliud, & ſic dicitur ſuperficies eſſe locus. Non ergo locus per ſe continet, ſed prout eſt terminus corporis continentis, dicitur etiam ipſe aliquo modo continere. Atque hinc ſoluitur dubitatio quædam. Videntur enim prima & ſecunda proprietas loci traditæ ab Ariſt. pugnare inter ſe: ſi enim locus continet locatum, quomodo eſt æqualis illi? nam omne continens maius eſt contento. Cui facilè occurritur. Nam locus per ſe non continet, ſed ratione eius corporis, cuius eſt ſuperficies, quod proculdubio maius eſt quàm corpus locatum. Nam licet concaua ſuperficies orbis Lunæ, & connexa ſuperficies ignis, ſint æquales inter ſe, nec vna poſſit dici continere aliam, tamen cœlum Lunæ & continet ignem, & maius eſt igne.

Secunda proprietas loci, eſt trahere locatum ad ſe. Hanc proprietatem nuſquam expreſſe ponit Ariſt. ſed videtur innuere eam text. 4. ſcribens quia corpora naturalia ſua ſponte feruntur ad locum. Hinc oſtendit non modò locum eſſe aliquid, ſed etiam habere quandam potentiam, ſupple trahendi ad ſe corpora. Nam ſicut quia videmus ferrum cùm appropinquat magneti, ei adiungi & adhæreſcere, dicimus magnetem habere vim attrahendi ferrum: ſimiliter hoc poteſt dici de loco, ad quem corpus naturale ſua ſponte tendit, ei adhæreſcit, in eoq; conquieſcit. Præterea, omnes ferè Philoſophi hanc proprietatem aſſignant loco, & Auerr. tangit eam 7. Phyſ. comm. 10. vbi pulchrè facit triplicem attractionem: Vnam, quam attrahens trahendo, etiam ipſum mouetur; vt ſi vnus homo trahit alium hominem: & talis attractio eſt motus violentus. Alteram, qua attrahens non mouetur, verùm tranſmittit vim & qualitatem quãdam, qua facit aliam rem ferri & moueri ad ſe: & ſic vnumquodque membrum corporis trahit ad ſe alimentum; ſic magnes trahit ferrum, & ambra paleas. Communicari autem aliquàm virtutem ab his, quæ ſic trahunt cum iis rebus quæ trahuntur, iudicio eſt, quòd ſi Magnes illinatur allio, non trahet ferrum, quaſi virtutem amiſerit; & ambra vt trahat paleas, debet antea calefieri; neq; poteſt trahere niſi certo quodam interuallo, per quod poſſit virtus quæ emittitur, peruenire vſque ad id quod attrahitur. Tertiam verò attractionis ſpeciem, ponit Auer. eam, qua dicitur vita res trahere aliam ad ſe, non quia compellat ad ſe, neq; quòd ei qualitatem aliquam largiatur, qua faciat eam moueri ad ſe, ſed quia eſt finis & perfectio illius rei, & ideo ea res naturali appetitu tendit ad ipſam, vnde Metaphoricè dicitur trahi ad illam; ſic finis dicitur trahere agens; & bonum trahit ad ſe appetitum, & (vt eſt in prouerbio) trahit ſua quemq; voluptas. Atq; hoc poſtremo modo locus dicitur trahere

Triplex ſpecies attractionis ſecũdum Auerr.

Digitized by Google

here locatum. Non enim trahit primo modo, quia tunc locus deberet moueri; ponitur autem immobilis: deinde quia cùm talis tractio ſit violenta, ſequeretur motus corporum naturalium ad ſua loca, eſſe violentos: neq; ſecundo modo, quia non eſt veriſimile locum diffundere virtutem vſque ad corpus quod mouetur ad ipſum: ſi enim ſic fieret motus corporum naturalium, oporteret, vt ſi (verbi gratia) lapis ex orbe Lunæ moueretur ad centrum, vt centrum virtutem attrahendi illucuſq; tranſmitteret, & longius etiam, ſi à longiori loco poſſet moueri, quod eſt penitùs incredibile. Reſtat ergo, vt locus dicatur trahere locatum tanquam finis, & perfectio eius. Notat autem Auerroës nomen attractionis æquiuocè dici de his tribus modis, nam primo modo conuenit propriè, ſecundo minus propriè, tertiò autem Metaphoricè.

Quomodo locus conſeruet & perfic. ti locatum.

Tertia proprietas loci, eſt habere vim generandi, conſeruandi, & perficiendi id cuius eſt locus. Primò, hoc docet experientia: Videmus enim non omnia omnibus locis generari, conſeruari & perfici; ſed alia aliis. Tum, id teſtatum reliquerunt Philoſophi. Hæc eſt illa potentia, quam Ariſt. ait ineſſe loco, tex. 4. & in tex. 48. & 49. ait enim locum eſſe ſimilem locato, illum eſſe tanquam actum & formam; hoc verò, tanquam potentiam & materiam; clarum autem eſt, & ſimile à ſimili, & partem à toto, & materiam à forma conſeruari; atq; perfici; & 4. de Cœlo, tex. 23. & 24. inquit non eſſe quærendum, cur leue moueatur ſurſum, aut graue deorſum, ſicut non eſt quærendum, cur ſanabile, prout ſanabile eſt, cùm mouetur, moueatur ad ſanitatē; quia ſanitas eſt actus & perfectio ſanabilis, quatenus ſanabile; ſic leue mouetur ſurſum, quia ille locus eſt perfectio leuis in quantum leue. Sed nihil illuſtrius ad huius rei probationem adduci poteſt, quàm quod ait Ariſt. 8. lib. de Hiſt. animalium, cap. 28. & 29. ſcribens, pro varietate locorum, variari animantium generationes, operationes, magnitudinē, figuram, & mores; quod ipſe multis exemplis illuſtrat Porphyr. etiam in cap. de Genere, ſcribit patrem & patriam, ſeu locum, eſſe principia generationis. Auerroës 4. Phyſ. com. 36. & 4. de Cœlo, com. 34. ait locum eſſe formam, & perfectionem locati: & alibi dicit, ignem eſſe imperfectum, & quaſi æquiuocè ignem extra ſuum locum. Hoc etiam demonſtrat naturalis inclinatio, & propenſio corporum; cur enim graue magis appeteret ferri deorſum, quàm ſurſum, niſi in loco inferiori eſſet aliqua vis conſeruans & perficiens ipſum? è contrario autem, quia locus ſuperior eſt alienus, & contrarius naturæ lapidis; ideo non fertur illuc, niſi violenter. Poſtremò, ratio oſtendit ita eſſe: ſicut enim in paruo mundo, hoc eſt, in humano corpore, membra non conſer-

Digitized by Google

uantur & perficiuntur, niſi vnumquodque ſuum locum obtineat, ſi enim membrum aliquod ex ſuo loco tranſmoueatur aliò, continuò peribit; ſic in magno mundo, cuius partes ſunt omnia corpora, præſertim ſublunaria, niſi quodlibet corpus ſuum locum poſſideat, nunquam bene habebit, quia conſeruatio, & perfectio partis, eſt vt cohærens toti locum ſuum ſibi conuenientem obtineat. Deinde, ſi oportet hunc mundum inferiorem connexum eſſe diuinis corporibus, vt ab illis regatur & conſeruetur, ſicut dicitur in 1. lib. Meteor. talis autem connexio non fit niſi per loca, idcirco enim terra eſt coniuncta cœlo, quia terra proximè eſt ſub aqua, hæc ſub aëre, hic ſub igni, hic ſub cœlo: ergo generatio, & cõſeruatio corporum, fit cum ſunt in ſuis locis. Adhæc, vnumquodq; maximè conſeruatur ibi vbi longius abeſt à rebus ſibi contrariis: ſed cùm corpus exiſtit in ſuo loco, longius abeſt à rebus ſibi contrariis, vbicunque enim poſueris aërem extra locum ſuum pluribus contrariis infeſtabitur. Hinc autem intelligi poteſt, quod Ariſt. t. 11. vertit in dubium an locus ſit cauſa locati? poteſt enim appellari cauſa dupliciter; quatenus enim trahit ad ſe locatum, vt ſuprà diximus, & vt eſt terminus motus localis, in quo conſiſtit perfectio corporum naturalium, dicitur cauſa, vt finis; quatenus verò habet vim generandi, perficiendi & conſeruandi locatum, poteſt referri ad cauſam efficientem. Conſeruatur autem locatum à loco, duplici nomine, tum quia locus eſt multis modis locato ſimilis, vt declarat Ariſt. tex. 48. & 4. de Cœlo, text. 23. tum etiam, quia virtus cœleſtis, quæ tranſmittitur ad regenda, & conſeruanda corpora ſublunaria, per locum transfunditur ad locatum. Hęc autem conſeruatio non eſt intelligẽda perpetuò, neq; citra vllam tranſmutationem, ſed tantùm aliquantulo tempore, nimirùm ſecundum durationem eiuſmodi corporum, & cũ aliqua contrarietate, minori tamen, quàm eſſet alibi. Quocirca licèt aër in ſuo loco maximè conſeruetur, non ità tamen, quin etiam alteretur; nam ſicut eſt per calorem ſimilis igni, qui eſt eius locus, ita eſt ipſi diſſimilis propter humiditatem, quæ aduerſatur ſiccitati ignis. Quanquam autem aër ſit igni ſimilis per calorem vtriq; communem, præcipuè tamen vtriuſque elementi partes inuicem proximæ & finitimæ, ſunt inter ſe ſimiles. Nam infima pars ignis qua tangitur aër, propter aëris vicinitatem eſt aërea: & contrà, ſuprema pars aëris eſt aliquo modo ignea: idemq; contingit in aliis elementis.

Quarta proprietas loci eſt hæc: locus dat vnitatem & diſtinctionem motui locali. Hoc patet ex duobus; primò, quia vt dicitur 5. Phyſ. vnitas & diſtinctio cuiuſlibet motus ducitur à termino ad quem: ſed locus eſt terminus ad quem motus localis,

lis,ergo,&c. deinde, quia in definitione non ſolùm motus localis,ſed etiam corporis grauis & leuis,ponitur locus,graue enim definitur,quod mouetur deorſum,leue autem, quod ſurſum,vt videre eſt apud Ariſt.1.& 4. lib.de Cœlo.Sed hîc attendendum eſt,motum localem diuidi poſſe tribus modis. Primò,ratione ſpatij,per quod fit talis motus.& ſic Ariſt.1.de Cœlo,tex.5.diuidit motum localem in rectum,& circularem. Spatium enim per quod elementa mouentur,eſt rectum, & continetur ſemidiametro mundi, quæ eſt linea à centro mundi, vſq; ad concauum Lunæ: motus autem circularis Cœli,fit per ſpatium rotundum. Deinde, diuiditur ratione terminorum, ad quos fit motus localis,ex quo dicitur alius eſſe ſurſum,alius verò deorſum:poſtremò diuiditur ratione principij à quo proficiſcitur motus; quo pacto diuiditur in motum naturalem, & violentum; nam motus ignis ſurſum, & motus lapidis proiecti ſurſum,non differunt ratione termini ad quem,ſed tantùm ratione principij, ex quo manat huiuſmodi motus, nam ignis mouetur ſurſum à natura ſua,lapis verò minimè, ſed tantùm extrinſecus.

Triplex diuiſio motus, ratione ſpatij, ratione terminorum ad quos, & ratione principiorum efficientium.

Quinta proprietas loci eſt,eſſe immobilem. Hanc proprietatem ponit Ariſt.41,tex. & per eam diſtinguit locum naturalem ab aliis locis,vt à vaſe. Nam vas eſt veluti locus quidam mobilis,locus autem naturalis eſt tanquam vas quoddam immobile.Sed dicet aliquis,eſſe immobilem ponitur in definitione loci, ergo non eſt proprietas eius,ſed eſt de eſſentia loci: & Auerr.ibid.dicit locum eſſe immobilem eſſentialiter.Reſpond. Locum bifariam poſſe ſumi, vel vniuersè & ſimpliciter,& ſic accidit illi eſſe immobilem vel mobilem ; Vas enim eſt locus mobilis,centrum verò eſt locus immobilis: vel accipitur locus, vt eſt naturalis, & ſic propria paſſio illius eſt, vt ſit immobilis. Nam eſſentia loci naturalis in eo conſiſtit,. vt contineat, conſeruet, & perficiat locatum, & ſit terminus motuum localium: ex quo neceſſariò ſequitur,vt debeat eſſe immobilis.Quod autem immobilitas ſit proprietas loci, probat Simplic.ſuper text. 30.& 41.lib.4.Phyſic.teſtimonio Theophraſti,& Eudemi, qui immobilitatem numerarunt inter alias proprietates loci: quorum opinioni etiam ipſi aſſentitur. Dicitur autem immobilitas de eſſentia loci,quia eſt proprietas eſſentialis, ſicut riſibile hominis ; & quia in definitione loci adhibetur immobilitas vice differentiæ eſſentialis , vt ſic locus naturalis diſtingueretur ab aliis locis,quibus cæteræ proprietates videntur conuenire præter hanc vnam.Quòd autem locus debeat eſſe immobilis,oſtẽditur his rationibus: Primò,quia ſi eſſet immutabilis,motus corporum ſimplicium,vt inquit Auerr.,eſſet otioſus. Nam finis

An immobilitas ſit proprietas loci,

Probatur 6. argumẽtis, locũ debere eſſe immobilem.

huiuſmodi motus eſt, vt perueniat ad ſuum locum, & ibi quieſcat corpus; ſi autem locus mutaretur, interdùm accideret, vt corpus quod mouetur ad locum, non reperiret locum ſuum, quare fruſtraretur ſuo fine, & motus ipſius otioſus eſſet. Deinde, quia hæc tria, natura quæ eſt principium motus, & motus localis, & ipſe locus ſibi inuicem reſpondent: ſi ergo natura, & motus localis corporum ſimplicium, eſt certus & determinatus, locus quoq; ipſorum erit certus & immutabilis. Poſtea, ſi locus eſt mutabilis, finge locũ ignis transferri aliò, & moueatur aliqua pars ignis ad ſuũ locum, vel mouebitur ad locũ vbi erat prius, at cùm non reperiat ibi illum, quæro quid faciet illa particula ignis; aut quieſcet ibi, at nihil quieſcit extra ſuum locum: aut mouebitur, ad quærendum locum vbicunq; fuerit, verùm hoc poteſt dici de animalibus, quę cognitione vtuntur, de igne autem, qui ſecundum naturam vno modo tantùm operatur, citra vllam cognitionem, ridiculum eſſet affirmare. Præterea: Locus, vt antè diximus, dat vnitatem, & diſtinctionem motui locali, ergo debet eſſe immobilis. Nam ſicut eſſentia rei eſt immobilis, ita vnde ſumitur vnitas & diſtinctio eſſentialis, id debet eſſe immobile. Adhæc, ordo vniuerſi eſt immobilis, cùm ſit bonum & perfectio eius, vt dicitur ſub finem lib. 12. Metaph. ſed hic ordo cõſiſtit in eo, vt corpora, quæ ſunt partes vniuerſi, teneant certum & definitum locum, ergo locus debet eſſe immobilis. Poſtremò, locus naturalis habet vim generandi, conſeruandi, & perficiendi, ſed talis virtus non reperitur indifferenter in quibuſlibet locis, alioquin eſſet magna confuſio, & locorum & locatorum: ergo locus eſt immobilis.

Quomodo locus ſit immobilis ſecundum opiniones aliorum. Cap. II.

SEd quomodo locus ſit immobilis, cognitu captuq; difficile eſt, quare hoc etiam à nobis diligenter explicetur. Difficultas autem hinc noſcitur. Nam ſit (verbi gratia) turris aliqua, quæ manens immota contineatur ab aëre: turris quidem nunquam mutatur ex vno loco in alium locum, aër autem, qui cõtinet turrim, ſubinde variatur; vnde ergo petenda eſt immobilitas loci turris? ſi enim dicitur turris ſemper eſſe in eodem loco, non eſt autem ſemper ſub eadem ſuperficie aëris continentis, ergo immutabilitas loci illius non ex ſuperficie aëris continentis, ſed aliunde petenda eſt.

Nonnulli Auerroiſtæ, moti quibuſdam verbis Auerr. com. 20. lib. 4. Phyſ. aiunt locum appellari immobilem ab Ariſt. tribus de cauſſis. Primò, quia cùm ſit ſuperficies & accidens, eſt immo-

immobilis per ſe, & ſi quando mouetur, id fit per accidens. Deinde, eſt immobilis, quia non neceſſe eſt ipſum moueri, quotieſcunq; mouetur locatum. Poſtea, dicitur immobilis, quia nõ oportet ipſum moueri eodem motu, quo mouetur locatum. Sed hæc friuola ſunt. Primùm enim non ſatisfaciunt difficultati propoſitæ, nempe cur turris dicatur manere in eodem loco immobili, cùm ſuperficies continentis ipſam ſubinde varietur. Deinde hoc non eſt facere locum immobilem per ſe & ſimpliciter, ſed tantùm ſecundum quid. Præterea non eſſe immobile per ſe, ſed tantùm per accidens, non eſt aliquid proprium & peculiare loco, ſed eſt commune omnibus accidentibus; nullum enim accidens eſt mobile per ſe: ſi autem hoc eſt commune, cur Ariſt. eſſe immobile præcipuè poſuit in definitione loci? Poſtremò, ſecundum expoſitionem iſtorum, etiam vas poſſet dici locus immobilis; nam ſuperficies vaſis non poteſt moueri per ſe, neq; vas neceſſe eſt moueri ad motum eius quod eſt in vaſe, aut eodem genere motus affici; cùm tamen Ariſt. tex. 41. ſecernat locum verum à vaſe, dicens hoc eſſe mobile, illum autem debere eſſe immobilem. *Opinio quorundam Auerroiſtaru.*

Scotiſtæ excogitarunt alium modum immobilitatis. Aiunt enim locum eſſe immobilem non ſimpliciter, ſed per æquiualentiam. Nam quamuis ſuperficies ambiens turrim varietur, tamen quoniam alia quæ ſuccedit, æquiualet priori, hoc eſt, ita continet turrim, ita coaptatur, & eſt æqualis illi ſicut prior, ideo propter hanc æquiualẽtiam dicitur locus immobilis. vide Scot. 2. Sent. diſt. 2. q. 6. Sed hæc opinio abhorret à veritate, & doctrina Ariſt. Primò, cur Ariſt. tex. 41. negat nauim quæ eſt in aqua, quæ continenter labitur, eſſe in loco? quia videlicet locus debet eſſe immobilis, aqua vero mutatur. At ſi locus eſt immobilis dũtaxat ratione, vt volunt Scotiſtæ, facilè occurri poſſet Ariſtoteli, dicendo aquam fluminis in quo eſt nauis, mutari quidem per ſe, tamen manere eandem ſecundum æquiualentiam, pars enim poſterior æquiualet priori, hoc autem ſatis eſſe ad tuendam loci immobilitatem. Deinde ſuperficies diuerſæ diuerſorum numero corporum continentium aliquod locatum, non poſſunt æquiualere in idem numero, ſed tantùm in idem ſpecie: hìc autem quæritur immobilitas loci numeralis; illa enim turris dicitur eſſe in eodem loco, numero, cùm tamen ſuperficies ambientis eam, non ſit perpetuò eadem numero. Poſtremò, ſi quis tranſeat ex vna parte aëris ad aliam, ſecundum Scotiſtas, diceretur eſſe in eodem loco, quia licèt mutauerit varias ſuperficies aeris, tamen cùm illæ ſibi inuicem ſint æquiualentes, & eadem penitùs ratione contineant, deberet dici eſſe in eodem loco. *Opinio Scotiſtarum.*

Opinio D. Thomæ.

D. Thom. lib. 4. Phyſ. ſuper tex. 41. & in Opuſc. 52. paulò ſubtilius exponens huiuſmodi immobilitatem loci, vult nos duo conſiderare in loco. Vnum quaſi materiale, quod eſt eſſe ſuperficiem corporis continentis; Alterum formale, quod eſt ordo & diſtantia, quam habet talis ſuperficies à cœlo, vel à centro & polis mundi: & quoniam vnitas & diſtinctio cuiuſq; rei ſumitur non ex materiali, ſed ex formali, immobilitas loci non debet attendi penes ſuperficiem continentem, ſed penes illum ordinem & diſtantiam à cœlo. Vnde quamuis ſuperficies aëris continens turrim, ſæpe varietur, tamen quia & turris & quæcunque ſuperficies ambiens ipſam, ſeruat eundem ſitum, ordinem & diſtantiam à cœlo & à centro atq; polis mundi, dicitur turris eſſe in eodem loco, non quia ſit ſub eadem numero ſuperficie aëris, ſed quia ſemper eſt in eadem diſtantia à cœlo. Hinc autem ſumendam eſſe immobilitatem loci, manifeſtum eſt, tum quia Ariſt. tex. 42. volens probare locum eſſe immobilem, ait ſurſum, quod eſt in concauo Lunæ, & deorſum, quod eſt centrum, eſſe penitùs immobilia: ſignificans immobilitatem loci ſumendam eſſe ex ordine, & diſtantia quam habet locus ad cœlum, & centrum mundi. Tum etiam, quia cœlum cùm ſit primarius locus, non eſt alia ratione immobile, niſi quia polos & centrum habet immobilia, & ſemper æquidiſtat ab illis; ſicut ergo cætera corpora habent rationem loci propter cœlum, ſic habebunt immobilitatem, propter immobilitatem eius. Quare immobilitas loci ſimpliciter ſumenda eſt ex ordine ad cœlum & polos cœli. Adde, quòd niſi ita dicamus, impoſſibile eſt explicare & tueri immobilitatem loci.

Hæc D. Thom. & qui ſequuntur illum. Cuius opinio, ob tanti viri auctoritatem probabilis eſt: videtur tamen his argumentis validiſſimè oppugnari poſſe. Primò, ſi formale loci conſiſtit in tali diſtantia, cùm hęc ſit ens priuatiuũ & reſpectiuum, locus pertinebit formaliter ad relationem, cùm tamen ſit ens abſolutum. Et ad relationem quidem & priuationem non fit per ſe motus, ad locum aũt fit. Deinde, ſecundum opinionem D. Thomæ, ſequitur ſuperficiẽ non eſſe de eſſentia loci, ſed eſſe tantũ accidens ſeparabile; quod eſt abſurdum, tum quia ſuperficies ponitur in definitione loci tanquam genus eius: tũ quia locus ponitur in aliquo genere, neq; poteſt reduci ad aliud, quã ad quantitatem, & cùm non poſſit eſſe vel linea, vel corpus, neceſſariò erit ſuperficies. Adde, quod Ari. tex. 43. ad cognoſcendum quæ corpora ſint in loco, quæ verò nõ, dat hanc regulam: Quęcunq; habent extra ſe ſuperficiem corporis continentis, ea ſunt in loco, quæ verò non habent, minimè. Perſpicuum igitur eſt, ſuperficiem eſſe de eſſentia loci: at ex opinione D. Thomæ

mæ ſequitur, eam eſſe accidens quoddam loci. Nam accidens eſt quod poteſt adeſſe & abeſſe rei præter corruptionem eius, ſed poteſt manere idem locus numero ſecundum D. Thom. quamuis accedat & recedat ſuperficies, vt patet in turri quæ eſt in eodem loco numero, propter eandem numero diſtantiam, quam ſemper habet ad cœlum: ergo ſuperficies non eſt de eſſentia loci: impoſſibile enim eſt, vt eo quod eſt ex eſſentia rei ſecundum numerum variato, poſſit eadem res numero manere, ſiue enim in Petro varietur animalitas, ſiue rationalitas, neceſſe eſſet quoque variari Petrum. Præterea, locus eſt inſeparabilis à motu locali, quia ponitur in definitione eius; ſed auctore D. Thoma, poſſet fieri motus localis ſine ſuperficie vllius corporis continentis, nam ſecundum ipſum, ſi eſſet vacuum, poſſet in eo fieri motus localis, cum tamen in vacuo neque corpus neque ſuperficies vlla ſit: ergo ſuperficies non eſt de eſſentia loci. Poſtea, aut iſte ordo ſeu diſtantia à cœlo, ſubiectiuè eſt in aëre continente turrim, aut eſt in cœlo; ſed ex parte cœli non poteſt ſumi vnitas & diſtinctio locorum, cum cœlum idem numero ſit reſpectu omnium locorum, nam reſpectu centri & polorum, eadem omnino eſt diſtantia Romæ & Neapolis & quorumlibet locorum; ſi autem vnitas & diſtinctio loci ſumatur ex diſtantia, prout ſubiectiuè eſt in ſuperficie continentis corporis, ſic neceſſe eſt talem diſtantiam variari, variata ſuperficie: neceſſe enim eſt accidens moueri motu ſubiecti ſui: niſi velint dicere idem numero accidens tranſire ex vno ſubiecto in aliud. Poſtremò, Ariſt. nunquam meminit huius diſtantiæ: oportebat autem potius explicare hanc, quàm ſuperficiem. Deinde proprietates loci non conueniunt loco ratione iſtius diſtantiæ, ſed potius ratione ſuperficiei continentis; vt continere, eſſe æquale, conſeruare, perficere. Poſtremò, cum talis diſtantia accommodari poſſit omni loco, poſſet eſſe omnis locus immobilis ratione eiuſmodi diſtantiæ, cum talis diſtantia non ſolum reperiatur in loco naturali, ſed etiam artificiali & quocunque alio. Quid enim obſtat cur vas non dicatur locus immobilis eius quod in ſe continet ratione eiuſmodi diſtantiæ? cum tamen Ariſtoteles text. 41. diſtinguat locum naturalem, à vaſe, quòd ille ſit immobilis, hoc autem mobile; & vas inquit eſſe locum mobilem, eum autem qui propriè eſt locus, eſſe veluti vas quoddam immobile. In hoc igitur videntur labi omnes ſupradicti Philoſophi, quòd voluerint quærere eam immobilitatem, quæ poſſit accommodari omni loco; cum tamen apertè clamet Ariſtot. aliquando eſſe locum immobilem, aliquando verò mobilem. Præterea, immobilitas, quam

inducit D. Tho. non conuenit loco ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Res enim dicitur eſſe in loco immobili dum ſeruat talem diſtantiam, poteſt tamen tranſire ad alium locum, & ad aliam diſtantiam, ergo locus non eſſet immobilis & definitus reſpectu locati ſimpliciter, ſed tantùm dum locatum eſt in ipſo, & quilibet locus eſſet immobilis reſpectu cuiuſlibet locati.

Exponitur & confirmatur alia ſententia de immobilitate loci, quæ videtur cæteris probabilior.

CAP. III.

Reſtat nũc vt aperiamus ſententiam noſtrã, quæ facilè percipietur, ſi quædã ante declaremus. Ac primũ quidem exiſtimamus Ari. in 4. l. Phy. non egiſſe de omni loco, ſed de loco tantum naturali. Etenim Philoſop. naturalis nõ debet tractare de alio loco quàm de naturali. Tum, quia de loco agitur propter motum localem; locus aũt qui eſt terminus motus localis, eſt locus naturalis. Deinde, locus qui habet potentiã illam, vt dicitur te. 4. trahendi ad ſe corpora, qui expetitur à corporibus, qui conſeruat & perficit, qui dat vnitatem & diſtinctionẽ motui locali, non eſt alius quam naturalis; ex quo planum eſt, non rectè facere eos qui perinde atq; Ari. ageret de omni loco, quæ hic dicuntur de immobilitate loci, conantur accommodare omni loco. Ex quo fit, vt cum in eo vehementer torqueant ſe, fruſtraq; deſudent, non ſolùm non aperiant naturam loci, ſed etiam plurimis eam inuoluant & obſcurent difficultatibus.

Poſtea ſciendum eſt locũ cognoſci ex eo corpore quod eſt in loco; corpus aũt triplex eſt, Mathematicũ, artificiale, & naturale. Naturale rurſum duplex: aliud qđ mouetur recto motu vel ſurſum vel deorſum, aliud verò motu circulari. Rurſum quod mouetur motu recto, diuiditur in corpus ſimplex, in mixtum, in animatum, & animalia, qualis autem locus vnicuiq; horum corporũ debeatur, paucis declarare neceſſariũ eſt ad id de quo agimus, planius intelligendum. Corpus Mathematicum propriè non eſt in loco, vt dicitur t. 5. quia licèt reb. debeatur locus propter quantitatem, non tamen propter quantitatem ſeparatam, ſed prout inhæret materiæ & exiſtit in rebus: quomodo iam non eſt quantitas Mathematica ſed Phyſica. Quod ſi Ari. 1. de Gener. tex. 44. ait in Mathematicis reperiri tactũ, & locum: vel id accipiendum de tactu & loco tantum ſecundum imaginationem, vel ſic interpretandum eſt, vt quia locus debetur rei ob quantitatem, quantitas autem tractatur à Mathematico, idcirco dicat locum reperiri in rebus Mathematicis. Vide Simplic. 4. Phyſic. ſuper text. 4. Artificiale autem corpus, ſicut nul-

An quantitas Mathematica ſit in loco.

lo genere motus ea ratione vt tale eſt, per ſe mouetur, ſic neque vllum habet locum niſi fortè etiam artificialem. veluti dicimus in domo locum tecti eſſe vt ſit ſupra, fundamenti autem vt ſit infra, parietum vt medio in loco conſiſtant, ſicut igitur corpus artificiale non habet motum vllum niſi quia etiam eſt corpus quoddam naturale, ſic nec locum.

Ar. l. 4. Phyſ. non agere de loco corporis cœleſtis, qui per ſe & propriè illis conueniat.

At corporib. quæ circulari motu cientur, licèt eis per ſe conueniat genus quoddam loci; nam ſicut habent motum localem per ſe, ita neceſſariò habere debent locum aliquem, propter quem fit localis motus ipſorum; Ariſt. tamen in 4. Phyſ. lib. non loquitur, niſi de motu eorum corporum quæ habent motum rectum; vt ex his quæ dicam, planum erit. Primo, text. 3. dicit locum cognoſci ex tranſlatione corporum, quæ fit circa eũdem locum ſicut materia cognoſcitur ex tranſmutatione formarum circa idem ſubiectum, conſtat autem eiuſmodi tranſlationẽ corporum nõ poſſe fieri, niſi in corporibus quæ motum rectum habent. Tum tex. 32. ait locũ non quæri niſi ꝓpter motum qui fit ſecundum locum, qui duplex eſt, vnus latio, id eſt, motus localis rectus: alter augmentatio & decretio; neutrum autem genus motus localis reperitur in corpore circulari. Poſtea, in text. 39. inquit omnem locum habere ſurſum & deorſum, & ad illum corpora ferri naturaliter, & in ipſo manere, quæ non conueniunt niſi in corpora recta. Deinde, in text. 39. cum dixiſſet locum eſſe terminum corporis continentis; ſubdit, *Vas autē contentum corpus, quod eſt mobile ſecundum lationem*, id eſt, vt omnes Græci exponunt, ſecundum motum rectum, nam Ariſtoteles diſtinguit lationem à circumlatione. Adhæc, ſi Ariſt. loqueretur de loco communi corporibus rectis & circularibus, quomodo dixiſſet text. 45. cœlum eſſe in loco per accidens? nam ſi cœlum habet motum localem per ſe, oportebat ei locum per ſe etiam aſſignare; tamen quoniam Ariſt. de loco rectorum corporum ſermonem habet, qui eſt ſuperficies corporis continentis, talem autem locum non habet cœlum niſi per accidens, quatenus nimirum mouetur circa centrum terræ, quæ eſt in loco per ſe; nimirum ſub aquæ vel aëris ſuperficie; hac igitur de cauſa cœlum dicitur eſſe in loco per accidens. Præterea hoc indicare voluit Ariſtotel. text. 46. cum ait terram eſſe in aqua, aquam in aëre, aërem in æthere, id eſt igne, æthera in cœlo, cœlum autem non amplius eſſe in loco, quia non habet locum qualem habent corpora recta, de quo ipſe ibi agit. Poſtremò, indigere loco à quo res contineatur, vbi generetur, conſeruetur, perficiatur, qui ſit terminus motus localis; quas ſupra docuimus eſſe proprietates loci, proprium eſt corporum quæ habent motum rectum.

De loco animalium, plãtarũ, & mixtorum inanimatorum.

Sed quæramus locum viuentium, ſtirpium inquam, & animalium. Animalia, ſicut non habent vnum aliquem motum ſimplicem, ita neq; vno tantùm loco circumſcribuntur, ſed in multis & varijs locis verſantur, niſi fortè, quanquam vnicuiq; indiuiduo animalium non ſit determinatus locus vnus aliquis numero, tamen vnicuiq; ſpeciei, vel generi animalium, eſt definitus locus à natura, in quo vel generentur, vel conſeruẽtur, vel operentur. Alius enim eſt locus piſcium, alius auium, alius aliorum animalium.

Veruntamen plantæ duplici nomine exiſtimari poſſunt habere vnum locum definitum: tum quia imis defixæ radicibus immobiles hærent terræ, vnde trahunt alimentum: tum etiam quia habent locum conuenientem elemento quod dominatur in ipſis nimirum terræ, ſicut etiam mixta inanimata, hæc enim quemadmodum mouentur motu locali, propter elementum quod præcellit in illis, ita locum ei congruentem obtinent. Cæterum plantæ, vt ſunt viuentes & habent accretionem & decretionem, non mouentur ſecundum vnum tantum locum, ſed per omnes differentias locorum, quod Ariſt. in 2. de Anima, tex. 14. pulchrè oſtendit his verbis. *Vegetabilia augmentum & decrementum ſuſcipiunt ſecundum contraria loca, non enim ſurſum quidem augentur, deorſum autem non, ſed ſimiliter in vtraque & in omnem partem aluntur & viuunt ſemper quouſque poſſunt percipere alimentum.* Mixta verò perfecta ſed inanima, vti ſunt lapides & Metalla, ſicut in motu locali, ſequuntur vim eius elementi quod excedit alia elementa quæ in eiuſmodi mixtis inſunt, ſic etiam in loco. Quare omnia ſunt vel in terra vel intra terram. Quanquam ſecundum varias eorum ſpecies, varia etiam ſint eorum loca naturalia, in quibus ipſa generantur & conſeruantur.

Locus qui explicatur ab Ari. 4. l. Phy per ſe, primo ac propriè ſolis elementis conuenit.

Reſtat igitur, vt ſolis elementis propriè conueniat locus naturalis de quo agitur 4. libro Phyſicorum. Itaque Ariſtot. loquitur de loco corporum ſimplicium. Nam illud, omnem locum habere ſurſum & deorſum: ad ipſum ferri corpora, & in eo conquieſcere: terram eſſe in aqua, aquam in aëre, aërem in æthere, hunc autem in cœlo: idcirco locatum ferri ad locum, quia locus eſt ſimilis & affinis locato. vt ignis aëri; locum eſſe tanquàm totum & formam, locatum totum ſicut partem & materiam: Poſtremò, quæ ſcribuntur ab Ariſtot. tex. 48. & 49. propriè non conueniunt niſi locis corporum ſimplicium. Hoc etiam confirmat Simplic. ſuper text. 4. dicens, corpus artificiale eſſe in loco propter corpus naturale, naturale autem mixtum propter ſimplex, hoc verò per ſe primo eſſe in loco. Non omnis igitur locus eſt immobilis, neque ten-

tandum eſt omni loco accommodare immobilitatē. Ari. enim tex. 41. diſtinguens verum locum à vaſe, ait vas eſſe locum mobilem, at verum locum debere eſſe immobilem: ſignificans his verbis, ſe non in omni loco ponere immobilitatem, ſed tãtùm in eo loco de quo agit: is autem eſt, vt ſupra oſtendimus, locus naturalis corporum quæ mouentur motu recto, præcipuè autem ſimplicium. Quo modo autem talis locus ſit immobilis, facile eſt & intelligere & declarare. Nam verbi gratia concaua ſuperficies lunæ, eſt immobilis locus ignis, duplici nomine, tum ex parte ignis, quoniam ignis nũquam fertur naturaliter ad alium locum, quàm ad cõcauum lunæ, neq; in alio loco quieſcit naturaliter: tum ex parte ipſius orbis lunæ, qui tametſi perpetuo mouetur: ſemper tamē eo modo ſeſe habet, neq; propius accedens ad centrum, neq; longius ab eo, vel in alium locum recedens, vt Ari. ait t. 42. ſemper terminat motum localem ignis ſemper conſeruat ipſum: deniq; ſemper largitur ei quietem & perfectionem. In animalibus autem non reperitur talis immobilitas, niſi fortè ſecundum ſpecies aut genera eorum: nõ enim vnumquodq; animal habet vnum tantum locum numero, ad quem mouetur & in quo quieſcit. Quoniam igitur differentiæ locorum in quibus verſantur corpora naturalia; præcipuè ſimplicia, ſunt ita determinata à natura vt nunquàm varientur, ſicut dicitur t. 5. his verbis. *In natura autem determinatum eſt ſeorſim vnumquodq;, non enim quocunq; contingit, ſurſum eſt, ſed quò fertur ignis & leue: ſimiliter verò & deorſum, non quocunq; cõtingit, ſed quò habentia grauitatem & terrea, tanquam non ſolum poſitione differentia, ſed & potentia.* Idcirco loca eiuſmodi corporum rectè dicuntur immobilia.

Dubitationi igitur quæ propoſita fuit de turri & alijs ſimilibus, facilè occurri poteſt, ſi prænoſcantur duo. Vnum eſt, vocabulum loci frequenter vſurpari, maximè in communi & vulgari vſu loquendi, pro ſitu ſeu poſitione; & rem habere locum hunc vel illum, pro eo quod eſt habere hunc vel illum ſitum, crebrò dici. Alterum eſt, vnam rem poſſe mutare locum dupliciter; vel actiuè vel paſſiuè. Actiuè mutat locum, cum ex vno loco ipſa tranſit in alium locum, priorem deſerens & alium nouum occupans: paſſiuè autem mutat locum, eo quòd, licèt ipſa maneat immobilis, tamen locus mutatur circa ipſam, ſicut aër qui ambit turrim, ſubinde circa ipſam variatur. His poſitis, dicendum eſt, turrim circa quam ſubinde variatur ſuperficies aëris continentis, propriè non eſſe in eodem loco, cum de eſſentia loci ſit, vt diximus, ſuperficies corporis continentis, quæ non manet eadem numero perpetuò, circa illam turrim: dicitur tamen turris manere in eodem lo-

Soluitur dubitatio de turri.

ſo, vel vſurpando nomen loci pro ſitu, quia manet in eodẽ ſitu reſpectu cœli aut aliorum corporũ: ita vt illa diſtantia. D. Tho. ſi quidquam valet, potius referri debeat ad conſtituendam immobilitatẽ ſitus, quam loci: vel dicitur turris manere in eodem loco actiuè, quoniam ipſa non tranſit ex vno loco ad alium; nõ autem manet turris in eodem loco paſſiuè, quia ſuperficies aëris ipſam ambientis qui eſt eius locus, non manet eadem numero, ſed ſubinde variatur circa ipſam. Quantum verò diſcrimen ſit inter ſitum & locum, & inter mutare locum actiuè vel paſſiuè, cuiuis per ſe manifeſtum eſt. Ergo generalis ratio loci omni loco conueniens, erit eſſe ſuperficiem corporis cõtinentis primi: ratio autem loci naturalis, erit eſſe ſuperficiem corporis cõtinentis, cõnaturalis locato, eiuſq; conſeruatiui & perfectiui: illa verò ratio loci, quæ præter vim cõtinendi & cõſeruandi, adiunctam habet naturalem quandam immobilitatem, ſolis corporum ſimplicium & elementorum locis perfectè (velut ſupra oſtendimus) accommodari poteſt. Non itaq; omnis locus debet eſſe immobilis, ſed ſatis eſt vt contineat locatum: locus autem naturalis corporum ſimplicium & elementorum, is demum eſt præfinitus, ſtabilis, fixus & immobilis. De qua ergo immobilitate loci Ari. loquatur, & quo pacto turris manẽs immobilis, dici poſſit partim mutare locum, partim verò non, ſatis, vt opinor, explicatum eſt. Veniendum nunc eſt ad ſecundam partem huius diſputationis, vt oſtendamus & confirmemus Ariſtotelicam definitionem loci bonam eſſe, & ab eo verè perfecteq; conſtitutam.

Explicatur opinio eorum qui cenſent locum eſſe quoddam interuallum.

Cap. IIII.

Mos eſt Ariſt. oſtendere definitiones à ſe traditas eſſe bonas, eo quòd quicũq; aliter eaſdem res definire aggreſſi ſunt, vehementer errarunt; ſicut fecit in 3. Phyſ. probando definitionem motus, & 4. Phyſ. 35. demonſtrat locum eſſe ſuperficiem corporis continentis; refutando & remouendo eas res in quibus videbatur ſecundum antiquorum ſententiam locus conſiſtere: ſic argumentãs, locus aut eſt materia, aut forma, aut interuallum, aut terminus continentis, ſed nihil eſt priorum trium, ergo eſt hoc vltimum. Nos igitur ſimili genere probationis vtentes, oſtendamus rectè definiri locum ab Ariſt. *Terminum corporis continentis, immobilem, primum*, eo quod quicunq; aliam opinionem habuerunt de loco, longè aberrarunt à veritate. Et quoniam ea opinio quæ locum facit eſſe interuallum quoddam, nõ ſolum vulgo placet, ſed etiã doctis viris, primo aſpectu videtur probabilis; & vt refert Simplic. habuit auctores

tres & defenſores multos ex Philoſophis, vt Stoicos, complures etiam Platonicos, Galenum item Stratonem Lampſac. Syrian. & Philop. qui in commentarijs quos ſcripſit in 4. li. Phyſi. longam digreſſionem facit hac de re.

Quoniam igitur hæc opinio quòd interuallum ſit locus corporum naturalium, tam multis viſa eſt probabilis, in ea declaranda & confutanda nobis pręcipuè elaborandum eſt. Philop. in illa ſua digreſſione, quatuor tractat. Primò, docet nos venire in cognitionem iſtius interualli: tum, enarrat pprietates illius: Poſtea, probat locum eſſe huiuſmodi interuallum: ad extremũ opponit & obijcit multas rationes contra locum Ari. Primùm igitur ita docet nos cogitare interuallũ. Remoueamus, inquit, à vaſe in quo eſt aqua, ipſam aquam, & fingamus animo nullum aliud corpus ingredi in vas, tunc cernimus inter latera vaſis, ſpatium quoddam lõgum, latum & profundum, & hoc vocatur à nobis interuallum, in quo dicimus priùs fuiſſe aquam tanquam in loco, Atq; hunc modum declarandi interuallum, tenuit Galen. vt refert Themiſt. & Simplic. ſuper t. 36. l. 4. Phy. à quo deinde accepit Philop. Proprietates autem interualli ſunt ſex, primò, eſt longum, latum & profundum, quia locus debet eſſe æqualis locato, locatum autem cum ſit corpus, habet trinam dimenſionem. Tum, eſt diuerſum & ſeparatum à corporibus quæ locantur in ipſo. Poſtea, caret materia & forma, alioquin eſſet corpus mobile, & egeret loco. Adhæc, eſt indiuiſibile, immobile & impatibile: nam hæc nõ conueniunt quantitati niſi ratione materiæ, interuallum autem ponitur expers materiæ. Præterea, eſt vnum interuallum cõtinuatum æquale ipſi vniuerſo, quod in diuerſis partibus ſuis recipit diuerſa corpora vniuerſi, neq; cum mouetur corpus aliquod ex vno loco ad alium, tranſportat ſecum interuallum ſuum, ſed tranſmigrat ex vna parte interualli ad alteram, manente ipſo interuallo immobili. Poſtremò, interuallum quamuis accipiat corpus penetrando per omnes partes eius, tamen non diuidit aut diſſecat ipſum: ſicut dulcedo vel humor penetrat per omnes partes lactis, non diuidendo ipſum corpus: corpus item locatur in interuallo, nõ diuidendo ipſum, ſed implendo; nam penetratio dimenſionum, quæ ducitur impoſſibilis, eſt tantùm in dimenſionib. materialib. quales nõ habet interuallum. Atq; hæ quidem ſunt proprietates huius interualli, quas quoniam Ariſt ignorauit, idcirco tres illæ rationes quib. in tex. 37. oppugnat interuallum, nihil valent nihilq; conficiunt. nam prima ratio procedit ex eo, quod putat corpus recipi in interuallo per diuiſionem vtriuſque in ſuas partes; atqui ponitur interuallum indiuiſibile, ſecunda, quòd locus mouebitur de loco ad locum,

Sex proprietates interualli.

& tertia, ꝙ erunt multa loca ſimul, procedunt ex eo, ꝙ ponitur interuallum eſſe mobile, & vna transferri cũ corporib. quæ col locãtur in ipſo, qđ tamen falſum eſt. Huiuſmodi aũt interuallum eſſe verũ locum corporũ, quod tertio loco fuerat propoſitum, ſic probãt. Vacuum & locus re idem ſunt: ſed hoc differũt quod vacuũ eſt locus carens corpore, locus aũt ſemper habet corpus, itaq; ſi vacuũ impleretur corpore, eſſet locus, & ſi locus deſtitueretur omni corpore, eſſet vacuũ, ſed vacuũ nihil eſt aliud quàm ſpacium quoddã longum, latum & profundũ, ergo hoc ipſum eſt locus. Nam vt dixi idẽ quod dicitur locus prout habet corpus, dicitur etiã vacuũ, ſi careat corpore. Qđ aũt vacuum nõ ſit aliud quàm interuallum, patet, primùm ex cõmuni exiſtimatione omnium qui ita ſentiũt de vacuo. Nam ſi in vaſe nullum eſſet corpus, diceremus ibi eſſe vacuũ, nihil aliud intelligẽtes eo nomine quàm ſpatium illud lõgum, latum & ꝓfundũ, quod inter latera vaſis cõprehenſum eſt. Deinde, ſi vacuum nõ eſt hoc interuallum, ergo erit ſuperficies corporis quatenus nõ tangit, aut cõtinet aliud corpus, ſed nõ poteſt eſſe hoc, primò, quia vacuo opponitur plenũ, ſuperficies autem nõ dicitur plena, nec impleri, ſed potius interuallum ſeu ſpatiũ: deinde, ne ceſſe eſt ſecundum Ariſtotelem nõ eſſe vacuũ, & tamen nõ eſt neceſſariũ vnũ corpus ſemper tãgi ab alio, vt docet Ari. 3. Phy. 74. Poſtremò ſi vacuum eſſet ſuperficies nõ tangens corpus, ergo extra cœlum eſſet vacuum, quod eſt cõtra Ari. 1. de Cœlo, t. 100. nam vltima ſuperficies primi cœli non tangit aliquod corpus, ergo ibi eſt vacuum, relinquitur igitur vacuum nihil aliud eſſe quàm interuallum: & quia vacuum re idem eſt atq; locus, hinc fit vt interuallum ſit locus corporum. Poſtremò, proponit Philop. multa argumenta contra ſententiam Ari. putat enim ex illius ruina & euerſione, ſuam firmari & ſtabiliri opinionem, quæ argumenta nos deinde commemorabimus.

Probatur locum eſſe interuallum.

Refellitur opinio eorum, qui exiſtimarunt locum eſſe internallum.

Cap. V.

Contra inuentionem interualli.

SEd hoc interuallum eſſe merum figmentum, hinc planum erit. Et primùm contra inuentionem interualli ſic argumentor. Sicut vis nos à vaſe, cogitatione remouere omnia corpora quæ ſunt in ipſo, ita viciſſim volo vt ab eodem vaſe remoueamus iſtud interuallum. Nam cum ſit res diuerſa à vaſe, neque ſit ſubſtantia, neque accidens illius, cogitatione poteſt ſeparari: remoto igitur interuallo, an non etiam nunc remanet ſpatium quoddam inter latera vaſis? rogo, tale ſpatium, aut eſt interuallum, aut nihil: ſi eſt interuallum, primum erunt multa interualla ſimul, nam non poſſunt dice-

dicere remoto vno, alterū cōfluere ad locū alterius; volunt.n. interuallum eſſe immobile, deinde remoueatur etiā hoc ſecundū, & ſi ſemper remoto vno ſubit aliud, erūt infinita interualla ſimul; ſin aūt dicant remoto primo, ſpatium qđ ſupereſt nihil eſſe, pari ratione nos dicemus, remotis corporib. à vaſe, ſpatiū quòd videtur ſupereſſe in vaſe, nihil eſſe: qđ ſi hoc volunt eſſe interuallum, certè interuallum nihil erit. Quod ſi fortè affirmēt ſubtracto interuallo, nullum ſpatium remanere in vaſe, ſanè iniquè faciunt: nam aut ex remotione interualli vas deſtruitur, quod eſt cōtra ſuppoſitionem: aut manet idem ſecundum omnes partes, atq; erat prius: cùm ergo habeat ſuperficiem concauam, & partes inter ſe diſtantes, alias quidem ſuperiores, alias verò inferiores, neceſſe eſt in illis, contineri iſtud ſpatium, quare quocunq; ſe vertant, non habent exitum.

Deinde argumētor cōtra proprietates interualli, & quidem cōtra primam hoc modo. Tantum ſunt tres magnitudines, linea, ſuperficies, corpus: linea tātum habet longitudinem, ſuperficies latitudinem & lōgitudinem; corpus autem præter has etiam profunditatem. Rurſum corpus vel eſt mathematicū, vel Phyſicū: cum igitur interuallum ſit magnitudo, & habeat trinā dimenſionem, nō erit linea neq; ſuperficies, ſed corpus; at vtrū erit ne Mathematicum an Phyſicum? ſi Mathematicum, ergò nō exiſtit ſecundùm rem, ſed tantùm ſecundū imaginationem; & nō pertinet ad Phyſicum, & nō erit naturalis locus corporū: ſi Phyſicum, ergo mobile & in loco: at ipſi volunt interuallum nec eſſe mobile, nec eſſe in loco. Contra tertiam proprietatem ſic inſto: ſi hoc interuallum caret materia & forma, ergò nō habebit vim generandi, trahendi, conſeruandi & perficiendi corpora quę in ipſo locantur: nec erit locus ſimilis locato: nec erūt differētię locorum ſecundum naturam: neq; erit cauſa cur graue potius moueatur deorſum quam aliò, cum omnes partes interualli ſint eiuſdem rationis. Contra quartam proprietatem hoc poteſt obijci. Si interuallum eſt quantum, ergo eſt diuiſibile; falſum.n. eſt diuiſionē couenire quantitati ratione materiæ; cum cōtra materia ſit diuiſibilis propter quantitatem: & Mathematicus quantitati, quam abſtrahit à materia frequēter tribuat diuiſionem. Præterea quantitati debetur per ſe locus, nō enim res occupat locum ob materiam aut formam, ſed ob quantitatem, vt declarat Ariſt. tex. 76. exemplo cubi. Quare ſi interuallum habet magnitudinem, neceſſariò erit in loco. Præterea cum vas plenum aqua, ex vno loco transfertur ad alium, aut interuallum contentum intra vas in quo eſt aqua, mouetur ſimul, aut non, ſi mouetur, nō erit interuallum immobile, vt ipſis placet: ſi nō mouetur; ſed aqua ſubinde variat inter-

Contra proprietates interualli.

uallum,ergo non ſolum vas per ſe mouetur,ſed etiã aquã, quæ eſt in vaſe,quod eſt abſurdum. Quinta proprietas ita poteſt cõfutari. Si eſt vnum interuallum reſpectu vniuerſi , aut eſt vnius aut diuerſæ naturæ : ſi eſt vnius naturæ,quomodo poteſt eſſe idem locus corporum cœleſtium & ſublunarium?nam locus eſt ſimilis locato;cœleſtia autem & ſublunaria ſunt valde diſſimilia inter ſe. Nec minus facile eſt ſextam proprietatem refellere: Penetratio enim dimenſionũ non eſt impoſſibilis propter ſubſtantiam,aut qualitates,ſed propter quantitatem. Quare ſi interuallum habet quantitatem,non poterit penetrare ac permeare per omnes partes & dimenſiones eorum corporum quæ in ipſo locantur;quod tamen illi maximè volunt; deinde ſi interuallum penetrat per corpus, erunt ſimul interuallum & corpus locatum. Quomodo ergo interuallum continebit locatum? aut cur magis interuallum ſit locus corporis, quam corpus interualli?

Sed præſtat ipſam per ſe opinionem quæ interuallum inducit aggredi, oppugnare, demoliri. Locus eſt nobilior locato; at quomodo iſtud interuallum , ſi eſt mera quantitas omnis expers ſubſtantiæ, dicetur nobilius tam corporib. ſublunarib. quàm cœleſtibus? Deinde, locus eſt prior locato, quomodo interuallum cùm ſit accidens , erit prior omnibus ſubſtantijs? Poſteà, aut iſtud interuallum eſt ſubſtantia, aut accidens : ſi ſubſtantia, aut incorporea, aut corporea, ſi incorporea, ergo non haberet magnitudinem, nec poſſet eſſe locus corporum, deniq; non eſſet interuallum:ſi corporea , eſſet profectò naturalis, & mobilis, quod tamen rationem interualli à Philop. & alijs traditam funditus tollit. Si accidens, aut per ſe exiſtens, aut inhærens alij corpori ; non per ſe exiſtens , quia nullum accidens eſt ſeparabile: neque inhærens corpori , quia ſic interuallum non eſſet diuerſum à corpore locato , & moueretur ad motum illius corporis. Quid ergo eſt illud interuallum? Poſtremò , argumentum iſtorum ad confirmandum huiuſmodi interuallum,nihil valet. Nam vacuum nõ eſt iſtud interuallum; ſed ſi eſſet,nihil aliud eſſet,quam ſuperficies corporis,quæ apta eſſet tangere,& continere aliud corpus. Et cum inſtant, vacuum opponi pleno,ſuperficies autem non dicitur impleri; Reſpondendum eſt ſuperficiem per ſe non dici impleri,ſed quatenus eſt ſuperficies concaua alicuius corporis, quod aptum eſt continere aliud,ſic dicitur impleri. Quod autem ſubdunt,non eſſe neceſſarium, vt vnum corpus tangatur ab altero,verum eſt ea ratione vt ſunt corpora,ſed nõ vt ſunt partes vniuerſi,& corpora naturalia,inter quæ debet eſſe vnio, & connexio. Deniq; quod aiunt,ſi vacuum eſſet ſuperficies non tangens corpus,fo

re vt extra cœlum ſit vacuum, quia conuexa ſuperficies vltimi cœli nullum corpus tangit; hoc inquam nihil eſt, nam vacuum dicitur ſuperficies non tangens corpus, quod ſecundum naturam ſuam apta eſt tangere: conuexa autem ſuperficies primi cœli neque tangit, neq; apta eſt tangere aliquod corpus, quare ibi nullum eſt vacuum. Sed de interuallo quæ hactenus dicta ſunt, ſatis eſſe debent.

Ponuntur multæ obiectiones, contra id quod dicit Ariſtotel. nimirum locum eſſe ſuperficiem.

CAP. VI.

Restat nunc, vt diſſoluamus quindecim argumēta, quibus oppugnatur ſententia Ari. facientis locum eſſe ſuperficiē. Argumenta verò ſunt hæc. Primum in prædicamento Quantitatis, locus & ſuperficies ponuntur tāquam duæ ſpecies diſtinctæ, ergo malè hic dicitur locus eſſe ſuperficies, quia vna ſpecies non dicitur de alia ſpecie eiuſdem generis proximi. 2. Motus localis fit ad locum, ſed motus localis fit ad vbi, vt patet ex 5. Phy. ergo locus & vbi ſunt idē, ſed vbi non eſt ſuperficies, quia eſt Categoria diuerſa à Categoria Quantitatis, ergo neq; locus erit ſuperficies. 3. Locus debet cōtinere, ſed ſuperficies nō continet locatum. Nam aut continet intrinſecè; at hoc non poteſt facere ſuperficies: aut extrinſecè, tangendo locatum, at ſi etiam veſtis, quæ tangit, & tegit corpus, eſſet locus; & cum locatum ſolùm tangatur per ſuperficiem, erit tantum in loco ratione ſuperficiei; non ergo erit in loco ſecundum omnes partes ſuas, neque vt corpus eſt ratione profunditatis. 4. Locus debet eſſe æqualis locato, ſed ſuperficies habens tantum duas dimenſiones, non eſt æqualis locato, quod eſt corpus habens tres dimenſiones, ergo ſuperficies non eſt locus eius. 5. Locus eſt ad quem naturaliter fertur vnumquodque corpus, ſed terra naturaliter fertur non ad aliquam ſuperficiem, ſed ad centrum, ergo locus non eſt ſuperficies. 6. Locus quæritur propter motum localem, vt videtur text. 32. & illud corpus continetur in loco, quod eſt mobile ſecundum lationem, vt dicitur text. 39. & 45. ſed totum elementum, vel terræ, vel aquæ non mouetur, ſed tantùm partes illius, ergo totum elementum non erit in loco, ſed tantum partes eius. 7. Quando aliquid eſt in aliquo quod mouetur; non eſt in illo tanquam in loco, vt dicitur 41. t. & declaratur exemplo nauis; ſed ignis eſt ſub concauo lunæ, quod perpetuò mouetur, ergò non eſt in illo tanquam in loco. 8. Locus eſt in quo ma-

Quindecim argumenta contra id quod ait Ari. locū eſſe ſuperficiem.

net,& quieſcit corpus:ſed in concauo lunæ non quieſcit ignis, quia mouetur vno motu Cœli vt declarat motus cometarum, ergo ignis non eſt ſub cõcauo lunæ tanquam in loco. 8. Locus eſt is cuius differentiæ ſunt ſurſum,& deorſum;ſed hæ ſunt differentiæ ſitus,vel poſitionis, nõ autem ſuperficiei, ergo locus nõ ad ſuperficiẽ,ſed ad ſitum,vel poſitionem,referri debet. 10. Superficies cum ſit quantitatis, nullam habet vim actiuam, vt dicit Auer.4.Phy.co.48.at locus debet habere vim actiuã,nempe trahendi,generandi,cõſeruandi, & perficiendi, ergo locus nõ eſt ſuꝑficies. 11. Locus debet eſſe immobilis,ſed omnis ſuperficies eſt mobilis,nam iſta ſuperficies, aut eſt mathematica, & ſic nõ erit locus naturalis,neq; exiſtet in naturã; neq; attinebit ad Phyſicum; aut eſt naturalis exiſtens in corpore naturali, & cũ omne corpus naturale ſit mobile,eiuſmodi ſuperficies mouebitur etiam vna cum corpore in quo eſt.

12. Circa turrim ſubinde variatur ſuperficies aëris cõtinentis ipſam,ea tamen manente immobili in eodem loco,ergo locus nõ eſt ſuperficies. 13. Si locus eſt ſuperficies, idẽ corpus numerõ poſſet eſſe ſimul in duobus locis. Nam v.g. Elementum terrę ſecundum vnam partem continetur à ſuperficie aquæ: ſecundum alteram,à ſuperficie aeris:ſi aliquis baculus ſecũdum medietatem demergatur in aquam,ita vt altera medietas extet cõtẽta ſub aere,is baculus cõtinebitur à duabus ſuperficieb. aquæ & aeris. Quare ſi locus eſt ſuperficies,idem ſimul erit in duob⁹ locis. 14. Primum habet locum, ſed nõ continetur à ſuperficie vlla,ergo locus nõ eſt ſuperficies. Minor per ſe notã eſt. maior ſic ꝑbatur. Locus debetur corpori,duplici nomine; tum ob dimenſionẽ eius,vt ſignificat Ari.t.76.exemplo cubi;tum etiã ob motum localem,vt ſignificatur t.32. Sed primum cœlum & maximas habet dimenſiones ampliſſimamq; molem,& præſtãtiſſimo motu locali perpetuò mouetur, ergo maximè omniũ corporum debet habere locum:non habet autem ſuperficiem vllam à qua extrinſecùs cõtineatur, ergo locus nõ eſt ſuperficies. 15. Motus localis non poteſt fieri ſine loco, ſed motus localis poteſt fieri ſine ſuperficie alicu us corporis continentis, ergo locus nõ eſt ſuperficies. Maior patet, quoniam in definitione motus localis ponitur locus,ergo non poteſt eſſe motus localis ſine loco. Minor autem ſic probatur. Si vacuum eſſet in eo, nulla poſſet eſſe ſuperficies corporis continentis,vt clarum eſt, ſed in eo poſſet fieri motus localis: nam ſi ponamus totũ hoc ſpatium,qđ eſt intra orbem lunæ,vacuum eſſe, & ex concauo lunæ demittatur aliquis lapis, proculdubio moueretur deorſum. Impoſſibile enim eſt graue extra ſuum locum exiſtẽs, nullo prohibente,non ferri ad locum ſuũ,quare in vacuo, vbi nul-

la

la eſt ſuperficies, poſſet fieri motus localis, ac proinde ibi eſſet locus, non igitur locus eſt ſuperficies. Sed nihil negotij eſt huiuſmodi obiectionibus occurrere. Ad eas igitur ſigillatim, eodem quo poſitæ ſunt ordine reſpondebimus.

Soluuntur ſupradictæ obiectiones.

CAP. VII.

AD primam reſpondet D. Tho. in opuſculo 52. locum eſſe idem re ſeu materialiter cum ſuperficie, & ſic ſuperficiem dici de loco; ſed diſtingui ab eo ratione & formaliter. Nā ſuperficies vt ſuperficies, ſignificat tantùm magnitudinem quæ habet lōgitudinem & latitudinem præciſè; locus autem dicit huiuſmodi magnitudinem prout includit habitudinem ad locatum, tanquam menſura extrinſeca illius, & ſic ponuntur diuerſæ ſpecies quantitatis. Auer. (cui magis aſſentior) in 5. Met. co. 18. ait locum nō eſſe quantitatem per ſe; nam prout eſt quātus, non differt à ſuperficie; prout autem differt ab illa, quatenus nimirum dicit habitudinem ad locatum, ſic per ſe nō pertinet ad Categoriam quantitatis. Cur ergo in Logica poſuit Ari. locum inter ſpecies quantitatis? quia ibi intendit colligere (inquit Auerr.) ſpecies famoſas, & quia ſuo tempore famoſum erat, locum eſſe quoddam ſpatium longum, latum & profundum, diuerſum à linea, ſuperficie & corpore; idcirco locum collocauit in prædicamento quantitatis, nam tale ſpatiū proculdubio eſſet ſpecies quantitatis, diuerſa ab aliis. Vtrumq; reſponſum probabile eſt, & difficultatem obiectionis tollit. Ad ſecundam: Motus localis, formaliter & intrinſecè fit ad vbi, non enim corpus mouetur propter locum, ſed propter eſſe in loco, quod nihil aliud eſt quàm ipſum vbi, extrinſecè autem, & veluti cauſaliter, fit ad locum, nam vbi cauſatur ex loco & corpore qd' eſt in loco. Hinc ergo patet quomodo locus nō ſit idem cum vbi, & cur motus localis dicatur fieri ad locū, & cur per omnē motum acquiratur aliquid, quod ſit in mobili; per motum enim localem acquiritur vbi, quod eſt in ipſo mobili: ſed quia hoc vbi nō poteſt acquiri, niſi cum attingitur locus, ideo motus localis dicitur fieri ad locum. Ad tertiam. Locus continet tantum extrinſecè, nec proinde tamen veſtis erit locus, nam neque veſtis continet omni ex parte corpus, neque continet naturaliter, neque conſeruat aut perficit, neque ad ipſam fit motus naturalis, neq; fit in ipſa naturalis quies. Quamuis autem locum tantum ſecundum ſuperficiem tangatur à loco, tamen dicitur totum contineri à loco: tum quia totum locatum eſt intra concauitatem locantis, tum quia per talem contactum, virtus ca-

An locus ſit in categoria quantitatis.

An motus localis fiat ad motum. An ad vbi.

ſeruatiua & perfectiua loci diffunditur ad omnes partes interiores locati, permeat per totum corpus locatum, & propter hoc dicitur totum eſſe in loco. Ad quartam. Locus eſt æqualis locato quia ſuperficies conuexa, & concaua locantis ſunt æquales: & quamuis corpus locans ſecundum dimenſiones ſit maius quàm locatum, tamen ſecundum continentiam & capacitatem, vt ait Auerr. 4. Phyſic. eſt æquale ipſi, locatum enim ſic implet & occupat totam continentiam, & capacitatem loci, vt locus nullum aliud corpus ſimul continere poſſit. Ad quintam. Centrum eſt locus terminans motum localem terræ, ſuperficies autem aquæ vel aëris, eſt locus terminans & conſeruans magnitudinem terræ. Vtrumque ergo pertinet ad locum diuerſa ratione; quod aptè ſignificauit Ariſtotel. text. 42. his verbis. *Qui verſus medium continet terminus, deorſum eſt, & ipſum medium.* neque mirum hoc videri debet. Nam vt inquit Albertus, virtus conſeruatiua terræ, incipit in ſuperficie concaua aquæ vel aëris, & terminatur in centro mundi. Si igitur conſideretur terra ſimpliciter, ſecundum quamlibet ſuam partem, vt eſt corpus graue quod ſuaptè vi & pondere fertur deorſum, ſic locus per ſe primo terminans motum naturalem terræ, eique largiens quietem, centrum eſt, non autem ſuperficies aquæ: ſin autem conſideretur totum elementum terræ vt eſt pars vniuerſi, & ſecundum ordinem & diſpoſitionem Mundi, ſecundum quam, elementum ignobilius continetur à nobiliori, ſic locus continens elementum terræ, eſt partim ſuperficies aquæ, partim aëris, quomodo igitur tum ſuperficies aquæ quàm ipſum centrum dici poſſit locus terræ, ex his fit manifeſtum.

An locus terræ ſit ſuperficies aquæ vel aeris, an ipſum Centrum.

Ad ſextam. Quamuis totum elementum non moueatur, tamen ſatis eſt moueri partes eius. Nam in corporibus ſimplicibus, eadem eſt ratio totius, & partium, tam ſecundum locum, quàm ſecundum motum localem, deinde, quamuis totum elementum non moueatur, totum tamen naturaliter quieſcit. Vnde quamuis non haberet locum ratione motus; tamen deberet habere ratione quietis naturalis. Ad ſeptimam. Quamuis orbis lunæ moueatur, tamen non mouetur mutando locum, neq; fit vnquam aut propinquior aut remotior: ſed eodem modo ſemper ſe habet, vt ſignificat Ariſtotel. text. 42. Quare ignis ſemper æquali motu attingit ſuum locum, neque debet aliquando vel minus vel magis moueri vt offendat ſuum locum. Ad octauam. Corpus perueniens ad locum ſuum; deſiſtit moueri eo motu quo prius ferebatur ad ſuum locum; & ſic ignis ſub concauo lunæ, non mouetur ſurſum ſicut mouebatur motu circulari, raptus, vel circumactus a cœlo,

lo, hoc autem non eſt abſurdum. Ad nouam. Surſum & deorſum, conueniunt loco actiuè, poſitioni autem & ſitui paſſiuè, & illi priùs huic autem poſteriùs. Nam cum ſitus præſupponat locum, huiuſmodi differentias accipit ab ipſo, quia enim locus eſt ſurſum vel deorſum, ideo corpus exiſtens in tali loco, dicitur eſſe poſitum ſurſum vel deorſum. Ad Decimam. Licèt ſuperficies per ſe & Mathemat. ſumpta, non habeat vim actiuam, tamen quatenus eſt terminus corporis naturalis, per quem vnum corpus tangens alterum communicat ei virtutem conſeruatiuam & perfectiuam eius, ſic inquam ſuperficies dicitur eſſe actiua. Ad Vndecimam. Quamuis ſuperficies, vt eſt accidens corporis, moueatur ad motum eius, tamen vt eſt locus naturalis, nunquam mouetur reſpectu locati, ſed eodem modo ſemper ſe habet ad ipſum. Ad Duodecimam Hoc argumentum de turri ſupra fuit ſolutum. Ad Decimamtertiam. Non eſt abſurdum idem corpus eſſe ſimul in duobus locis partialibus ſecundum diuerſas partes: & confirmatur teſtimonio Simplicij qui idem ait. Sequitur, vt ad 14. de loco cœli; reſpondeamus.

Surſum & deorſum quomodo conueniant loco & ſitui.

Qui ſit locus primi & ſupremi cœli, variæ Philoſophorum opiniones ponuntur & refutantur.

CAP. VIII.

AD decimumquartum argumentum, quod magnam habet dubitationem, nec ſimpliciter nec breuiter reſpondèri poteſt. De loco enim primi cœli multæ ſunt opiniones. Primò enim qui volunt locum eſſe interuallum, aiunt primum cœlum habere ſuum locum veluti cætera corpora, videlicet partem quandam illius interualli ſibi congruentem: ſed quia huiuſmodi interuallum nihil eſt, vt ante oſtendimus, præter merum figmentum hominum magis delirantium quam Philoſophantium, idcirco relegetur & exterminetur à Philoſophia.

1. Opinio Philoponi.

Alexander autem Aphrodiſæus ait primum cœlum nullo modo eſſe in loco; nam aut eſt per ſe, aut per accidens, aut actu, aut potentia: non per ſe, neque actu, vt Ariſtot. ait text. 45. nam quod ſic eſt in loco, continetur ab aliquo; non per accidens, illud enim dicitur eſſe in loco per accidens, quod eſt aut pars aut accidens alterius, quod per ſe eſt in loco; ſed primum cœlum nullius corporis eſt vel pars, vel accidens, ergo, &c. Non potentiâ, nam quod ſic eſt in loco, aliquando poteſt actu eſſe in loco; cœlum autem nunquam aliter ſe habebit, quam

2. Opinio Alexandri.

nunc eſt ; non per aliud, nempe per ſuas partes, nam partes non ſunt in loco niſi ratione totius : ſed totum primum cœlum non eſt in loco , ergo neque partes eius , relinquitur igitur nullo modo eſſe in loco. Sed Alexandro Simplicius & Auerroes acriter reſiſtunt, Primùm, quia Ariſtoteles text. 45. apertè inquit cœlum eſſe in loco per accidens : deinde motus localis non poteſt fieri ſine loco : ſed motus cœli eſt localis, ergo non poteſt fieri ſine loco. Maior patet, minor probatur, tum quia Ariſt. 1. lib. de Cœlo, diuidit motum localem in rectum & circularem, tum etiam quia 8. Phyſi. ait motum localem eſſe primum omnium , & inter locales ipſum circularem. Adde, quod ſi motus cœli non eſt localis, qualis ergo eſt? An erit alterationis, vel generationis vel augmentationis? Hæc contra Alexandrum, cuius opinionem non procul abeſſe à vero, poſterius dicemus.

3 Opinio Simplicij. Themiſtius verò ſuper text. 45. ait primum cœlum eſſe in loco ratione proximi orbis quem ſecundum concauam ſuperficiem ſuam tangit & ambit, ita enim ſcribit, *Circulus vltimus , qui inerrabilis dicitur vtpote ambiens & continens cæteros, ſimpliciter in loco non eſt , ſed penes interna quæ ambit. Tangit enim orbem Saturni & quodammodo continetur : penes externa autem omnino expers eſt loci.* Sed Themiſtio ita occurrit Simplicius , nam locus debet continere , ſed orbis Saturni non continet vltimum orbem ſed potius continetur ab illo , deinde, orbis Saturni eſt in loco ratione vltimæ ſphæræ à qua continetur , ſed Themiſtio vltima ſphæra eſt in loco ratione ſeptimæ ; ergo vltima eſt in loco ratione ſui ipſius. Poſtremò primum cœlum ita debet habere locum , vt habet motum localem : non habet motum localem propter ſeptimam ſphæram, ſed per ſe ; ergo , &c. His accedit, quod non oportet locum moueri ad motum locati: ſed orbis Saturni neceſſariò mouetur motu primi orbis: ergo non poteſt eſſe locus illius. Quid igitur ſentit Simplicius?

4. Opinio Simplicij. Videtur Simplicius velle cœlum tribus modis capi poſſe, quod etiam docet Ariſtotel. 1. de Cœlo , text. 96. vel pro toto mundo. vel pro aggregato ex omnibus cœlis , vel pro vltimo cœlo : ſi capiatur pro toto mundo, ſic eſt in loco ratione partium, quarum aliæ mouentur motu recto aut ſurſum aut deorſum vt elementa, aliæ circulari, vt cœli: ſi pro aggregato ex omnib. cœlis, ſic eſt in loco ratione orbium quorum alij continentur ab alijs : ſi pro vltimo cœlo, de hoc nihil Simplicius : aliquando enim videtur dicere nullo modo eſſe in loco , & ſic relabitur in ſententiam Alexandri ; aliquando verò eſſe in loco quatenus orbes quos ambitu ſuo continet, ſunt in loco,

& ſic

& ſic recidit in opinionem Themiſt. hæretq; Simplic. in eadem difficultate, nempe quo pacto primum cœlum, cùm habeat per ſe motum localem, non habeat etiam per ſe locum.

Sed expendamus opinionem Auic. Auicenna ait primũ cœlum non habere locum, & motum ipſius nõ fieri ad locum, ſed ad ſitum; nõ enim cœlum motu ſuo variat locum, ſed ſitum. Sed hic vir videtur aliquid dicere, cùm nihil dicat. Nam cùm triplex ſit motus propriè dictus; augmentationis, alterationis & localis; motus cœli nõ poteſt eſſe alius quàm localis, ergo fit ratione loci; aut ergo dicendum eſt idem locum & ſitum, quod abſurdum eſt, aut motum cœli nõ fieri ad ſitum, quod verũ eſt. Deinde, ſitus præſupponit locum: nam definitur ſitus diſpoſitio partium locati in ordine ad locum: quare ſi cœlum mouetur ad ſitum, neceſſariò etiam mouebitur ad locum. Adde quòd ratio ſitus cõſiſtit in indiuiſibili: etenim vel minima facta mutatione rei, cõtinuò variatur ſitus eius: at id ad quod fit motus, debet eſſe diuiſibile, & ſucceſſiuè acquiri, ergo, &c. *5. Opinio Auicennæ.*

Gilbert. Porretanus, vt refert Albert. ait cœlum primum habere locum, nempe ſuperficiem extimam & cõuexam ſui orbis à qua tegitur totum illud cœlum, atq; cõtinetur. Sed huic opinioni adeò indignatur Albert. vt dicat illum apertè mentiri; & quidem meritò. Nam Ariſt. multis locis clamat, locum eſſe diuerſum ab eo cuius eſt locus, & nõ eſſe mobilem; & in tex. 35. inquit aliud eſſe terminum, aliud locum: nam quamuis ambo terminent, tamen illa terminat intrinſecè ſubiectum in quo eſt; hic autem extrinſecus tangens locatum. *6. Opinio Porretani.*

Poſtremò D. Th. ſuper tex. 43. ait primum cœlum eſſe in loco ſecundum partes internas & continuas quas cõtinet, & ex quibus cõponitur. Fundamẽtum illius eſt hoc, quia locus quęritur propter motum localem, vt eſt in tex. 32. quod ergo ſecũdum ſe totum mutat locum, etiam ſecundum ſe totum eſt in loco, vt corpora recta, quę tranſeunt ex vno loco ad alium: quę autem nõ mutant locum ſecundum ſe tota, ſed tantum ſecundum partes, ſunt in loco nõ ſecundum totũ, ſed tantùm ſecundum partes ſuas: huiuſmodi eſt cęlum. Quòd ſi obiicias, partes cœli nõ eſſe in loco per ſe, ſicut nõ habent eſſe per ſe. Reſp. quamuis nõ ſint in loco actu, tamen eſſe in potentia; quia ſi diuiderentur & ſepararentur à cœlo, eſſent in loco per ſe: Vnde quia partes cœli non ſunt in loco actu ſed potentia, ideo dicitur ab Ariſt. cœlum eſſe in loco per accidens: neq; hoc detrahit quicquam de dignitate cœli, quin etiam arguit præſtantiam illius. Nam per ſe indigere loco, & ex vno loco tranſire ad alium, ſignum eſt imperfectionis. Hæc D. Thom. Nos quanquam D. Thomæ multum honorem debemus & libenter tribuimus, ta- *7. Opinio D. Thomæ.*

men quia veritas nobis carior eſt, quàm cuiuſquam viri auctoritas, ſententiam eius tribus de cauſſis non valde probamus. Primùm, quia referre videtur opiniones aliorum interpretum ſecùs quàm nunc in eorum ſcriptis leguntur: nam ſententiam ſuam aſſignat Themiſtio, quem multò ſecùs ſentire antea oſtẽdimus. Deinde ait Auempace dixiſſe, cœlum eſſe in loco propter cœlum Saturni, circa quod voluitur, quæ fuit opinio Themiſtij non Auempace: is enim, vt refert Auerr. putauit cœlum habere pro loco centrum circa quod voluitur. Præterea cum hac D. Th. ſententia non videntur ea conſentire quę ipſe ſcribit in Opuſc. 52. vbi opinionem quam defendit in 4. Phyſ. attribuit Themiſt. eamq; damnat, & ſequitur opinionem Auerr. dicẽtis cœlum eſſe in loco per accidens, propter centrum circa quod mouetur. Quod aũt hoc loco ait D. Th. cœlum eſſe in loco ratione partium integralium ex quibus cõponitur, mihi quidem non fit veriſimile: primùm, quia cœlum per ſe mouetur motu circulari, qui eſt localis, non autem propter partes, cùm partibus conueniat motus ratione totius. Nam, vt ait Ariſt. tex. 32. & 34. partes & accidentia, neq; mouentur, neq; ſunt in loco per ſe: moueri enim & eſſe in loco, eſt illius quod habet eſſe per ſe actu exiſtens, cuiuſmodi non ſunt partes: ſi ergo motus localis non conuenit cœlo ratione partium, ſed potiùs è contrario is conuenit partibus ratione totius: ſimiliter etiam cœlum non erit in loco ratione ſuarum partium. Deinde, ſi partes non ſunt in loco, niſi potentia, ergo cœlum non erit in loco niſi potẽtia, at mouetur actu motu locali: ergo eſt in loco actu. Quid? quòd iſta potentia non eſt Phyſica, neq; ſecundum rẽ, quinimò re vera impoſſibile eſt, partes cœli ab eo ſeparari & per ſe exiſtere in loco, ſed tantũ eſt potentia quædam ſecundũ imaginationem, ergo cœlũ non erit Phyſicè & ſecundum rem in loco; ſed tantum ſecundum imaginationẽ, quod & abſurdũ eſt & extra præſentem quęſt. quinetiam partes cœli, tametſi fingamus eas ſeiunctas eſſe, quod tamen non poſſint cogitari per ſe eſſe in aliquo loco, hinc planum eſt: nam pars cœli remota à toto, nullo genere motus localis moueri poſſet, aut enim moueretur ſurſum, aut deorſum, atqui non eſt corpus graue vel leue, neq; moueretur circulariter, nam motus circularis proprius eſt corporis circularis, & fit circa aliquod centrum ęquidiſtans ab omni parte corpori quod mouetur: at pars cœli non eſt circularis, non enim ſicut pars lineę rectę eſt recta, ita pars lineę circularis eſt perfectè circularis, neque parti cœli poſſet aſſignari aliquod centrum circa quod æqualiter volueretur. Poſtremò partes primi cœli integrales, licet aliæ alias contineant, non ſunt tamen in loco: nam cùm vna pars ſit continua alij parti,

non

non poteſt vna dici locus alterius: vt enim ait Ariſt. t. 34. quando aliquid continetur ab alio, ita vt non ſit diuiſum ab illo, ſed ei continuum, non eſt in eo tanquam in loco, ſed tanquam pars in toto.

Exponitur propria opinio de loco cœli.

CAP. IX.

Reſtat, vt exponamus ſententiam, quam nos cæteris probabiliorem exiſtimamus: eam autem tradiderunt nobis Alpharabius & Auempace, viri omnium Arabum, vno excepto Auerroë, longè doctiſſimi: qui aiunt cœlum nō habere locum ſicut corpora quæ mouentur motu recto, videlicet eum à quo contineatur, ſed per ſe habere locum congruentē corpori ſphęrico, & motui circulari, hic autem locus eſt centrum. Centrum enim & in definitione circuli, & motus circularis ponitur, ſicut locus ſurſum & deorſum ponitur in definitione grauis & leuis & motus qui fiunt ad ipſa. Quæ ſententia vt faciliùs intelligatur, latiùs explicanda eſt, declarando & probando aliquot propoſitiones.

Prima propoſitio: Ariſt. in hoc 4. lib. Phyſ. non agit de omni loco, ſed tantùm de loco naturali corporum quæ habent motum rectum: hæc propoſitio manifeſta eſt ex his quæ ſuprà dicta ſunt c. 3. cùm ageremus de immobilitate loci.

2. Propoſitio: corpus vt corpus, nō indiget loco à quo contineatur: alioquin omne corpus indigeret loco. Nam quod alicui conuenit per ſe, & ea ratione vt tale eſt, omni quod eſt tale conuenit: at ſi omne corpus contineretur à loco, eſſet progreſſus in infinitum in locis & corporibus locatis.

3. Propoſitio: cœlum vt cœlum non indiget loco à quo contineatur, tùm quia omne cœlum indigeret, primum autem cœlum non indiget, cùm non habeat, nam ſi indigeret, iam haberet: alioquin deeſſet ei aliquid neceſſarium, & æternū non eſſet, ſecundum Ariſt. 3. Phy. tex. 32. idem poſſe & eſſe. Tum, ſi omne cœlum indigeret loco continente, aut hoc eſſet propter quantitatem ſuam, aut propter ſubſtantiā, aut propter motum localem: ſed quantitas cœli cùm ſit rotunda, eſt perfecta, neq; opus habet alio à quo figuretur & perficiatur: ſubſtantia eius eſt incorruptibilis, neq; indiget alio à quo conſeruetur: motus cœli non fit ad acquirendum aliquem locum, vel vt cœlum quieſcat in eo, ſed tantùm fit circa aliquēm locum, nempe centrum, ergo cœlum vt cœlum non indiget loco à quo contineatur. *Cœlum vt cœlum non indiget loco in quo ſit.*

4. Propoſitio: rectè dictum fuit ab Ariſt. tex. 32. locum quæri propter motū localem, ergo qualis eſt motus localis, talis quærendus eſt locus. Cùm igitur motus localis diuidatur in rectum & circularem, iiq; plurimùm inter ſe differant, neceſſe eſt loca,

propter quę fiunt huiuſmodi motus,etiam diſcrepare multum inter ſe: alius ergo locus debet aſſignari cœlo quod mouetur motu circulari, quàm elementis quæ habent motum rectum.

5. Propoſitio,illę putãdus eſt locus alicuius corporis,qui cõuenit motui locali ipſius,& à quo motus localis accipit denominationẽ,ſpeciem & diſtinctionẽ: ſicut motus ſurſum differt à motu deorſum,propter loca ad quę tendunt huiuſmodi motus:ſic motus circularis cœli differt à motu recto elementorum quoniam elementa mouentur vel à medio,vel ad medium, cælum aũt mouetur circa medium, vt ait Ariſt.1.de Cœlo,tex.6.

6. Propoſitio:per ſe locus cœli non eſt alius quàm centrum, circa quod mouetur. Hoc patet ex iis quæ paulò ſuprà docuimus. Nam cœlo,quia mouetur motu locali,debetur aliquis locus reſpõdens illi motui,determinans,ſpecificans& diſtinguẽs ipſum ab aliis:circularis aũt motus denominatur talis,& differt ab aliis,nõ quia fit ad locum, ſed quia fit circa locum, hoc eſt, circa centrum. Præterea locus naturalis eſt, ratione cuius corpus dicitur quieſcere : ſed cœlum dicitur ſecundum ſe totum quieſcere,& nunquam mutare locum, propter centrum, à quo ſemper æquidiſtat. Atq; hoc perſpicuis diſertiſq; verbis docet Ariſt.8.Phyſ.t.76.lege locum,quem nos, quo breuiores ſimus, taciti prætérimus. Quoniam igitur alij quæſierunt cœlo locum aliquem continentem,ſimilem locis corporum rectorum,ideo in tot difficultates ac errores inciderunt. Hoc fortaſſe ſignificare voluit Alexan.dicens: cœlum nullo modo eſſe in loco, intelligens de eo loco,qui cõuenit corporibus rectis: quamuis illud deſideretur in Alexand.quòd nõ declarauerit, qualis locus per ſe cõueniat cœlo. Nam nullum omnino locũ ei aſſignare, planè abſurdum eſt. Auerr.item, qui ait cœlum eſſe in loco per accidens ratione centri,ſic intelligendus eſt, nõ quòd cœlum nõ per ſe habeat pro loco centrum, ſed quòd cœlum non habeat talem locum,qualem habent corpora recta, niſi per accidens; quatenus cœlum mouetur circa centrum, quod eſt terra, quæ per ſe eſt in loco continente, nimirum ſub ſuperficie aquæ & aëris.

Quatuor obiectiones, quòd centrũ non ſit locus cœli.

Obiectiones quæ huic ſententiæ videntur aduerſari, paruo negotio diluuntur. Prima eſt, locus debet eſſe æqualis, debet continere,debet cõtingere, & eſſe proximus locato; centrum aũt nõ eſt æquale cœlo,neq; cõtinet ipſum, imò cõtinetur, & eſt extra ipſum,ergo,&c. Secundò:Centrum eſt punctum indiuiſibile,quomodo igitur erit locus cœli? Tertiò:Ariſt.ait cœlũ eſſe in loco per accidens ; non ergo eſt in loco per ſe ratione centri. Quartò: Si ita eſſet, non modò primum cœlum eſſet in loco ratione centri,ſed etiam alij orbes; par enim ratio eſt om-

nium: atqui alij ſunt in loco continente, inferior enim continetur à ſuperiore; ergo &c.

Ad has obiectiones ſic eſt reſpondendum. Ad primam: illæ proprietates ſunt loci qui cõuenit corporibus rectis, de quo tãtùm agit Ariſt. in hoc 4. lib. nihil igitur mirum eſt, ſi illæ nõ cõueniant loco cœli. Ad ſecundam: Centrum poteſt conſiderari bifariam: vel Mathematicè; & ſic eſt punctum indiuiſibile; vel Phyſicè, & ſic eſt elementum terræ, circa quam cœlum voluitur veluti circa ſuum centrum: qua etiam de cauſa natura fecit terram immobilem, vt Ariſt. ait 2. de Cœlo, tex. 17. quoniã centrum circuli eſt immobilis. Ad tertiam: Ariſt. volens cœlo inuenire locum, qualis reperitur in corporibus quæ mouentur motu recto, idcirco ait huiuſmodi locum non cõuenire cœlo niſi per accidens, nimirum ratione terræ, circa quam velut centrum ſuum voluitur: quæ terra per ſe eſt in loco, & ſic ratione ipſius cœlum dicitur eſſe in loco per accidens. Ad vltimam: Etiam in reliquis orbibus vnus nõ eſt ſub alio tanquam in loco, ſed propter eorũ ordinem & diſpoſitionem; maior enim & perfectior debet continere; minor contrà contineri; quem ordinem perfectionis, attendentes in intelligentiis, dicimus in ipſis alias eſſe ſub aliis. Ad extremum, illud perpetuò in memoria habendum eſt, quoniam cœlum eſt diuerſi generis & ordinis ab his rebus ſublunaribus, ideo pauca eſſe illi cũm huiuſmodi rebus vniuocè communia: ex quo fit, vt quæcunq; octo libris Phyſicis tractat Ariſt. ea præcipuè accõmodet ad res ſublunares, vt quæ de materia, natura, motu & loco ſcripta ſunt. Nam quomodo vnumquodq; horum reperiatur in cœlo, ſeorſim in opere huic rei propriè dicato, diligenter ab eo explicandum eſt. Verùm de loco cœli hactenus. Reliquum eſt vltimum argumentum de motu locali in vacuo, ad quod nunc reſpondere volumus.

Solutio obiectionum.

An ſi eſſet vacuum, in eo motus localis in tempore fieri poſſet.

CAP. X.

Decimoquinto argumento tangitur grauis quæſtio de vacuo; an ſi eſſet, poſſet in eo fieri motus localis in tempore. De qua re non conuenit inter Philoſophos. Nos primùm aperiemus ſententiam Ariſt. tum eorum qui aduerſantur Ariſt. rationes exponemus: poſtremò ſententiam Ariſt. defendere conabimur.

Antiqui putabant adeò neceſſarium eſſe vacuum motui locali, vt is ſine illo non poſſet effici; quos redarguens Ariſt. in 4. Phyſ. vult oſtendere, vacuum non eſſe adiumento ad efficiendum motum localem, ſed potiùs tanto impedimento, vt ſi vacuum eſſet, nullus planè motus in eo fieri poſſet. Cuius rei pulcherrimam demonſtrationem affert tex. 71. eamq; latius expli-

cat vſq; ad t.75.quæ poteſt ſyllogiſticè confici ad hunc modũ. Omnis motus debet fieri in tempore, ſed in vacuo non poſſet fieri motus in tempore,ergo in vacuo non poſſet fieri vllus motus.Maior per ſe nota eſt,tum quia motus eſt continuus, vt Ariſt.ait 3.Phyſ.tex.1. & multis verbis oſtendit in 6.Phyſ.quare eſt diuiſibilis,& proinde ſucceſſiuè fit &in tempore,tum etiam quia ſi motus eſt actus entis in potentia, prout in potentia, neceſſe eſt quod mouetur,moueri ſucceſſiuè atq; in tempore.

Quinq; firmiſſima fundamenta cõtra motum temporalem in vacuo,præiaciuntur.

In minoris autem explicationem & confirmationem præcipuè incumbit Ariſt,cuius gratiâ iacit aliquot fundamenta: primum eſt:in quælibet duo tempora finita eſſe aliquam proportionem,nam vel erunt æqualia,vel ſi vnũ ſit maius altero, cum exceſſus ille ſit finitus,proportio etiam, ſecundum quam excedit,erit finita.

Alterum fundamentum eſt, temporis ad iſtam nullam eſſe proportionem. Nam tempus eſt diuiſibile,inſtans aũt indiuiſibile:vnde quamuis infinities iteretur,& repetatur inſtans, nunquam poterit æquari vlli tempori quantumuis exiguo: deinde ſi eſſet aliqua certa proportio inter tempus & inſtans, ſequeretur inſtans eſſe æquale tempori,imò maius tempore: nam cùm tempus ſit diuiſibile in infinitum, proportio quæ reperitur inter tempus & inſtans, & cùm ſit finita, reperietur etiam inter tempus & aliquam partẽ ipſius:illi ergo par erit æquale ipſum inſtans,& cùm illa pars rurſum poſſit diuidi in duas alias, erit maior illis, quælibet autem pars temporis eſt tempus ; quare nunc,vel inſtans eſſet æquale & maius tempore.

Tertium fundamentum eſt hoc: inæqualitas motuum localium ſecũdum velocitatem & tarditatem, accidit propter medium per quod fit motus localis:ſint enim duo mobilia, A.& B. ſi A.celerius mouetur quàm B.id continget ob medium. Nam vel A.mouetur per medium breuius & ſubtilius, vt per aërem: B.verò per medium aut longius aut craſſius,vt per aquam: aut ſi ambo mouentur per idem prorſus medium, habebit A. vel maiorem virtutem motiuam,vt plus grauitatis, qua facilius diuidit medium : vel ſi vtrunq; habet parem virtutem motiuam, habebit A.figuram magis idoneam ad diſſecandum medium, cuiuſmodi eſt rotũda aut pyramidalis potiùs quàm quadrata. Omnis igitur æqualitas motus localis tandem reducitur ad medium:vel quia ipſum eſt diuerſum;quia diuerſo modo diuiditur à mobili.

Quartum fundamentum eſt hoc: Qualis eſt differentia inter media,talis item eſt inter motus qui fiunt per ea, & inter tempora in quibus fiunt tales motus: vt ſi medium ſit duplo ſubtilius & minus reſiſtens,& ad diuidendum facilius:motus etiam

quí

qui fit per tale medium, erit duplo celerior, & tempus in quo fit talis motus, erit duplo minus, quod ex præcedenti tertio fundamento manifeſtum eſt.

Quintum fundamentũ eſt hoc: vacui ad plenũ nulla eſt proportio, quia vacuum eſt nõ ens, & infinitè exceditur à pleno, & quamuis infinities duplicetur vacuum, nunquã aſſimilabitur pleno, & quodlibet plenum quantumuis fingatur tenue, tamen reſiſtet aliquo modo; vacuũ aũt nihil prorſus poteſt reſiſtere.

His poſitis, demõſtratio Ariſt. ſic conficitur: Si motus per vacuum fieret in aliquo tempore finito, & motus etiam per plenũ fit tempore finito, & inter quælibet duo tempora finita eſt proportio, vt diximus in primo fundamento: erit etiam proportio inter hæc duo tempora, ſed qualis eſt proportio inter tempora, talis eſt inter motus & media; ſi igitur eſt proportio inter tẽpus quo mouetur aliquid in vacuo, & quo mouetur aliquid in pleno, erit proportio inter vacuum & plenum: quod eſt contra vltimum fundamentum; non poteſt igitur motus in vacuo fieri in tempore, ſed debet fieri in inſtanti: nam vacuum in infinitum eſt minus reſiſtens & impediens quàm plenum, atqui impoſſibile eſt motum fieri in non tempore, ſeu in inſtanti, ergo impoſſibile eſt motum fieri in vacuo. Hoc etiam ita confirmatur: ſi motus in vacuo fit in tempore, ſit illud tempus vt vnum, tempus autem quo fit motus in pleno, ſit vt decem; ponatur aliud plenum decuplo ſubtilius, & minùs reſiſtens quàm illud prius: nàm id poſſet Deus facere, tunc æquali tempore fieret motus in vacuo & in pleno: quod ſi adhuc ponatur aliud plenum ſubtilius, in illo fieret motus minori tempore & velocius, quàm in vacuo: at hæc abſurda eſſe nemo eſt qui non intelligit. Demonſtratio aũt Ariſt. non procedit ex opinione tantùm antiquorum, vt videtur quibuſdam, ſed procedit ſimpliciter ex ſententia Ariſt. & habet vim demonſtratiuam, cui non poſſit bene reſiſti. Hæc enim declarat apertè contextus verborum Ariſt. idemq; ſentiunt interpretes Græci.

Præclara demõſtratio Ariſt. quòd motus localis non poſſit fieri in vacuo.

Sed Philopon. Auempace, Auic. D. Th. Scot. & alij, aduerſantur huic demonſtrationi, & cenſent in vacuo, ſi eſſet, factum iri motũ in tempore, & non in inſtanti: non enim admittunt illud tertium fundamẽtum, quinimò negant totam moram & ſucceſſionem, quæ eſt in motu locali, prouenire tãtum ex medio: faciunt enim duplicem cauſſam, cur motus ſit tardior aut velocior: quàm externam & accidentariam: & hanc dicunt ſumi ex medio, ſecũdum vel magnitudinem, vel ſubtilitatem, aut craſſitiem eius: alteram verò internam & quaſi eſſentialẽ, quæ prouenit ex maiori aut minori virtute motiua, virtus enim maior per ſe facit motum celeriorem, minor autem tardiorem. Quod

autem inæqualitas motus localis ſecundū velocitatem & tarditatem, non proueniat ſolùm ex medio: probant tum exemplo, tum ratione: exemplo quidem corporum cœleſtium, quæ cùm non moueantur per medium, tamen mouentur quædam celeriùs, & alia tardiùs: ratione verò, quoniam à quo prouenit motus naturalis, ab eodem prouenit cōtinuatio & ſucceſſio eius: continuatio enim per ſe conuenit motui vt motus eſt: ſed motus naturalis nō prouenit extrinſecus à medio, ſed intrinſecè à natura, quæ definitur principium & cauſa vt moueatur in id in quo eſt; ergo continuatio motus per ſe non proueniet ex medio, ſed ex maiori vel minori virtute ipſius naturæ. Ad idem cōfirmandum has quoq; rationes adiungunt: primò, quia licèt ſucceſſio motus proueniret tantùm ex medio, non tamen ex medio vt plenum eſt, ſed prout dicit quādam diſtantiam extremorum; ſed talis diſtantia extremorum reperietur etiam in medio vacuo; ſi enim ſpatium quod eſt inter terram & cœlum vacuum eſſet, non minùs diſtaret cœlum à terra, quàm nunc diſtat: In vacuo igitur ſucceſſiuè fieret motus ob talem diſtātiam extremorum. Deinde, ponatur lapis in concauo Lunæ, ita vt reliquum ſpatium vſq; ad centrum ſit vacuum: nō dubium eſt, quin ille lapis mouebitur deorſum, nam eſt grauis, & extra ſuū locum, & nihil obſtat: vel igitur mouebitur ſucceſſiuè, & ſic habeo quod volo; vel in inſtanti, & ſic ſimul erit in ſupremo, in medio & in infimo loco, quod eſt impoſſibile. Nam vt Ariſt. demonſtrat in 6. Phyſ. omne mobile quod mouetur per aliquod ſpatium, priùs pertranſit partes priores, quàm poſteriores illius ſpatij, & priùs pertranſit medium, quàm veniat ad vltimum. Hæc illi.

Quatuor argumēta quibus nonnulli probant, ſi vacuum eſſet factum iri in eo motum localem in tempore.

Exponuntur octo hypotheſes, quæ ad defenſionem & confirmationem ſententiæ Ariſt. de vacuo plurimum conferunt.

CAP. XI.

SEd quia horum Philoſophorum opinio non ſolùm nobis videtur contraria eſſe doctrinæ Ariſt. & Peripateticorū, ſed etiam aduerſari rationi; Alber. quidem certè ait huiuſmodi ſententiam eſſe intelligibilem ideo enitendum eſt vt dilucidè oſtēdamus & demonſtrationem Ariſt. eſſe firmam atq; robuſtam, & infirmam ac minimè probabilem horum ſententiam: quod vt commodiùs fiat, præmittamus nonnullas hypotheſes, ex quibus pendent demonſtrationes quas afferre volumus.

Prima Hypotheſis eſt: Omnem motum localem eſſe continuum & ſucceſſiuum: & de hac conuenit inter omnes.

Succeſſio & mora motus localis, non prouenit ex mouente.

Secunda: Succeſſio & mora quæ cernitur in motu nō poteſt prouenire ex mouente: hoc patet, quia mouens quātum in ipſo eſt, vellet quamprimum mouere, & efficere quod intendit. Deinde

in mouendo accidit ei ob aliquã reſiſtentiam quam reperit, mouens aũt ſibi non reſiſtit. Adde, quòd videmus eãdem virtutem actiuam nunc celeriùs, nunc tardiùs agere, ob variam reſiſtentiam materiæ in quam agit. Poſtremò, ſi mora & ſucceſſio contingeret ob virtutem motiuam, æquè celeriter deberet moueri exiguus lapis atq; maximus; nam virtus motiua quæ eſt grauitas, æqualis eſt in lapide paruo atq; magno: quamuis ſit magis extenſa in magno quàm in paruo: ſecũdum intenſionem tamẽ par eſt. Agens etiam naturale principiò paulatim & ſucceſſiuè agit ob qualitates ſibi repugnantes, quas reperit in eo in quod agit, ſed vbi eas expulit, agit in inſtanti, id eſt, in puncto temporis, producitq; formam ſubſtantialem. Non igitur ex agente vel mouente proficiſcitur mora & ſucceſſio quæ eſt in motu.

Tertia. Reſiſtentia ob quã fit mora & ſucceſſio in motu locali, duplex eſt: vna intrinſeca mobili, altera extrinſeca. Rurſũ intrinſeca duplex eſt; vna. n. oritur ex eo ꝙ motus habet inclinationem contrariam ei motui, ſecundũ quem mouetur à mouente; ſic corpus reſiſtit animæ mouenti ipſum, aut ſurſum, aut in tranſuerſum, quoniã tantùm habet propenſionem ad motũ qui fit deorſum. Altera naſcitur non ex contraria inclinatione mobilis, ſed ex eo ꝙ mobile habet naturalẽ potentiam vt moueatur tanta celeritate, & non minori aut maiori; quod ei contingit ob determinatã perfectionẽ aut magnitudinẽ, quam habet, ſic mouetur cœlum ab intelligentia. Reſiſtentia verò extrinſeca prouenit ex eo quod eſt extra mouens & mobile, verbi gratia ex medio, quod quia eſt plenum & corpulentum, habens maiorem minoremúe craſſitiem, ſicut ſuprà diximus, reſiſtit mobili, quod fertur per ipſum.

Duplex cauſa ſucceſſionis & moræ quæ eſt in motu locali.

Quarta. Effectus realis, cauſa debet eſſe realis: neq; enim poteſt aut effectus imaginarius procedere à cauſa reali, aut effectus realis à cauſa imaginaria. Semper enim effectus aſſimilatur cauſæ, eiuſq; naturam æmulatur.

Quinta: Neq; motus localis poteſt eſſe ſine loco, neq; locus ſine ſuperficie corporis continentis: ſicut enim locus ponitur in definitione motus localis, ita ſuperficies in definitione loci. Quod autem motus localis ſine loco eſſe non poſſit, patet tum ex eo, quod Ariſt. ait tex. 32. locũ non quæri niſi propter motũ localẽ: at ſi poſſet motus localis eſſe ſine loco, non ſemper indigeret illo. Adde, ꝙ motus non poteſt ſeparari à termino ad quẽ qui in motu locali eſt locus, ſicut in alteratione qualitas. & in 3. Phy. t. 4. dicitur motum non eſſe præter ea, in quibus fit motus. Deniq; hoc nomine ſuo præ ſe fert motus localis. Ideo enim vocatur localis, quia fit in loco & ad locum, & circa locum.

Sexta: Natura refugit vacuũ tribus de cauſſis: Primò, ad cõſer-

Tres cauſæ, propter quas natura refugit vacuum.

uandam vnitatẽ mundi; mũdus.n.eſt vnus nõ ob continuationem, ſed propter contiguitatẽ corporum, quæ tollitur inducto vacuo. Deinde ob dependẽtiam & connexionẽ, quæ debet eſſe inter corpora ſuperiora & inferiora. Vnde Ariſt. in principio Meteor. ait, hunc mundum inferiorem debere eſſe continuũ, id eſt, contiguum ſupernis lationibus, vt inde omnis virtus eius regatur & conſeruetur. Quia ergo cauſæ particulares & ſecundæ neq; poſſunt agere, neq; conſeruari ſine virtute & cõcurſu cauſæ primæ; hæc aũt virtus & concurſus non poteſt ad illas peruenire ſi intercedat vacuum, ideo natura horret vacuum. Ad extremum, quia Deus & natura nihil fruſtrà faciunt: quicquid.n. eſt in mundo, & ab aliquo eſt, & ad aliquid, vacuum aũt ſi eſſet in mundo, neq; ab aliquo eſſet, cùm ſit non ens; non ens autem non poteſt ab aliquo eſſe: neq, eſſet ob aliquem finem & vſum: præterquam quòd deformitatem inſignem afferret vniuerſo, interrumpens connexionem & ordinem corporum.

Septima: Hæc quæſtio, an ſi vacuũ eſſet, in eo motus localis fieret in tempore, nec ne; poteſt accipi tum vniuersè de omni motu locali corporum ſimplicium, mixtorum, animatorum, inanimatorum: tum ſpeciatim & proprie de motu locali corporum ſimplicium: A nobis tractabitur vtroq; modo.

In corpore ſimplici reſiſtẽtia & ſucceſſio motus localis eius, non prouenit intrinſecus ex ipſo corpore ſimplici, ſed extrinſecus à medio.

Octaua: Corpus ſimplex in ſuo motu locali nõ poteſt habere intrinſecam reſiſtentiã; nam aut illa proueniret a materia aut à forma: non à materia, nam cùm ſit prima, indifferens eſt ad quemlibet motum; non à forma, nam cùm ſit principium motus, non reſiſtet ipſamet ſibi in eo motu quem ipſa facit. Tota igitur reſiſtentia extrinſecus petenda eſt, nempe à medio.

Probatur motum localem non poſſe fieri in vacuo.

Cap. XII.

His ſuppoſitis, nullum motum localem cuiuſcunq; corporis fuerit, poſſe fieri in vacuo, oſtendo dupliciter: Primò; quia omnes alij motus dependẽt à motu cęli & concurſu primæ cauſæ, vt docet Ariſt. 8. Phyſ. t. 56. & 12. Metaph. tex. 38. quo ſublato non poſſent fieri, tollitur autem per vacuum; ergo in vacuo nullus motus fieri poteſt. Idem confirmat D. Th. in 1 2. q. 109. art. 1. & 1. p. q. 115. ar. 3. & patet ex iis quæ ſcribit Ari. 8. Phyſ. t. 56. dicens, ſine motu circulari nullũ aliorũ motuũ eſſe poſſe, ergo tantũ abeſt vt in vacuo moueatur aliquid ſecũdum locũ, vt ne exiſtere quidem poſſit. Deinde, motus localis non poteſt fieri ſine loco, neq; locus poteſt eſſe ſine ſuperficie corporis cõtinẽtis, vt patet ex 5. hypotheſi; ſed in vacuo nulla eſt ſuperficies corporis continẽtis, ergo non poſſet in eo fieri motus localis.

Quod aũt corpus ſimplex non poſſit moueri in tempore, ſi per vacuum mouerẽtur, probo tripliciter. Primò, quia omnis ſuc-

Digitized by Google

ſucceſſio motus prouenit ex reſiſtentia, vel intrinſeca ipſi mobili, vel extrinſeca, vt patet ex 2.& 3. hypotheſi : ſed in vacuo corpus ſimplex nullam haberet reſiſtentiã, non intrinſecam, vt dictum eſt in vltima hypotheſi: neq; extrinſecam, quia ponitur moueri in vacuo: vacuum autẽ cùm nihil ſit non poteſt reſiſtere. Si dicatur, vacuum reſiſtere ob diſtantiam extremorum; cõtrà, quia talis diſtantia aut eſt in ipſo medio vacuo, aut eſt tantùm in extremis: ſi eſt tantùm in extremis, ergo in illo medio vacuo, mobile non reperiet aliquam reſiſtentiam; quare non pertranſibit illud ſucceſſiuè: ſi autem illa diſtantia eſt ſubiectiuè in medio vacuo, aut erit huiuſmodi diſtantia realis, aut imaginaria: realis non poteſt eſſe, quia vacuum nihil eſt, & non poteſt accidens reale eſſe in non ente tanquàm in ſubiecto; ſi eſt imaginaria, ergo non poteſt facere reſiſtentiam realem, neq; poterit eſſe cauſa ſucceſſionis realis, quæ eſt in motu locali, vt patet ex 4. hypotheſi. Poſtea, ſi corpus ſimplex non habet ſucceſſionem ſui motus à medio, ſed à ſeipſo, & medium tantùm affert ſucceſſionem quandam accidentariam, vt inquit Auempace, ergo ſi non eſſet medium plenum, corpus ſimplex moueretur magis naturaliter & magis velociter, & ſine vllo impedimento; quia caret reſiſtentia medij: hoc autem abſurdum eſt, quia Ariſt. 3. de Cœlo, t. 28. ait naturam vti medio tanquam inſtrumento ad faciendum motum naturalem & violentum, & motum naturalem iuuari atq; promoueri à medio: at ſecundum iſtorum opinionem, medium tardaret & impediret motum localem. Præterea cùm vacuum ſit impoſſibile, ergò nunquam corpus ſimplex moueretur purè naturaliter, neq; tanta velocitate, quãta aptum eſt moueri, quia naturalis eius velocitas ſemper impediretur & tardaretur à medio. Poſtremò, demonſtratio Ariſt. non ſoluitur ab ipſis; ſi enim corpus ſimplex poſſet moueri in vacuo, tempore aliquo finito, ſicut per plenum mouetur tempore finito, ſicut inter illa duo tempora finita eſſet proportio, ſic etiam inter vacuum & plenum eſſet proportio, & poſſet fingi aliquod corpus moueri per plenum æquali tempore, atq; illud quod ponitur moueri per vacuum. Quæ demonſtratio fuit à nobis ſuprà declarata.

Reſtat, vt rationes aduerſarias diſſoluamus. Ad quas ita reſpondemus. Ad 1. Cœlum mouetur ſucceſſiuè & non propter mediũ, concedo, quia in cœlo eſt intrinſeca reſiſtẽtia, & in motu cœleſti datur mobile diſtinctũ à mouente: in corpore autem ſimplici non inuenitur intrinſeca reſiſtentia, nec diſtinctio mouentis à mobili; quare petenda eſt extrinſecùs à medio. Atq; hæc manifeſta ſunt ex iis quæ ſuprà docuimus, cùm 3. & 8. hypotheſin explicaremus. Ad 2. Natura eſt principium mo-

tus, diſtinguo ſecundū ſpecificationem, verū eſt; nam ꝙ ignis calefaciat, aut moueatur ſurſum, habet à natura ſua, ſimiliter ꝙ aqua frigefaciat & moueatur deorſum: ſecūdum ſucceſſionem aūt, falſum eſt; mora enim quæ eſt in motu, non prouenit à mouente, ſed ex reſiſtentia mobilis, aut aliunde. non.n. mora quā facit ignis calefaciēdo aquam, prouenit ex calore ignis, ſed ob reſiſtentiā aquæ, vt ſuprà oſtendimus, exponendo 2. hypotheſ. Ad 3. Si in vacuo poneretur graue, non moueretur, quia deeſſet illi inſtrumentum per quod fieret motus, quod Ariſt. eſt mediū plenū: ſicut ſi ſtuppa admoueretur igni, ſic tamen, vt inter ſtuppam & ignem eſſet aliquod exiguum interuallum vacuum; tūc ignis quamuis naturaliter agat, tamen propter vacuū non ageret. ſic dicendum eſt de graui. Ariſt. igitur non ait corpus motū iri in vacuo in inſtanti vt quidam putant, ſed dicit non motū iri vllo modo, quia inquit ſi moueretur, deberet moueri in inſtanti, ſed hoc eſt impoſſibile, ergo non mouebitur. Quod autem adducitur ex 6. Phy. quòd omne mobile prius pertranſit priorē partē ſpatij quàm poſteriorem, verum eſt de ſpatio naturali & pleno, & Ariſt. ibi loquitur de magnitudine ſupra quā ſit motus.

Illud autem in hac de vacuo diſputatione, diligēter intelligi & memoria teneri volumus: nec Ariſt. neq; nos ſentire ſi eſſet vacuū in eo factum iri motū in inſtanti. Quis.n. eſt tam hebes & tardus ingenio, qui non intelligat, in eo quod dicitur, motum localem fieri in inſtanti, manifeſtam repugnantiam & contradictionē contineri? Nos igitur cum Ariſt. dicimus, ſi vacuū eſſet in eo, motum nullò modo fieri poſſe. Atq; hoc probamus, cū aliis argumentis, tum ea ratione ducente ad impoſſibile, quia, ſi fieret motus, is fieri deberet in inſtanti, vt ſupra docuimus; ſed hoc eſt impoſſibile, ergo illud, motū fieri in vacuo, ex quo ſequitur hoc iudicandū eſſe impoſſibile. Tantū igitur abeſt vt opinemur, in vacuo motu fore in inſtāti, vt, quia hoc iudicamus perſpicuè falſū & impoſſibile, ex eo tanquā certo & manifeſto id quod fortè obſcurū & dubiū eſſe poterat, nēpe in vacuo nullū omnino motū fieri poſſe, conficiamus atq; concludamus.

Deniq; illud etiam hoc loco adiiciam, velut libri huius clauſulam, me pro certo habere, eam opinionē quam de motu qui fit in vacuo, defendi, eſſe Ariſt. contrariam verò, ab Ariſt. ſententia & doctrina diſcrepare; eandem quoq; veram eſſe mihi quidem ita videri, vt contrariam nec abſurdè nec improbabiliter defendi poſſe exiſtimem, Eam namq; cùm alij viri docti tuendam ſuſceperunt, tum in primis Scotus in 2. Sent. diſt. 2. q. 9. ſub finem eius q. acutè probabiliterq; defendit. Sed his de Loco expoſitis, tempus eſt, vt ad eam, quæ de Tempore traditur, doctrinam explicandam veniamus.

FINIS LIBRI VNDECIMI.

DE TEMPORE, AETERNITATE ET AEVO.

LIBER DVODECIMVS.

SEQVITVR vt agamus de Tempore, quod eſt menſura durationis motus, omniumq; rerum quæ motui ſubiiciuntur. Tres autem ſunt durationis menſuræ: tempus, æternitas, æuum: de quibus hoc libro ſigillatim diſſeremus. Sed primùm dicamus de tempore; de quo tractanda ſunt hæc. An tempus ſit ens aliquod reale: an ſit res diuerſa a motu: an ſit eſſentiale tempori, eſſe actiuè numerum & menſuram omnium motuum, vel potiùs eſſe numerum paſſiuè, id eſt, motum numeratum & diſtinctum ſecundum prius & poſterius: an propria & vt vocant, formalis ratio temporis pendeat ab operatione animæ: an tempus ſit tantùm ſubiectiuè in motu cœli: an ſit tantùm vnum numero tempus an ſit vnum nunc in toto tempore. Hæc igitur de tempore Phyſico, de quo agit Ariſt. in 4. lib. Phyſ. à text. 87. vſq; ad finem libri, a nobis in priori parte huius libri explicabuntur. In poſteriori autem parte libri, naturam ipſius durationis, quæ valde obſcura & occulta eſt, aperiemus. Pòſt de æternitate, æuo, & tempore diſcreto diſputabimus. Sed primùm omnium, an tempus ſit ens reale, & à motu realiter diſtinctum perquiramus.

Diſputatur contra eos qui putant tempus non eſſe ens reale: & contra eos qui cenſent eſſe ens reale realiter diſtinctum à motu.

CAP. I.

QVidam exiſtimant, tempus non eſſe aliquid reale, ſed tantum habere eſſe propter imaginationem & cogitationem animi noſtri, ducti illo communi argumento, quod Ariſtoteles exponit 4. Phyſic. text. 88. & 89. idque ſic habet: Illud non videtur eſſe, cuius pars nulla eſt: temporis autem nulla pars exiſtit: præteritum enim non eſt, ſed fuit; futurum autem non eſt, ſed erit; præſens autem non eſt aliud quàm nunc indiuiſibile, quod non poteſt eſſe pars temporis; nam cùm ſit

Argumentũ quo probant quidam tempus no͂ eſſe in rebus.

indiuiſibile, & finito interuallo ſuperetur à tempore, non poteſt aut metiri, aut componere tempus, quod eſt proprium partis. Atq; hoc illi argumento, putant ſe tempus è rebus ſuſtuliſſe. Sed hi contradicunt communi, & quaſi naturali exiſtimationi omnium hominum. Omnes enim de tempore, tanquam de re aliqua, & ſentiunt, & loquuntur. Vſurpant enim & dies, & annos, & alias differentias temporis, veluti aliquid, quod in ipſis rebus inueniatur. Deinde, ſubuertunt Philoſophiam naturalem, quæ cùm ſit realis ſcientia, tamen agit de tempore, non ſolùm vniuersè & generatim, ſed etiam ſpeciatim de tempore, quod eſt menſura durationis in omnibus generibus, tam plantarum quàm animalium. Præterea diſcrepant à ſacris literis, in quibus legimus, Deum feciſſe luminaria in firmamento cœli, vt diuiderent dies & noctes, & eſſent in ſigna & tempora. Et alibi: Tuus eſt dies, & tua eſt nox: & item; Non eſt veſtrum ſcire tempora & momenta, quę Pater poſuit in ſua poteſtate. Poſtremò, aduerſantur rationi. Nam tempus eſt menſura motus, ſed motus eſt ens reale, ergo etiam tempus. Non enim conuenit, vt entis realis ſit menſura imaginaria. Deinde, ſi nil aliud eſt tempus, quàm motus numeratus ſecundùm prius & poſterius; habet autem motus in ſe prius & poſterius, quæ poſſunt diſtingui, ergo eſt ens reale. Poſtremò, aut tempus eſt ens fictitium, quomodo igitur tractatur in ſcientia? aut ens rationis, quomodo ergo tractatur in Phyſica? aut ens reale, quod nos volumus. Adde, quòd ſublata operatione animæ, vna res eſt diuturnior, & alia habet breuiorem durationem: vna eſt vel antè, vel prior, altera eſt pòſt vel poſterior, quæ ſunt differentiæ temporis.

Quinque rationibus probatur te͂pus eſſe ens reale.

Soluitur argumentum quo tempus è rebus tollebatur.

Ratio autem quam afferunt, ſi quicquam valeret, debuiſſet etiam mouere eos vt tollerent motum; nam in motu etiam nulla pars eius exiſtit actu ſimul, ſed alia præceſſit, alia verò ſubſequitur. Soluitur autem ratio hoc modo: Aliud eſt ens permanens, aliud ſucceſſiuum: illud vt ſit, habere debet aut omnes partes ſuas, aut aliquas actu exiſtentes, vt patet in homine & ſtatua; hoc autem vt ſit, non debet habere aliquam partem permanentem actu, ſic enim non eſſet iam ens ſucceſſiuum, ſed ens permanens. Sed ens ſucceſſiuum dicitur eſſe, cùm habet partes in continua quadam ſucceſſione, ita vt prior copuletur cum poſteriori per nunc præſens; ſicut dicitur generatio perpetua, nō quòd aliquod generatum ſit perpetuum, ſed quia ſucceſſio generatorum vnius poſt alterum, eſt perpetua, & nunquam interrupta. Dubitare igitur de tempore, an ſit, accidit his hominibus, qui aut ignorant, aut non animaduertunt, tempus eſſe ens ſucceſſiuum, non autem permanens:

& a-

& alio modo ponendam eſſe exiſtentiam in ſucceſſiuis quàm in permanentibus.

Alij autem è contrario cenſent, non modò tempus eſſe aliquid in rebus, ſed eſſe rem quandam diuerſam à motu. Nam in motu duo ſunt conſideranda. Vnum eſt forma illa imperfecta, fluens à potentia ad actum, ſecundum quam definitur motus actus entis in potentia, prout in potentia. Alterum eſt duratio ſeu mora quam habet illa forma dum acquiritur, ſecundum quam diſtinctam per prius & poſterius conſtituitur tempus. Quoniam igitur talis duratio ſeu mora, re diſtinguitur à forma quæ acquiritur, ideo neceſſe eſt tempus rem diuerſam eſſe à motu. Præterea, motus menſuratur tempore, ergo tempus re differt à motu: nam ſi non differret, tempus menſuraretur tempore, oportet autem mēſuram eſſe quid diuerſum ab his quæ menſurantur. Poſtremò. Ariſt. reprehendit eos, qui aiebant motum cœli eſſe tempus, vel quemlibet alium motum: & inquit non eſſe motum, ſed aliquid ipſius motus, hoc eſt, vt ipſe planius dicit in duodecimo Metaphyſicæ, eſſe paſſionem motus. Quare tempus res diuerſa eſt à motu.

Opinio eorũ qui cenſent tempus re diſtingui à motu.

Sed hæc ſententia nobis non probatur. Primò, quia tempus nihil aliud eſt, quàm motus numeratus ſecundum prius & poſterius: eſſe autem numeratum, non adiungit aliquam rem ipſi motui. Vnde Ariſt. 4. Phyſ. text. 99. inquit, prius & poſterius ipſius motus re eſſe idem cum motu, diſtingui autem ſecundum eſſe, hoc eſt, ſecundum rationem. Deinde ſumatur vlna qua metimur pannum, quæ vlna eſt lignum & menſura panni; ſed eſſe menſuram, non eſt res diuerſa à ligno. Vlna enim per ſe quidem eſt lignum, vt autem eſt ſignatè diuiſa per palmos, eſt vlna ſeu menſura: ſicut igitur ſe habet menſura ad lignum vlnæ, ita tempus ad motum. Denique ſi tempus res eſt diuerſa à motu, aut erit res permanens, aut ſucceſſiua: non permanens vt patet, ſi ſucceſſiua, nullo modo erit aliud quàm motus. Conuenit enim ei definitio motus, quæ eſt eſſe actum entis in potentia, &c. Adde, quòd ſi eſt ens ſucceſſiuum, habebit ſuam durationem, & partes priores & poſteriores, quocirca menſurabitur à tempore: & ſic tempus menſurabitur à tempore.

Quatuor argumentis probatur tēpus re non diſtingui à motu.

Argumenta autem illorum ita ſoluuntur. Primum quidem hoc modo: motus non eſt forma imperfecta ſola, ſed etiam fluxus illius, vel talis forma prout eſt fluens; intrinſeca autem duratio illius fluxus non differt re à fluxu, ſed tantùm ratione. Ad ſecundum ita reſpondemus: Ariſt. vult tempus diſtingui à motu, non re, ſed ratione; addit enim tempus motui eſſe au-

meratum ſecundum prius & poſterius. Ad tertium: Poteſt tempus comparari, vel cum motu cuius eſt accidens & paſſio; & ſic non differt re ab illo, ſed tantùm ratione; vel cum aliis motibus, quorum eſt externa menſura, & ab illis differt re: ſicut vlna reſpectu ligni in quo eſt, non differt ab eo re: reſpectu autem panni vel aliorum quæ metitur, differt re ab illis.

Explicatur definitio illa temporis, Numerus motus ſecundum prius & poſterius: *& primo loco exponitur illa prima particula,* Numerus.

Cap. II.

His igitur opinionibus refutatis, aggrediamur ad explicandam definitionem temporis, quæ traditur 4. Phyſ. tex. 121. his verbis: *Numerus motus ſecundum prius & poſterius.* Et primùm doceamus, qualis *Numerus* ſit; deinde cuiuſmodi motus, ad extremum quid ſit illud, *prius & poſterius.*

Quidam Latini interpretes faciunt triplicem numerum: Vnum, quo numeramus, vt ternarium, vel binarium; alterum, qui eſt res numerata, vt duo oculi, vel quinque digiti; tertium, qui numerat, & hunc aiunt eſſe intellectum. Sed hic poſtremus numerus olet neſcio quid Platonicum potiùs quàm Ariſtotelicum. Nam Ariſt. 1. lib. de Anima reprehendit Xenocratem, qui definiebat animam eſſe numerum. Inter duos autem priores numeros multum differt. Prior eſt abſtractus à rebus, ſola cogitatione cohærens: poſterior autem eſt coniunctus cum rebus: ille percipitur tantùm intelligentia, hic poteſt etiam ſub ſenſum cadere: ille eſt Mathematicus, hic Phyſicus; ille pertinet ad categoriam Quantitatis, hic autem ad diuerſas categorias, pro varietate rerum quæ numerantur: ille eſt accidens & vnum ens per ſe, hic autem non eſt ens per ſe, & nonnunquam eſt ſubſtantia: ille non multiplicatur ſecundum multitudinem eorum, quæ numerantur, hic ſecundum varietatem rerum quæ menſurantur, multiplicatur. Tempus igitur dicitur numerus non ille prior, ſed hic poſterior. Tempus enim eſt quidpiam continuum, coniunctum cum motu, & ens naturale; ex quo fit vt tempus non debeat reponi in quantitate diſcreta vbi eſt numerus, ſed in quantitate continua. Tempus enim ſecundum rem eſt motus, qui eſt continuus; participat tamen aliqua ratione diſcretæ quantitatis, quatenus numeratur ſecundum prius & poſterius. Cauſa verò propter quam tempus dicitur numerus, eſt quia tempus eſt menſura, ratio autem menſuræ primùm conuenit numero ſeu vnitati, & propter hanc accommodatur etiam aliis

Diſcrimen inter numerum coniunctum cum rebus, & ab iis abiunctū.

aliis rebus,vt ait Ariſtot. 10. Metaphyſicæ, text. 2. & 3.

Verùm,quia cũ dicitur tempus eſſe numerus motus, poteſt id bifariam intelligi:vel actiuè, vt ſenſus ſit, tempus eſſe numerum quo numeramus motum;vel paſſiuè,videlicet tempus eſſe motum numeratum,ideo diſsẽſio eſt inter Auerroem quem ſequuntur Latini,& inter Alexandrum quem ſequuntur Themiſt.& Simplic. Auerroes enim 4.Phy.co.102.& 103.vult illud: *Numerus motus*,legẽdum eſſe actiuè,eſt enim tempori eſſentiale menſurare motum. Nam ſi debuiſſet legi paſſiue, non fuiſſet poſitum,tempus eſt numerus motus, ſed eſt motus numeratus.Præterea Ari poſtquam tradit definitionem temporis,probat tempus eſſe numerum motus, ſic : id quo metimur plus & minus,eſt numerus,ſed tempore metimur plurem & minorem motum,ergo tempus eſt numerus. Hæc probatio vim & robur habet,ſi numerus ſumatur actiuè.

An tempus ſit numerus quo numeramus,an qui numeratur.

Opinio Auerrois.

Sed ego magis aſſentior Græcis:quoniam Ariſt.apertè ait t. 102.& 110. tempus eſſe numerum, non quo numeramus, ſed qui numeratur. Præterea,tempus non cognoſcitur ex eo,quod numerat alia, ſed percipitur ex eo, quod motus numeratur & diſtinguitur ſecundum prius & poſterius. Amplius, eſſe menſuram,eſt quidpiam reſpectiuum, tempus autem eſt ens abſolutum,ergo menſurare non eſt eſſentiale tempori. Ad hæc,tempus eſt paſſio motus,vt docet Ariſt. 12.Metaph.tex.29.ergo definiri debet per motum, tanquam per ſubiectum in quo eſt: at menſura non eſt paſſio rerum quæ menſurantur, nec res menſuratæ ſunt ſubiectum menſuræ. Poſtremò,cum omnis reſpectus fundetur in aliquo abſoluto,& eſſe menſuram ſit quidam reſpectus, præſupponet vtique aliquid abſolutum : menſurare igitur non primò,ac eſſentialiter conuenit tempori : & ſicut vlna non habet quod ſit vlna ex eo, quod menſurat pannum: ſed menſurare poſterius eſt & conſequitur rationem iam conſtitutam ipſius vlnæ, vlnæ enim eſſe, conſtituitur ex eo quod eſt lignum quoddam numeratum & diſtinctum in aliquot partes certæ & definitæ quantitatis ; ſic etiam menſurare non eſt eſſentiale tempori, ſed paſſio conſequens rationem temporis, ex eo quod eſt motus numeratus ſecundum prius & poſterius.

Opinio Græcorum probabilior.

Quod aũt aiunt quidam,tempus eſſe numerum motus actiuè & paſſiuè,nam ſi comparetur cũ motu circulari, eſt numerus paſſiuè,quoniã eſt paſſio illius intrinſecè inhærens ipſi : ſi aũt comparetur cum alijs motibus, eſt numerus actiuè, quia mẽſurat illos: vt verũ ſit,tamen neq; ſatisfacit præſenti dubitationi:non enim quæritur an tempus ſit numerus motus actiuè, id enim certum eſt, ſed an hoc ſit eſſentiale tempori, & an ſic

debeat intelligi definitio temporis, neq; cõſentit cum Ariſtotelis doctrina, qui vbicunq; declarat quomodo tempus ſit numerus motus, ſemper exponit paſſiuè, vt ſupra oſtendimus, & iſti faciunt definitionem temporis vitioſam, nam illud, *numerus motus*, cum ſumi debeat ſecundum illos actiuè & paſſiuè reſpectu diuerſorum, ambiguum eſſet: motus item cum debeat referri partim ad motus circulares, partim ad alios motus, eſſet nomen æquiuocum & perobſcurum.

Argumentis autem Auerrois, facile eſt occurrere. Nam cum ait, ſi deberet intelligi paſſiuè, non debuiſſe dici (numerus motus) ſed (motus numeratus) futile eſt: hoc enim vocabulum (numerus) ſeu menſura, tam pro eo quo numeramus, quàm pro re numerata vulgò vſurpamus; dicimus enim quempiam comediſſe modium tritici, aut libram carnis, aut bibiſſe dolium vini, hoc eſt, comediſſe triticum numeratum modio, & vinum menſuratum dolio; ſic tempus eſt numerus motus, i. motus diſcretus & numeratus ſecũdum prius & poſterius. Probatio autem Ariſt. non eſt à priori, ſed à poſteriori: quod indicat illud verbum (ſignum) demonſtratio.n. à ſigno, eſt à poſteriori; atq; vis probationis Ariſtotelis eſt in hoc: ſi.n. per tempus metimur alios motus, hoc eſt ſignum, ipſum tempus eſſe aliquid definitum & menſuratum, velut ſi per vlnã metimur pannum, ſignum eſt, vlnam eſſe lignum aliquod diuiſum & diſtinctum in certas partes. Eſt igitur tempus numerus motus, nam menſura debet eſſe eiuſdem generis cum his quæ menſurãtur, ſi ergo motus menſuratur tempore, oportet tempus eſſe quoque motum numeratum, vt eſt apud Ariſt. 4. Phyſi. t. 113. & 10. Met. loco ſupradicto.

Non eſſe addendum in definitione temporis, ipſum eſſe numerum motus & quietis.

CAP. IIII.

Quies non debet adiungi in definitione temporis.

HInc apparet, eos qui putarunt in definitione temporis addendum eſſe *numerus motus, & quietis*, fuit aut vetus hæc opinio, vt potè quam Alexander (referente Simplicio) commemorat, atque refellit, dupliciter fuiſſe deceptos. Primò, quia illud *numerus motus* ſumebant actiuè, quaſi tempori eſſentiale eſſet menſurare, & quia non ſolum motus, ſed etiam quies menſuratur à tempore, ideo putabant nomen etiam quietis exprimendum eſſe in definitione temporis. Sed vt Alexander inquit; & nos ſupra oſtendimus, menſurare accidit tempori, ſubſtantia autem eius conſiſtit in eo quod eſt habere prius & poſterius menſuratum cum ſucceſſione, quod propriè non conuenit quieti: alioquin quies eſſet motus; ideo tempus non eſt in quiete ſicut eſt in motu.

Deinde

Digitized by Google

Deinde, quamuis eſſet tẽpori eſſentiale menſurare, tamen quia quies non per ſe primò, ſed, vt inquit Ariſtoteles, tantum per accidens menſuratur à tempore, hoc etiam nomine non debuiſſet poni in indefinitione eius. Quod enim eſt per accidens, non ingreditur definitionem rei. Vnde, neque in definitione viſus ponuntur tenebræ, ſed definitur viſus facultas percipiendi lumen, & colores.

Quomodo aũt tempus menſuret quietem, ſic debet intelligi. Primò, tempus menſurat quietem, vel quia ſicut rectum per ſe quidem eſt menſura recti, quod eſt illi congruens, per accidens aũt obliqui, quatenus obliquum non eſt rectũ, ſed diſcrepans ab eo: ſic tempus cum ſit ens ſucceſſiuum, per ſe quidẽ eſt menſura motus qui habet ſucceſſionẽ, per accidens aũt quietis quatenus eſt priuatio motus, dicitur enim aliquid tantò tempore quieuiſſe, quia tanto tẽpore non eſt motum, & quia tanto tẽpore moueri poterat: vel quia quies vnius corporis, ſemper eſt cũ motu alterius qui per ſe menſuratur à tẽpore, per accidens aũt quies coexiſtens illi. Vel quies dicitur menſurari per accidens, quia id quod per ſe menſuratur, debet habere has conditiones: vt ſit eiuſdem generis cum mẽſura, id eſt, qualem habet menſura quantitatem, talem habeat mẽſuratum: deinde, vt poſſit contineri vel circumſcribi à menſura, & ſic motus per ſe mẽſuratur à tempore, nam omnis motus circumſcribitur terminis ipſius temporis, quocunq; enim motu poteſt ſumi tempus maius: deinde, motus habet quantitatem ſucceſſiuam ſicut tempus, quare eſt homogeneum illi, quies autem per ſe non menſuratur à tempore, quia deeſt illi ſecunda conditio; non enim habet quantitatem ſucceſſiuam ſicut tempus, ſed tantum per accidẽs, quoniam habet priorem conditionem, nimirum quia continetur finibus temporis. *Quo pacto tempus per accidens mẽſuret quietẽ.*

Pari ratione exiſtimandum eſt, eſſe ſubſtãtiale rerum generabilium & corruptibilium menſurari à tempore. Nam quamuis ſit indiuiſibile, & totum ſimul carens omni ſucceſſione, tamen quia incipit & deſinit, & continetur à tempore, eſtq; perpetuò coniunctum cum accidentarijs mutationibus per quas & producitur & corrumpitur, mẽſurari debet à tempore. Non igitur aſſentior Scoto, qui vult tale eſſe rerum corruptibilium mẽſurari æuo, neq; Heruæo qui in 2. Quodlibeto quæſtione 12. inquit, huiuſmodi eſſe non mẽſurari tẽpore, quia eſt indiuiſibile carens ſucceſſione, quam habet tempus, mẽſuratum aũt debet eſſe homogeneum menſuræ ſuæ: nec menſurari æuo, quia habet principium & finem; ſed menſuratur, inquit, nunc temporis diſcreti, quod eſt menſura operationum Angelorum, quid ſit autem hoc tempus diſcretum, infra explicatur. Sed *An eſſe rerũ generabiliũ menſuretur tempore.*

ratio Heruei tantum concludit hoc (eſſe) non menſurari tempore per ſe primò ſicut motum, quod nos etiam ſponte concedimus. Rectius igitur D. Thom. 1. part. q. 10. art. 4. in reſponſione ad 3. & Durandus 2. ſen. diſt. 2 q. 6. volunt tempus eſſe, menſuram communem motui & quieti, & eſſe rerum generabilium; quod valde congruit cum his quæ ſcribit Ari. 4. Phy. t. 120. dicens, quæcunq; terminantur à tempore & aliquando ſunt & aliquando non ſunt, menſurari ab eo. Itaq; ſolum res æternas & impoſſibiles excludit à tempore: res autem omnes generabiles ſubijcit tempori. Verùm his de rebus plura dicturi ſumus infrà cum de æuo diſputabimus.

An ratio temporis pendeat ex operatione animæ.

Sed dicet quiſquiam, ſi tempus eſt numerus, numerus autem non exiſtit ſine actione animæ, quoniam numerare proprium munus eſt animæ rationalis; tempus igitur exiſtit in anima: quare vel erit res fictitia, vel ens rationis. Reſpondeo, duo conſideranda eſſe in tempore. Vnum materiale, quod eſt motus: Alterum formale quod eſt eſſe numeratum ſecundum prius & poſterius. Motus quidem ſecundum partium ſucceſſionem actu eſt extra animam; dupliciter autem dependet ab anima: primùm effectiuè, quatenus omnes alij motus dependent à motu cœli, hic autem ab intelligentia quæ à Peripateticis vocatur Anima cœli. Platonici etiam animam Mundi, aiunt eſſe fontem omnium motuum. Deinde, dependet etiam ab anima; quatenus de ipſo motu nihil eſt actu præter indiuiſibile quoddam. Nam alia pars præterit, alia futura eſt, ſimul autem totus motus actu exiſtere non poteſt, niſi per actionem animæ, quæ totum motum ſimul actu apprehendit, conſiderans priores partes atq. poſteriores easq; conferens inter ſe. Tempus igitur cum ſit re idem atq; motus, materialiter quidē ſumptum, eodem modo pendebit & non pendebit ab anima atq; motus; & quemadmodum nemo dicet motum eſſe ens rationis, propter aliquam eius dependentiam ab anima; ita neq; de tempore id cenſeri & affirmari debet. Formale autem ipſius tēporis, neceſſariò eget opera intellectus; nam ſiue quiditas temporis ſit eſſe numeratum ſecundum prius & poſterius, cum nihil ſit vel actu numeratum, vel potentia numerabile, niſi in ordine ad numerantem, qui eſt animus hominis, neceſſariò tempus includet reſpectum ad animam: ſiue etiam ratio temporis in eo conſiſtat vt ſit menſura motuum, idē quoq; eueniet. Nam ratio menſuræ, actu non conuenit alicui niſi ex operatione animæ; ergo quamuis extra animam vnaquæq; res habeat ſuam durationem, alia quidem longiorem alia breuiorem (quomodo poteſt dici etiam eſſe in tempore) tamen eiuſmodi duratio non poteſt eſſe numerata & diſtincta ſecundum prius & poſte

rius.

rius, neq; poteſt adhiberi tanquam menſura ad metiendos motus (in quo tamen propria temporis ratio formaliter conſiſtit) ſine operatione animæ.

Atq; hoc quidē exemplo vel ſimilitudine vlnæ ligneæ illuſtrari poteſt: Lignum enim vlnæ per ſe habet quantatitem (verbi gratia) quatuor palmorum; ſed deſignatio & diſtinctio illorum palmorum, adhibitio item illius ligni ad metiendum pannum vel aliud quidpiam, fit opera & induſtria hominis: ſimiliter de tempore ſentiendum eſt. Talis aūt dependentia temporis ab anima, nō arguit ipſum eſſe vel figmentū, vel ens rationis. Nam quod anima numerat in motū, non fingit ipſa ſibi, ſed in ipſo motu reperit: quemadmodum videre eſt in exemplo vlnę. Similis aūt dependentia ab anima reperitur in relatione, in numero & in cunctis rebus vniuerſalibus, in quibus ſcientiæ verſantur. Hoc enim diſcrimen eſt, auctore Auerroe 88. com. 4. Phy. inter ens incompletum, cuiuſmodi eſt tempus, & ens completum vti eſt homo & lapis; quòd illud accipit ſuum complementum per operationem animæ, hoc aūt minimè. Quàm ſit vera & cōſentiens doctrinæ Ariſtotelis hæc ſolutio, videre licet tū apud Ari. 4. Phy. t. 131. tum apud Græcos interpretes in expoſitione illius tex. vt Themiſt. Simplic. & quos ibi refert Simplic. & apud D. Tho. ibidem: apud Auer. autem 4 Phy. 88. co. & 109. & 131. Sed quomodo tempus ſit numerus, ſatis explicatum ſit: ſequitur vt duas alias definitionis particulas breuiter exponamus.

Declarantur duæ aliæ particulæ definitionis, nimirum
Motus & ſecundum prius
& poſterius.
CAP. IIII.

An tempus ſit numerus ſolius motus cœleſtis, an cuiuſuis motus.

DEinceps videndum eſt, cuiūſnam motus ſit tēpus numerus. Tempus præcipuè eſt in motu cœli, quoniam is eſt primus, & cauſa aliorum omnium: & minimus, id eſt velociſſimus, præſertim primi mobilis; & certiſſimus, & maximè vniformis, & notiſſimus omnibus, & vniuerſalis apud omnes. In triplici aūt motu cœleſti præcipuè conſiſtit tempus; primùm in motu primi mobilis, per quem ſol facit dies & noctes. Deinde, in motu proprio ſolis, per quem conſtituit annos. Poſtea in motu Lunæ, ex quo numeratur menſis: cæterorum autem Planetarum motibus, quoniam non ſunt omnes manifeſti vulgo, non aſſignatur ratio temporis. Atque hoc tēpore, quod eſt in motu cœli, vtuntur omnes gentes, & continentur durationes rerum ſublunarium, & de eo præcipuè loquuntur Philoſophi; in alijs autem motibus, qualeſcunq; fue-

ſint, licet minus principaliter, tamē etiam reperitur ratio temporis. Nam tempus motus eſt numeratus ſecundum prius & poſterius, omnis aūt motus habet prius & poſterius; quare in omni motu ineſt ratio tēporis. Deinde, Ari. inquit etiamſi fuerimus in tenebris, neq; moueamur corpore extrinſecus vllo motu Phyſico, ſed tantū animo agitemus aliquid, ex ſola cogitationum duratione, & ſucceſſione ſecundū prius & poſterius, ſentiri & deprehendi à nobis tempus, experientia item hoc docet. Adhibemus enim varia genera horologiorum, vt motibus eorum vtamur pro tempore ad metiendas actiones noſtras. Præterea, ſi fingamus tolli motum cœli, & remanere motus aliquorum corporum, nihilominus tunc motus vnius corporis comparatus aliis, erit aut velocior aut minus velox aut æquè velox. Omnis autem velocitas menſuratur tempore. Quare tūc etiam tempus eſſet. Tempus igitur definitur eſſe numerus motus, nō modò cœleſtis, ſed cuiuſuis motus.

An ſit vnum tempus apud omnes.

Verum dicet aliquis, ſed tempus reperitur in quolibet motu, ergo erunt multa tēpora ſimul, quod videtur Ariſtoteles habere pro abſurdo, affirmans vnum tantummodo tēpus eſſe apud omnes. Reſpondeo, tempus materialiter quidē multiplicari, ſicūt multiplicatur motus; fotmaliter autem minimè. Nā ſi ſimul fiat augmentatio, & alteratio, quamuis iſti motus per ſe differant genere, tamen dicuntur eſſe in eodem tempore, quatenus non differunt ſecundum differentias tēporis. Quod Ariſtoteles declarat exemplo numeri; denarius enim hominū & equorum; per ſe quidem formaliter idem eſt, non enim differunt decem equi à decem hominibus vt decē ſunt; materialiter aūt ſecundum res numeratas differunt: ſic tempus dicitur eſſe vnum apud omnes, quia ratio & præteriti & futuri & præſentis, eadē eſt in motu, quāquam motus, qui ſubſunt his differentijs, non ſint ijdem; ſicut ternarius per ſe quidem idem eſt vbiq;, & apud omnes gentes, res aūt, quæ numerantur, non ſunt eędem. Ergo formales differentiæ temporis, ſunt præteritum, præſens, futurum, & quæ his differentijs diſtinguuntur, ea differunt tēpore formaliter: quæcunq; aūt ſunt ſub vna ratione tēporis illarum triū, ea licet inter ſe plurimum differant, non tamē diſtinguuntur tēpore, niſi materialiter. Tempus igitur vnum eſt formaliter & ſpecificè, at materialiter & numericè eſt multiplex.

Quod autem aiunt quidam Latini Philoſophi, tempus vnum numero eſſe, quoniam aiunt tempus ſubiectiuè tantum conſiſtere in motu primi mobilis, qui eſt vnus apud omnes; multis de cauſis falſum eſt. Primo, quia ratio temporis non tantùm eſt in motu vnius cœli, ſed eſt in motu primi mobilis, & in motu proprio Solis, & in motu Lunæ, quare tametſi

demus

demus tempus ſubiectiuè non eſſe niſi in motu cœli, non tamē ex eo confici poteſt, eſſe tatummodo vnum numero tempus. Deinde, tempus ſubiectiuè eſt in omni motu, vt antea diximus. Præterea ipſi volunt tempus eſſe vnum numero ſimpliciter, & omni modo. Ari. autem vult eſſe vnum tantùm formaliter; variari autem materialiter, ſicut patet in numero tertio, ſic.n. vult Ari. tempus eſſe vnum, ſicut ternarius eſt vnus: neq; Ariſt. ad oſtendendam vnitatem temporis, vnquam confugit ad motum primi cœli, ſed ſemper ait vnitatem temporis eſſe ſimilem vnitati numeri: conſtat autem ternarium formaliter eſſe vnū, materialiter autem multiplicari ratione rerum numeratarum; ſic etiam ratio temporis vna eſt formaliter apud omnes: ſunt autem multa tempora materialiter, quoniam ſunt multi motus, in quorum vnoquoq; ineſt ratio temporis. Si autem tempus ponitur in motu cœli, hoc non eſt, quia in eo tātum ſit tempus, ſed quia eſt in eo principaliter, propter cauſas initio huius capitis expoſitas. Hæc indigent magna conſideratione. Etenim, hoc quod diximus, à paucis Latinorum interpretum animaduerſum fuit. Græci autem in hac quæſtione declaranda vehementer laborant. Themiſt. quidem reliquit inſolutam: Simplic. verò & Iamblic. ad eam diſſoluendam vtuntur decretis Platonis de Idea temporis: Nobis ad eam diſſoluendam facultatem & quaſi lucem præbuit text. 132. & 134. quarti libri Phyſic. Ariſtot. qui ſi conſiderentur attentè, continent apertè hanc eandem ſolutionem. *Nota hęc.*

Sed videamus, quid ſit illud *prius & poſterius*, quod ponitur in definitione temporis. Prius & poſterius, vel ſumuntur abſtractè pro nudo reſpectu prioritatis, & poſterioritatis, vel con cretè pro partibus motus habentibus talem reſpectum, & ſic ſumuntur hic. Habet autem motus prius & poſterius & à magnitudine, & à tempore; à magnitudine quidem, ſecundum ordinem & ſitum, à tempore autem ſecundum durationem, motus enim menſuratur & à magnitudine & à tempore: à magnitudine quidem, ſecundum longitudinem & extenſionem, à tempore verò, ſecundum ſuam durationem. Quod autē non poſſit omnis motus ſecundum durationem ſuam menſurari à magnitudine, ſed à tempore, hinc patet. Primò, quia duratio alterationis, cum talis motus non fiat ſuper magnitudinem, non poteſt menſurari ab ea. Deinde, ſint duæ magnitudines æquales, ſuper quas fiant duo motus locales, vnus in duab. horis, alter in vna: inæqualis duratio iſtorum motuū, non poteſt attendi penes magnitudines ſuper quas fiunt, cùm ſint ęquales inter ſe, ſed neceſſariò referri debet ad tempus. Similiter ſint duę magnitudines inæquales, minorem tranſeat mobile in vna hora, *Motus localis diuerſa ratione menſuratur à magnitudine & à tempore.*

maiorem autem pari tempore trãſeat alterum mobile; iſti duo motus habent æqualem durationem, cum tamen fiant ſuper inæquales magnitudines, mẽſura igitur durationis horum motuum, non eſt magnitudo, ſed tempus: prius igitur & poſterius, quæ in motu conſtituunt rationem temporis, non attenduntur penes extenſionem mobilis vel ſpatij, ſed penes durationem ſucceſſionis.

An ſit vnum & idem, Nunc, in toto tempore.

Quid autem Ariſtoteles videtur dicere, & à multis affirmari ſolet, idem eſſe (Nunc) in toto tẽpore, ſimpliciter quidẽ falſum eſt; nã cum tempus ſit ſucceſſiuũ, nihil illius poteſt diu eſſe permanens, & eũ ipſum nunc, nõ ſit niſi in partibus tẽporis vel terminando, vel cõtinuando, vel diuidẽdo ipſas ſicut partes tẽporis, neq; ſunt eadẽ, neq; permanẽtes, ita ipſum nunc. Si igitur dicitur eſſe idem (Nunc) dupliciter debet intelligi, vel quia ratio ipſius (nunc) quæ eſt eſſe præſens, ſemper eſt eadem, quanquam varietur prout eſt in diuerſis partibus tẽporis. Nã aliud eſt nũc in præſenti, aliud in futuro. Atq; hęc videtur eſſe Ari. ſententia, vt patet conſideranti t. 103. & 104. & quæ ſcribunt Græci explanantes illos textus: vel ſicut Mathematici imaginantur lineam fieri ex fluctu puncti, in qua generatione lineæ, idem punctum manet continenter fluens, ſic imaginamur, nunc, fluens facere tempus, ſecũdum quam imaginationem, videtur manere idem nunc; id quod Ariſtoteles declarat exemplo mobilis; nam ſicut ſe habet tempus ad motum, ſic nunc ad mobile, ergo à commutata proportione, ſicut mobile ad motum, ita nunc ad tempus: quare ſicut manet idem mobile in toto motu, tamen aliter atque aliter ſeſe habens, ita cogitandum eſt manere idem nunc in toto tempore aliter & aliter ſe habens: hoc etiam modo præſentem difficultatem D. Tho. prima parte q. 10. art. 4. in reſponſione ad ſecundum, ſoluit.

Atq; hæc ferè ſunt quæ de tempore à Phyſico doceri & cognoſci debent. Verum, libet hoc loco anguſtos Phyſiologiæ fines tranſire, & in ampliſſimis Metaphyſic. ac Theologiæ ſpatiis aliquantulum excurrere, treſque tractare quæſt. in primis nobiles & graues. Vnam de duratione; Alteram de æternitate; Tertiam de æuo; quarum eſt difficilis quidem explicatio, ſed vtilis & iucunda cognitio. Etenim tres ſunt menſuræ durationis, tempus, æternitas, æuum. Vel enim duratio habet principium & finem, qualem durationem cernimus in rebus ſublunaribus: eius autem durationis menſura tempus eſt: nam licèt tẽpus dicatur eſſe menſura motus, intelligendum tamen eſt, id quod in motu metitur tempus, nõ eſſe aliud, quàm moram & durationem motus. Vel duratio caret principio & fine, quã duratiõnẽ metitur æternitas: Vel deniq; habet initium, ſed

caret

caret fine, q genus durationis, Deus tribuit Angelis, cœlis, animis noſtris, & materiæ primæ, atq; huiuſmodi durationis mēſurā Theologi appellant Aeuū. Cum igitur de tēpore iā dictum ſit, deinceps de æternitate & æuo dicendum eſt. Sed ante hæc agendum eſt de duratione, ſine cuius cognitione, reliqua duo, nec commodè tractari, nec plenè planeq; poſſent intelligi.

Quid ſit duratio. CAP. V.

DE duratione explicandum eſt, quid, & quotuplex ſit: vt & natura durationis, & varietas eius cognoſcatur. Quid aūt ſit duratio, præmiſſis ac declaratis nonnullis propoſitionibus, faciliùs intelligetur.

Prima propoſitio. Duratio habet in ſe certam aliquam rationem quantitatis: hoc ita probatur. Duratio eſt menſurabilis vel tempore vel æuo vel æternitate; ſed eſſe menſuram & menſurabile, eſt affectio quantitatis, ipſi quidem per ſe conueniens, ꝑpter ipſam autem aliis omnibus, in quibus illa affectio reperitur ergo in duratione neceſſe eſt reperiri rationem aliquam quantitatis. De minori non eſt dubitandum, cum Ari. in 10. l. Met. te. 2. ſcribat rationem menſuræ propriè conuenire quantitati, eáq; à quantitate transferri ad alia, quibuſcunq; accommodatur; menſuram enim id eſſe, quo quantum quidq; ſit, cognoſcitur. Sed quantitas quintuplex eſt; vna magnitudinis, altera multitudinis, tertia ponderis, quarta perfectionis, quinta durationis; qui ſextam addunt aliqui, nimirum quantitatem intenſionis, quam cernimus in qualitate ſuſcipiente magis & minus; quæritur enim quantus ſit calor vel candor, & reſpōderi ſolet, eſſe vt quatuor, vel vt ſex, vel vt octo; & quamuis ad exponendū intenſionem qualitatis, conſueuerint Philoſophi vſurpare vocabula magnitudinis & numeri, cuiuſmodi ſunt māgna vel parua intenſio, & dicitur qualitas intenſa vt duo, vel vt quatuor: nemo tamen eſt, qui non videat longè diuerſam eſſe rationem quantitatis in qualitatis intenſione, quàm vel in extenſione magnitudinis, vel in multiplicatione numeri. Alij reducunt quantitatem intenſionis (nec meo iudicio ineptè) ad quantitatem perfectionis; facientes duplicem perfectionem rei, vnam ſecūdum eſſentiam, quæ in eadem ſpecie nō augetur aut minuitur: alteram ſecundum eſſe & ſecundum vim agendi; quæ in nonnullis rebus ſuſcipit magis & minus: ergo ad quantitatem perfectionis huius poſterioris modi, reducatur nunc quantitas intenſionis & quantitas (vt ita loquar) actiuitatis. Si quis autem contendat hoc inuicem disiungere ac ſeparare, cum hoc ego non magnoperè pugnabo.

Quintuplex vel ſextuplex quantitas.

Secunda propoſitio. Duratio rei eſt diuerſum aliquid ab eſſentia rei. Tria ſunt, quæ in qualibet re, magna inter ſe cogna-

S

tione atq; connexione iuncta inueniuntur, eſſentia rei, exiſtentia eius, & duratio: prima ſecundum rationem & ordinem naturæ, eſt eſſentia; ſecundum hanc proximum locum tenet exiſtentia; vltimum duratio. nam ſicut eſſentiam præſupponit exiſtentia, ſic hanc præſupponit duratio; ex cuius cum alijs duabus comparatione, quid ipſa duratio ſit, clariùs diſpici poterit. Ac ſic quidem quod in hac ſecunda propoſitione dicitur, durationem rei diſtingui ab eius eſſentia, facile eſt oſtendere verũ eſſe. Etenim duratio non poteſt intelligi ſine exiſtentia, ſine qua tamen eſſentia poteſt animo concipi & definiri: ipſum namque quod quid eſt, abſtractum eſt ab eſſe & nõ eſſe, cum ipſum per ſe ſit neceſſarium atq; immutabile, qualis non exiſtentia. Deinde eſſentia non ſuſcipit magis & minus, non enim eſt in eadem ſpecie maior aut minor: duratio autem ſuſcipit magis & minus, & non mutata eſſentia poteſt res maiorem vel minorem accipere durationem. Adhæc, poſſunt eſſe duæ res eiuſdem eſſentiæ, diuerſæ tamen durationis, vt homines qui ſunt eiuſdem eſſentiæ, propter varietatem tamen climatum, temperamentorũ, aliarumq; rerum, variam habent durationem; nonnunquam etiam contra accidit, quæ diuerſam eſſentiam habent, ea ſimili duratione teneri, vt omnes Angeli pari duratione ſunt præditi, qui tamen aut omnes aut certè multi diuerſam habent naturam. Non eſt alia duratio cœli quàm Angeli, eſſentia verò longè diuerſa eſt.

Probatur durationem eſſe aliud quidpiam quàm eſſentiam.

Duratio re non diſtinguitur ab exiſtẽtia rei.

Tertia propoſitio. Duratio re non differt ab exiſtentia. Hoc probatur: primò, quia idem eſt quærere quamdiu duret res aliqua, quod quærere quamdiu res illa exiſtat; & idem eſt dicere rem aliquam eſſe breuis aut longæ durationis, quod eſſe longæ aut breuis exiſtentiæ. Poſtea, quemadmodum ſe habet extenſio quantitatis ad quantitatem, & intenſio qualitatis ad qualitatem, ita ſe habet duratio exiſtentiæ rei ad ipſam exiſtentiam; cum duratio ſit quaſi extenſio quædam (quod paulò infra docebimus) ipſius exiſtentiæ; ſed nec extenſio quãtitatis re differt à quantitate, nec intenſio qualitatis à qualitate, ergo pari ratione duratio re non differt ab exiſtentia. Præterea, ſi duratio (verbi gratia) equi res diuerſa eſt ab exiſtentia equi: ergo duratio & exiſtentia ſunt duæ res: vocetur igitur exiſtentia A. & duratio vocetur B. quæro cum B. ſit res quædam, ergo exiſtit & durat, neq; n. hæc duo ab vlla re ſeparari poſſunt; vel igitur duratio ipſius B. eſt res diuerſa ab eius exiſtentia, vel non eſt diuerſa: ſi non eſt res diuerſa, ergo ſimiliter à principio dicere oportuit ipſum B. quę erat duratio equi, re non diſtingui ab ipſo A. quæ erat exiſtentia equi, & ita obtinebimus quod volumus: ſin autem eſt res diuerſa, quod de ipſo B. quæ-

quęſitum eſt, idem quęri poteſt de duratione ipſius B. & de aliis deinceps, quare neceſſe eſſet nuſquam conſiſtere, ſed procedere in infinitum. Poſtremò, ſi exiſtẽtia & duratio ſunt duæ res inter ſe diuerſæ, ego nullam video cauſam cur nõ poſſet Deus, ſi vellet eas inuicem diſiunctas & ſeparatas, ſeorſim vel producere vel iam ſimul productas ſeparatim conſeruare; ponamus igitur hoc factum eſſe à Deo, ex qua poſione nullum ſequi debet impoſſibile, quia poſſibili poſito in actu, nullũ ſequi debet impoſſibile, ſed huiuſmodi poſitio manifeſtam inuoluit cõtradictionem, hinc.n. efficeretur, rem aliquam durare in mundo, & tamen eam non exiſtere: & contrà rem aliquã exiſtere carentem omni duratione, quod fieri non poteſt: quamobrem illud perſpicuè falſum eſt, nimirum durationem re diſtingui ab exiſtentia, ex quo tanquam fonte, hæc manant incommoda.

Quarta propoſitio. Duratio ſecundum rationem diſtinguitur ab exiſtentia. Etenim ratio exiſtentiæ in eo tantum eſt, vt res ſit extra cauſas ſuas, & vt actu ſit in modo: hoc enim ſignificat exiſtere, extra cauſas ęſſe, & actu eſſe; quanto autem tempore ſit res, hoc eſt, vel longo vel breui tempore, non includitur in ratione exiſtentiæ. Duratio autem ſignificat quantitatem ſeu extenſionem ipſius exiſtentiæ, ac velut quandam eius moram, vt ſicut ſe habet extenſio ad quantitatem & intenſio ad qualitatem, ita ſe habere videatur duratio ad exiſtẽtiam. Videtur.n. duratio habere in ſe ordinem ad tempus vel alias menſuras durationis, ex quo fit vt propriè in duratione dicatur lõgum & breue, finitum vel infinitum. Deinde, cum exiſtere idem ſit quod actu eſſe in rebus, hoc autem æqualiter ſit in omnibus quæ actu ſunt, non poteſt exiſtentia ſuſcipere magis & minus, neq; enim exiſtentia ſubſtantialis vnius hominis magis eſt vel maior eſt exiſtentia, quàm alius cuiuſuis hominis exiſtentia: Duratio verò ſuſcipit magis & minus, augetur & minuitur, non enim ſi quilibet homo æqualiter actu eſt atque alius quiuis hominum, etiàm omnes homines æqualiter perdurant, ſed eſt aliorum longior & aliorum breuior duratio. Poſtremò, cauſa exiſtentiæ ſola eſt forma, Ari. enim tam in 2. lib. de Anima, tex. 36. quam in 5. lib. Metaphyſ. t. 15. docet formam eſſe cauſam eius exiſtentiæ ac eius eſſe quod habet res quælibet, quod enim res actu ſit, ſoli formæ tanquam principio intrinſeco acceptum ferri debet, vt oſtendit Ariſt. 2. lib. Phyſ. tex. 11. Duratio autem rei, vel non prouenit ex forma, vel multò magis ex bona diſpoſitione materiæ, ex remotione item contrariorum, & ex adiunctione rerum conuenientium quæ rem tuentur atque conſeruant. Perſpicuum igitur eſt, Durationem, ſaltem ratione, diſtingui ab exiſtentiã;

Quomodo duratio diſtinguatur ab exiſtentia.

Deſcriptio durationis.

Poſſet igitur duratio (vt ex ijs quę dicta ſunt, aliquam eius definitionem conficiamus) ad hunc modum deſcribi. *Duratio eſt quantitas ſeu extenſio ſeu mora quædam ipſius exiſtentiæ.* Sed quid, ſi res aliqua vno tantum inſtāti exiſteret: nunquid eiuſmodi res non haberet durationem? haberet ſanè aliquo modo durationem, ſed non propriè, quippe cum duratio videatur eſſe productio quædam & continuatio & permanentia eius eſſe quod per productionem acceptum eſt, in eſſe autem, quod vno tamen momento manet, nec poteſt intelligi productio ſiue prolongatio eius, nec continuatio nec etiam conſeruatio. Ex hac autem deſcriptione vel potius notione durationis, duo licet colligere. Vnum eſt, etſi quiditati rei, vt eſt quiditas, conueniat menſura perfectionis, ſiquidem vnaquæq; quidditas habet definitā perfectionem eſſentialem, alia quidem maiorem & alia minorem; duæ enim quidditates quæ parem perfectionem eſſentialē habeant, eſſe non poſſunt; ſicut nec duæ ſpecies numeri habentes æquales vnitates, menſura tamen durationis non poteſt conuenire quidditati, vt quidditas eſt, non enim duratio vlla cōuenit quidditati, niſi propter eius exiſtentiam; ſi igitur à quidditate ſepares exiſtentiam, nulla prorſus durationis ratio cōueniet quidditati. Quare inconſideratè faciunt nonnulli, qui etiam ipſis quidditatibus accommodant neſcio quas mēſuras durationis, nēpe vel æternitatem, vel æuum, vel tempus diſcretum, vel aliud quidpiam. Alterum eſt, durationem non diſtingui ſecundum rem ab eſſentia rei; nam ſi duratio re non differt ab exiſtētia (vt paulò antè oſtendimus) exiſtentiam autem re non diſtingui ab eſſentia demonſtratum eſt à nobis in 6. libro huius operis, relinquitur, durationem etiam re non diſtingui ab eſſentia. Verum Thomiſtæ qui realiter diſtinguunt exiſtētiam ab eſſentia, realiter etiam diſtinguerent durationem ab eſſentia. Sed quid eſt duratio, hactenus dictum ſit.

De varietate durationis, quæ naſcitur ex varietate ipſius exiſtentiæ.

Cap. VI.

Varietas Durationis.

QVotuplex ſit duratio, paucis nunc exponēdum eſt. Ac cum duratio ſit quantitas, ſeu extenſio ipſius exiſtentiæ, varietas durationis ſpectari poteſt, tum ex parte exiſtentiæ, tum ex parte quantitatis & extenſionis quæ in exiſtentia. Ex parte exiſtentiæ, multiplex oritur varietas. Primùm enim, exiſtentia alia eſt per ſe vt ſubſtantiæ, alia in alio, vt accidentis abſoluti, alia in alio & ad aliud, vt accidentis relatiui; addunt nonnulli exiſtentiam cum alio, vt materiæ & formæ, nam materia non exiſtit niſi cum forma, nec forma niſi cum materia; neutra enim exiſtit per ſe, quia non eſt ſubſtantia completa, aut in alio tanquàm

quàm in ſubiecto, quia non eſt accidens, adiungi poſſet alius modus exiſtēdi nimirū per ſe exiſtere ſimul & in alio, ſiue cum alio exiſtere, qui ſoli animæ rationali cōuenit, quippe quæ per ſe dicitur exiſtere quatenus eſt materialis & ſecundū eſſe independens à corpore, potensq́; corrupto corpore per ſe exiſtere; dicitur etiā exiſtere in alio ſiue cū alio, quatenus eſt actus corporis & pars hominis; animus.n. vnà cū corpore, hominis naturā conſtituit & cōplet. Deinde, exiſtētia alia eſt à ſe extrinſecè & intrinſecè, quæ eſt propria Dei; qui quoniā eſt ſimplex, non habet intrinſecè eſſe à partibus, quoniam aūt eſt primum ens, non habet eſſe ab alio extrinſecè: alia eſt à ſe intrinſecè ſed extrinſecè ab alio, vt eſſe Angeli: alia eſt tam extrinſecè, quàm intrinſecè ab alio, vt hominis & cuiuſuis ſubſtantiæ compoſitæ. Harum autem prima eſt indefectibilis omnino: ſecunda eſt indefectibilis intrinſecè, ſed eſt defectibilis extrinſecè, tertia eſt defectibilis tam intrinſecè quàm extrinſecè. Præterea exiſtentia alia eſt permanens, & alia ſucceſſiua; quædam enim res habent eſſe permanens, vt homo & lapis: aliæ verò habent eſſe ſucceſſiuum & in fluxu, vt motus & tempus.

Sic fuerunt nōnulli (quorū opinionem refert, atq. confutat Henricus Quolib. 5. q. 11.) qui arbitrabātur nullam creaturam habere eſſe permanens, & totū ſimul, id eīn eſſe propriū Dei, commune aūt eſſe omnis creaturæ, habere ſuā exiſtentiā quaſi in perpetuo quodā fieri, & in cōtinuo fluxu. Hoc aūt confirmabant teſtimonio D. Auguſtini, qui declarare volens quomodo creatura in eſſe pendeat à Deo, ponit exemplum aëris illuminati li. 8. ſuper Geneſim cap. 12. *aer* (inquit) *præſente lumine non eſt factus lucidus, ſed fit lucidus, ſi enim non fieret, ſed factus eſſet lucidus, etiam abſente lumine lucidus maneret*, ex quo licet colligere, creaturam (ſecundum Auguſtini ſententiam) ſemper fieri, nunquam factam eſſe à Deo, ſi.n. facta eſſet, etiamſi Deus eam non conſeruaret, nihilominus tamen eſſe ſuum tueri, ac retinere poſſet; at ſi creatura haberet eſſe permanēs & totum ſimul, non poſſet ritè dici eam fieri, ſed potius iam factam eſſe: nam in quibus fieri diſtinguitur à facto eſſe, ea cum fiunt, partim ſunt, partim non ſunt, quare quæ ſunt eiuſmodi, ea non queunt habere ſimul totum ſuum eſſe. Huc etiam pertinet, id quod Iob de homine ait, quòd nunquam in eodem ſtatu permanet. Deinde; eſſe cuiuſlibet creaturæ conſeruatur à Deo, ſed conſeruatio non videtur aliud eſſe, quàm continuata productio ipſius eſſe; & conſeruare rem, dicitur eſſe, continuare productionem eius, quocirca D. Thom. 1. par. quæſt. 9. art. 2. ait Deum non aliter conſeruare omnes res in eſſe, quàm ſemper dando illis eſſe; relinquitur igitur eſſe cuiuſlibet creaturæ ſemper dum creatu-

Opinio quorundam negantium vllam rem præter Deum habere eſſe permanens & totum ſimul.

ra manet, fieri ac fluere à Deo, ac proinde non eſſe totum ſimul. Hæc illi.

Refutatur illa ſententia.

Horũ ſententia nõ eſt diſſimilis opinioni Heracliti & aliorũ quorundã Philoſ. aientium res omnes continẽter labi & fluere, nihilq; vel puncto tẽporis, in eodẽ ſtatu manere; contra quos diſputat Ari. in 4. Met. Sed illos redarguere non eſt difficile: nullam enim rem eſſe permanẽtem, eſt contra euidẽtiam rerũ ſenſibus per ſe notam, ſecundum quos percipimus quaſdam eſſe permanẽtes, & alias fluentes: eſt contra iudicium & ſententiam omniũ ferè Philoſophorum, qui probant & tradunt diuiſionẽ rerum in permanentes & ſucceſſiuas. Verùm vt etiam ratione aliqua opinionem illam labefactemus, eam falſam eſſe ad hũc modum argumentari poſſumus: Si eſſe equi non eſt permanẽs & totum ſimul, ſed fluens, & per partes accedens, vel igitur priores partes iſtiuſmodi eſſe, abeunt aduentu poſteriorum partium, vel manent: abeunt ac pereunt, ergo equus ſimiliter etiam perpetuò interit & gignitur; variata n. exiſtentia, neceſſe eſt vnà variari naturam rei ſecundum generationem & corruptionem; tum quia res non eſt niſi propter exiſtentiam, tum quia exiſtentia re non differt ab eſſentia; atq; hinc efficeretur nullius creaturæ eſſe conſeruari à Deo; ſiquidem id conſeruari dicitur, quod idẽ manet aliquandiu; ſed nulla pars ipſius eſſe maneret eadem aliquandiu, propter perpetuum fluxum ipſius eſſe; ergo nulla pars conſeruaretur. Sin autem omnes partes ipſius eſſe, licet acquirantur ſucceſſiuè, ſimul tamen manent, ſicut contingit in calore qui per partes & gradus producitur in aqua, hinc primùm fieret, ipſum eſſe, augeri & ſuſcipere magis & minus, & cũ eſſe ſit effectus formæ ſubſtantialis, nec ſit res diuerſa ab eſſentia, omnis etiam forma ſubſtantialis omniſq; ſubſtãtia ſuſciperet magis & minus. Deinde ſi priores partes manent, ergo iam illæ habent eſſe permanens, & cum illæ ſint iam productæ, nec amplius producantur, conſeruẽtur tamen à Deo, neceſſe eſt fateri conſeruationẽ rei non eſſe (ſi verè ac propriè loqui volumus) perpetuam & continuatã productionem rei, vel continuatum influxum ipſius eſſe à Deo in rem quæ conſeruatur. Quòd ſi acceſſionem illam & adiunctionem poſteriorum partium ipſius eſſe ad priores partes appellare volunt conſeruationem, id ſanè eſt abuti vocabulis, id enim non eſt conſeruare ipſum eſſe rei, ſed id potius augere & ampliare, ſicut in productione caloris, adiuncto poſteriorum graduum eius ad priores (ponamus enim nunc exempli gratia intenſionem caloris fieri per additionem gradus ad gradum) non vocatur, nec verò eſt conſeruatio caloris, ſed eius accretio, vel intenſio.

Solutio contrariorum argumentorum.

Diuus aũt Auguſtinus, illis verbis illoq; exẽplo, quod paulò ſu-

ſuperius adduximus, nihil aliud (quod planè manifeſtũ fit locum illum conſideranti) ſignificare voluit, quàm creaturas non ſolum indigere virtute & ope Dei dum producuntur, ſed tamdiu etiam quamdiu ſunt. Verùm, quia quæ apud nos fiunt, ea videmus pendere ab agēte & artifice dum fiunt, poſtquam autem facta ſunt non amplius opificis opera indigere; arca dum fit, adeſſe oportet fabrum lignarium, opus eſt eius arte & opera, vbi perfecta eſt, non amplius ab eo pendet: ne nos ſimile quidpiam cogitaremus de creaturis reſpectu Dei, ideo dixit creaturas non eſſe factas, ſed perpetuò fieri à Deo, nec minus dum ſunt, quam cum fiunt pendere à Deo: his verbis perpetuā creaturarum à Deo dependentiam ſignificare volens. Iam verò quod ait Iob, hominem nunquam in eodē ſtatu permanere, intelligendum eſt, non de eſſentia vel eſſe hominis, ſed de adiunctis eius, hoc eſt, de accidentibus, affectionibus & operationibus, præſertim autem de ijs, quæ attingunt hominis intellectũ & affectum. Porrò conſeruatio, non eſt aliud quam permanētia ipſius eſſe rei dependenter à Deo: Dicitur autem cōtinuata productio rei, vt ſignificetur rem non minus pendere à Deo dum conſeruatur, quam cum producebatur: ſicut enim creatura non poteſt accipere eſſe niſi Deo producente ac ei largiente, ita non poteſt eſſe acceptum tueri ac tenere niſi Deo conſeruante. Porrò D. Tho. ſententiam ſuam breuiter quidem, ſed disertè expoſuit 1. part. quæſt. 104. art. 1. ad quartum, ſcribens conſeruationem non eſſe nouam actionem, ſed continuationem illius primæ qua dedit eſſe, quæ continuatio fit ſine motu & tempore. Hactenus D. Thom. Si igitur illa continuatio fit ſine motu & tempore, non erit in ea prius ac poſterius, nec habebit partes ſucceſſiuè fluentes. Sed reuertamur ad oſtendendam varietatem durationis. Quæ dicta ſunt de varietate exiſtentiæ, quoniam ab ipſa non differt ſecundum rem duratio, ea poſſunt ad ipſam durationem transferri & accommodari. Verum aperiamus nunc varietatem durationis propriam, nimirum eam quæ ducitur ex quantitate vel extenſione ipſius exiſtentiæ.

De varietate durationis quæ ducitur ex quantitate ipſius exiſtentiæ.

CAP. VII.

QVantitas tribus modis conſiderari poteſt, vel vt omnino infinita, carens principio & fine; vel vt omnino finita, habens principium & finem; vel vt partim finita, & partim infinita habens principium & carēs fine. Sic etiam duratio, alia eſt *Triplex ſpecies durationis.*

omnino infinita, qualis eſt Dei, alia omnino finita, qualis eſt rerum caducarum & mortalium: alia partim finita, & partim infinita, nimirum habens initium & carens fine, qualis eſt Angeli & animi noſtri duratio. Poſſet præterea fingi quarta ſpecies durationis, ea videlicet, quæ careret principio, & haberet finem, vt ſi Deus equum ab æterno creaſſet, quem exacta æternitate tandem interire fineret. Verùm huiuſmodi duratio, nec eſt in rebus, nec iam nunc eſſe poſſet: an verò eſſe potuerit, in dubio eſt; quæ res tractabitur à nobis in extremo libro huius operis, cum diſputabitur an creatura aliqua corruptibilis potuerit eſſe ab æterno. Hac igitur ſpecie durationis omiſſa, de illa triplici eſt agendum: cuius vltimam ſpeciem, eam dico durationem, quæ habet initium & caret fine, fortaſſe Peripatetici non admitterent: ſiquidem veriſſimum exiſtimatur ab ipſis illud Axioma, Quicquid incipit eſſe, neceſſariò deſinet eſſe: & quicquid æternum eſt in poſterum, id etiam ante æternum fuiſſe neceſſe eſt, adiunxi, fortaſſe, propter animum noſtrum, quem an de nouo creari, an ab æterno eſſe ſicut cœlos & Intelligentias Ariſtoteles ſenſerit, olim inter ipſos Ariſtotelic. controuerſum fuit, & adhuc ſub iudice lis eſt. Certè Ariſtot. 1. lib. de Cœlo: tex. 100. & 12 lib. Metaph. text. 39. non diſtinguit æuum ab æternitate, & in 1. lib. de Cœlo acerrimè oppugnat eiuſmodi durationem, quæ carens principio finem habeat, aut fine careat, initium habens. Verùm de Ariſtot. ſententia nihil in præſentia decernimus, ſecundum varietatem autem quam nos fides & Theologia docet, certum & indubitatum eſſe debet, ſupradictas tres durationis ſpecies in rebus inueniri, quibus accommodatur triplex ratio menſuræ. Etenim durationis omnino infinitæ, menſura eſt æternitas: durationis omnino finitæ menſura eſt tempus: eius autem quæ partim eſt finita, & partim infinita, menſura eſt æuum.

An Peripatetici admitterent durationem aliquã habentem initium, ſed carentem fine.

Verùm illud hoc loco admonere operæpretium fuerit; cum duo ſpectari poſſint in duratione, quantitas nimirum & modus durationis, ſecundum quem modum alia duratio eſt permanens & tota ſimul, & alia eſt fluens: quantitatem per ſe conuenire durationi ea ratione, vt eſt menſurabilis, modum autem per accidens attinere ad durationem quà talis eſt. Cui rei fidem facit, quòd in definitione durationis ponitur quantitas, non autem modus & duratio, non eſt menſurabilis ea ratione, vt eſt fluens vel permanens, ſed ea tantum ratione, vt eſt quanta: & affectiones durationis ſunt finitum & infinitum, longum & breue, quæ manant ex quantitate. His accedit, quod ſi duæ res habeant eundem modum durationis, vt ſi ambæ vel ſint permanentes vel ſucceſſiuæ, habeant autem

Magis eſt de ratione durationis vt eſt menſurabilis, quantitas & extenſio eius, quam permanentia vel ſucceſſio.

autem diuerſam quãtitatem durationis, vt ſi vna ſit diuturnior quàm altera, omnes dicent eiuſmodi res eſſe diuerſæ durationis, & habere diuerſas menſuras; ſin autem duarum rerum, quarum vna eſt permanens, & altera fluens, ſit par & æqualis duratio, eas res omnes appellant eiuſdem durationis eſſe, eademq; menſura contineri; vt vel hac re planum fiat, ad efficiendam varietatem vel ſimilitudinem durationis, plus valere quantitatem, quàm modum durationis.

Sed quæret aliquis, an maior vel minor duratio arguat maiorem vel minorem rei perfectionem. Reſp. cùm tres ordines durationis fuerint à nobis conſtituti, vnus æternitatis, alter æui, tertius temporis; ſi exceſſus durationis pertineat ad ſuperiorem ordinem, quemadmodum duratio æternitatis, maior eſt quàm duratio æui, & hæc, quam duratio temporis, proculdubio ex maiori duratione ferè colligitur maior perfectio rei: conſtat.n. rem æternam perfectiorem eſſe rebus æuiternis: & has, rebus temporalibus. Atq; huius rei cauſam eſſe reor, quòd talis varietas durationis naſcitur ex varietate naturæ, ac perfectionis eſſentialis: addidi illud (ferè) propter materiam primam, cœlos & animum noſtrum, quæ res menſurantur æuo: materia tamen imperfectior eſt compoſito naturali: & animus noſter imperfectior eſt homine, vtpote cuius eſt pars: & cœlos multi putant (quòd per ſe non ſint animati) ignobiliores eſſe rebus animatis temporalibus & mortalibus, niſi fortè, quod ſuprà dictum eſt, contendat aliquis veriſſimum eſſe, adiunctis duabus conditionibus, vt nimirum ſint ſubſtantiæ completæ, & ſint cætera paria, & vt in eodem, & ſecundum idem comparatio fiat. Maior aũt & minor duratio, in iis quæ ſunt eiuſdem ordinis, non variant perfectionem rei ſecundum magis & minus, alioquin metalla quæ diuturnioris ſunt durationis nobiliora eſſent homine: & cũ omnes Angeli ſint pares duratione, pares itidem eſſent perfectione.

Dubitatio, an maior vel minor duratio arguat maiorem & minorem rei perfectionem

De æternitate, & primùm de variis ſignificationibus huius vocis (Æternum.)

Cap. VIII.

Qvoniam de duratione diximus, conſequens eſt, vt de menſuris durationis agamus. Voco autem menſuras durationis; æternitatem, æuum, & tempus: in quibus quia æternitas principem locum tenet, de ea primo loco diſſerendum eſt. Ac primùm quidẽ videamus quàm varia & multiplex ſit huius vocis (*æternitas*) vel (*æternum*) ſignificatio: deinde, quid ſit æternitas: ad extremum, an ratio menſuræ conueniat æternitati.

Septem reperio apud ſcriptores, præſertim ſacros, huius vocis, *Æternum* ſignificationes. Primò enim, *æternum* ſignificat

Septem ſignificationes.

Acceptiones huius vocis Aeternum.

id quod initio & fine durationis caret, & habet eſſe omnino immutabile, & hæc eſt princeps, propria, & germana huius vocabuli acceptio ſoli Deo conueniens. Secundo: *Aeternum* ſignificat id quod eſt inſeparabile ab aliqua re, ſiue ea res ſit æterna, ſiue non, ei neceſſariò ac ſemper conueniens; ſic hominem eſſe participem rationis, capacem diſciplinæ, aptum ad ridendum, dicitur æternum eſſe: & huiuſmodi propoſitiones Philoſophi vocant propoſitiones æternæ veritatis; ſic Horat. dixit: *Seruiet æternũ, qui paruo neſciet vti*: his verbis ſignificare volens, ab eo qui neſcit vti mediocritate vel paruitate ſuæ fortunę inſeparabilem fore ſeruitutem. Tertiò: *Aeternum* dicitur in ſacris literis, non ſolùm id quod ſemper duraturum eſt, ſed etiam id cuius certus aliquis finis non conſtituitur, aut non ita fit, vt deinceps non ſit faciendum, quãtum pertinet ad curam vel poteſtatem facientis. Sic D. Auguſt. lib. quæſt. in Geneſim, c. 31. exponit promiſſum Dei datum Abrahæ, Gen. 17. de terra Chanaan poſſidenda à ſemine ac poſteris Abrahæ in æternum. Quartò: *Aeternum* dicitur, aliquid non in ſe, ſed ratione eius rei quam ſignificat & præfigurat, atq; hoc modo ſecundum expoſitionem multorum Doctorum, in ſacra ſcriptura legimus fœdus circuncisionis fore æternum, & legalia Veteris fore ſempiterna; non in ſe, quippe quæ (non ſecus atq; nubes acceſſu ſolis diſſipantur) aduentu nouæ legis abroganda & abolenda erãt, ſed ea ratione, vt erant vmbræ, & figuræ rerum cœleſtium & æternarum. Quintò: *Aeternum* dicitur, quòd licet initium habeat, fine tamen durationis caret, ſic ait ſcriptura, terram ſtare in æternum, & ignem inferni æternum eſſe. Sextò: *Aeternum* etiam dicitur, quod licet non in perpetuum duret, ita vt ſit incorruptibile, habet tamen valde longam & diuturnam durationem, nec eius interitus à nobis percipi, & notari poteſt, quippe cùm non totum ſimul vno interitu pereat, ſed per partes paulatim, ac lentiſſimè deſinat eſſe, qua ſignificatione diuinę literę montes & colles appellant æternos, eademq; & mare, & omnia elementa vocari poſſent æterna. Septimò: *Aeternum* dicitur, aliquid propter ſingularem, eximiam & ſupernaturalem participationem æternitatis Dei; atq; hac ratione viſio eſſentiæ diuinæ, quæ vna continet vniuerſam ſanctorum gloriam & beatitudinem, in ſcriptura dicitur vita æterna.

An viſio Dei beatifica quã habẽt ſancti in cœlis, menſurari debeat æternitate.

Verùm de hac vltima ſignificatione æternitatis magna lis eſt inter Thomiſt. & Scotiſt. Etenim D. Tho. tum in par. 1. q. 10. art. 5. in reſponſ. ad 1. tum latiùs contra Gent. lib. 3. ca. 61. & 4. Sent. diſt. 49. aſſerit viſionem beatificam Diuinæ eſſentiæ, in qua omnis ſanctorum gloria conſiſtit, nec tempore, nec æuo, ſed æternitate menſurari; quod ipſe probat dupliciter. Primò teſtimoniis

moniis ſcripturæ, in qua legitur, *Gratia Dei vita æterna, & hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te verum Deum, &c.* &, *qui bona egerunt ibunt in vitam æternam.* appellatur igitur viſio gloriæ in ſacris literis æterna. Deinde, hoc etiam ex eo manifeſtum eſt, quoniam actiones determinantur per obiecta, ſed obiectum viſionis beatificæ eſt æternitas, & infinitas Diuinæ eſſentiæ, ergò ipſa quoq; viſio eſt æterna: adde quòd per huiuſmodi viſionem intellectus creatus eleuatur, ſicut ad conſortium diuinæ naturæ, ita ad ſingularem quandam diuinæ æternitatis participationem: ſicut enim quodammodo deificatur, ita etiam quodammodo diuinitùs (vt ita loquar) æternificatur.

Verùm neutra probatio magnam vim affert ad perſuadendum; non prior, ſiquidem reperimus in ſacris literis vocari æternum, & ſupplicium damnatorum, & ignem inferni: ſumitur enim æternum pro perpetuo, & quod nunquam eſſe deſinet. Non poſterior, etenim actiones determinãtur per obiecta quãtum ad earum ſpecificationem, non autem quantum ad durationem, alioquin viſio & intellectio cœli poſſet dici æuiterna, quia cœlum quod eſt eius obiectum, eſt æuiternum.

Scotus autem in 4. Sent. diſt. 49. q. 6. in reſponſ. ad 2. dubium, opinatur viſionem beatificam Angeli menſurari æuo, perinde atq; ipſum eſſe Angeli; neque enim vlla operatio Angeli poteſt eſſe vel diuturnior, vel immutabilior quàm eſſe Angeli, quare nulla ſubeſt cauſa, cùr viſioni beatificæ altior menſura tribui debeat quàm ipſi eſſe Angeli. Poteſt idem confirmari hac ratione. Viſio beatifica non eſt menſurabilis, niſi ratione ſuæ durationis: cætera enim quæ ei ſunt adiuncta, vt eſſe ſupernaturalem & diuinam, per accidens ſe habent ad ipſam, vt eſt mẽſurabilis, alioquin ambulatio, locutio, manducatio, & aliæ actiones corporales Chriſti, quas ipſe exercebat cùm in terris vitam mortalem ageret cum hominibus, menſurari debuiſſent æternitate; nam cùm eſſent actiones ſuppoſiti Diuini, magis procul dubio Diuinæ erant, quàm viſio beatifica Angelorum; atqui clarum eſt, illas actiones non aliter quàm ſimiles actiones cæterorum hominum tempore fuiſſe menſurabiles: atque hæc eſt maior huius noſtri ſyllogiſmi: Minor autem ſit hæc: Sed duratio viſionis beatificæ, & duratio quam habet eſſe Angeli, ſunt omnino ſimiles, tam ſecundum quantitatem, cùm vtraq; habeat initium, ſed careat fine: quàm ſecundum modum, cùm vtraq; per ſe ſit permanens, inuariabilis, & tota ſimul; ergo vtraq; habere debet ſimilem menſuram; quare ſi æuum menſurat eſſe Angeli, etiam menſurabit viſionem eius beatificam. hęc pro Scoto: cuius opinionem nòn dubito probatum iri quamplurimis.

Mihi quidem opinio Scoti ita probatur, vt D. Tho. ſententia non videatur eſſe improbabilis, nam licet duratio viſionis beatificæ, ſi per ſe conſiderentur indefectibilitas & ſimultas eius, non exigat aliam menſuram quam æuum; tamen ſi conſideretur cauſa ex qua illa duo manant ac pendent, quæ non eſt alia quàm æternitas & infinitas Diuinæ eſſentiæ atque bonitatis, qua beatus fruitur, & circa quam verſatur viſio beatifica; ea profectò videtur exigere altiorem menſuram, quàm eſt æuum; eam autem Thomiſtæ vocant æternitatem participatam. Etenim quòd beatus cõtemplando diuinam eſſentiam nunquam ſatietur, fatigetur, atq; deficiat, quod nunquam poſſit variare illam viſionem beatificam, nunc augendo, nunc minuendo eius vim, ſicut facere poteſt in aliis ſuis actionibus, id non prouenit ex natura ipſius beati, vel ex aliqua naturali proprietate intellectionis creatæ, ſed totum procedit ex illo obiecto beatifico, cuius bonitas, æternitas, & infinitas, eiuſmodi eſt, vt beatũ perpetuò teneat ad actum illum videndi & fruendi beatificum, ſummè intentum. Itaq; poterit eo diſcrimine diſtingui æuũ ab æternitate participata; quod æuum menſurat eſſe indefectibile, & inuariabile: quod naturaliter conuenit rei, æternitas autem participata menſurat eſſe inuariabile & indefectibile, quod nõ poteſt naturaliter conuenire vlli creaturæ, ſed tantùm ei conuenit ſupernaturaliter, nimirum ob eximiam quandam Diuinę æternitatis participationem. Verùm tàm de hac quæſtione, quàm de varia ſignificatione huius vocis, *Aeternum*, ſatis dictum ſit: deinceps quid ſit Aeternitas exponamus.

Declaratur quid ſit æternitas.

Cap. IX.

Definitio Aeternitatis

BOëtius lib. 5. de Conſolat. proſa 6. definit æternitatem hoc modo: *Aeternitas eſt interminabilis vitæ tota ſimul & perfecta poſſeſſio.* Quam definitionem explanat D. Thom. 1. p. q. 10. ar. 1. dicitur *interminabilis*, quia quod eſt verè æternum, caret terminis durationis, qui duo ſunt; vnus initium durationis, alter finis; vtroq; autem caret æternum: quam vel ipſum nomen præ ſe ferre videtur, dicitur enim ęternum, quaſi extra terminos exiſtens: in quo licet intelligere diſcrimen æternitatis ab æuo, & tempore; tempus enim habet vtrumque terminum durationis, eſtq; antè ac pòſt terminabile: Aeuum autem habet tantummodò alterum terminum durationis: nam vt careat fine, habuit tamen initium: quare antè quidem terminabile eſt, quamuis pòſt ſit interminabile: æternum verò eſt vtrinq; interminabile (*vitæ*) quia quod eſt verè ac propriè æternum, eſt etiã viuens. Deinde, quia viuere tam ſignificat ipſum eſſe viuentium, cùm viuere viuen-

viuentibus ſit eſſe, & ipſam durationem; dicitur enim aliquid vitæ breuioris aut longioris, ſecundum ipſas operationes viuentis, eas inquam, quas vocant immanentes, intelligere namque & velle, Philoſophi appellant viuere: cùm igitur nomen vitæ ſimul ſignificet ipſum eſſe durationemq; viuentis, & ipſius actiones, vt ſignificaretur quod eſt verè æternum, id nō modò ſecundum eſſe, ſed etiam ſecundum actiones eius immanentes, æternum eſſe; ideo in definitione æternitatis poſitum eſt *vita* potiùs quàm eſſe aut durationis, *(tota ſimul)* tempus nulla in parte quantumuis parua, eſt totum ſimul; inſtans ſolum eſt totum ſimul, cùm ſit indiuiſibile, verùm hoc nec eſt tempus, aut pars temporis, nec manet niſi vno momento: Aeternitas autem eſt tota ſimul, qua in re diſtinguitur à tempore; & ſemper eadem manet, vna ratione differt ab inſtanti temporis; quamobrem rectè ſolet vocari æternitas, vnum nūc ſtans; nunc, quia indiuiſibile ac totum ſimul; ſtans, quia manens & durans: tribuimus autem æternitati dies & annos, præteritum, præſens & futurum: propter modum noſtrum intelligendi, nos enim non apprehendimus ſimplicia, niſi per compoſita, nec intelligibilia & ſpiritualia, niſi per ſenſibilia & corporalia, nec deniq; æterna, niſi per temporalia: ſicut autem intelligimus, ita nominamus; non igitur mirum eſt, ſi ęternitatem exprimamus vocabulis ſumptis ex tempore, eiq; aſſignemus differentias temporis. Aeternitas enim eminenter continet omnem durationem temporis, & coëxiſtit omnibus differentiis temporum. Sed quid eſt (nam & hoc quæret aliquis) eminenter continere durationem temporis? nempe durationem, quam habet tempus imperfecto modo, hoc eſt, ſine vlla permanentia, & cum perpetua ſucceſſione præteriti, præſentis & futuri, eam durationem habet æternitas perfectiſſimo modo, hoc eſt, totam ſimul, ſine vlla innouatione eius aut variatione. *(perfecta)* hoc additur, vel ad differentiam ipſius, nunc, temporis, quod quidem eſt totum ſimul, ſed cùm puncto temporis maneat, habet imperfectam admodum durationem; vel ad differentiam eorum quę ſunt in æuo; cuiuſmodi ſunt Angeli, qui habent imperfectam immutabilitatem & permanentiam, nimirum tantummodo ſecundum eſſe, non autem ſecundum naturales operationes; vel ad differentiam participatę æternitatis, quę poteſt dici imperfecta, tum quoniam creatura non habet illam ex ſe, ſed ab alio perpetuò pendentem; tum quia non cōuenit ei naturaliter ex virtute ſuæ naturæ, ſed ſupernaturaliter ex gratuito Dei dono. *(Poſſeſſio)* ad ſignificandam immutabilitatem & indeficientiam æternitatis, poſitum eſt vocabulum poſſeſſionis, quia quod poſſidetur, firmiter ac quietè tenetur. Quid igitur ſit æternitas, ad hunc

modum breuiter dictum ſit. Ex quo facilè confici poteſt, quæ ſit radix & fundamentum æternitatis. Si enim perfecta æternitas duas potiſſimùm habet proprietates, oportet enim eam eſſe antè ac pòſt interminabilem, & eſſe totam ſimul, atq; omnino inuariabilem; quis non videt huiuſmodi æternitatis fundamẽtum & quaſi radicem, nullam aliã eſſe poſſe, quàm abſolutam & perfectam immutabilitatem? quod enim aliquid eſt immutabile, propterea nec poteſt incipere eſſe, nec deſinere eſſe; quicquid enim incipit eſſe, mutatur de non eſſe ad eſſe, quicquid item deſinit eſſe, id mutatur ex eſſe ad non eſſe. Præterea, eſſe aliquid totum ſimul, & inuariabile, naſcitur ex ipſius immutabilitate: quare qui vellet demonſtrare à priori Deum eſſe æternum, poſſet id argumentari hoc modo: Omne quod eſt omnino immutabile, eſt æternum: Deus eſt omnino immutabilis (hoc autem rurſum demonſtrari poſſet ex eo quòd Deus ſit actus purus) ergo Deus eſt æternus: quanquam (vt bene ait Boët. 5. lib. de Conſol. proſa 6. Deum æternum eſſe, cunctorum ratione gentium, commune iudicium eſt: Omnes enim appellatione Dei, naturaliter intelligunt id, quod eſt primum omnium & à quo cætera omnia pendent, quod autem huiuſmodi eſt, non poteſt eſſe non æternum. Quoniam autem in Deo non differt eſſe, & ſcire, ſed ſunt penitus idem, ſicut eſſe Dei ęternũ eſt, ita ſcire Dei oportet eſſe æternum: ſi aũt ſcire Dei æternum eſt, ergo eſt penitus inuariabile: nulla igitur ſcientię Diuinæ acceſſio, nulla deceſſio, nulla innouatio, nulla deniq; variatio poteſt accidere. Et quia æternitas eſt vnũ nunc ſtans ſemper ſibi præſens, ſcire etiã Dei eſt ſemper præſens, non habens præteritum & futurum, cognoſcentis omnia illo intuitu æternitatis, tanquam ſibi præſentia, & talia qualia futura ſunt in ſeipſis, cũ actu exiſtent in rebus. Ex quo fit, vt ſcientia Dei ſit infallibilis; nec ob eam cauſam tamen vllam neceſſitatem rebus futuris contingentibus imponat. Verùm hoc alio loco eſt vberiùs atq; ſubtilius differendum.

An æternitati conueniat ratio menſuræ.

CAP. X.

RESTAT nunc vt doceamus, quemadmodum ratio menſuræ accommodari queat æternitati; ponamus ad hoc explicandum tres propoſitiones.

Aeternitatẽ propriè ac per ſe nõ eſſe menſurabilẽ. Prima propoſitio: In æternitate Dei per ſe non eſt aliquid propriè menſurabile. Etenim omne quod eſt propriè mẽſurabile, debet habere duas conditiones; vnam, vt ſit quantum habens partes, & ſit diuiſibile; ratio enim menſuræ (vt ſuprà oſtẽdimus) non poteſt accommodari rei non quantæ & indiuiſibili, ideo enim vnumquodq; menſuratur, vt id; quantum ſit, per menſu-

menſuram cognoſcatur: æternitas autem eſt veluti vnum nunc ſtans impartibile ac indiuiſibile: Alteram verò proprietatem habere debet id quod eſt menſurabile, vt ſit finitum: nam quod infinitum eſt, ea ratione vt eſt infinitum, non poteſt menſurari; ſiquidem menſurari eſt per menſuram determinari, & definitè manifeſtari, præciſeq; cognoſci quantum ſit; id autem repugnat infinito, qua infinitum eſt: ſed æternitas Dei eſt omnino interminabilis & infinita, ergo non eſt menſurabilis.

Secunda propoſitio: *Non poteſt eſſe per ſe aliqua menſura æternitatis.* Primum, quia mēſura debet eſſe quid diuerſum à re quæ menſuratur, non enim poteſt idem ſeipſum menſurare; nā cùm menſura adhibeatur ad declarandam quantitatem rei menſurabilis, oportet menſuram eſſe notam, & rem menſurabilem eſſe ignotam: ſi igitur idem menſuraret ſeipſum; eſſet idem notum & ignotum: notum vt menſurans, ignotum vt menſuratū: quare neceſſe eſt menſuram eſſe quidpiam diuerſum à re menſurabili, ſed nulla poteſt eſſe menſura æternitatis ab ea diuerſa; vel enim talis menſura eſſet in Deo, at quæ ſunt in Deo, ea ſunt omnino idem cum ęternitate & aliis attributis Diuinis: vel eſſet extra Deum in creaturis: at quicquid eſt in creaturis vnà cum ipſis creatum, initium habet durationis ab æternitate Dei infinitè deficiens: quamobrem non poteſt eſſe menſura æternitatis. Præterquàm, quod menſura debet eſſe (auctore Ariſt. 10. Metaphyſ. tex. 4.) eiuſdem ordinis atq; rationis, cuius eſt res menſurabilis: Relinquitur ergo, nullam eſſe poſſe ſecundum ſe menſuram æternitatis. Deinde, menſura eſt, quæ ignorantes quantitatem rei menſurabilis, facit eam determinatè ac præciſè ſcire: ſed nihil eſt, quod intellectui creato neſcienti æternitatem Dei, eam perfectè manifeſtare poſſit, quippe cùm æternitas ſit infinitas durationis, infinitum autem, qua infinitum eſt, ab intellectu creato comprehendi non poteſt: ergo nullà poteſt eſſe menſura æternitatis.

Nullam eſſe æternitatis per ſe menſuram.

Tertia propoſitio: *Secundum nos, & ſecundum modum noſtrum intelligendi, poteſt deſignari in æternitate aliquid tanquam menſurabile, & aliquid tanquam menſuram.* Ipſa enim duratio Dei præcisè ſumpta, eſt menſurabilis, ipſamet vt induit rationem interminabilis & vniformis, eſt nobis menſura ipſiuſmet: quærenti enim quanta ſit duratio Dei? reſpondemus, eam eſſe æternam: rurſum percontanti, cur ſit æterna? reſpondemus propterea quod eſt interminabilis & vniformis. Itaque nos propter rationem interminabilitatis & vniformitatis, durationi Dei non aſſignamus tempus aut æuum, ſed æternitatem: Duratio autem Dei, & ipſius interminabilitas, atque vniformitas, in Deo non differunt, differunt tamen ſecundum mo-

dum noſtrum intelligendi, ac proinde vnum poteſt à nobis aſſumi & adhiberi pro menſura alterius: præſertim cùm duratio Dei per ſe nobis ignota ſit, ratio aût interminabilitatis & vniformitatis facillimè innoteſcat nobis ex negatione terminationis & ſucceſſionis, quæ manifeſta eſt omnibus in tempore. Ac licèt duratio Dei ſit indiuiſibilis, tamen eminenter, hoc eſt, ſine ſucceſſione, continet vniuerſam extenſionis temporis, eiq; ſecundum omnes differentias temporis coëxiſtit, & à nobis apprehenditur & concipitur, vt coëxtenſa noſtro tempori, & omnibus eius differentiis: qua etiam de cauſa attribuemus ei præteritum, præſens & futurum. Porrò licèt ratio interminabilitatis & vniformitatis, non propriè determinet nobis quanta ſit duratio Dei in ſe, declarat tamen nobis quanta ſit ea ratione, vt diſtinguitur à duratione æui, & temporis, per eam namq; cognoſcimus durationem Dei longè diuerſam eſſe à duratione omnium creaturarum. Manet igitur, æternitatis per ſe, & (vt Philoſophi dicere ſolent) ex parte rei, nullam eſſe menſuram; ſecundum nos aût, & ſecundum modum noſtrum intelligendi nihil prohibere, quin aliqua eius menſura eſſe poſſit, rudis tamen & imperfecta. Sed non faciam longius, cùm enim de æternitate ſatis explicatū ſit, ratio doctrinæ poſcit, vt nos ad tractationem æui, maioribus inuolutam difficultatibus, conferamus.

De Æuo. CAP. XII.

Variæ ſignificationes æui.

TRes reperio ſignificationes Aeui apud ſcriptores ſatis vſitatas & tritas. Vnam, pro quacunq; duratione cuiuſuis rei (vt Ariſt. docet 1. lib. de Cœlo, tex. 100.) ſiue ea res ſit æterna, ſiue æuiterna, ſiue temporalis. Vnde manarunt illa vocabula, Aequæuus, Coæuus, Longæuus; alteram pro ipſa æternitate: ſic vſurpat nomen Aeui Ariſt. 1. lib. de Cœlo. tex. 100. & 12. lib. Metaphyſ. text. 39. & B. Dionyſ. in lib. de Diuin. nominib. cap. 10. & certè id ipſum præ ſe fert nomen æui, dicitur enim Græcè τὸ αἰὼν ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ὤν, quaſi ſemper exiſtens, quamobrem D. Th. Quodlib. 5. ar. 7. ait ob ignorantiam linguę Græcæ factū eſſe, vt æuum apud multos diſtinguatur ab æternitate: ſimiliter vt ſi ἄνθρωπος diſtingueretur ab homine, quod enim Gręcis eſt æuum, hoc idem Latinis eſt æternitas. Tertiam inuenio ſignificationem æui, pro duratione cuius eſt initium, ſed nullus finis; qualem durationem habent Angeli, vt æuum ſit ſpecies quædam durationis media inter æternitatem & tempus; quæ ſignificatio vt frequens eſt apud Theologos, ita eſt apud veteres Peripateticos inuſitata & ignota. Secundum hanc tertiam ſignificationem, in præſentia nobis agendum eſt de æuo. De quo duo, quæ magnam obſcuritatem & difficultatem habent,

habent, explicare volumus: vnum eſt, quæ ſit propria ratio æui, qua propriè differt ab æternitate, & tempore: alterum eſt, an æuum ſit vnum, an multa: & an ratio menſuræ conueniat æuo.

D. Bonauent. 2. Sent. diſt. 2. q. 3. aſſerit propriam rationem æui, qua diſtinguitur à tempore, & æternitate, in eo verè poſitam eſſe, quo æuum eſt duratio habens prius & poſterius ſine innouatione, aut inueteratione rei, hoc eſt, ſine vlla variatione rei. Putat enim eſſe (verbi gratia) Angeli quod menſuratur æuo, in ſe quidem totum ſimul eſſe, nec vnquam minui, vel augeri, vel alio quouis modo variari: at quoniam Angelus non habet eſſe à ſe, verùm habet eſſe à Deo pendens; à quo perpetuò conſeruatur, indiget Angelus continuatione huius conſeruationis: ſi enim hodie conſeruetur à Deo; & cras deſinat conſeruari, erit hodie Angelus, ſed cras eſſe non poterit; quare viuit in ſingulos dies, horas & momenta, pendens ex continuatione Diuinæ conſiderationis: & hodie expectat continuationem ſui eſſe in craſtinum, & ita deinceps in futurum. Quamuis igitur eſſe Angeli ſit totum ſimul, nullam in ſe admittens variationem, nullamque habens extenſionem, tamen continuatio iſtiuſmodi eſſe ac durationis, habet extenſionem; ac proinde prius ac poſterius; ex quo perſpicuum fit, æuum diſtingui, tum ab æternitate in qua nec eſt vlla variatio, nec prius ac poſterius; cùm æternitas Dei ſua vi conſtet atq; cohæreat, nec ſuæ durationis continuationem extrinſecus pendens ab alio accipiat: tum à tempore, cùm duratio earum rerum; quæ ſubiiciuntur tempori, nō modò habeat prius & poſterius, ſed etiam vnà cum tempore variè commutetur, & ſi ut fluuius manat à fonte ſemper cum innouatione aquæ, hoc eſt, cum perpetua ſcaturigine, ac fluxu variæ aquæ, radius autem prodit à ſole, & ab eo conſeruatur, ſine emiſſione noui luminis, ſed per continuationem eiuſdem, ſic res tēporalis non ſolùm habet continuationem, ſed etiam variationem ſui eſſe, res autem æuiterna habet continuationem ſui eſſe, citra omnem variationem.

Opinio D. Bonauenturæ de ratione Æui.

Eſt autem in duratione æuiterna prius & poſterius, (nam non eſſe in ea variationem ſecundum innouationem vel inueterationem, ponitur quaſi cōceſſu omnium manifeſtum) probat dupliciter. Primùm teſtimoniis D. Hieronymi ad Marcellā, & D. Anſelmi in ſuo Proſologio, qui affirmant, hoc eſſe proprium Dei, & hac re æternitatem Dei præcellere æternitatem cuiuſlibet creaturæ, quod Deus habet totum ſtatum ſuæ perfectionis ſimul, omninò expertem præteriti & futuri, prioris atq; poſterioris. Quare in qualibet duratione creaturę reperitur prę teritum & futurum, prius ac poſterius. Deinde hoc ipſum confirmat hac ratione: ſi in duratione Angeli non eſt præteritum

& futurum, ergo in Angelo idem ſunt eſſe, fuiſſe, ac fore, ex quo efficeretur, vt quia impoſſibile nunc eſt, Angelum, qui fuit initio Mundi creatus, & adhuc durauit, non fuiſſe, nec poteſt fieri à Deo quin fuerit, pari ratione impoſſibile eſſet Angelum deinceps non fore, nec Deus facere poſſet, quin Angelus in poſterum haberet eſſe: ſiquidem idem eſt in Angelo fuiſſe ac fore; quod non modò abſurdum eſt dicere, ſed etiam impium. Hactenus ex D. Bonauentura, pro eius opinione dictum eſt.

Refellitur opinio D. Bonauenturæ. Cap. XII.

Hanc opinionem D. Bonauen. refellit Henricus, Quodlib. 5. q. 13. Ægid. in tract. de menſura Angelorum, & omnes penè Scholaſtici in 3. Sentent. diſt. 2. adeò vt omnes Doctores ad huius ſententiæ refutationem atq; euerſionem conſpiraſſe videantur.

D. Thom. Quodlib. 10. art. 4. negat eam eſſe intelligibilem: idem in 1. part. q. 10. art. 5. affirmat eam implicare contradictionem; tum quia vbi eſt prius & poſterius, ibi neceſſe eſt eſſe aliquam variationem & innouationem rei: non enim prior pars eui ſimul eſſe poteſt cum poſteriori parte; repugnat enim prius & poſterius ſimul eſſe, quare aduentu poſterioris partis æui, aliquid de nouo accedit æuo, fit igitur innouatio in æuo, tum etiam quia ſi eſſe Angeli, quod menſuratur æuo, eſt totum ſimul, non habens prius & poſterius, ergo ipſum æuũ erit quoq; totum ſimul non habens prius & poſterius; oportet enim menſuram eſſe ſimilem rei menſurabili, nec poteſt æuũ eſſe aliquid re diuerſum ab ipſa duratione æuiterna: durationem enim ſuperiùs demonſtratum eſt, re non diſtingui ab eſſe & exiſtentia. Nobis etiam non probatur hæc ſententia, nam quod ait D. Bonauentura in eſſe Angeli non inueniri prius ac poſterius, quippe cùm ſit totum ſimul & penitus inuariabile, reperiri autem prius & poſterius in continuatione ipſius eſſe, ac durationis Angelicæ, ne in ſpecie quidem eſt probabile. Tria enim conſiderari poſſunt in continuatione ipſius eſſe Angelici: vnum ipſum eſſe quod continuatur; alterum actio Dei, qua is continuat eſſe Angeli; tertium relatio continuationis, cuius extrema ſunt actio Dei continuantis, & ipſum quod continuatur, ſed in nullo horum trium poteſt eſſe prius ac poſterius, ergo in continuatione ipſius eſſe Angelici, non eſt prius ac poſterius. Minor probatur. Eſſe Angeli in ſe (quod etiam concedit D. Bonauent.) non habet prius & poſterius, cùm ſit totum ſimul & inuariabile: ſimiliter etiam ipſa cõtinuatio ea ratione, vt eſt actio

conſer-

conſeruantis & continuantis eſſe, non habet prius & poſterius, quippe cùm nihil aliud ſit quàm Voluntas Dei efficaciter volentis permanentiam ac perpetuitatem eſſe Angelici, quæ volitio eſt tota ſimul. Iam verò relatio continuationis non poteſt habere variationem ſecundum prius & poſterius: non enim relatio per ſe variatur, ſed tantùm ob variationem vel vtriuſq; vel alterius extremi; hic autem extrema huius relationis, quæ ſunt eſſe Angeli & actio Dei, non variantur ſecundum prius & poſterius, ergo neque ipſa relatio continuationis habere poteſt prius & poſterius.

Solutio argumentorum D. Bonauenturæ.

Confirmatio etiam opinionis D. Bonauenturæ infirma eſt: nam quod aiunt Sancti proprium eſſe Dei quod æternitas eius eſt tota ſimul, neſciens præteritum & futurum, intelligi debet id ſoli Deo conuenire tripliciter: primùm, quia ſolus Deus id habet ex ſe, alia verò ſi habent, non habent niſi per participationem: deinde, quia ſolus Deus id habet neceſſariò & omnino indefectibiliter, alia verò minimè: poſtremò, quia ſolus Deus eſt totus ſimul ſecundum omnia quæ in ipſo ſunt, hoc eſt, tam ſecundum eſſe & durationem, quàm ſecundum attributa, & actiones, omnemque perfectionem. Angelus autem licèt ſit totus ſimul ſecundum eſſe & durationem, attamen ſecundum affectiones & operationes, habet ſucceſſionem & variationem ſecundum prius & poſterius; quocirca D. Auguſtinus dicere ſolet, corpora moueri in loco, & per tempus; ſpiritus moueri per tempus, ſed non per loca: Deum autem & corporum & ſpirituum Creatorem, neq; per locum, neq; per tempus moueri.

Ratio autem, qua D. Bonauentura idem probare vult, paruo negotio ſoluitur. Nam eſſe Angeli in ſe non habet prius ac poſterius, præteritum & futurum: cùm enim ex quo creatum fuit à Deo, totum ſimul inuariabiliter perſeueret, nihil ipſius in præterito prætereſ, nihil eius in futuro de nouo accedens; hinc fit vt in eo idem ſit præteritum & futurum; vel vt veriùs loquar, nullum ſit in eo præteritum, nullumq; futurum: ſed quia non poſſumus nos apprehendere durationem Angeli eo modo vt per ſe eſt, nimirũ totam ſimul & indiuiſibilem, apprehendimus eam cum quadam extenſione, prout videlicet coëxiſtit tempori vel reali vel imaginario. Itaq; eſſe Angeli quod coëxiſtit tẽpori præterito, apprehendimus vt præteritum, & vocamus præteritum; quod coëxiſtit præſenti tẽpori, dicimus præſens; quod aũt coëxiſtit futuro tempori, appellamus futurum: quoniam autem Deus non poteſt facere vt præteritum non fuerit, poteſt autem facere vt quod futurum eſt, nunquam ſit actu; ideo non poteſt nunc facere quin Angelus fuerit, hoc eſt, coëxtiterit

tempori præterito, poteſt autem nunc facere, vt eſſe Angeli nō ſit futurum, hoc eſt, vt non coëxiſtat tempori futuro. Variatio igitur præteriti ac futuri, quæ attribuitur eſſe Angelico, nō prouenit ex natura ipſius eſſe, ſed ex coëxiſtentia & relatione eius ad varias differentias temporis, vel realis, vel imaginarij. Alioquin illa ratione D. Bonauenturæ poſſemus etiam concludere, actionem Dei qua conſeruat eſſe Angeli, habere in ſe prius & poſterius: nimirum, dicet aliquis, non idem eſt Deum conſeruaſſe adhuc Angelum, & conſeruaturum eſſe illum in poſterum, cùm non poſſit nunc facere quin conſeruauerit, poſſit autem facere vt futuro tempore non conſeruet; ergo in actione Dei erit prius & poſterius, præteritum & futurum. Atq; hæc quidem contra opinionem D. Bonauenturæ.

In quo ſit ratio Aeui ſecundum D. Thomam, & ſecundum Scotum.

Cap. XIII.

Diuus Tho. 1. par. q. 10. art. 5. inueſtigat propriam Aeui rationem hac modo: Aeternitas eſt menſura rei omnino & ſecundum omnia immutabilis; tempus eſt mēſura rerum omnino mutabilium; quare neceſſe eſt rationem æui, quod eſt medium inter æternitatem & tempus, etiam conſiſtere in medio; ita vt ratio æui ſit eſſe menſuram rei partim immutabilis, nimirū ſecundum eſſe, & partim mutabilis, nimirum ſecundum affectiones & operationes. Res igitur æuiternæ ſunt infra æternitatem, quia immutabilitati ſecundum eſſe adiunctam habent mutabilitatem ſecundum affectiones. Sunt autem ſupra tempus, in quo nulla eſt immutabilitas. Sub Aeuo aūt ſunt intelligentiæ cœli, animæ rationales, & materia prima. Hæc D. Tho.

Refellitur ſuperior opinio.

Verùm non inepte (niſi ego fallor) poſſet aliquis dicere contra D. Thom. Cùm æuum ſit menſura durationis, duratio aūt non ſit menſurabilis ea ratione vt eſt permanens ac fluens; nec vt eſt mutabilis aut immutabilis, ſed tantùm ea ratione, vt eſt quanta & quodammodo extenſa; iam enim ſuperiùs oſtenſum eſt, eſſe permanens vel ſucceſſiuum, mutabile vel immutabile, non niſi per accidens; eſſe autem quantum finitum vel infinitum, per ſe conuenire durationi qua ratione menſurabilis eſt. Cùm hæc igitur ita ſe habeant, oportet rationem æui attendere non penes immutabilitatem atq; permanentiam rei, ſed penes quantitatem; vt quoniam duratio æuiterna partim eſt finita, partim verò infinita; incepit enim aliquando, ſed nunquam deſinet eſſe, non ſit alia ratio æui quàm eſſe menſuram durationis habentis initium, ſed carentis fine. Deinde, eſſe & duratio Angeli

Angeli prior eſt ſecundum naturam affectionibus & operationibus Angeli; quæratur an in illo priori duratio preciſè ſumpta ſine ordine & habitudine ad affectiones Angeli, ſit menſurabilis, necne; non poteſt negari quin ſit menſurabilis; durationi enim per ſe conuenit eſſe menſurabile : cùm igitur duratio Angeli præciſè ſumpta non ſit menſurabilis æternitate aut tempore, ſed tantùm æuo, conficitur rationem æui non reſpicere per ſe mutabilitatem quæ eſt in affectionibus & operationibus Angeli, ſed tantùm durationem Angeli. Præterea cùm operationes Angeli habeant aliam menſuram quàm eſſe Angeli; hoc enim menſuratur æuo, illæ autem ſecundum D. Thom. menſurantur tempore diſcreto, non eſt rationi conſentaneum, rationem æui quo menſuratur eſſe Angeli, ſumi ex ordine ad affectiones Angeli, quarum eſt diuerſa menſura.

Sed D. Tho. loco ſuperiùs citato duo contra eos obiicit, qui definiunt Aeuum, menſuram durationis habentis initium, ſed carentis fine. Vnum eſt; potuiſſe Angelum creari à Deo ab æterno, & tunc duratio Angeli non haberet initium, nihilominus tamen menſuraretur æuo. Alterum eſt poſſe Deum facere vt duratio Angeli habeat finem, annihilando eum, neq; tamen ob eam cauſam deſineret menſurari æuo : ex quibus argumentatur D. Thom. per accidens eſſe, vt duratio quæ menſuratur æuo, habeat initium vel careat fine: & aliunde ſpectandam & petendam eſſe rationem æui. Verùm ad hæc tripliciter reſpondere poſſumus. Primùm enim in conſtituendis durationum mēſuris, non eſt conſiderandum quid in rebus poſſit Deus facere ſecundum potentiam ſuam abſolutam, ſed quid ab eo factum ſit, neq; curandum eſt qualis & quanta fieri potuerit à Deo duratio Angeli, ſed qualis & quanta facta ſit; alioquin cùm poſſit Deus per ſuam omnipotētiam atq; infinitam poteſtatem rem aliquam corruptibilem, & ab æterno creaſſe, & in æternum cōſeruare (ſecundum D. Thom. doctrinam) nec rectè Philoſophi dicerent, tempus eſſe menſuram omnium rerū corruptibiliū, propterea quòd aliquando ſunt, & aliquando non ſunt : nec rectè facerent ſtatuendo definitam durationem cuiuſlibet rei corruptibilis : non igitur in re aliqua ſpectandum eſt qualis à Deo potuerit vel poſſit fieri, ſed qualis facta ſit, qualiſq; ſecundum ordinem naturalem, & rationem ſuæ naturæ eſſe debeat. Deinde ſi quia duratio Angeli poſſet eſſe infinita ex parte anteriori, & finita ex poſteriori, non eſt ſpectanda ratio æui ex quantitate durationis, cùm poſſit etiam Deus per abſolutam potentiam ſuam facere, vt Angelus nec ſecundum eſſe, nec ſecundum affectiones & operationes ſuas variationem vllam accipiat. Ergo eandem ob cauſam ratio æui non erit ſumenda

ex immutabilitate durationis habentis ſibi adiunctam immutabilitatem affectionum. Poſtremò, ſi Angelus eſſet coæternus Deo, duratio eius non menſuraretur æuo, ſed æternitate participata: ſin autem duratio Angeli, ſicut habet initium, ita ponatur habere finem, dicerem eam non menſurari æuo, ſed eadem planè menſura, quâ eius operationes ſecundum D.Tho. menſurantur, nimirum tempore diſcreto.

Opinio Scoti. Scotus 2.Sent.diſt.2. docet rationem æui non conſiſtere in eo quod ſit menſura durationis ex altera parte infinitæ; quia finitum & infinitum variant quantitatem ſecundum maius & minus; vel ſecundum magis & minus: variatio autem ſecundum magis & minus, ſicut non variat ſpeciem, ita neq; rationē menſuræ variare debet. Quare ratio æui à Scoto conſtituitur in eo vt ſit menſura durationis permanentis, & quæ ſit tota ſimul. Ex quo fit, ſeptem eſſe genera rerum quæ menſurantur (ſecundum Scotum) æuo; primum viſio Diuinæ eſſentiæ, quam habent Beati. Secundum operationes immanentes Angelo naturales vt velle, vt intelligere. Tertium: Exiſtentia Angeli. Quartum: Eſſe cœli. Quintum: Eſſe Animi noſtri. Sextum: Eſſe materiæ primæ. Septimum: Eſſe ſubſtantiæ corruptibilis, nam etiam hoc eſt, permanens & totum ſimul.

Refutatur opinio Scoti. Verùm Scotus dupliciter refellitur. Primò, quia ſuperius oſtendimus cap.7. Durationem per ſe non eſſe menſurabilem, quatenus eſt permanens, & tota ſimul eſt fluens & ſucceſſiua, ſed quatenus induit rationem aliquam quantitatis & extenſionis; alioquin cùm omnis duratio ſit permanens aut ſucceſſiua, non eſſent niſi duæ menſuræ durationis, vna rei permanentis, & altera ſucceſſiuæ: & ſic in ratione menſuræ & menſurabilis, æuum non differret ab æternitate. Deinde quod ait Scotus, eſſe rerum corruptibilium menſurari æuo, quàm ſit à vera ratione & doctrina Ariſt. remotum, & abhorrens, ex iis quæ ſuprà diſputauimus cap.3. huius libri, cùm ageremus de tempore, perſpicuum eſſe poteſt. Sed de ratione æui ſatis diſputatum ſit.

Quæ ſit propria ratio æui. Illud autem conſtituatur tanquam vero propius, & rationi congruentius; propriam æui rationem in eo per ſe conſiſtere, vt ſit æuum menſura durationis habentis initium, ſed carentis fine. Duratio enim æuiterna eſt per ſe menſurabilis, propter quantitatem & extenſionem exiſtentiæ quam habet: extenſio autem eius ea eſt, vt retrò quidem ſit finita, habens initium, in poſterum autem ſit infinita, carens fine. Deinceps videamus, an ſit vnum aliquod æuum menſura omnium rerum æuiternarum.

An ſit vnum æuum omnium æuiternorum, an multa, recenſetur opinio D. Thomæ.

CAP. XIV.

DIuus Thom. 1.par.qu.10.art.6. & Quodlib.5.art.7.cenſet vnum eſſe æuum, quod ſit menſura omnium æuiternorum: hoc autem æuum vult eſſe in primo & ſupremo omnium Angelorum. Id autem probat dupliciter, primùm quidem, quia ſi eſt vnum tempus omnium temporalium menſura, multò veriſimilius eſt vnum eſſe æuum omnium æuiternorum: cum enim æuum ſit ſimplicius tempore, & propinquius æternitati, oportet ipſum eſſe magis vnum quàm tempus. Quod autem tempus ſit vnum conſiſtens in motu cœli, diſertè Ariſt. docet tum 4.Phyſ.tex.133.& 8.Phyſ.tex.76.tum lib.10.Metaph.tex.4. Deinde quod eſt primum & ſimpliciſſimum in aliquo genere, id ſumitur pro menſura cęterorum quæ ſunt in alio genere, ſic albedo eſt menſura omnium colorum; & homo omnium animalium: cùm igitur primum & ſupremum æuiternum ſit perfectius & ſimplicius cæteris; quo enim Angelus eſt ſuperior, eo ſimpliciùs operatur, relinquitur æuum locandum eſſe in primo & ſupremo æuiterno.

Sed quodnam ſit hoc ſupremum æuiternum ſubiectum æui, non ſatis conuenit inter Thomiſtas: quidam enim aiunt eſſe Animam Chriſti, vtpote quę ſit omnium creaturarum perfectiſſima: ſed hoc non dicitur conuenienter doctrinæ D.Thom. Aut enim Anima Chriſti eſt ſubiectum æui, propter exiſtētiam eius, aut propter viſionem beatificam, aut propter alias operationes eius. Non primum, quia ſecundum D.Tho.3.part.q.17. art.2. & Quodlib.9.art.3. humanitas Chriſti non habet aliam exiſtentiam, nec aliud eſſe, quàm eſſe Verbi Diuini: Chriſtus namque licet habeat duas naturas, non habet tamen duo eſſe, tantum vnum; eſſe autem verbi Diuini non pertinet ad æuum, ſed ad æternitatem: Non ſecundum; viſio enim beatifica cuiuſlibet Beati, ne dum Chriſti, tranſcendit æuum attingens æternitatem, quocirca D.Thomas putat eam menſurari non æuo, ſed æternitate participata: Non tertium, nam ſicut natura Animæ Chriſti per ſe eſt minus ſimplex, quàm natura cuiuſlibet Angeli, hæc enim eſſentialiter, nec eſt compoſita, nec componens; illa autem vt non ſit compoſita, eſt tamen componens & pars compoſiti, ita intellectio Animæ Chriſti tam quæ procedit ex ſcientia eius acquiſita, quàm quæ ex ſcientia infuſa, eſt minus ſimplex & vnita, & in plures habitus diſtincta & multiplicata quàm ſcientia & intellectio cuiuſlibet Angeli: quam rem diſertis & perſpicuis verbis tradit D.Tho.3.par.q.11.art.6. Non igitur poteſt Anima Chriſti eſſe

(ſecundum D.Thom.)ſubiectum æui. Alij Thomiſtæ fecerunt Luciferum ſubiectum æui,ea ratione adducti,quòd Lucifer ſecundum B.Gregorium fuit ſupremus omnium Angelorum,ac proinde ſimpliciſſimus omnium;neq; ob peccatum(Dionyſio auctore)perdidit dona naturalia:cùm igitur ſimplicitas æui nō ſit attēdenda in Angelis,penes operationem beatificam, quippe cùm ſecundum D.Tho.menſuretur æternitate participata, ſed penes ſimplicitatem, quæ eſt in operatione naturali Angelorum,alioquin æuum non in vllo Angelorum; ſed in Anima Chriſti, vel B.Virginis Mariæ ponendum eſſet, vtpote in quibus viſio beatifica ſit multò perfectior quàm in Angelis,neceſſariò conficitur,Luciferum cuius naturalia ſunt omnium ſimpliciſſima atq; perfectiſſima,conſtituendum eſſe ſubiectum æui. Verùm opinionem horum conceptis verbis explodit D. Thom. Quodlib.5.art.7. non dubitans affirmare Luciferum auerſum à Deo,decidiſſe à ſimplicitate, & conuerſum ad multitudinem rerum,quarum primatum appetiit,vim eius variè diſtractam fuiſſe,quamobrem B.Dionyſ. in libris de Diuinis nominib. ca.4.dixiſſe, Dæmones infirmari circa operationes ſuas naturales. Verùm,quid attinet longius facere inquirendo ſententiam D.Thom.de ſubiecto æui? cùm eo in loco quem proximè antè memorauimus; explicatiſſimis verbis ipſe demonſtret,primum æuiternum, quod eſt ſubiectum æui, & menſura aliorum omnium æuiternorum,eſſe ſupremumAngelum Beatum.

Cæterùm,rationes quibus D.Tho. opinionem ſuam de vnitate æui probare conatur,poſſet quis ad hunc modum refellere. Quod enim ait, ſi tēpus eſt vnum numero,etiam æuum vnū eſſe debere; dupliciter vitioſa eſt argumentatio: tum, quod vnum eſſe tempus in motu cœli poſitum,quo vno menſurentur omnes res temporales, & à veritate & doctrina Ariſt.abhorrere; ſuperiùs oſtendimus in hoc libro,cùm ageremus de vnitate temporis; tum etiam, quia, vt demus vnum numero eſſe tempus, non ideo tamen conſequens eſt, vnum etiam æuum eſſe debere. Etenim, cùm motus cœli vſque adeò præcellat reliquos motus, vt ſit primus, antiquiſſimus, perpetuus,minimus, æqualiſſimus, certiſſimus, communiſſimus, apud omnes notiſſimus, & cauſa omnium aliorum motuum, vtpote ſine quo nullus aliorum eſſe queat, vt docet Ariſt. 8.Phyſic. tex.56.non temerè, nec abſque ratione facere videntur, qui faciunt vnum tempus, idq; collocant in motu cœli, quo vno menſurentur cæteri motus,qui ab eo pendent. At non ita ſe habet res in æuo, duratio enim rerum æuiternarum, vnius rationis eſt in omnibus æuiternis; neque enim vnus An-

gelus

gelus ſecundum durationem eſt vel antiquior, vel ſimplicior, vel perfectior, vel nobis notior, quã alius quilibet Angelus: nec duratio vnius, eſt cauſa durationis aliorum. Deinde, quòd ad eiuſdem ſententiæ confirmationem addit, in vnoquoq; genere id eſſe menſuram eorum quæ ſunt eiuſdem generis, quod in eo genere eſt primum, ſimpliciſſimũ & perfectiſſimum: ſi intelligatur de mẽſura perfectionis, concedi pōt; ſin autem de menſura durationis, negari debet: albedinem enim aliorum colorum, & hominem aliorum animalium, menſuram eſſe conſtat, non ſecundum durationem, ſed tantum ſecundum perfectionem.

Explicantur eadem de re opiniones Henrici, Scoti, Ochan, Durandi.

CAP. XV.

ALtera opinio eſt Henrici Quolib. 5. q. 13. & Aegid. in tractatu de Menſura Angelorum: qui opinantur quot ſunt æuiterna, totidem æua eſſe conſtituẽda: vnumquodq; enim æuiternum habet ſuum æuum à quo intrinſecè mẽſuratur. Huius opinionis duplex eſt fundamẽtum quo ea nititur & fulcitur: vnum, quod cum omnia æuiterna ſint paria ſecundum durationem, quæ ſola per ſe eſt mẽſurabilis æuo: aut in nullo æuiterno eſt ponendum æuum, quod nihil aliud eſſet quam deſtruere æuum: aut cum nulla cauſa ſit cur magis locandum ſit in vno quàm in alio quolibet, ſuum cuiq; æuiterno aſſignandum eſt æuum. Alterum fundamentum eſt, vel primum æuiternum, qđ D. Tho. facit ſubiectum æui, menſuratur æuo, vel non mẽſuratur; non mẽſurari æuo, præter rationem eſt, quippe cum habeat durationem æquè menſurabilem, atq; cætera æuiterna: ſin aũt menſuratur euo, quod eſt extra ipſum in aliquo alio æuiterno, at neq; eſt vllum æuum ſuperius ſupremo ac prius primo, neq; conuenit primum æuiternum menſurari per æuiterna, quæ ſunt illo inferiora: vel menſuratur intrinſecè æuo, quod in ipſomet hæret, at pari ratione vnumquodq; aliorum æuiternorum ſuo æuo menſurari pōt. Quare tot ſunt æua, quot æuiterna. Sed hanc opinionem quidam refutant ea ratione, quod mẽſura debet eſſe extrinſeca rei menſurabili, & ab ea diuerſa, eaq; notior, quod non haberet locum in æuiternis, ſi eorum vnumquodq; eſſet ſui ipſius menſura.

Opinio Henrici vnumquodque æuiternũ habere ſuum æuum à quo menſuretur.

Tertia opinio eſt Scot. 2. Sent. 2. Diſt. q. 1. cui non placet, vel vnum tantummodo eſſe æuum, vel tot eſſe æua quot æuiterna. Sed illud magis probari videtur, quodlibet ſuperius æuiternum eſſe mẽſuram eius æuiterni, quod eſt illo inferius: ita vt primũ ſit menſura ſecundi: & ſecundum tertij, & ita deinceps in aliis.

Opinio Scoti, quodlibet ſuperius æuiternum eſſe mẽſuram inferioris.

Verùm, illud Scoto maximè aduerſatur, quod neceſſe eſt ſecundum ipſum, primum æuiternum aut nullam habere menſuram, cum tamen habeat durationem, non minus quàm reliqua æuiterna menſurabilem; aut ſeipſo menſurari, quod & paulò ante refutatum eſt, & Scoto videtur improbabile.

Opinio Ochã & Durandi, nullum eſſe æuum.

Quarta opinio eſt, Guglielmi Ochan, Durandi, & Gabrielis Biel. 2. Sent. diſt. 2. qui aiunt nullum eſſe æuum: quod argumento ducto ex refutatione ſuperiorum opinionum, ad hunc modum oſtendi poteſt: ſi eſt æuum, aut eſt vnum omnium æuiternorum, aut eſt ſuum cuiq; æuiterno, aut quodlibet ſuperius æuiternum eſt æuum inferioris; ſed nihil horum dici poſſe, ſatis perſpicuè demonſtratum eſt, refutando opiniones D. Thom. Hen. & Scoti, ergò nullum eſt æuum. Hanc ſententiam, aſſertores ac defenſores æui oppugnant ea ratione, quod omnis duratio eſt per ſe menſurabilis, & oportet menſuram congruentem eſſe rei menſurabili; cum igitur æuiterna habeant durationem menſurabilem, & non tempore noſtro, nec æternitate Dei, neutra enim menſura propriè congruit æuiternis, neceſſariò efficitur præter tempus, & æternitatem, aliam quandam menſuram conſtituendam eſſe propriam rerum æuiternarum, quæ vocatur æuum.

Exponitur ſententia auctoris.

CAP. XVI.

HAec diſputatur ab alijs de vnitate æui. Nobis autem, quid in tanta opinionum varietate, propius atq; ſimilius vero eſſe videatur, explicatis duabus propoſitionibus aperiemus illud præmonendo, nomen æui dupliciter poſſe accipi, vno modo pro ipſamet duratione æuiterna, quæ habet initium & caret fine; quomodo nemo poteſt negare æuum eſſe in rebus, niſi quis negare audeat Angelos, cœlos, animos noſtros & materiam primam, habere eſſe incorruptibile vel habuiſſe durationis initium. Altero modo pro re aliqua quæ extra animam exiſtens, verè ſit menſura huiuſmodi durationis æuiternæ; atq; hac ſignificatione ſumitur æuum, cum de eo diſceptatur ſit ne in rebus, & an ſit vnum, an multa. Hac diſtinctione æui declarata, ſubijciamus duas illas propoſitiones, quæ noſtram de æuo ſententiam continent, paucis comprehenſam.

Prima propoſitiō. Non eſt in rebus aliquid diſtinctũ à tempore, nuncupatum æuum, quod ſit verè ac propriè menſura durationis æuiternæ. Hæc propoſitio probari poteſt eadem ratione, qua ſuperius probata fuit quarta opinio, nimirum refutando ſententias eorum qui introducentes æuum, variè ipſum con-

conſtituūt. Verùm, præterea confirmatur etiam hoc firmiſſimo argumento. Non debet poni æuum propter durationem æuiternam, hæc enim, cum non ſit quanta, & extēſa, & habens partes, vtpotè quæ eſt tota ſimul & diuiſibilis, & cū ſit infinita, per ſe non eſt menſurabilis, nihil enim eſſe poteſt per ſe menſurabile, niſi quod eſt quantum & finitum, id quod ſupra in hoc libro, & perſpicuè oſtenſum eſt, & ſæpe inculcatum. Non eſt etiā opus æuo, propter intellectum Angelicum, is enim cum intrinſecè, ac per ſe cognoſcat perfectè ſuam durationem, ſicut perfectè cognoſcit ſuam ſubſtantiam eſſe potentias, operationes, & omnia quæ naturaliter de ipſo Angelo ſunt cognoſcibilia, ita non eget menſura aliqua extrinſeca ad cognoſcendam ſuam durationē. Etenim cum quantitas alicuius rei per ſe eſt ignota, tunc ad eam cognoſcendam adhibetur extrinſecus alia quantitas notior, quæ illi tanquam mēſura applicata, eam manifeſtat, quod ſi prior illa quantitas per ſe notiſſima eſſet, fruſtra quæreretur menſura aliqua ad eam manifeſtandam. Cum igitur ſua cuilibet Angelo duratio ſit notiſſima, & tam nota quàm duratio alius cuiuſlibet Angeli, nihil attinet ex parte Angeli, quærere menſuram aliquam ad metiendam atq; declarādam eius durationem. Deniq;, non eſt neceſſarium æuum propter intellectum noſtrum, tum quia ipſum æuum qualecūq, fingatur, aut æquè ignotum nobis ēſt atq; ipſa duratio Angeli: quocirca nō poteſt illud eſſe nobis huius menſura, tum quia nos durationem Angeli, non metimur per æuum, ſed per coexiſtentiam & relationem eius ad tempus noſtrum, quare cum æuum non debeat poni vel propter ipſam durationem æuiternam, vel propter intellectum Angeli, vel propter intellectum noſtrum, relinquitur ipſum fruſtra poni. Verum igitur eſt quod probandum ſuſcepimus, per ſe & ex parte rei, nullum eſſe æuum quod verè ac propriè menſura ſit durationis æuiternæ.

Probatur æuum propriè non eſſe menſuram durationis æuiternæ.

Secunda propoſitio. Eſt aliqua ſecundum nos menſura durationis æuiternæ. Dupliciter nos metiri ſolemus res æuiternas, vno modo generaliter & confuſè, altero modo particulariter & diſtinctè: priorem modum conficit mens noſtra, effingendo quandam generalem rationem dignoſcendi quanta ſit duratio rerum æuiternarū ex negatione temporis & æternitatis: cum enim res æuiterna nec ſit temporalis, quippe cū ſit incorruptibilis, nec vnquam deſinat eſſe, neq; ſit æterna, propterea quod habet initium durationis, mēs noſtra (qua eſt ſolertia) animaduertit huiuſmodi res æuiternas habere tertiam quandam durationis ſpeciem, interiectam & mediam inter tempus & æternitatem, inferiorē quidem æternitate, quia initiū habens aliquando eſſe cœpit, ſuperiorem autem tempore, quia fine cares nun-

Obſerua diligenter doctrinam hanc de menſura durationis æuiternæ.

quam eſſe deſinet: quam durationē appellamus æuum, nomine, vſu Theologorum iampridem recepto & trito: & quæ habēt eiuſmodi durationem, eas æuiternas, appellatione inde ducta, nominamus. Quare nomen æui, ſi quis attendat animum ad rei naturam & vſum loquentium, comperiet ſignificare potius ipſammet duratione æuiternam, quàm aliquam eius menſuram. Porrò, ratio illa qua declaramus quanta ſit duratio æuiterna, dicētes eam habere initium ſed carere fine, vel eſſe ante quidem finitam, poſt autē infinitam, eſt generalis & rudis atq; craſſa, nec tam eſt menſura æternitatis, quàm explicata eius notio & quaſi deſcriptio. Poſterior aūt modus dimetiendi durationem æuiternam particulariter & diſtinctè, qui eſt nobis maniſeſtiſſimus atq; familiariſſimus, ſit per coexiſtentiam & relationem durationis æuiternæ ad tempus noſtrum. Etenim nos duratione æuiternam Angelorum apprehendimus quaſi coextenſam tempori noſtro, eiuſq; differētijs omnibus coexiſtentē quo fit, vt illi nos & prius & poſterius, & fuiſſe, eſſe & fore (quā uis ipſa indiuiſibilis exiſtens tota ſimul ſit) tribuamus: illamq; diſtinguamus in dies & annos, non ſecus quàm durationem rerum temporalium: dicimus enim Angelos nondum vixiſſe & duraſſe ſex mille annos, non enim tantum ſpatium temporis interfluxit, poſtquam ipſi vnà cum mundo, & ipſo tēpore creati ſunt. His igitur duobus modis metiri conſueuimus durationem rerum æuiternarum: illud autem æuum, quod ab aliis inducitur tanquàm propria meſura eiuſmodi rerum, & vacat. & verè nullum eſſe videtur in rebus, nec id, cum de illarum rerum agitur menſura, per ſe venit atq; cadit in ſermonem atq; apprehenſionem ſeu cogitationem hominum.

Verùm de æuo hactenus: ſequitur, vt de tempore diſcreto, quod a quibuſdam ponitur quarta menſura ab aliis tribus ſupradictis differens, verba faciamus; de quo cum pauca dixerimus, finem huic diſputationi, quæ eſt de menſuris durationum, imponemus.

De tempore diſcreto, ſ pinio Thomiſtarum.

CAP. XVII.

An motus localis quo mouetur Angelus, menſuretur hoc noſtro tempore.

TRia ſunt genera operationum Angeli: Eſt enim operatio eius beatifica, quæ eſt viſio Diuinæ eſſentiæ, quam D. Tho. ait menſurari æternitate participata: eſt etiam operatio eius tranſiens in res corporeas, vt cum Angelus mouet ſecundum locum corpora, vel ipſe etiam ſecundū locum mouetur, quod genus operationis, cum ſit res quædam mutabilis, ſucceſſiua & temporalis, eſt enim motus localis, non videtur requirere aliam

liam menſuram, quàm tempus noſtrum. Nam quod talis motus efficiatur ab Angelo, qui eſt ſupra tempus, & qui operando non pendet à tempore, id non obſtat, quominus is menſuretur à noſtro tempore; alioquin pari ratione concludi poſſet motũ primi mobilis, quoniam is efficitur ab intelligentia, nec pendet ab alio motu, non menſurari tempore noſtro; quanquam non me latet D.Tho.1. part.q. 53. art. 3. affirmare motum localem Angeli, qui fit propter aliquam operationem Angeli tranſeuntem in res corporeas, ſi continuus ſit menſurari tempore continuo, non hoc quo menſurantur res ſublunares, ſed quodam alio diuerſo, & ſuperiori; ita vt ſecundum D.Tho. ſint tria tempora inter ſe diuerſa; vnum hoc noſtrum, quo metimur ſublunares motus Phyſicos pendentes à motu cœli; alterum tempus quoddam continuum ſuperius priori, non pēdens à motu cœli, quo menſuratur motus localis Angeli: tertium eſt tempus diſcretum, de quo nunc diſputationem inſtituimus. Sed hæc quã vera ſint, & rationi conſentanea, alij iudicent, neq; enim omnia ſunt huius diſputationis ac loci. Mihi certè tempus illud continuum ab hoc noſtro diuerſum, nec videtur vllam ob cauſam neceſſarium, cum ad omnem durationem continuè ſucceſſiuã metiendam, hoc noſtrum tempus ſatis ſit; nec facilè expediri poſſit, in quo, quemadmodum & quorſum ſit illud alterum tempus. Etenim vna eſt ratio temporis, quæ eſt eſſe numerum motus ſecundum prius & poſterius, qualiſcunq; & cuiuſcunq; & in quocũq; ſit ille motus. Non enim propter motus varietatem quę oritur vel ex ſubiecto, vel ex termino ad quẽ, vel ex mouente variatur tempus, niſi tantum per accidens & materialiter.

Sed ad varietatem operationum Angeli reuertamur. Præter illa ſuperiora duo operationum genera, tertium eſt continens naturales operationes Angeli immanentes, & ſpirituales; cuiuſmodi ſunt intelligere & velle, loquor de intellectione & volitione naturali, vt hinc excludamus beatificam. Huiuſmodi autem operationum, quatuor ſecundum Thomiſt. ſunt proprietates. Prima, quod habent durationem vtrinq; finitam, incipiunt enim, & deſinunt eſſe, poteſt namq; Angelus de nouo ſuſcipere intellectionem alicuius rei, & paulò poſt eam deponere. Secunda. Poteſt intellectio Angeli eſſe inſtantanea, ita vt Angelus vno tantum inſtanti rem aliquam intelligat, & conſideret; poteſt etiam diuturnior eſſe, ſi Angelus intellectionem diu continuet; ex quo fit, vt poſſint huiuſmodi operationes ſecundum ſuam durationem proportione quadam reſpondere vel tempori noſtro, vel vni tantum eius inſtanti. Tertia. In naturalib. intellectionib. Angeli eſt ſucceſſio non continua: nam vna intellectio non eſt continua alij intellectioni, non enim ſibi in-

uicem continenter cohæret, ſed eſt ſucceſſio diſcreta; vna enim intellectio ſuccedit poſt aliam; pôt enim Angelus intelligẽs hominem, deponere intellectionem eius, & ſuſcipere intellectionem cœli, vel immediatè, vel mediatè. 4. Huiuſmodi operationes, non ſunt ens aliquod fluens & ſucceſſiuum, ſed permanẽs, & totum ſimul, non quod Volitio Angeli ſit indiuiſibilis, non ſuſcipiens magis, & minus, pôt enim intendi & remitti, neq;.n. neceſſe eſt voluntatem Angeli quamcũq; rem velit, in eam ferri omni ſua vi, & conatu, ſed quia volitio, Angelis non eſt ſicut motus, cuius eſſe conſiſtit in fluxu, & ſucceſſione; & cui repugnat, vt is habeat partes aliquas ſimul permanentes.

Nota ſententiam & doctrinam Thomiſtarum de tempore diſcreto.

Harum igitur operationum Angeli menſurã, Thomiſtæ appellant tẽpus diſcretum: tempus quidẽ, propterea quod videtur eſſe propriũ temporis metiri durationem finitã, in quã eſt ſucceſſio ſecundum prius ac poſterius; tempus.n. definitur numerus motus ſecundũ prius ac poſterius, ſupradictę aũt operationes Angeli, habent durationem finitam, eſtq; in illis ſucceſſio ſecundum prius & poſterius, hac ratione vt paulò ante declarãtum eſt à nobis. Diſcretum verò tempus appellant, quia illæ operationes Angelicæ non ſuccedunt ſibi inuicem continuè, ſed diſcretè ac diſtinctè vna conſequitur aliam, ſiue mediatè ſiue immediatè: at hoc noſtrum tempus cum ſit mẽſura motus qui eſt continuus habens continuam ſuarum partium ſucceſſionem, ritè nominatur tempus continuum. Porrò quælibet operatio Angeli vocatur inſtans, ſiue duratio eius ſit inſtantanea ſiue non, & ex huiuſmodi inſtantibus componitur tempus diſcretum: itaq; vnaquęq; illarum operationum menſuratur vno inſtanti temporis diſcreti, ipſa verò huiuſmodi operationum ſucceſſio & variatio ſecundum prius & poſterius, menſuratur ipſo tempore diſcreto, quemadmodum in menſura multitudinis, quælibet res ſiue magna ſit ſiue parua menſuratur vnitate; multitudo autem rerum meſuratur numero.

Quadruplex diſcrimen inter tempus continuũ & diſcretum ſecundum Thomiſtas.

Atque hinc licet colligere quadruplex diſcrimen inter noſtrum tempus & hoc tempus diſcretum. Primò, illud eſt menſura ſucceſſionis continuæ, hoc ſucceſſionis diſcretæ. Deinde, illud non componitur ex ſuis inſtantibus, hoc ex ſuis inſtantibus componitur, non ſecus quàm numerus ex vnitatibus. Poſtea, inſtans illius temporis, ſemper eſt indiuiſibile nec pôt vlli parti temporis coexiſtere: inſtans huius diſcreti temporis, licet in ſe ſit indiuiſibile; aliquando tamen ſecundum durationem ſuam, coexiſtit tantum inſtanti noſtri temporis, aliquando etiam alicui parti noſtri temporis. Poſtremò, in illo nõ poſſunt inſtantia eſſe ſibi inuicem immediata neq; continuè neq; contiguè neq; deinceps, vt probat Ari. 6. Phy. in hoc autem poſſunt in-

inſtantia eſſe ſibi inuicem immediata, ceu vnitates in numero.

Hæc eſt opinio Thomiſtarum de tempore diſcreto: quam innuit D.Thom. 1.par.q. 10.art. 5.ad primum & quæſt. 53. art. 3. & Quodl. 10.art.4.& D.Bonauentura 1. Sent.diſt. 37. eandem ſequitur Henricus Quolib. 5.quæſt. 13. & Aegidius in tractatu de menſura Angelorum,& Durandus 2.Sen.diſtin.2. quæ ſententia probatur primùm hac ratione. Duratio huiuſmodi operationum Angeli, eſt menſurabilis, ſed non æternitate nec æuo nec tempore noſtro, ergo hoc tempore diſcreto: illa enim duratio non eſt menſurabilis æternitate nec æuo, tum quia eſt vtrinq; finita habẽs initium & finem: tum quia recipit ſucceſſionem ſecundum prius & poſterius, quæ duo ſunt contra rationem æternitatis, & æui. Nec eſt menſurabilis hoc noſtro tempore, partim quoniam illiuſmodi operationes cum ſint ſpirituales & non pendentes ab vllo motu corporeo, ſunt ſupra tẽpus noſtrum, & altiorem menſuram requirunt: partim quia põt Angelus habere duas intellectiones inſtantaneas ſibi immediatè ſuccedentes, quæ non poſſunt menſurari tempore noſtro, cum ſint totæ ſimul, & indiuiſibiles, nec inſtantibus noſtri temporis, cum ſint inter ſe immediatè coniunctæ, quod repugnat inſtantibus noſtri temporis.

Deinde, conantur idem perſuadere multis teſtimoniis D.Auguſtini: is enim tum in 8.li.ſuper Geneſim c.21.& l. 12. de Ciuitat. Dei c. 15.cum alijs quãplurimis locis, ait in operationibus Angelorum eſſe implicatum tempus; & creaturam ſpiritualem tametſi non per loca, per tempora tamẽ moueri à Deo. Sed quidam vehementer vrgent Thomiſtas illo argumento. Si Angelus poteſt habere duas intellectiones inſtantaneas ſibi immediatè ſuccedentes, quarum vnaquæq; per ſe reſpondeat inſtanti noſtri temporis, quod ipſi concedunt & ſumunt ad probandam ſuam opinionem, ex eo neceſſariò conficitur etiam in noſtro tempore poſſe dari duo inſtantia ſibi immediata: nam prior intellectio Angeli reſpondet vni inſtanti noſtro & poſterior intellectio reſpondet etiam vni inſtanti noſtro; ſed poſterior intellectio ponitur immediatè ſuccedere priori, ergo pari ratione vnum inſtans noſtrum immediatè ſuccedit alij inſtanti.

Scot. 2. Sent. diſt. 2. quæſt. 4. quoniam opinatur rationem æui in eo eſſe vt metiatur durationem permanentem, & quæ eſt tota ſimul cuiuſlibet rei qualiſcunque ea fuerit, hoc eſt, ſiue incorruptibilis ſiue corruptibilis; ſiue durationis infinitæ, ſiue finitæ, ideo ait operationes Angeli, de quibus nunc agimus, menſurari æuo, cum ſingulæ habeant durationem permanentem, & totam ſimul: neque referre quanta ſit earum duratio finitáne an infinita; magna an parua. Ve-

Digitized by Google

rum quia opinionem Scoti ſupra refutauimus, cum ageremus de ratione æui, non erit in præſentia opus eam refellere.

Sententia auctoris de tempore diſcreto, breuiter expoſita.

Quid igitur eſt iudicium, quæ ſententia noſtra de hoc tēpore diſcreto? Equidem tria hic ſtatuo: primum enim arbitrior, triplicem tantum eſſe ſpeciem durationis, ſpectando rationem quantitatis, propter quam ſolam duratio eſt per ſe menſurabilis: vnam æternam vtrinq; infinitam; alteram ęuiternam ex altera parte infinitam; tertiam temporalem ex vtraq; parte finitam, quæ nimirum & initium habet & finem; nec præter has alia vlla fingi poteſt. Deinde, aio tempus dupliciter poſſe accipi; vel Phyſicè, quod tantum eſt in ijs, quæ ſubiiciuntur motui Phyſico, quo tempore certum eſt non menſurari operationes Angeli: vel Metaphyſicè quod reperitur vbicunq; eſt aliqua ſucceſſio vnius poſt aliud, & variatio ſecundum prius & poſterius; atq; hoc modo ſumit tempus D. Auguſt. cum inquit Angelos moueri in tempore, & in eorum actionib. eſſe tempus. Poſtremò, quod in fine præcedentis capitis diximus de æuo, idem quoq; de duratione operationum Angeli ſentiendum, dicendumq; arbitramur, nempe huiuſmodi durationem per ſe menſurabilem non eſſe, cum ſit indiuiſibilis, expers quantitatis & extenſionis, omne autem menſurabile neceſſe ſit eſſe quantum & aliqua pręditum extenſione; neq; verò ad eam durationem manifeſtandam opus eſſe Angelo aliqua extrinſeca menſura, cum illam durationem Angelus extrinſecè, & per ſe cognoſcat perfectiſſimè; neq; noſtra cauſa introducendam eſſe menſuram aliquam illius durationis diuerſam à noſtro tempore, quęcunq; enim fingatur, erit nobis quàm illa duratio, vel ęquè ignota vel etiam ignotior: neq; nos aliter illam durationem operationum Angeli metiri poſſumus, quam durationem exiſtentiæ ipſorũ, per coexiſtentiam nimirum, & relationem ad noſtrum tempus. Deniq; quæcunq; paulò ante diximus de æuo, ea poſſunt (ne ſæpius eadem repetantur) ad hunc locum transferri, & accommodari. Sed vereqr, ne dum quę ad menſuras durationũ pertinent, ea nimis ſubtiliter ac diligenter perſequor, longius prouectus & euagatus ſim, quàm patitur ratio mei inſtituti, quare finem huic diſceptationi, & duodecimo libro imponens, referam me ad ea quæ reliqua ſunt huius operis, pertractanda.

FINIS DVODECIMI LIBRI.

DE

DE NATVRA MOTVS LIBER DECIMVSTERTIVS.

QVAM eſt motus communis omnium rerum quæ natura conſtat, tam eſt cognitio eius non modò vniuerſæ Philoſophiæ naturali, ſed aliis etiam per multis diſciplinis neceſſaria. Quod autem, & quãtas vtilitates ſcientia motus ad omnes Philoſophię partes percipiendas adferat, hinc perſpicuum eſſe poterit. Primò natura in qua explicanda tota Phyſica occupatur, ignorato motu nequit benè cognoſci; cum natura definiatur eſſe principium motus, & motus ſit quippiam proprium naturę, omni ſoli & ſemper conueniens; vide Ari. 3. Phyſ. t. 1. Deinde, res ſubiectæ Philoſophiæ naturali, eius definitiones, demonſtrationes, termini deniq; ac limites Phyſiologiæ definiuntur motu: & ab Ari. ſcientiæ ſpeculatiuæ ita diſtinguuntur, vt Phyſica res motui omnino coniunctas tractet, Mathematicæ diſciplinę ratione à motu ſeiunctas, Metaphyſica, re & ratione ſeparatas. Poſtea, pleraq; ac præcipua fundamenta Philoſophiæ, motu deprehenſa & cognita fuerunt: motu enim reperta ſunt quatuor genera cauſarum, quod indicat vniuſcuiuſq; cauſæ definitio, motu locali & alteratione, inuenta ſunt quatuor elementa; materiam primam eſſe, atq; ingenerabilem, & incorruptibilem eſſe motus patefecit: Mundum æternum eſſe, & generationem rerum æternam Ariſt. falsò quidem, ſed ex motu tamen argumentatur: priuatio motus Phyſici monſtrauit Ariſtoteli humanum intellectum ingenerabilem, & incorruptibilem eſſe, diſſimilem formis materialibus, & vt intellectus eſt, extra conſiderationem Phyſici. Quod natura propter finem agat, motus rerum naturalium, qui ordine ac vt plurimum eodem modo fiunt manifeſtè oſtendit. Præterea, omnium rerum perfectio motu declaratur & acquiritur; nam quæ non ſunt, per motum exiſtunt; quæ iam ſunt, perfectionem ſuam, vel in motu habent, vt animata; vel per motum acquirunt, vt res inanimatæ; vel motu perfectionem ſuam aliis communicant, vt cœli & Intelligentiæ. Adhæc ſublato motu gradus, ſpecies, & perfectiones rerum naturalium diſcerni non poſſent. His accedit, quòd ex motu naturali cœli, differens ab his ſublunaribus numerus, ordo, & dignitas orbium cœleſtium,

Cognitio motus ad omnes Philoſ. phię naturalis partes multasq; alias diſciplinas plurimum conducit.

ex immutabilitate durationis habentis ſibi adiunctam immutabilitatem affectionum. Poſtremò, ſi Angelus eſſet coæternus Deo, duratio eius non menſuraretur æuo, ſed æternitate participata: ſin autem duratio Angeli, ſicut habet initium, ita ponatur habere finem, dicerem eam non menſurari æuo, ſed eadem planè menſura, qua eius operationes ſecundum D.Tho. menſurantur, nimirum tempore diſcreto.

Opinio Scoti. Scotus 2. Sent. diſt. 2. docet rationem æui non conſiſtere in eo quod ſit menſura durationis ex altera parte infinitæ; quia finitum & infinitum variant quantitatem ſecundum maius & minus; vel ſecundum magis & minus: variatio autem ſecundum magis & minus, ſicut non variat ſpeciem, ita neq; rationē menſuræ variare debet. Quare ratio æui à Scoto conſtituitur in eo vt ſit menſura durationis permanentis, & quæ ſit tota ſimul. Ex quo fit, ſeptem eſſe genera rerum quæ menſurantur (ſecundum Scotum) æuo; primum viſio Diuinæ eſſentiæ, quam habent Beati. Secundum operationes immanentes Angelo naturales vt velle, vt intelligere. Tertium: Exiſtentia Angeli. Quartum: Eſſe cœli. Quintum: Eſſe Animi noſtri. Sextum: Eſſe materiæ primæ. Septimum: Eſſe ſubſtantiæ corruptibilis, nam etiam hoc eſt, permanens & totum ſimul.

Refutatur opinio Scoti. Verum Scotus dupliciter refellitur. Primò, quia ſuperius oſtendimus cap. 7. Durationem per ſe non eſſe menſurabilem, quatenus eſt permanens, & tota ſimul eſt fluens & ſucceſſiua, ſed quatenus induit rationem aliquam quantitatis & extenſionis; alioquin cùm omnis duratio ſit permanens aut ſucceſſiua, non eſſent niſi duæ menſuræ durationis, vna rei permanentis, & altera ſucceſſiuæ: & ſic in ratione menſuræ & menſurabilis, æuum non differret ab æternitate. Deinde quod ait Scotus, eſſe rerum corruptibilium menſurari æuo, quàm ſit à vera ratione & doctrina Ariſt. remotum, & abhorrens, ex iis quæ ſuprà diſputauimus cap. 3. huius libri, cùm ageremus de tempore, perſpicuum eſſe poteſt. Sed de ratione æui ſatis diſputatum ſit.

Quæ ſit propria ratio æui. Illud autem conſtituatur tanquam vero propius, & rationi congruentius; propriam æui rationem in eo per ſe conſiſtere, vt ſit æuum menſura durationis habentis initium, ſed carentis fine. Duratio enim æuiterna eſt per ſe menſurabilis, propter quantitatem & extenſionem exiſtentiæ quam habet: extenſio autem eius ea eſt, vt retrò quidem ſit finita, habens initium, in poſterum autem ſit infinita, carens fine. Deinceps videamus, an ſit vnum aliquod æuum menſura omnium rerum æuiternarum.

An ſit vnum æuum omnium æuiternorum, an multa, recenſetur opinio D. Thomæ.

CAP. XIV.

DIuus Thom. 1. par. qu. 10. art. 6. & Quodlib. 5. art. 7. cenſet vnum eſſe æuum, quod ſit mẽſura omnium æuiternorum: hoc autem æuum vult eſſe in primo & ſupremo omnium Angelorum. Id autem probat dupliciter, primùm quidem, quia ſi eſt vnum tempus omnium temporalium menſura, multò veriſimilius eſt vnum eſſe æuum omnium æuiternorum: cum enim æuum ſit ſimplicius tempore, & propinquius æternitati, oportet ipſum eſſe magis vnum quàm tempus. Quod autem tempus ſit vnum conſiſtens in motu cœli, diſertè Ariſt. docet tum 4. Phyſ. tex. 133. & 8. Phyſ. tex. 76. tum lib. 10. Metaph. tex. 4. Deinde quod eſt primum & ſimpliciſſimum in aliquo genere, id ſumitur pro menſura cęterorum quæ ſunt in alio genere, ſic albedo eſt menſura omnium colorum, & homo omnium animalium: cùm igitur primum & ſupremum æuiternum ſit perfectius & ſimplicius cæteris; quo enim Angelus eſt ſuperior, eo ſimplicius operatur, relinquitur æuum locandum eſſe in primo & ſupremo æuiterno.

Sed quodnam ſit hoc ſupremum æuiternum ſubiectum æui, non ſatis conuenit inter Thomiſtas: quidam enim aiunt eſſe Animam Chriſti, vtpote quę ſit omnium creaturarum perfectiſſima: ſed hoc non dicitur conuenienter doctrinæ D. Thom. Aut enim Anima Chriſti eſt ſubiectum æui, propter exiſtẽtiam eius, aut propter viſionem beatificam, aut propter alias operationes eius. Non primum, quia ſecundum D. Tho. 3. part. q. 17. art. 2. & Quodlib. 9. art. 3. humanitas Chriſti non habet aliam exiſtentiam, nec aliud eſſe, quàm eſſe Verbi Diuini: Chriſtus namque licet habeat duas naturas, non habet tamen duo eſſe, tantum vnum; eſſe autem verbi Diuini non pertinet ad æuum, ſed ad æternitatem: Non ſecundum; viſio enim beatifica cuiuſlibet Beati, ne dum Chriſti, tranſcendit æuum attingens æternitatem, quocirca D. Thomas putat eam menſurari non æuo, ſed æternitate participata: Non tertium, nam ſicut natura Animæ Chriſti per ſe eſt minus ſimplex, quàm natura cuiuſlibet Angeli, hæc enim eſſentialiter, nec eſt compoſita nec componens; illa autem vt non ſit compoſita, eſt tamen componens & pars compoſiti, ita intellectio Animæ Chriſti tam quæ procedit ex ſcientia eius acquiſita, quàm quæ ex ſcientia infuſa, eſt minus ſimplex & vnita, & in plures habitus diſtincta & multiplicata quàm ſcientia & intellectio cuiuſlibet Angeli: quam rem diſertis & perſpicuis verbis tradit D. Tho. 3. par. q. 11. art. 6. Non igitur poteſt Anima Chriſti eſſe

(ſecundum D.Thom.)ſubiectum æui. Alij Thomiſtæ fecerunt Luciferum ſubiectum æui,ea ratione adducti,quòd Lucifer ſecundum B.Gregorium fuit ſupremus omnium Angelorum,ac proinde ſimpliciſſimus omnium; neq; ob peccatum (Dionyſio auctore) perdidit dona naturalia:cùm igitur ſimplicitas æui nō ſit attēdenda in Angelis,penes operationem beatificam, quippe cùm ſecundum D.Tho.menſuretur æternitate participata, ſed penes ſimplicitatem , quæ eſt in operatione naturali Angelorum,alioquin æuum non in vllo Angelorum; ſed in Anima Chriſti, vel B.Virginis Mariæ ponendum eſſet, vtpote in quibus viſio beatifica ſit multò perfectior quàm in Angelis,neceſſariò conficitur,Luciferum cuius naturalia ſunt omnium ſimpliciſſima atq; perfectiſſima,conſtituendum eſſe ſubiectum æui. Verùm opinionem horum conceptis verbis explodit D. Thom.Quodlib.5.art.7. non dubitans affirmare Luciferum auerſum à Deo,decidiſſe à ſimplicitate, & conuerſum ad multitudinem rerum,quarum primatum appetiit,vim eius variè diſtractam fuiſſe,quamobrem B.Dionyſ. in libris de Diuinis nomin.ca.4.dixiſſe, Dæmones infirmari circa operationes ſuas naturales. Verùm,quid attinet longius facere inquirendo ſententiam D.Thom.de ſubiecto æui? cùm eo in loco quem proximè antè memorauimus , explicatiſſimis verbis ipſe demonſtret,primum æuiternum, quod eſt ſubiectum æui, & menſura aliorum omnium æuiternorum,eſſe ſupremum Angelum Beatum.

Cæterùm,rationes quibus D.Tho. opinionem ſuam de vnitate æui probare conatur,poſſet quis ad hunc modum refellere. Quod enim ait, ſi tēpus eſt vnum numero,etiam æuum vnū eſſe debere; dupliciter vitioſa eſt argumentatio: tum, quod vnum eſſe tempus in motu cœli poſitum,quo vno menſurentur omnes res temporales , & à veritate & doctrina Ariſt.abhorrere; ſuperius oſtendimus in hoc libro,cùm ageremus de vnitate temporis; tum etiam, quia, vt demus vnum numero eſſe tempus, non ideo tamen conſequens eſt, vnum etiam æuum eſſe debere. Etenim, cùm motus cœli vſque adeò præcellat reliquos motus, vt ſit primus, antiquiſſimus, perpetuus,minimus, æqualiſſimus, certiſſimus, communiſſimus, apud omnes notiſſimus, & cauſa omnium aliorum motuum, vtpote ſine quo nullus aliorum eſſe queat, vt docet Ariſt. 8.Phyſic. tex.56.non temerè , nec abſque ratione facere videntur , qui faciunt vnum tempus, idq; collocant in motu cœli, quo vno menſurentur cæteri motus,qui ab eo pendent. At non ita ſe habet res in æuo , duratio enim rerum æuiternarum , vnius rationis eſt in omnibus æuiternis; neque enim vnus Angelus

gelus ſecundum durationem eſt vel antiquior, vel ſimplicior, vel perfectior, vel nobis notior, quã alius quilibet Angelus: nec duratio vnius, eſt cauſa durationis aliorum. Deinde, quòd ad eiuſdem ſententiæ confirmationem addit, in vnoquoq; genere id eſſe menſuram eorum quę ſunt eiuſdem generis, quod in eo genere eſt primum, ſimpliciſſimũ & perfectiſſimum: ſi intelligatur de mẽſura perfectionis, concedi põt; ſin autem de menſura durationis, negari debet: albedinem enim aliorum colorum, & hominem aliorum animalium, menſuram eſſe conſtat, non ſecundum durationem, ſed tantum ſecundum perfectionem.

Explicantur eadem de re opiniones Henrici, Scoti, Ochan, Durandi.

CAP. XV.

Opinio Henrici vnumquodque æuiternũ habere ſuum æuum à quo menſuretur.

ALtera opinio eſt Henrici Quolib. 5. q. 13. & Aegid. in tractatu de Menſura Angelorum: qui opinantur quot ſunt æuiterna, totidem æua eſſe conſtituẽda: vnumquodq; enim æuiternum habet ſuum ęuum à quo intrinſecè mẽſuratur. Huius opinionis duplex eſt fundamẽtum quo ea nititur & fulcitur: vnum, quod cum omnia æuiterna ſint paria ſecundum durationem, quæ ſola per ſe eſt mẽſurabilis æuo: aut in nullo æuiterno eſt ponendum æuum, quod nihil aliud eſſet quam deſtruere æuum: aut cùm nulla cauſa ſit cur magis locandum ſit in vno quàm in alio quolibet, ſuum cuiq; æuiterno aſſignandum eſt æuum. Alterum fundamentum eſt, vel primum æuiternum, qđ D. Tho. facit ſubiectum æui, menſuratur æuo, vel non mẽſuratur; non mẽſurari æuo, pręter rationem eſt, quippe cum habeat durationem æquè menſurabilem, atq; cætera æuiterna: ſin aũt menſuratur ęuo, quod eſt extra ipſum in aliquo alio æuiterno, at neq; eſt vllum æuum ſuperius ſupremo ac prius primo, neq; conuenit primum æuiternum menſurari per æuiterna, quæ ſunt illo inferiora: vel menſuratur intrinſecè æuo, quod in ipſomet hæret, at pari ratione vnumquodq; aliorum æuiternorum ſuo æuo menſurari põt. Quare tot ſunt æua, quot æuiterna. Sed hanc opinionem quidam refutant ea ratione, quod mẽſura debet eſſe extrinſeca rei menſurabili, & ab ea diuerſa, eaq́; notior, quod non haberet locum in æuiternis, ſi eorum vnumquodq; eſſet ſui ipſius menſura.

Opinio Scoti, quodlibet ſuperius ęuiternum eſſe mẽſuram inferioris.

Tertia opinio eſt Scot. 2. Sent. 2. Diſt. q. 3. cui non placet, vel vnum tantummodo eſſe æuum, vel tot eſſe æua quot æuiterna. Sed illud magis probari videtur, quodlibet ſuperius ęuiternum eſſe mẽſuram eius æuiterni, quod eſt illo inferius: ita vt primũ ſit menſura ſecundi: & ſecundum tertij, & ita deinceps in alijs.

conſtituũt. Verùm, præterea confirmatur etiam hoc firmiſſimo argumento. Non debet poni æuum propter durationem æuiternam, hæc enim, cum non ſit quanta, & extẽſa, & habens partes, vtpotè quæ eſt tota ſimul & diuiſibilis, & cũ ſit infinita, per ſe non eſt menſurabilis, nihil enim eſſe poteſt per ſe menſurabile, niſi quod eſt quantum & finitum, id quod ſupra in hoc libro, & perſpicuè oſtenſum eſt, & ſæpe inculcatum. Non eſt etiã opus æuo, propter intellectum Angelicum, is enim cum intrinſecè, ac per ſe cognoſcat perfectè ſuam durationem, ſicut perfectè cognoſcit ſuam ſubſtantiam eſſe potentias, operationes, & omnia quæ naturaliter de ipſo Angelo ſunt cognoſcibilia, ita non eget menſura aliqua extrinſeca ad cognoſcendam ſuam duratione. Etenim cum quantitas alicuius rei per ſe eſt ignota, tunc ad eam cognoſcendam adhibetur extrinſecus alia quantitas notior, quæ illi tanquam mẽſura applicata, eam manifeſtat, quod ſi prior illa quantitas per ſe notiſſima eſſet, fruſtra quæreretur menſura aliqua ad eam manifeſtandam. Cum igitur ſua cuilibet Angelo duratio ſit notiſſima, & tam nota quàm duratio alius cuiuſlibet Angeli, nihil attinet ex parte Angeli, quærere menſuram aliquam ad metiendam atq; declarãdam eius durationem. Deniq;, non eſt neceſſarium æuum propter intellectum noſtrum, tum quia ipſum æuum qualecũq; fingatur, aut æquè ignotum nobis ẽſt atq; ipſa duratio Angeli: quocirca nõ poteſt illud eſſe nobis huius menſura, tum quia nos durationem Angeli, non metimur per æuum, ſed per coexiſtentiam & relationem eius ad tempus noſtrum, quare cum æuum non debeat poni vel propter ipſam durationem æuiternam, vel propter intellectum Angeli, vel propter intellectum noſtrum, relinquitur ipſum fruſtra poni. Verum igitur eſt quod probandum ſuſcepimus, per ſe & ex parte rei, nullum eſſe æuum quod verè ac propriè menſura ſit durationis æuiternæ.

Probatur æuum propriè non eſſe menſuram durationis æuiternæ.

Secunda propoſitio. Eſt aliqua ſecundum nos menſura durationis æuiternæ. Dupliciter nos metiri ſolemus res æuiternas, vno modo generaliter & confusè, altero modo particulariter & diſtinctè: priorem modum conficit mens noſtra, effingendo quandam generalem rationem dignoſcendi quanta ſit duratio rerum æuiternarũ ex negatione temporis & æternitatis: cum enim res æuiterna nec ſit temporalis, quippe cũ ſit incorruptibilis, nec vnquam deſinat eſſe, neq; ſit æterna, propterea quod habet initium durationis, mẽs noſtra (qua eſt ſolertia) animaduertit huiuſmodi res æuiternas habere tertiam quandam durationis ſpeciem, interiectam & mediam inter tempus & æternitatem, inferiorẽ quidem æternitate, quia initiũ habens aliquando eſſe cœpit, ſuperiorem autem tempore, quia fine cares nun-

Obſerua diligenter doctrinam hanc de menſura durationis æuiternæ.

Digitized by Google

quam eſſe deſinet: quam durationē appellamus æuum, nomine, vſu Theologorum iampridem recepto & trito: & quæ habēt eiuſmodi durationem, eas æuiternas, appellatione inde ducta, nominamus. Quare nomen æui, ſi quis attendat animum ad rei naturam & vſum loquentium, comperiet ſignificare potius ipſammet duratione æuiternam, quàm aliquam eius menſuram. Porrò, ratio illa qua declaramus quanta ſit duratio æuiterna, dicētes eam habere initium ſed carere fine, vel eſſe ante quidem finitam, poſt autē infinitam, eſt generalis & rudis atq; craſſa, nec tam eſt menſura æternitatis, quàm explicata eius notio & quaſi deſcriptio. Poſterior aūt modus dimetiendi durationem æuiternam particulariter & diſtinctè, qui eſt nobis maniſeſtiſſimus atq; familiariſſimus, fit per coexiſtentiam & relationem durationis æuiternæ ad tempus noſtrum. Etenim nos duratione æuiternam Angelorum apprehendimus quaſi coextenſam tempori noſtro, eiuſq; differētijs omnibus coexiſtentē quo fit, vt illi nos & prius & poſterius, & fuiſſe, eſſe & fore (quāuis ipſa indiuiſibilis exiſtens tota ſimul ſit) tribuamus: illamq; diſtinguamus in dies & annos, non ſecus quàm durationem rerum temporalium: dicimus enim Angelos nondum vixiſſe & duraſſe ſex mille annos, non enim tantum ſpatium temporis interfluxit, poſtquam ipſi vnà cum mundo, & ipſo tēpore creati ſunt. His igitur duobus modis metiri conſueuimus durationem rerum æuiternarum: illud autem æuum, quod ab aliis inducitur tanquàm propria menſura eiuſmodi rerum, & vacat, & verè nullum eſſe videtur in rebus, nec id, cum de illarum rerum agitur menſura, per ſe venit atq; cadit in ſermonem atq; apprehenſionem ſeu cogitationem hominum.

Verùm de æuo hactenus: ſequitur, vt de tempore diſcreto, quod à quibuſdam ponitur quarta menſura ab aliis tribus ſupradictis differens, verba faciamus; de quo cum pauca dixerimus, finem huic diſputationi, quæ eſt de menſuris durationum, imponemus.

De tempore diſcreto, opinio Thomiſtarum.

CAP. XVII.

An motus localis quo mouetur Angelus, menſuretur hoc noſtro tempore.

TRia ſunt genera operationum Angeli: Eſt enim operatio eius beatifica, quæ eſt viſio Diuinæ eſſentiæ, quam D. Tho. ait menſurari æternitate participata: eſt etiam operatio eius tranſiens in res corporeas, vt cum Angelus mouet ſecundum locum corpora, vel ipſe etiam ſecundū locum mouetur, quod genus operationis, cum ſit res quædam mutabilis, ſucceſſiua & temporalis, eſt enim motus localis, non videtur requirere aliam

liam menſuram, quàm tempus noſtrum. Nam quod talis motus efficiatur ab Angelo, qui eſt ſupra tempus, & qui operando non pendet à tempore, id non obſtat, quominus is menſuretur à noſtro tempore; alioquin pari ratione concludi poſſet motū primi mobilis, quoniam is efficitur ab intelligentia, nec pendet ab alio motu, non menſurari tempore noſtro; quanquam non me latet D.Tho. 1. part. q. 53. art. 3. affirmare motum localem Angeli, qui fit propter aliquam operationem Angeli tranſeuntem in res corporeas, ſi continuus ſit menſurari tempore continuo, non hoc quo menſurantur res ſublunares, ſed quodam alio diuerſo, & ſuperiori; ita vt ſecundum D.Tho. ſint tria tempora inter ſe diuerſa; vnum hoc noſtrum, quo metimur ſublunares motus Phyſicos pendentes à motu cœli; alterum tempus quoddam continuum ſuperius priori, non pēdens à motu cœli, quo menſuratur motus localis Angeli: tertium eſt tempus diſcretum, de quo nunc diſputationem inſtituimus. Sed hæc quā vera ſint, & rationi conſentanea, alij iudicent, neq; enim omnia ſunt huius diſputationis ac loci. Mihi certè tempus illud continuum ab hoc noſtro diuerſum, nec videtur vllam ob cauſam neceſſarium, cum ad omnem durationem continuè ſucceſſiuā metiendam, hoc noſtrum tempus ſatis ſit; nec facilè expediri poſſit, in quo, quemadmodum & quorſum ſit illud alterum tempus. Etenim vna eſt ratio temporis, quæ eſt eſſe numerum motus ſecundum prius & poſterius, qualiſcunq; & cuiuſcunq; & in quocūq; ſit ille motus. Non enim propter motus varietatem quę oritur vel ex ſubiecto, vel ex termino ad quē, vel ex mouente variatur tempus, niſi tantum per accidens & materialiter.

Sed ad varietatem operationum Angeli reuertamur. Præter illa ſuperiora duo operationum genera, tertium eſt continens naturales operationes Angeli immanentes, & ſpirituales; cuiuſmodi ſunt intelligere & velle, loquor de intellectione & volitione naturali, vt hinc excludamus beatificam. Huiuſmodi autem operationum, quatuor ſecundum Thomiſt. ſunt proprietates. Prima, quod habent durationem vtrinq; finitam, incipiunt enim, & deſinunt eſſe, poteſt namq; Angelus de nouo ſuſcipere intellectionem alicuius rei, & paulò poſt eam deponere. Secunda. Poteſt intellectio Angeli eſſe inſtantanea, ita vt Angelus vno tantum inſtanti rem aliquam intelligat, & conſideret; poteſt etiam diuturnior eſſe, ſi Angelus intellectionem diu continuet; ex quo fit, vt poſſint huiuſmodi operationes ſecundum ſuam durationem proportione quadam reſpondere vel tempori noſtro, vel vni tantum eius inſtanti. Tertia. In naturalib. intellectionib. Angeli eſt ſucceſſio non continua: nam vna intellectio non eſt continua alij intellectioni, non enim ſibi in-

uicem continenter cohæret, ſed eſt ſucceſſio diſcreta; vna enim intellectio ſuccedit poſt aliam; pōt enim Angelus intelligēs hominem, deponere intellectionem eius, & ſuſcipere intellectionem cœli, vel immediatè, vel mediatè. 4. Huiuſmodi operationes, non ſunt ens aliquod fluens & ſucceſſiuum, ſed permanēs, & totum ſimul, non quod Volitio Angeli ſit indiuiſibilis, non ſuſcipiens magis, & minus, pōt enim intendi & remitti, neq;.n. neceſſe eſt voluntatem Angeli quamcūq; rem velit, in eam ferri omni ſua vi, & conatu, ſed quia volitio, Angelis non eſt ſicut motus, cuius eſſe conſiſtit in fluxu, & ſucceſſione; & cui repugnat, vt is habeat partes aliquas ſimul permanentes.

Nota ſententiam & doctrinam Thomiſtarum de tempore diſcreto.

Harum igitur operationum Angeli menſurā, Thomiſtæ appellant tēpus diſcretum: tempus quidē, propterea quod videtur eſſe propriū temporis metiri durationem finitā, in qua eſt ſucceſſio ſecundum prius ac poſterius; tempus.n. definitur numerus motus ſecundū prius ac poſterius, ſupradictę aūt operationes Angeli, habent durationem finitam, eſtq; in illis ſucceſſio ſecundum prius & poſterius, hac ratione vt paulò ante declaratum eſt à nobis. Diſcretum verò tempus appellant, quia illæ operationes Angelicæ non ſuccedunt ſibi inuicem continuè, ſed diſcretè ac diſtinctè vna conſequitur aliam, ſiue mediatè ſiue immediatè: at hoc noſtrum tempus cum ſit mēſura motus qui eſt continuus habens continuam ſuarum partium ſucceſſionem, ritè nominatur tempus continuum. Porrò quælibet operatio Angeli vocatur inſtans, ſiue duratio eius ſit inſtantanea ſiue non, & ex huiuſmodi inſtantibus componitur tempus diſcretum: itaq; vnaquęq; illarum operationum menſuratur vnò inſtanti temporis diſcreti, ipſa verò huiuſmodi operationum ſucceſſio & variatio ſecundum prius & poſterius, menſuratur ipſo tempore diſcreto, quemadmodum in menſura multitudinis, quælibet res ſiue magna ſit ſiue parua menſuratur vnitate; multitudo autem rerum meſuratur numerò.

Quadruplex diſcrimen inter tempus continuū & diſcretum ſecundum Thomiſtas.

Atque hinc licet colligere quadruplex diſcrimen inter noſtrum tempus & hoc tempus diſcretum. Primò, illud eſt menſura ſucceſſionis continuæ, hoc ſucceſſionis diſcretæ. Deinde, illud non componitur ex ſuis inſtantibus, hoc ex ſuis inſtantibus componitur, non ſecùs quàm numerus ex vnitatibus. Poſtea, inſtans illius temporis, ſemper eſt indiuiſibile nec pōt vlli parti temporis coexiſtere: inſtans huius diſcreti temporis, licet in ſe ſit indiuiſibile, aliquando tamen ſecundum durationem ſuam, coexiſtit tantum inſtanti noſtri temporis, aliquando etiam alicui parti noſtri temporis. Poſtremò, in illo nō poſſunt inſtantia eſſe ſibi inuicem immediata neq; continuè neq; contiguè neq; deinceps, vt probat Ari. 6. Phy. in hoc autem poſſunt in-

inſtantia eſſe ſibi inuicem immediata, ceu vnitates in numero.

Hæc eſt opinio Thomiſtarum de tempore diſcreto: quam innuit D.Thom. 1.par. q. 10.art. 5.ad primum & quæſt. 53. art. 3. & Quodl. 10.art.4.& D.Bonauentura 1. Sent.diſt. 37. eandem ſequitur Henricus Quolib. 5.quæſt. 13. & Aegidius in tractatu de menſura Angelorum,& Durandus 2.Sen.diſtin.2. quæ ſententia probatur primùm hac ratione.Duratio huiuſmodi operationum Angeli,eſt menſurabilis,ſed non æternitate nec æuo nec tempore noſtro,ergo hoc tempore diſcreto : illa enim duratio non eſt menſurabilis æternitate nec æuo, tum quia eſt vtrinq; finita habẽs initium & finem:tum quia recipit ſucceſſionem ſecundum prius & poſterius, quæ duo ſunt contra rationem æternitatis, & æui. Nec eſt menſurabilis hoc noſtro tempore, partim quoniam illiuſmodi operationes cum ſint ſpirituales & non pendentes ab vllo motu corporeo,ſunt ſupra tẽpus noſtrum,&altiorem menſuram requirunt:partim quia poteſt Angelus habere duas intellectiones inſtantaneas ſibi immediatè ſuccedentes, quæ non poſſunt menſurari tempore noſtro, cum ſint totæ ſimul,& indiuiſibiles,nec inſtantibus noſtri temporis,cum ſint inter ſe immediatè coniunctæ, quod repugnat inſtantibus noſtri temporis.

Deinde, conantur idem perſuadere multis teſtimoniis D.Auguſtini:is enim tum in 8.li.ſuper Geneſim c.21.& l. 12. de Ciuitat.Dei c.15.cum alijs quãplurimis locis, ait in operationibus Angelorum eſſe implicatum tempus; & creaturam ſpiritualem tametſi non per loca,per tempora tamẽ moueri à Deo.Sed quidam vehementer vrgentThomiſtas illo argumento.SiAngelus poteſt habere duas intellectiones inſtantaneas ſibi immediatè ſuccedentes, quarum vnaquæq; per ſe reſpondeat inſtanti noſtri temporis, quod ipſi concedunt & ſumunt ad probandam ſuam opinionem, ex eo neceſſariò conficitur etiam in noſtro tempore poſſe dari duo inſtantia ſibi immediata :nam prior intellectio Angeli reſpondet vni inſtanti noſtro & poſterior intellectio reſpondet etiam vni inſtanti noſtrò; ſed poſterior intellectio ponitur immediatè ſuccedere priori, ergo pari ratione vnum inſtans noſtrum immediatè ſuccedit alij inſtanti.

Scot. 2. Sent. diſt. 2. quæſt. 4. quoniam opinatur rationem æui in eo eſſe vt metiatur durationem permanentem, & quæ eſt tota ſimul cuiuſlibet rei qualiſcunque ea fuerit, hoc eſt, ſiue incorruptibilis ſiue corruptibilis; ſiue durationis infinitæ, ſiue finitæ , ideo ait operationes Angeli , de quibus nunc agimus , menſurari æuo , cum ſingulæ habeant durationem permanentem, & totam ſimul : neque referre quanta ſit earum duratio finitáne an infinita ; magna an parua. Ve-

rum quia opinionem Scoti ſupra refutauimus, cum ageremus de ratione æui,non erit in præſentia opus eam refellere.

Sententia auctoris de tempore diſcreto, breuiter expoſita.

Quid igitur eſt iudicium, quæ ſententia noſtra de hoc tẽpore diſcreto?Equidem tria hic ſtatuo:primum enim arbitror,triplicem tantum eſſe ſpeciem durationis , ſpectando rationem quantitatis,propter quam ſolam duratio eſt per ſe menſurabilis:vnam æternam vtrinq; infinitam;alteram ęuiternam ex altera parte infinitam;tertiam temporalem ex vtraq; parte finitam, quæ nimirum & initium habet & finem; nec præter has alia vlla fingi poteſt. Deinde, aio tempus dupliciter poſſe accipi ; vel Phyſicè,quod tantum eſt in iis, quæ ſubiiciuntur motui Phyſico,quo tempore certum eſt non menſurari operationes Angeli:vel Metaphyſicè quod reperitur vbicunq; eſt aliqua ſucceſſio vnius poſt aliud,& variatio ſecundum prius & poſterius; atq; hoc modo ſumit tempus D. Auguſt. cum inquit Angelos moueri in tempore,& in eorum actionib.eſſe tempus. Poſtremò, quod in fine præcedentis capitis diximus de æuo , idem quoq; de duratione operationum Angeli ſentiendum, dicendumq; arbitramur, nempe huiuſmodi durationem per ſe menſurabilem non eſſe, cum ſit indiuiſibilis , expers quantitatis & extenſionis, omne autem menſurabile neceſſe ſit eſſe quantum & aliqua prǽditum extenſione;neq; verò ad eam durationem manifeſtandam opus eſſe Angelo aliqua extrinſeca menſura,cum illam durationem Angelus extrinſecè, & per ſe cognoſcat perfectiſſimè;neq; noſtra cauſa introducendam eſſe menſuram aliquam illius durationis diuerſam à noſtro tempore,quęcunq; enim fingatur,erit nobis quàm illa duratio,vel ęquè ignota vel etiam ignotior:neq; nos aliter illam durationem operationum Angeli metiri poſſumus, quam durationem exiſtentiæ ipſorũ, per coexiſtentiam nimirum,&relationem ad noſtrum tempus. Deniq; quæcunq; paulò ante diximus de æuo, ea poſſunt (ne ſæpius eadem repetantur)ad hunc locum transferri,& accommodari.Sed vereọr,ne dum quę ad menſuras durationũ pertinent, ea nimis ſubtiliter ac diligenter perſequor, longius prouectus & euagatus ſim, quàm patitur ratio mei inſtituti, quarę finem huic diſceptationi,& duodecimo libro imponens, referam me ad ea quæ reliqua ſunt huius operis, pertractanda.

FINIS DVODECIMI LIBRI.

DE

Digitized by Google

DE NATVRA MOTVS LIBER DECIMVSTERTIVS.

QVAM eſt motus communis omnium rerum quæ natura conſtat, tam eſt cognitio eius non modò vniuerſæ Philoſophiæ naturali, ſed aliis etiam per multis diſciplinis neceſſaria. Quod autem, & quãtas vtilitates ſcientia motus ad omnes Philoſophię partes percipiendas adferat, hinc perſpicuum eſſe poterit. Primò natura in qua explicanda tota Phyſica occupatur, ignorato motu nequit benè cognoſci; cum natura definiatur eſſe principium motus, & motus ſit quippiam proprium naturę, omni ſoli & ſemper conueniens; vide Ari. 3. Phyſ. t. 1. Deinde, res ſubiectæ Philoſophiæ naturali, eius definitiones, demonſtrationes, termini deniq; ac limites Phyſiologiæ definiuntur motu: & ab Ari. ſcientiæ ſpeculatiuæ ita diſtinguuntur, vt Phyſica res motui omnino coniunctas tractet, Mathematicæ diſciplinę ratione à motu ſeiunctas, Metaphyſica, re & ratione ſeparatas. Poſtea, pleraq; ac præcipua fundamenta Philoſophiæ, motu deprehenſa & cognita fuerunt: motu enim reperta ſunt quatuor genera cauſarum, quod indicat vniuſcuiuſq; cauſæ definitio, motu locali & alteratione, inuenta ſunt quatuor elementa; materiam primam eſſe, atq; ingenerabilem, & incorruptibilem eſſe motus patefecit: Mundum æternum eſſe, & generationem rerum æternam Ariſt. falsò quidem, ſed ex motu tamen argumentatur: priuatio motus Phyſici monſtrauit Ariſtoteli humanum intellectum ingenerabilem, & incorruptibilem eſſe, diſſimilem formis materialibus, & vt intellectus eſt, extra conſiderationem Phyſici. Quod natura propter finem agat, motus rerum naturalium, qui ordine ac vt plurimum eodem modo fiunt manifeſtè oſtendit. Præterea, omnium rerum perfectio motu declaratur & acquiritur; nam quæ non ſunt, per motum exiſtunt; quæ iam ſunt, perfectionem ſuam, vel in motu habent, vt animata; vel per motum acquirunt, vt res inanimatæ; vel motu perfectionem ſuam aliis communicant, vt cœli & Intelligentiæ. Adhæc ſublato motu gradus, ſpecies, & perfectiones rerum naturalium diſcerni non poſſent. His accedit, quòd ex motu naturali cœli, differens ab his ſublunaribus numerus, ordo, & dignitas orbium cœleſtium,

Cognitio mõtus ad omnes Philoſ. phię naturalis partes multasq; alias diſciplinas plurimum conducit.

& ordo Vniuerſi cognoſcitur. Poſtremò, ſi tollis motũ, nec Metaph. nec Perſpectiua, nec Muſica, nec Aſtronomia, nec Medicina, nec alię multæ diſciplinę ſpeculatiuæ, actiuę, & factiuæ ſtare poterunt. Vide Ari. 8. Phy. t. 22. Cum igitur tam multiplex ſit vtilitas, quàm parit cognitio motus, viſum nobis eſt ſeparatim de motu generalem tractationem conſcribere, tres ob cauſas: Primò, quoniam cõtēplatio & cognitio rerum vniuerſalium, præcedit cognitionem rerum particularium: quamobrem generalis motus præcognitio, neceſſaria eſt ad intelligendas ſpecies eius: Deinde, quoniam de motu Ariſtoteles & pauca vniuerſè ſcripſit, eaq; non vno in loco, ſed ſparſim in variis. Poſtremò, quia ſi omnia, quæ ad motum vniuerſè pertinent ſeorſim explicata fuerint, cum ad tractationem ſpecierum eius accedemus, breuior erit, facilior, & ordini naturali congruens earum explicatio: ſic enim, & quæ omnis motus cõmunia ſunt, & quæ vniuſcuiuſq; motus propria diſpiciemus; & in omnibus rebus, demonſtrationibus vniuerſalibus, ac proprijs vtentes, propriã; atq; perfectam cuiuſq; rei ſcientiam conſequemur. Tripartita autem erit tractatio motus, in tres libros diuiſa, primum enim explicabuntur, ea quæ attingunt eſſentiam motus: tum agetur de variis & præcipuis quibuſdam diuiſionibus motus: Poſtremò, diſſeremus de motus æternitate. In hoc autem qui proximè ſequitur, libro, tria explicanda ſunt, quæ pertinēt ad declarandam motus naturam: Vnum eſt in quo genere, vel categoria poni debeat motus. alterum eſt, ſubtiliter ac diligēter explanare definitionem motus traditam ab Ari. 2. Phy. tertium eſt, agere de terminis motus, ex quibus, vnitas, diſtinctio, contrarietas, & præſtantia motus æſtimatur.

In quo genere, ſeu categoria ſit Motus.

Cap. I.

Hanc quæſt. tractat Alex. 1. l. Naturalium quæſt. c. 21. Simplicius in prædicamentis, & obiter ſuper 4. t. l. 3. Phyſ. Auer. 3. Phy. co. 4. & 5. l. Phy. co. 9. Albert. in 3. Phy. tract. 1. c. 3. à nobis ſic declarabitur, vt primò exponamus ſententiam, quam arbitramur magis probabilem; deinde; ſi quæ remanet dubitatio propter eos, qui contra ſentiunt, eam tollamus:

Sententia autem noſtra duas partes habet; priori aſſerimus motum in nullo certo prædicamento per ſe reponi, poſteriori autem affirmamus motum poni in prædicamento reductiuè, id eſt, reduci ad prædicamentum eius rei, ad quam fit motus; vt generatio, quia fit in ſubſtantiam, reducitur ad prædicamentum Subſtantiæ; augmentatio ad prædicamen-

tum

Digitized by Google

tum Quantitatis; & ſimiliter alij motus. Prior pars noſtræ ſententiæ, ita probatur. Primò, neque motus eſt aliquod prædicamentum diuerſum ab aliis decem vt putauit Plotinus referente Simplicio, quia decem tantum eſſe prædicamenta, & omnium ferè Philoſophorum conſenſu receptum eſt; & hoc demonſtratur tum in Logicâ, tum in Metaphyſic. neque motus ponitur in aliquo prædicamento illorum decem, quia Ariſt. in nullo eorum repoſuit motum, imo repoſuit in poſt prædicamentis, ſignificans motum non contineri in aliquo certo prædicamento, ſed vagari per multa prædicamenta. Deinde, omnes interpretes exponentes textum 4. lib. 3. Phyſic. aiunt motum, non dici vniuocè, vt videre licet apud Simplicium, Auerr. Albert. ergo motus non reponitur in aliquo prædicamento; nam tam æquiuoca, quàm analogica remouentur à prædicamentis. Et confirmatur hoc, quia ſicut Ariſt. in 7. Metaph. text. 4. ait ſubſtantiam eſſe priorem accidente, tempore, natura & perfectione, ita idem ſcribit 8. Phyſic. 56. motum localem eſſe priorem alijs motibus, tempore, natura & perfectione; ergo ſicut ſubſtantiæ & accidenti, non datur vnum commune genus, ita neque dabitur genus commune motui locali, atq; aliis motibus. Præterea motus idem eſt ſecundum rem cum termino ad quem, vt poſterius oſtendetur, & quamuis hoc apud aliquos dubium ſit, tamen illud certum eſt apud omnes, motum non poſſe exiſtere; aut definiri ſine termino ad quem; quoniam ab ipſo accipit vnitatem & diſtinctionem, vt dicitur 5. Phyſic. ſi ergo motus eſſet genus commune generationi, augmentationi & alterationi, ergo daretur terminus ad quem reſpondens illi motui generico, communis generice, & ſubſtantiæ, ad quam fit generatio, & qualitati ad quam fit alteratio, & quantitati ad quam fit augmentatio, quod & Ariſt. negat 3. Phyſic. text. 4. & per ſe abſurdum eſt, quoniam ſubſtantia, quantitas, qualitas, cum ſint genera ſumma, non habent aliquod genus ſuperius; neque quidpiam quod de illis vniuocè dicatur. Poſtea, ſi motus eſſet vnum aliquod genus, ergo augmentatio, alteratio & alij motus, eſſent vnius generis, quod eſt falſum; quoniam Ariſtot. 5. Phyſic. text. 31. tradit tres modos, ſecundum quos motus dicitur eſſe vnus, nam inquit, vel motus eſt vnus genere; cuiuſmodi ſunt omnes motus, qui pertinent ad eandem categoriam, vt omnes generationes inter ſe, vel alterationes inter ſe: vel eſt vnus ſpecie, quoniam terminus ad quem eſt vnius ſpeciei, vt omnes calefactiones ſunt vnius ſpeciei quia fiunt ad calorem, qui eſt vna ſpecies qualitatis: vel eſt vnus motus numero, quando & ſubiectum, & terminus

Probatur motum per ſe non pertinere ad vnam aliquam categoriam.

ad quē,& tempus eſt vnum numero. Si aūt motus in communi eſſet genus, Ari. prætermiſiſſet alium modum vnitatis ſecundū quem omnes motus poſſent dici eſſe vnius generis, quatenus conueniunt in motu qui ponitur eſſe genus aliorum; & ea ratione, generatio, alteratio, & latio eſſent vnius generis.

Poſterior aūt noſtræ ſententiæ pars, quod motus reducatur ad Categoriam eius rei, ad quam tendit motus, ſic oſtenditur: primo, quia via & principiū, reducitur ad prædicamētum eius rei, ad quā eſt via & cuius eſt principiū, ſed motus (verbi gratia) generationis, eſt via ad ſubſtantiam, & idem iudicium eſt de aliis, ergo, &c. Poſtea, imperfectum & perfectum non variant ſpeciem: ſed motus nihil aliud eſt quàm res ad quam eſt motus, prout eſt imperfecta, & in fieri, vt calefactio nihil aliud eſt quā calor prout eſt imperfectus & tendit ad perfectionem, quare ambo ad idem prædicamentum pertinebunt. Tum, actus, & potentia pertinent ad idem prædicamentum, vt calor in potentia & calor in actu, non pertinent ad diuerſa prędicamenta, ſed reducuntur ad idem; ergo quod eſt in potentia, non differt genere ab eo quod eſt actu: ergo multo minus quod partim eſt actu partim potentia, differet genere ab eo, quod eſt actu: ſed motus nihil aliud eſt quam res quæ producitur, prout partim eſt actu partim potentia, ergo non differet genere ab ipſa re: nam ſi calor in potentia eſt eiuſdem categoriæ, atq; calor in actu, ergo calor (vt ita dicam) fiens, qui partim eſt actu partim potentia, erit quoq; eiuſdem categoriæ atq; calor in actu: & hanc rationem tangit Auer. 5. Phy. co. 9.

Quomodo dixerit Alexander motum referri poſſe ad varias categorias.

Nunc reſpondendum eſt cuidam obiectioni quæ contra ſupradictam ſententiam exiſtit ex his quæ ſcribit Alex. 1. l. naturalium q. c. 21. illic enim ait motum pertinere ad varias categorias, nimirum ad categoriam Quātitatis, Ad aliquid, Paſſionis, Qualitatis, & ad categoriam eius formæ ad quā dirigitur motus. Sed reſpondendum eſt, motum per ſe ac directè ad nullam categoriam pertinere (vt ſupra oſtenſum eſt) ſecundum quid autem, pro vt variis modis conſideratur, etiam poſſe referri ad varias categorias. Poteſt enim reduci ad categoriam Quantitatis, quatenus eſt de genere continuorum, vt hic inquit Ari. principio l. Phy. nam continuum & diſcretum, ſpecies ſunt quantitatis: ad categoriam verò ad aliquid, quia motus eſt actus mouentis in mobili vt definit Ari. 3. Phy. 23. mouens autem & mobile, ſunt relatiua: reuocatur quoq; ad categoriā Paſſionis, quia ſicut paſſio eſt in patiente, ita motus in mobili, & ſicuti per paſſionem res tranſmutatur & afficitur, ita quoq; per motum; & quia tertia ſpecies Qualitatis appellatur paſſio, & patibilis qualitas, hoc etiam nomine motus redigi poſſet ad categoriā qualitatis:

litatis: poſtremò, quia motus eſt via ad aliquam formam, & nõ differt ab ea, niſi tanquam imperfectum à perfecto meritò reducitur ad prædicamentum illius, hæc igitur conſiderans Alex. ſcripſit motum referri poſſe ad varias categorias. Quod autem hæc verè & propriè dici nequeant de motu, hinc planũ eſt: motus enim per ſe non eſt in prędicamento Quantitatis, quoniam Ari. & in Logica in categoria Quantitatis, & in Met. l. 5. t. 18. ait motum eſſe quantum per accidens: nam cum duplex ſit ratio quantitatis, vna eſſe diuiſibile in partes, altera eſſe menſuram; neutra per ſe conuenit motui, motus enim diuiſibilis eſt vel, ꝑpter mobile, vel propter id in quo fit motus: ratio autem menſuræ non conuenit motui per ſe, ſed propter tempus, quod eſt numerus motus. Deinde, neq; eſt in categoria ad aliquid, nam ſi motus eſt relatiuum, neceſſariò habebit ſuum correlatiuũ, hoc autem, vel erit mobile, vel mouens, nam quod ſit aliud, ne fingi quidem poteſt: at reſpectu motus ad mobile, cum ſit reſpectus accidentis ad ſuum ſubiectum, nõ pertinet ad categoriam ad aliquid. alioquin omnia accidentia includerentur in prædicamento ad aliquid: reſpectus autem motus ad mouens, eſt reſpectus effectus ad cauſam, qui licèt ſecundariò &, vt vocant, ſecundum dici, habeat vim aliquam relationis, tamen principaliter & ſecundum eſſe, minimè habet, alioquin omnes res quæ productæ ſunt à Deo, coniici deberent in categoriam ad aliquid. Quod non ſit in categoria Actionis, vel paſſionis, ex eo perſpicuum eſt: quia motus indifferens eſt ad actionẽ, vel paſſionem; & idem motus prout habet reſpectum ad agens, dicitur actio, prout autem habet reſpectum ad patiens, dicitur paſſio; quare ſi quia motum patiens mouetur, debet motus poni in categoria paſſionis, ergo pari ratione, quia per motum agẽs mouet, æquè deberet collocari in categoria actionis. Deinde, ſi motus eſt in categoria paſſionis, ergo hæc eſt bona prædicatio, motus eſt paſſio: ſimiliter hæc quoq; eſt bona, actio eſt motus, ergo à primo ad vltimum, erit quoq; bona prædicatio hęc, actio eſt paſſio, per illam regulam prioriſticam, Dici de omni, &c. quod abſurdum eſt, quippe cum actio, & paſſio ſint categoriæ diuerſæ inter ſe. Quod autem ait Alex. motum pertinere ad tertiam ſpeciem qualitatis, quatenus eſt quædam paſſio, nõ eſt abſolutè verum; nam paſſio, quę eſt tertia ſpecies qualitatis, non eſt quilibet motus, ſed tantum eſt alteratio, neq; eſt quælibet alteratio, ſed quæ breui, & celeriter tranſit, nec afficit, atq; denominat ſubiectum. Verùm ad quam categoriam pertineat, ſatis dictum ſit.

V 3

Explicatur definitio motus tradita ab Ariſtot. 2. Phyſic. text. 6.

CAP. II.

ARiſt. in 3. l. Phy. magna diligentia vſus eſt in explicanda natura motus: nam à t. 3. vſq; ad 6. præmiſit quatuor hypotheſes valde vtiles, ad definiendum motum. Deinde dedit tres definitiones motus, vnam t. 6. alteram t. 16. tertiam t. 23. Poſtea multis modis declarauit & confirmauit primam definitionem, à t. 7. vſq; ad 12. explanando particulas definitionis, à t. 12. vſq; ad 16. demonſtrando eos, qui ſecus de motu ſenſerunt, vel aliter ipſum definierunt propriam naturam eius ignorantes, multùm erraſſe. Poſtremò, quoniam vt dicitur l. 4. Phy. t. 31. ſignum bonæ definitionis eſt, ex illa ſolui poſſe dubitationes, quæ circa rem definitam exiſtunt, idcirco Ari. à t. 18. vſq; ad 24. diligenter exponit duas dubitationes quæ de motu afferri ſolent, nimirum an motus ſit in mobili, an potius in mouẽte; & an idem ſit actus mouentis, & mobilis: quæ dubitationes ex ſecunda & tertia definitione motus facilè diſſoluuntur. Sed de viis quibus inſtitit Ari. ad inueſtigandum definitionem motus; vide Auer. 3. Phyſ. com. 12. Cum igitur cognitio motus perneceſſaria ſit, difficilis tamen (vt dicit 3. Phyſ. tex. 15.) cum ſit motus actus imperfectus & mixtus cum potentia; enitendum nobis eſt, vt eam planam & facilem reddamus, quod ſperamus nos aſſequi poſſe, ſi primum omnes particulas primę definitionis ſubtiliter, & diligenter explanemus: deinde ſoluamus difficultates quæ circa hanc definitionem occurrunt. Definitio autem motus à nobis explicanda hæc eſt. *Motus eſt actus entis in potentia prout in potentia* In qua ſunt quatuor particulæ. Prima eſt. *Actus*. Secunda. *Entis:* Tertia. *In potentia.* Quarta. *Prout in potentia*, quas ſigillatim diſcutere oportet.

An motus dici queat Endelechia.

Actus. Græcè eſt ἐντελέχεια & ſic legit Alexander, Porphyrius & Themiſtius. Sed hæc lectio non probatur Simplicio, quoniam nomen Endelechiæ, vt declarat etymologia eius, ſignificat perfectionem, quæ duplex eſt (vt dicitur 2. de Anima, text. 2.) vna eſt forma perfecta, altera eſt operatio à tali forma proficiſcens: motus autem eſt actus imperfectus, vt dicitur 3. Phyſi. tex. 15. quare Simplicius mauult legi, energiam, quod nomen dicitur de omni actu, tam perfecto, quàm imperfecto. Verùm pro Alexandro & aliis dici poſſet, vocabulum endelechiæ propriè quidem ſumi pro actu perfecto, interdum tamen amplè vſurpari pro omni actu, vt idem valeat, atque energia: nam Ariſtoteles paulò infra loquens de motu an ſit motus vnus actus mouentis, & mobilis, indiffe-

ren-

rentet vocat nunc Endelechiam, nunc Energiam. Et ſicuti generatio, quæ eſt via ad naturam, vocatur natura, vt 2. lib. Phyſi. text. 14. dictum eſt, ita quoque motus, quoniam eſt via ad formam quæ propriè dicitur Endelechia poterit etiam appellari Endelechia.

Sciendum eſt autem, in omni re naturali, quæ accipit eſſe per generationem, inueniri triplicem actum: vnum per quē res fit, & hic eſt motus: alterum per quem res habet eſſe, & hic eſt forma: tertium, per quem agit, & hic eſt ipſa operatio: quamuis igitur forma dicatur actus primus reſpectu operationis ſuę, tamē poteſt dici actus ſecundus, reſpectu motus per quem acquiritur. Actus verò primus & vltimus, ſemper in idem numero incidunt reſpectu diuerſorum; nam motus reſpectu mobilis, eſt actus primus & imperfectus, reſpectu autem mouētis, eſt actus vltimus, & perfectus: quia proficiſcitur à forma, quæ eſt in mouente. Nam vt dicitur 3. Phy. t. 17. ſemper mouens affert aliquā formam, quæ eſt principium motus. Hinc igitur facile intelligitur definitio motus quàm Themiſtius tradit 3. Phy. ſuper te. 7. dicens (motum eſſe primum actum eius, quod eſt in potentia.) Nam ſecundus inquit, actus eſt forma, per quam res iam quieſcit: cur enim vocet motum actum primum, ex his quę diximus palam eſt. Similiter planum eſt quod hoc loco ſcribit D. Tho. aſſerens res antequam moueantur eſſe in duplici potentia, vna ad fieri, altera ad eſſe: prior potentia reducitur ad actū per motum; nam cum res mouetur, tunc fit, & non eſt amplius in potentia ad fieri, vel moueri; altera verò reducitur ad actum per formam, quę completo motu, dat eſſe rei. Dicitur autem motus actus, quia neceſſe eſt, cum moueatur res, habere aliquid formæ, quę eſt actus: nihil enim aliud eſt motus, vt verbi gratia calefactio, quàm calor qui producitur ab igne, & continuè perducitur ad ampliorem perfectionem.

Triplex actus in omni re naturali.

Sed hic exiſtunt quatuor dubitationes. Prima eſt, cum motus ſit actus mixtus cum potentia, cur potius definitur per actum, quàm per potentiam. Secunda eſt, Ariſtot. de Anima tex. 2. facit duplicem actum, vnum primum quem ait eſſe formam, alterum ſecundum, quem dicit eſſe operationem prouenientem à forma: neuter autem conuenit motui, nam neq; motus eſt forma perfecta, neq; eſt operatio proueniens à forma, ſed potius tendens ad formam: ergo malè dictum eſt motum eſſe actum primum. Tertia eſt. Dictum fuit rem cum mouetur, non eſſe amplius in potentia ad motum, ſed eſſe in potentia ad formam: contra, quia motus, cum ſit continuus & diuiſibilis, habet partes alias priores, alias vero poſteriores, cum igitur res eſt in priori parte motus, erit etiam in potentia ad poſteriores

Quatuor dubitationes.

partes eiuſdem motus: verbi gratia, ſit calefactio quæ duret vt octo, res, quæ calefit, cũ habet calefactionem vt duo, adhuc eſt in potentia ad calefactionem vt quatuor, vt ſex, vt octo; Præterea, motus re idem eſt cum forma quæ acquiritur per motũ, ergo ſi quod mouetur eſt in potentia ad formã, erit queq; in potentia ad motum: quia quantum reſtat formæ, tãtum reſtat motus. Quarta eſt, Simplicius ſuper t. 7. l. 3. Phy. refert, Alexãdrum definiſſe motum hoc pacto. *Motus eſt prima mutatio eius, quod eſt in potentia pro ut tale eſt*; quam definitionem Simplicius duplici nomine reprehendit, primò, quia cum motus, & mutatio idem valeant (nam licet Ari. in 5. l. Phy. diſtinguat motum à mutatione, tamen in 3. Phy. vbi definit motum, vtrunq; vocabulũ indifferenter ſumit) definire motum per mutationem, eſt idem per idem definire, & ignotum peræquè ignotum, deinde quid ſibi vult motum eſſe primam mutationem? nam ſi motus eſt prima mutatio, ergo poſt motũ erit alia ſecunda mutatio, at poſt motum non eſt niſi forma quæ tantũ abeſt, vt ſit motus, vt ea præſente omnis motus ceſſet, & per ipsã res quæ antea mouebatur quieſcat. Hæc Simplicius cõtra Alexandrũ. Dubitatur igitur an definitio Alexandri defendi, & in bonam partem accipi poſſit.

Soluuntur ſupradictæ quatuor dubitationes.
CAP. III.

Cur motus dicatur potius actus quàm potentia.

SEd ad has dubitationes difficile non eſt reſpondere. Ad primam igitur ita reſpondeo: motus definitur per actum, & non per potentiam, multis de cauſis: primò quia motus re idem eſt cum forma quæ producitur, at forma non eſt potentia ſed actus, tum quia motus eſt quædam operatio, omnis autem operatio eſt actus, poſtea, quia idem motus eſt mouentis & mobilis, non poteſt autem eſſe eadem potentia mouentis & mobilis: quia potentia mouentis eſt actiua, & eſt in ipſo mouente, potentia autem mobilis, eſt paſſiua, & in ipſo mobili: ſi ergo motus debet eſſe vnus mouentis & mobilis, non poterit eſſe potentia, ſed erit actus, qui tranſit à mouente in mobile: quia per motum ſemper acquiritur & augetur actus, potentia autem perpetuò minuitur ac deperditur. Poſtremò motus non ſolum definitur per actum, ſed etiam per potentiam, ſed actus ponitur loco generis, potentia autem loco differentiæ in obliquo, & quoniam cum accidens definitur in abſtracto, genus eius ponitur in recto, differentia autẽ in obliquo, quæ differentia ſumitur ex habitudine ad ſubiectum. Ideo in hac definitione motus, actus, qui tenet locum generis, ponitur in recto, potentia verò, quæ gerit vicem differentiæ, ponitur in obliquo.

Ad

Digitized by Google

Ad ſecundam: Ariſt. 2. de Anima, tantùm loquitur de actu perfecto: qui tantum eſt duplex, forma, & operatio formæ: nos autem hic loquimur de omni actu. Forma igitur, quamuis inter actus perfectos eſt primus actus, tamē inter actus ſimpliciter ſumptos, eſt ſecundus: quia forma ſequitur motum per quem acquiritur.

Ad tertiam: Eſt duplex genus rerum: quædam rès ſunt permanentes, vt homo, & ſtatua: aliæ ſunt ſucceſſiuæ, vt motus, & tempus, quarum eſſe cōſiſtit in fieri, & in fluxu quodam. Inter quas res hoc intereſt, quod permanentes tunc dicuntur eſſe actu, cùm perfectè habent ſuum eſſe, & ſimul obtinent omnes partes ſuas: tunc enim dicitur actu eſſe homo, cùm obtinet perfectè eſſe hominis, & poſſidet omnes ſuas partes: res autē ſucceſſiuæ, quoniam non poſſunt ſecundum omnes partes ſimul eſſe, tunc dicūtur eſſe actu, cùm vel vna pars, vel aliquid earum actu eſt fluens, ad reliqua: (verbi gratia) nunc dicitur eſſe dies Martis, non quòd totus hic dies ſimul ſit nunc, ſed quia eſt aliquid huius diei cohærens cum eo, quod præceſſit, & continuū atq; fluens ad ea quæ ſequuntur. Hinc facilè ſoluitur dubitatio propoſita: motus. n. cùm ſit ens ſucceſſiuum, tunc dicitur actu eſſe, cùm actu eſt aliquid ipſius continuum cum reliquis partibus motus, vnde res quę mouetur, dicitur iam actu habere motum, etiamſi non habeat actu omnes partes motus, nec dicitur ampliùs in potentia ad motum. Forma autem dupliciter conſiderari poteſt; vel vt eſt in fieri, quo modo re non diſtinguitur à motu, & ſic quod mouetur non eſt in potentia ad formā, ſicuti neq; ad motum: vel cōſideratur vt forma eſt perfecta, dans eſſe perfectum rei, & ſic differt à motu; & quod mouetur, dicitur eſſe in potentia ad illam. Ergo, vt vno verbo dicam, quod mouetur non eſt in potentia ad formam imperfectam, & in fieri, ſed ad formam perfectam, & in eſſe completo.

Ad quartam: Pro Alexand. dupliciter reſponderi poteſt. Primò, vt dicamus, nomen mutationis valdè amplè ſumi ab Alexandro, & multò latiùs quàm hoc loco vſurpetur nomen motus ab Ariſt. eſt enim duplex mutatio, vna per quam res mutatur à non eſſe ad eſſe formę ſiue forma fuerit ſubſtantialis, ſiue accidentalis: altera per quam res mutatur ab eſſe formæ ad operationem eius: (verbi gratia) duplex eſt calefactio aquæ, vna paſſiua per quam aqua calefit, & acquirit calorem, altera actiua, cùm aqua per calorem acquiſitum calefacit alias res: hanc diſtinctionem mutationis colliges ex Ariſt. 8. Phyſ. 32. & 2. de Anima, 57. motus eſt mutatio illa primò, per quam res à non eſſe formæ mutatur ad eſſe illius. Alexander igitur fortaſſis reſpiciens hanc duplicem mutationem, definiuit motum per pri-

ad actum imperfectè, ita vt neq; omnino pereat, neq; omnino maneat integra: & Auerr. 9. Metaph. comm. 11. ait quendã eſſe actum, qui expellit omnem potentiam, alium verò, qui non poteſt omnino ſeparari à potentia, & talis inquit reperitur in materia, in diuiſione continui, & in motu. Vide etiam de hoc Themiſt. 3. Phyſ. ſuper tex. 6.

Quot modis contingat idẽ eſſe actu & potentia.

Nec mirũ videri debet, quod mouetur ſimul eſſe actu & potentia, nam hoc poteſt cõtingere tribus modis: primò vt ſimul ſit actu & potentia reſpectu diuerſorum, veluti aqua actu eſt frigida, & potentiâ calida: tum reſpectu eiuſdem, ſed diuerſis temporibus: vt aqua, quæ nunc eſt potentiâ calida, paulò pòſt ſi fuerit admota igni, euadet actu calida: poſtremò, vt idem reſpectu eiuſdem, & ſimul, ſit actu & potentiâ, ſed non eodem modo, verùm eſt actu imperfectum, & potentiâ ad perfectionem tendens: vt aqua quæ calefit, eſt actu & potentiâ calida: eſt actu calida, reſpectu caloris imperfecti quem iam habet: eſt potentiâ calida, reſpectu caloris perfecti quem nondum habet. Hoc modo omne quod mouetur dicitur ſimul eſſe actu, & potentiâ: ex quo manifeſtum eſt, in quibus rebus motus reperiatur, videlicet in his, quæ participant actu, & potentiâ, quocirca intelligentiæ apud Peripateticos (licèt id falſum ſit) non ſubiiciuntur motui, quoniam ſecundum Ariſt. carent omni potentia: Cœlum autem ſicuti tantùm habet potentiam ad vbi, & ad locum; ſic etiam tantùm habet motum localem: cæteræ autem res ſublunares, quoniam propter imperfectionem earum multiplici conſtant potentia, ideo multis etiam & variis motibus cientur.

Porrò, cùm res naturales quæ mouentur, conſtent actu & potentia, hinc fit vt ſimul moueant, & moueantur, agant, & patiantur: prout enim actu ſunt, mouent & agunt, prout autem potentia, mouentur & patiuntur: quod Ariſt. confirmat 3. Phyſ. text. 8. & 16. & in libris de Generat. multis locis: ex quibus locis apertè colligitur, dari reactionem, de qua re grauis controuerſia eſt inter Philoſophos: verùm aliena huic loco, & à nobis explicanda in libris de Elementis. Sed (vt hoc obiter dicamus) ſex conditiones requiruntur, vt fiat reactio, id eſt, vt agens in agendo patiatur ab eo in quod agit. Prima eſt: Vt ſit agens corporeum; nam Intelligentiæ mouent cœlum, & non mouentur ab ipſo, quoniam ſunt incorporeæ, non poteſt autem incorporeum Phyſicè moueri ab eo quod eſt corporeum. Secunda: Vt agens habeat eandem materiam atq; patiens; nam cœlum agens in hæc inferiora, nihil patitur ab ipſis, propterea quod habet materiam longè diuerſam. Tertia: Vt agens agat actione Phyſica & reali, non autem intentionali & ſpirituali;

Sex neceſſaria ſunt vt fiat reactio.

ſiquidem color mouet viſum, & tamen non mouetur ab ipſo. ſimiliter, quodlibet ſenſibile & intelligibile & appetibile mouent ſuas potentias, & non mouentur ab ipſis. Quarta: Intelligitur hoc præcipuè in motu locali & alterationis, maximè verò in motu alterationis: nam non neceſſe eſt quod generat, generari ab eo, quod generatur. Quinta: Vt patiens non ſit nimis debile, ſed habeat tantam vim, vt poſſit aliquantulum agere in id à quo patitur: vnde ſi calor valde exiguus admoueatur ſummo frigori, patietur, & non aget. Sexta: Vt agens ſit intra ſphæram actiuitatis ipſius patientis, hoc eſt, vt ſit in ea diſtantia, vt poſſit virtus patientis pertingere vſq; ad agens: nam ſi eſſet tale interuallum, vt agens quidem poſſet attingere ipſum paſſum, patiēs verò non poſſet virtutem ſuam transfundere vſque ad agens, tunc fieret actio ſine reactione.

An potentia ſit magis de eſſentia motus quàm actus.

Sequitur quarta & vltima pars definitionis motus. *Pro vt in potentia.* Ex hoc patet, potentiam eſſe magis de ratione & natura motus, quàm actum; quoniam actus ponitur loco generis, potentia verò loco differentiæ, differentia autem magis attingit quidditatem rei quàm genus. Tum, quia motus accipit vnitatem, & diſtinctionem à termino ad quem, reſpectu cuius eſt in potentia. Deinde, quia res quæ mouetur, non mouetur reſpectu formæ, quam iam habet, quia iam quieſcit in illa, & cùm iam poſſideat ipſam, fruſtrà moueretur ad ipſam: ergo mouetur propter formam, quam nondum habet, ſed poteſt habere: quare motus præcipuè fit propter potentiam. Poſteà, ſit aqua quæ admota igni calefiat & ferueat, hęc ſimul & calefit ab igne & calefacit aliud, nempe manum vel aliud quiddam ſibi adiunctum; non poteſt autem reſpectu eiuſdem principij calefacere & calefieri; impoſſibile enim eſt idem eſſe principium agendi & patiendi, ergo reſpectu diuerſorum principiorum: ſed calefacit reſpectu actus, id eſt, reſpectu caloris, quem actu habet; ergo calefiet non reſpectu illius, ſed reſpectu caloris, quem nōdum habet, ſed pergit, & tendit ad illum habendum. Itaq; in omni motu tria inſunt: primò eſt actu aliquid formæ ad quam fit motus, tum eſt potentia ad ampliorem participationem illius formæ, deniq; eſt quidam fluxus, & (vt ſic loquar) quædam tendentia ad illam formam. Nam ſi hoc tertium deſit, quamuis duo priora adſint, tamen non erit motus: vt (verbi gratia) ſi aqua quæ calefit, remoueatur ab igne, habet quidem actu aliquid caloris, habet item potentiam ad ampliorem calorem, tamen quia non habet illum fluxum & tendentiam ad calorem, quam antea ex præſentia ignis habebat, ideo non dicitur moueri, vel calefieri.

Tria in omni motu reperiri.

Expli-

Explicantur decem magni momenti dubitationes, quæ circa definitionem motus exiſtunt.

CAP. V.

NVnc explicandę ſunt aliquæ dubitationes, quarum ſolutio magnam lucem afferet ad percipiendam meliùs naturam motus.

Prima dubitatio: An hæc definitio motus ſit vniuoca æqualiter conueniens omni motui. Reſpondēdum eſt, hanc definitionem motus non eſſe vniuocam. Ita enim ſentit Alexand. Simplic. Themiſt. Auerr. & Albert. 3. Phyſ. ſuper tex. 4. ratio eſt: primò, quia motus qui definitur, non eſt aliquod genus vniuocum, vt ſuprà oſtenſum eſt; quare nec definitio poteſt eſſe vniuoca. Deinde, quia principaliter dicitur de motu locali, & præcipuè de motu circulari: àb hoc enim neceſſariò cæteri motus dependent, & hic eſt natura, tempore & perfectione prior cæteris. Ad hæc, generatio & corruptio, cùm ſubitò & in inſtanti fiant, non continentur in hac definitione per ſe, ſed ratione præcedentium diſpoſitionum. Præterea, vocabula illa definitionis, *Entis, Actus, Potentiæ*, non dicuntur vniuocè de ſuis inferioribus. Ampliùs, ſignum huius eſt, quòd cùm motus eſſentialiter pendeat a termino ad quem, vt à quo accipiat vnitatem & diſtinctionem, tamen hic non exprimitur in hac definitione: terminus autem ad quem reſpondens motui vniuersè ſumpto, non eſt aliquid vniuocum, quod de qualitate, quantitate & vbi, ad quas res terminantur ſpecies motus, vniuocè dicatur. Poſtremò, cùm cęlum ſemper actu ſit in ſuo loco, neq; varietur niſi ſecundum quid, hoc eſt, ratione partium, hæc definitio non conueniet motui cœli, niſi ſecundum quid: nō enim cœlum dicitur eſſe in potentia, niſi ſecundum quid, ad vbi, non quidem ſecundum ſe totum, ſed tantùm ſecundum partes. Atque hoc loco intelligendum eſt, motum, ſi in eo conſideretur id quod habet aliquid perfectionis, vel ſecundum durationem vt eſſe æternum; vel ſecundum vniformitatem, vt eſſe inuariabilem, vel ſecundum cauſalitatem, vt eſſe cauſam rerum ſublunarium; vel ſecundum principium eius effectiuum, vt fieri ab animà vel ab intelligentia: ſi inquam hac ratione conſideretur, principaliter dici de motu circulari orbium cœleſtium: ſin autem conſideretur ſecundum id quod habet imperfectionis, vt eſſe in potentia, & inter terminos oppoſitos, qua ratione conſideratur & definitur ab Ariſt. in 3. & 5. lib. Phyſ. non dubium eſt, quin hæc ratio motus principaliter conueniet motui rerum ſublunarium, & minùs principaliter motui cœli. Non igitur pugnant inter ſe duo illa quæ ſuprà diximus: nimirùm, motum principaliter dici de motu locali ac circulari, definitionem aūt

An definitio motus ſit vniuoca.

motus ab Ariſt.traditã minus principaliter ac ſecundum quid conuenire motui cœli.

Secunda dubitatio:quid intelligitur per illud, *Entis in potentia?* Nam videtur poſſe intelligi,& mobile, & ipſum mouens: nam ante motum & mobile erat in potentia vt moueretur, & mouens vt moueret; & cùm fit motus,ſicut mobile partim iam eſt actu motum, partim debet ampliùs moueri ; ſic mouens partim iam actu mouit, partim debet etiam vlterius mouere. Reſpond. proculdubio Ariſt.per illud, *Entis in potentia*, intelligere,ipſum mobile , & non mouens, quod patet ex duobus: primò, quia omnia exempla quibus definitionem motus declarat,pertinent ad mobile:deinde,quia in reliquis duabus definitionibus,loco illius, *Entis in potentia*, ponit *mobile*, dicens; motus eſt actus mobilis in quantum mobile. Verùm & Simplicio & mihi placet, huiuſmodi definitionem poſſe accommodari etiam mouenti;& cauſa eſt,quia vnus idemq; motus eſt actus mouentis & mobilis. Itaque per illum & mobile deducitur ex potentia paſſiua ad actum , & mouens ex potentia actiua ad effectum ſuum:&ſicuti mobile ſucceſſiuè mouetur,& cùm perfectè accepit formam,deſiſtit moueri: ſic mouens ſucceſſiuè mouetur,& cùm perfectè formam produxerit, deſinet mouere. Sed etiam in hoc multiplex eſt diſcrimen: primùm, quia motus reſpectu mouentis eſt actus perfectus, reſpectu mobilis eſt imperfectus.Secundò;Quia reſpectu mobilis reſpicit potentiam paſſiuam , reſpectu mouentis potentiam actiuam. Tertiò:Quia reſpectu mouentis,producitur à forma,reſpectu mobilis tendit ad formam. Quartò, Quia per motum mouens dat aliquid,& ideo motus indicat perfectionem mouentis: at mobile per motum accipit & acquirit aliquid, quod arguit ipſum eſſe imperfectum. Quintò: Quia talis mutatio mouentis ab habitu ad vſum eius,non eſt propriè motus eius, quamobrem Ariſt.in 2.de Anima,t.57,mutationem quæ in agente fit ex forma ſeu habitu ad operationem, negat eſſe alterationem.

Tertia dubitatio:cùm Ariſt.tradat in 3.Phyſ.text.6.16.& 23. tres definitiones motus. Vna eſt, *Actus entis in potentia,prout in potentia.* Altera eſt, *Actus mobilis prout mobile.* Tertia eſt, *Actus mouentis in mobili, vel eius quod potentia actiuum eſt, & eius quod potentia paſſiuum,quatenus huiuſmodi ac ſimpliciter*; videndum eſt, quid inter has definitiones interſit.Reſpon. Primam definitionem eſſe magis Metaphyſicam quàm Phyſicam , quoniam illa vocabula, *Ens, Actus, Potentia*, ſunt Metaphyſica: tamen ea videtur maximè declarare & aperire, propriam naturam motus ignotam antiquis;motus enim neq; eſt pura potentia, neq; eſt

purus actus, ſed eſt quaſi medium quiddam, hoc eſt, actus mixtus cum potentia. Veteres autem cùm viderent motum neque eſſe puram potentiam tantùm, neq; actum; & non animaduerterent hunc actum medium, valdè hallucinati ſunt in explicanda natura motus. Hoc igitur nomine commendanda eſt prima definitio. Secunda definitio, eſt magis Phyſica, conſtat enim terminis Phyſicis, & exprimit proprium ſubiectum motus, quod eſt mobile. Sed Alexand. dubitat, quomodo definitur motus per mobile, cùm ambo ſint æquè ignota; & reſpondet, hæc eſſe relatiua, in quibus non eſt vitium vnum definiri per alterum; vt docet Ariſt. 6. Topic. Sed ego arbitror, neq; motum & mobile eſſe proprie relatiua; mobile enim non refertur ad motum, ſed ad mouentem, & falſum eſt, motum & mobile eſſe æquè ignota: mobile enim notius eſt, quàm motus; quod apertè ſcribit Ariſt. 4. Phyſ. t. 104. aiens, motum eſſe notum propter id quod mouetur. Idem ſcribit 3. Phyſ. Themiſt. ſuper tex. 16. Tertia autem definitio duplici nomine laudanda eſt, tum quia cõplectitur omnia à quibus dependet eſſe ipſius motus: motus enim quia eſt accidens, neceſſariò pendet à ſubiecto mobili: quoniam verò eſſe ipſius conſiſtit in quodam fieri & fluxu, neceſſariò etiam depẽdet à mouente; tum etiam quia vt ait Auerr. ex hac definitione tollitur illa grauis dubitatio, an ſit idẽ actus mouentis & mobilis: nam ſi motus eſt actus mouentis in mobili, profectò idem numero motus, eſt actus mouentis in mobili, vt latiùs dicetur infrà.

Comparatio inter tres definitiones motus traditas ab Ariſt. 3. Phyſic.

Quarta dubitatio, cùm motus eſſentialiter pẽdeat à termino ad quem, à quo (vt ſæpe diximus, & in hoc libro paulò infrà latius edocebimus) accipit vnitatem, & diſtinctionem, cur in hac definitione motus nõ exprimitur terminus ad quem? Reſpon. hìc definiri motum in communi; non datur autem aliquis terminus ad quem, communis omni motui; ſicuti non datur aliqua natura communis ſubſtantiæ & accidenti: ob hanc igitur cauſam in definitione motus non explicatur terminus ad quẽ; tamen tacitè ſignificatur, & continetur illis verbis; *in potentia, prout in potentia,* nam quod mouetur, eſt in potentia ad quid? proculdubio ad terminum ad quem, cuius gratiâ fit motus, & quo adepto ceſſat motus.

Cur in definitione motus non exprimatur terminus ad quem.

Quinta dubitatio: an motor ſit de quidditate ipſius motus; ratio dubitandi duplex eſt, tum quia Ariſt. in tertia definitione motus ponit motorem dicẽs, motus eſt actus mouentis in mobili vel actiui in paſſiuo: quidquid aũt ponitur in definitione alicuius, videtur pertinere ad eſſentiam eius: tum etiã, quoniam à quo pendet vnitas rei, ab eo quoq; pẽdet entitas, & quidditas ipſius, ſiquidem ens & vnũ conuertuntur inuicem atq; reciproce

An motor ſit de eſſentia motus.

Digitized by Google

cantur,& idem eſt principiũ vtriuſq;, at vnitas motus neceſſariò pendet ab vnitate motoris,vt apertè docet Ariſt.8.Phyſ.tex. 49.definiens vnum motum numero,qui fit ab vno mouente & eſt vnius mobilis:& in eod.lib.tex.82. negat motum proiectorum eſſe vnum numero & continuum, quia nõ fit ab vno mouente.Reſpon.motorem non eſſe de quidditate motus. Primò, quoniam Auer.5.Phyſ.com.3.ait,ſubſtantiam motus ex tribus tantùm conſtitui;ex termino à quo,termino ad quem,& ſubiecto;tempus autem eſſe de accidentibus,quæ cõſequuntur motum;motorem aũt eſſe de cauſis extrinſecis ipſius motus. Deinde,quoniam Ariſt.malè feciſſet in 1. Phyſ.tradens tãtũ tria principia generationis,nempe materiam,formam,& priuationem:nam ſi motor eſt de qualitate motus, non debuit prætermitti.Poſtea,in 4.Phyſ.vbi copiosè tractatur de qualitate, vnitate,& diſtinctione motus, nunquam mentionem fecit motoris, Poſtremò, motorem non eſſe de eſſentia motus, illud eſt maximo argumento, quòd motus vnius ſpeciei, poteſt fieri à mouentibus differẽtibus ſpecie atq; etiam genere,vt calefactio poteſt fieri ab igne,à motu,à ſole, ſeu lumine. Ad priorem aũt rationem dubitandi,dicimus Ariſt.in tertia definitione motus poſuiſſe motorem,non quia ſit de quidditate motus, ſed vt oſtenderet,vel eſſe vel exiſtentiam motus dependere à mouente, & mobili; vel vt doceret quo pacto vnus & idem numero motus,eſt actus mouentis & mobilis,de quo antè dubitatum fuerat.Adde,quòd definitiones Phyſicæ non ſolum complectuntur cauſas internas quę eſſentiam attingunt,ſed etiam externas vt efficientem & finem, qua de re ſuprà in 3.lib. huius operis fusè à nobis eſt diſputatum. Ad poſteriorem autem reſpondemus,motorem non eſſe de vnitate ſpecifica motus, ſic enim rectè concluderetur eum eſſe de quidditate ipſius motus; ab eodem enim ſumitur vnitas ſpecifica, & quidditas rei, ſed tamen motoris vnitas requiritur ad vnitatem numeralem motus, de qua illis locis loquitur Ariſt.non autem ſequitur, vt ſi quid neceſſarium ſit ad vnitatem numeralem motus, continuò id ſit de quidditate ipſius;nam certum eſt, tempus non eſſe de quidditate motus, quod tamen neceſſariò requiritur ad vnitatem numeralem eius,vt Ariſt.5.Phyſ.tex.34.& 35.

An diſcurſus noſtri intellectus ſit motus,cui cõueniat definitio motus.

Sexta dubitatio: An tertia operatio intellectus, quæ vocatur ratiocinatio,ſit motus, eique conueniat definitio motus. Nam videtur eſſe motus: appellatur enim à Latinis diſcurſus, quod nomen ſignificat motum. Deinde, intellectus eſt in potentia ad intelligendum, & per diſcurſum mouetur ſucceſſiuè ab vno in aliud. Poſtremò, videtur id dicere D. Thomas primo libro Poſter. ſuper text.43.his verbis: *Proceſ-*

ſus

ſui ſcientiæ eſt quaſi motus quidam rationis, cuiuſlibet aũt motus vnitas ex termino ad quem præcipuè cõſideratur, vt patet ex 5. Phy. quare etiã vnitas ſcientiæ ſumi debet ex termino ipſius, qui eſt ſubiectum circa quod verſatur; nam ſcientia aut eſt ſpeculatiua, aut practica; finis ſpeculatiuæ eſt cognitio ſubiecti ſui, vt finis Geometriæ eſt cognitio magnitudinis: finis autem practicæ, eſt conſtructio ſubiecti, vt finis artis ædificatiuæ eſt conſtructio domus. Vnde relinquitur, quòd cuiuſlibet ſubiecti vnitas ſecundũ vnitatẽ ſubiecti eſt attẽdenda. Hæc D. Th. Ad hoc ita reſpondendum eſt. Tertia operatio Intellectus, etſi habet aliquam ſpeciem & ſimilitudinem motus Phyſici, per quam poteſt ei quodammodo accommodari definitio motus, tamen propriè nõ eſt motus Phyſicus, de quo hic loquimur; quod ſic probatur. 1. Ari. 1. li. de Part. animal. c. 1. ideò negat intellectum pertinere ad conſiderationem Phyſicam, quia non eſt natura, neq; principium motus. Phyſ. 2. l. 4. Phyſ. t. 20. probat in anima intellectiua non eſſe motum, dicens animam potius quieſcendo, quã motu fieri prudentem & ſapientem: *Secundum nullam* (inquit) *potentiam motus, fit in nobis ſcientia.* Et paulò pòſt. *Quia quieta eſt reſidetq; anima, ſciens fit & prudens.* 3. In 1. l. de Anima t. 48. reprehendit Platonem, qui dixerat Intellectum mouere ſeipſum, ſubditq; operationem Intellectus etiam ſyllogyſticam, quæ eſt diſcurſiua, magis aſſimilari quieti quã motui. 4. Si operatio Intellectus eſt motus, ergo pertinet ad aliquam ſpeciem motus; non videtur aũt referri poſſe ad aliam ſpeciem motus, quã ad alterationem; ſed quod non ſit alteratio, hinc patet. Primò; quoniam Ari. 2 de Anima t. 57. ait mutationem, quæ fit in Intellectu ad ſpeculandum vel intelligendũ, aut non eſſe alterationem aut eſſe aliud genus alterationis. Deinde, quoniã 7. Phyſ. t. 12. inquit alterationem fieri in qualitatibus ſenſibilibus. 3. In lib. 1. de Genera. t. 1. docet omne quod alteratur poſſe corrumpi, ſed Intellectus non corrumpitur, ergo non alteratur. Poſtea in lib. 2. de Gener. t. 24. inquit, alterationem verſari in qualitatibus, quæ pertinent ad tactum. Hinc igitur planum eſt, quamuis diſcurſus Intellectus ſit aliquo modo ſimilis motui Phyſico, tamen verè ac propriè non eſſe motum Phyſicũ, nec ipſi conuenire definitionem motus, niſi per quandam ſimilitudinem & accommodationem. Vide quæ affert Simplicius ſuper t. 32. li. 6. Phyſ. diſputans an actiones animæ ſint motus: citãsq; pulcherrimas Theophraſti, & Stratonis ſententias. Hæc autem licèt cognitu digniſſima ſint, nos tamen hoc loco ſtudio breuitatis, ea taciti præterimus.

Septima dubitatio, an hæc definitio conueniat motui cœleſti & circulari? Reſpondeo aliquo modo ei conuenire, tum quia 3. Phyſ. ſuper tex. 6. ita ſentit Simplicius, Auerr. & Albertus, &

An definitio motus conueniat motui cœli. Simplicius etiam 8.Phyſ.ſuper t.9.tum etiam quia Ari. 8. Phyſ. t.4 volens probare motum in communi nunquam incæpiſſe, vtitur quaſi fundamento & firmamento ſuæ probationis definitione motus 3. Phyſic. tradita; quaſi illa ſit communis omni motui. Præterea definitur motus, cuius principium eſt natura, quæ fuit definita 2. Phyſic. ſed definitio naturæ conuenit cœlo, vt ſuprà li.7. docuimus, ergo etiam motus qui definitur 3. Phyſi. conueniet motui cœli. Poteſt igitur definitio hæc accommodari motui cœli, non quidem ſimpliciter, ſed tantummodo ſecundum quid:nam cœlum dum mouetur, eſt in potentia,non ſecundũ ſe totum,ſed ſecundũ partes: (verbi gratia)Sol qui nũc eſt in Ariete,eſt in potentia, vt ſit in Tauro. Veruntamen ſimpliciter & abſolutè, non videtur hæc definitio conuenire motui cœleſti; nam quod mouetur, eſt in potentia ad aliquid acquirendum, nihil autem poteſt acquirere quod iam habeat,vel antea habuerit,motus autem cœli eſt localis,cœlum verò ſemper habet eundem locum, neq; per motum aut nouum locum acquirit, aut perdit antiquum, aut loco ſuo propiùs accedit, aut longiùs abſcedit. Deinde, motus eſt actus imperfectus, & quod mouetur eſt imperfectum; vt dicitur 3 Phyſ.t.15.& 8.Phyſ.t.40. at neq; motus cœli eſt imperfectus, neq; cœlum quod mouetur eſt imperfectum, ex quo fit vt motus cœli habeat minimum potentiæ varietatis, & imperfectionis inter omnes motus Phyſicos.

An definitio motus conueniat motui violento & artificiali. Octaua dubitatio,an hæc definitio cõueniat motui violento,& artificiali? Reſpondendum eſt. Non eſſe dubium quin definitio motus poſſit ſecundum quid, & aliquo modo accommodari motui violento, & artificiali. Ad quod probandum ſatis argumenti eſt, quòd Ariſto. explicans definitionem motus, vtitur exemplis tam motus violenti, quàm artificialis. Nam.3.Phyſ.t. 7. ponit exemplum ædificationis & medicationis, qui ſiunt motus artificiales, & volutationis, qui eſt motus violentus. Sed verè ac propriè ſi loqui volumus, & rem ipſam ſubtiliùs conſiderare, definitio motus non conuenit huiuſmodi motibus, vt rectè Simplicius ait lib. 3. Phyſ. ſuper t. 9. & ratio eſt, primò, quia is definitur motus cuius principium eſt natura, motus autem violentus, & artificialis non ſiunt à natura. Deinde, ſi motus eſt actus entis in potentia, ergo quod mouetur eſt in potentia; ſed res non eſt in potentia ad motum violentum, alioquin non eſſet motus violentus; nam ſi lapis eſſet in potentia ad motum ſurſum,qui eſt violentus,cùm ſit etiam in potentia ad motum deorſum, ſimul eſſet in potentia ad duos motus locales contrarios. Et ſicuti res non eſt in potentia ad formam artificialem, vt oſtenſum fuit ſuprà

libro

libro 7. huius operis, ſic non eſt in potentia ad motum artificialem. Nona dubitatio, an hæc definitio motus conueniat generationi, & corruptioni? ratio dubitandi eſt, tum quia quod generatur non eſt partim actu, partim potentia, quippe cùm generatio fiat in inſtanti, vnde tota forma ſimul introducitur in materiam; tum etiam quia Ariſt. in 5. li. Phyſ. tex. 8. negat generationem eſſe motum. Ad hoc ita reſpondendum eſt: Generatio bifariam ſumi poteſt, vt pulchrè ſcribit Auerr. 6. Phyſ. comm. 59. vno modo pro ſola introductione formæ ſubſtantialis, & ſic non eſt motus propriè dictus, ſed potiùs terminus motus, vt eodem lib. demonſtrat Auerr. comm. 32. & ita negat Ariſt. in 5. Phyſ. generationem eſſe motum. Altero modo ſumitur generatio pro aggregato ex productione formæ ſubſtantialis, & tota præcedente, alteratione, ſeu diſpoſitione, quæ diſpoſitio quoniam eſt via ad generationem, & propter ipſam inſtituitur, & ordinatur à natura, non immeritò etiam vocatur generatio: hoc igitur modo ſumpta generatio, eſt motus, & fit in tempore, & comprehenditur hac definitione. Vnde Ariſtoteles text. 6. libri 3. Phyſic. declarans definitionem motus per omnes ſpecies eius, connumerat etiam generationem, & corruptionem. Idem affirmat Simplicius in 8. Phyſic. in digreſſione ſuper text. 9. Verùm hac de re alio loco plura diſſeremus.

An definitio motus conueniat generationi.

Decima dubitatio. Cùm ea definitio ſit vana & Dialectica (vt dicitur 1. de Anima, tex. 11.) ex qua non facilè cognoſcuntur, & percipiuntur proprietates definiti, quærendum eſt ex definitione motus, quænã proprietates eius innoteſcant? Reſpondeo, multas proprietates motus ex eius definitione cognoſci & colligi. Prima ꝓprietas eſt, quòd motus eſt cõtinuus & ſucceſſiuus: nam ſi qđ mouetur, partim eſt actu partim potentia, & partim iam fuit motum, partim debet etiam moueri pòſt, ergo mouetur ſucceſſiuè. Verùm hæc continuatio motus, vt ait Auerr. comm. 6. lib. 3. Phyſ. non æquè reperitur in omni motu ab initio vſq; ad finem; ſed in motu locali perfectè inuenitur, niſi quid impediat; graue enim extra ſuum locum naturalem poſitũ continuè mouetur ad ipſum, niſi q̃d obſtet. Perfectè autem continuatio motus cernitur in motu circulari cœli, qui eſt perpetuus, continuus, vniformis; quod ei euenit tum ob incorruptibilem, & infatigabilem vim intelligentiæ mouentis, tum ob perfectè globoſam cœli formam principio & fine carentem. In alteratione autem plerumque interpellatur continuatio, propter multa contraria & impedimenta, quæ extrinſecus occurrunt. In motu autem augmentationis ſæpè interrumpitur. non. n. viuens ab initio vſq; ad finem,

Sex proprietates motus, quæ ex eius definitione colliguntur.

continuè augetur,ſed aliqua ætate plus alia verò minus,aliqua verò nihil. Vnde Auerroës inquit, argumentationem cōponi ex multis motibus,& ex multis quietibus. Secunda proprietas eſt, motum non fieri in inſtanti, ſed in tempore; nam ſi motus fit ſucceſſiuè, ergo habet partes priores & poſteriores, ergo menſuratur tempore,nam tempus definitur ab Ari.4.Phyſ.numerus motus ſecundum priùs & poſterius. Tertia proprietas eſt, quòd forma quæ per motum acquiritur, non conſiſtit in indiuiſibili: alioqn tota ſimul in inſtanti acquireretur: ex quo efficeretur,vt motus non eſſet continuus, nec ſucceſſiuus, nec fieret in tempore. Eſt igitur forma quæ per motum acquiritur, diuiſibilis & habet partes ſeu,vt vocant Latini, gradus, quorū vnus poſt alium acquiritur ſucceſſiuè per motum: Vnde Auerroës comm.4.l.3.Phyſ. ait motum nihil aliud eſſe, quàm generationem vnius partis poſt aliam partem eius formæ ad quam tendit motus,donec perficiatur& fiat in actu. Quarta proprietas eſt: ſi motus eſt actus mobilis, ergo mobile eſt prius motu, nam definiens prius eſt definito.Hanc proprietatem nimirum mobile eſſe prius motu,tetigit Ari.8.Phyſ.t.4.eliciens ipſam ex ſecunda definitione motus.Ex eo autem quòd mobile eſt poſterior motu, Ari. 8. Phyſ. t. 4. argumentatur motum nunquam incœpiſſe. Quinta proprietas eſt : Motus neq; habet primam partem neq; vltimam : & omne quod mouetur & prius mouebatur;& poſterius mouebitur;quæ proprietas oritur ex eo qđ motus eſt continuus & diuiſibilis in infinitum;quā proprietatem Ariſtot.lib 6.Phyſ.latè tractat. Sexta proprietas motus eſt, quòd motus eſt actus imperfectus, vt ait Ari. 3. Phyſ. t. 15. & 8. Phyſ.t.40.Nam ſi quod calefit non eſt perfectè calidum, alioquin non eſſet potentia calidum , nec moueretur vlterius ad calorem,ergo calefactio eſt actus imperfectus: ſi etiam omnis motus eſt mixtus ex actu & potentia, ergo non eſt actus perfectus,is. n. omnem excludit potentiam. Et quia per generationem forma ſubſtātialis tota ſimul perfectè acquiritur,ideo generatio eſt actus perfectus,ac proinde non eſt motus. Atq; hęc de proprietatibus motus, quæ ex definitione motus cuiuis facilè innoteſcunt.

An actio & paſſio re differant inter ſe, an ratione tantùm.

CAP. VI.

QVoniam Ari. in 3. Phyſ. à t. 18. vſque ad 23. ex eo quòd motus eſt actus mouentis in mobili , argumentatur actionem & paſſionem eſſe eundem re motum,ratione tamen differentem;relatum enim ad mouens ex quo procedit, vocari actionem, relatum verò ad mobile in quo recipitur , & inhæret paſſionem appellari; videndū eſt an hoc ita ſit, Nam in eo

du-

dubitationem & difficultatem haud leuem eſſe, ipſemet Ariſt. eodem in loco teſtificatur. Scotus quidem certè 4. Sent. diſt. 13. q. 1. cenſet, actionem re diſtingui à paſſione: quod probat hoc argumento; actio ſubiectiue eſt in agēte, paſſio autem in patiente; ergo non ſunt vna res. Impoſſibile. n. eſt, vnū accidens numero ſimul eſſe in diuerſis ſubiectis. quod aũt actio ſubiectiuè ſit in agente, à Scotiſtis probatur multis rationibus. primò, vnumquoq; denominatur formaliter tale ab eo quod ſubiectiuè & intrinſecè eſt in ipſo: vt corpus denominatur album ab albedine, non quæ eſt extra ipſum, ſed quæ ſubiectiuè eſt in ipſo; ſed agens formaliter denominatur agens ab actione, ergo actio ſubiectiuè eſt in agente. Secundò. Actio & paſſio differunt genere, quia ſunt duo prædicamenta diuerſa, ergo diſtinguntur re. Nam ſi tantùm differunt ratione, ergo citra operationem intellectus non differret actio à paſſione, & ita idem erit docere, & diſcere, verberare & verberari. Tertiò. Cuius eſt potentia, eius eſt actus, vt inquit Philoſophus in libro de ſomno & vigilia; ſed potentia actiua ſubiectiuè eſt in agente, ergo etiam actio. Quartò. Si actio non eſt in agente, ergo erit in patiente, ergo patiens, vt patiens aget. Quintò. Auerr. 8. Phyſ. comm. 15. volens probare motum eſſe æternum, & non fuiſſe de nouo factum à Deo, ſic argumentatur: Si Deus ageret aliquid de nouo, ergo mutaretur; quæ conſequentia non valeret, niſi actio eſſet in agente; nam ideo, ſi Deus ageret quidpiam de nouo, mutaretur, quia reciperet in ſe nouam actionem, quam antea non habebat. Sextò. Sit vnus ignis calefaciens duo ligna; non eſt dubium, quin cùm ignis ſit vnus numero, etiam per vnam numero actionem calefaciat illa duo ligna: quæro igitur, aut illa actio eſt in igne aut in lignis: ſi in igne, habeo quōd volo; ſi in lignis, ergo vnum numero accidens ſubiectiuè, eſt in duobus numero diſtinctis ſubiectis. Septimò. Idem eſt ſubiectum relationis & fundamenti, nam relatio non ineſt alicui niſi propter fundamentum quod reperitur in ipſo, vt æqualitas non ineſt alicui, niſi in ipſo inſit quantitas; ſed relatio agentis ad patiens eſt in ipſo agente, ergo fundamentum ipſius erit quoque in illo agente, hoc autem fundamentum eſt actio. nam per actionem agens refertur ad patiens, ergo actio ſubiectiuè eſt in agente. Hæc pro ſententia Scoti.

Opinio Scoti actionem ſubiectiuè eſſe in agente, atq; ideo re diſtingui à paſſione, quæ eſt in patiente probatur ſeptem argumentis.

Actionem non eſſe in Agente, nec re diſtingui à paſſione.

CAP. VII.

NObis autem multò aliter hac de re videtur eſſe ſentiendū quare ſententiam noſtram, breuiter exponamus. Actio

tribus modis ſumitur. Vno modo ampliſſimè pro omni actione ſiue immanente, ſiue tranſeunte, ſiue Phyſica ſiue non; & ſic nomen actionis aſſignatur naturæ animæ, menti, Intelligentijs, & Deo. Deinde, accipitur anguſtiſſimè, pro actione tantum quæ fit ſecundum qualitates, quæ dicitur alteratio; nam inter accidentia, ſola quantitas propriè, ac per ſe eſt actiua, & ita ſumit nomen actionis Ariſt. primo de Gene. tex. 45. ſcribens motum latiùs patere quàm actionē, quoniam actio tantùm dicitur de alteratione quæ fit in qualitatibus: motus autem, & de hac & de alijs motibus. Præterea, ſumitur actio ea ratione vt reciprocetur cum motu Phyſico; quemadmodū ſumitur ab Ari. 8. Phy. t. 18. vſq; ad 23. & à nobis in præſenti dubitatione.

Demonſtratio Heruæi ad probandum actionem non eſſe in agente.

His poſitis, ſtatuo actionem ſubiectiuè non eſſe in agente, ex quo patebit etiam, re nō diſtingui à paſſione. Sed primùm exponam demonſtrationem, quam ad id oſtendendum affert Heruæus 4. Quolibeto q. 4. Pòſt adiungam etiā rationes meas. Heruæus igitur ſic argumentatur; ſi actio eſt in agente, vel eſt principium actiuum agentis, vel reſpectus agentis ad patiens, vel aliqua entitas abſoluta, de nouo producta in agente dum agit; nam quid aliud ſit actio ab his tribus, ne fingi quidē poteſt; ſed actio nihil horum eſſe poteſt; ergo falſum eſt actionem ſubiectiuè eſſe in agente. Minor probatur ſecundum omnes partes; & primùm quòd actio non ſit principium actiuum agentis, probatur dupliciter: primò, quia principium actiuum, eſt principium actionis, ergo ſi actio eſt principium actiuum actio eſt principium actionis, & idem ſuipſius. Tum quia quotieſcunq; eſt actio, agens ſemper actu agit, at non ſemper quotieſcunq; eſt principium actiuum, ſemper actu agit: nam in igne dum eſt, ſemper eſt principium calefactiuum, cùm tamen nō ſemper ignis actu calefaciat: ergo actio nō eſt principium actiuum. Deinde, probatur ſecunda pars, quòd actio nō ſit reſpectus agentis ad patiens; nam talis reſpectus eſt relatio pertinens ad categoriam ad aliquid, actio verò facit categoriam diuerſam, ergo non eſt reſpectus. Neque valet perfugium Scoti, dicentis duplicem eſſe reſpectum; vnum intrinſecum, quo prædicamentum ad aliquid conſtituitur: alterum extrinſecum, ad quem pertinent alia ſex prædicamenta. Hoc inquam non valet, primùm, quia talis diſtinctio ficta eſt ab ipſo. Deinde, quia ratio formalis relationis, quæ traditur ab Ariſt. eſt eſſe ad aliud; quicquid igitur per ſe habebit talem relationem ſiue extrinſecè ſiue intrinſecè, pertinebit ad categoriam ad aliquid. Poſtremò, probatur tertia pars, quòd actio non ſit entitas de nouo producta in agente, & dupliciter probatur. Primò, quia ſi actio eſt entitas quæ producitur, ergo produ-

producitur per aliam actionem, & ſic erit progreſſus in infinitum: nam ſi dices illam actionem produci per actionem, quæ ſit idem cum ipſa, pari ratione ego dicam formam quæ producitur ab agente; produci per actionem, quæ ſit idem cũ ipſa forma: quare cùm talis forma quæ producitur non ſit in agente ſed in patiente; actio per quam producitur non erit etiam in agente. Deinde, ſi actio eſt entitas de nouo aduenies agenti; ergo agens de nouo accipiens, quod antè non habebat, patitur & mouetur, quare agens in agendo per ſe à ſeipſo pateretur & moueretur. Hæc Heruæus.

Noſtræ autem rationes hæ ſunt. Primò. Hæc opinio repugnat Ariſtot. & Peripateticis. Nam Ariſtot. 3. Phyſic. text. 20. ait non eſſe incõueniens vt idem actus ſit communis duobus, agenti & patienti. nam agentis eſt tanquam à quo, patientis tanquam in quo: ſicut doctio eſt actus docentis: verùm non eſt inquit, deciſus, ſed eſt in ipſo diſcente: atqui doctio eſt actio, ergo ſecundum Ariſt. actio eſt quidem agentis vt à quo, non vt in quo, ſed ſic eſt in patiente. Deinde, Ariſt. 3 Phyſi. t. 22. volens declarare quomodo idem motus ſit actio & paſſio diuerſa ratione, inquit motum eſſe actionẽ, prout eſt actus huius in hoc. Nota illud (in hoc) quia indicat actionem ſubiectiuè eſſe in patiente: paſſionem verò eſſe huius ab hoc. Præterea lib 9. Metaphy tex. 16. his verbis ſcribit: *Quorumcunque præter actionem eſt aliud quod fit, horum actio in eo quod fit eſt, vt ædificatio in eo quod ædificatur, & contextio in eo quod contexitur; ſimiliter etiam de alijs & omnino motus in moto.* Sed nihil apertiùs, nihil explicatiùs, pro huius ſententiæ confirmatione dici poteſt, quàm quod ab Ariſtotele libro 2. de Anima, tex. 139. ita ſcriptum eſt. *Si igitur motus eſt actio & paſſio & eſt in eo quod mouetur & patitur, actus enim & motiui actus in patiente fit. Vnde non neceſſe eſt mouens moueri.* Et ſequenti textu: *Sicut enim* (inquit) *actio & paſſio in patiente eſt non in agente, ſic & ipſius ſenſibilis actus in ipſo ſenſitiuo exiſtit.* Omnes item Peripatetici, vt Alexander, Themiſtius, Philoponus, Simplicius, Auerroes, Albertus, & D. Thomas idem ſentiunt; vt patet ex his quæ ſcribunt cùm in tertio libro Phyſicorum in expoſitione 20. 23. tex tum in 2. de Anima, in explanatione tex. 139. Poſtea, ſi omnis actio eſt in agente, ergo nulla actio eſt tranſiens ſed omnis actio eſt immanens, contra Ariſtotelem, qui lib. 9. Metaphyſi. text. 16. facit duplicem actionem, vnam tranſeuntem, alteram immanentem: & contra omnes Philoſophos, qui talem diſtinctionem admittunt. Adhæc. Pono hoc fundamentum, actionem eſſe motum, quod patet, primùm ex Ariſt. qui lib. 3. Phyſi. te. 19. ait tam actionem quàm paſſionem

Multæ rationes auctoris ad idem probandum.

eſſe motus his verbis: *Cùm igitur vtraq; ,ſit motus; ſi diuerſi quidem in quo ſunt?* & tex.22.ait: *Neq; actio cum paſſione idem propriè eſt, ſed cui inſunt hæc, motus.* Deinde, ratione quoq; hoc manifeſtum eſt, nam agere eſt mouere, & eſſe agens eſt eſſe mouens, ergo actio eſt motus: nam agens non mouet niſi per actionem. Præterea, actio eſt ens ſucceſſiuum, & quia per actionem agens ſucceſſiuè agit, quòd ſi actio eſt ens ſucceſſiuum, ergo eſt motus. Hoc iacto & ſuppoſito fundamento ſic argumentor. Actio eſt motus, ergo non eſt in agente. probo conſequentiã tripliciter: primò, quia omnis motus ſubiectiuè eſt in mobili, vt Ariſtot. ait 3. Phyſ. tex.18: & patet ex definitione motus, nam ſi motus eſt actus mobilis prout mobile, ergo eſt in mobili. Tũ, ſi actio cùm ſit motus eſſet in agente, ergo mouens moueretur eo motu quo mouet: probatur conſequentia, nam ſi calefactio eſt in igne, ergò ignis calefit, nam ſicut impoſſibile eſt calorem eſſe in aliquo quod non ſit calidum, ita eſt impoſſibile calefactionem eſſe in aliquo, quod non calefiat, ergo ignis per eandem actionem & calefacit & calefit. Præterea, ſi actio eſt motus, paſſio etiam eſt motus, ergo vnum numero mouens ſimul producit duos motus : & cùm motus diſtinguantur per terminos, cùm in actione & paſſione ſit idem terminus numero, nempe forma quæ producitur, quo pacto actio & paſſio poterũt eſſe diuerſi motus? His accedit, q ſi actio eſt in agente, ergo eſt aliqua entitas de nouo producta in ipſo, quæro à quo producitur talis entitas? non à patiente, ergo à forma quæ eſt in agente, (verbi gratia) calefactio à calore qui eſt in igne: aut igitur calefactio eſt idem cum calore qui producitur, & ſic non erit in agente, ſed in patiente, ſicut etiã calor qui producitur, recipitur in eo quod calefit: vel eſt res diuerſa à calore, & ſic non poterit produci à calore, qui eſt in igne: nam calor nõ poteſt producere aliud quã calorem. Ad extremum, ſequeretur, agens eſſe prius & poſterius actione: prius, quia producit actionem: poſterius, quia ſecundum Scotum agens eſt formaliter agens per actionem inhærentem in ipſo. Sicut ergo albedo natura prior eſt albo, ſic actio prior debet eſſe agente, quare idem reſpectu eiuſdem & poſterius erit & prius.

Soluuntur rationes Scotiſtarum. CAP. VIII.

NVnc reſpondendum eſt ad rationes Scoti. Ad primam. Denominatio poteſt fieri, vel ab intrinſeco vt album ab albedine : vel ab extrinſeco vt eſſe veſtitum à veſte quæ eſt extra, ſic agens denominatur ab actione, non quia ſit in ipſo, ſed quia ſit ab ipſo. Ad ſecundam. Non neceſſe eſt prædicamenta diſtingui re, ſed tantum ratione, per rationem autem non intelligi-

telligimus operationem intellectus, ſed definitionem & vt Ariſt. dicere ſolet ipſum eſſe rei. Nam quamuis actio re non differat à paſſione, tamen etiam citra operationem cuiuſuis intellectus aliud eſt motum exire à mouente, in quo eſt ratio actionis, & aliud recipi in patiente per quod conſtituitur paſſio. Ad tertiā. Illius propoſitionis, cuius eſt actus, eius eſt potētia, non eſt is ſenſus, vt in quo eſt potentia, in eodem ſubiectiuè ſit actus: ſed potius is cui conuenit poſſe agere eidem conuenit agere: non enim eſt alia res, quæ poteſt agere & alia quę agit, ſed eadem. Ad 4. Actio realiter eſt in patiente, ſed non formaliter: hoc eſt res quæ eſt actio nempe motus eſt in patiente, ſed illud quod eſt exire ab agente in quo cōſiſtit ratio actionis non eſt in patiente: & hanc ſolutionem tetigit hic Ari. 3. Phyſ. tex. 21. Ad quintam. Illa conſequentia Auerrois non habet vim ex eo quòd actio ſit in agente, ſed quia ſi Deus immediatè ageret aliquid de nouo, non poſſet reddi cauſſa cur nunc egit & non antè, cùm ipſe ſit æternus, niſi quia ante noluit agere, nunc autem voluit, ex quo putauit Auerr. ſequi Deum mutari ſecūdum voluntatem: verùm argumentationem hanc Auerrois infirmā eſſe, in extremo huius operis libro demonſtrabimus. Ad ſextam in illo exemplo, ſecundum rem ſunt duæ actiones, ſicut duo calores, qui producuntur in duobus lignis, reſpectu tamē principij actiui à quo procedunt huiuſmodi actiones quod eſt vnum dicuntur eſſe vna. Ad ſeptimam. Relatio agentis ad patiens eſt in agente, ſimiliter fundamentum illius relationis eſt in ipſo agente, verum tale fundamentum non eſt actio ſed potentia actiua, quæ eſt in agente: nam potentia actiua prout ei ex parte paſſi reſpondet ſubiectum aptum moueri, fundat relationem, quæ eſt inter motiuum & mobile: prout verò ex parte paſſi reſpondet ei aliquis actus productus, vel qui producitur, fundat relationem, quæ eſt inter mouens & motum, ſiue inter agens & patiens. Itaq; eadem potentia actiua fundat duplicem relationem diuerſa ratione.

Relationes quæ ſunt inter motiuum & mobile & inter mouens & motum, quod nā habeant fundamentum.

De Terminis Motus tractantur decem celebres quæſtiones.

CAP. IX.

Expoſita eſt definitio motus, qua eius natura declaratur. Deinceps agendum eſt de terminis motus, qui etiam in eius ratione continentur. Etenim cùm motus ſit tranſmutatio quædam, hanc autem (vt nomen ipſum auctore Ari. 5. Phyſi. te. 7. ſignificat) neceſſe eſt fieri ex aliquo in aliquid, oportet ſane motum etiam inter duos terminos eſſe, quorum alterum quidem vocant terminum à quo, alterum autem terminum ad quem. Verum vt quæ de huiuſmodi terminis docere volumus,

ea,tradantur breuius,& dilucidius explicentur:ponemus nonnullas breues quæſtiones,in quarum explicationem, eorum ferè omnium quæ ad hanc doctrinam pertinent cognitionem includemus.

An omnis motus requirat terminos.

QVAESTIO. I.

IN omni motu ineſſe debere terminos aliquos confirmat Ariſt.6.Phyſi.tex.91. & 1.lib.de Cœlo, tex.86. Deinde, idem perſpicuum fit inductione facta per omnes ſpecies motus:nam in generatione & corruptione, termini ſunt ens,& non ens; in augmentatione & decretione magnum, & paruum, in alteratione qualitates contrariæ:in motu locali,differentiæ poſitionum contrariæ,vt ſurſum & deorſum.Poſtremò,id etiam ratione probatur; nam ſi quis motus careret termino, is eſſet infinitus:ſed natura horret infinitum,vt quod careat ordine & certa agentis intentione,& fruſtra ſit,cùm nunquam ad finem peruenire valeat, nã ſi mouens mouet mobile, vt reducat illud de potentia ad actum, ſi motus infinitus fuerit, nunquam poterit reduci mobile ad actum,quare fruſtra mouebitur. Adde,quòd ſi motus localis eſſet infinitus, ergo ſpatium,per quod fit, deberet eſſe infinitum:ſi augmentatio eſſet infinita,quantitas deberet eſſe infinita, non dari autem quantitatem infinitam in 3. Phyſi. demonſtratum eſt. Sed dubitatio exiſtit de motu circulari,qui communiter dicitur infinitus, & carere principio & fine. Sed hoc non obſtat, quia in motu circulari duo conſideranda ſunt,vnum,duratio eius,quæ eſt infinita ſine principio & fine,quia ſecundum Ariſt.nunquam incepit aut deſinet, & eſt perpetuus atq; continens:alterum eſt ratio formalis ipſius motus circularis,cui repugnat infinitum:non enim eſſet circulus, neq; motus circularis, ſi eſſet infinitus, ratio enim circularis motus in eo eſt,vt vnde incipit,ibi terminetur. Adde, quòd in circulo oportet eſſe centrum medium circuli locum obtinẽs, & ab extrema circunferentia æqualiter vndiq; diſtans, at in infinito neq; medium neq; extrema poſſunt deſignari. Sed quia circulus non habet principium re diſtinctum à fine, & in eo non eſt aliqua certa pars, quæ præter cæteras poſſit dici principium aut finis,ideo dicitur carere principio & fine. dicitur igitur motus circularis infinitus, vel ratione durationis, vel quòd non habet principium re diuerſum à finè, eiuſque termini ſunt re idem, & ratione tantùm principij ac finis differentes: hoc enim poſcit natura motus circularis:vide Ariſtotelem lib.6. Phyſi. textu vltimo.

An

An omnis motus requirat duos terminos.

QVAESTIO II.

OMnem motũ egere duobus terminis, vno à quo, altero ad quem, docet Ariſt. 5. Phy, tex. 7. probans omnem motum neceſſariò fieri ex vno in aliud, ex ipſo Græco vocabulo μεταβολὴ quod ſonat vnum poſt aliud. Hoc etiam manifeſtum eſt facta inductione per omnes ſpecies motus, quarũ vnamquã que duobus ſemper terminis circunſcriptam & definitam eſſe reperiemus. Idem quoque ratione probari poteſt, nam omnis motus continet acceſſum & receſſum, abiectionem & acquiſitionem: quod non poteſt fieri circa vnum & idem ſimpliciter Præterea, hoc indicat definitio motus quæ ſignificat mobile moueri à potentia ad actum: & Ari. 4. Phy. t. 91. ait in omni continuo finito non poſſe eſſe tantùm vnum terminum: ſed omnis motus eſt continuus, & eſt finitus, vt patet ex præcedentis quæſtionis explicatione: ergo non poteſt habere tantùm vnum terminum. Plures autem vno terminos ad quos, motus habere poteſt, ſed non vel vltimos, vel per ſe primo intentos, vel intrinſecos motui: exempli cauſa calefactionis propriùs & intrinſecus terminus eſt calor, at raritas vel leuitas non eſt terminus per ſe primò intentus, forma ſubſtantialis quæ per calefactionem producitur, licet ſit terminus per ſe intentus, non eſt tamen terminus immediatus & intrinſecus calefactioni. Sed hoc loco duo notanda ſunt, vnum eſt, in aliquibus motibus ambos terminos eſſe poſitiuos, vt in omni augmentatione & motu locali. & in multis alterationibus; in alijs verò, alterum terminum eſſe priuatiuum, vt in generatione & corruptione & illuminatione. Alterum eſt, aliquando hos duos terminos eſſe diſtinctos actu, & ſecundum rem, & determinatos, vt patet in omni motu, vno tantùm excepto circulari: aliquando verò non eſſe definitos, ſed tantùm diuerſos ſecundum potentiam & rationem, vt in motu circulari, cuius quodlibet pũctum circuli indifferenter eſt principium & finis: quod exigit ratio motus circularis, alioquin non eſſet circularis.

An in vno motu poſſint eſſe plures termini, quàm duo.

QVAESTIO III.

NOn poſſunt in vno motu eſſe plures termini per ſe quàm duo: vnus à quo, alter ad quem. Etenim in vno motu, terminus ad quem ſimpliciter non poteſt eſſe niſi vnus; quia ſi vnitas, diſtinctio, & denominatio motus ſumitur à termino ad quem, non poteſt hic eſſe multiplex, ſi motus eſt vnus. Tum, ſi motus re idem eſt cum termino ad quem, vt infrà

infrà docebimus, erit quoq; vnus, vel multiplex motus, ſicut eſt terminus ad quem. Deinde, oſtenſum eſt ſuprà, octauo huius operis libro, eiuſdem rei non poſſe eſſe plures cauſas perfectas, & in eodem genere cauſæ, ſed terminus ad quem eſt cauſa motus tanquàm finis eius, ergo vnius motus non poteſt eſſe niſi vnus terminus ad quem.

Quot modis vnus motus poſſit habere plures terminos ad quos.

Contingit autem (vt paulò antè diximus) eſſe plures vno, ſed vel non vltimos & totales, vt in calefactione calor, vt calor eſt finis calefactionis quæ præcedit, & per quam acquiritur, ſed non vltimus, neq; totalis: Vel non primò, ſed conſequẽter, vt in accretione primò acquiritur quantitas, conſequitur autem figura, locus, relatio æqualitatis vel inæqualitatis: Vel non intrinſecos motui, vt in alteratione quæ præcedit generationem, finis intrinſecus eſt qualitas, extrinſecus autem productio formæ ſubſtantialis: Vel per accidens, vt quod mutatur in album, poteſt ſimul mutari in dulce, vel muſicum, ſed per accidens.

De termino autem à quo, ſic dicendum eſt: cùm triplex ſit vnitas motus, generica, ſpecifica, & numeralis, in vnitate generica, terminus a quo debet eſſe eiuſdem generis atq; terminus ad quem: quia contratia continentur ſub eodem genere, ſed terminus à quo eſt contrarius termino ad quem, ergo, &c. In motu autem vno ſecundum ſpeciem, terminus à quo poteſt eſſe multiplex, & differens ſecundum ſpeciem; vt patet in mutationibus quæ fiunt, vel ab extremis ad vnum medium, vel à diuerſis medijs ad vnum extremum; nam cùm omnis dealbatio ſit vnius ſpeciei, vt dicit Ari. 5. lib. Phyſ. tex 31. alia tamen poteſt fieri à nigro, alia à viridi, vel rubro, quæ ſpecie differunt inter ſe: & cauſa eſt, quia medium cùm participet vtroq; extremo, ad vtrumuis refertur tanquàm contrarium eius. Quod ſi quis diceret, cùm terminus à quo ſit contrarius termino ad quem, ſi terminus à quo poſſit eſſe multiplex reſpectu vnius termini ad quem, fore vt vni ſint multa contraria, quod eſt contra Ari. & in primo lib. de Cælo, & 10 Metap. Reſpondendum eſſet, vni non eſſe duo contraria ſimpliciter; ſecundum quid autem non eſſe abſurdum: ſicut vni extremo opponitur, & alterũ extremũ, & mediũ, mediũ enim non opponitur vni extremo ſimpliciter, ſed ob participationem alterius extremi. Deniq; in vnitate numerali, impoſſibile eſt terminum à quo eſſe, niſi vnum numero; nam ſi non eſt, vel igitur erant plures numero, vel plures ſpecie, non plures numero, nam duo accidentia Phyſica, quæ habent contrarium, & acquiruntur per motum, ſi tãtùm differant numero non poſſunt ſimul eſſe in eodem numero ſubiecto, quia talium accidentium vnitas numeralis, vel omni-

Quomodo vni poſſint eſſe duo contraria.

mnino,vel certè neceſſariò pendet à numerali vnitate ſubiecti: ſi autem fuerint termini à quibus differentes ſpecie, cùm illi opponantur termino ad quem,fieret,vt vni eſſent duo contraria; nam extremum & medium, quæ videntur contraria alteri extremo, vel nunquam ſunt ſimul, vel ſi quando ſunt tunc vicem gerunt vnius contrarij comparatione alterius. Vide Ariſt. lib.5. Phyſi. tex. 6. Atque hoc quod diximus clariùs cernitur in motu locali. Sicut enim vnum corpus non poteſt ſimul eſſe in duobus locis numero reque diuerſis, ſic motus localis à duobus locis diuerſis ſimul recedere non poteſt. Verùm ſicut terminus ad quem, poteſt eſſe multiplex modo ſupradicto, ſic etiam terminus à quo. Cæterùm non ſicut ad vnitatem motus requiritur vnitas termini à quo, ita opus eſt, vt ſi motus fuerit diuerſus,terminus à quo ſit diuerſus.Nam à nigro poteſt fieri mutatio in album & viride,quæ differunt ſpecie; & ab eodem numero loco, id eſt centro, poſſunt moueri ignis & aër ad ſua loca,quæ ſpecie differunt,ex quo intelligitur terminum à quo non eſſe ita præcisè de ſubſtantia motus, ſicut eſt terminus ad quem.

An termini motus debeant eſſe diuiſibiles.

QVAESTIO IIII.

Diuiſio duplex eſt; vel ſecundũ partes quantitatis, vel ſecundũ gradus perfectionis;prior diuiſio tantùm reperitur in terminis motus localis & augmẽtationis:poſterior verò, tantũ in qualitate.Oportet aũt terminos motus eſſe diuiſibiles vel priori vel poſteriori modo;ita vt nõ toti ſimul acquirantur, vel deperdãtur, ſed ſucceſſiuè per partẽ poſt partem.q̃ ſic probatur:Ariſt.3.Phy.tex.15.& 8.Phy.tex. 40. ait motum eſſe actum imperfectum,videlicet,quia in motu forma non habetur perfecta,ſed imperfecta;ergo forma eſt diuiſibilis, nam ſi eſſet indiuiſibilis,tota ſimul perfectè acquireretur:quare non eſſet vlla cauſa propter quam motus ad talem formam deberet vocari actus imperfectus.Inductione quoq; hoc manifeſtum fit per omnes ſpecies motus;in omnib.n.cernuntur termini diuiſibiles & partibiliter parabiles. Hoc etiam probatur ratione, nam ſi motus eſt actus entis in potentia, ergo quod mouetur, partem habet formæ iam actu acquiſitam, partem habet potentia acquirendam, ergo illa forma eſt diuiſibilis. Deinde,in motu, aũt mobile eſt perfectè in termino à quo aut perfectè in termino ad quem, aut partim in vtroque: ſi primum dixeris, ergo nondum mouetur: ſi ſecundum, ergo iam eſt motum, & ceſſauit motus: ſi tertium; ergo ambo termini ſunt partibiles. Præterea, motus per ſe eſt ſucceſſiuus, & ſit in

fit in tempore:ergo cùm motus re ſit idẽ atq; terminus ad quẽ, is acquiritur ſucceſſiuè. Ob eandem etiam cauſam terminus à quo ſucceſſiuè perditur. nam ſi terminus à quo ſimul & ſubitò abijceretur, etiam ſubitò & ſimul induceretur terminus ad quẽ; quia ſublato termino à quo, non reperiret aliquid ſibi reſiſtẽs & remorans productionem ſui. Sed dicet aliquis Ari. in 6. Phyſ. tex. 44 & 45. ſignificare terminum ad quem eſſe indiuiſibilem, & non acquiri in tempore. Reſpondeo, bifariam accipi terminum ad quem, vel vt is opponitur termino à quo, continens totam formam quæ acquiritur per motum, & ſic ſumit Ariſt. 6. Phy. 32. & 40. vſq; ad 44. & hac ratione terminus ad quem diuiſibilis eſt: vel pro vltimo formæ quæ acquiritur, quo acquiſito ceſſat motus, & ſic eſt indiuiſibilis, nam ſi eſſet diuiſibilis, non eſſet ſimpliciter vltimum formæ, quoniam haberet partes alias priores, & alias poſteriores: quid aũt ſit huiuſmodi vltimum, an gradus & pars aliqua formæ, an aliud quidpiam; poſteriùs conſiderabimus. nos loquimur hîc de termino ad quem priori modo: Ari. autem in 6. Phy. poſteriori modo, quocirca non eſt contradictio. Cæterum hæc noſtra ſententia habet locum tantummodo in motu propriè dicto, non autem in mutatione quæ diſtinguitur à motu, qualis eſt generatio, & corruptio; nam cùm talis mutatio fiat in inſtanti, forma indiuiſibiliter & tota ſimul acquiritur.

Pulchra dubitatio.

An termini motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe?

QVAESTIO. V.

NEceſſarium eſt terminos à quo, & ad quem, eſſe inuicem oppoſitos. Primò, quia Ari. 8. Phy. t. 62. & in 5. Phyſi. non ſemel ait omnem mutationem eſſe in oppoſitis. Tum idem fit manifeſtum, facta inductione per omnes ſpecies motus. Hoc etiam confirmatur ratione, quia aut ambo termini ſunt eiuſdem ſpeciei, aut differunt ſpecie; verùm non ſunt oppoſiti, ſed (ſicut vocant) diſparati, vt lignum & lapis: non poſſunt eſſe vnius ſpeciei, nam ſic in motu locali ambo eſſent vel naturales vel violenti; quare non eſſet vlla cauſa, cur ab vno fieret mutatio ad alterum. Deinde quia in motu vnus abijcitur, alter acquiritur, quod nõ poſſet fieri, ſi ambo eſſent ſimiles; nam terminus ad quem qui introducitur ab agente, eſt ſimilis agenti: ergo terminus à quo q̃ eijcitur ab agente, erit ei contrarius; ſi enim ipſe quoque agenti eſſet ſimilis, nequaquam ab eo eijceretur & corrumperetur. Neque verò poſſunt eſſe termini diſparati, ſic enim quodlibet fieret ex quolibet, neque eſſent termini cuiuſlibet mutationis definiti: & verò non omne agens

gens poteſt quemlibet terminum à quo corrumpere, ſicut nec quemlibet terminum ad quem producere: reliquitur igitur, vt debeant eſſe oppoſiti. Sed cùm oppoſitio ſit quadruplex, videndum eſt, quænam inſit in motu. Ac primum quidem oppoſitio relatiua non pertinet ad motum, quia in relatione per ſe non fit motus, vt poſtea dicemus; neque contradictoria; nam motus exigit mobile cum aptitudine recipiendi terminum ad quem ipſius motus, contradictio autem, cùm ſit oppoſitio inter puram negationem & affirmationem, id non depoſcit. Quocirca. 1. Phyſi. tex. 43. dicitur album fieri ex non albo, non quolibet, ſed quod ſit nigrum; & quia contradictio eſt inter ens ſimpliciter, & non ens ſimpliciter, ex non ente autem ſimpliciter nihil fit Phyſicè, ideo motus reſpuit oppoſitionem contradictoriam. De priuatiua autem oppoſitione, diſtinguendum eſt; nam vel eſt pura priuatio & ſic non pertinet ad motum, ſed ad mutationem: pura enim priuatio licet ſit in aliquo ſubiecto, tamen quia per ſe non eſt aliquid poſitiuum, non poteſt reſiſtere agenti, quare in inſtanti abijcitur, nec circa ipſam fit motus, ſed mutatio inſtantanea, vt patet in illuminatione: vel eſt contrarium, quod reſpectu alterius contrarij dicitur priuatio, vel quia eſt imperfectius illo, vel quia includit abſentiam contrarij cum aptitudine ſubiecti, per quæ duo conſtituitur ratio priuationis; & quia talis oppoſitio priuatiua non differt à contrarietate, poteſt circa ipſam fieri motus; de qua loquens Ariſto. 5. Phyſi. tex. 9. Priuatio, inquit, ponatur contrarium, propriè igitur ſola oppoſitio, quæ eſt in contrarietate, pertinet ad motum propriè dictum.

Sed hoc loco tres exiſtunt dubitationes: Prima eſt, in creatione eſt oppoſitio contradictoria, nam eſt mutatio à non ente ſimpliciter ad ens. Altera eſt, Ariſto. 5. Phy. tex. 7. & 9. & lib. 6. tex. 91. ſcribere generationem eſſe in contradictorijs. Tertia eſt, vt fiat mutatio tantùm requiritur vt ſubiectum non habeat formam, ad quam debeat fieri mutatio, poſſit tamen eam habere, quare ad efficiendum motum ſufficit oppoſitio priuatiua. Ad has dubitationes breuiter ita reſpondendum eſt. Ad primam, conceditur antecedens, ſed negatur conſequentia, quia nos loquimur hic de mutatione Phyſica, qualis non eſt creatio, imò eſt æquiuocè mutatio. Ad ſecundam, Ariſt. vel ſumit ibi contradictionem pro oppoſitione priuatiua, vel appellat contradictionem eam oppoſitionem, quæ eſt in generatione & corruptione, propterea quòd ſit quodãmodo inter non ens ſimpliciter, & ens ſimpliciter, ſumendo non ens ſimpliciter, non quidem ipſum nihil, ſed quod non eſt ens in actu *Explicantur tres dubitationes.*

& oppo-

& opponitur enti ſubſtantiali,ſicut Ari. tradit 5. Phy. tex. 8. Ad tertiam: Vt fiat mutatio ſimpliciter, quæ dicitur de mulatione inſtantanea & ſucceſſiua, ſufficit oppoſitio priuatiua, non tamen, vt fiat motus propriè dictus, nam cùm is debet eſſe continuus & ſucceſſiuus, exigit aliquam reſiſtětiam in ſubiecto, quo circa debet fieri inter contraria.

An terminus à quo, debeat ſpecie differre à termino ad quem?
QVAESTIO VI.

DEbet ſemper terminus à quo diſtingui ſpecie à termino ad quem; nam ſi debent eſſe contrarij, vt proximè antè docuimus, oportet eos differre ſpecie. Et hoc apertè confirmat Ariſt. 1. de Cælo tex 86. dicens omnem mutationem fieri ſemper inter ea, quæ differunt ſpecie. Verùm hæc differentia ſpecifica in motu circulari non eſt ſecundum rem, ſed ſecundum rationem; nam idem punctum eſt terminus à quo & ad quem, prout habet rationem principij & finis. In augmentatione quoque, non tam inſigniter apparet talis differentia, ſicut in alijs motibus Nam minor & maior quantitas (inter hos enim terminos verſatur accretio) Mathematicè ſumptæ, non differunt ſpecie; Phyſicè autem, & in ordine ad eſſe operatione viuentis, & vt inchoant, atque terminant accretionis motum, ſpecie quodammodo differunt, ſicque de ipſis 1 lib. de Cælo, tex. 86. ſentit & ſcribit Ariſtoteles. Mutatio autem quæ fit ex minus albo ad magis album, dicitur fieri in eãdem ſpecie, quod tamen intelligendum eſt materialiter, non formaliter; talis enim mutatio per ſe non fit ex minus albo, vt album eſt, ſed prout habet admixtum nigrum, nam, vt auctor eſt Ariſtoteles remiſſio formæ fit ob admixtionem cõtrarij. Vide ipſum lib. 5. Phy. tex. 19.

An abiectio termini à quo & acquiſitio termini ad quem ſint vnus motus numero? QVAESTIO. VII.

CVm in omni motu ſint duo termini, vnus à quo, qui abijcitur, alter ad quem qui acquiritur, meritò dubitatur, an abiectio illius & acquiſitio huius, ſint vnus motus numero, an duo? Nam cùm ſint duo accidentia, quorum vnum remittitur & corrumpitur, alterum intenditur & perficitur, videtur id non poſſe fieri per vnum motum, veruntamen dicendum eſt, vtrumque comprehendi vno motu. Etenim omnium motuum eſt eadem ratio, ſed in motu locali & augmentationis, palam eſt, quòd decedere à termino à quo, & ire ad terminum ad quem,

ad quem, fit per eundem numero motum, ergo ſimiliter continget in aliis. Et Ariſt. in 5. Phyſ. t. 7. ait omnem motum neceſſariò fieri ex vno in aliud: & t. 49. ait motum propriè dictum, fieri ex vno contrario in aliud contrariū: & t. 54. ſcribit omnem motum conſiſtere in duobus ſubiectis, hoc eſt, terminis poſitiuis & contrariis. At ſi (verbi gratia) in calefactione aquæ, acquiſitio caloris eſſet vnus motus, & abiectio frigoris alter, neuter fieret inter duos terminos cōtrarios, neq; eſſet mutatio ex vno in aliud. Poſtea, Ariſt. 5. Phyſ. t. 4. & 48. inquit motum magis denominari à termino ad quem, quàm à termino à quo, quia terminus à quo abiicitur per motum, terminus aūt ad quem acquiritur: ergo ſupponit Ariſt. abiectionem termini à quo, & acquiſitionem termini ad quem, fieri per eundem motum. Præterea, in 4. Phyſ. t. 117. & 128. ait omnem motum eſſe remotiuum & corruptiuum alicuius à ſubiecto; quod verum non eſſet, ſi acquiſitio termini ad quem eſſet alius motus ab expulſione termini à quo: ille enim nihil remoueret à ſubiecto, ſed tantùm acquireret. Deinde in aqua remiſſio frigoris & acquiſitio caloris, fit ab eodem numero agente, hoc eſt, igne, per eandem calefactionē, per quam ſimul producitur calor, & corrūpitur frigus, ergo eſt vnus motus numero. Adhæc, ſi remiſſio frigoris differt in ratione motus, ab acquiſitione caloris, ergo vel talis remiſſio erit mutatio, vel erit motus propriè dictus: non mutatio, quia talis fit in inſtanti, & eſt in non habentibus contrarium: & ſi remiſſio frigoris eſſet mutatio, etiam acquiſitio caloris eſſet mutatio & non motus; oppoſitorum .n. eadem ratio eſt, ſic enim probat Ariſt. t. 8. lib. 5. Phyſ. corruptionē non eſſe motum, quia opponitur generationi, quæ non eſt motus. Neq; etiam expulſio termini à quo poteſt appellari motus: nam omnis motus fit inter duos terminos poſitiue contrarios, quod in remiſſione frigoris præciſè ſumpta non reperitur; nam ea tendit ab eſſe formæ, ad eiuſdem non eſſe. Quid pluribus opus eſt? Ariſt. hoc apertè docet 5. Phyſ. t. 47. ſcribens his verbis: *Eſt aūt qui ex contrario, et qui eſt in contrarium non contrarius, vt qui eſt ex ſanitate ei qui eſt in ægritudinem; idem enim & vnus eſt, eſſe tamen non idem eſt ipſis, ſicut non idem eſt ex ſanitate mutari, & in ægritudinem.* Argumentum autē initiò propoſitum nihil valet; nam licèt duo ſint accidentia, terminus à quo, & terminus ad quem, non ideo tamē fit, vt ſint duo motus, illius abiectio, & huius inductio. Tūc enim duo accidentia cōſtituunt duos motus, cùm ambo ſe habent, vt termini ad quos; quod ſecùs eſt hic, nam vnum habet ſe vt terminus à quo, alterum vt terminus ad quē; & acquiſitio vnius, per ſe primò fit, & intenditur principaliter ab agente, corruptio autem alterius, ſecundariò, & quaſi ex accidenti.

Multis argumentis probatur, eiectionem termini à quo & inductionem termini ad quem non eſſe duos terminos.

Ab vtro termino ſumenda ſit vnitas motus.

QVAESTIO VIII.

CVm triplex ſit vnitas generica, ſpecifica, & numeralis, de generica conſtat eam ſumi à termino ad quem, dicente Ariſt. lib. 5. Phyſ. 31. eos motus eſſe vnius generis, qui verſantur in eadem categoria, qui autem pertinēt ad diuerſas categorias, diſtingui genere. & tex. 25. perſpicuè docet vnitatem genericam motus ab eo ſumi ad quod fit motus. Vnitas autem ſpecifica non poteſt ſumi à termino à quo; contingit enim motus vnius ſpeciei procedere à terminis differentibus ſpecie, vt dealbatio quæ fit ex nigro, & quæ ex viridi: ſimiliter aër moueri poteſt ad ſuum locum ex centro terræ, & ex concauo Lunæ. Deinde poteſt eſſe terminus à quo vnus & idem; cum tamen motus, qui ab eo fiunt, differant ſpecie, vt motus aëris ad ſuum locum, & item ignis ad ſuum, ſpecie differunt, poſſunt tamen ambo fieri à centro mundi tanquam à termino à quo. Ergo vnitas ſpecifica ſumenda erit à termino ad quem. Cuius ſignum eſt, quod omnes motus habent denominationem ſuam à termino ad quem & ratio eſt, quia motus re idem eſt cum termino ad quem, & per ſe ordinatur ad illum: & hoc idem apertè docet nos Ariſt. lib. 5. Phyſ. tex. 31. & 35.

Ponuntur quinq; obiectiones.

Sed occurrunt aliquæ dubitationes. Prima, terminus ad quem nondum eſt, ergo motus non poteſt accipere ab eo vnitatem ſuam ſpecificam. Secunda, ad eundem terminum poteſt moueri aliquid per lineam rectam, vt per chordam; aliud verò per circularem, vt per arcum, qui motus tamen differunt ſpecie. Tertia. Ad eundem terminum, per idem ſpatium poteſt moueri vnum animal reptando, aliud ingrediendo, aliud volando, cùm tamen hi motus differant ſpecie. Quarta. A concauo lunæ ad centrum moueatur terra, moueatur item ignis; hi motus ſpecie differunt, quia vnus eſt violentus, alter naturalis; moueri namq; deorſum, ſicut eſt naturale terræ, ita igni eſt violentum; ſpatium tamen idem eſt, & ambo termini à quo & ad quem ſunt idem. Quinta. Mutatio ex albo in vididem colorem, & mutatio in rubrum etiam ex albo, communiter exiſtimantur differre ſpecie, cùm tamen termini ad quos non differant: nam mutatio ex albo ad viride fit tanquam ad nigrum, quo participat viride aliquo modo: ſimiliter mutatio ex albo ad rubrum, ad ipſum fit tanquam ad nigrum, vt docet Ariſt. 5. Phyſic. text. 6. & 52. ergo ambæ mutationes fiunt reſpectu eiuſdem termini ad quem.

Verùm ad hæc facilè reſponderi poteſt hoc modo. Ad primam: cùm eſt motus, terminus ad quem partim eſt, partim non eſt;

eſt, quia partim eſt acquiſitus, partim eſt acquirendus. Quin etiam totus quodammodo eſt non in actu perfecto & completo, ſed in fieri. Adde quòd id quod non eſt, poteſt eſſe & habere ſe vt finis, poteſt dare nomen & rationem ſpecificam iis, quæ per ſe ordinantur ad illum; vt patet in omnibus potentiis & inſtrumentis quæ ſpecificantur per actus ad quos ordinantur: atque hoc manifeſtum ex iis, quæ ſupra lib. 8. de Cauſalitate finis diſputauimus. Ad ſecundam, Quamuis extremum vtriuſq; motus videatur eſſe idem, tamen id in quo fit motus, & quod per motum acquiritur, non eſt idem; nam ſiue quod acquiritur per motum localem ſit ſpatium, ſiue ſit vbi, conſtat hæc diuerſa eſſe in motu per circulum, & per ſpatium rectum. Adde, quòd per accidens eſt, vt quod mouetur per circulum inſiſtat, & quieſcat in aliquo puncto illius circuli; nam ſecundum rationem circuli, ſuapte natura aptum eſſet moueri ab eodem puncto ad idem punctum. Ad tertiam & quartam. Motus conſiderari poteſt, vel vt motus eſt, vel vt eſt naturalis, aut violentus, vel ſecundum modum quo fit: ſi priori modo conſideretur, omnes motus qui fiunt inter eoſdem terminos, ſunt eiuſdem ſpeciei; ſin autem poſteriori modo, motus ignis & terræ ad centrum, ſpecie differunt, quia vnus fit naturaliter ad centrum, alter violenter. Similiter motus rependi, ambulandi, & volitandi, non differunt vt motus ſunt, ſed ſecundum modum, quo fiunt, proprium, & naturalem vnicuiq; generi animantium. Aliud igitur eſt conſiderare motus aliquos vniuerſè ac ſimpliciter, vt motus ſunt, & aliud vt ſunt tales motus, nimirum vel ratione principij effectiui, vel ratione modi quo fiunt.

Soluuntur obiectiones.

Ad quintam. De mediis qualitatibus, ſpecie differant ab extremis nec ne, non ſatis liquet. Etenim Auerr. 5. Phyſ. com. 6. & 52. videtur ſentire, extrema eſſe in mediis actu, nō quidem perfecto, ſed remiſſo & imperfecto, non aliter quàm ſunt, in eo quod eſt tepidum, frigus & calor. Opinatur etiam ad album fieri mutationem ex rubro aut viridi, ſimiliter vt fit ex minus albo, cum quo eſt permixtum nigrum. His conſequens eſt, rubrum & viride non diſtingui ſpecie ab albo, veluti nec minus album ſpecie differt ab eo quod eſt perfectè album. In libro autem 4. de Cœlo, com. 26. ſtatuit duplex medium; vnum quod dicitur medium per comparationem, quia nimirum comparatum vtrique extremo, habet cum vtroque ſimilitudinem quandam atq; conuenientiam; hoc modo aër dicitur medius inter ignem & terram, quippe qui grauis ſit comparatione ignis, leuis autem terræ cōparatus. Atq; huiuſmodi medium, eſt quidpiam ſimplex & ſpecie diuerſum ab extremis. Alterum medium vocatur per compoſitionem, quod eſt mixtum & tem-

Pulchra diſputatio, an colores medij ſpecie differant ab extremis.

Opinio Auerr.

peratum ex ipſis extremis, quæ in eo actu ſed imperfectè inſunt. Et medium huius generis non eſt forma ſimplex, ſed ex ipſis extremis conflatum quippiam atq; concretū, nec ab vtroq; extremo ſpecie, ſed tantummodo ſecundum magis & minus differens. Atq; hoc modo viride eſt medium inter album & nigrum. Ne quis autem de opinione Auerr. dubitandi locus cuiquam reliquus eſſet, is lib. 10. Metaphy com. 23. explicatiſſimis verbis ſententiam ſuam aperuit ſcribes, medias qualitates non diſtingui ſpecie ab extremis, ſed tantum differre ab illis ſecundum magis & minus. Nec id modò ait, ſed etiam probat eo argumento, quòd cùm ab vno extremo non fiat mutatio ad alterum extremum, vt ab albo ad nigrum, niſi per media quæ inter vtrumq; extremum interiacent, ſi media ſpecie differrent ab extremis, nunquam poſſet fieri motus vnius ſpeciei, nec cōtinuus ab vno extremo ad alterum extremum, frequenter enim propter varias mediarum qualitatum ſpecies interrumperetur. Nec in motu continuo, qui fit inter duo extrema contraria, eſſet ipſum (inter) ad quod neceſſe eſt prius peruenire, quàm ad extremum, vt docet Ariſt. lib. 5. Phyſ. tex. 22.

Videtur Ariſt. idem ſentire cum Auerr.

Atq; hæc quidem ex ſenſu Auerrois dicta ſunt. Cuius ſententiæ ſuffragari videtur Ariſt. ſcribens 1. Phyſ. tex. 47. & lib. 10. Metaph. tex. 23. Media componi ex ipſis extremis: & affirmans 5. Phyſ. tex. 6. & 22. mutationes quæ fiunt à medijs ad extrema, fieri tanquam ab extremo ad extremum, quoniam medium eſt quodammodò vtrumq; extremum. In lib. autem Phyſ. 6. tex. 32. apertè docet, quòd mutatur ex albo in nigrum, id non cùm primùm diſcedit ab albo, iam eſſe in nigro; prius enim eſſe in fuſco, & per hoc poſtea ad nigrum peruenire. Ex quo licet concludere, fuſcum ſpecie non diſtingui ab albo & nigro: alioquin ſi ſpecie differret, nunquam ex albo in nigrum fieri poſſet motus vnius ſpeciei & continuus, ſed propter mediorum colorum varias ſpecies, quas neceſſariò pertranſiret, ſemper eſſet interruptus. Ergo ſecundum hanc opinionem, mutatio ex albo in nigrum, non differt ſpecie ab ea quæ fit ex albo in viride vel rubrum, vel alium quemuis colorem medium; quod tamen in quinta dubitatione, tanquam certum & conceſſum ab omnibus, ſumptum & poſitum fuit.

Opinio communis.

Altera opinio eſt, quam pleriq; omnes Philoſophi ac Theologi ſequuntur, medias qualitates ſpecie diſtingui ab extremis, nec has eſſe in illis actu & formaliter, ſed tantum virtute: & propter ſimilitudinem atq; conuenientiam, quam mediæ habent cum extremis, dicuntur illæ ex his componi. Cùm igitur ex nigro fit mutatio in viride, dicitur fieri quodammodo in album, quia viride habet conuenientiam quandam cum albo,

pro-

propter quam viride quodammodo eſt contrarium nigro; & quia mutatio non fit, niſi vbi eſt contrarietas: idcirco Ariſt. ait ex nigro mutationem fieri in viride, ea ratione vt eſt quodammodo album, quoniam hac ratione eſt quodammodo contrarium nigro; per ſe autem, & vt loquuntur formaliter, ſeu actu, viride nihil habet in ſe nigredinis & albedinis, & ab vtroq; colore differt ſpecie.

Themiſt. & Simplicius ſequuntur priorem ſententiam.

Atq; hæc quidem à magnis Philoſophis, de præſenti quæſtione in vtranq; partem ſatis acutè ac probabiliter diſputantur. Ego priorem ſententiam, ſi falſam & improbabilem dixero, planè mentiar. Præſertim cùm in ea quoq; Themiſtium, & Simplicium fuiſſe ſciam: quippe qui explanando text. 6. lib. 5. Phyſ. haud obſcuris verbis docent, medios colores mixtos & compoſitos eſſe ex coloribus extremis, qui in ipſis inſunt; non aliter, quàm id quod eſt tepidum (hoc enim ipſi vtuntur exemplo) mixtum & concretum eſt ex calore & frigore. Conſtat aūt tepidum non differre ſpecie à frigido & calido, cùm nihil aliud ſit tepidum, quàm frigidum & calidum ſimul & remiſſe. Addunt præterea illi, ex nigro fieri mutationem in viride, non ea ratione vt eſt viride, ſed propter albedinem, quæ aliqua ex parte in eo, quod eſt viride, continetur. Videmus etiam pictores, partim extremorum, partim mediorum colorum certa quadam permixtione, & temperatione, alios colores medios efficere. Quis autem credat, nouas colorum ſpecies, tanta facilitate ſic ab illis confici? Ergo, licet (vt dixi) priorem ſententiam nō reprobem, ad poſteriorem tamen, quæ inter qualitates medias & extremas differentiam ponit ſpecificam, ſum equidem aliquanto propenſior. Fit enim mihi vero ſimillimum, qualitates medias eſſe formas & qualitates ſimplices, eaſque habere proprias ac peculiares cauſas, proprietates, & effectus, quamobrē neceſſariò diſtingui ſpecie ab extremis. Si enim conſtant ex ſola mixtione extremarum qualitatum, nec ab illis differunt niſi ſecundum magis & minus, ergo viride non magis differret à nigro & albo, quàm ab his differunt minus album & minus nigrum: at quis ita ſentiat, cùm id vel oculorum iudicio apertè redarguatur? Iam verò ſi colores medij non ſpecie, ſed tantummodò ſecundum magis & minus differunt ab extremis, & ex illorum mixtione conflantur, ergo quotieſcunq; ex nigro perfecta fit mutatio in album, oporteret omnes intermedias colorum ſpecies procreari & apparere, quod falſum eſſe, mutationes, quas in eiuſmodi coloribus, cùm ab arte, tum à natura quotidie fieri videmus, manifeſtè declarant.

Sententia auctoris.

Cur colores medij dicātur.

Sed cur (nam & hoc quæret aliquis) Ariſt. & Peripatetici aiunt, colores medios componi ex coloribus extremis? An id

non eſt intelligendum de compoſitione Phyſica, ſed de Metaphyſica? quæ in eo conſiſtit, quòd colores medij habent affinitatem, ſimilitudinem & conuenientiam cum extremis. Nam & animam rationalem, quæ eſt ſimplex ſubſtantia, Philoſophi aiunt eſſe formam quandam inter naturam materialem & immaterialem quodammodo mediam, & ex vtraq; compoſitam; quoniam eſt vtriuſq; ſimilis & particeps. An potius compoſitio mediorum colorum referenda eſt, nō ad colores extremos, ſed ad eorum cauſas? Cauſæ autem colorum ſunt (vt innuit Alex. 1. lib. Natural. quæſt. cap. 2. lux, perſpicuitas, & opacitas: lux & perſpicuitas in mixtione, cum priuatione opacitatis, eſt cauſa albedinis: Opacitas cum priuatione, vel certè cum perexigua perſpicuitatis & lucis admixtione, eſt cauſa nigredinis: Ex illis tribus variè mixtis inuicem, atq; certa quadam ratione temperatis medij colores exiſtunt. An potius id referri debet ad colorum effectus? Album omnino diſgregat viſum, nigrum omnino eum congregat, vtrumque nimis ac præter modum oculorum ſenſum afficit: quamobrem eum offendit ac lædit; omni namq; ſenſui, quoniam is in mediocritate & temperata quadā ratione conſiſtit, omnis rerum quæ ſentiuntur exuperantia moleſta & noxia eſt. At viride, purpureum, cœruleum, alijq; colores medij, partim congregant, partim diſgregant viſum, & modicè ac temperate ſenſum afficiunt. Ex quo fit, vt non modò non offendant, ſed etiam inuitent atq; oblectent aſpectum. Verùm de hac quæſtione quæ nunc à nobis raptim curſimque dicta ſunt, ea lectori hoc loco ſatis eſſe debent: quæ nos, licèt obiter, & quaſi per tranſennam, explicare tamen voluimus, vt rem per ſe obſcuram, nec ſatis adhuc explicatam, & ſanè ſcitu admodum dignam, aliquantulum tractatione noſtra illuſtraremus. Nunc memini (quod libet hic adiungere) idem quod nos de medijs coloribus ſentimus, ipſum etiam Auer. in 6. Phy. com. 32. & 3. Meteor com. vlt. ſentire.

[C]omponi ex colo[r]ibus extremis.

Deinceps ſequitur, vt de vnitate numerali motus, vnde ea petenda ſit, doceamus. Ad conſtituendam vnitatem numeralem motus, tria (vt ait Ariſt. 5. Phyſ. t. 53.) neceſſe eſt concurrere: vnum numero mobile, vnum numero terminū ad quem, tempus item vnum numero atq; continuum. Etenim motus eſt accidens, eſt via ad terminum ad quem, à quo re non differt; eſt deniq; ens ſucceſſiuum. Quia motus eſt accidens, non poteſt is eſſe vnus numero, niſi ſubiectum etiam in quo inhæret, hoc eſt, ipſum mobile, fuerit vnum numero. Sin autem motus eſt via ad terminum ad quem, nec re differt ab ipſo, qui poteſt eſſe vnus numero, ſi terminus ad quem vnus numero non fuerit? Quòd ſi motus eſt ens ſucceſſiuum, ergo non poteſt eſſe vnus

Tria concurrunt ad vnitatem numeralem motus.

numero, niſi etiam fuerit continuus; continuatio autem motus cognoſcitur & iudicatur ex tempore; eum namq; motum iudicamus eſſe continuum, quem cognoſcimus toto tempore, quo durat, nunquam fuiſſe interruptum.

Verùm hoc loco nonnullæ dubitationes exiſtunt. Prima. Præter tria ſupradicta quæ concurrunt ad vnitatē numeralem motus, etiam neceſſe eſt terminum à quo eſſe vnum numero. Non enim poteſt vnus numero motus, ex diuerſis numero terminis ſimul procedere. Secunda. Ariſt. 8. Phyſ. t. 49. & 82. perſpicuè & affirmatè docet, motum vnum numero atq; cōtinuum eſſe non poſſe, niſi mouens etiam fuerit vnum numero; ergo præter illa tria opus quoq; eſt vnitate numerali motoris. Tertia. Si canis ex turri cadens, medio in lapſu moriatur, erit vnus numero motus canis viuentis & mortui à turri vſq; ad terrā, quia eſt continuus: ridiculum enim eſſet dicere, eum in medio aëre, poſteaquam occidit, aliquanto tempore quieuiſſe, quia hoc eſt contra naturam grauis, nec poteſt reddi cauſa: quare ſi potuit aliquanto tempore quieſcere, deinde moueri cœperit, ac non potiùs toto reliquo tempore quieuerit. Hic igitur eſt vnus motus numero, tamen ſubiectum non eſt idem numero; canis enim viuus & mortuus non eſt idem numero. Quarta. Si in alteratione acquiritur ſemper alia & alia pars formæ, ergo non poteſt eſſe idem numero terminus ad quem totius alterationis. Quinta. Motus eſt prior tempore: quippe cùm tempus ſit paſſio motus, vt dicitur 12. Metaph. t. 29. ergo vnitas motus, non pendet à tempore, prius enim non pendet à poſteriori. *Quinq; dubitationes.*

Sed ad hæc argumenta ſic reſpondendum eſt. Ad primum, Ariſt. prætermiſit terminum à quo, vel quia certum eſt, ſi motus ſit vnus, & terminus ad quem vnus, terminum etiam à quo neceſſariò fore vnum, cùm ſit oppoſitus illi; vel quia cùm terminus à quo abiiciatur per motum, Ariſt. in declaranda vnitate & contrarietate motus, videtur eum deſpexiſſe. Ad Secundum. Verum eſt vnitatem motus etiam pendere à motore: tum quia motus dependet in eſſe & fieri à mouente: tum quia definitur eſſe actus mouentis in mobili, ſed quia nondum Ariſt. oſtenderat, omne quod mouetur neceſſariò moueri ab alio, & omnem motum egere mouente, quod demonſtrabit ipſe tum in 7. tum in 8. Phyſ. ideo in 5. lib. Phy. non fecit mentionem motoris, ne videretur vti rebus obſcuris, & nec dum demonſtratis. Nec ignoro quoſdam diſſentire Ariſtoteli, negantes vnitatem motus pendere à mouente, vt patet, cùm eadem nauis trahitur à multis hominibus, & idem calefit à multis ignibus: alios verò arbitrari, dictum Ariſtotelis tantùm eſſe verum in motu circulari, qui non ſolùm eſt vnus numero & continuus, *Solutio dubitationum.*

ſed etiam vniformis, & ſemper ſui ſimilis, in aliis autem minimè: ſed prior ſolutio ſatisfacit præſenti dubitationi, tota autem hæc controuerſia alio loco diſcutienda eſt. Ad tertium: Secundum opinionem eorum, qui ponunt tantùm vnam formam in vno compoſito, reſpondendum eſt: motum illius canis viuentis & mortui non eſſe vnum motum continuum, ſed duos motus, qui ſe habent deinceps ſeu conſequenter, qui copulantur illo inſtanti, in quo corrumpitur forma canis, & inducitur forma cadaueris: nam in illo inſtanti non eſt amplius canis, ſed incipit eſſe cadauer: & immediatè ante illud inſtans fuit motus canis, immediatè autem poſt idem inſtans, erit motus cadaueris: quare inter illos duos motus non intercipitur vllum tempus, ſed tantùm intercedit vnum inſtans: nec poteſt dici illud corpus aliquo tempore quieſcere. Secũdum autem opinionem Auerrois, cui nos in hac parte aſſentimur, cùm motus deorſum illius canis non fiat ratione animæ, ſed terræ quæ eſt in ipſo (ſunt enim elementa actu in mixto) quia eadem terra manet in cane & cadauere: idcirco idem numero motus continuatur, manente eodem ſubiecto, quod non eſt canis, ſed materia terrea, quæ erat in ipſo. Ad quartum. Quamuis per alterationem acquirantur diuerſę partes formæ, tamen tum quoniam acquiruntur vno continuo fluxu, tum quia ex illis multis partibus ſeu gradibus fit vna numero forma perfecta, ideo terminus alterationis cenſetur eſſe vnus numero. Ad quintum. Verum eſt, vnitatem motus per ſe non pendere à tempore, tamẽ quia motum fuiſſe continuum, & non interruptum, non poteſt cognoſci à nobis, niſi ex relatione ad tempus, ideo tempus adhibetur ad conſtituendam vnitatem numeralem motus.

An ſi canis ex turri cadens medio in lapſu moriatur, ſit motus eius viuentis & mortui idem numero & continuus.

Vnde petenda ſit contrarietas motuum.
QVAESTIO IX.

Motui aduerſantur & motus & quies: ille vt quiddam cõtrarium, hæc autem vt priuatio eius. Vnde autem ſumenda ſit contrarietas motuum, manifeſtum eſt ex præcedenti quæſtione: nam ſi ratio & vnitas motus ſumitur à termino ad quem, ab eodem quoque ſumetur diſtinctio, & contrarietas. Quoniam igitur motus fit ex vno in aliud, perfecta contrarietas exiſtet, cùm ambo termini vnius motus erunt contrarij ambobus alterius, vterque vtrique: vt patet in calefactione & frigefactione. Et ratio eſt, quia tunc in vno motu, vnus terminus abiicitur, in altero verò idem acquiritur, & contrà vnus acquiritur, & idem alio motu deperditur. Præterea, ſi frigus eſt contrarium calori, ergo frigefactio calefactioni: nam illa re idem

re idem eſt cum frigore, hæc autem cum calore. Quies autem opponitur motui, non quælibet cuilibet, ſed quies in aliquo, opponitur motui ex illo: nam aliquid habere, & perdere illud, opponuntur inter ſe, per quietem autem in aliquo habetur illud, per motum verò abiicitur: quies autem in aliquo, non opponitur motui qui fit ad illud, quia talis quies eſt finis illius motus, & perfectio, propter quam fit motus. Rurſum quietes in terminis contrariis opponuntur inter ſe, vt quies in frigore, & quies in calore: tum quia ſunt priuationes motuũ cõtrariorum eorumq; termini, nempe calefactionis & frigefactionis: tum quia re idem ſunt cum ipſis terminis, idem enim eſt quies in calore atq; calor acquiſitus & perfectus.

Sed circa hæc occurrunt nonnullæ dubitationes. Prima Motus ignis & terræ deorſum ſunt contrarij, quia vnus eſt violentus, alter naturalis, tamen vtriuſq; terminus, tam à quo quàm ad quem eſt idem, fingamus enim vtrunq; corpus moueri à concauo lunæ vſq; ad centrum. Secunda. Motus aëris à centro ad ſuum locum & concauo lunæ ad eundem locum partim videntur eſſe contrarij, quia vnus eſt aſcenſus alter deſcenſus, vnus fit ſurſum alter deorſum; partim verò minimè, quoniã ambo ſunt naturales aëri. Tertia. Motui circulari, neq; opponitur motus, vt dicitur in 1. de Cœlo, t. 24. neq; opponitur quies, quia eſt perpetuus: ergo non omni motui opponitur vel motus vel quies. Quarta. Priuatio in termino à quo inchoat motum, priuatio autem in termino ad quem priuat motum, ergo magis hæc aduerſatur motui quàm illa. *Quatuor dubitationes.*

Sed ad hæc ita reſpondemus. Ad primam. Illi motus, in ratione communi motus non ſunt contrarij, ſed opponuntur quatenus vnus eſt naturalis, alter violentus. Itaq; contrarietas motus ſimpliciter, attenditur penes terminum ad quem: quatenus verò eſt naturalis, aut violentus, ex principio effectiuo ſumitur: nam motus qui fit à principio intrinſeco rei, eſt naturalis, qui verò fit omnino ab extrinſeco contra inclinationem mobilis, eſt violẽtus. Ad ſecundam. Illi duo motus aëris nullo modo ſunt contrarij ſecundum rationem motus naturalis: & violenti: tam naturale enim eſt aëri ferri ad ſuum locum ex alio loco inferiori, quàm ex alio ſuperiori: in ratione autem communi motus, non ſunt contrarij ſimpliciter: nam aſcenſus & deſcẽſus opponuntur, cùm fiunt per idem numero ſpatium, quod hic nõ fit. ſimiliter motus qui fit ſurſum ſimpliciter, opponitur motui qui fit deorſum ſimpliciter: at locus aëris cùm ſit medius neq; eſt ſimpliciter ſurſum, neq; ſimpliciter deorſum, ſed tantùm ſecundum quid, & reſpectiuè: nam reſpectu concaui lunæ eſt deorſum: reſpectu autem cẽtri, eſt ſurſum. Sicuti mutatio ex *Solutio dubitationum.*

albo in viride&mutatio ex nigro in viride non ſunt inter ſe cõtrariæ ſimpliciter:quamuis viride ſit album ſecundum quid reſpectu nigri,& ſit nigrum reſpectu albi. Ad 3.aliud eſt loqui de motu in communi,vt motus eſt,aliud autem de motu,vt eſt circularis,&vt eſt motus cœli:motus.n. vt motus eſt, poteſt habere contrarium motum,&põt habere oppoſitam quietem,quãuis hoc repugnet motui circulari,quatenus eſt motus naturalis cœli,cui repugnat quieſcere. Quocirca Auerroes 1.l. de cœlo, co.32. ait motum circularem, ſecundum naturam, non habere contrarium,ſecundum aũt imaginationem,habere poſſe;nam imaginari poſſumus duos motus circulares ſuper eoſdem polos idemq; centrum ad partes contrarias, qui eſſent contrarij, quoniam impedirent ſe ac deſtruerẽt, quamobrem natura eos non facit,quoniam vel vterq;,vel certè alteruter, eſſet ocioſus: nam ſi viribus pares eſſent,ſe inuicem impedirent & neuter perfici poſſet:ſi alter eſſet potenrior,is impediret alterum,nec ſineret eum confici & abſolui.Hæc ſecundum Auerroem,vel aliter reſpondeni poteſt, Ari.hic præcipuè loqui de motu recto,nam circulari,quæcunq; traduntur his libris,vix conueniunt niſi fortè ſecundum quid & per quandam accommodationem. Ad Quartam. Duplex eſt priuatio, vna quæ continet abſentiã formæ futuræ, altera quæ habet abſentiam formæ præſentis quatenus erat fluens,in motu & in fieri: priori modo,quies in termino à quo,eſt priuatio motus,qui fit ex illo,poſteriori autem modo,quies in termino ad quem,eſt priuatio motus,qui fit ad ipſum,dicitur aurem motui magis opponi illa quàm hæc, tum quoniam illa abiicitur per motũ,hæc autem acquiritur,tũ quia quies in termino à quo, re idem eſt cum ipſo, ſimiliter motus cum termino ad quem,&quia hi termini opponuntur,ideo talis quies & motus etiam opponuntur. Motus autem ad terminum ad quem,& quies in ipſo termino, re ſunt idem inter ſe & cum ipſo termino ad quem: nã prout forma eſt in fieri, dicitur motus,prout eſt iam facta & acquiſita,dicitur quieſcens& ipſa quies. Sed quia in hac diſputatione, quam de terminis motus adhuc tractauimus,ſæpe diximus, & quaſi certum ſumpſimus motum re non diſtingui à termino ad quem,an ita ſit,diſputãdum atq; dijudicandum eſt.

An motus re differat à termino ad quem.

QVAESTIO. X.

Opinio & argumenta eorum qui cen-

OPinio eſt Aureoli, Pauli Veneti, & multorum, motũ eſſe re diuerſum à termino ad quem, qui acquiritur per motum vt calefactionem à calore: quæ cõfirmatur his rationibus.

Primò,

Primò. Illa differunt re, quorũ vnũ põt eſſe ſine altero & multo magis quando cum vnum eſt alterum non eſt nec eſſe poteſt: ſed ita ſe habet motus & terminus ad quẽ, nam cum eſt motus, nondum eſt terminus ad quem, & quando eſt terminus ad quẽ iam non eſt amplius motus, ergo differunt ſecundum rem. Secundo. De eadem re non poſſunt verificari prædicata contradictoria, ſed motui & termino ad quem conueniunt prædicata contradictoria, ergo differunt re, probatur minor, nam motus eſt ens ſucceſſiuum, non habens partes ſimul, vt calefactio, calor autem eſt ens permanens: illa non eſt per ſe in prædicamento, hic autem eſt per ſe; per illã acquiritur calor; at per calorem non acquiritur calor, illa terminatur ad calorem, at calor non terminatur ad calorem. Tertio. Proprietates motus non conuẽniunt termino ad quem; nam motus eſt continuus & velox vel tardus, diſtinguitur per mutata eſſe, cuius nulla pars eſt præſens, præter quiddam indiuiſibile; hæc autem omnia non poſſunt conuenire termino ad quem, vt per ſe clarum eſt. Quartò. In motu locali, non eſt idem motus, & terminus ad quem; nam motus eſt in mobili, quod autem acquiritur per motum localem eſt ſpacium, ſeu locus qui non eſt in mobili; quare ſimiliter ſentiendum eſt de aliis motibus.

ſent motum eſſe rem quampiam diuerſam à termino ad quem.

Alterã ſententia probabilior eſt, motum re idem eſſe atque id quod per motũ acquiritur; ratione tamen differre ab eo. Forma enim, v.g. calor dupliciter cõſiderari poteſt, vel per ſe, vt eſt qualitas quædam permanens, & ſic differt à motu: vel vt eſt forma quædam fluens (& vt ita loquar) fiens, de nouo exiens ab agente in paſſum, vel potius ex potẽtia materiæ in actũ, non ſimul obtinens eſſe, ſed accipiens illud cõtinue atq; ſucceſſiue, huiuſmodi formam dicimus nihil aliud eſſe quàm motũ. Itaq; in motu duo conſideranda ſunt, vnum tanquam materiale, quod eſt ipſa forma; alterum quaſi formale, quod eſt continuẽ fieri, ſeu fluere, & continenter tendere ab imperfecto ab perfectum.

Altera ſententia probabilior, motũ non re ſed ratione tantùm diſtingui à termino ad quem.

Atque hac poſita diſtinctione, funditus corruunt argumenta contraria. Primum enim argumentum nihil valet, tum quia illud axioma (ea re diſtingui, quorum vnũ poteſt eſſe ſine alio) falſum eſt, vt patet in materia & priuatione, in quantitate & figura, in fundamento & relatione: tum etiam, quia forma, vt eſt fiens & per motum fluens, non poteſt eſſe ſine motu nec motus ſine ipſa. Secundum autem pari facilitate diſſoluitur, nam de motu & forma enuntiantur prædicata contradictoria ea ratione, vt differunt ſecundum rationem, quæ enim conueniunt motui, non conueniũt formæ, vt forma eſt: tamen illa omnia conueniunt formæ, vt eſt in fieri. Idem reſponden-

Solutio argumentorum prioris ſententiæ.

dum eſt ad tertium argumentum, nam eſſe cõtinuum, & velox, vel tardum, licet non conueniat formæ, vt res quædam permaniens eſt, tamen conueniunt illi, vt eſt fiens. Ad Quartum. dicẽdum eſt, id quod intrinſecè, & formaliter acquiritur per motũ localem, non eſſe ſpatium, aut locum, ſed vbi, quod ſubiectiuè eſt in mobili, quare motus localis ſecundum rem neq; differt à mobili, neq; ab vbi; nihil enim aliud eſt, quàm mobile habens continuè aliud, & aliud vbi.

Motum non diſtingui à termino ad quem; probatur ſeptem argumentis.

Sed refutatis contrariis argumentis, adducenda ſunt ea, quæ valeant ad corroborandam ſententiam noſtram. Primò, hanc ſententiam tenet Commentator 7. Phy. cō. 4. & 5. Phy. cō. 9. & D. Thom. 11. Met. ſumma 4. c. primo, eamq; innuit Ari in tertio Phy. t. 4. his verbis: *Motus non eſt præter res ad quas eſt motus.* Deinde, Ari. inquit 3. & 8. libro Phy. motum eſſe quiddam mixtum ex potentia & actu, & eſſe actum imperfectum, qui continuè perficitur: & in quinto Phy. ait motum ad aliquem terminum perfici per quietem, quæ eſt in illo. hæc inquam dicta Ari. non poſſunt rectè intelligi, aut exponi, niſi ponatur motus idem eſſe ac terminus. Præterea, ſi calefactio eſt res differens à calore qui producitur, cùm ipſa habeat eſſe poſt non eſſe, ipſa quoq; producta erit; quare vel per ſe ipſam, quod eſt impoſſibile, vel per alium motum, & ſic progreſſus fiet in infinitum. Tum, ſi calefactio producatur debet autem produci, cùm ſit res quædam tranſiẽs à non eſſe ad eſſe, vtiq; producetur per calefactionem, nam producetur ab igne: ignis autem, vt calidus eſt, non agit niſi per calefactionem; erunt igitur duæ calefactiones, vna, per quam producitur calor in aqua, altera, per quam producitur iſta calefactio, quare erunt etiam duo calores non poteſt enim calefactio ſeparari à calore; quæ quàm ſint abſurda nemo eſt qui non videat. Poſtea, ſi motus localis producitur ergo vel per alium motum localem quod eſt impoſſibile; tum quia incurritur in infinitum, tum quia motus localis per ſe non habet vim producendi quicquam: aut per alium motum vel generationis vel alterationis, ex quo fieret, vt motus localis per ſe poſterior eſſet generatione vel alteratione: quod eſt contra Ari. in 8. Phy. vbi multis argumentis probat motum localem omni modo eſſe priorem cæteris motibus. Adhæc, ſi calefactio re differt à calore, aut illa duo differunt numero aut ſpecie: non numero tãtum, tum quia duo accidentia ſolo numero differentia non poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto, & tam calefactio aquæ, quàm calor, qui per calefactionem aquæ producitur ſubiectiuè ſunt in aqua; tum quia vnum eſt ens permanens alterum verò ſucceſſiuum: neq; ſpecie; nam qui poſſunt ſpecie diſtingui; cum ambo producantur ab eodem numero igne; & per idẽ nu- [illegible]

mero,

mero principium, nempe calore qui eſt in igne? Poſtremò, ita ſe habet potētia calefactiua, quæ eſt in igne, ad calefactionem, ſicut calor qui eſt in igne ad calorem productum: ergo ſecundum permutatam proportionem, ſicut ſe habet potentia calefactiua ad calorem, qui eſt in igne, ita calefactio ad calorē, qui producitur; ſed potentia calefactiua ignis non differt ſecundū rem à calore eius; ergo neq; calefactio differet ſecundum rem à calore qui producitur. quòd autem potentia calefactiua non differat ſecundum rem à calore qui eſt in igne, ſic oſtenditur, nam id per quod ignis calefacit, vel poteſt calefacere, eſt calor; ſed id, per quod ignis calefacit, aut poteſt calefacere, eſt potentia calefactiua: ergo potentia calefactiua & calor ſunt idem. Deinde, ſi hæc differunt ſecundum rem, ergo cogitemus vnum remoueri ab altero, ſit ergo calor ſine potētia calefactiua; tum ignis, & poterit calefacere, & non poterit: poterit, quia habebit calorem, non poterit, quia non habebit potentiam calefactiuam; idem accidet, ſi remoueamus calorem ab igne, & relinquamus potentiam calefactiuam.

Ex his igitur perſpicuum eſt, motum non re, ſed tantùm ratione diſtingui à termino ad quem. Intelligo autem hic per terminum ad quem, non extremum formæ, ſed totam ipſam formam, quæ acquiritur ab initio motus vſq; ad finem, neq; formam, prout eſt acquiſita, vel acquirenda, ſed prout eſt in fieri, continuè tendens ab eo quod eſt acquiſitum ad id quod reſtat acquirendum. Sed de natura motus eiuſque termini, hactenus ſit in hoc decimo tertio libro diſputatum.

FINIS LIBRI DECIMITERTII.

DE VARIETATE ET DIVISIONIBVS MOTVS.

LIBER DECIMVSQVARTVS.

QVID ſit motus, & quidquid ad propriam eius rationem atq; naturam conſtituendam pertinet, præcedenti libro fuit explicatum. Deinceps, agendum eſt de varietate & diuiſionibus motus. Tres autem ſunt principes diuiſiones motus: vna qua mot⁹ diuiditur in ſuas velut ſpecies, hoc eſt in generationem & corruptionem, in accretionem & decretionem, in alterationem, & in motum localem; altera qua motus diuiditur in naturalem motum atque violentum: Tertia qua motus, ea ratione vt eſt continuus, diuiditur in partes ſuas, quas vocant quantitatiuas. Has diuiſiones motus hoc libro contemplari & pertractare volumus. Sed à prima diuiſione motus in ſuas ſpecies exorſi, quænam ſint veræ ſpecies motus propriè dicti, diligenter inueſtigemus.

Generationem & corruptionem, non eſſe motus propriè dictos.

CAP. I.

VT colligamus veras ſpecies motus, quoniam is neceſſariò fit in aliqua categoria, perluſtrandæ ac excutiendę ſunt omnes categoriæ, & de vnaquaq; quęrendum ſigillatim, an poſſit in ea fieri motus nec ne. Et quia ſubſtantia eſt prima omniū, generatio autem & corruptio mutationes ſunt ad hanc, videndum eſt an hæ mutationes ſint motus. Ari. 5. Phy. t. 8. 10. 51. Auer. 4. Phy. co. 129. 5. Phy. co. 8. & 21. & 6. Phy. co. 32. & 59. negant generationem eſſe verum motum. Idem ſentiunt omnes expoſitores Ari. vt videre licet 5. Phy. ſuper t. 8. Rationes Ariſt. ſunt tres. Prima, omne quod mouetur eſt ens in actu, ſed quod generatur non eſt ens in actu, tū quia quod generatur nōdum eſt, tum etiam quòd materia, quæ eſt ſubiectū generationis eſt ens in potentia: ergo quod generatur non mouetur, nec generatio eſt motus. Secunda Quod mouetur eſt in loco, ſed quod generatur cum ſit nō ens, non pōt eſſe in loco, ergo &c. Tertia. Omnis motus eſt inter contraria, ſed ſubſtantiæ nihil eſt contrarium: ergo in ipſa non poteſt fieri motus propriè dictus.

Poſſent addi duæ aliæ rationes. Vna eſt, quia omnis motus eſt continuus & fit ſucceſſiuè: vt patet ex definitione motus, & quia quod eſt in tempore, eſt ſucceſſiuum, omnis autẽ motus eſt in tempore: & in 6. Phy. demonſtratur omnem motum eſſe continuum, & diuiſibilem; at generatio non fit ſucceſſiuè, ſed in inſtanti, vt docet Simplicius 5. Phy. ſuper t. 8. & Auerroes 4. 5. & 6. Phy. locis ſupradictis; & patet, quia generatio fit inter terminos contradictorios, vt in 5. Phy. docet Ariſt. in quibus non eſt medium. Deinde, cùm ſubſtãtia ſit indiuiſibilis, quippe quæ non ſuſcipit magis & minus, acquiri non poteſt diuiſibiliter, ergo neq; ſucceſſiuè. Et cùm ſubiectũm generationis ſit materia prima, quæ cum per ſe nullam habeat reſiſtentiam ad formam ſubſtantialem; in inſtanti recipiet eam; cauſa enim ſucceſſionis quam habet motus, eſt reſiſtentia exiſtens in ſubiecto. Altera ratio qua idem probari poteſt; ita ſe habet: corruptio deſinit per primum ſui non eſſe, v.g. in corruptione ignis, datur inſtãs; in quo verum eſt dicere nunc non eſt ignis, ſed immediatè antea erat, quæro, an in hoc inſtanti, in quo facta eſt corruptio ignis incipiat generatio alterius rei; ſi incipit, ergo generatio non eſt motus, quia motus nõ poteſt incipere in inſtanti, cùm ſit ſucceſſiuus, & declarabitur hoc in 6. Phyſico libro: ſi non incipit, ergo in illo inſtanti materia erit ſine vlla forma, & non erit verum illud celebre axioma, corruptio vnius eſt generatio alterius: & Auerroes 8. Phyſic. & 3. de Cœlo, pulchre demonſtrat, ſi materia prima per vnum inſtans ſpoliaretur omni forma, fore vt nunquam deinceps poſſet aliquam formam recipere. Denique, generationem non eſſe motum propriè dictum, ſententia eſt Scholæ Peripateticæ; nullus. n. inuentus eſt, qui contra ſentiret.

Sed hoc quo clarius, & certius ſit, diſſoluenda ſunt quædam argumenta, quæ contrà afferri poſſunt. Primò, ſecundum Auer. 3. de Cœlo, co. 67. elementa manẽt actu in mixto, ergo ſubiectum generationis mixti non eſt materia prima aut ens in pura potentia: ſed eſt maſſa quatuor elementorum exiſtens actu & in loco: falſum igitur eſt, quodcunq; generatur eſſe non ens, & non exiſtere in loco. Secundò, etiam quantitas non habet contrarium & tamen fit motus in ea; ergo carere cõtrario, non obſtat, quo minus mutatio ſecundum ſubſtantiam poſſit eſſe motus. Tertiò. Generatio fit ſucceſſiuè, ergo eſt motus; antecedens probatur; primò, definitio motus comprehendit generationem, vt indicant exempla Ariſt. quibus 3. Phy. te. 6. explanat definitionem motus: Sed ex definitione motus elicitur continuatio, ergo talis ineſt in generatione. Tum, in 4. Phyſ. t. 129. ait omnem motum, & mutationem eſſe in tempore, non di-

Quòd generatio non ſit motus propriè dictus, & quòd non fiat in inſtanti probatur multis argumentis.

diſtin-

ſtinguendo motum à mutatione, & tempus eſſe cauſam potiùs corruptionis, quàm generationis. Et in 6. Phyſ. tex. 59. demonſtrat omnem motum eſſe continuum, ponens exempla generationis, & corruptionis: & in 7. Phy. text. 34. inquit vnam generationem comparatam alteri, eſſe magis, aut minùs, aut æquè velocem vel tardam quàm alteram; velox autem & tardum cùm menſurentur tempore, habent eſſe in ſucceſſione. Deinde, ſi generatio fieret in inſtanti, & tota ſimul, ergo generari & genitum eſſe idem eſſet, & fieri & factum eſſe, quod Ari. 6. Phy. t. 55. & 59. ducit abſurdum; aliud enim eſt mutari, aliud mutatum eſſe; quòd ſi aliud eſt generari, & genitum eſſe fiat in inſtanti, ergo in eodem non poterit fieri generari. Vel ergo fiet in alio inſtanti immediatè, vel in tempore: non in inſtanti quia duo inſtantia non poſſunt eſſe inuicem immediata, ergo in tempore, quare generatio erit in tempore. Poſtea, Ariſt. 5. Phyſ. t. 7. loquens de mutatione, quæ comprehendit etiam generationẽ, inquit eam ſignare vnum poſt aliud, & vnum prius, alterum verò poſterius; at vbi talia ſunt, ibi neceſſariò eſt ſucceſſio, ergo in generatione eſt ſucceſſio. Adhæc formæ elemẽtorum ſecundum Auerr. 3. lib. de Cœlo, com. 67. intenduntur & remittuntur, ergo partibiliter acquiruntur; quare ſaltem generatio elementi fiet ſucceſſiuè. Poſtremò, Auerroes primo Phy. comm. 62. ait in generatione hominis ſucceſſiuè deperdi partes ſeminis, & acquiri partes formæ humanæ, ergo talis generatio fit ſucceſſiuè.

Solutio ſuperiorum argumentorum.

Verùm ad hæc argumenta ſic reſpondendum eſt. Ad primum Auerroiſtæ variè reſpondent. Quidam aiunt, diſcrimen quod ponitur 5. Phy. tex. 8. inter generationem & motum, non eſſe in eo, vt omnis generatio habeat pro ſubiecto non ens ſimpliciter, ſed quia non repugnat generationi, vt generatio eſt, habere pro ſubiecto non ens, aliqua enim generatio qualis eſt corporum ſimplicium, habet ſubiectum ipſum non ens actu, hoc eſt ipſam materiam primam. Omnis autem motus, vt motus eſt, habet pro ſubiecto ens ſimpliciter actu, & non habere tale ſubiectum repugnat illi. Alij dicunt, Ariſt. per id quod generatur non intelligere materiam primam, quippe quę ſit ingenerabilis, ſed compoſitum quod de nouo fit, cuius priuatio dicitur non ens ſimpliciter, quia ipſum compoſitum ſubſtantiale eſt ens ſimpliciter: ergo quamuis ſubiectum generationis mixti corporis ſit aliquod ens in actu, nempe maſſa quatuor elementorum, tamen quia in ipſo eſt priuatio mixti, quod eſt ens ſimpliciter, ideo talis generatio dicitur fieri ex non ente ſimpliciter, ad ens ſimpliciter. Alij dicunt, ſicut ſunt varij modi generationis, nempe per ſimplicem produ-

ductionem, cùm vnum mutatur in aliud, vt in elementis: vel per mixtionem, vt ex elementis inuicem mixtis conflatur mixtum: vel per procreationem ex ſemine, vt ſtirpes & animalia, ſic Ari. dediſſe varias rationes ad diſtinguendam generationē à motu: Eam igitur quam ponit t. 8. valere tātùm in generatione corporum ſimplicium, quæ dicitur ſimplex generatio: alterā verò traditam t. 10. qua probat generationem non eſſe motū, quia omnis motus fit inter contraria, ſubſtantię aũt in qua fit generatio nihil eſt cōtrarium, valere in omni generatione. Verùm de hac opinione Auer. ſecundum quā procedit dubitatio, alibi agendum eſt Ad ſecundam. Licet quantitas nō habeat contrarietatē maximè propriè dictā, qualis inuenitur in alteratione, habet tamen eam quæ ſufficit ad motū; nimirum oppoſitionem inter duas quantitates; perfectam ſcilicet & imperfectam, quæ non poſſunt eſſe ſimul, & acquiruntur partibiliter; quæ ratio cōtrarietatis nō inuenitur in ſubſtantia. Ad alia argumenta, quibus oſtenditur generationem eſſe motū ſucceſſiuum, cū duplici diſtinctione reſpondendū eſt: vna eſt, generationem poſſe accipi bifariam, vel pro ſola introductione formæ ſubſtantialis, & ſic fit in inſtāti, nec eſt motus: Atq; hac ſignificatione nos in præſentia nomen generationis accipimus, cùm docemus generationem nō eſſe motum; vel pro aggregato ex hac & præcedente alteratione, quæ quoniam ab agente inducitur, & ordinatur ad generationem propriè dictā, etiam ipſa apud Philoſophos inuenit nomen generationis; propter hanc igitur generatio dicitur fieri ſucceſſiuè, & ſic exponenda ſunt omnia loca Ariſt. quibus ſignificat generationem fieri ſucceſſiuè. Hanc diſtinctionem innuit Simplicius 5. Phy. ſuper t. 8. Auerr. autem apertis conceptisq; verbis tradit eam 6. Phyſ. comm. 59. de qua nos antè loquuti ſumus, cùm definitionem motus explanaremus: altera diſtinctio eſt; ſucceſſionem motus dupliciter poſſe conſiderari, vel ſecundum formam, quæ cum ſuſcipiat magis & minus, & habeat partes & gradus ſecundū quos intenditur & remittitur, etiam neceſſario acquiritur ſucceſſiuè, vel ſecundum ſubiectum, nam cùm omne mobile ſit diuiſibile, & habeat partes alias priores & propinquiores mouēti, alias verò poſteriores atq; remotiores à mouente, mouens primum mouet partes ſibi propinquiores, deinde alias ſucceſſiuè: generatio igitur non eſt motus ſucceſſiuus priori modo, quia forma ſubſtantialis non habet gradus, ſed conſiſtit in indiuiſibili tāquam numerus, poſteriori verò modo, nihil prohibet generationem fieri ſucceſſiuè. Cùm. n. ex aliquo magno ligno fit ignis, non ſimul totum lignum conuertitur in ignem, ſed priùs vna pars propinquior igni comburenti, deinceps alia ſecundum ordi-

Google

nem, & ſic tãdem totum: & quamuis in motu propriè dicto reperiatur vtraq; ſucceſſio, prior tamen attingit naturam motus. Hæc aũt diſtinctio valde notanda eſt, vt potè per quam ſoluũtur magnæ difficultates in Philoſophia. Cùm igitur apud Philoſophos legimus, generationem fieri ſucceſſiuè, quemadmodũ intelligẽdum ſit, ex hac gemina diſtinctione cognouimus. Ad illud aũt quod obiicitur, quòd idem eſſet mutari, & mutatum eſſe; reſpondeo in omnibus mutationib. inſtantaneis, qualis eſt generatio, id neceſſariò cõcedendum eſſe, vt in illuminatione, quæ fit in inſtanti, ſimul eſt illuminari, & eſſe illuminatũ. Ad illud, quòd in omni mutatione eſt prius & poſterius, reſpõdeo nõ eſſe hoc intelligendum intrinſecè, vt omnis mutatio habeat partes priores & poſteriores: ſed intelligendum de terminis à quo & ad quem; etenim quod mutatur, priùs eſt ſub termino à quo, deinde tranſit ad terminum ad quem. Vnde cùm in inſtanti generatur ignis ligno, verum eſt dicere; nunc materia eſt ſub forma ignis, & priùs erat ſub forma ligni. Ad illud, qđ formæ elementorum ſuſcipiant magis & minus; dico id eſſe in opinione, & aliàs diſcutiendum, tamen cui libet ſententiam Auer. ſequi, poſſet is reſpondere, formas elementorum nõ acquiri ſucceſſiuè per ſe primò, ſed per modum ſequelæ, nẽpe propter qualitates, à quibus nõ poſſunt ſeparari: quoniam enim calor ſucceſſiuè acquiritur, & perditur, ideò forma ignis, quæ naturaliter coniuncta eſt cum calore, etiam ſucceſſiuè acquiritur vel perditur: in motu verò requiritur ſucceſſio per ſe. Ad vltimũ reſponderi põt, vel ſecundum duplicem diſtinctionem ſupra adiſtam, dicendo generationem fieri ſucceſſiuè ratione ſubiecti non autem formæ, primò enim generatur cor, tum ordine ſuo finguntur membra: Vel ex verbis ipſiuſmet Auerrois, quæ ibidem paulò pòſt ſubiungit dicens, *quidem talis forma habet partes* Ex his igitur palàm eſt in Subſtantia nõ eſſe motum. In Relatione autem, Actione, & Paſſione, Quando, & Habere, non eſſe motum propriè dictum, partim probatur ab Ari. p. rtim ẽt per ſe manifeſtum eſt. Simplicius aũt; qui 3. Phyſ. t. 5. & 5. Phyſ. t. 9. contendit motum eſſe in omnibus categoriis, quia in omnibus eſt actus & potentia, & quia in omnibus categoriis fit tranſitus à non eſſe, qui nihil aliud eſt quàm motus; tantùm cõcludit, abſolutè motum poſſe fieri in omnibus categoriis, ſed non motum propriè dictum, aut motum per ſe, & non ſecundum accidens; ſupradictæ enim categoriæ non acquiruntur per ſe primò, ſed conſequenter, quatenus ſunt coniunctę cum his, ad quæ fit motus per ſe, nimirum cum qualitate, quantitate, & vbi.

De tribus ſpeciebus motus propriè dicti, hoc eſt de augmentatione, motu locali, & alteratione.

CAP. II.

Quòd augmentatio ſit motus propriè dictus, ſeptem obiectiones ponuntur.

REſtant igitur tres categoriæ, in quibus verſatur motus propriè dictus: Quantitas, Qualitas, & Vbi: Circa quarũ vnamquamq;, cùm nonnullæ ſint dubitationes, has nunc oportet explicare, incipiendo à quantitate. De augmentatione igitur, quæ eſt motus ad quantitatem, prima dubitatio eſt: omnis motus fit inter contrarios terminos, vt in hoc 5. li. ſæpè eſt dictum, ſed termini augmẽtationis, ſunt magnum & paruum, vt tradit Ari. 1. de Cœlo, 86. magnum autem & paruum non ſunt inter ſe cõtraria, vt habetur in categoria Quantitatis, ergo, &c. Secunda. Contraria ſunt, quæ maximè diſtant ſub eodem genere, ſed in quantitate non põt aſſignari maxima diſtantia, cùm in ea non reperiatur maximum & minimum, ſiquidem ea eſt in infinitum diuiſibilis, ergo, &c. Tertia. Contraria differunt ſpecie, ſed magnum & paruũ non differunt ſpecie, ſicut nec magis album & minus albũ, ergo, &c. Quarta. In motu terminus à quo abiicitur, ſed in augmentatione prior quantitas non abiicitur aut deperditur, ergo, &c. Quinta. Forma ad quam eſt motus, quia partibiliter debet acquiri, ſuſcipit magis & minus, ſed quãtitas non ſuſcipit magis & minus, vt docet Ari. in categoria Quantitatis, ergo &c. Sexta. Augmentatio eſt ſpecies motus localis, ergo non differt genere ab illo, quare motus non debet diuidi in localem & augmentationem: quia vnum membrum diuidens, non debet contineri ſub altero: antecedens probatur ab Ari. 4. Phyſ. 32. faciente tres ſpecies motus localis, lationem, accretionẽ, & decretionem. Septima. Omnis motus propriè dictus debet eſſe continuus, ſed augmentatio non eſt motus continuus quemadmodum tradunt Ari. & Auerr. 8. Phy. t. 23. & Auerr. 3. Phyſ. com. 6. ergo &c.

Ad hæc ita reſpondendum eſt. Ad priora tria reſponderi poteſt, magnum & paruum, inter quæ fit augmentatio, bifariam ſumi; vel Mathematicè, vt ſonant nudam quantitatem, & ſic procedunt argumenta; vel Phyſicè, vt ſignificant quantitatem naturalem imperfectam, vel perfectam, & non idoneam nec accommodatam ad exercendas operationes naturales viuentis: termini igitur augmentationis, non ſunt præcisè magnum & paruum, ſed magnitudo naturalis imperfecta; vt docet Ariſtot. lib. 6. Phyſic. text. 91. & lib. 8. Phyſic. t. 62. & Alex. 1. Naturalium q. c. 7. vbi ſanè eandem dubitationem explicat. In quantitate ergo Phyſica ſecundum vnamquanque ſpeciem reperitur maxima diſtantia, hoc eſt maximum & minimum;

quia omnium rerum naturalium magnitudinis & paruitatis terminus præſcriptus eſt à natura, vt dicitur 1. Phyſ. t. 36. & lib. 2. de Anima t. 41. Aliud igitur eſt conſiderare quantitatem per ſe ac præciſè, aliud verò vt eſt quantitas naturalis, & vt eſt cuique rerum ſpeciei conueniens; inter quantitatem autem imperfectam, & perfectam, quamuis non ſit tanta contrarietas & differentia ſpecifica, quanta maxima eſſe poteſt, & quæ cernitur in alteratione, tamen eiuſmodi eſt, quæ Ariſtoteli ſufficit ad conſtituendum motum. Ad quartam. In augmentatione, terminus à quo materialiter quidem manet; ſed non formaliter, hoc eſt prior quantitas manet, ſed non vt parua & imperfecta, per augmentationem enim euadit magna & perfecta. Ad quintam. Suſcipere magis & minus, hic ſumitur ample, ſiue fiat ſecundum intenſionem, vt in alteratione, ſiue ſecundum extenſionem, vt in augmentatione, ſiue ſecundum maiorem, vel minorem appropinquationem ad locum, vt in motu locali. Ad ſextam. Augmentatio per ſe primò fit ad quantitatem, conſequenter autem ad locum; nam cùm omni quantitati debeatur locus, neceſſe eſt maiori maiorem, minori minorem aſciſci: quamobrem in augmentatione ſicut acquiritur maior quantitas ita ne eſſe eſt acquiri etiam ampliorem locum; contrà verò in decretione. Ergo ſi augmentatio conſideretur per ſe primò, per ſe differt à motu locali, ſi autem ſecundariò, poteſt aliquo modo ſtatui ſpecies motus localis, & ſic loquitur Ariſtot. loco ſupradicto. Ad ſeptimam. Tribus modis poteſt intelligi, augmentationem eſſe motum continuum; vel vt ſit perpetuus, & ſic ſolus circularis vocatur continuus ab Ariſtot. 8. Phyſic. text. 73. vel vt augmentatio continuetur cum decretione, vt inter has mutationes nihil temporis, aut quietis intercedat, & hac ratione augmentatio non eſt motus continuus, quia inter duos motus contrarios neceſſariò intercedere aliquid quietis, probatum eſt ab Ariſt. in 8. Phyſic. vel vt augmentatio continuè fiat à principio, quo incipit homo augeri vſq. ad finem, & hoc duplici modo. Ariſt. 8. Phyſ. t. 23. negat augmentationem eſſe motum continuum; ſed quòd augmentatio dum fit & durat, non fiat continuè, hoc nec Ariſt. affirmat, & repugnat experientiæ. Vide Auer. 3. Phyſi. com. 6. ait augmentationem, videlicet totalem, componi ex multis motibus, & quietibus. Licet igitur tota accretio ab initio vſq; ad finem auctionis viuentium, non ſit vnus numero motus atq; continuus, partiales tamen accretiones nihil prohibet eo tempore quo durant, eſſe motus continuos.

Quomodo augmentatio ſit motus cõtinuus, & quomodo non.

De motu autem locali ſunt hæ dubitationes. Prima, cùm motus localis fiat ad locum, qui ponitur in prædicamento

quan-

quantitatis, videtur non diſtingui genere ab augmentatione. Secunda. In motu locali non eſt contrarietas; quia contraria ſunt inuicem actiua & corruptiua, & apta fieri circa idem ſubiectum, at ſurſum & deorſum, in quibus ponitur contrarietas motus localis, non ſunt apta fieri circa idem ſubiectum, aliud enim eſt corpus, quod mouetur ſurſum, aliud verò deorſum, neq; poteſt idem naturaliter moueri ſurſum & deorſum, vel ibi quieſcere: præterea ſurſum & deorſum non agunt inuicem & corrumpunt. Tertia. Quod mouetur, partim eſt in termino à quo, partim eſt in termino ad quem, at nihil videtur eſſe poſſe partim ſurſum, partim deorſum, imò verò non poteſt dici ſurſum eſſe, niſi cùm attigerit vltimum terminum, qui eſt ſub concauo lunæ, ergo, &c. Quarta. Quod acquiritur per motum eſt in ipſo mobili, vt patet in augmentatione, & alteratione; ſed locus, qui acquiritur per motum localem, non eſt in mobili, quinimo mobile eſt in loco. Quinta. Præcipua ſpecies motus localis, eſt circularis, cui tamen nec definitio motus, nec ea, quæ 5. Phyſic. de vnitate, & oppoſitione motus traduntur, videntur conuenire. *De motu locali quinque obiectiones.*

Verùm ad hæc, ita reſpondendum eſt. Ad primam: motus localis per ſe primò fit ad vbi, ſed quia vbi non acquiritur, niſi in acquiſitione loci, & quia videtur prouenire ex circumſcriptione loci ad locatum, ideo motus localis (vt loquamur cum Philoſophis) intrinſecè, & formaliter fit ad Vbi, extrinſecè autem, & effectiuè fit ad locum: conſtat autem ipſum Vbi diuerſum genus eſſe à quantitate. Ad ſecundam. Rectè ait Auer. contrarietatem nõ dici vniuocè de omni motu, ſed ſecundũ prius & poſterius, nã maximè cernitur in alteratione, minùs in motu locali, minimè cernitur in augmentatione: Et quia duplex traditur definitio contrariorum, vna, contraria eſſe, quæ ſub eodem genere maximè diſtant; altera, contraria eſſe quæ ſunt inuicem corruptiua & apta fieri circa idem ſubiectum; ſecundùm priorem definitionem, propriè inuenitur contrarietas in loco, quia diſtare propriè dicitur in loco, in aliis verò Metaphoricè: ſecundùm autem poſteriorem contrarietas maximè viget in alteratione, in aliis autem motibus non itidem. Vide Ariſt. in categoria Quantitatis: & 10. Metaphyſi. text. 13. & libro 2. Meteorum Summa 2. cap. 3. Contrarietas igitur in motu locali, ſolùm attenditur penes maximam diſtantiam, quæ ſumitur ſecundum lineam rectam, quæ eſt ſemidiameter mundi: hæc enim eſt maxima diſtantia, per quam poſſit fieri motus rectus. Poſſunt autem dici ſurſum, & deorſum contraria, eo quòd locus ſurſum, eſt conſeruatiuus corporum leuium, corruptiuus autem grauium; è contrario verò deor- *Solutio obiectionum.*

ſum. Sed hoc intereſt, quòd (vt ait Auerr.) contrarietas in alteratione, exiſtit inter duas formas, & circa vnum ſubiectum, in motu autem locali, inter duas formas, & duo ſubiecta. Etenim idem ſubiectum in alteratione eſt naturaliter capax vtriuſque contrarij, nimirum materia prima. At in motu locali non eſt idem corpus naturaliter locabile ſurſum atque deorſum. Ad tertiam. Mobile dicitur eſſe partim ſurſum, partim deorſum, per appropinquationem & diſtantiam; nam quatenus eſt propinquius ipſi ſurſum, quàm cùm erat in termino à quo, dicitur ſecundum hoc eſſe ſurſum; quatenus vero diſtat ab illo, dicitur eſſe deorſum. Adde, quod quælibet pars eius ſpatij, quod eſt inter ſurſum & deorſum, reſpectu vnius, dicitur deorſum, reſpectu alterius, dicitur ſurſum. Ad quartam. Quod acquiritur intrinſece per motum localem, non eſt locus, ſed Vbi, quod ſubiectiue eſt in ipſo mobili. Ad quintam. Motus circularis ſecundum rem & ſecundum nominatatem, eſt principale analogatum motus, quatenus eſt perfectus, infinitus, cauſa cæterorum, in nobiliſſimo ſubiecto inhærens, & a nobiliſſimo agente effectus: ſecundum autem rationem formalem motus, quæ dicit potentiam & actum imperfectum, eſt infimum analogatum, habet. n. minimum potentiæ & imperfectionis, neq; fit inter duos terminos proprie diſtinctos, nec opponitur ei motus, aut quies; quare non ſine cauſa quæcunq; Ari. tradit de motu præcipuè accommodat ad motum localem rectum, & corporum ſublunarium.

Alteratio autem duplex eſt, vna quæ fit in qualitatibus Phyſicis, vt calefactio; altera in non Phyſicis, quales ſunt qualitates ſpirituales, vt ſcientiæ, & virtutes. Rurſus Phyſica, alia eſt perfectiua ſubiecti quod alteratur, alia corruptiua, vt illuminatio aëris perfectiua eſt, calefactio aquæ corruptiua. Corruptiua alia fit per ſe primò ad aliquid, vt calefactio ad calorem; alia ſecundariò, & conſequenter, vt calefactio ad ſanitatem, vel ægritudinem. Itaque alteratio ſimpliciter ſumpta, verſatur in qualitate Phyſica, in qualitate ſenſibili, & quæ per motum Phyſicum acquiritur: perfectiua alteratio, in qualitate, quæ confert ad conſeruationem, & perfectionem rei; corruptiua per ſe primò tantùm eſt in quatuor primis qualitatibus; frigore, calore, humore, & ſiccitate. Et propter alterationem quæ fit in hiſce primis qualitatibus, exiſtit quoque alteratio in ſecundis qualitatibus, quæ ex primarum qualitatum mixtione oriuntur, velut in coloribus, odoribus, ſaporibus, ſanitate, ægritudine, & huius generis aliis. Cæterùm alteratio, quæ eſt propriè motus, cenſeri debet ea eſſe tantùm, quæ fit ſecundum primas tantùm qualitates; nam in his propriè actio & paſſio & con-

trarietas:& de tali alteratione loquens Ariſt. ait in 1. de Cœlo, Cœlum eſſe inalterabile; & in 1. de Gene. quicquid alteratur, eſſe corruptibile, & contrà. Hæc eſt alteratio, quæ communiter induit ſibi nomen generationis & corruptionis, nam eſt via ad generationem, & corruptionem. Sed de ſpeciebus motus ſatis ſit dictum.

Comparatio inter ſpecies motus. Eſt autem inter has ſpecies motus, varia & differens comparationis ratio. Nam ſi comparentur inter ſe ſecundum dignitatem, motus localis antecedit alios, qui eſt communis omnibus rebus naturalibus: quia non pendet ab aliis, alij verò ab ipſo: quia non ponit, vel detrahit aliquam formam ſubiecto; quia continet veluti ſpeciem motu in circularem cœli, qui eſt fons omnium motuum. Generatio præſtat reliquis motibus propter terminum ad quem, videlicet formam ſubſtantialem, nam reliquis motibus tantùm acquiritur forma accidentalis. Augmentatio autem excellit, ratione ſubiecti quia eſt motus rei viuentis. Denique in alteratione nonnullæ proprietates motus, vt diſtinctio terminorum, & contrarietas, propriè & illuſtriùs quàm in cæteris, elucescunt. Ariſtoteles tamen videtur præcipuam rationem habere motus localis. Ex quo fit, vt pleraſque demonſtrationes quas in 6 Phyſ. & alibi tradit de motu, ferè applicet atque accommodet motui locali. Quæ ſunt igitur veræ ac germanæ ſpecies motus propriè dicti, breuiter declaratum eſt. Nam de earum vnaquaque propriè copioſeque alio loco diſputandum eſt. Nos de alteratione in libris noſtris de Elementis; de Augmentatione verò, in libris de Anima (fauente DEO) ſubtiliter accurateque diſſeremus.

Tractatur ſecunda Diuiſio motus in naturalem & violentum.

CAP. III.

SEquitur altera diuiſio motus, in naturalem & violentum, quæ oritur ex principiis ipſius motus efficientibus. Etenim qui motus proficiſcitur ex principio aliquo, qui eſt in ipſa re, quæ mouetur, is dicitur naturalis: qui autem ſolum extrinſecus accidit rei mobili contra naturalem eius propenſionem, eum, appellant omnes violentum: motus lapidis deorſum ex grauitate quæ eſt in lapide proficiſcens, naturalis eſt lapidi: motus eiuſdem ſurſum proiecti, à ſolo proiiciente vim habens, violentus eſt. Eſt tertius quidã motus medius, & mixtus ex naturali & violento: vt motus progreſſiuus animalis, violentus eſt ratione corporis, naturalis autem ratione animæ: motus item lapidis magna vi deorſum deiecti, naturalis eſt ratione loci quẽ petit,

lapis, violentus autem ratione modi, hoc eſt ratione celeritatis, maiori enim celeritate fertur, quàm ſua vi & pondere aptùs eſt lapis naturaliter ferri. Sed hoc loco tantùm de motu naturali & violento dicendum eſt, primò quidem de naturali poſtea verò de violẽto. De naturali autem motu, explicare volumus illud crebris Philoſophorum ſermonibus vſurpatum ſtritumq; Problema, cur nimirum motus naturalis propè finem ſit velocior, quàm in principio. Cuius problematis veram & propriam rationem & cauſſam attingere, quàm ſit difficile, tanta opinionum inter ſe diſcrepantium varietas, quantam in huius quæſtionis explicatione apud Philoſophos reperimus, nõ obſcurè declarat. Sed nobis propoſitum eſt, expoſitis aliorum ſententiis, quod in ſingulis improbabile eſt, id refellere: quod autem erit vero magis ſimile, & rationi conſentaneum id aſtruere, atq; confirmare.

Cur motus naturalis quo propior eſt fini, eo celerior euadat

Prima opinio Simplicij dubitãtis an verum ſit, motum naturalem celeriorẽ fieri propè finem.

Simplicius extremo illo ſuo commentario, quo explanat t. 88. primi libri de Cœlo in dubium vertit, an quod dicitur ab omnibus, motum naturalem prope finẽ velociorem eſſe quàm in principio, id pro vero & certo habendum ſit, negat enim ſe ſcire, vel à quo vel quomodo id compertum, & exploratum fuerit: addit præterea, videri hoc eſſe contrà experientiam. Etenim ſi ſaxum quod è ſublimi ad imum fertur; celerius mouetur quo propius accedit ad imum locum, ergo fiet tunc grauius atq; ponderoſius: at ſi quis periculum faciat nihilo plus ponderis deprehẽdet eſſe in illo ſaxo cùm eſt prope finem motus, quàm erat in eo cùm moueri cœpit.

Confutatio Simplicij.

Verùm nec auctoritas, nec ratio Simplicij debet nos abducere ab ea ſententia, quæ probatur omnibus, & ab Ariſtotele traditur multis locis. Etenim is ait hoc verum eſſe 5. l. Phy. t. 61. & li. 8. tex. 76. & 1. li. de Cœlo, tex. 88. & 2. li. te. 35. Quin etiam ipſemet Simplicius exponens tex. 61. 5. libri Phyſicorum idem approbans refert Stratonem Lampſacenum diſcipulũ Theophraſti, & ob excellẽtiam doctrinæ præſertim Phyſicæ, cognominatum Phyſicum, habitumq; in primis ac ſummis Peripateticis, hoc probare ſolitum duobus manifeſtis ſignis. Vnum eſt aquæ defluentis ex tegulis, quam ſi quis ab alto cadentem contemplatus fuerit, videbit à principio quidem eam fluere continuam, ad terram autem peruenire magis diuulſam, atque diſiunctam: diuellitur autem à ſua continuitate, propter impetum celeritatis maiorem, quo fertur prope finem motus. Alterum ſignum eſt, ſi lapis è ſublimi aliquo loco deiiciatur in terram grauiorem ictum facit, acriuſque ferit in fine illius ſpacij per quod mouetur, quàm in medio, vel propè principium: ergo in fine motus, & ſpatij, maiorem celeritatem habet

Stratonis qui fuit diſcipulus Theophraſti, duo argumẽta, quibus probatur motum naturalem eſſe velociorem propè finem.

bet quàm in principio. Hęc Strato in libro quodam ſuo de motu, referente Simplicio. Non igitur dubitare licet, an hoc ita ſit, ſed cùm id veriſſimum eſſe conſtet, quænam ſit cauſa cur hoc ita eueniat, inueſtigarę oportet.

Hypparchus dixit cauſſam huiuſmodi euentus eam eſſe, quòd motum naturalem antecedit motus violētus: quod enim mouetur naturaliter deorſum, prius fuerat motū, & proiectum ſurſum: quare cùm reuertitur deorſum, vis illa qua ſurſum proiectum fuerat, debilitatur atq; minuitur: & quia propè finem vis illa eſt maximè fracta & remiſſa, idcirco tunc motus exiſtit celerior. Sed Hypparchus meritò reprehenditur ab Alexandro: vt enim, quod is ait, verè dici queat in eo motu naturali, quem motus aliquis violentus proximè anteiuit, non poteſt tamen locum habere in aliis motibus naturalibus, quos non eſt proximè antegreſſus motus aliquis violentus eiuſdem mobilis: veluti ſi lapis generatus in nubibus cōtinuò feratur deorſum, aut ſi ſaxum multos annos in loco aliquo ſublimi detentum, poſtea remoto impedimento moueatur deorſum: huiuſmodi autē motuum naturalium, quos non proximè præceſſit motus aliquis violentus, finis velocior erit quàm principium. Quare aliam eius rei cauſam indagare oportet. *2. Opinio Hypparchi, eiuſq; confutatio.*

Alij opinantur cauſſam huius rei nō eſſe aliam, quàm ipſum medium per quod fit motus, quod reſiſtit rei, quæ per ipſum mouetur, eiuſq; motum retardat. quare cùm in fine motus, minus ſuperſit medium ſuperandum, & diuidendum à mobili, quàm erat in principio, ideo tunc celerior fit motus. Atq; horū opinionem commemorat Alexand. vt refert Simplicius ſuper tex. 88. lib. 1. de Cœlo. Verùm hi non animaduertunt, ſi id fiat propter medium, quod accidit motui naturali, vt nimirum ſit velocior prope finem, idem quoq; euenire debuiſſe motui violento, quippe cùm ſemper in fine vtriuſq; motus, minus ſuperſit medij. Deinde per idem ſpacium aëris, quod ſit terræ proximum, idem pondus cadens ex loco ſubliniori, maiori celeritate atq; impetu fertur, quàm ſi caderet ex loco aliquo humiliori: non igitur ipſum medium cauſſa eſſe poteſt huiuſmodi celeritatis. *3. Opinio, quam refert Alexander & Simplic. refellitur.*

Alexander Aphrodiſ. ait, quod mouetur ad locum naturalem, id moueri ex loco non naturali, & ſibi contrario: in quo propterea quòd ipſum mobile, vel generatum fuit, vel aliquandiu manſit, neceſſe fuit ipſum affici qualitatibus ſibi contrariis, & naturales eius facultates impuras & imbeciles effici: quanto magis autem per motum ſuum naturalem recedit ab illo loco non naturali, tāto purius, & liberius euadit ab illis qualitatibus contrariis: & virtus eius motiua potentior redditur. Atq; hanc *4. Opinio Alexandri.*

putat Alexander cauſſam eſſe, cur motus naturalis in principio ſit tardior, prope finem autem celerior. Et hanc quidem Alexandri opinionem, eo quem proximè diximus loco Simplicius exponit. Sed Alexādro illud poteſt obiici, ſi quis lapidem è terra tollens ferat ſecum ad altiſſimam aliquam turrim, atq; inde ſtatim deiiciat in terram, non eſt dubium, quin motus illius lapidis celerior futurus ſit in fine, quàm in principio; at quis auſit dicere, niſi ab omnibus rideri velit, lapidem illum dum fuit ſuper turrim (fuit autem perquam exiguo tempore) partem ſuæ grauitatis propter vim ſuperi loci ubi repugnantis amiſiſſe, eamq; poſteà per motum naturalem paulatim recuperaſſe? Cũ & lapis ſua natura valentiſſimus ſit ad patiendum atq; reſiſtendum: & quis periclitari vellet pondus illius lapidis, cũ is erat ſupra turrim, & poſtquam ad terram peruenit, idem planè pondus, eandemq; grauitatem vtrobiq; reperiet. Ac ſupradictas tres opiniones refert Simplic. 1. de Cœlo, tex. 88.

5. *Opinio multorum communis.* Themiſt. 8. lib. Phyſ. ſuper t. 76. Albert. 4. lib. Phyſ. tract. 1. c. 11. D. Tho. 1. lib. de Cœlo, ſuper t. 88. in fine lect. 17. aſſerunt extremum motum naturalem fieri celeriorem atq; vehementiorem, propterea quòd virtus motiua ex appropinquatione mobilis ad locum ſuum naturalem, magis confortari, & corroborari ſolet. Sic enim ſcribit Themiſtius: *Naturales & ſpontanei motus quanto plus ab initio ſeparantur, eo citatiores pernicioreſq; ſunt, quia quæ ſecundum naturam mouentur, quo propiùs accedunt ad calcem, eo vegetiora ſunt cognatis, & ſibi ſalutaribus locis* Hactenus Themiſt. Intelligere autem oportet, confortationem illam, atq; corroborationem virtutis motiuæ, nihil aliud eſſe, ſecundum Ariſto. & Peripateticos (interprete Simplicio ſuper t. 88. lib. 1. de Cœlo) quàm additionem quandam, & creationem virtutis motiuæ, hoc eſt vel grauitatis, vel leuitatis; huiuſmodi autem additionis princ[illegible] cauſſa efficiens eſt locus naturalis; vtpote in quo vim eff[illegible] attractiuam, generatiuam, conſeruatiuam, & perfectiuam locati. Hæc illi.

Simplicius affirmat hanc etiam eſſe Ariſt. ſententiam: quod facilè credet, quiſquis attentè legerit & conſiderauerit Ariſtot. verba in 1. de Cœlo, text. 88. Ibi enim argumentatur, graue quo propiùs accedit ad ſuum locum naturalem, eo maiorem velocitatem acquirere, ac proinde etiam maiorem grauitatem; nam ſi corpus graue velociter mouetur deorſum propter grauitatem, neceſſe eſt ſi augetur eius velocitas, augeri etiam grauitatem. Quanquam Ariſt. in libr. de Quæſtionib. mechanicis quæſt. 19. ait, omnia corpora acriùs & vehementiùs operari mota, quàm quieſcētia: quare (inquit) ipſum graue ipſa ſui motione vim acquirit, & quò plus mouetur, eò plus grauitatis aſ-

ſumit.

ſumit. Ex his verbis licet intelligere, Ariſt. cauſſam maioris velocitatis, quæ eſt in fine motus naturalis, hoc loco non referre ad maiorem appropinquationem ad locum naturalem, ſed ad maiorem ipſius grauis agitationem atque motionem; adeò vt hic non ineptè dici queat, quod Poeta dixit eleganter de fama:

Mobilitate viget, viresq; acquirit eundo.

Verùm opinionem eorum, qui aiunt, in fine motus naturalis augeri virtutem motiuam, ob propinquitatem loci naturalis; ſiue ea ſit Ariſtotelis, ſiue non ſit, tria mihi quidem faciunt improbabilem: Vnum, ſi tunc augetur grauitas lapidis, ergo etiam pondus; quare lapis ponderoſior eſſet in fine motus, quàm erat in principio: hoc autem eſt contra experientiam, vt ea diſcerni nequeat: nam cùm in differentia velocitatis in principio & fine motus, ſit admodum inſignis & notabilis, neceſſe eſt differentiam grauitatis, ex qua illa proficiſcitur, eſſe inſignē & notabilem. Alterum eſt, quomodo augetur grauitas lapidis ſine vlla eius alteratione? aut quomodo cùm lapis ob ſuam duritiem & ſiccitatem ſit maximè inalterabilis, tam citò alterari poteſt, aut quomodo locus poteſt imprimere illam grauitatem lapidi? Etenim ſi lapis cadat ex alto in aquam, celeriùs mouebitur prope finem motus; at ridiculum eſt, grauitatem lapidis augeri, vel ab aere, vel ab aqua: tum quia hæc elementa non ſunt loca naturalia ipſius lapidis, tum etiam; quia ſunt minùs grauia quàm lapis. Tertium & vltimũ eſt: idem lapis proiectus in terram ex loco ſubliniore, maiori impetu terram feriet, grauioremq; ictu imprimet, quàm ſi ex loco inferiori, & proximo terræ proiiceretur. cùm tamen vtroq; modo lapis æqualiter appropinquet loco ſuo naturali. Præterea ſi ex altiſſima turri demittatur in terram lapis ligatus fune, eúmq; prope terram fuerit, fune rupto cadat in terram, & idem rurſus lapis ex eadem turri per idem ſpacium aeris in eundem terræ locum ſine fune deorſum proiiciatur, non eſt dubium quin ille lapis hoc poſteriori modo, maiori impetu & ictu terram percutiet, quàm priori modo, neq; tamen eius rei cauſſa ex propinquitate loci naturalis peti poteſt, quippe cùm vtroq; modo ſit idem terminus à quo, idem ſpatium, idemq; terminus ad quem: quare huius euentus cauſſa aliunde ſeruanda, & petenda eſt.

Pulchra refutatio ſententiæ communis.

Simplicius autem 8. lib. Phyſ. ſuper t. 76. exponens rationem eius euentus, quòd nimirũ motus naturalis in fine eſt velocior; omnes ſuperiores cauſſas ſimul cōplectitur, hoc modo ſcribēs: *Quod mouetur ſecundum naturam, quo propiùs fuerit ſuo loco naturali, fertur celeriùs: Vel vt ad id quod eſt ſibi cognatum, & eiuſdem generis: Vel quod appropinquanti minus ſit quod impedimentum afferat, & ipſum diuidat, quod autē minus eſt poteſt faciliùs diuidi: Vel quod*

Alia opinio Simplicij.

eſt et ſimilis id quod proprio propinquum, & non æquè cõtrarium, atq; id vnde cœpit moueri: Vel quod nuper mutatum eſt ex contrario: & nòdum perfectè liberatum eſt ab illius qualitatibus, procedens autem fit purius, & cùm in id quod eſt ſecundum naturam ſuam perfectius atq; ſinceritus mutatum fuerit (quod acc dit et prope finem motus) tunc mouebitur celerius, tunc enim habet perfectiorem etiam eam qua mouetur inclinationem Hactenus Simplicius. Sed, quia opinio Simplicij complectitur omnes ſuperiores ſententias, neq; addit quicquã ab illis diuerſum, ideo quę contra illas ſuperius ſigillatim allata & dicta ſunt, ea nũc ſimul omnia valent aduerſus Simplicium.

6. Opinio Burlæi & Contareni.

Burlæus in 8. Phyſ. ſuper tex. 76. & Contarenus 1. lib. de elementis; cauſſam maioris velocitatis, quæ accidit motui naturali propè finem eius, attribuunt aëri. Hoc autem ita declarant: cauſſa cur in fine motus naturalis augeatur velocitas, eſt aër: tum is qui terga lapidis ſubſequitur retrò impellens, & promouens lapidem, ſicut ventus à puppi impellens nauim: tum etiam is qui à lapide deſcendente truditur, & ad anteriora pellitur. Hic quidem, quia per motum lapidis etiam ipſe mouetur, & quia tenuis eſt, diſſipatur, & tanto magis, quanto magis durat motus lapidis: aër autem motus & diſſipatus minus reſiſtit, quàm vnitus, pręſertim motus verſus eum locum, ad quẽ mobile tendit naturaliter, ex quo fit, vt quia in fine motus naturalis aër eſt maximè commotus & diſſipatus, ac proinde minùs valens ad reſiſtendum, tunc motus naturalis celerior & vehementior euadat. Ille autem aër qui ſubſequitur lapidem, magis etiam confert ad eius promotionem: etenim deſcendente lapide, partes aëris proximæ priùs à lapide pulſæ ac diuulſæ, vt locum ab illo relictam ſubeant & occupent, concurrunt magno impetu ad terga lapidis, ipſumq; propellunt, atq; vlterius promouent, & quo plures fuerint, maioriq; nixu pulſę, eo maiori vi confluentes, lapidem retrò vehementiùs protrudunt, & quoniam graue quo longiùs abeſt ab eo vnde cœpit moueri, & propiùs abeſt à ſuo loco naturali, eo plus aëris poſt ſe habet ipſum impellentis, ideo tunc mouetur velociùs.

Duo igitur hic animaduertere oportet, è quibus pendet huius opinionis intelligentia, & propoſitæ quęſtionis explicatio. Vnum eſt, aërem (idem autem de aqua intelligendum eſt) eo ingenio, eaq; conditione naturæ præditum eſſe, vt paululum extrinſecus motus, deinceps etiam per ſe vehementiùs aliquandiu quaſi fluctuet atq; agitetur, & alias res mouere queat: quod manifeſtè cernitur in fluctuatione & agitatione aquæ facta ob iactum vnius lapilli; idem autem tãto magis fit in aëre (licèt non ita ſenſibus conſpicuũ ſit) quanto is eſt tenuior, mobilior, & ad omnem agitationem habilior. Non igitur mirum videri

debet

debet, ſi lapis motus deorſum, moueat circumfuſum ſibi aërẽ, à quo moto viciſſim ipſe moueatur. Alterum eſt, aërem, & lapidem, viciſſim & mutuis operis ſuos motus iuuare, nam primum lapis mouet aërem, qui motus promouet lapidem, & quia ad vim motiuam lapidis accedit impulſus aëris, iam tunc incipit augeri celeritas deſcenſus ipſius lapidis, rurſus lapis magis hoc modo cõcitatus, magis etiam pellit aërem, hic magis impulſus, vehemẽtiùs etiam promouet lapidem, atq; itidem fit deinceps vſq; ad finem motus. Hæc duo qui ſecum reputauerit, is facilè intelliget, quomodo celeritas motus naturalis, propter aërem, magis magiſq; à principio vſq; ad finem augeatur.

Sententia auctoris, ſextam & vltimam opinionem cæteris præferentis.

Hæc ſententia mihi quidem videtur cęteris probabilior: tum quòd aliæ manifeſtis neceſſariiſq; rationibus refelluntur, atq; conuincuntur; contra hanc verò ne probabile quidem argumentum fingi poteſt: tum quòd hæc nihil ponit quod non ſit congruens rationi & experientiæ, & quod non ex ipſa natura rerum depromptũ eſſe videatur. In hac opinione magis quàm in cæteris, animus meus ſibi ipſi ſatisfacit, in hac vna maximè conquieſcit. Hoc etiam videtur ſenſiſſe Ariſt. in lib. de Quæſt. mechan. q. 19. (quem locum paulò antè poſui) affirmans motum corporis ipſa motione & agitatione augeri & celeriorem effici.

Locus Ariſt. qui videtur auctoris ſententiæ valde contrarius.

Cæterùm, vnus ille locus Ariſt. in 1. lib. de Cœlo, t. 88. toties in hac diſputatione à nobis citatus, dupliciter huic ſentẽtiæ aduerſari videtur: primùm, quia ibi Ariſt. docet celeritatem motus naturalis prope finem augeri, propter augmẽtum virtutis motiuæ, & ob maiorem appropinquationem mobilis ad locum ſuum naturalem; at ſecundum hanc opinionem, non propter has cauſſas creſcit celeritas in motu, ſed propter maiorẽ ipſius mobilis impulſum & promotionem factam ab aëre: neq; enim augetur in mobili virtus motiua, & per accidens (vt ſuprà oſtẽdimus) ſe habet ad hunc euentum ſeu effectum, appropinquatio ad locum naturalem. Deinde, Ariſt. ex eo, quòd corpus naturale, quo magis procedit in motu naturali, celeriùs mouetur, argumentatur eſſe determinata loca ad quæ mouentur corpora naturalia, alioquin ſi in infinitum mouerentur, aut nõ ſemper celeriùs mouerentur, aut oporteret virtutem illorum motiuam in infinitum augeri: neutrum autem horum neceſſariò cõcluditur ſecundum hanc opinionem, quæ facit aërem cauſſam celeritatis: nam tametſi graue deorſum moueretur in infinitũ, ſemper tamen celeriùs moueretur citra vllam ipſius grauitatis additionem, propter maiorem impulſum grauis, proficiſcentem ab aëre. Quare locus ille Ariſt. videtur è diametro pugnare cum hac opinione. Verùm ſiue Ariſt. illa ex ſuo ſenſu ſcripſe-

Digitized by Google

rit, ſiue ex ſuppoſitionibus antiquorum eos oppugnare volẽs, ſiue ea ſeriò dixerit, demonſtratiuè docens, ſiue potius tantùm attigerit Dialecticè modò diſputans: Ego certè hanc vltimam opinionem tantiſper amplecti & tueri volo, quoad melius aliquid aliud, atq; probabilius cognouero. Nec dubitanter dixerim, ſi ſpatium aeris per quod ſaxum fertur deorſum, eſſet infinitum, eius ſaxi motum ſemper celeriorem atq; vehemẽtiorem fore; nec vllam tamen eius grauitati & ponderi factum iri acceſſionem. Quinetiam ipſemet Ariſt. 3. lib. de Cœlo, tex. 28. apertè docet, motum naturalem ab aere iuuari atq; promoueri. Et ſanè parum firma videtur argumentatio illa Ariſt. quæ eſt in 3. de Cœlo, t. 88. Non enim ex eo, quia in motu naturali creſcit velocitas, rectè concluditur, etiam in eo quod mouetur, creſcere debere grauitatem & pondus. Nam ſi lapis moueatur per ſpatium aliquod priori parte denſius atq; craſſius, poſteriori autem tenuius, rarius, & quod faciliùs diuidatur, procul dubio motus eius lapidis celerior erit in fine illius ſpatij, vbi minor eſt reſiſtentia, quàm in principio; idq; accidet non propter incrementum grauitatis, ſed propter inæqualitatem ſpatij, per quod factus eſt motus. Verùm de motu naturali ita dictum ſit. Deinceps de motu violento diſputemus.

De cauſſa motus violenti eorum quæ proiiciuntur.

CAP. IV.

ARiſt. 7. lib. Phyſ. text. 10. facit quatuor genera motus violenti: pulſionem, tractionem, vectionem, vertiginem ſeu circumuolutionem; ad hæc reuocantur omnes alij motus violenti. Pulſio autem duplex eſt; vna impulſio, cùm motus ita pellit mobile, vt ipſum tamen non deſerat: altera expulſio, cùm mouens pellit mobile, non tamen ei adeſt vrgens ipſum, ſed vbi pepulit, ipſum derelinquit. Ad expulſionem pertinent motus eorum quæ proiiciuntur, vt motus globi bombardâ exploſi, ſagittæ arcu emiſſæ, lapidis vel manu vel fundâ iacti. In quibus motibus, illud magnam difficultatem habet, cùm id quod proiicitur, receſſit à proiiciente, & fertur per aera, à quo tunc proximè moueatur? Hanc dubitationem ponit Ariſtoteles 8. Phyſic. tex. 82. cum enim ipſe, tum in 7. tum in 8. lib. Phyſ. tres propoſitiones diligenter & accuratè tractaſſet, & veriſſimas eſſe multis rationibus confirmaſſet: vnam, omne quod mouetur, ab alio moueri: alteram, mouens debere ſimul eſſe cum mobili, & ipſum tangere: tertiam, moueri à ſe ipſo, proprium eſſe animatorum, nec id poſſe in rem vllam inanimatam conuenire; idemq; vereretur, ne quis de veritate harum trium propoſi-

Cur Ariſtot. quæſtionẽ de cauſſa efficiẽte motus proiectorum, exponendam ſuſceperit.

poſitionum dubitaret, propter motum proiectorum, qui videtur illis aduerſari: idcirco voluit in fine 8. libri Phyſ. quæſtionem ponere de motu proiectorum, & cauſſam eiuſmodi motus explicare. Sed cur motus proiectorum dubitare facit de veritate illarum propoſitionum? An quia lapis proiectus dum fertur per aera, diſiunctus & remotus à proiiciente, aut mouetur à ſeipſo, & ita non erit proprium viuentium moueri à ſeipſis: aut etiam tunc proximum mouetur à proiiciente, & ſic non erit neceſſarium, vt omne mouens proximum ſimul ſit cum mobili, ipſumq; tangat: aut à nullo mouetur, at hoc conceſſo ſtare non poteſt illud tam nobile pronuntiatum, omne quod mouetur ab alio moueri. Ac licèt Ariſt. tum 8. Phyſic. tum aliis permultis locis, diſertè ac perſpicuè cauſſam proximam eiuſmodi motus expoſuerit; nonnulli tamen, vel quòd hæc Ariſt. loca non viderunt, vel quòd non intellexerunt, vel quòd non animaduerterunt, vel deniq;, quòd ſententiam Ariſt. non probauerunt, longè diuerſam cauſſam huiuſmodi motus proiectorum excogitarunt; quorum opinio priùs confutanda eſt, quàm ſententiam Ariſt. quæ vera eſt, & rationi atq; experientiæ maximè congruens, explicemus.

Opinio dicentium proiecta moueri ob virtutem quandam ipſis à proiiciente impreſſam.

Sunt igitur nec pauci, nec minuti, ſed nobiles in primis Philoſophi, qui cenſent, cùm lapis iacitur, illa vi & impulſu proiectionis, imprimi in eo à proiiciente virtutem quandam motiuam, quæ inhærens in lapide, mouet ipſum, cùm eſt diſiunctus à proiiciente: mouet autem per tantum ſpatium, quāta eſt ipſa virtus motiua; hæc autem tanta eſt, quanta fuit contentio, vis & impulſus proiicientis, cùm primùm lapidem proiecit, eiq; virtutem hanc impreſſit. Volunt etiam hanc virtutem eſſe qualitatem motiuam realem, cùm ſit principium motus localis realis, & eſſe realiter diſtinctam à lapide; quippe cùm ſit principiū motus localis, qui repugnat naturæ lapidis. Aiunt præterea, huiuſmodi virtutem intendi & remitti; à principio namq; eſt potentior, facitq; motum celeriorem atq; vehementiorem, prope finem autem eſt remiſſior atq; imbecillior; quam ob cauſſam euadit tunc motus tardior atq; debilior.

Confirmatio opinionis.

Fundamentum & firmamentum huius opinionis eſt hoc: Cùm lapis ſeparatus à proiiciente fertur per aerem, aut à nullo mouetur, aut à proiiciente, aut à ſeipſo, aut ab aere, aut à virtute quadam ei impreſſa: ſed quatuor priora dici non poſſunt, ergo lapis tunc mouetur à virtute ſibi impreſſa. Minor ita probatur: tria illa priora ſunt contra illas propoſitiones tantoperè commendatas ab Ariſt. de quibus diximus initio huius quæſt. quartum aūt, quòd nimirum proiecta moueantur ab aere, non eſt veriſimile. Primò, quia ſic non ſoluitur quæſtio, ſed transfer-

tur à lapide proiecto ad aërē; de quo ſimiliter vt de lapide quæri poteſt, à quo is moueatur, cùm eſt ſeparatus & longè remotus à proiiciente: nam ſi dixeris eum moueri per vim acceptam à proiiciēte, cur non ibidem lapis per vim ſibi impreſſam à proiiciente moueri queat? Secundò. Si talis motus ſit ab aëre, ergo cùm flante vehementiſſimo Borea aër ſit maximè motus & cōcitatus, ſi tunc lapis in ſublimè proiiceretur, is ab aëre multo celeriùs ac lōgiùs ferri deberet, quàm cùm manu hominis proiicitur, quod eſt tamen contra experientiam. Tertiò. Vt poſſit aër promouere lapidem iactum, vel ſurſum, vel deorſum, quatenus partim eſt leuis, & partim grauis, vt docet Ariſt. 3. lib. de Cœlo, t. 28. attamen quomodo mouere poterit lapidem, cùm is proiicitur in tranſuerſum, vel ad dextram, vel ad ſiniſtram, vel antè, vel retrò, vel cùm torquetur in gyrum, vti fit in trocho? Quartò. Cur ſi iaciatur pluma, non fertur ab aëre, nec tam vehementer, nec tam longè, quàm magnus lapis, cùm tamen pluma vt minus reſiſtens aëri, magis ab eo moueri deberet? Quintò. Lapis, vel iaculum in ſcopum aliquem iactum, directò tendens, ſcopum attingit: at quis hoc tribuat aëri? cùm is ex ſe non habeat vt directò tendat aliquò, preterquam ad ſuum locum naturalem: nam licèt extrinſecus ab aliquo motus per ſe aliquantulum moueatur, mouetur tamen vage, quaſi fluctuās, nec præfinitum aliquem locum petens. Adhæc, Iulius Scaliger in opere ſuo aduerſus Cardanum, exercitatione 28. alia quædam argumenta affert, vt oſtendat cauſſam motus proiectorum, non eſſe aſſignandam aëri. Cùm igitur motus proiectorum non fiat ab aëre, nec ab aliis cauſſis ſuperiùs commemoratis, relinquitur ipſum effici à virtute impreſſa corpori, cùm id proiectum fuit ab ipſo proiiciente. Concedunt quidem iſti aërem præbere aliquantulum adiumenti motui violento proiectorum, ipſumq; quodammodo promouere; negant tamē aërem, aut eſſe principem cauſſam eiuſmodi, aut etiam ei conficiendo eſſe neceſſarium. Addunt illud, motum proiectorum eſſe vnum numero, & continuum, propter vnitatem numeralem virtutis impreſſæ: quòd ſi is ab aëre fieret, cùm multę ac variæ ſint partes aëris, quæ ſucceſſiuè propellunt lapidem, non eſſet motus continuus, quod eſt contra rationem & experientiam: quis enim dicat, motum ſagittæ, quæ tanta vi & celeritate fertur per aërem; aut globi, qui diſploſa bombarda tanto impetu iacitur, non eſſe vnum numero, & cōtinuum, ſed eſſe millies interruptum, toties nimirum, quot ſunt partes aëris mouentes vna poſt aliam. Hæc iſti.

Refellitur

Refellitur opinio, faciens cauſſam motus proiectorum, virtutem quandam impreſſam proiectis.

CAP. V.

HAnc opinionem falſam eſſe, perſpicuum fiet, ſi primùm doceamus, ſecũdum Ariſt. & Peripateticos, cauſſam motus proiectorum, eſſe aërem, non autem virtutem aliquam impreſſam. Deinde, ſi demonſtremus, vim iſtam impreſſam vix, ac ne vix quidem defendi poſſe. Quàm fuerit certa & conſtans ſentẽtia Ariſt. aërem eſſe cauſſam motus proiectorum, ex multis locis, quæ nunc indicabimus, manifeſtum erit. Primò. In lib. 4. Phyſ. t. 68. ſic ait: *Mouentur proiecta, eo qui impulit, non tangente, aut propter contrarÿ circumobſiſtentiam, ſicut quidam dicunt* (Hanc opinionem, quam Alex. tribuit Platoni, Ariſt. refellit 8. Phyſ. t. 82.) *aut ex eo, quod pellit pulſus aer* (& hæc eſt ſententia ipſius Ariſt. vt patet ex 8. Phyſ. t. 82. & 3. lib. de Cœlo, text. 28.) *motu velociori, quàm ſit pulſi latio, qua fertur in proprium locum: in vacuo autem nihil horum erit.* Ex hoc loco duo colligimus. Vnum eſt, Ariſt. memorando cauſſas motus proiectorum, duas tantùm ponere, vtramq; autem in aëre, virtutis autem impreſſæ nullam prorſus mentionem facere: Alterum eſt, Ariſt. aſſerere: in vacuo non poſſe fieri motum proiectorum, at ſi is motus fit à virtute impreſſa, & non ab aëre, poſſet etiam fieri in vacuo. Secundò. Ariſt. ponens hanc quæſtionem de motu proiectorum in 8. Phy. tex. 82. eam ſoluit, cauſſam huiuſmodi motus non aſſignans virtuti impreſſæ, ſed aëri vel aquæ, hoc eſt, medio in quo fit motus: & ibidem ſubdit, motum proiectorum non eſſe vnum numero, & continuum, ſed eſſe multos motus ſibi inuicem conſequentes, vel contiguos; propterea quòd ſunt multæ ac diuerſæ partes medij, quæ ſucceſſiuè mouent corpus proiectum: at ſi talis motus fieret à virtute impreſſa, nulla reddi poſſet cauſſa cur is non eſſet continuus, quod bene intelligentes defenſores virtutis impreſſæ, conuenienter dogmati, quod ſuſceperunt defendendum, affirmant motum proiectorum eſſe vnum numero & continuum. Tertiò. Ariſt. 2. lib. de Cœlo, text. 35. ait proiectis ineſſe maiorem celeritatem in medio motu, quàm vel in principio, vel in fine: Sin autem proiecta mouentur à virtute ipſis impreſſa, oportet eorum motum maximè velocem eſſe in principio, tunc enim virtus impreſſa, cum tunc recens producta fuerit à proijciente, deberet eſſe maior: ſicut aqua calefacta ab igne, magis calida eſt cum primùm ſeparatur ab igne, quàm reliquo tempore quo manet ab igne ſeparata. Quartò. In lib. 3. de Cœlo, tex. 28. facit Ariſt. duas ſpecies motus proiectorum vnum motum omnino violentum, vt cum lapis ſurſum proijcitur, quem ait ſolum effici à potentia, id eſt, à principio moti-

Luculentiſſima Ariſt. teſtimonia.

uo, quod eſt extra lapidem: Alterum partim naturalem, partim violētum; vt cùm lapis magna vi ab aliquo proiicitur deorſum, nam ferri deorſum naturale eſt lapidi, & fit à natura eius, quæ eſt principium eiuſmodi motus; tanto autem impetu ferri, non eſt ei naturale, ſed violētum, & fit à principio extrinſeco: vtrunque autem hunc motum violentum proiectorum vult Ariſt. fieri à potentia, tanquam à cauſſa principali; ab aëre autem, ceu ab inſtrumento; cùm enim is partim ſit grauis, & partim leuis, commodè poteſt inſeruire vtrique motui. Poſtea ſubiungit Ariſt. hæc verba: *Quapropter, & non ſequente eo quod mouit, fertur, quod vi motum eſt: ſi enim non eſſet tale aliquod corpus,* (intelligit autem medium, hoc eſt, vel aërem, vel aquam) *non vtiq; eſſet qui vi fit motus: & eum quoq; qui ſecundum naturam vniuſcuiuſque fit, motum, promouet eodem modo.* En totam cauſſam motus proiectorum, ſiue is ſit omnino violentus, ſiue ſit partim naturalis, & partim violentus, Ariſt. attribuit aëri: de virtute impreſſa nullum verbum. Quintò. In libello de ſomniis, c. 2. ita ſcribit Ariſt. *Cùm quis mouet aquam, vel aerem, hoc aliud mouet, & hoc item aliud, & quieſcente illo accidit huiuſmodi motum procedere vſq; ad aliquid, illo qui mouet non præſente:* quæ verba explanans Themiſtius in ſua paraphraſi, c. 9 hæc ſcribit: *Simulatque telum de manu iaculantis receſſit, longius quaſi ſuo motu fertur, propterea quòd ille qui mittit, primorem aerem commouet; qui colliſus ſubinde, alium aerem propellit, atque hic deinceps alium continenti ſerie, donec vires ſeneſcant, atque ita telum quieſcat* Simile quoque eſt quod ab Ariſt. ſcribitur in lib. de Diuinat. per ſomnium, ca. 2. Ariſt. etiam Sectione 11. Problemate 6. mentionem faciens eorum, quæ proiecta feruntur per aërem, huiuſmodi motus cauſſam attribuit aëri. Sextò. Ariſt. in lib. de Quæſtion. mechanicis, q. 33. ad hunc modum ſcribit: *Cur quæ ppiam, non ſecundum peculiarem ſibi fertur lationem, impulſore aliquo non conſequente? An videlicet quoniam primum id efficit, vt alterum impellat, illudq; rurſus vt alterum: ceſſat autem quando non poteſt amplius facere primum impellens, ad quod fertur: vt impellat, & quando amplius lati grauitas motu ſuo declinat, magis quàm impellentis in ante ſit potentia* Hactenus Ariſt. ex cuius tam multis locis liquidò cernimus, eum cauſam motus proiectorum ſemper referre ad aërem, vel aquam, vel medium, per quod fit eiuſmodi motus, de virtute autem impreſſa nullum vſquam verbum facere.

Teſtimonia Simplicij, Themiſtij & Auerrois.

Hanc Ariſt. ſententiam luculenter exponit, & doctè copioſeq; tractat Simplicius 8. Phyſ. ſuper t. 82. & Themiſtius in ſua paraphraſi; Auerr. etiam ibidem eruditam facit digreſſionem de motu proiectorum, enarrās ſingulare ingenium & naturam aëris & aquæ, & admirabiles horum corporum proprietates.

Ve-

Verùm, omiſſis (breuitatis ſtudio) aliorum Peripateticorum teſtimoniis, vnum modò D. Tho. ad id de quo nunc agitur cōfirmandum, teſtem excitabimus, quòd eius auctoritas magnū (& quidem meritò) pondus habeat, plurimumq; valeat apud eos, quibus cum nobis eſt de hac quæſtione diſceptatio. Is igitur in 3. lib. de Cœlo, ſub finem lectionis 7. exponens t. 28. hæc ſcribit: *Non eſt intelligendum, quòd virtus violenti motoris imprimat lapidi, qui violenter mouetur, aliquam virtutem per quam moueatur; ſicut virtus generantis imprimit genito formam, quam ſequitur motus naturalis. Nam ſic motus violentus eſſet à principio extrinſeco, quod eſt contra rationem motus violenti. Sequeretur etiā, quòd lapis eo ipſo quòd per violentiam moueretur localiter, alteraretur; quod eſt contra ſenſum. Motor igitur violentus ſolùm imprimit lapidi motum, quod quidem fit, dum tangit ipſum: ſed quia aër eſt ſuſceptibilior talis impreſſionis, tum quia eſt ſubtilior, tum quia eſt quodammodo leuis, violentiùs mouetur per impreſſionem violenti motoris, quàm lapis: & ſic deſinente violento motore, aër ab eo motus vlteriùs propellit lapidem, & etiam aerem coniunctum, qui etiam mouet lapidem vlteriùs, & hoc fit quouſq; durat impreſſio primi motoris violenti, vt in 8. Phyſ. demonſtratum eſt. Et inde eſt, quòd quamuis motor violentus non ſequatur ipſum mobile, ita vt præſentialiter ipſum moueat, tamen mouet per impreſſionem aëris. Si enim non eſſet tale corpus, quale eſt aer, non eſſet motus violentus. Ex hoc patet, quod eſt inſtrumentum motus violenti neceſſarium, & non ſolùm propter bene eſſe.* Hæc D. Tho. qui his verbis oſtendit perſpicuè, cauſſam motus proiectorum eſſe aërem, & quemadmodum is fiat ab aëre, diligenter & accuratè declarat, & opinionem illam de virtute impreſſa, funditus euertit.

Grauiſſimū & præclariſſimum D. Thom. teſtimonium.

Verùm, quia motum proiectorum nō à virtute impreſſa, ſed ab aëre ſecundùm Ariſt. & Peripateticos proficiſci, ſatis eſt (vt mihi quidem videtur) explicatum; his conſequens eſt adhuc, vt illam virtutem impreſſam, inanem, vel potiùs nullam eſſe doceamus. Primùm igitur videamus, quid ſit, tum quomodo generetur, poſtremò, quā ratione recipiatur in corpore proiecto. Aiunt iſti, virtutem impreſſam eſſe qualitatem motiuam. Ergo cùm mouet ſurſum erit leuitas, cùm mouet deorſum, erit grauitas; at cùm mouet lapidē dextrorſum, ſiniſtrorſum, antrorſum, retrorſum, cū mouet rotam, vel trochum vertit in orbē, qualis erit virtus motiua? poſtea, ſi virtus mouens lapidem ſurſum eſt leuitas, aut iſta leuitas differt ſpecie à leuitate aëris, vel non differt ſpecie: ſi differt ſpecie, quo pacto igitur petit eundē locum, & mouet lapidem ad eūdem locum, ad quem moueret leuitas aëris? diſtinctio. n. tam motuū localium, quàm virtutū motiuarū ſpectari deberet ex terminis, & locis ad quæ terminātur motus. His accedit, quòd ſi leuitas virtutis impreſſæ ſpecie differt à

Multis argumētis virtus illa proiectis impreſſa exploditur.

leuitate aeris vel ignis, vni erunt duo contraria, nam grauitati terræ erit contraria leuitas ignis, & leuitas virtutis impreſſæ. Sin autem leuitas virtutis impreſſæ non differt ſpecie à leuitate aeris, vel ignis, quomodo habent tam diuerſas cauſas efficientes, tam diuerſum modum productionis, & tam diuerſas alias multas conditiones? Deinde, vnum contrarium non inducitur in ſubiectum, in quo eſt alterum contrarium, niſi cum remiſſione illius, quemadmodum calor non inducitur in aquam, niſi cum remiſſione frigoris; quantum enim caloris acquirit aqua, dum ſubditis ignibus calefit, tantum amittit frigoris, & quo magis fit calida, eo minus frigida euadit: ergo cùm lapis proiicitur ſurſum, ſi producitur in eo virtus motiua, quæ eſt leuitas contraria grauitati lapidis, neceſſe erit illius inductione minui grauitatem lapidis, & quo maior eſt illa leuitas, eo minorem reddi grauitatem lapidis: quare cùm lapis mouetur ſurſum, minoris eſſet grauitatis atq; ponderis, quàm cùm reuertitur deorſum. Quin etiam ſi quis eſſet tantis lacertis ac viribus, vt poſſet lapidem proiicere vſq; ad concauum Lunæ, imprimeret in eo ſummam leuitatem, quæ eſſe poſſet, quamobrem expelleret à lapide omnem grauitatem, hoc autem quàm ſit contra rationem & experientiã, nemo eſt qui non intelligat. Præterea, cùm lapis mouetur deorſum à proiiciente, maiore vi & celeritate, quàm ei conueniat ſecundum naturã ſuam, imprimeretur ei virtus motiua, quæ eſt grauitas, non differens ſpecie à grauitate naturali lapidis, cùm vtraq; moueat lapidem ad eundem locum; verùm vna magis, altera minùs velociter: magis autem & minus non variant ſpeciem: Sed hoc fieri non poteſt, nam hoc poſito, eſſent duo accidentia numero in eodem ſubiecto, hoc eſt, duæ grauitates in lapide, vna ei naturalis, altera in eo violentè impreſſa. Si dicas fieri ex vtraq; vnúm accidẽs, vnamq; grauitatem intenſiorem, falleris; cùm enim grauitas lapidis ſit ei naturalis, grauitas autem impreſſa ſit ei violenta, non poteſt illa per hanc augeri, nec vtraq; poteſt eſſe vnius rationis. Quid? quod grauitas terræ eſt ſumma, nec poteſt ampliùs intendi? Adde, quòd ſi augetur grauitas, augeri deberet etiam pondus; quare lapis ſic proiectus deorſum, ponderoſior fieret, quàm anteà erat, & quã erit poſtea. Ad hæc, grauitas ſolet mouere magis deorſum dupliciter: vel ratione intenſionis, magis enim mouebit deorſum grauitas vt octo, quàm grauitas vt quatuor: vel ratione extenſionis, ſi ea ſit in ampliori materia, habeatq; maiorem molem: ſaxum enim ingens ex ſublimi cadens, maiori celeritate fertur deorſum, quàm exiguus aliquis lapis. Atque hîc locum habet peruulgata illa apud Philoſophos ſententia, in maiori corpore eſt maior virtus. Cùm igitur quando lapis proiicitur deorſum,

nec

nec grauitas eius augeatur intenſiuè, quippe cùm ea ſit ſumma quæ amplius intendi nequit; nec augeatur extenſiuè, non enim lapis tunc ſecundum molem euadit maior, relinquitur eum nullam grauitatem extrinſecus accipere à proiiciente, nec qualitatem motiuam, nec virtutem aliquam impreſſam.

Sed nunc videamus, qualis ſit productio iſtius virtutis impreſſæ. Et primùm quæro, à quo producatur? dicunt eam produci à proiiciente; ſed qui fieri poteſt, vt eadem numero manus nunc producat leuitatem in lapide, cũ mouet eum ſurſum, nũc grauitatem, cũ mouet deorſum, nunc alias qualitates motiuas, cũ mouet antrorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, retrorſum, & in orbem? Et vt quiuis quotieſcunq; ei collibitum fuerit, tanta facilitate producere queat quaſlibet qualitates motiuas? qua ratione cũ lapis iacitur funda, vel arcu ſagitta, vel bombarda globus, iſta virtus motiua imprimitur, & producitur in eiuſmodi corporibus proiectis? Deinde quęro, per quam ſpeciem motus producatur iſta virtus impreſſa? reſpondebũt eam produci per motum localem; neq; enim alius tunc concurrit motus. Atqui motus localis ſecũdum Ariſt. 8. Phy. 59. per ſe nullam formam de nouo generat, aut corrumpit in mobili. Et virtus motiua, cũ ſit qualitas realis, non poteſt aliter produci, quã per generationem, vel alterationem. Ad extremum quæro, an iſta qualitas & virtus impreſſa, educatur ex potentia materiæ, quæ eſt in lapide? at hoc non poteſt fieri ſine præuia alteratione ſubiecti; vel extrinſecus adueniens adiungitur lapidi? at ſic crearetur ex nihilo. Et nulla forma extrinſecus aduenit materiæ (auctore Ari. 2. lib. de Gen. animal. c. 3.) præter humanam mentem.

Reſtat, vt diſcutiamus, vbi recipiatur iſta virtus impreſſa? in lapide, an in ſuperficie ſola, vel tãtum in vna aliqua parte lapidis, quomodo igitur lapis mouetur ſecundum omnes partes æqualiter & æquè citò? ſi recipitur in cunctis partibus lapidis, qui potuit iſta virtus tã citò peruadere, & permeare per omnes partes lapidis citra vllam alterationem lapidis? Deinde, cum lapis magna vi ſurſum iacitur, ſecundum iſtos imprimitur in eo magna vis motiua, quæ eſt leuitas; at quo pacto tanta leuitas, tam citò produci potuit in lapide, in quo eſt ſumma grauitas illi contraria? nulla enim qualitas habens contrarium in ſubiecto ſibi reſiſtens, ſtatim producitur perfecta, ſed primum generatur imperfecta, poſt perficitur paulatim, idq; accidit ob reſiſtentiam qualitatis contrariæ, quæ eſt in illo ſubiecto. Valeat igitur iſta virtus impreſſa, quæ nihil habet ſolidum & firmum, nihil rationi, nihil experientię, nihil deniq; Peripateticę doctrinæ conſentaneum.

Reliquum eſt, vt rationes ſoluamus, quibus aſtruebatur &

confirmabatur hæc virtus impreſſa, vel potiùs quibus probabatur cauſſam motus proiectorum ad aërem referri nõ poſſe. Ad primam rationẽ reſpondemus hoc modo: faciliùs aër monetur & mouet, motum etiam quem ab impellente accepit, illo ceſſante, & ipſe diutiùs retinet, & aliis citiùs impertitur, quàm lapis & aliud quoduis corpus durum: idq; euenit ob magnam tenuitatem aëris, eiuſq; quoquo verſus mobilitatem; quocirca quum proiicitur lapis, vis & impreſſio proiicientis magis recipitur, & ſeruatur in aëre, & ab vna parte aëris transfunditur ad alias, quàm in lapide. Perpende verba D. Tho. quæ ſuperiùs ex 3. lib. de Cœlo adduximus: & doctam illam digreſſionem Auer. de motu proiectorum, quæ eſt in 8. li. Phyſ. com. 82. hanc enim ſolutionem valde illuſtrant. Ad ſecundam. Licèt flante vento totus aër commoueatur, tamen pars aëris quæ tangit lapidem magis vnitè & coniunctè mouetur à proiiciente; ideoq; maiorem ab eo vim accipit ad promouendum lapidem eiuſq; motũ aliquandiu continuandum, quàm ab vllo vento. Ad tertiam. Aër licèt faciliùs moueat deorſum & ſurſum quàm alio modo, tamẽ ſicut ob humiditatem & tenuitatem ſuam facilè terminabilis eſt extrinſecùs quocũq; termino alieno, & figurabilis quacunq; figura: ſic etiam eſt mobilis quouis genere motus, & ſecũdum quaſlibet partes, & multò faciliùs quàm lapis, vel aliud corpus ſolidum & durum. Ad quartam rationem reſpondere poſſumus id quod Ariſt. reſpondet ad ſimilem quæſtionem, in lib. de Quæſt. mechanic. q. 34. hæc ſcribens: *Cur neq; parua valdè, neq; magna longè proiic. queunt? an quia neceſſe eſt, quod proiicitur & impellitur, & cedere, & ſimul contra niti et vnde impellitur? quod aut ob magnitudinem nihil cedit, aut propter imbecillitatem non contranititur, non efficit proiectionem, aut impulſionem. An quia tantum fertur id quod fertur, quantum aëris mouerit ad profundum, quod autem non mouetur, neq; mouebit quippiam, accidit autem illis, ambo iſthæc habere; valde enim magnum, & valde paruum ſeu nõ mota exiſtunt; alterum namq; nihil mouet, alterum autẽ nihil mouetur. Oportet igitur id quod proiicitur commenſurationẽ quandam habere ad id quod proiicit.* Hactenus Ariſt. Ad quintam. Quemadmodum cùm nos loquimur noſtra voce ac ſermone formamus proximum aërem, & ille ſimiliter alium, atq; ita deinceps; ſicq; vox & ſermo perfertur per aërem vſq; ad aliquod ſpatium: ita etiam proiiciens proximum aërem mouet, & dirigit aliquò, hic ſimili directione mouet alium, & hic ſimiliter alium, ſicq; procedit directò impulſus proiicientis in lapidẽ per aërem vſq; ad terminum intentum. Verùm tam de hac quæſtione, quàm de vniuerſa diuiſione motus in naturalem & violentum, ſatis dictum ſit.

Cur neq; nimis magna, neq; nimis parua longè proiici poſſũt.

Exponitur tertia diuiſio motus in partes eius quantitatiuas, & agitur de continuitate motus.

CAP. VI.

TErtia diuiſio motus, eſt in partes eius, vt vocant, quantitatiuas; eſt enim motus quantus, & continuus, ac proinde non ſolùm diuiſibilis in partes eiuſdem rationis, ſed etiam infinitè diuiſibilis. Diuiditur autem motus, in ea quæ dicuntur, moueri, & ea quæ vocantur, mutata eſſe: illa ſunt partes motus, hæc ſunt termini motus; & habent ſe in motu, ſicut puncta in linea, & inſtantia in tempore. De his mutatis eſſe, & de ipſis moueri, quæ ſunt partes motus, multa præclara theoremata explicat Ariſt. in 6. lib. Phyſ. Verùm quia diuiſio motus in ſuas partes quantitatiuas, oritur ex continuatione eius, de hac priùs agendum eſt. Videamus igitur, primùm quidem, an motus ſit continuus, tum verò, quæ ſit cauſſa eius continuationis, quam habet in ſe motus.

Probatur motum eſſe ens ſucceſſiuum atque continuum.

Motum eſſe continuum affirmat Ariſt. 3. Phyſ. t. 1. ſcribēs, motum eſſe de genere continuorum: & in 4. Phyſ. tex. 99. ait, hæc tria, magnitudinem, motum & tempus, eſſe continua: tempus quidem propter motum, hunc autem propter magnitudinem; & quæcunq; Ariſtot. in 6. lib. Phyſ. de motu demonſtrat ea non conuenirent motui, niſi is eſſet continuus: cùmque motus menſuretur tempore, eſt enim tempus numerus motus ſecundum prius & poſterius, quemadmodum ipſum tempus eſt continuum, ita etiam oportet motum eſſe continuum. Adde, quòd motus eſt ens ſucceſſiuum, ergo continuum: nam ſi eſſet diſcretum, componeretur ex ipſis mutatis eſſe, & mutata eſſe, eſſent inuicem immediata, quod tam eſt hic impoſſibile, quàm eſt in punctis & linea, in tempore item atque inſtantibus. Eſſe autem motum ens ſucceſſiuum, per ſe clarum eſt; nam ſi eſſet permanens, non eſſet motus, quod enim manet non mouetur: & quod mouetur non manet; ſi enim manet, quieſcit, quid enim eſt rem manere, niſi eam ſimiliter ſe habere nunc vt priùs? at hoc ipſum eſt quieſcere ſecundum Ariſtot. 6. Phyſ. tex. 73. Verùm continuitas, & ſucceſſio motus euidenter concluditur ex definitione motus: ſi enim motus eſt actus entis in potentia prout in potentia: neceſſe eſt, id quod mouetur dum mouetur, partim eſſe actu, partim potentia, ergo ſucceſſiuè mouetur; ſi enim ſimul fieret motus & inſtanti totus eſſet actu, & tunc non diceretur moueri, ſed iam mutatum eſſe. Rectè igitur dixit Auerr. ex definitione motus apparere ſtatim eius continuitatem. Sed dices, Ariſtotelem lib. 8. Phy. ſolum motum circularem facere continuum: reſpōdeo, ibi Ariſtotelem ſumere cōtinuum pro perpetuo & ſempiterno,

cuius nec ſit initium aliquod, nec vllus finis. Cùm etiam Peripatetici aiunt augmentationem non eſſe motũ continuum, ſignificare volunt vniuerſam augmentationem viuentis, quæ fit ab ortu eius vſq; ad ætatem cõſiſtentię non vnum eſſe numero motum, qui fiat æquabiliter & continuè, ſed eam ſæpe interrumpi, & inæquabilem eſſe, & vt Cõmentator dixit 3. Phyſic. com.6. conſtare ex multis motibus & multis quietibus. Tota igitur accretio viuentis, non eſt vnus motus continuus; ſingulę autem augmentationes, quas vocant partiales, dum fiunt, ſunt motus continui. Motum igitur (loquimur autem nunc de motu propriè dicto excludendo omnes mutationes inſtantaneas, cuiuſmodi eſt generatio, corruptio, illuminatio & alię ſimiles) continuum eſſe manifeſtum eſt.

Quæ ſit cauſa continuationis motus. Deinceps aperiendum eſt, quæ ſit cauſſa huius cõtinuitatis. Ariſt. varie loquitur de cauſſa continuitatis motus: nam in categoria Quantitatis, ait motum eſſe quantum propter tempus; cùm idem ſcripſerit 4. Phyſ. tex.99. è contrario, tempus eſſe continuum propter motum. In 2. autem lib. de Generat. & Corrupt. t.62. ait motum eſſe continuum, propter id quod mouetur, hoc eſt, ratione ſubiecti in quo eſt motus; non autem propter id in quo fit motus, niſi forte in motu locali: huic autem ſententiæ contrariam omnino ſententiam pronuntiat in 5 lib. Metaph. t.18. affirmans motum eſſe quantum, non propter id quod mouetur, ſed propter id in quo fit motus, quod in motu locali eſt ſpatium, in aliis motibus eſt forma, quæ per motum acquiritur.

Verùm ſi rem ipſam diligenter expendamus atq; conſideremus, proculdubio cognoſcemus, quę ab Ariſt. de continuitate motus ſcripta ſunt, ea non ſolùm non pugnare inter ſe, ſed etiã veriſſimè in motum omnia conuenire. Etenim, motus dicitur continuus propter tempus, non ſecundũ ſe, nec ſecundum naturam: cùm enim motus ſit natura prior tempore, quippe cùm hoc ſit quaſi paſſio quædam illius, potius tempus eſt continuũ propter motum, quàm è cõtrario: ſed motus dicitur continuus propter tempus, ſecundum nos, & in ratione menſurabilis, & menſuræ; nos enim quantus ſit motus, & an is ſit continuus, an interruptus, metimur & cognoſcimus ex tempore: dicitur enim aliquis deambulaſſe per vnam horam continuè, quia nulla fuit pars horæ, in qua non deambulauerit. Porrò ſciendũ eſt, duplicem eſſe quantitatẽ motus; vnam ſecundum extenſionẽ, quam accipit à ſubiecto in quo eſt: nam ſicut albedo, calor, & aliud quoduis accidens extenditur ſecundum extenſionem ſubiecti, ſic etiam motus. Quis enim non intelligit, motum brachij maiorem & ampliorem eſſe ratione ſubiecti in quo eſt, quàm motum

tum ſolius digiti;& motum totius corporis, quàm motum ſolius brachij?& hoc modo Ari.6.Phy.t.33.ait motum diuidi ſecundum diuiſionem mobilis,& demonſtrat,ſicut totius motus eſt totius mobilis,ita partes motus eſſe partium mobilis. Altera eſt quantitas& continuitas motus ſecundum ſucceſſionem, & durationem,quæ aduenit ei propter id in quo, vel ad quod fit motus:id dico,quod per motum acquiritur,nam quia termi nus ad quem ſucceſſiue acquiritur,& non totus ſimul in inſtãti,ideo motus exiſtit ſucceſſiuus indeq; capit ſuam durationẽ: Exempli cauſa, motus localis eſt ſucceſſiuus, quia partes magnitudinis,& ſpatij per quod fit motus localis,ſucceſſiuè tranſeunt vna poſt aliam:calefactio itẽ eſt motus ſucceſſiuus, quia calor non totus ſimul acquiritur, ſed gradus poſt gradum, & pars poſt partem ſucceſſiuè producitur.

Verùm, hoc intereſt inter motum localem & alterationem, quòd motus localis poteſt eſſe continuus,etiam ſi ſpacium per quod fit,non ſit totum continuũ,ſi enim è concauo lunæ lapis moueretur vſq; ad terrã motus eius eſſet continuus,nihil enim eſſet, quod eũ interrumperet, ſpatium tamẽ quod tranſitur nõ eſſet continuum,ignis enim & aër non ſunt elementa cõtinua, ſed tantùm contigua:atq; hoc etiã videtur innuere Ari. 5. Phy. t.23.ſecundum expoſitionem Themiſtij. Alteratio aũt,vnus & continuus motus eſſe nequit,niſi ſit vna numero qualitas,quæ ſucceſſiuè ſine vlla eius intermiſſione acquiritur. Cauſa verò huius differentiæ inter motum localem & alterationem, eſt in eo, quod motus localis, non eſt idem re quod ſpatiũ, ſed eſt idem,quod ipſum mobile aliter & aliter ſe habens ſuper ſpatiũ: & quia ſatis eſt vt ſpatium ſit contiguũ,quo mobile poſſit continuè aliter & aliter ſe habere ſuper ipſum,idcirco ad continuitatem motus localis,non eſt neceſſaria cõtinuitas ſpatij. At verò,quia alteratio eſt idem re quod qualitas,quæ acquiritur per alterationem,ideo ad continuitatem alterationis neceſſaria eſt vnitas numeralis,atq; continuitas qualitatis.

Ad continui tatem motus localis nõ eſt neceſſaria cõtinuitas ſpatij per quod fit motus.

De duplici genere partium motus,altero ſecundum extenſionem,altero autem ſecundum ſucceſſionem.

CAP. VII.

CONſtat igitur duplicem eſſe cõtinuitatem motus, vnã ſecundũ extenſionem, alteram ſecundum ſucceſſionem & durationem:& illã quidem motum accipere à ſubiecto in quo eſt, hanc verò ab eo in quo fit motus & quod per motum acquiritur. Ex quo neceſſariò etiam efficitur, eſſe duplices partes quantitatiuas motus,alteras ſecundum extenſionem, & alte-

num ſubiectum motus propriè dicti, cuiuſmodi eſt alteratio, augmentatio & motus localis, non eſt ſola forma, nec materia ſed totum compoſitum, quòd eſt corpus habens extenſionem & diſtantiam partium; ergo neceſſe eſt motum qui recipitur & inhæret in eiuſmodi ſubiecto, effici quoq; corporeũ, eiuſdem continuitatis & extenſionis participem. Si quis autem contendat, proprium ſubiectum alterationis, quæ verſatur in primis qualitatibus, non eſſe compoſitum, ſed materiam primam, putans in ea tanquam in ſubiecto (vt vocant) inhæſionis, recipi, & hærere primas qualitates, is nihilominus fateri debet, alterationem habere pro ſubiecto rem quantam. Siue enim quantitas ſit materiæ primæ coæua & inſeparabilis, ſiue non ſit, ſemper tamen cętera accidentia pręſupponũt quantitatem in materia, quippe cùm ea prima omnium accidentium adueniat materię, nec materia accipit reliqua accidentia, niſi prius aſſecuta fuerit quantitatem, priùs dico, vel ordine temporis, vel certè (de quo, inter omnes conuenit) ordine naturæ. Quòd etiam motus habere debeat quantitatem ſucceſsionis, ſatis explicatum eſt paulò ſuperius, cùm motum eſſe debere ens ſucceſsiuum, & continuum oſtenderemus.

An continuatio & ſucceſsio ſint de eſſentia motus an potius ſint eius accidentia.

CAP. VIII.

Sed quæri poteſt hoc loco, an cõtinuitas ſit de eſſentia motus, an potius ſit accidens eius? Equidem reſpõdeo, hac de re duo eſſe certa, & vnum eſſe dubium atq; incertum. Primò enim certum eſt continuitatem extenſionis eſſe accidentariam motui, nimirum, propter ſubiectum eius; ſicut enim calor, albedo, & alia accidentia dicuntur quanta, & diuiſibilia per accidens, ratione ſubiecti, ſic etiam motus. Deinde, illud etiam certum eſt atq; indubitatum, continuitatem ſucceſsionis per ſe cõuenire motui, & ab eo eſſe inſeparabilem; cõuenit enim omni, & per ſe ac primò ſoli motui, & ſemper. Illud autem dubium eſt, an continuitas ſucceſsionis ſit de eſſentia motus, an ſit tantùm propria paſsio conſequens eius eſſentiam.

Ac videtur quidem eiuſmodi continuitas, non eſſe de eſſentia motus; tum quia Ari. 5. Met. t. 18. excludit motum à categoria Quantitatis, affirmans eum eſſe quantum propter id in quo ſit motus: Et Auer. 4. Phy. co. 119. ait tempus menſurare quantitatem accidentem motui: ſignificans his verbis quantitatẽ eſſe accidens motus: & 3. Phy. co. 6. inquit ex prima definitione motus apparere continuitatẽ eius: quaſi continuitas non quidem

ingreditur, ſed tantùm conſequatur definitionem & eſſentiam motus: tum etiam, quia cùm tradantur in 3. Phy. tres definitiones motus, in earum nulla ponitur continuitas.

E contrario autem, illud vehementer vrget, quòd motum eſſe ens ſucceſſiuum, videatur eſſe prædicatio eſſentialis, & non videatur poſſe abſtrahi motus à ſucceſſione, id eſt perfecte ſecundum eſſentiam ſuam intelligi, non ſimul intelligendo ſucceſſionem, & nulla re alia videtur motus propriè dictus, diſtingui poſſe à mutatione, quàm quod ille eſt ſucceſſiuus, hæc aũt minimè. Deniq;, ſi eiuſmodi continuitas eſt propria paſſio motus, non careret Ari. reprehenſione, qui eam nuſquam de motu demonſtrauerit: & cum motus alterationis non ſit aliud, quàm ipſamet qualitas, vt fluens, & (vt ita loquar) fiens, qui pōt eiuſmodi fluxus ſine aliqua ſucceſſione cogitari? Ego tametſi video vtramq; partem huius quæſtionis probabilem eſſe, veriſimiliùs tamen puto continuitatem non eſſe de eſſentia motus, ſed eſſe veluti quandam propriam paſſionem motus, ex natura eius manantem.

Obſerua diligenter hanc diſtinctionē & differentiam inter cõtinuitatem & ſucceſſionem motus.

Sed fortaſſe lis hęc poſſet melius dirimi hac diſtinctione. Aliud eſt in motu ſucceſſio, & aliud continuitas: ſucceſſio motus oritur ex eo, quòd terminus ad quem non totus ſimul, ſed per partes, vna poſt aliã acquiritur, ex quo fit, vt neceſſe ſit eiuſmodi acquiſitionem eſſe ſucceſſiuam. Poteſt tamē hæc ſucceſſio eſſe cõtinua, & non cõtinua, partes enim termini ad quem, poſſunt acquiri ſucceſſiuè dupliciter, vel cõtinenter, & ſine vlla interruptione, & ſic acquiſitio earum eſt ſucceſſiua & cõtinua, vel ſucceſſiuè quidem, ſed interruptè, ita vt vno inſtanti producatur aliquid formæ, tum interpoſito aliquanto tempore, in alio inſtanti producatur aliquid aliud formæ, & ſic deinceps productio formæ procedat vſq; ad finem, ſucceſſiuè quidem, ſed non continuè. Atq; hoc modo, cenſent nonnulli augmentationem eſſe motum ſucceſſiuum, exiſtimantes in augmentatione produci quãtitatem per minimas partes, ſucceſſiuè quidem, ſed non continuè. Cùm igitur aliud ſit in motu ſucceſſio, & aliud continuitas, dicet aliquis, nec ſanè, meo iudicio, inerudite, ſucceſſionem quidē eſſe de eſſentia motus propriè dicti, cùm is ſine hac cogitari nequeat, continuitatem aũt eſſe paſſionem fluentem ex natura motus. Ergo, prima definitio motus, manifeſtè oſtendit ſucceſſionem motus vt quæ ſit de eius eſſentia: continuitatem aũt eius, non tam manifeſte declarat, ea tamen ex illa definitione neceſſariò concluditur tanquam paſſio & affectio motui neceſſariò conueniens, & omnino inſeparabilis. Nam ſucceſſio quę fit per inſtantia inuicem diſcreta, non eſt vnus motus numero, ſed variæ mutationes, in quarum ſingulis mobi-

mobile dici quidem vere pôt mutatum eſſe, non moueri, at in motu mobile ita mutatum eſt, vt etiã dum eſt motus, actu moueatur. Nec mutatio inſtantanea eſt actus entis in potẽtia, prout eſt in potentia, ſicut habet definitio motus, ſed eſt actus mobilis, prout iam eſt actu mutatum, vel totam formam, vel ad aliquam eius partem, quæ in inſtanti producta fuit. Sed dices, ſi continuitas non eſt de eſſentia motus, qua igitur re motus ꝑpriè dictus eſſentialiter differt à mutatione? An quia motus eſt actus entis in potentia prout in potentia, non aũt mutatio, vt proximè antè oſtendimus? An propter terminos à quo & ad quem, qui in motu proprie dicto, ambo ſunt (vt vocant) poſitiui, cõtrarij partibiles, & partibiliter acquiſibiles? An in motu ꝑpriè dicto per ſe, ac neceſſariò ineſt ſucceſsio, in mutatione autem, aut nulla vnquam eſt ſucceſsio? quia forma ſemper tota ſimul in inſtanti producitur, vt fit in generatione ſubſtantiali: vel ſi quãdo eſt in mutatione ſucceſsio, quòd forma per partes interruptè producitur, id per accidens euenit, nempe nõ propter ipſam formam, quæ cùm non habeat vllum in ſubiecto cõtrarium eius productioni reſiſtens, tota ſimul (quod ad ipſam attinet) produci poteſt: ſed cùm ob alias cauſas, tum ob agentis imperfectionem, quod cùm in ſe formam perfectè nõ habeat, non poteſt eam perfectè totam producere, id quod in illuminatione poteſt contingere. Continuitas igitur, vel eſt de eſſentia motus, vel ex ea neceſſariò fluit tanquam eius propria paſſio, quæ quidem continuitas, non æqualiter eſt in omni motu; etenim continuitas, vt docet Auerroes 3. Phy. com. 6. in motu augmentationis minimum apparet, in alteratione autem magis elucet, in motu verò locali, eſt maximè conſpicua.

Verùm exiſtit hoc loco grauis quæſtio, quæ oritur ex iis quę dicta ſunt de continuitate motus. Si enim motus eſt continuus, ergo eſt infinitè diuiſibilis, & nec primam, nec vltimam partem habebit: id quod Ariſt. 6. Phy. neceſſaria, & manifeſta ratione demonſtrat, quomodo igitur motus poterit, aut incipere eſſe, aut deſinere, cum in ſe, nec primum habeat, nec extremum? Nos capta hinc occaſione, non ſolùm docere volumus (quod tamen ſatis erat ad enodandam propoſitam difficultatem) quemadmodum motus eſſe incipiat, & deſinat, ſed etiam (quo vberior & abſolutior ſit doctrina) varios modos, quibus omnes res generabiles atque corruptibiles incipiunt & deſinunt eſſe, breuiter exponemus.

De variis modis incipendi, & deſinendi, quos habent res naturales.

CAP. IX.

PHiloſophi quò breuiùs, diſtinctiùs, & clariùs exponerent varios modos quib. res naturales incipiunt, & deſinunt eſſe, excogitarunt hæc quatuor vocabula; Primum ſui eſſe, Vltimũ ſui eſſe, Vltimum ſui non eſſe, & Primum ſui non eſſe; quæ vſu Philoſophorum facta ſunt in ſcholis tritiſsima. Primum & tertium, deſignant varium modum incipiendi: ſecundum, & quartum, varium ſecundum deſinendi: Primum ſui eſſe, eſt inſtans temporis intrinſecum durationi rei, in quo res eſt; cùm immediatè antè non fuiſſet: incipere igitur per primum ſui eſſe, ita deſcribitur, nunc res eſt, & immediatè antè non fuit. Vltimum ſui eſſe, eſt inſtans intrinſecum durationi rei, in quo res eſt, ſed immediatè pòſt non erit, vt deſinere per vltimũ ſui eſſe ſit, nunc eſſe, & immediate pòſt non eſſe futurum. Vltimum ſui non eſſe, eſt inſtans extrinſecum durationi rei, in quo res non eſt, ſed immediatè pòſt erit; vt verè dicatur de re quę incipit per vltimũ ſui non eſſe, nunc ea res non eſt, ſed immediate poſt erit: & vocatur vltimum ſui nõ eſſe, quia illud inſtans eſt vltimum totius illius temporis, in quo res habuit non eſſe. Primum ſui nõ eſſe, eſt inſtans extrinſecum durationi rei in quo res non eſt, ſed immediatè ante fuit: & ſic appellatur, quoniam cùm res fuiſſet tẽpore immediatè præcedente, illud inſtans eſt, in quo primũ habet non eſſe: vt verè dicatur de eo, quod deſinit per primum ſui non eſſe, nunc non eſt, ſed immediatè ante fuit.

His etiam illud adiungendũ eſt, varia eſſe genera rerũ: quædam enim res ſunt permanentes vt homo: aliæ ſucceſsiuæ, vt motus, & tempus: Quædam producuntur per motum propriè dictum, vt calor, & frigus: aliæ non, vt forma equi, & quælibet forma ſubſtantialis. Quædã habent contrariũ in ſubiecto reſiſtens productioni ipſarũ, vt calor habet in aqua frigus ſibi contrarium; aliæ nõ habent, vt lumen in aëre. Quædam habent eſſe ſuũ in puncto quodam indiuiſibili, ſicut bicubitũ, tricubitum, ſpecies figurarum & omnia ſuperlatiua, quæ talia ſunt; aliæ nõ habent eſſe in indiuiſibili; vt albedo. His poſitis, ſubiiciemus nonnullas propoſitiones, è quib. facilè intelligetur quemadmodum res naturales incipiant & deſinant eſſe.

Et motus, & quęcunq; motu producuntur, atq; corrumpuntur, incipiunt per

Prima propoſitio. Ens ſucceſsiuum vt motus, nõ incipit per primũ ſui eſſe, ſed per vltimũ ſui non eſſe; Nec deſinit per vltimum ſui eſſe, ſed per primum ſui non eſſe. Prior pars huius ꝓpoſitionis, ita probatur: motus non poteſt eſſe in inſtanti, cùm motus ſit diuiſibilis, & inſtans ſit indiuiſibile; ſi autem motus inciperet per primũ ſui eſſe, motus eſſet in inſtanti; quia de mo

tu verum eſſet dicere, nunc eſt motus, & immediatè antea non fuit. Adde, quòd motus non põt incipere poſitiuè per aliquid ſui determinatũ & illi intrinſecũ, cũ nec detur prima pars motus, nec primum mutatum eſſe, vt probatur in 6. Phyſ. Incipit igitur motus per vltimum ſui non eſſe: nã verum eſt dicere nunc non eſt motus, ſed immediatè pòſt erit motus, immediatè autẽ pòſt inſtans, ſequitur tempus in quo motus & incipere & eſſe poteſt. Quare cùm dicitur calefactio duraſſe per vnã integram horam, excludenda ſunt primum & vltimum inſtans horæ, in quib. non potuit eſſe calefactio, ſed in primo cœpit negatiuè & in vltimo, deſiit negatiuè. Poſterior pars propoſitionis, ex prioris confirmatione fit manifeſta. Si enim motus deſineret per vltimum ſui eſſe, in vltimo inſtanti eſſet motus, & daretur vltima pars motus, vtrumq; autem eſſe impoſſibile demonſtratur l. 6. Phy. Et quamuis detur vltimum mutatum eſſe in motu, hoc tamen neq; eſt motus. Definit igitur motus per primum ſui non eſſe; vt de calefactione, quæ durauit vnam horam integram, verum eſt dicere in vltimo inſtanti illius horæ, nunc non eſt calefactio, ſed immediatè per totam horam præcedentem fuit calefactio. Hinc colligitur, omnem formam, quæ producitur, & corrumpitur per motum propriè dictũ, incipere per vltimum ſui non eſſe, & deſinere per primum ſui nõ eſſe: quippe cùm eadem planè ratio ſit huiuſmodi formæ, quæ eſt ipſius motus; eodem enim modo incipit calefactio, & calor, qui producitur per calefactionem; eodemq; modo deſinit calor, quo deſinit frigefactio, per quam calor corrumpitur. *Vltimum ſui non eſſe, deſinunt autem per primum ſui non eſſe.*

Secunda propoſitio. Formę quæ non habent contrarium in ſubiecto incipiunt per primum ſui eſſe; vt lumen in aëre. Ratio huius in promptu eſt; Etenim, vbi non eſt contrarietas ibi non eſt reſiſtentia, vbi autem hæc non eſt; nec erit ibi vlla mora, & ſucceſſio in productione: productio enim fit ſucceſſiuè ob reſiſtentiam ſubiecti, vbi autem non eſt ſucceſſio in productione, ibi productio fit in inſtanti, & res incipit eſſe in illo inſtanti, quare incipit per primum ſui eſſe. Hinc colligimus duo: vnum eſt, quæcunq; creantur à Deo, ea quoniam fiunt ex nihilo ſine vlla reſiſtentia & ſucceſſione in inſtanti, incipere per primum ſui eſſe: Alterum eſt, omnia quæ producuntur per mutationes inſtantaneas, ea propter eandem cauſam, incipere eſſe per primum ſui eſſe; vt lumen quod producitur in aëre per ſubitam illuminationem. *Formæ quæ nullum habent contrarium in ſubiecto, producuntur in eo per primum ſui eſſe.*

Tertia propoſitio. Quæ habent eſſe ſuũ in indiuiſibili velut ſpecies figurarũ, & omnia ſuplatiua, ea ratione vt talia ſunt, vt eſſe calidiſſimũ, & frigidiſſimũ, ea omnia incipiunt per primũ ſui eſſe, & deſinunt per vltimum ſui eſſe. Cùm enim eſſe illarum *Quæ habent eſſe indiuiſibile ea incipiunt per primum ſui eſſe*

rerum

rerum conſiſtat in diuiſibili, ſi inciperet per vltimum ſui nõ eſſe, acquireretur in tempore, cum aũt quoduis tempus ſit diuiſibile, & nõ totũ ſimul, acquireretur diuiſibiliter, quare eiuſmodi eſſe nõ iam eſſet indiuiſibile, ſed diuiſibile. Similiter etiam, ſi deſineret per primum ſui non eſſe, corrumperetur in tempore, & corrumperetur diuiſibiliter, non igitur conſiſtet in indiuiſibili. Hinc elicitur, ſi quæ res ſint habentes eſſe tantum per vnum inſtans, exempli cauſa, vt mutatum eſſe in motu, eas res neceſſariò incipere per primum ſui eſſe & deſinere per vltimum ſui eſſe: verè enim de illiuſmodi rebus diceretur, quòd in illo inſtãti ſunt, & antè non fuerunt: & quod in illo inſtanti ſunt, & immediatè pòſt non erunt. Quarta propoſitio. Forma ſubſtantialis incipit per primum ſui eſſe. Hoc manifeſtum eſt, tum ex eò, quòd producitur per generationem: quæ eſt mutatio inſtantanea, & ſine vlla reſiſtentia: omnis enim cõtrarietas, quæ in ſubiecto efficere poterat reſiſtentiam, per diſpoſitionem præcedẽtem eiecta fuit: quòd aũt ſine reſiſtentia in inſtanti producitur, incipit per primum ſui eſſe, vt oſtenſum eſt in ſecunda propoſitione: tum etiam ex eo, quòd forma ſubſtantialis conſiſtit in indiuiſibili, non ſuſcipiens magis & minus, quare non põt produci in tempore, ſic enim produceretur diuiſibiliter, conſtat autem ex tertia propoſitione, quæ habent eſſe indiuiſibile, ea incipere per primum ſui eſſe. His accedit; quòd alteratio Phyſica ordinatur ad generationem & productionem formæ ſubſtantialis, deſinit autem alteratio cum ſit motus, per primum ſui nõ eſſe, quare in illo vltimo inſtanti, in quo eſt verum dicere, nunc non eſt alteratio, ſed immediatè antea fuit, vel producitur forma ſubſtantialis, vel non ſi producitur, habemus quod volumus, quia incipit eſſe in illo inſtanti cùm immediatè antea non fuiſſet: ſi non producitur, ergo alteratio non eſt conſequuta finem ſuum ad quem naturaliter ordinabatur. Eſt enim generatio terminus alterationis. Nec verò mihi obiiciat quiſpiam formas elementorum, quas Auerroes ait intendi & remitti, nec aliter produci & corrumpi quàm primas qualitates: nam de hoc adhuc ſub iudice lis eſt. Nos autem hic non niſi certa, & conceſſu omnium probata, tradimus.

Forma ſubſtãtialis incipit per primum ſui eſſe.

Quinta propoſitio. Forma ſubſtantialis deſinit, per primum ſui non eſſe. Forma enim ſubſtantialis neceſſariò deſinit vnà cum accidentibus quorum ope, & adminiculo ſubſtentatur in materia. huiuſmodi autem accidentia cum tollantur ex materia per alterationem, ſimul cum ea deſinunt eſſe per primum ſui non eſſe: quare etiam forma ſubſtantialis deſinet per primum ſui non eſſe. Deinde, ſi forma ſubſtantialis non deſineret per primum ſui non eſſe; ergo deſineret per vltimum

Forma ſubſtantialis deſinit per primum ſui non eſſe.

ſui

ſui eſſe, quare in vltimo inſtanti eſſet, & immediatè poſt nō eſſe; cùm igitur in illo inſtanti nondum ſit generata forma cōtraria, quia duæ formæ ſubſtantiales oppoſitæ nō poſſunt eſſe ſimul, generabitur immediatè poſt illud inſtans; quæro, vel illud immediatè ſequens vltimum inſtans eſſe formæ præcedentis, eſt etiam inſtans, vel tempus; ſi inſtans, ergo duo inſtantia eſſent ſibi immediata; ſi tempus, ergo forma ſubſtantialis ſequēs, generaretur in tempore; contra id quod demonſtratum eſt in quarta propoſitione. Relinquitur igitur formam ſubſtātialem non poſſe deſinere per vltimum ſui eſſe, quare neceſſariò deſinet per primum ſui non eſſe.

Verùm, contra quartam & quintam propoſitionem, duæ ſe nobis offerunt perquam arduæ dubitationes. Dubitatur. n. contra quartam propoſitionem quomodo forma ſubſtātialis poſſit incipere per primum ſui eſſe, & produci in inſtanti: nam ſi in illo inſtanti ſit productio formæ ſubſtantialis, fiet in illo inſtanti actio; non. n. productio poteſt eſſe ſine actione; ſi tunc eſt actio, ergo tunc eſt alteratio, omnis. n. actio Phyſica productiua alicuius formæ fit per qualitates, neq;. n. ſubſtantia immediatè agit, ſed per qualitates, vt Ari. docet in l. de Senſu, & ſenſili, c. de ſapore. Omnis aūt actio, quæ fit per qualitates Phyſicas, eſt alteratio; at in illo inſtanti non poteſt eſſe alteratio, tum quia alteratio eſt motus, qui non eſt in inſtanti; tum quia ponitur deſinere per primum ſui non eſſe, quare in illo inſtanti non eſt alteratio, ſed immediatè antè fuit, alioquin ſi in illo inſtanti eſſet alteratio, ipſa deſineret per vltimum ſui eſſe. *Nota & conſidera diligēter has duas dubitationes*

Dubitatur etiam cōtra quintam propoſitionem. Forma ſubſtantialis habet eſſe indiuiſibile, & conſiſtens in indiuiſibili, ergo deſinere debet per vltimum ſui eſſe; tū quia hoc probatum fuit ſuprà in tertia propoſitione; tum quia ſi deſineret per primum ſui non eſſe, deſineret in tempore, quare deſineret diuiſibiliter. Deinde corruptio attingens eſſe formę ſubſtantialis, nō fuit in tempore præcedente illud vltimum inſtans, alioquin forma ſubſtantialis, quæ ſecundum ſuum eſſe eſt indiuiſibilis, diuiſibiliter corrumperetur; ſi autem fuit in vltimo inſtanti, cùm illa corruptio ſit actio Phyſica, erit alteratio, vt patet ex ijs quæ circa primam dubitationem probata ſunt; ſi eſt alteratio, ergo cùm ipſa ſit motus, in inſtanti eſſet motus, & motus deſineret per vltimum ſui eſſe.

Ad priorem dubitationem reſponderi poſſet dupliciter, vel negando in illo inſtanti, quo producitur forma ſubſtātialis, eſſe actu aliquam actionem Phyſicam; ſed tunc produci formam ſubſtantialem virtute diſpoſitionis & actionis Phyſicæ, quæ immediatè antè fuit; quæ actio non in tempore pręcedenti, ſed

in illo vltimo inſtanti, ſortita eſt ſuum effectum producendi formam ſubſtantialem. Vel aliter, ſicut nonnulli volunt in alteratione dari primum mutatum eſſe, in quo producatur minimum quidpiam qualitatis, & deinde ſequitur alteratio & productio qualitatis ſucceſſiuè: ita fingi poſſet in alteratione dari vltimum mutatum eſſe, per quod producatur in vltimo inſtanti aliud minimum, & vltimum qualitatis, cum quo ſimul & producatur forma ſubſtantialis, talis aũt productio qualitatis, eſt quidẽ alteratio, ſed nõ motus propriè dictus: eſt enim mutatio quædã inſtantanea, talis nimirum, qualis eſt illuminatio aëris.

Ad poſteriorem dubitationem; dupliciter etiam reſponderi poſſet: vel aiendo formam ſubſtantialem deſinere in illo inſtãti, non poſitiuè per aliquam actionem, quæ tunc eam corrumpat, ſed negatiuè, quia tunc non eſt, cùm immediate ante fuiſſet, quod aũt tunc non ſit, id quidem factum virtute præcedentis alterationis corruptiuæ, quæ vltimum ſuum effectum ſortita eſt in illo vltimo inſtanti. Vel aliter, in illo vltimo inſtanti, inducitur vltimum qualitatis pro forma generanda (vt paulò antè diximus) cuius inductione, vltimum qualitatis cõtrariæ, quæ ſuſtentabatur forma corrũpenda, etiã tunc expellitur, & ſimul cũ eo prior forma ſubſtãtialis. nec iſta expulſio, quamuis ſit alteratio, eſt motus propriè dictus, vt ante diximus, ſed mutatio.

An hæc reſponſa ſint vera, & an omnino tollant difficultates propoſitas, doctis viris conſiderandum, atq. iudicãdum relinquo. mihi certè non penitus eximunt ſcrupulum, nec animo meo omnino ſatisfaciunt, quædam. n. inuoluunt, quæ videtur, vel perſpicuè falſa, vel magis dubia, quàm id ſit de quo nunc dubitatur; cuiuſmodi eſt illud dari vltimum qualitatis, quod in inſtanti inducatur; & item illud, cùm actu producitur forma ſubſtantialis, non eſſe tunc neceſſarium actu aliquam actionẽ, ſed ad id ſufficere prægreſſam alterationem. Sed qui fieri poteſt, vt illo inſtanti producatur forma ſubſtantialis ignis, & tũc non ſit actu productio eius? Aut, ſit tũc quidem productio, ſed nulla tunc ſit actio; quæ autem actio ignis eſſe poteſt niſi calefactio? calefactio autem cùm ſit motus, in inſtãti eſſe nullo modo poteſt. quomodo igitur forma ſubſtantialis producatur in inſtanti, perobſcurum eſt, nec ſatis adhuc explicatum. Verum hæc diſcutere, ac refellere ſuperſedeo, ne nimis diligenter ac ſubtiliter in huiuſmodi res videar inquirere.

FINIS DECIMIQVARTI LIBRI.

DE MOTV ET MVNDI ÆTERNITATE.

LIBER DECIMVSQVINTVS.

DVobus proximè ſuperioribus libris dictum eſt de natura motus, & de multiplici eius varietate, ac diuiſione: hoc libro, qui extremus erit huius operis, agendum eſt de duratione motus. de qua duas quæſtiones explicare volumus; vnam, an motus ſit æternus; alteram, vt motus nõ fuerit æternus, an tamẽ eſſe potuerit. Idem aũt eſt de motus, atq; de mundi æternitate diſputare. Nam vtrumuis ponatur æternum, aut non ęternum, alterum quoq; æternum, aut non æternum eſſe neceſſe eſt. Prioris aũt quæſt. difficultas omnis, poſita eſt in explicandis refellendiſq; corũ rationibus, qui ęternitatem mundi aſtruere ac perſuadere conati ſunt: quorum principes fuerunt Ari. Proclus in eo libro quem de Aeternitate Mundi ſcripſit, & Auerr. Horum nos hoc loco argumenta fideliter commemorabimus, ac diligenter expendemus. In quibus diſſoluendis, illud obſeruauimus; vt quoniam eorum, qui nouam mundi creationem defendunt, tres ſunt ſententię; Etenim aliqui putant mundum nõ potuiſſe fieri ab æterno, quoniam rationi creaturę, atq; creationis repugnat, æternitas durationis. Alij tametſi talem repugnantiam non ponunt in creaturis incorruptibilibus, eam tamen ineſſe affirmãt in creaturis, quę ortum, & interitum habent; quibus ſi tribuatur æternitas, neceſſe ſit aliquid eſſe actu infinitum, infinitũ item tranſactũ eſſe, infinito maius aliquid dari, & alia multa incredibilia, & abſurda. Tertiũ genus eorũ eſt, qui negant æternitatem repugnare mundo, ſiue ratione rerũ incorruptibilium, ſiue corruptibilium; Deum tamen voluiſſe eum de nouo condere, tum ob alias cauſas mortalibus occultas; tum fortaſſe, quoniam ex noua mundi creatione, clariùs, atque illuſtriùs ab homine perſpicitur & cognoſcitur Dei perfectio ac maieſtas. Noua. n. molitio mundi clariſſimè demonſtrat Deũ eſſe, & eſſe efficientem, intelligentem, ac prouidẽtem omnium rerum; eumq; eſſe infinitæ virtutis; habere peculiarem modum producendi ſine motu & materia, quem nos creationem vocamus, non agere ex neceſſitate naturæ: poſſe quicquid voluerit de nouo etiam

Tres ſententiæ eorũ qui negant mundum eſſe æternum.

immediate, ac ſine cauſis ſecundis efficere; quæ omnia ad illuſtrandam religionem, ad amplificandum Dei cultum, ad pietatem hominum animis inſerendam; & augendam, ad iuſtitiam inter homines conſeruandam; ad eas deniq; quas naturaliter inditas de prouidentia, clementia, & iuſtitia Dei notiones habemus corroborandas, quantam vim habeant, nemo eſt, qui ſi quid intelligit, nõ perſpicue intelligat. In hac igitur opinionum varietate, nos aduerſariorum rationes diſſoluentes, illud obſeruauimus, vt ſecundùm ſupradictas tres opiniones, argumentis occurreremus. quænam autem illarum trium ſit veriſimilior, in explicatione poſterioris quæſtionis dijudicabitur.

An Ari. putauerit æternitatem mũdi demonſtratiuè probari poſſe, aut à ſe probatam eſſe.

Verùm, quia putant nonnulli, Ariſtotelem vel non ſenſiſſe mundum eſſe æternum, vel ipſum certè non exiſtimaſſe æternitatem motus & mundi, firmis ac neceſſariis rationibus à ſe fuiſſe concluſam, atq; demonſtratam: ſed eum contradicere tãtùm voluiſſe opinionibus antiquiorũ, qui aiebant Mundum ex materia per motum Phyſicum eſſe procreatum: hos falli, & doctrinæ Ari. perſpicue aduerſari, obiter oſtendamus. Equidem non ignoro, multis videri poſſe, Diuum Thomam non multum ab illorum ſententia abhorrere; is enim 1. part. q. 46. art. 1. ita ſcribit. *Rationes Ari. pro æternitate mundi non fuerunt demõſtratiuæ simpliciter, ſed tantum ſecundum quid, nempe contra antiquos generantes mundum per modos quoſdam ſecundum veritatem impoſſibiles, & hoc apparet ex tribus, primò, quia tam in 8. Phyſ. quàm in primo libro de cœlo, differens de æternitate mundi, præmittit opiniones antiquorum, vt Empedoclis, Anaxagoræ, & Platonis, contra quos rationes contradictorias inducit. Deinde, quia vbicunq; de hac materia loquitur, inducit teſtimonia antiquorum, quod nõ eſt demonſtratoris, ſed probabiliter perſuadentis. Poſtremò, quia expreſſè dicit in 1. libro Topicorum cap 9. eſſe quædam problemata dialectica, de quibus rationes certas nõ habemus; cuius rei exemplum ponit hoc problema, vtrum Mundus ſit æternus.* Hæc D. Thom.

Sed ſiue hoc D. Tho. illis verbis ſignificare, ſiue aliud quidpiam innuere voluerit; mihi ſane nunquam veriſimile fieri potuit quod illi aiunt. Quis enim tantùm non omninò rudis, & ignarus ſcriptorum & doctrinæ Ari. legens 8. librum Phyſ. 1. librum de Cœlo, extremam partem ſecundi libri de Gener. & corrupt. poſteriorem item partem duodecimi libri Met. non aperte videat, ſi quod eſt dogma apud Ari. & Peripateticos, certum, & exploratum, firmum, ratum, & conſtitutum, hoc de æternitate mundi, eſſe quàm quod maximè? An non hoc vno maximè fundamento nititur doctrina, quam is de cœlo, de intelligentiis, & Deo tradidit? Quis veterum Peripateticorum? quis etiam aliorum (his vnis paucis exceptis) Mũdum æternum eſſe ſecũdum

dum Ari.vnquam dubitauit? Tolle æternitatem motus, neq; intelligentias eſſe, neq; æternas eſſe, nec immateriales, nec indiuiſibiles, nec omnis expertes potentię, nec intelligentes, nec optimam diſpoſitionem ac ſtatum habere probauit Ariſt. cùm hæc omnia ęx motus æternitate concluſerit. Tolle æternitatem motus, neceſſe eſt admittere creationem; quam ne cognitam quidem fuiſſe Ari. nedum ei probatam, quinto libro huius operis oſtendimus. Sed cur inquies, ipſe vocauit hanc quęſtionem, an Mundus ſit æternus, problema dialecticum, ad cuius neutram partem contradictionis tractandam, certæ ſuppetant rationes? Primùm reſpondeo, ineptum & iniquum eſſe, quod vno & alięno loco, quod obiter, quod exempli tantùm cauſa dicitur ab Ari. velle id, ceu magnum aliquod argumentum valere contra ea, quæ idem Ari. aliis permultis locis, ex profeſſo, propriè, diſtinctè, affirmatè, aſſeueranter, & copioſè docuit. Deinde, ego arbitror vocari ab Ari. illo lo. o problema dialecticum (vtrum Mundus ſit æternus) non quòd ea ipſa de re ambigeret, vel q̃d non ipſe putaret, id à ſe neceſſariis rationibus fuiſſe demõſtratum, ſed propter varias ea de re Philoſophorum ſentẽtias, aliis aientibus, aliis autem negantibus, Mundum eſſe ęternum. Qui enim conſideraret varietatem opinionum, & diſſenſionẽ Philoſophorum ęirca illã quæſtionem, exiſtimaret eam eſſe problema Dialecticum, nõ enim poteſt eadem res in cõtrarias partes veris, & neceſſariis rationibus tractari, ſed tantum Dialecticis, & probabilibus. Ergo, an mundus ſit æternus, problema Dialecticum vocatur ab Ariſto. non quia non poſſet æternitas mundi demonſtratiuè probari, ſed propter varietatem & diſcordiam Philoſophorum, de illa quęſtione in vtramq; partem diſputantium. Non igitur in eo deſudandum nobis eſt, vt oſtẽdamus Ari. de mundi æternitate aliter ſenſiſſe, quam re vera ſenſit, ſed in id toto pectore nobis incumbendum erit, vt omnia cùm Ari. tum aliorum Philoſophorum argumenta, quibus ipſi æternitatem mundi omnibus probatam, & perſuaſam fore arbitrabantur, infirma eſſe, paruoq; negotio ſolui poſſe, doceamus.

Ponuntur duo fundamenta, quibus maximè nititur ſolutio argumentorum, quæ ſunt pro æternitate Mundi.

CAP. I.

DEfenſores ęternitatis Mundi, duobus maximè fundamētis nituntur: Vnum eſt creationem eſſe impoſſibilem: alterum eſt, Deum agere ex neceſſitate naturæ: quare, vt eorum rationes benè ac facilè ſoluantur, oportet nos ex aduerſo hîc ſupponere, duo alia fundamenta illis omnino contraria; nempe, & creationem, hoc eſt productionem rei ex nihilo, eſſe Deo poſſibilem: & Deum non agere ex neceſſitate naturæ, ſed liberè, hoc eſt, quod facit Deus, potuiſſe eum facere; & non facere, nec ſolùm quando facit poſſe facere, ſed etiam alio quouis tēpore, nec tantùm quomodo facit poſſe facere, ſed aliis ēt multis modis. At prius quidē illud fundamētum, quoniam quintò libro huius operis, vbi de creatione diſputauimus, ſatis fuit à nobis firmatum atq; ſtabilitum, noua nūc confirmatione non eget; hoc autem poſterius, breuiter nunc confirmandum eſt.

Deum non agere ex neceſſitate naturæ probatur ſeptem argumentis.

Deum igitur non agere ex neceſſitate naturæ, probare poſſumus his argumentis. Primò, voluntas neceſſariò vult vltimum ſuum finem, cætera verò ea ratione tantùm vult, vt habent ordinem ad finem; ſi habent ordinem neceſſarium, vt ſine quibus finis haberi nequeat, neceſſariò vult ea: ſi non habent ordinem neceſſarium ad finem, non vult ea neceſſariò: ſed Diuinæ voluntatis, non eſt aliud primarium obiectum, neq; alius finis, quàm propria ipſius bonitas, & eſſentia, quæ ſine creaturis nihilominus ſibi ipſa ſufficiens, & perfecta eſt, quām illis productis; neq; ad bonitatem Dei vel conſtituendam, vel cōſeruandam, vel augendā, & ornandā, quicquam conferunt creaturæ: ergo non eſt neceſſariū, Deum velle producere creaturas. Pulchrè n. regius vates Dauid illud cecinit. *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Secundò. In eſſentia Diuina eminenter continetur omnis ratio boni: ergò voluntas Dei ſatiatur & expletur in volitione ſuę bonitatis, nec ea quæ extra illam ſunt, neceſſe eſt eum velle. Antecedens ea ratione probatur, quòd Deus eſt prima cauſa omnium rerum efficiens, & quidem cauſa æquiuoca, quare quicquid boni & perfectionis eſt in rebus creatis, id totum in Deo excellentius eſſe neceſſe eſt. Tertiò, voluntas hominis, ideò neceſſariò vult ſuam fœlicitatem (omnes enim naturaliter expetunt beatitudinem, & nemo velle poteſt ſe miſerum eſſe) quia nomine beatitudinis, apprehendit id in quo omnis ratio boni, & appetibilis continetur, & omnis ratio mali excluditur; quòd autem tale eſt non pōt voluntas nolle cū eius obiectum ſit bonū, vt bonū eſt: alia verò non vult neceſſariò,

rið, quoniam vel in illis reperit aliquam mali rationem, vel certè non inuenit omnem rationem boni, & appetibilis: cùm igitur Dei voluntas in ſua eſſentia inueniat omnem rationem boni; quinetiam infinitam quandam bonitatis exuberantiã, hanc ſolam neceſſariò volet? creaturas autem, in quibus non ineſt omnis ratio boni, ſed tantùm libatio, & participatio quædam bonitatis diuinæ, nulla cauſſa eſt, cur neceſſariò velle debeat. Quartò. Si omnis perfectio creaturæ excellenter eſt in Deo; hominem autem habere liberum arbitrium reſpectu eorum, quæ non ſunt vltimus finis hominis, exiſtimatur in primis pertinere ad perfectionem, & excellẽtiam humanæ naturæ, cur ſimilem voluntatis libertatem, non tribuemus Deo reſpectu creaturarum? Quintò. Deus eſt ens ſimpliciter, & ex ſe neceſſarium: hęc. n. eſt notio Dei omnium animis innata: ergò remoto quocunque alio quod non ſit Deus, ipſe nihilominus obtineret ſuum eſſe, nec quicquam ob id perdere poſſet: alioquin Deus non eſſet ens ſimpliciter, & omnino neceſſarium; ſiquidem poſſet nõ eſſe alio ſublato: At ſi Deus neceſſariò vellet creaturas, nõ poſſet non velle eas, & quia in Deo eſſe & velle ſunt idem, remota volitione creat. urarum, remoueretur etiam eſſe Dei: ex quo ſequeretur Deum non eſſe (quod tamen poſitum fuerat, & ſanè conceſſu omnium eſt quam certiſſimum) ens ſimpliciter, & omnino, & perfectè neceſſarium ex ſe. Atq; hanc quidem rationem Scotus in 1. ſent. diſt. 8. qu. 5. exiſtimat eſſe valentiſſimam ad eos conuincendos, qui aiunt omnia effici à Deo ex neceſſitate naturæ. Sextò: Si Deus poteſt ex nihilo aliquid creare, ergo Deus non agit ex neceſſitate naturæ: ſed quod poteſt creari ex nihilo, eſt indefinitum atq; indeterminatum: propterea quòd ipſum nihil eſt indefinitum atq; indeterminatum: quare quòd produceretur à Deo ex nihilo eſſet indefinitum atq; indeterminatum, quod falſum eſt, ſi tamen falſum appellari conuenit, quod eſt impoſſibile. Minor ſyllogiſmi confirmata eſt in quinto libro huius operis, vbi de creatione diſputantes docuimus, Deum habere vim, & poteſtatem creandi res ex nihilo. Septima & vltima ratio, qua idem probari poteſt, ſit hæc. Deus eſt infinitæ virtutis, ergo non agit ex neceſſitate naturæ: patet conſequentia, quoniam cum agens ex neceſſitate naturæ, agat quantum poteſt agere, ſi Deus habens infinitam vim ad agendum, ageret ex neceſſitate, infinitè ageret, & infinita produceret, quod tamen falſum eſt. Et ſi eſt agens infinitum, ſine dubio multò plura potuiſſet facere quàm adhuc fecit, & multò plura poſſet nunc facere, quam facit: ſi idem quoque agens ex neceſſitate; ergo neceſſariò plura feciſſet quàm facit, & faceret plura, quàm facit. Quinimò, apud me.

implicat contradictionem, eſſe agens ex neceſſitate naturæ, & eſſe agens infinitæ virtutis:deberet.n.ab illo produci quantum poteſt produci,hoc eſt effectus infinitus reſpondens potentiæ eius infinitæ. Vel igitur nihil à tali agēte produceretur vel produceretur actu infinitum,vel certè nihil definitum, atq; determinatū aſſignari poſſet, q̃ verè diceretur ab eo produci: nam quacunq; re finita producta, poſſet produci maior ab illo agente infinito:quinetiam fuiſſet maior neceſſariò producta ab eo,cum ſit agens ex neceſſitate, & agat ſecundum vltimum ſuæ potentiæ.

Probatur multis argumentis Deū eſſe infinitæ virtutis.

Antecedens ſuperioris argumentationis,hoc eſt Deū eſſe infinitæ virtutis,probatur tripliciter: primò,quia Deus poteſt ex nihilo creare(vt alio loco oſtenſum eſt)& verè creat animas rationales,& creauit intelligentias, atq; cœlos:ad creandum aūt ſiue de nouo,ſiue ab æterno,infinita opus eſt virtute. Tū, quia Deus conſeruat omnia, eiuſdem aūt virtutis eſt creare res, & creatas conſeruare,cùm conſeruatio nihil aliud ſit, quàm cōtinuata quodammodo quædam creatio. Deinde, quia ſi Deus habet virtutem finitam, quæro, quis eam ipſi finiuit ac determinauit?non ipſe ſibi:ſicut enim nihil à ſe definiri & determinari poteſt,cùm hoc ipſum finire ac determinare,præſupponat naturam eſſe,ac virtutem rei. Nec alius præfiniuit Deo vim agēdi: Deus enim eſt primum ens à nullo alio dependens. Præterea, quicquid finitur, aut finitur intrintrinſece ratione principiorum eſſentialium,quæ ſunt materia & forma, vel extrinſecè ab agente: priori modo finiuntur ſubſtantiæ compoſitæ, poſteri modo ſubſtantiæ ſimplices vt intelligētiæ: Deus neutro modo finiri poteſt:cum ſit& ſummè ſimplex,& primùm omnium efficiens: ergo Deus habet virtutem infinitam. Dices, Deum habere virtutem finitam, quia ratio, & natura entis non admittit infinitatem. Sed iſtud inerudite dicitur, cùm iſtud ipſum ſit in quæſtione,an in natura entis poſſit eſſe infinitas virtutis:nos enim id aſſerimus,& meritò aſſerimus,qui contra ſentit, probet ſententiam ſuam, noſtraſq; rationes refellat. Deinde,eſto,rationem entis non admittere infinitatem virtutis, certè finitas virtutis quantacunque illa ſit,non repugnat rationi entis, quod autem non repugnat rationi entis, non eſt denegandum Deo, & ſi hoc ei demitur,ſine cauſa demitur. Si igitur Deus habet virtutem finitam v.g.vt decem,quæro, cur non habeat,vt viginti,vt triginta,vt centum,& ſic deinceps in infinitum: Nam ſi ſolùm infinitas virtutis ei repugnat, quantacunq; finitas poterit ei conuenire: cùm autem quod eſt circa infinitum ſit indefinitè finitum&indeterminatè determinatum,& in æternis idem ſit eſſe & poſſe: hinc neceſſariò conſequens eſſet virtutem Dei eſſe

eſſe indefinitam atq; indeterminatã, quod eſt abſurdum: nam actui, præſertim primo & puriſſimo, qualis eſt Deus, repugnat eſſe indefinitum, atq; indeterminatum, quippe cùm hæc indeterminatio ex radice potentialitatis proficiſcatur. Verùm hæc ſatis ſint ad probandum quod propoſueramus, nimirum Deum non agere ex neceſſitate naturæ.

Sententia veterum Peripateticorum, de libertate vel neceſſitate Dei in agendo.

Neq; verò me quiſquam vrgeat ac premat, obiiciens mihi id, quod Commentator ſcribit in opere, quod inſcribitur, Deſtructio deſtructionum, diſput. 3. in ſolutione 1. & 2. dubitat. & diſput. 11. in ſolutione 1. dubitat. quibus locis affirmat, Deum apud Peripateticos neq; agere ex neceſſitate naturæ, neq; ex electione, ſed eminentiori quodam alio modo, mortalibus incognito, & ipſi ſoli noto. Theologi etiam aiunt, Deum non agere ad extra contingenter, cùm hoc ſonet mutabilitatem, ſed liberè. Nos enim de vocabulis, & modo loquendi non contendimus: illud enim tantùm docere & perſuadere volumus, creaturas non ita effici à Deo, vt non potuerint non effici ab eo: neq; ita neceſſe fuiſſe mundum condi à Deo, vt impoſſibile fuerit eum non fuiſſe conditum: hoc quo modo appelletur, quibus verbis explicetur vel à Philoſophis, vel à Theologis, neq; nos curamus, nec ſanè vel ad contemplationem veritatis, vel ad rei à nobis propoſitæ demonſtrationem, multum refert.

Nota ſententiam hanc Alexandri & Simplicij.

Sed volo hic adſcribere pulcherrimum quendam locum Simplicij, qui clariſſimis verbis expreſſam continet ſententiam eius & Alexandri Aphrodiſæi de libertate, & neceſſitate Dei in agendo. Cùm enim Ariſt. 6. Phyſ. text. 15. dixiſſet, omne quod mouetur poſſe moueri tardiùs, & velociùs; & dubitari poſſet de cœlo, quòd neq; tardiùs, neq; velociùs moueri poteſt quàm mouetur: id quod ipſemet Ariſt. demonſtrat 2. de Cœlo, tex. 35. Simplicius in expoſitione illius text. 15. qui eſt 6. lib. Phyſ. tractans hanc dubitationem, ita ſcribit: *Pulchrè autem dubitat Alexander, quo modo in corpore quod fertur motu circulari, quod quidem mouetur æquabiliter, verum ſit moueri celeriùs & tardiùs? Et primum quidem infirmè ſoluit, vt exiſtimo, dicens non dixiſſe Ariſtotelem idem mouere celeriùs & tardiùs, ſed poſſe moueri, quod dicit ineſſe etiam ei corpori, quod fertur motu circulari, propterea quòd à ſe motu proprio moueatur, & non vlla adducentium neceſſitate, nec prohibeatur ab aliquo quominus aliter quoq; moueatur, nam nec boni bona faciunt adducti neceſſitate, etiamſi ea ſemper faciant, ſed eſt in eorum poteſtate facere ea, quæ ſunt contraria. Oportebat autem, vt exiſtimo, mente reputare, primùm quidem, quòd boni dicuntur habere poteſtatem contrarij, quia etiam aliquando ex eo operantur: cœleſtia autem, & quæ ſunt æterna, quomodo habuerint poteſtatem, quæ nunquam exit in actum? Deinde, quòd duplex eſt neceſſitas: vna quidem, diuinior, ex qua neceſſe eſt, vt*

Deus ſit bonus, & vt quæ pollui non poſſunt animæ, nunquam malæ fiant. Violenta autem altera, per quam coguntur etiam improbi à legibus, non peccare. Atq; etiam poteſtas ſimiliter eſt duplex: vna quidem perfecta, altera verò imperfecta, & magis poteſtate. Cæleſtia ergo & neceſſitatem habent diuiniorem, vt ſemper ſimpliciter, & eodem modo moueantur, voluntatem in bono definitam, & perfectiſſimam, & à poteſtate dubia planè mundam, non enim diuinæ animæ bonum habent ſimiliter ac humanæ. Sed hæ quidem finitum & quod aliquando mutatur in contrarium: illæ verò bonum infinitæ poteſtatis & quod in eo quod eſt idem, eſt ſemper collocatum. Ex his Simplicij verbis, liquidò cernimus, Simplicium idem propemodum ſenſiſſe de neceſſitate Dei in agendo, quod Auerroes ſcriptum reliquit ijs locis, quæ paulò ſuperius citauimus: Alexandrum autem videri tribuere Deo libertatē quandam non diſſimilē eius, quam Theologi ei aſſignant. Veteres ſanè Peripatetici aiunt Deum liberè agere, quoniam agit cognoſcendo, & volendo quod agit, non agere autem liberè, ſicut nos, qui agimus ex electione & conſultatione, & poſſumus agere indifferenter vtrumuis contrariorum, ſiue quod eſt melius, ſiue quod eſt minus bonum; Dei autem voluntatem affirmant neceſſariò determinatam eſſe ad alterum tantummodo oppoſitorum, quod eſt melius. Negant item Deum agere ex neceſſitate naturæ, quia non eſt ſicut agēs naturale, quod eſt determinatum ad vnum tantummodo effectum particularem: & quia non agit Deus ſine cognitione & appetitu, nec agit vllius coactionis, aut violentiæ neceſſitate adductus. Eundem tamen docent agere ex neceſſitate naturæ, ea ratione, vt non agat liberè & contingenter ſicut nos, & quia voluntas eius, eſt neceſſariò determinata ad vnum oppoſitorum, ſemper enim & neceſſariò agit alterum oppoſitorum, quod eſt melius, & quia ſic agit, vt non poſſit non agere, quia cauſſare & agere eſt perfectio, qua putant Deum carere non poſſe, alioquin poſſet eſſe agens non actu, ſed potentia: in Deo autem & intelligentijs, nullam huiuſmodi potentiæ admixtionem eſſe probat Ariſtot. lib. 12. Metaph. tex. 30. Denique, talem illi videntur in Deo ponere neceſſitatem agendi ad extra (vt vocant) hoc eſt, erga creaturas, qualem Theologi attribuunt Deo, in operationibus ad extra, hoc eſt, in productionibus Diuinarum perſonarum. Verùm hæc, quæ de libertate & neceſſitate Dei in agendo ſecundum Peripateticos, breuiter diximus, ea latiùs tractantur ab Auerroe, & Simplicio locis ſuprà memoratis, præſertim autem in Commentarijs eorum ſuper lib. 8. Phyſicorum, & à Proclo in libro ſuo de Aeternitate mundi, quæ nos in hoc libro, ſuo quodq; loco diligenter explicabimus. Sed tempus eſt, vt ad certamen diſputationis deſcendētes, manus cum

aduer-

aduerſarijs conferamus, & primo quidem loco ponemus argumenta Ariſtot. tum Procli: deinde Auerrois: poſtremò quorundam aliorum Philoſophorum.

Exponuntur & refelluntur argumenta duodecim, quibus Ariſtoteles vtitur ad æternitatem mundi, & motus comprobandam, ex varijs locis eius deprompta.

CAP. II.

PRimum argumentum, ſumptum eſt ex 1. lib. Phy. t. 82. Materia prima eſt ingenerabilis, & incorruptibilis, alioquin enim, cum neceſſarium ſit aliquod ſubiectū omni generationi præexiſtere, & omni corruptioni ſupereſſe, aut daretur alia materia prior, quàm prima: aut eadem, quæ prima eſt, antequam generaretur exiſteret, & poſt interitum ſuperſtes eſſet: oportet igitur materiam primam æternam eſſe. Non poteſt autem ſine forma materia vnquam exiſtere, quare procreatio formarum ſempiterna eſt. Ex quo fit, vt motum & mūdum ſempiternum eſſe neceſſe ſit.

Secundum argumentum, ex lib. 8. Phy. text. 4. Ipſum mobile, prius eſt motu, cuius eſt ſubiectum. Quare, ſi aliquando motus cœpit eſſe, ſubiectum illius primi motus, quod ipſo motu prius eſſe diximus, aut generatum fuit, aut ſempiternum: ſed cùm generatio ſine motu fieri nequeat, aliùs motus prior præceſſiſſet primum motum: ſin autem mobile ſempiternum fuit, motu tamen carens, credendum profecto eſt aliquod impedimentum fuiſſe, vel in ipſo mobili, vel in mouente, propter quod in tota illa æternitate, motus eſſe non potuerit, illo autem ſublato, deinde motus eſſe cœperit: at talis impedimenti remotio, ſine motu fieri non potuit: quare, ante primum motum fuiſſet motus, quod eſt abſurdum. Nunquam igitur motus cœpit eſſe.

Tertium argumentum, ex eodem libr. text. 10. Tempus ſempiternum eſt, nam ſi cœpit eſſe verum erit dicere, aliquando tempus non fuiſſe, & non eſſe temporis prius fuiſſe, quàm eſſe illius, at prius, & aliquando, ſunt differentiæ ipſius temporis, ergo ante generationem temporis fuiſſet tempus. Quod ſi tempus ſempiternum eſſe neceſſarium eſt, motum item oportet æternum eſſe. Vt enim in 4. Phyſ. oſtenſum fuit, tempus, vel eſt motus, vel non eſt ſine motu.

Quartum argumentum, ex eodem lib. te. 21. Abſq; ipſo nūc, nullum tempus eſſe poteſt: omne autem nunc, cùm ſit præſens, eſt intermedium; nempe finis præteriti, & principium futuri: nullum igitur tempus, aut eſſe aut cogitari poteſt, ante quod

aliud

aliud tempus non fuerit, & poſt quod aliud tempus futurum non ſit:ob quam etiam cauſſam motum, ſine quo tempus eſſe nequit, principio & fine carere neceſſe eſt.

Quintum argumentum, ex eodem lib. tex. 15. Nihil inordinatum eſt eorum, quæ ſecundum naturam fiunt. Natura enim cauſſa eſt ordinis in omnibus: ordo autem omnis in quadam proportione conſiſtit: infinito autem quaſi tempore Deum quieuiſſe, poſtea verò aliquando mũdum feciſſe, huius autem nullam eſſe differentiam, quare nunc potiùs, quàm priùs, neq; rurſus aliquem ordinem habere, non amplius naturæ eſt opus. Nam quod ſecundum naturam fit, ſimpliciter ac ſemper ita fit, vt ignem naturaliter ferri ſurſum: aut ſi aliquando non ita fit, ſubeſt naturalis cauſſa, & probabilis ratio poteſt reddi, cur non ita fiat, vt in monſtris euenit. Non igitur Deus ab aliquo initio mundum condidit.

Sextum argumentum, ex eod. lib. tex. 53. & ex lib. 2. de Generat. tex. 56. Idem manẽs idem, ſemper eſt natum facere idem: cùm igitur Deus ſemper idem ſit, & immutabilis, ac ſemper eodem modo permanens, vel ſemper mundum fecit, & faciet, vel nunquam fecit, nec vnquam faciet: aliquando enim non facere, & aliquando facere, varietatem quandam arguit in opifice ineſſe.

Septimum argumentum, ex eodem lib. t. 76. Motus circularis non habet actu terminos, à quorum altero dicatur incipere, ad alterum verò terminari, ſed ſemper eſt in principio, medio & fine, vel potiùs nunquam eſt in principio, medio, & fine, ex quo fit, vt motum circularem principio, & fine carere neceſſe ſit.

Octauum argumentum, ex 1. de Cœlo, tex. 20. Cœlum eſt ingenerabile, & incorruptibile: nam quidquid gignitur, ex cõtrario & ſubiecto gigni oportet, contrariorum autem corporum contrarij ſunt motus: porrò motui circulari nullus alius motus cõtrarius eſſe poteſt, quo fit vt cœlũ contrario careat, ac proinde ortus & interitus expers ſit. Non igitur mundus eſſe cœpit.

Nonum argumentum, ex eodem lib. tex. 22. Omnes gentes faciunt cœlum locum, ſedem atq; domicilium Deorum: quod ſi locus congruens eſſe debet iis, quæ in ipſo ſunt, oportet cœlum ſempiternum eſſe, quemadmodum Dij æterni ſunt. Præterea, ex omni temporum memoria, quod quidem monumentis proditum ſit, nulla vnquam aut in vniuerſo ipſo cœlo, aut in aliqua parte eius facta mutatio dicitur, quæ ipſum corruptioni ſubiectum eſſe ſignificet. Quinetiam ipſum nomen cœli ab antiquis impoſitum, hoc quod diximus, non obſcurè indicat: æthera enim nominare voluerunt, quòd ipſum æterno, atq; irrequieto ambitu circumagi viderent.

De-

Decimum argumentum, ex 12. lib. Metaph. tex. 36. Opifex Mundi eiuſmodi eſt, vt ſubſtantia eius ſit actus omni carẽs potentia; at ſi non ſemper operaretur, ſed aliquando quidem ageret, aliquando autem ab actione vacaret, interdum eſſet opifex potentiâ, interdum actu, quare non eſſet omnino expers potentiæ. Ab æterno igitur Mundum condidit.

Vndecimum argumentum, ex eodem libro, tex. 48. Optima, ac perfectiſſima diſpoſitio Intelligentiarum, eſt mouere orbes, & quæ ſub ipſis ſunt: ſi enim ſuam bonitatem & perfectionem aliis rebus communicant, quod eſt maximè proprium boni, & perfecti: hac enim ratione euadunt cauſſę aliarum omnium rerum, in genere cauſſæ efficientis, & finis. Quare ſi mundus non eſt æternus, Intelligentiæ ab æternitate ocioſæ, ac imperfectæ fuiſſent.

Duodecimum argumentum, ex 8. lib. Phyſ. t. 48. & 56. Deus & natura ſemper faciunt ex poſſibilibus, quod melius eſt; melius autem eſt mundum eſſe, ac ſemper eſſe, quàm non ſemper eſſe: eſt autem hoc poſſibile, qui enim de nouo factus eſt, potuit antè fieri, & ab ęterno fieri, niſi fortè potentia Dei varietur, ſuſcipiens magis & minus. Porrò, ſicut melius eſt eſſe, quàm nõ eſſe, ita melius proculdubio eſt ſemper eſſe, quã non ſemper eſſe: mundũ igitur ſemper fuiſſe, & ſemper fore, melius eſt, quàm non ſemper fuiſſe: Ergo Deus ab æterno mundum fecit.

Reſpondetur ad argumenta Ariſtotelis.
CAP. III.

IN prima, ſecũda, & octaua ratione, ponitur ac ſumitur, quaſi certum & indubitatum, creationem eſſe omnino impoſſibilem, hoc eſt, nullam rem ex nihilo fieri poſſe, omnemq; productionem cuiuſlibet rei, vel eſſe motum, vel eum motu neceſſariò coniunctam: quod fundamentum, quàm ſit vitioſum & fragile, perſpicuum eſt ex iis quæ docuimus 5. lib. huius operis, vbi de creatione diſſeruimus, & multis argumentis probauimus, creationem non eſſe impoſſibilem, quare ſupradictas tres rationes Ariſt. quæ tali fundamento nituntur atq; fulciuntur, infirmas eſſe neceſſe eſt. Nam & primam materiam, & primum mobile, & omnes cœlos de nouo productos eſſe dicimus, non per motum Phyſicum, & ex aliquo ſubiecto, vt Ariſt. argumentatur, ſed per creationem ex nihilo.

Ad tertiam. Iſta vocabula (prius) & (aliquando) hîc non deſignant vllas differentias temporis veri & realis; ſed vel imaginarij, vel tantùm ſignificant motum non ſemper fuiſſe, non ſecus ac illa (extra) vel (ſupra) mundũ nihil eſſe, quo modo loquendi

vtitur Ariſt. 1. lib. de Cœlo, text. 99. non ſignificant differentias loci, cùm extra & ſupra primum cœlum nulla ſit differentia veri loci. Ad Quartam, eiuſdem ſententiæ eſt, negare motum & tempus æternum eſſe, ac omne nunc, eſſe medium inter præteritum & futurum: qui enim diceret aliquam lineam, cuius extrema non cernuntur, finitam eſſe, negaret vtique omne punctum illius lineæ medium eſſe, id eſt, principium, & finem lineæ. Quare ſumitur in argumento, id quod eſt in quæſtione. Ad Quintam. Ratio concluderet, ſi Deus ex neceſſitate mundum feciſſet, oporteret enim aut mundum æternum eſſe, ſicut eſt Deus, vel Deum non ſemper fuiſſe idoneum ad efficiendum mundum: cùm autem nulla neceſſitate adductus Deus, ſed liberè quæ extra ipſum ſunt producat, quemadmodum in ijs quæ fiunt à libero arbitrio, non eadem ratio quærenda eſt atque in rebus naturalibus, quæ fiunt ex neceſſitate quadam naturæ, atq; eodem ferè modo: ſic etiam in Dei operibus non eſt idem requirendum, quod in alijs rebus, nec eá ſunt exigenda ad normam agentium naturalium, nec ad leges naturæ aſtringenda. Neque verò ſi voluntatis Diuinæ nulla ratio certa, & manifeſta aſſignari poteſt, cur tunc & non antè fecerit, ideo, quod dicimus, negandum eſt, quam enim multa ſunt, quæ non propterea negamus, quòd eorum cauſſæ nos lateant? Ad Sextam. Ab agente per intellectum cuiuſmodi eſt Deus, prodit effectus, non ſecundum eſſe illius, alioquin omnia haberent eſſe Diuinum, nec poſſet diſtinctio rerum corporearum, & incorporearum ab ipſo immediatè proficiſci, ſed tantùm ſecundum præſcriptionem atque definitionem intellectus & determinationem voluntatis Dei: vnde licet Deus æternus ſit, tamen quoniam ab æterno voluit mundum facere, non quidem æternum, ſed nouum; ideo non æternus, ſed nouus, extitit. Fuit igitur in Deo æterna voluntas, vt eſſet mundus nouus. Quare, nec in eſſe, nec in intellectu, nec in voluntate artificis, ob nouam molitionem mundi, mutatio vlla contigit. Ad Septimam. Principium & finis motus circularis, non penes mobile tantùm attendi debet, alioquin nullius corporis rotundi motus, vt pilæ, vel globi, aut initium, aut finem habere poſſet: ſed, penes motorem, qui ab æterno decreuerat, vt aliquando motus cœli inciperet, fuit autem motus circularis cum cœlo productus à Deo: vel effectus eſt ab intelligentia, quæ cum primum orbis cœleſtis eſt à Deo conditus, vim ſuam ad eum mouendum applicuit. Ergo licet motus circularis non habeat ex parte circuli certum aliquod initium vnde incœpetit, habet tamen ex parte mouentis intelligentiæ (pendet autem ex mouente duratio motus) quæ non ſemper mouit, ſed ab ali-

quo

quo principio cœpit moueri. Ad Nonam. Vt verum ſit, cœlum ab omnibus putari locum Dei, non tamen ex eo efficitur, vt ſempiternum ſit, quemadmodum Ariſtot. placuit, non enim cœlum ſedes, ac domicilium Dei eſſe dicitur, quaſi Deus illo indigeat ad conſeruationem, vel ad habitationem: ſed quia in eo ſupra cæteras res creatas, vim, magnificentiam, atque gloriam ſuam clariſſime oſtendit. Vide enim, quàm multos ipſe ex antiquis Philoſophis commemoret & in 2. text. lib. 8. Phyſ. & in vltima parte 1. lib. de Cœlo, qui longè aliter ſenſerunt, quàm Ariſtoteles, non facientes mundum æternum, ſicut ipſe facit. Quod autem nec in cœlo, nec in aliqua parte eius vlla vnquam mutatio viſa fuerit, id quidem arguit cœlum eſſe incorruptibile, & ingenerabile motu Phyſico, non autem non eſſe productum à Deo per creationem. Ad Decimam. Eſſe opificem, vel creatorem, eſt reſpectus quidam Dei ad creaturas, in creaturis quidem realiter exiſtens, in Deo autem non niſi ſecundum rationem, & terminatiuè. Quare, aliquid de nouo facere, nullam nouitatem aut varietatem ponit in Creatore: ſed tantùm in creaturis: ideo enim dicitur de nouo creator, quia aliquid de nouo creatur ab ipſo, propter nouitatem creaturæ, non ipſius Creatoris: ſed hoc infrà exponetur accuratiùs. Ad Vndecimam. Otioſum & imperfectum eſt, quod non obtinet finem ſuum; aut caret diſpoſitione neceſſaria ad conſequendam perfectionem ſuam. Dei autem, qui per ſe & abſolutè eſt beatus, ac ſibi ſufficiens, finem aut perfectam aliquam diſpoſitionem ponere in relatione aliqua ad creaturas, quarum ipſe eſt auctor, abſurdum eſt. Sicut igitur Deus ex ſe habet eſſe, & non in ordine vel ex relatione ad creaturas: ita ex ſe habet omnem ſuam perfectionem. Itaq; licèt nulla eſſet res creata, nihilominus tamen Deus, æquè atque nunc eſt, beatus & perfectus eſſet. Ad Duodecimam. Non poteſt mundus æternus eſſe: aut certè melius eſt, eum non fuiſſe æternum: non quidem, quia opifex non fuerit ſemper æquè potens, & idoneus ad efficiendum mundum, ſed quia vel repugnat creaturæ, vt Creatori ſuo coæterna ſit: vel quia poſita æternitate mundi, permulta videntur inde abſurda ſequi, vt infrà monſtrabimus: vel quia cum mundus ad demonſtrandam Dei gloriam conditus ſit (omnia enim, vt eſt in ſacris literis, propter ſemetipſum operatus eſt Dominus) eius infinita potentia, libertas voluntatis, prouidentia omnium rerum, denique perfecta independentia à rebus creatis clariùs elucet in noua effectione mundi, quàm in eius æternitate.

Verùm de argumentis Ariſt. hæc ſint dicta: deinceps ad expoſitionem & confutationem eorum argumentorum, quibus

æternitatem mundi Proclus pugnaciter præfracteq; defendit, veniamus. Hæc autem argumenta, ex eo opere, quod Philoponus eadem de re contra Proclum ſcripſit (nam Procli pro æternitate mundi ſcripta interciderunt) depromemus. Et quæ Philoponus refellens Proclum, cognitu digna prodidit, ea nos in hanc noſtram diſputationem, ſuo quodq; loco inſeremus.

Viginti argumenta Procli pro æternitate mundi, & ſolutiones eorum.

CAP. IV.

PRIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

SI mundus ortum habet, cur non antè factus fuit, quàm nos aſſerimus eſſe conditum? Præſertim cùm Deo tribuamus infinitam facultatem, & affirmemus mundum multò antè potuiſſe condi.

RESPONSVM AD PRIMVM PROCLI ARGVM.

SIcut, quia infinitum, aut in magnitudine, aut in numero, actu in natura conſtare non poteſt, (vt plurimis, firmiſſimiſque rationibus demonſtrarit Ariſt. tum in 3. lib. Phyſ. tum in 1. lib. de Cœlo) ſed neceſſe eſt rerum omnium & molem, & numerum finitum eſſe: ridiculum eſt quærere, cur non plura, & maiora in mundo procreata ſint à Deo, quandoquidem ſine dubio poterat id facere: etenim cùm illa quantacunq;, & quotcunq; forent, oporteret eſſe finita, ſemper eadem maneret dubitatio, cur non plura, & maiora facta fuiſſent: Eadem ratione dicendum eſt de mundo: Cùm enim res mundi, ſicut nec magnitudine, atque numero, ſic nec duratione infinita creari potuerint (vt mox docebimus) ſed neceſſe eſt omnia aliquádo primùm cœpiſſe, ridiculum eſt quærere, cur non antè mundus factus fuerit, ſemper enim eadem hæreret quæſtio. Adde, quod tunc, & non antè factum eſſe mundum, pendet ex voluntate ſola opificis, cui tunc libuit facere, & non antea, ea enim agentia, quæ voluntariè, ac liberè operantur, plerunque ita agunt, tantùm quia ſic volunt, vt pictor pingit nunc, & non pòſt, tantùm, & non plus, interdum non aliam ob cauſſam, niſi quia ita vult. Quocirca in his verum eſt illud, quod vulgò iactari ſolet, ſit pro ratione voluntas. Et licèt Deus nihil agat ſine ſumma ratione, mundumq; tunc, & non antè vel pòſt factum eſſe, non caſu acciderit, rationem tamen huius rei quærere ac perſcrutari velle ſtultum eſt, cùm plurimarū rerum, etiam viliſſimarū, quas ante oculos habemus, & ſenſibus vſurpamus, cauſſas penitus igno-

ignoremus. Satis igitur ſit, Mundum vel non potuiſſe, vel non debuiſſe fieri ab æterno: cur autem non antè, aut poſt ſit factus, quàm eſt factus, cùm id ex libe[ra] Dei voluntate pendeat & occulto nobis eius conſilio, præſtat piè ignorare, quàm curioſè ac ſuperbè perſcrutari.

SECVNDVM ARGVMENTVM PROCLI.

De natura boni eſt, ſeipſum cum alijs communicare, ſuamq́; bonitatem alijs rebus quantum fieri poteſt, impertiri, & id maximè conuenit ſummo bono, qui Deus eſt. At ſi mundus non ſit ab æterno, per æternum (vt ita dicam) tempus, Deus nihil egit, & ſuam bonitatem non communicauit. Quæro, aut potuit ab æterno mundum creare, aut non; ſi potuit, aut voluit etiam, quare fecit, quid enim ei obſtare potuit? ſi noluit, ergo non eſt ſummè bonus, & inuidia tangitur: id quod impium eſt cogitare, ne dum loqui, aut ſentire. Sin autem voluit, ſed non potuit, ergo eſt finitæ vi, & circumſcripſa facultate præditus, & inæquabilis, & non ſimpliciſſimus, quando in eo non eſt eadem, ac par voluntas & virtus, atq; potentia.

AD SECVNDVM ARGVMENTVM PROCLI.

Cvm dicimus mundum ab æterno non fuiſſe factum; nec de bonitate, nec de potentia opificis quicquam detrahimus: ſed aſſerimus æternitatem aduerſari, ac repugnare conditioni eius quod fit. Si enim mundus à Deo factus eſt, ab eo ſuum eſſe, ac durationem accepit; at ſi coæternus ipſi fuit, non potuit accipere. Nam quod ſemper eſt, quomodo ad ipſum eſſe produci poteſt? omnis enim productio aliquid noui m neceſſario ſignificat, loquor de productione creaturæ, quæ fit ad extra. Præterea, ſi mundus ſuperatur ab opifice in eſſentia, in viribus, in actione atq; perfectione, ſuperabitur etiam in eſſe, ac duratione; quare mundus erit poſterior ipſo & non coæternus ei. Nullam enim, neq; naturæ, neque artis procreationem cernimus, in qua cauſa non antecedat effectum. Præterea, ſi mundus eſt ab æterno, ſequentur hæc abſurda infinitum eſſe tranſactum, erunt enim vſque ad hunc diem infiniti anni tranſacti: & dari maius infinito, nam numerus annorum trāſactus infinitus, augetur per additionem annorū, q. ſequun- *Cur Deus nō fecerit mundum ab æterno.*

tur: & multiplicari infinita, nam ſi ſpecies cum mundo ſunt æternæ, ſecundùm vnamquamq; ſpeciem erunt tranſacta infinita indiuidua, imò erunt præterita infinities infinita, nam vſq; huc præterierunt infinitæ horæ, & infinitæ dies ſimiliter hebdomadæ, menſes, anni, luſtra, ſæcula, & alia huiuſmodi infinita. Infinitum autem, neq; à finito, neq; ab infinito pertranſiri poſſe demonſtrat Ariſt. 6. lib. Phyſ. Præterea eſſent actu infinitæ animæ rationales; ſi quidem illæ ſunt immortales, & in vnoquoq; homine vna. Nec valet dicere, infinitum in actu non repugnare ijs, quæ materia ſituq; carent. Nam Ariſt. in 3. Phyſ. 41. de omni numero vniuersè loquens, aſſerit eum infinitum eſſe nullo modo poſſe. Neq; etiam valet dicere, Mundum ſecundum partes æternas vt Angelos, & orbes cœleſtes ab æterno exiſtere potuiſſe, non autem ſecundum partes corruptibiles, & quæ per ſucceſſionem multiplicantur, hoc. n. eſt dicere Mundum non niſi imperfectum, ac mutilum exiſtere potuiſſe. Neq; rationi conſentaneũ eſt dicere, entia nobiliora, & perfectiora ab æterno fieri potuiſſe, ignobiliora verò, atq; imperfectiora non potuiſſe; ſi enim quod maius eſt potuit fieri, ergo etiam, quod minus eſt: & ſi corpora cœleſtia fuiſſent ab æterno, æterno tempore fuiſſent priuata ſuo motu naturali, quorſum enim ab æterno mouerentur, ſi nihil potuit ab æterno per motum produci? & ſic ab æterno Intelligentiæ motrices fuiſſent otioſæ, & ſanè hoc non dicitur conuenienter congruẽterq; ſententiæ Ari. qui & motũ cœli, & ſpecies omnes, & generationem æternam eſſe pluribus in locis manifeſtè aſſerit. Præterea; hinc neceſſariò fieret, vt infinitum, quà infinitum eſt, cognitum eſſet. Intelligentiæ.n. cùm æternæ fuerint; infinitum quod iam tranſactum eſt cognoſcerent: nam ſi cognitionem horum inferiorem ipſis adiment, attamen conuerſionem cœleſtis globi, quam quæq; conficit, neceſſariò cognoſcit: cõuerſiones autem eiuſcemodi, quemadmodum & dies innumerabiles iam extiterunt. Quocirca infinitum percipitur ab ipſis. Niſi quis (quod tamen abſurdiſſimũ eſt) fingeret obliuionem præteritarum rerum in eas cadere quòd ſi infinita cognoſcunt, vnaquæq; erit infinitæ virtutis, ac eſſentiæ; nam plura ſimul perfectè cognoſcere, eſt maioris perfectionis, ergo ſimul infinita, erit perfectionis infinitæ: erunt igitur non vnum infinitum actu, verum complura.

Si quis autem putet, Mundum, etſi non eſt æternus, potuiſſe tamen fieri ab æterno, poſſet aliter ad hoc argumentum ita reſpõderi. Licet Deus potuerit creare mundum æternum, id tamen facere noluiſſe, quoniam ita melius erat; vel quia ex noua molitione mundi, manifeſtiùs, certiuſque cognoſcitur perfe-

perfectio, & gloria Dei (cuius cauſa mundus eſt conditus) quã ex æternitate eius: vel alias ob cauſas, quæ nos mortales huma næ inſcitiæ caligine circunfuſos, ceu alia pleraq;, latent.

Tertivm Argvmentvm Procli.

Aliqui effectus ſunt ſimul cum ſuis cauſis efficientibus, neque priores, neque poſteriores ipſis: exempli gratia, corpora opaca, quæ ſunt in lumine, ſunt ſimul cum ea vmbra, cuius cauſa ſunt: Sol etiam efficit lumen, cum quo tamen ſimul eſt, neque antecedens ipſum, neque ſubſequens. Ergo mundus, etſi à DEO *ſit conditus, nihilominus tamen poteſt eſſe coæternus ei. Neque pugnat hæc inter ſe, vt effectus ſit tempore ſimul cum ſua cauſa efficiente.*

Ad Tertivm Argvmentvm Procli.

Exemplum vmbræ, vitioſum eſt duab. de cauſis: primũ quidem quoniam vmbra non eſt per ſe res aliqua, ſed tantùm mera negatio, ſeu priuatio luminis; at Mũdus eſt res quædam habens conſiſtentiam. Sed dicet quiſpiam, vmbram non eſſe meram negationem luminis; alioquin eſſet tenebræ, atqui in vmbra colores cernimus, qui ſine lumine videri nequeunt; eſt itaq; vmbra lumen quoddam imperfectum. Verùm hoc ſoluitur ad hunc modum. Vmbra lumen quidem habet, at non à corpore cuius eſt, ſed ab illuminante; quòd tamen lumẽ illud ſit imperfectum & maiori perfectione carens (id quod priuationem quandã eſſe conſtat) cauſa eſt ipſum corpus opacum, impedit enim obſtatq;, ne illa pars aëris poſſit pfecte illuſtrari à ſole. Rectè igitur in principio dictum fuit vmbram quatenus efficitur à corpore opaco, ſolùm eſſe priuationem luminis: nam vmbra vt eſt lumen, eſt ab illuminãte; vt eſt ſubobſcurum & imperfectũ lumen, eſt ex corpore opaco. Deinde, alio quoque vitio exemplum vmbræ laborat; neque enim omnino verum eſt, corpus quod eſt in lumine, vmbram neceſſariò emittere. Nam ſi ſol in eo puncto ſit, quòd corpori reſpondet ad verticem, quemadmodum apud eos accidere ſolet, qui incolunt loca ſubiecta æquatori, vel quæ vſque ad tropicos extenduntur, palàm eſt ſine vmbra eſſe ibi corpora ſubiecta, ea certè quæ cùm terra ita continuata ſunt, vt nihil aëris interiectum ſit. Vmbra igitur, tum quòd nihil eſt, tum

Quid ſit vmbra, an ens poſitiuum, an tantummodo priuatiuum.

neceſſario producitur à corpore quod eſt in lumine,nō poteſt eſſe imago , & exemplū idoneum eius, quòd in præſentia inquirimus.

Pulchra conſideratio luminis ſolaris.

Alterum exemplum,nihil plus valet ad propoſitum concludendū,quàm prius.Etenim lumen ſolis eſt duplex: Vnū,quod in ipſius Solis globo hæret,quòd Solis, vt aſtrum quoddā eſt, eſſentiam proculdubio conſtituit,ab eo enim Sol obtinet,& vt ſit Sol; & vt Sol nominetur : quocirca effectus eius eſſe nullo modo poteſt. Mundus igitur,qui effectus à Deo eſſe, & ad naturam eius nulla ratione pertinere ponitur, non rectè comparatur cum tali lumine Alterum lumen eſt, quòd à Sole diffunditur per aëra,ipſum colluſtrans;hoc aūt ſubinde gigni, atque interire,conſtat ex eo,quod ipſum excipiunt tenebræ, & Sole nubibus obducto,intercidi itur.tale autē lumen dependet à Sole,habens eſſe ſuū in fieri:perinde atq; motus,& tempus. Vnde cùm primum corpus quod illuminat diſiungitur ſtatim, q̄ erat in aëre,lumen,ita deficit,vt amplius nō ſit. Exiſtimamus igitur ſemper in aëre nouum lumen gigni. Nam nō aliter per continuationem quandā à corpore lucido, lumen in aëra defluit,quā aqua de fonte ſcaturire ſolet:vel certè moto Sole nō idē lumen manet in aëre,ſed aliud atq; aliud gignitur;nō.n.lumen eſt corpus qđ moto Sole ipſum quoq; ex vno loco in alium locū ſecundum Solis motū moueri queat, ſed eſt accidēs in ſubiecto ſic inhęrēs,ex eoq; ſic pendens,vt ſine interitu ſui, ab eo nō poſſit abiungi.Neq; verò lumen quod eſt in aëre tantūmodo interit;verū etiam illud,qđ cœleſtibus globis impertitur à Sole.Cui rei fidę faciūt eclipſes Lunæ,cuius lumē in defectionib.quidē totū confeſtim deficit , ſenſim aūt in reliquo toto tempore. Cætera autem aſtra idem lumen perpetuo retinere videntur, propterea, quod ob continuationem orbiū nihil incurrere poteſt , quod eā obſcurare queat. Tale autem lumen obnoxiū eſſe interitui etiam ipſe Proclus affirmat in eo libro quē ſcripſit de lumine.Quare lumen quod eſt à Sole profectū, non erit ſimul perpetuo cum ipſo Sole. Non igitur refert ſimilitudinem Mundi,qui ponitur vna eſſe ab æternitate cū ipſo opifice. Ex hiſce igitur quæ diximus , perſpicuum factum eſt, neutrum Procli exemplum ad oſtendendum Mundum coæternum opifici eſſe potuiſſe,accommodatum eſſe.

Poſſet etiam argumento Procli aliter occurri. Etenim ſi ponatur vmbra & lumen eſſe ſuis cauſis efficientibus coæterna, nihil videtur ſequi manifeſtè abſurdum & impoſſibile. At opinioni quæ ponit mundum Deo coæternum , neceſſariò & apertè conſequentia, ſunt quamplurima grauiſſimaq; incommoda, quæ ſuprà in confutatione ſecundi argumenti indicata

ſunt,

ſunt, & infrà ſubtiliùs exponentur. Qui autem opinātur Mundum potuiſſe fieri ab æterno, reſponderent; Proclum quidem ſuo illo argumento probare Mundum potuiſſe fieri coæternū Deo. quod ipſi non negant: non tamen fuiſſe factum æternum: id quod nunc in quæſtione verſatur.

Qvartvm Argvmentvm Procli.

Est æterna Idea mundi, ad quam Deus reſpiciens, Mundum fabricatus eſt; Idea autem eſſentia in eo conſiſtit, quod eſt, exemplar eſſe alterius, quod eſt imago eius. Exemplar autem & imago, cùm ſint ex numero eorum, quæ cum alio conferuntur, ſimul ſunt, neq; vnum ſine altero conſtare poteſt. Ex his neceſſariò conſequens eſt, quandoquidem Idea & exemplar Mundi æternum eſt, Mundus itidem, qui eſt imago eius, ſit æternus. Alias neceſſarium eſt, aut exemplar non eſſe æternum, ſi imago eius non ſit; aut eſſe exemplar ſine imagine; aut Mundi exemplar nullum eſſe; quorum omnium nihil eſt quod cum veritate, ac recta ratione non pugnet.

Ad Qvartvm Argvmentvm Procli.

An ex æternitate Ideæ Mundi, rectè concludatur æternitas Mundi.

PRima Hypotheſis, eſſe Ideas omnium rerū, quales Plato ponebat, Platonis quidem illa eſt ſententia; Verùm difficilis creditu, & ab Ariſt. plurimis locis acerrimè oppugnata & penè labefactata. Cæterùm diſputationis gratia, concedamus eā Proclo. Altera tamen, quam ei ſubiungit, eſt manifeſtè falſa: nempe quòd eſſentia Ideæ ſit referri ad aliud, hoc eſt eſſe exēplar alterius. Etenim aut Idea Mundi eſt ſubſtantia; aut nō eſt; & ſanè Plato Ideas ſubſtantias primas & nobiliſſimas eſse cenſet; & cùm Mundum animal quoddam perfectum, & ſubſtantiam eodem ſtatu permanentē appellet, multò magis ipſum eius Archetypum ſubſtātiam eſse oportet. Si Idea Mundi ſubſtantia eſt, eſsentia eius non conſiſtet in relatione ad aliud, eſt.n. ſubſtantia ens abſolutum, nullius vel ſubiecti vel termini adminiculo, vt conſiſtat, indigens. Ea verò quæ referuntur ad aliud, accidentia ſunt, & non per ſe cohærent, ſed fundantur in alio, & opponūtur inter ſe, quæ ſubſtantiæ nullo modo conueniunt. Non erit igitur eſsentia Ideæ, exemplar eſse alterius, & referri ad aliud. Quod ſi Idea Mundi nō in eo, quod ſit exemplar Mundi, ſuam eſsentiam obtinet, non eſt neceſſe, ſi Idea

Mundi æterna fuerit, continuò Mundum quoq; æternū fuiſſe. Sicuti, quia eſſentia Sophroniſci non eſt poſita in eo, quod eſt eſſe Patrem Socratis, non ſequitur, vt ſtatim atq; fuerit Sophroniſcus, fuerit etiam Socrates, ſed bene cùm primùm Sophroniſcus cœpit eſſe pater, tum quoq; neceſſariò fuit Socrates. Sicuti etiam Rex eſt exemplar eius imaginis, quæ ad ſimilitudinem illius effingitur; & tamen quia eſſentia regis non cōſiſtit in eo, quod eſt exemplar eſſe alterius, nō ſequitur, vt ſtatim atq; Rex fuit ēt fuerit imago eius. De Idea Mūdi eodem planè modo & ſentiendum, & loquendū eſt. Si autē Ideæ ſubſtantiæ non ſunt per ſe ſubſiſtentes, erunt notiones, ac rationes quædam, ſecundum quas opifex, qui eas animo cōprehenſas tenet, operatur. At ne ſic quidē neceſſe erit, vt vnà cum rationibus artificialib° ſint opera, quæ ſecundum ipſas fiūt. Etenim domorum, & nauium fabricatorem eſſe licet, qui domus vel nauis Ideā in mente habeat, nondum tamen ſecundum eam fabricetur. Quare ne ſic quidē neceſſario ſequitur, vt ſi Mundi Idea ſempiterne ſit, mūdum quoq; ſempiternū fuiſſe neceſſe ſit. Quinimò, ſi Deus qui ſumma Prouidentia omnia gubernat, res antequam ſint, præuidet atq; prænoſcit, vt eſt communis omnium animis inſita ſententia, & hoc teſtatur Proclus in opere, quod de decē contra Prouidentiam dubitationib. compoſuit, & Plotinus in libro, quem de ijs quæ mente percipiuntur, & de Bono conſcripſit; palàm eſt, omnibus rebus quæ oriuntur, Ideas & rationes architectrices antecedere. Deniq; ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, fortaſſe Procli argumentū probabilius eſſet, cùm autē non ſic, ſed liberè agat, nec eius naturalis perfectio ex molitione Mundi pendeat, vt ſuprà oſtendimus, nulla ratio eſt, ex æternitate Idearum quæ naturaliter ſunt in Deo, quinetiam re ſunt idem quod Deus, æternitatem rerū, quæ liberè à Deo ad earum quæ in ipſo ſunt Idearū ſimilitudinem effectæ ſunt, velle concludere. Nam nec homines qui ex arte operantur liberè, neceſſe eſt ſimul atq; alicuius operis formam, & Ideam animo expreſſam tenent, opus ipſum perficere: ſed plerunq; euenit Ideam operis, eſſe ipſo opere antiquiorem.

QVINTVM ARGVMENTVM PROCLI.

Cauſa efficiens, aut ſemper eſt actu, aut aliquando eſt poteſtate tantum; & ſiquidē actu ſemper ſit effectus etiam ſemper erit; cauſam ſi actu fuerit, effectus actu erit, & ſi illa potentia, hic quoque potentia. Præterea, id quod eſt potentia, reducitur ad actum, ab eo quod eſt actu; vt

calidum

calidum potentia, à calido actu: ſimiliter opifex potentia, euadet artifex actu, ab eo qui eſt iam actu opifex. Opifex igitur Mundi, vel ſemper fuit actu efficiens Mundum, & ſic Mundum item ſemper fuiſſe neceſſe eſt: vel aliquando fuit in potentia efficiens, ergo ab alio efficiente qui actu fuit, reductus eſt ad actum. Sed quæro de hoc, an ſemper reducebat illum ad actum, & ſic ille ſemper actu fuiſſet opifex, id quod repugnat poſitioni: vel non ſemper reducebat, ſed poterat tantùm reducere, ergo erat aliud, à quo ex tali potentia ad talem actum traheretur, & ſimilis quæſtio de hoc fiet, & de alio item atq; alio, aut igitur erit progreſſus in infinitum in efficientibus, quod manifeſtè falſum, atque adeò impoſſibile eſt, aut neceſſariò fatendum erit, opificem Mundi ſemper actu efficientem fuiſſe, & proinde Mundum ſemper extitiſſe. Quare Mundus æternus eſt.

AD QVINTVM ARGVMENTVM PROCLI.

DVplici ſignificatione nomen potentiæ vſurpatur apud Philoſophos. Primò, pro naturali quadam habilitate, vti puerum adhuc rudem, dicimus potẽtia Grammaticum eſſe, propterea quòd ſit aptus ad eam diſcendam. Deinde, pro habitu, quo præditus, poteſt benè prompteq; operari, ſed fortaſſe vel alijs reb occupatus, vel quia non vult, nequaquam operatur: vt qui iam artẽ Grammaticæ didicit, poteſt quidẽ, at non ſemper Grammaticè agit. Et hic quidẽ habitus, reſpectu prioris potentiæ, poteſt appellari actus, ſed reſpectu earũ actionũ, quæ proficiſcuntur ex ipſo, dicitur potentia: poteſt igitur hic habitus, ſi comparetur cum præcedẽte potentia, nominari actus primus, ad differentiam ſecundi, qui oritur ex ipſo: ſi verò cõferatur cũ actu quem ipſe gignit ac parit, poteſt ritè nuncupari potẽtia ſecunda, ad differentiam primæ, quæ præcedit talẽ habitum. Eſt igitur duplex potentia, prima & ſecunda, duplex itẽ actus, primus & ſecundus. Sed potentia ſecunda, & actus primus, re nõ differunt, ſed ratione tantùm, atq; hanc quidem diſtinctionem potentiæ, tradit Ariſt. in 8. lib. Phy. t. 32. & li. 2. de Anima, tex. 54. & 55. *De duplici potẽtia & actu.*

Ex his pſpicuũ eſt illud primũ pnunciatũ Procli, ſi cauſa eſt actu, effectus quoq; erit actu, intelligendũ eſſe de actu ſecũdo, nõ primo: exẽpli gratia: ſi præceptor actu docet Grãmaticam,

neceſſe eſt aliquē eſſe,qui actu doceatur Grammaticam : & ſi ędificator iam ædificet erit quoq; aliquid quod ædificatur. At de primo actu non eſt verum.Fit enim,vt ædificator partum habeat ædificandi habitum,ipſe tamen actu non ædificet, neque quicquam ædificetur.

Secundum autem pronunciatum,nempe id quod eſt in potentia tale, reducitur ad actum ab eo quod eſt actu tale; intelligendum eſt de eo,quod eſt in prima potentia : puer qui poteſt eſſe Grammaticus euadet Grammaticus actu,eruditus doctuſque ab eo , qui actu tenet Grammaticam. Non eſt autem verum in ſecunda potentia : is enim qui iam cōparauit ſibi habitum Grammatices,ſi quando non operatur,& tunc in potētia, ſed ex tali potētia nō excitatur, vel traducitur ad actum ab alio,ſed à ſeipſo cū vult:aut ſi agens fuerit naturale,vt ignis, cū amotū fuerit impedimentū obſtans eius actioni. Quocirca licet ex hoc colligere, opificem actu primo , nō neceſſariò eſſe ſimul cū effectu,tum etiā,eum, qui ſit opifex habitu,qui vt diximus appellatur potētia ſecunda , nō ab alio ſed à ſeipſo traduci ad actum. Hinc elici poteſt ſolutio argumenti quod eſt fallax & captioſum ob homonymiam vocabuli Potentia & Actus. Affirmamus Deū eſſe opificē habitu , vel ſecunda potentia, nō quod in eo ſit aliquis habitus, vel aliqua potentia , ſed ob ſimilitudinem quandam;& quo planius res intelligatur,virtutem diuinam,ſecundum quam non ſemper operatur, quando vult tamen,optimè,facilimè,promptiſſimeq; operatur,nomine habitus, & potentiæ ſecundæ nominamus. Cùm ergo Deus , non fuerit ab æterno opifex Mundi actu , ſed vt ita loquar, habitu ; quoniam ab æterno habuit perfectiſſimam vim atque poteſtatem condendi mundum : ſed quia voluit ab æterno , vt Mundus de nouo conderetur , & initium aliquod ſuæ durationis haberet , ideo ſine vlla ſui mutatione , tunc quando decreuerat, Mundum de nouo condidit : cum igitur ita res habeat,non oportet Mundum ſimul eſſe cùm ipſo Deo, neque Deus reduceretur ad actu condendum Mundum ab alio, ſed à ſeipſo, ſicut pictor callens ſcientiam pingendi , iam non indiget alio cuius ope adiutus pingat ; ſed quando libet ei,pingere poteſt. Alia etiam, quæ aſſumuntur in argumento, non ſunt omnino vera vt illud. Omne quod in potentia eſt, reduci ab alio ad actum Duæ ſunt. n. viæ ſciendi, ex ſententia omnium Philoſophorum , via diſciplinæ , & via inuentionis: qui enim indoctus abundantia quadam , & naturali fælicitate ingenij,per ſe aliquam ſcientiam inuenit,is ex potentia ſciēte fit actu ſciens,à ſe non ab alio.Neq; illud alterū verū eſt: Quidquid eſt potentia tale,ab eo,quod eſt actu tale,reduci ad actū:

ſtirpes

ſtirpes enim fiunt actu dulces albo, vel alio colore affectæ, non ab eo, quod eſt actu dulce, vel album, ſed beneficio aquæ, qua irrigantur, & Solis; & hoc perſpici poteſt in omnibus generationibus, quas naturales Philoſophi æquiuocas vocant. Niſi propoſitio intelligatur, non de eo, quod eſt actu tale formaliter tantum, ſed virtualiter, vel formaliter.

SEXTVM ARGVMENTVM PROCLI.

Deus auctor eſt Mundi omnino immutabilis: ergo vel ab æterno Mundum fecit, vel nunquam fecit: nā ſi quando non fuit factus Mundus, & aliquando fuit factus, ergo Deus ex non faciente ad faciendū mutatus eſt, quare Deus mutabilis eſt. Et cùm omnis mutatio ſit imperfecta quædam actio tempore indigens, & ad perfectionem aliquam acquirendam tendens: tempore inquā indigens, vt pote, ſine quo nullus motus perfici queat, erit Deus imperfectus aliquo indigens. Quamobrem, qui æternitatē Mundi negant, etſi cupiunt eſſe pij erga Deū, ſunt tamen, (vt ex ijs, quæ iam diximus perſpicuum eſt) erga ipſum valde impij. Poſſumus igitur breuiter concludere totā rationem ad hunc modum. Si Deus prius non faciebat Mundum, & poſtea fecit, ergo mutatur, ſi mutatur ergo mouetur, quoniam omnis mutatio, vel eſt motus, vel non fit ſine motu: ſi mouetur, ergo eſt imperfectus: quod enim dealbatur nō eſt perfectè albū: ſi etiam mouetur, indiget tempore: quoniam motus neceſſariò fit in tempore. Quæ ſi abſurda ſunt, & omnia tamen pendent ex illo, quòd Deus ex non faciendo ad faciendum migrauerit, certè illud falſum erit, quare ab æterno Deus Mundum fecit.

AD SEXTVM ARGVMENTVM PROCLI.

Verum eſt, motū eſſe actionē imperfectā: & omnem mutationem, vel eſſe motū, vel nō eſſe ſine motu. Sed quod omne tranſiens à non faciendo ad faciendū, neceſſariò motum ſubeat, falſum eſt: nam non faciens, habitu tamen & poteſtate faciendi præditus, poſtea, quum ei libet, ex tali habitu actiones promit abſq; vllo motu. Si enim ex habitu faciente euadit actu agens per aliquē motum, is vel erit diuerſus ab effectio-

ne,vel erit ipſa effectio:ſi erit diuerſus : vel erit habitus, & hoc non, quoniam habitus rationem quietis potiùs, quàm motus habet, quod. n. habitu eſt tantummodo agens, quieſcere potiùs,quàm moueri dicendum eſt ; vel erit aliquid mediũ inter habitũ & effectionem; & hoc nõ,quia in eodem inſtanti finem facit non agendi , nullo tempore intercedente , in quo talis motus fieri queat; alioquin in illo medio tempore , neq; faceret, neq; non faceret, & ſic inter contradictoria eſſet medium. Erit igitur ipſamet effectio motus; at ſi ita ſit , cùm iuxta ſententiam eorum, Deus ſemper Mundum efficiat,etiam ſemper mouebitur, quare ſemper imperfectus , ac temporis indigens erit. Quare in eorum caput ſolers ipſorum inuentũ relabitur. Non eſt autem omnis actio motus , neque imperfecta, neque temporis egens;vt ſenſus, & mentis actiones, quæ neque motus,neq; imperfectæ ſunt,neq; interuallo temporis fiunt. Præterea,ſi effectio eſſet motus quo moueretur ipſum agens, tũc motus eſſet in mouente, at non eſt in mouente ſed in mobili; eſt enim actus mobilis,prout eſt mobile;quemadmodum Ari. definit in 3.Phy.& Ari.2.de Anima.t.57. & 58. ait ex habitu ad actũ quempiam tranſire ſine vllo motu; ſic.n.ibi ſcribit: *Quocirca non rectè ſe habet dicere ipſum ſciens, cùm ſcit alterari, ſicut neque ædificatorem cùm ædificat.* Hoc eſt, is qui habens ſcientiæ habitũ,deinde actu ſcit, & contemplatur,trãſit ab habitu ad actum ſine vlla alteratione;quòd ſi talis non alteratur, neq; ſimpliciter mouebitur , non enim augebitur, vel minuetur , vel loco mouebitur. Non eſt autem magis perfectus Deus , quando aliquid actu procreat , quã erat antea cùm potentia tantũ procreans erat : eſt. n. per ſe , ac ſine alterius rei adminiculo omni ex parte perfectus;alioquin opera quæ facit Deus, Deo perfectionem tribuerent,& pertinerent ad eſſentiã Dei ; quæ enim naturã alicuius perficiunt, partes ſunt eius , vt rationale hominis,vt manus totius corporis. Mundus igitur pars erit Diuinæ eſſentiæ,erit igitur corpus Deus, corporeiſq; affectionib. obnoxius. Quòd ſi Deus perfectus non ſit , niſi Mundus ab æternitate conſiſtat,Deus perfectionẽ ſuam accipit à Mundo, quare plura accipiet a ſuis operibus,quã illis ipſe impertiatur. Cũ enim illis det, vt ſint, ipſe ab illis accipiet, vt perfectus ſit : plurisq; autẽ eſt perfectio Dei,quàm natura cuiuſuis rei creatæ. Atqui poteſt hoc fieri : ſi. n. perfectio ab eſſentia eius nõ differt, ſicut Deus eſſe non accepit à Mundo,ita neq; perfectionẽ . & ſicut Deus non pendet à Mundo , ſic neq; perfectio eius. Adde,quòd perfectio eſt in eo quod perficitur,at creatio & productio Mundi, & aliarum rerum effectio, tranſeunt in res quæ fiunt. Et cùm Proclus tribuat Deo prouidentiam & efficientiam

tiã rerum etiam extremarum atq; minutiſſimarum, quarum tamẽ quædam extinctæ ſunt, quædam nunc conſtant, aliæ verò futuræ ſunt, neceſſe eſt dicat Deum poteſtate opificem nunc eſſe, reſpectu rerum futurarum, nã ſi actu opifex ſit, res futuræ actu iam præſentes eſſent ex ipſius ſentẽtia: ſi igitur poteſtate opificem eſſe, imperfectionem eſſe Proclus exiſtimat, ſemper autem in mundo aliqua à Deo procreanda ſunt reſpectu quorum dum futura ſunt, eſt opifex potentia, neceſſarium habet omnino dicere, Deum ſemper imperfectum eſſe.

Porrò, ſciendum eſt actionem poſſe duobus modis conſiderari, vno modo ſecundum id quod ponit actio vt actio, in agente: deinde quatenus infert ex ſe paſſionem vel effectum: primo modo actio Dei eſt in actu ab æterno, non autem ſecundo modo: priori modo Deus non eſt cauſa in potentia, ſed in actu ab æterno, poſteriori modo Deus non fuit ab æterno actu efficiens cauſa Mundi, quia non creauit Mundum ab æterno. Et aduerte, mundum, & alios effectus eſſe in Deo antequam fiant in potentia actiua, neq; hoc eſt abſurdum, ſolùm enim de ijs quæ formaliter ſunt in Deo, incõueniẽs eſt ponere aliquid in potentia in ipſo Deo. Quocirca, oportet actionem ſecundum id totum quod ponit in agente, formaliter eſſe actu in Deo ab æterno, hæc autem actio Dei, & vis atq; poteſtas omnium effectrix, nihil aliud eſt quàm efficax Dei voluntas, quæ in ſe ſemper eſt actu & inuariabilis, tunc autem ab ea procedit effectus, quando vt procedat, & à ſapientia Dei præſcriptum, & à voluntate eius determinatum fuit.

SEPTIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

SI Mundus conditus eſt, & peribit, neceſſe eſt tempus quòd vnà cum Mundo neceſſariò cohæret, ortum quoq; interitúmque habere: quare aliquando non fuit tempus, & aliquando non erit tempus, ſed (Aliquando) certum quoddam tempus ſignificat, ergo fuit tempus, quando non erat tempus: & erit aliquod tempus, quando nullum tempus erit: quæ cùm ſint inter ſe pugnantia, neceſſarium eſt, Mundum ab æterno fuiſſe.

AD SEPTIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

EST captioſum argumentũ. Etenim verbum illud (Aliquando) non ſignificat propria, & naturali vi ſua tẽpus aliquod cer-

certum, ſed tantùm ſignificat aliquid, vel non fuiſſe ſemper, vel non fore nunquam. Cùm enim dico craſtinus dies aliquando erit, illud (Aliquando) non ſonat aliquod certum tempus, in quo craſtinus dies futurus ſit, alioquin illud tempus etiam eſſet aliquando, & rurſum illud, ac ita deinceps in infinitum: ſed tantum ſignificat craſtinum diem: neque ſemper, neque nunquam ſed medio quodammodo futurum. Cùm igitur dicimus aliquando Mundus eſt factus, intelligimus Mundum non ſemper fuiſſe, ſed habuiſſe ortum, & principium, ſimiliter cum dicimus aliquando Mundus non erit, intelligimus Mundum, vel motum non ſemper futurum: ſicuti Verbum, erat, vel fuit, non ſemper tempus aliquod ſignificat, quoniam hæc tribuimus Deo, qui nullo pacto ſubeſt tempori. Plato enim in Timæo dixit; quoniam Deus probus erat, & nequaquam inuidus, Mundum condidit, & ſicuti quando dicimus extra, vel ſupra cælum nihil eſt, in hac oratione (ſupra) & (extra) non ſignificant aliquam differentiam loci, niſi imaginariam, ſic (aliquando) cùm dicimus, Mundus aliquando cœpit, non ſignificat tempus, niſi imaginarium.

Octavvm Argvmentvm Procli.

Mvndus diſſolui non poteſt, ergo neque vnquam factus eſt: patet conſequentia; nam ſi quod generatum eſt, aliquando interibit, ergo ex oppoſito conſequentis, quod interire nequit, vt eſt apud Platonem in Phædro, nunquam generatum fuit. Antecedens probatur, nam Mundus à ſolo Deo, qui fecit ipſum, diſſolui poteſt: is enim rationem ſoluendi nodum tenet, qui fecit nodum: atqui Deus nunquam diſſoluet, nam quod bene & cum ratione colligatum, & copulatum eſt, velle diſſoluere, improbi eſt: vel igitur Mundus non fuit bene compactus à Deo, quare à eo faciendo bonus artifex non extitit; vel ſi bene factus eſt improbi erit ipſum velle diſſoluere. Quare cùm nefas ſit opinari Deum vel in faciendo Mundo non optimum fuiſſe artificem, vel in eo diſſoluendo improbum euadere, planum eſt mundum diſſolui non poſſe.

Ad Octavvm Argvmentvm procli.

AN non corpora noſtra, & animantium item atq; ſtirpium pulchrè compacta ſunt? vel igitur hæc Deus vult diſſoluere,

uere, vel non vult, ſi non vult, quomodo contra voluntatem eius diſſoluuntur?ſi vult,quomodo improb.non eſt, qui quod bene compactum eſt vult diſſoluere? Quod ſi dicas, hæc corpora mortalia non à Deo proximè effici, ſed à Dijs ſecundis vel à cauſis naturalib.procreari: hoc nihil obſtat, quominus & ipſe Deus,qui cauſis ſecundis vim agendi tribuit, & cum ipſis ad efficiendum concurrit,malus ſit, & Dij ſecundi, ſeu cauſæ naturales, improbæ ſint quæ res pulchrè compactas diſſoluant. Sanè qua bonitate ductus initio mundum fecit, eadem ſi voluerit, diſſoluet, etſi diſſolutionis ratio nos lateat: neque enim ea, quorum cauſas ignoramus, temerè, aut malè fieri arbitrari debemus. Poſtea, facultas quæ ad actum nunquam deducitur,imperfecta & otioſa eſt,vt ſolent ipſi dicere, cùm igitur Deus habeat facultatem diſſoluendi Mundum, quomodo enim, qui nodum fecit & vinculum colligauit, neſciat aut non poſſit ipſum diſſoluere?vel igitur hæc facultas promouebitur ad actum,quare Mundus aliquando diſſoluetur, vel nunquam reducetur ad actum, quare talis facultas imperfecta, & otioſa erit.Adde,quod nec Ariſtoteli placeat, in æternis aliquid eſſe, quod poteſtate tantum ſit, vnde eſt illa eius ſententia 9.libro Meta.tex.17.Nihil potentia æternum eſt. Et illa etiam in 3. Phy. tex,32. in perpetuis non differt poſſe ab ipſo eſſe. Deinde, ſi ſoluere Mundum malum eſt, cùm igitur Deus poſſit Mūdum ſoluere, habebit vtiq; Deus facultatem malè agendi, & vt aliquando malus euadat. Quare; vel in Deo non eſt facultas diſſoluendi Mundum,& ſic nec in ipſo fuit facultas condendi, vt ſupra diximus, vel ſi eſt, aut ſoluere Mundum non eſt malum, aut in Deo inerit facultas mali.

Poſſumus etiam aliter ad hoc argumentum, breuiter reſpōdere ad hunc modum: quicquid ortum eſt per motum Phyſicum,& ab agente Phyſico, poteſt etiam ſimiliter interire per motum Phyſicum & ab agente Phyſico, & è contrario, quod poteſt interire per motum Phyſicum, fuit etiam ſimiliter generatum, & hoc intellectu verum eſt illud Platonis & Ariſtotelis axioma, quodcunque eſt generabile eſt corruptibile, & quodcunq; eſt corruptibile eſt generabile: & item, quicquid cœpit eſſe aliquando deſinet eſſe, & quod aliquando deſinet eſſe,aliquando etiam cœpit eſſe. At quod cœpit eſſe per creationem à Deo productum, poteſt quidem nunquam deſinere eſſe per motum Phyſicum & poteſtatem agentis Phyſici, ſed poteſt tamen deſinere eſſe per potentiam Dei qui ipſum creauit, & hoc quidem perſpicuè cernitur in anima rationali, idem autem de mundo ſentiendum eſt.

Nonvm Argvmentvm Procli.

VNiuerſi anima ortu caret & interitu; ergo Mundus quoque ortu, & interitu vacare debet. Conſequentia patet, quia non poteſt animal interire, aut non eſſe, cui anima eius ſemper adſit. Antecedens probatur, quoniam anima Mundi à ſeipſa mouetur: Quare Plato in Phædro ait, animam nunquam natam, aut caducam eſſe.

Ad nonvm Argvmentvm Procli.

AN non etiam iuxta Platonem, anima noſtra à ſe mouetur, & immortalis eſt, corpus autem quod ab ipſa mouetur, & ortum & interitum habet? An non infirma ratio eſt, quæ nititur decreto Platonis non valde certo, neque à multis recepto, nimirum quòd eſsentia animæ in eo ſit, vt moueatur à ſeipſa, & ſit principium mouendi? Neq; placet Ariſtoteli, vnam eſse Mundi animam à Deo diuerſam, à qua cuncta regantur corpora, ſed ſolis orbibus cæleſtibus immortales animas ſuã cuique attribuit, quarum motionibus omnia, quæ infra Lunæ orbem ſunt, regi, foueri, & moderari cenſet. Quare quod hîc à Proclo de anima Mundi dicitur, à nobis non conceditur. Adde, quòd qui negant Mundum æternum eſse, hos conſequens eſt vel negare animam Mundi, cæteraſque intelligentias æternas eſse, ſed fuiſse eas ſimul cum mũdo procreatas, vel dicere, illas non habere adeò neceſsariam cum mundo cõnexionem, vt ſine ipſo & ante ipſum eſse non potuerint. Quare ſumere æternitatem animæ, tanquam rem certam & indubitatam, & ex ea concludere æternitatem Mundi, quaſi abſque Mundo anima eſse nõ potuerit, eſt duplici nomine vitioſam facere argumentationem: tum quia ſumit pro certò, quod eſt dubium; tum quia ex hoc conficit id, quod ex illo non concluditur neceſsariò. Deinde, vel eſsentia animæ in eo eſt, vt ſit principium mouendi aliud; & ſic anima habebit eſsentiam ſuam dependentem à corpore, nec vllam actionem ſine illius opera exercere poterit: vel non in hoc conſiſtit eſsentia eius, & ſic non erit neceſſarium, ſi anima æterna ſit, id quoque quod ab ipſa mouetur æternum eſse. Poſtea, functiones animæ, ſeparabiles ſunt à corpore, ac eò puriores euadunt, quò à cõmercio corporis liberiores ſunt: quare vt rectè Plotinus ait, ſubſtãtia quoque animæ ſeparabilis erit à corpore. Quare ſubſtantia eius, non in eo conſiſtit, vt ſit principiũ mouendi corpus. Ipſe quoque Proclus in Cõment. ſuis ſuper Timæũ, ait eſsentiã animæ in eo eſse, qđ eſt à ſeipſa moueri, mouere autẽ corpora, ipſiſque

que vitã impertiri,atq; motus & actiones cõmunicare nõ eſſe ſubſtantiam animæ,ſed vim atq; facultatem ac functionẽ eius. Præterea,Plato in Phædro ſic ait: *Anima hominis immortalis eſt. nã quod ſemper mouetur,æternum eſt,quod autẽ agitur & mouetur aliunde,quando finem habet motus,viuendi finem habeat neceſſe eſt:ſolùm igitur quod ſeſe mouet,quia nunquam deſeritur à ſeſe, nunquam ne moueri quidem deſinet,quinetiam cæteris quæ mouentur,hic fons,hoc principium eſt mouendi.* Hęc Plato. Cùm igitur id ſolũ quod ſe mouet ſempiternum ſit,nullumq́; corpus, vt corpus eſt inanimum,à ſeipſo moueri queat,vt Platoni & Ariſt. viſum eſt,mundus autem corpus quoddam eſt,relinquitur, vt Mundus & moriendi & viuendi finem habeat. Cum his autem conſentiunt, quæ in Timęo ſcripta ſunt, *quoniam* inquit *orti eſtis, immortales vos quidẽ eſſe & indiſſolubiles non poteſtis*: quòd ſi Mundus interire & diſſolui poteſt,ortum fuiſse neceſse eſt:neq; enim ortum effugit, quod aliquando ſuapte vi interire poteſt.

DECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

Mundus non poteſt interire; ergo nunquam fuit ortus. Probatur conſequentia, nam ſi quod ingenitum eſt, non poteſt interire;ergo quod poteſt interire,non eſt ingenitũ,& quod eſt genitum poteſt interire. Nam quod non fuit, & potuit eſſe,cùm eſt,poterit etiam non eſſe. Præterea,quicquid fit,ex cõtrario fit,in quod rurſus interire poteſt. Quòd ſi ex priuatione interdum fit commigratio in habitum, vt è tenebris in lucẽ,& ex quiete ad motum,multò magis ex habitu poterit fieri commigratio in priuationẽ. Quare ſi Mundus ex inordinato aliquando generatus fuit ordinatus, quæ eſt commigratio ex priuatione in habitũ,multò magis nunc ex ordinato poterit fieri inordinatus, quæ eſt commigratio ex habitu in priuationẽ. Quòd ſi hoc abſurdum eſt; abſurdũ item erit,facere Mundũ aliquando ortum fuiſſe. Antecedẽs autẽ probatur: Quidquid interit,ab aliquo extrinſecus occurſante interit, & in aliquid alienum à ſe; cùm igitur extra vniuerſum nihil ſit, nec quicquam ab eo alienũ exiſtat, ſed (vt eſt apud Platonem) omnia complexu ſuo continens, totum ex totis,perfectum ex perfectis conſtet; Mũdus igitur interire non poteſt:quare neq; vnquam ortus eſt.

AD DECI-

Ad Decimvm Argvmentvm Procli.

PRoclus in opere, quod inſcribitur Obſeruationes eorum in quibus Platonis Timæo contradixit Ariſt. volens tueri Platonem, qui in Timæo dixit, quidquid ſentitur generari & interire poſſe, aduerſus Ariſtotelem qui huic opinioni oppoſuit cælum; quod cum ſentiatur viſu, generari tamen & interire nequit, ſic ait: *nullum corpus finitum præditum eſt viribus infinitis, vt ipſe Ariſt. ait 8 Phy. ſed mundus finitus eſt, vt Ariſt. oſtendit in 3. lib. de Cælo, ergo non habet vires infinitas. Atqui quod æternum eſt, vim infinitam vt ſemper ſit, habet, vnde ipſum αἰῶνα hoc eſt æuum ab eo quod ſemper ſit Græcis appellatum eſſe certum eſt: quare Mundus æternus eſſe nequit. Suapte igitur natura & naſci & interire poteſt. Verum, quia coniunctus eſt cum eo quod verè eſt, & vires habet infinitas, inde ſuppeditatur illi immortalitas, & æternitas. Quare ſi cogitatione Mundum ab ipſo Deo ſeiunxeris, & motu atque ipſo eſſe priuari neceſſe eſt.* Hæc Proclus: Si igitur Mundus per ſe finitas vires habet, quod autē huiuſmodi eſt, per ſe interire poteſt, quomodo Proclus ait, Mundum interire non poſſe, quia extrinſecus nihil ipſi cōtrarium occurrere poſſit? Præterea, ſi Mundus per ſe caret contrario extrinſeco, quod autem tale eſt, per ſe interire nequit, Mundus igitur per ſe non poteſt interire. Proclus igitur pugnantia loquitur, cùm in ſupradicto opere dicat, Mundū ſuapte natura interire poſſe, quoniam habet vires finitas: hic autem inquit mundum interire non poſse, quia non habet cōtrarium extrinſecus occurſans illi.

Nota ſententiā hanc Procli.

Deinde, nō valet, quidquid oritur, ex aliquo gignitur quod prius erat alienum, & extra ipſum, ſed nihil eſt à Mundo alienum, aut extra ipſum, vt vult Plato, ergo Mundus non eſt generatus. Hoc inquam non valet, nam ſiue id ex quo generatus fuit Mundus, fuit aliquid formatum, & aliquam ſpeciem habens, ſiue fuit aliquid rude ac informe, non neceſse eſt nunc aliquid eſse extra Mundum alienum ab ipſo. Nam ſi id ex quo factus eſt Mundus, aliquam ſpeciem habebat, ipſam deſerens Mundi formam ſuſcepit. Quid enim hic remanet alienum à Mundo? nam ſpecies illa iam interijt: ſubiectum autem illius, eſt ſub forma Mūdi. Si verò fuit aliqd rude & informe, id ipsū, cùm in generatione Mundi euaſerit materia, elementum, & pars ipſius Mundi non poteſt dici eſse alienum à Mundo: non igitur neceſsarium eſt ſi Mundus ortus fuit, aliquid nunc eſse extra Mundum. Neque illud, ſi præcisè dicatur, verum eſt, quidquid gignitur, ex contrario gigni: nam ſubſtantia gignitur, cui nihil eſt contrarium; in ſolis autem contrarijs eſt mutua reciprocatio & commutatio: in priuatione autem & habitu, non item euenit, non enim eſt neceſſaria commutatio

exha-

ex habitu in priuationem. Vnde Plato ait, Mundum ex priuatione vel ex inordinato fuiſſe factū ordinatum, nuſquā tamen dixiſſe legitur, Mundum rediturum ad illā priuationē informitatis & inordinationis. Adhæc, concedimus Mundū quantum in ipſo eſt, poſſe ad inordinationem, & priuationē redire: omne enim ꝙ ligatū eſt, vult Plato poſſe diſſolui; *& quoniam orti eſtis*; inquit in Timæo, *immortales eſſe non poteſtis: nequiquam tamē diſſoluemini, nec vos vlla mortis fata perimēt, nec fraus violentior quàm conſilium meum, quod maius eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quàm illa quibus eſtis tum cùm gignebamini, colligati.* Plato igitur ſenſit Mundum ſuaptè natura diſſolui poſſe, à Deo tamē immortalitatem ipſi ſuppeditari. Non ergo pugnant hæc, Mundum Dei munere nunquam eſſe interiturum, eum tamen ab aliquo initio fuiſſe conditum. Deniq;, ꝙ ex materia per motum habuit ortum, id ſuaptè natura mortale & aliquando interiturum eſt: & quod per motum Phyſicū eſt interiturum, id quoq; ortum fuit. Sed quod ſua natura eſt immortale & incorruptibile, id potuit de nouo fieri, non ex materia per motum, ſed ex nihilo per creationem. ſic eſt mundus.

VNDECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

QVidquid interit, id ſuo ipſius vitio interire ſolet. At Mundus nullius vitij capax eſt, ergo non poteſt interire. Maior patet, nam quod interit, neq; bono ſuo interit, neq; eo, quod neq; bonum neq; malū ſit, ſed medium, quod enim eſt huiuſmodi, id neq; lædere, neq; iuuare poteſt. Vnde fit, vt neq; perimere, neq; ſeruare valeat. Minor apud Platonem perſpicua eſt, ipſe enim ait Mundum beatum eſſe Deum, ſicut & Deos omnes: & propterea Deorū genus vniuerſum cū vitij non ſit capax, nullā ſentire poſſe immutationem. Non igitur vnquā interibit vniuerſum, cū in eo nihil inſit vitij. Quòd ſi interire nequit, nunquam ortum eſt, alioquin ex nihilo factum eſſet, nullam autem rem ex nihilo fieri poſſe, certum eſt.

AD VNDECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

NOn decet loco demonſtrationis, in omnibus rebus vti teſtimonio Platonis, vtpotè quem in multis erraſſe cōſtet: vt in Aſtronomia, cùm ſolem, quem Aſtronomi inter ſtellas errantes medium collocant, ſecundum à luna locum tenere dixit. In Philoſophia naturali, cùm animarum trāſmigrationem

etiam in corpora ratione carentium, fabulas Pytagoricas ſequutus, amplexus eſt, vt ipſe Proclus fatetur in libr. quem pro Timæo contra Ariſt. ſcripſit. In medicina cùm in corporibus viuentium trahendi facultatem negat eſſe. Præterea, vterum animantem eſſe voluit, quod reprobatum eſt à Galeno. Adhæc, cenſet ſtirpes ſenſus participes eſſe, quod nec Ariſtoteli, nec Medicis, nec ipſis Platonicis probatur. In Philoſophia morali; quis non de nuditate mulierum; de communione vxorũ de liberorum procreatione, & abortu, eius in libris de Republica decreta reprehendit? Verùm, ſi quis plura & grauiora Platonis errata ſubtiliùs vult cognoſcere, legat is Euſeb. li. 13. de Præparat. Euang. à c. 8. ad finem vſq; eius libri. Deinde, non ſequitur, Plato dixit Mundum eſſe Deum, ergo non ſenſit illum eſſe ortum; vtrumq; enim dixiſſe potuit, & ſibi contradixiſſe. Interdum enim Plato ſinceras de Deo ſententias ſequutus eſt; interdum patrium morem reueritus, & iudicium Socratis reformidans, ad fabulas deuolutus eſt. Genus Deorum expers (inquit Plato) vitij eſt, atqui Mundus, Deus eſt, quis hoc cõcedat? nam ſi Mundus, qui omnia continet, Deus eſt, quid erit, quod non ſit Deus? rebus itaq; inanimatis, & belluis Diuinitatem tribuere oportebit. Quomodo Mundus Deus eſt, cuius partes inferiores penes omnia commutationum genera commutantur, ſuperiores verò, perpetua conuerſione immutantur? Poſtea, ſicut naturalis facultas eſt cauſa conſeruationis, & vt res ſit; ſic imbecillitas cauſa erit, cur non ſit, omnis autem facultas finita, neceſſe eſt vt deficiat: quare ſi Mundus, vt corpus eſt, finitæ eſt facultatis, vt fatetur Proclus; finitam autem facultatem deficere eſt neceſſe, & cùm deficit, in id rem ipſam labi oportet, quod contra naturam eius ſit, quod autem eſt contra naturam, id eiuſuis rei eſt vitium, eiq; affert interitum: Mundus igitur & vitij & interitus capax erit.

Quoniam autem Proclus ex illo communi axiomate: *Ex nihilo nihil fit*, conatur oſtendere Mundum non potuiſſe generari, quippe cùm nihil ante Mundum fuerit, ex quo ipſe generari potuerit; agedum huic quoq; rationi occurramus. Ars tantùm efficit formas accidentarias, non autem ſubſtantiam. Natura etiam formas ſubſtantiales gignit, non autem materiam. Cùm igitur Deus, & artem, & naturam longè antecellat, & formas accidentales, & ſubſtantiales, & ipſam materiam efficere poterit. Non enim Deus vi & poteſtate ſua minus ſuperat naturam, quàm hæc artem excellit. Quare non eſt illi impoſſibile ex nihilo aliquid facere. Præterea, aliud eſt loqui de generatione vniuſcuiuſq; rei particularis, aliud verò de procreatione Vniuerſi & omnium entium, quæ ex aliquo ſubiecto antecedente

dente non potuerunt exiſtere. Et aliud eſt loqui de prima procreatione rerũ, aliud verò de ꝓpagatione, & ſucceſſione earũdem; illam enim nullum ſubiectum antecedere oportet, huic autẽ ſemper aliquod ſubiectum ſubeſſe debet. Quinimo in ipſa communi rerum particularium generatione, cernimus quodammodo aliquid ex nihilo fieri: non n. materia generatur, ac proinde nec totũ compoſitum ſecundũ vtramq; ipſius partem eſſentialem de nouo ꝓducitur; ſola igitur forma, quæ ante generationem nulla erat (niſi fortaſſe formas materiæ inhærentes ſempiternas eſſe quiſpiã exiſtimet) per generationem producitur. Quæ forma, cùm ſubiectum eius interit, in nihilum videtur recidere. Aut enim in ipſum ſubiectum commutatur; aut ad alias materias tranſit; aut ad aliquod proprium totum reducitur; aut in aliam formam commutatur: quorum nihil fieri poteſt. Quòd autem à quibuſdam dici ſolet, materiam eſſe cauſam procreationum formarum, abſurdũ eſt: quomodo n. deterius cauſa erit melioris, & poſterius prioris? forma enim finis eſt materiæ: dicitur autem materiã potentia eſſe omnes ſpecies, non quòd ipſas procreet, ſed quòd habilis ſit ad naturas formarum recipiendas; veluti tabella ſcriptoria, poteſtate eſt, quæ in ipſa deſcribuntur literæ; non quòd literæ ex tabula naſcantur, ſed quòd potuit in ſe literarum characteres recipere. Neque verò poteſt vnã forma eadem numero ex vno ſubiecto tranſire in aliud, nam nec forma per ſe moueri, nec vna numero niſi in vno tantum ſubiecto ſingulari eſſe poteſt. Nec forma diſſoluitur in alia ſimpliciora, alioquin eſſet compoſita. Nec redit ad ſuum totum, ſeu ad propriam integritatem; tum quoniam formæ partes non habent, & quantitate carent; tum quoniam eſt difficile fingere, quæ ſit tota forma earum animarum vegetantium, quæ in ſingulis viuentibus ineſt, aut quod naturale corpus illa tota formã occupet? Neque vna forma in aliam interit, vt ſeruetur mutua commutatio; talis enim commutatio non fit propter formam, ſed propter commune ſubiectum, quod poteſtatem habet vtriuſque formam recipiendi. Ad hæc, quod vere generatur, id eſt, per motũ efficitur, id & in tempore, & ex aliquo ſubiecto fieri neceſſe eſt; at procreatio Mundi non eſt motus, nec in tempore fit, immediatè enim fit à Deo, qui in tempore non operatur. Sed dicent, nec materiam propriè gigni, neque formam, ſed ipſum compoſitum, idemq; interire: Eſto; ſed compoſitum, vt multis placet, re non differt à partibus, quare per generationem nulla res noua procreabitur, ſed terminus generationis erit tantùm vnio & concretio ſimplicium: erit autem generatio nihil aliud, quàm concretio: interitus autem nihil aliud,

quàm ſecretio, vt placebat antiquis; eueniétq; vt vera ſit Empedoclis ſententia, affirmantis nullius naturam eſſe, ſed permixtionem tantùm, atq; mixtorum ſegregationem. Prætereà ante generationem forma non erat Ari. n. 12. li. Metap. t. 16. nō vult formam eſſe priorem compoſito. nec poſt interitum forma ſuperſtes eſt, hoc enim ſi alicui formæ tribuendum eſt, tantùm intellectui concedendum erit: in generatione igitur & corruptione compoſiti, nulla res & ſubſtantia gigni, aut interire cernitur præter formam: ſed quoniam tales formæ à compoſito non ſunt ſeparabiles, idcirco ex quadam conſecutione efficitur, vt cum forma gignitur, & interit, ſimul eadem ratione, cōpoſitum gigni, & interire neceſſe ſit.

Verùm quid opus eſt multis? breuibus namque occurri poteſt argumento: concedendo vniuerſum quidem naturaliter non poſſe interire; ſed negando ex hoc concludi, ipſum nunquam eſſe cœpiſſe: nam vt non eſſe cœperit per motum, ex aliqua materia factum, nihil tamen prohibet, ipſum ex nihilo per creationem, proximè à Deo fuiſſe procreatum. Sed clamat Proclus, ex nihilo nihil fieri; clamet ſanè quantum libet; nunquam certè creationem probabit Deo eſſe impoſſibilem. Ac nos quidem ſuprà lib. 5. poſſibilem eſſe creationem, multis firmisq; rationibus confirmauimus, & quæ contra creationem obijci poterant, omnia repulimus.

DVODECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

VNiuerſi elementa vel manent in ſuis locis naturalibus, quòd ipſis eſt ſecundum naturam: vel circulo mouentur, & neq; principium, neq; finem habent mouendi. Si igitur Vniuerſi elementa in ſuis ſunt locis, neq; vllum in alienum locum totum contendit, neceſſe eſt Vniuerſum expers eſſe mutationis: cùm omnia, eáq; tota id obtineant, quod ipſis eſt ſecundum naturam, tum quæ in eodem manent, tum quæ mouentur.

AD DVODECIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

HOc Procli argumentum duob. ſyllogiſmis nititur. Vnus eſt hic. q̄ ſunt in loco naturali, ea ſunt incommutabilia: at vnaquæque Mundi pars, tota eſt in loco naturali, partes igitur Mundi ſunt incommutabiles; quare qui ex ipſis conſtat Mundus mutationis erit expers. Alter ſyllogiſmus hic eſt: quæ in orbem mouentur, neque principium neque finem habent

ſui.

ſui motus, cœlum aũt verſatur in orbem, neq; principium igitur habuit vnquã motus, neq; finẽ eſt habiturũ, Sed in priori illud falſum eſt, q́dquid manet in ſuo loco naturali, eſſe immutabile. Elemẽta.n.contigua, vt aer & ignis, aqua & aer, terra & aqua, in ſuis locis naturalibus poſita, tametſi cognata, & vt aiũt ſymbola ſint, tamẽ quoniã ſemper altera qualitate ſibi inuicẽ aduerſantur, mutuò alterari, & commutari neceſſe eſt.

Deinde, cũ ait elementum manẽs in ſuo loco eſſe immutabile; vel intelligit de mutatione, quæ eſt ſecundum locũ, vel de alia: vtrumuis falſum eſt; nam multas partes cuiuſlibet elemẽti, ſæpenumero à ſuis locis naturalib. ad loca nõ naturalia dimoueri cernimus: aqua item in ſua manẽs integritate, ſæpe incaleſcit, frigeſcit, diſcutitur in halitum, vertitur in aerem, & in ſe computreſcens, ſexcentas procreat animalium formas. Terram etiã in loco ſuo immutari, declarant tam multæ ſtirpium & metallorum ſpecies, quæ ex ipſa procreantur. At dicet, partes elementi poſſunt immutari, integrum & totum elementum nequaquam. Verùm hoc eſt petitio principij nã qui negat Mundum æternum eſſe, partes eius omnino immutabiles eſſe itidem negabit, de vtroq; enim par dubitatio eſt. Præterea, ſi nulla pars elementi eſt immutabilis, quomodo Proclus abſq; demonſtratione ſumit, totum elementum eſſe immutabile? cùm partium commutatio contrarium ſentire ſuadeat? Eadẽ.n.eſt natura partiũ elementi, & totius elementi; quare ſi partes ſunt corruptibiles, totum itẽ ſuaptè natura eſt corruptibile. Vel igitur aliquando interibit, id quod nos aſſerimus, vel nunquam: & ſic fiet, vt quod eſt corruptibile, nunquã corrumpatur: quod & repugnat naturę, & aduerſatur ijs quæ traduntur ab Ariſt. in. 1. de Cœlo. quinimo Ariſt. ex motu, & quiete partium terræ in centro (neque enim contingit totum elementum terræ ſimul moueri ad centrum) argumẽtatur, totius terræ naturalem locum eſſe centrum.

Neque vero Proclus illud rectè concludit, cùm ait, motus circularis caret principio & fine, ergo eſt æternus. Nam in antecedente vel loquitur de principio & fine durationis, & ita petit principium, vt per ſe manifeſtum eſt: vel loquitur de principio & fine motus ex parte magnitudinis, & ita non valet conſequentia. Etenim idem poſſet de motu cuiuſlibet globi dici: in tali enim motu non licet certum Principium ſumere, aut finem ex parte globi, nonproinde tamen quiſpiam dicet, aut nunquam cœpiſſe motum globi, aut nunquam eſſe deſiturum. His accedit, quòd duratio motus non à ſubiecto corpore, in quo ineſt: ſed à virtute motoris pendet; quare ſi motor liberè, & ſecundùm voluntatem moueat, tam-

diu motus durabit, quandiu ei libuerit; & incipiet tunc, cùm motor incipere voluerit: figura igitur mobilis, non neceſſariò æternitatem motus concludit.

Decimvmtertivm Argvmentvm Procli.

Materia prima eſt procreationis & interitus expers, alioquin alterius materiæ indigeret. Illud autẽ cuius gratia materia eſt, eſt ipſa procreatio, & materia refertur ad formã, relatiua autem ſimul ſunt: relinquitur igitur, vt ſi materia æterna eſt, procreatio quoq; cuius gratia illa eſt, æterna ſit, & ſint formæ in ipſa ex æternitate,

Ad Decimvmtertivm Argvmentvm Procli.

Nota opinionẽ veterum de interminatis dimenſionibus.

Pythagorici, Platonici, & Stoici, materiã fecerunt ſempiternam; & quamuis nunquã omnis formæ, & qualitatis expers ſit per ſe, tamen informẽ, & incorpoream eſſe voluerũt. Huic dixerunt primum omniũ, ineſſe trinam dimenſionẽ, ex qua effici corpus quoddam, quod ſua natura ſolis dimenſionibus tribus definitur, & eſt quaſi tumor quidam indefinitus, & ſolum parui & magni differentia definitur. Hanc itẽ poſuerunt commune ſubiectũ omnibus naturalibus formis, idq; incommutabile; in omni.n. commutatione debet eſſe aliquod ſubiectum, quod ab ea forma, quæ interit, tranſeat ad eã, quæ procreatur. Hanc igitur materiam, ſi producatur, dicimus nos nõ neceſſe eſſe ex alia materia produci: Formæ.n. quia per ſe non ſubſiſtunt; nec ſeipſas ſuſtentant, ideo materia indigent cũ generantur. Materia verò, quia eſt receptaculum omnium formarũ, eáſq; ſuſtentat, ſi producitur, non indigebit alia natura ex qua fiat. Præterea, quamuis in procreatione partium Vniuerſi, materiam præexiſtere cernimus, in productione tamẽ totius Mundi, non oportet exiſtimare eam præceſſiſſe, ſed vnà cum Mundo, à Deo productam fuiſſe. Sed dices, Plato voluit materiam ſempiternã eſſe; Eſto; at idem in Timeo terram ponit incommutabilem, reliqua tria elementa vult in ſe mutuò commutari. Cum tamẽ ibidem aſſerat, corpora animantium ex quatuor elementis conſtare, quod eſſe non poſſet, niſi terra commutaretur. Eius igitur viri, qui in re tam manifeſta ſibi contradicit, velle in omnibus rebus ſententiam, quaſi oraculum ſequi, ſtultum eſt, cùm ipſemet moneat, vt Socratis paruam, veritatis autem, permagnam curam habeamus. Adde, quòd nuſquam legitur Platonem dixiſſe, materiã ſempiternam eſſe, Mundum autem ortum eſſe, clara voce pronũ-

ciat. Vter igitur magis conſentanea Platoni dicit, Proclus, qui vult Mundũ æternũ eſſe, (quod aperte negat Plato) eò quòd ſit materia ſempiterna, quod nuſquam Plato dixit, an nos, qui materiam vnà cum Mundo cæpiſſe volumus, quorũ alterum Plato manifeſtè ſcribit alterum nuſquam aperte negat? Denique, materiam non poſſe procreari ab agẽte naturali, & motu Phyſico, verum eſt: à Deo autem, & per creationẽ, falſum eſt.

DECIMVMQVARTVM ARGVMENTVM PROCLI.

QVidquid gignitur, materia eget, & efficiente: quod ſi id non ſemper eſt, id ſit aut propter efficiens, quod non ſemper idoneum eſt ad efficiendum, aut propter materiam, quæ non eſt ſemper habilis, aut certè propter vtrũq;: quare ſi Mundus aliquando non fuit, id accidit ei, vel propter materiam, vel propter ipſius Mundi effectorẽ, at Deus Mundi opifex, ſemper ad efficiendũ Mundum, eſt ſatis idoneus: cùm ipſe idem ſemper permaneat, nec vllo modo immutetur, nam ſi nunc eſt idoneus, & ex æternitate fuit, & ſi ex ipſa æternitate non fuit, nec nunc quidem eſt idoneus. Materia verò, ſimiliter ſemper fuit habilis ad procreationem Mundi, cùm ſit incommutabilis & ſemper eadem permanens. Cùm igitur, quòd Mundus aliquando non fuerit, nec materiæ, nec efficienti, aſcribi poſſit, pro falſo habendum eſt.

AD DECIMVMQVARTVM ARGVMENTVM PROCLI.

IN hoc argumento multa ſunt vitia: primum eſt illud, quidquid fit, indigere materia, multa enim ſolùm requirunt efficiens, vt anima rationis compos, quæ & à Deo condita eſt, & quoniã eſt immortalis, ex materia fieri non potuit. Materia itẽ prima, vel non eſt à Deo producta, quare Deus non omnium erit opifex, ſed erunt duo principia prima, Deus & materia prima, quod redolet nugas Manichæorum: vel ſi eſt producta, ex materia alia produci nõ potuit, ne res in infinitum abeat. Neq; verò ad oſtendendum, nõ quidquid fit, materia egere, multum intereſt, ſiue id ab æterno, ſiue de nouo factũ fuerit. Quemadmodum igitur, qui faciunt Mundum ſempiternum, & mate-

riam, tametſi dicant Mundum à Deo fabricatū eſſe, nolunt tñ materiam præceſſiſſe conſtitutionē Mundi, ſed vnà cum Mundo ab æterno productã fuiſſe: ſic etiam nos, qui volumus hũc Mundum aliquando cępiſſe, dicimus materiã ſimul cũ Mundo cępiſſe. Alterum vitiũ eſt, ꝙ ſumitur tãquam certum, materiam eſſe immutabilem & ſempiternã, quod falſum eſt, & à nobis ſupra improbatum fuit. Tertium vitium eſt, ꝙ duplex tãtùm cauſa aſſignatur, propter quàm Mundus non ſemper eſſe potuerit, nempe materia & efficiens: cùm neutra earum ſit cauſa: ſed alia, quæ prætermiſſa fuerit, nimirum, ꝙ repugnet naturę ipſius operis, æquale eſſe ſuo opifici, & repugnet Mundo ipſum coæternum eſſe Deo, à quo fuit conditus, vel quia Deus ad manifeſtationem ſuæ gloriæ & perfectionis, melius eſſe iudicauit mundum fieri de nouo, quàm illum eſſe ab æterno, vel quia ex parte Mundi repugnat ipſum eſſe æternum: cùm huic poſitioni multa, quæ perſpicuè falſa, abſurda, & impoſſibilia, ſint neceſſariò conſequentia, id quod ſuprà breuiter oſtendimus, & accuratiùs, ac diligentiùs infrà docebimus.

DECIMVMQVINTVM ARGVMENTVM PROCLI.

Partes Mundi, nempe cœlum, & quatuor elementa, ſunt æternæ: ergo etiam Mundus, neque enim totum ignobilius eſt ſuis partibus, cum ſit id cuius gratia partes ſunt, & non è contrario. Cœlum autem Platoni ſempiternum eſſe placuit, quod vel motus eius, qui fit in orbem apertè declarat: nam ortus, & interitus ineſt ijs quæ habent contrarium. Præterea, vnum vni tantùm propriè eſt contrarium, vt à Platone explicatum eſt in Protagora: cum igitur cœlum contrario careat, (nam ſi cœlo aliquid contrarium eſſet, motui quoque eius, alius motus contrarius inueniretur, at quis eſſe poteſt? Cùm enim tres ſint motus ſimplices, circularis, & rectus, qui duplex eſt, vnus qui ſurſum fit, alter qui deorſum: quis erit horum circulari contrarius? non is qui ſurſum fit, nam opponitur ei qui fit deorſum, nec is qui fit deorſum, aduerſatur enim ei qui fit ſurſum, & iam poſitum eſt vni vnum tantùm contrarium eſſe) relinquitur neque motui cœleſti,

leſti, neque ipſi cœlo quidpiam eſſe contrarium. Quare corpus erit diuerſum ab ijs, quæ ortum habent & interitum, vt ſunt quatuor elementa, & quæ ex ipſis ſiunt. Porrò, ipſa elementa, licet ſecundum partes ſuas gignantur, & intereant, nihilominus tamen ſemper ſuum ſtatum naturalem retinent in ſuis locis remanentia. Mixta verò, non partes Mundi ſed potiùs effecta dici debent, ad quæ procreanda, Dij, vt eſt apud Platonem, ex integritate elementorum partes mutuantur, quas iterum reſtituant illis: quod dictum eſt propter reſolutionem mixti in elementa ex quibus conflatum erat. Ex ijs igitur, & verè & conuenienter Platonicis decretis, atq; principijs, demonſtratum eſt Mundum ſempiternum eſſe.

AD DECIMVMQVINTVM ARGV. PROCLI.

QVoniam Proclus nimium Platoni tribuens, ad confirmandam æternitatem Mundi teſtimonijs eius abutitur, velut etiam nunc, affirmans cœlum ſecundùm Platonem non eſſe compoſitum ex quatuor elementis, ſed eſſe quintam quādam naturam omnium ſublunarium corporum longè diſſimilem, hoc dicens conueniēter magis doctrinæ Ariſtotelis, quàm Platonis: videndum eſt, an Plato ita ſenſerit, an potius, vt nos oſtendemus, contrarium. Plato (inquit Proclus) tribuit cœlo motum circularem, qui diuerſus eſt à motibus omniū elementorum, ergo voluit illud eſſe diuerſum ab illis. Procederet ſanè argumentum, ſi Plato feciſſet cœlum, vel corpus ſimplex, vel compoſitum, ſed inanimum: tale enim argumētum ex motu naturali ductum, in ſimplicibus corporibus & compoſitis inanimatis robur habet, vt videre licet apud Ariſt. in 1. de Cœlo. At cùm Plato dicat cœlum ex quatuor elementis, maiori tamen ignis portione, conſtare, ipſumq; animatum & ab anima motu cieri velit, planum eſt Platonem attribuiſſe rotundā conuerſionem cœlo, non quatenus corpus eſt ſeiunctū ab anima, ſed quatenus eſt animal quoddam, cui anima motum circularem impartitur. Nam & in animali motus progreſſionis, qui fit ad anteriora, naturalis eſt ipſi, non ratione corporis, fortaſſe enim illi aduerſatur, ſed ratione animæ. Præterea, quid dicem⁹ de ſtirpibus, quæ vnà cum ſolis conuerſione circunferuntur, quamobrem cognomines motui ſolis, Heliotropi nuncupantur? dicat nobis Proclus, cujuſnam ſimplicis corporis natu-

An motus cœli circularis arguat ipſū ſecundū Platonis doctrinam non eſſe compoſitū ex elementis.

ralis eſt eiuſmodi motus? Anima igitur cœli circularem motũ
illi tribuit, vt adducat ipſum, quoad eius fieri poteſt, ad imita-
tionem mentis & intelligentiæ, in cuius actione, vt Platoni pla
cet, perfectè ineſt conuerſio, & motus circularis. Quemadmo-
dum igitur, vt ſunt diuerſa genera animantium, volatilium, ter
reſtriũ & aquatilium, ſic anima, quæ in ipſis eſt, diuerſos mo-
tus exercet, & ad tales motus exequendos, natura diuerſas fi-
guras eorũ corporib. accõmodauit, cùm tamen omnia corpo-
ra ipſorũ ex elemẽtis pariter cõpoſita ſint: ſic etiam cœlũ, quã-
uis ex elemẽtis conflatũ fuerit, ob diuerſitatẽ tamen animæ à
qua cietur, & figurã, & motũ diuerſum à motibus omniũ ele-
mentorũ ſortitum eſt. Adde, quòd ſi propriũ eſt animãtis mo-
uere ſeipſum, vt eſt apud Platonẽ 10. l. de Leg. & alijs in locis:
cum cœlum Plato animatum faciãt, aliquẽ motum habebit ab
anima ſua, qui præter circularem, alius eſſe nequit. Hæc igitur
duo in doctrina Platonis non pugnãt inter ſe, vt & cœlũ cõfla
tũ ſit ex elemẽtis, quatenus corpus eſt, & nihilominus tamen,
quoniam animatũ eſt animam habens diuinã, lõgè diuerſam
multoq; præſtantiorẽ ijs, quæ ſunt in caducis & mortalibus a-
nimantibus, motũ accipiat ab anima ſua diuerſum a motibus
elemẽtorum. Quid ſi dicamus cœlum, quoniam ex puriſſimo
igne ferè conflatũ ſit, ſupernum locũ occupaſſe, ibiq; conſtitiſ
ſe, motum autem circularẽ quo circumfertur, ab aliquo prin-
cipio, ab anima nimirũ accepiſſe? quemadmodũ in elementis,
quæ in ſuis locis naturalib. manent, idem affirmamus, nã ignis
qui eſt ſub concauo lunæ, nec ſurſum nec deorſum moueatur,
ſed motu orbis cui cohæret, circumagitur. quòd igitur cœlum,
ſiquidẽ ſimile eſt elemẽtis, neq; deorſum feratur, neq; ſurſum:
cauſa eſt, quoniã in ſuo loco naturali exiſtit; nullum n. elemen
tum in ſuo loco naturali manens, poteſt ab eo vllo genere mo-
tus naturaliter dimoueri, ſed tantummodo vi: quod autem in
ſuo loco manens cœlum in orbẽ feratur, facit id quidẽ anima
cœleſtis, cuius ipſum eſt proximũ inſtrumentum: quæ anima,
cùm vt intelligibilẽ conuerſionẽ & perfectiſſimum illum mo-
tum circularẽ, qui menti & intelligentijs ineſt, in Mundo vi-
ſibili, & in omnium corpore nobiliſſimo exprimat, tum vt res
quæ ſub luna ſunt, temperato ſyderum motu regat, conſeruet,
atq; moderetur, motum circularẽ cœlo impartitur. Sed perga-
mus ad alia, quę Proclus in ſuo argumento ſumit, expẽdenda.
Ac primò quidẽ Proclus ſibi contradicit: nam ait ea quæ oriu-
tur & intereunt, non eſſe partes Mundi, ſed potiùs effecta: idẽ
quoq; dicit, partes elementorũ oriri & interire: cũ igitur quod
quid eſt pars partis, ſit pars totius, vt quia manus eſt pars cor-
poris, & digitus eſt pars manus, erit etiã digitus pars corporis,

ſi partes elementorũ non ſunt partes Mundi, neq; ipſa elemẽta erunt, quod eſt abſurdum:quod ſi ſunt partes Mundi,cùm oriantur & intereant, falſa erit opinio ipſius affirmantis,partes Mundi ab ortu & interitu alienas eſſe.Præterea,ſi cauſſa ortus & interitus eſt cõtrarietas,vt ipſe Proclus dixit,talis autem contrarietas, nõ modò in partibus elementorum,ſed etiam in ipſis totis elementis primò & per ſe inuenitur,totum elementum ab ortu & interitu alienum nõ erit.His adde,quod ſupra dictũ fuit,cùm totũ nil aliud ſit,quàm ſuæ partes coniunctim ſumptæ, & cùm in corporibus ſimplicibus & homogeneis, cuiuſmodi ſunt elementa,eadẽ ſit ratio cuiuſlibet partis atq; totius,ſi omnes partes elemẽti ſunt caducæ, totum item caducũ & mortale eſſe neceſſe eſt. Quid? quòd nõ põt aliquid manere idem numero totum variatis omnibus partibus eius? Cùm igitur nullum elementũ,idem numero ſemper maneat, vtpotè cuius omnes partes varientur, ſanè videtur ſimile figmento,totum elementum ab ortu & interitu vindicare. Illud autẽ, nec verũ, nec Platoni conſentiens videtur,corpora mixta non eſſe partes Mundi,ſed potius effecta:id enim cuius detractione vel abſentia, aliquid imperfectum & diminutum eſt, ſuamq; perdit integritatẽ, ſine dubio vel pars eius,vel ad ſubſtantiam ipſius pertinens cenſeri debet:hęc enim duo,totum & perfectũ,reciprocantur,vt docet Ariſt.3. Phy.tex 64.quod igitur facit ad perfectionẽ alicuius, id quoq; ad eius integritatẽ pertinẽt ac proinde pars illius eſt; ſed Plato vult in Timæo, niſi adſint mortalia animantium genera, Mundum non fore perfectum; hæc igitur in ipſis Mundi partib. numerari debẽt. Verba Platonis in Timæo hæc ſunt;inducit enim Deum opificem Vniuerſi præſcribentem Dijs, ea quæ facturi erant, ad hunc modum: *Tria genera nobis reliqua ſunt, eaq; mortalia, quibus prætermiſſis,cæli abſolutio perfecta non erit:omnia enim genera animantium complexu ſuo non tenebit,teneat autem oportet, vt ei nequid abſit:quæ ſi à me effecta ſint, Deorum vitam poſſunt adæquare:vt igitur mortali conditione generẽtur, & vniuerſum verè ſit vniuerſum, vos ſuſcipite ut illa gignatis,imitemini que vim meam,qua me in veſtro ortu uſum eſſe meminiſtis.* ſi genera igitur animantiũ mundo deſint,Mundus Platoni non erit perfectus, cenſet igitur is;animantia in Mundi partibus eſſe numeranda. Et rectè ſanè,nam mixta perfectiora ſunt elementis; & hæc illorum cauſſa ſunt conſtituta.Deniq; ſiue hoc quod omnia continet, Mundum appelles ab ornatu,ſiue vniuerſum,Omne,ac Totum, vtpotè cuius amplexu omnia coerceantur; negare non potes, eius partes eſſe,& quidem potiores,corpora mixta, quippe quę cũ varietate, tum perfectione naturæ multum præſtẽat elementis. *An mixta ſint partes Mundi.*

Plato-

Pulchra diſputatio an Plato ſenſit cœlum eſſe cõpoſitum ex elementis.

Platonem autem ſenſiſſe, ex quatuor elementis, tum Cœlũ tum Mundum totum eſſe coagmentatum, ex ijs quæ ſubiungam, perſpicuum erit. In Timæo ſic ait: *Vt hic Mundus eſſet animanti abſoluto ſimillimus, hoc ipſo quòd ipſe ſolus, atq; vnus eſſet, idcirco ſingularem Deus hunc Mundum, atq; vnigenum procreauit. Corporeum autem atq; aſpectabile omne neceſſe eſt eſſe, quod natum eſt. Nihil porrò igni vacuum videri poteſt, nec verò tangi quod careat ſolido: ſolidum autẽ nihil quod terræ ſit expers. Quamobrẽ Mundum efficere moliẽs Deus, terram primùm ignemq; iungebat.* Et quæ ſequuntur vſq; ad illa verba. *Earum autem quatuor rerum, quas ſupradixi, ſic in omni Mundo partes omnes collocatæ ſunt, vt nulla pars cuiuſuis generis excederet extra, atq; in hoc vniuerſo ineſſent genera illa vniuerſa.* Ex quibus verbis apertum eſt Platonem, & cœlum, & totũ Mundum ex quatuor elementis conſtituiſſe. In cœlo autem plurimum igneæ ſubſtantiæ ineſſe dixit. Nam cum quatuor ſint animantium genera: Vnum cœleſte, atq; diuinum; alterum pennigerum, & aereum; tertium aquatile; terrenum quartum: diuinæ animationis (inquit Plato) ſpeciem, Deus maximè faciebat ex igni: vt & ſplẽdidiſſimus eſſet, & aſpectu pulcherrimus. Cumque eum ſimilem vniuerſi naturæ efficere vellet, ad volubilitatem rotundauit, comitantemq; cum ſapientia optimæ mentis effecit, circumq; omne cœlum æqualiter diſtribuit, vt hunc varietate diſtinctum bene Græci κόσμον, nos lucentem & ornatum Mundum nominaremus. Hæc ex Platone. Quæ verò aduerſus hanc Platonis ſententiã in 1. Meteo. Ariſt. ſcribit, parui momenti ſunt apud Platonicos. Si enim, inquit Ariſtote. cœlum igneum eſſet, cùm incredibili propemodum exceſſu hũc Mundum inferiorem ſuperet, iam pridẽ omnia, quæ continentur in ipſo, incendio conſumpta fuiſſent. Sed ipſi reſpondent, cũ elementum ignis contineat cætera elementa, ac proinde multis partib. maior ſit illis, qui fit, vt quæ ab eo continentur, non ſimiliter conflagrauerint? Deinde, Ariſt. lic. 2. de Gen. tex. 20. & 21. ait ignem elementarem, noſtrati igni diuerſum eſſe: hunc enim non eſſe ſimplicem, ſed mixtum, & habere caloris exceſſum vimq; vrendi & abſumendi corrumpendiq; corpora, illum aũt minimè: quemadmodum nix, ſeu glacies, ſeu gelu, frigidi eſt exceſſus: naturalis enim ignis vitã potius impartiendi, quàm vrendi viribus præditus eſt, ceu in nobis inſitus calor. Præterea quò ignis eſt in tenuiori materia, eò minorẽ vim habet vrendi, vt ferrum candens magis vrit, quàm carbo, & flãma quàm elemẽtaris ignis, cũ igitur cœlum ex puriſſimo, tenuiſſimoq; igni conſtet, mirandũ non eſt, ſi quamuis magnitudine multum excedat, ea tamen quæ ſub ipſo ſunt, nequaquam incendat.

Platonis autem præcipui interpretes, idem quod nos ſuprà docui-

docuimus ſenſiſſe Platonẽ aſſeuerant. Taurus (vt refert Philoponus) in 1. com. in Timæum, poſtquam locum Platonis à nobis ſuprà citatũ expoſuit; *Theophraſtus*, inquit, *quòd ſi ſpectabile & tractabile ex terra ſunt & igni, ex his cæl , & aſtra cõſtabunt, non ſunt autẽ hæc* inquit, *ex illis, quintũ corpus introducẽs, quod verſatur in orbem. Verum, vbi quintum corpus illud eſſe docuerit, tunc hiſce cõtra dicat.* Hæc Taurus. Qui non modò vult cœlum, & mundum ex quatuor elementis concretum eſſe, ſed etiã aduerſatur Theophraſto id neganti, & quintũ quoddam corpus ex Ariſto. ſententia introducenti. Porphyrius in expoſitione eorundem verborum, idem ſentit: & poſt multa ſubiungit hæc. *Mundum ex quatuor conſtitutum eſſe elementis, d ſertè dicit Plato, quaſi quintum illud corpus, quod ab Ariſt. & Archita inducitur, non eſſe putauerit.* Proclus quoque, tum in expoſitione Timæi, tum in eo libro, qui inſcribitur Obſeruationes eorũ, in quibus Platonis Timęo contradixit Ariſtoteles, poſtquam multis verbis explicuit, quo modo vniuerſum ex quatuor elementis conſtet & cœlum ex igni, itemque aſtra, poſtremò ſubiungit hęc: *non igitur quaſi peregrinam in vniuerſo cælorum naturam inducere oportet, ſed illic ſummam perfectionẽ naturæ eorum, quæ hic viſuntur conſtituentes, per illam, eamq́; quæ illis ſit cognata, his corporibus ortum tribuere.* Plotinus in li. de Mundo, eandem quam nos Platoni ſententiam tribuit, eamq́; multis verbis, & explicat, & tuetur, aduerſus Ariſt. cuius verba, ne ſim prolixus, hic non adſcribo. Poſtremò, Ariſt. Platonis diſcipulus, ſententiam, quam Platoni adſcripſimus, reprehendens, fecit cœlum quintum quoddam corpus ab elementis diuerſum. His accedit, quòd Plato nõ agnouit corpus aliud ſimplex præter quatuor elemẽta, ſic enim in Timæo ſcribit, *dicendum eſt igitur cuiuſmodi potiſſimũ quatuor corpora ſiant, nã ſi hoc ſemel erimus conſequuti, procreationis terræ, & ignis, & eorum quæ pro rata portione in medio eorum interiecta ſunt, veritatem facilè conſequemur: tunc enim nemini concedemus, pulchriora ijs, quæ ſub aſpectum cadant, corpora vſquam inueniri, quorum quodq; ad ſuum genus referatur.* Si igitur Plato negat vllum corpus eſſe pulchrius his quatuor elementis, aut his quæ fiunt ex ipſis, proculdubio non putauit cœlum eſſe omnino diuerſum ab illis. At dicet aliquis Platonem quinque ſolidarum figurarum, quæ rectis cõſtituantur lineis, & planis ſimilib. ac naturæ eiuſdem, cuiuſmodi ſunt Cubus, Pyramis, Octaedrum, Icoſaedrõ, Dodecaedrũ: quatuor priores, quatuor elementis attribuere, nimirum terræ Cubum, Pyramidem igni, Icoſaedrum aquæ, Octaedrũ Aeri, poſtremam autem, Dodecaedrum, ſine dubio cœlo aſſcribere: qua re is non obſcurè indicauit, ſicut figuram, ſic etiam naturam cœli, diuerſam eſſe ab elementis. Sed hi errant, non enim

Teſtimonia Platonicorũ quòd cælum ſecundũ Platonem ſit cõpoſitum ex elementis.

Plato,

Plato, illa figura Dodecaedri Deũ vſum eſſe ait ad cõpoſitionẽ cœli, ſed ad vniuerſitatis conſtitutionẽ: vt ex ijs verbis quæ ſunt in Timæo, perſpicuũ eſt: *Cùm præterea ait quinta quædam ſit compoſitio, ea Deus ad vniuerſi conſtitutionem eſt vſus, eaq́; figurauit, & deſcripſit vniuerſum.* Hæc pluribus diſſeruimus, vt demonſtraremus, Platoni cœlum non eſſe talem quandam naturam diuerſam ab elementis, qualem induxit Ariſt. ſed eſſe ex elementis compoſitum.

Decimvmsextvm Argvmentvm Procli.

Materia ſempiterna eſt, & per ſe habilis ad ſuſcipiẽdas formas, vel igitur formæ in ea ſemper extiterũt & ſemper erunt, & ſic Mundus principio, & fine carebit: vel non ſemper fuerunt, aut eruñt, quod eſt abſurdũ: quomodo enim materia ex æternitate formis caruit, ad quas ſuſcipiendas ſemper fuit habilis? Sed fortè dices, ab æterno materiam habuiſſe formas vagas, imperfectas, & inordinatas: poſtea verò, productas fuiſſe formas perfectas. Verùm id dici nequit, cùm enim materia per ſe, ac ſemper habilis ſit ad ſuſcipiendas formas perfectas, nulla poteſt reddi cauſa, cur non ab æterno illas habuerit. Deinde, quid opus fuit prius habere formas imperfectas, vt deinde perfectas habere poſſet? quòd autem Plato, materiam prius immoderatè, ac inordinate motam fuiſſe dicit, id non ita accipiendum eſt, vt prius fuerit inordinata, deinde ordinata, ſed cogitare debemus, eum illis verbis exprimere voluiſſe, qualiſnam materia ex ſe, & ſuápte natura eſſet, niſi ab opifice Mundi diſtincta, & exornata fuiſſet.

Decimvmsextvm Argvmentvm Procli.

Quid ſit illud, quod dixit Plato, ante Mundi effectionem vago & inordinato motu agitatum fuiſſe.

Æternitas materiæ, qua fulcitur argumentum, iam ſupra improbata fuit: quare neceſſarium nõ eſſet pluribus verbis hoc argumentum refellere. Sed illud falſum eſt, Platonem, per id, quòd inordinatè mouebatur, intellexiſſe materiam primam, Porphyrius enim aît intelligenda eſſe corpora naturalia, ex quib. Mundus coagmentatus eſt, quæ quoniam naturalia ſunt, mouentur illa quidem, verùm niſi ab opifice Mundi in ordinem digeſta eſſent, & ſuum quodq; ſitum, & locũ ab Ar-

chitect-

chitecto Mũdi accepiſſent, turbato & vago motu agitata fuiſſent, vt nauis dum gubernatore, & currus cùm auriga deſtituitur. Id autem Platonem ſenſiſſe illa verba indicant: *Quidquid enim erat, quod ſub cernendi ſenſum caderet, id ſibi aſſumpſit, non tranquillum & quietum, ſed immoderatè agitatum & fluitans, idq; ex inordinato in ordinẽ adduxit.* Quænã, inquit Porphyrius, ſunt, quæ ſub ſenſum cadunt niſi corpora? materia enim cùm ſecũdum Platonem vix aut ne vix quidem, ſpuria cogitatione comprehendatur, in ijs quæ ſub ſenſum cadunt numerari non debet.

Decimvmseptimvm Argvmentvm Procli.

Exemplar Mundi Plato dicit eſſe vnigenum, ſempiternum, & numeris omnibus abſolutum: cùm igitur Deus Mundum fecerit huic exemplo ſimillimum, quemadmodum fecit Mundum vnum & abſolutum, ſic etiam ſempiternum feciſſe credendum eſt. Imago enim, vt perfecta ſit debet omnino ſimilis eſſe exemplari. Si igitur Mundus ortum & interitum habet, nulla ex parte ſimilis erit exemplari: ſin autem, vel careat interitu habens ortum, vel careat ortu habens interitum, non vtraq; ex parte, ſed ex altera tantùm, exemplari ſimilis erit.

Ad Decimvmseptimvm Argvmentvm Procli.

Hoc argumentum, idẽ eſt propemodum cum quarto, ſuperiùs poſito ac refutato, quocirca eandem habere debet ſolutionem. Plato autem vult Mundum ita ſimilem eſſe exemplari, vt, quemadmodum exemplar ex omni conſtat æternitate, ſic Mundus per omne tempus perpetuò, & procreatus, & inſtans, & futurus ſit. Lege Timæum ibi: *vbi autem moueri & viuere, ſempiternorum Deorum factum à ſe ſimulachrum, intellexit Pater, qui procreauit, opere delectatus eſt, &c.* Cùm igitur Plato velit Mundum ita ſimilẽ eſſe exemplari, vt, ſicut illud per omne æuum, ſic Mundus duret per omne tempus, debuit ſanè Proclus oſtendere, Platonem feciſſe tempus ex vtraq; parte infinitũ, vt inde cõcludere poſſet, Mundũ ex ſententia illius ſempiternum eſſe: ſed id Proclus callidè tacitus prætermiſit, quia probare nõ poterat. In Timæo n. Plato ſic ait: *Tempus*, inquit, *vnà cù cælo factũ eſt, vt ſimul generata, ſimul etiã diſſoluãtur, ſi quãdo vlla eorũ futura erat diſſolutio.* & iterũ; *nã dies, noctes, menſes, & annos, cùm ante natũ cælum in natura non eſſent, demum voluit procreari, cum*

cœlum

cælum productum eſt in natura. Huic rei fidem facit Ariſtot. lib. 8. Phy. tex. 10. ita ſcribens: *Plato tempus generat ſolus; cum cælo enim ipſum ſimul eſſe factum, cælum autem factum eſſe ait.* Quòd ſi Proclus contendat, Mundum exemplari ſuo eſſe oportere omnino ſimilem, cùm exemplar Mundi ſit immutabile, indiuiſibile, totum eſſe ſimul in ſe habens, non ſenſibile, ſed tantùm intelligibile, cur Mundus etiam; (ſiquidem eum omnibus rebus exemplari neceſſe eſt eſſe quàm ſimillimum) non eſt immobilis, indiuiſibilis, incorporeus, deniquè talis, qualis non eſt, nec eſſe poteſt.

Decimvmoctavvm Argvmentvm Procli.

SI in Deo duæ ſunt voluntates, vna, vt non ſit aliquid inordinatum, quod Plato indicat illis verbis (cùm enim conſtituiſſet Deus nihil mali admiſcere, ex inordinato ipſum adduxit in ordinem.) Altera, vt vniuerſum bene colligatum, & ordinatum conſeruetur, quam innuit Plato illa oratione (nam cùm voluntatem, & conſilium meum nacti ſitis, quòd maius eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quàm illa quibus eſtis tum cùm gignebamini colligati, &c,) neceſſe igitur eſt, has voluntates, aut ſemper eſſe in Deo, aut interdum vtramq́; vnam prius, alteram poſterius: at interdum eſſe, interdum aũt non eſſe, nõn cõuenit ei qui ſemper eſt, & immutabilis ſemper perſeuerat: & prius ac poſterius in ijs tantũ inſunt, quæ tẽpori ſubiecta ſunt: quod ſi vtraq́; voluntas ſemper quòd vult efficit, ſemper igitur, & inordinatũ obliteratur propter perpetuã voluntatem, vt ipſum non ſit, & ordinatum conſeruatur propter voluntatem, vt ipſum ſit perpetuum, cùm vtraq́; voluntas ſit ſemper. Quare ſi ſit vtrumq́; ſemper, non prius erit inordinatum, quàm ordinatum, nec ordinatum, quàm inordinatũ. quod ſi id quod ordinatum eſt, principio & fine caret, Mundus autem nihil aliud eſt, quàm ordo, & id quod adductum eſt in ordinem: Mundus igitur ortus, & interitus expers erit.

AD DECIMVMOCTAVVM ARG. PROCLI.

Deus ſemper vult, vt non ſit aliquid inordinatum, inordinatum enim Deus & natura refugit; nō tamen ideo ſequitur, vt, ſi ſemper vult non eſſe inordinatum, aut ſemper vult eſſe ordinatum, ipſum ordinatū ſemper ſit: ſemper enim Deus, (vt ait Plato) vult bonis omnibus Mundum explere, non tamē omnibus bonis ſemper Mūdus expletus eſt: ſemper vult Deus, non eſſe malum: bonum enim, inquit Plato, ad nullum aliud, quàm ad Deum, cauſa eſt referenda; malorum autem, alia quæpiam eſt requirenda cauſa: mali enim cauſa non eſt dicendus Deus: non tamen ideo ſequitur, vt malum ſemper non ſit in mundo. Poſtremò, ſemper vult Deus ea quæ fiunt in mundo, non tamen neceſſarium eſt, ea ſemper fieri, aut eſſe. Quamuis igitur Deus ſemper velit aliquid, vult tamen illud eſſe, ſicut natura eius patitur. Et ipſe quidē ſemper voluit mundū eſſe talē, qualis nunc eſt, ſed non voluit, vt mūdus ſemper talis eſſet. Eſt igitur æternitas in volitione Dei; ſed non in effectione mundi.

Deinde, non, ſi quod Deus vult, aliquando eſt, aliquando non eſt, ideo dicere oportet, Deum interdum hoc, interdum illud velle. Vna eſt enim & ſimplex Dei voluntas, cuius vnaquæque res particeps eſt, quoad natura ipſius patitur. Vult Deus omnia eſſe ſimilia ſibi, vult eſſe bona, & conſeruari: ſimilitudinis tamen, bonitatis, & conſeruationis ratio, non eadem eſt in omnibus. Semper igitur volebat mundum eſſe conditum: verum, vt poteſt eſſe mundus, & ſuapte natura eſt capax durationis; ita eſſe volebat. Si igitur immortalitati, immutabilitati, æternitati, atq; indiuiſibilitati Dei, non repugnat mortalitas, mutabilitas & extenſio rerum quas producit; non item abſurdum erit, Deum voluiſſe ſemper mundum fuiſſe ordinatum, ipſum autem non ſemper fuiſſe. non enim voluit, vt mundus ſemper eſſet ordinatus, ſed ipſe ſemper, & ab æterno voluit, vt mundus nunc & talis eſſet, quando, & qualem eſſe, vel poſſibile, vel melius erat.

DECIMVMNONVM ARGVMENTVM PROCLI.

Qvidquid natum eſt, aliquando interibit, omne quod caret ortu, caret etiam interitu: quæ duo pronuntiata nō modò ſunt Ariſt. in 1. de Cœlo, verum etiam Platonis; qui horum alterum in lib. de Republica, alterum in Phædro pronuntiat: Verum, id omne quod natum eſt, manet interitus, inquit Socrates, Muſarum perſonam referens, &

quod generatum nõ eſt, interitu carere eſt neceſſe. Ex quibus pronũtiatis alia duo deducuntur. Vnum eſt, quidquid interire poteſt id generatum eſſe, nam ſi non eſſet generatum, careret interitu, per ſecundum pronuntiatum. Alterum eſt: Quidquid non poteſt interire, id non eſſe generatum: nam ſi generatum eſſet, vt in primo dictum eſt pronũtiato, aliquando interiret, cùm igitur Mundus interire nequeat, bonus enim fuit opifex ipſius, improbi autem videtur eſſe, quod bene compactum fuit, velle diſſoluere. & immortalium, inquit Plato, ipſe eſt opifex: quod autẽ immortale eſt, hoc non cognoſcit caſum, ſeu interitum, vt in Phædone dicitur, haud enim temere quidquam aliud eſſet expers interitus. ſi quod immortale eſſet, non eſſet huiuſmodi. Cùm igitur Mundus interitu careat, carebit etiam ortu, per ſecundum pronunciatum.

AD DECIMVMNONVM ARGVM. PROCLI.

An Plato ſenſit, Mundum eſſe corruptibilem.

CVm hoc argumentum parum diſcrepet ab octauo, ſolutio illius ad hoc idem refellendum accommodari poſſet. Sed poteſt etiam hoc modo reſponderi: dupliciter aliquid dicitur eſſe tale, vel intrinſecè & per ſe, ſic ignis eſt cal[illegible]du[illegible], vel extrinſecus & ab alio, vt calor in aqua & ferro candente. Præterea, dicitur etiam aliquid perpetuum, vel quod eriam idem numero ſemper maneat, vel quod partes eius deperditæ continenter inſtaurentur. Mundus igitur inſolubilis dicitur & immortalis, non per ſe ac intri[illegible]ſece, nam in Timæo ſic ait opifex Mundi: *Quoniam, inquit, orti [illegible], haudquaquã [illegible]is in[illegible]* ſed tantùm extrinſecus, nimirum ob propoſitum & voluntatem opificis, qui quod ſuapte natura ſolubile eſt, con[illegible] & partes eius continenter inſtaurat, ne aliquando o[illegible]tum collabatur. Recte igitur apud Platonem Mundi opifex ait: *nam cùm voluntatem & conſilium [illegible], quod [illegible] eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quam illa quibus [illegible] cùm gignebamini, colligati, nequiquam diſſoluemini.* Deinde Plato ſimpliciter ait Mundum eſſe ortum, & ſuapte natura p[illegible]tiat eſſe diſſolubilem, conſilio tamen Dei nunquam diſſolutum iri. Stultum igitur eſt, ex eo quod Plato ſecundum quid ait, Mundum eſſe indiſſolubilem, negare Mundum ſecundum Platonem ortum eſſe, cum tamen hoc ille aperte, & ſimpliter

ter pronuntiet. Quando igitur ait: quod natum eſt eſſe diſſolubile, intelligit per ſe, ac ſuapte natura. Cùm verò inquit mundum indiſſolubilem eſſe, intelligit extrinſecus, ac ex Diuina voluntate.

Sententia Galeni

Huic rei fidem facit Galenus, qui in quarto libro eius operis, quod ſcripſit de Demonſtratione, referente Philopono in eo libro quem contra Proclum ſcripſit, quatuor pronuntiata ſuprapoſita diligenter expendit: & ad extremum inquit illud pronuntiatum. (Quicquid eſt incorruptibile, non eſſe generatum) dupliciter accipi poſſe: vno modo, vt per incorruptibile intelligamus id, quod per ſe ac ſuapte natura expers eſt interitus, quia eſt ſimplex, & perpeſſionis expers; & ſic verum eſt pronuntiatum: alterò modo, vt per incorruptibile intelligatur id; quod per ſe eſt mortale, ſed extrinſecus, & ab alio aſcititiam obtinet immortalitatem: quemadmodum de Dijs Plato in Timæo dicere videtur. Verba Galeni hæc ſunt. "Compoſita eſt notio ſempiterni, quoniam ortus & interitus eſt expers: vtrique autem alterum eſt conſequens, nimirum hoc quoque in loco demonſtrans, vtrumuis horum ſit, alterum protinus eſſe conſequens: illo aſſumpto demonſtrauit, cuiuſmodi eſſet propoſitum. Si igitur probè ab omnibus vt confeſſum recipitur (& quod procreationis eſt expers, id eſſe conſequens, vt non intereat) id expendentes, partim intelligemus, pronuntiatum eſſe, quod demonſtratione non indigeat, ſed primum, & quod per ſe fidem mereatur: partim verò à quodam alio euidente pronuntiato confirmari, quod paulò ante huiuſmodi eſſe dictum eſt, (ſi quid procreationis rationem nullo modo continet, illud neque interitus rationem ſubibit). Quòd igitur, quicquid ortu caret, protinus & interitu careat, prompte & ſine vlla hæſitatione recipit intelligentia; & ſi quid eſt aliud eorum, quæ ad notionem ſunt euidentia, tale eſt hoc pronuntiatum. Tamen quicquid eſt expers interitus, id neceſſario ortu carere hoc indiget quadam determinatione, vt prompte ipſum accipiamus. Quæ eſt igitur determinatio? certe, vt diſtinguamus quomodo hoc (interitus expers) concedendum ſit, vtrum quòd neque omnino rationem interitus accipiat, vt quod omnino ſimplex eſt, & perpeſſionis expers, an vero, vt quod inſtauratoriam immortalitatem obtinuit. Quemadmodum de Dijs Plato in Timæo dicere videtur; vbi DEVM primum cum ijs inſtituit diſſerentem, eſt autem hæc eius dictio. *Quoniam generati eſtis, haudquaquam eſtis indiſſolubiles prorſus, & immortales, nunquam tamen diſſoluemini, neque mortis vlla fata vos perimient, maius eſt enim ad perpetuitatem veſtram vinculum*

meum conſilium, quàm illa, quibus eſtis tunc cùm gignebamini colligati: hoc ipſum autem & in Politico, de toto cœlo perſequitur. Concipitur enim quidpiam, quod etſi natum ſit: nunquam tamen ſit interiturum, vt Lacædemoniorum Ciuitas, (liceat hoc vti exemplo) fiet enim, vt ea nũquam intereat, quamquam ſingulas domos, & partem vnamquamq;, eam naturam, vt perimantur, habere concedamus. Verùm, quia fieri poteſt, vt paulatim fiat inſtauratio, fieri etiã poteſt, vt vniuerſum ſimul, nunquam diſſolutum intereat. Neq; vero ciuitatem tantum ad hunc modum permanere incorruptam poſſumus cogitatione concipere, ſed vnicã quoq; domum, ſi quod in ea fatiſcit, inſtaurationem ſubinde conſequatur. Secundũ hãc igitur rationem, ſi quid ortu careat, id omnino expers eſt interitus; ſin verò careat interitu, non neceſſariò procreationis eſt expers. Hæc Galen.

VIGESIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

Plato in Politico ait, res diuiniſſimas ſemper in eodem ſtatu permanere, ſimiliter affectas & prorſus immutabiles. Cùm igitur opifex Mundi ſit quidpiam omnium diuiniſſimum, ſemper idem & ſimiliter affectus erit. Quare alienum eſt ab ipſo, interdum facere & interdum non facere, ſed conuenit illi, vel ſemper facere, vel nũquam facere. At nunquam facere, in eum qui eſt opifex omnium rerum, cadere nequaquam poteſt: relinquitur igitur, vt Deus ſemper Mundum faciat, ac proinde Mundus ſempiternus ſit. Præterea, Deus (vt in Timæo legitur) Mundum condidit diuini exemplaris perfectiſſimam imaginem, cùm igitur exemplar omnino ſempiternum ſit, neceſſe eſt Mundum, ſiquidem eſt imago ipſius, ambifariam ſempiternum eſſe. Adhæc, Plato Mundum Deum vocat, Deorum autem genus & mutationis & vitij expers eſt, quare Mundus ortu & interitu carebit.

AD VIGESIMVM ARGVMENTVM PROCLI.

IN hoc argumento nihil noui fere Proclus affert, nam prima pars argumenti, ſuprà in ſexto argumento, ſecunda in decimoſeptimo, tertia in vndecimo, & ab ipſo tractata, & a nobis refutata fuit.

Si au-

An Plato verè ſenſit, Mũdum, Cœlum & Aſtra eſſe Deos.

Si autem Plato aliquando Mundum vocauit Deum, id fecit fabuloſam Poetarum conſuetudinem ſequutus, ex Orphæicis verſibus id accipiens: qui Poetæ, nihil eſt in natura rerum, cui nõ diuinitatis cultum attribuerint. Cumq; Poetarum mos ſit, Deorum ortus tradere, mores autem ipſorum reticere, mirum non eſt, ſi cùm Plato Mundum ortum eſſe, neque interiturum eſſe dixerit, Deum ipſum Poetarum conſuetudine appellet. Et quamuis Plato in lib. de Republica, Poetas multis criminibus inceſſat, eosq; de ſua Ciuitate depellat, nonnunquam tamen, ne vel receptos Deos improbare, & noua inducere dæmonia videatur, quod nouerat Socrati mortem attuliſſe, ad Poetarum conſuetudinem delapſus, fabulis ipſorum interdũ vtitur. Oportebat autem Proclum animaduertere, cùm Plato in Timæo Deum ait eſſe Mundum, & ſtellas omnes quæ conſpiciuntur, ſolem inquam & reliquas, quænam mox ſubiungat: appellat enim Deum Oceanum Salatiamq; , cœli ſatu terræq; conceptu generatos, ex his Phorcin, Saturnum, & Opem, deinceps Iouem, atq; Iunonem, ac reliquorum Deorum progeniem. Quare, ſi, quòd Plato hic Mundum Deum eſſe inquit, Proclus inde vult efficere, Mundum perpetuum eſſe: pari item ratione concludam ego, Saturnum, Iouem, reliquosq; ſuprà commemoratos, quòd à Platone ibidem nonunẽtur Dij, ſempiternos, & ſine ortu & interitu fuiſſe, cùm tamen eos natos eſſe, ac progenitores habuiſſe, Plato teſtetur. Vocat etiã Plato cœlum Deum, antiquorum hominum exiſtimationem ſequutus, qui cùm nihil præter res corporeas intelligerent, in ijs autem cœlum principem locum obtineret, ipſum à ſempiterno curſu *τὸν θεὸν* appellauit. ſic enim apud Platonem cum Hermogene loquens Socrates in Cratilo ait; *qui in Græcia primi homines extiterunt, videntur* [illegible] *hos Deos exiſtimauiſſe, (vt hodie etiam barbarorum plerique) Solem nempe Lunam, Cœlum, vt cùm viderent nos ſempiterno curſu* [illegible] *ab hac* [illegible] *idest, currendi natura θεὸυς, idest, Deos appellauerunt* [illegible] *autem, cum alios deos* [illegible] *eos nomine eodem nuncupauerint.* Ac Plato quidem rectè de Deo ſenſiſſe videtur. Nam in Timæo, vnum eſſe Mundum oſtendit, quod vnum ſit eius exemplar, vnusq; eius opifex Deus. Et in epiſtola ad Dionyſium ait, ſe epiſtolas, quas ex animi ſui ſententia ſcribit, ex vnius Dei præfatione & nuncupatione ordiri, quas verò ex aliorum ſenſu, & in aliorum gratiam exarare cogitur, eas à Deorum appellatione inchoare. Et cum Plato, omnes alias res, ab vno Deo, vel [illegible], vel per Deos ſecundos, conditas, & ſuapte natura [illegible] diſſolubiles eſſe, Deiq; [illegible] res cœleſtes [illegible] [illegible] qui potuit [illegible] rerum Deum [illegible]

Interdum tamen multos Deos nominat, & colendos eſſe aſſerit, veram, quam de Deo ipſe ſententiam habebat, in vulgus nũ enuntians, ne patrijs legibus aduerſari, & a communi hominum ſenſu & opinione abhorrere videretur; ſicque populi inueteratis erroribus aſſueti, & veritatis, quæ de vno Deo eſt, minimè capacis, odium & furorem, qui in necem Socratis tantopere ſæuierat, aduerſum ſe concitaret. Sed illud Platoni condonari non poteſt, quòd Intelligentijs, Dæmonibus, Aſtris, etiam Dijs Poëtarum, cultum adhibere, preces fundere, vota nuncupare, ſacrificia facere iubeat. Indignum enim eſt, tantum Philoſophum in re tanti momenti, quanti eſt agnitio veri Dei, metu mortis non modò cælaſſe veritatem, ſed etiam tam falſas, & impias de Deo vulgi opiniones, authoritate ſua fouiſſe atque confirmaſſe. Sed ad Procli argumentationem redeamus.

Plato Mundum ait eſſe Deum; ergo Mundus, inquit Proclus, non eſt ortus. Atqui oportebat Proclum audire Platonem vtrumque dicentem, & Mundum Deum, & ipſum nihilominus ortum eſſe: oportebat meminiſſe, Platonem nomen Dei etiam iis rebus, quas generatas eſſe conſtat, tribuiſſe: oportebat conſiderare, nomen Dei, cùm Mundo tribuitur, non propriè ſumi à Platone, ſed eo modo, quo ſupra declarauimus. Quod autem Plato Mundum, nec propriè Deum eſſe, nec mutationis expertem cenſuerit, ex ijs, quæ ſcribit in Politico, manifeſtum erit: *Ea ſiquidem enim*, inquit, *& eodem modo ſe habere, & idem eſſe, ijs demum & ſolis conuenit, quæ maximè ſunt diuina: corporis autem natura in hoc numero haberi non poteſt. Vnde quoniam Cælum, & Mundus corpus participauerunt, mutationis expertia ſemper eſſe non poſſunt.* & rurſus in Timæo: *quid eſt, quod ſemper eſt, neque vllum habet ortum? & quid quod gignitur quidem ſemper, nunquam eſt tamen? quorum alterum intelligentia cum ratione comprehenditur, quod vnum ſemper & idem eſt: alterum, quod affert opinionem ſenſus rationis expertes, quod totum eſt opinabile id gignitur, & interit, nec vnquam verè eſſe poteſt.* Verùm de his ſatis.

Et argumentis quidem omnib. Procli, pro æternitate Mundi ab eo allatis, ſubtiliter; vt opinor, atq; diligenter adhuc reſponſum & ſatisfactum fuit. Sed quoniam in hac diſputatione de Platonis ſententia ſæpenumero vtrinq; diſputatum eſt, operæpretium eſſe duximus, quid Plato de Mundo ſenſerit, ortus ſit necne, ſeorſum explicare.

An

An Plato ſenſerit Mundum ortum eſſe; & aliquando cœpiſſe; an potiùs ſempiternum eſſe, atq; ortu interituq; carere.

CAP. V.

QVoniam ſententia Platonis, ex iis quæ ſcripſit, tum alibi, tum præcipuè in Timæo, elici debet; & quia verba eius, ab iis, qui in contrariam ſententiam diſceſſerunt, variè explanantur; idcirco operæpretium eſſe duxi; locum Platonis in Timæo, vbi de molitione Mundi loquitur, integrum hic aſcribere; vt quoniam ab iis qui Platonem ſequuntur, multæ & diſcrepantes interpretationes illius loci excogitatæ ſunt, nos, quæ nam ſit germana interpretatio, & verbis Platonis maximè congruens, iudicare poſſimus. Verba Platonis in Timæo; vbi de procreatione mundi loquitur; hæc ſunt: *De quo primum conſiderandum [illegible] eſt; quod in quæſtione de vniuerſo ante omnia inueſtigari debet; vtrùm ne ſemper fuerit, ſine vllo generationis principio, an genitũ ſit ab aliquo principio ſumens exordium: Id profectò cernitur; tangiturq; & corpus habet: omnia verò huiuſmodi ſenſus mouent: quæ ſenſus mouent, opinione per ſenſum percipiuntur; hæc verò talia eſſe conſtat, vt gignantur & genita ſint: quidquid autem gignitur, neceſſariò ab aliqua cauſa gigni aſſerimus.* Hęc Plato: quibus verbis: cùm apertè ſignificaret Mundũ ortum eſſe, Platonici tamen; vt Crantor Platonis interpres, Plotinus, Porphyrius, Iamblicus, Taurus Platonicus, Proclus, Apuleius in lib. de Platonis dogmate, Alcinous, & Simplicius, hunc Mundum [illegible] eſſe, ex ſententia Platonis [illegible] induxiſſent, excogitarunt [illegible] accepriones illius vocabuli ortum ſeu (generatum) præter illam communem [illegible] aliquid generatum eſſe; quod prius [illegible] & aliquando cœpit eſſe in qua ſignificatione, [illegible] Platonis verba accipienda non eſſe. Nos igitur [illegible] illius vocabuli quas ipſi cõmenti ſunt; cõmemorantes, & an verbis Platonis conueniant expendamus.

Taurus Platonicus; in Commentariis quos ſcripſit in Timæum, quatuor acceptiones illius vocabuli (orti) præter communem eius ſignificationem, adfert. Primo modo, inquit, ortum dicitur, quod nunquam quidem ortum ſit, in eodem tamen genere ſit cum iis, quæ oriuntur; ſic viderі dicimus: quod non viſum ſit, nec videbitur, ſed in eodem ſit genere cum iis quæ videntur, vt ſi quod ſit in centro terræ corpus. Tum dicitur ortum aliquid, quoniam compoſitum eſt, quod tametſi nunquam generatum ſit, nos tamen, vt compoſitionem eius & melius intelligamus, & commodius explicemus, cogitatione id generamus, ſicut que in partes [illegible] vt ſyllabas ex elementis, & figuras ex lineis generari dicimus. *Taurus Platonicus,*

Deinde, dicitur etiam aliquid oriri, quia in eo ſemper [illegible] gnatur, & nō habet totū ſuū eſſe ſimul, ſed eſt in perpetua [illegible] mutatione: elemēta enim cōtinuò commutantur, & in [illegible] tuò cōuertuntur; orbes autem cœleſtes licet ijdem [illegible] a permaneant, tamē ob perpetuam conuerſionē ſitus, a [illegible] atq; vultus, continenter euariant. Poſtremo, ortus [illegible] poſſet Mundus, quoniā aliunde ipſi eſt tributa eſſe [illegible] nempe a Deo, à quo exornatus eſt, & quo remoto, in nihilum [illegible] cideret. vt idē ſit Mundum generatū eſſe, quod non ſua v[illegible] titiſſe, ſed a Deo factum fuiſſe, àb eoq; & regi, & cōſeruari [illegible] ſecundū eos, quibus cœlum apertè ſempiternū eſt, Luna [illegible] atq; generatū à Sole lumē nacta eſt, nunquā fuit tamen, c[illegible]n nō ab ipſo illuſtrata fuerit. His (inquit Taurus) ſignificatio [illegible]b qui verba Platonis interpretatus fuerit, ſententiā eius a[illegible]qu[illegible] tur, qui autē cōmunem ſignificationem generationis, q[illegible] quod nō fuit aliquando in natura extitit, verbis Platonis a[illegible] buerit, toto, vt aiunt, cœlo a mente Platonis aberrabit. [illegible] Tauro Philoſopho. Ex illis aūt quatuor ſignificationib. C[illegible] tor poſtremā amplexus eſt, Porphyrius ſecūdæ ſignifica[illegible] aſſentitur; Proclus, Iamblicus, & Simplicius duobus po[illegible] adhæſerunt; Apuleius, & Alcinous, tertiam ſignificatione[illegible] cipue ſequuti ſunt. Nos autem, quantum earū vnaquæq[illegible] bis Platonis, quæ ſupra poſita ſunt, vel congruat, vel [illegible] accuratè diſcutiamus. Prima ſignificatio abſurda eſt, [illegible] n[illegible] ſolum a Platonis, verum etiam a cōmuni ſenſu aliena. Ni[illegible] fieri poteſt, vt quod non eſt corpus vel ſubſtātia, [illegible] re corporū vel ſubſtantiarum: genera enim, de ijs quæ [illegible] cta ſunt ipſis, nomine & definitione dicuntur. qu[illegible] p[illegible] quam fieri, vt Mundus, qui ſecundū ipſos ortus capax [illegible] ſit tamē ex genere eorū, quę oriuntur? quod ſi, id qđ nō eſt [illegible] tum, tamen eſt ex genere eorum quæ poſſunt oriri [illegible] oppoſitionē conuerſionis, aliquid erit ortū, quod ſi ex [illegible] re eorum quæ nō poſſunt oriri? ortū eſt igitur aliquid, [illegible] oriri non poteſt. Quid? quod generabile & ingenerabile, [illegible] corruptibile & incorruptibile, vnius & eiuſdē generis eſſe [illegible] poſsūt. Deinde, abſurdus eſt verborū Platonis ſenſus [illegible] do explanetur, vt per ſe manifeſtū eſt. Præterea, id qđ [illegible] bile, tametſi in cētro terræ iaceat, aptū tamen eſt ſuapte [illegible] ra videri: quare ſi ita Mundus dicitur eſſe ortus ſuapte natura capax erit ortus; ex quo fiet vt neceſſario aliquando ſit ort[illegible] nam quod per ſè generabile eſt nō per aliā viam, qu[illegible] generationē venit ad eſſe. Poſtremo Plato quæſtion[illegible] [illegible] de [illegible]tione Mundi, dixit ipſum ortū eſſe non [illegible] [illegible] eorum quæ oriuntur: & quid per ortū [illegible]

explicās ait: *Vtrū ſemper fuerit ita vt ortus ſui initiū nullū habuerit, an verò ortū ſit ita, vt ab aliquo temporis principio eſſe cœperit.* & iterum; *Tempus igitur vna cum cœlo ortum eſt, vt ſimul nata ſimul etiam diſſoluantur.* Altera ſignificatio quare aliquid (auctore Tauro) dicitur eſſe ortū, eſt, quoniā eſt compoſitum, & cogitatione in ea, ex quibus eſt cōpoſitum, poſſit diſſolui: qua ſignificatione vſum fuiſſe Platonē, cùm dicit Mundū ortum eſſe, indicat, inquit Prophyrius, probatio, quam ſubijcit: *Ortus eſt*, inquit, *quandoquidem cernitur & tangitur, & eſt vndiq; corporatus.* quibus verbis nil aliud ſignificatur, quàm Mundum eſſe cōpoſitum, nam quod corporatum eſt, materiā habet & trinā dimenſionē, quod autem cernitur & tangitur, forma nequaquam carere poteſt: quare compoſitum erit. Sed primò abſurdum eſt, eā ſignificationē Platoni affingere, quæ neque apud Platonē, neq; apud vllum veterū Oratorum, neq; apud Ariſt. in 1. lib. de Cęlo, t. 110. vbi eius, quod oritur ſignificationes tam ſubtiliter perſequitur, neq; in communi vſu loquendi reperitur. Præterea vitio dandū eſſet Platoni, quòd tam inuſitata illius vocabuli ſignificatione vti voluerit: nec ante tractata multiplici acceptione eius vocabuli hoc indicauit, vt obſcuritas & ambiguitas tolleretur. Deinde, ſecundū hanc ſignificationem ſenſus quæſtionis à Platone propoſitæ, hic erit, Mundus ne ſimplex ſit nullum principiū cōpoſitionis habens, an compoſitus fuerit? quare illud (ſemper ne fuerit) pro (ſimplex ne ſit) vſurpatū erit: & illud (ortus eſt) pro (cōpoſitus eſt) ſcriptum erit. Sed quæ neceſſitas eo Platonem adegit, vt in re tanti momēti declaranda, tam ineptè verbis abuteretur? Ad hæc, ſi per (nō eſſe ortū) ſimplex, per (eſſe ortū) intelligit Plato compoſitū, certè quæſtio, quæ à Platone proponitur non eſſet adeo difficilis, vt ad eā explicādam oportuerit Platonem Deos, Deáſq; omnes inuocare, vt ſibi ad huiſce quæſtionis enodationem eſſent auxilio. Quis enim vnquā in dubiū reuocauit, an Mundus ſit quædam res ſimplex an compoſita? Neque vero quæſtio eſſet propria Vniuerſi, vt Vniuerſum eſt, ſed communis cuiuſuis corporis. Poſtremò (non aliter credendum eſt Platonē vſurpaſſe ſupradicta vocabula in Timæo, quàm in 6. lib. de Legibus & Epinomide: illic enim ſcribit hæc. *Rectè ſiquidem hoc ſaltē omni homini perſuaſum eſſe debet, quod hominum ortus, aut principiū nullum accepit, neq; finē vnquam eſt habiturus, ſed & ſemper erat, & omnino eſt, & futurus eſt: aut ſi eſſe cœpit, principij quādā longitudo, à quo eſſe cœpit, immēſo iam ante nos tempore præceſſit.* Hic autē ſic ait: *Arbitrari autē decet, omnia quæ in cælo ſunt, animantium genera hæc eſſe. Quod ſanè in primis aſtroru genus o[illegible] debemus, corpus quidē nactū pulcerrimum, anima autem [illegible]*

ſimul & præſtantiſſimam: ex duabus autem ſortibus, alterā his tribuendam eſſe propemodum ducere debemus, nam aut ab interitu alienum & liberū à mortalitate, vnumquodq; ipſorū eſſe, & diuinū prorſus, atque neceſſariū, aut certè diuturnā aliquam vitam habere, quæ cuique horum ad viuendum ſatis ſit, & qua longiore non indigeat. Tertiam verò ſignificationem Proclus mirificè amplectitur, nam in opere, quod inſcripſit Obſeruationes eorum, in quibus Platonis Timæo cōtradixit Ariſtoteles, accuſat Ariſtotelē, quod dicat Platonē ſenſiſſe, Mundum ortū eſſe, id eſt à principio cœpiſſe. Ortum enim eſſe apud Platonem (inquit Proclus) non ſignificat à principio eſſe cœpiſſe, ſed ſemper gigni, nam quæ ſupra tempus collocata æterna ſunt, ea vniuerſam ſimul naturam ſuam, vim, & actionis perfectionē præſentem obtinere, quæ autē ſunt in tempore, ea non confertam ſimul vitam præſentem habere. Si quid enim, inquit, in tempore eſt, etiam ſi in immenſum tempus producatur, interdū quidem eſt, non quicquid ipſius eſt, id in aliquo eſt tempore, non enim ſimul cōſtat tempus, ſed gignitur in infinitū. Ad hunc igitur modum Vniuerſum eſſe dicit, non quaſi ſit vt id quod ſemper eſt, ſed vt id quod per omne tempus gignitur, ſemper tamen aliquando in naturā profertur ſecundū eam temporis partē, quæ inſtat. Sed vt verum ſit, quod Proclus ait, Mundū naturam ſuam obtinere in eo, vt ſemper gignatur, nos tamē contendimus quæ eiuſmodi ſunt, principiū ortus ſui habere, quod autem ſua ſpte natura generabile eſt, aliquādo generatum fuiſſe neceſſe eſt, vt pulchre oſtendit Ariſt. in. 1. l. de Cœlo. Quod autem hæc interpretatio Procli, Platoni nō congruat, patet conſiderantibus verba eius: *Semper ne fuerit* (inquit) *nullo generatus ortus principio, an ortus ita ſit, vt ab aliquo principio eſſe cæperit.* Præterea, ſi Plato ibi quærebat, an in eo, qđ eſt perpetuò gigni, Mundus habeat vt ſit, cur dixit, Ortus eſt, non autem: oritur & gignitur? Item cur non dixit, vt a principio aliquo incipiat, ſed cæperit? nam quod gignitur, ſemper gignēdi principia continet p... & quod eſt eiuſmodi, ſemper incipit gigni, nunquam cæpit.

Supereſt quarta ſignificatio, qua mundus dicitur eſſe ortus, quoniam ab alio naturā ſuam & eſſentiam habet, de qua Proclus loco ſuprà citato ſic ait: *Vniuerſum ortum eſſe dici ... quam quod non ſibi ſit cauſa cur ſit, ſed quod ab alio in naturam educatur.* Porphyrius item, *Cùm*, inquit, *Plato quærit, vtrum Mundus ortus ſit nec ne: ſic intelligere oportet, quaſi dubitet, vtrum fortuito conſtiterit, vt ſui effectorem non habeat, an ab alio ſit ortus & aliunde principium habeat, quòd eſſe cæperit.* Sed primum, quod ... facile ab alia in aliam ſignificationem tranſeant, maximum argumentū eſt, Platonis verbis vim eos afferre, & ea ad ...

ſe...

Contra Proclum.

ſenſum deforquere. Deinde, cur Plato ambiguitatem vocis effugiens, non apertè quæſtionem propoſuit dicens; Vtrum Mundus ab alio factus ſit néc ne? Poſtea veriſimile non eſt, Platonem in dubium reuocare voluiſſe, an Deus ſit effector Mundi nec ne? cùm ante ingreſſum quæſtionis Dei opem imploraucrit, vt ſine cuius præſidio rectè quippiam fieri non poſſit. Plato etiam ante propoſitionem quæſtionis po-ſuit diuiſionem eorum quæ ſunt, dicens, alia ſemper eſſe & intelligentia comprehendi; alia verò gigni, nec vnquam eſſe, & ſenſu ac opinione percipi. Opponit igitur Plato ei, quod eſt ſemper eſſe & intelligentia percipi, id quod eſt gigni & ſenſu apprehendi; ſi igitur oriri & gigni, ſignificat ab aliqua cauſa pendere; id quod eſt ſemper eſſe, & nunquam gigni, & intelligentia comprehendi, ſignificabit à nulla cauſa pende-re; clarè efficitur, vt eorum tantum quę ſentiuntur, auctor ſit Deus, nec ſit principium omnium rerum: quod Plato non ſenſit, is enim ad Dionyſium ſcribens ſic ait: *In omnium rege, omnia ſunt poſita, atque illius gratia fiant omnia; atque is auctor eſt omnium quæ cum honeſtate & pulchritudine coniuncta ſunt.* Ariſto. etiam in lib. de Mundo, ſcribit omnia à Deo, & per Deum orta nobis atq; coagmentata eſſe, nullámq; naturam eſſe, quæ ipſa ſibi ad ſeſe tuendam ſatis eſſe poſſit, niſi à Deo ſalus ipſi acce-dat & cuſtodia. Et in fine Metaph. verſum Homeri pnuncians inquit, Non multos regnare bonū, rex vnicus eſto. Quid plu-ra? anima Mundi, animi quoq; rationis compotes, intelligen-tia ſolùm comprehenduntur, horum tamen Plato in Timæo Deum procreatorem facit. Præterea, poſtquam Plato oſten-dit, Mundum eſſe genitum, ex eo infert, ipſum neceſſariò ha-bere cauſam efficientem. Antè igitur, cùm probauit Mundum genitum eſſe, non ſignificabat ipſum habere cauſam efficien-tem, alioqui eadem eſſet propoſitio & concluſio, & idem bis diceret ſuperuacaneum enim id erat, quod ſubijcit: Omne quod gignitur, ex aliqua cauſa gigni neceſſe eſt. Secūdum enim expoſitionem iſtorum, Plato tali argumentatione vſus eſſet: Omne quod gignitur, id eſt, habet cauſam efficientē, ipſum ab aliqua cauſa efficiente gigni neceſſe eſt; ſed Mundus ortus eſt, id eſt habet cauſam efficientem; ergo Mundus habet cau-ſam efficientem: qua concluſione quid magis ridiculum & abſurdum fingi poteſt? Sed inquit Porphyrius, ſi apud Pla-tonem gigni & ortum eſſe, ſignificat aliquando cœpiſſe, er-go non valet illa conſequentia, qua vtitur (Mundus cerni-tur, tangitur, & eſt corporatus, & ſenſu percipitur: ergo eſt ortus, id eſt aliquādo cœpit. Imò verò cōſequentia valet apud Platonē nā cùm Plato Mundū vniuerſum ex quatu[illegible]

coagmentatũ eſſe exiſtimauerit, vt ſuprà docuimus, nullumq; corpus putauerit noſtris ſenſibus ſubiectum, quod non eſſet elementum, vel ex ipſis elementis conflatum, omnia autem elementa per omnes ſuas partes oriri & interire perſpicuum eſt, hinc fit, vt rectè Plato concluſerit, Mundum ortum eſſe.

Verùm poſtquam eorum, qui contrà ſentiunt, interpretationes futiles, & à ſenſu Platonis alienas eſſe oſtendimus, teſtimonijs aliorum Philoſophorum, id ipſum Platonem ſenſiſſe demonſtremus, & in præſentia quidem Plutarchum, Atticum, Seuerum, Diogenem Laertium, Phletonem Platonicum, & ex Latinis Ciceronem, atque alios noſtræ Religionis clariſſimos Philoſophos, vt Iuſtinum Martyrem, Euſebium Cæſarienſem, D. Auguſtinum, Clementem Alexandrinum, Theodoretum, atque alios miſſos faciamus: Ariſtotelem, qui totos viginti annos Platonem audiuit, à quo ob ingenij eius præſtantiã Mens ſuæ ſcholæ appellatur, in hanc rem teſtem adhibeamus, & verborum ipſius, Alexandrum Aphrodiſæum, antiquiſſimũ & fidiſſimum interpretem afferamus, ea quæ refert Philoponus (nam Alexandri ſcripta interciderunt) memorãtes, vt vtriuſq; teſtimonio, ſententia noſtra confirmetur. Ariſto. 1. lib. de Cœlo, tex. 102. *genitum* (inquit) *omnes dicunt Mundum, ſed genitum hi quidem ſempiternum*, hos Alexander interpres inquit fuiſſe Orpheum, & Heſiodum, & complures Theologos, poſt hos autẽ Platonem idem quoq; ſenſiſſe. In eodem textu ſubiungit Ariſt. *genitum igitur eſſe, ſempiternum tamẽ fore, impoſſibile eſt*. quæ verba exponens Alexander, inquit ſententiam Platonis ab Ariſt. reprehendi. Et quoniam aliqui Platonici, cupientes Platonem tueri ab argumentis Ariſtotelis, dixerant Platonem nõ id ſenſiſſe, quod ei Ariſt. imponit, ſed illis verbis (ortum eſſe & generatum) ſignificare voluiſſe, Mundum habere ſuam eſſentiam in eo, quod gignitur ſemper ab aliquo, eiuſmodi expoſitionem Alexander multis verbis reprehendit, tanquam diſſentientem à verbis Platonis, quæ quoniam à nobis ſuprà allata ſunt, cum aduerſus talem ſignificationem diſputaremus, conſulto nunc prætermittuntur. Idem Ariſt. 1. de Cœlo, tex. 104. ſic ait: *Auxilium autem, quod quidam conantur afferre ſibi ipſis, qui dicunt incorruptibilem quidem eſſe, ſed factum, non eſt verum, ſimiliter enim dicunt vt qui deſignationes deſcribunt; & ſe ipſos dixiſſe de generatione, nõ tanquam generato aliquando, ſed doctrinæ gratia, tanquam qui magis cognoſcant, ſi velut deſignationem viderint factum*, & quæ deinceps ſequuntur. quibus verbis Ariſtoteles indicat refugium, quo, vt Alexander inquit, nonnulli Platonici vſi fuerunt, interpretantes illa verba Platonis, Mundum eſſe genitum, vel procreatum, non quaſi dicta ſimpliciter, ſed ex hypotheſi, nimirum

docu-

docendi gratia, vt ijs qui diſcunt, natura Mundi clariùs oſtēdatur: quos Alex. multis verbis redarguit. Idem Ariſt. text. 109. ſic ait. *Sunt nonnulli, qui fieri poſſe putant, vt & quod natum non eſt, intereat, & quod natū eſt, incorruptū permaneat: quēadmodum habetur in Timæo, illic enim dicit natum quidem eſſe cœlum, in poſterum tamē tempus perpetuum eſſe futurum.* non hæc dicit Ariſtoteles, inquit Alexander, quòd illa ambo ſenſerit Plato, poſteriùs enim tantùm in Timæo ſcriptū eſt; ſed quoniam illa ambo neceſſariò inter ſe connexa ſunt, vt qui poſteriùs concedit, ipſum quoque prius admittere neceſſe ſit. Quòd autem eandem ſententiam Platoni aſcripſerit Theophraſtus, in li. de Phyſicorum opinionibus, optimus teſtis eſt Taurus Platonicus in Commentarijs ſuis ſuper Timæum. Sed Proclus concludit, Platonem feciſſe Mundum æternum, tum quoniam ait, exemplar mundi ſempiternum eſſe, tum quoniam facit cauſam Mundi bonitatē Dei, & vacuitatem inuidiæ. Cùm igitur Deus ſemper ſit bonus & ſemper inuidia vacet, ſemper Mundum procreat. His adde, ꝙ ſi non facit ab æterno, ergo ab æterno fuit tantùm potentia opifex, & non actu, quare fuit imperfectus: verùm his, atque alijs horum ſimilibus, cùm argumenta ipſius ſolueremus, cumulatè ſatisfecimus. Præter illa teſtimonia Ariſto. quæ ſuprà citauimus, eſt aliud luculentiſſimum in octauo libro Phyſic. text. 10. *Omnes* (inquit) *tempus natum eſſe negant: ſolus autem Plato ipſum ortum eſſe aſſeuerat, vnà enim cum cœlo ortum eſſe, cœlum verò natum fuiſſe affirmat.* Hæc teſtimonia Ariſtotelis & Alexandri, quæ adduximus, ſi quis latius videre cupit, legat Philoponum in ſolutione ſexti argumenti Procli. Sed dicet aliquis, quicquid natum eſt, Plato vult interire poſſe: at Mundum negat ipſe aliquando interiturum, ergo non ſenſit ipſum ortum fuiſſe. Reſpondeo, eſt quidem Mundus ſuapte natura interitui ſubiectus, ſed conſilio & voluntate Diuina ſemper conſeruatur, quod perſpicuum eſt ex illis verbis Platonis: *Quoniam* (inquit) *orti eſtis, immortales vos quidem eſſe, & indiſſolubiles non poteſtis, nequaquam tamen diſſoluemini, nec vos vlla mortis fata periment, nec fatis violentior quàm conſilium meum, quod maius eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quàm illa quibus eſtis tunc cùm gignebamini colligati.* Quòd ſi Plato ait Mundum nullius rei indigere, nullo morbo attigi poſſe, non ideo dixit, quòd mundum ſibi ipſum tantum ſufficere putaret, neq; ab vllo extrinſecus pendere, aut quòd ſuapte natura immortalem, ac perpetuum eſſe exiſtimaret, ſed quoniam nihil ſit extra Mundum, quod extrinſecus incurrens, poſſit perniciem & interitum ipſi afferre. Quamobrem Plato in Timæo ſic ait: *Itaque & ob eam cauſam, & ab his rebus numero quatuor, Mundi eſt corpus effectum, ea conſtructum proper-*

proportione, qua dixi, ex quo ipſe ſe concordi quadam amicitia & charitate complectitur, atq; ita aptè cohæret, vt diſſolui nullo modo queat, niſi ab eodem, à quo eſt colligatus. Earum autē quatuor rerum, quas ſupra dixi, ſic in omnes Mundo partes collocatæ ſunt, vt nulla pars, aut facultas huiuſce generis excederet extra, atq; in hoc vniuerſo ineſſent genera illa vniuerſa, idq; ob eas cauſas, primo, vt mundus animans poſſit ex perfectis partibus eſſe perfectus: deinde, vt vnus eſſet, nulla parte vnde aliter gigneretur relicta: poſtremò, ne quis morbus eum poſſit aut ſenectus affligere. Omnis enim coagmentatio corporis, vel calore, vel frigore, vel aliqua impulſione vehementi labefactatur, & frangitur, & ad morbos, ſenectutemq; cōpellitur. Hanc igitur habuit rationem effector Mundi, molitorq; Deus, vt vnum opus tantum, atq; perfectum ex omnibus totis atq; perfectis abſolueret. Cùm autē ait Plato Mundum nullius indigere, intelligit nullius externi, ſic enim de ipſo ait in Timæo; *Omni autem leuitate Mundi figuram totam circundedit, multis de cauſſis: neq; enim oculis egebat, quia nihil, quod extra cerni poſſet relictum erat; nec auribus, quia nec quod audiretur quidem, neq; erant anima circumfuſa externa Mundi, vt reſpirationem requireret, nec verò deſiderabat, aut alimenta corporis; aut detractionem confecti & conſumpti cibi, neq; n. ulla acceſſio fieri poterat neq; decreſſio, neq; verò erat, vnde ita ſe ipſe conſumptione & ſenio alebat ſui, cum ipſe per ſe & à ſe, & pateretur & faceret omnia: ſi enim ratus eſt is, qui iſta iunxit & condidit, ipſum ſe contentum eſſe Mundum; neq; egere altero, melius eſſe futurum, ac præſtantius.* Quod autem Mundus inſtauratitiam, ac rediuiuam immortalitatem a Deo habeat, audi Platonem in Politico hæc dicentē: *Mundus* (inquit) *in contrarias partes vltrò circunducitur; vt qui vitam & intelligentiam nactus ſit, ab eo qui ipſum conſtruxit. Porrò ipſi retrorſum ire, ob id neceſſario inſitum ſuit, quia tali quidē ſemper in iiſdem eſſe, & eodem modo ſe habere, atq; idem permanere, omnium maximè Diuinis naturis ſolis conuenit. Corporis autem natura non huius eſt ordinis. Quod igitur cælum ſeu Mundum nuncupauimus, permulta ac præclara munera à Creatore ſuſcepit. Corporis tamen factus eſt mundus particeps, vnde fieri non poteſt, vt ipſe in omne tempus ſit mutationis expers.* Quid autem iis quæ diximus, Proclus itē conſentiat, perſpicuum eſt ex eo opere, quod inſcribitur. Obſeruationes eorum, in quibus Platonis Timæo contradixit Ariſto ibi enim primum quidem oſtendit, Mundum ſuapte natura ſempiternum eſſe non poſſe, nullū enim inquit finitum, vt eſt apud Ariſt. in 8. lib. Phy. habet vires infinitas, ſed Mundus eſt corpus finitum, ergo non eſt præditus viribus infinitis; atqui æuū, ſiue æternitas eſt infinita quædam facultas ſemper (vt ita dicā) exiſtendi: Mundus igitur per ſe æternus eſſe non poteſt. Deinde ſubiungit, ſemper eſſe extrinſecus Mundo aduenire, ab opifice ipſius ſic dicens: *ac-*

quæ

quirit ſibi Mundus, vt ſemper ſit, propter illud, quòd ſemper verè eſt, cùm hoc, quantum in ſua ipſius natura eſt poſitum, id nõ habeat, vt ſit ſemper: vnde fit, vt eius quod gignitur definitio, Mundo adaptari poſſit. & haud ita multò pòſt inquit: *Quemadmodũ iis, quæ viſuntur in terris, conuenit, vt partim intereant, propter virium infirmitatem; partim conſeruentur; propter vires infinitas, multò magis iis quæ non intereunt; conueniet perpetuitas atque immortalitas; propter vires, eáſque infinitas; occidit enim vis omnis finita.* Hæc Proclus. Planum igitur eſt ac luce clarius, Platonem non obſcurè, vel ambiguè ſed apertè & indubitatò ſenſiſſe, Mundum ita ortũ eſſe, vt aliquando cæperit, & per ſe mortalẽ, & caducum eſſe, cõſilio tamen, voluntate, & potentia opificis ſui in perpetuum conſeruari. Sed quidã Platonici, vel quod maxime cuperent Ariſt. conciliare cum Platone, vel quod Peripateticorum aduerſus Platonicam Mundi creationem argumenta neſcirent ſoluere, vel quòd productionem rerum ex nihilo & infinitatem diuinæ virtutis, Deique in agendo libertatem, nollent admittere. quibus rebus non antè conceſſis, Mundum ſempiternum eſſe negari non poteſt, vel deniq; odio Chriſtianæ religionis, cui ferre non poterant videri Platonẽ, cùm in permultis aliis decretis, tum in hoc de noua Mundi effectione, tam perſpicue ſuffragari, ob has inquam cauſas nonnulli Platonici, opinionẽ de Mundi æternitate, Platoni vel reluctanti conati ſunt imponere, verba eius quibus Mundũ ab aliquo principio eſſe factum apertiſſime pronuntiatur, commentitiis interpretationibus, à vera eorum verborũ notione, ad ſignificationes quaſdam inuſitatas & abſurdas detorquentes. Verùm de Platonis ſententia, & de vniuerſa diſputatione, quam aduerſus Proclum æternitatis Mundi aſſertorem, ſuſceperamus; ſatis hactenus dictum ſit. Nunc argumenta; quæ in eandem ſententiam Peripatetici, vt Auerroes; & alii excogitarunt; expendamus.

Duodecim Argumenta Auerrois pro Mundi æternitate. CAP. VI.

PRimum argumentum Auerrois, ex 4. lib. Phy. còm. 6. & 1. lib. de cœlo. commen. 92. depromptum, ſic habet. Qui de nouo Mundum generant, debent neceſſario vacuum admittere, nam vbi nunc eſt Mundus, aliquando nullum fuit corpus, nimirum ante generationem Mundi, poterat tamen eſſe, quãdoquidem poſtea Mundus generatus fuit, ergo illud erat vacuum, namque vacuum non eſt aliud, quam receptaculum corporis, vacans tamen omni corpore.

Secundum

Secundum argumentum,ex lib.1.de Cœlo, Comment.22. Qui ponunt Mundum de nouo generatum eſſe,non poſſunt demõſtrare,eſſe Deum,& æternitatem eius:ſicut qui ponunt ipſum æternum eſſe,& coguntur dicere ante generationem Mundi,fuiſſe aliquod corpus. & ratio eſt, quoniam, quod de nouo fit,non poteſt immediatè fieri à Deo,tum quoniam,de nouo fit, quod autem tale eſt, ab eo quod ſemper eodem ſe habet modo,proximè effici non poteſt:tum quoniam quod generatur,debet priùs ab alio alterari,Deus autem,& quoniã idem,ac immutabilis eſt,& quia eſt incorporeus, non poteſt immediatè aliquid noui facere, vel aliquid alterare,illud igitur,à quo Mundus proximè factus eſt, debuit eſſe corporeum vt & alterare poſſet ſubiectum,ex quo Mundus generari debebat,& vt varietate,ac nouitate ſui motus, aliquid noui producere poſſet,quod antea non erat.

Tertium argumentũ,ex lib.8.Phyſi.Com.4.Si quicquid fit, ex ſubiecto,& oppoſito determinato fit,idque & ex vi demõſtrationis & ex euidentia ſenſuum certum eſt,contrarium autem huius, nec ratione, nec teſtimonio ſenſuum oſtendi poteſt: planè impoſſibile erit ex nihilo aliquid fieri: in tali enim productione,nec ſubiectum,nec oppoſitum vllum determinatum eſſe poteſt.His adde,quòd omnis actio neceſſariò cõiuncta eſt cum motu, ſubiectum autem eſt inſeparabile à motu,cum ponatur in definitione eius.Quare,qui aiunt primum agens poſſe ex nihilo aliquid facere,non prædicant excellentiam eius,ſed potiùs pugnantia inter ſe loquuntur,quomodo enim,vel circa nihilum verſari,vel in nihilo recipi vlla actio poteſt? Vel eſſe agens ſine patiente? cũ hæc ſint relatiua,quorũ ea eſt natura,vt vnũ ſine altero intelligi,nedũ eſſe nequeat.

Quartum argumentum ex eodem libro,Comment.15.Qui faciunt Mundum de nouo,coguntur fateri aliquam mutationem factam eſſe in Deo. aut enim Deus eodem prorſus modo ſe habuit erga molitionem Mundi ab æterno, vt tunc cum fecit Mundum, & ſic neceſſarium eſt, vt vel ab æterno Mundũ fecerit,vel vt nunquam fecerit:aut diuerſo modo ſe habuit Deus, tunc cùm fecit,quàm ſeſe habuerat ab æterno,hæc autem diuerſitas cùm non potuerit oriri ex ipſo Mundo,vtpotè qui nihil planè eſſet, neceſſariò profecta eſt ex ipſo opifice Deo.

Quintum argumentum,ex eodẽ lib.&Com.Vt ſe habet voluntas noua ad actionem nouã,ſic voluntas antiqua ad actionem antiquam,ergo cõmutata proportione ſic ſe habebit voluntas noua ad actionem antiquam,ſicut voluntas antiqua ad actionem nouam,& cõtrà: ergo ſicut eſt impoſſibile a volun-

tate

tate noua prodire actionem antiquam; ſic eſt impoſſibile à voluntate antiqua prodire actionem nouam.

Sextum argumentum, ex eodem libro & Commento. Si voluntas æterna dicitur producere ſuum effectum de nouo, & non ab æterno, hoc ſine dubio contingit, vel ob aliquod impedimentum, vel ob defectum alicuius rei neceſſariæ ad illum effectum producendum: neceſſe eſt igitur ante generationem Mundi, vel impedimentum illud remoueri, vel illam rem neceſſariam adeſſe: quorum neutrum poteſt fieri ſine motu. Saltem negari non poteſt, quin qui differt facere quod vult, expectet præſentiam illius temporis, & velit præterire totum illum tractum durationis qui præcedit illud tunc, in quo vult effectum producere: non poſſunt igitur effugere quin admittāt, ante generationem mundi aliquam durationem temporis extitiſſe.

Septimum argumentum, ex eodem libro & Commento. Aut tempus factum eſt cum Mundo, aut fuit ante generationem Mundi: ſed cùm nec tempus ſine motu, nec motus ſine mobili, nec mobile vllum extra Mundum eſſe poſſit, quomodo potuit eſſe tempus ante generationem Mundi? Sin autem tempus factum eſt, cùm omne quod fit, vel in tempore, vel in inſtanti fieri neceſſe ſit, cumq; ibi tempus eſſe oporteat, vbi mens noſtra diſtinguit prius & poſterius, fiet profectò, vt ante generationem temporis ipſum tempus fuerit.

Octauum argumentum, ex eo opere cui nomen eſt, Deſtructio deſtructionum, ex diſputatione prima in ſolutione ſecundi dubij. Nullum agens differt agere bonum, quod vult & intendit, niſi vel ob aliquod impedimentum, vel propter aliquod maius bonum: cùm ergo ante generationem Mundi nihil planè eſſet, quod reſiſteret Diuinæ potentiæ, eamq; retardaret, vel quod melius eſſet mundo, nulla cauſſa aſſignari poteſt, propter quam Deus non ab æterno Mundum fecerit. Incredibile item eſt, Deum elegiſſe priuationem Mundi, quaſi tempore infinito: nunquam enim priuatio, aut eſt prior habitu, aut diutiùrnior eo, niſi per accidens.

Nonum argumentum, ex eadem diſputatione, in ſolutione tertij dubij. Cauſſa & cauſſatum ſunt relatiua: ſicuti ergo accidit Mundo de nouo eſſe cauſſatum, ſic accidet Deo de nouo eſſe cauſſam Mundi: cùm ergo ab æterno non fuerit cauſſa, poſtea verò de nouo eſſe cœperit cauſſa Mundi, idq; non extrinſecus euenerit, (nihil enim erat extra Deum ante generationem Mundi) neceſſe eſt confiteri, id accidiſſe ob aliquam mutationem factam in ipſo Deo. Si igitur Deus ab æterno omnes conditiones habuit, quæ requiruntur ad efficiendum Mundum, quid cauſſæ reddi poteſt, cur maluerit ab æterno non eſſe

Ff

Mundum, quam eſſe? quis enim, non inquam ſapientiſſimus & optimus, cuiuſmodi eſt Deus, ſed qualiſcunq; artifex, cùm poſſit facere aliquod opus optimum, malit dici & eſſe opifex eius potentia, quàm actu; cùm tamen actus ſit perfectior potentia?

Decimum argumentum, ex eâdem Diſputatione, in ſolutione 17. dubij. Qui aiunt Mundum de nouo creatum eſſe à Deo, cenſent ante hunc Mundum alium potuiſſe creari, & ante illum aliũ: ex quo fit, vt duratio primi Mundi longior eſſet quàm ſecundi, & ſecundi quàm tertij; & tertius antiquior eſſet quàm ſecundus, & hic quàm primus: dico autem primum hunc noſtrum Mundum, qui factus eſt. Et inter tertium, & ſecundum, & inter hunc primum, intercederet aliqua duratio, quæ cùm non eſſet æterna, deberet eſſe temporalis: quare tempus eſſet ſine Mundo. Confirmatur hoc, quoniam vbi intellectus noſter inuenit prius & poſterius, longius & breuius ſecundum durationem, ibidem tempus eſſe oportet.

Vndecimum argumentum, ex eâdem diſputatione, in ſolutione 19. dubij. Quod eſt non generatum, neceſſe eſt eſſe incorruptibile: cùm ergo ante generationem Mundi poſſibile fuerit Mundum generari, alioquin non fuiſſet generatus, & talis poſſibilitas ſit æterna à parte antè, erit quoq; æterna in poſterum; quare nunquam ceſſare poterit: non ceſſante autem poſſibilitate, impoſſibile eſt actu Mundum eſſe; cùm enim primùm Mũdus actu eſſet, corrumperetur illa poſſibilitas: at poſuimus illam ſempiternam; poſſibilitas enim alicuius rei deſinit eſſe, cùm primùm illa res actu incipit eſſe.

Duodecimum argumentum, ex eâdem diſputatione, in ſolutione 21. dub: Ante generationem Mundi poſſibile fuit Mundum generari; omnis autem poſſibilitas fundatur in aliquo ſubiecto, quod dicitur eſſe poſſibile: omni enim agenti reſpondet patiens, cùm ſint relatiua, quare ſicut poſſibilitas actiua nõ poteſt eſſe niſi in aliquo agente, ſic nec poſſibilitas paſſiua poteſt eſſe niſi in aliquo patiente: & ſic neceſſe eſt concedere, ante generationem Mundi aliquod ſubiectum fuiſſe. Confirmatur hoc, quoniam Phyſicus ex iis, quæ ſunt nota ſibi, iudicare debet de iis, quæ ſunt ignota: cùm igitur in cuiuſlibet rei generatione videamus non vnum oppoſitum recipere alterum, vel transmutari in alterum, ſed aliud, quod eſt ſubiectum vtrique: præter rationem eſt, & contra diſciplinam Phyſicam, dicere, in generatione Mundi non præfuiſſe aliquod ſubiectum, ſed ipſum non ens transmutatum eſſe in ipſum ens.

Soluuntur Auerrois argumenta.

CAP. VII.

AD ſupradictas Auerrois rationes, hoc modo breuiter reſpondemus. Ad primam: Si Mundo per ſe deberetur aliquis locus, & ſi Mundus factus fuiſſet per generationem naturalem, valeret vtiq; argumētum: at nec Mundo, vt totum quoddam eſt, debetur per ſe aliquis locus, ſed tantùm ratione partium, & Mundus productus eſt per creationem ex nihilo, nec ante productionem Mundi pręceſſit aliquis locus, aptus Mundum recipere: poſſibilitas enim, quæ præceſſit creationē Mundi, non fuit paſſiua ex parte ſubiecti, ſed tantùm actiua ex parte Dei.

Ad ſecundam: Argumentum concluderet, ſi nos diceremus Mundum factum eſſe per generationem, & motum Phyſicum; at nos dicimus, Mundum fuiſſe creatum ex nihilo tunc, quādo vt crearetur præſcriptum & determinatum fuerat à Deo ab æterno: talis autem creatio Mundi, proximè mōſtrat Deum eſſe. Nam creare Mundum ex nihilo non poteſt, niſi is, qui habeat infinitam vim & poteſtatem, quiq; ſit ſummè bonus & ſapiēs: hunc autem Deum eſſe, manifeſtum eſt apud omnes.

Ad tertiam. Tale iudicium noſtrorum ſenſuum, ex duplici cauſſa profectum eſt: tum quoniam ſenſibus noſtris tantū notæ ſunt generationes particularium rerum; productio autem totius entis, & ipſius vniuerſi; non poteſt ſub ſenſus noſtros cadere: tum etiam quoniam ſenſus humani tantùm iudicare poſſunt de generatione rerum corporearum, & ſenſibilium; productio autem rerum immaterialium; ſenſu comprehendi nequit. Quamobrem oportet, vt intellectus ſe ſupra ſenſus erigens, & generalem totius entis productionem, & ſpecialem rerum immaterialium procreationem conſiderans, agnoſcat in iis modum quendam productionis neceſſarium eſſe, longè diuerſum ab eo, quem in generatione rerum particularium & materialium, ſenſu percipimus. Neq; verò creatio eſt actio coniuncta cum motu, vt ſubiecto aliquo & patiente, & tempore indigeat. Et indigere ſubiecto ad agendum, excuſari non poteſt, quin multum detrahat omnipotentiæ Dei, & generali efficientiæ, quam habet erga omnes res; tollit enim infinitatem diuinæ virtutis, nec patitur Deum eſſe propriè cauſſam efficientem rerum incorruptibilium.

Ad quartam. Ab æterno Deus decreuerat facere Mundum, tunc cùm factus eſt. nunquā igitur voluntas mutata eſt in Deo.

Ad quintam. Effectus intelligibilis & voluntarius prodit ab intellectu, ſecundum præſcriptionem & definitionem eius; & à voluntate, ſecundū eius determinationē. Vnde licèt voluntas ſit

antiqua & intellectus, tamen ſi determinauerint facere aliquid multo tempore pòſt, ille effectus nouus erit, & proficiſcetur à voluntate antiqua ſecundum ſuum propoſitum, propter quod illa voluntas ab antiquo decreuerat, vt nouus ille effectus aliquo tempore exiſteret. Exempli gratia, ſi ego nūc apud me ſtatuerem, ab hinc duos annos Lauretum ad ſacram illam Deiparæ virginis ædem, religionis ergo proficiſci, illa peregrinatio cùm à me pòſt duos annos ſuſcipietur, procedet à voluntate antiqua, quæ id duobus annis antè deliberauerat. Sic etiam Deus ab æterno decreuit facere Mundum, qui de nouo inciperet, & haberet ſuæ durationis initium. nihil igitur abſurdi eſt, à voluntate antiqua & æterna, effectum nouum (ea ratione qua expoſitum eſt) proficiſci.

Ad ſextam. Valet argumentum de agente, quod operatur ex neceſſitate naturæ, non autem de eo quod agit liberè, qualem eſſe Deum, ſuprà c. 1. multis argumentis oſtendimus.

Ad ſeptimam. Omne quod fit, in tempore, vel in inſtanti tēporis fieri, locum habet tantummodò in iis, quæ fiunt per motum Phyſicum, & motui circulari, cuius paſſio tempus eſt, ſubiecta ſunt. Tempus igitur, vnà cum cœlo productum eſt per creationem. Creatio autem eſt actio quædam Diuina, quæ nō menſuratur tempore, vel inſtanti temporis noſtri.

Ad octauam. Verum eſt id quod argumentatur Auerroës de agente, cuius vel aliqua perfectio, vel aliquod bonum & vtilitas, in actione eius aliquo modo conſiſtit, vel quod naturaliter ex neceſſitate operatur: tale autem agens non eſt Deus. Non eſſe verò Mundi ab æternitate præceſſit, non quòd potiùs Deus illud elegerit, quàm eſſe Mundi, ſed quoniam Mundus ab æterno eſſe non poterat, ac ideo neceſſarium fuit, non eſſe Mundi ab æterno præceſſiſſe, vel quòd ſi poterat eſſe, meliùs erat, vt de nouo fieret, quàm ab æterno, propter eam cauſſam, quam ſuprà non ſemel expoſuimus.

Ad nonam. Deus ſine vlla mutatione ſui produxit res nouas: denominatur autem creator, vel conſeruator actu, & de nouo, non formaliter & intrinſecè, ſed propter ipſas creaturas, quæ antè erant potentia, poſtea ſunt actu; antea non erant, poſtea de nouo ſunt productæ: tales enim relationes non ſunt mutuæ, vel ſecundùm æquiparantiam, ſed in creatura ſunt realiter & ſubiectiuè, in Deo autem ſecundum rationem & terminatiuè. Quamuis autem Deus ab æterno habuerit omnes conditiones, quæ requiruntur ad efficiendum Mundum, non tamen oportuit Mundum ab æterno factum eſſe; tum quia Deus eſt agens liberum, non ex neceſſitate: agens autem liberum, etiam cùm omnia requiſita ad agendum adſunt, poteſt

non

non agere; tum quia fortaſſe Mundus non potuit fieri ab æterno.

Ad decimam. Si ante hunc Mundum fuiſſet creatus alius, ille diceretur antiquior, ratione temporis, quòd fuiſſet vnà cum ipſo productum; plures enim circulationes in illo Mundo confectæ eſſent quàm in hoc, & plus temporis ibi fluxiſſet quàm hic: deniq;, ſecundus Mundus, licèt propriè non fiat in tempore, cùm tempus ipſius vnà cum ipſo producatur, & ipſum ſit extra tempus prioris Mundi, poteſt tamen dici eſſe tempore poſterior priori Mundo, quatenus cùm ſecundus Mundus factus eſt, iam aliquot anni, menſes & horæ, deniq; aliquid temporis præceſſerat in priori.

Ad vndecimam. Poſſibilitas, vt Mundus generaretur, nō erat aliqua potentia Phyſica, fundata in ſubiecto, cùm ante generationem Mundi nihil planè exiſteret: ſed erat tantùm poſſibilitas ex parte agentis, qui propter virtutem ſuam infinitam, & à nulla re dependentem, poteſt ex nihilo res producere.

Ad duodecimam. Argumentum procedit de agente naturali, & finitæ virtutis, & de modo generationis rerum Phyſicarum, qui nobis familiaris eſt: Deum autem, cùm ſit infinita vi præditus, & omnium rerum auctor; non conuenit exiſtimare ad agendum egere adminiculo ſubiecti, ſeu materiæ; præſertim cùm ſit quædam actio ipſius propria, quam creationem vocamus, ſeiuncta ab omni motu Phyſico, & nullius indiga ſubiecti. Quod ſi omni agenti aliquod patiens ſubeſſe neceſſe eſt, erit igitur aliquod patiens, quod à nullo factum erit, ac proinde Deus non erit cauſſa efficiens omnium rerum. Atq; hæc quidem de argumentis Auerrois.

Duodecim alia argumenta pro æternitate Mundi.
CAP. VIII.

EXponamus deinceps alia duodecim argumenta pro Mundi æternitate, non minùs, quàm omnia ſuperiùs allata, in ſpeciem probabilia: quæ libuit hìc adiungere, tum, ne quicquã, quod veritati aduerſari & officere poſſe putaretur, nos quaſi diſſimulantes conſultò taciti præteriiſſe videremur: tum, quò diſcuſſis omnium difficultatum tenebris, illuſtrior atq; iucundior omnibus veritatis eſſet aſpectus.

Primum autem argumentum hoc eſt. Quod de nouo creatur, aut antè potuit fieri, aut non: ſi non potuit fieri, non poterit igitur creari; ſi potuit eſſe, vbinam potentia illa erat? in nihilo non poteſt eſſe, nec in ſubiecto, quia creatio non preſupponit ſubiectum aliquod. Et confirmatur, quoniam creatio non

eſt ipſa res quæ creatur, neque eſt Deus qui creat; ſed eſt actio quædam proficiſcens à creante,& quę terminatur ad rem creatam;hanc autem actionem in aliquo ſubiecto recipi oportet;at hoc repugnat creationi,quæ dicitur eſſe productio ex nihilo.

Secundum argumentum. Si mundus creatus eſt ex nihilo, cùm ipſum nihil ſit quoddam indefinitum & indeterminatum, præterea ipſe Deus ſit indifferens ad producendum quodlibet;non poteſt aſſignari vlla veriſimilis ratio, cur à Deo potiùs hoc ens determinatum factum fuerit, quàm aliud ; & tunc, quàm aliàs:verbi gratia:ſi producit cœlum ex nihilo,cùm Deus indifferens ſit ad producendum cœlum,&quoduis aliud:ſimiliter & ipſum nihil,non ſit magis determinatum ad productionem cœli, quàm alterius entis ; cur potiùs nunc producitur cœlum, quàm aliud quodlibet ens? vel à quo determinatur talis productio ex nihilo ad ipſum cœlum,potiùs quàm ad aliud ens?

Tertium argumentum.Si cœlum (verbi gratia) de nouo productum eſt, quæro; antequam produceretur, vel poterat produci & non produci, vel ex neceſſitate productum eſt: ſi prius dicas, ſequitur, vt cœlum ſit corruptibile; nam quod ante productionem ſui poterat eſſe & non eſſe, poſtquam productum eſt, adhuc poterit eſſe & non eſſe:ſin autem poſterius dixeris, cùm talis neceſſitas non poſſit eſſe niſi ex parte agentis, extra ipſum enim nihil prorſus erat ante generationem Mundi, oportebit Deum ex neceſſitate Mundum produxiſſe:quòd ſi ex neceſſitate produxit,cur non antè,ſeu ab æterno produxit? niſi forte aliquod fuit impedimentum,quod retardauit ipſum.

Quartum argumentum. Aut Deus potuit facere Mundum ab æterno,aut non: ſi potuit, cùm Deus & natura ex poſſibilibus faciant quod melius eſt; melius autem ſit Mundum eſſe, quàm non eſſe, proculdubio ſi potuiſſet illum facere ab æterno, ab æterno feciſſet: ſi non potuit facere ab æterno, ergo oportuit, vt æterna quædam duratio præcederet molitionem Mundi: at videtur & abſurdum & incredibile, quòd Deus per totam æternitatem expectare debuerit, donec potuerit Mundum facere ; nam ſi Deus non poteſt facere Mundum ab æterno, faciat igitur tunc cùm primum poteſt facere : & cùm illud (tunc)præceſſerit æternitas,aut ante illud (tunc) poterat facere Mundum,aut non; ſi non potuit,hoc eſt incredibile, cur tunc potuerit,& non antè:ſi potuit,ergo potuit facere Mundum,antequam potuit.

Quintum argumentum. Si Mundus, cuius aliæ partes ſunt corruptibiles,aliæ incorruptibiles, de nouo factus eſt, omnes partes eius inceperunt eſſe : quod autem incipit eſſe, deſinit etiam

[...]artem.

Digitized by Google

etiam eſſe; non igitur erunt aliquæ partes Mundi incorruptibiles. Ex contrario autem videntur omnes debere eſſe incorruptibiles: nam quod nō eſt factum ex ſubiecto & contrario, id non eſt corruptibile; ſed tales ſunt omnes partes Mundi, vtpote quæ à Deo productæ ſunt per creationem; ergo omnes oporteret eſſe incorruptibiles.

Sextum argumentum. Motus menſuratur tempore; ſi ergo incœpit eſſe, vel incœpit in inſtanti, vel in tempore; fuit igitur tempus ante motum, at tempus non eſt ſine motu. Adde, quòd cùm tempus ſit paſſio & numerus motus, ſicut nō datur prima pars, vel primum mutatum eſſe ipſius motus, ita non dabitur prima pars, nec primum inſtans temporis; quare tempus erit infinitum. Quod ſi dicas, tempus & motum concreatum fuiſſe cum ipſo Mundo, hoc non poteſt dici; nam quæ concreantur, eadem productione terminantur & efficiuntur; at Mundus vel cœlum cœpit eſſe per primum ſui eſſe, cùm ſit res permanēs, & ſubſtantia completa per creationem producta: motus aūt non potuit ſic incipere, cū ſit ens ſucceſſiuum, non enim poteſt dari vel prima pars, vel primum mutatum eſſe motus; ergo terminata creatione cœli, nondum erat motus. Quærendum igitur eſt, quomodo poſtea productus fuerit motus, & quomodo non ante productionē motus fuerit tempus, cùm cœlū non modò natura, ſed etiā duratione quadā inſtantanea, motū præceſſerit.

Septimum argumentum. Præſtantius eſt, non poſſe non facere bonum, quàm poſſe nō facere bonum: ſicuti melius eſt facere bonum, quàm non facere bonum: & melius eſt non poſſe facere malum, quàm poſſe facere: ſed communicare ſe aliis, eſt bonum ac diuinum quidpiam, imò videtur eſſe proprium ſummi boni, & inſeparabile ab ipſo: cùm igitur hæc communicatio in molitione Mundi conſiſtat, non potuit Deus non facere Mundum; quare vel ab æterno fecit, vel aliquod impedimentum fuit, propter quod non ab æterno fecerit; atqui nullum impedimentum fingi poteſt, quod Deum retardare potuerit; ergo Deus fecit Mundum ab æterno.

Octauū argumētum. Deus ſemper ac neceſſariò facit, quod melius eſt; ſi enim ex duobus oppoſitis non ſemper eligeret ac faceret quod melius eſt, ſed interdum quod deterius eſt, profectò nec eſſet ſummè ſapiens, nec ſummè bonus; vel ergo ſimpliciter meliùs eſt Mundum eſſe, quàm nō eſſe, vel è contrario, non eſſe, quā eſſe: ſi melius eſt Mundū non eſſe, quàm eſſe, nunquam ergo Mundus potuit vel debuit fieri à Deo; ſin aūt melius eſt Mundum eſſe, quàm non eſſe, ergo Deus neceſſariò (non quidem neceſſitate coactionis, ſed neceſſitate oppoſita contingentiæ) fecit Mundum: ſicuti ergo non eſt contingens,

Mundum fieri, vel non fieri; ita non erit contingens Mundum de nouo fieri, vel ab æterno fieri. Oportet igitur alterutrum horum eſſe neceſſarium: ſed non fuit neceſſarium de nouo fieri, ergo fuit neceſſarium ab æterno fieri.

Nonum argumentum. Si Deus neceſſariò facit quod melius eſt; & bonum, quò eſt diuturnius, eò melius: cùm igitur Mundum eſſe bonum ſit, melius vtiq; fuerit ipſum æternum facere, quàm nouum. Quare ſic à Deo factus eſt.

Decimum argumentum. Si melius eſt Mundum eſſe, quàm non eſſe, & Deus neceſſariò facit quod melius eſt, quomodo non eſt abſurdum, dicere Mundum de nouo factum fuiſſe? ſic enim Deus præpoſuiſſet priuationem Mundi generationi eius, id eſt, feciſſet non eſſe Mundum æternum, eſſe aũt eius nouum.

Vndecimum argumentum. Si Mundus de nouo factus eſt, quæro; in tota illa æternitate, quæ præceſſit generationem Mũdi, vel Deus erat imperfectus & otioſus, quia nihil faciebat: vel æquè perfectus, ac modò eſt; & tunc, vel erat neceſſarium, vtile, & decens, Mundum eſſe, vel non: ſi igitur in illa æternitate fuit, vel neceſſarium, vel vtile, vel decens, vt Mundus eſſet, oportebat Mundum à Deo, qui ſummè bonus eſt, in illa æternitate factum eſſe: ſi autem tunc non erat neceſſarium, aut conueniens, aut decens; vel fuit hoc tunc cùm conditus eſt, vel nihil horum fuit; ſi fuit, quærenda eſt ratio huius diuerſitatis, cur fuerit tunc & non priùs, vel ab æternitate: ſi nihil horum fuit, ergo fruſtrà Mundus factus eſt: quod enim neq; neceſſarium eſt fieri, neque vtile, neque decens, fruſtrà fit.

Duodecimum argumentum. Cùm Deus ſit ſummè bonus, & velit omnia ſibi eſſe quàm ſimillima, præſertim ea quæ immediatè procedunt ab ipſo; ſicuti alias perfectiones communicauit creaturis, credendum eſt etiam communicaſſe æternitatẽ, quæ eſt vna ex perfectionibus Diuinis: & quemadmodum fecit Intelligentias in aliis omnibus rebus ipſi ſimiles, ita etiam feciſſe in æternitate. Adde. quòd magis apparet excellentia Dei, & infinita virtus eius, ſi credatur & prædicetur, non modò auctor eſſe rerum caducarum & mortalium, ſed etiam opifex eſſe immortalium & ſempiternarum; vt non ſolùm poſſit creaturæ tribuere æternitatem à parte pòſt (vt dicunt Scholaſtici) ſed etiam à parte antè.

Supradictæ rationes ſoluuntur.
C A P. IX.

VErùm ad hæc argumenta non ægriùs quàm ad alia, quæ ſuprà refutauimus, reſpõderi poteſt. Ad primum quidem hoc modo. Quod creatur, antè poterat creari, non ob poten-

tiam paſſiuam alicuius ſubiecti, nulla enim materia tempore præceſſit creationem Mundi, quin etiam tota ipſa materia prima creata fuit; ſed ſolùm ob potentiam actiuam agentis, quod antequam crearet, poterat creare. Potentia enim creatiua Mundi, ex omni æternitate fuit in Deo perfectiſſima.

Ad ſecundum. Multitudo & diſtinctio earum rerum quæ à Deo creantur, & determinatio vniuſcuiuſq; rei in gradu ſuo, non fuit orta ex ipſo nihilo, nec ex ipſo Deo ſimpliciter, ſed ex Deo, prout habet in ſe ideas & notiones omnium rerũ, ſecundum quas, & numerum, & magnitudinem, & gradus perfectionis diſtribuit rebus. Sic eſt in ſacris literis, Deum omnia feciſſe in numero, pondere, & menſura.

An, quia Deus liberè agit, omnes res ſint corruptibiles.

Ad tertium. Mundus poterat produci, & non produci, quia liberè productus eſt à Deo; non tamen idcirco continuò ſequitur, vt Mundus ſit corruptibilis: illud enim axioma (quicquid poteſt fieri & non fieri, eſt corruptibile) verum eſt de eo, cui conuenit talis potentia contradictionis intrinſecè, & propter aliquod eſſentiale principium ipſius, quod eſt materia: nõ valet autem in eo, cui talis potentia non conuenit intrinſecè, ſed extrinſecè, nimirum ex parte agentis, à quo propterea quòd liberè, & non neceſſariò productum fuit, antequam produceretur, potuit produci & non produci. Quamuis igitur Deus liberè impertiuerit eſſe omnibus rebus, quibuſdam tamen largitus eſt eſſe perpetuum, vt per ſe ac ſuapte natura à nullo corrumpi poſſint; aliis autem dedit eſſe caducum ac mortale, quo aliquãdo tandem deficiente, eiuſmodi res interire oportet. Ergo intrinſecè & ſecundum naturam ſuam, aliæ res ſunt corruptibiles, & aliæ incorruptibiles; quædam contingentes, & quædam aliæ neceſſariæ: quoniam aliæ materiam & contrarium habẽt, aliæ verò minimè. At res omnes ad Deum relatæ, à quo liberè productæ ſunt, ita vt potuerint non produci, & liberè conſeruantur, ita vt poſſint non conſeruari; nulla eſt res omnino neceſſaria & incorruptibilis. Diuiſio autem rerum incorruptibiles & incorruptibiles, ſumitur ex natura ipſarum rerum, nõ autem ex earum relatione ad Deum.

Ad quartum. Non potuit Mundus eſſe ab ęterno: quod non arguit impotentiam Dei, ſed repugnantiam ex parte creaturæ; poſita enim Mundi æternitate, permulta conſequuntur abſurda, quæ partim tetigimus in ſolutione primi argumenti Procli, partim infrà adducemus. Quamuis autem Mũdus non potuerit fieri ab æterno ſimpliciter, & (vt quidam aiunt) categorematicè, potuit tamen fieri ab æterno ſyncategorematicè, id eſt, quocunq; puncto æternitatis, vel temporis imaginarij, quod animo fingamus omni æternitati coexitiſſe, ponatur

Mundus fieri, potuit antè & antè fieri, & in infinitum. Quemadmodum, licet Deus non poſſit (vt multi putant) producere aliquod infinitũ actu, poteſt tamen producere infinitum hoc modo, quoniam quocũq; dato finito, ſeu in magnitudine, ſeu in numero, poteſt Deus facere maius, & maius in infinitum; nec poteſt dari vllum finitum, quo non poſſit Deus maius facere. Potentia ergo ad creandum Mundum, non debet terminari per aliquid citra ęternitatem abſolutè, eo modo, vt tunc potuerit, & non antè; ſed debet determinari per æternitatem negatiuè, hoc ſenſu, Mundus non poteſt creari ab ęterno ſimpliciter, ſed poteſt creari ab æterno hoc ſenſu, quia nihil poteſt aſſignari determinate citra æternitatem, ante quod Deus non potuerit Mundum creare. Potentia ergo Dei ad creandum Mundum, nec determinatur per æternitatem, nec per aliquid determinatum citra æternitatem, ſed per id quod eſt citra æternitatem, confusè ac indeterminatè.

An citra æternitatem poſſit aſſignari primum inſtans creationis Mundi.

Ad quintum. Neceſſe fuit, vt in prima productione rerum, omnes res ex nihilo producerentur: nihilominus tamē ex iis, quę tunc producta ſunt, alia nactą fuerunt materiam, & contrariũ, ex quibus, & per quę generari & corrumpi poſſent; alia verò ab omni materią ſegregata, & à contrariis libera, immortalem atq; immutabilem naturam ſortita ſunt: hinc igitur factum eſt, vt quamuis in procreatione Mundi omnes res ſimilis productionis modo extiterint, tamen propter diuerſas naturas, quas in illa creatione acceperunt, aliæ res fuerint corruptibiles, aliæ verò incorruptibiles.

Ad ſextum. Non datur primum inſtans temporis, ſicut non datur primum mutatum eſſe motus circularis. De motu autem cùm non ſit res permanens, nec à mobili, vel termino ad quem, diſtinctą, non rectè quæritur quomodo producatur, per creationem ne, an per generationem? non enim motus per motum producitur, nec eſt motus ad motum, vt in 5. Phyſ. Ariſtoteles demonſtrat. Cœlum autem, cùm ſecundum ſubſtantiam menſuretur æternitate vel æuo, non poteſt rectè dici eſſe prius motu circulari, vel tempore, vel inſtanti temporis, ſed quadam duratione indiuiſibili ipſius æui, cui reſponderet inſtans in tempore, ſi ponamus cœlum immediatè, poſtquam fuit creatum, moueri cœpiſſe.

Ad ſeptimum. Deus neceſſariò facit bonum, hoc ſenſu, quòd quidquid Deus facit, neceſſariò bonum eſt: nulla tamen neceſſitate aſtringitur Deus, vt hoc vel illud bonũ faciat. Cum enim liberè agere, ſit perfectio quædam in homine, non ea eſt remouenda à Deo, præſertim in iis operationibus, quæ ſunt extra ipſum, in quarum effectione non conſiſtit perfectio Dei. Deus

igi-

igitur neceſſariò facit bonum, quoniam quod ab eo fit, neceſſariò bonum eſt; non tamen neceſſariò facit bonum, vt neceſſarium ſit ipſum facere hoc vel illud: ſi enim fit à Deo hoc ipſo bonum eſt, & hoc ipſo eſt melius eſſe, quàm non eſſe, præcipuè tunc quando fit; ſin autem à Deo non fit, hoc ipſo melius eſt non fieri tunc præcipuè. Atque hinc patet etiam octaui argumenti ſolutio.

Ad nonum. Melius eſt æternum eſſe quàm non æternũ, ſimpliciter loquendo; ſed non eſt melius Mundo, quia repugnat naturæ ipſius, vt coæternus ſit Deo. Sicut eſſe incorporeũ ſimpliciter melius eſt, quàm eſſe corporeum, ſed non eſt id melius homini, cuius naturæ repugnat, ipſum eſſe incorporeum. Vel aliter reſponderi poteſt; non eſſe melius mundo vt is ſit æternus, ratione finis, propter quem à Deo fuit conditus, nimirum vt ex eo Dei infinita poteſtas, atq; maieſtas ab hominibus cognoſceretur, quæ faciliùs, clariùs, certiusq; ex noua Mundi molitione, quam ex eius æternitate cognoſcuntur.

Ad decimum. Quamuis ipſi Mundo melius ſit eſſe, quàm non eſſe, tamen Deo neq; melius eſt, neque deterius eſt, Mundum facere vel non facere: quia Mundi effectio nihil Dei perfectionem attingit.

Ad vndecimum. Vt Mundus in æternitate coexiſteret Deo, impoſſibile fuit, vel certè non decuit: vt autem aliquando fieret exiſtimare decet, fuiſſe quidem conueniens, quandoquidem a Deo factus eſt; non tamen fuiſſe neceſſarium, vt non potuerit non fieri.

Ad duodecimum. Communicauit quidem Deus creaturis eas perfectiones, quas conditio creaturę ferebat; eas verò, quæ ſuperant ſtatum & cõditionem creaturę, nec debuit, nec potuit communicare: neq, enim fieri poteſt, vt creatura ſit, vel infinita virtute prædita, vel incauſata & independens, ac (vt quidam putant) vel Deo coeterna. Non eſt aũt Deus auctor tantummodo rerum caducarum, ſed etiam immortalium & perpetuarum: quòd aũt non poſſit facere ſibi rẹs coæternas, hoc manifeſtiſſimè indicat ſummam excellentiam Dei; cui nulla creatura, aut in eſſentia & perfectione, aut in virtute & actione, aut in vita & duratione, par & æqualis eſſe poteſt.

Atq; hæc quidem ſint contra Peripateticos, & nonnullos Platonicos, qui pro æternitate Mundi, quaſi pro aris & focis ipſoq; capite, acerrimè dimicant, eamq; pugnaciter & mordicus defendunt, diſputata. Nos enim eorum tela, quibus veritatem petebant, hebetauimus, fregimus, fecimusq;, vt ea nihil planè veritati poſſent officere.

An Mundus potuerit eſſe ab æterno, variæ Theologorum opiniones, Ac prima omnium Henrici & Philoponi, æternitatem creaturæ repugnare aientium, opinio explicatur.

Cap. X.

NOn eſſe neceſſarium, vt Mundus ſit ab æterno, ſatis explicatum eſt, refutatis argumentis Philoſophorum, qui æternitatem Mundi obnixè defendunt. Mundũ non eſſe æternum, ſed de nouo factum, fide cognitum & perceptum habemus. An is tamen ſecundum potentiam Dei, quam vocant abſolutam, ab æterno effici potuerit, Theologi adducunt in quæſtionem, quam nos hoc loco velut clauſulam huius libri, atq; adeò totius operis, quanta maxima fieri poſſit breuitate & perſpicuitate, pertractare volumus. Quatuor hac de re inter ſe diſcrepãtes apud Theologos (nam à Theologis potiùs, quã à Philoſophis, hæc controuerſia tractari ſolet) opiniones reperio.

Septem argumentis prob. tur, æternitatem omni creaturæ repugnare.

Prima opinio eſt Henrici de Gandauo, Quol. 1. q. 7. & Philoponi in eo libro, quo reſpondet argumentis Procli pro æternitate Mundi; aſſerentium, eſſe omnino impoſſibile, vllam creaturam eſſe ab æterno: quod probant his rationibus. 1. Creatio eſt productio ex nihilo; cùm igitur terminus à quo creationis ſit nihil, & non ens, neceſſe eſt in creatione non ens & nihil, præcedere ipſum eſſe rei quæ creatur, ſicut terminus à quo præcedit terminum ad quem: quare quod creatur, æternum eſſe non põt. 2. de omni producto verum eſt dicere, ipſum produci, vel ita vt aliquando verum fuerit dicere, ipſum tunc produci, vel ita vt verũ ſit dicere, ipſum ſemper produci; ſed de creatura non eſt verum dicere, ipſam ſemper produci alioquin nulla creatura haberet eſſe permanens, ſed tantùm eſſe ſucceſſiuum; ergo verum eſt dicere eam aliquo inſtanti produci: ſed cùm producitur, incipit habere eſſe, ergo ſi in aliquo inſtanti producitur, non ſemper, nec ab æterno, habet eſſe. 3. Creatura habet eſſe acquiſitum à Deo; ergo habet eſſe poſt nõ eſſe, nam quod acquirit aliquid, id non ſemper habuit. 4. Si creatura eſſet ab æterno, non differret in ea creatio & conſeruatio; hæc aũt differre inter ſe manifeſtum eſt tum ex definitione creationis & conſeruationis, tum ex eo, quòd agens particulare eſt cauſa efficiens eius quod producitur, non tamen eſt cauſa conſeruans; quare etiam vbi hæc duo in vnum concurrunt, habent ſaltem diuerſas rationes. 5. Si aliqua creatura eſſet ab æterno, illa per æternã durationem haberet eſſe neceſſarium, & penitus indefectibile, etiam per abſolutam Dei potentiam: nam ponatur talis creatura annihilari à Deo, vel annihilari põt ab æterno, & ſic quia ponitur eſſe ab æterno, habebit eſſe ab æterno; & quia dicitur annibi-

nihilari ab æterno (quod autem annihilatur non eſt) nō erit ab æterno; quare & erit & non erit ab æterno: Vel talis creatura nō pōt annihilari ab æterno, quare cùm ipſa habeat eſſe ab æterno, quandocunq; citra æternitatem annihilabitur, neceſſarium eſt iam ipſam habuiſſe eſſe ab æterno, & per totam illam æternitatem, eſſe omnino indefectibilem; & quia omne æternū eſt neceſſarium, quippe cùm careat potentia cōtradictionis ad eſſe & non eſſe, vt docet Ari 9. Met. t. 17. ab æterno quoq; ipſa habuiſſet eſſe neceſſarium: Hoc aūt videtur repugnare omnipotentiæ Dei, & dependentiæ, quam omnis creatura perpetuò habet à Deo in eſſe. 6. Si creatura, nec eſſentiam, nec virtutem pōt habere infinitam, ergo neq; durationem, ne ponatur creatura, in aliquo par & æqualis Deo: & ſicut Deus in eſſentia habet aliquid proprium, quod eſt eſſe actum purum; & in virtute, quod eſt eſſe infinitum; & in actione ad extra, quod eſt habere vim creandi; ita in duratione habere debet aliquid proprium, & incommunicabile aliis, nempe æternitatem.

Pro hac ſententia facere videntur permulta teſtimonia ſanctorum Patrum, negantium vllam creaturam coæternam Deo eſſe poſſe. Athanaſius in ſecunda oratione contra Arrianos, ait non poſſe creaturam, quippe quæ ex non eſſe ad eſſe traducitur, coæternam eſſe opifici ſuo. Ambroſius primo Exameron, *quid tam abſurdum eſt*, inquit, *quàm vt æternitas operis, cum æternitati iūgatur auctoris*? Auguſtinus lib. contra Felicianum Arrianum, ita definit creaturam: *Creatura eſt ex eo quod nondum eſt, vel aliquando non fuit, corruptibilis rei quantum in ſe eſt, Omnipotentis Dei voluntate facta ſubſtantia.* Damaſcenus lib. 1. de Fide orthodoxa, c. 8. *Quoniam*, inquit, *creatio, Diuinæ voluntatis opus eſt, non eſt coæterna Deo, neq; enim quod ex non eſſe ad eſſe traducitur, capax eſt, vt coæternum ſit ſuo principio.* Deniq; Baſilius, Gregorius Naziāzenus, Athanaſius, Hilarius, Auguſtinus, aliiq; multi, pugnantes contra Arrium, aſſerentem Verbum Diuinum eſſe creaturam, hac præcipuè argumentatione vtebantur: Nulla creatura eſt coæterna ſuo creatori; ſed ex ſacris literis euidenter colligitur, Verbum eſſe coæternum Deo; ergo non eſt creatura: quæ argumentatio parum firma eſſet ad conuincendos Arrianos, ſi creatura Deo coæterna eſſe poſſet. *Teſtimonia ſanctorum Patrum.*

Secunda Opinio Durandi; Aeternitatem repugnare rebus corruptibilibus, non autem incorruptibilibus. CAP. XI.

ALtera opinio eſt Durandi in 1. Sen. Diſt. 1. qui cenſet æternitatem non repugnare ſubſtantiis incorruptibilib. vt Cœlis, & intelligentiis: at reb. corruptilib. quarum natura ſpecifica in vno indiuiduo perpetuari non pōt, ſed conſeruatur per ſucceſſionē indiuiduorū, quæ generātur & intereūt, eam omnino repugnare. Rationes quidem, quib. oſtendi poſſet, res incorruptibiles æternas eſſe poſſe, cognoſci poterunt ex tractatione & cōfirmatione tertiæ opinionis, quam ſequenti cap. ſubiungam. Hac enim re non diſcrepat tertia opinio ab hac ſecunda.

Aeternitatē repugnare rebus corruptibilibus, probatur quatuor argumentis.

Quòd autem æternitas repugnet rebus corruptibilibus, ea maximè ratione perſuaderi ſolet, quòd ex hac poſitione permulta, eaq; grauiſſima & abſurdiſſima incommoda, exiſtunt. Primò enim infinitum actu tranſactum & pertranſitum fuiſſet: nam poſita æternitate Mundi, vſq; ad hodiernum diem exactæ & tranſactæ fuiſſent infinitæ conuerſiones ſolis, aliorumq; ſyderum, infiniti dies, infinita cuiuſlibet ſpeciei indiuidua: infinitum autem nullo modo pertranſiri poſſe, & Ariſtoteles docet, & nullo docente ratio ipſa ſuadet.

Deinde, aliquid eſſet maius infinito: nam cōuerſiones lunæ plures ſunt quàm ſolis, cùm vna conuerſio ſolis cōtineat duodecim lunæ: Dies itē multò plures ſunt quàm anni, cum annus comprehendat trecentos ſexaginta quinq; dies. At poſitā æternitate Mundi, conuerſiones ſolis fuiſſent infinitæ, ſimiliter etiā anni fuiſſent infiniti; ergo daretur aliquid multò maius infinito. Quinetiam eſſet aliquid, quod infinitè excederet aliud infinitum: exceſſus enim dierum ſuper annos, non pōt eſſe finitus, quippe cùm ſucceſſio dierum ſit æterna & infinita; quare neceſſario erit infinitus. His quoq; conſequens eſt, aliud ſimul eſſe maius alio, & eidem æquale. Etenim dies, & anni, qua ratione ſunt ambo infiniti, inæquales eſſe non poſſunt: qua ratione aūt vnus annus continet in ſe multos dies, neceſſe eſt annos pauciores eſſe diebus. Quòd autem duo infinita inæqualia eſſe nequeant, declaratur ſimul & probatur hoc exemplo. Sint duæ lineæ, ſeu aliæ magnitudines, ex vna parte infinitæ ſecundū longitudinem, ex altera parte finitæ, & ex ea parte, qua finitæ ſunt, ſint inter ſe æquales: addatur vni earum, ex qua parte eſt finita, pedalis magnitudo, ſecundùm quam excedat alteram lineam, qua parte ipſa eſt finita: deinde ex qua parte ſunt finita, coæquentur inuicem illæ duæ lineæ, trahendo minorem, id eſt, eius cui nō fuit facta additio, ad æqualitatē maioris, hoc eſt, eius cui facta eſt additio: tunc quæratur, an hæ duæ lineæ, ſicut ſunt iam factæ æquales ex parte, qua ſint finitæ, an ſint etiam æquales ex

ea

ea parte, qua ſunt infinitæ, an inæquales? ſi ſunt inæquales, ergo illa, quæ eſt minor, & exceditur, non eſt infinita; infinitum enim quà infinitum, non pōt excedi: ſin aūt etiam illo modo ſunt ęquales, ergo falſum eſt illud primum principiū Mathematicum, ſi æqualibus addas inæqualia, neceſſe eſt ea fieri inæqualia. Sed huic exemplo poſſet occurri, negando, lineam illā, verſus eam partem, ſecundum quam eſt infinita, poſſe vlterius ꝓmoueri & protendi. Nam extra vel vltra infinitum, vt eſt infinitum, nihil eſſe pōt, quo ipſum porrigatur atq; extendatur, alioqui non eſſet infinitum. Verū hoc obiter ſit dictum. Manifeſtū igitur eſt, id, cuius gratia hæc à nobis dicta ſunt, nimirū duo infinita, qua ratione infinita ſunt, inter ſe inęqualia eſſe nō poſſe.

Poſtea, poſita æternitate Mundi in rebus corruptibilibus, neceſſariò ſequitur, eſſe actu infinitam aliquam multitudinem rerum: nam generatio hominum eſſet æterna, ſicut generatio equorum, & leonum, cauſam enim aliquam probabilē, cur generatio aliorum animalium potuerit eſſe æterna, hominis aūt nō potuerit, vel fingere difficile eſt, ne dicam impoſſibile. Cùm autem ſuum quiſq; hominum habeat animum immortalem, & poſt cuiuſque interitum perpetuò ſuperſtitem, neceſſe eſt actu eſſe infinitas animas infinitorum hominum, qui ab æternitate vſq; ad hunc diem per ſucceſſionem fuerunt.

Ad extremum, hinc efficeretur, eſſe aliquas creaturas infinitæ virtutis in vigore. Etenim non eſt dubium quin quilibet Angelus cognoſcat omnes conuerſiones eius orbis cœleſtis, quem mouet; tritum enim eſt Philoſophorum ſermone: Intelligētiam mouere cœlum per intellectum & appetitum. Sed quilibet Angelus, ſi ab æternitate mouiſſet cœlum, effeciſſet infinitas conuerſiones ſui orbis, ergo illas omnes cognōſceret, niſi quis fingat cadere in Angelos obliuionem rerum cognitarum: infinitum autem, ea ratione vt eſt infinitum, non poteſt comprehendi, niſi ab intellectu infinito; oportet igitur in vno quoq; Angelo eſſe vim intelligendi infinitam, hoc eſt in eo eſſe infinitam perfectionem. His igitur argumentis ſecunda hæc opinio ſuaderi & probari poſſet.

Tertia opinio D. Thomæ & Nominalium, omnem creaturam potuiſſe fieri ab æterno. CAP. XII.

TErtia opinio eſt eorum, qui affirmant eternitatem, nec ratione rerum incorruptibilium, nec ratione rerum corruptibilium, repugnare Mundo: hoc eſt, tam ſubſtantias incorruptibiles, quàm corruptibiles potuiſſe fieri ab æterno.

Hanc ſententiam amplectitur Gregorius Arimin. 2. ſen. d. 1. &

Gabriel ibidem, & Ochan; licèt is non tam pugnaciter eam defendat. Etenim in 2.quol.quæſt.5.tametſi hanc opinionem iudicat probabiliorem, non inficiatur tamen contrariam etiam defendi poſſe, neutramq; partem huius controuerſiæ affirmat poſſe demonſtratiuè probari. D.Thom.in 1.Part.quæſt.46.art. 2.eandem ſententiam probat dupliciter. Primò; Mundum incepiſſe eſt articulus fidei? Moyſes enim dicens (In principio creauit Deus cœlum, & terram) ſecundum D. Gregorium homil. prima in Ezechielem, prophetauit de præterito: & in principio Symboli profitemur nos credere Deum eſſe creatorem cœli: articulus autem fidei non poteſt demõſtratione probari, quiá fides, ſecundum D. Paulum ad Hebræos 11. eſt argumentum non apparentium. Deinde; nouitas Mundi non poteſt recipere demonſtrationem ex parte Mundi: principium enim demonſtrationis eſt quod quid eſt, hoc autem abſtrahit ab omni differentia temporis, & ab eſſe, vel non eſſe, quare hũc Mundum, ſemper vel non ſemper fuiſſe, in demõſtrationem cadere non poteſt. Neque verò id demonſtrari poteſt ex parte Dei creantis Mundum: cùm enim Deus agat per voluntatem, voluntas autem eius, in ijs quæ pertinent ad creaturarũ productionem, libera ſit, nullaque neceſſitate teneatur, non poteſt talis voluntas ratione cõprehendi; nec ratione naturali certò ſciri poteſt à nobis, an Deus voluerit creare Mundum ab æterno, an de nouo. Ex his igitur manifeſtè perſpicitur, D. Thomæ non videri impoſſibilem æternitatem Mundi, ſecundum omnes eius partes. In fine tamen illius articuli, videtur excipere hominem, cuius generationem non audet dicere poſſibilem fuiſſe ab æterno, ne cogatur admittere infinitam multitudinem animarum; quam infinitatem, vt rem valde abſurdam, & rationi contrariam, atq; adeò impoſſibilem, ipſe refutauerat atq; reiecerat in 1.par.quæſt.7.art.4.

Pulcherrima argumentatio, qua cõcluditur, Mũdum ab æterno effici potuiſſe.

Sed reuertamur ad explicationem & confirmationem tertiæ opinionis, quæ hac vna ratione clariſſimè firmiſſimeq; probatur. Quicquid non implicat contradictionem, eſt poſſibile Deo: ſed creaturam eſſe ab æterno, non implicat contradictionem: hoc ergo eſt poſſibile. Maior, cõfeſſione omnium Theologorum, apud omnes eſt certiſſima & notiſſima. Minor ita probatur: Si eſt impoſſibile, creaturã eſſe ꝑductam ab æterno, vel hæc impoſſibilitas prouenit ex parte Dei creantis, vel ex parte ipſius creationis, vel ex parte creaturæ: Ex parte Dei producẽtis tripliciter prouenire poteſt; vel quia putatur nullum productum coæuum eſſe poſſe ſuo producenti; vel quia producens liberum, cùm agat ex electione, exiſtimatur præcedere debere aliqua duratione ſuum effectum; vel quia ſi creatura coæterna

Creatori, videretur Creator in aliquo, nimirum in duratione,
non eſſe ſuperior, maior atq; præſtantior, quàm creatura : Sed
nullum horum trium tollit æternitatem creaturæ, ergo, &c. Nõ
primum, tum quia in Diuina Trinitate Pater vere producit Fi-
lium, cùm tamen credamus Filium eſſe coæternum Patri : tum
etiam, quia Philoſophi concedunt, in rebus naturalibus inue-
niri aliquas cauſas efficientes, quæ ſimul ſunt cum effectis; &
D. Auguſt. oſtendere volens hæc duo non pugnare inter ſe, vt
nimirum Filius Dei ſit productus à Patre, & tamen ſit ei coæ-
ternus, id in 6. lib. de Trinitate c. 1. declarat hoc exemplo; ſplen-
dor (inquit) qui gignitur ab igne, atq; diffunditur, coæuus eſt i-
gni, & eſſet ei coæternus, ſi ignis eſſet æternus. Sed dicet aliquis
Ari. in 2. li. Metaphyſ. t. 16. id diſcriminis ponere, inter formam
& cauſam efficientem, quòd forma ſimul eſt cum eo cuius eſt
forma, efficiens autem eſt ante ſuum effectum. Ad hoc reſpõ-
deri põteſt tripliciter; primò, repugnare formæ, ea ratione qua
forma eſt, ipſam eſſe ante compoſitum, cuius forma eſt; at effi-
ciẽti, vt efficiens eſt, non repugnare, vt ſit ante ſuum effectum:
nam etſi reperiuntur nonnullæ cauſæ efficientes; quæ ſimul
tempore ſint cum ſuis effectis, plurimæ tamen aliæ paſſim re-
periuntur, quæ tempore antegrediuntur effecta: atq; hoc qui-
dem ſatis eſt Ari. ad diſtinguendam formam à cauſa efficienti.
Deinde Ari. eo loco non ait cauſas efficientes eſſe antiquiores
effectis, ſed cauſas mouentes, hoc eſt, cauſas efficiẽtes, quæ per
motum efficiunt, has. n. priores eſſe neceſſe eſt. Nam mouens
præſupponitur motui, motus etiam effectui, qui producitur
per motum; omnis aũt motus fit in tempore, quare neceſſe eſt
cauſam mouẽtem tempore priorẽ eſſe effectu, qui per motum
ab ea producitur. Poſtremò, Ari. illo loco tantùm vult ſignifica
re, (quod ſtatim perſpicuum fit conſideranti eius verba) formã
ſimul eſſe cum compoſito, hoc eſt, eadem productione produ
ci, qua producitur compoſitum; cauſas verò mouẽtes ante or-
tas exiſtere, hoc eſt, non produci ea productione, qua compo-
ſitum ab ipſis producitur, alioquin producerent ſeipſas, quod
eſt impoſſibile. Nec verò dici põt, quoniam eſt Deus agẽs libe-
rum, ideo neceſſarium eſſe, vt creatura ſit Deo poſterior dura-
tione. Etenim, quia Deus agit liberè, cũ ſit infinitæ virtutis, non
eſt minoris potentiæ, quàm ſi eſſet agens ex neceſſitate naturæ;
ſed ſi ageret ex neceſſitate naturæ, produxiſſet mundum ab æ-
terno: ergo quòd agat liberè, id non obſtat, quò minùs potue-
rit Mundum producere ab æterno. Præterea, agens ex electio-
ne, tunc ſucceſſiuè agit, & tempore anteit effectum, cùm ele-
ctio non eſt actus voluntatis ſimplex, & totus ſimul, ſed præ-
requirit deliberationem, quæ propter diſcurſum rationis ei

adiunctum, fit ſucceſſiuè, ſicut cernimus in homine; at electio Dei, non ſecus ac eius intellectio, eſt actus volũtatis Diuinę ſimplicissimus, totus ſimul, Deoq; coæternus, non igitur, qđ Deus liberè, atq; ex electione agat, id obſtat, quò minùs potuerit ab eo produci Mũdus ab æterno. Adde, quòd Deus agit per ſuam voluntatem; in Deo autem non eſt maius ipſum velle, quàm poſſe, ſecundum illud, quod ſcriptum eſt in lib. Sapientiæ; *cum iubeſt poſſe ſubeſt :* potuit autem Deus velle producere Mundum ab æterno, ergò potuit etiam producere. Nec illud etiam verè dici poteſt, ſi creatura ſit æterna, eam fore aliqua re parem Deo, nam quamuis ponatur creatura coæterna Deo, non continuò tamẽ ponitur ei æqualis in duratione, ſed multò inferior. Aeternitas. n. Dei eſt omnino neceſſaria, quia Deus non poteſt non eſſe æternus, creatura verò poteſt eſſe, & non eſſe æterna. Deinde æternitas creaturę eſt ab alio per participationem, æternitas Dei eſt à ſe per eſſentiam. Hoc fusè docet Boetius lib. 5. de Conſolatione, proſa 6.

Ex parte creationis exiſtimari poſſet, æternitatem repugnare creaturæ, duas ob cauſas; tum quia creatio ſignificare videtur actionem aliquam, quæ cùm non fiat in æternitate, fieri debet in aliquo inſtanti; at in duratione æterna non põt aſſignari vnum aliquod inſtans primum: tum etiam, quoniam creatio dicitur ex nihilo ꝓductio, quare oportet creaturam prius fuiſſe nihil, deinde accepiſſe per creationem ipſum eſſe. Sed neutrã harum cauſarum tollit poſſibilitatem æternitatis in creatura. Non quidem prior; cùm. n. Mundus creari ab æterno ponitur, hic nomen creationis non ſignificat actionem aliquam à Deo proficiſcentem ad creaturas, ſed tantùm ſignificat habitudinem Mundi ad Deum, tanquam ad ſuum principium, à quo ipſius eſſe dependet. quemadmodum in Deo, cùm dicitur Filius produci à Patre, nomine productionis nõ ſignificatur actio aliqua media inter Patrem & Filium, ſed illud tantùm ſignificatur, Filium non habere eſſe à ſe, ſed à Patre: ſicut etiam, cùm dicitur eſſe riſibile, procedere & manere ab homine, non ſignificatur media quæpiam actio, per quam riſibile producatur ab homine, ſed tantum dependentia riſibilis ab homine, tãquam ab intrinſeco eius principio. Vide D. Tho. 1. par. qu. 41. art. 1. ad ſecundum. Neq; verò poſterior cauſa probabilior eſt. Etenim cùm dicitur creatio fieri ex nihilo, nõ ſignificatur ordo aliquis ipſius eſſe poſt non eſſe, vel tranſitus à non eſſe ad eſſe; ſed tantum ſignificatur negatio materiæ vel ſubiecti: vt fieri ex nihilo non ſit aliud, quàm non fieri ex aliquo ſubiecto vel materia, & hæc quadrat in quamlibet creaturam, etiam æternam.

Ex parte creaturæ videri poſſet repugnare ei æternitas; vel

quia communiter dicitur creaturę ex ſe conuenire non eſſe:aut igitur creaturæ conuenit nõ eſſe,poſt eſſe ipſius;at multæ creaturæ ſunt incorruptibiles,quæ nunquam amittent eſſe:aut non eſſe conuenit ei ſimul cum eſſe; at hoc implicat contradictionem:aut deniq; conuenit ei non eſſe, priuſquam adueniat ei ipſum eſſe; ergo non poteſt ſemper, & ab æterno fuiſſe, ſed oportet aliquando non habuiſſe eſſe. Vel repugnat æternitas creaturæ,quia creatura dicitur habere eſſe participatum, & acquiſitum à Deo;at ſi creatura fuiſſet ab æterno,ſemper habuiſſet eſſe,neq; aſſignari poſſet in illa æternitate,quando illud eſſe acquiſiuerit, & acceperit à Deo. Sed neutrum horum multum valet ad euertendam æternitatem creaturæ; nam cùm dicitur, quod creaturæ conuenit ex ſe non eſſe,non ſignificatur, quòd ea priùs debuerit non eſſe,ſed quod ex ſe non habet eſſe,& ſibi ſoli à Deo derelicta,confeſtim in nihilum recideret:quare illud non eſſe conuenit ei,tunc etiã cùm habet eſſe,quia tunc verum eſt dicere,creaturã non eſſe à ſe,ſed à Deo,in quo viuimus,mouemur, & ſumus. Hoc etiã ſignificatur,cùm dicitur creaturam habere eſſe acquiſitum,& acceptum à Deo,hoc eſt dependens à Deo.Quãquam & hæ,& aliæ ſimiles ſententiæ pronũtiantur à Doctoribus de creatura , ea ratione , vt verè facta eſt à Deo,non autem vt poterat ab eo fieri ſecundum abſolutam eius potentiam.

Exponitur Auctoris Sententia. Cap. XIII.

QVarta eſt opinio Scoti, qui in 2. Sent. diſt. 1. qu. 3. problematicè tractat hanc quæſtionem,affirmans vtramque partem contradictionis æqualiter eſſe probabilem,& pro vtraque rationes afferens, eaſq; ſoluens. Quam ego Scoti opinionem probo aliqua ex parte; ſed vt quod ſentio planiùs intelligatur, ſubiiciam hic nonnullas propoſitiones , quibus ſententiam meam breuiter explicabo.

Prima Propoſitio. Creatura ſecundum naturam ſuam incorruptibilis, vt Angelus, potuit eſſe ab æterno. Hoc non alia ratione probari debet , quàm ea quæ copiosè à nobis expoſita eſt proximè antecedenti capite , in tractatione tertiæ opinionis. Nempe,hoc non implicat cõtradictionem,neq; ex parte Dei creantis, neq; ex parte creationis , nec ex parte creaturæ,ergo eſt Deo poſſibile. Sed quia rationes, quibus prima opinio Henrici ſuprà eſt confirmata , huic propoſitioni aduerſantur , earum hoc loco ſolutionem perſtringamus. Ad primam reſpondemus : Creaturam produci ex nihilo,non quia priùs fuerit nihil,ſed quia non producitur ex aliquo ſubiecto,

Solutio rationum Henrici, aientus æternitatem repugnare omni rei creatæ.

vt idem valeat produci ex nihilo, quod produci non ex aliquo tanquam ſubiecto, ſi autem Angelus eſſet ab æterno, verè dici poſſet, illum productum eſſe ex nihilo, id eſt, nõ ex aliquo ſubiecto. Ad ſecundam. Cùm æternum aliquod dicitur productũ, hæc vox, productum, non ſignificat actionem aliquã, ſeu mutationem intermediam inter producens & productum: ſed tantùm ſignificatur, illud æternum non habere eſſe à ſe, ſed habere eſſe dependens à Deo. Sed quia in rebus nobis notis, quę res habet eſſe ab alio, eam ab illo produci cernimus, ideo his etiam vocibus vtimur in rebus æternis, quin etiam in Diuinis, tãtùm, vt ſignificemus habitudinem vnius rei ad aliam, tanquam ad principium, à quo eſt eſſe illius. Ad tertiam. Creatura dicitur habere eſſe acquiſitum à Deo, hoc eſt, habere eſſe fluens & depẽdens à Deo, quod etiam põt eſſe in æternitate: ſicut ſi ſol æternus eſſet, ſplendor ei coæternus, eſſet fluens & dependens ab ipſo. Ad quartam. Licèt in rebus de nouo productis clariùs appareat diſcrimen inter creationem, & conſeruationem: dicitur. n. creatio, quatenus res incipit eſſe, quod antea nõ erat: dicitur conſeruatio, quatenus res in eſſe per productionem accepto, aliquandiu permanet dependenter à Deo: aliquo tamen modo etiam in æternitate creaturæ, huiuſmodi diſcrimen cogitatione deſignari & notari põt. Nam ſi Angelus (verbi gratia) eſſet æternus, diceretur productus à Deo, quatenus ab ipſo habet ſuum eſſe; diceretur idem quoq; conſeruatus à Deo, quatenus illud eſſe habuit permanens, & continuatum per æternitatem, produci.n. præciſè ſumptum, non ſignificat aliud, quàm habere eſſe ab alio; conſeruari aũt ab aliquo, eſt in eſſe, quod habet ab alio, permanere aliquandiu, hoc eſt, ſiue per infinitam aliquam durationem, ſiue per finitam & temporalem. Ad quintã. Sicut creatura cùm eſt, non põt non eſſe, nec tunc poteſt annihilari, ita vt cùm eſt non ſit, quia hoc implicat cõtradictionem; ſic etiam, ſi ponatur creatura eſſe ab æterno, neceſſe eſt illã habere æternam durationem, & impoſſibile eſt illam ab æterno annihilari. Neq; hoc arguit eſſe ipſam ens ſimpliciter neceſſarium, & penitus indefectibile, niſi tantùm ex ſuppoſitione: quẽadmodum res dum eſt, habet eſſe neceſſarium & indefectibile. Quod autem ex Ari. adducitur, (omne æternum eſſe neceſſarium) verum eſt, ſed intelligi debet eo modo eſſe neceſſarium, quo eſt æternum: ſi eſt æternum a ſe ac ſimpliciter, erit quoque ſimpliciter & à ſe neceſſarium. ſin aũt eſt æternum ex ſuppoſitione, & ex libera voluntate alterius, ſimili etiam ratione neceſſarium haberi debet, & ſic fuiſſet Angelus res quædã neceſſaria, ſi is fuiſſet ab æterno. Ad ſextam. Quamuis ponatur creatura coæterna Deo, nihilominus tamẽ Deus eſt ea ſuperior, atq;

Diſcrimen inter productionem & conſeruationem reperiretur in creatura, tametſi ea fuiſſet ab æterno.

præ-

præſtantior ſecundum durationem; & quia Deus eſſentialiter eſt ſua æternitas: & quia eſt æternus ex ſe, & quia eſt neceſſariò æternus, & quia eſt in omnibus & omnino æternus. Proprium igitur Dei ſecundum durationem eſt, eſſentialiter, neceſſariò & ex ſe, in omnibus, & omni modo eſſe æternum; quorum nullus modus æternitatis in vllam planè creaturam conuenire poteſt.

Ad illa teſtimonia ſanctorum Patrum tripliciter reſpondere poſſumus. Primò: Sanctos Patres conſideraſſe creationem eo modo, vt verè facta eſt à Deo, non autem vt ab eo fieri abſolutè potuit. & quia conſtat ex ſacris literis, omnes creaturas eſſe de nouo factas, ideo tradiderunt eam creationis definitionem, quæ ſoli creationi nouæ, & creaturæ de nouo factæ, accōmodari poteſt. Deinde, hæc vox (non poſſe) frequenter in ſcripturis ſumitur, non pro eo, quod eſt ſimpliciter impoſſibile, ſed pro eo, quod eſt non eſſe conueniens, decens, rationi cōgruum. Sic ſumitur Matthæi 9. *Non poſſunt filij ſponſi lugere, quandiu cum illis eſt ſponſus.* & Marci 6. *Chriſtus non poterat in patria ſua virtutem vllam facere.* & Actuum 4. *Non poſſumus nō loqui quæ vidimus & audiuimus.* Hoc etiam modo Sancti Patres ſumunt (non poſſe,) cùm aiunt creaturam coæternam Deo eſſe non poſſe, hoc eſt non eſſe cōueniens, aut decens. Poſtremò: Sancti Patres, ex ſuppoſitione conceſſa, & vſurpata ab Ariſt. rectiſſimè, concludūt creaturam eſſe nō poſſe ab æterno. Arius enim ponebat creaturam eſſe id, quod priùs non erat, & per voluntatē Dei ex non eſſe traducitur ad eſſe. Quocirca, aiebat Filium Dei (quem creaturam vocabat) eſſe ex non extantibus, vel non exiſtētibus. Aduerſus quē, poſita tali notione creaturæ, euidenter argumentabantur Patres, Filium Dei nō eſſe creaturam, vtpote quē clariſſimis ſcripturæ teſtimoniis oſtendebant eſſe coæternum Patri.

Secunda Propoſitio: Creatura corruptibilis in particulari, vt aliquis equus, vel aliquis leo, partim ab æterno produci potuit, partim non potuit. Huius propoſitionis facile & promptum eſt rationem explicare. Nam ſi equus (verbi gratia) relinquatur ſuæ naturæ, & talis producatur, qualis eſt ſecundum naturam ſuam, non poteſt produci ab æterno. Si enim producatur ab æterno, neceſſe eſt illum viuere infinito quodam tempore: ſi enim finito tantùm tempore viueret, ab eius productione, vſq; ad interitum eiuſdem, non niſi finitum tempus interceſſiſſet: quare non fuiſſet ab æterno. Si autem ita producatur, vt relinquatur naturæ ſuæ, cùm ſit natura corruptibilis, impoſſibile erit eum infinito tempore durare: omne enim corruptibile, neceſſe eſt aliquando tandem poſt certum & definitum tempus corrumpi: hoc autem, quod eſt non durare infinito tempore, pugnat cum eo, quod eſt fuiſſe ab æterno. Quòd ſi Deus mira-

culoſè conſeruaret equum infinito tempore, nihil prohiberet eum ab æterno produci: hinc igitur perſpicuum fit, quomodo poſſibile & impoſſibile ſit, ſecundum diuerſas rationes, equum produci ab æterno.

Tertia Propoſitio. Generatio hominis, ſecundum aliquos Doctores, non potuit eſſe ab æterno, ſecundum alios aũt potuit eſſe æterna. Etenim D. Thom. & Durandus, negantes infinitum actu, ſiue ſecundum magnitudinem, ſiue ſecũdum multitudinem, aut eſſe, aut etiam à Deo produci poſſe, nõ poſſunt facere æternam generationem hominis, ne infinitatem animarum admittere cogantur. Nominales autem, quibus non videtur impoſſibile, infinitum actu, tam in magnitudine, quàm in numero, produci à Deo, non habent negare poſſibilem fuiſſe æternitatem generationis humanæ. Et ſane, qui concedunt, generationem aliorum animalium potuiſſe fieri ab æterno, non video, cur æternitatem generationis hominum poſſibilem eſſe negent. Nam quod metuunt de infinitate animarum, id poſterius quiddam eſt, & per accidens, & in dubio poſitum. Si enim res ipſa à priori, & per ſe conſideretur, nulla profectò cauſa probabilis & idonea reperietur, cur generatio leonum potuit eſſe ab æterno, non autem hominum. Nam qua ratione vnus leo poſt alium ab æterno produci poteſt, eadem poteſt & homo poſt hominem. Ego, ſi alterutrum mihi aut negandum aut cõcedendum eſſet, faciliùs adducerer, vt concederem infinitum actu poſſe à Deo produci, quàm vt concedens æternitatem poſſibilem fuiſſe in generatione aliorum animalium, eam ſolùm in generatione hominis impoſſibilem eſſe affirmarem. Non enim queo intelligere, poſſe Deum immediatè creare vnum leonem poſt alium ab æterno, non poſſe autem idem ab eo fieri in generatione hominis.

Quarta Propoſitio. Videtur poſſibilis fuiſſe æternitas temporis, motus, & generationis rerum ſublunarium. Dixi, videtur quia nolo id affirmare, tanquam certum, indubitatum, & quod euidenti aliqua & neceſſaria ratione teneatur, ſed pono id tanquam probabile, & rationi ſatis conſentaneum. Si enim id eſſet impoſſibile, certè id eueniret propter illa incommoda & abſurda, quæ nos ſuprà expoſuimus, cùm tractaremus ſecundam opinionem, quam ſequitur Durandus: ſed omnes illas obiectiones haud magno negotio repelli ac profligari poſſe, facilè intelliget, quicunq; leget D. Thomam de Potentia, q. 3. art. 14. & in Opuſculo de Aeternitate mundi, in ſecundo libro contra Gentes, c. 38. in prima parte q. 46. & art. ſecundo: & Scotum, Greg. Ariminenſem 2. Sent. Diſt. 1. & Ochãn Quolibet. 2. articul. quinto. Satis igitur ſit indicaſſe loca, è quibus peti poſſunt ſolutio-

ſtiones illorum argumentorum, ne nos, eas hic recenſendo, ſuperuacaneè longiores ſimus.

Quinta Propoſitio. Poſita æternitate temporis & motus, ſatis probabile eſt, poſſe dari infinitum actu ſecundum multitudinem: tum quia generatio hominis non ſecus quàm aliorum animalium (vt ſuprà dicebamus) potuit eſse ab æterno, ex quo efficeretur eſse actu infinitas animas rationales; tum etiam, quia potuiſset Deus quolibet die illius æterni temporis creare vnum Angelum, ergo ſicut vſq; ad hunc diem fuiſsent tranſacti infiniti dies, ita eſsent actu infiniti Angeli. Nec valet reſponſum quorundam, qui reſpondent, in quolibet die illius æternitatis, diſiunctè ac ſeparatim accepto, potuiſse Deum creare vnum Angelum, in quolibet autem die coniunctè ſumpto non potuiſse. Quemadmodum in hac hora ſunt infinita inſtantia, & in quolibet eorum ſeparatim, ac diſiunctè poteſt Deus creare vnum Angelum, non autem in quolibet coniunctè, nec in ſingulis & omnibus. Sed hoc reſponſum (vt dixi) parum valet ad euertendam noſtram propoſitionem: multum enim intereſt inter inſtantia huius horæ, & dies præteritos æterni temporis; illa enim ſunt tantùm in potentia, hi autem fuerunt actu ab inuicem ſeparati & diſtincti. Non igitur, vel ex parte Dei, vel dierũ qui ſunt in tẽpore æterno, vel angelorum, quicquam prohibet, quolibet die illius æternitatis creatũ fuiſse à Deo vnum Angelum. Hęc eſt igitur noſtra ſententia: exiſtimare nos vtramq; partem huius queſtionis eſſe probabilem; eã tamẽ videri nobis aliquanto probabiliorem, quę æternitatẽ Mundi poſſibilẽ fuiſſe ſtatuit. Verùm de hac quæſtione, quæ magis Theologica eſt quàm Philoſophica, quæ adhuc diſputata ſunt, ea ſatis eſſe debent. Deus autem, in quo eſt vera & perfecta æternitas, & cuius ope adiuti tandem ad huius operis exitum finemque peruenimus, cœleſti ſuo numine ita nos ſeruet ac regat, vt hac mortali vita caſtè pieque tranſacta, ad beatas cœli ſedes euolantes, feliciſſima eius æternitate, omnibus completi bonis, ſempiterno æuo perfruamur.

FINIS DECIMIQVINTI ET VLTIMI LIBRI.

LAVS DEO.

INDEX QVAESTIONVM ET RERVM ILLVſtriorum, quæ in his quindecim libris explicantur.

A

Abſtractio.

1. AN tota Metaphyſica contineatur vno genere Abſtractionis, quod eſt à materia & motu, ſecundum rem & rationem. pagina 17.20.
2. An abſtractio ſecundum rem & rationem, quæ vocatur per indifferentiam, ſit admittenda. 21
3. An abſtractio quantitatis Mathematicæ, fiat tantùm à materia ſenſibili, an verò ab omni prorſus ſubſtantia. 584
4. An diuerſitas ſcientiarum petenda ſit ex diuerſitate Abſtractionum à materia. 27

Accidens.

1. An accidens producat ſubſtantiam, in virtute ſubſtantiæ. 471
2. An accidens producat ſubſtantiam ſua vi & poteſtate. 483

Actio.

1. An ex vna forma multæ ac differentes actiones proficiſci queant. 384
2. Quæ ſint in qualibet actione cōſideranda. ibid.
3. An omnis actio promanet ex forma, & nulla ex materia. 385
4. An actio ſit ſubiectiuè in agente. 703.704.
7. An actio re differat à paſſione. ibid.

Aeternitas & Aeternum.

1. De ſignificatione harum vocum Aeternitas & Aeternum. 659
2. An viſio beatifica Dei quam habent beati, menſuretur æternitate participata. 660
3. Quid ſit Aeternitas. 662
4. Quæ ſit radix & fundamentum Aeternitatis. 663
5. An Aeternitas per ſe ſit menſurabilis, & an poſſit aliqua ei aſſignari menſura. 673
6. An Aeternitas repugnet creaturæ vt creatura eſt. 838.842
7. An Aeternitas propriè repugnet generationi rerum corruptibiliū. 840.847
8. An ſecundum doctrinam Sāctorum Patrum potuerit aliqua creatura eſſe ab æterno. 505. 847

Aeuum.

1. An Aeuum ſit menſura durationis habentis prius & poſterius, ſine innouatione & variatione vlla, vt ait D. Bonauentura. 668
2. An Aeuum ſit menſura rei ſecundum eſſe quidem immutabilis, ſecundum affectiones autem & operationes mutabilis: vt cenſet D. Thom. 670
3. An Aeuum ſit menſura cuiuſuis rei quæ habet eſſe permanens & totum ſimul, vt Scotus opinatur. 671
4. An ſit vnum aliquod Aeuum menſura omnium æuiternorum. 673

5 An

5 An vnumquodq; æternum ſuum habeat Aeuum, à quo intrinſecè menſuretur 675
6 An quodlibet ſuperius æuiternū ſit menſura inferioris ibid.
7 An ſit neceſſarium eſſe aliquam menſuram, quæ durationem æuiternam per ſe ac propriè metiatur 676

Alchymia.

1 De vi & poteſtate Alchymiæ, & an eius artificio verum aurum poſſit effici 498

Anaxagoras.

1 Quo tempore floruerit 204
2 Opinio eius de principiis rerum naturalium explicatur & refellitur 229.268

Anima & Animal.

1 An anima ſit natura, qualis definitur ab Ariſt. 2. lib. Phyſ. 422
2 An anima mundi ſecundum Platonem ſit æterna: & an ex eius æternitate, mundi æternitas rectè concludatur 792
3 An motus localis animalium ſit eis naturalis, an violentus 424
2 An animalia genita ex putri materia, & quæ procreantur ex ſemine, poſſint eſſe eiuſdem ſpeciei 478

Anima rationalis.

1 An Anima rationalis ſit natura, qualis definitur ab Ariſtot. 2. lib. Phyſ. 425
2 An ſcientia animæ rationalis pertineat ad Phyſicum 18
3 An anima rationalis ſit immortalis ſecundum Platonem 386
4 An ſecundum Ariſtotelem anima rationalis ſit immortalis 388
5 An immortalitas animæ rationalis poſſit naturaliter cognoſci, & Philoſophicis rationibus concludi 390
6 An anima rationalis ſit forma & pars eſſentialis hominis 392
7 Diſputatio contra figmentum Auerrois de aſſiſtentia & vnitate animæ rationalis 396
8 Diſputatio contra Platonicos facientes certum numerum ab initio mundi conditum, diuerſis tēporibus diuerſa corpora humana ingredientium 400

Ariſtoteles.

1 De tempore quo floruit Ariſtoteles, & illuſtriores Peripatetici 212
Laudatio & encomium Ariſtotelis ex iudicio & teſtimonio veterum 274
3 An Ariſtoteli cognita & probata fuerit creatio, hoc eſt, productio ex nihilo 289
4 An Ariſtoteles ſentiens Deum agere ex neceſſitate naturæ, tueri poſſit rerum contingentiam 538
5 An Ariſtoteles faciens mundum æternum, cogatur fateri, eſſe actu infinitas animas rationales 563.564.566
6 An Ariſtot. putauerit æternitatem mundi neceſſariis rationibus à ſe fuiſſe probatam 766
7 Quid Ariſtoteles in primo textu primi libri Phyſicorum, per illa tria vocabula, principium, cauſſa, & elementum, ſignificare voluerit 108
8 Diſputatio cum Ariſt. de Aeternitate Mundi 773

Artificiale.

1 An forma artificialis ſit princi-

pium alicuius motus Phyſici 407

6 An forma artificialis ſit res quædam diuerſa à ſubiecto in quo inhæret ibid.

Aſtrologus.

An differat Aſtrologus à Phyſico 79

Auerroes.

1 An ſecundum Auerroëm ponenda ſit forma corporeitatis materiæ coæterna & inſeparabilis 314.&315

2 An ſecundum Auerroëm colores medij ſpecie differant ab extremis 717.& 720

3 An Auerroës faciens formas ſubſtantiales elementorum intendi & remitti, & actu manere in mixtis, poſſit defendere, generationem elementorum & mixtorum non eſſe motum propriè dictum 729.730

4 Diſputatio cum Auerroë de æternitate mundi 825.& ſeq.

Augmentatio.

An Augmentatio ſit motus propriè dictus 734

C.

Calor.

An calor elementaris & cœleſtis ſpecie differant 554

Cauſſa.

1 An ad perfectam cognitionem cuiuſuis rei naturalis, neceſſaria ſit omnium cauſſarum eius rei perfecta cognitio 123

2 An inter cauſſam vniuerſalem & particularem ſit neceſſaria connexio. 459

3 An cauſſalitas cauſſæ vniuerſalis ſit potior & maioris momenti, quàm cauſſæ particularis 460

4 An cauſſa ſemper ſit nobilior ſuo effectu 468

5 An effectus debeat plus cauſſæ vniuerſali quàm particulari 467

6 An cauſſa exemplaris ſit aliud genus cauſſæ ab illis quatuor quas tradit Ariſt. 448

7 An poſita cauſſa, ſemper effectus ſimul poni debeat. 785

8 An ſemper cauſſa efficiens tempore antecedat ſuum effectum 843.& 781

9 Quæ ſit vis & cauſſalitas cuiuſlibet cauſſæ 450

10 An cauſſa particularis ſit tantùm agens inſtrumentale, an etiam ſit agens principale 465

Cœlum.

1 An cœlum ſit nobilius homine 86

2 An definitio naturæ, quæ traditur 2.lib.Phyſ.conueniat cœlo, & an motus eius ſit naturalis 413

3 An neceſſe ſit cœlum moueri intelligentia 416

4 An cœlum ſecundum Platonem ſit compoſitum ex elementis 802.& 805

5 An Cœlum & Aſtra ſecundum Platonem ſint Dij 814.& 816

6 An cœli ſint vnius ſpeciei, vel differant ſpecie 419

7 An vacatio motus quam habebit cœlum (ſecundum fidem noſtram) in fine Mundi, ſit futura illi naturalis, aut violenta 420.& 414

8 An definitio motus tradita 3.Phy. conueniat motui cœli, & principaliùs illi conueniat, quàm aliis motibus 699

9 An apud Platonem motus circularis

laris cœli demonſtret ipſum cœlum, & eſſe corpus ſimplex, & diuerſum ab elementis, ſicut putauit Ariſt. 802.803
10 De loco primi cœli 626
11 An cœlum habeat materiam diuerſam à materia rerum ſublunarium 297
12 An quantitas cœli & rerum ſublunarium ſint eiuſdem rationis 303
13 An cœlum per ſe & quidditatiuè conſideretur à Phyſico 69.70

Color.

1 An colores medij ſpecie differant ab extremis 717
2 An colores medij actu componantur ex coloribus extremis 719

Contingentia & contingens.

1 An Dei prouidentia tollat rerum contingentiam 533.537
2 An quia omne agens naturale agit ex neceſſitate naturæ, ideo nullum agens naturale ſit contingens. 533.538
3 An eſſe in rebus contingentiam ſit demonſtrabile, & quibus argumentis probetur 534.535
4 An cauſſa contingentiæ rerum ſit libertas Dei libere creaturas producentis atq; conſeruantis, vt placet Scoto 540 541
5 An ſit cauſſa contingentiæ efficacia diuinæ voluntatis, vt ſentit D. Thomas 541
6 An ſit cauſſa contingentiæ ipſum non ens permixtum rebus, vt ait Alexander Aphrodiſæus 542
7 An ſit perfectio & complementum vniuerſi, vt alij putant. 543
8 Quæ ſint veræ ac propriæ cauſſæ omnis contingentię, quę in rebus naturalibus ineſt 543

Continuum.

1 An Continuum habeat in ſe finitas partes 565
2 An Continuum componatur ex indiuiſibilibus 573
3 Cur Continuum ex ſe ſit diuiſibile in infinitum, non autem augmentabile. 580.581
4 Quæ diuiſio continui ipſum tandem abſumat, quæ verò non abſumat vnquam 581
5 Cur accretio continui dicatur fieri ſecundum formam, diuiſio autem ſecundum materiam 582.803

Creatio.

1 Quid ſit creatio 285
2 An vis creandi poſſit vllo modo creaturæ communicari. 287.289
3 An poſſibilem eſſe creationem poſſit cognoſci lumine naturali 292
4 Quid Plato ſenſerit de creatione. 291
5 An Ariſtoteles cognouerit creationem 289

D

Definitio.

1 An perfectæ definitiones, præſertim Phyſicæ, complecti debeant omnia quatuor genera cauſſarũ. 123
Quæ ſit perfecta definitio accidentis, & quomodo ex demonſtratione innoteſcat 126
3 De triplici via & methodo inueſtigandi definitionem 152
4 An facilius ſit definire ſingulare quàm

quàm vniuerſale, vt ait Ariſt. 2. li. Poſt. tex. 17. 153

Democritus.

1 De tempore quo floruit Democritus 206

2 Opinio eius de principiis rerum naturalium diligenter exponitur 231. & refellitur 269

Deus.

1 An ſcientia Dei ſit diuerſa à ſcientia intelligentiarum 25

2 An neceſſe ſit Deum actu concurrere cum cauſſis ſecundis ad quamlibet earum operationem 461

3 An concurſus Dei cum noſtra voluntate tollat eius libertatem. 462.466

4 An infitum actu poſſit fieri à Deo 568

5 An Deus agat ex neceſſitate naturæ 678

6 Quid ſenſerint Peripatetici de neceſſitate vel libertate Dei in agendo 771.772

7 An Deus ſit infinitæ virtutis 769.770

8 Contra inſaniam eorum qui dixerunt Deum eſſe materiam primam 309

9 An ſolus Deus ſit verè ens, & reliquæ res, præſertim mortales, verè dici queant non entia potiùs quàm entia 254.255

Duratio.

1 An Duratio habeat in ſe rationem aliquam quantitatis 651

2 An Duratio rei differat ab eius eſſentia 652

3 An Duratio differat ab exiſtentia & quomodo differat 652.653

4 An vlla res creata habeat eſſe & durationem permanentem & totam ſimul 655

5 An Peripatetici admiſerint Durationem aliquam habentem initium, & carentem fine 658

6 Vtrum attingat magis rationem propriam Durationis, vt eſt menſurabilis, permanentia vel ſucceſſio eius, an quantitas & extenſio 658

7 An maior & minor Duratio arguat maiorem & minorem rei perfectionem 659

E.

Effectus.

1 An effectus naturalis plus debeat cauſſæ particulari, quàm vniuerſali 468

2 An vnus numero effectus poſſit ſimul effici à pluribus vna cauſſis proximis, & eiuſdem generis, atque perfectis 476

3 An effectus qui productus eſt vno aliquo tempore, idem numero, alio quoq; tempore vel ab eiſdem, vel ab aliis cauſſis produci potuiſſet 478

Elementum.

1 An Elementa poſſint augeri (quātum in ipſis eſt) in infinitum 598

2 An Elementa ex ſe & intrinſecè exigant definitā paruitatem quātitatis, qua minor repugnet naturæ Elementi 599

3 An Elementum Terræ habeat pro loco ſuo naturali, ſuperficiem aquæ, an centrum 524. 629

4 An locus, de quo agit Ariſtoteles in quarto Phyſicorum, non quibuſlibet rebus competat, ſed per ſe tantùm elementis, & propter hæc alis 612

5 An

5 An Elementa moueantur ſecundum locum à ſeipſis, an ab alio 431.

Empedocles.

1 Quo tempore floruerit 209
2 De opinione eius de principiis rerum naturalium diſputatio. 264

Epicurus.

1 Quo tempore floruerit, & qualis Philoſophus fuerit 218

Exiſtentia vel eſſe.

1 An omnis exiſtentia ſit à forma 373
2 Quid ſit exiſtentia 374
3 Quarum rerum ſit exiſtentia. 375
4 An in intelligentiis ſecundum Ariſtot. exiſtentia re differat ab eſſentia 378
5 An in vlla re creata, exiſtentia differat ab eſſentia 376.379
6 An rem eſſe ſuum eſſe & ſuam exiſtentiam, nulli prӕterquam Deo conueniat 382
7 An eſſe rerum corruptibilium mẽſuretur tempore, an ӕuo 645
8 An vlla res creata habeat eſſe permanens & totum ſimul 655

F.

Finis

1 An finis cauſſet aliquid, & moueat ipſum agens, & an det aliquam bonitatem mediis quӕ ordinantur ad finem. 451.453.454
2 Quomodo agens naturale dicatur agere propter finem quem non cognoſcit, & an ideo dicatur agere propter finem, quoniam vt dici ſolet, dirigitur ad eum ab intelligentia non errante 453. & 454
3 An finis cauſſet ſecundum eſſe intentionale & intelligibile, quod habet in anima agentis, an ſecundum eſſe reale, quod habiturum eſt in rebus 455
4 An quicquid habet finem, etiam neceſſariò habere debeat cauſſam efficientem, & contrà 457
5 De varietate agentium naturalium propter finem 85

Forma

1 De prӕſtantia formӕ ſubſtantialis 344
2 De variis nominibus & generibus formarum 345
3 An neceſſe ſit eſſe in rebus formam aliquam ſubſtantialem 347
4 An omnis forma Phyſica ſit generabilis & corruptibilis, & à materia inſeparabilis 348 349
5 An omnis forma materialis ſit extenſa & diuiſibilis 349
6 Quomodo ſit communicabilis 350
7 An forma ſit prior & nobilior materia 351.353
8 An vna numero forma poſſit eſſe in multis materiis 353
9 An forma ſit principium indiuiduationis 371
10 An omnis exiſtentia ſit à forma 312.373
11 An omnis forma ſubſtantialis immediatè vniatur materiӕ primӕ 355
12 An forma ſit prior & nobilior compoſito 356
13 An forma ſit tota quidditas rei naturalis 358
14 An forma corporeitatis ponenda ſit ſecundum doctrinam Ariſtotelis 317

15 An ſit vlla neceſſitas vlluſue vſus eius formæ corporeitatis, quam nonnulli introducunt 319
16 An forma ſubſtantialis ſit principium efficiens alicuius operationis & motus Phyſici 469 & 476
17 Quomodo incipiat eſſe, & deſinat eſſe forma ſubſtantialis 762.763
18 An forma ſit magis natura quã materia 437
19 Cur potiùs dicatur forma educi ex materia, quàm induci in materiam 295
20 Quid ſit Formam educi ex potentia materiæ 339

Fortuna & fortuitum.

1 An ſit in rebus aliquod fortuitum 558
2 An fortuna repugnet diuinę prouidentiæ 558.561
3 An in rebus ſublunaribus aliquid caſu & fortuitò eueniat reſpectu cœli 562
4 An fortuna ſit diuinum aliquod numen, à quo res humanæ diſpenſentur & adminiſtrentur 517
5 Quæ ſit definitio fortunæ, & an ea ſit bona 518
6 An in iis quæ ſunt ad vtrumlibet, fortuna verſetur 521
7 Ad quas ſcientias pertineat conſideratio fortunæ 557

G

Generatio.

1 An Generatio ſit motus propriè dictus, & an in inſtanti fiat vel ſucceſſiuè 728
2 Quomodo fiat generatio rerum, & quæ concurrat ad efficiendam generationem 284.285

Grauia & leuia.

1 An grauia & leuia moueantur naturaliter ſecundum locum à Generante 533
2 An moueantur à ſeipſis 433

H

Heraclytus.

1 Qualis & quo tempore fuerit 204
2 Opinio eius de principio rerum naturalium. 223

Homo.

1 An homo ſit nobilior cœlo 87
2 An generatio hominis fiat naturaliter, an liberè 491
3 An homo naturaliter abſq; ſemine procreari queat. 478
4 An generatio hominum potuerit eſſe ab æterno 848

I.

Idea.

1 An Idea ſit quintum quoddam genus cauſſæ, à reliquis quatuor diuerſum 448
2 An quia Idea Mundi eſt æterna, ex eo concludi poſſit, Mundum quoq;, qui eſt eius imago, æternum eſſe oportere 783

Indiuiduum.

1 An principium indiuiduationis ſit quantitas 365
2 An ſit Hæcceitas Scoti 367
3 An ſit materia ſignata D. Thom. 369
4 An ſit tam materia quàm forma, ſed principaliùs forma 371

Infinitum

1 An ſit actu aliqua infinita multitudo 560
2 An ſit actu infinita magnitudo ibid.
3 An infinita virtus ad agendum ſit in Deo. 770
4 An

4 An infinitum poſſit effici à Deo. 568
5 An ſecundum Ariſtotelem intelligentię actu cognoſcant infinita 563.564.567
6 An poſſit numerus augeri in infinitum 582

Intellectus & intelligere.

1 An intellectus & intelligere ſint res Phyſicæ 32
2 An repugnet intellectui humano propriè ac directè cognoſcere ſingularia 173.178.182
3 An ſit neceſſarius intellectus agens 179.184
4 An Vniuerſale ſit proprium obiectum intellectus noſtri 178.180
5 An primò notum intellectui noſtro ſit ſpecies vltima. 155
6 An ſit ens 161
7 An ſit ſingulare 167.177
8 An ſingulare diſtinctè cognoſcatur à noſtro intellectu 173
9 An diſcurſus intellectus noſtri ſit motus, cui conueniat definitio motus 698

Intelligentia.

1 An ſcientia de intelligentiis ſeparari debeat à ſcientia quæ eſt de tranſcendentibus, ita vt non poſſint eſſe partes vnius ſcientiæ 23
2 An intelligentia verè ſit forma & natura cœli. 417
3 Cur neceſſe ſit cœlum moueri ab intelligentiis 416
4 An ſecundum Ariſtot. neceſſe ſit intelligentias actu cognoſcere infinita 563.564.567.780.781
5 An ſublatis intelligentiis tolleretur omnino Metaphyſica, & tunc Phyſica eſſet prima Philoſophia 56
6 An intelligentiæ ſint Phyſicè mobiles ſecundum locum. 67

L

Liber.

1 Quæ ſit materia vel ſubiectum librorum de Generatione & corruptione 93
2 An liber qui inſcribitur quartus Meteororum, ſit Meteorologicus & poſt tres libros Meteororum, an poſt libros de Generatione & Corruptione, collocari debeat. 94
3 An libri de partibus animalium, ordine doctrinæ præcedāt libros de anima 97
4 An libri de animalibus præcedant libros de plantis 98
5 De ordine librorum Ariſtot. qui continent doctrinam animalium 96
6 Cur libri Phyſicorum inſcribantur de Phyſico auditu 109
7 Diſputatio de libris Ariſt. Acroamaticis & exotericis. 102
8 Contra eos, qui octo libros Phyſicorum remouēt à doctrina Phyſicæ 91
9 Quæ calamitas libris Ariſtotelis poſt eius mortem acciderit: ex quo factum vt illi multifariam vitiati & corrupti ſint 214
10 Quomodo Ariſtoteles appellare ſoleat octo libros Phyſicorum, aliis in locis eos citans. 106
11 An Titulus ille præfixus octo libris Phyſicorum (de Phyſico auditu) ſit Ariſtotelis 105
12 Qui fuerint libri Ariſt. de Philoſophia, qui ab antiquis citantur ibid.

Locus.

1 An locus contineat locatum 603
2 An habeat vim conſeruandi locatum 605
3 An trahat ad ſe locatum 604
4 An debeat locus eſſe immobilis 607
5 An ſit immobilis per æquiualentiam, vt placet Scotiſtis 609
6 An ſit immobilis propter diſtantiam à cœlo & à centro, vt cenſent Thomiſtæ 610
7 An Ariſtoteles in 4. libro Phyſicorum agat de omni loco, qui cuilibet corpori conueniat, hoc eſt, cœlis, plantis, & animalibus 612
8 An tantùm agat de loco qui per ſe ac primò conuenit Elementis 614
9 Quomodo verum ſit, locum eſſe immobilem, ſecundum Ariſtot. ibid.
10 Diſputatio cum iis, qui dixerunt locum eſſe interuallum 616
11 An locus ſit ſuperficies 619
12 An locus per ſe ſit Categoria Quantitatis 623
13 An motus localis per ſe fiat ad locum, an ad vbi 623
14 An locus terræ ſit centrum, an ſuperficies aquæ & aëris 624

De loco primi cœli

1 An nullum habeat locum, vt dixit Alexander 625
2 An ſit ſuperficies conuexa Saturni, vt Themiſtio placet 626
3 An ſit in loco propter partes eius, quarum vna continet aliam, vt opinantur Thomiſtæ 628
4 An locus ſit centrum, vt quidam Philoſophi Arabes ſenſerunt 629

Logica.

1 An Logica ſit pars Philoſophiæ 59
2 An ſit munus Logicæ, ponere diſcrimen inter ſcientiãs 82

M

Mathematica doctrina.

1 An propriè loquendo ſit ſcientia 40
2 An ſit prior quàm Phyſica, tam ordine doctrinæ quàm naturæ 51
3 An ſit certior quàm Phyſica. 53. 54
4 An tractet vllum genus cauſſæ 115
5 An contineat demonſtrationes potiſſimas 115
6 An eius demonſtrationes procedant ex iis quæ ſunt notiora nobis, & ſecundum naturam 137

Materia.

1 De variis nominibus & diuiſionibus Materiæ primæ 280
2 An materia ſit neceſſaria 282
3 An materia cœli & rerum ſublunarium ſint eiuſdem rationis. 297
4 An ſint diuerſæ rationis 300
5 Quid ſit materia prima 304
6 Contra inſaniam eorum, qui dixerunt materiam primam eſſe Deum 308
7 An materia per ſe exiſtat, an omnem ſuam exiſtentiam accipiat à forma 310
8 An materia habeat formam corporeitatis ſibi coæuam & inſeparabilem 314
9 An materia ſit genus, vel ei ſimilis 321
10 Diſputatio de Dimenſionibus interminatis, nimirùm an Quantitas immediatè ſit in materia ei coæua & inſeparabilis 323
11 De variis relationib. Materiæ. 352

12 De

12 De duplici potentia Materiæ ibid.
13 An potentia ſit de eſſentia Materiæ 336.337
14 Quid ſit formam educi de potentia Materiæ 339
15 An Materia ſit in potentia ad formas artificiales 406
16 An Materia ſit natura 435.436
17 An Materia prima per ſe ſit vna & diſtincta 321.322
18 An Materia prædicetur de aliis ibid.
19 Quid Ariſtot. variis in locis de Materia prima ſcriptum reliquerit 278

Medicina.

An Medicina ſubalternetur Phyſicę 80

Meliſſus.

Diſputatio cum Meliſſo de principiis rerum naturalium 222.250

Metaphyſica.

1 An Metaphyſica per ſe conſideret decem categorias, & ſubſtantiam corruptibilem 20.21
2 An ſit vna Metaphyſica, an tres 22.23
3 An Metaphyſica tractet ſubiecta ſcientiarum particularium 29
4 An Metaphyſica conſideret quidditates rerum in particulari. 74.77
5 De præſtantia & poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias ſcientias 42.43.45
6 An Metaphyſica ſubalternet ſibi alias omnes ſcientias 44
7 An Metaphyſica ſit certiſſima & prima omnium ſcientiarum. 51.54
8 An Metaphyſicæ proprium ſit, ponere diſcrimen inter ſcientias particulares. 82
9 An Metaphyſicæ ſit, ſi negentur principia, ſiue ſua, ſiue ſcientiarum particularium, ea probare 245.246
10 An præter corpus Phyſicum, Mathematicum & artificiale, neceſſariò ponẽdum ſit aliud quartum corpus, nimirum Metaphyſicum 72

Mixtum.

1 An Mixta ſint partes vniuerſi 803.805
2 An Mixta inanimata habeant in ſe intrinſecum principium corruptiuum ſui 28
3 An Mixta inanimata habeant gradum aliquem naturæ diuerſum ab elementis 430

Monſtrum.

1 Quid ſit Monſtrum, quæ genera & cauſſa Monſtrorum 528
2 Quibus in rebus eueniant Monſtra, & vtrum crebriùs in animalibus quàm in plantis 529.530
3 An Monſtra caſu eueniant 530

Motus.

1 Quàm ſit neceſſaria cognitio Motus 683
2 An Motus ſit in aliqua certa categoria 687
3 An motus ſit actus, & qualis actus, & an poſſit appellari Endelechia 689
4 Cur Motus dicatur potiùs actus, quàm potentia 690
5 An quod mouetur dici queat eſſe in potentia ad motum 689.691
6 An idem poſſit ſimul eſſe actu & potentia, & an omne mouens motu Phyſico ſimul etiam moueatur 693

7 an definitio motus ſit vniuoca 695
8 an Motus dicatur principaliùs de motu cęli, quàm de aliis motibus ibid.
9 an potentia ſit magis de eſſentia Motus quàm Actus 694
10 an definitio Motus conueniat tam mouenti quàm mobili. 696
11 De differentia, quæ eſt inter tres definitiones motus, traditas ab Ariſt. 3. Phyſ. 697
12 an motor ſit de eſſentia Motus ibid.
13 an definitio Motus conueniat tertiæ operationi intellectus noſtri, quæ vocatur diſcurſus 699
14 an definitio Motus conueniat motui cœli 699. 700
15 an definitio Motus conueniat motui violento & artificiali 700
16 an definitio Motus conueniat generationi & corruptioni ibid.
17 Quæ ſint proprietates motus, quæ ex eius definitione colliguntur 701

De terminis Motus.

1 An omnis Motus neceſſariò fieri debeat inter aliquos terminos 708
2 an omnis motus requirat duos terminos 709
3 an in vno Motu poſſint eſſe plures duobus terminis 709
4 an neceſſe ſit terminos motus eſſe diuiſibiles, & partibiliter parabiles 711
5 an termini Motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe 712
6 an neceſſe ſit terminum à quo, ſpecie diſtingui à termino ad quem 714
7 an expulſio termini à quo, & inductio termini ad quem, ſint vnus vel duo motus ibid.
8 ab vtro termino ſumenda ſit vnitas 71
9 an Motus ex nigro in album & motus ex nigro in viride, vel alium quemlibet colorem medium, differant ſpecie, & hic diſputatur an mediæ qualitates ſpecie differant ab extremis 727
10 Quæ requirantur ad vnitatem numeralem motus 720
11 an vnitas numeralis motoris requiratur ad vnitatem numeralem motus 720
12 an ſi, verbi gratia, canis ex turri cadens, in medio caſu moriatur, motus eius tam viui quàm mortui, à turri vſq; ad terram, ſit vnus numero atque continuus 722
13 Vnde petenda ſit contrarietas motuum ibid.
14 an motus ſit res diuerſa à termino ad quem, ſeu à forma quæ per motum acquiritur 724

De variis ſpeciebus & diuiſionibus Motus.

1 An Generatio ſit Motus propriè dictus 728
2 an Alteratio ſit motus propriè dictus 736
3 an Augmentatio ſit motus propriè dictus 735
4 an motus localis ſit motus propriè ſumptus 733
5 Inter ſpecies motus propriè dicti quænam teneat primum locum 737
6 an verum ſit, motum naturalem quò eſt propior fini, eò celeriorem euadere 738

7 cur

7 cur motus naturalis prope finem euadat velocior 738.739
8 an creſcente celeritate motus naturalis, neceſſe ſit pariter etiam creſcere qualitatem motiuam ipſius mobilis 743.744
9 an motus proiectorum fiat à virtute ipſis impreſſa à proiiciente 745.747
10 an motus proiectorum fiat ab aere 747.752
11 an motus ſit ens ſucceſſiuum & continuum 753
12 Quæ ſit cauſſa continuationis Motus 754
13 Quæ differentiæ ſint inter partes motus ſecundum extenſionem, & partes eius ſecundum ſucceſſionem vel durationem 756
14 an continuum ſit de eſſentia motus, vel ſit accidens eius 758
15 Quanam re motus eſſentialiter diſtinguatur à mutatione ibid.
16 Quomodo incipiat & deſinat eſſe motus, & quæcunq; per motum generantur & corrumpuntur 760.761
17 Vnde proueniat ſucceſſio & mora quæ eſt in motu 635

Mundus.

1 An Mundus ſit ita perfectus, vt verè appellari poſſit Vniuerſus 536
2 Cur Deus non antè fecerit Mundum, quàm ponitur ab eo eſſe factus 778
3 an ex eo, quia vmbra corpori, & lumen ſoli, dicuntur eſſe coæua, rectè concludatur, Mundum etiam Deo coæternum eſſe poſſe 781
4 an quia idea Mundi eſt æterna, neceſſe ſit quoq; mundum æternum eſſe. 781
5 an Mundi anima ſit æterna ſecundum Platonem, & an ex eius æternitate demonſtretur Mundi æternitas 692
6 an quia Mundus poſſit interire, bene colligatur, eum nunquam cœpiſſe 793.794
7 an citra æternitatem aſſignari poſſit aliquod inſtans, in quo primùm mundus effici potuerit 832.833.835
8 an Mundo repugnet æternitas 838
9 an repugnet ei ratione rerum corruptibilium 840
10 an ſpecialiter repugnet ei ratione hominis 848

N

Natura & Naturale.

1 An in rebus naturalibus reperiantur multa, quæ ſunt nota nobis pariter atque ſecundum naturam 134
2 de differentia quæ eſt inter res naturales, & artificiales 405
3 an definitio naturæ, tradita ſecundo libro Phyſicorum, ſit bona 409
4 an definitio Naturæ conueniat Cœlo 413
5 an Intelligentia ſit Natura Cœli 417
6 an definitio naturæ conueniat animæ 422
7 an conueniat animæ rationali 425
8 an Natura ſit in aliquo principium actiuum eius generationis 427
9 an ſit in aliquo principium actiuum corruptionis eius 427

10 in quibus rebus Natura ſit principium alterationis 428
11 an in mixtis ſit alia ratio & gradus Naturæ, quàm in Elementis 430
12 an Natura quæ eſt in Elementis, ſit principium actiuum motus eorum localis 431
13 an in toto compoſito præter materiam & formam, ſit tertia quædam natura ab illis re diuerſa, vel (vt in Scholis dici ſolet) An totum diſtinguatur realiter à ſuis partibus ſimul ſumptis 437

Numerus.

1 De admirandis proprietatibus, & myſticis virtutibus numerorum ſecundum Pythagoræos 227
2 an Numeri, vt placuit Pythagoræis, ſint principia rerum naturalium ibid. 266
3 de accretione Numerorum in infinitum 583

O

Olympiades & ludus Olympicus.

1 De Ludis Olympicis. 194
2 Quot annis poſt excidium Troiæ cœperint Olympiades 196
3 Initium Olympiadum quot annis præceſſerit exordia Vrbis Romæ 196
4 Quis regnabat apud Hebræos cùm cœperunt Olympiades. ibid.
5 Quis fuerit auctor Ludorum Olympicorum, & ipſarum Olympiadum 194

P.

Parmenides.

1 An opinio eius, quòd omnia ſint vnum ens immobile, poſſit defendi. 258
2 Quo tempore floruerit Parmenides 208

Philoſophia & Philoſophus.

1 De diuiſione Philoſophiæ in practicam & ſpeculatiuam 47
2 Quales ſint differentiæ Philoſophiæ, Practicum & ſpeculatiuum 8
3 an vniuerſa Philoſophia ſit vna tantùm ſcientia 26
4 an Philoſophia priùs floruerit apud Barbaros, quàm apud Græcos 192
5 De variis ſectis Philoſophorum 188
6 Quàm vtile ſit varias Philoſophorum opiniones diſcutere ac diiudicare 187
7 an omnes veterum Philoſophorum ſententiæ poſſint ad verum ſenſum, vt placet Simplicio, reuocari 238
8 Contra Philoſophos, qui ponunt vnum principium rerum naturalium 261.262

Phyſica & Phyſicus.

1 An Phyſica ſubalternetur Metaphyſicæ 44
2 an prior ſit doctrinis Mathematicis 55
3 de vtilitate & iucunditate Phyſicæ 99
4 Quod ſit ſubiectum Phyſicæ, an ens mobile 61
5 an ſit ſubſtantia naturalis 70
6 an ſit res ſenſibilis 68.69
7 an ſint res generabiles & corruptibiles 69

8 an

8 an ſit corpus mobile vel naturale 71
9 an Phyſicus conſideret omnia quatuor genera cauſſarum, & primas cuiuſque generis cauſas 112.113
10 Cur via, ſeu ordo procedendi in Phyſica, ab iis quæ ſunt notiora nobis, ad ea quæ ſunt quidem ſecundum naturam notiora, ſed nobis ignotiora, dicatur nobis innatus vel naturalis 131
11 An Phyſica Ariſtotelis ſit ſcientia 76

Plato & Platonici.

1 Quid ſenſerit Plato de Creatione 291
2 Quo tempore floruerit Plato & illuſtriores Platonici 211
3 De non ente Platonis 254.255
4 Quid ſenſerit Plato de immortalitate Animæ 486
5 an natura ſit tantùm inſtrumentale agens, vt volunt Platonici, an etiam principale, vt placet Peripateticis 467.468
6 an Plato putauerit cœlum eſſe compoſitum ex elementis 806. 819
7 an exiſtimauerit mundum ſempiternum eſſe, an potiùs ab aliquo principio factum 492
8 an in omnibus Platonem ſequi oporteat 795.796
9 Quid ſit illud quod ante mundi effectionem Plato dixit vago & inordinato motu iactatum eſſe 808
10 an Plato ſenſerit mundum eſſe incorruptibilem 811 812
11 an crediderit Cœlum & Aſtra eſſe Deos 814.815
12 an ſecundum Platonem ex æternitate animæ mundi, liceat concludere æternitatem mundi 792
13 Quid Plato ſenſerit de doctrinis Mathematicis 40
14 Quid de præſtantia & poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias diſciplinas 42
15 an res corruptibiles poſſint veriùs dici non entia, quàm entia, vt ſenſit Plato 255

Priuatio.

1 Diſputatio de Priuatione, quæ eſt vnum de tribus principiis rerum naturalium 340

Pythagoras.

1 Diſceptatio de tempore, quo vixit Pythagoras 201
2 Opinio eius de numeris diligenter expenditur 227.266

Q

Quantitas.

1 An quantitas rei diſtinguatur à ſubſtantia 547
2 an puncta, lineę & ſuperficies ſint res extra animam 552
3 an ſint entia, vt vocant, poſitiua 554
4 an inter ſe realiter diſtinguantur 555
5 Quomodo punctum habeat poſitionem in continuo 554
6 an Quantitas Mathematicè conſiderata, ſit ratione tantùm abſtracta à ſubſtantia ſenſibili, ac etiam ab omni eſſentia 584
7 Diſputatio de Quadratura circuli, an ſit poſſibilis 588
8 de Maximo & Minimo 594
9 an omnium rerum naturalium ſint præfiniti fixique magnitudi-

alis termini, tam ſecundum exceſſum, quàm ſecundum paruitatem 597
10 de Quantitate interminata, an ſit coæua materiæ, ei immediatè inhærens, per ſe ingenerabilis & incorruptibilis, & præcedens omnes formas ſubſtantiales 323
11 an quantitas cœli & rerum ſublunarium ſint eiuſdem ſpeciei 303
12 an Quantitas ſit principium indiuiduationis 365
13 Quantitas intenſionis & remiſſionis, quæ eſt in qualitate, ad quam rationem quantitatis reduci debeat

Quidditas.

1 An Quidditates rerum in particulari conſiderentur à Metaphyſico 77
2 an qualitates rerum habeant cauſam efficientem, & an ſint æternæ 383
3 an materia ſit pars Quidditatis, vel potiùs forma ſit tota Quidditas rei 358
4 an perfecta cognitio Quidditatis rerum naturalium, requirat cognitionem aliarum cauſſarum quã materiæ & formæ 372

S.

Scientia.

1 An ſit bona diuiſio Scientiæ, in Practicam & Speculatiuam, & an nomen Scientiæ vniuocè de illis dicatur 7. & 11
2 an ſit bona diuiſio Scientiæ ſpeculatiuæ in Phyſicam, Metaphyſicam, & diſciplinas Mathematicas 15
3 Qualis ſit hæc diuiſio Scientiæ ſpeculatiuæ 17
4 an Scientia ſpeculatiua dicatur vniuocè de his tribus 18
5 an cognitio Tranſcendentium & Intelligentiarum pertineat ad vnam Scientiam 23
6 an poſſit defendi eſſe quinq; Scientias ſpeculatiuas 25
7 an ſit vna Scietia omnium rerum, vt quidam opinantur 26
8 an rerum corruptibilium poſſit eſſe Scientia 75
9 Cuius ſit tradere diſtinctionem Scientiarum. 82
10 an Scientia noſtra ſit reminiſcentia, vt exiſtimauit Plato 133

T.

Tempus.

1 An Tempus ſit ens reale 640
2 an re differat à Motu 641
3 an Tempus ſit numerus motus actiuè an paſſiuè 643
4 an in definitione Temporis addendum ſit, ipſum eſſe numerum motus & quietis 644
5 an eſſe rerum corruptibilium mẽſuretur tempore. 645
6 an eſſe ac ratio Temporis pendeat ex operatione animi noſtri 646
7 an Tempus ſit ſubiectiuè tantùm in motu cœli, an verò etiam in omni motu 647
8 an ſit vnum Tempus apud omnes Gentes, an verò multa tempora 648
9 an ſit vnum & idem nunc in toto Tempore 650
10 an motus localis Angeli menſuretur Tempore aliquo continuo, quod ſit diuerſum ab eo tempore

re quo menſurantur res naturales 678

11 an pro menſura operationum immanentium & naturalium Angeli, ſit ponendum Tempus diſcretum, quod quidam Theologi inducunt ibid.

Thales Mileſius.

1 De tempore quo vixit, pulchra diſceptatio 200

2 Opinio eius de principio rerum naturalium 222

V

Vniuerſale.

1 An magis vniuerſalia ſint notiora nobis, quàm minus Vniuerſalia 147

2 an Vniuerſaliora ſint tam ſecundum nos, quàm ſecundum naturam, notiora 148.149

3 an difficiliùs ſit definire Vniuerſale quàm ſingulare, vt ait Ariſtoteles 152.153

4 an Vniuerſale ſit notiùs ſecundum rationem, quàm ſingulare 180

Vacuum.

1 An ſi eſſet vacuum, poſſet in eo fieri Motus localis, & an fieret in tempore 631

2 cur non poſſit eſſe vacuum 636

3 an qui mundum cenſent de nouo fuiſſe creatum, concedere cogantur, aliquando fuiſſe vacuum 825.826.& 829

FINIS.

INDEX RERVM.

A

Abſtractio.

DE *Abſtractione Metaphyſica, an Metaphyſicus tantùm conſideret ea quæ re & ratione abſtracta ſunt à materia motu* pag. 17

De Abſtractione Phyſica, an Phyſicus tantùm conſideret ea, quæ à materia, re & ratione ſunt inſeparabilia 18.27

Triplex Abſtractio à materia 18

Abſtractio quantitatis à ſubſtantia duplex, alia Metaphyſica, alia Mathematica 20

Abſtractio Metaphyſica ſecundum rem à materia, quæ vocatur per indifferentiam refellitur ibid.

Diuerſitas abſtractionum non facit diuerſitatem ſcientiarum 27

Geometria & Arithmetica vno & eodem Abſtractionis genere continentur ibid.

An ſit facilior Abſtractio generis, quàm ſpeciei vltimæ 156.157

An poſterius poſſit abſtrahi à priori 585

Opinio & argumenta dicentium, quantitatem Mathematicam non eſſe abſtractam ab omni ſubſtantia, ſed tantùm à ſenſibili 586

Probatur multis argumentis, quantitatem Mathematicam eſſe abſtractam ab omni ſubſtantia 586

Accidens.

Quòd nullum accidens poſſit producere ſubſtantiam, probatur à Scoto, Durando, & Ocham 469

Exponitur opinio Thomiſtarum, quòd accidens in virtute ſubſtantiæ poſſit producere ſubſtantiam. 471

Probatur accidens non agere in virtute ſubſtantiæ 287

Demonſtratur accidens ſua vi producere ſubſtantiam 471

Declaratur, quemadmodum accidens quattuor modis dici queat agere in virtute ſubſtantiæ. 475

Actio.

Quid inter Actionem & effectionem interſit 5

Quæ actiones imperio noſtræ voluntatis ſubijciantur 6

In omni actione quattuor eſſe diligenter conſideranda 384

Vnde proueniat multitudo & varietas actionum eiusdem agentis 384

Omnem actionem eſſe à forma, nullam autem à materia. 385

An Actio ſubiectiuè ſit in agente 702 703

An Actio re differat à paſſione 704

Aeternitas & Aeternum.

Variæ ſignificationes huius vocis (Aeternum) 659

An viſio Dei beatifica, quam habēt ſancti in cælo, menſuretur æternitate participata 660

Explicatur quid ſit Aeternitas, & quæ ſit ratio & radix æternitatis 662 663

An Aeternitas per ſe ſit menſurabilis ibid.

Quæ ratio menſuræ accommodari poſſit Aeternitati 663

An Ariſtoteles demonſtratiuè probauerit Aeternitatem motus 773

Argumenta eorum qui cenſent Aeternitatem repugnare ſimpliciter omni crea-

creaturæ, vt eſt creatura. 838
Solutiones illorum argumentorum 846
Fortis argumentatio, qua probatur Aeternitatem ſimpliciter non repugnare creaturæ. 842
Argumenta eorum, qui putant Aeternitatem præcipuè repugnare rebus corruptibilibus 840
Solutiones illorum 847
An ſi creatura eſſet æterna, poſſit in ea diſtingui productio eius à conſeruatione 846
In æternis quid ſignificet nomen Creationis, vel Productionis 508 845
An generatio quidem aliorum animaliũ potuerit eſſe ab æterno, non autem hominum 848
An ſecundum ſanctos patres, vlla creatura potuerit eſſe æterna 839. 847

Aevum.

De varijs ſignificationibus Aeui 666
An Aeuum ſit menſura durationis habentis prius & poſterius, ſine innouatione & variatione 667
Si duratio æuiterna eſt tota ſimul, quomodo dicitur in ea eſſe præſens, præteritũ & futurum. 669
An Aeuum ſit menſura rei quę ſecundũ eſſe eſt immutabilis: ſed eſt mutabilis ſecundum affectiones & operationes 670
An Aeuum ſit menſura omnis rei permanentis & quæ ſit tota ſimul, vt vult Scotus 671
Quæ ſit propria ratio Aeui 672
An ſit vnum Aeuum menſura omnium æuiternorum 673
An ſint tot Aeua quot ſunt æuiterna 675
An quodlibet æuiternũ ſuperius ſit menſura inferioris æuiterni 676
An ſit ponendum aliquod Aeuum, quod ſit menſura durationis æuiternæ 676

Albertus Magnus.

Cenſet quantitatem eſſe per ſe imaginabilem, ſed non ſenſibilem, in quo refellitur 17
Probat motum cæli non eſſe naturalem ſed refutatur 413. 418. 419
Credit, verum aurum poſſe fieri ab Alchymiſtis 501

Alchymia & Alchymiſta.

Ab Alchymiſtis non poſſe fieri verum aurum, probant Auicenna, Auerroes D. Thom. Aegidius & alij 497 498
Alchymiſticum aurum non poſſe licitè vendi pro vero 499
Alchymiſtæ putant materiam omniũ metallorum eſſe ſulphur & argentum viuum, quod ab aliis refellitur 500
Inuenta & opera Alchymiſtarum. ibid.
Vtilitas artis Alchymiæ. 501
Quinq; rationes quorundam pro Alchymiſtis 502
Effectio auri per Alchymiam ſecundum rationẽ non videtur impoſſibilis 504
Modus efficiendi aurum per Alchymiam non videtur adhuc inuentus, & bene compertus 505
Vſus Alchymiæ eſt pernicioſus, nec permittendus in republica 506

Alexander Aphrodiſæus.

Cenſet ſpeculatiuam ſcientiam principaliter dici de Metaphyſica, tum de Phyſica, extremo loco de Mathematicis diſciplinis 39
Quam putet Alexander eſſe cauſam contingentiæ, quæ eſt in rebus naturalibus 542
Laus Alexandri; & tempus quo floruit 215
Dixit primum cælum nullum habere locum 525
Videtur Alexander intelligentijs motricibus cælorum talem tribuere in

15 An ſit vlla neceſſitas vlluſue vſus eius formæ corporeitatis, quam nonnulli introducunt 319
16 An forma ſubſtantialis ſit principium efficiens alicuius operationis & motus Phyſici 469 & 476
17 Quomodo incipiat eſſe, & deſinat eſſe forma ſubſtantialis 762.763
18 An forma ſit magis natura quã materia 437
19 Cur potiùs dicatur forma educi ex materia, quàm induci in materiam 295
20 Quid ſit Formam educi ex potentia materiæ 339

Fortuna & fortuitum.

1 An ſit in rebus aliquod fortuitum 558
2 An fortuna repugnet diuinę prouidentiæ 558.561
3 An in rębus ſublunaribus aliquid caſu & fortuitò eueniat, reſpectu cœli 562
4 An fortuna ſit diuinum aliquod numen, à quo res humanæ diſpenſentur & adminiſtrentur 517
5 Quæ ſit definitio fortunæ, & an ea ſit bona 518
6 An in iis quæ ſunt ad vtrumlibet, fortuna verſetur 521
7 Ad quas ſcientias pertineat conſideratio fortunæ 557

G

Generatio.

1 An Generatio ſit motus propriè dictus, & an in inſtanti fiat vel ſucceſſiuè 728
2 Quomodo fiat generatio rerum, & quæ concurrãt ad efficiendam generationem 284.285

Grauia & leuia.

1 An grauia & leuia moueantur naturaliter ſecundum locum à Generante 531
2 An moueantur à ſeipſis 433

H

Heraclytus.

1 Qualis & quo tempore fuerit 204
2 Opinio eius de principio rerum naturalium. 223

Homo.

1 An homo ſit nobilior cœlo 87
2 An generatio hominis fiat naturaliter, an liberè 491
3 An homo naturaliter abſq; ſemine procreari queat. 478
4 An generatio hominum potuerit eſſe ab æterno 848

I.

Idea.

1 An Idea ſit quintum quoddam genus cauſſæ, à reliquis quatuor diuerſum 448
2 An quia Idea Mundi eſt æterna, ex eo concludi poſſit, Mundum quoq;, qui eſt eius imago, æternum eſſe oportere 783

Indiuiduum.

1 An principium indiuiduationis ſit quantitas 365
2 An ſit Hæcceitas Scoti 367
3 An ſit materia ſignata D.Thom. 369
4 An ſit tam materia quàm forma, ſed principaliùs forma 371

Infinitum

1 An ſit actu aliqua infinita multitudo 560
2 An ſit actu infinita magnitudo ibid.
3 An infinita virtus ad agendum ſit in Deo. 770

4 An infinitum poſſit effici à Deo. 568
5 An ſecundum Ariſtotelem intelligentię actu cognoſcant infinita 563.564.567
6 An poſſit numerus augeri in infinitum 582

Intellectus & intelligere.

1 An intellectus & intelligere ſint res Phyſicæ 32
2 An repugnet intellectui humano propriè ac directè cognoſcere ſingularia 173.178.182
3 An ſit neceſſarius intellectus agens 179.184
4 An Vniuerſale ſit proprium obiectum intellectus noſtri 178.180
5 An primò notum intellectui noſtro ſit ſpecies vltima. 155
6 An ſit ens 161
7 An ſit ſingulare 167.177
8 An ſingulare diſtinctè cognoſcatur à noſtro intellectu 173
9 An diſcurſus intellectus noſtri ſit motus, cui conueniat definitio motus 698

Intelligentia.

1 An ſcientia de intelligentiis ſeparari debeat à ſcientia quæ eſt de tranſcendentibus, ita vt non poſſint eſſe partes vnius ſcientiæ 23
2 An intelligentia verè ſit forma & natura cœli. 417
3 Cur neceſſe ſit cœlum moueri ab intelligentiis 416
4 An ſecundum Ariſtot. neceſſe ſit intelligentias actu cognoſcere infinita 563.564.567.780.781
5 An ſublatis intelligentiis tolleretur omnino Metaphyſica, & tunc Phyſica eſſet prima Philoſophia 56
6 An intelligentiæ ſint Phyſicè mobiles ſecundum locum. 67

L

Liber.

1 Quæ ſit materia vel ſubiectum librorum de Generatione & corruptione 93
2 An liber qui inſcribitur quartus Meteororum, ſit Meteorologicus & poſt tres libros Meteororum, an poſt libros de Generatione & Corruptione, collocari debeat. 94
3 An libri de partibus animalium, ordine doctrinæ præcedāt libros de anima 97
4 An libri de animalibus præcedant libros de plantis 98
5 De ordine librorum Ariſtot. qui continent doctrinam animalium 96
6 Cur libri Phyſicorum inſcribantur de Phyſico auditu 109
7 Diſputatio de libris Ariſt. Acroamaticis & exotericis. 102
8 Contra eos, qui octo libros Phyſicorum remouēt à doctrina Phyſicæ 91
9 Quæ calamitas libris Ariſtotelis poſt eius mortem acciderit: ex quo factum vt illi multifariam vitiati & corrupti ſint 214
10 Quomodo Ariſtoteles appellare ſoleat octo libros Phyſicorum, aliis in locis eos citans. 106
11 An Titulus ille præfixus octo libris Phyſicorum (de Phyſico auditu) ſit Ariſtotelis 105
12 Qui fuerint libri Ariſt. de Philoſophia, qui ab antiquis citantur ibid.

Locus.

1 An locus contineat locatum 603
2 An habeat vim conſeruandi locatum 605
3 An trahat ad ſe locatum 604
4 An debeat locus eſſe immobilis 607
5 An ſit immobilis per æquiualentiam, vt placet Scotiſtis 609
6 An ſit immobilis propter diſtantiam à cœlo & à centro, vt cenſent Thomiſtæ 610
7 An Ariſtoteles in 4. libro Phyſicorum agat de omni loco, qui cuilibet corpori conueniat, hoc eſt, cœlis, plantis, & animalibus 612
8 An tantùm agat de loco qui per ſe ac primò conuenit Elementis 614
9 Quomodo verum ſit, locum eſſe immobilem, ſecundum Ariſtot. ibid.
10 Diſputatio cum iis, qui dixerunt locum eſſe interuallum 616
11 An locus ſit ſuperficies 619
12 An locus per ſe ſit Categoria Quantitatis 623
13 An motus localis per ſe fiat ad locum, an ad vbi 623
14 An locus terræ ſit centrum, an ſuperficies aquæ & aëris 624

De loco primi cæli

1 An nullum habeat locum, vt dixit Alexander 625
2 An ſit ſuperficies conuexa Saturni, vt Themiſtio placet 626
3 An ſit in loco propter partes eius, quarum vna continet aliam, vt opinantur Thomiſtæ 628
4 An locus ſit centrum, vt quidam Philoſophi Arabes ſenſerunt 629

Logica.

1 An Logica ſit pars Philoſophiæ 59
2 An ſit munus Logicæ, ponere diſcrimen inter ſcientias 82

M

Mathematica doctrina.

1 An propriè loquendo ſit ſcientia 40
2 An ſit prior quàm Phyſica, tam ordine doctrinæ quàm naturæ 55
3 An ſit certior quàm Phyſica. 53. 54
4 An tractet vllum genus cauſſæ 115
5 An contineat demonſtrationes potiſſimas 115
6 An eius demonſtrationes procedant ex iis quæ ſunt notiora nobis, & ſecundum naturam 137

Materia.

1 De variis nominibus & diuiſionibus Materiæ primæ 280
2 An materia ſit neceſſaria 282
3 An materia cœli & rerum ſublunarium ſint eiuſdem rationis. 297
4 An ſint diuerſæ rationis 300
5 Quid ſit materia prima 304
6 Contra inſaniam eorum, qui dixerunt materiam primam eſſe Deum 308
7 An materia per ſe exiſtat, an omnem ſuam exiſtentiam accipiat à forma 310
8 An materia habeat formam corporeitatis ſibi coæuam & inſeparabilem 314
9 An materia ſit genus, vel ei ſimilis 321
10 Diſputatio de Dimenſionibus interminatis, nimirùm an Quantitas immediatè ſit in materia ei coæua & inſeparabilis 323
11 De variis relationib. Materiæ. 352

12 De duplici potentia Materiæ ibid.
13 An potentia ſit de eſſentia Materiæ 336.337
14 Quid ſit formam educi de potentia Materiæ 339
15 An Materia ſit in potentia ad formas artificiales 406
16 An Materia ſit natura 435.436
17 An Materia prima per ſe ſit vna & diſtincta 321.322
18 An Materia prædicetur de aliis ibid.
19 Quid Ariſtot. variis in locis de Materia prima ſcriptum reliquerit 278

Medicina.

An Medicina ſubalternetur Phyſicę 80

Meliſſus.

Diſputatio cum Meliſſo de principiis rerum naturalium 222. 250

Metaphyſica.

1 An Metaphyſica per ſe conſideret decem categorias, & ſubſtantiam corruptibilem 20.21
2 An ſit vna Metaphyſica, an tres 22.23
3 An Metaphyſica tractet ſubiecta ſcientiarum particularium 29
4 An Metaphyſica conſideret quidditates rerum in particulari. 74.77
5 De præſtantia & poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias ſcientias 42.43.45
6 An Metaphyſica ſubalternet ſibi alias omnes ſcientias 44
7 An Metaphyſica ſit certiſſima & prima omnium ſcientiarum. 51.54
8 An Metaphyſicæ proprium ſit, ponere diſcrimen inter ſcientias particulares. 82
9 An Metaphyſicæ ſit, ſi negentur principia, ſiue ſua, ſiue ſcientiarum particularium, ea probare 245.246
10 An præter corpus Phyſicum, Mathematicum & artificiale, neceſſariò ponēdum ſit aliud quartum corpus, nimirum Metaphyſicum 72

Mixtum.

1 An Mixta ſint partes vniuerſi 803.805
2 An Mixta inanimata habeant in ſe intrinſecum principium corruptiuum ſui 28
3 An Mixta inanimata habeant gradum aliquem naturæ diuerſum ab elementis 430

Monſtrum.

1 Quid ſit Monſtrum, quæ genera & cauſſa Monſtrorum 528
2 Quibus in rebus eueniant Monſtra, & vtrum crebriùs in animalibus quàm in plantis 529.530
3 An Monſtra caſu eueniant 530

Motus.

1 Quàm ſit neceſſaria cognitio Motus 683
2 An Motus ſit in aliqua certa categoria 687
3 An motus ſit actus, & qualis actus, & an poſſit appellari Endelechia 689
4 Cur Motus dicatur potiùs actus, quàm potentia 690
5 An quod mouetur dici queat eſſe in potentia ad motum 689.691
6 An idem poſſit ſimul eſſe actu & potentia, & an omne mouens motu Phyſico ſimul etiam moueatur 693

7 an definitio motus ſit vniuoca 695
8 an Motus dicatur principaliùs de motu cęli, quàm de aliis motibus ibid.
9 an potentia ſit magis de eſſentia Motus quàm Actus 694
10 an definitio Motus conueniat tam mouenti quàm mobili. 696
11 De differentia, quæ eſt inter tres definitiones motus, traditas ab Ariſt. 3. Phyſ. 697
12 an motor ſit de eſſentia Motus ibid.
13 an definitio Motus conueniat tertiæ operationi intellectus noſtri, quæ vocatur diſcurſus 699
14 an definitio Motus conueniat motui cœli 699. 700
15 an definitio Motus conueniat motui violento & artificiali 700
16 an definitio Motus conueniat generationi & corruptioni ibid.
17 Quæ ſint proprietates motus, quæ ex eius definitione colliguntur 701

De terminis Motus.

1 An omnis Motus neceſſariò fieri debeat inter aliquos terminos 708
2 an omnis motus requirat duos terminos 709
3 an in vno Motu poſſint eſſe plures duobus terminis 709
4 an neceſſe ſit terminos motus eſſe diuiſibiles, & partibiliter parabiles 711
5 an termini Motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe 712
6 an neceſſe ſit terminum à quo, ſpecie diſtingui à termino ad quem 714
7 an expulſio termini à quo, & inductio termini ad quem, ſint vnus vel duo motus ibid.
8 ab vtro termino ſumenda ſit vnitas 716
9 an Motus ex nigro in album & motus ex nigro in viride, vel alium quemlibet colorem medium, differant ſpecie, & hic diſputatur an mediæ qualitates ſpecie differant ab extremis 727
10 Quæ requirantur ad vnitatem numeralem motus 720
11 an vnitas numeralis motoris requiratur ad vnitatem numeralem motus 720
12 an ſi, verbi gratia, canis ex turri cadens, in medio caſu moriatur, motus eius tam viui quàm mortui, à turri vſq; ad terram, ſit vnus numero atque continuus 722
13 Vnde petenda ſit contrarietas motuum ibid.
14 an motus ſit res diuerſa à termino ad quem, ſeu à forma quæ per motum acquiritur 724

De variis ſpeciebus & diuiſionibus Motus.

1 An Generatio ſit Motus propriè dictus 728
2 an Alteratio ſit motus propriè dictus 736
3 an Augmentatio ſit motus propriè dictus 735
4 an motus localis ſit motus propriè ſumptus 733
5 Inter ſpecies motus propriè dicti quænam teneat primum locum 737
6 an verum ſit, motum naturalem quò eſt propior fini, eò celeriorem euadere 738

7 cur

7 cur motus naturalis prope finem euadat velocior 738.739
8 an creſcente celeritate motus naturalis, neceſſe ſit pariter etiam creſcere qualitatem motiuam ipſius mobilis 743.744
9 an motus proiectorum fiat à virtute ipſis impreſſa à proiiciente 745.747
10 an motus proiectorum fiat ab aëre 747.752
11 an motus ſit ens ſucceſſiuum & continuum 753
12 Quæ ſit cauſſa continuationis Motus 754
13 Quæ differentiæ ſint inter partes motus ſecundum extenſionem, & partes eius ſecundum ſucceſſionem vel durationem 756
14 an continuum ſit de eſſentia motus, vel ſit accidens eius 758
15 Quanam re motus eſſentialiter diſtinguatur à mutatione ibid.
16 Quomodo incipiat & deſinat eſſe motus, & quæcunq; per motum generantur & corrumpuntur 760.761
17 Vnde proueniat ſucceſſio & mora quæ eſt in motu 635

Mundus.

1 An Mundus ſit ita perfectus, vt verè appellari poſſit Vniuerſus 536
2 Cur Deus non antè fecerit Mundum, quàm ponitur ab eo eſſe factus 778
3 an ex eo, quia vmbra corpori, & lumen ſoli, dicuntur eſſe coæua, rectè concludatur, Mundum etiam Deo coæternum eſſe poſſe 781
4 an quia idea Mundi eſt æterna, neceſſe ſit quoq; mundum æternum eſſe. 781
5 an Mundi anima ſit æterna ſecundum Platonem, & an ex eius æternitate demonſtretur Mundi æternitas 692
6 an quia Mundus poſſit interire, bene colligatur, eum nunquàm cœpiſſe 793.794
7 an citra æternitatem aſſignari poſſit aliquod inſtans, in quo primùm mundus effici potuerit 832.833.835
8 an Mundo repugnet æternitas 838
9 an repugnet ei ratione rerum corruptibilium 840
10 an ſpecialiter repugnet ei ratione hominis 848

N

Natura & Naturale.

1 An in rebus naturalibus reperiantur multa, quæ ſunt nota nobis pariter atque ſecundum naturam 134
2 de differentia quæ eſt inter res naturales, & artificiales 405
3 an definitio naturæ, tradita ſecundo libro Phyſicorum, ſit bona 409
4 an definitio Naturæ conueniat Cœlo 413
5 an Intelligentia ſit Natura Cœli 417
6 an definitio naturæ conueniat animæ 428
7 an conueniat animæ rationali 425
8 an Natura ſit in aliquo principium actiuum eius generationis 427
9 an ſit in aliquo principium actiuum corruptionis eius 427

10 in quibus rebus Natura ſit principium alterationis 428
11 an in mixtis ſit alia ratio & gradus Naturæ, quàm in Elementis 430
12 an Natura quæ eſt in Elementis, ſit principium actiuum motus eorum localis 431
13 an in toto compoſito præter materiam & formam, ſit tertia quædam natura ab illis re diuerſa, vel (vt in Scholis dici ſolet) An totum diſtinguatur realiter à ſuis partibus ſimul ſumptis 437

Numerus.

1 De admirandis proprietatibus, & myſticis virtutibus numerorum ſecundum Pythagoræos 227
2 an Numeri, vt placuit Pythagoræis, ſint principia rerum naturalium ibid. 266
3 de accretione Numerorum in infinitum 583

O

Olympiades & ludus Olympicus.

1 De Ludis Olympicis. 194
2 Quot annis poſt excidium Troiæ cœperint Olympiades 196
3 Initium Olympiadum quot annis præceſſerit exordia Vrbis Romæ 196
4 Quis regnabat apud Hebræos cùm cœperunt Olympiades. ibid.
5 Quis fuerit auctor Ludorum Olympicorum, & ipſarum Olympiadum 194

P.

Parmenides.

1 An opinio eius, quòd omnia ſint vnum ens immobile, poſſit defendi. 258
2 Quo tempore floruerit Parmenides 208

Philoſophia & Philoſophus.

1 De diuiſione Philoſophiæ in practicam & ſpeculatiuam 47
2 Quales ſint differentiæ Philoſophiæ, Practicum & ſpeculatiuum 8
3 an vniuerſa Philoſophia ſit vna tantùm ſcientia 26
4 an Philoſophia priùs floruerit apud Barbaros, quàm apud Græcos 192
5 De variis ſectis Philoſophorum 188
6 Quàm vtile ſit varias Philoſophorum opiniones diſcutere ac diiudicare 187
7 an omnes veterum Philoſophorum ſententiæ poſſint ad verum ſenſum, vt placet Simplicio, reuocari 238
8 Contra Philoſophos, qui ponunt vnum principium rerum naturalium 261. 262

Phyſica & Phyſicus.

1 An Phyſica ſubalternetur Metaphyſicæ 44
2 an prior ſit doctrinis Mathematicis 55
3 de vtilitate & iucunditate Phyſicæ 99
4 Quod ſit ſubiectum Phyſicæ, an ens mobile 61
5 an ſit ſubſtantia naturalis 70
6 an ſit res ſenſibilis 68. 69
7 an ſint res generabiles & corruptibiles 69

8 an ſit corpus mobile vel naturale 71
9 an Phyſicus conſideret omnia quatuor genera cauſſarum, & primas cuiuſque generis cauſas 112.113
10 Cur via, ſeu ordo procedendi in Phyſica, ab iis quæ ſunt notiora nobis, ad ea quæ ſunt quidem ſecundum naturam notiora, ſed nobis ignotiora, dicatur nobis innatus vel naturalis 131
11 An Phyſica Ariſtotelis ſit ſcientia 76

Plato & Platonici.

1 Quid ſenſerit Plato de Creatione 291
2 Quo tempore floruerit Plato & illuſtriores Platonici 211
3 De non ente Platonis 254.255
4 Quid ſenſerit Plato de immortalitate Animæ 486
5 an natura ſit tantùm inſtrumentale agens, vt volunt Platonici, an etiam principale, vt placet Peripateticis 467.468
6 an Plato putauerit cœlum eſſe compoſitum ex elementis 806.819
7 an exiſtimauerit mundum ſempiternum eſſe, an potiùs ab aliquo principio factum 492
8 an in omnibus Platonem ſequi oporteat 795.796
9 Quid ſit illud quod ante mundi effectionem Plato dixit vago & inordinato motu iactatum eſſe 808
10 an Plato ſenſerit mundum eſſe incorruptibilem 811.812
11 an crediderit Cœlum & Aſtra eſſe Deos 814.815
12 an ſecundum Platonem ex æternitate animæ mundi, liceat concludere æternitatem mundi 792
13 Quid Plato ſenſerit de doctrinis Mathematicis 40
14 Quid de præſtantia & poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias diſciplinas 42
15 an res corruptibiles poſſint veriùs dici non entia, quàm entia, vt ſenſit Plato 255

Priuatio.

1 Diſputatio de Priuatione, quæ eſt vnum de tribus principiis rerum naturalium 340

Pythagoras.

1 Diſceptatio de tempore, quo vixit Pythagoras 201
2 Opinio eius de numeris diligenter expenditur 227.266

Q

Quantitas.

1 An quantitas rei diſtinguatur à ſubſtantia 547
2 an puncta, lineę & ſuperficies ſint res extra animam 552
3 an ſint entia, vt vocant, poſitiua 554
4 an inter ſe realiter diſtinguantur 555
5 Quomodo punctum habeat poſitionem in continuo 554
6 an Quantitas Mathematicè conſiderata, ſit ratione tantùm abſtracta à ſubſtantia ſenſibili, ac etiam ab omni eſſentia 584
7 Diſputatio de Quadratura circuli, an ſit poſſibilis 588
8 de Maximo & Minimo 591
9 an omnium rerum naturalium ſint præfiniti fixique magnitudi-

aſs termini, tam ſecundum exceſſum, quàm ſecundum paruitatem 597
10 de Quantitate interminata, an ſit coæua materiæ, ei immediatè inhærens, per ſe ingenerabilis & incorruptibilis, & præcedens omnes formas ſubſtantiales 323
11 an quantitas cœli & rerum ſublunarium ſint eiuſdem ſpeciei 303
12 an Quantitas ſit principium indiuiduationis 365
13 Quantitas intenſionis & remiſſionis, quæ eſt in qualitate, ad quam rationem quantitatis reduci debeat

Quidditas

1 An Quidditates rerum in particulari conſiderentur à Metaphyſico 77
2 an qualitates rerum habeant cauſam efficientem, & an ſint æternæ 383
3 an materia ſit pars Quidditatis, vel potiùs forma ſit tota Quidditas rei 358
4 an perfecta cognitio Quidditatis rerum naturalium, requirat cognitionem aliarum cauſſarum quã materiæ & formæ 372

S.

Scientia.

1 An ſit bona diuiſio Scientiæ, in Practicam & Speculatiuam, & an nomen Scientiæ vniuocè de illis dicatur 7. & 11
2 an ſit bona diuiſio Scientiæ ſpeculatiuæ in Phyſicam, Metaphyſicam, & diſciplinas Mathematicas 15
3 Qualis ſit hæc diuiſio Scientiæ ſpeculatiuæ 17
4 an Scientia ſpeculatiua dicatur vniuocè de his tribus 18
5 an cognitio Tranſcendentium & Intelligentiarum pertineat ad vnam Scientiam 23
6 an poſſit defendi eſſe quinq; Scientias ſpeculatiuas 25
7 an ſit vna Sciẽtia omnium rerum, vt quidam opinantur 26
8 an rerum corruptibilium poſſit eſſe Scientia 75
9 Cuius ſit tradere diſtinctionem Scientiarum. 82
10 an Scientia noſtra ſit reminiſcentia, vt exiſtimauit Plato 133

T.

Tempus.

1 An Tempus ſit ens reale 640
2 an re differat à Motu 641
3 an Tempus ſit numerus motus actiuè an paſſiuè 643
4 an in definitione Temporis addendum ſit, ipſum eſſe numerum motus & quietis 644
5 an eſſe rerum corruptibilium mẽſuretur tempore. 645
6 an eſſe ac ratio Temporis pendeat ex operatione animi noſtri 646
7 an Tempus ſit ſubiectiuè tantùm in motu cœli, an verò etiam in omni motu 647
8 an ſit vnum Tempus apud omnes Gentes, an verò multa tempora 648
9 an ſit vnum & idem nunc in toto Tempore 650
10 an motus localis Angeli menſuretur Tempore aliquo continuo, quod ſit diuerſum ab eo tempore

re quo menſurantur res naturales 678
11 an pro menſura operationum immanentium & naturalium Angeli, ſit ponendum Tempus diſcretum, quod quidam Theologi inducunt ibid.

Thales Mileſius.

1 De tempore quo vixit, pulchra diſceptatio 200
2 Opinio eius de principio rerum naturalium 222

V

Vniuerſale.

1 An magis vniuerſalia ſint notiora nobis, quàm minùs Vniuerſalia 147
2 an Vniuerſaliora ſint tam ſecundum nos, quàm ſecundum naturam, notiora 148.149
3 an difficiliùs ſit definire Vniuerſale quàm ſingulare, vt ait Ariſtoteles 152.153
4 an Vniuerſale ſit notiùs ſecundum rationem, quàm ſingulare 180

Vacuum.

1 An ſi eſſet vacuum, poſſet in eo fieri Motus localis, & an fieret in tempore 631
2 cur non poſſit eſſe vacuum 636
3 an qui mundum cenſent de nouo fuiſſe creatum, concedere cogantur, aliquando fuiſſe vacuum 825.826.& 829

FINIS.

INDEX RERVM.

A

Abſtractio.

DE Abſtractione Metaphyſica, an Metaphyſicus tantùm conſideret ea quæ re & ratione abſtracta ſunt à materia motu pag. 17

De Abſtractione Phyſica, an Phyſicus tantùm conſideret ea, quæ à materia,re & ratione ſunt inſeparabilia 18.27

Triplex Abſtractio à materia 18

Abſtractio quantitatis à ſubſtantia duplex, alia Metaphyſica, alia Mathematica 20

Abſtractio Metaphyſica ſecundum rem à materia,quæ vocatur per indifferentiam refellitur ibid.

Diuerſitas abſtractionum non facit diuerſitatem ſcientiarum 27

Geometria & Arithmetica vno & eodem Abſtractionis genere continentur ibid.

An ſit facilior Abſtractio generis,quàm ſpeciei vltimæ 156.157

An poſterius poſſit abſtrahi à priori 585

Opinio & argumenta dicentium, quantitatem Mathematicam non eſſe abſtractam ab omni ſubſtantia, ſed tantùm à ſenſibili 586

Probatur multis argumentis, quantitatem Mathematicam eſſe abſtractam ab omni ſubſtantia 586

Accidens.

Quòd nullum accidens poſſit producere ſubſtantiam, probatur à Scoto, Durando,& Ocham 469

Exponitur opinio Thomiſtarum, quòd accidens in virtute ſubſtantiæ poſſit producere ſubſtantiam. 471

Probatur accidens non agere in virtute ſubſtantiæ 287

Demonſtratur accidens ſua vi producere ſubſtantiam 471

Declaratur, quemadmodum accidens quatuor modis dici queat agere in virtute ſubſtantiæ. 475

Actio.

Quid inter Actionem & effectionem interſit 5

Quæ actiones imperio noſtræ voluntatis ſubijciantur 6

In omni actione quatuor eſſe diligenter conſideranda 384

Vnde proueniat multitudo & varietas actionum eiuſdem agentis 384

Omnem actionem eſſe à forma, nullam autem à materia. 385

An Actio ſubiectiuè ſit in agente 702 703

An Actio re differat à paſſione 704

Aeternitas & Aeternum.

Variæ ſignificationes huius vocis (Aeternum) 659

An viſio Dei beatifica,quam habẽt ſancti in cœlo,menſuretur æternitate participata 660

Explicatur quid ſit Aeternitas, & quæ ſit ratio & radix æternitatis 662 663

An Aeternitas per ſe ſit menſurabilis ibid.

Quæ ratio menſuræ accommodari poſſit Aeternitati 663

An Ariſtoteles demonſtratiuè probauerit Aeternitatem motus 773

Argumenta eorum qui cenſent Aeternitatem repugnare ſimpliciter omni crea-

creaturæ, vt eſt creatura. 838

Solutiones illorum argumentorum 846

Fortis argumentatio, qua probatur Aeternitatem ſimpliciter non repugnare creaturæ. 842

Argumenta eorum, qui putant Aeternitatem præcipuè repugnare rebus corruptibilibus 840

Solutiones illorum 847

An ſi creatura eſſet æterna, poſſit in ea diſtingui productio eius à conſeruatione 846

In æternis quid ſignificet nomen Creationis, vel Productionis 508 845

An generatio quidem aliorum animaliũ potuerit eſſe ab æterno, non autem hominum 848

An ſecundum ſanctos patres, vlla creatura potuerit eſſe æterna 839. 847

Aevum.

De varijs ſignificationibus Aeui 666

An Aeuum ſit menſura durationis habentis prius & poſterius, ſine innouatione & variatione 667

Si duratio æuiterna eſt tota ſimul, quomodo dicitur in ea eſſe præſens, præteritũ & futurum. 669

An Aeuum ſit menſura rei quę ſecundũ eſſe eſt immutabilis: ſed eſt mutabilis ſecundum affectiones & operationes 670

An Aeuum ſit menſura omnis rei permanentis & quæ ſit tota ſimul, vt vult Scotus 671

Quæ ſit propria ratio Aeui 672

An ſit vnum Aeuum menſura omnium æuiternorum 673

An ſint tot Aeua quot ſunt æuiterna 675

An quodlibet æuiternũ ſuperius ſit menſura inferioris æuiterni 676

An ſit ponendum aliquot Aeuum, quod ſit menſura durationis æuiternæ 676

Albertus Magnus.

Cenſet quantitatem eſſe per ſe imaginabilem, ſed non ſenſibilem, in quo refellitur 17

Probat motum cæli non eſſe naturalem ſed refutatur 413. 418. 419

Credit, verum aurum poſſe fieri ab Alchymiſtis 501

Alchymia & Alchymiſta.

Ab Alchymiſtis non poſſe fieri verum aurum, probant Auicenna, Auerroes D. Thom. Aegidius & alij 497 498

Alchymiſticum aurum non poſſe licitè vendi pro vero 499

Alchymiſtæ putant materiam omniũ metallorum eſſe ſulphur & argentum viuum, quod ab aliis refellitur 500

Inuenta & opera Alchymiſtarum. *ibid.*

Vtilitas artis Alchymiæ. 501

Quinq; rationes quorundam pro Alchymiſtis 502

Effectio auri per Alchymiam ſecundum rationẽ non videtur impoſſibilis 504

Modus efficiendi aurum per Alchymiam non videtur adhuc inuentus, & bene compertus 505

Vſus Alchymiæ eſt pernicioſus, nec permittendus in republica 506

Alexander Aphrodiſæus.

Cenſet ſpeculatiuam ſcientiam principaliter dici de Metaphyſica, tum de Phyſica, extremo loco de Mathematicis diſciplinis 39

Quam putet Alexander eſſe cauſam contingentiæ, quæ eſt in rebus naturalibus 542

Laus Alexandri; & tempus quo floruit 215

Dixit primum cælum nullum habere locum 525

Videtur Alexander intelligentijs motricibus cælorum talem tribuere in

mouendo libertatem, qualem eis tribuunt Theologi: & quomodo eum refellat Simplicius 771
Definitio motus quam tradit Alexander expenditur, & defenditur contra Simplicium 690.691

Analogum.

De Analogo vel potius de eo quod Ariſtoteles vocat ens ab vno ad vnum multa ſcitu digna traduntur 71

Anaxagoras.

Quo tempore vixerit, quis eodem tempore tum apud alias gentes tum apud Hebræos floruerint. Primus Philoſophorum Græcos docuit opificem mundi & omnium rerum effectorem eſſe Deum 205
Fuit diſcipulus Anaximenis, magiſter autem Archelai Philoſophi, Periclis oratoris, & Euripidis Poetæ 229
Patriam & patrimonium propter Philoſophiæ ſtudium contempſit: comparatione priorum Philoſophorum ſobrius & prudens eſt habitus. Primus materiæ adiunxit cauſam efficientem ipſam mentem, quamobrem cognominabatur Mens: opinio eius de principio rerum naturalium exponitur ibid.
Anaxagoræ Ariſtoteles præfert Empedoclem 265
Opinio Anaxagoræ de principio rerũ naturalium refellitur 267.268

Anaximander.

Fuit auditor Thaletis. Primus Gnomonem inuenit & maris ac terræ circuitus deſcripſit. Facit principium rerum omnium infinitum quiddam & medium inter elementa, quare videtur ſubodoratus fuiſſe materiam primam 225

Anima & animatum.

An definitio naturæ quæ traditur ſecundo lib. Phy. conueniat animæ 349
An Animæ perfectiorum animalium ſint extenſæ & diuiſibiles 422
De anima mundi 792
An ſemper animatum ſit nobilius inanimato 90

Animal.

An motus progreſſiuus animalium ſit eorum corporibus naturalis vel violentus 244
An animalia genita ex ſemine & exputri materia poſſint eſſe eiuſdem ſpeciei 478
An animalia genita ex putri materia poſſint generari ab alia eiuſdem ſpeciei 494.495
Animalia quædam generari ſolo calore ignis 505

Anima rationalis.

An ſcientia Animæ rationalis pertineat ad Phyſicum 18.30
Quas res Phyſicus non poſſit cognoſcere de Anima rationali 32
Quæ ſint ea quæ Phyſicus docet de Anima rationali 33
Anima rationalis vt eſt per ſe ſubſiſtens & ſeparabilis à corpore, ad Phyſiologiæ doctrinam non pertinet 31.
Quædam eſſe quæ non poſſunt certò cognoſci de Anima rationali niſi lumine fidei 34
Doctrina Animæ rationalis partim eſt Phyſica, partim Metaphy. & partim habetur ex doctrina à Deo reuelata 35
Scientia animæ rationalis non eſt vna & ſimplex, ſed varia & multiplex 37
De duplici conditione & ſtatu Animæ rationalis in cognoſcendo, præclara doctrina traditur 179
Cur Anima rationalis non educatur ex potentia materiæ. 339
An materia ſit in potentia ad Animam ratio-

rationalem ibid.
Animam rationalem eſſe immortalem ſecundum Platonem 387
Eandem eſſe immortalem ſecundum Ariſtotelem 388
Immortalitatem eius naturali rationis lumine cognoſci, & firmis rationibus concludi poſſe 390
Quòd ſit forma eſſentialis & pars hominis 392
Quòd non ſit aſſiſtens & vna in omnibus, contra Auerroem 396
Quòd non ſit ante corpus nec in diuerſa ingrediatur corpora, contra Plat. 400
An definitio naturæ quæ traditur ſecundo libro Phyſi. conueniat Animæ rationali 425

Argumentatio.

Argumentatio cùm ſit vnius motus, vnius potentiæ eſſe debet operatio 174
Quando ſit bona, argumentatio à permutata proportione 182
Maius eſt vitium argumentationis ex defectu formæ quàm materiæ 251

Ariſtoteles.

Quando natus ſit. Quot annis natu minor fuerit Platone, Quando eum audire cœpit & quamdiu audiuit, Quando factus eſt magiſter Alexandri Magni & quamdiu eo munere functus eſt. Quot annos philoſophiam docuit. Quando eſt mortuus, & quo genere mortis. An author necis Alexandri Magni fuerit. Quænam eius tempore memorabilia euenerint. Calamitas quæ ſcriptis eius accidit. Qui fuerunt in Philoſ. eius ſucceſſores & quo tempore floruerint 213
Multa & varia præclara de laudibus Ariſtotelis 274.275
Ariſtoteles ſenſit Animum noſtrum eſſe immortalem 388
An Ariſtoteles faciens mundum æternum, cogatur cõcedere, infinitã actu animarũ rationaliũ multitudinẽ 563.564
An Ariſtoteles putauerit, æternitatem motus & mundi poſſe demonſtrari, & à ſe fuiſſe demonſtratam 766
An crediderit creationem, id eſt productionem ex nihilo eſſe poſſibilem 289
Cur paſſim veteres Philoſophos reprehendat, verba eorum magis quàm ſententias ſpectans 261
Videtur ſcripſiſſe varios libros de Anima, & poſt libros de anima & Metaphyſica habuiſſe in animo aliquid ſcribere de Anima rationali. 36
Argumenta Ariſtotelis pro æternitate mundi 773
Solutio illorum argumentorum. 774

Ars & Artificiale.

Ars mechanica non eſt pars Philoſo. 60
Diuiſio artium mechanicarum 59.60
Octo differentiæ inter res artificiales & naturales 405
Materia prima non eſt in potentia ad formas artificiales 406
An forma artificialis ſit principium alicuius motus 407
An forma artificialis re diſtinguatur à ſubiecto, in quo inhæret 407

Aſtrologus.

Sex differentiæ inter Aſtrologum & Phyſicum, in tractatione cœleſtium 79

Attractio.

Tres eſſe ſpecies attractionis tradit Auerroes, & quid inter illas interſit 604

Auerroes.

Cur dixit primum cœlum eſſe in loco per accidens ratione centri 630
Cur pro abſurdo habuit eſſe quartam ſcientiam ſpeculatiuam 25
Opinio eius de aſſiſtentia & vnitate intellectus humani refellitur 399

Putauit animalia genita ex ſemine & ex putri materia eiuſdem ſpeciei eſſe non poſſe 491
Senſit per Alchymiam non poſſe fieri verum aurum 497
In quarto libro de Cælo, & in decimo libro Metaphyſicæ videtur ſentire, colores medios ſpecie diſtingui ab extremis: ſed in ſexto libro Phyſicorum, & in tertio libro Meteororum videtur contrarium dicere. 717.719
An ſecundum ipſum ponenda ſit forma corporeitatis materiæ coæterna 314.315
An faciens formas ſubſtantiales elementorum intendi & remitti, & actu manere in mixtis, poſſit defendere generationem elementorum & mixtorum non eſſe motus propriè dictos 737.738
Sententia eius de neceſſitate & libertate Dei in agendo 771
Argumenta eius pro æternitate mundi 825
Solutio horum argumentorum 829

Auicenna.

Putauit motum cæli non eſſe naturalem 413
Senſit hominem etiam ſine ſemine naturaliter poſſe generari 478
Dixit verum aurum non poſſe fieri arte Alchymiæ 521.797
Opinatur fortunam verſari etiam in his quæ ſunt ad vtrumlibet 521
Negauit contingentiam eſſe in rebus naturalibus 533
Motum cæli non fieri ad locum, ſed ſitum 626

Augmentatio.

Quot modis poſſit fieri augmentatio 596
An augmentatio ſit ſpecies motus localis 733.734
An ſit motus propriè dictus 733
An ſit motus continuus 734.735
An in augmentatione terminus à quo & ad quem ſint contrarij, & ſpecie differant 733.734

C

Calor.

Triplex calor, Elementaris, Animalis & Cæleſtis. Et an hi ſpecie differant 504
Quædam animalia ſolo ignis calore generari 505

Cauſſa.

Conſideratio cauſarum ad quas ſcientias pertineat 447
An Phyſicus conſideret omnia quatuor genera cauſſarum 112
An Phyſicus conſideret primam cuiuſq; generis cauſam 113
An Metaphyſicus conſideret omnes quatuor cauſas & primas cuiuſq; generis cauſas 114
An ad perfectã cuiuſq; rei naturalis cognitionem neceſſaria ſit omniũ cauſarum eius cognitio 123
An Mathematicus conſideret vllum verum genus cauſſæ 115
Cur Ariſtoteles nuſquam vniuersè definierit cauſſam 447 448
Cur Ariſtoteles nuſquam probauerit eſſe quatuor genera cauſſarum 448
Cui cauſæ principaliùs conueniat nomen & ratio cauſſæ 458
An ſemper cauſſa ſit nobilior ſuo effectu 468
Quæ ſit vis & cauſalitas cuiuſlibet cauſæ 450
An inter cauſſas vniuerſales & particulares ſit neceſſaria connexio 458 459
An cauſalitas cauſæ vniuerſalis ſit principalior quàm cauſæ particularis 460
Diſceptatio inter Platonicos & Peripateticos, An ſit ponenda cauſa exemplaris,

ris, tanquam genus cauſæ diuerſum à reliquis 448

Cœlum.

An motus circularis cæli demonſtret ipſum ſecundum Platonem non eſſe compoſitum ex elementis 802. 803

Cœlum per ſe ac quidditatiuè, tractari debere à Phyſico probatur multis argumentis 68. 69

Cur in libro primo Phyſicorum non ſint tradita principia communia cœlo, & rebus corruptibilibus 71. 73

An cœlum ſit nobilius homine 87

Diſcutitur opinio Aegidij, affirmantis eandem eſſe materiam cœli atq; rerum ſublunarium 297

Probatur diuerſam eſſe materiam cœli, & rerum ſublunarium 300 301

Motum cœli non eſſe naturalem, opinio & rationes quorundam 413

Eum eſſe naturalem probatur multis argumentis 415

An motus cœli ſit naturalis propter principium actiuum & paſſiuum 415

Cur neceſſe eſt motum cœli eſſe ab intelligentia 416

Intelligentiam eſſe veram formam & naturam cœli, opinio quorundam, quæ tamen multis rationibus refellitur 417

An cœli ſint ſpeciei vnius omnes, an differant ſpecie. 419

An quies cœli in fine mundi ſit futura illi naturalis an violenta 413. 414. 420

Vt definitio naturæ cœlo accommodari queat, quo pacto illa particula definitionis, naturam eſſe principium motus & quietis, interpretanda ſit 450

An poſſet quis extra cœlum porrigere brachium, aut telum iacere 664 668

Cur cœli alij ab alijs contineantur 603

Cœlum vt cœlum non indiget loco à quo contineatur 629

An locus primi cœli ſit centrum 630

De loco primi cœli variæ opiniones 625

Color.

An colores medij ſpecie differant ab extremis 717

An colores medij actu componantur ex coloribus extremis 717

Quid Auerroes ſenſerit de coloribus medijs an ſpecie differant ab oxtremis 717. 720

Quid Ariſtoteles ibid.

Quid Simplicius & Themiſtius ibid.

Quid Auctor ſentiat ibid.

Contingens & Contingentia.

Qua ratione Stoici tollunt omnem contingentiam 533

Cur Auicenna & Ochan tollunt contingentiam 533

An eſſe cõtingens ſit demonſtrabile 535

Probatur tribus argumẽtis eſſe in reb. contingentiam 534

Soluũtur rationes Stoicorũ, Auicennæ, Ochan, Scoti, contra contingentiam 534

Varietas contingentium 540

Quatuor differentiæ inter contingens naturale & contingens volũtarium 540

Quæ ſit cauſa contingentiæ rerum ſecũdum Scotum, D. Thomam, Alexandrum & quoſdam alios. 541

Quæ ſint veræ ac propriæ cauſſæ omnis contingentiæ quę eſt in rebus naturalibus 543

Continuum.

An continuum actu habeat in ſe infinitas partes an non 565

An poſſint partes cõtinui per potentiam Dei omnes remoueri à continuo 572

An cõtinuum cõponatur ex indiuiſibilibus vel ſit diuiſibile in infinitum 573

Multa de diuiſione & additione continui in infinitum 580

Corpus.

Quadruplex corpus, Phyſicum, Mathematicum, Metaphyſicum & artificiale 71

Cur Ariſtoteles & Auerroes non faciant niſi duplex corpus, Phyſicum & Mathematicum 72

Quomodo Ariſtoteles dicat corpora naturalia eſſe principia aliorum corporũ ibidem.

Corpora mixta imperfecta, vt nix, grãdo &c. non ſunt ſpecies corporis naturalis diuerſæ ab elementis 87

Corpora mixta eſſe partes vniuerſi 865

Creatio.

Comparatio Creationis cũ Generat. 285

Sex res includi à Creatione ibid.

Quid ſit Creatio 283

An ſit actio aliqua vel relatio, & qualis relatio 286

An creatio ſit quippiam diuerſum à creatura ibid.

An vis creandi ſit adeò propria Dei vt ea ſit creaturæ incommunicabilis 288

Diſcrimen inter id quod creatur & id quod generatur 293.294.295

An Ariſtoteles cognouerit creationem eſſe poſſibilem 289

An poſſit cognoſci lumine naturali 292

Quid Plato ſenſerit de Creatione 291

D

Definitio.

Definitio rei naturalis an ſolam materiam & formam cõtinere debeat, an præter has etiam efficientem & finem 124

Definitio accidentis alia eſſentialis alia cauſalis, perfecta eſt quæ vtramq; cõplectitur, & hæc eſt medium Demonſtrationis 129

Tres viæ inueſtigandi & inueniendi definitiones 152

Quo pacto ex Demonſtratione innoteſcit & colligitur ipſum quod quid eſt, & definitio Accidentis quod demonſtratur 126

Qua ratione facilior ſit cognitio ſingularis, quàm vniuerſalis vt docet Ariſtoteles in 2. Lib. poſt. tex. 17.152.153

Democritus.

Duo facit principia rerum, vacuum & plenum, hoc eſt Atomos 232

Vacuum eſſe in rebus ſeptem rationibus probat 232

Varia decreta eius de Atomis 234

An Democritus fecerit infinitas ſpecies figurarum quæ ſunt in Atomis 235

An Democritus ſtirpium & animalium certas quaſdam efficientes cauſas ſtatuerit 137

Opinio Democriti refellitur 269

Cur Ariſtoteles Democritum cæteris Philoſophis anteponat 234

Quando & quandiu vixerit variæ opiniones 206

Eodem tempore floruiſſe Hippocratem 207

Demonſtratio.

Duo conſideranda in medio Demõſtrationis potiſſimæ 120.121

Cur tantopere laudentur demõſtrationes Mathematicæ 52.55

Omnis demonſtratio quæ oſtendit cauſſam rei per ſe, oſtendit etiam rem eſſe 122

Falſum eſt, demonſtrationem potiſſimam debere procedere ex ijs quæ ſunt notiora ſecundum nos, & ſecundum naturam 121

Potiſſimæ Demonſtrationes non reperiuntur in doctrinis purè Mathematicis 119.120

An demõſtrationes Mathematicæ procedant ex notiorib. ſecundum nos & ſecundum naturam 137

Demonſtratio Theophraſti, quòd res naturæ-

turales habeant cauſſas & principia 128

Deus.

Magis diſtinctus eſt Deus ab intelligentijs quàm intelligentiæ ab alijs creaturis 25

Scientiam de Deo diſtinctam eſſe à ſciētia quæ eſt de intelligentijs 25

Solus Deus eſt verè Ens, cætera verius dici poſſunt non Entia, vt præclarè docet Plato, & Plutarch. 236.255

Cum Deus ſine cauſis ſecūdis per ſe poſſit omnia efficere, cur vti velit cauſis ſecundis 295.296.297

Pulchra comparatio inter Deum & Materiam primam 309

Inſania eorum qui dixerunt Deum eſſe materiam primam redarguitur 308

Deum actu concurrere ad quamlibet operationem cauſæ ſecundæ, probatur ſecundum ſacram ſcripturam & verā Philoſophiam 463

Dei concurſus cum noſtra volūtate non tollit eius libertatem 466

Probatur Deum non agere ex neceſſitate naturæ & eſſe infinitæ virtutis 768

Explicatur quid Peripatetici ſentiant de libertate & neceſſitate Dei in agendo 771.772

Durandus.

Quatuor argumentis oſtendit Durandus primum cognitum eſſe ſingulare 167

Errauit Durandus putans Deum non actu concurrere ad quamlibet operationem cauſſæ ſecundæ 461

Durandus negat infinitū actu poſſe fieri à Deo 570

Opinio Durandi de Æuo 676

Opinio eius de poſſibili vel impoſſibili æternitate creaturarum 840

Duratio.

An habeat in ſe rationem quātitatis 651

An differat ab eſſentia rei 652

An differat ab exiſtentia 652

Quid addat ſuper rationem exiſtentiæ 653

Quid ſit duratio 654

Menſura durationis non conuenit quidditati vt quidditas eſt 654

Sicut ſe habet extenſio ad quantitatē & intenſio ad qualitatem, ſic duratio ſe habet ad exiſtentiam rei 653

De varietate Durationis ex parte ipſius exiſtentiæ 654

An vlla res creata habeat Durationem permanentem & totam ſimul 655

De varietate Durationis ex parte extenſionis ipſius 657

An maior vel minor Duratio rei, arguat minorem vel maiorem eius perfectionem & præſtantiam 659

Vtrum ſucceſſio & permanentia, an extenſio, ſint magis de eſſentia Durationis 658

E

Effectus.

An effectus plus debeat cauſæ vniuerſali an particulari 467

An idem numero effectus à multis cauſis perfectis & eiuſdem generis poſſit effici 476

An idem numero effectus diuerſis temporibus potuerit effici 478

Efficiens.

De varietate efficientium 84

Duplex cauſalitas efficientis 451

An efficiens naturale ſit agens principale, an dicendum ſit tantummodo agēs inſtrumentarium 467.468

An omne efficiens ſit nobilius ſuo effectu 468

An cauſa efficiens tempore prior ſit ſemper ſuo effectu 843.781

Elementa.

Elementa ſunt principalis materia, quæ tractatur in libris de Generatione &

corruptione, & in duobus extremis libris de cœlo 93
Quomodo differat Elementum à principio & cauſa, & quòd Ariſtoteles nonnunquam hęc tria vſurpet pro eodem, interdum autem ea inuicem diſtinguat 109
Nomen principij antiquiſſimum, ſed nomen Elementi inuentum eſſe à Platone 110 111
Non poſſe vllum quatuor elementorum ſtatui principium omnium rerum. 261 262
Elementa actiuè moueri à ſeipſis, probatur multis argumentis & teſtimonijs Ariſtotelis 432.433
Cur Ariſtoteles quibuſdam in locis negare videtur Elemēta moueri à ſe 434
Elemēta moueri à ſe ratione medij, optimè eſt Auerrois & Ariſtotelis 434
Elementa ex ſe & intrinſecè nec maximum nec minimum habent 598
Elementa per appoſitionem & per generationem poſſunt augeri in infinitum per rarefactionem autem minimè 599
Quatuor ob cauſas elementa continentur à cœlo 603
An elementa exigant ex ſua natura definitam quantitatis paruitatem 599

Empedocles.

Refellitur opinio Empedoclis facientis quatuor elemēta prima omnium rerum initia 264
Empedocles ætate poſterior fuit Anaxagorâ, ſed operibus prior 209
Quo tempore vixit Empedocles 209

Epicurus.

In Phyſicis totus eſt Democritus paucis mutatis 191
Qui fuerint eius ſucceſſores 218
Vituperatio & deteſtatio Epicuri ibid.
Quo tempore vixerit ibidem
De Lucretio inſigni Epicureo ibid.
Infinita propè ſcripſit Epicurus volumina 219

Exiſtentia.

An omnis exiſtentia ſit à forma 373
Quid ſit exiſtentia 374
Quibus rebus propriè conueniat 375
Exiſtentiam non diſtingui realiter ab eſſentia nec in intelligētiis, nec in rebus alijs creatis 378 379
An creatura ſit ſuum eſſe vel ſua exiſtentia 382

F

Finis.

Contemplatio vltimi finis hominis, non modò ſupernaturalis ſed etiam qui in hac vita haberi poteſt, non eſt Phyſicæ doctrinæ 31
De varietate & diſtinctione finium 85
Quomodo finis cauſat vel mouet agens, cùm ipſe non ſit actu 451.452
Quomodo agens naturale dicitur agere propter finem cum ipſum non cognoſcat 452
An agentia naturalia ad ſuos quęq; fines dirigantur ab intelligentijs 453
An finis cauſet prout habet eſſe intentionale, an prout habet eſſe reale 455
An quicquid habet finem neceſſariò habere debeat cauſam efficientem 457

Forma.

De varietate formarum ſubſtantialium & accidentalium 83 84.346
Cur forma naturalis non dicatur induci in materiam, ſed educi ex materia 295
Quare interitus formæ naturalis nō ſit, vel dicatur annihilatio 295
De forma corporeitatis multa diſputantur, An ſit ponenda in materia prima 318
Quid ſit formam educi è potentia materiæ 339
De præſtantia formæ & varijs eius nominibus & generibus 345

An

Digitized by Google

An ſit forma ſubſtantialis 348
Quid ſit 349
An omnis forma Phyſica ſit generabilis & corruptibilis 349
An ſit ſeparabilis à materia 350
An ſit extenſa & diuiſibilis 350
An ſit mobilis 351
Quomodo ſit multiplicabilis 351
An ſit prior & nobilior materia 352. 353
An vna numero poſſit eſſe in diuerſis materiis 354
An immediatè vniatur materiæ primæ 356
An ſit prior & nobilior compoſito 357
An ſit tota quidditas rei naturalis 359
An ſit principium indiuiduationis 371
An omnis exiſtentia ſit à forma 373 · 311
Omnis actio eſt à forma 385
Quomodo vna forma producit varias actiones 383.384
Diſcrimen inter formas cæleſtes & ſublunares 368
Triplex cauſalitas formæ 369
Quomodo incipiat & deſinat eſſe forma ſubſtantialis 762
Duæ admodum arduæ, & difficiles dubitationes de modo incipiendi, & deſinendi, formæ ſubſtantialis. 763

Fortuna & caſus.

Conſideratio fortunæ ad varias ſcientias pertinet 507
An ſit aliquid fortuitum in rebus 508
Nec Caſus nec fortuna excludunt Dei prouidentiam, nec ab ea excluduntur 508 511
Præclara ſententia Boetij de Fortuna, & prouidentia Dei 511
Cicero putauit res fortuitas ne à Deo quidem ſciri poſſe, quod exponitur, vt in bonam partem accipi queat 509. 512
An in rebus naturalibus poſſit aliquid caſu & per accidens euenire reſpectu cæli 512
An fortuna ſit numen aliquod diuinum 516
Varia templa & ſimulachra fortunæ ſub varijs nominibus Romæ, & quando dicata 516 517
Quomodo veteres depingebant ſimulachrum Fortunæ 518
Duæ per quàm elegantes ſententiæ, vna D. Auguſtini, altera Plinij, contra eos qui Fortunam ceu Deam colunt 517. 518
Explicatur definitio fortunæ 519
Auicenna putauit fortunam verſari etiã in ijs quæ ſunt ad vtrumlibet; ſed refellitur 521
Pomponacius ait omnes effectus, qui dicuntur fortuiti, habere cauſam per ſe, ac determinatam 523
Quando inuentio Theſauri ſit fortuita, & quando non 526
Vt effectus aliquis ſimpliciter ſit fortuitus, duo habere debet 527
Quomodo effectus fortuitos liceat appellare diuinos 527

G

Generatio.

Quinq; opiniones Philoſophorum de generatione rerum 284
Sex res neceſſariò concurrere ad Generationem cuiuſlibet rei naturalis 285

Comparatio Generationis cum Creatione ibid.

Quid ſit in generatione Phyſica, non fieri formam, ſed totum compoſitum 286

Quid ſibi vult Ariſt. cùm ait, id quod generatur nec eſſe ens actu, nec eſſe in loco 330

An fiat ſucceſſiuè 730.731

Variæ ſpecies & gradus Generat. 730

An ſecundum Auer. qui ait formas elementorum ſubſtantiales intendi & remitti, generatio Elementorum cùm fiat ſucceſſiuè, debeat dici motus propriè dictus 729 730

An ſecundum Auerr. generatio mixti ex elementis actu manentibus, poſſit vel debeat dici motus, cùm ſubiectum eius ſit Ens actu. 730

Generatio poteſt ſumi, vel pro ſola formæ ſubſtantialis productione, & ſic fit in inſtanti, vel pro hac ſimul cum præuia præparatione materiæ, & ſic fit in tempore 731

Rurſus poteſt conſiderari Generatio, vel ratione formæ & ſic fit tota ſimul, & in inſtanti, vel ratione ſubiecti, & ſic fit ſucceſſiuè 732

Gregorius Ariminenſis.

Putat infinitum poſſe fieri à Deo 554

Confirmat tribus rationibus, primum cognitum eſſe ſingulare 169 170

Negat puncta, lineas, ſuperficies eſſe entia realia poſitiua, inter ſe realiter diſtincta. 557

H

Heraclytus.

Spreuit munera & promiſſa Darij Perſarum Regis 204 295

Scripſit librum de Natura per quam obſcurum, quem Socrates dixit Euripidi Delio natatore indigere, quare cognominatus eſt σκοτεινός 223

Eius obſcuritatis cauſas aperit Ariſt. ibid.

Mordetur Heraclytus à Lucretio Epicureo ibid.

Magnitudo animi Heraclyti ibid.

Tempus quo floruit. 205

Homo.

An homo ſit nobilior cælo 87

An homo ſit finis omnium rerum naturalium 89

An poſſit homo naturaliter generari ſine ſemine, vt putauit Auicenna 478

An generatio hominis fiat naturaliter vel liberè 491

An generatio hominis potuerit eſſe ab æterno 847.848

I

Idea.

An ex æternitate Ideæ mundi concludatur mundi æternitas 783

An Idea ſit cauſa diuerſa ab alijs quatuor. 448

Indiuiduum.

An principium indiuiduationis ſit Quantitas 364.365

An ſit Hæcceitas Scoti 367

An ſit materia ſignata D.Tho. 369

An ſit tam materia quàm forma, ſed principaliùs forma. 371

Infinitum.

An ſit in rebus infinita aliqua multitudo 561

An ſit aliquid mole infinitum 562

An additio quantitatis in infinitum, reddat corpus infinitum 580.581

An poſſet fieri à Deo infinitum 568

An infinita virtus ad agendum ſit in Deo 770

An ſecundum Ariſt. intelligentiæ actu cognoſcant infinita 563 567 780

An poſſit numerus augeri in infinitũ 582

Intel-

Intellectus humanus & intelligere.

Potentia Intellectiua cum nullius corporis ſit actus, per ſe non eſt potētia Phyſica 32

Non eſt contra naturam intellectus noſtri, vt is cognoſcat ſingulare 173. & 178.182

Cur ſit neceſſarius intellectus agens 179 184

An vniuerſale ſit proprium obiectum intellectus noſtri 178.180

An primò notum intellectui noſtro ſit ſpecies vltima 155

An ſit ens 161

An ſit ſingulare 167.168

An ſingulare diſtinctè cognoſcatur à noſtro intellectu 173

An diſcurſus intellectus noſtri ſit motus cui conueniat definitio motus 698

Intelligere noſtrum non eſt per ſe actio Phyſica neq; effectiuè, neq; ſubiectiuè, neq; formaliter, neq; terminatiuè, vel obiectiuè 33

Quomodo intelligere noſtrum poſſit dici actio Phyſica 33

Intelligentiæ.

In Intelligentijs eſſe aliquid materialitatis, & potentialitatis 26

Scientiam quæ eſt de Intelligentijs poni debere diſtinctam ab ea, quæ eſt de tranſcendentibus, & ab ea, quæ eſt de Deo 23

Cur Ari. Scientiam quæ eſt de intelligentijs coniunxerit cum ſcientia, quæ eſt de tranſcendentibus & decem prædicamentis 24

Intelligentias non eſſe mobiles Phyſicè probatur multis argumentis 67

An Intelligentia ſit vera forma & natura cœli 417

Cur neceſſe ſit cœlum moueri ab Intelligentijs 416

An ſecundum Ariſt. neceſſe ſit intelligentias actu cognoſcere infinita 583. 567. & 780

An ſublatis Intelligētijs tolleretur omnino Metaphyſica, & tunc Phyſica eſſet prima Philoſophia 57

Interuallum.

Qui putauerint eſſe interuallum 616

Quomodo venire poſſimus in cognitionē omnis interualli 617

Sex proprietates Interualli 617

Soluuntur rationes Ariſt. contra Interuallum 617

Probatur locum eſſe Interuallum 618

Reÿcitur hæc opinio de Interuallo 618

L

Liber.

Liber 4. Meteororum ordine Doctrinæ locari debet poſt libros de Generatione & corruptione, non enim pertinet ad doctrinam Meteorologicam, nec poſt tres libros Meteororum poni debet 94

Libri qui continent doctrinam animaliū quo ordine ſcripti, æditiq; fuerint ab Ariſt. 96

Libri de partib. animaliū, ordine doctrinæ præcedunt libros de Anima 97

Libri de Animalibus ordine doctrinæ præcedunt libros de Plantis 98

Cur octo libri Phyſicorum inſcribantur, de Phyſico Auditu 100.101

De libris Exotericis & Acroamaticis diſputatio 102

Liber, ſeu Dialogus Ariſt. de Anima, ad Eudemum 36.105

Qui fuerint libri de Philoſophia Ariſt. qui citantur à Cicerone & Euſebio 105

Quàm varÿs nominibus appellentur & citentur ab Ari. libri octo Phyſi. 106

Illam inſcriptionem octo librorum Phyſicorum, quæ eſt (De Phyſico Auditu) non eſſe Ariſt. 105

Locus.

Exponuntur quinque proprietates loci, quæ ſunt continere, trahere, conſeruare locatum, dare vnitatem & diſtinctionem motui locali, & eſſe immobilem 603
An immobilitas ſit de eſſentia loci, an eius proprietas 607
An locus ſit immobilis per æquiualentiam vt cenſent Scotiſtæ 608
An ſit immobilis propter diſtantiam eius à cœlo & à centro 610
Ariſt. 4 l. Phy. non agit de omni loco cuiuſlibet corporis, ſed tantùm de loco naturali, & propriè de loco, qui per ſe & primò conuenit corporib. ſimplicibus ſeu elementis 612. 614
Non in omni loco exigenda eſt immobilitas, ſed tantummodo in loco naturali & eo qui eſt elementorum 614
An locus ſit interuallum 616
An locus ſit ſuperficies 621
An motus localis fiat ad locum an ad vbi 623
An locus ſit in categoria quātitatis 623
An locus terræ ſit ſuperficies aquæ & aeris, an potius centrum 624
De loco primi cœli lōga diſputatio 626

Logica.

Logicam non eſſe ſcientiam nec partem Philoſophiæ 60
Ad logicam pertinet tradere diſtinctionē Scientiarum. 82

Lumen.

An lumen ſolis ſit coæuum ſoli 781 782
An generetur & corrumpatur ad abſentiam & præſentiam ſolis 782
An motu ſolis idem numero manens, ex vno in alium locum moueatur. ibid.

M

Materia.

Quomodo materia determinet formam, & forma viciſſim Materiam 451
Decem & ſeptem attributa Materiæ primæ 278
Variæ diuiſiones Materiæ 280
Varia Materiæ primæ vocabula 280
Neceſſitas materiæ oſtenditur ſeptem rationibus 282
Non eſt eadem materia cœli & rerū ſublunarium 297. 300
Materia eſt cauſa cur quodq; ſit corruptibile 301
Quid ſit materia 304
Quinq; deſcriptiones materiæ 305
Porphyrius pulchre dipingit materiā. ib.
Pulchra comparatio inter Deum & materiam primam 308
Redarguuntur qui dixerunt Deum eſſe Materiam primam 306
An Materia prima per ſe exiſtat, an ſit actu in rebus propter formas 310. 312
Materiam non eſſe puram potentiam 313
Tres cauſæ propter quas Materia, omni forma priuata, nunquā eſſe poteſt 313
An in materia ſit forma corporeitatis ei coæua 314. 315. 318
Conuenientiæ, & differentiæ inter Genus & Materiam primam 319
De triplici relatione materiæ, & de duplici eius potentia 333
Potentiā eſſe de eſſentia materiæ 336. 337
Materiam vt eſt materia, nihil poſſe agere 387
Materia prima non habet potentiam ad formas artificiales. 406

Mathematica Doctrina.

Quomodo conducat Phyſica ac Met. 39
Mathemat. diſciplinæ cur expetendæ 36
Doctrinam Mathematicam non eſſe propriè ſcientiam, nec in ea reperiri perfectum genus Demonſtrationis 40. 120
Doctrina Mathemat. an certior, aut incertior, quàm Phyſ. 35
Præſtantia Demonſtrationum Mathematicarum 54

Doctrina mathematica & ſecundum nos & ſecundum naturam prior eſt quàm Phyſica 56
An *in Mathematicis conſideretur vllum genus cauſæ* 115 116
Quomodo *Ariſt. dicat in Mathematicis conſiderari bonum & pulchrum* 117
In *Mathematicis vſurpantur verba ſignificantia motum, materiam, & cauſam efficientem, ſed impropriè* 118
In Mathematicis non ſunt Demonſtrationes potiſſimæ 120
Cur Mathematicæ ſint facillimæ ad diſcendum etiam pueris 122
An *rationes Mathematicæ procedant ex ijs quæ ſunt notiora nobis & ſecũdum naturam* 137

Maximum & Minimum.

Quæſtio de Maximo & Minimo 594
Quid ſit Maximum quod ſic, & minimũ quod ſic, quid item maximum quod nõ & minimum quod non 595
Maximum & minimũ, dupliciter dicuntur, poſitiuè vel negatiuè 596
In omnibus rebus naturalibus eſt maximum & minimum 597
Elementa ex ſe ac intrinſecè nec maximum habent nec minimum 598

Medicina & Medicus.

An ſcientia Medicinæ ſubalternetur Phyſicæ 80
De differentia inter Phyſicum & Medicum ibid.
In perfecto Medico duos habitus eſſe oportet 81
Cur Medici eam partẽ doctrinæ, quæ planè Phyſica eſt, ſibi aſciſcentes, Medicinæ partem fecerint 81

Metaphyſica.

Tractat per ſe decem prædicamenta & ſubſtantiam corruptibilem Metaphyſica 20. & 21
Tres eſſe principes partes Metaphyſicæ 21
Quomodo Metaphyſica ſit vna ſcientia cùm ſubiectum eius non videatur eſſe vnum ibid.
Quomodo Metaphyſica tractet ſubiecta particularium Scientiarum, vt ens mobile quod eſt ſubiectum Phyſicæ &c. 29.
De præſtantia Metaphyſicę ſentẽtia Platonis & Procli 42. & 43.45
De poteſtate eius ſupra alias ſcientias ex Themiſtio & Simplicio ibid.
An metaphyſica ſubalternet ſibi Phyſicam 44
Metaphyſicę ſubalternari alias ſcientias dixerunt nonnulli Peripatetici, & quo modo intelligendum ſit 29
Metaphyſica eſt omnium doctrinarum certiſſima ex parte obiecti quod tractat 53
Si tollerentur intelligentiæ, maneret tamen metaphyſica diſtincta à Phyſica & Mathematicis 57.58
Metaphyſicam eſſe primã & poſtremam omnium ſcientiarum 55
In Metaphyſica non conſiderari quidditates omnium rerum in particulari 74 & 55
Ad Metaphyſicum pertinet tradere diſtinctionem ſcientiarum 82
Si negẽtur ab aliquo principia metaphyſicæ, cuius ſit ea probare 410

Meliſſus.

Ratio Meliſſi qua probat omnia eſſe vnũ ens immobile infinitum 222
Soluitur ratio meliſſi 250

Monſtrum.

Quid ſit monſtrum 528
Quot ſint genera & quæ cauſa monſtrorum 529
In quibus rebus ſint monſtra 529
An crebrius contingant in plantis quàm in animalibus 530

An monſtra caſu fiant. 530

Motus.

Motus in rebus animatis perfectior eſt quàm quies, è contrario in elementis perfectior eſt quies quàm motus 74
Motus eſt quid magis Phyſicum *quàm quies* ibid.
Triplex diuiſio motus; vna ratione ſpacij, ſic alius eſt rectus, alius circularis: Altera ratione terminorum ad quos, ſic alius fit ſurſum, alius deorſum: Tertia ratione principiorum efficientium, & ſic diuiditur in naturalem & violentum 607
Tota ſucceſſio & inæqualitas, penes velocitatem & tarditatem motuum localium quibus mouentur corpora ſimplicia, prouenit ex medio & ex varia eius diſpoſitione 635
Mora & ſucceſſio quæ eſt in motu, non prouenit ex mouente ibid.
Cauſa moræ & ſucceſſionis quæ eſt in motu, prouenit ex aliqua reſiſtentia quæ vel eſt intra ipſum mobile vel extrinſecus ei accidens 636
Intrinſeca *reſiſtentia in motu duplex eſt* 636
Motus per ſe ad nullam Categoriam pertinet, ſed reductiuè tantum, nimirum ad Categoriam eius, ad quod ſit motus refertur 685 & 689
An *motus poſſit dici Endelechia* 688
An *motus ſit actus, & qualis actus* ibid.
Cur motus dicitur actus & non potentia 690
An *definitio* Motus *tradita 3.* Phyſ *ſit vniuoca* 695
An *ratio* Motus *principalius reperiatur in motu Cæli, quam in alijs motib.* ibid.
An *potentia ſit magis de eſſentia motus quàm actus* 694
An *definitio motus conueniat mouenti ſicut mobili* 696
Tres definitiones motus traditæ ab Ariſt. 3. Phyſicorum *comparantur inter ſe.* ibid.
An Motor *ſit de eſſentia motus* 679
An *definitio motus conueniat diſcurſui noſtri intellectus* 699
An Motui *Cæli* 699
An Motui *violento & artificiali* 700
An Generationi *& corruptioni* 700
Sex proprietates Motus *quæ ex definitione eius colliguntur* 700
De Terminis Motus *tractantur decem* Quæſtiones 707
An Motus *ex nigro in album & motus ex nigro in viride, vel rubrum, differant ſpecie, & hic diſputatur an medij colores & inter ſe & ab extremis ſpecie differant* 717
An *ad vnitatem numeralem* Motus *neceſſaria ſit vnitas motoris* 720. 721
An *ſi canis ex turri cadens in medio caſu moriatur,* Motus *eius tam viuentis, quàm mortui à turri vſq; ad terram ſit vnus numero atq; continuus* 722
Quæ *ſint ſpecies* Motus *propriè dicti* 728
Inter *ſpecies* Motus *quæ ſit nobilior & præſtantior cæteris* 737
Quomodo *in* Motu *locali ſit contrarietas* 735
An Motus *localis fiat primò ad locum an ad vbi* ibid.
An Motus *naturalis ſit velocior in fine, quàm in principio* 738
An *creſcente velocitate* Motus *naturalis neceſſe ſit pariter etiam creſcere qualitatem motiuam mobilis* 743. 744
De Motu *proiectorum.* An *fiat à virtute impreſſa proiectis ab aere longa diſputatio* 746. 752
Cur nec valde parua nec valde magna corpora longè proijci queant 752
An Motus *ſit ens ſucceſſiuum & continuum*

nuum 753
Quæ ſit cauſſa continuationis Motus 754
Quinq; differentiæ inter partes motus ſecundum extenſionem & ſecundum ſucceſſionem 756
An continuitas ſit de eſſentia motus 757
Si continuitas non eſt de eſſentia motus, quo pacto motus propriè dictus differat à mutatione ibid.
Quomodo incipiat & deſinat eſſe motus & quæcunq; motu producuntur atq; corrumpuntur 760.761

Mundus.

An Ariſtoteles putauerit ſe æternitatem mundi mpliciter & demonſtratiuè probaſſe 766
An rationes quibus Ariſtoteles probauit æternitatem Mundi ſint demonſtratiuæ & neceſſariæ 775
Cur Deus antè non fecerit mundum quã ponitur eſſe factus 778
An Mundus ſit perfectus & poſſit verè d.c. vniuerſum 516
Ex à t.. m.ati. I.lea Mundi non concluditur æternitas mundi. 783
An mundus poſſit interire 793
An ex eo quòd non poſſit interire, liceat concludere eum nunquam cæpiſſe 793 & 794
An mundus ſecundum Platonem ſit corruptibilis. 812

N.

Natura & Naturale.

De varijs ſignificationibus Naturæ 403
Quot modis aliquid dicatur eſſe naturale 404
Propter quam maximè cauſam dicatur aliquid eſſe naturale ibid.
Octo differentiæ inter res naturales, & inter artificiales 405
Explicatur definitio Naturæ 409
An in aliquo Natura ſit principium generationis eius actiuum 428
An ſit principium alicuius in quo ipſa ſit corruptiuum ibid.
In quibus corporibus Natura ſit principium actiuum alterationis eorum 429
An corpora mixta in anima habeant in ſe gradum aliquem vel rationem naturæ diuerſam ab ea quæ eſt in elementis 430
An in elementis Natura ſit principium internum effectiuũ motus localis quo ipſa naturaliter mouentur 431
An materia ſit Natura 435
An forma ſit magis Natura quàm Materia 436
An in cõpoſito naturali præter duas naturas quæ ſunt materia & forma, ſit quæpiam tertia natura ipſius totius compoſiti ab illis duabus naturis re diſtincta 437

Non ens.

Tres ſignificationes Non entis, apud Platonem 254
Res corruptibiles rectè dici à Platone Non entia ibid. & 255
Non ens eſſe cauſam multitudinis, & diuerſitatis rerum 555

Notum.

Quid ſit apud Ariſtotelem, notius vel prius natura, vel ratione vel ſimpliciter, & quid notius nobis & ſecundum nos 128
Regula diſcernendi Nota ſecundum naturam, ab his quæ ſunt Nota ſecundum nos 129.130
In Phyſicis multa reperiri eadem Nota ſecundum nos, & ſecundum naturam 134
Cur via procedendi ab alijs quæ ſunt nobis Nota, ad ea quæ ſunt ſecundum naturam, nobis tamen ignota, dicatur eſſe naturalis vel innata nobis à natura.

Digitized by Google

Numerus.

Multa de Myſterijs Numerorum ex doctrina Pytagoreorum, præſertim de Septenarij & Quinarij præſtantia 227
Refellitur opinio Pytha. de Numeris 266
Putare in Numeris eſſe magna quædam Myſteria & in his perſcrutandis ſubtiliter verſari, ſicut in ſacris literis laudandum eſt, in Philo. futile ac ridiculũ ibid.

O

Ochan.

Ochan tribus argumentis probat ſingulare eſſe nobis primum cognitum 168
Ochan vult ſubſtantiam produci immediatè à ſubſtantia & non per accidentia 469
Nihil putat eſſe fortuitum vel caſuale in rebus purè naturalibus 515
Tollit contingentia è rebus naturalib. 517
Refellitur Ochan 538
Ochan negat diſtinctionem realem, inter Quantitatem & ſubſtantiam 550
Opinio Ochan de ... 676
Ait, Puncta, Lineas, ſuperficies neq; eſſe entia realia, neq; poſitiua, neq; inter ſe realiter diſtincta. 556

Olympici ludi.

Quis primus eorum auctor 194
Quando incœpti ibid.
Quo tempore anni celebrari ſoliti fuerint 196
Cur fuerint quinquennales 195
De varijs eorum generibus 197
De præmijs eorum qui in his ludis vincebant ibid.
Ludos Olympicos fuiſſe antiquiores Olympiadibus 194

Olympiades.

Vnde ſumptũ nomen Olympiadum 194
Poſteriores fuiſſe ludis Olympicis ibid.
Quis earum auctor ibid.
Quot annis cœperint poſt excidium Troię 196
Quot annis ante Romam conditam. ibid.
Quo regnante apud Hebræos 198
Cur aſcita in Chronographiam 199
Quæ ſit eius ſupputationis quæ fit per Olympiades certitudo & præſtãtia 199
Ex quo menſe incipiat annus Olympiacus. 195. 196

Ordo.

Duplex ordo Doctrinæ, vnus Neceſſitatis alter ob Melius 146
Cur Ordine Doctrinæ magis vniuerſalia prius tractanda ſint, quàm minus vniuerſalia 145
Quando Doctrinæ ordo poſcit vt minus vniuerſalia præponantur magis vniuerſalibus. 146. 147

P

Parmenides.

Ratio Parmenidis qua probabat omnia eſſe vnum ens immobile 221
Soluitur ratio Parmenidis, & an is calluerit Logicam 252, 253
Laus Parmenidis ex Platone 258
Quid intellexerit per illud vnum ens, cũ fecit ipſum finitum 259
Rerum ſenſibilium quas vocat fallaces, facit duo principia 258
Quo tempore floruerit 108

Pherecydes Syrus.

Magiſter Pythagoræ æqualis Thaletis Phyſ. vixit regnante Cyro Perſarum rege. Primus Philoſophorum docuit, animos noſtros eſſe immortales 201 & 206

Philoſophia & Philoſophus.

Variæ deſcriptiones Philoſophiæ 2
Tripartita diuiſio Philoſophiæ ſecundum Platonicos & Stoicos 4
Bipartita diuiſio Phil. ſecundum Ari. 5. *Bonam eſſe diuiſionem Philoſophiæ in Practicam & Speculatiuam probatur ſeptem rationibus* 7
Diuiſio Philoſo. in Ionicam & Italicam 188

Philo-

Philoſophiam priùs floruiſſe apud Barbaroſ, quàm apud Græcos. 192

Phyſica & Phyſicus.

Quas res Phyſicus non poteſt cognoſcere de Anima rationali 31
Quæ tractare debet Phyſicus de anima rationali 34
Phyſicus in quibuſdam rebus tractandis vtitur abſtractione Mathematica 39
Opinio quorundam dicentium Phyſicam non ſubalternari Metaphyſicæ 44
Probatur ſeptem rationibus, Phyſicam non ſubalternari Metaphyſicæ 46
Phyſica nobilior eſt doctrinis Mathematicis 53
Phyſica & ſecundum naturam, & ſecundum nos eſt poſterior Mathematicis diſciplinis 56
Sublatis intelligentiis Phyſica per ſe non eſſet prima Philoſophia, ſi fortè per accidens 57
Subiectum Phyſicæ eſſe corpus mobile ſeu naturale 71
An Phyſica Ariſt. ſit ſcientia 76
Laus doctrinæ Phyſicæ Ariſt. ibid.
Septem eſſe principales partes Phyſicæ 91
Non poteſt Phyſicus demonſtrare motũ eſſe, vel corpus mobile eſſe 65
Sex differentiæ inter Phyſicum & Aſtrologum in tractatione rerum cæleſtium 79
Differentia inter Phyſicum & Medicum 80
An Phyſicus conſideret omnia genera cauſarum 112 113
An conſideret primam formam & vltimum finem ibid.
Cur Phyſicum ſcribat Auerroes agere de prima materia, & primo motore, Metaphyſicum autem de prima forma & vltimo fine ibid.
an ſit Phyſici demonſtrare res naturales eſſe cõpoſitas, vel habere cauſſas 128
De multiplici vtilitate ac voluptate quæ ex ſtudio Phyſicæ *percipitur.* 67

Plato.

An Plato *ſenſit mundum eſſe incorruptibilem* 489
an putauerit mundum vel cælum eſſe Deum 814.815
an Plato *ſenſit mundum eſſe æternum, an de nouo factum* 492
quid Plato *ſenſerit de Mathematicis* 40
Sententia Platonis *de præſtantia Metaphyſicæ* 42
Plato *tripliciter ſumit non ens* 254
Cur res corruptibiles vocet non entia 255
Cur dicat non ens eſſe cauſſam multitudinis & diſtinctionis rerum 256
Plato *reprehenditur ab Alexandro, & defenditur à Simplicio* 255
quo maximè argumento perſuaſerit ſibi D. Auguſtinus Platonem *legiſſe ſacras literas* ibid.
cur Author huius operis non expoſuerit ſententiam Platonis *de principiis* 273
de ætate Platonis *error Euſebij & D. Auguſtini, ab ipſomet D. Auguſtino recognitus* 211
quando natus, peregrinatus, mortuus, ibid.
de tempore quo vixerunt ſucceſſores eius ibid.
Platonis *tempore Roma eſt capta à Gallis* 212
qui eo tempore apud varias gentes illuſtres fuerint ibid.
opinio Platonis *de antiquitate & transmigratione animarũ refellitur* 400
Platonem *multis in rebus erraſſe* 795 796
An ſenſit cælum eſſe compoſitum ex elementis 802.806

Plotinus.

Quando floruerit 212

Quos diſcipulos habuerit ibid.
Quæ ſcripta reliquerit ibid.
Quantum nomen & auctoritatem habuerit ibid.

Plutarchus.

Mira ſcribit contra Stoicos 244
Quòd ſolus Deus ſit verè ens, cætera autem minimè, præclara doctrina Plutarchi 256

Porphyrius.

Deteſtatio eius 217
Tempus eius ibid.
Longitudo vitæ ibid.
Pulcherrima deſcriptio materiæ quam tradit Porphyrius 308

Potentia.

De duplici potentia materiæ multa diſputantur 333
Potentiam eſſe de eſſentia materiæ 335
Potentiam non eſſe de eſſentia materiæ 339
Cur potentia dicatur eſſentialis materiæ 338
Quid ſit educi è potentia materiæ 339
Cur potentia non ponatur principium generationis, ſicut priuatio 341
Qualis ſit potentia paſſiua Phyſica, & potentia contradictionis 344

Practicum & Praxis.

Quid ſit ſcientia Practica 5
Practicum & Speculatiuum ſunt differentiæ eſſentiales ſcientiæ, ſed non adæquatæ 8. 9
quomodo eadem ſcientia poſſit dici Practica & ſpeculatiua 9
Practicum & Speculatiuum ſecundum rem diuidunt ſcientiam, non autem Intellectum aut obiectum 8
an Practicum & ſpeculatiuum ſumantur ex obiecto, an ex fine 10
Practicæ ſcientiæ ſecundum nos priores fuerūt ſpeculatiuis, poſteriores autem ſecundum naturam 11
Quid ſit Praxis 5

Primum cognitum.

Explicatur Titulus quæſtionis de primo cognito 254
Scotiſtæ nouem argumentis probant primum cognitum eſſe ſpeciem ſpecialiſſimam 156.157
Thomiſtæ probant Ens eſſe primum cognitum, quatuor rationibus. 161 162
Nominales probant ſingulare eſſe primò cognitum 167
Peripatetica doctrina de Primo cognito 173.176

Priuatio.

Octo attributa Priuationis 280
de varietate Priuationum 340
an à Priuatione ad habitum ſit poſſibilis regreſſus ibid.
Cur priuatio dicatur principium per accidens ibid.
an ſit ens reale ibid.
an nomen principij dicatur æqualiter de priuatione & aliis ibid.
Vnde petatur vnitas, diſtinctio, definitio, & cognitio priuationum ibid.

Proclus.

Sententia Procli de præſtantia Metaphyſ. ſupra alias ſcientias 43
quid ſenſerit Proclus de Quantitate Mathematica 55
Probat nec cælum, nec vniuerſum, per ſe eſſe incorruptibilia 794

Punctum.

An Punctum ſit ens reale 552.553
an ſit ens Poſitiuum ibid.
an realiter differat à linea ibid.
quomodo habeat poſitionem in continuo ibid.
quomodo Punctum ſit in linea ibid.
in quo ſit tanquam in ſubiecto 559
an poſſit per potentiam Dei ſeparari à linea ibid.
an Puncta ſint vbique in linea, nec ne 573.578

Pythagoras & Pythagoræi.

Opinio Pythagoræ de Numeris quòd ſint principia omnium 221
Sententia Pythagoræorum de præſtantia vnitatis, & numeri ſeptenarij ibid.
decreta Pythagoræ ibid.
quomodo Pythagoræi faciunt Numeros cauſſas omnium rerum ibid.
Hæreſis Manichæorum, ſecundũ aliquos ſluxit ex doctrina Pythagoræorum ibid.
doctrina Pythagoræorum de myſteriis numerorum refellitur 266
de ætate Pythagoræ 211
quando venerit in Italiam. 203
an rex Numa fuerit eius auditor ibid.
erratum Diodori Siculi & Plinij de ætate Pythagoræ ibid.
quando petierit Aegyptum ibid.
qui eius tempore floruerint, quidve memorabile in mundo tunc geſtum ſit ibid.

Q

Quadratura circuli.

Multa de Quadratura circuli apud Simplicium 1. Phyſ. ſuper tex. 11. 589
opinio eorum qui negant Quadraturam circuli eſſe poſſibilem 588
Zimara dicens Quadraturam circuli Mathematicè eſſe poſſibilem, non autem Phyſicè, refellitur 589.590
Probatur multis argumentis Quadraturam circuli eſſe poſſibilem 591
quidam putarunt Quadraturam circuli iam fuiſſe à multis inuentam & demonſtratam 588.589

Quantitas.

Conſideratio Quantitatis per ſe & in ordine ad ſubſtantiam 19.20
Quantitas partim eſt prior ſubſtantia, partim eſt poſterior 20
Quantitatem Mathematicã putat Proclus non abſtrahi à rebus naturalibus 55
Quantitates cæli & rerum ſublunarium Mathematicè ſumptæ, ſint vnius rationis & ſpeciei, Phyſicè autem, minimè 303
de Quantitate interminata plurima diſputantur 323
an Quantitas ſit principium indiuiduationis rerum naturalium 365
Quantitatem re diſtingui à ſubſtantia, probatur tredecim argumentis 348
Ochan negat quantitatem re diſtingui à ſubſtantia 553
an illæ duæ ſpecies quantitatis, linea, & ſuperficies, ſint entia realia poſitiua, inter ſe realiter diſtincta ibid.
Quantitas quintuplex vel ſextuplex. 570

Quidditas.

An materia ſit pars Quidditatis 359
an forma ſit tota quidditas rei naturalis 358
quod ſit diſcrimen inter ſubſtantiam & quidditatem 364
an quidditates rerum creatarum habeãt cauſſam efficientem 383
an quidditates ſint æternæ 384
an quidditas rerum naturalium cõtineat alias cauſas, quàm materiam & formam 372
an quidditates rerum in particulari conſiderentur à Metaphyſico 77

S.

Sapiens & Sapientia.

Qui dicebantur olim ſapientes 1
qualem eſſe debeat Sapiens, ſecundũ Platonicos, Ariſt. & Stoicos 3
Triplex munus Sapientis 5
cur Sapientibus non ſint conſtituta præmia ſicut athletis 2.3
variæ deſcriptiones Sapientiæ 2
Sapientia, Prima Philoſophia, Metaphyſ. eſſe tria nomina eiuſdem doctrinæ. 2.3

Scientia.

Neceſſariam eſſe ſcientiam aliquam vniuerſalem, de tranſcendentibus & decem prædicamentis 23
Scientiam de tranſcẽdentibus diſtinctam

eſſe debere à ſcientia quæ eſt de intelligentiis, & hanc ab ea quæ eſt de Deo ibid.
probabiliter poni poteſt eſſe quinq; Scientias ſpeculatiuas 25·26
Cur Ariſt. doctrina transcendentium & intelligentiarum ad vnam reduxit 242
an vna ſit Scientia omnium rerum 26
an Scientiæ ratio dicatur vniuocè de omnibus ſcientiis 38
Scientia quomodo dicatur de omnibus ſcientiis 38.39
Scientia propriè loquendo non eſt ſubſtantiæ, ſed accidentium ibid.
Scientia vt dicatur de Metaphyſica & Phyſica 43
duplex certitudo in ſcientiis 53
quomodo poſſit eſſe ſcientia de rebus contingentibus & corruptibilibus 75
Scientiam noſtram non eſſe Reminiſcentiam 133

Scotus & Scotiſtæ.

Ait viſionem Dei beatificam, quæ eſt in beatis, menſurari æuo 661
opinio eius de ratione æui 672
ſuperius æuiternum eſſe menſuram inferioris 676
ſeptem genera rerum menſurari æuo 672
Scotiſtæ faciunt locum immobilem per æquiualentiam 609
opinio quorundam de ſubiecto doctrinæ Metaph. 16
opinio Scotiſtarum de ſubiecto Phyſ. 65
opinio Scoti de Hæcceitate, quam facit principium indiuiduationis 367
Scotus ſecundum Ariſt. qui ſenſit Deum agere ex neceſſitate naturæ, op naiur non poſſe defendi contingētiam rerum 534
Refellitur hæc opinio 539
Cauſſam contingentiæ rerum facit Deum, qui animo liberè in creaturis omnia agit 541
opinio Scotiſtarum, actionem ſubiectiuè eſſe in agente, probatur ſeptem argumentis 702·703
refellitur hæc opinio Scotiſtarum 604

Secta.

Duplex Philoſophiæ princeps Secta, Ionica & Italica, cui à multis ſubiungitur Eleatica, quæ ab aliis fit tertia ſecta. 188
De iis qui præcipui fuerunt in Philoſophia Ionica & Italica 190.191
poſt Platonem quadruplex extitit ſecta, Academica, Peripatetica, Stoica, & Epicurea, & qui in his excelluerint 190
an Academica Secta fuerit duplex tantùm, vetus & noua; an triplex, vetus, noua, & media ibid.
de variis appellationibus ſectarum 193
qui fuerint Eleatici Philoſophi 192
quanta fuerit inter ſectas Philoſophorum de præcipuis Philoſophiæ quæſtionibus diſſenſio 240

Senſus.

Nulla potentia ſenſitiua reflectitur in ſeipſam 175
Senſus nihil cognoſcit quod non ſit actu in rebus 184 185
quomodo Ariſtot. dicat ſenſum eſſe ipſius vniuerſalis 185
Senſus eſt agens reſpectu ſenſationis, ſed non datur ſenſus agens reſpectu vel obiecti, vel ſpecierum ſenſibiliū ibid.
quanta ſit fides habenda ſenſibus 535·536

Simplicius.

Sententia eius de libertate & neceſſitate Intelligentiarum in agendo 771
contendit in opinionibus veterum Philoſophorum nullam eſſe falſitatem, nullamq; repugnantiam: ſed multis argumentis refellitur 239
admittit dimenſiones interminatas 327

quando fuerit & floruerit 217
Negat definitionem naturæ conuenire animæ, ſed refellitur 422
& multa, & præclara ſcribit Simplicius de Quadratura circuli 579.593

Singulare.

Singulare eſſe primum cognitum probant Nominales ſexdecim argumentis 167.168
Singulare diſtinctè cognoſci ab intellectu noſtro demonſtratur ſeptem argumentis 173
an verum ſit, ſingulare indirectè cognoſci ab intellectu noſtro 175.176
rationes eorum qui cenſent, ſingulare nec primò, nec diſtinctè cognoſci à noſtro intellectu 178
an antecedens inductionis continens ſingularia, cognoſcatur ab intellectu, an à ſenſu 173.174

Socrates.

Primus Philoſophiam *moralem excolere & de rebus practicis diſputare cœpit* 14
Tempore Socratis cœpit ſtudium rerum moralium, & deſiit ſtudium rerum naturalium 12.13
an Socrates attigerit ætatem Parmenidis 208
quo tempore natus & mortuus 209
qui apud varias gentes, præſertim apud Hebræos eo tempore floruerint 210

Speculatiuum.

Quid ſit ſcientia ſpeculatiua, & quid ſpeculatio 5
tribus modis aliquam ſcientiam poſſe dici ſpeculatiuam 6
Speculatiua ſcientia prior, certior, & nobilior quàm practica 11
Scientia non dicitur vniuocè de ſpeculatiua & practica, ſed principaliùs de illa quàm de hac ibid.
diuiſio ſcientiæ ſpeculatiuæ in Metaphyſicam, Phyſicam*, & doctrinas Mathematicas probatur* 15
quomodo Auerr. *negauerit in* 1. Metaph. *eſſe quartam ſcientiam ſpeculatiuam* 25
Probabiliter *defendi poſſe eſſe quinque ſcientias ſpeculatiuas* 25.26
non diſtingui ſcientias ſpeculatiuas per diſtinctionem abſtractionum à materia 27
Scientiam ſpeculatiuam principaliùs dici de Metaphyſica 39
Vnaquaque ſcientia ſpeculatiua habet proprium & peculiarem ſibi modum procedendi & demonſtrandi 28

Subalternatio.

Quæ requirantur ad Subalternationem ſcientiarum 50
quomodo intelligendum ſit, Scientiam ſubalternantem demonſtrare propter quid: ſubalternatam verò quod ſit duntaxat 47.48
Aliud eſt vnam ſcientiam ſubiici alteri ſcientiæ, & aliud ei ſubalternari 49
quot modis contingat ſubiici vnam ſcientiam alteri, & quis modus ſubiectionis vera ſubalternationis 50

Subiectum.

An *Subiectum ſit cauſſa efficiens ſuæ propriæ paſſionis* 474
nulla ſcientia probat ſubiectum eſſe 64
duo ſunt in ſubiecto cuiuſlibet ſcientiæ res conſiderata, & modus conſiderandi 26
Opinio D. Thom. *de ſubiecto* Phyſ. *quid ſit ens mobile* 61
opinio Scotiſtarum, ſubſtantiam naturalem eſſe ſubiectum Phyſicæ 66
aliæ duæ opiniones de ſubiecto Phyſicæ *refelluntur* 68.69
Probatur *ſubiectum* Phyſicæ *eſſe corpus mobile ſeu naturale* 71

Subſtantia.

Quomodo intelligendum, omnia accidentia eſſe in prima Subſtantia, & ab ea pendere. 329
an prima Subſtantia ſit prior omnibus accidentibus. 330
Subſtantia immediatè agit, & producit ſubſtantiam 469
Probatur nullam ſubſtantiam poſſe immediatè quidquam agere 470
cur ſubſtantia non poſſit immediatè agere 473

T

Tempus.

An tempus ſit ens reale. 639
Quo argumento probent quidam Tempus non eſſe ens reale ibid.
Soluitur hoc argumentum 640
Probatur quinque argumentis tempus eſſe ens reale ibid.
Opinio eorum, qui cenſent Tempus re diſtingui à motu 641
refellitur hæc opinio, & ſoluuntur eius rationes 641 642
an tempus ſit numerus motus actiuè an paſſiuè 643
an in definitione temporis addendum fuerit ipſum eſſe numerum motus & quietis 644
quomodo Tempus per accidens menſuret quietem 645
an eſſe rerum corruptibilium menſuretur tempore ibid.
an ratio temporis pēdeat ex anima. 646
an Tempus in ſolo motu cœli inſit, an potiùs in quouis motu 647
Motus aliter menſuratur à Tempore, aliter à magnitudine ſuper quam fit 649
an ſit vnum Tempus, an multa 648
an ſit vnum & idem nunc in toto tempore 648
an menſura motus localis Angeli, ſit tēpus quoddam continuum, differens à noſtro tempore 678
Longa diſputatio de Tempore diſcreto quod inducunt Thomiſtæ 679

Terra.

Nullus Philoſophorum fecit ſolam Terram principium omnium: ſed coniunctam cum aliis elementis 224
an locus naturalis Terræ ſit ſuperficies aquæ & aeris, an potiùs ſit centrum 642

Thales.

Dixit principium omnium eſſe aquam, vel nihil ſcripſit, vel tantùm Aſtrologiam nauticam 222
quo tempore vixerit Thales 200
qui fuerint eius in diſciplina ſucceſſores ibid.
qui eodem tempore apud varias gentes, præſertim autem apud Hebræos floruerint 202
quando euenerit mirabilis illa ſolis eclipſis, quam prædixit Thales 202
inſigne mendum in Euſebij Chronicis de Thaletis ætate 201

Themiſtius.

Pulchra ſententia Themiſtij de dignitate Metaphyſicæ, eiuſq; ſupra alias ſcientias poteſtate 46.47
Themiſtius oſtendit plus quam trecentas apud Philoſophos de Deo opiniones 242
quando floruerit Themiſtius 217
Themiſtius putauit monſtra caſu fieri 530.531
Luculenter docet, quantitatem Metaphyſicam abſtractam eſſe ab omni penitus ſubſtantia 586
dixit primum cœlum eſſe in loco propter ſuperficiem conuexam Saturni 626

D.Thomas & Thomiſtæ.

Negat D. Thomas infinitum actu poſſe fieri à Deo 569
cenſet Quant. Math. ratione abſtractam eſſe à ſubſtantia ſenſibili 584

Loci immobilitatem ſumit ex diſtantia e-tus à cælo, & à centro. 609
videtur ſen. ſe Phyſicam *ſubalternari Metaphyſ.* 46
*opinio D.Tho.de ſubiecto*Phyſ. 62
D.Tho.opinatur quodlibet animal ſimpliciter eſſe nobilius cælo, ſecundum quid autem ignobilius 30
opinio D.Tho. quòd animæ perfectorum animalium ſunt indiuiſibiles 347
opinio eius, quòd principium indiuiduationis ſit materia ſignata 369
opinio eius exiſtentiam in omnibus creaturis realiter diſtingui ab eſſentia 376
cenſet reſpectu cæli poſſe aliqua in rebus naturalibus caſu euenire 512.516
quam putet eſſe cauſſam contingent æ rerum 541
ait primum cælum eſſe in loco ratione ſuarum partium integralium 627
cenſet viſionem Dei beatificam, quæ eſt in ſanctis, menſurari æternitate participata 660
cuius rei ſit menſura Aeuum, ſecundum D.Thom. 670
eſſe vnum æuum omnium æuiternorum, & in quo ſit tanquam in ſubiecto. 671
Menſuram operationum immanentium Angeli eſſe tempus diſcretum 678
motum localem Angeli menſurari tempore quodam continuo, diuerſo a noſtro. ibid.

Tranſcendentia.

An Tranſcendentia rectè dicantur abſtracta ſecundum rem & rationem è materia 20
cur Tranſcendentia non debeant poni in definitionibus 68
Tranſcendentia non ſignificant rē diuerſam ab iis de quibus dicuntur 376

V.

Vacuum.

An vacuum ſit neceſſarium efficiendo motui locali 631
quinque fundamenta contra illud, quòd in vacuo ſi eſſet, fieret motus localis in tempore ibid.
Vacui ad plenum nulla eſt proportio 633
demonſtratio Ariſt. *in Vacuo non poſſe fieri motum localem in tempore* ibid.
qui probauer nt, motum localem in vacuo poſſe fieri in tempore 633
probatur in vacuo poſſe fieri motum localem in tempore 634
tres cauſſæ propter quas natura refugit Vacuum 636

Vmbra.

An Vmbra ſit tantùm priuatio luminis 781
an omne corpus opacum in luce efficiat vmbram ibid.

Vniuerſale.

Quomodo Vniuerſale ſit prius & poſterius ſuis ſingularibus 130
Vniuerſaliora minus vniuerſalibus notiora eſſe 135
quæ cauſſa ſit, cur magis Vniuerſalia ſint nobis notiora 147
non ſemper minus Vniuerſale eſt nobis notius ibid.
quomodo dicatur magis vniuerſale eſſe notius nobis 147
quo pacto maximè Vniuerſalia ſint cognitu difficillima. 149
Duplex cognitio diſtincta maximè vniuerſalium 50
quomodo Vniuerſale ſit prius, & notius ſecūdum ratione̅, quàm ſingulare. 152

Voluntas.

Voluntas non eſt potentia Phyſ. 32.33
Operatio Voluntatis quæ eſt velle, non eſt Phyſica ibid.
quadruplex diſcrimen inter voluntatem noſtram, & agens naturale 540
Triplex modus operandi noſtræ Voluntatis 466

Voluntatem noſtram per ſe non ſubiacere cælo probatur 514

X.

Xenophanes

DemonſtratioXenophanis,qua probat omnia eſſe vnum ens æternum immobile 121

Diluuntur rationes Xenophanis 249

Xenophanes per illud ſuum vnum ens ſignificauit cœlum,quod vocabat Deum 257.259

Quando floruit Xenophanes 208

Z.

Zeno.

Zeno vir miræ ſubtilitatis 219.220

Eius ſcripta vt refelleret Carneades, antè ſumpſit Elleborum ibid.

Quando floruit ibid.

Aequalis fuit Epicuri. ibid.

Quos habuit inſignes viros diſciplinæ ſuæ ſtudioſos & ſectatores ibid.

FINIS.

AΦ1
1453951

Digitized by Google

Digitized by Google

[illegible] Google